ספר

פיסת בר

חידושים וביאורים על מסכתות

מנחות בכורות וקנים

מאת מרנא ורבנא הגאון הגדול

רבי **יעקב שמשון שבתי סיניגאליא** זצ"ל

מגדולי גאוני וחכמי איטליה

מח"ס 'שבת של מי' עמ"ס שבת ועוד

יוצא לאור לראשונה מתוך כתי"ק

בתוספת ציונים ומקורות, ביאורים והערות

מכון ירושלים • תשפ"ב

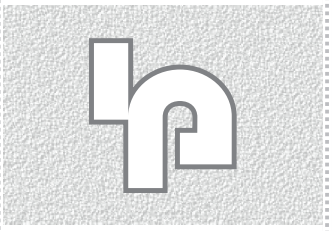

עורך ומסדר הספר:
הרב אברהם ישעיהו שולביץ

הספר יוצא לאור
בסיוע משרד התרבות

©

כל הזכויות שמורות
All rights reserved

אין להעתיק, לצלם או להדפיס
ספר זה ואפילו חלקים ממנו
ללא רשות בכתב
מאת "מכון ירושלים" ע"ר
רח' גלעד 14,
ת.ד. 100 ירושלים

נדפס בישראל, דפוס המכון
מיסודם של השותפים
העוסקים במלאכת המתכת

Printed in Israel

עיצוב עימוד: **יוסף סלמון**
עיצוב כריכה ושערים: **נ. ויסקופף**
לוחות: "**פרנק**" ירושלים

יחקק לזכרון נשמת הורינו

אבי מורי אוהב תורה ומוקיר תורה

ואיהו גופיה צורבא מרבנן

מוה"ר **יעקב** ב"ר יונה צבי **הערצאג** ע"ה

נפטר י"ט סיון תש"ן לפ"ק

אמי מורתי האשה החשובה והצנועה

ביתה פתוח לרווחה עושה רצון בעלה

מרת **לאה** ב"ר אפרים פישל (פעלדמאן) ע"ה

נכדת המהר"ם שיק

נפטרה י"א אלול תשס"ח לס"ק

הונצח ע"י בנם

מיכאל דוב הערצאג וב"ב

יחקק לזכרון נשמת הורינו

מורי חמי יגע בתורה ירא וחרד לדבר ה'

מוה"ר **משה** ב"ר שמחה יונה **ווייס** ע"ה

נפטר י"ג מנחם אב תשס"ט לפ"ק

חמותי האשה החשובה והצנועה

ביתה פתוח לרווחה עושה רצון בעלה

מרת **רחל צערל** ב"ר אלעזר עקיבא (פאשקוס) ע"ה

נכדת הישמח לב זצ"ל

נפטרה י"ג אלול תשע"ד לפ"ק

הונצח ע"י חתנם

מיכאל דוב הערצאג וב"ב

פתח דבר

בתודה ובברכה לנותן התורה ית״ש, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, עת עומדים אנו בשערי כרך נוסף מתורתו ומורשתו של הגאון הנודע **רבי יעקב שמשון שבתי סיניגאליא** זצ״ל מגדולי גאוני וחכמי איטליה, וזוכים אנו להוציא לאור עולם את הספר **׳פיסת בר׳**, על מסכתות מנחות בכורות וקנים, הרואה אור לראשונה מתוך כתי״ק.

בשער הספר ׳מטה עז׳ עמ״ס ערכין וזבחים אשר הופיע אשתקד, ובס״ד התקבל באהדה ובחיבה יתירה בקרב לומדי התורה בכלל ולומדי סדר קדשים בפרט, באנו בדברים אודות הגאון המחבר זצוק״ל ומורשתו לדורות. בראש הכרך הבא אשר יופיע בעזהי״ת מתורתו, יוצב מבוא גדול ומקיף על תולדותיו, חיבוריו הרבים ודרכו העיונית.

בשער הספר כותב רבינו המחבר ״... על שלשה מסכתות חוב״ר, מנחות בכורות מדות ואסבורי מיסבר״ וכו׳. אף בשלהי הקדמתו כתב ״תלתא בקנה אחד אשר טפחתי ורביתי בקנה רצוץ על מנחות בכורות מידות פלפלת כל שהוא״ וכו׳. כפי הנראה כאשר כתב את רבינו את שער החיבור וההקדמה סבר לכלול בחיבור אף את חידושיו עמ״ס מידות, אולם מסיבה שעמו לבסוף לא נכללה מסכת זו בחיבור. אמנם חידושיו למסכת קנים - אשר אמורים היו להיות חיבור בפני עצמו, כמ״ש בשער ספרנו ״ואת החמישית קן צפור על מסכת קנין״ וכו׳ – נכללו בסוף ה׳פיסת בר׳.

• • •

דרכו של רבינו המחבר בעיקר לבאר את הבנת הפשט במהלך הסוגיות, בדרכו עומד על כל דבר הטעון ביאור במהלך הגמ׳, ובכל דיבור ודיבור מדברי רש״י והתוס׳ קטן כגדול, דן ומעיר בדבריהם, ובמקום הצורך מוסיף ביאור בדבריהם. כן עסק רבות בהגהת דבריהם ובהעמדת הגירסא הנכונה בכל מקום ומקום.

אף בחיבורנו, מרבית הספר עוסק בהבנת הפשט, ונסוב הרבה סביב להגהות והפירושים של ארבעת החיבורים הידועים והחשובים על סדר קדשים: ברכת הזבח, פנים מאירות, צאן קדשים וחק נתן, אשר גם הם טרחו לבאר כל דבר הטעון ביאור בפשט ובחשבון דברי הגמ׳ רש״י ותוס׳. רבינו המחבר דן הרבה בדבריהם, מעיר מיישב ומוסיף כיד השם הטובה עליו. בהקדמתו מציין רבינו, שלא היו לפניו ספרים אחרים מלבד ספרים אלו, וכתב שם שלפיכך אם ימצא המעיין איזה הערות שהוא העיר או איזה ישוב ושיטה שהוא כתב ונמצא כבר בספרים אחרים שלפניו מלבד הספרים הנ״ל, ידונו לכף זכות שבאמת הוא לא ראה את אותם דברים בספרים אחרים, והוא לא בא חס ושלום להתלבש בחלוק שאינו שלו, שחלילה לו מעשות זאת, עיין שם.

במסגרת זו של לימוד הפשט הדק היטב מאמץ רבינו בדבריו כללים מחודשים, שאולי אין מקורם הראשון בדבריו, אך הוא קונה אותם בקנין חזקה והוא לא זז מלהשתמש בהם ולהסביר על פיהם בכל מקום ומקום. להלן נעמוד על אחדים מהכללים הללו:

- בכל מקום שאומרת הגמרא ׳בשלמא לפלוני׳ הכוונה היא שהגם שיש איזה דוחק לאמורא השני שאנו אומרים עליו ׳הניחא׳ או ׳בשלמא׳ אפילו הכי מצינו לסבול הדבר לשיטתו, משא״כ לאמורא

בר פלוגתיה שהדבר קשה טובא. רבינו מביא כלל זה במקום אחד בשם הרב בן חביב בתוספת יוה"כ ובשם העין זוכר מערכת בי"ת אות ה', אך הוא מאמץ כלל זה אל לבו לגמרי, ובכל מקום שאומרת הגמ' 'בשלמא' הוא מבאר מדוע גם לדעת החולק יש כאן קושי מסוים.

- כלל שהביא בשם בעל סמיכת חכמים לגבי הא דאמרינן אל תקרי כך אלא כך, שזה מחמת שיש קושיא בהבנה הפשוטה של הפסוק ולפיכך אנו דורשים אותו באופן נוסף.
- כן הוא הולך בדרכו של בעל ה'למנצח לדוד' לבאר בכל מקום ומקום שאומרת הגמרא שני 'איבעית אימא', מדוע כל תירוץ חולק על התירוץ השני, מלבד שהוא מביא את דברי ה'למנצח לדוד' בעניין, מוסיף הוא גם הסברים משלו בזה. כיוצא בזה טורח הוא תמיד לבאר במקום שכתבו התוספות שני תירוצים, מדוע כל תירוץ ותירוץ לא נוח לו בתירוץ האחר.
- כלל הנקרא 'קשר קושיתם', המצוי אף בחיבורי אחרונים נוספים, שכל דברי התוס' מתבארים במהלך שלם מתחילתם ועד סופם, והקושיא השניה המובאת בדבריהם מתחברת לדבריהם שקדמו לאותה קושיא.
- כלל שהביא בשם הרב 'פליטת בית יהודה', שבכל מקום שהקשו התוס' קושיא ולא יישבוה, זה מחמת שסברו שהיישוב בזה פשוט ואין צריך לטרוח ליישב הקושיא בפירוש, ולפיכך בכל מקום ומקום שיש בתוספות קושיא כזאת הוא טורח להסביר ולבאר היטב איך אותה קושיא מתיישבת בנקל.

כללים אלו ואחרים היו קרובים אל לבו, ובכל מקום ומקום שהוא מגיע למקום שבו מתאים אחד מן הכללים, הוא מסביר ומבאר איך מתיישב הדבר באותו מקום על פי אותו כלל.

• • •

ענותנותו של המחבר ניכרת ומבצבצת לכל אורך הספר, כמו שהיא ניכרת אף בשאר חיבוריו, ותמיד כשתירץ את תירוצו אחר שמביא דעת שאר מחברים הוא כותב והמעיין יבחר ויקרב. כמו כן כשמציין לאחד מספריו הוא כותב, כמו שכתבתי 'בספרי הקטן', וכיוצא בזה נמצא עוד לשונות רבים המורים על גודל צניעותו הרבה, כמו שרואים בהקדמתו ולאורך כל הספר בביטויי 'ואנא עניא', 'לפי קוצר דעתי' ועוד כהנה וכהנה.

כנותן טעם יש לציין הנהגה מעניינת שאחז בה המחבר בכל ספריו, שמכיון שיש ענין ומעלה לסיים בדבר טוב, לפיכך כמעט כל פרק מחידושיו סיים בתיבת חיים, לדוגמא בחיבורנו בסוף פרק ב בסוף פרק ז' ובסוף פרק ט' סיים בתיבות 'תורת אלקים חיים', וכן בכמעט כל שאר הפרקים בספר זה ובשאר ספריו הוא מסיים בתיבת 'חיים' בדרך זו או אחרת.

כאן המקום להעיר אודות תעלומת דפוס התלמוד שבו השתמש רבינו המחבר. בחיבוריו מתקן רבינו המחבר במקומות רבים את נוסח הגפ"ת, אולם שיבושים אלו כבר מתוקנים בגמרות שלפנינו. אמנם חלק מהשיבושים והטעויות הללו נמצאים בדפוס אמשטרדם אך חלקם הגדול גם שם לא נמצאים, וע"כ שהיה לפניו דפוס אחר - או דפוס קדום יותר מאמשטרדם שהוא היה אחד מהמקורות של אמשטרדם והיו בו טעויות רבות יותר, או דפוס מאוחר יותר מאמשטרדם, שהתבסס על אמשטרדם ונוספו בו עוד טעויות.

יש לציין, כי דרך כתיבתו של רבינו המחבר איננה תואמת תמיד את צורת הכתיבה המקובלת, אך

כמובן שלא שינינו מאום מצורת כתיבתו. לדוגמא, רבינו המחבר כותב פעמים רבות "ס"ל רש"י" וכדו', ובצורה המקובלת צ"ל "ס"ל לרש"י", אך מכיוון שכוונתו ברורה ומכוונת הותרנו את הביטוי כצורתו. אמנם, כאשר צורת האיות נראית כשגויה ועלולה לסרבל את רצף הלימוד והעיון, ערכנו תיקון במילה בלא כל ציון, לכן המילה "ממילא" אשר נכתבה על ידו בכת"י "מימלא", נכתבה בספרנו כמקובל.

מכיוון שבכתב היד נמצאו פעמים רבות שרבינו המחבר הוסיף מילים בתוך סוגריים, הותרנו את התוספות הללו עם סוגריים ככתיבתם. אולם בכדי להבדיל בינם לבין סוגריים אשר נוספו ע"י העורך, הוספנו בתחילת הסוגריים סימון כוכבית, על מנת שהלומדים והמעיינים יבחינו שסוגריים אלו הינם מדברי רבינו בעצמו.

כמו כן יש לציין שהמחבר הביא קטעים רבים מפסקי הרא"ש על מסכת בכורות בשם 'תוספות הרא"ש', וכנראה שכל המובא מהרא"ש שאינו נוגע לפסק ממש רק כביאור על הגמרא קרא בשם זה, ועיין. כל מה שהובא בהערות בשם שיטה מקובצת כתב יד, הוא ממה שהוציא לאור הרב יעקב דוד אילן שליט"א, והובא בתלמוד בבלי מהדורת עוז והדר. הציונים למהרי"ט אלגאזי הינם ע"פ מהדורת מכון ירושלים.

• • •

יעמוד על התודה ועל הברכה חבר מערכת המכון הרה"ג ר' אברהם ישעיהו שולביץ שליט"א, אשר בכשרון רב ובהתמדה מרובה ערך את החיבור מהחל ועד כלה, והשכיל להוציא מתחת ידו יצירה מהודרת ומתוקנת. עמו יעמדו חברי המערכת הר"ר דוד חן על פיענוחו המדוייק של כתב היד, הרב חיים אייזנשטיין שליט"א על אשר עבר בעינו הבוחנת על כל חלקי הספר, הרב יוסף סלמון שליט"א על מלאכת העיצוב והעימוד בטוב טעם ודעת, ואחיי היקרים הרה"ג ר' אריה שליט"א והרה"ג ר' שלמה זלמן שליט"א אשר ניווטו את המלאכה, לכולם יאתה התודה והברכה.

רגשי תודה ויקר לידיד דגול ומאוד נעלה, אוהב תורה ואיהו גופיה צורבא מרבנן, הרה"ח מיכאל דוב הערצאג שליט"א ממאנסי, אשר מסר לנו את כתב יד רבינו הנמצא בספרייתו, ואף הושיט לנו את ידו ופרס את חסותו על כל מלאכת הוצאת הספר לאור. אנו תפלה ותקוה כי יעזרנו השי"ת להוציא עמו יחדיו גם את שאר כתבי המחבר זיע"א הספונים בספרייתו. תודה מיוחדת לחתנו היקר ידידי הנעלה הרה"ג ר' יוסף יהודה קליין שליט"א, אשר ליווה במסירות רבה את המלאכה וסייע לנו רבות בידיעותיו הרבות ובעצותיו המחכימות.

זכות רבינו המחבר תעמוד לכל העוזרים והמסייעים, ויקויים בכולם אשר בירך רבינו בדברי הקדמתו את המשתדלים בהדפסת חיבור זה: "כי לכן אישים אקרא המתנדבים בעם שרי וטפסרי רופילא, וראשי בני הגולה, חנוני חנוני אתם רעי ותנו לכסף מוצא והבו לי ידייכו יד הגדולה לחזקני ולאמצני ולהוציא לאור מעשי ידי טבועים בים התלמוד ועשו לי סגולה, כי בגלל הדבר הזה ישלם ה' את פעולתיכם ותהי משכורתיכם שלימה אמור רבנן בכפיל"א, שמחים לעד לעולם בהדר"ת קודש הדרה זיוה ויקירא".

משה בוקסבוים

מנהל המכון

פיסת בר

זאת שלא אין בתולדה: תלבר בה מנה תשלומי שרשת כיוקשה תלקו של עובר: שלש
תולדה: נולד קטנה מנה ס"ה של אלשה אם בהבה תולדה: מנחות בכורות כורות
ועם בני מסבר: כל תרומה בקטנה מעשר עבר: הרה בעין מה לתקשהמה ובומה בשמן מטיטמה
לא מטיטמה לסבנה מ"ש דבר: לבנר של מולבון נבתמט לתבין מה מלבבה מלמה ובר בי נבר
שמנה מתנ"ב בלבר: לידל תשלין בעמקב של בלבה לתרמה בעין בינט שילובר: ובמה
בבמה לתשמנה בתרבמה לינה בה נבר: נבר בנבין לתרה הל הל ויולמה לבין מלבין
מלבה מלמק לבקבה לבי"מה לתולר בה ולחבנה ולבר: מנטל תבתך בסבולה מובלמה
לבמלבה ולמה מה ק"בר: לתמ מבינה מנבלינ לבלמנמ שלן ושלמן בינלמנמ אן בתולבר:
נבל מבלל נבר: בי חבה לתמנ סלר קלשמ בולמ בתולבר: ומשינה לא תולבר: תלשה מלש.
הנבה בתשן לבון אביר יעקב של תס' כריתות שם לקנ מטה עז של בר. תסבבנה
ערכין זבחים נה עה שלש הבולה בתקמן פיסת בר: ומה יבנה מתן בסתר של
תסבה מעילה ותמורה ותס' נדה נה מתן ומה בתלשיה קן צפור של תסבה
קנים בי יקנה בתולבר: בולמ בבשמה נשלמה בתרמן לשמ בתר לומן מנמנמ שלמה יבבה
בי למה בבה יבר: איטמ

= איטמ בנר =

פה

אנקונא יעא

שנת

ב"ה עמ"י עש"ו

ספר

פיסת בר

זאת עולה מן המדב"ר: מדב"ר צי"ה אר"ש מאפליא, שותא דינוקא, חלקו של עובר: שליש מלבר: מילי קטנ"י אר"ש שיט"ה על שלשה מסכתות חוב"ר: **מנחות בכורות מדות** ואסבורי מיסבר: כל מראה הקש"ת אשר עבר: תחת העין הא דאקשת"א ונראה בענן פשיטנא לה פשיטא דספר"א משיב דבר: דבור על אופניו נכוחים למבין לא נצרכה אלא לבר בי רב שאינו מחוייב בדבר: לירד מאליו בעומקה של הלכה למראית העין ביום שידובר: ודא תהא למשענת באתרא דלית בה גבר: גבר בגוברין דנחית ח"ד ח"ד ויודע לכוין אימר"א אמרת אלוק צרופה צריפ"א דאו"ר בנ"י ולזרות ולהבר: אוכל מתוך הפסולת אוכלא דאופרת ולא פת קיבר: לחם אבירים אוכלי"ם למעדנים עיד"ן ועידני"ן היוצאים מן המחובר: ובה' אהלל דבר: כי זכיתי ללמוד סדר קדשים כולו במחוב"ר: ועשיתי לו מחב"ר: חמש"ה חומש"י תורה, ראשון לציו"ן **אביר יעקב** על מסכת **כריתות**, שני לקדש **מטה עז** על תרי מסכתות **ערכין זבחים** ראשי תיבות ע"ז, שלישי לתרומ"ה הא קמן **פיסת בר:** ואת רב"ע **מתן בסתר** על מסכת **מעילה ותמורה** ומסכת **נדה** ר"ת **מת"ן**, ואת החמישית **קן צפור** על מסכת **קנין** כי יקר"א תאוה במדב"ר: כולם בסיעתא דשמיא הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה כי לא בכח יגבר: **אי"ש**

אי"ש בער

פה אנקונא יע"א שנת

שער הספר מכתב יד המחבר

הקדמת המחבר

זאת תורת המנחה פרקליט נכנס דורון אחריו כעולה כמנחה אשה ריח ניחוח לה' •

זאת התורה אדם כי ימו"ד באהל חושב ורוקם ושוקל בדעת דאין לו מידה טובה הימנה• לא זז מחבבה ומהו"ר ימהרנ"ה • ולא ירחיקנה • לילה כיום יאיר בבי מדרשא באורים כבדו ה' •

זאת אשיב אל לבי על כן אוחי"ל אוחילה לאל • יתן לי כח ואל • לדעת לעות את יעף דבר ולהשיב לכל שואל • דבר בעט"ו מה טוב עזרי מעם ה' •

יש בוטה ביטוי שפתים שפת אמת אמת תכון לעד אמיתה של תורה מנעוריו עד יום הפקודה שוקד בלימודים מקרא משנה תלמוד ספרי ספרא מדרש ואגדה • גמרא גמור ומתחמם כנגדה • לתורה ולתעודה אורייתא מרתחא ליה הויות דאביי ורבא ודרב חסדא • לא פסיק פומיה מגירסא מרובה מידה • תורתו אומנותו דייק גמיר וסביר והדר מפיק פה מפיק מרגליות כמה הלכתא רברבתא • ואגמרי בדדמ"י מדמי מילתא למילתא • ופשיט ליה מן הדא • אשריו ואשרי חלקו מה נעים גורלו זו תורה וזו שכרה גמול ידו הדה • למרב"ה המשר"ה •

יש אדם שעמלו בתורה ועל פת לחם יפשע לחם שבר • חכמת אדם תאיר פניו שד"י זיהרי"ה כשהוא בב"י קר"י ואוכל פת קיבר • נודד ללחם איה פיסת בר • ואיהו דידיה עביד לשקוד על דלתותים הא מלגאו הא מלבר • ותלמודא בידיה לילה ויום לא ישבות שמה שיב"ר • שברו על ה' אלקיו לן בעומקה של תורה •

יש מתרושש והון רב הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה יושב בדד וידום תורה חוזרת הפוך בה והפוך בה וסיב ובלי בה מבקר לערב יוכת ידים עסקניות • בדם שפיר ושליא ובפרק כל האיסורין ובמאכולו"ת הפנמיו"ת • ידו כותבת פיסקי פיסקי חוב"ר חב"ר קולע אל השערה ומתפרקת כל החליות שבסדרא פושט כאיגרת וידו אוחזת מפתחות חיצוניות ומפתחות פנמיות • ומשכים ומעריב בבתי כנסיות • ופותח פיתחא להאי פרשתא סתומה ועושה אותה פתוחה מניח כל אומניות • ופוק תני לברא•

יש קונה עולמו בשעה אחת מקים דגל התורה כשמעון אחי עזריה • נעשה שותף זה עם זה בעצה ותושיה • זבולון לחוף ימים ישכון וישכר בין המשפתים יודעי בינה לעתים תני ומתני ומגלי רזיא • ואיהו קא עסיק בפרקמטיא • בימא ובלליא • ושכרו אתו ופעולתו לפניו טב למיתב טן דו בצלו יושב נפשו ל"ו חיה • בצל החכמה בצל הכסף טובים השנים יחדיו ידובקו לדב"ק טוב בעלמא דכולא נהורא ונהרין ליה שבילי דשמיא • כבן עזאי בשוקי טבריא • ישב עולם לפני האלקים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כולו אומר כבוד אספקלריא המאירה •

יש אוהב דבק מאח לעצם ולבשר תוכם רצוף אהבה אהבה עזה • אחד מקים את חבירו גומלין זה את זה רחמתין עזיזא • חברותא כחברותא דאיוב איש אל רעהו ישמח כי חזה • טוב שבת על פנת הג"ג מעדנו"ת עיד"ן ועדני"ן ופל"ג עיד"ן מלא כל טוב שליו ושקט במסכתא בפוריא ובאושפיזא • ונהפוך הוא אם ירא בעיניו ובאזניו ישמע צרות רבות סבבוהו כצפור אחוזה • רע בעיניו דאגה בלב איש ואנחת"ו אנח"ה תמיד חימה עזה ילולי יליל וגנוחי גנח קו"ל צוחה בעזר"ה • הא קמן איש חסד חסדאין מילוהי רודף צדקה וחסד אור עיני דיתיב בתואני דליבאי הגביר המרומם •

יש מתעשר עושר שמור לבעליו לרעתו הוא לבדו ישכון בדד ישב חוץ למחנה • אין לו מרעים • למס מרעהו חסד האומר לאביו ולאמו לא ראתיו ולאחיו לא הכיר ולבניו לא ידע ילדי שעשועים • לא ישקוט ולא ינוח אסוף אסיפם כסף ושוה כסף מקפל את הכלים קלעים קלעים • ומצניען במקום דעין לא ראתה מונחים בקופסא מקום שאין היד שולטת ואין בני האדם פוגעים • כל היום התאוה תאוה לקבוץ על יד מראה את עצמו ערום וחוסר כל בבלויי סחבות ובגדיו קרועים • עכברא דשכיב אדינרי הוא דינרי

זנקי קולם משמיעים ומתניעים • ומתרעי"ם • מנה מנה תקל בחדרי חדרים לרגעים • בחושך בא ובחושך הולך ולא ידע מה בחשוכה עולם חשך בעדו מפחד תמיד ובפחדא קא יתיב אם גנבים באו לו לשלול שלל ולבוז בז חושב מחשבות און כיצד תולין ומשקעים • צרור כספו עמוק עמוק שלא ימצאנו ובשקו צבורים צרורים הם עד יום מותו והירושין משבעי"ם • שבע"ה דנחמת"א והדפסינהו צררי מדחי גברא מקמי גברא •

יש מפזר ונוסף עוד מבזבז את החומש לצדקה רודף צדקה וחסד חסדאין מילוהי אוהב את הבריות ומקרבן ביד החזקה ומרחקן היכא דשכיחא היזקא • צנוע ומעלי לא חלי ולא מרגיש מילי דצערא דעבדו ליה ומשתק קא שתיק סמא דכולא משתוקא • עובר על פשע לו דומיה תהלה ונפשו שוקקה • לעשות עמו אות לטובה מן היום ההוא והלאה ומוציא חמ"ה מנרתקה • תוף שדאי ותשלך ארצה שוחה עמוקה מקום שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב להדליק את המדורה אלא מכבה את הדליקה• וכאילו לא הוה ושארי ליה מארי ומשלם ליה טבא על התמורה •

יש תקוה לאחריתו • הנה שכרו אתו • ופעולתו לפני רב העלליה לקבל תשלומין תשלומי מעליא כפי זכותו וחסידותו • יעמד חי לפני ה' צדיק באמונתו • הון ועושר בביתו • וצדקתו עומדת לעד לאכול מפריו ולשבוע מטובו בעלמא דאתי דכולא נהורא

יש מן החכמים דתלו זייני הא במקרא הא במשנה הא בגמרא • הכל כאשר קיבלו בהר הקודש ויביאם אל גבול גבול שם בל יעברון גבי"ל לטור"א •

יש נאה דורש דרוש דרש והנה צור"ף כמצרף לכסף לזהב • הולך אל העין וישאב דרושים לכל חפציהם גם דלה דלה מים חיים ומשקה צמא מחדש חידושים חידושים לבקרי"ם מתוקים מדבש ונופת צופים כל חיך שטועמו אומר הב הב • כי זה חלקו חלק אלוק ממעל אשר חנן לו האב אב דכולי עלמא אבינו שבשמים ובארץ עוד כל ימי עולם לדרי דרא •

יש דבר שיאמר ראה זה חדש חידושין על גפ"ת בתלתא מסכתות • תלתא בקנה אחד אשר טפחתי ורביתי בקנה רצוץ על מנחות בכורות מידות פלפלת כל שהוא קובצ"ה אחת קטנה דכתותי מיכתת כתית רובע ההין פחותה שבמידות • הכי קרא שמו פיסת בר מלא קומץ מעט הכמות והאיכות לא נצרכה אלא לקטני הילדים סמוכים לאיש אשר לא ידעו לעשר אומדות • ולא למביני חידות • הם חכמים מחוכמים דקטנם עבה ממתניו וכנפיהם פרודות • בים התלמוד ולהם עשר ידות • עוד קראתי בשם זה כי ר"ת ב"ר רומז ב'כורות מ'נחות דמ"ם מתחלף ברי"ש בא"ב אח"ס בט"ע וכו' ומ"ר • ועוד כי שמי ושם מר אבי זצוק"ל בקרבו בראשי תיבות י'עקב ב'ן ר'פאל י'ששכר ס'יניגאליא ואות פ' ות' הנשארות טמונות ברמז עיר מולדתי בר"ת פה אנקונא בחילוף אות א' עם ת' בא"ת ב"ש ועל טוב יזכר שמינו אגודות אגודות • להבא משמע אתיא זכירה זכירה• (*עיין ברש"י סוף פרשת נשא איך קטרת עולה תרי"ג והיא מדרש רבה, עיין שם).

יש רעה חולה חולי המעי"ם גם לא לחכמים לחם מצטמק ורע תורה מונחת בקרן זוית ואין פונה לה קא מהדר אפיה מינה על המחייה ועל הכלכלה • ותורה אזלא ומדלדלא • עד זיבולא בתרייתא וכלבא ושונרא עבדו הילולא • כי לכן אישים אקרא המתנדבים בעם שרי וטפסרי רופילא • וראשי בני הגולה • חנוני חנוני אתם רעי ותנו לכסף מוצא והבו לי ידייכו יד הגדולה לחזקני ולאמצני ולהוציא לאור מעשי ידי טבועים בים התלמוד ועשו לי סגולה • כי בגלל הדבר הזה ישלם ה' את פעולתיכם ותהי משכורתיכם שלימה אמור רבנן בכפיל"א • שמחים לעד לעולם בהדר"ת קודש הדרה זיוה ויקירא •

יש רשעים הנוגשים את העם עם קודש לה' מכים ועונשים בלתי חמלה וחנינה • וידל ישראל עד מאד צרות תכופות זו לזו דוחק"א וסכנ"ה • קשה כח הסבל נרפים הם נרפים רפתה רוחם מעליהם לית נגר דליפריקונה • אנא ה' הושיעה נא • אנא ה' הצליחה נא • נטה ידיך על אויביך מהרה חושה כי כל שהיה אסורה •

יש אלקים בישראל • אלקים נצב בעדת אל • והוא יפדה את ישראל • מהרה יחיש משיח אלקי יעקב ויקבץ נפוצות ישראל • עם מפוזר ומפורד בין העמים בארבע כנפות הארץ ובא לציון גואל • ויחד כולם הקבצו ובואו תוך ארץ הצבי ארץ ישראל • איש אל נחלתו ישוב הדרא ארעא והדרא פירי תפארת ישראל ונגילה ונשמחה בה אף גילה ורנן אז ישיר ישראל את השירה •

כו"ח פה אנקונא יע"א היום הזה

זעירא דמן חבריא קיש קריא

יעקב שמשון שבתי ס"ט בן הישיש המנוח כמ"ר **רפאל יששכר סיניגאליא** נ"ע, האלקים עד דלא נמצא אתי מספרי המחדשים שכתבו במסכתא זו כי אם שלשה מיטיבי לכת הלא הם ספר ברכת הזבח וספר צאן קדשים וספר חק נתן, ולכן אם מצוא ימצא איזה הערות וישובים שהערתי וישבתי בספרים אחרים, ידוני אותי לכף זכות דעין לא ראתה, ושבח לאל לא נהגתי את עצמי להתלבש בחלוקה שאינה שלי, דידעתי נאמנה כי ביום הפקודה צריך ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

פיסת בר

שיטה על מסכת מנחות

דף ב׳ ע״א

מתניתין כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ע״כ. בספרי הקטן מטה עז בשיטתי על זבחים כתבתי משם הרמב״ם בפירושו, דדייק שם במה דתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, דבמה שאמר לבעלים תבין שאינו מדבר אלא על קרבנות שיש להן בעלים ידועים, אמנם קרבנות צבור אין פוסלת אותן שחיטה שלא לשמן, שכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה קרבנות הצבור סכין מושכתן לכמות שהן, ושם ציינתי מה שהקשה עליה הרב פנים מאירות ומה שהליץ הרב חק נתן[1]. והכא נימא דדייק התנא למיתני אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה לאשמועינן דדוקא מנחות הבעלים שאין קבוע להם זמן כשרות הן ולא עלו להם לשם חובה, אבל עומר התנופה דקבוע זמן אם קמצו שלא לשמו פסול, וכמו שכתב הרמב״ם עצמו בפירושו בריש מסכתין, ויהיב טעמא משום דהעומר באה להתיר החדש דלא הותרה עד שיקריב הקומץ שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וכו׳. אכן רואה אנכי דפלוגתא לקמן בדף ד׳ ודף כ׳ היא דרב סבירא ליה מנחת העומר שקמצה שלא לשמה פסולה הואיל ובאה להתיר ולא התירה, ורבי שמעון בן לקיש סבירא ליה דמנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשרה, והרמב״ם בחיבורו בפי״ד דהלכות פסולי המוקדשין הלכה ג׳ פסק כרבא דסבירא ליה דכשירה ושיריה נאכלין[2], ואי דייקינן במתניתין כאשר דייק הרמב״ם נמצא דתנא דמתניתין כרב סבירא ליה ואמאי פסקינן דלא כרב, ויש ליישב בדוחק, ועיין מה שאכתוב בעזרת השם בדף ה׳ ע״ב:

שם מנחת חוטא ומנחת קנאות שקמצן שלא לשמן נתן בכלי וכו׳ או לשמן ושלא לשמן או שלא לשמן ולשמן פסולות, ע״כ. הרבה דיקדוקים איכא למידק בהא, ראשון לציון אמאי תני שפת יתר ואיכפל התנא את לישניה מנחת חוטא ומנחת קנאות, הוה סגי ליה למיתני חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות שנקמצו שלא לשמן וכו׳. ועוד אמאי שינה לישניה, בתחילה תני כל המנחות שנקמצו, והשתא תני שקמצן, ועוד כיון דתני לשמן ושלא לשמן, אמאי תני עוד שלא לשמן ולשמן היינו הך.

וכל הני דיוקי מצאתי וראיתי, הראשונה אני מגיד דהרב הון עשיר הרגיש ואמר דסירכיה דמשנה ד׳ דפרק ב׳ דזבחים נקט, דהתם נמי תני הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, ומשום דקמיצה הוא במקום שחיטה אף על גב דהזר לא מצי לקמץ, תני לה בבא בפני עצמה. ושינוי הלשון שקמצן דתני במקום שנקמצו כדתני ברישא, כתב הרב שושנים לדוד דאתא לאשמועינן דדוקא היכא שעשה כן בדעת לקמצן שלא לשמן הוא דפסולות, אבל אם נקמצו שלא לשמן שלא מדעת שהיה סבור שהיא מנחת נדבה כשרה, שעקירה

1. ועיין שם מה שצוין בזה בהערה שם. וכן הובא שם שהפנים מאירות כבר כתב שהרמב״ם בחיבורו חזר בו מזה, שכתב בפט״ו מהל׳ פסולי המוקדשין ה״א כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם, בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ומבואר שאפילו בקרבנות צבור אמרינן שלא עלו לבעלים לשם חובה. ועיין עוד בפירוש המשניות שנדפס מחדש (ע״י מכון המאור או ע״י מוסד הרב קוק), שבמהדורא בתרא חזר הרמב״ם ותיקן גם בפירוש המשניות שגם בקרבנות צבור יש פסול במחשבת שלא לשמה. 2. ואכן במהדורא בתרא של הרמב״ם לפירוש המשניות חזר בו הרמב״ם מזה, וכתב ׳ואמרו כל המנחות בין מנחות שקבוע להן זמן כלומר עומר התנופה אם קמצו שלא לשמו, ובין מנחות שאין קבוע להן זמן אם קמצן שלא לשמן כשרות׳, והוא הנוסח הנדפס בפירוש המשניות הנדפס מחדש הנ״ל. ועיין עוד בתויו״ט שתמה על גירסת המהדורא קמא של הרמב״ם דאם כן מה טעם בריש זבחים גבי אשם מצורע ואשם נזיר לא כתב הרמב״ם דשאני אשם מצורע ונזיר דפסולים גם כן הואיל ובאים להכשיר ולא הכשירו, כדאיתא בגמ׳ (ד ע״א), ואין לומר דלא כתב כן כיון דאיתותב התם, דהרי גם לגבי מנחת העומר איתותב. והביא שם שרבינו בחיבורו (הל׳ פסולי המוקדשין פט״ו ה״ב, והל׳ תמידין פ״ז) לא פסל בעומר שלא לשמה. [והשושנים לדוד חיזק הקושיא שרבינו כתב בחיבורו (הל׳ פסולי המוקדשין פי״ד ה״ג) להדיא שמנחת העומר כשירה שלא לשמה וכנ״ל בדברי המחבר]. ועיין בליקוטי הלכות שיישב דעת רבינו לפי גירסת המהדורא קמא שפסק כרב אף על גב דאיתותב. וע״ע בטהרת הקודש.

בטעות אינה עקירה, וכמו שכתב הרמב"ם בפט"ו דהלכות פסולי המוקדשין עיין שם. ועיין עוד שם מה שכתב טעמא מאי לא עירב התנא נתן בכלי וכו' עם רישא שקמצן אלא תני בבא בפני עצמה. והא דחזר למתני או שלא לשמן ולשמן פסולות, עיין בתוספות יום טוב פ"ה דפסחים מ"ב מה שפלפל שם, וציין מה שהקדימו רש"י והר"ב ז"ל בין לעיל בזבחים פ"א מ"ב, ובין מה שכתב הכא דאתא סיפא לאשמועינן דלא תימא דדוקא לשמן ושלא לשמן פסולות משום דתפוס לשון אחרון, אבל שלא לשמן ולשמן כשרות, דליתא אלא אפילו בתחלת דבריו נתפס אדם ופסולות:

שם אלא אם כמה שנדרת עשית [וכו'] ואם לאו יהא נדבה. עיין לקמן בתוס' דף צ"א ע"א ד"ה וכל הזבחים:

תוס' ד"ה כל המנחות וכו'. ואם תאמר ועופות דבעו לשמן וכו' מנלן וכו'. קשר קושייתם נשמע שפיר, בתר דכתבו והציעו דמנחות ילפינן משלמים דבעינן לשמן ולא מדרשא דרבי שמעון, שפיר הקשו השתא אם כן עופות דבעינן לשמן כדאמרינן בגמ' ובזבחים דף ס"ה מנלן, דמהיקשא דזאת התורה הכתוב בשלמים אי אפשר לפירוש הקונטרס בחולין דף כ"ב ע"א משום דעוף לא כתיב בקרא, כדמשמע מתוך פירושו התם, ואין לתרץ דילפינן עולת עוף דבעינן לשמן משאר זבחים, דאיכא למיפרך מה לזבחים שכן טעונין כלי. והוסיף הרב צאן קדשים וכתב, וליכא למימר מנחות תוכיח דלא קבע להם כלי, משום דאיכא למיפרך מה למנחה שטעונה הגשה ותנופה וקידוש קומץ וכלי שרת, וכמו שכתבו תוס' בזבחים דף ס"ה ע"א ד"ה עוף, עכ"ל:

בא"ד והא דאיצטריך לן כמשפט בפרק קמא דחולין יש לפרש אליבא דרבי אליעזר דלית ליה היקשא דזאת התורה, עכ"ל. ואם תיקשי אם כן לרבי אליעזר דלית ליה היקשא דזאת התורה לעופות מנלן דבעי לשמן, כבר הרגיש מזה הרב חק נתן וכתב דהא דכתבו דרבי אליעזר לית ליה היקשא דזאת התורה אינו רוצה לומר דלית ליה כלל, אלא רצה לומר לענין שאינו בא אלא מן החולין לית ליה האי היקשא משום דלא שייך בכל הקרבנות, אבל לענין דבעי לשמן ודאי אית ליה היקשא, ולא פליג עלה כיון דשייך בכל הקרבנות וכמו שכתבו תוס' עצמם בחולין דף כ"א ע"ב לרבנן בד"ה מה חטאת וכו', עכ"ל[3]:

בא"ד וצ"ע דההיא דרשא דמייתי בפרק קמא דחולין וכו' אליבא דר' עקיבא וכו'. פירש הרב הנזכר דכונתם להקשות איך אפשר לומר דההיא דפרק קמא דחולין היא אליבא דרבי אליעזר, דהא בההיא סוגיא קאמר דהא דחטאת אינה באה אלא מן החולין מדכתיב את פר החטאת אשר לו ולא משל מעשר, ובפרק התודה דריש לה אליבא דרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר, דאילו רבי אליעזר יליף הזבחים מפסח כדתנן התם במתניתין, ולא איצטריך את פר החטאת אשר לו, עכ"ל:

בא"ד ועוד היכי ילפינן עופות מחטאת בהמה וכו'. עיין בספר קרבן אהרן בפרשת ויקרא (דיבורא דמוסף פרק יח) דף קכ"ו ע"א וב' דהרחיב לפלפל בדברי רש"י ותוס' של חולין דף הנזכר:

בא"ד ומיהו בזה יש לומר הא דכתיב אשר לו עיקר אתא למידרש משלו ולא משל ציבור, עכ"ל. פירוש קושיא שניה דהקשו דלמה לי משלו מצינן לתרצה דזו היא עיקר, אבל קושיא ראשונה דהיינו למד מן הלמד במקומה היא, ולזה אמרו דצריך לומר דמיתורא דחטאת דרשינן וכו', ובהא מתרצים נמי דלא הוי היקש, וק"ל. והרב צאן קדשים כתב על דברי תוס' הללו והשתא ניחא וכו' דאיצטריך נמי משלו ולא משל מעשר לענין שאר חטאת, ולא לענין פר של אהרן, וכל זה אליבא דר' עקיבא, אבל קושית רש"י במקומה עדיין עומדת כמשפט למה לי דילפינן מהיקשא דזאת תורת העולה. ושוב כתבו דמתוך כך ניחא ליה דלא הוה יליף לה מהיקשא דזאת התורה, ומתורץ נמי קושית רש"י דאיצטריך כמשפט, דסלקא דעתך אמינא דלא נילף מהיקשא דוהקריבו אתא לחלק, עכ"ל. ועיין מה שכתב בזה רב חק נתן:

ד"ה קרי ליה נדר וקרי ליה נדבה, משמע מהכא וכו', עד סוף הדיבור. כל זה כתבו גם כן בריש זבחים, ופירשתי שם דבריהם בספרי הקטן מטה עז, וטעמא טעמתי אמאי כתבו תרי אי נמי, עיין שם:

ד"ה ואם לאו יהא נדבה, אף על גב דבפרק קמא דראש השנה וכו', עד סוף הדיבור. גם זה כתבו שם בריש זבחים ופירשתי דבריהם, עיין בספרי הקטן הנזכר:

ע"ב

גמ' לימא מתניתין דלא כרבי שמעון דתניא וכו'. איכא למידק מאי האי, אין הכי נמי מתניתין דלא כרבי

3. ועיין ביד דוד שתמה על זה דאם כן למה כתבו התוס' כאן לרבנן וכאן לר' אליעזר, אלא ודאי משמע דר"א לית ליה הקישא כלל, ולא ניחא להו כאן בתירוצם דהתם. ועיין שם במה שצידד ליישב קושית החק נתן באופן אחר.

שמעון, הן אמת דכך מצינו בכמה דוכתי בש״ס דקאמר לימא מתניתין כפלוני או לימא דלא כפלוני לברר ולא להקשות, חוץ היכא דקאמר לימא כרבי מאיר ופירושו אמאי סתם כרבי מאיר כיון דלית הלכתא כרבי מאיר, משום דלא ירדו חכמים לסוף דעתו וקיימא לן הלכה כסתם משנה, וכמו שכייל לן בעלי הכללים, ואם כן הכא נמי נימא דלברר בעי הש״ס לימא מתניתין דלא כרבי שמעון ולא להקשות.

אמנם מצינן לפרשא גם כן דמקש״ה היא וקא מקשי הכי, אמאי רבינו הקדוש תני מתניתין בלי שום חולק, הלא חזינן דרבי שמעון קא פליג וסבירא ליה דעלו גם כן לבעלים לשם חובה, ומשום הכי לא קאמר הש״ס לימא סתמא דלא כרבי שמעון, דאז הוה שמעינן דידיע הפלוגתא וסתם רבי דלא כותיה, אבל באומרו לימא דלא כר׳ שמעון קשיא ליה אמאי לא תני גם כן במתניתין סברת רבי שמעון, והגם דידעינן דרבי כאשר מצאן המשניות סידר לן, אפילו הכי ניקשי לתנא הראשון דסידר המשניות אמאי לא תני סברת רבי שמעון, ועל זה קאמר הש״ס הניחא לרב אשי וכו׳, כלומר לפי רב אשי ניחא דלא תני במתניתין סברת רבי שמעון משום דלא פליגי, אבל כפי רבה ורבא קשה דצריך לומר בהכרח דפליגי, ומאי דשייר במתניתין תני בברייתא, ואינו מן התימא אמאי לא הביא רבינו הקדוש סברת רבי שמעון דפליג משום דאית לן תרי ברייתות של רבי שמעון דסתרן אהדדי ולא הגענו לסוף דעתו של רבי שמעון כדמסיק הש״ס לקמן בדף ד׳ ריש ע״א, ודוק:

שם ורמי דרבי שמעון אדרבי שמעון וכו׳. מלבד דכונת הש״ס לברר לן מאי דאמר בתחילה הניחא לרב אשי וכו׳ אלא לרבה ורבא מאי איכא למימר, ההיכא קאי אוקמתייהו, עוד בא הש״ס להכריח דמחוורתא היא לומר דמתניתין דלא כרבי שמעון, וטעמא דלא תני סברת רבי שמעון במתניתין משום דרמינן דבריו אהדדי ולא הגענו לסוף דעתו כאמור, ודוק:

תוס׳ ד״ה שחיטה אחת לכולן וכו׳, אבל תימא קצת אמאי לא פליג בקבלה דמנחות דאפשר נמי לבטלה וכו׳, עד סוף הדיבור. הרב צאן קדשים הקשה על קושייתם בשלמא הילוך אפשר לבטלה לגמרי, אבל קבלה אף על גב דאפשר לבטלה בכלי, עכ״פ אי אפשר לבטל לגמרי דצריך לקבל ביד ובימין דוקא, משום הכי לא פליג רבי שמעון, עכ״ל[4]. וכתב עליה הרב חק נתן לא ידענא מאי קאמר דצריך ביד ובימין לקבל, דהקבלה במנחה היא נתינה, ומה נתינה ביד איכא הכא, שהרי באותו יד שקמץ נשאר בה הקומץ עד ההקטרה דהקמיצה היא בימין, ואם כן שפיר קא מקשו תוס׳, עכ״ל. והנראה לעניות דעתי ליישב קושית התוס׳ בהורמנותייהו כך בתורתם של תוס׳ עצמם, דאין הכי נמי פליג רבי שמעון גם בקבלה דמנחות, ולא איצטריך הש״ס למימרא כמו דלא איצטריך בהולכה, כאשר כתבו הם עצמם דזיל בתר טעמא כיון דאיהו סבירא ליה דכל עבודה שאפשר לבטלה אין המחשבה פוסלת בה, הכא נמי דכוותה כיון דיכול לקמץ בלתי נתינה לא ביד ולא בכלי כי אם סמוך למזבח מקמץ ובאותו יד ממש שקמץ ויש לו קומץ בידו מקטיר על המזבח, ודין הוא טעמא דלא סיימו וצ״ע, ואדרבא כתבו קצת תימא, וידוע מאי דכייל לן הרב פליטת בית יוסף[5] הביאו הרב כנסת הגדולה בסוף ח״א מאורח חיים בכלליו על תוס׳ סי׳ כ״א, דכל היכא דכתבו תימא ולא סיימו וצ״ע, רוב פעמים התירוץ מרווח ולא רצו לטרוח להשיב, וסמכו על המעיין[6], ולפי מה שאמרנו התירוץ מרווח, ודוק:

רש״י ד״ה ונדבה מי שרי לשנויי בה, והכתיב אם זבח שלמים קרבנו, עכ״ל. בריש זבחים פירש רש״י ז״ל מי שרי לשנויי בה הא אמרינן בפרק ב׳ אסור לחשוב בקדשים, ויליף לה מקרא דלא יחשב וכו׳, ובספרי הקטן הנזכר הקשיתי אמאי שינה פירושו הכא מהתם, ורמזתי דהרבנים קדושים הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים העירו מהא, וכתב הרב ברכת הזבח דדברי רש״י שבכאן נראין יותר דהכי מפרש התם דף ד׳ ע״א. והרב צאן קדשים כתב דאפשר דכונת רש״י ז״ל היא דמתרוייהו ילפינן דמאם זבח שלמים לא שמעינן אלא דאסור לשנויי כשינוי בעלים כדאמרינן התם דף ז׳ ע״א, ומלא יחשב ילפינן נמי שינוי קודש דאסור לשנות שינוי קודש, עכ״ל[7]:

ד״ה הניחא לרב אשי וכו׳, דאמר בדוכתא אחריתי כמו מתניתין. כצ״ל. דמתניתין מיירי דאידכר, כצ״ל:

4. וכעין זה כתבו הקרן אורה והשפת אמת עיין שם. 5. צ״ל פליטת בית יהודה, וכמו שכתב בשם הגדולים מערכת ספרים אות פ - פח בד״ה פליטת בית יוסף וז״ל ׳פליטת בית יוסף׳ הובא בספר כנסת הגדולה, שו״ת הגאון מהר״י קארו כך כתב בספר סדר הדורות, ועמו הסליחה דלא היו דברים מעולם רק דהוא טעות הדפוס בכנה״ג, דהוא כתב ׳פליטת ב״י׳ והדפיסו ׳פליטת בית יוסף׳, אך הכונה של הרב כנה״ג היה על שו״ת ׳פליטת בית יהודה׳ שהם תשובות מהר״י לירמא, וזה פשוט. 6. וכן הביא המחבר כלל זה בספריו במקומות רבים, וכגון בשבת של מי מה. ד״ה אלא שמן, ובמטה עז זבחים ד: ד״ה רב אשי אמר, ועיין שם מה שצוין על זה בהערות. 7. ועיין עוד בטהרת הקודש, במצפה איתן, ובמרומי שדה בזבחים שם, בעולת שלמה כאן, בבית הלוי ח״א סי׳ ל ס״ק טו, בשואל ומשיב מהדורא

ד"ה וכי תימא וכו', כדמשני רבה לקמן אליבא דרבי שמעון. כצ"ל:

ד"ה ואי נמי וכו', והא דנקט לאקשויי ממתניתין משלא לשמן הוא הדין דמצי לאקשויי מלשמן. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד"ה קדש קדשים וכו', ובפרק קמא דזבחים מפרש טעמא דפסח וחטאת, ולקמן מפרש טעמא דמנחה. כן הגיה הרב הנזכר:

ד"ה אבל מחשבה דמינכרא וכו', לא הוי מחשבה והך מחשבה דקדשים הוצאת דיבור בפה הוא וכו'. כן כתבו תוס' בפרק המפקיד, ורמזו בזבחים בריש מסכתא, ובספרי הקטן הנזכר רמזתי דברי הרב משנה למלך בריש פי"ג דהלכות פסולי המוקדשין שכתב דמדברי רבינו נראה דכל מחשבה דקדשים הוי אפילו בלא הוצאה בפה, וכן הוא דעת הרב החינוך (מצוה קמד), והארכתי קצת בזה, וכתבתי דמה שהקשה על הרא"ם קדמו הרב תוספות יום טוב בסוף פרק ג' דבב"מ, והיה העלמה מעינו הבדולח, והוספתי שנית ידי בספרי הקטן מתן בסתר בשיטתי על מסכת מעילה בריש מסכתא (ד"ה ולו שפמטן), עיין שם:

ד"ה עולת העוף נעשית למעלה וכו', והכי מפרש בשחיטת קדשים בפרק קדשי קדשים, ופריך אי הכי. כצ"ל:

תוס' ד"ה זריקה אחת לכולן וכו', ועוד קשה מקבלה דאשם קבלתו אף בשמאל וחטאת בימין, ואף לר' שמעון בפרק ב' דזבחים וכו'. הרב צאן קדשים הגיה כך ואפילו לרבי שמעון דמכשיר בפרק ב' דזבחים קבלת חטאת בשמאל, מכל מקום נתינה בעי ימין כדאמרינן לקמן בפירקין, ואשם בין קבלתו בין זריקתו אף בשמאל, עכ"ל:

ד"ה מנחת חוטא הרי היא כחטאת וכו', מכל מקום הא כתיב היא בגופיה לעיכוב. כצ"ל:

בא"ד וילפינן מנחה משלמים בהיקשא דזאת התורה, עכ"ל. כתב הרב הנזכר פירוש כמו אשם, והא דקאמר מנחת נדבה הרי היא כאשם למימרא דלא הוי כחטאת לפסול שלא לשמה, וכן כתבו תוס' בזבחים דף י"א ע"א ד"ה מנחת חוטא, עכ"ל. ועיין מה שכתבתי שם בשיטתי בספרי הקטן הנזכר:

ד"ה מכדי מחשבה וכו'. ואם תאמר מה מקשי אביי לרבה וכו' מדמפרש טעמא משום דמעשיה מוכיחין וכו'. פירוש ובשינוי בעלים אין מעשיו מוכיחין, וכן פירש הרב הנזכר, וק"ל:

ד"ה עולת העוף שמלקה למעלה, קא סלקא דעתיה אף על גב דכשירה בחטאת[8] מכל מקום וכו'. הרב הנזכר פירש דבריהם דקשה להו דקארי ליה מאי קארי ליה, וכי לא ידע המקשן מתניתין דקתני מלקה בכל מקום במזבח כשירה, לפי זה הוי מחשבה דלא מינכרא, משום הכי כתבו דקא סלקא דעתא אף על גב דכשירה וכו', עכ"ל:

דף ג' ע"א

גמ' אלא לפי שאין המנחות דומות לזבחים קאמר לזבחים ולא לעופות, ע"כ. יותר טוב היה שלא לגרוס תיבת אלא, ואפילו דגרסינן לה הכוונה פשוטה כדפירש רש"י דדייק הברייתא דרבי שמעון למיתני שאין דומות לזבחים לומר דדוקא לזבחים אינן דומות המנחות דהמנחות עלו לבעלים וזבחים לא, אבל עופות דומות למנחות (כן) [בזה] דעלו לבעלים, וק"ל:

תוס' ד"ה חטאת העוף וכו', ממליקת חטאת היה יכול להקשות וכו', עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה כשם דמקשה הש"ס מעולת העוף בתרתי ממליקה וממיצה, כמו כן הוה ליה להקשות מחטאת העוף בתרתי ממליקה, וכן פירש הרב הנזכר. אלא דהקשה עליהם דכיון דכבר היה משני דמלקה בכל מקום כשירה, תו לא היה להמקשן מקום להקשות ממליקה עכ"ל. ואחר המחילה רבתי לא דק וכמו שכתב עליה הרב חק נתן, דהא דאמרינן מליקה בכל מקום כשירה לחטאת דוקא מיתניא בזבחים דף ס"ג, אבל לעולה לא שמענו[9]. וכן נראה מפסק הרמב"ם דבפ"ז דהלכות מעשה הקרבנות דין ט' פסק גבי חטאת הא דבכל מקום דמלק כשירה, אבל גבי עולת העוף בפ"ו דהלכות הנ"ל לא כתב מידי מזה דעולת העוף שמלק בכל מקום כשירה, שמע מינה דשאני הא מהא[10]. ועיין מה שכתב הרב צאן קדשים עצמו על דברי רש"י בד"ה לא שנא אמר עלי וכו':

ד"ה דאי קדשים קלים בדרום הוה עביד לחו, סלקא דעתיה משום דלא ליתי למטעי ולומר שהם קדשי קדשים, עכ"ל. פירש דבריהם הרב הנזכר דכדי דלא תקשה

רביעאה סי' קלט, בחידושי הגרז"ס, ובקובץ שיעורים ח"ב סי' כב מה שכתבו ביישוב סתירת דברי רש"י בזה, וע"ע בחתם סופר בהשמטות לחו"מ סי' רד ובחידושי מרן רי"ז הלוי מעשה הקרבנות פ"ד הי"א ד"ה והנה בתוס' ובסטענסיל כאן מה שכתבו עוד בביאור דברי רש"י כאן. 8. לפנינו 'כחטאת', אך במסורת הש"ס הגיה שצ"ל 'בחטאת'

וכמו שהעתיק המחבר. 9. וכן העירו המנחת כהן, הטהרת הקודש, היד דוד, והעולת שלמה על דבריו. 10. אך יעוין בתוס' יו"ט זבחים פ"ז מ"ב ד"ה עשאה, דנקט דלדעת הרמב"ם והרע"ב מליקת עולת העוף למטה כשירה בדיעבד, וכתב החשק שלמה שלפי זה לא קשיא קושית התוס' שאין זה נחשב שמעשיה מוכיחין עליה, והיינו כמו

דקארי ליה מאי קארי ליה וכי לא ידע המקשן מתניתין דתני שחיטתן בכל מקום בעזרה, משום הכי כתבו דסלקא דעתיה דקבעו שלמים בדרום, כדי דלא ליתי למטעי ולומר דהם קדשי קדשים ששחטן בדרום דכשר ואינו כן אלא פסולים כיון דקבע להם הכתוב מקום, משום הכי הוה סבירא ליה דלכתחילה בעינן דרום, ומדחזינן דשחטן בצפון מעשיו מוכיחין דקדשי קדשים נינהו ולירצו, ומשני ליה בדרום ולא בצפון מי אמר, אין הכי נמי אפילו לכתחילה מצי לשחטן שלמים בצפון, ודוק:

ד"ה ומיעבר הוא דעבר וכו', הא דלא משני הכי לעיל וכו' פירש בקונטרס משום דאיכא תרתי וכו'. עיין ברש"י ד"ה לא שנא אמר עלי וכו' דכן כתב:

בא"ד ולפירושו קשה דאם כן תיקשי לו מחטאת בהמה לשם עולה דאיכא תרתי שינויי כדפרישנא לעיל. ונראה דהשתא חזר בו משינויא דלעיל וכו'. תרי שינוי הם כמו שכתבו תוס' לעיל בד"ה זריקה, דהקשו שם מחטאת לשם עולה, דחטאת למעלה בקרנות ובאצבע ועולה למטה ביסוד ובזריקה מן הכלי, וכשם דלעיל בחטאת העוף שהזה משני אין הכי נמי כך הוה ליה הכא, ובריתא קתני אבל בזבחים אינו כן שחיטה אחת לכולן וזריקה אחת לכולן, לכן כתב דצריך לומר דהשתא חזר בו הש"ס משינויא דלעיל דמשני לזבחים ולא לעופות, דלעופות היינו כמו מנחות דמעשיו מוכיחין, דליתא דגם בעופות אינו כמו מנחות אף על גב דמעשיו מוכיחין דאיכא תרי שינויי, משום דאמרי אינשי מעבר קא עבר כמו דאמרינן מחטאת בהמה לשם עולה אף על גב דאיכא תרי שינויי, ודוק:

ד"ה אלמא קביעותא דמנא לאו כלום הוא וכו', הא לרבי שמעון אפילו פירש מחבת והביא מרחשת יצא, עכ"ל. פירש הרב צאן קדשים דכונתם לפי זה למה יביא חמשתן דהיינו סלת ומחבת ומרחשת ומאפה דחשיב לתרתי כיון דאי בעי חלות מייתי ואי בעי רקיקין מייתי וכפירש"י לקמן דף צ"ט ע"א, ולפי זה בארבעתן סגי סלת ומחבת ומאפה או סולת ומרחשת ומאפה דחשיב לתרתי, ותירצו בבא לצאת ידי שמים צריך שיביא חמישתן אף על גב דבארבעתן היה סגי.

ומשום דקשה קצת האי תירוצא דאי דינא הכי דארבעתן סגי גם בבא לצאת שמים הוה סגי, משום הכי כתבו עוד, אי נמי כגון דאיכא חדא דמייתי וקאמר אם זו נדרתי תהא לנדרי ואם לאו תהא נדבה, כלומר דבאמת לרבי שמעון יביא או מחבת או מרחשת, ואפילו הכי הוי חמשה כיון דמסיק התם אליבא דרבי שמעון דמייתי שתי מנחות למאפה אחת של עשר חלות ואחת של עשר רקיקין, ומתני אם מחצה של חלות ורקיקין נדרתי יצטרפו חלות מזה לפי מה שנדרתי ורקיקין מזה לפי מה שנדרתי לנדרי והאחרת תהא לנדבה, לפי זה הוי מנחה מאפה נחשב לג' מנחות חצי חלות וחצי רקיקין והשאר לנדבה, ולפי זה הוי חמשה סלת מחבת ומאפה או סולת מרחשת ומאפה נחשב לג', עכ"ל.

ועיין בספר ברכת הזבח דפירש דברי תוס' הללו באופן אחר, דאיירי שהביא אחד מהם כבר, ובשעה שהביא פירש בהדיא שאם לא נדר זו שהביא תהא נדבה ויחוייב להביא אחרת בשביל נדרו לכך יביא גם כן השניה, אבל באמת לכתחילה כשמביא יכול לצאת באחד מהם, עכ"ל. והאמת דדחיק טובא האי פירושא דשכח מה שנדר ומיירי בהכי, וכמו שכתב עליה הרב הנזכר דפירושו קשה להולמן, עיין שם:

ד"ה לא שנא אמר עלי וכו'. ועוד יש לומר דניחא בלאו הכי וכו', עד סוף הדיבור. דברים סתומים הם וכבר פירש הרב צאן קדשים וזה לשונו, פירוש למאן דאמר לקמן דף ח' ע"א דמנחה קדושה בלא שמן, כי קמיץ חריבה לשם בלולה אף על גב דאמרי בלולה הוא, לא עבד כלום דמנחה קדושה בלא שמן, וכי הדר ונתן לתוכו שמן מעשיה מוכיחין דבלולה היא, ואי לא הדר ונתן לתוכו שמן מעשיה מוכיחין דחריבה היא, והוא הדין איפכא אם קמץ בלולה לשם חריבה כיון דקדושה בלא שמן הוי כמו שקומץ בלולה לשם בלולה, ולמאן דאמר אין מנחה קדושה בלא שמן כי קמיץ חריבה לשם בלולה הוי כאלו קמץ לשם חולין, וקיימא לן דכל הזבחים שלא לשמן לשם חולין דכשירה, ואם כן חריבה היא, אבל בבלולה לשם חריבה להך מאן דאמר יש לפקפק, ומשום הכי כתבו וצ"ע, ובאמת יש קיצור לשון בדבריהם, עכ"ל. ועיין בספר חק נתן[11]:

גמ' פסח ששחטו לשם אשם לירצי וכו'. הקשה הרב צאן קדשים הנזכר מחטאת הוה ליה למיפרך חטאת ששחטה לשם אשם לירצי, דאיכא תרתי שינוי דחטאת נקבה ובת שנה, ויש לישב, עכ"ל. ותירץ הרב חק נתן דעדיפא מינה פריך לקמן עגל ופר וכו' ומשני לה, אין הכי נמי[12], עיין שם:

שהעיר הצאן קדשים. 11. עיין במנחת כהן שצידד דצריך להגיה 'ולמאן דאמר אין מנחה קדושה בלי שמן צ"ע'. 12. תיבה זו אינה ברורה כאן [וליתא בצאן קדשים שם]. ואולי הכוונה 'אי הכי נמי', היינו שכשם דמשני לה שפיר התם, הכא נמי הוה מצי לשנויי כן.

שם ומאי זבחים רוב זבחים, ע״כ. כלומר ומאי אבל בזבחים אינו כן דתני ברייתא דרבי שמעון כיון דאמרת אין הכי נמי, ומשני רוב זבחים קאמר הא מיעוטא הוי דומיא דמנחות, וק״ל:

תוס׳ ד״ה אמר לשם אשם וכו׳, ואם תאמר אכתי אמרי דמיעבר עבר ומייתי ליה בן שנה וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר (צאן קדשים). ושוב כתב והא דלא הקשו על מאי דפריך עולה לשם חטאת תרצה חטאת לשם עולה תרצה, מאי פריך דאכתי אמרי דמיעבר קא עבר, דאפשר לומר דבין זכר לנקבה לא טעי אינשי כדמשני לעיל גבי בלולה לשם חריבה, עכ״ל:

בא״ד ויש לומר דרבי שמעון לטעמיה דאמר התם כל עצמה אינה קדושה. פירוש והוי כמו לשם חולין דכשירה כדלעיל, וכן פירש הרב הנזכר, עיין שם:

ע״ב

גמ׳ לרבי שמעון הכי נמי דאמר רבא חטאת חלב וכו׳. הכי צריך לגרוס, ולא כאשר נדפס לרבנן הא אמר, דמאן דכר שמייהו דרבנן השתא כיון דכל משא ומתן אינו אלא לשנויי ברייתות כרבי שמעון דמיחזו דסטראי נינהו. ובגליון איתא ספרים אחרים כי קאמינא, ומקשה היא מכמה אנפי, מעיקרא דלרבנן לא אמר רבא מידי, ותו איך שייכא אחר כך הא אמר חטאת חלב ההיכא קאי האי מימרא לפי אותה גירסא, ועוד דטפי מעליא הוה לישנא מי קאמינא ולא כי קאמינא, והאמת דלא הא ולא הא ניחא לגרוס וכמו ש[ה]עלו המחדשים זלה״ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן, ומה שפירש הרב ברכת הזבח לקיים כגירסא דחיק ואתי מרחיק היא כמו שכתב עליה הרב חק נתן הנ״ל, והקשה לפירושו עיין שם:

גמ׳ אי הכי לשום שלמים נמי וכו׳. פירוש אי אמרת בשלמא כרבא תורה אחת לכל החטאות הוה ניחא, אמנם השתא שאמרת כך קשה, ודוק:

רש״י ד״ה הכי קאמר וכו׳, הא לא מינכרא ולא דחי וכו׳. צריך לומר דאי לא מינכרא:

תוס׳ ד״ה כאן בקומץ מנחה לשם זבח, בחנם נקט רבא ענין זה, דתירוץ זה עצמו וכו׳ היה יכול לתרץ כמו שתירץ רבה כאן בשינוי קודש כאן בשינוי בעלים וכו׳. ושמא לפיכך שינה את לשונו של רבה וכו׳ אפילו במנחה לשם זבח, עכ״ל. ואין לומר דרבא אמר אוקמתיה כאן בקומץ מנחה לשום מנחה כאן בקומץ מנחה לשום זבח, כדי למישמע דלא סבירא ליה כרבה דמחשבה דמנכרא כשרה היא אלא אדרבה פסולה היא, דליתא דכיון דהוה אמר כאוקמתא דרבה כאן בשינוי קודש כאן בשינוי בעלים ומטעמא אחריתי משום דכתיב זאת תורת המנחה תורה אחת לכל המנחות, ממילא הוה משמע דלא הוה סבירא ליה כרבה במחשבה דמנכרא מדהדר לטעמא אחריתי, ותירצו דאי הוה אמר רבא כן כאן בשינוי קודש וכו׳ הוה משמע דנכלל היה גם כן בשינוי קודש אם קמץ לשם זבח נמי.

וראיתי בספר צאן קדשים דהקשה עליהם כיון דהוה מצי אמר בשינוי קודש כשר משום דזאת תורת המנחה תורה אחת לכל המנחות, מהיכא סלקא דעתין לומר אפילו במנחה לשם זבח כשר[13], ועוד דהא רבי שמעון אמר בפירוש אבל בזבחים אינו כן אפילו זבח לשם זבח אחר פסולה, מכל שכן מנחה לשם זבח, וצ״ע רב ליישב, עכ״ל[14]. ולא ידעתי מה חרי הגדול הזה דהא דקאמר רבי שמעון אבל בזבחים אינו כן, מפרשינן לה כדאמר הש״ס לעיל מאי זבחים רוב זבחים, ואי משום דמדרשא דוזאת תורת המנחה לא משמע אלא מנחה לשם מנחה אחרת ולא לשם זבח, מלבד דלפי הסלקא דעתין הוה מצינן למימר דבמנחה לא פסיל מידי את מחשבתו אמרינן עוד דדין הוא טעמא דכתבו תוס׳, ועוד יש לומר דדייק לישנא דברייתא וכו׳ וכמו שאפרש בעזרת השם דקשיא להו להתוס׳ עצמם מה שהקשה הרב הנזכר ותירצו תירוץ אחר, ודוק:

בא״ד ועוד יש לומר דדייק לישנא דברייתא דמשמע ליה קמצה שלא לשמה פסולה בשינוי קודש, עכ״ל. כלומר טעמא דרבא לא הוקים כרבה כאן בשינוי קודש כאן בשינוי בעלים כאשר הקשו, משום דרבא דייק לישנא דברייתא של רבי שמעון דתני קמצה שלא לשמה פסולה, ומדתני שלא לשמה משמע דקאי למנחה דעבד שלא לשמה בשינוי קודש ולא בשינוי בעלים, דאי מיירי בשינוי בעלים כדהוקים האי ברייתא רבה וקמייתא בשינוי קודש הוה ליה למיתני קמצה שלא לשמו ולא שלא לשמה, ומשום הכי לא הוקים בהכי אלא הוקים ברייתא זו לשום זבח דהוי נמי שינוי קודש.

ושוב כתבו, ולקמן דקאמר כולהו כרבה לא אמרי ולא מפרש טעם זה ניחא ליה למימר טעם השוה לכל

13. במנחת כהן כתב שאין זה קושיא דה״א כרבה דדריש טעמיה דקרא דמחשבה הגלוי לכל דמכזב כשר, אם כן מכל שכן דלשם זבח כשר.
14. עיין במנחת כהן מה שיישב בזה.

האמוראים, וכונתם היא דהרגישו השתא תוס׳ ואם תיקשי כפי האי תירוץ שנית דתירצו דלישנא דברייתא דייק רבא כפי אשר פירשנו, אמאי לא קאמר הכי בש״ס בסוגייתין במה דקא מהדר אטעמא אמאי מר לא אמר כמר, וקאמר כולהו כרבה לא אמרי דאדרבה מחשבה דמנכרא פסל רחמנא, ואמאי לא אמר הכי כולהו כרבה לא אמרי משום דלישנא דברייתא לא משמע כן, דדין הוא טעמא דרבא. לזה תירצו דלא ניחא ליה להש״ס לומר הכי טעמא משום דלא היה זה אלא כפי רבא ולא כפי רב אשי, דהא לרב אשי אפילו בשינוי קודש סבירא ליה דפסל רבי שמעון משום דלית ליה דרשא דוזאת תורת המנחה תורה אחת לכל המנחות, וכיון שכן לדידיה לא מצינן למימר דדייק לישנא דברייתא דקמצה שלא לשמה שלא לפרשה בשינוי בעלים, דאפילו אם יפרש לה בשינוי בעלים ולא בשינוי קודש אכתי הוה קשה ליה ברייתא קמייתא דרבי שמעון כיון דלית ליה דרשא דוזאת תורת החטאת[15], ולכן קאמר הש״ס טעם השוה בין לרבא בין לרב אשי דטעמא דלא אמרו כרבה משום דסברי דאדרבה מחשבה דמנכרא פסל רחמנא. ועיין בספר צאן קדשים ובספר חק נתן:

ד״ה אף על גב דמחשבה דלא מינכרא היא ותפסל, הרבה יש לתמוה למה שינה לשונו וכו׳. ושמא שינה הלשון לפי שהוא כמו נתינת הטעם דתיפסל לפיכך ניחא ליה למינקט הכא ולעיל על פסול לשון לא מינכרא, עכ״ל. פירש כונתם הרב חק נתן דלשון שלילה צודק טפי לטעמא דפסולה, ולכן היכא דאפשר לומר לשון שלילה ואפשר לומר לשון חיובא לא אמרינן אלא לשון שלילה, עכ״ל. ושוב כתבו ולקמן בסוף שמעתתא דקאמר כולהו כרבה לא אמר אדרבה מחשבה דמינכרא פסל וכו׳, כונתם להרגיש למה שאמרו בתירוצם דלשון לא מינכרא היא טעם דתיפסל, הלא חזינן בהפך בסוף שמעתתא דטפי הוי טעמא דתיפסל משום דמינכרא, והוי הפך מאמרם. לזה תירצו שאני לקמן דהוכרח לומר כן משום דקאי ארבה, ואמר דכותיה לא רצו האמוראים לומר משום דסבירי להו הפך סברתו, ואדרבה היכא דמינכרא פסול, וק״ל:

ד״ה לרבי שמעון הכי נמי, משמע דרבנן לא דרשי זאת תורת החטאת וכו׳. ואם תאמר וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז (ט: תוס׳ ד״ה פיתיביה וד״ה נפ״ל ועוד) פירשתי דבריהם, דשם גם כן כתבו כל מה שכתבו הכא ונתתי טעם לשבח אמאי תירצו שלשה תירוצים, וקשרתי דבריהם זה עם זה בקשר של קיימא עיין שם. ומה שכתבו אבל שינוי קודש לא כתיב בחטאת, הרגיש הרב צאן קדשים אף על גב דתוס׳ כתבו לעיל דף ב׳ ע״ב ד״ה מנחת חוטא וכו׳, כיון דכתיב בחטאת היא בגופיה לעכב בשינוי קודש לא הוי דבר הלמד, מכל מקום לא כתיב בהדיא דלמצוה ילפינן משלמים, ותו דהכא קיימינן להכשיר שינוי קודש בחטאת, עכ״ל:

ד״ה לשם חטאת דם וכו׳, כדקאמר התם רבא אאידך מילתא וכו׳, כצ״ל:

ד״ה כאן בקומץ מחבת לשם מרחשת גרסינן, ואית דגרסי כאן בקומץ מנחת מחבת לשם מרחשת, ושניהם יש ליישב, עכ״ל. פירש הרב הנזכר אף על גב דקומץ מנחת מחבת, כיון דקומץ לשם מרחשת ולא לשם מנחת מרחשת במנא קא מחשב, ורש״י לא גרס לה, עכ״ל:

דף ד׳ ע״א

גמ׳ כרבה לא משני ליה משום קושיא דאביי, ע״כ. כאן לא מצי למימר כדלעיל (ג:) כרבה לא אמרי דאדרבה מחשבה דמינכרא פסל, דהא גופה מיספקא ליה מי אמרינן כך או לא, ולכך איצטריך לומר כרבה לא משני ליה משום קושיא דאביי דלעיל (ג:) דפריך ליה לרבה מה לי שינוי קודש ומה לי שינוי בעלים, ומאי דמשני ליה לא מסתבר להו כדפירש רש״י ז״ל, וק״ל:

שם אלא מנחת חוטא ומנחת קנאות מנלן וכו׳. כבר כתב הרב חק נתן דהא דנקט מנחת חוטא הכא לאו דוקא דהא שפיר ילפינן לה מדכתיב כי חטאת היא כדלעיל, אלא משום דלפי המסקנא לא צריכין להוא טעמא נקט לה, עכ״ל:

שם הכי נמי הכתיב בהו הוא. עוד כתב הרב הנזכר כי רש״י בחומש בויקרא (ה, יג) גבי מנחת חוטא דכתיב בה חטאת היא פירש חטאת היא נקמצה ונקטרה לשמה כשירה שלא לשמה פסולה, וכתב עליה הרא״ם ז״ל אבל בתורת כהנים אמרו חטאת וכו׳ פרט לשנקמצה שלא לשמה, וכן בריש מנחות שנו כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות, ולא הזכירו בה הקטרה שלא לשמה אלא קמיצה שלא לשמה בלבד וכו׳, ואם כן לא היה לו לרש״י ז״ל לומר כאן אלא נקמצה לשמה כשירה שלא לשמה פסולה. ושמא יש

15. וכן פירש בטהרת הקודש, עיין שם מה שביאר עוד בדברי התוס׳ בזה.

לומר דסבירא ליה לרש״י ז״ל דהא דקתני בריש מנחות כל המנחות שנקמצו וכו׳ חוץ מן החטאת, וכן הא דקתני בתורת כהנים פרט לנקמצה שלא לשמה נקט קמיצה וכל שכן הקטרה, עכ״ל. ותמה מר איך נעלם ממנו סיומא דמתניתין דריש מכילתין דקתני נתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמן וכו׳, הרי דקתני ארבע עבודות קמיצה ונתינה בכלי והולכה והקטרה (*וכן פירש רש״י ז״ל במתניתין או והקטיר), וכן מתניתין דלקמן דף י״ב קתני נמי לכולהו עבודות ארבעה. ומה שהקשה מרישא דמתניתין דקתני כל המנחות שנקמצו וכו׳ ולא קתני שנקטרו, עבודה קמייתא נקט כמו שכתבו תוס׳ שם, והא דלא נקט רש״י ז״ל נתינה בכלי והולכה נמי משום דרש״י ז״ל קאי אקרא, ובקרא לא כתיב אלא קמיצה והקטרה לכך לא נקט להו, עכ״ל.

ועלה בדעתי לפי חומר הקושיא כי רבה היא לומר דכונת הרא״ם להקשות לרש״י, דמילפותא דתיבת היא לא איתמר בש״ס כי אם לגבי קמיצה ורש״י נקט לה לתרתי לקמיצה ולהקטרה, אבל לענין הדין לא הקשה ליה דאין הכי נמי כולהו ד׳ עבודות שוות. אמנם אחור נסוגותי בראותי מה שתירץ הרא״ם, ושמא יש לומר דסבירא ליה לרש״י דכל שכן הקטרה, כנראה דקושייתיה היה לענין דינא מנין ליה דהקטרה שלא לשמה פסולה, ואם לזה כיוין כנראה מדבריו מבזבז קושית הרב דמתניתין היא בריש מכילתין כאמור, והיא מפרסן[16] איגרי. ומה שכתב הרב משכיל לדוד על דברי רש״י ז״ל בחומש אחר שהביא מתניתין דריש מכילתין דבכל ארבע עבודות אם עשו שלא לשמן פסולות, ורש״י נקט קמייתא ובתרייתא וממילא משמע הנהו תרתי דביני ביני, לא צריכינן להאי טעמא אלא כמו שכתב הרב הנזכר, דכיון דקאי אקרא ובקרא לא כתיב אלא קמיצה והקטרה לכך נקט הני והוא הדין אחריני.

והאמת דדברי הרא״ם קשה טובא וכמו שהקשה גם כן הרב משנה למלך בפט״ו דהלכות פסולי המוקדשין הלכה ב׳ והניחו בקושיא. ואין לפרש כונת קושית הרא״ם דהקשה לרש״י דמשמע מפירושו דבעינן קמצה והקטרה שלא לשמן כדי שתהיה פסולה מה דלא משתמע במתניתין, דהרואה דברי קדשו אינו מורה כן. ובקונטרס עפר יעקב סוף ספר דעת זקנים [מבעלי התוספות][17], לציין ספר מגילת ספר [לאוין של״ז] דף קס״ז ע״ב [ד״ה כל המנחות], וספר זרע יצחק לומברוסו (נסוף הספר, לשונות הרא״ם) דף ד״ך ע״א, ולא נמצא בידי לראות דבריהם:

תוס׳ ד״ה חטאת קרייה רחמנא, לפי טעם זה לא היה צריך ללמוד בפרק קמא דזבחים דשמיעת הקול במה הצד וכו׳. כלומר כפי מאי דאמרינן הכא בשלמא מנחת חוטא חטאת קרייה רחמנא וכו׳ כי חטאת היא, לא הוה צריך בזבחים דף י״א ע״א רבי שמעון למילף מנחת חוטא מקרא דקודש קדשים היא כחטאת וכאשם הכתוב במנחה בפרשת צו, דהיא כחטאת לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה[18], דהא בגופיה דמנחת חוטא כתיב חטאת היא כדאמרינן הכא, וכן במסקנא דשמעתין משום דכתיב ביה היא[19], וק״ל:

ד״ה מאי נפקא מינה וכו׳, בכיסוי הדם ובפרק המפלת משני בדדמי ליה ילפי, לפי שהגזירות שוות מכחישות זו את זו, אבל כאן ובהוריות דאפשר לדרוש דרשינן לחו לתרוייהו, עכ״ל. כבר בספרי הקטן מתן בסתר בשיטתי על מסכת נדה בפרק המפלת דף כ״ב ע״ב (תוס׳ ד״ה זו) כתבתי דאגב שיטפייהו כתבו כאן דשם משני בדדמי,

16. כן כתב רבינו המחבר בהרבה מקומות ׳מפרסן איגרי׳, ובאמת שלפנינו בכל המקומות ובקידושין סג: הגירסא ׳מרפסן׳, אלא שכנראה רבינו כתב כן עפ״י מה שנדפס לפניו שם ברש״י בקידושין שם בדפוס ואדי אלחג׳ארא ספרד רמ״ד. [וכן מצינו פעם אחת בחיד״א בשער יוסף סי׳ ז ד״ה אי נמי נראה]. 17. מהדורת ליוורנו תקמ״ג, הקונטרס ׳עפר יעקב׳ הוא מהרב יעקב בנו של הרב יצחק נוניס ואיס בעל שיח יצחק על יומא וחגיגה. 18. צ״ב איך מיישב ליה המחבר בלשון התוס׳ ׳לא היה צריך ללמוד בפרק קמא דזבחים דשמיעת הקול במה הצד׳, דלשון זו מורה דמיירי על שמיעת הקול ולא על מנחת חוטא, ואכן לפנינו ציינו בתוס׳ זבחים ח. ומשמע דכונת התוס׳ למה דילפה הגמ׳ שינוי קודש ושינוי בעלים בחטאת דשמיעת הקול וביטוי שפתים מבמה הצד, וע״ז כתבו התוס׳ דלמאי דמבואר כאן בה״א דילפינן מנחת חוטא דפסיל בה שלא לשמה מדכתיב בה חטאת, אם כן הוא הדין דיש ללמוד מזה לחטאת דשמיעת הקול דדינה כחטאת חלב מדכתיב בה חטאת. 19. משמע דמפרש דגם למאי דילפינן מ׳היא׳ קשה אמאי איצטריך ר״ש למילף דמנחת חוטא הרי היא כחטאת מדכתיב (ויקרא ו, י) ׳קדש קדשים היא כחטאת׳, תיפוק ליה מדכתיב ׳היא׳. אמנם כל זה למאי דפירש דקושית התוס׳ קאי על ר״ש בזבחים יא. אבל למאי דנתבאר בהערה הקודמת דבפשטות התוס׳ קאי על חטאת דשמיעת הקול וביטוי שפתים, אם כן י״ל דכונת התוס׳ היא דכל הקושיא היא למאי דסברינן דהלימוד לפסול מנחת חוטא הוא מדקריה רחמנא חטאת, דממילא קשיא דגם בחטאת דשמיעת הקול כתיב חטאת, אבל למאי דמסקינן דהלימוד הוא מדכתיב היא לא קשיא מידי, דבחטאת דשמיעת הקול לא כתיב היא [והיינו דבחטאת דשמיעת קול דעשיר כתיב ׳חטאת׳ ולא כתיב ׳היא׳]. וכן משמע בפשטות לשון התוס׳ דקתני ׳ובמסקנא דשמעתין לא קאי אלא יליף לה מדכתיב הוא׳. אך יעוין ביד דוד דנקט כפשטות לשון התוס׳ וכנ״ל דהקושיא קאי על חטאת דשמיעת הקול, ומכל מקום תמה דאמאי חילקו התוס׳ בין ׳חטאת׳ ל׳היא׳, דהא לא כתיב ׳חטאת׳ רק בדלי דלות ובמנחה, והתם כתיב גם ׳היא׳ או ׳הוא׳, ואם כן גם אי ילפינן מ׳היא׳ יקשה דאמאי בעינן לבמה הצד, והביא שבספר יתר הבז נקט דבאמת קושית התוס׳ היא לפי כל הצדדים,
וכתב שם דלשון התוס׳ לא משמע כן, ועיין שם מש״כ בזה.

אדרבא שם הרגישו בד"ה זו היא שיבה זו היא ביאה, אמאי לא משני התם בנדה הני מילי היכא דליכא דדמי ליה, וכן כתבו ביומא דף ב' סוף ע"ב ד"ה הני מילי, או נאמר דטעות סופר איכא הכא והוסיפו המדפיסים ההיא דהמפלת וגרעו וצריך למחוק[20], וק"ל. ועיין שם ביומא מה שתירצו דהכא סמיך אועוד נגמר עונו מעונו, ולא צריכינן לטעמא דמשום דאינן מכחישות לא מצי לשנות הכא כדמשני בחולין וביומא, הני מילי היכא דלא דמי ליה אבל היכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן, דהא איכא עונו עונו, ודוק:

בא"ד וההיא דבפרק התכלת קשיא גבי כבשים מעכבין את הלחם וגמר בן ננס וכו', עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה לקמן בדף מ"ה (ע"ב) דפריך לבן ננס אמאי יליף מיהיו יהיו ולא יליף מיהיו לתהיינה, ומשני הני מילי היכא דלא דמי ליה וכו', ומאי שינויא היא זאת הא ניחא היכא דמכחישות משנינן כך, אבל כשאינו מכחישות לא משנינן כך, והתם לא היו מכחישות אם הוה יליף מיהיו ותהיינה ומצי למילף תרוייהו דלחם וכבשים מעכבין זה את זה, וכן ביבמות לא מכחישי אהדדי, דמצי למילף דמן האב ולא מן האם או מן האם ולא מן האב מיקרי אחוה, וק"ל:

ד"ה ליגמר עונו מעונו וכו', אף על גב דשמיעת קול גופא ילפינן במה הצד ובעיא היא בפרק איזהו מקומן, מכל מקום פריך שפיר וכו', או נפשוט מהכא דבר הלמד בבנין אב אין חוזר ומלמד בגזירה שוה, עכ"ל. כל חי מרגיש מאי הקשו תוס' השתא, הלא בשמעתין קיימינן דטעמא דמנחת חוטא דפסולה שלא לשמה משום דחטאת קרייה רחמנא וכמו שכתבו תוס' עצמם בריש העמוד ד"ה חטאת קרייה רחמנא, ולא משום דילפינן במה הצד[21], ולכן פריך שפיר הש"ס וליגמר עונו מעונו, וכן ראיתי דהקשה הרב צאן קדשים ולא מצא מענה וכתב דדבריהם קשה להולמן. ומה שכתב עליה הרב חק נתן ורצה לפרש דברי תוס', אחר המחילה רבתי לא צריכא ולא מיפרשא דברי תוס' כלל לא קושייתם ולא תירוצם כפי פירושו כאשר יראה המעיין[22].

אמנם כדי שלא להניח דברי תוס' הקדושים בלתי הבנה אמינא אם יראה בעיני המעיין דכונתם היא לברר סוגייתין ודברי המקשן דפריך ועוד ליגמר עונו מעונו כך, דהקשה להו בלחישה למאי איצטריך למיפרך עוד הא ולא סגי ליה מאי דפריך מר' ישמעאל (*דבדלא דמי לא מצי לתרוצי כמו שכתבו בדיבור הקודם), והלא האי פירכא דפריך השתא דליגמר עונו מעונו, מדנפשיה יוכל לחשוב דמצי לתרוצי ליה דלא מצינן למילף מעונו עונו דשמיעת קול, משום דשמיעת קול ילפי לה במה הצד ודבר הלמד בבנין אב בעיא היא אי חוזר ומלמד בגזירה שוה ולא איפשיטא, וגם יוכל לומר ליה דלאו טעמא היא כאשר הציע המקשן בתחילה בשלמא מנחת חוטא משום דחטאת קרייה רחמנא אלא טעמא משום דילפינן במה הצד, ולמה לא סלקא בדעתיה כל זה קודם שהקשה דהמקשן מקשה בכח, לזה אמרו דאפילו הכי פריך שפיר דרצה לשמוע אמיתות הדבר טעמא דמנחת חוטא מאי היא אי משום דכתיב בה חטאת או משום דנילף במה הצד וממאי דיתרץ ליה יבין קושט דבר אמת.

אי נמי כונת המקשן היתה דאם יתרץ ליה דשמיעת הקול נילף במה הצד ולא משום דחטאת קרייה רחמנא כאשר סבר הוא ואמר בתחילת הסוגיא בשלמא וכו', יקשה ליה עוד אם כן מדחזינן דאשם לא נילף מחטאת דשמיעת קול משום דשמיעת קול גופיה נילף במה הצד, מינה נפשוט האיבעיא דפרק איזהו מקומן דדבר הלמד בבנין אב אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה, ואמאי לא איפשיטא התם, ולכן בחכמה רמה הקשה המקשן קושיא זו, ועוד ליגמר עונו מעונו כדי למישמע מאי תריץ ליה ולמיפרך ליה עוד. ואתא התרצן ותירץ ליה לעולם מנחת חוטא טעמא הוא כאשר אמרת משום דכתיב חטאת היא וקרייה רחמנא חטאת, וגזירה שוה דעון עון במנחת קנאות לא אתא אלא למילף למותר נדבה, והא דפסול גם כן מנחת קנאות שלא לשמה משום דגם בה כתיב היא מנחת קנאות היא, ותיבת היא אתא [ל]שלא לשמה דפסולה, ושוב פריך ליה באשם נמי כתיב הוא, ומתרצא ליה, כן נראה לי לפרש דברי תוס' הללו לפי קוצר דעתי:

בא"ד תימא דבהוריות פרק הורה כהן יליף דלא מייתי אשם תלוי וכו', עד סוף הדיבור. כבר עמדו המחדשים זלה"ה בדבריהם הקדושים הללו והרגישו דדבריהם קושית הגמ' היא התם בהוריות כמו שהעיר הרב באר שבע וכל אחד ואחד חתרו ליישב דבריהם ולפרשם

[אך י"ל דכונת התוס' להקשות על חטאת עשיר וכנ"ל]. **20.** וכן כתב השיטה מקובצת אות כב שצריך למחוק 'ובפרק המפלת', ובצאן קדשים הגיה 'התכלת' במקום 'המפלת', ועיין במסורת הש"ס שדחה זה והסיק להגיה 'ובכמה דוכתי', עיין שם. **21.** המחבר אזיל בזה לשיטתו לעיל תוס' ד"ה חטאת, דהתוס' מקשים על מנחת חוטא ולא על חטאת דשמיעת הקול, עיין שם שתמהנו על דבריו בזה, ומכל מקום לענין עצם הקושיא כאן קשה גם לפי פשטות דברי התוס' וכמו שהקשה הצאן קדשים, דאם ילפינן מנחת חוטא מ'חטאת' קרייה רחמנא, אם כן אף חטאת דשמיעת הקול אפשר ללמוד מזה ולא בעינן לבמה הצד, ופשוט. **22.** ועיין עוד במנחה טהורה מה שיישב בזה.

דלאו קושית הגמ׳ היא, עיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים ובספר חק נתן דמר אמר חדא ומר אמר חדא אלו ואלו דברי אלקים חיים, ומה לי להעתיקם הלא ספרין פתיחו, והנכון אצלי מה שפירש הרב חק נתן זיל קרי קריאה נאמנה:

ד״ה חטאת טעמא מאי דכתיב בה היא, בכמה דוכתי משמע דילפינן עיכובא דחטאת וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר כתבו כל זה בזבחים דף ה׳ ע״ב ד״ה מיעט רחמנא היא, ושם בשיטתי בספרי הקטן מטה עז פירשתי דבריהם מריש הדיבור עד סופה והבאתי דבריהם דהכא, וכתבתי טעמא מאי תרצו שתי תירוצים, ואמאי היפכו הסדר מהכא להתם בתירוצים, דהתם תירצו בתחילה דהוא דחטאת אתא לגלויי אההוא דמנחת חוטא ומנחת קנאות דמעכב, והכא תירצו לתירוץ שני, עיין שם:

ד״ה לאחר הקטרת אימורים וכו׳, ואף על גב דכתיב אשם הוא אשם אשם לה׳, דריש בתורת כהנים למעוטי אשם נזיר ואשם מצורע מכסף שקלים, עכ״ל. פירוש דלא בעינן באשם נזיר ובאשם מצורע כמו באשם מעילות דצריך להביא אשמו שיהא שוה שתי סלעים כדכתיב בערכך כסף שקלים, אלא דוקא אשם מעילות ואשם חרופה דמרבינן מאשם אשם, לפי דאשם מעילות ואשם חרופה הוא איל ואשם נזיר ואשם מצורע הוא כבש ולא איל:

בא״ד והא דדריש בספרי בפרשת זאת תהיה גבי אשם מצורע וכו׳ נראה דאסמכתא בעלמא הוא, עכ״ל. לא הבנתי דבריהם דמשמע דאסמכתא היא ולא מתקיימת אותה דרשא, והוא משונה מכל שאר מקומות דאמרינן אסמכתא בעלמא. ועוד קשה מה שהקשה הרב צאן קדשים דבמסכת זבחים דף י״ב ע״ב פריך לעולא באשם נמי תרי הוא כתיב והניח בקושיא, ועל כרחין לא מצית אמרת דסבר האי הוא דכתיב בפרשת צו קודש קדשים הוא או האי הוא דפרשת ויקרא אשם (אשם) הוא כמו שפירש״י התם, דהא כתבו תוס׳ עצמם לפנינו דהנך איצטריכו, ההיא דפרשת צו כדי לומר הוא קריבה ואין תמורתו קריבה, וההיא דפרשת ויקרא אשם הוא למעוטי מכסף שקלים, אלא על כרחך דפריך מהאי הוא דכתיב גבי אשם מצורע, לפי זה היאך כתבו דאסמכתא בעלמא הוא, והניחו בצ״ע.

אלא דלפי האמור צריכין אנן לידע השתא אמאי אשם אינו כחטאת דאם שחטו שלא לשמו כשר, כמו שפסק הרמב״ם בפט״ו דהלכות פסולי המוקדשין דין ג׳ דדוקא חטאת ופסח ומנחת חוטא ומנחת קנאות, ויהיב טעמא בחטאת משום דכתיב ושחט אותה לחטאת, ופסח דכתיב ועשית פסח, ומנחת חוטא משום דכתיב מנחה הוא, וכן במנחת סוטה מנחת קנאות הוא, הלא גם באשם איכא כחטאת כאשם הוא, ויליף בספרי בפרשת מצורע דאשם מצורע אם שחטו שלא לשמו פסול, ודריש לה מתיבת הוא דיתר ואמרינן הוא לשמו כשר שלא לשמו פסול. ואין לומר דמדלא חזינן בגמרתין ההיא דרשה דספרי שמע מינה דלא חייש לאותה ברייתא, דהא לפי מה שהצענו מההיא ברייתות פריך לה הש״ס בזבחים לעולא בדף י״ב ע״ב וסלקא בקשיא, וצריך לי ישוב:

ד״ה אלא הוא למה לי לכדרב הונא וכו׳, ולא כספרים דגרסי בפרק אלו קדשים דף י״ז ע״ב (*כצ״ל) במילתיה דר׳ עקיבא אשם הוא אשם אשם לה׳ הוא קרב וכו׳. כצ״ל, וכן כתבתי בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר, וצריך למחוק שם אשם אשם לה׳ כמו שכתבו תוס׳ כאן, דלאו מההוא קרא ילפינן דהוא קרא דריש לה בתורת כהנים למעוטי אותן אשם נזיר ואשם מצורע מכסף שקלים כאשר פירשתי בדיבור דלעיל של תוס׳, ולא יליף הא דהוא קרב ואין תמורתו קריבה אלא מקרא אחריתי דקודש קדשים הוא, עיין שם:

ד״ה אשם שניתק לרעיה וכו׳, ור״ת לא גרים כאן ובפרק קמא דזבחים ובנזיר ניתק אין לא ניתק לא וכו׳, וקרא אתא למימר וכו׳, ואין לחוש אי קאי קרא אהילכתא וכו׳. פירש הרב צאן קדשים דכונתם בשלמא לפירוש רש״י דאתי הלכתא דבעי ניתוק, וסלקא דעתין דמשום הכי בעי ניתוק משום דבעי עקירה וכדי שיהא נזכר לעוקרו ואם שחטו סתם פסול, משום הכי אתי קרא הוא בהוייתה יהא ולא בעי עקירה, אבל לפירוש ר״ת דאפילו אליבא דהלכתא לא בעי ניתוק ועל כרחך לא בעי נמי עקירה אם כן תרוייהו למה לי, משום הכי כתבו אין לחוש וכו׳ דכי האי גוונא אשכחן בפרק הלוקח עובר דאיצטריך קרא ואיצטריך הלכתא, עכ״ל. ועיין בספר חק נתן מה שהוסיף לפרש דברי תוס׳, וק״ל. ועיין בתוס׳ בפסחים דף ע״ג (ע״ב ד״ה משם) ובתמורה דף ח״י (ע״ב ד״ה ניתק):

בא״ד ואם תאמר ומותר הפסח דקרב שלמים למאן דאמר דבעי עקירה ליבעי ניתוק וכו׳. פירש הרב הנזכר בעל צאן קדשים דקושיא זו קאי דוקא אליבא דר״ת, בשלמא לרש״י דגבי אשם גמירי רעיה ולא עולה משום הכי בעי ניתק, מה שאין כן גבי פסח דמקרא ילפינן דמותרו יהיה שלמים ומשום הכי לא בעי ניתק, אלא לפירוש ר״ת דקרא והלכתא אתי דליקרב עולה

ואפילו הכי בעי ניתוק, אם כן אף על גב דבפסח ילפינן מקרא דיקרב שלמים ליבעי נמי ניתוק:

בא"ד ואם תאמר בשלמא אשם שמתו בעליו איכא למיגזר וכו', אלא תמורת אשם וולד תמורת אשם דתנן בפרק ואלו קדשים ירעו, ובעי למימר בגמ' קודם כפרה דגזרינן שמא הוא עצמו יקרב ואיתותב התם מאי גזירה איכא וכו'. הרואה יראה התם בתמורה דף ך' ע"ב תרי לשונות דרב נחמן אמר רבה בר אבוה, ראשון הוא מחלוקת לאחר כפרה אבל לפני כפרה דברי הכל הוא עצמו יקרב אשם, ופריך רבא שתי תשובות, והשני אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת קודם כפרה אבל לאחר כפרה הוא עצמו קרב עולה, והתניא רב חנניא לסיועיה לר' יהושע בן לוי קשיא, עיין שם, והשתא הקשו תוס' בשלמא אשם איכא למיגזר אלא תמורת אשם מאי גזירה איכא. ובפירוש דבריהם פליגי המחדשים זלה"ה לאיזה קאי קושייתם או ללשון קמא דהתם בתמורה או ללשון בתרא, דהרב צאן קדשים פירש דקאי ללישנא קמא דהתם דהיאך בעי למימר התם דהא דקתני במתניתין ירעו היינו לאחר כפרה אבל קודם כפרה דברי הכל הוא עצמו יקריב אשם ומכל שכן עולה, דאי אמרינן דקודם כפרה דברי הכל הוא עצמו יקריב, מהיכא תיתי לומר לאחר כפרה ירעו מאי גזירה איכא.

והרב חק נתן פירש דבריהם דקאי ללישנא בתרא דהתם דבעי למימר הגמ' מחלוקת קודם כפרה אבל לאחר כפרה הוא עצמו קרב עולה ואיתותב התם, וקשיא להו דלפי מאי דאיתותב הדתני ירעו הוא אף לאחר כפרה, ואמאי כיון דהא דאמרינן לאחר כפרה ירעה הוא משום גזירה דלפני כפרה, והכא מאי גזירה איכא הלא אף לפני כפרה דינו הוא ליקרב עולה ולא אשם דמעטיה קרא כמו שכתבו תוס' לעיל, וכן פירש הרב ברכת הזבח, אלא שלא הגיה דברי התוס' כך, עכ"ל, והמעיין יבחר:

ע"ב

גמ' כי קתני באה יחיד באה ציבור לא קתני, כי קתני באה בגלל עצמה באה בגלל הזבח לא קתני, כי קתני הנך שאין קבוע להן זמן הא דקבוע לה זמן לא קתני, עד כאן. לא ידעתי אמאי איצטריך לשנויי כל הני תלתא, ועוד דשינוייא כי קתני באה יחיד דומה בדומה היא לשינוייא בתרא כי קתני הנך שאין קבוע להן זמן[23], ובשלמא אילו הוה משני בתחילה שינוייא בתרא כי קתני הנך שאין קבוע להן זמן וכו' ואחר כך כי קתני באה יחיד וכו', היינו נוכל לפרש דתריץ ליה עוד כדי דלא נימא דהמנחה שהיה מקריב הכהן [גדול] בכל יום הוה מיקרי קבוע זמן וליפסיל, ועדיף מאותן שקבוע זמן דהיה תמיד בכל יום[24], ולכן הוה משני ליה עוד כי קתני באה יחיד באה ציבור לא קתני, אבל השתא דמעיקרא משני ליה כי קתני באה יחיד וכו', למאי איצטריך לשנויי ליה עוד שינוייא אחריתי, וצריך לי ישוב:

שם ודנזיר הכשר שאינו קבוע הוא, עד כאן. עיין בספר חק נתן שכתב דהיינו דוקא נזיר טהור, אבל נזיר טמא ואשם מצורע הכשר קבוע הוא:

תוס' ד"ה מכשירין לית בהו דאתו לאחר מיתה, פירש בקונטרים חטאת יולדת מכשיר וכו'. ואגב ריחטיה לא דק שם, ומשנה היא בפרק המביא אשם תלוי ובתורת כהנים. וכאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר עולתה ומתה וכו', כן הגיה הרב צאן קדשים. וכתב על דברי תוס' הללו להתנצלות רש"י בתר דפירש אמאי כתבו דלא דק דכונתם דבפרק דם שחיטה ליתא הא דכתב רש"י דחטאתה מכשירתה לאכול בקדשים אלא בפרק המביא, ואפשר דטעות סופר נפל בדברי רש"י וכצ"ל כדמוכח בכריתות בפרק דם שחיטה וכדאמרינן בפרק המביא מפני שמכשרתה וכו', והכונה דבפרק דם שחיטה דף כ"ב ע"ב דתני במתניתין דאשם מביא חטאת העוף מספק ומתני ומוכח דטעמא דמביא חטאת העוף מספק כיון שאינו מביא רק לאישתרויי בקדשים כדאמרינן התם בדף ו' ע"ב, ואין לדקדק למה רש"י הביא מפרק דם שחיטה כיון דבפרק המביא תני בהדיא הכי והוי כיהודא ועוד לקרא, דיש לומר דבפרק

23. היינו משום דאותן שקבוע להן זמן הן חובות של צבור, ולא משכחת לה כמעט קרבן יחיד דקבוע לו זמן. 24. קצ"ב דהא אין לנו שום טעם לפסול בהך מנחה שמביא הכהן תדיר שהרי אינה מתרת ואינה מכשרת שום דבר. וכנראה כונתו דמכל מקום אילו הוה משני כן, היה שייך לומר דלכך שנה התרצן כן דאתא לאשמועינן דלא נטעה לומר דמשום איזה טעם בהך מנחה דמקריב הכהן גדול בכל יום יהיה הדין דפסולה שלא לשמה ולא קתני לה במתניתין משום שקבוע לה זמן, ולפיכך הוא הוסיף לומר כי קתני באה יחיד, וממילא הך מנחה כיון דאתיא נמי יחיד שהרי היא קרבן יחיד דהכהן גדול ואפילו הכי לא תני לה במתניתין אם כן בודאי דכשרה היא. אך מכל מקום עיקר פירושו עדיין צ"ב, דלכאורה אף אם היה נוקט התרצן להני ג' מילי בסדר אחר, דהיינו שהיה נוקט קודם דבר שאינו קבוע לו זמן ורק אחר כך באה יחיד, מכל מקום לא הייתי יכול לפשוט מזה שמנחת כהן גדול כשרה בודאי שלא לשמה, דלא הייתי יכול לדקדק מדלא תני ליה במתניתין שמע מינה שהיא כשרה, דהרי יתכן דלא תני לה משום שזמנה קבוע ולא תני רק הני שאין זמנן קבוע, דאף דהתרצן שונה ג' דברים מכל מקום מנין לו דשנה התנא דוקא מנחת חוטא ומנחת קנאות מחמת שיש בהן אלו ג' הדברים דוקא, הרי יתכן ששונה

המביא אפשר לפרש שהיא מכשרה נמי אבל בעי נמי לכפר, מה שאין כן בפרק דם שחיטה דמוכח שאינו בא אלא להכשיר, עכ"ל.

ובמאי דסיים רש"י ז"ל ומדחטאתה להכשיר עולתה לכפר, כתב הרב חק נתן דאף על גב דרש"י בחומש בפרשת כי תזריע כתב גבי והקריבו ללמדך שאין מעכבת לאכול בקדשים אלא אחד מהם ואיזהו חטאת שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה מי שהוא בא לכפר בו הטהרה תלויה, עכ"ל, ומשמע דחטאת היא גם כן לכפר, רצה לומר בעלמא, אבל כאן אין הכי נמי דהעולה היא המכפרת, וכן כתב הרא"ם[25] ז"ל, עכ"ל[26]:

ד"ה עולתה ומתה לא יביאו היורשים וכו', ואף על גב דמסקינן לקמן יש מחוסר זמן לבו ביום אין לפסול בעלמא מטעם זה דלא הוי אלא כסדר מצורע, עכ"ל. כבר הרב צאן קדשים הנזכר פירש דבריהם, אף על גב דמסקינן יש מחוסר זמן לבו ביום, ולפי זה יש לפסול אם הקדים בעלמא עולה לחטאת אפילו בדיעבד משום מחוסר זמן כמו אם הקדים חטאתו לאשמו של מצורע, אפילו הכי אין לפסול מטעם זה דלא הוי אלא כסדר מצורע, ורצה לומר דדוקא אם הקדים חטאתו לאשמו הוא דפסלינן משום שאמר הכתוב להקדים תחילה, אבל אם הקדים עולה לחטאת לא פסלינן אפילו בעלמא, כיון דגם במצורע גלי קרא דכשר בדיעבד מוהעלה, ילפינן מיניה בעלמא נמי להכשיר אם הקדים עולה לחטאת, ועיין במסכת זבחים דף ה' ע"א ד"ה עולתה (עולתו) [ומתה] וכו', עכ"ל. ושם תראה דכתבו כדברי הרב, ועיין מה שכתבתי שם בשיטתי בספרי הקטן מטה עז:

ד"ה לא יביאו יורשין חטאתה, הגירסא משתבשת בתורת כהנים בפרשת ויקרא בפסוק אם לא תגיע וכו' אחד לחטאת וכו', ומנין שאם הביא עולתו וכו', וכך יש להיות הגירסא יכול שאם הביא עולתו וכו'. הרב הנזכר כתב דחיפש בתורת כהנים ולא מצא הגירסא שהביאו [ואפשר ש]תוספות (ש)היה לפניהם [גירסא זו].

ומה שכתבו ואסמכתא בעלמא היא דמהילכתא וכו' פירש דאפשר לומר דאיצטריך קרא לאשמועינן אפילו לא הפריש החטאת מחייו אלא שהיורשים רוצים להביא לאחר מיתתו, וסלקא דעתך אמינא דהלכתא אתי דוקא כשהפריש את החטאת בחייו ואחר כך מת הוא, אז הוי חטאת שמתו בעליו ולמיתה אזלא משום הכי איצטריך קרא, עכ"ל:

ד"ה לא נהנין ולא מועלין, בנזיר בפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני וכו' תנן כי האי גוונא, עכ"ל. פירוש באותו פרק במשנה ד' האשה שנדרה בנזיר וכו' תנן התם דמי חטאת ילכו לים המלח לא נהנין ולא מועלים בהם, ולא המתקתי מה באו להודיע לן דגם במעילה דף י"א נשנית במתניתין כך, והיא משנה דפריך מינה הש"ס, וצריך לי ישוב:

ד"ה ואין טעונין לחם, אף על גב דבסמוך גבי אשם מצורע שלא לשמו קתני דטעון נסכים יש לחלק וכו'. הא דבסמוך היא התוספתא דפריך מיניה לקמן בריש דף ה' מתיבי אשם מצורע וכו':

בא"ד ומיהו קשה למה הטעינו כאן זרוע בשלה יותר משלא כמצותו דפירש רש"י שלא לשמן לקמן בפרק התכלת (דף מ"ח ע"ב) **וכו'.** כצ"ל, וכונתם דמדתני הכא דמי שלמים יביא בהם שלמים ונאכלין ליום אחד ואין טעונין לחם, משמע דזרוע בשלה בעינן כשאר שלמי נזיר, ומאי שנא הא דמת הנזיר מהיא דלקמן דשחטן שלמי נזיר שלא לשמן דתני דאין טעונין לא לחם ולא זרוע, ותירצו מה שתירצו, וק"ל:

דף ה' ע"א

תוס' ד"ה תיובתא, הוה מצי למימר רב תנא הוא ופליג כדקאמר בכמה דוכתי, עכ"ל. ובהורמנותייהו אמינא דהאי תירוצא לא ניחא ליה לשנויי, משום דאי הוה ניחא ליה מעיקרא הוה משני הכי בריש הסוגיא (ד:) בפירכא קמייתא דפריך ממתניתין תנן כל הזבחים ששחטן שלא לשמן וכו', ולא לשנות כיון דאיכא אשם גזילות וכו' לא פסיקא ליה, ומדשני ליה הכי שמע מינה דרצה למיהדר דלא ליפלוג רב לתנא אחריתי,

דוקא אותם מחמת דבר אחד. וגם מדברי התרצן גופיה אין ראיה דזו היא כונתו, דעיקר דבריו מוסבים ליישב הך דמנחת העומר, ושפיר מתפרש כונתו דמחמת כל אחד מהני ג' הדברים לא תני למנחת העומר. **25.** בספר מנחה טהורה תמה עליו דהיכן מצא להרא"ם שכתב דהכא העולה היא המכפרת, ואדרבה נהפוך הוא כאשר יראה המעיין, ובאמת המעיין בדברי הרא"ם יראה דמשמע להדיא בדבריו דנוקט דגם כאן החטאת היא המכפרת ולא העולה, ועיין עוד במנחה טהורה שהוסיף להקשות בסתירת דברי רש"י בזה, גם מדבריו בכריתות כו. ד"ה ולא לכפרה, דמשמע מדבריו דביולדת לא החטאת ולא העולה מכפרים, ועיין שם מש"כ עוד בכל זה. אך ביד דוד נקט גם כן כהחק נתן דלדעת הרא"ם מאי דכתב רש"י דחטאת מכפרת היינו בעלמא, והביא שכ"ה בקרבן אהרן והאריך לבאר הדברים. וע"ע בחקרי לב (או"ח סי' א דף ד) מש"כ בזה. **26.** ועיין בטהרת הקודש שהקשה גם כן הסתירה מדברי רש"י כאן לדבריו על התורה, והוסיף שכדברי רש"י על התורה מפורש בתורת כהנים שם, וכן מבואר להדיא ברש"י במעילה י"א. בד"ה דמי עולה, דעולת יולדת אינה לכפרה. וכתב דצריך לומר דהא מלתא תליא בפלוגתא דתנאי, דאליבא דר' ישמעאל דס"ל במסכת נזיר דף י"ח ע"ב דעולת נזיר טמא לאו דורון

ולכן כדפריך השתא מהתוספתא דתני בהדיא אשם מצורע וכו׳ הרי זה עולה לגבי מזבח, הפך דברי רב בהכרח אמר תיובתא דרב תיובתא ולא מצית מקום לנוס, ודוק:

ד״ה שהמנחות טעונות כלי, ואם תאמר אדרבא זו היא קולא לגבי עופות דבעו מליקה בעצמו של כהן. ויש לומר דבקדושה איירי שצריך לקדשו בכלי שרת מה שאין כן בעופות, עכ״ל. והרב צאן קדשים הגיה מה שאין כן בדם העופות, ופירש דבריהם דכונתם אף על גב דמה שהעופות הותרו מכלל איסורא נמי קולא היא לגבי מנחות, מכל מקום הקשו שפיר מדקתני טעונות כלי דמשמע לשון חומרא. אבל תמיה לי לפי זה הא דעופות בעו מליקה בעצמו של כהן משום חומרא, ובמסכת זבחים דף ס״ה (ע״ב) קתני יכול ימלקנה בסכין, ודין הוא מה שחיטה שלא קבע לו כהן קבע לו סכין, מליקה שקבע לו כהן אינו דין שיקבע לה כלי, הא אדרבה משום שקבע לו כהן משום הכי בעי מליקה בעצמו של כהן לחומרא, עכ״ל.

והרב חק נתן הוסיף להקשות להתוס׳, דמאי הקשו ממליקה דבעי בעצמו של כהן, דהא הכי נמי במנחה בקמיצה שהיא נגד מליקה גם כן בעיא בעצמו של כהן, לכן נראה לו דטעות סופר נפל בתוס׳, וכן צריך לומר זו היא קולא לגבי עופות דבעי הזאה בעצמו של כהן, ורוצה לומר דקשיא להו מהזאה דגבי עופות בעי הזאה בעצמו של כהן, ואילו גבי הקטרה דמנחה לא בעי בעצמו של כהן אלא נותן מהכלי על האש, כדמשמע מהרמב״ם ז״ל בפי״ג מהלכות מעשה הקרבנות דין י״ב, ועל זה תירצו דקדושת כלי חמור, אבל ממליקה לא קשיא להו דאדרבה מליקה בסכין הוא חומרא יותר ממליקה בעצמו של כהן כדמשמע בזבחים, משום דמליקה בעצמו של כהן היא נבילה ואפילו הכי כשירה, אין לך קולא גדולה מזו. ומשם הרב שמואל צוייד ז״ל תירץ דאין הכי נמי קושית התוס׳ דהכא קאי גם כן אסוגיא דהתם בזבחים וקשיא להו, ובמה שתירצו כאן יתורץ גם כן התם, עיין שם:

ד״ה ואם איתא במנחות נמי משכחת לה, פירוש ואם איתא שתהא כשירה, עכ״ל. כונתם לשלול פירוש רש״י (ד״ה ופס פיתא) דפירש ואי איתא דעדיין חדש אסור מנחת עומר נמי אישתכח דקרב לגבוה מה שאסור להדיוט, וק״ל. וכתב הרב צאן קדשים הנזכר והא דלא ניחא להתוס׳ פירש״י דעיקר קושיא מה שעדיין חדש אסור, אפשר דהתוס׳ סבירא להו דלא מצי למיפרך שתהא גם החדש מותר ויהיה כשרה וגם עלו לבעלים, מה שלא מצינו בשום קרבן שתהא כשירה שלא לשמן ויעלו לבעלים לשם חובה[27], עכ״ל:

ד״ה ואי אין מחוסר זמן לבו ביום וכו׳, ותימא וכו׳. ויש לומר דדוקא בהדי מצורע וכו׳. עיין לקמן בד״ה אלא אמר רב פפא.

ד״ה שחיטה לאו עבודה היא, פירש בקונטרס מדאכשרה רחמנא בזר, ואי אפשר לומר כן דאהכשר זר גופיה מייתי לה לקמן בפירקין ובפרק קמא דזבחים דף י״ד, עכ״ל. פירוש דהתם בזבחים דף י״ד ע״ב פריך והרי שחיטה שאי אפשר לבטלה וכשרה בזר, לפי זה מאי משני דלאו עבודה הוא משום שכשרה בזר, דאעיקרא דדינא פירכא למה יהא כשרה בזר כיון דאי אפשר לבטלה, וכן פירש הרב הנזכר עיין שם. ודע דהתוס׳ גם בזבחים הקשו קושיא זו בד״ה הג״ה שחיטה לאו עבודה היא, ושם ציינתי בשיטתי בספרי הקטן מטה עז דביומא דף מ״ב ע״א ד״ה שחיטה מבארים יותר פלפולם באר הטיב, ושם תראה דגירסא אחרת היה להם בדברי רש״י ז״ל עיין שם, גם אשור בספר הנזכר (בזבחים שם) דפירש דבריהם, והוא פשוט:

ד״ה אלא אמר רב פפא היינו טעמא דרבי שמעון בן לקיש, משמע הכא דסבר רב פפא יש מחוסר זמן לבו ביום, ותימא דבזבחים (דף י״ג) **גבי הא דפסל בן בתירא וכו׳ מסיק רב פפא דאין מחוסר זמן לבו ביום. ויש לומר וכו׳.** הקשה הרב צאן קדשים היכא משמע מהכא דרב פפא סבירא ליה בעלמא יש מחוסר זמן לבו ביום, דהא רב פפא גופיה קאמר טעמא דמצורע דכתיב ביה הויה בהוייתה תהא, וגם התוס׳ כתבו לעיל בד״ה ואם אין מחוסר זמן וכו׳, דדוקא בהדי מצורע חשיב מחוסר זמן שעדיין לא הגיע זמן טהרתן אבל בעלמא סבירא ליה רב פפא אין מחוסר זמן, רק דפריך הכא משחיטה דלאו עבודה היא ולא קאי הויה אשחיטה, ואי בעלמא אין מחוסר זמן יהא אחר ממרס, ואדרבא איפכא מסתברא דאי סבירא ליה בעלמא יש מחוסר זמן אף על גב דלא כתיב עיכובא מאי פריך משחיטה דלא כתיב ביה הויה, אלא סבירא ליה דבעלמא נמי אין

הוא וכפרה תלוי בו כמו שכתבו התוס׳ בנזיר י״ט ע״א הכי נמי עולת יולדת הויא לכפרה, ודברי רש״י על התורה הם למאן דפליג אדר׳ ישמעאל. 27. צ״ב דלכאורה שפיר אפשר לומר שעיקר הקושיא היא דע״כ ליכא איסור חדש בכה״ג כדאמר רב פפא לקמן אליבא דריש לקיש, דס״ל דאפילו בזמן בית המקדש האיר מזרח מתיר, ומה ששיריה אינן נאכלין זהו דין לכתחילה משום שלכתחילה מצוה מזרח מתיר, ומה ששיריה אינן נאכלין זהו דין לכתחילה משום שלכתחילה מצוה להמתין מלאכול את התבואה החדשה עד לאחר הקרבת העומר,

מחוסר זמן היכא דלא כתיב ביה עיכובא כמו גבי מצורע דכתיב ביה הויה, עכ"ל[28].

והרב חק נתן כתב בדברי תוס' דלעיל בד"ה ואי אין מחוסר זמן וכו', דדוקא בהדי מצורע חשיב מחוסר זמן וכו', לפי זה מאי מקשה רב פפא משחיטה דמצורע דיש מחוסר זמן לבו ביום מקצירת העומר, דקאמר רב אדא קסבר ריש לקיש אין מחוסר זמן לבו ביום ומפני זה נייד וקאמר טעמא אחרינא, הא לפי זה לא קשיא כלל דדוקא גבי מצורע הוא דאמר יש מחוסר זמן לבו ביום, אבל בעלמא לא חשיב מחוסר זמן. ועוד קשה מה שהקשה הרב צאן קדשים דמאי הקשו תוס' לקמן בד"ה אלא אמר רב פפא, [ד]הכא סבר יש מחוסר זמן וכו' ובזבחים מסיק דאין מחוסר זמן, הא כבר כתבו הכא דדוקא בהדי מצורע הוא דחשיב מחוסר זמן. ויש לומר דהא דכתבו תוס' דדוקא בהדי מצורע חשיב מחוסר זמן וכו' לאו דוקא מצורע, אלא הוא הדין נמי כל מאי דדמי למצורע חשיב מחוסר זמן, דטעמא דמצורע הוא דעדיין לא הגיע זמן טהרתו דעיקר טהרתו הוא בהקרבת האשם דממנו מתן בהונות ולכך אם הקדים חטאתו לאשמו חשיב מחוסר זמן, והוא הדין נמי עומר שקמצו שלא לשמו חשיב מחוסר זמן כיון שעדיין לא הגיע זמן התר החדש עד שמקריב מנחת עומר אחרת ותתירנו, וכן נמי בזבחים גבי פסח דאפרשיה שחרית חשיב מחוסר זמן דדמי למצורע דהא זמנו אינו אלא לאחר חצות ולכך מקשו תוס' שפיר, מה שאין כן גבי סדר עבודת יום הכפורים דכולהו לכפרה אתו לא חשיב מחוסר זמן אם הקדים זה לזה, וכן נמי גבי יולדת אם הקדימה עולתה לחטאתה שכתבו תוס' לעיל דלא חשיב מחוסר זמן כיון דעולה באה לכפרה לא חשיב מחוסר זמן מה שהקדימה לחטאתה שבאה להכשירה, מה שאין כן במצורע שכולן באין להכשיר ועיקר ההכשר תלוי באשם, עכ"ל.

ע"ב

גמ' והא דריש לקיש לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, ע"כ. כבר הרגיש הרב חק נתן הנזכר אמאי לא פריך הכא כדפריך בכוליה תלמודא ואי מכללא מאי, וציין ספר הליכות עולם שער ב' פ"ב סי' כ"ב ובספר יבין שמועה עיין שם.

שם אלמא קסבר האיר מזרח מתיר, ע"כ. איכא למידק מהיכן משמע דטעמא היא משום דסבירא ליה האיר המזרח מתיר, דילמא משום דסבירא ליה דאין מחוסר זמן לבו ביום, וכן הקשה הרב צאן קדשים והניחו בצ"ע[29].

גם הרב חק נתן הרגיש קושיא זו, ותירץ דדייק מדקאמר אבל בששה עשר אם הביא כשר, מדקאמר כשר סתמא משמע דכשר אף לענין שירים מדלא קאמר ושיריה אין נאכלין כדקאמר לעיל גבי מנחת העומר, ואי טעמא הוא משום דסבירא ליה דאין מחוסר זמן לבו ביום, לא אהני האי טעמא אלא דוקא גבי גבוה אבל להדיוט לא אהני ואין להתיר עד שיקריב העומר, אלא מוכרח לומר דטעמא הוא משום דסבירא ליה דהאיר פני המזרח מתיר, ולכך לכתחילה לא יביא משום מצוה ואם הביא כשר אף לאכול שיריה דמשהאיר מזרח הותר. ואף על גב דאמרן לעיל גבי עומר ושיריה אין נאכלין, אלמא דאף משום מצוה אף בדיעבד לא, שאני מנחת העומר דקרבן ציבור הוא ואף בדיעבד חייבין לקיים מצוה מן המובחר, עכ"ל. והדוחה יוכל לדחות דלעולם משום דסבירא ליה דאין מחוסר זמן לבו ביום ושיריה נאכלין אחר שיביא עומר אחר, ואכתי קושית הרב במקומה היא:

תוס' ד"ה האיר המזרח מתיר, ואם תאמר נהי דמתיר וכו', ועוד קשיא, כצ"ל, וכו', לפיכך נראה דאינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא וכו'. התוס' לקמן בדף ס"ח סוף ע"ב לא תירצו כלום, וזה דרכם עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ועיין בספר צאן קדשים:

גמ' רבא אמר מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשרה, ושיריה נאכלין ואינה צריכה מנחת עומר אחרת להתירה שאין מחשבה מועלת וכו'. רבא מיקל טפי מכולהו מרב ורבי שמעון בן לקיש, דלרב פסולה, ולרבי שמעון בן לקיש כשירה אבל אין שיריה נאכלין עד שתביא מנחת עומר אחרת להתירה, ולרבא כשירה היא ושיריה נאכלין ואינה צריכה עומר אחרת להתירה. והרמב"ם בפי"ד דהלכות פיסולי המוקדשין דין ג'

28. עיין בטהרת הקודש שכתב דבאמת דברי התוס' מובנים לכל בפשיטות, ודבריו אין להם שחר שערבב הס"ד עם המסקנה. ועיין במנחה טהורה שכתב גם כן שבמחילה מכבוד תורתו לא ירד לעומק דברי התוס' בזה, עיין שם שהאריך בביאור דבריהם, וכתב גם כן כיישוב החק נתן המובא כאן כמבואר בגמ' להלן ובדברי המפרשים.

29. ועיין בשיטה מקובצת אות א' שתירץ בשם ר' ברוך דכיון דהטעם דאין מחוסר זמן לבו ביום נדחה, אם כן ע"כ אמרינן דטעמא דריש לקיש הוא משום דהאיר מזרח מתיר, וכן תירץ ביד דוד עיין שם. דמש"כ התוס' מצורע לאו דוקא מצורע אלא מצורע וכל דדמי ליה שעדיין לא הגיע זמן טהרתו, וכן כתב במנחה טהורה, עיין שם.

פסק כרבא דהוא בתרא, אף על גב דבפירושו על המשניות דייק מתניתין דריש מסכתין כרב דקתני כל המנחות רצה לומר מנחות שאין להם קבוע זמן, אבל עומר התנופה פסול הואיל ובאת להתיר ולא הותרה, וכמו שכתבתי לעיל בריש מכילתין. וצריך לומר דהדר ביה מפירושו לחיבורו[30], משום דרבא בתרא הוא כמו שכתב הרב כסף משנה שם, ודיוקא דמתניתין לא אלימא כל כך לדייקא כסברת רב, דהא טפי נוכל לפרש דבכלל כל המנחות דקתני משתמע נמי מנחת עומר דכולם כשירים חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות דקתני, וכמו דפריך לרב מפשטא דמתניתין ודחוקי קא מדחיק לשנויי כי קתני הנך שאין קבוע להם זמן, ודוק. ועיין בתוס׳ לקמן דף נ״ט סוף ע״א ד״ה פיגול בשבת, דכתבו דאותה סוגיא אינו כרבא דהכא דההיא סבירא לה דבשירי העומר נוהג בו פיגול, עיין שם מה שאפרש בו:

תוס׳ ד״ה במי שראוי לעבודה, דאף על פי שהקרבן נפסל כשקיבלו פסולין [וכו׳] או שנפגם המזבח, סלקא דעתן דמהני מחשבה לקובעו בפגול וכו׳. הרב קרבן אהרן בפרשת צו [פרשתא ח סוף פרק י״ב] (ד״ה והתוס׳) דף למ״ד סוף ע״א (קס״ט ע״ח) פירש דבריהם דהוקשה להם שאם קבלו פסולין את דמו הרי הקרבן פסולה מבלי פסול מחשבה, ואם כן מה יועיל לקרבן באומרנו דלא נפסל במחשבה כיון דכבר נפסלה בקבלה או בזריקה, ולזה תירצו שהוא להוציאו מידי פיגול שלא יתחייב האוכלו משום פיגול עיין שם. והרב צאן קדשים פירש דבריהם היכא סלקא דעתיה דמהני מחשבה במי שאינו ראוי לעבודה או במקום שאינו ראוי לעבודה, הא בעינן כהרצאת כשר כך הרצאת פסול, משום הכי כתבו דסלקא דעתיה וכו׳, עיין שם[31]:

ד״ה ובדבר הראוי לעבודה, פירש בקונטרס כגון מנחת חטין[32] לאפוקי מנחת העומר של שעורים וכו׳, וקשיא דאם כן מנחת קנאות וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בספר קרבן אהרן הנזכר [שם] בדף כ״ט ע״ד (קס״ח ע״ד) מפרשת צו דפירש דברי רש״י ודברי תוס׳, ופלפל על פסק הרמב״ם ומה שהשיג עליה הראב״ד בפי״ד דהלכות פסולי המוקדשין דין ג׳, ועיין בספר ברכת הזבח בזבחים דף כ״ו ע״ב מהש״ס והוא דף ך׳ מחיבורו הנחמד:

גמ׳ סימן רקי״ח מ״ר אד״א לשישי״ה. הרב למנצח לדוד פירש דכאן נרמזו שמות החכמים המדברים לאסבורי טעמא אמאי איצטריך קרא למעט את הטריפה, הרי״ש הוא רב, ק״י דריש לקיש, חי״ת רב אחא, מר היינו מר בריה דרבינא, אדא הוא רב אדא, לשישיה רמיזי תרי מינייהו רבנן, רב שישא ורב אשי. ורמז הסימן נראה דהיא גופא מאי דאמור רבנן במקום אחר (מנחות קי.) על פסוק (ויקרא ו, יח) זאת התורה לעולה וכו׳, כל העוסק בתורת עולה וכו׳, ואיתא במדרש חזית (מדרש שיר השירים רבה פרשה ח אות ג) על פסוק אשקך מיין הרקח אלו משניות גדולות, דבר אחר זה התלמוד שמפוטם במשניות כרקח, עיין שם, ומילת אדא שבסימן יהיה פירוש לשון דחיה בלשון תרגום שיש רבים בש״ס כגון (ב״ק יט:) דאדייה אדויי, ובית שני הבנין האחרון שנחרב דאיהו מאי דטפי חמיר לן, ידוע שבנינו היה באבני שישא מבנין הורדוס (סוכה נא:). והשתא זה שאמר רקיח מר כלומר רבון העולמים קבל שיח שפתותינו בתורת ובלימוד משניות ותלמוד בסדר קדשים כאילו הקרבנו הקרבנות, משום דמר דהיינו הקב״ה, אדא כלומר דחה לשישיה לבית מקדשינו לכן נשלמה פרים שפתינו, עכ״ל:

שם אי הכי טריפה נמי תקריב ותתיר לאו שבתוכה, עד כאן. פירוש אי אמרת משום דמצותה בכך כדקאמר אחר כך ניחא, אבל השתא שאמרת שכן באה להתיר לאו שבתוכה קשה טרפה נמי וכו׳:

שם כלאים יוכיחו שאסורין להדיוט ומותרים לגבוה וכו׳. הקשה הרב צאן קדשים ובמסכת ביצה אמרינן דבגדי כהונה קשין הן, לפי זה מדאורייתא להדיוט נמי

ועיין בעולת שלמה מה שתירץ בזה. **30.** ואכן במהדו״ב חזר בו הרמב״ם ומחק הכתוב במהדו״ק וכתב במקום זה: ומה שאמר כל המנחות בין מנחות שקבוע להן זמן, כלומר עומר התנופה אם קמצו שלא לשמו, ובין מנחות שאין קבוע להן זמן אם קמצן שלא לשמן כשרים, כגון שיקמוץ מחבת לשם מרחשת, או מרחשת לשם מחבת, וכדומה לזה, עכ״ל. ועיין עוד בתויו״ט שתמה על גירסת מהדו״ק דאם כן מה טעם בריש זבחים גבי אשם מצורע ואשם נזיר לא כתב רבינו [והר״ב] דשאני אשם מצורע ונזיר דפסולים גם כן הואיל ובאים להכשיר ולא הכשירו, כדאיתא בגמ׳ (ד.), ואין לומר דלא כתב כן כיון דאיתותב התם, דהרי גם לגבי מנחת העומר איתותב. והביא שם שרבינו בחיבורו (הל׳ פסולי המוקדשין פט״ו ה״ב, והל׳ תמידין פ״ז) לא פסל בעומר שלא לשמה. [והשושנים לדוד חיזק הקושיא שרבינו כתב בחיבורו (הל׳ פסולי המוקדשין פי״ד ה״ג) להדיא שמנחת העומר כשירה שלא לשמה]. ולהמבואר כאן ניחא, שבמהדו״ב חזר בו רבינו ופסק כרבא. ועיין בליקוטי הלכות שיישב דעת רבינו לפי הגירסא בד״ו, הא דפסק כרב אף על גב דאיתותב, וע״ע טהרת הקודש. **31.** ורוב האחרונים (אחיעזר ח״ג סי׳ סו, חזו״א זבחים סי׳ יז סק״ב) פירשו דברי התוס׳ כהקרבן אהרן, ולפיכך הם תמהו אמאי הוצרך רבא לחדש שאין מחשבה פוסלת אלא במי שראוי לעבודה וכו׳ תיפוק ליה דאין כאן קרב המתיר מצותו שהרי הוא קרב ע״י פסול, וכקושית התוס׳ על פי ביאור הצאן קדשים, עיין שם מה שתירצו בזה. **32.** כהגהת הצאן קדשים.

שרי אלא דרבנן גזרו להדיוט, ובמקדש אין שבות, לפי זה היאך פריך כלאים תוכיח שאסורין להדיוט, והניחו בצ״ע. ואחר המחילה רבתי קושיא ליתא דמלבד דלאו לכל מילי איתמר אין שבות במקדש כמו שכתבו בעלי הכללים ואני בעניי בכמה מקומות, אעיקרא קושייתיה הכא אינה קושיא, דהא תוס׳ כתבו שם בביצה דף ט״ו דהא דאמרינן בגדי כהונה קשין הן [ו]אין בהם איסור כלאים, דוקא בהצעה אבל בלבישה אסור מן התורה, וכן כתבו ביומא בפרק בא לו דף ס״ט (ע״פ ד״ה קשין), ואם כן שפיר קא פריך הכא כלאים תוכיח שאסורין להדיוט, ורצה לומר בלבישה אף על פי דקשין הן ומותרין לגבוה אבנטו של כהן, ומתורץ קושייתיה. וכן ראיתי בספר חק נתן דאחר שחתר לתרץ קושייתיה בחורפא, תירץ אחר כך בפשיטות כפי דברי תוס׳ הנזכר וכאמור, עיין שם[33]:

רש״י ד״ה ספיחין אסורין, קדושת שביעית נוהגת בהו וחייבין בביעור משנה שעברה וכו׳, והא נתבערו כולן וספיחין אסורין מן הביעור ואילך וכו׳. והוא כולא דיבור אחד וכמו שכתב הרב הנזכר בעל צאן קדשים, וכתב דהא דאיצטריך רש״י ז״ל לומר משנה שעברה כונתו בזה לתרץ קושית התוס׳ שהקשו הכא (ד״ה כיבי) ובמסכת פסחים דף כ״א ע״ב ד״ה כל וכו׳, דבפסח של שביעית הוא קודם הביעור שאז תבואה אינה כלה מן השדה ואדרבא היא במילואה, וביעור לא היה אלא בשמינית כשהיה כלה לחיה מן השדה עכ״ל, משום הכי פירש הכא משנה שעברה דהא כלה וכו׳, עכ״ל:

ד״ה שכן קדושתה אוסרתה, פירוש שקדושתה גורמת לה להיות חלוקה. כצ״ל:

ד״ה כר׳ עקיבא וכו׳, פירש בקונטרס וכו׳, וקשיא לר״ת וכו׳, ועוד דבשעת העומר לא היה ביעור וכו׳. עיין מה שכתבתי ברש״י משם הרב צאן קדשים בד״ה ספיחין:

ד״ה שכן באה להתיר לאו שבתוכה, פירש בקונטרס שלא יעבור בה האוכל וכו׳, וזהו תימא וכו׳, עד סוף הדיבור. נראה דכונתם היא להקשות כפי פירש״י להש״ס מאי שכן באה להתיר לאו שבתוכה דקאמר אם נשאר לו איסור שביעית, אלא ודאי צריך לומר דגם איסור שביעית לרבי עקיבא באה להתיר, ולכן ניחא מאי דפריך טריפה נמי תיקרב ותתיר לאו שבתוכה שיאכלו הקרבן טריפה דומיא דשביעית, וק״ל:

דף ו׳ ע״א

גמ׳ מה לבעל מום שכן עשה בו מקריבין בקריבין וכו׳. כתב הרב צאן קדשים יש להקשות כיון דהא דקתני במסכת בכורות (מה:) דטרפה כשרה באדם לאו מקרא ילפינן, לפי זה נילף היא גופיה בקל וחומר, ומה בעל מום שמותר להדיוט אסורה לגבוה בין הקרב בין המקריב, טריפה שאסורה להדיוט אינו דין שאסורה לגבוה בין הקרב בין המקריב, וליכא למימר יוצא דופן יוכיח דמה ליוצא דופן דכשר להדיוט, וצ״ע ויש ליישב, עכ״ל. ולי הצעיר נראה לתרץ דלא מצי למילף טריפה מבעל מום, דמה לבעל מום דמומו ניכר ולכן בדין הוא דיהיה אסור לגבוה בין הקרב בין המקריב, תאמר בטרפה שאינו ניכר וכדאמרינן בש״ס לפנינו, ודוק. ועיין בספר לימודי ה׳ דף (ד״ן) [ג״ן] ע״ב[34]:

שם משום הכי איצטריך קרא, וטריפה [וכו׳], ע״כ. כתב הרב חק נתן מכאן מוכח להדיא דדרשא מן הבקר להוציא את הטריפה דרשא גמורה היא ולאו אסמכתא היא, דאי אסמכתא היא אמאי איצטריך כל האי שקלא וטריא למה לי קרא תיפוק ליה מקל וחומר, והא קושטא היא דלא נפקא לן מקרא דהאי קרא אסמכתא היא, ועוד מדאצטריך קראי שמע מינה דרשה גמורה היא, ומהתימא ממרן הכסף משנה ז״ל בפ״ב מהלכות איסורי מזבח דין יו״ד שכתב לחד תירוצא דהאי קרא אינו אלא סמך בעלמא ואינה אסורה אלא מדרבנן, עכ״ל[35]:

33. ועיין עוד בבעל המאור בביצה טו. ד״ה הא, שתירץ דמה דאמרו דבגדי כהונה קשים הן היינו האבנט, שהרי הכהנים שהיו מניחים בגדיהם למראשותם היו כהנים הדיוטים ולא היה כלאים בבגדיהם אלא באבנט לשיטת הסוברים דאבנטם היה כאבנטו של כהן גדול והיה בו כלאים, ומה דמוכחינן דהותר אצל הכהנים איסור כלאים היינו ממה דהותר אצל הכהן הגדול שאצלו היה כלאים גם באפוד ובחושן והם היו רכים וממילא היה איסור בלבישתם. והראב״ד בהשגות שם ד״ה נראה, תמה עליו שהרי הסיבה שבגדי כהונה היו קשים היה מחמת שהיה חוטן כפול ששה, ואם כן אדרבה היה חוטן של החושן והאפוד כפול יותר משל אבנט. 34. ועיין בשיטה מקובצת אות ג בשם תוס׳ חיצוניות שעמד גם כן בקושיא זו, וכתב לתרץ דאי אפשר ללמוד טריפה מבעל מום שיפסל טריפה מעבודה כי בתו״כ (אמור פרשה ח) איכא לימוד להכשיר טריפה לעבודה. אמנם יעוין בפירוש הר״ש משאנץ לתו״כ (שם פרשתא ח ה״א) שנקט שאין דרשה להכשיר כהן טריפה, אלא שמתוך שלא דרשו כאן לפסול טריפה אלא בקרבים יש ללמוד שהמקריבים כשרים, ולכאורה זה דלא כהתוס׳ חיצוניות כאן. וע״ע במנחת כהן שתירץ שיש לעשות יוכיח משור הנסקל שהוא אסור באכילה ופסול להקרבה ואינו פסול במקריבים, שהרי כהן רוצח שעבד עבודתו כשירה, והוא הדין בטריפה שאף שהיא אסורה באכילה ופסולה להקרבה תהיה כשירה במקריבים. 35. עיין בשו״ת חתם סופר יו״ד סי׳ עב שצידד מכח קושיא אחרת דאף הכס״מ לא היתה כונתו שאין הטריפה פסולה מדאורייתא, אלא

שם צריכי דאי ממשקה ישראל וכו׳, עד סוף הסוגיא צריכי. בקל נוכל להפכה הגם דשלא לצורך היא ואמינא כך, דאי הוה כתיב מן הבקר לחודיה הוה אמינא למעוטי היכא דלא היה שעת הכושר אבל אם היה שעת הכושר תתכשר, קא משמע לן כל אשר יעבור תחת השבט, ואכתי הוה אמינא היכא דנטרפה ואחר כך הקדישה אבל הקדישה ולבסוף נטרפה הוה חזיא, קא משמע לן ממשקה בני ישראל מן המותר לישראל השתא הכא דאפילו שהקדישה בשעה שהיתה ראויה כיון דהשתא נטרפה ואינה מותרת לא תתכשר[36]. ועיין בתוס׳ שלפנינו בד״ה כל אשר יעבור ומה שאכתוב על דבריהם בעזרת השם:

רש״י ד״ה מליקה, טריפה היא, דתחילה חותך שדרה ומפרקת וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים תיבת תחילה במקום לכתחילה[37], וכתב דהא דנקט רש״י תחילה הוא משום דלא תימא שחיטה נמי הותרה מכללא דמיד דשחט פורתא ניקב הושט ונטרפה וכשגומר השחיטה הותרא מכללא, משום הכי כתב גבי מליקה חותך שדרה ומפרקת קודם הסמנים ונטרפה מיד, אבל בשחיטה הכל בהעלאה אחד בלתי שהיה, עיין שם[38]. ובסוף דברי רש״י בדיבור זה הגיה עוד כך מכלל איסורא להדיוט אף אני אביא טריפה ולהכי איצטריך קרא, לא כאשר נמצא בדפוס חדש ולמה לי קרא דאינו מן הצורך, עיין שם[39]:

תוס׳ ד״ה מה לכלאים שכן מצותו בכך, ואף על גב דאפשר לקיים וכו׳. הרב הנזכר כתב דגירסא זו משובשת היא וקשה להולמה, דהא שמצותו בכך קאי על אבנט של כהן גדול דגזירת הכתוב היא שלא יהא אלא של כלאים כמו שפירש רש״י, והכי גרסינן אטו ציצית צורך הדיוט מצוה היא, ואף על גב דאפשר לקיים בטלית של צמר מכל מקום בסדין של פשתן שחייב בציצית לא אפשר לקיים בכך, עד כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל הדיבור מה לכלאים שמצותו בכך, ואם תאמר ולימא גיד הנשה במחובר יוכיח, עכ״ל. ועיין בספר שער המלך בהלכות מאכלות אסורות (פ״א ה״ח סוד״ה ונוהג) דף קל״ו ע״ב (נמהדורת שפלוניקי, סוד״ה ואולם).

ד״ה בעל מום נמי הותר בעופות, ונראה לי דהשתא מצי למילף ממחוסר אבר ויוצא דופן ולבסוף כשאומר שכן מומן ניכר אתי הכל שפיר, עכ״ל. כבר המחדשים זלה״ה עמדו בדברי תוס׳ הללו דקשים הם, הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים והרב חק נתן, ואניח להעתיק פירוש הרב ברכת הזבח משום דגם לדידיה לא נראה לו ישוב ברור.

וזה לשון הרב צאן קדשים, פירוש השתא דמדמי הותרה מכללא דבעל מום להותרו מכללא דטרפות, אף על גב דלא דמי אהדדי דהותרו מכללא דטרפות טריפה גמורה כמו מליקה הותרו בעופות משום הכי סלקא דעתין דשאר טרפות נמי שרי לגבוה, אבל גבי בעל מום דלא הותרו בעופות אלא בדוקין שבעין ולא מום גמור ואפילו הכי מדמי להדדי, לפי זה השתא מצי למילף טריפה ממחוסר אבר, מה מחוסר אבר במקום שאין עושה אותה טריפה דהיינו מארכובה ולמטה דשריא להדיוט אסורה לגבוה מכל שכן טריפה, דאי פריך מה לטריפה שהותרו מכללא תאמר במחוסר אבר שלא הותרו מכללא, הא בעלי מומין דבדוקין שבעין נמי הותרו בעופות אף על גב דלא דמי, משום הכי כתבו ולבסוף כשאמר שכן מומן ניכר אתי הכל שפיר, דלא מצי למילף כלל מבעל מום. והרב ברכת הזבח פירש באופן אחר, וגם כתב פירוש של הגאון מוהר״ר (עשאל) [העשיל], ולא ניחא [ליה], וסיים דברי תוס׳ בלתי ישוב ברור[40], וכאשר כתבתי נכון הוא, עכ״ל.

והרב חק נתן ראה והבין מה שכתבו הרבנים

שחילק בין טריפה מחמת דריסה שאיסורה להדיוט מפורש בכתוב ועל כן למדו שתיפסל לגבוה מדאורייתא, לבין טריפה מחמת דבר אחר שאיסורה להדיוט נלמד מהלכה למשה מסיני ועל כן פסולה לגבוה הוא מדרבנן, עיין שם. **36.** עיין במשמרות כהונה שכתב כעין דברי המחבר שאם היה רק את הפסוק של ׳מן הבקר׳ למעוטי טריפה, הייתי אומר שלא בא הפסוק לפסול אלא נטרפה קודם שהקדישה, ורק לאחר שלמדו פסול זה מ׳ממשקה ישראל׳ ומ׳כל אשר יעבור׳ הוכרחו לפרש המיעוט מ׳מן הבקר׳ לכל טריפה, ובזה יישב אמאי לא אמרינן דלכתוב רק ׳מן הבקר׳ ולא לכתוב ׳כל אשר יעבור׳. ורבינו המחבר שכתב ׳בקל נוכל להפכה הגם שלא לצורך׳, צ״ב דלכאורה צורך וצורך יש בזה ליישב קושית המשמרות כהונה דאמאי לא מקשינן דלכתוב רק ׳מן הבקר׳. ובספר הישר וטוב נקט דלעולם אחר שלמדו מ׳מן הבקר׳ לפסול טריפה וילפינן גם להיכא דקדם הקדשו את הטריפה, אי״צ לשאר הפסוקים ד׳ממשקה ישראל׳ ו׳כל אשר יעבור׳ וילפינן מהם דינים אחרים, עיין שם, ודבריו תמוהים יותר דאם היה פסוק אחד לא היינו יודעים להעמיד אותו להיכא דקדם הקדשו את הטריפה וכמ״ש המחבר והמשמרות כהונה. **37.** וכן הגיה הברכת הזבח, ובשיטה מקובצת אות יח הגיה דצ״ל דמליקה טריפה היא בתחילתה. **38.** בישר וטוב תמה על זה שלא שמענו שהותרה שהייה במליקה יותר משחיטה, ואם כן במליקה נמי ע״כ מיירי שלא שהה, והדרא קושיא דמאי נפקותא בין מליקה לשחיטה. ועיין שם שביאר דברי רש״י באופן אחר. **39.** בשיטה מקובצת אות יט הגיה ומחק כבר מתיבת ׳להדיוט׳ עד סוף הדיבור ברש״י. בדברי נחמיה כתב דתיבת ׳אישתרי׳ היא דיבור חדש ועפי״ז יישב הגירסא ׳ולמה לי קרא׳, וכעי״ז כתב בישר וטוב. **40.** בצאן קדשים איתא זה בשינוי לשון קצת.

הנזכרים, ואפילו הכי כתב דנראה לו טפי לומר דטעות נפל בדברי תוס׳ וצריך לומר כך, דהשתא מצי למיפרך ממחוסר אבר, ולבסוף כשאמר שכן מומן ניכר בלאו הכי פריך שפיר, ורצה לומר דקשיא להו מאי מקשה רב אחא בעל מום נמי הותר מכללו בעוף, דהא אכתי איכא למיפרך מה לבעל מום שכן לא הותר מכללו בעוף אלא מום שאין בו חסרון אבר אבל מום שיש בו חסרון אבר לא הותר, תאמר בטריפה שהותרה מכל וכל שאין לך טריפה גדולה ממליקה, לזה תירצו ונראה לי דאין הכי נמי דהשתא מצי למיפרך הכי ממחוסר אבר, אלא דבלאו הכי במסקנא פריך שפיר. ואם כה נאמר ניחא מה שהקשה לי תלמיד אחד מאי מקשה רב אחא בעל מום נמי הותר וכו׳, דשאני ושאני דמה שהותר בבעל מום אינו למצוה אלא רשאי להקריב בעל מום בעוף, תאמר במליקה שהותרה למצוה שצריך לעשות מליקה ואינה מותרת בשחיטה, ובמה שפירשתי דברי תוס׳ ניחא דהוא הדין דהוה מצי למיפרך הכי, אלא דבלאו הכי פריך שפיר, עכ״ל:

ד״ה דומיא דערלה וכלאי הכרם, ואם תאמר הא אמרינן בפרק כל שעה ובפרק כל הבשר וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין ברש״י שם בפסחים דף כ״ה (ע״פ ד״ה זאת) ובחולין דף קט״ו וקי״ו (ע״פ ד״ה זאת), ומה שכתבו תוס׳ שם (ד״ה והיתה):

ד״ה כתב רחמנא כל אשר יעבור, אף על גב דמוכח דהיכא שהיתה לה שעת הכושר לא ילפינן ממשקה ישראל, אפילו הכי מייתי ליה בכל דוכתא גבי נעבד וכו׳. פירוש אף על גב דנעבד היתה לה שעת הכושר קודם שנעבדה ולא ילפינן ממשקה ישראל, אפילו הכי מייתי ליה גבי נעבד, וק״ל. וכן פירש הרב צאן קדשים והוא פשוט. אמנם לפי מה שכתבתי לעיל בגמ׳ בד״ה צריכי באיפוך הצריכותא מתורץ הרגשם, דלפי האיפוך ממשקה ישראל ילפינן דלא מיכשר אף על גב שהיתה לה שעת הכושר בשעה שהקדישה, כיון דאינו מותר השתא בשעת הקרבה שנטרפה, ודוק.

ועם האמור אפשר לתרץ מה שהקשה הרב לשון למודים בחלק יו״ד (הל׳ נסך נחלב אות יא) דף י״ב ע״ב (ד״ה שוב) להתוס׳, דסתרו ממה שכתבו בחולין דף ק״מ ע״א ד״ה למעוטי צפורי עיר הנדחת וכו׳, דממשקה ישראל לא ממעטינן אלא דומיא דערלה וכלאי הכרם, אם כן היכי מייתי בפרק כל האיסורין גבי נעבד קרא דמשקה ישראל. ותו קשה לדבריהם דהכא אמאי איצטריך טהורות למעוטי ציפורי עיר הנדחת, דמתלתא קראי מסקינן דאין לחלק, ולא שייך תירוצם דפרק שילוח הקן, והניחו בקושיא. ועם האמור ניחא דהן אמת דלפי סוגייתין כפי הצריכותא שלפנינו מקרא דממשקה בני ישראל ילפינן דומיא דערלה דלא היתה שעת הכושר, אכן כפי איפוך הצריכותות ילפינן ממשקה ישראל אפילו היכא דהיתה לה שעת הכושר וכאמור, ולכן דבריהם נוחים הכא ובחולין שם בפרק שילוח הקן, ודוק:

מתניתין אחד מנחת חוטא ואחד כל המנחות וכו׳. הא דלא תני גם כן מנחת קנאות עיין בספר קול הרמז ובספר שושנים לדוד:

שם קמץ ועלה בידו צרור וכו׳ פסול, ע״כ. הרב תוספות יום טוב הקשה לר׳ יהודה בן בתירא נימא דיחזור ויקמוץ, ותירץ דילמא סתם תנא דלא כותיה. אי נמי יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה הנעשית מפסולין[41], אבל הר״ב כתב דאין הכי נמי לר׳ יהודה בן בתירה כולם שוים, עכ״ל. אני שמעתי ולא אבין דמה שכתב רבינו עובדיה דלר׳ יהודה בן בתירה הוא הדין לכל הנך פסולים דחשיב במתניתין, קאי למאי דתני ברישא תנא קמא זר אונן טבול יום וכו׳, לא בהא דקמץ ועלה בידו צרור, דבהא דילמא מודה גם כן ר׳ יהודה בן בתירה, ומטעמא דידיה עצמו דאיכא לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצת הפסולין. וכן ראיתי בספר הון עשיר דהקשה כן להרב תוספות יום טוב, ודייק טפי בדברי רבינו עובדיה שכתב בדברי ר׳ יהודה בן בתירא שאם עבר אחד מהן וקמץ יחזור הקומץ וכו׳, דמשמע בהדיא דבקמיצת פסולים [או זר] פסולה מיירי, וק״ל[42]:

גמ׳ תניא אמר ר׳ שמעון בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה וכו׳ ומפני מה וכו׳ כדי שלא תהא קרבנו מהודר, ע״כ. קשיא לי קצת להאי טעמא דמה נענה לשתי הלחם דליכא בה לא שמן ולא לבונה כדלקמן דף נ״ט ע״א וצריך לי ישוב[43]:

תוס׳ ד״ה שקמצן זר אונן וכו׳, והוא הדין שתויי יין ופרועי ראש במיתה ומחלי עבודה וכו׳, ותנא ושייר, עכ״ל. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן

41. כל זה הביא התוס׳ יו״ט בשם תוספות, והוא בתוס׳ לקמן י: ד״ה קמץ. 42. וכן כתב הגרע״א בתוספותיו למשניות, היד דוד והשושנים לדוד. 43. בקרית מלך על הרמב״ם מעשה הקרבנות פי״ב ה״ו כתב דמה שכתב הרמב״ם ׳כל המנחות הקריבות לגבי המזבח׳ אתא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, וכן יישב הגר״נ איינפלד (הובא בספר דף על הדף שם), ולפי זה יש ליישב קושית המחבר בפשיטות דלכך בשתי הלחם ליכא שמן ולבונה כיון שאינן באות על גבי המזבח, וממילא אין שייך בהם טעם שיהיה קרבנן מהודר.

מטה עז כתבתי על דברי תוס׳ בדף ט״ו ריש ע״ב ד״ה זר שכתבו גם כן התם טעמא דלא תני בעל מום שתויי יין ופרועי ראש משום דכתיב בהן חילול בהדיא, דהרב צאן קדשים כתב דלא גרסינן לא התם ולא הכא מה שכתבו פרועי ראש, משום דמסקינן בתענית דף י״ז ע״ב ובסנהדרין דף כ״ב ע״ב דאיתקש פרועי ראש לשתויי יין למיתה ולא לחילול והכי הלכתא גמירי לה, וכן פסק הרמב״ם בסוף הלכות ביאת המקדש, וכן כתב הרב קול הרמ״ז עיין שם שהארכתי קצת:

ד״ה בן בתירא אומר יחזור ויקמוץ בימין, למאי דמוכח בגמ׳ דהוא הדין אכולהו פסולי דלעיל, יש לתמוה דלא עריב פסול שמאל בהדי פסולי דלעיל. ויש לומר משום דסלקא דעתין דשמאל כיון דאית ליה הכשירה ביום הכפורים קבוע עבודה ולא תועיל בה חזרה, עכ״ל. ואף על גב דלקמן בגמ׳ (ע״ג) משמע איפכא דאמרינן מאי שנא שמאל דאשכחן הכשרא ביום הכפורים, ולכן מצינן למימר דלא מיפסל ומצי לחזור ולקמוץ, אפילו הכי שפיר כתבו תוס׳ דתני לחודיה קמץ בשמאל פסל, דחידושא הוא מההוא טעמא גופיה דלקמן דהוה אמינא דבכולהו איכא תקנה לחזור, אבל אם קמץ בשמאל ליכא תקנתא משום דאיקרי עבודה כדאשכחן ביום הכפורים והרי עבד ולא מהני ביה חזרה, קא משמע לן דאפילו הכי דהכא פסל בקמיצת שמאל איכא תקנתא דיחזור ויקמוץ.

ברם מבזבז ועולה מאי דהקשה הרב צאן קדשים לפי דבריהם הללו של תוס׳ דסלקא דעתין דלא תועיל בה חזרה, אם כן מאי פריך לקמן (פס) אי הכי היינו תנא קמא[44], מאי מקשה דילמא משום הכי לא עריב פסול שמאל בהדי פסולים דלעיל, דתנא קמא סבירא ליה דבכל הפסולין יחזור ויקמוץ, חוץ משמאל דפסול לגמרי משום דאית לה הכשירה ביום הכפורים קבעה עבודה, ובן בתירה פליג אף על שמאל וסבירא ליה דגם בשמאל יחזור ויקמוץ, וסיים וצ״ע ויש ליישב. ונראה דהישוב הוא ברור דכיון דתני תנא קמא גם בחלוקה דקמץ בשמאל לישנא דפסול, משמע בהדיא דהוי דומיא דלישנא דפסול דנקט בכל הנך אחריני, וכשם דאמר רב דפסול דתני פירושו עד שיחזיר, כך נפרש פסול דתני גבי קמץ בשמאל דמאי שנא, ומשום הכי פריך שפיר אי הכי היינו בן בתירא. וכך ראיתי דתירץ הרב חק נתן קושית הרב הנזכר, והוא פשוט:

ע״ב

גמ׳ אי הכי התם נמי ליתני אחד חטאת חלב ואחד כל הזבחים וכו׳. נראה לפרש כונת אי הכי כך, בשלמא אילו הוה אמרת דתני מתניתין אחד מנחת חוטא ואחד כל המנחות בדרך לא זו אף זו לא זו, דמנחת חוטא דחמירי כמו דתנן בריש מכילתין דפסולה שלא לשמה דהוא הדין אם קמצו זר אונן וכו׳ דפסול, אלא אפילו שאר מנחות דתני לעיל בשלא לשמן דכשרות אם קמצן פסולין פסולות הוה ניחא, אמנם השתא דאמרת דלר׳ שמעון איצטריך דתניא אמר ר׳ שמעון וכו׳, קשה התם נמי ליתני אחד חטאת חלב וכו׳, וק״ל:

שם אי הכי היינו בן בתירא וכו׳. הכא נמי אפרש כונת אי הכי בשלמא אי הוה אמרת דרב לבן בתירא אמר כדאמרינן אחר כך בש״ס לא הייתי מקשה כלום[45], אבל השתא שאמרת דרב לתנא קמא קאמר ופירש מאי פסל פסל עד שיחזיר, קשה היינו בן בתירה, וק״ל. וכן נפרש אי הכי שני דפריך אי הכי בן בתירא אומר יחזיר ויחזור וכו׳:

שם ואמר רב עלה אלעזר וחוקה כתיב בה, שאני פרה דקדשי בדק הבית היא, ולא כל דכן הוא קדשי בדק הבית הוי עבודה קדשי מזבח לאו עבודה היא. כן הגיה המחדשים זלה״ה עיין בספר צאן קדשים ובספר חק נתן. אלא דאיכא למידק כמו שדקדק הרב חק נתן הנזכר, כיון דמשני ליה שאני פרה דקדשי בדק הבית הוא ופירש״י דטעמא דשחיטה פסולה בזר לאו דעבודה היא אלא משום גזירת הכתוב, מאי פריך ליה עוד ולא כל שכן הוא בדק הבית הוי עבודה וכו׳ הא כבר אמר דלא הוי עבודה אלא משום גזירת הכתוב. ותירץ דקא סלקא דעתין דקא משני ליה דגזירת הכתוב היא אף על גב דלא הוי עבודה אפילו הכי חשיבא עבודה, ולהכי פריך קדשי בדק הבית חשיב כעבודה קדשי מזבח לא כל שכן. ומשני מידי דהוה אמראות נגעים וכו׳, ורצה לומר הא דאמרינן גזירת הכתוב אינו רצה לומר דחשיב כעבודה, אלא רצה לומר דגזירת הכתוב דבעי כהונה אף על גב דלא הויא עבודה ולא חשיבא כעבודה, מידי דהוה אמראות נגעים, עכ״ל:

שם אלא הא קא משמע לן רב קמץ ואפילו קידש, ע״כ. הקשה הרב צאן קדשים לפי זה לימא רב דקאמר לתנא קמא זר שקמץ יחזור, ואם תיקשי אי הכי היינו בן בתירא, לימא איכא בינייהו דלתנא קמא דוקא אם לא

44. היינו מאי דפריך אמאי דקאמר רב זר שקמץ יחזיר ׳אי הכי היינו בן בתירא׳ דתנא קמא נמי מודה דיחזיר, ואם כן תנא קמא ובן בתירא קיימי בשיטה חדא. 45. לכאורה טפי יש לפרש ה׳אי הכי׳ על עיקר חידושו של רב דמהני לחזור ולקמוץ, והיינו דקאמר אם כן שכך רב

קידש הקומץ במתן כלי דיחזור אבל אם קידש לא, ולבן בתירא אפילו קידש, וצ״ע, עכ״ל.

ונראה לי ליישב בהורמנותיה דבשלמא אי אמרינן דרב לבן בתירא אמרה ניחא דבא לאשמועינן טובא, דמה שאמר בן בתירא במתניתין דיחזיר ויחזור ויקמוץ היא אפילו בקמץ וקידש, דסתמא קתני מתניתין, ודלא כתנאי דבריתא ר׳ יוסי ור׳ יהודא הנחתום דאמרי לבן בתירא דאם קידש פסל, אבל אי אמרינן דרב לתנא קמא אמרה זר שקמץ יחזור ויפרש מילתיה דרבנן בהיכא דלא קידש, ומאי דאמרו פסול רצה לומר פסול עד שיחזיר, כד מקשינן היינו בן בתירא לא מצי לתרוצי איכא בינייהו קידש דלבן בתירא אפילו קידש, דאי נימא כן תכף ומיד פרכינן בן בתירא אומר אפילו קידש יחזיר ויחזור ויקמוץ מבעי ליה, כדפרכינן לעיל יחזיר ויביא מתוך ביתו וימלאנו ויחזור ויקמוץ בימין מיבעי ליה, ומדלא קתני הכי שמע מינה דגם בן בתירה קאי במציאות דלא קידש דמיירי תנא קמא והיינו הך, אלא ודאי לתנא קמא אפילו לא קידש זר שקמץ פסול אליבא דרב גם כן, אלא קאמר דלבן בתירא איכא תקנתא אפילו קידש בכלי דיחזור ויקמוץ, כן נראה לי ליישב, ודוק[46].

נמצא דג׳ סברות איכא, לתנא קמא בכל אופן זר שקמץ אפילו לא קידש בכלי פסול, לבן בתירא אפילו קידש בכלי יחזיר ויחזור ויקמוץ, ולשאר תנאים אם לא קידש בכלי מצי לחזור ולקמוץ אבל אם קידש בכלי לא מצי עוד לחזור ולקמוץ. ולענין הלכה הרמב״ם פסק בריש פי״א דהלכות פיסולי המוקדשין כתנא קמא דמתניתין כל המנחות שקמצן אחד מן הפסולין לעבודה הרי הם פסולות, וכן בפ״ה דהלכות ביאת המקדש הלכה ח״י פסק ואין עבודה אלא בימין ואם עבד בשמאל פסולה ואינו לוקה, עיין שם:

שם ואיכא דאמרי קמץ אין קידש לא, ע״כ. פירוש איכא דאמרי דרב אמר לבן בתירא קמץ אין קידש לא, וכהני תנאי דאמרו במה דברים אמורים, וק״ל:

רש״י ד״ה יביא מתוך ביתו וכו׳, והאי לא קמץ כהן. כצ״ל[47]:

ד״ה שאני פרה דטעמא דשחיטתה פסולה וכו׳, דהא קדשי בדק הבית לא שייכא בהו עבודה. כצ״ל[48]:

ד״ה ולאו כל דכן היא, בקדשי בדק הבית חשובים כעבודה. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה שלא יהא חוטא נשכר, תימא במה נשכר וכו׳, ולא פירכא היא, ע״כ. הרב הנזכר בעל צאן קדשים פירש דבריהם דלא קושיא היא קושייתם, משום דהא דאמרינן דחטאת בסלע היינו למצוה מן המובחר, אבל מדאורייתא אפילו בת דנקא בדמים קלים, וכן כתבו תוס׳ בזבחים דף מ״ח ע״א ד״ה חטאת וכדאמרינן במסכת כריתות דף כ״ז ע״א דלא ניתנה קיצבה במחוסרי כפרה, עכ״ל, ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן אביר יעקב שיטה במסכת כריתות בסוף סוגיא דאשמות (כז. ד״ה אלא) דף קכ״ו ע״ב, ומה שתמהתי להרב באר שבע שם.

ושיעור דנקא הוא שיתות דינר, עיין בפרק איזהו נשך [ב״מ] דף ס׳ ובספר שיטה מקובצת דמציעא כמו שציינתי שם. גם הרב ברכת הזבח פירש דבריהם של תוס׳ הללו בפירוש שני כמו שפירש הרב הנזכר, אלא דסיים אבל בנדבה אף דאורייתא בעי כבש בסלע כדמשמע בכריתות דף יו״ד ע״ב, עכ״ל. והשיג עליה הרב חק נתן דמהתוס׳ דהתם אינו נראה כן דדוקא אשם בכסף שקלים הוי דאורייתא, אבל נדבה וחטאת אין להם שיעור מן התורה עיין שם:

ד״ה הואיל ואוקימנן לרישא דלא כר׳ שמעון, תימא לרב אשי דריש פירקין דאתיא כר׳ שמעון מאי איכא למימר, עכ״ל. הרב צאן קדשים תירץ דאדרבא הא דלא משני רב אשי כרבה ורבא דאוקמינן מתניתין דלא כר׳ שמעון משום דמדסיפא אתיא על כרחין כר׳ שמעון רישא נמי על כרחך אתיא כר׳ שמעון ומהכא דייק כנ״ל, עכ״ל. ואנכי הצעיר לא המתקתי את תירוצו דהא תוס׳ עומדים בסלקא דעתין דקאמר הש״ס דהוה אמינא דלר׳ שמעון עבודת פסולים כשר במנחת חוטא, דומיא דשלא לשמה דסבירא ליה דעלו לשם בעלים גם כן ופליג לתנא קמא, הכא נמי הוה אמינא הכי, הא קא משמע לן דאפילו לר׳ שמעון דינא כן, אם כן לרב אשי דאמר לעיל דאף ר׳ שמעון מודה לתנא קמא בשלא לשמן, מאי סלקא דעתין איכא הכא דאיצטריך למיתני אחד מנחת חוטא[49].

אלא נראה לי לתרץ בהורמנותיה קושית התוס׳,

אמר ודבריו הם גם לשיטת חכמים, אם כן היינו בן בתירא. 46. ועיין עוד בטהרת הקודש ובבארות המים שתירצו באופן אחר. 47. וכן נדפס במסורת הש״ס בשם גליון. ובשיטה מקובצת אות יט הגיה דצ״ל ׳כהוגן׳. 48. התיקון הא׳ ׳דשחיטתה׳ הוגה גם בצאן קדשים, והתיקון הב׳ ׳דהא קדשי בדק הבית לא שייכא׳ כעין זה הגיה גם השיטה מקובצת באות כא. 49. ובשיטה מקובצת אות לב תירץ בשם הגליון דע״כ לרב אשי נמי אין המשנה הראשונה מתיישבת לשיטת רבי שמעון לגמרי, שבמשנה שם כתוב ׳נתן בכלי והלך והקטיר שלא לשמה וכו׳ פסולות׳ והיינו שאף אם פיגל בהולכת המנחה פסולה, ולשיטת רבי שמעון (זבחים יד:) הולכה אינה חשובה

דרב אשי יאמר דאף על גב דרישא בשלא לשמה מודה ביה ר׳ שמעון, אפילו הכי אינו מוכרח דמודה ליה גם כן בהא דמנחת חוטא אם קמצן הפסולין דיהיה פסול, דהא מקום איכא בראש לומר דלר׳ שמעון כשר כיון דלא בעינן קרבנו מהודר, לכך קתני הכא אחד מנחת חוטא וכו׳ דפסול לאפוקי מדר׳ שמעון, ואין הכי נמי רישא אתיא אפילו לר׳ שמעון וסיפא דלא כר׳ שמעון. ואם תיקשי אם כן ליתני נמי התם בזבחים גם כן אחד חטאת חלב וכו׳ כדפריך הש״ס לא איצטריך, דבשלמא הכא דלרב אשי ברישא דשלא לשמן אתיא גם כן כר׳ שמעון, מוכרח לומר הכא אחד מנחת חוטא לאפוקי מדר׳ שמעון דלר׳ שמעון כשר דלא בעינן קרבנו מהודר, מה שאין כן התם לא איצטריך כיון דליכא שום בבא בתחילה דמודה בה ר׳ שמעון ולומר דבהא פליגי כמו הכא, ואין הכי נמי דגם התם פליג מטעמיה דלא בעינן מהודר, ולא איצטריך למיתני, ודוק:

ד״ה לא יביא מתוך ביתו וימלאנו וכו׳. ועוד קשה למה לי קרא לקמן לבן בתירא וקמץ משם וכו׳, מנא תיתי לן דקדושת כלי קבעה, עכ״ל. פירוש למאי איצטריך לבן בתירא קרא דוקמץ משם לדרוש דיכול לחזור ולקמוץ פשיטא מהיכא תיתי דלא מצי, וכי קדושת כלי קבעה מנחה דלא מצי עוד לקמוץ הלא ריש לקיש דהכי סבירא ליה איתותב, וק״ל:

בא״ד ונראה לפרש דכולהו סבירא להו כרבי יוחנן דקדושת כלי לא קבעה, אלא בקמיצת פסולים פליגי אי קבעה או לא קבעה, ומצי למימרא דהכי רצה לומר פירוש הקונטרים, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים דכונת רש״י נמי דבהא פליגי דתנא קמא סבירא ליה כיון דקמצו פסולין משום הכי לא קבעה קמיצה אלא כלי, ובן בתירה סבירא ליה אף על גב דקמצו פסולין אפילו הכי קמיצה קבעה, אבל היכא דלא קמצו פסולין כולי עלמא כר׳ יוחנן סבירא להו דקמיצה קבעה, עכ״ל:

ד״ה שאני פרה דקדשי בדק הבית היא, משמע דליכא מאן דפליג, [ו]בפרק קמא דחולין ובפרק קמא דשבועות פירשתי, עכ״ל. כבר כתב הרב ברכת הזבח דשם בשבועות משמע דפרה קדשי מזבח היה, ושם פירשו תוס׳ בשבועות דף י״א ע״ב ד״ה אי הכי, וביומא דף (ל״ב) [מ״ב] (ע״ל ד״ה שאני) כל הצורך, עיין שם:

ד״ה וכי תימא מבמה לא ילפינן, פירש בקונטרס קודם שנבדל אהרן וכו׳, ואי אפשר לומר כן וכו׳, עד סוף הדיבור. הרב צאן קדשים הליץ בעד רש״י ז״ל וכתב נראה לי ליישב פירש״י דפריך ונילף מבמה ופירש למה לי דרב מאי שנא שמאל דמיכשר בן בתירה והא אית ליה הכשר ביום הכפורים, זר נמי אנא ידענא דמכשירה בן בתירה דהא אית ליה הכשר בבאה קודם שנתקדש אהרן וכו׳. והא נמי יש לדקדק למה כתב רש״י קודם שנתקדש אהרן דהא לאחר שנתקדש אהרן נמי ילפינן לקמן דזר כשר בבמה, אלא על כרחין צריך לומר דכונת רש״י דצריך שיהיה דומה לשמאל, דשמאל דאית ליה הכשר ביום הכפורים היינו דוקא שמאל דאי אפשר לו בימין כיון דנטל המחתה בימין על כרחין נטילת הכף בשמאל, הוא הדין זר הכשירה נמי בזר דוקא והיינו קודם שנתקדש אהרן דהיה הכשרה דוקא בזר, משום הכי פירש״י קודם שנתקדש אהרן, ופריך וכי תימא מבמה לא ילפינן דעדיין לא נבדל אהרן והיה הכשירו דוקא ולאחר שנבדל אהרן זר פוסל, אבל שמאל דמצינו הכשירו בשמאל אפילו בשעה דבעינן ימין דוקא והתניא מנין ליוצא וכו׳ עכ״ל[50]. ומה שכתבו בסוף דבריהם דדריש איש איש צריך למחוק איש אחד וכמו שהגיה הרב הנזכר גם כן:

ד״ה שהרי יוצא כשר בבמה, ואם תאמר וכו׳. ויש לומר דהאיברין ודאי ירדו אבל הדם אינו מתקנח מכותלי המזבח, עכ״ל. הרב ברכת הזבח הגיה כך דהאיברין ודאי לא ירדו הואיל דנשרפין ואין פיסול נשאר, מה שאין כן בדם וכו׳. ולפי פירושו כתב הרב חק נתן דצריך לומר דהאיברין ודאי מתעכלים לכך לא ירדו אבל הדם וכו׳, ומה שפירש הרב צאן קדשים צריך להגיה הרבה דברי תוס׳, עכ״ל. והרי לך פירוש הרב צאן קדשים דהאיברים אם (עלו) [העלן] הכהן על גבי המזבח ועדיין בידו דכהן ודאי ירדו, אבל אם כבר עלו על גבי המזבח לא ירדו כיון דיוצא כשר בבמה, אבל דם נמי אינו מתקנח מכותלי המזבח היינו אם זרק לא יקנחנו, והא דקתני ירדו היינו אם עלה בכלי ירד והוי כמו איברים. ועיין בתוס׳ דזבחים דף פ״ו ע״ב ד״ה כלי שרת בסוף הדיבור, ועיין במסכת זבחים דף פ״ד ע״ב ד״ה הג״ה יוצא, עכ״ל:

ד״ה ממקום שרגלי הזר עומדות, לקמן בפירקין מפרש וכו׳, ובקונטרים לא פירש כן, עכ״ל. וכונתם להקשות לרש״י אמאי פירש דקא משמע לן דלא בעינן קמיצה בצפון כשאר קדשים, ולא פירש כדאמרינן לקמן דקא

עבודה, ואין פוסל בה מחשבת שלא לשמה. וע״ע בנימוקי חיים, בקרן אורה ובטהרת הקודש שתירצו קושית התוס׳ בכמה אופנים.

50. ביאורים נוספים בפירוש רש״י בזה עיין במיוחס לרשב״א, בקרן אורה, בטהרת הקודש ובמקדש דוד סי׳ כ אות ד.

משמע לן דלא בעינן קרן מערבית דרומית דומיא דהגשה כדאמרינן לקמן דף ח׳ ע״ב, וכן פירש הרב קרבן אהרן (נפר׳ ויקרא דנדבה פרשה ט סוף פ״י אות ה) בדף ע״א ע״א כמו דאיתמר בש״ס, עיין שם:

ד״ה וכיון דקרא סתמא וכו׳, ומרבי ליה התם. כצ״ל:

גמ׳ אמר רב נחמן לעולם עבודה היא ולא גמרא עבודתה עד דעביד ליה מתן כלי. אי הכי אפילו לא קידש וכו׳. נראה לפרש כונת אי הכי כך, בשלמא אי הוה אמרת דלעולם אינה קמיצה עבודה עד שיתן בכלי הוה ניחא, אבל השתא שאמרת דקמיצה לחודיה קודם שיתן בכלי הוי עבודה, קשה אפילו לא קידש, וק״ל:

דף ז׳ ע״א

גמ׳ כיצד מקדשין את המנחות. צריך לומר את הקומץ, וק״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים[51]:

רש״י ד״ה ליפסל וכו׳, לתוך השירים דהא איפסול וזה גמר לכל עבודה. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר:

ד״ה ומשני וכו׳, מקדש ליה האי כלי כשמחזירו בהן, כן הגיה הרב הנזכר, והוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, שעל גבי קרקע וכי היכי דקומצין מכלי שעל גבי קרקע הכי נמי מקדשין קומץ בכלי שעל גבי קרקע, וכאן גם כן הוא סוף הדיבור:

ד״ה קולפא טבי הכאות גדולות, בלעי. כצ״ל, כלומר שהיה מכה אותו, וכן פירש רש״י בעירובין דף כ״ב ע״א:

ד״ה בא להכריז שני וחמישי וכו׳, והיה רב חסדא משכח התירוץ ומכה אותו אבימי. כן הגיה הרב הנזכר[52], ומוכרח הוא מדקאמר הש״ס בתחילה והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי מאבימי, וק״ל:

תוס׳ ד״ה אמר ר׳ יוחנן זאת אומרת כלי שרת וכו׳, בפרק התודה גבי תודה ששחטה וכו׳, וקאמר רב פפא וכו׳. כצ״ל:

בא״ד והא דמשמע בסוף לולב וערבה דחזקיה סבר כלי שרת אין מקדשין שלא מדעת וכו׳, ופריך בגמ׳ ונייתי במקודשת וכו׳. פירוש ומשני חזקיה התם כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, ואמאי הלא איהו סובר גבי תודה כפי רבא דמתוך שמקדש מדעת מקדש נמי שלא מדעת, והתם נמי נימא מתוך שמקדש מדעת המים כפי הצורך כך מקדש שלא מדעת. ותירצו דהתם אין כל המים ראוים להתקדש בעולם, מה שאין כן בתודה דראויין הן לקדש. ושוב הקשו דכיון דאין שיעור למים הרי כולם ראויין להתקדש, ותירצו ונראה וכו׳. ומה שסיימו ואף על גב דליליא אין מחוסר זמן, וכונתם ואם כן לא הוי שלא בזמנו, אפילו הכי לענין זה הוי מחוסר זמן והוי שלא בזמנו, ועיין בספר צאן קדשים דפירש מעין דוגמא[53]:

ד״ה אין מקדשין ליקרב, הקשה הרב פטר דלפירוש הקונטרים וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בתוס׳ בזבחים דף פ״ז ע״ב ד״ה כלי שרת (נפ״ד מי נמי), דשם כתבו גם כן כל מה שכתבו הכא מבואר יותר, וכבר בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז כתבתי שורותיים, ואמרתי דהעולה מפירוש רש״י ור״ת דלפירש״י ר׳ יוחנן פשט לריש לקיש דמקדשין ליקרב לכתחילה, וריש לקיש סבירא ליה דאין מקדשין, ולפירוש ר״ת הוי איפכא, ומהרמב״ם בפ״ג דהלכות פיסולי המוקדשין דין י״ט שכתב וכלי שרת מקדשים דם הפסול, משמע דפירש כפירוש רש״י ופסק כר׳ יוחנן, דאי כפירוש ר״ת אם כן הוי כריש לקיש, ואמאי שבק ר׳ יוחנן ונקט כריש לקיש, וכל זה העיר הרב חק נתן שם בשיטתיה, ופלפל פלפלא רטיבא כאשר ציינתי שם, עיין שם:

בא״ד כך כלי שרת מקדשין. וצריך למחוק את הראוי להם, דכלי שרת מקדשין אף מה שאין ראוי להם, כמו שכתבו תוס׳ לקמן בדף ח׳ ע״ב ד״ה אבל מזרקות, עיין שם:

בא״ד מיהו יש לדחות דאכולהו קאי וזרקו את דמם וכו׳. פירש הרב צאן קדשים הא דקתני ואם עלו לא ירדו הלן וכו׳ וזרקו את דמם, האי וזרקו את דמם קאי על כולהו דפסולין זרקו את דמם, משום הכי לכתחילה לא יעלו, עיין שם:

בא״ד היינו לפי שדוחה שם לא שקיבלו פסולין, אי נמי וזורקן[54] פסולין וכו׳. עוד פירש הרב הנזכר דבריהם

51. וכן הגירסא ברש״י ד״ה וכיצד. ובשיטה מקובצת אות טו הגיה ׳את המנחה׳, והיינו שהנידון איך מקדשים את המנחה כשמביאה מביתו ונותנה בכלי שרת, וכן משמע מפירוש הרגמ״ה (ד״ה ג׳) שפירש לדברי רב נחמן הוצרכת ג׳ כהנים, אחד שמקדש את המנחה ואחד שמגביה הכלי ואחד שקמץ. ועיין בטהרת הקודש שביאר שמה שרש״י לא פירש הקושיא על קידוש המנחה וכמו שאמר רבא לקמן (ע״ב) מקדשין מנחה בכלי שעל גבי הקרקע, מפני שאם כן היה לרב נחמן להקדים קושיא זו לקושייתו מקמיצה על גבי קרקע, שהרי קידוש המנחה היא קודם עבודת הקמיצה. ועוד דאם קושייתו היתה על קידוש המנחה, מדוע שאלו ׳אם כן הוצרכת ג׳ כהנים׳, והרי אין צריך אלא ב׳ כהנים אחד שיגביה את הכלי בשעה שנותן המנחה שהביא, וכהן אחר שיקמוץ ממנו, אלא ודאי שקושייתו היתה על קידוש הקומץ. ועיין עוד בקרן אורה מש״כ בדברי רש״י. 52. וכן הגיה השיטה מקובצת אות לא, בגליון דפוס ספד״מ איתא ׳והיה רב חסדא משכח התירוץ ומזכירו אבימי׳. 53. ועיין עוד בטהרת הקודש ובערוך לנר סוכה נ. ד״ה בא״ד דכלי שרת מה שביארו בדברי התוס׳. 54. כן

ולאו דיוקא אתי לאשמועינן הא זרקו כשרים אפילו לכתחילה יעלו איברים ומקדשין ליקרב, אלא אגופא אתא לאשמועינן דאם עלו איברים לא ירדו אף על פי שנפסלו בזריקה, עכ"ל:

ד"ה אמר ליה מכלי זה וכו', יש לתמוה מה חידוש השיבו מכלי זה וכו'. הרב הנזכר כתב דנראה לו דטובא אתא לאשמועינן דוקא דמגבה ליה כהן, אבל בלאו הכי לא דאין קומצין מכלי שעל גבי קרקע, ולקמן מסיק דקומצין מכלי שעל גבי קרקע, עכ"ל[55]:

ע"ב

גמ' ואצטריך למיכתב וטבל ואיצטריך למיכתב בדם וכו'. הרב צאן קדשים פירש דלכתוב רחמנא וטבל ולא מספיג ושמעינן נמי דעל כרחך צריך שיהיה בדם שיעור טבילה ז' הזאות כדי שלא יצטרך להספיג, ועל זה קאמר דסלקא דעתך אמינא אף על גב דלא נתן מעיקרא אלא כשיעור ד' הזאות ואחר כך נותן ג' הזאות ובלבד שלא יספיג, קא משמע לן בדם שיהיה כשיעור מעיקרא, ואי כתב בדם הוה אמינא כשנותן כשיעור מעיקרא אפילו מספיג דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת, קא משמע לן וטבל, וצריכי תרוייהו, עכ"ל:

שם ושרף את הפרה לעיניו דמשמע דבפני כהן מניח אלא לא גמר וכו'. כן כתב הרב הנזכר דכן הוא בספר ישן, ונדפס בטעות בשיטה דלעיל:

תוס' ד"ה מקנח ידו בפרה שהרי פרה לפניו וכו', ופירוש הקונטרים מגומגם, עכ"ל. כבר הרב הנזכר פירש כונתם דהיאך מוכח מושרף הפרה לעיניו שהיתה נשרפת לפניו ממש כדי שהיה יכול לקנח בה, דילמא לעיניו היינו כדי שיהא רואה שנשרפת ולא אצלו ממש, ובזבחים דף צ"ג ע"ב פירש"י כמו שכתבו תוס' דמשום הכי מקנח ידו בגוף הפרה משום שאף דמה טעון שריפה:

ד"ה אלא אצבעו במאי מקנח, כאן פירש הקונטרס לפי שהיה מזה וכו', ובזבחים דף צ"ג פירש שלא היה יכול וכו', ולפירוש הקונטרס דהכא אין להקשות וכו', דבשביל כך לא היו במקום אחד אלא שתיהן היו מכוונות כנגד פתחו של היכל, עכ"ל. הרואה יראה דכאן תירצו לרש"י, והתם בזבחים דחו פירש"י דהכא משום קושיא זו, וכתבו דנראה כפירש"י דהתם משום נימין, וזו אינו מן התימא דבמקום אחד מקצרים ובמקום אחר מאריכים ועניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ועיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז (לג: ד"ה אלא) להרמב"ם דפסק בפ"ג דהלכות פרה אדומה (ה"ב) דאף אצבעו נמי מקנח בגופה של פרה:

ד"ה ואם איתא לילף מדם, ואם תאמר והא בדם ליכא מתוך וכו'. דבריהם קאי למאי דפריך לקמן בריש דף ח' ע"א:

בא"ד ושיעור טבילה דלעיל לאו למעוטי חצי הזאה אלא שיהיה בכלי שיעור ז' הזאות, עכ"ל. הרב צאן קדשים פירש דבריהם דליכא למימר הא דקאמר לעיל שיהא בדם שיעור טבילה היינו כדי שיעור הזאה אחת, כיון שכל אחת עבודה בפני עצמו ולמעוטי חצי הזאה של אחת ולעולם קידש לחצאין כל הזאה בפני עצמה, משום הכי כתבו דעל כרחין לאו למעוטי חצי הזאה אתי אלא שיהא בכלי שיעור שבעה הזאות דוקא ואינו מקודש לחצאין ופריך שפיר לילף מדם, עכ"ל, והוא פשוט:

בא"ד דאמר רב אינו קדוש ופריך ואי כרבי אלעזר סבירא ליה לילף מחביתין. פירש הרב הנזכר מאי פריך דילמא שאני [חביתין] דאיכא מתוך:

בא"ד אי נמי הא דנקט ר' אלעזר טעמא דמתוך משום דר' יוחנן נקטיה וכו'. הקשה הרב הנזכר דמנא להו לומר כך, דילמא ר' אלעזר טעמא דנפשיה קאמר ולא משום ר' יוחנן, ומשום הכי סבירא ליה דדם לא קידש לחצאין, עכ"ל. והניחו בקושיא[56].

ובהורמנותיה נראה לתרץ דמה שכתבו תוס' השתא בתירוץ שני לאו לחלוטין אמרו, אלא כונתם לתרץ מה שהקשו דשאני דם דליכא מתוך בתרי אופני, או נאמר דגם בדם איכא מתוך דמקרב לחצאין כיון דיש ארבע מתנות ושבע הזאות דפרה, וכשם דהתם בדם לית ליה לר' אלעזר מתוך וסבירא ליה דאם נתן הדם בשני כלים פסול, כך הוה ליה לסבור הכא בחביתין ולילף מדם. ואי לא ניחא לן האי תירוצא משום דבדם דפרה לא מיקריא שתי עבודות ד' מתנות וז' הזאות ולית בה מתוך, והדרא קושייתם לדוכתה דמאי פריך הש"ס לילף מדם שאני דם דליכא מתוך והכא איכא מתוך, תירצו תירוץ אחר אי נמי ר' אלעזר

הוא לפנינו בתוס', ובשיטה מקובצת אות לח ובמסורת הש"ס הגיהו דצ"ל 'וזרקו'. 55. לכאורה יש לתמוה על תירוץ זה, דבודאי עיקר קושית התוס' היא דהרי אבימי אמר לרב נחמן רק את התיבות 'מכלי זה', אם כן אם נימא דלדינא באמת צריך להגביה את הכלי שלא יהא מונח על גבי קרקע, אם כן נמצא שלא חידש לו כלום, אבל אי אפשר לומר דזה גופא מה שהוא חידש לו שצריך להגביה את הכלי, שהרי את זה הוא לא אמר לו. 56. ועיין במיוחס לרשב"א (ח.) שכתב דכך היו מקובלים דמתוך לאו עיקר טעם הוא.

מאי דאמר בחביתין טעמא דמתוך לר׳ יוחנן אמרה, דלדידיה לאו דוקא בחביתין לחודיה אלא אפילו בכל שאר מנחות דליכא מתוך סבירא ליה דקדשה לחצאין, ועל זה פריך הש״ס אמאי ר׳ אלעזר סבירא ליה הכי בכל המנחות דקידשה לחצאין לילף מדם דשוין הן דבשניהם ליכא מתוך.

ואם נאמר מי גילה רז זה דר׳ אלעזר מאי דקאמר דחביתין לר׳ יוחנן קאמר ולא לדידיה כמו שהקשה הרב הנזכר, ואם כן ניחא דדוקא בחביתין אמר מילתיה ר׳ אלעזר ולא בכל שאר מנחות, והדרא קושייתם לדוכתה מאי פריך הש״ס ולילף מדם שאני חביתין דאיכא מתוך, נתרץ כתירוץ ראשון של תוס׳. באופן דבין הכי ובין הכי מתרצים קושייתם, והוי מעין איבעית אימא דש״ס דאמרינן דזה צריך לזה וזה צריך לזה, וכן הכא בשתי תירוצים שתירצו כיונו דבשניהם יתורץ קושייתם, ודוק:

דף ח׳ ע״א

ומנחה ממנחה מי יליף, ע״כ. הרב הנזכר כתב בלא זה לא היה יכול להקשות ולמרמי דר׳ אלעזר אדר׳ אלעזר, משום דאפשר לשנות דר׳ אלעזר סבירא ליה דסילוק הבזיכין לאו היינו קמיצה ממש כקמיצת מנחות, ואפילו הכי יליף מנחה שקמצה בהיכל מסלוק הבזכין דגמר מילתא ממילתא אף על גב דלא דמיא ממש להדדי, אבל התם בנפרס הלחם כשהגיע זמנה לפרקה לא יליף ממנחה שחסרה קודם קמיצה ליפסול הלחם לגמרי שלא יקטירו את הבזיכין כיון דלא דמיא להדדי ממש, אבל השתא דמשני מנחה ממנחה יליף משמע דסילוק הבזיכין היינו קמיצה ממש פריך שפיר מי יליף, עכ״ל[57]:

תוס׳ ד״ה מקטיר עליו את הבזיכין, פירש בקונטרס דלא גמרינן ממנחה. ולא היה לו לפרש כן וכו׳ ומשני ר׳ אלעזר היא, ולפי שמועה זו אי אפשר לישב. כן צריך לומר וכן הגיה הרב הנזכר, ופירש כונתם דלפירש״י דתנא קמא נמי סבירא ליה דלא גמרינן ממנחה, לפי זה מאי פריך לקמן מתנא קמא למאן דאמר שירים שחסרה וכו׳ כיון דלא גמרינן מהדדי, וכונת התוס׳ דתנא קמא סבירא ליה דגמרינן מהדדי, וסבירא ליה גבי מנחה נמי דמקטירין קומץ עליהן כר׳ יוחנן דסבירא ליה הכי, ופריך מר׳ אלעזר, והכי פריך תהוי כמנחה שחסרה קודם הקמיצה ומנחה שחסרה קודם קמיצה צריך שיביא מתוך ביתו וימלאנו, ובלחם הפנים אי אפשר להביא מתוך ביתו והוי פסולה לגמרי, וליכא למימר דילמא כריש לקיש סבירא ליה דאמר לא יביא מתוך ביתו, דהא ריש לקיש איתותב לקמן ומסקינן בתיובתא, ולקמן דמשני דרישא נמי ר׳ אלעזר היא, היינו אליבא דמסקנא דהכא דמשני דלא דמי למנחה כיון דברור ברירה קומץ דידה משום הכי מקטירין קומץ היינו הבזיכין אבל במנחה לא, משני שפיר דרישא נמי ר׳ אלעזר היא, עכ״ל[58]:

ד״ה מאי טעמא דר׳ יוחנן וכו׳, אי נמי כדפרישית לעיל דלאפוקי מרבי יוחנן מפרש ר׳ אלעזר טעמא דמתוך, עד כאן סוף הדיבור. וכונתם כמו שתירצו תירוץ שני לעיל (ז:) בד״ה ואי איתא וכו׳, דר׳ אלעזר דנקט טעמא דמתוך בחביתין משום ר׳ יוחנן נקט לה, דלדידיה אפילו בכל שאר מנחות אם קדשיה לחצאין כשרה אף על גב דלא שייכא בהנהו טעמא דמתוך, ולא יליף מדם דמילתא ממילתא לא גמר, ולכן לא מצינן למימר טעמא דר׳ יוחנן בחביתין דלא קידשה משום דיליף מדם, דאיכא למיפרך כדפריך ליה ר׳ אלעזר שאני חביתין דאיכא מתוך ובהא מיהא הוה ליה לומר דכשרה מה שאין כן בשאר מנחות, ומשום הכי לא מצינן למימר טעמא דר׳ יוחנן משום דיליף מדם, אלא על כרחין צריך לומר טעמא משום דאמר קרא מחציתה וכדאמר רב אחא, וק״ל:

אחר כך ד״ה ראשון ראשון קדוש, ור׳ יוחנן לית ליה דר׳ יוסי, עד כאן הלשון כפי הגהת הרב צאן קדשים. ופירש לה אף על גב דר׳ יוחנן סבירא ליה דעתו להוסיף שאני כרבי יוסי, אפילו הכי לענין זה לית(א) ליה דר׳ יוסי דראשון ראשון קדוש, אלא דוקא אם הפריש חצי עשרון ודעתו להוסיף קדוש, עכ״ל. והרב חק נתן דחאו הגהה זו בטוב טעם, דהא דנקט ר׳ יוחנן חצי עשרון לאו דוקא אלא הוא הדין אפילו פחות אית ליה ראשון ראשון קדוש, והכי איתא בהדיא בפרק המזבח מקדש (זבחים) דף פ״ח ע״א אמר ר׳ יוחנן לא שנו אלא שאין דעתו להוסיף וכו׳, הרי דקאמר בהדיא

57. והיד דוד תירץ שבאמת היתה הגמ׳ יכולה להקשות דר׳ אלעזר אדר׳ אלעזר אף בלא התירוץ, שלענין קמיצה בהיכל למד מנחה מלחם הפנים ולענין הדין של נחסרה המנחה קודם שנקמצה לא למד לחם הפנים ממנחה, אלא שלא הוזכרו המימרות של ר׳ אלעזר במקום אחר רק כאן, על כן מקשינן את זה כאן, וכן הסיק המעיין גנים לתרץ כן, ועיין שם מה שצידד עוד בתחילה לתרץ בזה. עוד תירץ היד דוד שבלא תירוץ הגמ׳ יש לפרש שמה שאמר רבי אלעזר מנחה שקמצה בהיכל כשרה, אינו בתורת לימוד מסילוק הבזיכין כיון שזוהי עבודה קבועה שעושים אותה אף בשבת ועבודה קבועה כשירה בכל מקום מה שאין כן קמיצת המנחה, אולם אחר שתירצה הגמרא שרבי אלעזר סבר כן מפני שלמד מנחה ממנחה, אם כן קשה שמצינו במקום אחר שלא למד אף מנחה ממנחה. 58. ועיין עוד במים קדושים וביד

כדתני ר׳ יוסי, [59] צריך להגיה ורב לית ליה דר׳ יוסי, ורוצה לומר דרב דסבר דאפילו דעתו להוסיף אינו קדוש לא סבירא ליה כר׳ יוסי, אלא כתנא קמא דלא מחלק בין דעתו להוסיף לאין דעתו להוסיף, עכ״ל עיין שם:

גמ׳ אלא שלמים שאינו קדוש עד שיהא עשרון שלם, ע״כ. הרב ברכת הזבח מוחק זה, וכתב עליה הרב צאן קדשים דבחנם מחק יען מפירש״י בזבחים דף פ״ח ע״א ד״ה ואין מקדשין, משמע דגרסינן לה עיין שם[60], ועמד עליו הרב חק נתן והשיגו וקיים הגהת הרב ברכת הזבח, עיין שם:

שם מנחה קדושה בלא שמן ובלא לבונה בלא שמן שכן מצינו וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר (ברכת הזבח):

שם מיתיבי חביתי כהן גדול וכו׳. האי תיובתא הוא לר׳ אלעזר וכמו שנראה מתוס׳ במנחות דף צ״ה ע״ב ד״ה ומאי קושיא, עיין שם:

שם ורב בחביתין כמאן סבירא ליה אי כר׳ אלעזר לילף מחביתין, וכי תימא דמילתא ממילתא לא ילף וכו׳, ופירש״י שאר מנחות לא גמר דליהוו כחביתין דחביתין דין הוא דליקדשו לחצאין, אבל שאר מנחה לא, עכ״ל. כלומר דחביתין דין הוא דליקדשו לחצאין משום דאיכא מתוך כמו שאמר ר׳ אלעזר מתוך שקרבה לחצאין קדושה לחצאין, ואם תיקשי אם כן מאי פריך והאמר רב מנחה קדושה בלא שמן שכן מצינו בלחם הפנים וכו׳, שאני כולהו מהא דהפריש חצי עשרון דלא נילף מחביתין משום דשאני חביתין דאיכא מתוך ובהני ליכא מתוך, כבר הקשו תוס׳ לעיל (ז:) בד״ה ואי איתא, ותירצו באחד מן התירוצין דאפילו דליכא מתוך בשאר מנחות, מכל מקום כיון דקדשי חביתין לחצאין מאיזה טעם שיהיה ילפינן שאר מנחות מנייהו, עיין שם:

תוס׳ ד״ה ולר׳ חנינא עשרון למה נמשח למנחת חוטא, תימא וכו׳. ויש לומר משום דמתחילה היו מקדשין המנחה וכו׳. פירש הרב צאן קדשים לאחר שהיה נמדד עשרון לחביתין קודם שהיה מחלקים בחצי עשרון היה מניחין עשרון שלם בביסא עם השמן ומקדשין, ובתוך ביסא היה מחלקים בחצי עשרון, עכ״ל. ומה שכתבו והיה גנאי בדבר להוציא לכלי חול אחר שנתקדשה ולכך נמשח חצי עשרון, הוסיף הרב הנזכר לפרש דבחביתין היה גנאי משום דכבר נתקדש בביסא, אבל שאר מנחות כיון שהיה מונחים בביסא לבוללן לא היה צריך להוציא אחר כך לכלי אחר שלא היו מחלקים והביסא היה מקדשים המנחות לר׳ חנינא ולא מדת עשרון, עכ״ל:

בא״ד וטעם זו אנו צריכין לומר לר׳ יוחנן דאמר לעיל דאינה קדשה לחצאין וכו׳. פירש הרב הנזכר כיון דסבירא ליה דאינה קדושה לחצאין לדידיה נמי קשה חצי עשרון למה נמשח, על כרחין צריך לומר טעם זה:

בא״ד וצריך לומר השתא לר׳ חנינא שלא היו מעורבין בביסא המנחה עם השמן, ולכולי עלמא נמי צריך לומר כן וכו׳, עד ואם תאמר וכו׳. דבריהם צריך לפרשם כמו שפירש כבר הרב חק נתן, דבשלמא לר׳ יוחנן אין אנו צריכין לומר שמתחילה היו מקדישין המנחה בביסא עם השמן, משום דאיכא למימר דר׳ יוחנן סבירא ליה דמנחה קדושה בלא שמן ובלא לבונה ואם כן מתחילה נתקדשה בעשרון, ולכך נמשח חצי עשרון משום דהיה גנאי בדבר להוציא מכלי קודש דהיינו עשרון לכלי חול, ולעולם לא היתה ביסא כלל משמשת בין עשרון לחצי עשרון, אלא אחר שמחלקין בחצי עשרון היו בוללין אותו אחר כך בביסא, אבל לר׳ חנינא דסבירא ליה דעשרון אינו מקדש דאין מנחה קדושה וכו׳, אם כן צריכין לומר שהיו מקדשין בתחילה בביסא עם השמן, ואם כן היאך היו מחלקים בחצי עשרון דהא אינו מיכיל חצי עשרון סולת עם לוג ומחצה שמן, לכך כתבו דצריך לומר שלא היו מערבין אלא זה עומד לצד אחד וזה עומד לצד אחד.

ומה שכתבו לכולי עלמא נמי צריך לומר כן, [תיבת לכולי עלמא] אינה מתיישבת, דהא אין אנו צריכין לומר שלא היו מעורבין אלא לר׳ חנינא דסבר שהיו מקדשין אותה בביסא, אבל לר׳ יוחנן וכן לרב אין אנו צריכין לזה משום דלדידהו לא היתה ביסא משמשות כלל בין העשרון לחצי עשרון כמו שכתבתי, לכן (צ״ל) [נראה לי] דטעות סופר היא וצריך לומר ובלאו הכי נמי צריך לומר כן, ורצה לומר בלאו האי טעמא שכתבו דאין חצי עשרון מיכיל הסולת עם השמן צריך לומר שלא היו מעורבין, משום דלקמן מוכח שהיו מחלקין הסולת לבדו בחצי עשרון והשמן במדה המחזקת לוג ומחצה, עכ״ל. ואני בעניי לא יכולתי להבין איך יעמוד השמן לבד והסולת לבד

בנימין מה שביארו עוד בדברי התוס׳ הללו. 59. מכאן עד סוף הדיבור זה לשון החק נתן בתחילת הדיבור שם, עיין שם. 60. ובחק נתן דחה הראיה וכתב דדברי רש״י שם קיימי למאן דאמר דאינה קדושה לחצאין. ובמנחה טהורה כתב שאין ראיה מרש״י שם שגרס כן בברייתא דיתכן רק שרש״י מפרש כן את מה שכתוב ׳אין מלאים אלא שלמים׳ שהכונה שצריך שיהא שלם, אבל לא נתכוין לומר

בתוך הביסא בלי ערוב, יען השמן מושך עצמו והולך, ודוחק בעיני לומר דהיה בביסא גומא ושם היו נותנין השמן[61], וצריך לי ישוב:

ע"ב

בא"ד ועשרון המחוק למה נמשח לר' חנינא. כצ"ל[62]:

בא"ד אבל אין לתרץ דר' מאיר סבר כר' יונתן דאמר בפרק כל המנחות באות מצה דמידת יבש לא נתקדשו, דבפרק שתי מידות משמע וכו'. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים. אלא דהקשה על דבריהם הא על כרחין ר' חנינא סבירא ליה דמדת היבש נתקדשו מדקאמר לא זו קדושה בלא זו, משמע דשלשתן ביחד הכלי מקדשן ומשום הכי פריך למה נמשח, והשתא דרוצים לתרץ דר' מאיר סבירא ליה כר' יוחנן דמדות יבש לא נתקדשו על כרחין לא סבירא ליה כר' חנינא, ולפי זה דקארי ליה מאי קארי ליה דעשרון המחוק למה נמשח, דילמא ר' חנינא לא סבירא ליה כר' מאיר אלא כרבנן דלא היה אלא עשרון אחד ונמשח למנחת חוטא, ור' מאיר לא סבירא ליה כר' חנינא אלא כרב דקדשי האי בלא האי ומשום הכי עשרון המחוק נמשח, והניחו בצ"ע[63].

והרב חק נתן כתב דאפשר גם ר' חנינא סבירא ליה במידת יבש כר' מאיר, והא דקאמר לא זו קדושה בלא זו דמשמע דשלשתן יחד הכלי מקדשן, היינו הביסא דשם בוללין המנחה דזו לכולי עלמא נתקדשה, דאינה נקרא מדת יבש אלא עשרון וחצי עשרון ובאלו הוא דאיכא למאן דאמר לא נתקדשו, אבל בביסא לכולי עלמא נתקדשה דאם לא נתקדשה באיזה כלי היו מקדשין המנחה, עכ"ל:

בא"ד דהא דאמרן לעיל שהחזירן לביסא גדושה. כצ"ל, והיא לעיל בדף ז' ע"א. והכונה כדפירש הרב הנזכר לא מיבעיא דסבר רבי מאיר דמידת יבש נתקדשו אלא אפשר דגם הגודש נמי סבירא ליה דמקדש, ואף על גב דר' מאיר קאמר דבירוציהן חול היינו מה שנופל שאין הגודש מחזיקו, אבל מה שהגודש מחזיקו אפשר דסבירא ליה דמקדש, עכ"ל:

בא"ד ההוא גודש לא צריך. פירש הרב הנזכר דרצונם לומר דגודש דשולחן גודש שאינו צריך, גם ביסא גדושה דלעיל כיון שכבר היתה גדושה כדרכה כדרך של המדות הגדושות מה שהוסיף להגדיש עוד בדוחק הוי גודש דלא צריך דלא הוי מידתו, אבל גודש דהוי מידתו של כלי כדרך כל הגדושים אין הכי נמי דמקדש, ועיין בספר ברכת הזבח וספר צאן קדשים, עכ"ל. ורימז בזה דהרב צאן קדשים כתב לקמן בד"ה כלי הלח, דהכא לא שייכא דברי תוס' הללו כי אם לקמן שם כמו שאכתוב במקומו בעזרת השם משמו[64]:

בא"ד בלאו טעמא דפרישית שלא יצא לטעות וכו' להביא חביתו שלם. כצ"ל:

גמ' איבעית אימא מנחה לגבי דם כיבש דמיא, ע"כ. הכי איתא בזבחים דף פ"ח (ע"ח), ושם בשיטתי (ספר מטה עז) הבאתי מה שכתב הרב למנצח לדוד בטעם איבעית אימא. ומאתי הצעיר אמרתי דשינוייא קמא דחיקא לומר דקרא אתא ליבש שבה ולא לעיקר מנחה דהיא לחה, ומשום הכי קאמר איבעית אימא מנחה לגבי דם כיבש דמיא, וגם זה הוא דוחק לומר דמנחה לגבי דם כיבש דמי, דסוף סוף המנחה גם כן לחה היא מה לי מועט מה לי הרבה, עיין שם, והמעיין יבחר ויקרב:

תוס' ד"ה כלי הלח וכו', דבשל יבש היו מדקדקין לעשות בענין זה שיהא גדוש תילתא וכו'. עיין בעירובין דף י"ד ע"ב ומה שפירש"י שם, וכן ציין הרב צאן קדשים, וכתב (*כמו שציינתי לעיל (ד"ה נפ"ד ההוא)) דכאן שייך דברי תוס' דלעיל בדיבור הקודם מן ואפילו עשרון גדוש עד וזה אין להקשות, והכי גרסינן הכא בדבריהם, כדרך כל שאר מדות ואפילו הגדוש אפשר דמקדש, דהא דאמרינן לעיל שהחזירן לביסא גדושה ומיבעיא לן נמי בפרק שתי מדות גבי שולחן אי מקדש בגודש או לא, משמע דשאר כלים לא מקדשי, ההוא גודש לא צריך, אבל גודש זה שהוא מדתו של כלי מקדש, מכל מקום גם על של לח שם מדה עליו וכו',

שגורסים כן בברייתא. 61. אך יעוין בשיטה מקובצת אות כו שהביא בשם ר"פ שהיו בביסא ג' גומות, אחת לשמן, אחת ללבונה, ואחת לסולת. וע"ע בחזו"א סי' כו סק"א שכתב דלדעת רש"י והרמב"ם צריך לומר דבאמת היה נותן הסולת והשמן בכלי אחד והשמן היה נוגע בסולת, אלא שהיה מצדד את הסולת לצד אחד ואת השמן לצד אחר, ועל ידי זה היה נשאר חצי עשרון יבש ונוטלו ומודד בחצי עשרון לבין הערבים, וכן נשאר מחצית שמן שלא נתערב ונוטל ממנו לוג ומחצה לבין הערבים, והסולת והשמן שנשארו בביסא שנגעו זה בזה היה מקריב לחצי עשרון של חביתי שחרית. 62. וכן הוגה בשיטה מקובצת אות כה ובצאן קדשים. 63. עיין במנחת כהן שדחה דברי הצאן קדשים דמה שאמר ר' חנינא 'לא זו קדושה בלא זו' היינו בכלי הלח. 64. לכאורה אפשר לומר בפשיטות יותר דכונת החק נתן לציין לדברי הצאן קדשים כאן, שביאר באופן אחר מדבריו מדוע גודש דשולחן וגודש דביסא אינו מקדש, דשם כתב דהסיבה שהן לא מקדשים כיון שאין רגילין לקדש בהן שום מנחות, ודלא כהחק נתן שזה משום שזה גודש שלא כדרכו.

פירוש [ומשום הכי] דהיו מדקדקין לעשות בענין זה שיהיה גודש, עכ"ל:

ד"ה אבל מזרקות מקדשין וכו', פירש בקונטרס דאלמא מזרקות וקערות קידשו בלא שמן. וזהו תימא דהכתיב בלולה בשמן, ומנא ליה דמנחה קדושה בלא שמן, עכ"ל. ואם תקשי היינו פירכת רב אחא לרבינא דפריך מנחה לחה היא ואמר ליה לא נצרכה אלא ליבש שבה ומאי מקשים תוס', כבר העיר הרב צאן קדשים מזה, וכתב דלא תימא דזהו קושית המקשן מנחה לחה היא ומשני לא נצרכה אלא ליבש שבה דאי אפשר בלא קירטין סולת יבש ואפילו הכי מקדשין כמו שפירש"י, משום הכי כתבו, ומנא ליה דמנחה קדושה בלא שמן כלל, דהכא הוה על כל פנים שמן בכלי, עכ"ל, וכן פירש הרב חק נתן ברוחב ביאור, עיין שם:

בא"ד ומלשון המשנה דיקדק רבינו שמואל וכו', ומדלא קתני הכלים מקדשין את הראוי להם שמע מינה דמקדשין אף על פי שאין ראוי להם כגון מזרקות, ועל חנם הוצרך רבינו שמואל לדיוק זה, עכ"ל. וכונתם כמו שכתב הרב הנזכר (פמן קדשים) דהא מקרא יליף. ומה שדקדק רבינו שמואל ממתניתין מדלא קתני כלי שרת מקדשין את הראוי להם, שמע מינה דמקדשין אף על פי שאינו ראוי להם, כבר כתבתי בספרי הקטן מטה עז בשטתי על מסכת זבחים (פ"ו ע"פ ד"ה כסס) דהרמב"ם בפ"ג דהלכות פסולי המוקדשין הלכה ח"י נקט בפשיטות פירוש המשנה כך הכבש ושאר כלי שרת מקדשין את הראוי להם, הפך דיוק רבינו שמואל, ודין המזרקות פסקו אחר כך בדין י"ט דמקדשות הלח והיבש כדילפינן מקרא, וכמו שכתבו תוס' דעל חנם דייק רבינו שמואל זה ממתניתין דממקרא ילפינן כאמור, עיין שם:

בא"ד והא דלא ילפינן מינה מדות משום וכו'. פירוש דמדות הלח נמי יקדשו את היבש אף על פי שאינו ראוי להם כמו המזרקות משום דלא נראו מעולם וכו':

בא"ד הואיל וראוי לכלי אחר כל שכן זה הכלי. כצ"ל[65]:

בא"ד ועוד יש לפרש דדייק מדיליף שמואל דורות מנשיאים. כצ"ל:

גמ' מחטאת מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות, ופירש"י דהוה גמרינן דמנחה טעונה צפון. וכל הרואה תמה יקרא היכא סלקא דעתין לגמור מחטאת, הא חטאת גופה ילפינן מעולה בהיקש דטעונה צפון בזבחים פרק איזהו מקומן דף מ"ט, ושם איבעיא היא אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב ולא איפשיטא, וכן הקשה הרב צאן קדשים והניחו בצ"ע. ונראה לתרץ בפשיטות דהא דפריך מה לחטאת וכו', היא אפילו תימא כמו צד אחד דבעיא דהתם אי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב, ונימא דמלמדין הכא לא מצינן למילף דבעינן מנחה לצד צפון, דמה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות, ודוק. שוב ראיתי דגם הרב חק נתן תירץ כן בתירוץ שני[66].

ועמד על דברי מרן כסף משנה בפ"ה דהלכות מעשה הקרבנות דין ג' שכתב גבי שלמי ציבור בתירוץ שני דהא דיליף חטאת מעולה מדכתיב במקום אשר תשחט העולה לא הוי היקשא אלא כאילו כתיב בגופה בהדיא, והקשה מר איך מיישב סוגיא דפרק איזהו מקומן דף ן' ע"ב גבי דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בגזירה שוה וגבי דבר הלמד בהיקש מהו שילמד בבנין אב, דמוכח בהדיא דהוי היקשא, וצ"ע רב ליישב דבריו, עכ"ל[67]:

רש"י ד"ה שניהם מלאים סולת, ובמנחת נסכים קא משתעי קרא דטעונה שמן וכו'. הקשה הרב חק נתן אמאי קרייה מנחת נסכים, הא אינה נקראת מנחת נסכים אלא מנחה הבאה עם היין, ובמנחת נשיאים לא היה יין. ותירץ דהרב תוספות יום טוב לקמן בפרק שתי מדות משנה ד' ד"ה לא היו נסכיו כפולים, הוכיח דשמן נמי איקרי נסכים, עיין שם בדבריו:

ד"ה בעולה ומנחה נאמר קדשי קדשים ובעולה כתיב צפון וכו'. אינו רוצה לומר דקדשי קדשים נאמר בהדיא דהא בעולה לא כתיב קדשי קדשים, אלא רצה לומר כיון דכוליה לגבוה אין קדשי קדשים יותר מזה, וכן

65. וכן הגיה הצאן קדשים. 66. וכעין זה תירץ בבארות המים. ועיין עוד בעולת שלמה שתירץ שאין כונת הגמ' ללמוד בבנין אב אלא מקל וחומר, מה חטאת שאין טעון כהן בשחיטה טעון צפון, מנחה שטעונה כהן בקמיצתה [שהיא במקום שחיטה] אינו דין שתהא טעונה צפון, ודבר הלמד בהיקש מלמד בקל וחומר. 67. ועיין במלא הרועים (ח"ב תורת הקדשים אות ו) שתירץ שדבר זה תלוי במחלוקת אמוראים, ושיטת רבה בר רב חנן היא שאם ההיקש מפורש בפסוק אפשר ללמוד ממנו ואין אומרים שאין הלמד בהיקש חוזר ומלמד, ומשום כך כיון שמפורש בפסוק שהחטאת תשחט במקום העולה אפשר ללמוד מעולה ששחיטת האשם היא בצפון, וכשיטתו פירש הכסף משנה בדעת הרמב"ם, אך רבינא כאן סבר שגם כשהוא מפורש בפסוק נאמר על כך שאין דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש. וכעין זה כתב היד דוד כאן שכתב בתחילה ליישב קושית הצאן קדשים על פי דברי הכס"מ, והוסיף שאף דבסוגיא דזבחים משמע לא כך, מכל מקום הוא ביאר בזבחים (מט: ד"ה לא יאמר) דנראה דפלוגתא דאמוראי היא דיש סוברים דזה הוה כהיקשא ויש סוברים דזה כאילו כתיב בגופה, וסוגיא דהכא סברה דהוה כאילו כתיב בגופה.

כתב הרב הנזכר (מק נמן). ועיין בפרק איזהו מקומן דף ג"ן ע"ב[68]:

דף ט' ע"א

גמ' ור' יוחנן אמר פסולה כיון דעשייתו בכלי, ע"כ. הרב הנזכר הקשה להרמב"ם ז"ל דמשמע מדבריו בפי"ג דהלכות מעשה הקרבנות דין ה' שבלילה אין צריך כלי שרת, ומהכא משמע דצריך כמו שנתעורר מרן כסף משנה שם והניחו בצ"ע. וחתר להשיב אחר שפילפל פילפלא אריכא, דהאי דאמר רבינו ואחר כך נותנה בכלי שרת לאו למידק דכלי הבלילה היה חול, אלא קא משמע לן דיציקת השמן לא היתה בכלי הבלילה אלא היתה בכלי שרת אחר, וכאילו אמר ונותנה בכלי שרת אחר, עיין שם[69]:

שם ר' יוחנן אמר מביא מתוך ביתו וימלאנה קמיצה קבעה ליה, ע"כ. הרב הנזכר הביא בשם יש מקשים דר' יוחנן אדר' יוחנן כיון דאית ליה קמיצה היא דקבעה ואין קדושת כלי קובעת, אם כן איך אמר לעיל בללה בחוץ פסלה כיון דעשייתו בכלי, והא אין קדושת כלי קובעת, וכן קשיא דריש לקיש אדריש לקיש כיון דאית ליה קדושת כלי קובעת, אם כן איך אמר לעיל בללה בחוץ כשירה. ותירץ דלאו הא בהא תליא דאף על גב דר' יוחנן סבירא ליה דאין קדושת כלי קובעת היינו דלא מיקריא מנחה, אבל מכל מקום הסולת נתקדש בביסא ואף על גב דבלילה כשרה בזר מכל מקום נפסלת בחוץ, וכן לריש לקיש אף על גב דסבירא ליה דקדושת כלי קובעת, מכל מקום כיון דגלי קרא דכשירה בזר הוא הדין נמי דפנים לא בעיא, עכ"ל[70]:

תוס' ד"ה ריש לקיש אמר כשירה, הכא משמע דאף על גב דקדושת כלי הוא לא מיפסלא ביוצא. כצ"ל[71]:

בא"ד אף על גב דאית ליה תנור מקדש. פירוש וכבר נתקדש בכלי, אפילו הכי לא מיפסלא ביוצא אלא משום דשחטה מקדשה ולא משום קדושת כלי, וק"ל:

בא"ד אבל יוצא לא קתני, אף על גב דגבי עופות וזבחים מצי למיתני יוצא אגב אחריני. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא"ד והא דאמר בפרק כל שעה וכו', נהי דבזריזין ליתה במקום זריזין איתא וכו'. פירש הרב הנזכר משמע דבעינן דוקא במקום זריזין בעזרה ואי לאו מיפסלא ביוצא. ועיין מה שפלפל בזה בזבחים דף ך' ע"ב על דברי תוס' ד"ה יציאה מהו שתועיל, דשם כתבו כל מה שכתבו הכא על דברי רש"י. וכבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז, כתבתי דהרב פנים מאירות עמד על דבריהם דהתם וביאר דברי רש"י שפיר באופן דמיתרצא כל קושייתם עליה שהקשו, ונשא ונתן באמונה:

ד"ה ומדכהונה לא בעיא פנים נמי לא בעיא, ואם תאמר הרי שחיטה וכו'. ויש לומר דשאני התם משום קבלה. אי נמי שכן מיני דמים, עכ"ל. הקשה הרב צאן קדשים הא תינח שבן הבקר צריך שיהיה לפני ה' משום קבלה דבעי כהונה בעיא נמי לפני ה', אבל אליבא דשמעון התימני דדריש התם ושחט את בן הבקר לפני ה' שוחט את בן הבקר יהיה גם כן לפני ה', הדרא קושייתם לדוכתה, וצ"ע רב ליישב, [עכ"ל]. ואני הצעיר כמתלמד לפניו אמינא דדין הוא טעמא דכתבו עוד תוס' אי נמי שכן מיני דמים, משום דקשיא להו בתירוץ ראשון מה דהקשה עליהם הרב הנזכר, דאם לא כן מאי טעמא תירצו תירוץ שני, וכן ראיתי שכתב הרב חק נתן לתרץ קושייתיה, והנאני דכיונתי לדעתם הגדולה.

עוד ראיתי שם שכתב בשם יש מקשים בתירוץ ראשון של תוס' דתירצו דשאני התם משום קבלה, דאיך אפשר לומר כן דמשום קבלה הוא דפסלה שחיטה בחוץ ולא משום שחיטה לחודיה, דהא שוחט בחוץ חייב כרת ואילו מקבל בחוץ לא מחייב. ותירץ דאף על גב דמיחייב בחוץ משום שחיטה לחודה מכל מקום לא מיפסלא אלא משום קבלה, אי נמי קושית

68. בגמ' שם איתא דלפיכך נקטה המשנה 'העולה קדשי קדשים' לחדש שאף שלא נאמר בה שהיא קדש קדשים, מכל מקום קדשי קדשים היא, וביאר שם רש"י ד"ה ומשני, שכיון שכולה לגבוה אין לך קדשי קדשים כזה, והוסיף שהלא גם אימורי קדשים קלים נחשבים כקדשי קדשים מהאי טעמא שהם עולים לגבוה. 69. ובלחם משנה תירץ דהרמב"ם יפרש מש"כ בגמ' 'כיון דעשייתה בכלי' היינו בכלי סתם שאינו כלי שרת, והוסיף דלפי"ז מתיישב מה שדנו התוס' מדוע לא תיפסל המנחה ביוצא [והוצרכו התוס' להידחק דמוכח מסוגין דכלי שרת אינו מקדש ליפסל ביוצא], אמנם לפי"ז ניחא דמיירי שבולל בכלי סתם שאינו כלי קודש וממילא מצד פסול יוצא כיון שלא נתקדשה המנחה עדיין ליכא פסול יוצא, ומכל מקום לגבי להצריכה פנים סגי במה שדינה להעשות בכלי. ובטהרת הקודש תמה עליו שאם אין צריך כלי שרת אם כן איך אפשר להוכיח ממה דבעיא כלי דליבעי נמי פנים. ובבחצרות קדשי כתב שאולי כונת הלחם משנה שמאחר שמצינו שהבלילה טעונה דינים וסדר בעשייתה, שהרי היא טעונה כלי, על כרחך שהיא צריכה להעשות בפנים. ועיין עוד בטהרת הקודש שביאר שכונת הגמ' שעשייתה בכלי אינה על הבלילה רק על המנחה, דכיון שהיא כבר נתקדשה בכלי, מסתבר שהעבודות שלה הם כבר בגדר עבודות פנים. 70. ועיין עוד בחמדת דניאל שעמד גם כן ליישב קושיא זו, והאריך הרבה בביאור סברות רבי יוחנן וריש לקיש בשתי הסוגיות. 71. וכן הגיה השיטה מקובצת אות יט, וכעי"ז בצאן קדשים.

התוס׳ היא איירי במקום שאין חייב עליו משום שחוטי חוץ, ואפילו הכי השחיטה פסולה אף על גב דלא בעיא כהונה כגון שוחט בגגו של היכל שפטור משום שחוטי חוץ, ואפילו הכי השחיטה שם פסולה כמו שכתב הרמב״ם בפ״י דהלכות מעשה קרבנות דין ט״ו, ולהכי מקשה שפיר כיון דלא בעיא כהונה לא בעיא פנים, ע״כ. ועיין בספר טירת כסף דף קמ״ז ע״ד (ד״ה ומס תמר) וקמ״ח ע״א (ד״ה מיכלא) ודף ר״ץ ע״א:

ד״ה עד שלא יצק ימלאנו, משמע הא משיצק לא ימלאנו, עכ״ל. כתב הרב חק נתן דאין צורך למילף מדיוקא דבהאי מתניתין תני בהדיא משיצק יביא אחר בתחילה, עכ״ל:

ד״ה מאן דפסיל כר׳ יהושע, הא דאמר ר׳ יוסי בפרק כיצד צולין דמסתברא כי היכי דפליגי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע בזבחים הכי פליגי במנחות, לאו דוקא לריש לקיש, אלא כי היכי דפליגי בזבחים בלא נשתייר פליגי במנחות בחסר שירים, עכ״ל. כבר פירש דבריהם הרב חק נתן דרצונם לומר הא דאמר ר׳ יוסי דמסתברא כי היכי וכו׳, לסברת ר׳ שמעון בן לקיש דסבירא ליה דר׳ יהושע פוסל במנחה שחסרה בין קמיצה להקטרה אף על פי שנשתייר בה, לאו דוקא במנחות פלוגתייהו הוי כמו פלוגתייהו בזבחים, דהא בזבחים לא פליגי אלא אם לא נשתייר כלל אבל אם נשתייר מודה ר׳ יהושע לר׳ אליעזר, ואילו במנחות אפילו נשתייר פליגי, אלא הכי פירושו כי היכי דפליגי בזבחים בלא נשתייר פליגי במנחה בחסר שירים, מה שאין כן לר׳ יוחנן דהוי ממש פלוגתייהו במנחות כמו בזבחים, עכ״ל.

והרב צאן קדשים כתב על דברי תוס׳ שכתבו לאו דוקא לרבי כצ״ל, פירוש לר׳ יוחנן לא פליגי במנחות דר׳ יהושע מודה במנחות, וכתב עליה הרב הנזכר דאינם מובנים כלל, והאמת אתו דקשה סוף דבריו דאמר דר׳ יהושע מודה במנחות. ולבי אומר לי דודאי טעות איכא בדברי קדשו דלא סיים מאמרו, וכונתו דהתוספות באו להרגיש לריש לקיש איך אמרינן הכא דריש לקיש דפסל הוא כר׳ יהושע, הלא בפרק כיצד צולין אמרינן דכי היכי דפליגי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע בזבחים הכי פליגי במנחות, ואם כן היינו דוקא בלא נשתייר פליגי אבל בנשתייר מודה ר׳ יהושע לר׳ אליעזר, ואם כן הכא במנחות דמיירי דנשתייר מודה ר׳ יהושע דשרי ואיך אמרינן מאן דפסל דהיינו ריש לקיש כר׳ יהושע, הלא כפי ר׳ יוסי דהתם בפרק כיצד צולין מודה ר׳ יהושע לר׳ אליעזר דשרי. ותירצו אלא כי היכי דפליגי בזבחים בלא נשתייר וכו׳, כלומר ריש לקיש מפרש דברי ר׳ יוסי דהתם הכי, כי היכי דפליגי ר׳ יהושע ור׳ אליעזר בזבחים בלא נשתייר הכי פליגי במנחות בנשתייר, ולכן שפיר קאמר הכא מאן דפסל כר׳ יהושע, כן נוכל לומר שלזה כיון הרב בעל צאן קדשים בדבריו הסתומים, ודוק דהוי כפירוש הרב הנזכר:

ע״ב

גמ׳ אי ר׳ אליעזר מאי איריא נפרס אפילו שרוף ואבוד, ע״כ. כתב הרב צאן קדשים וליכא למימר דתני נפרס משום רישא לאשמועינן עד שלא פרקה אפילו נפרס אין מקטיר עליו את הבזיכין, דאדרבא הוה ליה לאשמועינן אבוד ושרוף רבותא דסיפא דאפילו הכי מקטיר עליו הבזיכין דכוחא דהיתרא עדיף[72], עכ״ל[73]:

שם מי לא עסקינן דפלוגתא דר׳ יוחנן וריש לקיש במנחת העומר וכו׳. כצ״ל[74]:

רש״י ד״ה ומקטיר בזיכין, אף על גב דלאחר סילוק נפרס אלמא שירים שחסרו בין קמיצה וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, והוסיף ועיין ברש״י לעיל דף ח׳ ע״א:

ד״ה מי לא עסקינן, דפלוגתא דלעיל דקאמר ריש לקיש וכו׳. הגהת הרב הנזכר:

ד״ה סלת עשרון. חיסור לשון איכא הכא, וכן הגיה הרב הנזכר, מסלתה סולת בעי עשרון, והוא סוף דיבור. ואחר כך מתחיל דיבור אחר, משמנה דמנחה בעי לוג שמן דאמרינן בפרק שתי מדות וכו׳:

ד״ה מן המנחה פרט למנחה שחסרה היא דמנחה וכו׳. הגהת הרב הנזכר:

ד״ה שהיתה כבר וכו׳, ופליג ר׳ ינאי אזעירי. כצ״ל, ולפי פירוש זה ר׳ יוחנן כזעירי סבירא ליה ודלא כר׳ ינאי, ור׳ ינאי יסבור כריש לקיש[75]:

בא״ד לישנא אחרינא שהיתה כבר וכו׳ והיינו דזעירי, ומשמעות דורשין איכא בינייהו, עכ״ל. לפום הנראה יש לומר טעמא דפירש הכי ולא כפירוש ראשון, כדי שר׳ ינאי נמי אתיא כר׳ יוחנן. והוסיף אומר הרב הנזכר, דללשון ראשון קשה לר׳ ינאי דסבירא ליה דשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה דמקטיר קומץ עליהם

72. עיין עירובין עב:. 73. ובחידושים המיוחסים לרשב״א ביאר שכונת הגמרא להקשות שיכתבו ברישא נפרס שלגבי האיסור זה חידוש יותר גדול, ובסיפא יכתבו נאבד או נשרף, שלגבי ההיתר הוא יותר חידוש, ובאופן זה גם ברישא וגם בסיפא יכתב החידוש היותר גדול. 74. וכן הגיה הצאן קדשים. 75. צ״ב כונתו דבפשטות זעירי ור׳ ינאי אליבא דר׳ יוחנן אזלי דס״ל דשירים שחסרו בין קמיצה

והשירים מותרים באכילה, הדרא קושיא לדוכתה תרי קראי בחסרון למה לי ליכתוב והנותרת מן המנחה מנחה שהיתה כבר, דמשמע דבעינן שלימה קודם קמיצה דוקא, ולאחר קמיצה כשירה לגמרי אע"פ שחסרה, עכ"ל:

תוס' ד"ה אותן שירים אסורים באכילה, ואם תאמר כיון דאסירי הרי היא כאילו לא נשתייר כלום וכו'. ויש לומר כיון דילפינן ממנחה וכו' הוי כאילו הן בעין, עכ"ל. הקשה הרב הנזכר אמאי לא הקשו ממתניתין דקתני משפרקה נפרס לחמה הלחם פסול, היאך מקטיר הקומץ עליהם הא כאילו לא נשתייר כלום. ותירץ במה שמתרץ גם כן קושיא אחריתי של תוס' בדיבור הסמוך המתחיל אותם שירים, דהקשו הוה מצי למיפשטה מהא דאם נפרקה נפרס לחמה הלחם פסול עכ"ל, ואמר מר דמשום הכי מספקא ליה אי אותן שירים מותרים באכילה או לא כקושית התוס' דלעיל, דאי אמרינן התם דהם אסורים היאך מקטיר הקומץ או אפילו הכי מקטירים, משום הכי לא מצי למיפשט מנפרס לחמה, דבשלמא מנחה שכל השירים ביחד ונפסלו מחמת שחסרו מכל השירים והוי כאילו לא נשתיירו כלום משום הכי סלקא דעתין דלא להקטיר קומץ עליהם, אבל גבי לחם הפנים דאפילו לא נפרסה אלא חלה אחת וכולן שלימים אפילו הכי פסול, ומשום הכי מקטיר הקומץ עליהם, ובזה מיושב מה שדקדקתי בדיבור דלעיל דלא הקשו הש"ס ממתניתין דנפרס לחמה, עכ"ל. וכונתו בקיצור לתרץ קושיתיה דהקשה אמאי לא הקשו ממתניתין דקתני משפרקה נפרס לחמה וכו', משום דהוה אמינא שאני התם דחלה אחת לחודיה נפרס והשאר נשארו שלימים ולכן שרי להקטיר הבזכין, מה שאין כן הכא דחסרה מהשירים, ולכן בהיא לא הקשו היאך מקטיר קומץ עליהם, והכא הקשו דכיון דחסרה מהשירים הוי כאילו לא נשתייר כלום דכל השירים הוי גוף אחד, וק"ל:

בא"ד וצריך לחלק בין זה לנטמא וכו'. פירוש דבנטמא כולה פסול אף על גב דהוי נמי בעין מה שאין כן חסרה, וכדאמרינן לקמן דף כ"ו ע"א, ומשום הכי כתבו כיון דאין זבח וכו', וכן כתב הרב הנזכר, עיין שם:

ד"ה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואם תאמר לישתוק מתרוייהו, וכי האי גוונא מצי להקשות בכל מיעוט אחר מיעוט, עכ"ל. ובב"ק דף פ"ו ע"ב ד"ה ואין מיעוט, אחר שהקשו כך עוד הקשו דגם באין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט איכא להקשות כך עיין שם, והניחם גם שם בקושיא. אכן תוס' ביומא דף ס' ע"א, והוא תוס' שאנץ כמו שנראה מהרב תרומת הדשן סי' צ"ד, בד"ה תרי מיעוטי, הביא קושיא זו משם רבינו שמואל, ומתרץ דשמא הוה ממעטיה מכח שום דרשה או קל וחומר או בנין אב, לכך איצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות עיין שם[76], גם אשור בספר הליכות עולם (שער ד פ"ד אות ט) סי' קס"ח[77] ומה שהקשה עליה הרב חק נתן משמעתין, ומה שהקשה הרב יד מלאכי (כללי התלמוד) בסי' כ"ט אמאי לא תירצו תוס' הכא ובב"ק כמו שתירצו ביומא, לפי האמור דהם שתי תוס' אינה קושיא:

גמ' ואימא אדרבה מה כאן שמאלית אף בעלמא נמי שמאלית, ע"כ. פירוש מאן אמר לך דשמאלית שנית אתא לומר כאן שמאלית ובעלמא ימינית, אימא דשמאלית שנית אתא לומר כשם דכאן שמאלית כך בעלמא שמאלית, ושמאלית תלתא אתא לשלול אין מיעוט אחר מיעוט. ומשני ארבעה שמאלית כתיבי, וכמו שפירש רש"י בסוף הדיבור אלא מדכתיב וכו', וק"ל. ומה שהביא רש"י בלשון אחר תרי לגופייהו וכו', עיין בספר יבין שמועה (כלל קע"ח) מה שהקשה ליה:

דף יו"ד ע"א

תוס' ד"ה על דם האשם ועל מקום דם האשם למאי אתו, פירוש דליכתוב או אידי ואידי על מקום או אידי ואידי על דם, עכ"ל. כל הרואה יראה דכונתם שלא לפרש כפירוש רש"י דפירש תרי קראי למה לי וכו', וצריך טעם למה לא ניחא להו את פירושו. וכבר קדמנו הרב צאן קדשים וכתב, הא דלא ניחא להו כפירש"י דפריך תרי קראי למה לי, אפשר לומר כיון דפריך לעיל בהן יד ורגל דעשיר ובהן יד ורגל דעני למה לי, כיון דכתיב על דם האשם ועל מקום דם האשם, ומשני חד להכשיר צדדין וחד ליפסל צידי צדדין, לפי זה השתא צריכא תרתי קראי לגלויי

להקטרה מקטיר קומץ עליהן וכלשון הגמ' דאיבעיא להו לדברי האומר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה וכו'. וכן צ"ב לפי"ז מש"כ בדיבור הבא. 76. וכן תירץ השיטה מקובצת אות מ בהשמטות שבסוף המסכת. ובטהרת הקודש כתב שהתוספות נשמרו מתירוץ זה ולכן כתבו שאפשר להקשות קושיא זו בכל מקום שאמרו בגמרא שהמיעוט אחר מיעוט בא לרבות, ולכן אין לתרץ שום תירוץ שהרי אף אם יהיה לך תירוץ במקומו אין זה מספיק משום שיהיה קשה לך מכל המקומות. 77. כן הובא בחק נתן שמקורו בסי' קס"ח, וזה צ"ב שהרי אין סימנים כלל בספר ההליכות עולם, ומקור הדברים שם הוא כפי שצוין למעלה, ואולי כונתו לציין עפ"י היבין שמועה [ומכל מקום

דבהונות דעשיר ודעני אתו חד להכשיר וכו׳, משום הכי כתבו דליכתוב או אידי וכו׳[78]. אבל לפי מה שכתבו בדיבור שלאחריו דר׳ ירמיה פריך לר׳ זירא ובהן הוי דומיא דכף ולא הוה צריך למיכתב ימין, ולא פריך מבהן למה לי מדכתיב על דם האשם ועל מקום דם האשם, לפי זה צריכא ליישב בדרך אחר למה לא ניחא להו כפירש״י דפריך תרי קראי למה לי.

ורש״י דפירש דפריך תרי קראי למה לי אף על גב דצריכא כדלעיל, אפשר לומר דרש״י סבירא ליה דאפילו הכי פריך שפיר דבחד קרא הוה סגי, כיון דגלי בעשיר דיתן השמן על דם האשם הוא הדין בעני דילפי מהדדי, עכ״ל[79]:

ד״ה אמר רבא מאחר וכו׳, וקשה דמשמע לרבא וכו׳. ושמא לענין ימינית לא הוו ילפי אי לאו דהוו כתיבי בהדיא כיון דחלוקין בקרבנותיהם, אף על גב דילפי מהדדי לצדדין ולצדי צדדין, עכ״ל. פירוש דבשלמא צדדין וצידי צדדין דין הוא דילפי מהדדי כיון דבעינן להזות מה לי עני מה לי עשיר הזאה בעינן כהלכתו, ומה שכשר בחד יהיה כשר לאחר ומה שפסיל בחד יהיה פסול באחר, אבל בדם מימין לשמאל הוה אמינא דלא קפדינן בעני כיון דאנן רואין דהקילו בהם התורה בקרבנם, ולכן איצטריך בהם נמי דעני לומר בהדיא קרא ימינית ויהיה דומיא לעשיר בזה, מה שאין כן בשמן דלא הוה צריך בעני למימרא ימינית דהא כתיב ביה על מקום דם האשם, וצריכינן אנן לומר כדתנא דבי ר׳ ישמעאל כל פרשה וכו׳, כן נראה לי לפרש דבריהם ודוק, ועיין במחדשים זלה״ה:

בא״ד עוד קשה דמשמע וכו׳, ולפירוש הקונטרס לא מקשי מידי, עכ״ל. וכונתם כמו שפירש הרב צאן קדשים דקושיא זו לא תלי בר׳ זירא, דבלאו הכי קשה בהן יד ורגל למה לי כיון דכתיב על דם האשם, וק״ל:

בא״ד ונראה לפרש דפריך משום דדריש ר׳ זירא מכפו דכל מקום שנאמר כף אינו אלא ימין, אם כן בעל בהן ידו דהוי דומיא דכף לא הוה צריך למיכתב ימין. פירוש דסתם יד הוי ימין כמו כף, וק״ל:

בא״ד ולפי הספרים דגרסינן במצורע עשיר למה לי לאו דוקא, עכ״ל. כלומר השתא דאמרינן דר׳ ירמיה פריך לר׳ זירא דבהן יד הוי כמו כף דמשמע ימין, לא מצינן לגרוס לעיל בדבריו שמן דמצורע עשיר למה לי, דגם בדם קשיא למה לי ימינית כיון דבהן יד משמע ימין כמו כף, וצריך לומר דגרסינן ימינית דמצורע עשיר למה לי, וקאי בין על דם ובין על שמן, ועשיר נמי דנקט לאו דוקא אלא הוא הדין עני ונקט עשיר משום דאפילו בעשיר קשיא ליה אמאי איצטריך וכו׳. ומה שסיימו ואיני יכול ליישבו יפה וצריך לדקדק בו, דברי גיליון הם כמו שכתב הרב חק נתן דהמדפיסים טעו והכניסו אותו בפנים, יען הסוגיא מתפרשת יפה כפי דבריהם, וכמו שפירש גם כן הרב הנזכר על פי דברי תוס׳, ומה שטרח הרב ברכת הזבח לפרש האי סיומא שדא ביה נרגא הרב הנזכר בטוב טעם, עיין שם:

ד״ה שמאל למאי אתא, משמאל שני דעשיר קא בעי וכו׳, ולמיעוט אחר מיעוט דנרבי ימין אין לדרוש דאם כן לא ליכתוב אלא חד וכו׳. כלומר אי איתא דאתא שמאל שני לרבות ימין לא ליכתוב כלל ומדנפשינו הוה אמינא דמצי בימין מטעם דכיון דנתרבתה שמאל מכל שכן דנתרבתה ימין, להכי אתא שמאל שנית לדיוקי דוקא שמאל ולא ימין, כן נראה לי לפרש. והרב צאן קדשים כתב דדבריהם סתומים, אבל כונתם כדפירש רש״י כיון דקיימא לן גזירה שוה דיד יד לקמיצה ממילא משמע דתיהוי נמי ימנית, ומה שכתבו בקיצור כתבו, עכ״ל. ואני בעניי לא אצית לפירושו אחר המחילה רבתי, דאפילו פירוש רש״י קשה אצלי קצת, דלפי פירושו כפו בקמיצה הויא מלמד, ואינו כן לפי שטת הש״ס דיד דמצורע הוי מלמד לקמיצה דכתיב ביה ימינית, אכן כמו שפירשנו ניחא דבריהם הקדושים, ודוק. וכן ראיתי בספר חק נתן דכתב בהדיא דהתוס׳ פירשו דלא כפירש״י, עיין שם:

גמ׳ הרי קמיצה דלא כתיבא בה אלא כהונה ותנן קמץ בשמאל פסול, אמר רבא או אצבע או כהונה, ע״כ. כבר הרגיש הרב חק נתן בשינוי אדרבא דהוה מצי לשנויי הא דבעיא בקמיצה ימין הוא משום דגמרי יד יד לקמיצה כדאמר רבא גופיה לעיל (ט:) ולעולם בעי אצבע וכהונה, אלא דקושטא קא משני דלא בעיא תרתי, דהא מוכרח לומר כן דאי לא תימא הכי אם כן מאי טעמא דרבנן דפסלי קבלת הדם בשמאל, עכ״ל. ואם תיקשי אם כן לרבא יד יד לקמיצה למה לי, כבר

78. וכן כתבו השיטה מקובצת באות כט ובחידושים המיוחסים להרשב״א דעל פירוש רש״י קשה איך אפשר לומר דליכתוב רק חד הא איצטריך חד להכשיר צדדין וחד למיפסל צידי צדדין.

79. וכעין זה תירץ בטהרת הקודש שכעת סברה הגמרא שלומדים עני מעשיר ואם כן גם ׳על בהן ידו׳ שנאמר בעני הוא מיותר ובא ללמד לרבות צדדין ולפסול צדי צדדין. ובחידושים המיוחסים להרשב״א תירץ את רש״י שהיה יכול להיות כתוב בין בעני ובין בעשיר ׳במקום דם האשם׳ ולא היה צריך להיות כתוב ׳על׳ והיינו יודעים שיש ליתן את השמן במקום שנתן את הדם, וקושיית הגמ׳ היא מדוע כתוב תיבת ׳על׳ בשניהם.

גם שם אינו בסי׳ קס״ח רק בסי׳ ק״ע].

פריך הש"ס לקמן ומשני לה ודוק, ולפי האמור לא צרכינן למה שכתב הרב צאן קדשים עיין שם[80]:

שם אמר ליה אביי הרי הולכת וכו'. עיין מה שאכתוב לקמן בדף י"ט ע"א בדברי תוס' ד"ה במקרא:

ע"ב

גמ' ולרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ וכו', לרבי שמעון בשמאל אכשורי מכשר וכו'. כצ"ל[81], וכן הוא בזבחים דף כ"ד עיין שם:

רש"י ד"ה פליג בברייתא וכו', ואי קשיא ליתיב מקמיצה וכו'. כתב הרב צאן קדשים דהוא הדין דהוה מצי למיפרך לתנא קמא מזריקה, כיון דסלקא דעתין דבעינן תרתי, והרי זריקה דלא כתב ביה אלא כהונה ותנן וכו':

ד"ה לעובדה בכלי וכו', דכל עבודות מנחה הנעשות ביד ימין בעינן, ויד יד למה לי, עכ"ל. ופירוש דבריו כיון דקמיצה אינה נעשית אלא ביד צריכה ימין, וק"ל:

תוס' ד"ה והרי זריקה וכו', תימא דאין זה בא במשנה. ועוד הקשה ה"ר יעקב וכו'. כל מה שכתבו הכא כתבו גם כן בזבחים דף כ"ד ע"ב, ושם בשיטתי בספרי הקטן מטה עז כתבתי כל הצורך לבאר דבריהם הקדושים במקום שהיו סתומים, והבאתי גם כן מה שכתב הרב צאן קדשים בין התם ובין הכא, זיל קרי קריאה נאמנה ומשם באר"ה.

ברם אעתיק פה דברי קדשו במה שהקשה בין הכא ובין התם אמאי לא הקשו על הא דפריך הש"ס (לעיל ע"ב) והרי קמיצה דלא כתב בה אלא כהונה, דמכל מקום אתיא מהיקשא דהא האי היקשא כולי עלמא סבירא להו, ומנחה נמי כתיב בהאי היקשא. ותירץ הכא דבשלמא לעיל דסלקא דעתין דבעינן תרתי אצבע וכהונה, וגמר חטאת ממצורע בגזירה שוה אצבע אצבע דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא ימין, לפי זה ליכא למימר דילפינן מנחה מהיקשא דחטאת, דבפרק איזהו מקומן דף נ"א איבעיא לן אי דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש ולא איפשיטא, וכן כתבו תוס' סברא זו במסכת זבחים דף י"א ע"א ד"ה בא לעובדה וכו', וכן כתבו תוס' לקמן דף פ"ג ע"א ד"ה כדי נסבא וכו', אבל השתא לר' שמעון דסבירא ליה אצבע לא בעי כהונה ולא צריכא למילף חטאת בגזירה שוה ממצורע, הקשו שפיר דהא יליף ר' שמעון שאר קרבנות מחטאת בהיקשא, עכ"ל.

ובזבחים תירץ באופן אחר אליבא דר' יוחנן דסבירא ליה שם בזבחים דף מ"ט ע"ב דבקדשים אין למדים למד מלמד, משמע דהוא הדין דבר הלמד בגזירה שוה נמי אין למדין מהיקש, ואם כן על כרחך לדידיה ליכא למילף מנחה מהיקשא דחטאת, כיון דחטאת גופה יליף בגזירה שוה ממצורע, ולכך פריך שפיר מקמיצה לר' יוחנן, אבל לר' שמעון דמשמע בהדיא דר' שמעון יליף מהיקשא דחטאת הקשו שפיר, עכ"ל. וטעמיה דלא תירץ התם כמו הכא והכא כמו התם, משום דהתם בזבחים רבה בר בר חנה אמרה הא דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה וכו' משם ר' יוחנן, והכא אמר משם ר' שמעון בן לקיש, ודוק[82]:

בא"ד על כרחין אמת הוא דמכשר רבי שמעון וכו'. פירוש ולמה לא יליף בהיקשה דבעינן ימין בזריקה, וק"ל:

בא"ד ומשני כר' שמעון דכהונה בעי אצבע. כצ"ל[83]:

בא"ד אי נמי ההוא תנא סבר לה וכו'. הא דכתבו אי נמי כתב הרב הנזכר דטעמייהו משום דלתירוץ הראשון שכתבו דמליקה לא ילפינן בהיקשא, קשה דהתוס' כתבו לעיל בדיבור ראשון דריש פירקין דאפילו מליקה יליף בהיקשא, והביאו ראיה ממסכת מגילה משום הכי כתבו אי נמי וכו', עכ"ל:

בא"ד דקבלה לא שייך למילף דליתא בעוף. כצ"ל[84]:

בא"ד בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת דהיינו היקשא, וחטאת גופיה מגזירה שוה. כן הגיה הרב הנזכר[85]:

ד"ה פליג בברייתא וכו', וקשה דאי ידע לברייתא דבסמוך וכו'. הרב הנזכר כתב דאפשר ליישב דכונת

80. ובשיטה מקובצת אות ט תירץ שאין כונת הגמ' להקשות ממעשה הקמיצה שצריך להיות ביד ימין, אלא מקידוש הקומץ שצריך הכהן ליתן את הקומץ בתוך כלי שרת ביד ימין, ולהלן בגמרא מבואר שדין הקומץ שצריך ליתנו בכלי ביד ימין אינו נלמד מהגזירה שוה של יד יד. ולפי זה צריך לומר שכונת הגמרא בקושיא 'ותנן קמץ בשמאל פסול' לברייתא להלן כו: הפוסלת שמאל גם בקידוש קומץ. ועיין עוד בפנים מאירות זבחים כד: ד:ה קא, בזבחי אפרים זבחים כד: ד"ה והרי ובסטנעסיל להגרי"ז כאן שתירצו הקושיא בכמה אופנים.

81. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות ד והצאן קדשים. 82. ועיין עוד בחק נתן ובמראה כהן בזבחים שם שתירצו שאי אפשר ללמוד את עבודת הקמיצה בהיקש לפסול בה שמאל, שהרי קמיצה במנחה במקום שחיטה בזבחים עומדת, ושחיטת חטאת עצמה כשרה בשמאל, ולכך אי אפשר ללמוד ממנה לפסול קמיצה בשמאל [וכעין מה שכתבו התוס' כאן ד"ה והרי לגבי מליקה]. 83. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות כ והצאן קדשים. 84. וכן הגיה הצאן קדשים. 85. וכן הוגה בשיטה מקובצת אות כה.

רש״י השתא דמשני דפליג בברייתא ליתיב נמי מקמיצה, ומשום הכי לא נרשם רש״י במקשן והרי זריקה, עכ״ל:

בא״ד ונראה דהוה משני מיד יד נפקא, עכ״ל. עוד כתב הרב הנזכר פירוש משום הכי לא מותיב מקמיצה כלל. אבל לפי זה קשה מאי פריך לעיל והרי קמיצה דילמא קמיצה מיד יד נפקא, ועיין מה שכתבתי במסכת זבחים דף כ״ד מה שתירצת[י], עכ״ל:

ד״ה בשמאל אכשורי מיכשר, פירש בקונטרים וכו׳. וקשה דהתם מיירי וכו׳ אבל כשנותן הקומץ בכלי שרת לקדשו, לעולם אימא לך דבעי נתינה בימין וכו׳. הקשה הרב הנזכר לו יהיה כדבריהם, אפילו הכי פריך שפיר יד יד דרבא למה לי, כיון דיליף מנחה מהיקשא בחטאת דאם בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת דעבודת יד היא ובימין, ילפינן נמי דאם נותן ביד הקומץ בכלי שרת לקדשו דבעינן נמי ימין דאין היקש למחצה, והניחו בקושיא, עיין שם:

בא״ד היינו רב נחמן לקמן בהקומץ רבה ורב נחמן פליג איהודא בריה דר׳ חייא. כצ״ל[86]:

ד״ה לקומץ דמנחת חוטא וכו׳, ומיניה ילפינן לעיל יד יד לקמיצה, עכ״ל. פירש הרב הנזכר דגזירה שוה דיד יד היינו מדכתיב במנחה וימלא כפו ובמנחת חוטא לא כתיב וימלא כפו, אפילו הכי ילפינן באם אינו ענין למנחת נדבה תנהו לענין מנחת חוטא:

ד״ה קמץ ועלה בידו צרור וכו׳. ואם תאמר ולר׳ יהודא בן בתירא נימא דיחזור ויקמוץ וכו׳. פירוש השתא דאמרנו דאינו נפסל השירים מחמת חסרון צרור, אם כן יחזור ויקמוץ, כך פירש הרב הנזכר:

בא״ד אי נמי יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה הנעשית מפסולין, עכ״ל. הא דכתבו אי נמי נראה משום דלתירוץ ראשון שתירצו שמא סתם לן תנא דלא כותיה, קשה דהלא חזינן במתניתין עצמה בדין דקמץ בשמאל דהביא פלוגתא דתנא קמא ור׳ יהודה בן בתירא, ואמאי הכא לא חש למיתני סברת ר׳ יהודה בן בתירא אי איתא לדידיה דמצי לחזור הכא לקמוץ, משום הכי תירצו עוד תירוץ אחר דמודה גם כן ר׳ יהודה בן בתירה בקמיצה פסולה כמו הכא, ודוק. ועיין בתוספות יום טוב שכתב דלרבינו עובדיה אין הכי נמי לר׳ יהודה בן בתירה שוין הן דיחזור ויקמוץ, וחלק עליה הרב הון עשיר והשוה שפיר דעת הר״ב כדעת התוס׳ עיין שם, וכן כתבו הרב בית דוד והרב שושנים לדוד:

דף י״א ע״א

רש״י ד״ה מלח בת הקרבה וכו׳, ואי קשיא לשמועינן לבונה וכל שכן צרור ומלח. תריץ אי תנא לבונה ברישא הכי נמי דלא מיבעיא ליה למיתני צרור ומלח, אלא הואיל ונקט צרור ברישא תנא לבונה ומלח, עכ״ל. כל הרואה דברי קדשו שפה לפיו דדחיק טובא, יען בשום מקום לא ראינו בש״ס הכי היכא דלא מצינן להפך הצריכותא, ולפי דבריו לא צריכינן שום צריכותא בעולם[87]. וכן ראיתי בספר צאן קדשים שכתב דדחיק טובא דברי רש״י ז״ל ואיהו מיישבו באופן אחר, ואמר מר דאי הוה קתני לבונה הוה אמינא אם עלה בקומץ דוקא פסל, אבל צרור או גרגיר מלח אפילו לא עלה עם הקומץ ונשאר בשירים נמי פסול, משום דהויא לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, משום הכי אשמועינן אפילו צרור וגרגיר מלח דוקא אם עלה עם הקומץ פסול משום דהוי קומץ שחסר, אבל אם נשארו בשירים לא פסלה משום שאין רגילות לצמצם העשרון כמו שכתבו תוס׳ לעיל בדיבור הסמוך קמץ ועלה, עכ״ל[88].

ולפום הנראה איכא למישדי ביה נרגא דמאי שנא צרור ומלח מלבונה, דבלבונה הוה אמרינן אם נשאר בשיריים אינו פסול וצרור ומלח אם נשאר בשיריים פסול, הלא בין להא ובין להא הוה מנחה שחסרה קודם קמיצה מן הסולת, ובדוחק רב יש ליישב ודוק. ועיין בספר מגילת סתרים חלק לאוין דף קס״ג ע״א (לאוין שט) מה שכתב כי אין אתי לעת עתה האי ספרא דוקנא, ומה שכתב הרב שושנים לדוד לא ברירא לי, עיין שם:

ד״ה מאי איריא, כגון אם מוטל באמצע הקומץ חולק את הקומץ וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר (לאן קדשים):

ד״ה בראשי אצבעותיו, שהכנים ראשי אצבעותיו בקמח וכו׳. כבר פירש הרב הנזכר דלאו היינו כמו

86. וכן הגיה הצאן קדשים. 87. ועיין בקרבן אהרן שכתב דלא זו אף זו קתני, ודקדק ביד דוד שכן משמע בראב״ם שכונת רש״י דהוה לא זו אף זו. וביד מלאכי בכללי התלמוד כלל תקכט כתב וז״ל, צריכותא, מצינו לפעמים דלא חש הש״ס להפוך הצריכות, והטעם הוא לפי שהיה קבלה בידם שרבינו הקדוש כשכתב בבא ראשונה כסדרו עדיין לא שמע השניה, וכששמעה ומצא בה איזה תוספת כתבה, ומה שלא הסיר הראשונה הוא מפני שכבר היתה שגור בפי התלמידים, מצאתי כתוב בשם מוהר״ר יצחק ואלי זצוק״ל, עכ״ל, וכתב היד דוד דיתכן שזו נמי כונת רש״י כאן. 88. וע״ע בטהרת הקודש ובשפת אמת שצידדו ליישב באופנים נוספים לקושית רש״י.

דלעיל יכול בראשי אצבעותיו וכו׳, דההיא דלעיל היינו שאין לו סולת אלא בראשי אצבעותיו ולא מגיע עד פס ידו, ועיין בתוס׳ דיומא דף מ״ז ע״ב, עכ״ל:

ד״ה מלמטה למעלה, שהכניס ראשי אצבעותיו וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר:

תוס׳ ד״ה וזו היא עבודה קשה שבמקדש, למאן דאמר בפרק כל המנחות וכו׳. טעות סופר איכא הכא וצריך לומר בפרק אלו מנחות דף ע״ה ע״ב דשם איכא תנא דבי ר׳ ישמעאל דאמר מפרכן עד שמחזירן לסולתן עיין שם, וכן הגיה הרב הנזכר:

ד״ה מלמטה למעלה, פירש בקונטרים שהכניס וכו׳, והשתא לפירוש הקונטרים קורא ראשי אצבעותיו למטה, וכן מפרש ר״ת במסכת שבת גבי ציצין הפורשין למעלה פירש לצד פיסת היד. ומביא ראיה מהא דפרק כל היד מן העטרה ולמעלה וכו׳, עד סוף הדיבור. כפי מה שנדפס לפנינו דבריהם אינם מובנים ולא שפכי כלל במה שכתבו תוס׳ בשבת דף צ״ד ע״ב ד״ה והוא, שפירשו כלפי מעלה לא כפי פירוש רש״י ולא כפי פירוש ר״ת. וכן ראיתי בספר הנזכר שהקשה דהתם בשבת רש״י גופיה קרא לראשי אצבעותיו למעלה כשמגביה ידיו, ותוס׳ שם מביא פירש״י הכי, ואם כן דברי רש״י סותרים אהדדי, וצ״ע, עכ״ל. ולעניות דעתי נראה דטעות סופר איכא בהאי לישנא, וכן צריך להגיה, וכן מפרש בשבת דף צ״ד גבי ציצין הפורשין למעלה דרוצה לומר דפירשו הציצין לצד פיסת היד דהוי למטה, אבל ר״ת פירש דכיון דפירש לצד הגוף הוי למעלה, ומביא ראיה מהא דאמרינן בפרק כל היד מן העטרה ולמעלה דלצד הגוף קורא למעלה, ואינה ראיה כל כך דלגבי מילה שהיא תלויה שייך לקרות ראש המילה למטה, אבל אצבעות שאדם זוקף אצבעותיו למעלה שייך לקרות למעלה ראשי אצבעות, ומלמטה למעלה יש לפרש שמכניס ידו בקמח דרך גב היד עד שמגיע לראשי אצבעותיו, כן נראה לי להגיה.

ובהגהה זו אם כנים אנחנו ניצול מקושית הרב הנזכר כמו שאפרש, דהתוס׳ בתחילה כתבו דלפי פירוש רש״י דהכא בד״ה מלמטה למעלה, דפירש שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח וכו׳ משמע שקורא ראשי אצבעותיו של אדם למטה לפי שהם מתוחים ורואה פני קרקע, וכשמניח ידו בקמח בהפך דרך גב היד נמצאו אז ראשי אצבעותיו זקופים למעלה ונהפכו מלמטה למעלה, וכן מפרש רש״י בשבת דף צ״ד כפי מה שכתבו תוס׳ שם גבי ציצין דנפרשו מראשי אצבעותיו, שרואים כלפי מטה לצד פיסת יד, והוי כפירושו דהכא דראשי אצבעותיו נקראים למטה, אלא דהתם דקאמר בגמ׳ והוא שפירשו כלפי מעלה מפרשינן משום כשאדם זוקף ידו למעלה הוי ראשי אצבעותיו למעלה. אמנם ר״ת לא פירש כן התם, דמשום שמגביה אדם ידו למעלה מפרשינן ההיא דאמרינן והוא שפירשו כלפי מעלה דראשי אצבעותיו נקראים למעלה, אלא משום דקושטא היא דכיון דנפרשו הציצין לצד הגוף, משום הכי קרינן למעלה דומיא דההיא דנדה דאמרינן מן העטרה ולמעלה ופירושו לצד הגוף ולהכי קרינן למעלה.

ודחו התוס׳ זה ואמרו דאינה ראיה דבשלמא התם דהמילה היא תלויה, ודאי לא נכחד דראש המילה נקרא למטה, וכד אמרין מן העטרה ולמעלה בהכרח צריך לפרשה דלצד הגוף קורא למעלה, אבל הכא בראשי אצבעות לעולם נקראים למטה, אלא דאשכחן גם כן דנקראים למעלה כשאדם זוקף אותם למעלה, ובסוגייתין דאמרינן מלמטה למעלה מפרשינן כך דמכניס ידו בקמח דרך גב היד עד שמגיע הקמח לראשי אצבעותיו דאז הוי אצבעותיו למעלה, והוי ראשי אצבעות הנקראים למטה אם היו פשוטים (למעלה) השתא שהם זקופים [הוו למעלה].

וכפי האי פירושא ליכא שום סתירה לרש״י מהכא לשבת, כאשר הקשה הרב צאן קדשים הנזכר, דלעולם רש״י סובר דראשי אצבעותיו של אדם נקראים למטה, אלא היכא דזקופים הם נקראים למעלה, ובין הכא ובין התם ניחא דבריו, דהתם דנפרשו מראשי אצבעותיו כציצין נקראים למטה, אמנם הכא דמניח היד דרך גב ואצבעותיו למעלה נקראים ראשי אצבעותיו למעלה והוי מלמטה למעלה, כן נראה לי לפרש דבריהם כפי הגהה שהגהתי, ברם לא ראיתי מפורש ברש״י שם בשבת מה שכתבו תוס׳ שם משמיה, עיין שם:

מתניתין כיצד הוא עושה פושט את אצבעותיו על פס ידו, ע״כ. כלומר פושט כל אצבעותיו הכרוכים על פס ידו לאפוקי שלא יקמוץ בראשי אצבעותיו לחודיה, אלא מכניס צידי אצבעותיו ודוחק בקמח והקמח נכנס בתוך ידו כמו שפירש רבינו עובדיה, והוא כדאמרינן בש״ס כדקמצי אינשי וכדפירש״י לעיל (ד״ה כדקמצי). ועיין שם בתוספות יום טוב:

שם ריבה שמנה חסר שמנה חסר לבונתה פסולה, ע״כ. הרב קול הרמז כתב הא דלא תנן נמי ריבוי או חסרון בקמח משום דאין פוסל בריבוי, והשיג עליה הרב שושנים לדוד דאיברא דהכא מיירי במנחת נדבה שאין פוסל בה ריבוי כמו שכתב הרמב״ם בפי״ב דהלכות

מעשה קרבנות (ס״ה) מכל מקום חסרון ודאי פוסל, ואם כן שפיר הוה מצי למתני הכא חיסר סולתה, ואי משום דכיון דלא מצי למיתני ריבוי משום הכי לא תנא נמי חסרון, הא נמי אי אפשר דהא בלבונה תני חסרון לבד אף על גב דלא תני ריבוי, והכי נמי הוה מצי למיתני בסולת. ולעיקר הדיוק יש לתרץ דבחסר הסולת אין שם מנחה עליה ולא שייך למיתני חיסר סולתה, משום הכי לא תנייה הכא וסמך אמאי דתנן בפ״ג, עכ״ל:

רש״י ד״ה שהפריש לה לשם מנחה זו. עד כאן סוף הדיבור והשאר נמחק, כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד״ה שני לוגין ועירבו עמה דנראית כשתי מנחות. כן הגיה הרב הנזכר:

בא״ד אבל בלוג ומחצה קא סלקא דעתך דלא מיפסלא, עכ״ל. כלומר אבל לפי האמת כל שכן דלוג ומחצה מיפסלא[89], וכן כתב הרב תוספות יום טוב לשיטת רש״י ז״ל. אבל לשיטת הרמב״ם בפי״א דהלכות פסולי המוקדשין (ה״ט) לא פסל אלא דוקא כשריבה שני לוגין דומיא דשני קומצין בלבונה דבפחות לא מיפסל, עיין שם מה שכתב עוד בזה בין במתניתין שלפנינו ובין לקמן בפ״ג משנה ב׳, גם אשור בספר חק נתן דהאריך לפלפל בהא בין להרמב״ם ובין לרש״י זלה״ה:

ע״ב

גמ׳ והתניא ר׳ שמעון אומר וכו׳. כפי פירש״י לא גרסינן ר׳ שמעון אומר[90], והרואה יראה בתוספתא בפרק קמא דמיתניא בהדיא ר׳ שמעון:

שם איבעית אימא כאן בלבונה הבאה עם המנחה וכו׳. טעם דאיתמר איבעית אימא פשוט הוא כמו שקדמנו הרב למנצח לדוד שכתב, הראשון הוא דוחק לשבש הברייתא ולומר תני קורט לבונה וכו׳, והשני גם כן דחוק דאם כן לא הוה ליה למיתני בסתם קומץ לבונה[91] שחסר כל שהוא, הואיל ולא מיירי אלא דוקא בלבונה הבאה בפני עצמו, ולא עוד אלא דלישנא דקומץ לבונה וכו׳ משתמע טפי דבקומץ הבאה עם המנחה קאמר, דאם לא כן הכי הוה ליה למימר לבונה שחיסר כל שהוא הקומץ פסולה, עכ״ל. ועוד אמינא דפשט דברייתא דתני קומץ ולבונה משמע דמיירי לבונה עם המנחה דבאים ביחד, ולא דמיירי לבונה הבאה בפני עצמה[92], וק״ל:

שם אמר ר׳ יצחק בר יוסף אמר ר׳ יוחנן שלשה מחלוקת בדבר וכו׳. עיין בספר שושנים לדוד מה שכתב בזה לרבינו עובדיה ולהרמב״ם:

תוס׳ ד״ה קומץ ולבונה שחסר, בכל דוכתי משמע דשיעור לבונה כקומץ ולקמן וכו׳, עד סוף הדיבור. כיונו תוס׳ לפרש פירכת הש״ס דפריך בכח והתניא קומץ ולבונה וכו׳, דבכל מקום משמע דשיעור לבונה כקומץ, ולכן לא סלקא בדעתיה דמקשן לפרש כדמשני ליה תני קורט לבונה שחיסר כל שהוא פסול, וק״ל:

ד״ה ר׳ יהודה סבר כל ואפילו חד קורט, משמע הכא דר׳ יהודא וכו׳, [ו]לפי סברא זו לא יתכן מה שפוסק ר״ת כר׳ יהודה דאמר וכו׳, דהא אמרינן בבכורות לית דחש לה להא דר׳ יהודא וכו׳. כן הקשו בחולין דף פ״ח (ע״ב ד״ה ור׳ יהודה) ובבכורות דף ג׳ ע״א (ד״ה ור׳ יהודה), ועיין שם מה שהאריכו:

ד״ה ור׳ שמעון את לא דריש, פירוש לא דריש להא דרשא, אבל דלא דריש כלל לא קאמר וכו׳. וכן יש לתרץ מר׳ יהודה דדריש הכא את, ובפ״ב דסוטה דף י״ז ממעט ר׳ יהודא צוואות וקבלות וכו׳. כלומר ולא דריש התם מתיבת את דאתא לרבות כמו דסבירא ליה ר׳ יוסי, עיין שם:

בא״ד ועוד קשה דר׳ יוסי הגלילי דריש בפרק שור שנגח ד׳ וח׳ נקי מדמי ולדות וכו׳. הוא בב״ק דף מ״ב (ע״ב):

בא״ד ובפרק בהמה המקשה (דף ע׳:) **משמע דלא דריש את גבי החיא בהמה שמת עוברה וכו׳.** כצ״ל:

בא״ד ומיהו יש לפרש וכו׳ שראשו ורובו דומה לאמו דשרי לכולי עלמא, עכ״ל. עיין בבכורות דף ו׳ סוף ע״ב ודף ז׳ ריש ע״א:

ד״ה כגון שהפריש לה שני קומצין, ואם תאמר והיאך קדשי אי בבת אחת וכו׳, עד סוף הדיבור. לשיטתייהו אזלו דמפרשים האי אוקמתא דהפריש לה שני קומצין דקאי במאי דקתני כשרה, דלא כפירוש רש״י דפירש

89. עיין בקרן אורה בטהרת הקודש ובישר וטוב דביארו דלדעת רש״י הנידון של לוג ומחצה תלוי בנידון הגמ׳ דלהלן אם שמן דחולין ודחבירתה פוסל, שכשריבה והפריש לוג ומחצה החצי לוג היתר הוה חולין, ולפיכך למסקנה דאף שמן דחולין ודחבירתה פוסל הוא הדין דלוג ומחצה פסול. 90. וכן מחקו זה בשיטה מקובצת אות א ובברכת הזבח. 91. ומבואר דגירסת הלמנצח לדוד בגמ׳ היתה ׳קומץ לבונה׳ בלא וי״ו, וכן הגיה בדק״ס שכן הוא בכתה״י ובדפוסים ישנים, וכן הסיק השפת אמת, אך המחבר עצמו גרס כמו שנדפס לפנינו ׳קומץ ולבונה׳ כמבואר בהמשך הדברים, ולפי״ז צ״ב הלשון ׳שחסר כל שהוא׳ בלשון יחיד, דהוה ליה למימר ׳שחסרו׳ בלשון רבים כיון דמיירי על ב׳ דברים. 92. ובשפת אמת כתב דמהא דמוקמינן בלבונה הבאה בפני עצמה מוכח דגרסינן ׳קומץ לבונה׳ ולא ׳קומץ ולבונה׳,

דקאי בההיא דקתני פסולה, וכמו שכתבו בדיבור שלאחר זה, וק"ל:

ד"ה כגון שהפריש לה שני קומצין, בלשון אחד פירש בקונטרס דההיא דקתני פסולה שהפריש לה שני קומצין, ואי אפשר לומר כן וכו', והשתא כיון ד[לא] אבד פסולה (כל שכן בלא אבד ו)אמאי נקט אבד וכו'. וכתב על זה הרב צאן קדשים דילמא רמי בר חמא אתא לאשמועינן אפילו אבד פסולה משום יתיר כיון דאבד לאחר קמיצה הוקבעו, ומכל שכן בלא אבד דפסולה משום יתיר, עכ"ל[93]. ומדברי הרמב"ם בפי"א דהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט' נראה דאזל כשיטת התוס' דשני קומצים של לבונה אם הפריש למנחה אחת כשירה, אך לא פירש כמו שפירשו תוס' דמיירי דאמר יקדש קומץ אחד מתוך שני קומצים, אלא אמר בסתם, ובהכרח צריך לפרש דבריו כמו שכתבו תוס'. וכן צריך לומר לפירוש אחד של רש"י דהביאו איהו גם כן האי פירושא דקאי הא דהפריש למאי דקתני כשירה, אך לא ניחא [פירוש זה לרש"י] ואמר לא שמעתי כלומר לא סבירא לי, מה שאין כן בפירוש ראשון אמר כך שמעתי כלומר הכי סבירא לי.

ודע דצריך להגיה בדברי רש"י בדיבור כמאן דפריקא דמיא, דמסיים דהאי חזי ליה לא הוקבעו הוא תחילת דיבור, ומסיים דפסיל בחיסור לבונה, ואחר כך מתחיל דיבור אחר הוקבעו ומסיים ופסול לר' מאיר:

מתניתין או להקטיר לבונתה למחר, ע"כ. כבר הרגיש רש"י (ד"ה פסול) ואמר, ואם תיקשי אמאי לא תני נמי כזית מלבונתה, ותירץ הך סתמא כרבנן דאמרי לעיל דלבונה כשירה בקורט אחד הילכך לא תני כזית, עכ"ל. והרואה יראה דלאו רבנן הם דסבירא ליה כך אלא ר' שמעון ולא הלכתא כותיה. וראיתי בספר קול הרמ"ז דהרגיש גם איהו ז"ל הרגש זו, ותירץ משום דדי בשני קרטין והיינו כסברת ר' יהודא דהלכתא כותיה, אלא דסיים דהכי תירץ רש"י, ואינו כן כאשר עין רואה. ואפשר דכונתו היה בכונת דברי רש"י באומרו הך סתמא כרבנן, דרצה לומר הך סתמא היא בין לר' יהודא בין לר' שמעון[94], לאפוקי מסברת ר' מאיר דסבירא ליה קמץ שלם בעינן ואם חיסר כל שהוא פסול, ומשום הכי כתב דתירץ כתירוץ רש"י, כלומר לפי סיגנון שלו, ודוק.

ברם איכא למידק קצת באומרינו כך דאתא הך סתמה כר' יהודא, ממאי דתני אחר כך מתניתין אמר ר' יהודא זה הכלל אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פגול וכו', דמשמע דעד השתא לאו ר' יהודא מתני מתניתין, ויש ליישב. שוב ראיתי בספר בית דוד דפירש דברי רש"י כאמור והנאני, ועיין בתוספתא דהביא סתמית או כזית מלבונתה בין בפיסול בין בפיגול, ובהכרח צריך לומר דיהיה ר' מאיר, וקשה קצת, ודוק:

שם או להקטיר לבונתה למחר וכו'. עיין לקמן בריש פרק ב'[95].

דף י"ב ע"א

שם זה הכלל כל הקומץ או נותן בכלי וכו', ובלבד שיקריב המתיר במצותו, כיצד קרב המתיר במצותו וכו', עד סוף מתניתין. עיין בזבחים פרק ב' דף כ"ט ע"ב דהכי מיתניא גבי זבח, ומאי דשייכא בזבח שייכא נמי במנחה כדאמרינן בגמ', וכל מאי דאיכא למידק בהאי מתניתין כבר דקדקו תוס' והמפרשים שם, וגם אני בעניי בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז, עיין שם כל הכתוב לחיים:

גמ' איבעיא להו לדברי האומר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן וקיימא לן דאותן שירים אסורים באכילה וכו'. היינו סברת ר' יוחנן דהכי סבירא ליה לעיל בדף ט' ע"א וב', עיין שם:

שם וכיון דבמתן כלי בהילוך והקטרה לא מתני ליה או כזית וכו'. עיין לקמן בדף י"ג בפירוש הר"ר מאיר והרב שמואל בנו[96]:

רש"י ד"ה כל הקומץ וכו', ומה היא היקשא גמרינן מחשבה וכו'. צריך לומר ומהאי היקשא גמרינן וכו'[97]:

בא"ד קבלה כנגד מתן כלי. צריך לומר בהפך מתן כלי כנגד קבלה[98], וק"ל:

בא"ד והכי מפרש בזבחים בפ"ב דר' יהודא פליג אתנא קמא בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד"ה כזית למחר כזית בחוץ וכו', הוציאתו שנייה מידי כרת, כאן הוא סוף הדיבור, והשאר שייכא בדיבור שלפניו, כן כתב הרב הנזכר, וק"ל:

ד"ה אפילו ר' עקיבא דאמר וכו', ולמיפק מידי אשם

וכנ"ל בהערה הקודמת. **93.** וכן הקשו בשפת אמת ובעולת שלמה, ועיין שם שיישבו הקושיא בכמה אופנים. **94.** וכן ביאר בחסדי דוד על התוספתא פ"ב ה"א ד"ה הקומץ. **95.** כונתו לציין דהתם פליג ר' יוסי על דין זה וסבירא ליה דבחישב להקטיר לבונתה למחר אין זה פיגול, עיין שם. **96.** נדפס בסוף פירוש רש"י לפירקין. **97.** וכן הגיה הצאן קדשים, וכעי"ז בשיטמ"ק אות יג. **98.** וכן הגיה השיטה

מעילות דתנן בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים ר׳ עקיבא אומר וכו׳, כן הגיה הרב הנזכר:

ד״ה ר׳ אליעזר סבירא ליה דפסול יוצא חמור מחסרון, עכ״ל. הרב הנזכר הגיה כך, אמר ליה רבא, דרבא סבירא ליה דפסול יוצא חמור מחסרון, עכ״ל. וכונת רבא לומר אדרבא מה שאמר רב הונא אפילו לר׳ עקיבא ולא מיבעיא לר׳ אליעזר דלא מהניא ליה הכא הקטרה לאפוקי מידי מעילה מטעם דחסרון פסולה דגופיה הוא וגרע מיוצא, קאמר רבא בהפך אפילו לר׳ אליעזר ולא מבעיא לר׳ עקיבא מהניא ליה הקטרה לאפוקי מידי מעילה, כיון דיוצא חמור הוא מחסרון דחסרון איתיה בפנים, ודוק:

ד״ה לאו משום דקתני או כזית, משמע ליה כגון שחסרו שירים ועמדו על כזית, וכי חדר ותני הנותן בכלי המוליך המקטיר לאכול דבר שדרכו לאכול היינו דאמר הריני נותן בכלי ומוליך ומקטיר על מנת לאכול כזית של שירים למחר. כן הגיה הרב הנזכר:

בא״ד דלא פליג עליה דרבי. סיים הרב הנזכר משום דרבי לא שנא רבי חייא מנא ליה[99]:

בא״ד לכולה מתניתין בכי האי גוונא, כאן סוף הדיבור והשאר נמחק כפי הגהת הרב הנזכר:

תוס׳ ד״ה וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה פסול ואין בו כרת, ואם תאמר היינו תנא קמא. ויש לומר דאתא למסתם כותיה דכהאי גונא משני בפרק המפלת, ע״כ. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז בדף כ״ט (ע״ב) מהש״ס (ד״ה וחכמים) הקשיתי להרב תוספות יום טוב דאשתמיטיתיה סוגיא דהמפלת ודברי תוס׳ שלפנינו, במאי דהקשה שם על דברי רבנן דחכמים היינו תנא קמא והניחו בקושיא. ובספרי הקטן נזיר שמשון בריש מסכתין הוספתי להקשותו משם הרב פתח עינים, דלא זכר שר דרבינו עובדיה בסוף פרק המפלת תירץ כתירוץ התוס׳ שלפנינו, ואיהו ז״ל את מקורו הערה דברי הגמרא שם, והוא פלא[100], עיין שם:

ד״ה הני מילי יוצא דאיתיה בעיניה וכו׳, ואם תאמר למאן דאמר יצא כולו לא, הא דתניא בפרק כיצד צולין (דף ע״ז:) **ניטמא וכו׳** (*כצ״ל)[101]. **ושמא וכו׳. אי נמי לענין הרצאה שאני לר׳ יהושע בין לכתחילה לבין לדיעבד וכו׳, אבל לעולם לא מיקבע בפגול וכו׳**. הא דכתבו אי נמי משום דקשיא להו לומר דר׳ יהושע עדיפא מדר׳ עקיבא קאמר[י כן], וק״ל. ברם בהאי תירוץ שני ראיתי בספר צאן קדשים שכתב וצ״ע הא בלאו הכי מוכח דיש לחלק לענין הרצאה ולענין למיקבע בפגול, דאם לא כן תיקשי דר׳ אליעזר אדר׳ אליעזר, דבמסכת מעילה קאמר ר׳ אליעזר אין זריקה מועלת ליוצא ובמסכת פסחים קאמר ר׳ אליעזר דיזרוק הדם אלא על כרחין לענין הרצאה שאני, ואפשר לומר דלאו האי ר׳ אליעזר חבירו של ר׳ עקיבא דהאי ר׳ אליעזר בן הורקנוס והאי ר׳ אלעזר ברבי שמעון, עכ״ל:

ד״ה ותני ר׳ חייא וכו׳, אבל כזית מקטיר קומצה לא מיתוקם, עכ״ל. הרב הנזכר הגיה אבל כזית מקומצה לא מיתוקם:

בא״ד דמאי דמיתוקם כזית משיריה שחסרו מיירי וכו׳. כצ״ל:

בא״ד בעמוד ב׳ לא גרסינן נמי. פירש הרב הנזכר דלא גרסינן תיבת נמי בשירים, דהא רבותא היא בשירים דאפילו בשירים לא תני כזית, והוא הדין נמי בקמיצה, עכ״ל:

מקובצת אות יד, וכעי״ז בצאן קדשים. **99**. עיין נדה סב:. **100**. הברטנורה שם מבאר דאף דחכמים דמתניתין דהתם היינו תנא קמא, מכל מקום שנה רבי לסברת תנא קמא שוב בשם חכמים למיסתם כוותייהו משום דמסתבר טעמא דר׳ ישמעאל, והתוס׳ יו״ט שם סייע לדבריו מדברי הגמ׳ שם ל: דאמרה דמסתבר טעמא דר׳ ישמעאל. ומכל מקום לכאורה אין זו תמיהה ממש על התוס׳ יו״ט דכאן לא מצינו גמרא דמסתבר טפי כסברת ר׳ יהודה דנימא דניבעי למיסתם שוב כחכמים, וממילא בפשטות יש לומר דסגי במה דסתם רבי ברישא שלא הביא דברי רבי מאיר בשמו רק בסתמא. אלא דהמחבר כתב במטה עז שם דעל דרך המבואר בנדה שם כן יש לומר אף כאן, דכיון דסתם מתניתין ר׳ מאיר ור׳ מאיר ור׳ יהודה הלכה כר׳ יהודה לפיכך אצטריך למיסתם שוב כתנא קמא בלשון חכמים. אך בפשטות י״ל דהתוס׳ יו״ט יחלוק על זה ויסבור דאין זה טעם לשנות שוב דברי תנא קמא בשם חכמים אלא סגי לן בסתמא דרישא, דבכה״ג לא אמרינן רבי מאיר ור״י הלכה כר״י מצד שלא שנה רבי דברי רבי מאיר בשמו. וכן מבואר להדיא בתוס׳ יום טוב במסכת פרה פ״ט מ״ה דהביא בתחילה בשם תשובת הגאונים בשם רב צמח בר פלטוי דפסקינן התם כר׳ יהודה משום דסתם מתניתין רבי מאיר ורבי מאיר ור״י הלכה כר״י, אבל הוא תמה על זה וכתב, ודברי תימה הן בעיני, דאם כן כל היכא דפליג ר״י על סתם מתניתין הלכה כמותו, והא ודאי דליתא דלא אתמר הך כללא אלא היכא דלא סתם לן רבי, עכ״ל. אם כן מבואר להדיא דלא ס״ל לומר כן, ולק״מ קושית הפתח עינים ממש״כ בהמפלת ע״ד הרע״ב. ובעיקר נידון זה כשיש סתם משנה ור׳ יהודה חולק, האם בכה״ג אזלינן בתר סתם משנה או דאמרינן דרבי מאיר ור׳ יהודה הלכה כר׳ יהודה, כבר דנו בזה בעלי הכללים דהכנה״ג בכללי הגמ׳ אות ב׳ כתב דמדברי המרדכי בפרק מי שמתו מוכח דאף על גב דסתם לן תנא כר׳ מאיר מכל מקום הלכה כר׳ יהודה, וכתב דדעת הרי״ף במסכת שבת פרק כל הכלים לא כך. **101**. וכן הגיה הצאן קדשים.

ע"ב

גמ' או כזית אשירים וכו'. הרב הנזכר כתב דזו היא גירסת הרב ר' מאיר והרב שמואל בנו זלה"ה, אבל צריך לגרוס או כזית בקמיצה בשירים נמי לא תני או כזית וקתני וכו':

שם נפרסה אחת מחלותיה כולן פסולות, הא יצאת וכו'. כתב הרב הנזכר וליכא למידק דילמא לאו דיוקא דיוצאת אתי לאשמועינן וקתני נפרסה וכל שכן יוצאת אחת מהן דכולן פסולות דהא לרבא פסול יוצא חמור מחסרון, משום דאם כן הוה ליה למיתני סתמא אירע פסול באחד מהן, ומשום הכי משני לעולם דכל שכן יוצאת דפסולה, והא דלא קתני התם בסתמא אירע פסול באחת מהן למעוטי נטמאת אתי, עכ"ל:

שם אמר ליה אביי מי קתני הא יצאת דילמא הא נטמאת וכו', עד סוף הסוגיא אבל לר' עקיבא דאמר זריקה מועלת ליוצא אפילו חסרון נמי מהניא ליה הקטרה, ע"כ. ולא איפשיטא איבעיא דזיל הכא קא מדחי וזיל הכא קא מדחי, ולכן הרמב"ם בפ"ב דהלכות מעילה הלכה ז' פסק דאם נפסלו השירים או חסרו ואחר כך הקטיר הקומץ הואיל והקטרה זו אינה מתרת השירים באכילה הרי הדבר ספק אם יצאו ידי מעילה או לא יצאו, ומרן כסף משנה הערה מקורו סוגייתין דבעיא ולא איפשיטא היא עיין שם. אלא דקשיא ליה לרבינו מיניה וביה במה שפסק בפ"ג דמעילה הלכה ט' דאם יצאו השירים או נטמאו ואחר כך הקטיר קומץ אף על פי שהן אסורין באכילה אין מועלין בהן, והניחו בצ"ע[102]:

רש"י ד"ה עד שיקטיר את כולו, אלמא לא חשיב הקטרה וכו'. ואי קשיא תנא דידן וכו'. הרב ברכת הזבח (נחידוסיס) תיקן את הלשון הזה וגם הרב צאן קדשים, וטפי ניחא הגהת הרב צאן קדשים שהגיה כך, ואי קשיא תנא דידן אמאי תני או כזית מקומצה למחר, הא לר' אליעזר לא הויא הקטרה וכו', תנא דידן כתנא קמא דר' אליעזר סבירא ליה, וכאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, עד שיקטיר גם הלבונה, ואישתכח דלאו בהקטרה שלימה מחשב, וכאן נמי הוא סוף הדיבור, עיין שם[103]:

ד"ה הנך דגוואי, ולאשתרויי הנך דגוואי באכילה. כצ"ל[104]:

ד"ה דילמא הכי דוק מיניה הא נטמאה אחת מחברותיה כשרות הנך דלא נטמאו דהא וכו'. כן הגיה הרב הנזכר[105]:

תוס' ד"ה הוא שאם נפרסה וכו', ונראה דעל כרחך בשנפרסה משפרקה איירי או משראויה לפרק, עכ"ל. הא דנפרקה או משראויה לפרק איתמר לעיל בדף ח' ע"א עיין שם:

בא"ד ותימא היכי דייק מהכא דלא מהניא הקטרה למקבעיה בפסול ולאפוקי מידי מעילה, עכ"ל. פירוש מלשון פסולות דקתני לא משמע כך, דדוחק לומר מדקתני פסולות ולא קתני אין נאכלות דמשמע כן. ועוד מאי אולמיה דהאי ברייתא דתני פסולות ודייק מינה דלא מהניא הקטרה מברייתא אחריתי דלעיל, אדרבה ההיא עדיפא דתניא משפרקה נפרס לחמה הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין. ותירצו ושמא הכא איכא לדחויי דהא מני ר' אליעזר היא וכו', אבל מהך דייק ואפילו לר' עקיבא תירוצם סתומה היא, ופירשה שפיר הרב צאן קדשים בין קושייתם ובין תירוצם, וזה לשונו, אמאי לא דייק מדלעיל דתני משפרקה נפרס לחמה הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין, דמשמע נמי דפסולה לגמרי ולא מהניא ליה הקטרה. ותירצו לעיל דתני נפרסה לחמה משמע כל הלחם איכא למימר הא מני ר' אליעזר היא דסבירא ליה אין זריקה מועלת ליוצא, הוא הדין לנפרסה אין זריקה מועלת, אבל הך דקתני נפרסה האחת מהן ולא קתני סתמא נפרסה לחמה, על כרחך לדיוקא גוואי כשרות לר' עקיבא, עכ"ל. וצריך להגיה בדברי תוס', ושמא ההיא דלעיל איכא לדחויי הא מני ר' אליעזר היא וכו':

בא"ד ואם תאמר למה לי למידק ר' עקיבא היא משום דמשמע הא יצאת הנך דאיכא גוואי כשירה, הוה ליה למימר הא יצאת אין שום פסול עליהן ומהניא להו הקטרה לפגול ומעילה ור' עקיבא היא וכהאי גונא הוה מצי למידק מההיא דלעיל דר' עקיבא היא. ושמא לא משמע ליה הא יצאת מלשון פסולות כמו אהא דקתני כולן וכו'. פירש הרב הנזכר כונתם כך, דמלשון פסולות ליכא למידק הא יוצאת אין שום פסול עליהן, דילמא מכל שכן יוצאת דפסולות דפסול יוצא חמור מחסרון כר' אליעזר, אבל מדקתני כולן דייק שפיר דיוצאת הנך דאיכא גוואי כשירות, עכ"ל:

102. ועיין במרכבת המשנה שם שהביא בשם ברכת הזבח בסוף פרק קמא דמעילה דבפ"ג ה"ט איירי בטמא ויוצא ובזה פסק דאין מועלין בהן אע"פ שהן אסורין באכילה כי לא קרב המתיר כמצותו, ובפ"ב דפסק דהוה ספק משום דאיירי בנפסלו וחסרו כדבמנחות דף י"ב, ועיין עוד במרכבת המשנה מה שביאר בזה. 103. ועיין עוד בשיטה מקובצת אות טו שהגיה דברי רש"י באופן אחר קצת. 104. כן הגיה הצאן קדשים. 105. וע"ע בשיטה מקובצת אות כא שהגיה באופן אחר.

בא"ד ועוד נראה לפרש דדייק הכא מדכתיב הוא וכו'. כצ"ל. וכונתם היא לתרץ תירוצי אחריני מאי דהקשו בתחילה היכי דייק מהכא דלא מהניא הקטרה למקבעיה בפיגול וכו', וכן פירשו המחדשים זלה"ה הרב ברכת הזבח והרב הנזכר, וק"ל:

ד"ה שאם נפרסה אחת מחלותיה כולן פסולות, למאי דמסיק דאתיא כר' אליעזר אבל לר' עקיבא האחרות כולן כשירות [יש לתמוה] למאן דיליף מילתא ממילתא יו"ד חלות וכו' אמאי כולן פסולות וכו'. אין לתרץ אין הכי נמי דאם כן הוה ליה לאשמועינן הש"ס כל כי הא. ברם הרב הנזכר כתב דדבריהם קשים דשאני הא מהא, דבשלמא גבי מנחה דאם חסרה אחת על כרחן קודם קמיצה חסרה, דצריך לפתות אותן פתיתין ואחר כך נוטל מהן הקומץ, משום הכי פסולה, ובלחם הפנים דנפרסה בין קמיצה להקטרה דבזיכין הוי קומץ דידהו משום הכי כשירה, ועוד דהתם במנחה אפשר בתקנה להביא מתוך ביתו ולמלאות החסרון משום הכי פסולים עד דמביא מביתו וימלאנו כדאמרינן לעיל דף ט' ע"ב, אבל בלחם הפנים שנפרסה אי אפשר בתקנה משום הכי כשירות, עכ"ל. ועיין בספר חק נתן מה שדחק לתרץ[106]:

מתניתין לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין, ע"כ. ארבעה פעמים נשנית משנה זו הכא ולקמן בריש פרק הקומץ רבה ובזבחים סוף פ"ב דף ל' ע"ב וריש פ"ג דף ל"ה ע"א, וכבר הרגיש הרב תוספות יום טוב בזבחים סוף פ"ב ואמר הא תו למה לי ותירצה לה, עיין שם, גם אשור מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז בדף ל"ה ע"א (ד"ה לאכול) מהש"ס:

גמ' טעמא דלאכול ולהקטיר וכו'. עד סוף הסוגיא, גם בזבחים סוף פירקא קמא דף ל"א ע"ב הובא האי סוגיא, ועיין בתוס' שם ובשיטתי הנזכרת:

דף י"ג ע"א

גמ' הא תו למה לי אי לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול מרישא שמעת מיניה, אי לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול קא משמע לן דמצטרף מסיפא שמעת מיניה דקתני כחצי זית וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים ונדפס בגיליון:

רש"י ד"ה דסלקא דעתך אמינא התם וכו', אבל לאכול ולהקטיר דבשירים ובקומץ כי אורחיה. כצ"ל[107]:

הגהה בלשון רבינו מאיר ורבינו שמואל בנו ד"ה וקיימא לן דאותן שירים וכו'. דבריהם שייכא לעיל בדף י"ב ע"א, והוא פירוש מן איבעיא להו ואילך, וכן כתב הרב צאן קדשים:

בא"ד תו לא מצי למידק בעיא. צריך לומר לא מצי למיקבעי בפיגול, כהגהת הרב הנזכר[108]:

בא"ד הואיל ואבודין באכילה. צריך לומר הואיל ואסורין באכילה[109]:

ד"ה מנא אמינא לה וכו', אבל לאכול כזית משיריה. צריך לומר אבל או כזית משיריה[110]:

בא"ד דהא אכתי לא חיסר שירים וכו'. פירש הרב הנזכר דעכ"פ בשעת קמיצה יכול למיתני לאכול שירים למחר או כזית משיריה למחר כיון דבשעת קמיצה לא היה חסר, ושייך למיתני או הא או הא, עכ"ל:

ד"ה לאו דאיתרמי וכו', חדא מילתא היא ולא איתרמי אלא כזית דהא וכו'. כתב הרב הנזכר וליכא למימר דהוה ליה למיתני או כזית, ולצדדין לאכול שיריה היכא דלא חסרו או כזית היכא דחסרו וקמו להו אכזית, דהיא היא דאם חסרו וקמו להו אכזית הוי כמו לאכול שיריה כמו שהיא, עכ"ל:

ד"ה הא מני ר' אליעזר היא וכו', ולאו משום דחסר שירים דהא לא מיירי ר' חייא בחיסור שירים. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר[111]:

ד"ה אמר ליה אביי וכו', לאו כדקאמרת כגון דחיס(ו)ר שירים, אלא איתנהו שירים בעינייהו. כן הגיה הרב הנזכר:

ד"ה (ק"ק) [ע"א][112] הוא בלחם הפנים, אבל לרבא לא אתיא וכו'. כן הגיה הרב הנ"ל[113]:

ד"ה אבל יצאת וכו', ובדין הוא דאיבעי למיתני יצאת ולא נפרס לחודיה, והא דקתני וכו'. כן הגיה הרב הנזכר עליו השלום והחיים:

הדרן עלך פרק קמא כל המנחות: בעזרת אל אלקי הרוחות:

106. ובמנחת כהן כתב שאין כונת התוס' להקשות על המנחות הבאות חלות דוקא אלא שכשם שאין פוסלים בלחם הפנים את כל החלות הבאות מחמת החסרון, כך יש ללמוד שלא יפסלו כל שיירי המנחות כשחסרו בין הקמיצה להקטרה. **107.** וכן הגיה הצאן קדשים. **108.** וכן הגיה השיטה מוקבצת אות ט. **109.** וכן הגיהו הצאן קדשים והשיטה מקובצת אות יא. **110.** וכן הגיה הצאן קדשים. **111.** וכן הגיה השיטה מקובצת אות טז. **112.** כן צ"ל וכן הוא לפנינו ברש"י ובצאן קדשים, והכונה 'ענין אחר' שזה פירוש אחר שפירשו ה"ר מאיר וה"ר שמואל בנו, ותיבת 'ק"ק' שכתב המחבר צ"ב. **113.** ובשיטה מקובצת אות כ מחק גם כן תיבת 'לרבנן', אך הוא הגיה במקום 'אבל לרבא' 'אבל הלשון לא משמע הכי'.

פרק ב׳ הקומץ זוטא

מתניתין הקומץ את המנחה וכו׳, להקטיר לבונתה למחר ר׳ יוסי אומר פסול ואין בו כרת, וחכמים אומרים פיגול וחייבין עליו כרת, אמרו לו וכו׳. איכא למידק אמאי לא תני לעיל בסוף פירקא קמא סברת ר׳ יוסי דפליג עליה דרבנן בהקטיר לבונתה למחר, דסברי רבנן דפיגול הוא ואיהו סבירא ליה דפסול הוא, ואמאי תני הכא פלוגתייהו במתניתין בפני עצמה ולא לעיל. תריצנא כמו דתריץ הש״ס מאי דפריך למה לי למיתני מודה ר׳ יוסי בזה, מהו דתימא טעמא דר׳ יוסי משום דקסבר אין מפגלין בחצי מתיר ואפילו רישא נמי, קא משמע לן דבהא מודה, עד כאן, ואנן נמי נימא הכי אילו הוה תני לעיל אחר דברי רבנן בהקטיר לבונתה למחר ר׳ יוסי אומר פסול ואין בו כרת, הייתי אומר דלכל בבא קאי אף לאכול שירים למחר או להקטיר קומצה למחר, ואינו כן דבהנהו מודה ר׳ יוסי לתנא קמא דהוי פיגול.

וליכא למימר דליתנו רבנן מילתייהו בשתי בבות לאכול שירים למחר או כזית משירים למחר וכו׳ פיגול וחייבין עליו כרת, וכן להקטיר לבונתה למחר פיגול וחייבין עליו כרת, ר׳ יוסי אומר פסול ואין בו כרת, דאז הוה דייקינן מדלא ערבינהו אהדדי להקטיר לבונתה עם בכזית מקומצה למחר, משום פלוגתא דר׳ יוסי, דברישא מודה להו ובסיפא פליג, דליתא דכיון דמילי דרבנן נינהו לית להו אחריות למיבצע לישנייהו כדי למשמע לן דבהא מודה ר׳ יוסי ובהא פליג עלייהו, ורבינו הקדוש כאשר מצא סידר לן המשניות כידוע, ודוק:

שם אמרו לו מה שינה זה מן הזבח, אמר להן שהזבח וכו׳ ולבונה אינה מן המנחה, ע״כ. הרב קול הרמ״ז נתן טעם אמאי לא קאמר מאי שנא להקטיר קומצה מלהקטיר לבונתה, ואמר מר דעדיפא אמרו לו לאקשויי מדידיה אדידיה, דבפרק ב׳ דזבחים משנה ב׳ תנן סתמא השוחט על מנת להקטיר אימורים הוי פיגול ומודה ביה ר׳ יוסי, והכא הלבונה דמיא היא דהא דהקטרת קומץ ולבונה היא כמו זריקת דם והקטרת אימורים, סבירא ליה בהפך דאם הקטיר לבונתה למחר לא הוי פיגול אלא פסול, מה שאין כן אי הוה אמרו ליה מאי שנא להקטיר קומצה מלהקטיר לבונה לא היתה אלא שאלה לא קושיא, וק״ל:

גמ׳ מהו דתימא טעמא דר׳ יוסי משום דקסבר אין מפגלין בחצי מתיר ואפילו רישא נמי קא משמע לן, עכ״ל. הקשה הרב צאן קדשים יש לדקדק היכא סלקא דעתיה דר׳ יוסי פליג נמי ארישא, דאם כן הוה ליה למימר בחד בבא או להקטיר קומצה או להקטיר לבונתה למחר פיגול וחייבים עליו כרת, ר׳ יוסי אומר פסול ואין בו כרת, אמרו לו וכו׳, והניחו בקושיא. ואפשר לתרץ דפירכת הגמרא היא דלא ליתני כלל דינא דלאכול שיריה או להקטיר קומצה למחר, כי אם דינא דלהקטיר לבונתה למחר דבהיא פליג ר׳ יוסי, ושפיר הוה שמעינן דברישא מודה ר׳ יוסי ולמאי איצטריך למיתני, ולזה קא משני דאילו לא הוה תני אלא סיפא, הוה אמינא דגם ברישא פליג מטעמא חדא משום דקסבר אין מפגלין בחצי מתיר ושוין הן קומצה ולבונתה, וחדא מינייהו נקט התנא כדי לקצר דכן הוא הדרך, משום הכי כדי לשלול זה תני תרוייהו וקאמר דברישא מודה ר׳ יוסי ובסיפא פליג, ודוק[1].

שוב הקשה היכי סלקא דעתן דטעמא דר׳ יוסי דקסבר אין מפגלין בחצי מתיר, הוה ליה ר׳ יוסי לשנויי לחכמים דאמרו לו מאי שנא זו מן הזבח, והוה ליה לומר שהזבח דם כולו מתיר לאימוריו ולבונה חצי מתיר, וגם זה הניחו בקושיא, וסיים ויש ליישב בדוחק, עכ״ל. ותמיהא לי טובא דאשתמיטתיה דברי הרב תוספות יום טוב דהקשה מעין דוגמא, ותירץ [דאיכא למימר] דמאי דמשני ר׳ יוסי לדבריהם דרבנן קאמר, אבל איהו סבירא ליה טעמא דאין מפגלין בחצי מתיר, עיין שם.

גם אשו״ר מה שפלפל עוד הרב תוספות יום טוב בסברת רבנן כפי פירוש רבינו עובדיה ופסק הרמב״ם, ומה שהשיג עליה הרב בית דוד, שפיר מתרצא הרב שושנים לדוד עיין בספריהם הקדושים. ועיין בספר חק נתן לקמן בדף י״ו ע״א (ד״ה מיתיביה) ובספר צאן קדשים (שם ד״ה גמרא פיגל) מה שפלפלו:

רש״י ד״ה אין מפגלין בחצי מתיר, שאם חישב להקטיר לבונה למחר עבודת חצי מתיר הוא ופליג ר׳ יוסי נמי ארישא. כן הגיה הרב הנזכר[2]:

1. ולמאי דצידד התוס׳ יו״ט דגם להה״א של הגמ׳ חכמים דמתניתין סוברים שאין מפגלים בחצי מתיר, ׳ומודה ר׳ יוסי׳ שבמשנה היינו לרבי מאיר הסובר מפגלים בחצי מתיר, לפי״ז מיושב שלא היה שייך לכתוב שתי הבבות ביחד שהרי חכמים שבסיפא שסוברים פיגול וחייב כרת, סוברים ברישא שאין חייב כרת. 2. וע״ע בשיטה מקובצת אות כד שהגיה באופן אחר קצת.

תוס׳ ד״ה הקומץ את המנחה, לעיל בסוף פרק קמא דייק מדר׳ חייא דלא תני או כזית, דלא מצי למידק מהכא דהכא וכו׳. כונתם להרגיש אמאי רבא דייק לעיל מברייתא דר׳ חייא בדף י״ב סוף ע״א מדלא תני או כזית שמע מינה דמהניא ליה הקטרה למיקבעה לה בפיגול וליפקינהו מידי מעילה, ולא דייק הכי ממתניתין דידן דהוה עדיפא למידק ממתניתין טפי מברייתא כידוע. ותירצו דממתניתין דידן לא הוה דיוקא כל כך משום דהוה אמינא הא דלא תני הכא או כזית משום דכבר תני לה במתניתין דסוף פירקא קמא, מה שאין כן בברייתא דליכא למימר האי שינויא שפיר קא דייקא מינה, וק״ל:

ד״ה קא משמע לן דבהא מודה, הא דבעי למימר בסמוך דר׳ יוסי דלא כר׳ מאיר דאמר מפגלין בחצי מתיר, לא דמי וכו׳. כבר פירש הרב צאן קדשים היאך סלקא דעתיה דר׳ יוסי סבירא ליה אין מפגלין בחצי מתיר ודלא כר׳ מאיר, הא קתני במתניתין דמודי ר׳ יוסי בקומץ את המנחה להקטיר קומצה למחר שהוא פיגול, על כרחך סבירא ליה כר׳ מאיר דמפגלין בחצי מתיר, משום הכי כתבו דלא דמי דאף על גב דקומץ חצי מתיר מכל מקום כיון דהוי עבודה שלימה שאין כיוצא בה בלבונה, שאין מפרישין קומץ מן הלבונה מודה ר׳ יוסי שהוא פיגול, ואפילו הכי אי לא הוה תני במתניתין מודה ר׳ יוסי, סלקא דעתין דפליג נמי אריש דאין מפגלין בחצי מתיר אפילו בעבודה שלימה, קא משמע לן דטעמיה דר׳ יוסי דאין מתיר מפגל מתיר, עכ״ל:

ע״ב

רש״י ד״ה אין מתיר, אין עבודת מתיר. כצ״ל:

ד״ה אינה בעיכוב וכו׳, לבונה מתיר בפני עצמו, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, ורבנן כי אמרי אין מתיר מפגל את המתיר היכא דלא איקבעו וכו׳, והוא דיבור אחד עד מפגל את המתיר[3]. ולפי פירושו נראה דהוא הדין בשני בזיכי לבונה דמודו רבנן לר׳ יוסי.

אכן מדחזינן דלא פסקו הרמב״ם בהלכות פיסולי המוקדשין אפשר דסברי רבנן דבחד מינא מפגל בזך אחד לחבריה[4], והדבר צריך ישוב. ואפשר למיפשטה ממה שפסק בפי״ז דהלכות פיסולי המוקדשין דין י״ד דאם חישב בהקטר אחד משני הבזיכין שיאכל כזית מלחם הפנים למחר הרי הלחם פסול ואינו פגול עד שיחשב בכל המתיר, דהוא הדין אם חישב מבזך לבזך דאינו אלא פסול ולא פיגול, ודוק[5]:

ד״ה ליקוט לבונה, דלאחר הקטרת הקומץ היה מלקט הלבונה מעל הסולת ומקטירו, עכ״ל. הקשה הרב הגדול בעל משנה למלך בפרק י״ג דהלכות מעשה הקרבנות דין י״ב דהוא הפך הגמ׳ בסוטה דף י״ד (ע״ב) דבתחילה נותן הלבונה על גבי הקומץ שבכלי ואחר כך מקטיר שניהם יחד, ומדבריו משמע שלא היה הקטרה בבת אחת אלא בזה אחר זה[6], ותימה היא דהוא הפך גם כן ממה שכתב איהו ז״ל בחומש בפרשת צו והניחו בצ״ע, עיין שם:

ד״ה משום הולכה נגעו בה, שזר שליקט. כצ״ל וכו׳. וכתב הרב צאן קדשים דאפשר לומר שכונת רש״י בזה לתרץ קושית התוס׳ (*בד״ה משום הולכה) דהתם גבי טבילת אצבע לא קאמר עלה הולכה שלא ברגל הוא דוקא הכא, דמדקדק רש״י בצח לשונו דממעט בהילוך הכהן, עכ״ל:

ד״ה שלא ברגל, כגון זה (*כצ״ל) שלא זז ממקומו:

תוס׳ ד״ה משום הולכה וכו׳, בסוף פרק קמא דזבחים דף י״ג ע״ב וכו׳, ואפילו הכי לא קאמר עלה קסבר הולכה שלא ברגל הוא, עכ״ל. כבר לעיל בדברי רש״י (ד״ה משום) הבאתי דברי הרב צאן קדשים דדקדק בלישנא

3. הכונה ל׳מפגל את המתיר׳ שבסוף ד״ה היכא. וכעין זה הגיה הצאן קדשים עיין שם. 4. לכאורה דבר זה תלוי גם במחלוקת חריפי דפומבדיתא ורב לקמן יז. אם הקטרה מפגלת הקטרה או לא, והרמב״ם (פסולי המוקדשין פט״ז ה״ח) דפסק בזה כרב דאין הקטרה מפגלת הקטרה במקום שאין הקטרת האחד מתרת את הקטרת השני, אם כן גם בבזיכי הלבונה לשיטתו צריך להיות דלא יהיה אפשר לחשוב בהקטרת האחד על הקטרת חברו דאין הקטרה מפגלת הקטרה, שהרי יכול להקטיר כל בזך שירצה ראשון ואין האחד מתיר לחברו. [ומה״ט מקשה השיטה מקובצת בהשמטות אות ב על רש״י שביאר סוגין לענין שהקטיר בזך אחד על מנת להקטיר בזך חברו למחר]. 5. דברי המחבר תמוהים לכאורה, דהרי לקמן יז. מבואר דדעת חריפי דפומבדיתא דהקטרה מפגלת הקטרה ואפילו לרבנן דאמרי דאין מפגלין בחצי מתיר, ה״מ היכא דחישב בשירים ולבונה במילתא קיימא, אבל הכא דחשיב לה בלבונה כמו דחישב בכוליה מתיר דמי, ואם כן יוצא דאין ראיה ממה דפסק הרמב״ם דחישב בבזך אחד על מנת לאכול כזית מלחם הפנים למחר דלא הוה פיגול, שזה משום דפסקינן דאין מפגלין בחצי מתיר, אבל לגבי בזך אחד על חברו יתכן שפיר דהקטרה מפגלת הקטרה. ועיין בהערה הקודמת דלכאורה יש לפשוט זה ממה דפסק הרמב״ם כמ״ד דאין הקטרה מפגלת הקטרה, דהוא הדין דלא תהני מחשבת פיגול מאחד על חברו משום שאין האחד מתיר את חברו. 6. וכן תמהו הרש״ש והמצפה איתן. ועיין בחק נתן שתירץ דלכתחילה הדין כהגמ׳ בסוטה, ואילו סוגיא דהכא וכל הסוגיא לקמן מיירי בדיעבד שהקטיר כל אחד בפנ״ע כשירה, ושוב חזר החק נתן (בדיבור שלאחר מכן) ופירש דהסוגיא דמנחות והסוגיא דסוטה חלוקות הן, וכן דעת היד דוד (יד.), ועיין עוד בעולת שלמה בחידושי הגר״ח הלוי פסולי המוקדשין פי״ח הי״ב ובמנחת

דרש״י דפירש שזר שליקט ונתנה לכהן מיעט בהילוך הכהן, דכיון לתרץ קושייתם אמאי לעיל לא נאמר והכא נאמר, וק״ל:

מתניתין שחט שני כבשים לאכול אחת מן החלות למחר, הקטיר שני בזיכין לאכול אחד מן הסדרים למחר, ר׳ יוסי אומר וכו׳, עד סוף מתניתין. רבינו עובדיה פירש בבבא דלאכול אחד מן הסדרים, דזמן אכילת לחם הפנים הוא כל אותו שבת שמסירים אותו מהשלחן בלבד, וכן פירש הרמב״ם וסיים כמו שביאר ביום השבת (ו)ביום השבת יערכנו. והשיג עלייהו הרב תוספות יום טוב דהאי קרא על הסידור נאמר[7]. ותהי עליו הרב ברכת הזבח והביאו גם כן הרב קול הרמ״ז, דנעלם ממנו מאי דאמרינן ביומא דף ל״ד, וגם רש״י כתבו בריש תמיד נשחט דילפינן דמוספין קודמין לבזכין מדכתיב ביום השבת תרי זמני, ובשעת העריכה היו מקטירים הבזיכים של ישנה, וכונתו כמו שפירשתי בספרי הקטן שבת של מי דף רמ״ב ריש ע״ב (קמ״ס ע״ג מדפי הס״ק ד״ה נרמ״ת), דהקשה לרבינו תוספות יום טוב שאמר דהאי קרא דביום השבת אתיא לסידור, ואינו כן דמהגמ׳ חזינן ביומא דיליף לה מהאי קרא הקטרת בזיכין ולא סידור הבזיכין, אבל אפשר דגם הרב ברכת הזבח קשיא ליה ראיה שהביא הרמב״ם לאכילת הלחם ביום השבת דוקא דאינה ראיה.

ברם שם כתבתי להתנצלות הרמב״ם דסבירא ליה דכשם דהקטרת הבזיכים ילפינן מינה דיהיה דוקא בעצומו של יום ולא בבוקר כדאמרינן ביומא דף ל״ד ע״א, כן יהיה אכילת הלחם. ומצאתי תנא דמסייע לי הרב לקט הקמח דכן פירש ראית הרמב״ם, כאשר העתקתי בספרי הקטן נזיר שמשון על מתניתין דידן בדף קט״ו ע״א, עיין שם. ומה שכתב הרב שושנים לדוד על השגת הרב ברכת הזבח לרבינו תוספות יום טוב, כבר כתבתי שם (שנת של מי) דלאחר המחילה רבתי לא נהירין, עיין שם. וכבר כתבתי בהנהו ספרי זוטרי (שס) דבמחלוקת היא שנוייה אי זמן אכילת לחם הפנים הוה כל הלילה או לא, דמהתוס׳ לקמן דף צ״ה ע״א ד״ה שמע מינה, מוכח להדיא דלחם הפנים נאכל במוצאי שבת, אבל מדברי רש״י ז״ל שם אינו מוכח, כמו שכתבתי בקונטרסי הקטן שומר שבת דף כ״א ע״א בסוף ספרי אביר יעקב[8], עיין שם מה שכתבתי. ומקורו של הרמב״ם אפשר דיהיה איזה ספרי או ספרא או מכילתא דאנחנו לא ידענו.

ועיין מה שכתבתי גם כן בספרי הנזכר נזיר שמשון בפסחים פ״ב מ״ה, דמשם הייתי יכול לומר דהיה מקורו כפי הדקדוק דדייק הרב לחם שמים, אמאי לא תני גם כן שם והכהנים יוצאים בחלה ובתרומה ובלחם הפנים, אלא ודאי דהלחם הפנים לא היה נאכל במוצאי שבת, אכן דחיתי בשתי ידים דאינו ראיה כאשר כתבתי בטוב טעם, עיין שם. והרב פרשת דרכים בדרך חיים דרוש י״ט (ד״ה ומאמרי נקשת) כתב בפשיטות דלחם הפנים נאכל ליום ולילה, והערתי שם בספרי הנזכר שבת של מי דאשתמיטתיה דברי הרמב״ם ורבינו עובדיה במתניתין דידן דאמרו בהפך.

הן היום ראיתי בספר חק נתן דנכנס בכל האמור, ומפרש ראית הרמב״ם כאשר פירשתי דכמו שהעריכה אינה אלא ביום שבת דוקא גם האכילה כן, אלא דמספקא ליה אם חזר בו בחיבורו מדלא פסקו בהדיא דלחם הפנים דוקא ביום השבת ולא בלילה. ואנא ענייא אמינא דרבינו עובדיה קא סהיד דלא חזר ביה הרמב״ם, מדחזינן דאיהו ז״ל גם כן כתב כותיה, ומוכרח לומר דסמך בפירושו על המשנה, מה שלא נראה לו להרב חק נתן לומר כן. וליכא למידק ממה שפסק הרמב״ם בפי״ז דהלכות פיסולי המוקדשין דין י״ד שהבאתי לעיל שכתב דאם חישב בהקטרת אחד משני הבזיכין שיאכל כזית מלחם הפנים למחר הרי הלחם פסול, ומדנקט למחר ולא נקט לאכול בלילה שמע מינה דחזר בו דלילה זמנה היא, דליתא דאגב אורחיה כתב כן דומיא [ד]שתי כבשים דפסק בתחילה, וכמו שדחה הרב הנזכר עצמו דיוק זה שדייק במתניתין, דכפי הרמב״ם והר״ב אמאי תני לאכול מן הסדרים למחר ולא תני לאכול אחד מן הסדרים בלילה, ותירץ דאין הכי נמי הוה מצי למיתני הכי, אלא אגב דתני רישא גבי שתי הלחם למחר תני נמי גבי לחם הפנים למחר, ודוק הטיב[9]:

תוס׳ ד״ה לאכול אחד מן הסדרים וכו׳, ומאי דאמרינן

אברהם עמ׳ ר״ו שתירצו הקושיא באופנים שונים. 7. ועוד תמה דבמשנה צט: מבואר שכשחל שבת ביום הכפורים נאכל לערב והיינו במוצאי שבת, ואם דין אכילתו מן התורה הוא רק בשבת איך מותר בכה״ג לאוכלו במוצאי שבת. ועיין בשבת של מי (המצוין בפנים) מש״כ על זה ובמה שנתבאר בזה בהערות שם בקונטרס שומר שבת. 8. בשבת של מי מהדורת ירושלים תשכ״א נדפסו ההערות בתוך הספר שבת של מי קמח:. 9. ובעיקר נידון זה יש לציין ששיטת רבינו גרשום מעילה ט. ורבינו יונה אבות פ״ה מ״ה שלחם הפנים היה נאכל כל השבוע, ולדבריהם צריך לומר שמה שנקטה המשנה ׳על מנת לאכול אחד מן הסדרים למחר׳ הוא לאו דוקא אלא לאחר ששת ימי השבוע. ועיין עוד במרחשת ח״א סי׳ יא שדן לומר שבכל שבת היה צריך לאכול את הלחם רק למוצאי שבת, שהיה אסור לאוכלו בשבת מדין מוקצה כיון שבתחילת השבת לא היה ראוי לאכילה שהרי לא הוקטרו הבזיכים עדיין, ומגו דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי

בגמ׳ אילו איטמא חד אבר וכו׳. ושמא גם לענין טומאה אם ניטמאת אחת ניטמא כל הסדר, עכ״ל. כתב הרב צאן קדשים בביאור דבריהם דאף על גב דלענין אם איטמי חד אבר לא איטמי כוליה, סבירא ליה ר׳ יוסי כטעמא דלעיל הואיל והוקבעו בסדר אחד חשוב טפי כחד מטומאה בירך של ימין דלא איטמא ירך של שמאל. אבל לפי זה יש לדקדק דעל כרחין כיון דלר׳ יוסי איטמי כוליה, כל שכן לרבנן דסבירא להו דאפילו בחישב לאכול אחד מן הסדרים דזה וזה פיגול, מכל שכן בנטמא אחת מן החלות דאיטמי כוליה סבירא להו, יקשה לרבנן בסיפא דפליגי על ר׳ יהודא בניטמא אחד מן הסדרים סבירא ליה הטהור יאכל, אבל בנטמא אחת מן החלות מודים דנטמא כוליה, אם כן לפי זה לעיל דף י״ב ע״ב בנפרסה אחת מן החלות דמסיק הא נטמאת הנך כשירות אתיא דלא כמאן, וצ״ע[10].

והאלקים יודע דכן קשיא לי, והנאני למצוא כתוב בספרא דוקנא הנזכר שכיונתי לדעתו הגדולה, ולא יכולתי ליישב ישוב נכון. ודוחק לומר דמהאי טעמא כתבו תוס׳ ושמא גם לענין טומאה וכו׳, ולא מצי למיחלט סברתייהו מכח קושייתין, דלפי מה שדקדקנו לא היו להם לומר כן אפילו בדרך שמא. וצריך ישוב ולא כאשר נדחק הרב חק נתן, עיין שם[11]:

בא״ד והא דנקט הכא ובסיפא אחד מן הסדרים ולא נקט חלה אחת מאחד מן הסדרים, משום רבותא דר׳ יוסי ובסיפא משום רבותא דחכמים, דאף על פי שחשיב על כל הסדר, אפילו הכי אותו סדר דוקא פיגול וטמא והשני אינו פגול וטהור, עכ״ל. כונתם פשוטה דהאי סיום דבריהם קאי אריש מילייהו דאמרו דהוא הדין חלה אחת מן הסדרים וכו׳, ואמרו השתא דהא דנקט מן הסדרים לרבותא דר׳ יוסי דאף על גב דחישב על כל הסדר אפילו הכי אותו סדר דוקא פגול ולא הסדר האחר, וכן רבותא היא לרבנן בסיפא דמתניתין בענין טומאה דאותו סדר טמא והשני טהור, וזה אומרם אותו סדר דוקא פיגול לר׳ יוסי וטמא לרבנן והשני אינו פגול לר׳ יוסי וטהור לרבנן, וק״ל.

וראיתי בספר החשוב קול הרמז דאחר שהביא דברי תוס׳ הללו ופירשם כאמור, כתב עוד מדנפשיה ואיצטריך למתני כבשים ובזיכין, דאי תני כבשים הוה אמינא בהא קאמר ר׳ יוסי משום דהכבשים אינם מעכבים את הלחם אליבא דר׳ עקיבא ור׳ שמעון סבר הלחם אינו מעכב את הכבשים כדלקמן פ״ד מ״ג, ומשום הכי די שיפגל אותו שחשב, אבל הבזיכין והסדרים שמעכבים זה את זה אימא מודה ר׳ יוסי קא משמע לן, ואי תני סדרים בהא קאמרו רבנן, אבל בכבשים אימא דמודו לר׳ יוסי קא משמע לן, עכ״ל:

גמ׳ איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא, איבעית אימא סברא לא עדיפא מחשבה ממעשה הטומאה וכו׳, איבעית אימא קרא והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ממנו ולא מחבירו, ע״כ. כבר הרב למנצח לדוד פירש טעמא למאי איצטריך תרתי איבעית אימא, ואנא ענייא אמינא במקצת [כ]תורתו ובמקצת [כ]דברי הרב צאן קדשים טעם לשבח, דלפי הסברא קשה לישנא דר׳ יוסי דאמר פיגל בירך של ימין ולא נתפגל הירך של שמאל דמשמע אבל פסול הוי[12], ולפי הסברא דאילו איטמי חד אבר מי איטמי ליה כוליה הוה ליה להכשיר לגמרי ואמאי נפסל, לכך קאמר איבעית אימא מקרא, והא נמי קשה דבזבחים דף כ״ט (ע״ב) דרשינן ממנו ולא מחבירו[13] להוציא מחשבת חוץ למקומו ולא להא, לכך איצטריך איבעית אימא סברא. והא דקאמר לא נתפגל ולא קאמר ר׳ יוסי כשר, יש לומר דסירכיה דלישנא דפיגול נקט מדקאמר פיגל בירך של ימין, ואין הכי נמי דסבירא ליה דכשר, ודוק דבהכי מתרצינן קושית הרב בעל צאן קדשים הנזכר עיין שם:

שם איתיביה רב נחמן לרב הונא, וחכמים אומרים לעולם אין בו כרת עד שיפגל בשתיהן בכזית. על כרחן יש למחוק תיבות וחכמים אומרים כאשר הגיה הרב ברכת הזבח, וטעמא טעים דקאמר הש״ס מני ואילו גרסינן וחכמים אומרים לא שייכא תו לומר מני, עיין שם. ולא ידעתי היכא מיתניא משנה זו דלעולם וכו׳ שכתב רש״י ז״ל לקמן בדף י״ד ע״א ד״ה ולרבי וכו׳, ולא מצאתיה אפילו בתוספתא דמסכתין:

תוס׳ ד״ה אי אמרת בשלמא חד גופא, נראה וכו׳

לכל השבת, ומה שמבואר במשנה לקמן צט: שהיה נאכל בשבת היינו לר׳ שמעון דלית ליה מוקצה. **10.** וכן הקשה רע״א. **11.** ובקרן אורה יישב דהגמ׳ שם מיירי דהחלה נטמאת אחר שהורידו את הלחם מן השולחן ואז אין ללחמים צירוף ליחשב דבר אחד כיון שכבר ירדו, אבל התוספות מיירי באופן שעדיין לא הורידו והשולחן מצרפם. אמנם לדעת החזו״א קמא סי׳ כח ס״ק יב אין כונת התוס׳ שבנטמא לחם אחד נטמא ממש כל הסדר רק שכל הסדר מקבל דין טומאה, לפי״ז אין לתרץ כתירוץ זה. עוד תירץ הקרן אורה שלדעת הרמב״ם פסולי המוקדשין פי״ז הי״ד שהסוגיא שם מיירי בלחמי תודה ולא בלחם הפנים, לפי זה מיושבים דברי התוספות שבלחמי תודה לא אמרינן שבנטמא אחד נטמאו כולם כי הם לא הוקבעו בכלי אחד, מה שאין כן בלחם הפנים שהם נקבעו בכלי אחד נטמא אחד מהם נטמאו כולם. **12.** וכן צידד הגרי״ז ודקדק כן מלשון רש״י ד״ה לא נתפגל, דקאמר והאוכלה אין חייב כרת, משמע דפסול מיהא הוי, עיין שם שביאר דלענין פסול שפיר חשבינן ליה כחד. **13.** לשון הגמ׳ שם הוא ׳ממנו אחד ולא שנים ואיזה זה חוץ לזמנו׳.

משום הכי מצטרף נמי כשמערב וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים[14]:

בא״ד מה מועיל מה שעשאן הכתוב גוף אחד דאפשר נמי דקסבר רב הונא וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש דהא שתי יריכות נמי מחד גופא אחת ואפילו הכי חשיבה תרי גופי, לפי זה מה מועיל שעשאן הכתוב לחלות גוף אחד אי איתא דחשיב כתרי גופי לאחר שהובדלו זו מזו. והכונה דליכא למימר דלענין זה מועיל שעשאן הכתוב גוף אחד היכא דערבינהו שחישב לאכול כזית משתיהם, אבל בשתי יריכות שלא חישב אלא בחד משום הכי סבירא ליה לרב הונא דלא נתפגל הירך, משום הכי כתבו דאפשר דקסבר רב הונא בשתי יריכות נמי אפילו חישב בשתיהן בכזית דלא הוי פיגול אי חשבינן כתרי גופי אפילו ערבינהו, עכ״ל:

בא״ד וצ״ע וכו׳. עוד כתב הרב הנזכר דפירש הוא, דמנא ליה להקשות דילמא רב הונא מודה אפילו בשתי יריכות היכא דערבינהו שחישב משתיהם בכזית דמצטרפין והוא הדין בחלות, עכ״ל:

דף י״ד ע״א

גמ׳ אבל אמר כזית משתיהם מצטרף וכו׳. כתב הרב הנזכר ליכא למידק דילמא היכא דאמר חצי חצי כשר לגמרי, ובכזית משתיהן מצטרפין לפסול אבל לא לפגל, לפי זה הוה ליה לאשמועינן דבכזית משתיהן מצטרפין לפסול ומימלא ידעינן דבחצי חצי כשר לגמרי, עכ״ל:

רש״י ד״ה אלא אי אמרת וכו׳, דלא מהני להו להצטרף. כצ״ל:

ד״ה ולאפוקי מדרבי מאיר דאמר מפגלין וכו׳, ומדקאמר הכא ובשתיהן דמשמע אף בשתיהן. כן הגיה הרב הנזכר, וכאן סיים הדיבור[15], והרב חק נתן הגיה באופן אחר, עיין שם:

ד״ה ולאפוקי נמי מדרבנן וכו׳, נתפגלה חברתה היינו דקאמר לעולם וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר (פלן קדשים):

ד״ה פיגל בדבר הנעשה בחוץ וכו׳, בצו את אהרן. כאן הוא סוף דיבור, ואחר כך דיבור אחר להזות מדמו על הפרוכת, וכאן נמי הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר להקטיר אימורין דהקטרת אימורין על מזבח החיצון, כן הגיה הרב הנזכר:

תוס׳ ד״ה פיגל בדבר הנעשה בפנים וכו׳, וכהאי גונא בפרק קמא דזבחים גבי ר׳ שמעון וכו׳. כצ״ל:

ד״ה הקומץ והלבונה, הקשה בקונטרים פשיטא וכו׳. וקשה לפירושו וכו׳, עד סוף הדיבור. כן הקשו בזבחים דף מ״ב ע״ב ד״ה הקומץ, וכבר עמדתי בין בדברי רש״י ובין בדברי תוס׳ דהתם בספרי הקטן אביר יעקב דף ח״נ ונ״ט וביארתי דברי שניהם כפי קוצר דעתי, והארכתי קצת גם בדברי המחדשים זלה״ה עיין שם:

ד״ה והלבונה, בפרק בית שמאי מפרש משום דאין לחם מתירין וכו׳, ואף על פי שיכול להקטיר וכו׳, עד סוף הדיבור. גם זה כתבו בזבחים בדף הנזכר, ועיין מה שכתבתי בשיטתי שם בספרי הקטן מטה עז (תוס׳ ד״ה והלבונה):

ד״ה ומנחת נסכים, בפרק בית שמאי פירש הקונטרים דלא גרסינן מנחת נסכים וכו׳, עד סוף הדיבור. כל זה כתבו גם כן שם בזבחים דף הנ״ל עיין שם:

ע״ב

גמ׳ אמר ליה אביי אימור דשמעת ליה וכו׳, כולו מתיר וחצי אכילה מי שמעת ליה, ע״כ. הרב צאן קדשים הקשה דילמא רבי בחצי מתיר וחצי אכילה מכשיר לגמרי, ובכולו מתיר וחצי אכילה סבירא ליה דמצטרפי לפסול ולא לפגל, ולוי דסבירא ליה דארבע עבודות אין מצטרפות לפיגול כרבי סבירא ליה, ורבי בכולו מתיר וחצי אכילה גזר לפסול אטו כולו מתיר וכולו אכילה דפיגול הוא כרבי יוסי, אבל לגזור חצי מתיר וחצי אכילה לפסול משום כולו מתיר וחצי אכילה דאינה אלא פסול לא גזר, וצ״ע ליישב, עכ״ל.

ובהורמנותיה אתרץ קושייתיה, דאי איתא דהכי סבירא ליה רבי דכולו מתיר וחצי אכילה מצטרפי לפסול האי דינא הוה ליה למימר, דמימלא הוה שמיע בחצי מתיר ובחצי אכילה דמכשר, ומדלא נקט הכי משמע דסבירא ליה דגם בכולו מתיר וחצי אכילה מיכשר לגמרי כמו חצי מתיר וחצי אכילה, ודוק:

תוס׳ ד״ה שחיטה וזריקה וכו׳, דדם סכין מקדשה וכו׳. והא דקאמר לעיל דף י״ג ע״ב מכדי תרוייהו קדושת כלי הוא[16] וכו׳ ופירש״י דמקבל מקדש דם בכלי, היינו על ידי סכין, וכן כתב הרב הנזכר[17]:

14. היינו שבמקום תיבת ׳כמו׳ צ״ל תיבת ׳נמי׳, ובשיטה מקובצת אות כו הגיה שבמקום תיבת ׳כמו׳ צ״ל ׳כאן׳. 15. ועיין בשיטה מקובצת אות יז שהגיה באופן אחר קצת. 16. ואמנם בזבחים יג: גרסינן דשחיטה ונתינת קומץ בכלי תרוייהו הוו ׳מתן׳ כלי ולא גרסינן ׳קידוש כלי׳. 17. אך יעוין בהגרי״ז (הובא במנחת אברהם) דהחילוק בין שחיטה לקבלה הוא דבשחיטה הקידוש שלה הוא ע״י העבודה שיש בה ולפיכך חשיב בא לקדש כבא להתיר, אבל בקבלה הקידוש שלה הוא ע״י הכלי שרת ולפיכך לא חשיב בא לקדש כבא להתיר, ולפי

מתניתין נטמאת אחת מן החלות או אחד מן הסדרים וכו׳. הרב קול הרמ״ז במתניתין דלעיל כתב טעמא דנקט גם הכא תרתי חלות וסדרים, עיין שם:

דף ט״ו ע״א

גמ׳ וצריכי דאי אשמועינן תודה וכו׳ ליפגלי נמי כבשים צריכא, ע״כ. עיין ברבינו עובדיה דסיים ואמר ואי תנא כבשים הוה אמינא התם כי מפגלי כבשים מפגל לחם משום דהוזקקו זה עם זה בתנופה, אבל תודה דלא הוזקקו אימא כי מפגל בתודה לא מפגלי בחלות צריכא, עכ״ל[18]. ועיין בספר צאן קדשים שכתב דהוה מצי למימר הש״ס גם כן אי אשמועינן תודה הוה אמינא התם דתודה מפגלת את הלחם משום דלחם איקרי תודה, אבל כבשים דלא אשכחן דלחם איקרי כבשים אימא כי מפגל בכבשים לא ליפגל נמי לחם קא משמע לן, עכ״ל:

רש״י ד״ה או לא, פגלי לחם דשייר במחשבה, עכ״ל. הרב הנזכר הגיה כך לאיפגולי ללחם דשייך במחשבת תודה[19]:

תוס׳ ד״ה ורבי יהודא סבר אין הציץ מרצה והוה ליה וכו׳, דמאי דהותרה בציבור לא מהניא וכו׳ (*כצ״ל), הוא הדין נמי דלא מהניא למישרייה לטהור, וכיון דלענין היתר אכילה לא מהניא לא הויא כריצוי וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש דבריהם כיון דטומאה הותרה בציבור לא מהניא לטמא למישרייה באכילה לא הוי כריצוי ציץ למישרייה לטהור, ור׳ יהודה סבירא ליה דאי הוה אמרינן דציץ מרצה הוי מהניא נמי לטמא למישרייה באכילה, עכ״ל:

ד״ה והא עולין, ואפילו למאן דאמר וכו׳ הני מילי ביחיד וכו׳. עיין בתוס׳ לקמן דף כ״ה ע״ב ד״ה דמרצה מה שאכתוב משם הרב צאן קדשים:

ד״ה ופליגי, משמע דאי משכח תנאי דציץ מרצה על העולין וכו׳, עד סוף הדיבור. דבריהם קשים להולמן כאשר קדמני הרב חק נתן להקשות דמהיכא משמע דר׳ יהודה סבר דציץ מרצה על העולין מדקאמר שניהם יעשו בטומאה, אדרבה מדקאמר הכי משמע דאינו מרצה, דאי מרצה אמאי לא הוי טהור בטהרתו כיון דציץ מרצה על העולין הויא הקטרה מעלייתא ואסור לטמא את הטהור כדפירש״י (ד״ה שמין), ואי משום דלא קאמר שניהם יצאו לבית השריפה כדקאמר במתניתין גבי סדרים שמע מינה דסבר ציץ מרצה על עולין, ליתא דר׳ יהודה לטעמיה דאמר טומאה הותרה בציבור ולכן גבי בזיכין יעשו בטומאה, אבל גבי סדרים לא יאכלו בטומאה דלא מהני האי טעמא דהותרה בציבור להיתר אכילה כמו שכתבו תוס׳ בדיבור דלעיל (ד״ה וכי). גם מה שכתבו דרבנן דאמרי טמא בטומאתו וכו׳ קסברי אין הציץ מרצה על העולין, אדרבה איפכא הוא מדאסרי רבנן לטמא הטהור, שמע מינה דקסברי דציץ מרצה על העולין ולכך אסור לטמא את הטהור.

ויש ליישב בדוחק דהתוס׳ לא הוו מפרשי כפירש״י אלא דרך אחרת היתה להם, והכי פירושו ר׳ יהודה אומר שניהן יעשו בטומאה רצה לומר אף על גב דבזך אחד מהם נטמא אפילו הכי שניהם מקטירים אותן, שאין קרבן ציבור חלוק שמקטירים אחד ומניחים אחד, ולא כפירש״י שפירש לענין הגעה זה בזה אלא לענין הקטרה, וחכמים אומרים הטמא בטומאתו דמתניתין והטהור בטהרתו רצונם לומר כיון דטהור הוא יעלה למזבח. ולפי זה מקשו שפיר דר׳ יהודא אדר׳ יהודא דבמתניתין סבר דאין הציץ מרצה על אכילות, והכא סבר דציץ מרצה על העולין מדאמר דגם הטמא יעלה על המזבח ולא סבירא ליה כרבנן, דאי משום דטומאה הותרה בצבור הני מילי היכא דלית לן טהור כלל אבל הכא דנשאר בזך טהורה די בהעלאתו, אלא שמע מינה דטעמא הוא משום דציץ מרצה על עולין, וכן קשה דרבנן אדרבנן מדקאמרי הטמא בטומאתו רצונם לומר שלא יעלה אלא ישרף, שמע מינה דסבירא להו דאין הציץ מרצה על עולין דאי מרצה הוה להו לעלות ובמתניתין קסברי דציץ מרצה על אכילות, כן נראה לי לפרש דבריהם. ואפשר דהאי פירושא לא היו מפרשי אלא לכאורה, אבל לפי האמת מפרשי כפירש״י ז״ל, ונפל חסרון בדבריהם, עכ״ל.

ועיין בספר צאן קדשים דהגיה ריש לשונם כך, ופליגי משמע דאי משכח תנא דאין הציץ מרצה על העולין הוה ניחא, ופירש דבריהם דהשתא לא פריך אלא לר׳ יהודא כמו שפירש רש״י אבל רבנן על כרחך סבירא להו נמי דהציץ מרצה על העולין, דליכא תנא דלא סבירא ליה הכי והויא הקטרה מעלייתא, משום הכי סבירא להו הטמא בטומאתו וכו׳ דאסור לטמא את הטהור, אבל אי משכח תנא דסבירא ליה דאין

דבריו דברי התוס׳ מיושבים ואי״צ לומר כהצאן קדשים. 18. וכן הוא ברש״י ד״ה אימא עפ״י הגהת השיטה מקובצת באות כג והגליון. ובקול הרמ״ז הקשה על זה איך יתכן שהתודה תהיה מפוגלת והלחם לא, והרי התודה היא המתירה את הלחם ואם חל בה פיגול צריך להיות שאף הלחם יהא מפוגל. 19. וכעי״ז הגיה השיטה מקובצת אות כה.

הציץ מרצה לעולין הוה קשה לשניהם, עכ"ל. והמעיין יבחר ויקרב[20]:

ד"ה ר' יהודה אומר אפילו שבט אחד טמא וכו', כיון דיש בה אכילה וכו'. הרב צאן קדשים הנזכר פירש דפסח נאכל בטומאה מה שאין כן בשאר קרבנות צבור, ולעיל בבזיכין דקאמר ר' יהודה נמי תרי טעמי לפי שאין קרבן ציבור חלוק אף על גב דטומאה הותרה סבירא ליה, התם נמי איצטריך ליה טעמא דאין קרבן צבור חלוק כדי ליגע זה לזה אם ירצה וליטמא את הטהור, עכ"ל:

ד"ה והכא מאי ציץ מרצה איכא וכו', אבל לטומאת הגוף דלא מהני ציץ אפילו בלא ציץ, עכ"ל. כונתם כדפירש הרב הנזכר היכא דלא מישתכחא טהורין עבדי בטומאה אפילו בלא ריצוי ציץ:

ד"ה לחם איקרי תודה וכו', מה שמקשים דאמרינן בפרק הערל וכו'. כן הגיה הרב הנזכר:

בא"ד מאי טעמא דלא ילפינן תרומה מביכורים אף על גב וכו'. הגהת הרב הנזכר:

ד"ה המפגל אין מתפגל וכו' וכו', עד סוף הדיבור. כבר הרב הנזכר פירש דבריהם יפה מרישיה לסיפיה, עיין שם:

ע"ב

תוס' ד"ה שזרע כרמו של חבירו סמדר וכו', דלא תימא מה שהתירו הגפנים משום דנגמרו ולא הוסיפו מאתים ולא משום דאין אדם אוסר, עכ"ל. פירוש לא תימא דהא דהתירו הגפנים משום דנגמרו, אלא משום הכי נקט סמדר דאף על גב דלא נגמרו ויש לחוש שהוסיפו מאתים אפילו הכי התירו, ועל כרחך הטעם הוא משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכן פירש הרב הנזכר דבריהם:

ד"ה והתירו הגפנים, היינו כר' יוסי ורבי שמעון וכו', דאם כן הוי דאורייתא כמו קנבוס ולוף דמסקינן הכא דאסיר, והתם מסיק ר' יוסי דשרי (*כצ"ל), אלא דרב פוסק התם כרבנן, עכ"ל. במסכת כלאים פ"ז משנה ד' מייתי ר' יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית דהתירו רבי עקיבא מטעמא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ואי אמרינן דתבואה דהתם דשרי ר' יוסי ור' שמעון מהאי טעמא דמיירי תבואה דחמשה מינין הוי הפך דהכא, דהכא מסקינן דאסור דומיא דקנבוס ולוף. אכן אליבא דרב דפסק התם בסוף פרק הערל דלא כר' יוסי אלא כרבנן, [שפיר אפשר לומר] אפילו דתבואה דהתם מיירי סתם תבואה של ה' מינים ור' יוסי מתיר, כיון דסוגיא דהכא קאי גם כן אליבא דרב שפיר אתיא דלא כר' יוסי אלא כרבנן[21]. וכן פירש הרב צאן קדשים עיין שם, גם אשור בתוס' ביבמות סוף פרק הערל דף פ"ג סוף ע"א ד"ה ר' יוסי אומר וכו', ועיין בהר"ש בפ"ז דכלאים משנה ד' מה שפלפל בלשון ירושלמי שהביאו שם פלוגתא דר' יוחנן ור' אלעזר:

מתניתין הזבח מפגל את הנסכים משקדשו בכלי דברי ר' מאיר, ע"כ. ופירש רבינו עובדיה וחכמים פליגי עליה בזבחים פרק בית שמאי משנה ג' דף מ"ג ע"א ואמרי שהנסכים אין בהם פגול אף באותן הנסכים הבאים עם הזבח. וראיתי בספר קול הרמז שדקדק אמאי תני דברי ר' מאיר, ואמר מר לרמוז דדוקא בבבא זו הוא דפליג ר' מאיר ולכן תני בה דברי ר' מאיר, והא דהדר למיתני לה הכא, להוסיף משקדשו בכלי וללמד דאפילו הכי פליגי רבנן עליה, עכ"ל. ולא המתקתי דברי קדשו, דהא גם בבבא אחריתי פליגי רבנן בהקריב נסכיו למחר דר' מאיר סובר דהנסכים מפוגלין והזבח אינו מפוגל, ורבנן סברי דגם הנסכים אינן מפוגלין, ואם כן בסיומא דמתניתין בתר תרי בבות הוה עדיף למיתני דברי ר' מאיר כיון דבשניהם פליגי ר' מאיר ורבנן, ודוק:

רש"י ד"ה מפגל את הנסכים, שהשותה מהם חייב כרת, עכ"ל. כן פירש הרע"ם, והשיג עלייהו רבינו תוספות יום טוב דאמאי דקדקו לפרש על היין ולא כללו גם כן הסולת, דהא פלוגתייהו דרבי מאיר ורבנן מיירי אף בסולת, ועיין מה שדחק לתרץ הרב שושנים לדוד:

20. ובטהרת הקודש ביאר באופן אחר, דלעולם ס"ל להתוס' כדמשמע בדבריהם דלרבי יהודה הציץ מרצה על העולין ולפיכך אפשר לטמאות את הטהור, ולרבנן שאסור לטמא את הטהור משום דס"ל שאין הציץ מרצה על העולין, אלא שהביאור בזה הוא כך, דמה שמותר לטמא את הבזך הטהור אם הציץ מרצה על העולין זה מחמת שלכתחילה צריך להקריב את כל הבזיכין ביחד וכמו שמבואר בגמ' בפסחים סד: לענין אימורים שמצוה להקריב את כל האימורין ביחד, אבל למאן דאמר שאין הציץ מרצה על העולין אין הקרבת הבזיכין בטומאה רק מדין דחויה ואין על זה ריצוי גמור ולכן עדיף שלא לטמאות את הבזך

21. הכונה דלמאי דמסקינן שם דרב פוסק דלא כר' יוסי אלא כרבנן, ממילא אפשר לומר דמחלוקת רבנן [היינו ר' מאיר] עם ר' יוסי ור' שמעון מיירי כן בתבואה ממש דחמשת המינים, ומכל מקום אין סתירה מהמבואר בסוגין דרק בדרבנן איכא חילוק בין הזרעים דהמסכך לגפנים של הבעלים, אבל בדאורייתא ליכא שום חילוק והכל אסור, דיש לומר דחילוק זה נאמר בסוגין אליבא דרב דס"ל כרבנן, אבל ר' יוסי ור' שמעון ס"ל דאפילו בדאורייתא לא נאסר משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וכן ביאר גם בברכת הזבח, וכן משמע בתוס' ביבמות.

גמ׳ תנו רבנן לוג שמן של מצורע וכו׳ דברי רבי מאיר, אמרו לו לרבי מאיר והלא אדם מביא אשמו וכו׳. לפום הנראה משמע דרבנן הוא דאמרו לרבי מאיר והלא וכו׳, ופליגי עליה כמו בברייתא קמייתא דחכמים פליגי עליה בנסכים. אכן בזבחים דף מ״ג ע״א חזינן במתניתין דר׳ שמעון הוא דפליג עליה דרבי מאיר בלוג שמן של מצורע, וכתבו תוס׳ שם דר׳ שמעון הוא רבנן גם כן דפליגי גבי נסכים, ובשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז הרגשתי על התוס׳ אמאי לא סייעו מאמרם מהברייתות שלפנינו דשוים הם בין בנסכים ובין בלוג שמן דתני בשניהם אמרו לו, ומשמע דמאן דפליג עליה בחדא פליג עליה באחריתי, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אפשר לשנותן לזבח אחר וכו׳. ועוד דאין לב בית דין מתנה אלא היכא דלא הוצרכו, אבל אם הוצרכו אי אפשר לשנותן, עכ״ל. ראיתי בספר צאן קדשים דהקשה על דבריהם דהא הכא רבנן אמרו לרבי מאיר איפשר לשנותו ורבי מאיר מיירי אם פיגל בזבח שיהא הנסכים מפוגלים, ולפי זה הוי נמי לא הוצרכו דהא הזבח פגול ושייך לב בית דין, וצ״ע, עכ״ל. ובמחילה מכבודו אינו צ״ע כל כך, הן אמת דהכי משמע מה שפלפלו רבי מאיר ורבנן היכא דפיגל בזבח, אבל לפום קושטא פליגי נמי בנסכים הבאים בפני עצמן כדחזינן במתניתין [מסכת זבחים] פרק בית שמאי דף מ״ג ע״א, וכונת התוס׳ הוא דאין לומר דהא דאמרו רבנן הכא אפשר לשנותן משום תנאי בית דין, דאי נימא כן תינח אם פיגל בזבח דהוו לא הוצרכו יכול לשנותן משום דלב בית דין מתנה, אבל אם לא פיגל בזבח אלא בנסכים הבאים בפני עצמן, או אפילו בנסכים הבאים עם הזבח וחישב להקריב נסכיו למחר, דאין הזבח מפוגל לכולי עלמא אפילו לרבי מאיר, אמאי אמרו רבנן טעמא דאין הנסכים מתפגלים משום דאפשר לשנותן הא כיון דהזבח כשר הוי הוצרכו ואי אפשר לשנותן, וכן ראיתי בספר חק נתן דפירש דברי תוס׳ ותירץ קושית הרב הנזכר והנאני, עיין שם[22]:

בא״ד ונראה לפרש דפוגיא דהתם כרבי מאיר, עכ״ל. כלומר דוקא לרבי מאיר צריך טעמא דלב בית דין משום דאסור לשנותן, אבל לרבנן אפילו בלא לב בית דין מתנה מותר לשנותן, כן נראה כונת תירוצם. וקשה כאשר הקשה הרב חק נתן אם כן איך אמר רבי מאיר דהזבח מפגל את הנסכים, כיון דאית ליה לב בית דין מתנה, הא כיון דלא הוצרכו אף דהוקבעו בשחיטה אפשר לשנותן משום דלב בית דין מתנה עליהן, וליכא למימר דמתניתין איירי בקרבן יחיד דלא שייך ביה לב בית דין מתנה, דמתניתין סתמא בכל ענין מיירי, וצ״ע, עכ״ל.

ובהאי דכתבו תוס׳ דבקרבן יחיד לא שייך ביה לב בית דין איכא לגמגם קצת, דהא חזינן בזבחים סוף פרק בית שמאי (מו:) דתנן התנו בית דין אפילו ליחיד דלא לימא השוחט לשמו כדי שלא יבא לומר שלא לשמו[23]. ואפשר לחלק מהא להא[24], וק״ל:

בא״ד ואם תאמר והלא רב חסדא ככולי עלמא כדמפרש טעמא וכו׳. כפי הגהת הרב צאן קדשים צריך להגיה כך, ונראה לפרש דסוגיא דהתם כרבי מאיר ורב חסדא [סתמא] ככולי עלמא וכדקאמר טעמא התם משום דשמן גופא דמנחה הוא, אלא דקשה מאי קשיא ליה לרב חסדא ממתניתין דהתם, תיקשי ליה מהא דרבנן דהכא וכו׳:

בא״ד וכמו שפירשתי נראה דאיירי לענין דלא לשנותן לזבח אחר. כצ״ל[25]. כלומר דלא כפירוש רש״י דפירש לענין לינה. והא דפריך התם ממתניתין דקתני אם יש זבח אחר יקרב עמו מאי לאו דאיפסיל בשחיטה, הכי פריך הא דמכשר לזבח אחר משום דזבח זבוח לפניו ולב בית דין מתנה עליהן ומצי לשנותן, הא לאו הכי דלא היה זבח זבוח לפניו ולא היה לב בית דין היה אסור ליקרב ולשנותן לזבח אחר משום דהוקדשו מעיקרא כשנתנו בכלי הנסכים והוקבעו, דאי נימא דהוקבעו בשחיטה בלא לב בית דין הוה מצי לשנותן כיון דהזבח היה פסול ולא הוקבעו הנסכים, ולפי שמעתין דקאמר רבא לרבי מאיר דקסבר הנסכים הוקבעו בשחיטה לית ליה דהכלי קובעת אותן אלא השחיטה דוקא וכדקאמר זעירי, וקשה ממתניתין דהתם דתנן אם יש זבח אחר יקרבו עמו מטעמא דלב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיה לזבח אחר, כן הוא כונת

22. ועיין בטהרת הקודש שיישב הקושיא באופן אחר. 23. היינו דבגמ׳ בריש זבחים (ב:) איתא אהא דתנן בסוף פרק בית שמאי ׳ר׳ יוסי אומר אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד׳, ד׳אתנו בית דין דלא לימא לשמו דלמא אתי למימר שלא לשמו׳. 24. לכאורה החילוק פשוט, דהתם אין זה תנאי בגדר לב בית דין מתנה, אלא זו תקנה שחכמים תיקנו על האדם שלא יכוין לשמו שמא יבוא לחשוב שלא לשמו, אבל תנאי ממש שמגביל המעשה שלא חל לשם דבר זה אלא אם כן יארע כך וכך, זה אינו שייך אלא בקרבן צבור ולא בקרבן יחיד, שבית דין מתערבים להתנות תנאים רק בדבר השייך לצבור ולא בדבר השייך ליחיד. 25. וכן הגיה הצאן קדשים.

המקשן התם לפי פירושם לפי קוצר דעתי. ועיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים מה שפירשו דבריהם.

ומה שהקשה הרב חקרי לב להתוס׳ דהקשו לרש״י משתי הלחם ומסוכה ומחלק חילוקא, יש להשיב, עיין שם בחקירה ן׳ דף פ״ד ריש ע״ב (ד״ה כי מן) חלק אורח חיים:

בא״ד עוד יש לפרש ההיא דהתם דפרק התודה (*כצ״ל) אפילו כרבנן וכו׳. כונתם השתא לפרש סוגיא דהתם דפרק התודה אפילו כרבנן ולא דוקא לרבי מאיר כמו שכתבו עד עתה, ואמרו דאותה מתניתין דתנן הנסכים שקדשו בכלי וכו׳, קאי למתניתין דידן דתני הזבח מפגל את הנסכים וכו׳ דפליגי רבנן ורבי מאיר, ופלוגתייהו הוא דוקא היכא דפיגל בשחיטה וקסבר רבי מאיר דהנסכים דומיא דלחמי תודה היא והוקבעו בשחיטה, ובלחמי תודה תנן שם במתניתין שלפניה שחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו קידש הלחם, והנסכים דכוותייהו דהוקבעו גם כן בשחיטת פגול, ורבנן פליגי עליה וסבירא להו דבשחיטת פיגול לא קדשי נסכים ולא קבעו להו, אבל שחיטת כשר גם רבנן מודו דקבעו להו. והא דאמר זעירי התם נסכים מתקדשים בשחיטה לכולי עלמא אמרו אף לרבנן, אלא הא כדאיתא והא כדאיתא לרבי מאיר אפילו שחיטת פסולה ולרבנן דוקא שחיטת כשירה.

ופריך ליה ממתניתין דהתם דתנן ונמצא זבח פסול אם יש זבח אחר יקרבו עמו ואם לאו יפסלו בלינה, דמשמע דהוקדשו הנסכים בשחיטת הזבח, וקשה לתרוייהו בין לרבנן ובין לרבי מאיר, לרבנן אמאי הוקדשו כיון דהזבח פסול הא אינהו סבירא ליה דדוקא שחיטת כשר מקדשי להו ולא שחיטת פיגול, ולרבי מאיר נמי קשה מתניתין דאיהו לא אמר כמתניתין שלנו אלא פיגול דמקדשי נסכים ולא בשאר פסולי שחיטה, והתם תני בסתם כל פסולים משמע. (*וקושיא זו לא המתקתי דמכל שכן אתיא שאר פסולי שחיטה לרבי מאיר דקבעי לנסכים כיון דבפיגול נמי סבירא להו דקבעי להו). ועוד קתני התם אם יש זבח אחר ומשמע דוקא אם יש זבח אחר אמרו חכמים דשחיטה קבעי להו אף על גב דפיגול היא, הא ליכא זבח אחר שחיטת פיגול לא קבעי להו, ולרבי מאיר משמע הכא דאפילו בלא זבח אחר שחיטת פיגול קבעי להו. ואם תיקשי גם התם חזינן במתניתין דשחיטת פיגול קבעי להו אפילו בלא זבח אחר, דהא קתני ואם לאו יפסלו בלינה, ליתא דלאו מכח שחיטה היא אלא משום דקדשו בכלי, כן נראה לי לפרש כוונתם אם יסכים עמי המעיין, כי רואה אנכי דדבריהם סתומים ואיכא לעמוד מכמה אנפי בכל הדיבור, ומה שהגיע שכלי הקצר כתבתי ושרטטתי ואם שגיתי אלי תלין משוגתי.

אך אשקוטה בראותי סיום דבריהם הקדושים דסיימו, ומיהו קשה לפירוש זה דאם כן משכחת לרבנן דנסכי בהמה חייבין משום פיגול היכא שנעשית השחיטה בהכשר והשחיטה קבעי לנסכים, ואחר כך פיגל בשאר עבודות, ואינו כן דלרבנן לא מצינו דנסכי בהמה חייבים עליהם משום פיגול בעולם, משום דאפשר לשנותן לזבח אחר, ואפילו בנסכים הבאים בפני עצמם כדתנן בזבחים פרק בית שמאי מ״ג, ולכן אין לפרש פירוש זה אלא כדפירשו מעיקרא דסוגיא דהתם כרבי מאיר וגם זעירי אליבא דרבי מאיר אמרה[26], וכבר כתבתי דגם ההיא פירושא איכא לגמגם, וה׳ יאיר עיני בתורתו הקדושה ולא אכשל בה:

דף י״ו ע״א

ד״ה הוקבעו בשחיטה, כרבי דאמר שני דברים המתירים וכו׳. הא דר׳ ור׳ אלעזר ברבי שמעון הובאו לקמן בפרק התודה דף ע״ט (ע״ב) [ע״א]. וקאמר רבא דרבי מאיר סבירא ליה כרבי, ולכן כשאמרו לו רבנן אפשר לשנותו לזבח אחר לא הדר ביה ועמד בסברתיה, דכן מצינו דסובר רבי שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה:

מתניתין פיגל בקומץ וכו׳, ומודים חכמים לרבי מאיר במנחת חוטא ומנחת קנאות שאם פיגל בקומץ שהוא פיגול שהקומץ הוא המתיר, ע״כ. כבר לעיל בדף י״ד

26. ועיין בחזון איש (זבחים סי׳ יט ס״ק כה) שהוכיח כתירוץ השני של התוס׳ שגם לחכמים הנסכים נקבעים בשחיטה, ממה ששנינו בזבחים פג. שרבי שמעון אומר שאם הזבח פסול והנסכים כשרים הדין הוא שהזבח שעלה לא ירד והנסכים אם עלו ירדו שהם נפסלים מחמת פסול הזבח, ומבואר בגמ׳ פד. שדברי רבי שמעון הם רק בנסכים הבאים עם הזבח, אבל בנסכים הבאים בפני עצמם אם עלו לא ירדו, והרי מבואר בזבחים מג. שרבי שמעון סובר שלוג שמן של מצורע אין חייבים עליו משום פגול אפילו כשהוא בא עם הקרבן, ומבואר בתוס׳ שם שגם בנסכים סובר ר״ש כן שאינם מתפגלים, ויוצא דדעת ר״ש כרבנן כאן שאין הנסכים מתקדשים בשחיטת הזבח, וממילא צ״ב מדוע ס״ל לר״ש שאם הזבח פסול הנסכים ירדו הרי אפשר לכתחילה להקריבם עם זבח אחר, וע״כ דמודים רבנן לר׳ מאיר שכשהיתה השחיטה כשרה הנסכים נקבעו. ועיין עוד בדבריו בסי׳ יד סק״ב שהוכיח עוד כתי׳ הב׳ של התוס׳. ובסי׳ יד סק״א תירץ קושית התוס׳ הנ״ל דאם כן יוצא שמודים חכמים לר״מ שיש אופן שהנסכים מתפגלים ולא משמע כן, ומתרץ דעיקר טעם חכמים שאין פיגול בנסכים הוא משום שאפשר להביאם מכאן ועד עשרה ימים, ורק דעל מה שאמר ר״מ שהנסכים נקבעים בשחיטה, ע״ז ענו לו חכמים

ע״ב קאמר הש״ס דתני ליה בבא זו דמודים חכמים במנחת חוטא וכו׳ משום דגזרו רבנן ופסלו במחשבה בשעת הקטרת קומץ דמנחת נדבה משום דאיכא קומץ דמנחת חוטא וכדפירש״י לעיל עיין שם:

שם שחט אחד מן הכבשים לאכול (שני סדרים) [שתי חלות] למחר הקטיר אחד מן הבזיכין לאכול שני סדרים למחר, רבי מאיר אומר פיגול וחייבים עליו כרת, וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר. הא דנקט תרתי כבשים ובזיכים, יש לומר דאי הוה תני כבשים לחודה הוה אמינא בהא סבירא להו רבנן דלא הוי פיגול משום דהוזקקו בתנופה החלות עם שתי כבשים, אבל בבזיכים דלא הוזקקו אימא מודו לרבי מאיר[27] קא משמע לן, ואי הוה תני בזיכים הוה אמינא בהא סבירא ליה רבי מאיר דהוי פיגול, אבל בחלות דהוזקקו בתנופה עם שני כבשים אימא דמודה הכא דשחט אחד מן הכבשים לחודיה לרבנן[28] דלא הוי פיגול, קא משמע לן דאפילו הכי סבירא ליה דהוי פיגול[29]:

שם שחט אחד מן הכבשים לאכול ממנו למחר הוא פיגול וחבירו כשר, לאכול מחבירו למחר שניהם כשרים, ע״כ. עיין מה שכתב רבינו עובדיה בריש פירקין (ד״ה אינה) דרבנן אמרו לר׳ יוסי כי אמרינן דאין מתיר מפגל את המתיר, היכא דלא איקבע בחד מנא כגון שני כבשי עצרת דשניהם מתירין את הלחם, ואם שחט אחד מהם על מנת לאכול את חבירו למחר שניהם כשרים, אבל היכא דאיקבעו בחד מנא כגון קומץ ולבונה ששניהם בכלי אחד מועלת מחשבת מתיר זה לפגל מתיר אחר, עכ״ל:

גמ׳ אמר רב מחלוקת שנתן את הקומץ בשתיקה וכו׳, אבל נתן הקומץ וכו׳ שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ע״כ. הרב חק נתן כתב משמע מהכא דקומץ ולבונה אין מקטירין אותן יחד אלא זה אחר זה, וכן משמע מכל האי סוגיא, וכן משמע בשילהי פירקין מהא דאמר רב המנונא וכו׳ הקטיר קומץ וכו׳, וכן משמע להדיא לעיל בריש פירקין דף י״ג ע״ב דקאמר אי בעי מקטיר האי ברישא ואי בעי מקטיר האי ברישא, ותימא מהא דתנא בריש פרק ב׳ דסוטה דף י״ד ע״ב סדר מנחות כיצד וכו׳, ומשמע בהדיא דמקטיר שניהם יחד, וכן פסק הרמב״ם בפי״ג דהלכות מעשה קרבנות דין י״ב. ותירץ דההיא דסוטה מיירי לכתחילה[30], וכל הני סוגיי מיירי בדיעבד, והכי תניא בתוספתא פ״ה דמנחות הקטיר את הקומץ בפני עצמו ואת הלבונה בפני עצמה וכו׳ כשירה, עכ״ל[31]:

שם איתיביה רב אחאי בר רב הונא לרבא במה דברים

דבכה״ג דהשחיטה פסולה אינם נקבעים כלל. **27.** לכאורה כונתו דכיון דהכבשים והחלות שניהם היו מונפים ביחד, לפיכך זה הוי ראיה שכל אחד נחשב כחצי מתיר, אבל בבזיכין שלא הוזקקו להיות מונפים עם הלחם אם כן הם דבר בפני עצמו ואין זה חצי מתיר. **28.** הלשון מגומגם קצת, וכונתו ׳אימא דמודה רבי מאיר לרבנן הכא דשחט אחד מן הכבשים לחודיה דלא הוי פיגול׳, קא משמע לן. **29.** בחסדי דוד על התוספתא (פ״ג הי״א ד״ה שני) ביאר באופן אחר הא דהוצרכה המשנה לנקוט גם כבשים וחלות וגם בזיכים וסדרים, שאם היו נחלקים רק לגבי קומץ ולבונה היה אפשר לסבור שמחלוקתם היא רק בשני מתירים שהוקבעו בכלי אחד [וכעין דאמרינן סברא זו לעיל יג:] שבזה סובר רבי מאיר שנחשבים כאחד ולכך מפגלים בחצי מתיר, אך שני מתירין שלא הוקבעו בכלי אחד כגון שני בזיכי לבונה גם הוא מודה שאין מצטרפים וכל אחד נחשב חצי מתיר ואין מפגלים בו. ואם היו נחלקים רק בבזיכי לבונה הייתי אומר שרק באופן ששניהם מין אחד ששניהם לבונה, רק בזה סובר רבי מאיר שהם נחשבים כאחד ומפגלים אפילו באחד מהם, אבל אם פיגל בקומץ הסולת ולא בלבונה זו חצי מתיר ואינו מפגל. ואם היו משמיעים את מחלוקתם רק בקומץ ולבונה ושני בזיכים היה אפשר לסבור שנחלקו רק באופן ששני המתירים הוקבעו ביחד, דהיינו הקומץ והלבונה הוקבעו בכלי אחד ושני הבזיכים הוקבעו יחד על השולחן כל השבוע, אך באופן שלא הוקבעו שני המתירים ביחד כגון כבשי עצרת, בזה מודה רבי מאיר שאין מפגלים באחד מהם. ואם היו משמיעים את מחלוקתם רק בכבשי עצרת, היה אפשר לסבור שרק בזה נחלקו חכמים על רבי מאיר שכן לא הוקבעו הכבשים ביחד, אך בקומץ ולבונה ושני בזיכים יודו לו שמפגלים באחד מהם, קא משמע לן. **30.** בחזון יחזקאל פ״ה ה״ט ביאר שלכתחילה צריך להקטיר הלבונה עם הקומץ משום דכתיב ׳ואת כל הלבונה אשר על המנחה׳ שמזה למדה הגמ׳ בסוטה שם שצריך להקטירם יחד. ובטהרת הקודש טו. על ד׳ התוס׳ ד״ה ופליגי, כתב שלכתחילה צריך להקטיר הכל יחד כמו שצריך להקטיר לכתחילה את כל האימורים ביחד כדמשמע בגמ׳ פסחים סד:. **31.** עוד תירץ בחק נתן בסוף ד״ה איתיביה, שזה מחלוקת הסוגיות שמלשון הסוגיא שלנו משמע דגם לכתחילה יכול להקטיר איזה שירצה ראשון, ושורש מחלוקתם האם יש בלבונה קידוש כלי או לא, שבסוגיא דסוטה מפורש שיש קידוש כלי גם בלבונה ואם כן הלבונה היא כקומץ ויש בה ארבע עבודות וצדינה להקטירה יחד עם הקומץ, אבל סוגיא דידן סברה כשיטת משנתנו שהמחשב בקומץ לבד הרי זה פגול ואין זה נחשב שפיגל בחצי מתיר, כיון דס״ל שאין דין קידוש כלי בלבונה ואין בלבונה ארבע עבודות ולכן אין דינה להיקטר יחד עם הקומץ ויכול להקטיר איזה שירצה ראשון. וע״ע בחדושי ר״ח הלוי פסולי המוקדשין פי״ח הי״ב ד״ה והנה) שתירץ שמה שמבואר בגמ׳ בסוטה הנ״ל שצריך להניח הלבונה על הקומץ ולהקטירם, אין עיקר הדין בזה מחמת ההקטרה שצריך להקטירם יחד, אלא עיקר הדין שצריך לקדש את הלבונה בכלי שהקומץ שם וזה נלמד מהכתוב ׳ואל כל הלבונה אשר על המנחה׳, אבל את ההקטרה שפיר אפשר לעשות כל אחד בפני עצמו כמבואר בגמ׳ כאן. [אך ברש״י בסוטה שם ד״ה ואת כל הלבונה, כתב, גבי הקטרה כתיב דמקטר קומץ ולבונה כי הדדי]. והחזון איש בגליונות על הגר״ח ובסי׳ כא סק״ד תירץ שמה שמניח את הלבונה בכלי שקומץ זה בשביל להקטירה, והוא הדין שיכול להניחה בכלי אחר ודיברה הברייתא בהווה שנוח להקטירם יחד אבל לעולם אין חיוב להקטירם יחד.

אמורים בקמיצה ובמתן כלי ובהילוך אבל וכו׳, ופירש״י בקמיצה וכו׳ דבהנך ג׳ עבודות אין דומה להן בלבונה הלכך כולו מתיר הוא, עכ״ל. (הקשה) [כתב] הרב הנזכר, כן פירש לקמן ע״ב גבי הילוך דמתן כלי, דההיא עבודה שלימה דאין מתן כלי בעבודת לבונה, וכן משמע מפירושו לעיל גבי ליקוט לבונה בזר, דלבונה אין בה לא הילוך מתן כלי ולא מתן כלי, אלא מלקט מעל הסולת רצה לומר השירים ומקטיר. ותימא גדולה מההיא ברייתא דריש פרק ב׳ דסוטה דתני בהדיא שמלקט את הלבונה ונותנה על גבי הקומץ ומעלהו ומקטירו בכלי שרת, וכן פסק הרמב״ם בפי״ג דהלכות מעשה הקרבנות דין י״ב דהיה מלקט את כל לבונתה ונותנה על הקומץ שבכלי הרי דהלבונה בעיא כלי גם כן כמו הקומץ, והניחו בצ״ע. ונראה לי ליישב דכונת רש״י היא לומר דבהני ג׳ עבודות אין דומה להן בלבונה לעכב, דבקומץ כל הני צריך קמיצה מתן כלי כדאמרינן לעיל בדף י״א ע״א, מה שאין כן בלבונה דאינו מעכב אם לא נתן בכלי על גבי הקומץ כדאמרינן לעיל בריש פרקין דף י״ג אי בעי מקטיר הא ברישא, בלתי נתינת הלבונה על גבי הקומץ בכלי, ודוק.

שוב פלפל על פסק הרמב״ם בפי״ו דהלכות פסולי המוקדשין דין ו׳ דכתב חישב מחשבת זמן בשעת קמיצה אבל לא בשעת ליקוט לבונה או שחשב מחשבת זמן בשעת ליקוט הלבונה אבל לא בשעת קמיצה הרי זה פסולה ולא פיגול עד שיחשב וכו׳, ותימא דהא קתני בהאי ברייתא דלא פליג רבי מאיר ורבנן אלא בהקטרה וסברי רבנן דאין מפגלין בחצי מתיר, אבל בקמיצה ומתן כלי והולכה מודים חכמים דמפגלין אף על גב דלא חישב בלבונה, ואם כן איך פסק רבינו ז״ל דגם בהני ג׳ עבודות אין מפגלין עד שיחשב בלבונה והוי דלא כמאן, ואי משום מתניתין דקתני פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ וכו׳ וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר, הא כבר פירש רש״י ז״ל דאיירי בהקטרת קומץ.

ועוד דלקמן ע״ב מחלוקת ר׳ יוחנן וריש לקיש בהולכה דר׳ יוחנן סבירא ליה כקמיצה וריש לקיש סבירא ליה כהקטרה, הרי דיש חילוק בין קמיצה להקטרה, ואם כן איך השוה רבינו כל הני ד׳ עבודות אהדדי. ועוד הא תנן בריש פירקין הקומץ את המנחה לאכול שיריה וכו׳ מודה ר׳ יוסי בזה שהוא פיגול, וכתבו תוס׳ אף על גב דר׳ יוסי לית ליה מפגלין בחצי מתיר הכא בקמיצה מודה דחשיב כעבודה שלימה כיון שאין כיוצא בה בלבונה, וכן פירש״י ז״ל לעיל דף י״ד ד״ה ולאפוקי מדרבי מאיר, ואם כן מאחר דמשנה שלימה קתני דבקמיצה כולי עלמא מודו, קשה איך פסק רבינו דלא כמתניתין. וראיתי בספר תוספות יום טוב ריש פירקין שכתב ליישב לרבינו ז״ל, דהא דקתני מתניתין מודה ר׳ יוסי בזה וכו׳ היינו לרבי מאיר הוא דמודה, אבל חכמים דר׳ יוסי ודאי סבירא להו דאין מפגלין, דלא תיקשי חכמים אחכמים וכו׳. ולא ידעתי מה מיישב בהאי ברייתא דקתני במה דברים אמורים בקמיצה ובמתן כלי ובהילוך וכו׳, דמשמע דחכמים מודים בג׳ עבודות הללו דמפגלים אף על גב דלא חישב בלבונה, ועוד דאכתי תיקשי דר׳ יוסי אדר׳ יוסי דהכא קתני מתניתין דמודה ר׳ יוסי לרבי מאיר דמפגלים בחצי מתיר, ובגמ׳ קאמר ר׳ יוסי היא ולאפוקי מדרבי מאיר אלמא ר׳ יוסי לית ליה מפגלים (כחצי) [בחצי] מתיר, אלא מאי אית לך למימר שאני הכא דקמיצה עבודה שלימה היא כמו שכתבו תוס׳, אם כן חכמים אחכמים נמי לא קשיא.

לכך נראה לומר דהרמב״ם רוח אחרת היה עמו לפרש ברייתא זו במה דברים אמורים וכו׳, דלא כפירש״י שפירש דבהנך ג׳ עבודות אין דומה להן בלבונה הילכך כולו מתיר הוא, דקשיא ליה ההיא ברייתא דריש פרק ב׳ דסוטה דמשמע מינה דהני עבודות שייכי נמי בלבונה כמו שכתבתי, הילכך מפרש הא דקתני במה דברים אמורים בקמיצה וכו׳ קאי אדרבי מאיר דמודה לחכמים, והכי פריך במה דברים אמורים דמודה רבי מאיר לחכמים דבעיא כולו מתיר, הני מילי בקמיצה ובמתן כלי ובהילוך בהני ג׳ עבודות דמודה רבי מאיר דאין מפגלין עד שיחשב נמי בלבונה, אבל בהקטרה פליג רבי מאיר וסבירא ליה דמפגלין בחצי מתיר, וכן ראיתי בספר ברכת הזבח משם רבו מהר״ר (עשהיל) [העשיל] ז״ל[32]. והא דבעי לקמן הולכה מאי היא אליבא דרבי מאיר קא בעי, וקאמר ר׳ יוחנן הולכה כקמיצה וריש לקיש אמר כהקטרה. אבל אכתי קשה מתניתין דריש פירקין דקתני הקומץ את המנחה וכו׳ מודה ר׳ יוסי בזה שהוא פיגול, כמו שהקשה הרב ברכת הזבח ונדחק ליישב.

ואיהו דחאו ומסיק דלעולם רבינו מפרש הברייתא דבמה דברים אמורים בקמיצה וכו׳ כפירוש רש״י ז״ל

32. וצ״ב טעמו דר׳ העשיל מה חילוק יש בין הקטרה לשאר עבודות, ומדוע דוקא בהקטרה פליג ר׳ מאיר וס״ל דמפגלין בחצי מתיר יותר משאר הג׳ עבודות.

דחכמים מודים לרבי מאיר בג׳ עבודות ראשונות כפירוש רש״י דלא בעי כולהו מתיר מטעמא שכתב רש״י ז״ל, אלא דסובר רבינו ורש״י ז״ל דהאי ברייתא דבמה דברים אמורים בקמיצה וכו׳ ובריתא דסדר מנחות כיצד וכו׳ דריש פרק ב׳ דסוטה פליגי אהדדי, דלפי ברייתא דידן אית ליה דלבונה לא היו נותנים אותה על הקומץ בכלי אלא אחר הקטרת הקומץ היו מלקטים אותה מעל השירים ומקטירין אותה בפני עצמה, ולכך חכמים מודים לרבי מאיר דהני ג׳ עבודות דלא בעי חישב בלבונה משום דכולו מתיר הוא, ומתניתין דקתני פיגל בקומץ וכו׳ דפליגי רבי מאיר ורבנן קאי אהקטרה, אבל ברייתא דריש פרק ב׳ דסוטה סברה דגם קמיצה ומתן כלי שייכי נמי בלבונה דלבונה גם כן בעיא מתן כלי על הקומץ, ולפי סברא זו חכמים ורבי מאיר פליגי בכל ארבע עבודות דגם קמיצה ומתן כלי חשיב חצי מתיר, ולכך אין פיגול עד שיפגל בכל המתיר. והשתא מתניתין דקתני פיגל בקומץ ולא בלבונה וכו׳ דפליגי חכמים ורבי מאיר אתיא כפשטא דבכל ד׳ עבודות איירי, ומתניתין דריש פירקין דקתני מודה ר׳ יוסי בזה לרבי מאיר הוא דמודה כפירוש התוספות יום טוב, אבל חכמים דר׳ יוסי פליגי בכל ד׳ עבודות אליבא דברייתא דריש פרק ב׳ דסוטה, ואף על גב דקאמר הש״ס ור׳ יוסי היא ולאפוקי מדרבי מאיר, אלמא ר׳ יוסי לית ליה מפגלין בחצי מתיר יש לומר דר׳ יוסי סבר כברייתא דבמה דברים אמורים בקמיצה דסבירא ליה דקמיצה ונותן בכלי אין דומה להן בלבונה, ולכך מודה לרבי מאיר דמפגלין בקמיצה, וכן משמע בריש פירקין (יג:) דר׳ יוסי לא סבירא ליה כברייתא דסוטה, דקאמר אליבא דר׳ יוסי אי בעי מקטיר האי ברישא ואי בעי מקטיר האי ברישא, דמשמע אף לכתחילה מקטיר כל אחד בפני עצמו, ואילו ברייתא דסוטה משמע דסבירא ליה דהקטרת שניהם יחד.

והעולה מכל האמור דברייתא דסוטה וברייתא דידן פליגי בלבונה אי בעי מתן כלי בלבונה או לאו, והשתא ניחא מה שכתב הרמב״ם ז״ל דבכל ד׳ עבודות אין מפגלין עד שיפגל בלבונה נמי, משום דאזיל לשיטתיה דפסק כברייתא דריש פרק ב׳ דסוטה כמו שפסק בפרק י״ג דהלכות מעשה הקרבנות, עכ״ל[33]. וכבר רמזתי בריש פרקין בגמ׳ ד״ה מהו דתימא דמפרשי המשניות הרב בית דוד והרב שושנים לדוד עמדו בדברי רבינו תוספות יום טוב, ועיין גם כן בספר צאן קדשים מה שכתב בישוב פסק הרמב״ם, עיין שם[34]:

שם קתני מיהא נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה, ע״כ. כל חי מרגיש אמאי לא פריך ממתניתין שלנו דתנן פיגל בקומץ ולא בלבונה דפליגי רבי מאיר ורבנן, וכן ראיתי דהרגיש הרב חק נתן. ותירץ דמתניתין איכא לאוקמי שפיר בהדיא בעבודה השנית שאינו עושה על דעת הראשונה כמו שכתבו תוס׳ ד״ה קתני, כלומר אי הוה מקשה ממתניתין הוה מוקמינן דמתניתין מיירי דפירש בהדיא בעבודה שנית של הלבונה שאינו עושה על דעת הראשונה של קמיצה שפיגל, ולכן סברי רבנן דאינו פגול, אבל אם עשאו בשתיקה אימא דמודו רבנן לרבי מאיר דפיגל, ולכן פריך מברייתא דתני בהדיא את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה, דבהא נמי סברי רבנן דאינו פיגול ולא אמרינן דעושה על דעת הראשונה הפך מימרא דרב[35]:

שם תא שמע במה דברים אמורים בדמים הניתנין על מזבח החיצון וכו׳. כל הסוגיא זו עד איבעיא דפיגל בהולכה הובא בזבחים דף מ״ב ע״א, וכן כל מה שכתבו תוס׳ הכא כתבו גם כן התם, ובשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז (סס ע״ג) הבאתי מה שתירץ הרב למנצח לדוד מאי דמסיק הכא הש״ס בקשיא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה חדא דהיינו קמייתא, פירוש דנתן את הקומץ בשתיקה וכו׳, ולענין כך שוות זה כזה וכו׳. כצ״ל, ועיין ברש״י בזבחים שם דפירש טפי:

33. וכן תירץ הקרן אורה, יע״ש. 34. ועיין עוד בחזו״א (מנחות סי׳ כב ס״ק יב יג) שיישב דהרמב״ם נקט דמתניתין דריש פירקין פליגא אהך ברייתא דסוגין, דלדעת מתניתין אף קמיצה חשיבא חצי מתיר כיון דאיכא כנגדה עבודת ליקוט לבונה, ודעת הברייתא דמתן כלי דקמץ חשיב מתיר שלם, דס״ל דקידוש לבונה הוא מין אחר של קידוש, ופסק הרמב״ם כמתניתין כנגד הברייתא. ובדומה לזה יישב הגר״ח (הובא במנחת אברהם עמ׳ קצט) וביאר שדבר זה אם הלבונה נחשבת חלק מעבודת הקמיצה או לא, תלוי במחלוקת רבי יוסי ורבנן שבמשנה (יג.) במחשב בקמיצה על מנת להקטיר את הלבונה למחר שדעת רבנן שחל הפיגול ודעת רבי יוסי שלא חל הפיגול, ומבואר בגמ׳ (יג:) שטעם רבנן הוא מחמת שהלבונה נקבעה בכלי אחד עם הקומץ ולכך היא נחשבת לגוף אחד עם הקומץ ומפגלין עליה, ולפי זה גם ליקוט הלבונה נחשב כחלק מעבודת הקמיצה כיון שהלבונה מגוף המנחה, אבל לרבי יוסי הסובר שאין הלבונה מגוף המנחה אם כן היא כלבונה הבאה בפני עצמה שאין בה עבודת קמיצה אלא הולכה והקטרה, ולכך כל מה שכתב הרמב״ם שקמיצה היא חצי מתיר זה רק לדעת רבנן אבל לרבי יוסי היא מתיר שלם, ולפי זה הברייתא שסוברת שקומץ הוא מתיר שלם אתיא כרבי יוסי והרמב״ם פסק כרבנן. וע״ע במשנת רבי אהרן מנחות סי׳ ז׳ שיישב גם כן דברי הרמב״ם כעין זה. 35. וכן תירץ השפת אמת.

ד"ה בין בראשונה וכו', וצ"ע בהחיא דלקמן דהקטיר שומשום וכו'. הרב צאן קדשים פירש דבריהם וזה לשונו, פירוש היכא סלקא דעתין לקמן דמאן דאמר פיגל כרבי מאיר, הא רבי מאיר לא קאמר אלא דחשיב בכל הזאות דבפנים, אבל בחצי הזאות מודה רבי מאיר דלא הוי פיגול אף על גב דחישב בהקטרה שלימה, מכל שכן בהקטיר שומשום, עכ"ל:

ד"ה קתני מיהא וכו', הוה מצי לשנויי שפירש בהדיא שאינו עושה על דעת הראשונה, עכ"ל. כלומר ולכן פליגי רבנן, ואף על גב דתני ברייתא בשתיקה נימא דשתיקה דתני לאו דוקא אלא דפירש בהדיא. ובהאי שינויא לא הוה שייך הקושיות שהקשה אחר כך הש"ס מעיקרא שתי תשובות וכו', ואף על גב דהווה דחיק האי שינויא, אפילו הכי הוה מצי לשנויי כך דלגבי מאי דמשני שוות הן דגם האי שינויא דמשני וכבר נתן את הלבונה בשתיקה דחיק הוי, ודוק:

ד"ה כגון שפיגל בראשונה וכו', ושמא סבירא ליה שירים מעכבין וכו'. בזבחים בדף הנזכר כתבו, ושמא פר רביעי דלקמן לאו משום דעל טהרו אלא סבירא ליה דשירים מעכבים וכו':

ע"ב

ד"ה כי מדי בהיכל מיא וכו'. ור"ת פירש וכו' דקא מדי כמו מתחלת עבודה לגמר עבודה דמהני גזירת הכתוב היא. כן הגיה הרב צאן קדשים:

גמ' איבעיא להו וכו', בשלמא לריש לקיש איכא נמי הולכה דלבונה, אלא לר' יוחנן מאי טעמא וכו'. ידוע דכל היכא דאמרינן כך בש"ס בשלמא לפלוני אלא לפלוני אחר קשיא, צריך למצא מן החוץ גם לאותו אמורא דאמר הש"ס בשלמא פירכא כל דהו, ולא פרכינן ליה משום דבקל מצינן לשנויי וקשיא ליה טפי סברת אמורא אחרית[36], והכא נמי נימא דכן הוא דגם לריש לקיש איכא למיפרך ליה מברייתא דלעיל דמותיב רב אחא בר רב הונא במה דברים אמורים בקמיצה וכו' כדפריך ליה לקמן, ומצינן לתרוצי כדתריץ לה לקמן, אבל לר' יוחנן קשה טפי מאי טעמא הולכה כקמיצה דהויא עבודה שלימה דליכא דכוותה בלבונה, הלא איכא גם הולכה בלבונה והויא חצי מתיר, ודוק:

שם אי הכי במתן כלי ובהילוך וכו'. בשלמא אי הוה אמרת גם כן גבי שינויא דמשני לא הילוך דמתן כלי ותני לה בהילוך ובמתן כלי לא הייתי מקשה, אמנם השתא דאמרת דמיירי בהילוך דמתן כלי, ושבקת הברייתא כאשר מיתניא במתן כלי ובהילוך, קשה דמשמע הילוך דהקטרה ולא הילוך דמתן כלי. ומשני ליה תני הכי:

שם אלא נתן את הקומץ בשתיקה הוליך מבעי ליה, קשיא, ע"כ. בדוחק נוכל לתרוצי דכיון דתני בא לו להקטרה וקרי ליה להולכה הקטרה כיון דצורך הקטרה היא, האי נתן דתני רצה לומר הוליך נמי ונתן לאו דוקא. ועיין בספר למנצח לדוד בזבחים דף מ"ב (ע"ח). ולענין הלכה כבר אמרנו (לעיל ע"ח ד"ה שוב פלפל) דהרמב"ם פסק בפי"ו דהלכות פסולי המוקדשין דין ז' דבעינן דיחשוב בכל ארבע עבודות ובכולהו שייכא חצי מתיר, וכמו שכתבתי לעיל משם הרב חק נתן בארוכה:

שם הקטיר שומשום לאכול שומשום עד שכלה קומץ כולו וכו'. עד סוף הסוגיא הרמב"ם ז"ל בפי"ו דהלכות פיסולי המוקדשין דין ט' פסק כמאן דאמר פסול, ועיין טעמיה בכסף משנה שם:

דף י"ז ע"א

רש"י ד"ה כחד דמו, מפגל להקטרה דלבונה, והני מילי לרבי מאיר וכו' (*כצ"ל) **אבל לר' יוסי דבריש פירקין אין מתיר וכו'.** עיין לעיל בדף י"ג ע"ב דר' יוסי לית ליה הא דאיקבע בחד מנא להיכא דלא איקבע, והאי דינא דאין הקטרה מפגלת הקטרה וכן אם חישב בכוליה מיפגל פסקו הרמב"ם בפי"ו דהלכות פיסולי המוקדשין דין ח' זיל קרי תורת אלקים חיים:

הדרן עלך פרק הקומץ זוטא:

הלא מזער היא אר"ש שיט"ה:

36. וכן כתב רבינו בהרבה מקומות בספריו, ולדוגמא יש לציין בשבת של מי סח: ושם הביא כלל זה בשם המהר"ם חביב בתוספת יום הכפורים ובשם העין זוכר מערכת בי"ת אות ה', ומטה עז ערכין כד: ד"ה בשלמא.

פרק הקומץ רבה

רש״י ד״ה לאכול דבר שאין דרכו לאכול וכו׳, דבר שדרכו לאכול פחות מכזית כשר, הא משנה יתירא דהא תנן בפרק קמא לאכול כחצי זית ולהקטיר חצי זית כשר, אלא לר׳ אליעזר איצטריך וכו׳. כונתו להרגיש דשתי בבות דמתניתין שלפנינו מיותרות הן בבא דלאכל דבר שדרכו לאכול וכו׳ פחות מכזית, ובבא אחריתי דלאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית משום דכבר תני לה בסוף פרק קמא (יג:) לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין, ואי איתא דבדבר שדרכו לאכול פוסל בחצי זית ליפסול משום דחישב בחצי זית אף על גב דאינו מצטרף עם הקטרה לכזית, אלא ודאי צריך לומר דתני להו משום ר׳ אליעזר דאף על גב דפסל במחשבה שלא כדרכו בבבא ראשונה דמתניתין וגזר שלא כדרכו אטו כדרכו, הכא לא גזר פחות מכזית אטו כזית, וכן לא גזר בצירוף דחצי זית דאכילה עם חצי זית דהקטרה, והכי אמרינן לעיל בדף י״ב ע״ב ובזבחים דף ל״א (ע״ב), דסיפא דלאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית דאינן מצטרפין ר׳ אליעזר היא.

והרב תוספות יום טוב הרגיש על דברי רש״י דדבריו לא יתכן אלא אליביה דמאן דאמר דר׳ אליעזר מדרבנן פסל כדאיתא בגמ׳ (ע״ב) דתרי תנאי אליביה דר׳ אליעזר, אבל למאן דסבירא ליה דר׳ אליעזר מדאורייתא קא פסל לא אתיא[1]. ותירץ דאפילו הכי ניחא ואתיא שפיר כר׳ אליעזר והא גופיה קא משמע לן, דלא תימא דר׳ אליעזר מדרבנן פסל משום גזירה וקא משמע לן דבכחצי זית מכשיר, ואי איתא דמדרבנן אם כן הכי נמי ליגזור אלא טעמיה דברישא מדאורייתא היא, עכ״ל[2]:

תוס׳ ד״ה הקומץ את המנחה וכו׳, משום דבעי למתני ר׳ אליעזר פוסל איצטריך דלגופיה לא איצטריך וכו׳, דבסוף פרק קמא משמע דאפילו כשר שמעינן מינה גבי האי דדייק טעמא דלאכול ולהקטיר וכו׳, עכ״ל. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם בפשיטות דלעיל בדף י״ב ע״ב דייק הש״ס טעמא דלאכול ולהקטיר הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול מצטרף, והא קתני רישא דוקא דבר שדרכו לאכול וכו׳ הא דבר שאין דרכו לאכול לא, מאי פריך דילמא מסיפא דייקינן דמצטרף ליפסל ומרישא דייקינן דאינו מצטרף לפיגול, אלא על כרחין מרישא דייקינן דכשר לגמרי, עכ״ל:

בא״ד ועל כרחין מדיוקא דחוץ למקומו שמעינן דכשר, עכ״ל. גם דבריהם הללו פירשם הרב הנזכר בפשיטות, דכונתם לתרץ מנא ליה לעיל להקשות רישא אסיפא, דילמא באמת לא שמעינן מדיוקא דרישא אלא דאין מצטרפין לפגל אבל לפסול מצטרף, משום הכי כתבו דעל כרחך מדיוקא דרישא שמעינן דכשר כיון דקתני ברישא דלאכל דבר שדרכו לאכול מצטרף בחוץ למקומו לפסול, על כרחין בדבר שאין דרכו לאכול אין מצטרף אפילו לפסול, וק״ל, עכ״ל:

ד״ה מדאפקינהו רחמנא בלשון אכילה, תימא תינח מאכילת מזבח לאדם אבל מאכילת אדם למזבח מנלן וכו׳, כצ״ל[3]. ויש לומר דבפשטיה דקרא קיימי שתי האכילות אבשר זבח שלמיו. וקצת קשה דמזה לא משנו רבנן מידי, עכ״ל. כונתם דלפי מאי דתירצו דמפשטיה דקרא משמע שתי אכילות בין אכילת מזבח בין אכילת אדם, דכתיב ביה המקריב אותו לא יחשב דזו הוי הקטרה ואכילת מזבח, וכן והנפש האוכלת דזה הוי אכילת אדם, לא משני רבנן בזה באמרם מדאפקינהו רחמנא בלשון אכילה לא שנא וכו׳, דהא ר׳ אליעזר מאי דדייק הוא מפשטיה דקרא דמשמע לתרוייהו כאמור ולא מלשון אכילה דוקא, כן נראה לי לפרש דבריהם ודלא כהרב בית דוד, וכמו שדחאו הרב שושנים לדוד, עיין בספריהם הקדושים.

וראיתי בספר חק נתן שכתב על דברי תוס׳ הללו דמדברי הרמב״ם ז״ל בפירוש המשניות נראה דגירסא אחרת היתה לו, והכי הוה גריס מאי טעמא מדחברינהו רחמנא להקטרה ואכילה ביחד, ורבנן האי דחברינהו רחמנא ביחד דלא שנא וכו׳, ולאו מדאפקיה רחמנא להקטרה בלשון אכילה יליף לה אלא מדחברם

1. וכן תמה השיטה מקובצת באות י בשם תוספות אחרות על דברי רש״י, ותירץ דמכל מקום איצטריך דסד״א כיון דאמר ר׳ אליעזר מחשבין מאכילת אדם לאכילת מזבח ומאכילת מזבח לאכילת אדם, אם כן נגזור לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית אטו לאכול כחצי זית שירים וחצי זית קומץ. ועיין לקמן יח. בתוס׳ ד״ה אלא, שצידדו בצד אחד דלמסקנת הסוגיא ליכא תנא דס״ל דאיכא כרת במחשבת אכילה בהקטרה או להיפך, וממילא יוצא דלכו״ע הוה רק דרבנן, ואם כן י״ל אולי דרש״י נמי ס״ל כן ולהכי נקט בפשיטות דהוה דרבנן.
2. ועיין בטהרת הקודש שתמה שהרי גם לפי המאן דאמר שרבי אליעזר פוסל משום גזירה לא גזרו אלא על דבר שאינו ראוי לאכילה ולהקטרה ולא על חצי זית משום כזית, ואם כן אין ראיה שרבי אליעזר מדאורייתא ולא מדרבנן.
3. היינו דגרסינן ׳מאכילת׳ ולא ׳אכילת׳

לאכילה והקטרה יחד, ובזה ניחא מה שמקשים התוס׳ ז״ל דמזה לא משני רבנן מידי, עכ״ל[4]:

ע״ב

גמ׳ אי נמי מה אכילה בכזית וכו׳. הא דקאמר אי נמי אפשר דיהיה טעמא דקשיא להגמ׳ בשינויא קמייתא כקושית תוס׳ (ד״ה דלא):

שם ור׳ אליעזר אם כן ליכתוב רחמנא אם האכל האכל וכו׳, מאי האכל יאכל שמע מינה תרתי, ע״כ. הרב הנזכר בעל שושנים לדוד דקדק ואמר, ואם תאמר שפיר קאמר ר׳ אליעזר לרבנן, ותירץ דהאכל יאכל לא דרשי דאורחיה דקרא בכך, ואשכחן נמי בשאר דוכתי דלא דייקינן הכי כמו ההיא דסנהדרין גבי דרש תדרש כמו שכתבו תוס׳ לפנינו בד״ה ליכתוב קרא כמו שאפרש דבריהם בעזרת השם. ועוד כתב דלרבנן כי היכי דלא נטעי דמחשבין מאכילת אדם למזבח כדסבירא ליה ר׳ אליעזר קפיד קרא ושינה לישנא, וכתב ואם האכל יאכל ולא כתב האכל האכל או יאכל, אבל לומר דלאו בחדא מחתא אינון דהקטרה דוקא במידי דהקטרה ואכילה במידי דאכילה דוקא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה דלא שנא כי מחשב בלשון אכילה, תימא וכו׳. ויש לומר דאיצטריך לרבויי וכו׳ דמקרא דתאכלהו אש לא נפיק אלא אם כן הזכיר אש, עכ״ל. הרב צאן קדשים דקדק דלפי זה הוה מצי לשנויי התם דפריך מתאכלהו אש, דמשום הכי לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר שלא הזכיר אש, רק דמשני אליבא דאמת השתא דמרבינן הכא אף על פי שלא הזכיר אש, מכל מקום אכילה והקטרה אין מצטרפין, הא אם חישב בלשון אכילה מצטרפין אף על גב שלא הזכיר אש:

בא״ד אף על גב דבבשר הוי פיגול וכו׳. הגיה הרב הנזכר כך, אף על גב דבבשר הוי פיגול כדאמרינן התם דמצטרפין בלשון אכילה, מכל מקום באימורין לא הוי פיגול דמחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר דדוקא אש של מזבח מרבינן לשון אכילה דהוי מחשב בלשון אכילה למזבח ואי לאו דרבי הכא וכו׳, כצ״ל, עכ״ל. ועיין מה שכתב הרב חק נתן:

בא״ד ונאכל גדיש וכי מייתי וכו׳. הרב הנזכר (בצאן קדשים) הגיה, ועוד כי מייתי וכו׳. ושמא משום דלא כתיב התם אכילה על בשר, עכ״ל. ובזה יתורץ גם כן דלא מייתי ונאכל גדיש, דתאכלהו אש קאי על אנשי סדום שנשרפו באש של גהינם והוי אכילה על בשר, כן כתב הרב הנ״ל:

ד״ה ליכתוב קרא האכל האכל וכו׳, כהאי גונא בפרק החובל גבי ורפא ירפא, אבל בסנהדרין בריש היו בודקין (דף מ׳) **משמע דאי הוה כתיב דרש תדרוש וחקור תחקור לא הוה מצי למדרש טפי וכו׳.** כונתם להקשות מההיא דסנהדרין דמשמע דאי הוה כתיב דרוש תדרוש וחקור תחקור לא הוה מופנה, וכפי גמרתין אכתי הוה מופנה מדהוה ליה למיכתב דרוש דרוש או תחקור תחקור, וכן כתבו בפירוש בב״ק דף ס״ה ע״א ד״ה ליכתוב, ושם תירצו דלא נחית הגמ׳ שם לאותה סברא ואין הכי נמי דאי הוה כתיב נמי דרוש תדרוש הוה נמי יתירא מדלא כתב דרוש דרוש כמו דקאמר הכא, עיין שם, וכן רימז הרב הנזכר:

ד״ה מאי האכל יאכל שמע מינה תרתי, משמע דלית ליה לר׳ אליעזר דברה תורה כלשון בני אדם, ותימא דבריש הערל וכו׳. ונראה לפרש דמאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם לאו בכל דוכתי אית ליה אלא שום הוכחה יש לו במקום שאינו דורש הכפולות וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר עמדתי בהא דדברה התורה בלשון בני אדם בין בזבחים דף ק״ח (ע״ב) על דברי תוס׳ דהתם בד״ה דברה תורה ובערכין דף ג׳ ע״א בספרי הקטן מטה עז, וכן בשיטתי על מסכת נדה דף ל״ב ע״ב בספרי הקטן מתן בסתר, ובקוצר אמיר כתבתי מזה בספרי הקטן מדבר ציון[5] חלק ב׳ כללים במערכת דל״ת אות ל״ד:

בא״ד ואם תאמר מאי קא פריך בפרק השואל וכו׳. עיין בספר חק נתן שהגיה את לשונם:

ד״ה אמר ליה תנאי היא, משמע דלר׳ יוחנן הא דפסיל ר׳ אליעזר במתניתין היינו מדאורייתא וכו׳, תימא דלא הוה ליה למימר ר׳ אליעזר פוסל אלא מפגל מיבעי ליה וכו׳. ויש לומר וכו׳. ועיין מה שתירץ עוד הרב קול הרמ״ז ומה שדחאה הרב שושנים לדוד:

ד״ה דתנא קמא סבר להניח פסולא בעלמא וכו׳. נראה בהדיא דהתוס׳ היו גורסים בגמ׳ דתנא קמא, ולא כאשר מחקו בגמרות חדשות שלפנינו תיבת דתנא קמא, והניחו תיבת דר׳ יהודא[6]:

וכן הגיה הצאן קדשים. 4. אך ביד דוד כתב שנראה שאין הכרח לפרש כך בדברי הרמב״ם, ויתכן שמה שכתב ׳לא חברם זה לזה׳ אין כונתו לכך שהכתוב מסמיך אותם זה לזה, אלא פירושו כפי הגירסא שלפנינו שהכתוב חיברם בכך שהזכיר אכילת מזבח בלשון של אכילת אדם. 5. לא זכינו לאורו. 6. וכן כתבו השיטה מקובצת אות ב ובהגהות הב״ח שיש למחוק התיבות ׳דר׳ יהודה׳.

דף י"ח ע"א

גמ' למחר מהו, אמר לו כשר, ערבית אמר לו כשר וכו'. בתוספתא (זבחים פ"ג הי"ז) איתמר כך למחר מהו כשר, שחרית מהו כשר, צהרים מהו כשר, מנחה מהו כשר, ערבית מהו כשר, וכל הני שאלות ששאל יוסף הבבלי היה לפי שחשב דמאי דהוה ידע דהיה פסול דילמא יהיה בחד מינייהו[7], ולכן שאל כך כדי לישמע קושט דבר אמת אם שכח הלכה או לא, ואחר כך יהדר אטעמא מאי שנא זה מזה, ולכן בסוף שאלותיו אמר לו ר' אלעזר בן שמוע אלא שרבי אליעזר פוסל, משום דהבין מכח כל אלו שאלות ששאל שלא לצורך דהיה מהאי טעמא דבלביה של יוסף הבבלי היה דהיה פסול, ולא מלאו לבו לומר ליה בתחילה כשאמר לו כשר דאינו כן אלא פסול כדאמרו ליה, ובחכמה שאל כל הני שאלות שלא לצורך כדי שיבין מדנפשיה כאשר הבין, ודוק:

שם אי הכי מאי הא(י) מפני הא אנן נמי פלוגתא קא מתנינן. כצ"ל, וכונת אי הכי היא פשוטה, בשלמא אי אמרת כדמעיקרא ניחא לשון דמפני, אלא דקשיא מאי החזרת לי אבדתי, אבל אי אמרינן דאתנייה ליה כשר ור' אליעזר פוסל ורצה לומר דאיכא פלוגתא, מאי לישנא דמפני שר' יהודא בנו של ר' אלעאי וכו' לפיכך שנה לך משנת ר' אליעזר, הא אנן נמי פלוגתא קא מתנינן וכדאמר ליה, וק"ל, ומעין דוגמא כתב הרב חק נתן עיין שם.

גם מה שפלפל בסוגייתין דאמרינן, ור' יהודא סבר בהנך פליגי להניח דברי הכל פסול מאי טעמא גזירה מקצת דמו אטו כל דמו, דלכאורה מקשה היא כיון דבזבחים סוף פ"ג דף ל"ו (ע"ב) פליגי רבנן ור' יהודה בלהניח את דמו כולו דרבנן מכשרי, והיאך נוכל לומר דאם חישב להניח מקצת פסול לכולי עלמא אטו כל דמו כיון דאפילו כל דמו סברי רבנן דכשר. ותירץ שפיר דדילמא רבנן דהתם הוא תנא קמא דהכא דפליג אר' יהודא, וסבירא ליה דלהניח דברי הכל כשר ולא שייך למיגזר מקצת דמו אטו כל דמו, אי נמי רבנן דהתם הוא ר' אלעזר דהכא בר פלוגתיה דר' יהודא, ופליגי בסברת רבנן דר' אליעזר, דר' אלעזר דהוא רבנן דהתם סבר דלרבנן אפילו כל דמו כשר ור' אליעזר דוקא הוא דפוסל, ור' יהודא סבר דאפילו רבנן פסלי, עכ"ל:

רש"י ד"ה אלא מאי אתנייה וכו', הא אנן נמי בדברי רבי אלעזר בן שמוע מתנינן פלוגתא בדברי ר' יהודא. כצ"ל, ודלא כהרב ברכת הזבח דהגיה באופן אחר כאשר הוא לפנינו בגמרות חדשות, ופירש דרצה לומר פלוגתא דרבנן ור' יהודא במתניתין בסוף פ"ג דזבחים דף ל"ו, וכונת רש"י כאשר אמרנו בגמ', דבשלמא אי אמרינן דדברי הכל פסול אתנייה, ניחא לישנא דמפני שאמר ליה שלא יטעה לומר שהלכה כן וליכא מאן דפליג עליה, אמר ליה כך שהוא מפני דחביבה עליו ולכך שנאה ליה כך ולעולם אינה הלכה, אבל אי אמרת דפלוגתא אמר ליה מאי לישנא דמפני גם רבי אלעזר בן שמוע אתנייה ליה פלוגתא כמו דאתנייה ליה ר' יהודא, ומאי חביבותא דר' יהודא טפי מרבי אלעזר בן שמוע איכא, וק"ל. וכן ראיתי בספר הנזכר דפירש דברי רש"י כך, והשיג על הרב ברכת הזבח כאמור, עיין שם:

תוס' ד"ה גזירה מקצת דמו, תימא דלשתות מדמו נמי נגזר אטו כל דמו. ויש לומר לשתות כל דמו נמי לא משתמע שלא יעשה זריקה כלל אלא אחר זריקתה ישתה, עכ"ל. כלומר טעמא דלא גזרו בלשתות מקצת דמו אטו כל דמו משום דלא אפשר דישתה כל דמו בלתי זריקה, והוי חששה רחוקה ולכן לא גזרו בלשתות, מה שאין כן בלהניח דאפשר שיניח כל דמו לזרוק למחר, וק"ל. ועיין בספר צאן קדשים:

בא"ד ואם תאמר לאכול מאימורים ליגזור. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר. וכונתם לקשור קושיא זו עם מה שתירצו בשתייה, וכאילו אמרו בשלמא בשתייה ליכא למיחש וליגזור מקצת דמו אטו כל דמו כי בודאי יזרוק בתחילה, אמנם באכילת האימורים ליחוש וליגזור, ואמאי סברי רבנן אם חישב לאכול מקצת אימוריו למחר כשר ולא גזרו אטו אם חישב לאכול כל אימוריו למחר, כמו בלהניח כפי סברת ר' יהודא. ותירצו דההיא נמי דומיא דלשתות דמו, דחששה רחוקה היא שיאכל בלתי שיעלו למזבח וישלה בהן את האור, דמצי לאכול אחר שנצלו מעט ולכן לא חיישינן דיחשוב לאכול כל האימורים בלתי עליית מזבח, מה שאין כן בלהניח כל דמו בלתי זריקה מיד אפשר שיניח, ולכן גזרינן מקצת דמו אטו כל דמו. ואם נפשך לומר דאכתי איכא למיחש באימורים דלא

7. מתוך דברי המחבר משמע דמפרש דהשאלה הא' היתה להניח דמו למחר, והשאלה הב' היתה להניח דמו שחרית, והשאלה הג' היתה להניח דמו למנחה וכו', ולא מצאנו לו חבר בזה, וגם מש"כ כן הגירסא בתוספתא צ"ב, דלפנינו הגירסא שם כן: א"ל רבי השוחט את הזבח לאכול אמוריו ולהקטיר בשרו מהו אמר לו כשר, להניח את דמו ואת אמוריו למחר או להוציאן מהו אמר לו כשר אלא שרבי אליעזר פוסל ורבי יהושע מכשיר, אמר לו שנה לי את הדבר ושנה לו, למנחה בא אצלו אמר לו שנה לי את הדבר ושנה לו, למחרת בא אצלו אמר לו רבי שנה לי את הדבר ושנה לו, אמר לו יוסי דומה שלא כונת את שמועתך, אמר לו הן רבי ואלא שרבי יהודה שנה לנו

יעלו בתחילה למזבח לצלות אותן, לכן כתבו תירוץ אחר באומרם, ועוד באימורים לא מיפסיל זבחא וכו׳:

ד״ה אלא לעולם וכו׳, לפי מסקנא זו לא נוכל להוכיח לשום תנא פיגול לרבי אליעזר. כצ״ל בהכרח, וכן הגיה הרב צאן קדשים ופירש דלפי המסקנא הך שינויא עיקר דכולי עלמא כרת ליכא בהנך לר׳ אליעזר ולא פליגי אלא בלהניח:

בא״ד דקא מחשב וכו׳. בזבחים דף כ״ח ריש ע״א הכי איתמר והא קא מחשב מאכילת מזבח לאדם, אמר שמואל הא מני ר׳ אליעזר היא דאמר מחשבין מאכילת מזבח לאכילת אדם וכו׳, עיין שם:

בא״ד אבל לר׳ יוחנן לא נוכל לומר כן וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה דלעיל (יז:) אמרינן בפירכת ר׳ זירא לרב אסי והא את הוא דאמרת משמיה דר׳ יוחנן מודה ר׳ אליעזר שאין ענוש כרת ואמר ליה תנאי, משמע דאיכא תנא חדא דסבירא ליה לר׳ אליעזר דחייב כרת, ולפי מסקנא דהכא ליכא שום תנא דסבירא ליה כך לר׳ אליעזר ולדברי הכל פסול אתנייה, ודוק:

רש״י במתניתין ד״ה לא פתת, שנאמר פתות אותה פתים, ואף על גב דבמנחת מחבת הוא וכו׳, וזה אם לא פתת אלא כדי קמיצה כשר כדאמרינן באלו מנחות (דף ע״ה), עכ״ל. לפני הרב תוספות יום טוב מוכרח דלא היה כתוב ברש״י שנאמר, כמו שלא היה לפניו בדברי רבינו עובדיה, והגיה בדבריהם כדכתיב פתות אותה פתים. ובמה שסיימו וזה אם לא פתת אלא כדי קמיצה כשר, כתב עליהן ומשמע בכדי קמיצה מיהו מעכב, ולא ידענא אמאי דהא לא שינה עליו הכתוב, ורש״י מסיים כדאמרינן באלו מנחות, ודקדקתי באותו הפרק ולא מצאתי דבר. ועוד דלקמן (ע״ב) גבי או שפתתן פתים מרובים עבדינן צריכותא בגמ׳, ואי איתא דלא פתת השיריים מאי קושיא דודאי צריכה וצריכה דלא פתת בשירים ופתיתין מרובות מכדי הקומץ, וגם הרמב״ם לא פירש מידי בלא פתת שמע מינה כמשמעו דלא פתת כלל, וגם בחיבורו בפי״ג דהלכות מעשה הקרבנות לא כתב דפתיתה בכדי קמיצה מעכבא, עכ״ל.

וכבר עמדו עליו הרב ברכת הזבח והרב קול הרמז ושאר מפרשי המשניות והרב חק נתן, וכולם בסיגנון אחד תירצו קושייתיה ואעתיק דברי האחרון בעל חק נתן הנזכר וזה לשונו, ונראה לבאר דטעמו של רש״י מדתנן לקמן[8] דף ע״ה ע״ב מנחת ישראל קופל וכו׳, וכל שאין בהן קמיצה אין בהם פתיתה וכו׳, משמע דטעמא דפתיתה הוא לצורך קמיצה, וסברא הוא דאם אין פתיתה לא שייכא קמיצה כדינה בחלות[9], ואם כן מוכרח לומר הא דתנן לא פתת כשרה היינו אכולה אבל כדי קמיצה צריך פתיתה דאי לאו הכי מתבטלה מצות קמיצה. גם מה שהקשה מהא דעביד הצריכותא בגמרא גבי או שפתתן פתות מרובות, ואי איתא דלא פתת היינו השירים מאי קושיא ודאי דצריכא דלא פתת בשירים ופתיתין מרובות מכדי קמיצה וכו׳, נראה דלא קשיא דגם הא דקתני פתין מרובות כשר היינו נמי בשיריים אבל כדי קמיצה צריך פתיתה כהלכה כדי שיקמוץ הטיב, דפתיתין גדולות אינם נקמצות כהלכה, ודבר זה מרוב פשיטותו לא הוצרך הרמב״ם ז״ל לבארו, עכ״ל:

ע״ב

גמ׳ מאי פתין מרובות שריבה בפתיתין, ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש מהו דתימא וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר. והא דקאמר הש״ס איבעית אימא נראה לבאר טעמא, דלאוקמתא הראשון דהוקים שריבה הפתיתה קשה אכתי דמכל שכן אתיא, ומה אם לא פתת כלל כשרה אף על גב דכתיב פתות אותה פתים, היכא דריבה בפתיתה וקיים מה שכתוב בתורה פתות אותה פתים דמשמע פתיתים הרבה אינו כל שכן דכשרה ומאי קא משמע לן מתניתין, לכן קאמר עוד ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש, וקא סלקא דעתין דלא הוי כשירה משום דלאו תורת חלות איכא ולא תורת פתיתין איכא, קא משמע לן.

וגם באוקמתא זו איכא להרגיש דסוף סוף כיון דפיתת אותה, הסברה נותנת דטפי מעולה משלא פיתת כלל, ומקיים קרא דפתות אותה פתים, והדרין לקושיית הש״ס השתא לא פתת כלל כשירה פתין מרובות מבעיא, לכך איצטריך אוקמתא קמייתא דריבה בפתיתה, וקא סלקא דעתין דבעינן צורת פתיתה ופרוסה ולא פתיתין קטנים, דפיתותין קטנים הוה אמינא דנחשביה להו כפירורין ולאו פתין מיקרו, קא משמע לן דאפילו הכי כשירה דליכא שיעורה בפתיתין כמה יהיה, אף על גב דתנן כופל לשנים ואחר כך

וכו׳, עיין שם, וזה דלא כמו שהביא רבינו [ואמנם זה גם לא כהגירסא שלפנינו, אך מכל מקום אין לנו מקור לגירסת רבינו המחבר מהתוספתא]. 8. והרש״ש כתב דמה שכתב רש״י כדאמרינן באלו מנחות, שב למה שכתב קודם הוא הדין לכל המנחות כו׳, והוא שם (עה) מנחה לרבות כל המנחות לפתיתה, או דצריך לומר האי כדאמרינן כו׳ קודם וזה אם לא פתת כו׳. 9. וכן כתב הרש״ש וז״ל, ונראה פשוט דכוונתו דעל כרחך פתת מהחלות כדי קמיצה דקומץ היתר פסול כדלעיל (ו) במשנה, והתוי״ט לא דק בכאן במחילת כבוד תורתו,

לארבעה, ודוק. ועיין בספר למנצח לדוד דמעין דוגמא כתב בקיצור:

רש"י ד"ה ששים ואחד אין נבללין וכו', ולי נראה אפילו לרבנן וכו'. הרואה יראה דלקמן בדף ק"ג ע"ב (ד"ה אלא) לא פירש כפירושו וקשה טובא, וכן הקשה לקמן הרב צאן קדשים, וכמו שאכתוב בסייעתא דשמיא:

ד"ה מקמיצה ואילך, כדכתיב ויצק הכהן וכו'. צריך לומר (ויקרא ג, א-ב) ויצק עליה שמן וכו' והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם וכו'[10], משמע מקמיצה ואילך מצות כהונה:

תוס' ד"ה כי אין נבללין מאי הוי, ואם תאמר מכל מקום וכו'. ויש לומר כיון וכו', עד סוף הדיבור. עיין בקידושין דף כ"ה סוף ע"א דהקשו כמו כן ובמסכת נדה דף ס"ו ריש ע"ב, ותירצו באופן אחר, ועיין בשיטתי על מסכת נדה בספר מתן בסתר (ד"ה בא"ד ואם תאמר כיון דלכתחילה) שפירשתי את תירוצם:

ד"ה ואמר ר' זירא כל הראוי לבילה וכו', ואם תאמר מנא ליה וכו'. ואם תאמר והא תנא בה קרא דכתיבא בלולה וכו'. ויש לומר דלא מישתמיט קרא ליכתוב בשום דוכתא ובללת וכו'. עיין שם במסכת נדה דתירצו תירוץ אחר דשמא יש שום דרשה בשום מקום דבילה אינה מעכבא:

בא"ד ואם תאמר מנליה דליבעי ראוי לבילה וכו'. ויש לומר סברא בעלמא הוא וכו'. עיין בשיטתי הנזכרת על מסכת נדה דקשרתי שם קושיא זו בקשר של קיימא בדבריהם הראשונים דהתם דתירצו דשמא יש שום דרשא דבילה אינה מעכבא, וכיון שכן שפיר הקשו אחר כך כיון דיש איזה דרשא דאינו מעכבא היכא דאין ראוי לבילה נמי ליתכשר והכא הם עצמם מקשרים קושייתם באומרם בסיום קושיא זו מאחר דבילה לא מעכבא, וק"ל:

בא"ד ויש לומר משום דכתיב כל בשרו משום הכי מחני לומר דבעינן ראוי. כן הגיה הרב צאן קדשים[11], אבל הרב ברכת הזבח הגיה, מכל מקום אהני למימר דבעינן ראוי, אמנם בחולין דף פ"ג סוף ע"ב אמרו דמתיבת כל הוא דמרבה דכתיב כל בשרו ומשמע דמרבה דבעינן ראוי, עיין שם:

ד"ה שריבה בפתיתה, סבר לה כמאן דאמר וכו', ולא כמאן דאמר מחזיר לפולתן, כאן הוא סוף הדיבור:

ד"ה שנאמר המקריב אותו וכו', מודה בעבודה וכו', הכא נקט מודה בעבודה משמע אפילו תלמיד חכם אלא שהוא רשע, ובפרק הזרוע והלחיים (דף ק"ל ע"ב) **אמרינן דאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ שנאמר וכו'. ושמא יש לחלק וכו',** עד סוף הדיבור. הקשה הרב צאן קדשים דהתם מיירי כשיש כהן חבר, אבל אי ליכא כהן חבר יתנו לעם הארץ ואל ימתין עד שיזדמן לו חבר, וכן כתבו תוס' בהדיא שם (ד"ה מנין) וילפינן שם מדכתיב לתת מנת למחזקים בתורת ה', דמשמע כשיש מחזקים בתורת ה' נותנים להם דוקא, ור' שמעון דהכא אתא לאשמועינן דכל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה כלל וכמו זר נחשב, ואפילו ליכא כהן המודה אל יתנו לו וצריך להמתין עד שיזדמן כהן המודה.

ולפי זה יש גם כן לדקדק בסוגיא דהתם דף קל"ב ע"ב דקאמר רב חסדא עשרים וארבע מתנות כהונה כל כהן שאינו בקי בהן אין לו מתנה, וקאמר ולאו מילתא היא דתניא ר' שמעון אומר כל כהן וכו' טעמא דאינו מודה בה הא מודה בה אף על גב דאינו בקי בהן, ע"כ. ולפי מה שכתבתי ליכא הוכחה מר' שמעון דר' שמעון אתא לאשמועינן בכהן שאינו מודה אין נותנין לו אפילו ליכא כהן המודה, מה שאין כן בכהן שאינו בקי אי ליכא כהן אחר דבקי אין צריך להמתין עד שיזדמן כהן דבקי, אבל כשיש כהן דבקי אין נותנין לכהן שאינו בקי, ובזה איירי רב חסדא כשיש כהן דבקי, ומשום הכי סבירא ליה דאין נותנין לשאינו בקי, עכ"ל. ואחר המחילה רבתי לא ירד בני עמו[12], משום דאי כסברתיה אי ליכא כהן דמודה אלא איהו שאינו מודה אם אין נותנין לו יביא הקודש לידי פסול וזה לא יתכן, והסברא מחייבת דגם ר' שמעון מודה בזה, ולא כסברת הרב הנזכר דאמר ואפילו ליכא כהן

עכ"ל. אך לכאורה יש לדחות דתוך כדי הקמיצה הוא יסיר את העודף שיש לו מן החלה מכאן ומכאן ועל ידי זה תהיה הקמיצה כדינה בלא יתר כלל. **10.** וכן מבואר בגמ' לפנינו ולעיל ט. ובפסחים לו. שהלימוד הוא מהפסוקים בויקרא ב, א-ב. ולכאורה נראה דאי"צ להגיה ברש"י תיבת 'הכהן' ולגרוס 'הכהנים' כמו שהגיה המחבר, דגם בלשון הגמ' כאן וגם בפסחים איתא 'והכתיב ויצק עליה שמן וגו' והביאה אל הכהן, מקמיצה ואילך מצות כהונה', הרי דנקטינן 'הכהן' בלשון יחיד, ולכאורה זה על דרך שכתבו התוס' בכמה מקומות (שבת קכח. ד"ה ונתן, מגילה ג. ד"ה וילן) שדרך הש"ס לקצר הפסוקים ולערבם, ועל דרך זה י"ל שדרך הש"ס שלא לדקדק להביא הפסוקים בלשונם ממש. וכן י"ל לדעת הצאן קדשים שהגיה 'הכהן וקמץ' שאין כונתו לפסוק הכתוב בפ"ה פי"ב שהרי בגמ' בכל המקומות משמע להדיא שהכונה לפסוקים בריש פ"ב, רק שנקט הכהן בלשון יחיד כהגמ' בפסחים שם. אך השיטה מקובצת אות ד הגיה דצ"ל 'וקמץ הכהן', ומדבריו משמע דהכונה לפסוק בפ"ה פי"ב, ועיין. **11.** אך הוא הוסיף עוד כמה תיבות 'דמרבה אפילו בית הסתרים', עיין שם. **12.** היינו כמבואר במדרש רבה בפרשת מקץ (פרשה צא) דרבי חנינא ורבי מרינוס בשם אבא נהוראי אמרו שבשעה שהיה אדם אומר דבר

המודה אל יתנו לו, דכמו זר נחשב (וצריך) [דצריך] להמתין עד שיזדמן כהן המודה. וכן ראיתי שכתב הרב חק נתן לתרץ קושית הרב הנזכר והשוה כהן שאינו מודה לכהן עם הארץ היכא דליכא כהן המודה דנותנין לשאינו מודה, כמו היכא דליכא כהן חבר דנותנין לכהן עם הארץ, וכמו שכתבו תוס׳ בריש פרק הזרוע דף ק״ל ע״ב, ושפיר הקשו תוס׳ מהתם להכא[13].

ובהורמנותייהו אתרץ דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ור׳ שמעון דקאמר הכא דאין נותנין מתנה לכהן רשע שאינו מודה בעבודה אפילו שהוא תלמיד חכם, אית ליה גם כן דלכהן עם הארץ אין נותנין כדקאמר התם ר׳ יהונתן, וכן ר׳ יהונתן דהתם סבירא ליה הא דר׳ שמעון ובכל חד וחד אית ילפותא מקראי, התם קרא לתת מנה למחזיקים בתורת ה׳, והכא קרא דהמקריב את דם השלמים וכו׳, אבל לעולם אי ליכא לא חבר ולא מי שמודה בכהונה נותנין לעם הארץ ולמי שאינו מודה בכהונה כדי שלא יבואו קדשים לפסול דנותר. אלא דמספקא לי לאיזה מהם נותנין היכא דשניהם לפנינו כהן עם הארץ וכהן שאינו מודה בכהונה לחודייהו, וליכא שום כהן אחר תלמיד חכם או שמודה בכהונה לאיזה מהם נותנין, ומסתברא דנותנין לכהן עם הארץ ולא לכהן שאינו מודה בכהונה, דזה יוחן וזה לא יוחן:

בא״ד ושמא יש לחלק דהתם בתרומות ומעשרות וכו׳, והכא בקרבן וכו׳. כתב הרב חק נתן הנזכר דהרמב״ם בריש הלכות ביכורים כתב דכל כ״ד מתנות אין נותנין אותן לכהן שאינו מודה ובכללן תרומות ומעשרות, ואם כן תיקשי לשיטתו כקושית התוס׳. וצריך לומר דהרמב״ם ז״ל סבר דהאי ברייתא וההיא מימרא דהתם פליגי, דההיא מימרא משמיה דר׳ יהונתן קאמר לה, ור׳ יהונתן תנא הוא ופליג, עכ״ל. אמנם לפי מה שכתבתי נראה דנכון פסק הרמב״ם וסבירא ליה דלעולם לא פליגי ולית ליה חילוקא של תוס׳ בין תרומה ומעשרות לקרבן, דכולם אין נותנין לכהן שאינו מודה וכן לכהן עם הארץ כאשר פסק מרן ז״ל בי״ד סי׳ ס״א סעיף ז׳, ומפסקו איכא הוכחה דסבירא ליה מרן ז״ל להרמב״ם דלא פליגי דאי לאו הכי לא הוה שביק סברת הרמב״ם כדי לפסוק כהתוס׳ שלא כדרכו, ואין הכי נמי דקצת קשה להרמב״ם אמאי לא פסק ההיא דאין נותנין לכהן עם הארץ כיון דסבירא ליה דלא פליגי, וצריך ישוב ודוק בכל האמור:

ד״ה מנין לרבות ט״ו עבודות, הכא לא חשיב הולכה וכו׳. הרב חק נתן הקשה מאי מקשו הא הולכה כתיבא בהדיא בקרא דהמקריב את דם השלמים וכו׳, פירוש הקרבה זו היא הולכה כדפירש״י בפרק הזרוע [חולין] דף קל״ב ע״ב, ולכך לא חשיב אותה בהדי ט״ו עבודות דאתו מריבויים. ויש לומר דהתוס׳ מפרשי הקרבה זו היא זריקה כדפירש״י ז״ל בחומש, והזאות דתני ברייתא היא הזאת עולת העוף וחטאת העוף, עכ״ל:

בא״ד התם אסיפא סמיך דקתני ואי אתה יכול לומר ארבע באחד מהן, עכ״ל. פירוש דמשמע דנחית לפרושי כולהו דמשום הכי פריך, וק״ל:

בא״ד גבי שלשה דברים שוותה סוריא לארץ ישראל. כצ״ל:

בא״ד ומכל מקום צריך ליתן טעם מניינא למעוטי מאי וכו׳. עיין בספר באר שבע בריש כריתות (ג:) מה שכתב בהא דמניינא, דבדוכתי טובא דייק הגמ׳ ובדוכתי טובא לא דייק, וכבר הבאתי בריש ספרי הקטן אביר יעקב (כריתות ג: ד״ה מניינא) דף ג׳ ע״א, עיין שם:

ד״ה כאן במנחת כהנים וכו׳, ולקמן בברייתא מוכח וכו׳. לקמן בדף ך׳ ע״א היא:

ד״ה ור׳ שמעון וכו׳, ואם תאמר ומי פליג ר׳ שמעון אלא בלל כשר. ויש לומר דבלל זר גרע דמחיל עבודה וכו׳. פשט קושייתם הוא כמו שפירש הרב חק נתן דקשיא להו איך אפשר דר׳ שמעון סבירא ליה אם לא בלל פסול, הא לא כתיבא בה עיכובא כמו ביציקה, דביציקה עיכובא כתיב בה כדאמרינן בריש הסוגיא, וכן המליחה לדידיה כדלקמן בריש דף ך׳ ע״א. ותירצו דאין הכי נמי אם לא בלל כלל כשר, אלא הבלילות דתני הברייתא בכלל ט״ו עבודות מיירי דלא בלל כהן לפי שאינו מודה בעבודה ובללו זר, וכשבלל זר גרע טפי מלא בלל כלל משום דמחיל עבודה. אלא דלזה קשה אמאי דייק הש״ס דמתניתין דלא כר׳ שמעון מלא

של בטלה לפני רבי טרפון היה אומר רבי טרפון ׳לא ירד בני עמכם׳.

13. לכאורה נראה דפלוגתת הצאן קדשים עם החק נתן והמחבר תלויה בפירוש כהן שאינו מודה בעבודה, דהצאן קדשים כנראה נקט כפירוש רש״י בחולין קלב: ד״ה שאינו מודה, דהיינו שאומר בלבו דברי הבל הן ולא צוה ה׳ להקריב קרבנות אלא משה בדה אותם מלבו, וממילא פשיטא ליה דכהן שאינו מודה בעבודה גרע מכהן עם הארץ ואפילו בדיעבד אין נותנים לו, ומה שאין כן כהן עם הארץ דכשאין כהן אחר שפיר נותנים לו. אבל החק נתן והמחבר פירשו כהריטב״א שם שהכונה שאומר על מקצת מהעבודות שאע״פ שאמרם משה מפי ה׳ אין צורך לעשותם ואינם חובה לעכב, והחת״ס שם קלג. ביאר כונתו שאומר שלא ציוה הקב״ה העבודות כחובה אלא לרצון בעלמא, ובזה שפיר מסתבר להו דאין עיכוב ליתן לו המתנות רק לכתחילה ולא

בלל לחודיה[14] כנראה דבלא יצק מודה לרבנן דאם לא יצק כהן אלא זר כשר, הלא לדידיה דסבירא ליה בבלילה דאם לא בלל כהן אלא זר אין לו חלק בכהונה כן יהיה בלא יצק כהן אלא זר, לכן כתבו אי נמי מכולה מתניתין דייקינן דלא כר׳ שמעון מלא יצק ומלא בלל דלר׳ שמעון כיון דבעי כהן אי לא עביד פסול, כן נראה לי לפרש דבריהם. ועיין בספר צאן קדשים דשיטה אחרת יש לו בפירוש דברי תוס׳ הללו, והמעיין יבחר ויקרב:

דף י״ט ע״א

גמ׳ וסבר ר׳ שמעון וי״ו מוסיף על ענין ראשון וכו׳. דקדק הרב חק נתן הנ״ל אמאי לא פריך נמי דרבנן אדרבנן, דהכא אמרי מקמיצה ואילך מצות כהונה ולא דרשי לפניו והתם דרשי לפניו ולאחריו. ותירץ דלא אמרינן לרבנן מקרא נדרש לפניו ולאחריו אלא היכא דפשטיה דקרא יכול להתפרש לפניו ולאחריו, כמו קרא דבאצבעו מתיישבת בין לפניו בין לאחריו, אבל קרא דוהביאה אל בני אהרן אינה מתיישבת אלא לאחריו ולא לפניו, משום דתיבות והביאה אל וכו׳ מונע שלא יתפרש בני אהרן דקאי אויצק, דבשלמא אי כתיב ונתן עליה לבונה בני אהרן הכהנים וקמץ היה יכול להתיישב לפניו, אבל השתא דלא כתיב הכי מודים רבנן שאינו נדרש אלא לאחריו, אבל לר׳ שמעון קשה דאפילו האי קרא דריש לפניו ואילו גבי באצבעו דמתיישב טפי לא דריש, עכ״ל. ונראה לי סעד לדבריו מדברי תוס׳ בב״מ פרק איזהו נשך דף ס״א ע״א ד״ה קרי ביה כספך וכו׳, דכתבו דאין מפני מיושב אוהדרת, ולא תקום אפני זקן, עיין שם:

שם שחיטה הכי נמי בזר תהא פסולה וכו׳. כתב הרב צאן קדשים ולפי מאי דסלקא דעתין דר׳ שמעון סבירא ליה מקרא נדרש לפניו ולאחריו, אין להקשות שחיטה הכי נמי בזר תהא פסולה, דאפשר לומר דר׳ שמעון סבירא ליה מקרא נדרש לפניו וקאי הכהנים על והקריבו, אבל לא אלפני פניו על ושחט, אבל גבי יציקה אי נדרש לפניו וקאי על ונתן עליה לבונה, קאי נמי על ויצק דבעי כהן דליכא לפלוגי בין יציקה לנתינה, עכ״ל:

שם והרי מנחה וכו׳. ולעיל דקא סלקא דעתין דבעינן תרתי תורה וחוקה, לא פריך והרי מנחה דכתיב בה תורה וחוקה ואמר רב כל מקום וכו׳ החזיר אין לא החזיר לא, דאפשר לומר דסבירא ליה דבעינן תרתי ביחד כדכתיב זאת חוקת התורה, אבל השתא דקאמר דחוקה לא בעיא תורה פריך שפיר, עכ״ל מהרב הנזכר:

רש״י ד״ה ולאחריו וקמץ משם, כאן הוא סוף הדיבור. ואחר כך מתחיל באצבעו ולקח, ולקח זו קבלת כהן מדם החטאת והוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר באצבעו ונתן זו מתנת בקרן המזבח דכתיב ונתן על קרנות והכא סוף הדיבור הוא, ואחר כך מתחיל הדיבור אלא בימין וכו׳, וכן הגיה הרב הנזכר:

ד״ה וכי נאמרה יד בקבלה כלומר (*כצ״ל) וכו׳, והלא בונתן הוא אמור ואין מקרא נדרש לפניו, וכאן הוא סוף הדיבור:

ד״ה ואי מה סמיכה, לר׳ שמעון פריך וסמך ידו וכו׳, אף שחיטה בבעלים ולא באחר, סוף הדיבור הוא כאן:

ד״ה ושאני התם וכו׳, שמע מינה חוקה דידה לאו דוקא. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה במקרא נדרש לפניו, ואם תאמר מנלן דבחכי פליגי דילמא טעמא דרבנן כדאסיקנא בפרק קמא דף יו״ד ובזבחים דף כ״ד דכל מקום שנאמר אצבע או כהונה אינו אלא ימין, ור׳ שמעון בעי תרתי. ויש לומר דלשון הברייתא משמע וכו׳. איכא למידק בין לקושייתם ובין לתירוצם, לקושייתם מאי הקשו לאביי הלא ממקום שבאו אנן חזינן דאביי עצמו הכריח סברתיה דלא כרבא דאוקים לרבנן או כהונה או אצבע, מדחזינן בהליכת אברים לכבש דכתיב ביה כהונה ותנן [ה]רגל של ימין בשמאל, כדפריך ליה בזבחים שם (כד:) ולעיל בדף יו״ד (ע״ב), ומשום הכי מוקי הכא דבמקרא נדרש לפניו ולאחריו פליגי, ורבנן סבירא להו נדרש לפניו גם כן והוי כאילו כתיב נמי אצבע בלקיחה.

וכי תימא דכונת קושייתם היא דלבתר דמשני רבא ליה לאביי כי אמרינן או אצבע או כהונה בדבר המעכב כפרה וכו׳, תו ליכא הכרח לפרש הכא דפליגי במקרא נדרש לפניו ולא כדברי רבא, ולזה תירצו דלישנא דברייתא הכריחו לפרש הכי, קשה אמאי לא פריך לעיל (סס) אביי לרבא מלישנא דברייתא זו בתר

בדיעבד. והנה הצאן קדשים בא ליישב קושית התוס׳, ובספר הישר והטוב כתב שמזה שנקטו התוס׳ שכהן שאינו מודה בעבודה עדיף מעם הארץ, משמע שאינם מפרשים כפירוש רש״י בהא דכהן שאינו מודה בעבודה אלא הם מפרשים שאינו רוצה לעבוד את עבודת הכהונה ורשע הוא ולא כופר, ולפי״ז נמצא דבמחלוקת זו נחלקו כבר רש״י ותוס׳. 14. צ״ב דלכאורה דיוק הגמ׳ אינו מ׳לא בלל׳ רק מ׳לא יצק׳, כמבואר להדיא ברש״י ד״ה מתניתין, וגם בדברי התוס׳ משמע דלה׳אי נמי׳ הדיוק הוא גם מ׳לא בלל׳, אבל לתירוץ קמא הדיוק הוא

שינויא דידיה, דשמעינן דלעולם אפילו לרבנן בעינן אצבע ולא כהונה לחודיה סגי, כדחזינן הכא דטעמא דרבנן היא משום דמקרא נדרש לפניו ולאחריו, והוי כאילו כתיב אצבע בין בלקיחה ובין בנתינה, ואי לא הוה הכי אף על גב דכתיב גבי לקיחה כהונה לא הוה ילפינן דיהיה בימין, וצריך לי ישוב. והא דכתבו ור׳ שמעון בעיא תרתי פירוש כהונה בעי אצבע, אבל אצבע לא בעי כהונה כדאמרינן בזבחים (סס):

בא״ד ואם תאמר דבפרק השואל דף צ״ח פליגי תנאי וכו׳ ואילו שומר חנם וכו׳. ויש לומר דהתם טעמא דר׳ שמעון וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ואמאי לא אמרינן הכא דקאי אתרוייהו וכו׳, ולא דמי למפני שיבה תקום והדרת וכו׳ עד וצ״ע במסכת תענית וכו׳. עיין בתוס׳ בחולין דף קי״ד ע״ב ד״ה או למה לי וכו׳, ומשם באר״ה:

בא״ד וצ״ע במסכת תענית דכתיב אור זרוע לצדיק וכו׳, ולא אמרינן דקיימי אתרוייהו וכו׳. הרואה יראה בתענית דתירצו שם הצ״ע זה ואמרו דאי הוו קיימי אתרוייהו אם כן ליערבינהו וליכתוב לצדיק ולישרי לב אורה ושמחה, ומדלא ערבינהו שמע מינה דלא קיימי אתרוייהו עיין שם, וכל חי מרגיש אם כן כפי דבריהם דהתם גבי תתננה ואכלה נמי איכא למיפרך הכי לעירבנהו ולכתוב לגר אשר בשעריך ולנכרי תתננה ואכלה או מכור, וכן גבי נשך ומרבית ליכתוב את כספך ואכלך לא תתן לו בנשך ומרבית, וכן לגבי שיבה והדרת ליכתוב מפני שיבה וזקן תקום והדרת, ומדלא כתיב הכי שמע מינה דלא קיימי אתרוייהו. וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן, וציין דהרב יבין שמועה כתב ישוב לזה בכלל קמ״ח וכלל קמ״ט. וכבר בשיטתי על מסכת תענית בספרי הקטן מתת אלקים ציינתי גם כן דהרב הנזכר בדף ס״ב ע״ב פלפל בדבריהם, ורמזתי דגם הרב לשון ערומים בהשמטות הרא״ם דף ל״ו ע״ב עמד על דבריהם דהתם וגם הרב רצוף אהבה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא אלו ואלו דברי אלקים חיים, עיין בספריהם הקדושים[15]:

ד״ה אלא (הכי פירושו) [היינו טעמא], ואם תאמר בפרק ב׳ דזבחים דאמר רבי אלעזר בר רבי שמעון. כצ״ל:

בא״ד אי נמי לא דריש וא״ו מוסיף כדי לדרוש המקרא לפני פניו, עכ״ל. טעמא דכתבו אי נמי פשוטה היא, דלפי תירוץ ראשון קשה לומר דלית ליה ר׳ אלעזר בר׳ שמעון וא״ו מוסיף על ענין ראשון, מה שאין כן לפני פניו מצינו תנאים אחרים דלית להו כדחזינן בב״מ פרק השואל דף צ״ה (ע״ב)[16], וק״ל:

ד״ה ואמר רב תנופה וכו׳, ממתניתין הוה מצי לאקשויי וכו׳ אלא ניחא ליה לאקשויי דרב אדרב. אי נמי משום דאפילו תנופה וכו׳. הא דכתבו אי נמי יש לומר משום דקשיא להו בתירוץ הראשון, דסוף סוף הוה ליה להביא מתניתין לשני מינין שבנזיר וכו׳ וגם מימרא דרב בתנופה, כדי דלא נימא דרב תנא ופליג[17], לכן תירצו עוד דלא איצטריך להביא מתניתין משום דכיון דהביא תנופה דהיא שיירי מצוה בשאר קרבנות ואפילו הכי סבירא ליה לרב דתנופה בנזיר מעכבת, כל שכן דסבירא ליה דשני מינין מעכבין כדתנן במתניתין, וק״ל:

ד״ה תורה בעיא חוקה וכו׳, אומר ר״ת וכו׳. ומיהו מעיקרא ודאי הוה בעי למימר בשמעתין ממשמעותא דהוה בעי תורה וחוקה, עכ״ל. כונתם פשוטה דמה שכתב ר״ת ז״ל דכל מקום דאמרינן חוקה עיכובא לא ממשמעות אלא מגזירה שוה וכו׳, הוא דוקא לפום קושטא בתר דמסקינן בשמעתין חוקה לא בעי תורה, אבל מעיקרא כפי הסלקא דעתין דתרתי הוה בעי, וגם לפום אוקמתא או תורה או חוקה, שפיר הוה משמע דממשמעות לישנא דתורה או חוקה לעיכובא היא ופירושו כך הוא הדין, ולכן הוה שייכא ביה כל פילפולא דש״ס, דאי לא תימא הכי אלא דמעיקרא נמי משום גזירה שוה, היכן מצינו גזירה שוה בתורה וחוקה יחד, וק״ל. ועיין בברכי יוסף חלק או״ח סי׳ א׳ אות י״א מה שפלפל בהאי סוגיא, ואין כאן מקום להאריך בדבר:

מ׳לא יצק׳. **15.** ובתוספות הר״ש (נדפס בשיטת הקדמונים) ע״ז כ. יישב דהתם ב׳אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה׳ לפיכך מחלקינן להו ואמרינן לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, משום דלא כתיב ׳לאור זרוע צדיק וישרי לב לשמחה׳. והביאו שם דאכן בברייתא דל״ב מדות דר׳ אלעזר בנו של ר׳ יוסי (מדה יט) ס״ל דלא כהגמ׳ בתענית שם אלא דהאורה והשמחה קאי בין על הצדיקים ובין על הישרים. **16.** מש״כ ׳תנאים אחרים׳ הוא לאו דוקא ועיקר כונתו ׳שיטות אחרות׳, דהרי התם פליגי בזה אמוראי רב אחא ורבינא, ובתוס׳ שם ד״ה איתמר, הביאו דהוה פלוגתא דרב ורבי יוחנן בחולין קיח: עיין שם. **17.** היינו דעיקר התי׳ הראשון דעדיפא ליה לאקשויי מרב אדרב לכאורה עיקרו הוא משום דאם היינו מקשים אדברי רב דהכא דאמר ׳כל מקום שנאמר תורה וחוקה אינו אלא לעכב׳ מהמשנה היינו מיישבים דלא קשיא לן כל כך דיש לומר דרב תנא הוא ופליג, ועל זה הוקשה לתוס׳ דנהי דזה יכול להיות סיבה מדוע נביא גם לדברי רב גבי תנופה בנזיר מעכבת, מכל מקום אין זה סיבה להביא רק את דברי רב ועדיין הוה ליה לאתויי גם את המשנה, דאף דיש לומר דרב תנא ופליג, מכל מקום הרי זה תירוץ דחוק ולא מתרצינן כן רק בדליכא שום תירוץ אחר, וממילא הוה ליה להביא גם את המשנה וגם את דברי רב. ולפיכך כתבו התוס׳ התי׳ הב׳ דבו נתבאר מדוע לא מייתינן כלל למתניתין, דקא משמע לן דאפילו תנופה דהיא שיירי מצוה בשאר מצוות מעכבת בנזיר.

ד"ה ושאני התם דאמר קרא מגרשה ומשמנה, פירש בקונטרס דמצי למיכתב מגרש ומשמן וכו', ובסמוך דאמר שמואל גרש ושמן וכו' משמע דבריו סותרים זה את זה וכו'. ונראה דהכא מיירי וכו', עד סוף הדיבור. כונתם להקשות לפי פירש"י דפירש הא דמגרשה ומשמנה ממיותרות דה"א למילף דאם חיסר כל שהוא פסול, קשה תרתי, חדא דמחזי דבריו סותרין בתחילה פירש דמגרשה ומשמנה אתיא למילף אם חיסר ממנה כל שהוא דפסול, אבל לא אם הביא זה בלא זה דפסול, ואחר כך פירש בדברי שמואל דמהאי פסוקא דגרשה ושמנה[18] ילפינן דזה בלא זה מעכב ופסול. ועוד קשה אי איתא כפירושו דמיותרות דה"א קיימינן השתא בסוגייתין, אמאי לא מייתי קרא דמסלתה דמינה יליף ברייתא לעיל בדף ט' ע"ב שאם חיסר כל שהוא פסולה.

ולכן נראה להו לפרש דלעולם הכא מיירי לענין דזה בלא זה מיעכבא, משום דשינה הכתוב במנחת העומר דהיא מנחת ביכורים הכתוב מגרשה ומשמנה, מאי דכבר כתיב בשאר מנחות בתורה מסלתה ומשמנה ומהאי קרא ילפינן לה, אבל לענין אם חיסר משיעורא דפיסולא לא צריכין קרא שני למילף זה, דזה נילף מסלתה ומשמנה הכתוב בתורה בשאר מנחות דקדמי בתורה (ויקרא ב, ג) כדאמרינן לקמן בדף כ"ז ע"א אמר קרא מסלתה שאם חסרה כל שהוא פסולה, ואחר כך אמרינן שם השמן והסולת מעכבין זה את זה מסלתה ומשמנה מגרשה ומשמנה, הרי דלמילף העיכוב זה בלא זה ילפינן מקרא דמגרשה ומשמנה דשינה הכתוב ולא לאם חיסר בה משיעורא, ודלא כפירוש רש"י, זו היא כונתם, וכן כתבו לקמן בקיצור בדף כ"ז ריש ע"א ד"ה מסלתה.

ועיין מה שכתבו המחדשים זלה"ה הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים על דבריהם להתנצלות פירוש רש"י ז"ל. ולא ברירא לי כל כך אחר המחילה רבתי דברי הרב צאן קדשים שכתב דלעולם גם רש"י הכי סבירא ליה לגבי דמעכבים זה את זה בעי שינה לעכב, וגבי עיכובא דנפשיה ילפינן מה"א דמגרשה ומשמנה ומסלתה, ולכן הכא פירש גבי עיכובא דנפשיה מה"א יתירא, ובסמוך דקאמר רב דוקא כל מקום שהחזיר דקאי לגבי עיכובא זה את זה, ושמואל פליג עליה טעמא משום חזרה ולא משום יתירה עיין שם, וקשה לי סוף סוף מי הכריחו לרש"י ז"ל לפרש כאן בשינויא דש"ס דמשני התם דאמר קרא מגרשה ומשמנה, לענין שאם חיסר כל שהו פסול ולומר דיליף לה מיתורא דה"א, ולא שבק כפשטה לענין עיכוב זה את זה ומשום דכתיב פעם אחרת מגרשה ומשמנה בתר דמסלתה ומשמנה ללא צורך כיון דכתיב ביה חוקה, שמע מינה דהני דוקא מעכבי כיון שהחזיר אבל מילתא אחריתי לא אף על גב דכתיב חוקה, וזו היא כונת קושית התוס' שהקשו לרש"י ז"ל לפי עניות דעתי ולא מיתרצא בדברי קדשו כאשר יראה המעיין.

אכן מה שהקשה אחר כך הרב הנזכר לפירוש התוס' דמגרשה ומשמנה ילפינן דמעכבי זה את זה, למה ליה לרב למילף מהאי קרא תיפוק ליה מדהחזיר הכתוב בסתם מנחה בצו את אהרן (ו, ז-ח) מה שכבר אמור בויקרא (ב, ו-ג), ומהכא דייק רב דחוקה דידה לאו דוקא והניחו בקושיא, נראה דקושיא אלימתא היא. ואפשר ליישב דמפרשת צו לא הוה ילפינן לרב דמאי דלא החזיר אינו מעכב אף על גב דכתיב ביה חוקה, אלא הוה אמינא אדרבה כתיב ביה חוקה למישמע דאפילו מאי דלא החזיר בה בפרשה מעכב דלמאי דהחזיר לא איצטריך חוקה, וכי תימא לישתוק מכל וכל ותסגי ליה חוקה לבדה, זה אינו דכיון דהחזיר פרשת מנחה בפרשת צו איצטריך למיתני אופן שלה, לכך איצטריך קרא אחריתי מגרשה ומשמנה דמנחת ביכורים דמיותר הוא כדי למישמע דאותו חוקה דכתיב בפרשת צו לאו חוקה היא לכולהו מילי אלא למאי דהחזיר סולתה ושמנה דכתיב ביה, ודוק הטיב:

ע"ב

גרש ושמן מעכבין ואין דבר אחר מעכב. כל זה צריך למחוק, וכן הגיה הרב הנזכר:

שם והתנן כלי חלח מקדשין את חלח וכו' ואמר שמואל לא שנא אלא מידות וכו'. עיין לעיל בדף ח' ע"ב:

תוס' ד"ה בקומצו וכו', בפרק קמא דרשינן וכו'. לעיל היא בדף י"א ע"א:

ד"ה ושמואל אמר דורות משעה לא ילפינן וכו', אבל אין לפרש דלא יליף הכא דורות משעה משום דנתחנך אהרן כל שבעת ימי המילואים, דאם כן מאי פריך מהא דאמר שמואל, עד כאן והוא סוף הדיבור. וכונתם דלא תאמר דטעמא דשמואל לא יליף הא (וכמו) משום

18. מהא דחזר הפסוק (ב, טז) ושנה שוב 'מגרשה ומשמנה' אף שכבר נכתב גרש בפסוק יד ושמן בפסוק טו.

דנאמר בשבעת ימי המלואים בחינוך אהרון[19], אבל בעלמא אין הכי נמי דסבירא ליה שמואל דילפינן דורות משעה, דאם כן מאי פריך אחר כך הש"ס ממאי דיליף שמואל מקרא דשניהם מלאים סולת דמזרקות מקדשין, הלא אמרינן דבעלמא יליף שמואל דורות משעה, וק"ל.

וכתב הרב צאן קדשים דבמה שכתבו הכא תוס' קודם זה גבי מזבח שנפגם וכו' שאני התם דאשכחן כיוצא בו קדשי דורות וכו', דיתורץ מה שהקשו תוס' ביבמות דף מ' ע"א ד"ה מצות אמר רחמנא וכו' לפירש"י, ואינו מן הצורך מה שכתבו שם דמשום יתור ילפינן התם דורות משעה, עכ"ל. ואחר המחילה רבתי לא ידעתי מאי קאמר דשאני הא מהא, דבשלמא במזבח שנפגם דילפינן ההיא דמילואים דאין אוכלין בגינו שיירי מנחה לדורות, ניחא משום דדכוותה מצינו במזבח שנפגם דאין שוחטין עליו ואם נשחטו פסולין, וילפינן לה מקרא דוזבחת עליו הכתוב בסוף פרשת יתרו בפרשת מזבח, ומדמינן הא להא כמו שכתבו לפנינו, אבל התם ביבמות דבעינן למילף דמצות אמר רחמנא מקרא דואכלוה מצות הכתוב בשמיני של מילואים, ליכא לתרוצי לרש"י ז"ל לשמואל דלא יליף דורות משעה כמו דמתרצין הכא ההיא דמזבח שנפגם דמצינו דכוותה בדין אחר, ושפיר הקשו תוס' התם והוכרחו לתרץ שמא איכא שום יתור, ודוק:

בא"ד אבל מזרקות מקדשין דכתיב שניהם מלאים סולת, והא דאמרינן בזבחים (*כצ"ל) בפרק טבול יום גבי אנינות וכו'. מיהו שמא התם כך נאמר לו בפירוש דאי לאו הכי קשיא ליה לרב דיליף דורות משעה. כצ"ל[20]. וכונתם דהקשו לשמואל דסבירא ליה דלא יליף דורות משעה, איך יליף לה דמזרקות מקדשין מקרא דשניהם מלאים סולת, ועד דמקשה הגמ' משמואל מהא דמזרקות למאי דאמר ושמואל דורות משעה לא יליף, ליקשי ליה בהפך אמאי יליף [מ]מזרקות, כיון דמצינו גבי אנינות שאמר אהרן למשה אם שמעת בקדשי שעה לא שמעת בקדשי דורות, ואם כן שפיר קאמר הש"ס וליקשי ליה אמאי יליף מקרא דשניהם מלאים סולת דמזרקות מקדשים[21]. ותירצו דהא לא קשיא דשמא התם באהרן נאמר בפירוש כך דלדורות אין אונן אוכל חטאת, אבל שאר מילי דילמא ילפינן דורות משעה, והכריחו סברא זו מסברת רב דאי לא נאמר כך דדוקא התם באהרן איתמר בפירוש כך, קשיא גם כן ליה היאך יליף דורות משעה כיון דאית לן הא דאהרן, אלא ודאי צריך לומר דשאני ההיא דדילמא נאמר לו בפירוש, ודוק. ועיין גם כן בסנהדרין פרק נגמר הדין דף מ"ה סוף ע"א בתוס' ד"ה מנין שאף לדורות וכו':

בא"ד והא דבעי קרא בפרק נגמר הדין דלדורות וכו'. האי קושיא הקשו לסברת רב כאשר תראה שם בתוס', וק"ל. וכן מאי דהרגישו אחר כך מאי דבעי בסנהדרין שור סיני בכמה וכו', לרב הרגישו דלשמואל ניחא דסבירא ליה זה מזה לא ילפינן, ואיצטריך קרא בכל חד וחד, וק"ל:

בא"ד והא דילפינן לקמן בסוף התודה פסח דורות מפסח מצרים וכו', פסח מפסח שייך למילף טפי, עכ"ל. לשמואל כתבו זה דסבירא ליה דלא יליף דורות משעה ושאני פסח דשייך זה עם זה, וק"ל:

בא"ד וצריך לדקדק לשמואל וכו' הא תנא קמץ ועלה בידו גרגיר וכו', ולא מצינו ששנה אלא מוימלא כפו וכו', עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה דדקדקו לשמואל איהו דסבירא ליה דלא ילפינן מקרא דוימלא כפו ממנה דידיה בקומץ יד ולא במדה משום דלאו חזרה היא דכל המנחות כי אם נכתב במילואים והיתה קדשי שעה, אמאי יליף לעיל דף (יו"ד) [י"א] (ע"ח) מהאי קרא דוימלא כפו דאם קמץ ועלה בידו גרגר מלח פסול[22], הלא לשעה נכתב ולא נילף מינה, וכי תימא דבלא זה ובלא האי קרא מסתברא לן דפסל אם עלה

19. משמע דמפרש דברי התוס' כפשוטם דהיה אפשר לומר דהוצרך אהרן לעשות כן בשביל להתחנך, ולא בא ללמד דבעינן דוקא קמיצה ביד, וצ"ל דס"ד דבעינן חינוך ארוך של שבעה ימים ולא סגי בפעם אחת, וכעין זה ביאר בישר וטוב. אך יעוין בטהרת הקודש דביאר דכונת התוס' דיש סברא לחייבו לעשות כן בימי המילואים בכדי שילמד הלכות קמיצה, וגם בכדי שיוכל אחר כך לעשות כלי כמדת קומצו לאחר שכבר התנסה בקמיצה בכפו ממש. והעולת שלמה מפרש דכונתם דהכתוב לא בא אלא לספר המעשה שנתחנך אהרן ומה עשה בשמיני ולא לשנות עליו הכתוב לעכב. 20. וכן הגיה הצאן קדשים.
21. דברי המחבר כאן צ"ב, דבפשטות מדברי התוס' משמע להדיא דיש כאן ב' קושיות שונות, הא', דאם נאמר דכל מה דאמרינן דלא יליף שמואל דורות משעה זה דוקא הכא משום דנתחנך אהרן כל שבעת ימי המלואים ועשה קמיצה בכפו, אם כן מאי קפריך מהא דאמר שמואל מזרקות מקדשין דמשמע דילפינן דורות משעה, הרי כאן לא שייך טעם דלא למילף דורות משעה, ב. דבגמ' בזבחים גבי אנינות שאמר לו אהרן למשה אם שמעת בקדשי שעה לא שמעת בקדשי דורות, שם ל"ש טעם זה. ועל זה דחו התוס' הקושיא הב' דשמא התם כך נאמר לו בפירוש, אבל בדברי המחבר משמע דהכל כאן קושיא אחת בתוס' והיא, דמדוע מקשינן ממזרקות דמשמע דיליף שמואל דורות משעה אדברי שמואל דהכא דקאמר דלא יליף, הא אדרבה עיקר הקושיא צריכה להיות על דברי שמואל במזרקות, כיון דבזבחים בשמעתתא דאנינות מבואר דלא ילפינן דורות משעה.
22. היינו כמבואר בתוס' דילפינן מ'מלא קומצו' ולא מצינו ששנה עליו לעכב אי לאו מ'וימלא כפו'.

בידו גרגיר של מלח דקומץ מלא בעינן ומעכב בלא דשינה הכתוב, הכי נמי נימא דקומץ יד בעינן ולא במידה דהכי מסתבר לן כיון דאיכא גילוי מילתא בקרא דוימלא כפו שהוא כף ולא מידה, אף על גב דלא מצינן למילף מינה משום דבקדשי שעה נאמר, אפילו הכי משום סברא נאמר כף, ואמאי הכא במידה סבירא ליה שמואל דלא פסל, ובקורט לבונה וגרגיר של מלח מודה דפסל כדתנן לעיל במתניתין דף ו׳ סוף ע״ב, זהו כונתם.

ובהיות כי התוס׳ לא הקשו בכח אלא כתבו וצריך לדקדק, ולא חשב אלא דקדוק בעלמא, אפשר ליישב דסבירא ליה שמואל דשאני אם נמצא קורט לבונה או גרגיר מלח דפסול משום דלא הוי קומץ שלם והוא חסר, ומצינו בתורה דהקומץ מלא כפו הוה, ואף על גב דלא נילף מינה סוף סוף קומץ בעי קרא דמלא קמצו ובקמצו כתב במנחות, וכל היכא דאיכא בקמצו גרגיר מלח אינו קומץ שלם ובדין הוא דתפסל כדתנן תנא דמתניתין, מה שאין כן מדת הקומץ בכלי דעשאו כדינו וכמידת הסולת בקומץ יד בכמות ולא חסר ולא יתר, כיון דלא מצינו בקרא שום עיכוב דלא שינה הכתוב שיהיה ביד ולא בכלי, ומקרא דוימלא כפו לא נילף דבקדשי שעה נכתב, שפיר סבירא ליה דמידה לקומץ אינו מעכב, ודוק:

ד״ה דתנא ביה קרא תריסר זימני, אין להקשות אדרבה ליהוי שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין, עכ״ל. ולא סיימו אמאי לא אמרינן כך, וכתב הרב צאן קדשים דנראה כמו שכתב רש״י לעיל דף ט׳ ע״ב ד״ה אלא מדכתיב וכו׳, דכי אמרינן אין מלמדין הני מילי כשגילה שני כתובים בשני דברים דאמרינן אי ניחא למילף מינייהו ניכתוב חד ונילף אידך מיניה, אבל בחדא מילתא כי הכא בנשיאים אינו שני דברים הבאים כאחד אלא קראי יתירי נינהו, עכ״ל[23]. ועיין בספר חק נתן ובספר לימודי ה׳ לימוד מ״ב דף (ז״ך) [כ״ו] ע״ג:

ד״ה כנגד חודו של קרן ודיו, בפרק קמא דסוטה דייק מאי ודיו, ומשני סלקא דעתך אמינא תיבעי הגשת מנחה גופה (*כצ״ל) וכו׳, ובריש נדה גבי כל הנשים דיין שעתן אין מדקדק מאי דיין. ויש לומר דהתם וכו׳. בשיטתי על מסכת נדה בספר מתן בסתר הבאתי פירוש הרמב״ן שכתב דכל היכא דאמרינן דיין רצה לומר אף על גב דיש להחמיר יותר אין מחמירין ודיין בכך, והוי כדברי תוס׳ שלפנינו:

ד״ה למערבה וכו׳, פירש בקונטרים כאן וכאן, וקשיא אם כן מאי מקיים עצמו ומבטל את חבירו וכו׳. למתק שפיר קושייתם צריך לראות הסוגיא ופירש״י שם בסוטה דף י״ד ע״ב, ובאמתות דברי רש״י צריכים עיון אמאי פירש בשמעתין כאן וכאן, כיון דבזבחים ובסוטה איהו גופיה גריס או לדרומה וכו׳, וכן ראיתי דהקשה הרב צאן קדשים. ותמהני מהתוס׳ דלא הקשו ליה לרש״י מיניה וביה, אלא הקשו לפירושו דהכא דלא ניחא מצד עצמו, ואפשר דעדיפא מיניה הקשו ליה דלא מצינן לפרש מה שפירש בשמעתין דמאי קיים עצמו ומבטל חבירו שייכא וכו׳[24]:

ד״ה הרי מלח וכו׳, והשתא סלקא דעתין דמדקאמר אמר רב כל מקום שהחזיר משמע שלא מצא עיכוב אחר במנחות אלא משום שהחזיר. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר, וכאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר דתניא וכו׳, ופריך ממנה כמו שאבאר:

בא״ד דתניא ברית מלח עולם היא, ר״ת גרים מלח ברית וכו׳, ואם תימצי לומר ددרשינן מדאפקיה רחמנא בלשון מלח, אם כן אשכחן דשנה הכתוב במלח לעכב, עכ״ל. פירוש לפי הברייתא מלח בקרבנות מעכב בלתי חזרת הכתוב אלא מלישנא דמלח דאפקיה רחמנא בהאי לישנא, ולא כאשר נראה מדברי רב דבעינן דוקא חזרה בקרא כדי לומר דמעכב. ומשני רב יוסף רב כתנא דמתניתין סבירא ליה דמלח אינו מעכב, ולעולם בעינן חזרה בקרא ובמלח לא החזיר ולא ילפינן מלישנא דמלח, כן נראה לפרש כונת דבריהם. אלא

23. ובברכת הזבח כתב שנראה שביאור דבריהם הוא שבאו הכתובים לומר שכל אחד מן הנשיאים הביא כסדר הזה, ולא באו כדי ללמדנו דין קידוש הסולת במזרק, וכעין זה כתב בטהרת הקודש עיין שם. ובמנחת כהן ביאר שהרי הטעם ששני כתובים הבאים כאחד אינם מלמדים הוא מפני שאם היו מלמדים היה די שיכתב אחד מהם וילמד חברו ממנו, אמנם כאן הלא אמרו בגמ׳ שלעולם אין למדים קדשי דורות מקדשי שעה רק מפני שנכתב י״ב פעמים, ונמצא דאדרבה אם לא שהיה הכתוב מלמדנו לרבות דין זה לקדשי דורות הלא ראוי היה שלא יכתב הדין רק פעם אחת באחד הנשיאים ונלמד ממנו לכולם שהם כולם קדשי שעה הנלמדים מקדשי שעה ולקדשי דורות לא היינו למדים שהרי לא נשנה הדין, וע״כ שהטעם ששנה הכתוב דין זה הוא כדי שנלמד ממנו גם לקדשי דורות, ומעתה אין להקשות על מה שנכפל הדין בכל הנשיאים, כי אם לא היה נכתב רק בחלקם היינו סבורים שטעם הכפילות אינו ללמד על קדשי דורות רק כדין שני כתובים הבאים כאחד ולמעט שרק אותם נשיאים שנכתב בהם דין זה הותר להם קידוש הסולת במזרק ולא לאחרים, ולפיכך הוכרח הכתוב לשנות דין זה בכולם להורות שלא בא למעט בקדשי שעה כלום, ובקדשי דורות הלא לא בא למעט כי אם כן היה די שייכתב הדין בנשיא אחד ולא נדע לרבות קדשי דורות, ונמצא שלא בא אלא לרבות. וכעין זה ביאר בטהרת הקודש. 24. ועיין בחידושים המיוחסים לרשב״א שיישב דברי רש״י כאן, דאף דשייך להגיש המנחה בשני מקומות, מכל מקום ר׳ אליעזר מקשה דעדיין בזמן

דקשה לי קצת כפי גירסת ר"ת דגריס מלח ברית והוא קרא דלא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתיך, איך נבין דברי ר' שמעון בברייתא דתני נאמר כאן ברית מלח עולם הוא ונאמר להלן ברית כהונת עולם הוא, כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח, הלא ברית מלח עולם נאמר גבי מתנות כהונה ולא גבי קרבנות, ויש ליישב בדוחק:

בא"ד וכן לקמן בברייתא דף כ"א האומר הרי עלי מנחה שכתוב בספרים. כצ"ל וכו':

דף ך' ע"א

גמ' אמר ליה אביי אי הכי לא יצק נמי לא יצק כלל, ע"כ. כלומר בשלמא אי הוה אמרת שאני מליחה מטעם אחר וכמו דאמרינן לקמן איבעית אימא וכו' לא הייתי מקשה כלום מלישנא דמתניתין, אבל השתא שאמרת דרב כתנא דידן סבירא ליה דאמר לא מלח כשר, אם כן נידוק גם כן בלישנא דתנא דידן לא יצק דקתני דרצה לומר לא יצק כלל כמו שפירשת לישנא דלא מלח, וזה אי אפשר דיציקה מעכבו קרא ובודאי צריך לפרשה לא יצק כהן אלא זר, הכי נמי נפרש לא מלח לא מלח כהן אלא זר, ושמעינן דמליחה בעינן אף לתנא דמתניתין אף על גב דלא החזיר בה הכתוב וקשיא לרב.

ומשני ליה לא מלח דקתני לא מצית לפרשה הכי דלא מלח כהן אלא זר, מטעמא וכי תעלה על דעתך שזר יעשה מליחה על גבי המזבח, הא אסור לו לעלותו על גבי המזבח, אלא ודאי צריך לומר דלא מלח דקתני פירושו לא מלח כלל ומתקיימא תירוצא דרב כתנא דידן סבירא ליה. וכי תימא אכתי מצינן למימר דלא מלח דקתני תנא דמתניתין פירושו לא מלח כהן אלא [זר] ומלחו קודם עלותו למזבח ולא דמלחו בראש המזבח, דאף על גב דמצוה היא למלחו בראש המזבח לאו עיכובא היא, לכן משני ליה עוד איבעית אימא כיון דכתיבא ביה ברית כמאן דתני ביה קרא דמיא, והאי תרוצא נמי דחוקה היא דאי הכי סבירא ליה רב הוה ליה למימר הכי בהדיא כל היכא שהחזיר קרא או כתב ביה ברית אינו אלא לעכב, ולא לומר לחודיה כל מקום שהחזיר הכתוב דמשמע דוקא בחזרה תליא כדי שתהיה לעכב ותיבת ברית אינו מעלה כלל, לכך תריץ ליה תירוצא קמא דרב כתנא דידן סבירא ליה, ואין הכי נמי דתיבת ברית הכתוב לא משמע מיניה עיכוב, ודוק. שוב ראיתי בספר למנצח לדוד דפירש מעין דוגמא בקיצור והנאני.

ועיין בספר חק נתן מה שפלפל בהא דלא מלח כפי דברי הרמב"ם בפירושו ובחיבורו בפ"ה דהלכות איסורי מזבח דין י"א:

שם מנין לרבות וכו' ולבונה הבאה בבזכין מנחת כהנים וכו'. כצ"ל, וכן מיתניא בתורת כהנים (פר' ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג פרק יד אות ג) בלתי תיבת והקטורת, ומוכרח גם מדלקמן ריש דף כ"א דהביא ברייתא דהקטורת אין טעון מליחה לסיעתא דרב פפא דאמר סמי מהברייתא עצים ועייל נסכים, ומסתמא מאי דתני אחר כך הברייתא אין לי אלא וכו' מנין וכו' כולא מילי דחד תנא הוא[25], ויהיה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא, ודוק. וכותיה פסק הרמב"ם בפ"ה דהלכות איסורי מזבח הלכה י"א, וצריך להגיה שם בדברי רבינו והקטורת נמי[26], כיון דמקורו היא ברייתא דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה וכמו דהערה מקורו הרב כסף משנה שם, ועיין מה שאכתוב עוד לקמן על ההיא ברייתא הנזכרת דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה:

שם והא אמרת מה מנחה מיוחדת שאחרים באין חובה לה, ע"כ. האי פירכא קאי בין ללבונה ובין לאחריני

שיגיש במערב יבטל הדין 'אל פני המזבח', ובזמן שיגיש בדרום יבטל הדין 'לפני ה'', ולכן הוכיח ר' אליעזר על פי הכלל שצריך לקיים המקרא המקיים שני המקראות שההגשה היא בדרום שבזה בהגשה אחת הגיש גם לפני ה' וגם אל פני המזבח. 25. צ"ב דהך ברייתא דמייתי לקמן כא. מקורה מהתוספתא מנחות פ"ו ה"א, והך ברייתא דידן היא בתו"כ וכנ"ל. 26. היינו דבמה שכתב שם הרמב"ם 'חוץ מיין הנסכים והדם והעצים' צריך להגיה ולהוסיף גם והקטורת שאינה צריכה מלח, אך יעוין בלח"מ שהוכיח באמת מדלא כתב הרמב"ם גם 'והקטורת' שהרמב"ם לא פסק כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אלא כרבנן דקטרת בעיא מליחה, וכן הביא המחבר בדף כא. בשם הקרית ספר והקרבן אהרן. והנה בהלכות כלי המקדש פ"ב ה"ג אחר שכתב הרמב"ם את י"א סממני הקטורת הוסיף עוד, מוסיפין לה רובע הקב מלח סדומית וכפת הירדן ומעלה עשן כל שהוא ע"כ, וכתב שם המל"מ שיש להסתפק בדעת הרמב"ם האם המלח וכפת הירדן הם צריכים מצד עצמם להקטירם, או שאינם באים כי אם לתקן איזה דבר דומיא דבורית כרשינה ויין קפריסין שבאין לתקן הצפורן, והוסיף דמפשט דבריו נראה שדברים אלו אינם באים לתקן שום דבר אלא הם הכרחים מצד עצמם, שהרי בדין זה לא הביא הדברים שהם לתקן דבר אחר, ובדין ה' הביא שהיו מביאין בורית כרשינה ויין קפריסין לתקן הצפורן, משמע דהנהו דלעיל אינם באים לתקן, והדבר מוכרח ממה שלא ביאר לנו לאיזה תיקון היו באים, ואחר כך תמה על זה, ועמד בספק, עיין שם. ועכ"פ לפי מה שצידד שם שמלח וכפת הירדן הם צריכים מצד עצמם, נמצא דמבואר ברמב"ם דקטורת בעיא מלח וכהלח"מ, ודלא כמו שצידד המחבר בדעת הכס"מ דקטורת לא בעיא מלח. ואולי מודה המחבר די"ל דקטרת בעי מליחה בשעת הפיטום ולא פליג רק דבשעת הקטרה לא בעיא מליחה, וכן הביא להדיא לקמן כא. בשם הקרבן אהרן דמודה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דקטרת בעיא מליחה בשעת הפיטום ולא פליג רק בשעת הקטרה.

דמרבי להו מעל כל קרבניך תקריב מלח, דלמאי איצטריך טעמא דלבונה שכן באה עמה בכלי אחד וריבוי באחרים, תיפוק ליה כולהו מטעם הראשון מה מנחה מיוחדת שאחרים באין חובה לה אף כל וכו׳, וכן פירש״י ז״ל בקיצור בד״ה והא אמרת, וק״ל:

שם אימא אחרים דבאין חובה לה מאי ניהו לבונה ואייתי דם דאיכא נסכים וכו׳. הכי גרסינן בספרים ישנים, והרב ברכת הזבח מחק תיבות הללו לפי שלא מצא בגמ׳ של קלף, ואינו מוכרח. וכן ראיתי להרב קרבן אהרן דהוה גריס ליה, בדף ע״ח ע״ד (דפוס דמדפיס פרקים יג תמילת פי״ד), ופירש לה הכי, מה ראית לומר דאחרים באין חובה לה הוא למערכה והם עצים ומפקת מיניה דם משום דאין לו מערכה ואינה צריך לעצים, אימא דאחרים באים לה חובה הוא להכשרה והוא הלבונה שהוא חובה להכשר הקומץ, ובזה נביא הדם דגם הוא הנסכים באין לו חובה להכשר הדם, ובזה יהיה הדם טעון מלח, דאם נאמר שאין הנסכים באים חובה להם אלא לאימורים דבהדי אימורים אתו כדי שיהיה אכילה לאיברים ושתיה ליין הנסכים, אדרבה שאינו אלא להכשר הדם כדי שיהיה כפרה ושמחה בכפרה, שהדם מכפר ויין הנסכים משמח, דאדם שמח כאשר נמחלו עונותיו. ומשני דאי אפשר שיהיה הדימוי בזה הצד, שאם כן אינו דומה הא דאחרים באים חובה לה דקומץ עם הלבונה להא דנסכים עם הדם, דהלבונה באה עם המנחה בכלי אחד והנסכים אינם באים עם הדם בכלי אחד, ולזה לא נאמר אלא דימוי העצים שהוא שוה בכל רצה לומר שהם מכשירים את כולם על צד אחד, אבל עצים כי היכי דמתכשרה בהו מנחה מתכשרים בהו כל הקרבנות.

והדר פריך דאחר דנאמר דהדימוי הוא בעצים, למה לא נבקש לדמויי אלא צד אחד, ואימא דצריכים אנחנו לבקש שני צדדים הדימוי, ונאמר מה מנחה שאחרים באים לה חובה והיא הלבונה וגם מתרת את השירים, אף כל שאחרים באים לה חובה ומתרת, ולא תמצא בזה לרבות זולתי בזיכי לבונה שהם באים חובה ללחם וגם מתירים אותו, ובזה לא תרבה שום דבר אחר. ומשני דמדאיצטריך לומר מעל מנחתיך למעוטי דמיך דהכי אמרינן לקמן מעל מנחתך ולא מעל דמיך, מכלל דהנך כולהו אתו בחד צד, רוצה לומר דמדאיצטריך קרא לומר מיעוט למעט הדם עם היות שאין דמוי לדם עם המנחה אלא בחד צד לחוד והוא דמתיר, משמע דאלולי המעוט היה די בצד אחד מן הדימוי לרבות אותו, ואם כן כל דהוי בחד צד כיון דלא מיעטי קרא נרבה אותו בדמוי חד צד לחוד והוא דאחרים באין לה חובה, עכ״ל.

והרב צאן קדשים הקשה לפי האי שינוייא דמשני הש״ס דמדאיצטריך וכו׳, על כל קרבנך למה לי, וליכא למימר דסלקא דעתין דאין בכלל אלא מה שבפרט, דאם כן מעל מנחתיך למה לי, כיון דאין בכלל אלא מה שבפרט דוקא מה דדמי למנחה בשני צדדים, דם נמי ממעט דאינו דומה למנחה אלא בחד צד, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל. והנראה לי ליישב דאתא קרא על כל קרבניך כדי לגלות דמעל מנחתיך אתא לאפוקי דמיך ולא איבריך, דמאי דקאמר לקמן הש״ס מסתברא איברים הוה ליה לרבויי, איכא לדחויי כמו שדוחה הגמ׳ וקאמר אדרבה דם וכו׳, ואף על גב דהנהו דאיברים נפישי, מכל מקום תרי דדם שקולים לששה דאיברים כמו שאכתוב בעזרת השם לקמן:

שם אשב״ן טמ״א סימן. עיין בספר למנצח לדוד מה שפירש סימן זה על דרך הסוד, וסוד ה׳ ליריאיו:

רש״י ד״ה קומץ דמנחה וכו׳. צריך להגיה כך, אי מה מנחה מיוחדת שמתרת קומץ דמנחה מתיר שירים, ודם מתיר אימורים למזבח ובשר לכהנים, והכי פריך או אימא וכו׳:

תוס׳ ד״ה אימא מה הפרט וכו׳, פירוש ונימא כללא קמא דוקא, אי נמי אפילו למאן דאמר כללא בתרא דוקא בעינן שני צדדין, כדמוכח בריש בכל מערבין דף כ״ח, עכ״ל. כונתם לפרש מאי דפריך בשמעתין מה הפרט מפורש שאחרים באים חובה לה ומתרת, דתבעי הכא הכלל מעין הפרט ממש שנים בשני צדדים כדאמרינן התם בעירובין למאן דאית ליה כללא בתרא עיקר ובתריה אזלינן, וכל שכן דפריך שפיר למאן דאית ליה כללא קמא עיקר, עיין שם בעירובין בפירוש רש״י. ושוב הקשו וצ״ע בפרק שלשה מינין, ותירצו שמא יש מקומות וכו׳, וכונתם בתר דפירשו מאי דפריך הכא הוא אף למאן דאמר כללא בתרא עיקר דבעינן שני צדדים שוות, הקשו השתא מההיא דשלשה מינין דף ל״ה ע״ב דמשמע התם דלמאן דאמר כללא בתרא עיקר סגי בחד צד ולא בעינן שני צדדים, ותירצו דיש מקומות דשנים ושלשה צדדים לא חשיבי להש״ס אלא כחד צד.

ברם קשה לי דמשמע לפי תירוצם דהכא נמי השני צדדים יהיו חשובים כחד, והרואה יראה דשני צדדים דשמעתין אינם שוות כדי לאחשבינהו כאחד, דחדא הוא דאחרים באים לה חובה, והשני הוא שמתרת את השירים, והתוס׳ עצמם בחולין דף ס״ו ע״א בסוף

הדיבור וכי תימא וכו׳ כתבו דהיכא דקרובין להיות שוין אז חשובין כחד צד, וכן כתבו שם בעירובין ד״ה אהני כללא קמא דשני צדדין פרי מפרי וגידולי קרקע שוין הן, והכא לא מצינן למימר כן דאחרים באים לה חובה ומתרת דהוו שוות דחד לדידיה וחד לאחריני, וצריך לי ישוב. וכן ראיתי בספר צאן קדשים דהקשה כן, והניחו בצ״ע:

ד״ה מדאיצטריך מעל מנחתיך מכלל וכו׳, פירוש כמו דם דלית ליה אלא חד צד ובסמוך וכו׳. פירוש לפירושם כשם דבדם אילו לא הוה מיעוטא דמנחתיך הוה מרבינן לה לחייב בו מלח אף על גב דלא הוה שוה למנחה אלא בחד צד דהוא המתיר, כך יהיה כולהו הנך דשוה למנחה בחד צד דמרבינן להו כיון דליכא בהו מיעוטא, וכמו שפירשתי בסוגיא משם הרב קרבן אהרן:

בא״ד והא דקתני בברייתא אביא דם דמשמע וכו׳ התנא נקט האמת וכו׳. כונתם דבתורת כהנים תני הברייתא הכי אי מה קרבן מנחתיך דבר שהוא מתיר אף אני אביא את הדם שהוא מתיר, תלמוד לומר מעל מנחתיך ולא מעל דמיך, והשתא הקשו איך קאמר אביא את הדם, הא אינו שוה הדם למנחה אלא בצד אחד דמתרת ולא בשני צדדין דאחרים באין לו חובה, והכא משמע דבעינן שני צדדין, ותירצו דהברייתות קאמר הני לפום קושטא דהוה סגי בחד צד כדמסקינן הכא בכולהו הנך, וגמרתין היה טוען וחושב דהוה בעי שני צדדין ולא מסקינן כך אלא סגי בחד צד לחודיה, וק״ל:

ד״ה ואימא מעל מנחתיך וכו׳, ומה ראית לרבות איברים. כצ״ל[27], ודבריהם מובנים מעצמם:

ע״ב

גמ׳ אדרבה דם הוה ליה לרבויי שכן מתיר כמותה וכו׳. כל חי מרגיש איך יתכן דשני צדדין עדיפי משששה, וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן, ותירץ דקא סלקא דעתין דהני שני צדדין חשיבי טפי יותר מכלהו ששה צדדין, דלא חשיבי לגבי הני תרי צדדי אלא כחד צד, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אדרבה וכו׳, ותימא דלא חשיב פיגול וכו׳. כפי דברי הרב הנזכר אפשר ליישב דכיון דכונת הפירכא היא דחשיב טפי הני תרי דבדם יותר מששה, סגי ליה להש״ס להביא הני תרי לחודיה ולא איקפד להביא פיגול נמי, דלאו בחושבנא קא נחית הש״ס דכולי עלמא ידעי דעדיף ששה משנים, אלא באיכות הדימוי קא מקפיד המקשן ומשום הכי אמר אדרבה ודין הוא טעמא נמי דלא הביא הא דפיגול דשוה לקומץ דלא מיחייב עלייהו דלא איצטריך, ודוק:

ד״ה נפסל בשקיעת החמה כמותה, בריש מי שהיה טמא דאמרינן דמשקיעת החמה וכו׳ הקשה ר״ת וכו׳ ותירץ ר״ת וכו׳, עד וכי תימא משום דילפינן מדם. עיין בתוס׳ בזבחים דף נ״ו ריש ע״א ד״ה מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה, דשם כתבו כל מה שכתבו הכא יותר מרווח, ועיין מה שכתבתי בדברי קדשם בספרי הקטן מטה עז שיטה על מסכת זבחים:

בא״ד וכי תימא משום דילפינן מדם, דילמא שאני דם דמתיר, עכ״ל. נראה לפרש כונתם כך, וכי תימא לעולם איצטריך קרא ביום הקריבו בדם, משום דהוה סלקא דעתין דלא נפסל בלינה כי היכי דאין חייב עליו משום פיגול ונותר, ולאו הכרח היא מעצים ולבונה דאין חייבים משום נותר ואפילו הכי לר׳ שמעון מיפסל בלינה, משום דאיכא למימר דעצים ולבונה ילפי מדם דלמדנו מקרא דביום הקריבו למפסל דם בלינה, ליתא דאיכא למידחי מה לדם דמתיר הבשר תאמר בעצים ולבונה דלאו מתירין נינהו, אלא ודאי מוכרח לומר דבלא זה עצים ולבונה נפסלים בלינה ודכוותה יהיה דם ולמאי איצטריך קרא דביום הקריבו, אכן לפי פירוש ר״ת דפירש מתחילת שקיעת החמה ניחא, דטובא קא משמע לן קרא דאפילו מתחילת שקיעת החמה נפסל דם, כן נראה לי לפרש דבריהם דהכא מה שלא כתבו זה שם בזבחים דף נ״ו. וכן ראיתי בספר צאן קדשים דפירש דבריהם, והאלקים עד שכיונתי והנאני:

בא״ד ולא חשיב ארבעה מילין וכו׳. הרב הנזכר הגיה ולא חשיב ה׳ מילין, דאותה סוגיא עולא אמרה ולדידיה הוי ה׳ מילין ולרב יהודה ד׳ מילין, עיין שם:

בא״ד ויש לומר דלעולם נפקא ליה שפיר תחילת שקיעה מביום וכו׳. עוד כתב הרב הנזכר דבתירוץ זה מתורץ נמי מה שהניחו תוס׳ בתימא שם בפסחים דף צ״ג ע״ב ד״ה עולא וכו׳, עיין שם:

גמ׳ ואלא קרא למעוטי מאי וכו׳. כפי רב פפא דאמר סמי מהברייתא דלעיל אילו נאמר קרבן וכו׳ אפילו עצים ודם וכו׳ סמי עצים, פריך השתא קרא דקרבן מנחתיך למעוטי מאי, אי למעוטי דם לחודיה מעל

27. וכן הגיה הצאן קדשים.

מנחתיך נפקא דמנחתיך כתיב ודייקינן ולא על דמיך, ואם כן קרבן מנחתיך דכתיב ברישא למעוטי מאי, וק"ל:

רש"י ד"ה לדברי רבי, דמקיש עצים למליחה ולהגשה כמנחה צריך קמיצה כמנחה. כן הגיה הרב הנזכר וכאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר צריכין עצים, ופירש המתנדב שני גזירין עצים יביא עצים אחרים להסיקן:

ד"ה דם מעל מנחתיך נפקא, ותרי מיעוטי למה לי וכו', בשלמא למאי דהוה סליק אדעתין מעיקרא דאף כל הוה ממעט נמי עצים וכו'. כן הוא לפנינו הלשון מוגה במחיקת תיבות ואף על גב, אכן הרב צאן קדשים הניח כמו שהיא בתיבות דאף על גב, ופירש לה דאף על גב דאף כל הוה ממעט נמי עצים הוה מצי למיפרך דמרבי בצד אחרים, עיין שם. והאמת אגיד דטפי ניחא מחיקת תיבות ואף על גב דבהכי הוא יותר מרווח דברי רש"י כאשר לא נכחד, וכן בסיומא דלישניה שמחקו תיבות קראי למאי אתא מנחתיך יפה הגיהו דסיומא דפירושא הוא ולא תחילת הדיבור כאשר כתב הרב ברכת הזבח.

וכבר אמרתי דכל זה הוא למיפרך לרב פפא דסבירא ליה באמיתות לרבי דצריכין עצים לעצים וסמי מהברייתא דתורת כהנים עצים, דאין הכי נמי גם עצים נתרבי משום דאחרים באים להם חובה כמו מנחה כיון דבעי עצים לעצים, ודוק:

דף כ"א ע"א

גמ' תניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר מה הפרט וכו' יצאו וכו' יצאו דם ויין [וכו'] יצאה קטורת שאינה על מזבח החיצון, ע"כ. הקשה הרב צאן קדשים לשמואל דאמר סוף פרק התדיר (זבחים פ:) המתנדב יין מביא ומזלפו על גבי האישים, הוי הפך ברייתא זו. ותירץ דאפשר לומר דשמואל איירי ביין הבא בפני עצמו, והכא איירי ביין הבאין עם הזבח וכפירש"י שם דף צ"א ע"ב, עכ"ל.

ובהא דקטורת כתבתי לעיל בדף ך' ע"א ד"ה מנין, נצריך להגיה בדברי הרמב"ם בפ"ה דהלכות איסורי מזבח הלכה י"א תיבת והקטורת דחסר מן הדפוס, כיון דשם פסק בכולהו אחריני כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה בעצים וביין ובדם דאינו צריך מליחה, וכמו שהערה מקורו מרן כסף משנה שם, ואם כן קטורת נמי דכותייהו. ברם הרגשתי דגם הרב קרית ספר השמיט הא דקטורת כנראה דסבירא ליה דבקטורת פסקינן כרבנן דבעי מליחה, ופליגי לר' ישמעאל וכמו שכתב הרב קרבן אהרן בהדיא בדף ע"ט ריש ע"ג (פר' ויקרא דנורא דנדבה פרשה יב תחילת פי"ד) דרבנן סבירא להו דבשעת הקטרת הקטורת בעי מליחה ולר' ישמעאל לא, והא דכתיב ממולח טהור קודש היינו בשעת פיטום דהיה בה מלח סדומית ולא בשעת הקטרה, והכי נמי נימא להרמב"ם.

אמנם לבי אומר לי דהרמב"ם לא סבירא ליה כן, דמלבד דהוה ליה למיפסק בהדיא דהקטורת בשעת הקטרה בעיא מליחה וזו לא מצינו בדברי קדשו, עוד יש לי הכרח עצום דבסוף פ"ה דהלכות איסורי מזבח הנ"ל כתב, ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות ועולת העוף והשמיט הקטורת דמיתניא בברייתא לפנינו בעמוד שני, מכאן מוכח דסבירא ליה דבקטורת לא בעי מליחה כסברת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דפסק כותיה בשאר מילי עצים יין ודם, כן נראה לי, והמעיין יגזר אומר:

תוס' ד"ה אפיק עצים ועייל נסכים, ונמעט נסכים במה מנחה מיוחדת שמתרת ודם מעל מנחתיך. ואם תאמר אימא איפכא. ויש לומר דלא שייך לומר איפכא כלל דהא וכו', עד סוף הדיבור. כונתם כאשר פירש הרב צאן קדשים דהאי דאיצטריך מעל מנחתיך למעוטי דם, על כרחין מהאי טעמא שלא תאמר דמתרבי דם מההוא צד דמתיר דמה מנחה מיוחדת שמתרת אף דם, משום הכי איצטריך מעל מנחתיך למעוטי דם, ונסכים שפיר ממעטינן מקרבן מנחתיך דרישא דאינן דומים למנחה שמתרת השירים דנסכים אינה מתרת הקרבן, וזה אומרם ואילו נסכים ממעטינן מיניה פירוש מקרבן מנחתיך, וק"ל:

ד"ה יצאו עצים שאין מקבלין טומאה, פירש בקונטרס וכו' יצאו עצים שאין מקבלים טומאה בעצים דעלמא קאמר, כן הוא בנוסח אחר. והרב צאן קדשים הגיה בעצי דעלמא, ופירש בעצים שלא שיפוי לגיזרין, והוי כמו שלא קדשו בכלי שרת דלא חזו לעצי המערכה, וכן כתבו תוס' במסכת זבחים דף ל"ד ע"א ולקמן דף ק"א ע"א, עכ"ל. ועיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספר מטה עז:

בא"ד ויש לומר דההיא דמרבי עצים בכל מקום היינו לרבי, עכ"ל. הרואה יראה לתוס' לקמן דף ק"א ע"א (ד"ה אע"ג) דכתבו בהפך דאין לפרש דהא דאמרינן בזבחים לרבות עצים ולבונה מיירי אליבא דרבי, כיון דמסיק כמי שקרבו מתיריו, וכן ראיתי דהרגיש הרב הנזכר ז"ל, והניחו בקושיא:

גמ׳ גופא אמר זעירי אמר ר׳ חנינא דם שבישלו אינו עובר עליו, יתיב רבא וקא אמר לה להא שמעתתא, איתיביה אביי הקפה את הדם וכו׳, עד אמר רב גידל. אמרתי לפרש סוגיא זו בין לפירוש רש״י ובין לפירוש התוס׳ כדי להקל בטורח מעלי אם אזכה למיהדר תלמודאי, הפשוט קודם כפי פירוש רש״י, רש״י דיתיב רבא ואמר האי שמעתתא דזעירי משם ר׳ חנינא דם שבישלו אינו עובר עליו. ואותביה ליה אביי מההיא דהקפה את הדם דמיתניא דחייב, ומשני ליה רבא כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה, כלומר זעירי מיירי דהקפה באור דלא הדרא עוד להיות צלול ולכן אינו עובר עליו, וברייתא מיירי דהקפה בחמה והדרא להיות צלול ולכן חייב.

ושוב פריך ליה אביי ונימא (*כצ״ל) נמי אם הקפה בחמה פטור משום דסבר נדחה להיות צלול וכיון דאידחא אידחי, דהא בעא מיניה רב מני מר׳ יוחנן דם שקרש ואכלו מהו, אמר ליה הואיל ונדחה אידחי, אישתיק רבא. ובראותו אביי דשתק רבא, אמר ליה עוד אביי, דילמא לאו כך הוא כמו שחלקת לזעירי בין אור לחמה אלא מחטאות חיצונות לחטאות פנימיות ואור וחמה שוין, (*וכך צריך לגרוס דילמא כאן בחטאות וכו׳ בלתי תיבת ודאי). אמר ליה רבא אדכרתן מילתא דהכי הוא החילוק בין זעירי להברייתא, דוכרני מאי דאמר רבה משם רב חסדא (*הכי גרסינן) דם שקרש בחטאות חיצוניות ואכלו חייב ולקח ונתן אמר רחמנא והאי בר לקיחה ונתינה היא, בחטאות פנימיות ואכלו פטור וטבל והזה אמר רחמנא והאי לאו בר טבילה והזאה היא, ופירושו ברייתא מיירי בחטאות חיצוניות משום דאפילו הכי איכא כפרה לקדשים וראוים הם, וזעירי מיירי בחטאות פנימיות דכתיב ביה וטבל והזה וכיון דבישלו וקרש אינו יכול להזות עוד ושוב אינו ראוי, וזעירי כרב חסדא אמרה מילתיה, אבל רבה בה״א לדידיה סבירא ליה דאף בחטאות פנימיות חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאות חיצוניות. נמצא לפי זה דרבא נייד מאוקמתא קמייתא דחילק בין אור לחמה ומחלק בין חטאות פנימיות לחיצוניות, וזעירי מיירי בחטאות פנמיות דפטר בין בקרש באור ובין בקרש בחמה, דין הוא פירושא לפי דברי רש״י.

והתוס׳ לא היו גורסים רבה בה״א במימרא דרב חסדא אלא רבא, ולכן הקשו לרש״י תרי קושיות, בתחילה הקשו דלפי פירושו משמע דוקא משום דקרש הדם לגמרי קאמר זעירי דבחטאות פנימיות פטור משום דאינו ראוי עוד לטבול ולהזות, הא אם בישלו ועדיין צלול הוא ואכלו יהיה חייב אפילו בחטאות פנימיות, דעדיין ראוי הוא לטבול ולהזות, והלא מתוך הסוגיא דלעיל לא משמע כן דאמרינן כיון דמלחיה נפיק מיד דם, והביא ראיה מזעירי דאמר דם שבישלו וכן דם שמלחו אינו עובר עליו ובשלו דומיא דמלחו היא דעדיין צלול הוא וקאמר דפטור, ועוד דרבא לדידיה סבירא ליה דאפילו בחטאות פנימיות חייב, ואיך אמרא מילתיה דזעירי בחטאות פנימיות דפטור, ומדאמרה שמע מינה דהכי סבירא ליה.

לכן נראה להו להתוס׳ דהיכא דבישלה באור כולי עלמא לא פליגי דפטור ובהכי מיירי זעירי, ומאי דמחלקינן בין חטאות חצוניות לפנמיות מיירי היכא דהקפה בחמה, ושיעור הגמ׳ כך, אביי מותביה לרבא דאמרה מילתא דזעירי מהברייתא דהקפה את הדם וחילק ליה מאור לחמה, והדר פריך ליה בחמה נמי נימא כך הואיל דאידחי אידחי כדאמר ר׳ יוחנן, ואישתיק רבא. ובראותו דשתק אמר ליה עוד דילמא הא דר׳ יוחנן דאמר הואיל דנדחה ידחה, דילמא לא יהיה אלא בחטאות פנימיות אבל לא בחטאות חיצוניות, ובשמעו רבא כך אמר אדכרתן מילתא דכך הוא, וטעמא קא טעים ליה מאי שנא הא מהא דהכי אמר רב חסדא, אבל לדידי[ה] אפילו בחטאות פנימיות חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאות חיצוניות, וכל זה אם קפאו בחמה אבל אם קפאו באור ודאי פטור כדאמר זעירי, כן נראה לפרש הסוגיא לפי התוס׳.

וכן משמע מדבריהם בחולין דף ק״ך ע״א ד״ה הקפה בדם, דסתם הקפהו בחמה מיירי כדמפרשינן בהקומץ רבה (*בשמעתין), אבל באור לא דדם שבישלו אינו עובר עליו, הרי דכך סבירא להו לפום מסקנא נמי.

ולהתנצלות קושייתם של תוס׳ לרש״י כבר אמרנו דרש״י גריס רבה בה״א, ובזה מתורץ קושית שנית של תוס׳. וקושיא ראשונה שהקשו ליה מסוגיא דלעיל, תריץ ליה מהרלנ״ח[28] ז״ל בתשובה סי׳ קכ״א דמאי דקאמר כיון דמלחיה נפק ליה מתורת דם, זהו לסברת המקשה דהקשה מדזעירי, ולפום מאי דסליק אדעתיה דזעירי אמרה בכל דם, אבל במסקנא לא קיימא הכי אלא זעירי לא אמרה מילתיה אלא בחטאות פנימיות ולא קיימא לן כותיה אלא כרבא, עיין שם, ובהאי סגנון נמי תריץ קושיא שנית דרבא הוה סבירא ליה כזעירי מקמי דאקשו עליה דזעירי מהברייתא וממימרא

28. ויש שקראו לספרו בשם מהרלב״ח, והוא ר׳ לוי בן חביב, והקיצור הנזכר כאן ׳מהרלנ״ח׳ הוא מחמת שנוקטים ן׳ חביב [במקום תיבת

דר׳ יוחנן ומקמי דאדכר הוא מאי דקאמר רב חסדא, אבל בתר דאקשו עליה ואידכר הוא מדרב חסדא סבירא ליה דלא כזעירי ודלא כרב חסדא, עיין שם, ולפי האמור דרש״י הוה גריס רבה במקום רבא אינו מוכרח לומר דרבא לא סבירא ליה כזעירי, ודוק.

העולה משתי הפירושים בסוגייתין הוא כך דלרש״י אם קרש דם של חולין ובחטאות החצונות, חייב אפילו אם קרשו באור לזעירי, אבל בחטאות פנימיות פטור, והכי סבירא ליה רבא באל״ף, ולרבה בה״א אפילו בחטאות פנימיות חייב. ולפירוש תוס׳ לזעירי אם קרש באור בין דחולין בין דקדשים לעולם פטור, אבל אם קרשו בחמה בהא איכא חילוקא בין חטאות פנימיות לחיצונות וחולין דבחטאות חיצונות ודחולין חייב אבל דפנימיות פטור, ולרבא באל״ף אפילו דפנימיות חייב הואיל כנגדו ראוי בחיצונות.

ונפקא מינה בין הפירושים להלכה כך, דלרש״י פסקינן כרבה בה״א לחומרא בכל וחייב בכל חטאות בין פנמיות ובין חיצונות וחולין ודלא כזעירי, ורבא באל״ף דסבירא ליה כותיה בין אם קרש באור בין אם קרש בחמה, ולתוס׳ אם קרש בחמה ליכא חילוקא בין חטאות חיצונות לפנימיות ולעולם חייב, ודכותייהו בדם של חולין וכסברת רבא באל״ף ודלא כזעירי בהא, אבל אם קרש באור לרבא נמי פטור כסברת זעירי בין בקדשים בין בחולין.

והנה הרמב״ם ז״ל לא הביא בשום מקום הא דדם שבישלו מהו דינו, וכבר העיר מזה הרב הנזכר מהרלנ״ח ז״ל בסימן הנזכר, וגזר אומר דהרמב״ם סבירא ליה כרש״י דלית הלכתא כהני מימרי דזעירי בדם שבישלו ושמלחו, עיין שם שהכריח הדבר בטוב טעם ודעת, והכי נקטינן להלכה דדם שבישלו ואכלו חייב בין שקרשו באור בין שקרשו בחמה בין דקדשים ובין דחולין:

רש״י ד״ה לא סריך, כשתולין בו אצבע נמשך והולך חוט ממנו, כאן הוא סוף הדיבור, ונמחק ופוסק הדם, וכן הגיה הרב ברכת הזבח ודלא כהרב צאן קדשים דהגיה ונפסק הדם, ופירש שחוט הדם הנמשך נפסק ולא סריך אחר האצבע, דאם נאמר כן מודה דנדבק בבשר ולהוי חציצה כמו סריך, וק״ל:

ד״ה שאינה שובתת שמצויה בקיץ ובחורף, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל מלח סדומית הים משליכה לאגפיה, והוא סוף הדיבור.

ד״ה אסתרוקנית וכו׳, ובידי אדם, והוא סוף הדיבור:

ד״ה סדומית דקה, אסתרוקנית גסה, עכ״ל. כבר הרב ברכת הזבח הקשה עליו דדבריו סותרים, דכאן פירש מלח סדומית דקה אסתרוקנית גסה, ובפרק לא יחפור דף ד׳ ע״ב פירש סדומית עבה וקשה כאבן, וכן מוכח שם מהא דקאמר והשתא דאמר רבה וכו׳ אפילו מלח איסתרוקנית הא דאיכא קורה הא דליכא קורה, עכ״ל. וכתב עליה הרב צאן קדשים דבאמת דברי רש״י סותרים אהדדי, אבל מה שכתב וכן מוכח לאו הוכחה היא, ואפשר לפרש דהכי קאמר אפילו מלח אסתרקונית אין עושין מחיצה אלא אם כן איכא קורה דכובד הקורה מעמיד המלח, אבל מלח סדומית דקה לא מהני קורה, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה כאן בחטאות חיצוניות וכו׳. כבר פירשתי דבריהם ופלפלתי כל שהוא בסוגיא:

ד״ה דם שבישלו, והיינו הא דתנן וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דהתם נמי מיירי לאחר שבישלו, ומשום הכי אינו עובר עליו אפילו בלב בהמה, ועיין שם בתוס׳ דף ק״ט (ע״ב ד״ה הלב) דמבארים יותר:

בא״ד לא קרעו אינו עובר עליו, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דבור אחר דם שמלחו אינו עובר עליו מדמייתי הנך תרי מילי בהדי הדדי וכו׳, כן הגיה הרב הנזכר:

בא״ד ובפרק כל הבשר פירש״י גבי אין נאכל מחמת מילחו היינו דאינו ראוי לאכילה בלא הדחה, וכאן הוא סוף הדיבור, וכן הגיה הרב הנזכר:

גמ׳ תקריב אפילו בשבת, ע״כ. זכרוני דבהגהותי בספרי הקטן אביר יעקב כתבתי בגליון[29], בהיא ברייתא דפטום הקטורת (ו. מדפי הס״ס) בדף כ״ג ע״ב ששם הבאתי ברייתא זו, דהרב משנה למלך בפי״א דהלכות שבת הלכה ה׳ הקשה דלמה לי קרא והלא ליכא איסור תורה במליחת בשר דהא קיימא לן אין עיבוד באוכלין, וחתר לתרץ בשתי תירוצים, מלבד מה שתירץ ליה מהר״י אלפאנדרי אחר שכתב לו דכן מצא בשיטה למסכת מנחות לראשונים[30] לא נודע למי הוא וכתיב בגוה קושיא זו, עיין שם[31].

29. וכ״כ המחבר בשבת של מי ע״ה: תוד״ה אין, ׳אבן׳].

30. והוא הספר המיוחס לרשב״א על מנחות. עיי״ש.

31. ובפסקי רי״ד תירץ דאה״נ דרשא זו דתקריב אפילו בשבת היא אסמכתא דרבנן, וקמ״ל דליכא במליחת קדשים איסור דרבנן,

והן עתה ראיתי בספר חק נתן דהביא קושיא זו, ותירץ איהו ז״ל דהא דאיצטריך קרא לומר דמליחה דוחה שבת הוא משום הבערה, דאי לאו קרא דגלי לן דמליחה עבודה היא הוה אמינא דאסור למלוח איברי התמיד בשבת, משום דכשמעלין אותן על גבי המזבח אנו מרבין בהבערה בשביל המלח, לכך איצטריך קרא לומר דמליחה עבודה היא ודחיה שבת כשאר עבודות, עכ״ל.

ואיכא למישדי ביה נרגא אחר המחילה רבתי, דקרא דתקריב אינו אלא לשרות המליחה ובאותה שעה שמולח אינו שורף כדי שנאמר דלריבוי הבערה אתא קרא, דכבר שרי קרא לשרוף קרבן בשבת כמו שהוא, ואפילו אילו הוה כתיב ועל כל קרבנך מלח לחודיה הוה משמע שפיר דיכול לשרוף אותו, אלא ודאי בפעולת המליחה שרי ליה קרא שלא תאמר דאסור משום מליחה, ולזה הקשה הרב הנזכר דהא איסור מליחה לא שייכא באוכלין ולמאי איצטריך קרא, ולנקודה זו אשר הקשה לא מיתרצא בדברי קדשו, ודוק.

איך שיהיה צריך לומר דמה שהקשו תוס׳ בחולין דף י״ד ע״א ד״ה ונסבין חבריא וכו׳, ואם תאמר והא אין יכול למולחה בשבת ותירצו כגון שעבר ומלחה, הוא מטעם תיקון אוכלא דאסור ולא משום עיבוד, מה שאין כן בקרבנות לא שייך תיקון אוכלא, ודו״ק:

שם אמר רב אשי יכול יתן בו טעם כבינה תלמוד לומר תמלח, ע״כ. הרב קרבן אהרן (דפוס׳ דנדפס פרשה יג תחילת פי״ד) בדף ע״ט ע״ג הביא משם הראב״ד דפירש יתן בו מלח דבר מועט, וכן פירש רבינו הלל, אלא דהוא פירש כבינה על אופן אחר וזה לשונו, יתן בו טעם כבינה כלומר דהיכי כל דהו מלח להבין דאית ביה טעם מלח, ואיהו ז״ל דחה פירוש זה, ופירש דרב אשי דריש שיהיה המלח בו אבל לא מעורב כטיט הבנין בתבן, ולא שורה על גבי שורה כבנין, אלא שיהיה מתפשט בו בכולו כבינה שהיא מתפשטת באדם, ובזה יתיישב מה שכתבו תוס׳ דהיינו שאינה נאכלת בלא הדחה לפי שהמלח על פניה ולא שיהיה זה טעם מלח לבד, עכ״ל. תלמוד לומר תמלח דמשמע שיהיה מלוח ולא שיהיה בו המלח ממש אלא שיהיה בו טעם מלח, ולזה פריך אי תמלח וכו׳, כיצד הוא עושה וכו׳:

תוס׳ ד״ה וכן לקדרה גרסינן (*כצ״ל) **בספר רבינו גרשום, וכן פירש רבנו חננאל בפרק קמא דחולין** (דף י״ד) **גבי איסורא בהנאה ליומא.** דשם הביאו תוס׳ בד״ה ונסבין חבריא, דהכי גרסינן וכן לקדירה ולא וכן לצלי, עיין שם, ודגרסי רבה במקום אביי:

ע״ב

גמ׳ היאך שהכהנים וכו׳ הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היא היאך נאכלים, ע״כ. פירוש הלא מנחת כהן כולה כליל, ועומר ושתי הלחם שלנו הם וממעות הלשכה היו נלקחים ואם אנחנו נותנים שקלים נמצא שאין אנו יכולים לאכול אותם, ולכן אינם שוקלים, ואינו כן כפי רבי יוחנן בן זכאי דחייבים לשקול וכל כהן שאינו שוקל חוטא, וכן משמע מפירוש רש״י לקמן בדף מ״ו ע״ב (ד״ה שלנו), והלכתא כרבן יוחנן בן זכאי כדפסק הרמב״ם בפ״א דהלכות שקלים דין ז׳, ודלא כהרב דרך המלך (הל׳ נדרים פ״ג הי״ט ד״ה ופעיקר) בדף ע״ח ריש ע״ג דכתב דהלכה כבן בוכרי, עיין שם:

תוס׳ ד״ה בלשכת המלח וכו׳, וקשיא לפירוש זה דאם כן היתה מלח בד׳ מקומות וכו׳. הרב צאן קדשים ביאר דבריהם וכתב וזה לשונו, פירוש דבלא זה לא קשיא אע״ג דבמתניתין במסכת מדות קחשיב ד׳ מקומות והכא לא חשיב אלא שלשה, דאפשר לומר דלא חשיב הכא אלא המקומות שהיה מולחים שם קדשים, ומקום שהיה מצניעים שם מלח לא קחשיב, אבל לפירוש זה דקחשיב הכא המקום שהיה מצניעים שם מלח, קשיא למה לא קחשיב נמי המקום שהיה מולחו שם, עכ״ל. ועיין בספר לחם משנה סוף פ״ה דהלכות איסורי מזבח דתריץ קושיא זו של תוס׳ ומיישב גם כן לישנא דהרמב״ם שם:

ד״ה חולין פשיטא וכו׳, ופירש בקונטרים כלומר חוץ לעזרה יאכלו חולין ותרומה ויכניסו ויאכלו המנחה כדי שתאכל עם השבע. כצ״ל, וכן הוא לשון רש״י בתמורה דף כ״ג סוף ע״א, ולזה הקשו ותימא הואיל והני חולין צורך אכילת קדשים הן ליתיב להו מלח לקדש:

[**תוס׳ ד״ה חולין, וכו׳**] **ותימא הואיל והני חולין צורך**

הא במליחת חולין איכא איסור דרבנן. ובשו״ת מהר״מ מרוטנבורג דפוס קרימונה סי׳ ח כתב דיש לומר דהכי פירושו תקריב אפילו בשבת כגון שאין שם מלח וצריך להביא מלח דרך רשות הרבים, אי נמי צריך לחלל עליו שבת בשאר אבות מלאכות קאמר דמותר. ועוד תירץ שם מצד הבערת המלח וכתירוץ החק נתן המובא להלן. ועיין עוד בשער המלך הל׳ יו״ט פ״ג ה״ד, בשו״ת תשובה מאהבה ח״א סי׳ רט, בקרן אורה, בטהרת הקדש, בעולת שלמה, בחמדת דניאל, ובשפת אמת מה שכתבו ביישוב קושיא זו.

אכילת קדשים הן ליתיב להו מלח לקדש. ובתמורה כתבו בדף הנזכר פירוש רש"י הנזכר ולא תמהו עליו כמו שתמהו הכא, וכתבתי בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מתן בסתר, דטעמייהו דאמרו שם הפך פירש"י דאין אסור להכניס חולין בעזרה אלא כשעושה שום עבודה מהן אבל בחנם אין לחוש, משום דקשיא להו לרש"י קרא דבחצר אהל מועד יאכלוה משמע יחד תמים חולין וקדשים יאכלו בעזרה. וציינתי שם דהתייר הגדול בעל משנה למלך בפ"ב דהלכות שחיטה הלכה ג' פלפל על דבריהם דהתם והשיב על ראית תוס' בחילוק נכון, עיין שם.

וכן עתה הוסיף עוד לומר מה שכתב הרב צאן קדשים על דבריהם שלפנינו, דהגם דלדבריהם נמי פריך שפיר הכא פשיטא שאין יכול ליתן מלח של קודש על אכילת חולין, מכל מקום לישנא מאי בעי התם דקאמר שמעתין לא ניחא לדידהו דאמרו דבחנם אין לחוש, מה שאין כן לרש"י האי לישנא דמאי בעי התם שפיר ממותק, וצריך ישוב[32] וכמו שהניחו הרב הנזכר בקושיא, וגם הרב משנה למלך (פס ד"ה והנה) הקשה להם קושיא זו ולא מצא מענה[33], ומיישב שפיר שמעתין אליבא דרש"י עיין שם, ועיין גם כן בספר דרך המלך סוף הלכות נדרים דף ע"ח ע"ג וד' (על הרמב"ם פ"ג הי"ט ד"ה ומוסיף מין):

בא"ד ומיהו אפילו בעזרה מכניסים תבלי חולין וכו', ושמא באותן תבלין פשיטא וכו'. כונתם אפילו לרש"י דפירש דחולין ותרומה יאכלו חוץ לעזרה ולא יהבינן להו מלח, אפילו הכי תבלין של חולין ותרומה היו יכולים להכניס הכהנים בעזרה כדתנן בפרק כל התדיר, ופשיטא דעל אותן תבלין היו יכולין ליתן מלח של קודש עליהם כמו בקדשים עצמן, ובהא לא קאי שמואל ולא אסר דדברים הנצרכים הם, וק"ל:

ד"ה ברית מלח עולם הוא, ר"ת גורם מלח ברית כדפרישית לעיל, עכ"ל. והוא בדף י"ט סוף ע"ב ד"ה הרי מלח, ועיין מה שכתבתי שם:

ד"ה כל כהן ששוקל אינו חוטא, לבן בוכרי אפילו לוים פטורים כמו כהנים כדפריש טעמא במסכת שקלים כל העובר על הפקודים ושבט לוי לא נפקד, אבל רבן יוחנן בן זכאי דריש כל העובר עובר בים סוף, עכ"ל. הכי איתמר בירושלמי דשקלים כל העובר על הפקודים ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר כל דעבר על פיקודא יתן וחד דאמר כל דעבר על ימא יתן, מאן דאמר כל דעבר על ימא מסייע ליה לרבן יוחנן בן זכאי, ומאן דאמר כל דעבר על פיקודא יתן מסייע לבן בוכרי, ע"כ. ולא איתפרשא הלכתא כמאן, וכבר כתבתי דהרמב"ם פסק כר' יוחנן בן זכאי, ודלא כהרב דרך המלך בדף ע"ח ריש ע"ג (על הרמב"ם הל' נדריס פ"ג הי"ט ד"ה ונעיקר) דכתב דהלכתא כבן בוכרי כמבואר, ולא ידעתי היכן הוא מבואר דהלכה כבן בוכרי, וכן פסק רבינו עובדיה בהדיא דהכהנים חייבים לשקול כסברת ר' יוחנן בן זכאי ודלא כבן בוכרי דאמר דאינן חייבין, עיין שם:

בא"ד אף על גב דכתיב בפרשת אלה פקודי מאת ככר ואלף ותשע"ה היינו לתרומת האדנים. וכונתם להרגיש דההוא מניינא לא היה אלא מבני ישראל ולא היו עמהם הלוים, ותירצו דההיא לתרומת האדנים, וק"ל:

בא"ד והשתא ניחא הא דכתיב כל העובר בים סוף משמע, והא דכתיב על הפקודים משום אדנים. כצ"ל[34], ודבריהם מובנים מעצמם לפי מה שכתבו בתחילה, וק"ל:

ד"ה שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן, משמע דר' יוחנן בן זכאי לא היה כהן, והא דתניא בסיפרי גבי פרה וכו' לאו דהוא עצמו קאמר וכו'. הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים (ד"ה הפרק השלישי) כתב דרבן יוחנן בן זכאי היה כהן, וכן כתב רש"י בשבת דף ל"ד ע"א (ד"ה תורמסי)[35], ואסמכיה למילתיה מתוספתא דפרה, והוא תוספתא זו שהביאו תוס' לפנינו, ונשנית בתוספתא דפרה פ"ג ובפי"ז דאהלות ובספרי ריש פרשת חוקת, ולכן תוס' הכריחו בהפך דלא היה כהן ממתניתין דשקלים, ופירשו הספרי והתוס' הנזכרת על פי הוראתו. ועיין בספר החשוב סדר הדורות דף קי"ג סוף ע"ב וריש ע"ג דעמד בהאי פלוגתא, והקשה עוד לרש"י דאי איתא דמעשה ידי ממש של ר' יוחנן בן זכאי הוה, אמאי לא קחשיב במסכת פרה פ"ג בכלל מי ששרפו פרות עיין שם דהניחו בצ"ע:

דף כ"ב ע"א

תוס' ד"ה ועצים דפשיטא ליה לתנא משל ציבור, ואם תאמר ולילף ממלח כדלעיל דאין להשיב מלבונה, ושמא

32. היינו דלדעת התוס' לשון זו 'מאי בעו התם' צריכה ישוב. 33. ובצאן קדשים וביד דוד כתבו שלדעת התוס' צריך לומר דכונת הגמ' 'מאי בעו התם' מצד דלא שכיח חולין בעזרה כי אם בביתם, וכעין זה איתא בתוס' לקמן פ:. וכן יישב השיטה מקובצת אות ג' על פי ההגהה בדבריו. 34. וכעי"ז הגיה הצאן קדשים. 35. ובתשב"ץ ח"ג סי' לז כתב שרבן יוחנן בן זכאי היה כהן גדול בסוף בית שני.

יש צד אחד, עכ״ל. כונתם להקשות מאי בעי היכי פשיטא ליה לתנא דעצים משל צבור, נימא דנילף ממלח כדלעיל (כא:), וליכא לדחותו מה ראית לדמות עצים למלח ולא נדמה עצים ללבונה דבאים מתוך ביתו, דאיכא למימר דלא דמי ללבונה דלבונה אינו נוהג בכל הזבחים כמו מלח ועצים, ושפיר קא פשיטא ליה. ותירצו דשמא יש צד דדמי טפי עצים ללבונה ואנן לא ידעינן, ולכן המקשן דידע ליה בעי אמאי פשיטא ליה דעצים באים משל צבור ולא נימא דדמיין ללבונה דבאים מתוך ביתו, זו היא כונתם. והרב קרבן אהרן בדף ס׳ (ע״ד, פר׳ ויקרא דכורא דנדבה פרשה ד תחילת פ״ו) הקשה כקושית התוס׳ והניחו בצ״ע, וציין האי לישנא דתוס׳, וכתב דהתוס׳ לא השיבו, וכונתו דלא השיבו ישוב מרווח, דהא כתבו ושמא יש צד אחד דדמי ללבונה עיין שם.

אלא דכשאני לעצמי קשה לי קצת קושית התוס׳ דמאי הקשו נילף עצים ממלח, כיון דתורת כהנים דהיא ברייתא דלעיל רצה למילף מלח מעצים, ושפיר קא בעי השתא עצים דפשיטא ליה לתנא דבאים משל ציבור דמינייהו רוצה למילף מלח מנא ליה, ולא מצי לחשוב דעצים נילף ממלח דמלח גופיה מספקא וצריך איזה ילפותא כדי לומר שתהיה מן הציבור ומילף לה מעצים. ויש ליישב דקושייתם היא דנימא זה נילף מזה וזה נילף מזה כאשר מצינו בשאר דוכתי[36]:

ד״ה שזו בלילתה עבה וכו׳, דמייתר ליה למנחה ולוג שמן. כצ״ל[37], ופירושו דתיבות למנחה ולוג שמן מיותרות הן, ואתו לאשמועינן למתנדב מנחה דלא יפחות מדבר הטעון לוג וכו׳:

ד״ה שזו בלילתה עבה וכו׳, עד סוף הדיבור, ולא חיסר שמנה ולא מיפסלא כן פירש הקונטרים ותימא דהכא מפרש וכו׳, כן הגיה הרב צאן קדשים דהוא הכל דיבור אחד מן דיבור דלקמן המתחיל והן בולעות. וכונתם להקשות לרש״י דהכא פירש במתניתין בדברי ר׳ יהודא דסבירא ליה דפסולות משום ריבה שמנה, ואילו בגמ׳ משמע דלאו מהאי טעמא היא אלא משום טעם אחר וכדפריך לרב חסדא, וכן ממאי דאמרינן בגמ׳ מין במינו והיינו כקושית הרב תוספות יום טוב דהקשה לרש״י, ומה שכילל גם כן תוס׳ עם רש״י והקשה גם כן עלייהו, לפי הגהה זו ליכא קושיא דאינהו עצמם הקשה לרש״י כמו כן, וכן כתב הרב צאן קדשים עיין שם.

אמנם הרב חק נתן תירץ קושייתיה של הרב תוספות יום טוב וזה לשונו, הא בהא תליא דאי אמרינן בטל אז פסול משום ריבה שמנה, ואי אמרינן לא בטל לא פסיל, משום דאי אמרינן בטל אז אותו שמן שנבלע בקומץ חשבינן דידיה הוא ואז הוי ריבה שמנה, ואי לא בטיל אמרינן כל היכא דאיתיה אמנחת נסכים שדינן ליה דחשיב כאלו לא נבלע בו כלל כדפירש״י ז״ל לקמן גבי חרב שנתערב בבלול עיין שם, ולכך פריך גמ׳ וכי בלעי זו מזו מאי הוי מין במינו הוא ולא בטיל, רצה לומר ולא הוי ריבה שמנה דכל היכא דאיתיה אמנחת נסכים שדינן ליה, ומשני דמין בשאינו מינו הוא ובטל, ורצה לומר כיון דבטל חשיב דידיה הוא והוי ריבה שמנו ופסול[38]. וגם הרמב״ם נראה דפירש במשניות כפירוש רש״י, אלא דאיכא גמגום בלשונו וצריך לומר אבל מצד הסולת אומר שהסלת עם שמן מין בשאינו מינו ולפיכך יבטל המעט בהרבה וכו׳, ורצה לומר שהשמן שנבלע בקומץ ממנחת נסכים בטל הוא בקומץ ואז הוי ריבה שמנה כמו שכתב רש״י, עיין שם.

אמנם רבינו עובדיה לא פירש כרש״י אלא פירש וזה לשונו, והן בולעות זו מזו הקומץ בולע ממנחת נסכים וממנחת כהן משיח, וריבה שמנן של מנחות הללו על הקומץ ומבטלות ליה והוי מנחה שלא הוקטר קומצה ופסולה הנקמצת, אבל מנחת נסכים כשרה ולא הוי כריבה שמנה, כיון שלא מדעת עירבו השמן שבולעתו בטל לגבה וכמאן דליתיה, עכ״ל. ופירש הרב הנזכר דרצה לפרש הא דקתני פסולה דוקא קאמר ולא קאי אלא הקומץ ולא אמנחת נסכים דלא כפירש״י, ומפרש דהא דהקומץ פסול לאו משום דריבה שמנה כפירש״י ז״ל, דאי משום הא כשר דסבירא ליה דריבה שמנה שלא מדעת בטל לגבה וכמאן דליתיה, אלא טעמא הוא משום דשמן דנסכים רבה על הקומץ ומבטלו והוי כמנחה שלא הוקטר קומצה ופסולה, אבל מנחת נסכים כשירה דלא אתי שמן דקומץ דמועט הוא ומבטל מנחת נסכים דשיעורא רבה, ואי משום ריבה שמנה לא חיישינן כיון דשלא

36. אך בחידושי הגרי״ז סטנסיל עמד בקושיא מכח זה על דברי התוס׳, דמאי הקשו דנימא דילפינן עצים ממלח הא מלח גופיה ילפינן לעיל מעצים. וכעין זה יישב בקרני ראם את קושית התוס׳. ויש אחרונים שפירשו שקושית התוס׳ קאי על הברייתא בהמשך, שבלי הדרשה היה אפשר לומר שיביא עצים מביתו, ומשמע שהיה צד שיצטרך להביא מביתו דוקא, ועל זה הקשו התוס׳ מדוע אין לומדים ממלח שיכול להביא משל ציבור. 37. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות טז והצאן קדשים. 38. וכן כתב בחידושים המיוחסים לרשב״א

מדעת הוא. ואם תאמר איך שייך ריבה שמנה במנחת נסכים, דאדרבה הקומץ דבלילתו עבה בולע טפי ממנה ממה שהיא בולעת ממנו, כבר השיב לזה הרב תוספות יום טוב תשובה נכונה עיין שם, עכ״ל.

שוב פלפל במה שהקשה עוד הרב תוספות יום טוב לרבינו עובדיה עיין שם, ונחזור לדברי התוס׳ ונאמר דכל הני שלשה דיבורים הוא דיבור אחד, ושיעור דבריהם כך, אחר שהביאו פירוש רש״י תמהו הכא פירש דהקומץ בולע מן מנחת נסכים והוה ליה ריבה שמנה, והלא בגמ׳ גבי הא דפריך לרב חסדא דאמר בתר מבטיל אזלינן ממתניתין דשתי מנחות שלא נקמצו, פירש איהו ז״ל בד״ה לימא דלא כר׳ חייא, דאי נמי בתר בטיל אזלינן וטיבלא מבטל לשירים לא הוה ריבה סלתה דבטל כמאן דליתא דמי ולא אייתר ליה, עכ״ל, ודבריו סטרא״י דהתם לא חשיב למידי אותו שנתבטל וכאילו נאבד, ומשום הכי לא הוי ריבה סלתה של מנחה אחרת ואם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות, והכא פירש במתניתין בנתערב קומצה בקומץ חברתה דפסולות חדא משום דריבה שמנה וחדא משום דחסר שמנה, הלא לריבוי לא קפדינן דכיון דמבטל כמאן דליתא ולא אייתר. ושוב כתבו ואין לומר דהכא דפסולות אינו טעמא עיקרית מטעם ריבה שמנה אלא משום חיסר שמנה, והכי פירושו של דברי רש״י דכיון דבולעות זו מזו מימלא ריבה לאחת וחסר לאחת ואנן לא ידעינן מה הוא דחסר דאין ברירה, ומשום דחסר שמנה פסלינן לתרוייהו ועיקר טעמא משום חסרון ולא משום ריבוי, דליתא ואדרבה לפי מה שפירש רש״י ז״ל לקמן בגמ׳ גבי חרב שנתערב בבלול בד״ה מנחת נסכים של פרים ואילים וכו׳, משמע דלא מיפסלן אלא דוקא משום ריבה שמנה, דהכי פירש שם בסוף אותו דיבור והיכא דנתערבה מנחת פרים במנחת כבשים התם ודאי לא יקרב משום דנמצאת העבה רכה והוא משום ריבוי השמן בעבה דבלע מרכה והוי ריבה שמנה, והוא הפך מדבריו הנזכרים בסוגיא דלקמן בהיא דר׳ חייא כאמור. ועוד הקשו על רש״י איהו פירש הכא במתניתין דטעמא דרבי יהודא דסבירא ליה דפסולות משום דבולעות זו מזו וריבה שמנה, ובגמ׳ לא יהיב האי טעמא אלא משום דקסבר ר׳ יהודא כל שהוא מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו ריבה עליו ומבטלו, והוא כקושית הרב תוספות יום טוב שהקשה לרבינו עובדיה, וכן צריך להגיה את לשונם בתר דכתבו ואין לפרש דמה דמיפסלן וכו׳ אלא משום ריבה שמנה, עוד קשה דבגמ׳ אמרינן משום סילק את מינו כמי שאינו וכו׳, והניחם לרש״י בקושיא, וכבר כתבתי מה שתירץ הרב חק נתן דהא בהא תליא:

בא״ד ותימא דמהאי טעמא ליפסול לר׳ יהודה נתערב קומצה וכו׳. דבריהם הללו קאי לטעמא דיהיב הש״ס משום דסילק את מינו וכו׳ ולא לפירוש רש״י, ותמיהתם כך כפי דברי הש״ס (כג.) דיהיב טעמא לר׳ יהודא דפוסל כשנתערב במנחת כהן משיח ומנחת נסכים דסילק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, אם כן הכי נמי הוה ליה לפסול ר׳ יהודא בנתערב קומצה בקומץ חבירתה דתנן ברישא דמתניתין דידן ואנן לא חזינן דפליג עלייהו דרבנן דאמרו דכשרות, דאין לומר דמשום דבלילתן שוות אין זו בולעת מזו וכדקאי קאי, דאין הסברא קולטתו, ועוד נתערב קומצה בשיריו דקתני לקמן (כג.) ופריך הש״ס (שם ע״ב) ליבטלו שירים לקומץ, מאי פירכא אי אמרינן דהיכא דבלילתן שוות אינן בולעות זו מזו וכדקאי קאי שפיר עולה לו, ולא צריכינן לשינויא דמשני ר׳ זירא נאמר הקטרה בקומץ וכו׳ ואין שירים מבטלין את הקומץ[39].

ועיין בספר חק נתן דתריץ קושיא זו משום דריבה סולתה איצטריך ההיא שינויא. ואחר המחילה איכא לדחותו דיאמרו תוס׳ דהיכא דבלילתן שוות כמו השמן כן יהיה הסולת דלא יהיו בולעות זו מזו, ואכתי לא איצטריך ההיא שינויא לסולת נמי. ועוד קשה דמדלקמן משמע דגזירה שוה דר׳ זירא אית ליה נמי ר׳ יהודא דכשם דאין הקומץ מבטל את חברו כך השירים אינו מבטלו, ומהאי טעמא צריך להגיה לקמן (כג.) מאי דאיתמר בש״ס מאי לאו קומץ דמנחת חוטא דאיערב במנחת נסכים, ולא כאשר נדפס בקומץ דמנחת נדבה, דאי נתערב בקומץ דמנחת נדבה אפילו לר׳ יהודא יקריב, כיון דסבירא ליה דאין הקומץ מבטל הקומץ ואית ליה גזירה שוה דר׳ זירא, מה שאין כן מנחת נסכים דכולה כליל הוה ולא הוה בה קומץ

39. ועיין בשיטה מקובצת אות יז שתירצו בשם התוס׳ חיצוניות דהיכא דהוה בלילתן שוות הוה בגדר מין במינו גמור ובודאי לא מבטלי זה את זה, מה שאין כן בבלילתה עבה שנתערבה בבלילתה רכה מין בשאינו מינו הוא ובטל המיעוט ברוב. והחזו״א סי׳ כט ס״ק ד׳ ה׳ כתב ליישב שבלילתו שוה הרי שני הקומצים נשארו בצורתם הראשונה וקרבים הם כהלכתן לכל אחד יש את השמן שלו ולמזבח ניכר כל אחד לעצמו ולכך אין מועיל ביטול לפסלם, מה שאין כן באין בלילתן שוה שנשתנה צורת הקומץ על ידי התערובת, ומכל מקום אם לא היה דין ביטול היה שייך להחשיב כל שמן לסולתו, אבל מדין ביטול רואים הקומץ כנתרבה שמנו ולכך פסול לרבי יהודה.

לקמן ע״ב, עיין שם.

ונתערב בו מנחת חוטא לא יקריב משום שמנה דבלע, וכפי סברתו דבולעות זו מזו אמאי קומץ דמנחת חוטא שנתערב בקומץ דמנחת נדבה יקריב הלא בלעי מהדדי, כיון דאין בלילתן שוות ואתי שאינו מינו ומבטלו, ואיך יתכן דיסבור גזרה שוה דר׳ זירא עם האי סברא דכל שהוא מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, דלפי האי טעמא דכשאינו מינו רבה עליו ומבטלו אפילו קומץ בקומץ חבירתה דבלילתן שוות ליפסיל, וכן מנחת חוטא שנתערב עם מנחת נדבה לא יקטיר וכפי הגזרה שוה הכל שרי ואיך שפכי אהדדי, כן נראה לי כונת קושייתם.

ובהורמנותייהו אתרץ דלעולם הא והא סבירא ליה ר׳ יהודא, וטעמא דידיה דפוסל בנתערב קומצה במנחת כהן משיח וכו׳ דקתני במתניתין לעולם היא משום דסילק את מינו כמי שאינו ואינו מינו רבה עליו ומבטלו, אכן כשהוא קומץ בקומץ אף על גב דלפום האי טעמא יהיו פסולות, אתי גזרה שוה לגלויי דכשרות ואין הקומץ מבטל את הקומץ ולא אמרינן בהו סילק את מינו כמי שאינו ורבה עליו את שאינו מינו ומבטלו, ולכן נתערב קומצה בקומץ חבירתה כשרות אף לר׳ יהודא וכן קומץ מנחת חוטא שנתערב בקומץ מנחת נדבה כשרות, וטעמא משום דאין קומץ מבטל קומץ כדילפינן מגזירה שוה, אבל אם הקומץ נתערב במנחה דעדיין לא נקמצה ולא שייכא ביה גזירה שוה, אין הקומץ מבטל את הקומץ כיון דליכא שתי הקומץ לפנינו אז סבירא ליה דסלקינן את מינו כמו שאינו ומרבה עליו את שאינו מינו ומבטלו ופסול, והיינו טעמא דמתניתין דפוסל היכא דנתערב קומצה במנחת כהן משיח וכו׳, ודוק:

ע״ב

גמ׳ ודילמא עד דאיכא מין במינו ועולין קשיא, ע״כ. הרב למנצח לדוד תריץ שפיר הני קושיות בין לרבנן ובין לר׳ יהודא וזה לשונו, והנה אליבא דרבנן אפשר לתרץ דהני רבנן כמאן דאמר דלענין מין במינו בתר טעמא אזלינן ולא בתר שמא ופלוגתא היא בע״ז, ומסתברא דלא דמי טעמא דדם הפר לטעמא דדם שעיר, ויש להוכיח כן אמאי דטעים בר בי רב טעמא דכבדא ולא דמי טעם הכבד דפר לשל שעיר, אבל בשמן שוין נינהו דתרוייהו דם איקרו, ובהא קמפלגי ר׳ יהודא סבירא ליה בעלמא בתר שמא אזלינן והלכך הכא מין במינו איקרו ושפיר יליף מהכא דמין במינו לא בטיל, ורבנן סברי דבתר טעמא אזלינן והכא הואיל ולא דמו בטעמא מין בשאינו מינו מיקרי, ועל כרחין לומר דהא דלא בטיל משום דעולין אין מבטלין זה את זה אפילו בשאינו מינו.

ובהא ניחא לרבנן, אבל לר׳ יהודא עדיין קשה דדילמא עד דאיכא תרתי. וניחא לן במאי דחזינן בפרק ח׳ דזבחים דף פ״א (ע״ב) דאיכא תנאי דילפי להך מילתא דאין עולין מבטלין זה את זה מקרא דכתיב גבי בכור קדש הם שאפילו נתערב דם בכור עם דם עולה יקרבו, והשתא היינו טעמא דר׳ יהודא הכא דאמר להו לרבנן אי לעולין הך קרא יתירא הוא דסבר נפקא לן מאידך קרא דקדש הם, ועל כרחין לומר דהך קרא מדרש באם אינו ענין אם אינו ענין לקדשים תנהו לענין חולין דמין במינו לא בטיל. ועיין שם בתוס׳ (ד״ה תנאי) דהקשו מעין זה דאמאי אמרינן התם תנאי היא, לימא דתרוייהו צריכי למדרש באם אינו ענין ותפשוט קושיא דהכא, עיין שם, ולדידי קושטא הכי, והשתא לרבנן נמי יש לתרץ עוד בהך גוונא ממש, עכ״ל הטוב.

וחזי הוית בספר חק נתן דהביא משם יש מקשין על פירכת הש״ס דפריך ודילמא עד דאיכא מין במינו ועולין, דאין הכי נמי דילמא קושטא הכי הוא דלרבנן בעו תרתי מין במינו ועולין, ולכך סברי דדם קדשים שנתערב בדם חולין דבטל אף על גב דמין במינו הוא כיון דאינן עולין, והוא הדין איפכא, בשלמא לר׳ יהודא מוכח דמין במינו סגי ליה מדקאמר אין דם מבטל דם אף על גב דאינן עולין, אלא לרבנן דלא בעי תרתי מנא לן. ולא קשיא מידי דהא אשכחן לרבנן במתניתין דסברי דאין קומץ מתבטל במנחת כהן גדול ואף על גב דמין בשאינו מינו הוא כדאמרינן לקמן סלק את מינו ושאינו מינו רבה עליו, אלמא דסבירא להו דעולין לבד סגי ולכך פריך שפיר, עכ״ל:

רש״י ד״ה מכאן לעולין, והני דמים דזבחים עולין נינהו ולא מבטלי אהדדי, עכ״ל. חילוף הגהות ראיתי והכל עולין לסברא אחת ולפירוש אחד, יש מי שמגיה לאו עולין נינהו ומבטלי אהדדי, ויש מי שמגיה חולין נינהו ומבטלי אהדדי[40]:

תוס׳ ד״ה מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה, ואם תאמר תיפוק ליה משום דאין מצות מבטלות זו את זו כדאמרינן בערבי פסחים (דף קט״ו) **גבי הלל שהיה כורך פסח מצה ומרור וכו׳. ושמא לגבי אכילה שאני,** עכ״ל. לא המתקתי טעם החילוק בין אכילה למעשה, אם לא

40. עיין צאן קדשים וגליון במסורת הש״ס, ועיין עוד בשיטה מקובצת אות ד שהגיה דברי רש״י באופן אחר.

שנאמר דבחיך טעים הא והא ולכן לא מבטלות, אבל במעשה המצות דליכא הא מבטלות, וצריך להתיישב טפי. ואם תיקשי להלל איך הוה עביד הכי והא אין עושין מצות חבילות חבילות, כבר נפתח באחרונים לך נא וראה בספר ארעא דרבנן סימן ב׳ מה שתירץ[41]:

ד״ה ור׳ יהודה סבר מכאן למין במינו שאינו בטל, ואם תאמר היכי מסיק ר׳ יוחנן דטעמא דר׳ יהודא מהאי קרא, הא מספקינן בחולין פרק אותו ואת בנו (דף ע״ט ע״ב) **דר׳ יהודא ספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב או לא, ומאן דאמר דחוששין לזרע האב היינו חנניה, ולחנניה לא בעי או לחלק דמספקינן התם לחנניה דלא מייתר ליה אותו קסבר דלחלק לא צריך קרא וכו׳, וביומא וכו׳ הא מספקינן התם תניא דלא כשינויין, עכ״ל.** פירוש דבריהם היכי מסיק הכא ר׳ יוחנן טעמא דר׳ יהודא דסבירא ליה מין במינו לא בטיל מדחזינן דם הפר בדם השעיר שנתערב והדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר ואפילו הכי חזינן דלא מיבטל, הלא אנן חזינן בחולין דף ע״ט דמסיק הש״ס שם דלר׳ יהודא ספוקי מספקא ליה אי חוששין לזרע האב, ומאן הוא דחושש לזרע האב חנניה הוא כדאמרינן התם וסבירא ליה דנוהג אותו ואת בנו בין בזכרים ובין בנקבות, ולדידיה אמרינן התם דלא בעינן או לחלק, משום דסבירא ליה כר׳ יהונתן ביומא דף נ״ז ע״ב דסבירא ליה פירוש של קרא דולקח מדם הפר ומדם השעיר מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו. ותירצו דר׳ יהודה דריש תיבת אחת בשנה מה דלא דריש ר׳ יהונתן, דמההיא משמע דהיו מערבין דם הפר בדם השעיר הפך ר׳ יהונתן, אבל חנניה סבירא ליה כר׳ יהונתן דאחת לא דריש ולעולם לא צריכינן או לחלק.

שוב הקשו לר׳ יהונתן נהי דלא דריש תיבת אחת, מכל מקום הוה ליה לסבור דמערבין דם הפר בדם השעיר מדכתיב ומדם השעיר דפירושו יחדיו, כדאשכחן לקמן בפרק שתי מדות דף צ״א דדריש ר׳ יהונתן אקרא דומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי, דאמרינן התם האומר הרי עלי עולה יכול יביא משניהם תלמוד לומר מן הבקר או מן הצאן רצה אחד מביא רצה שנים מביא, ור׳ יהונתן למה לי קרא האמר עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו, איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי הרי דוא״ו ומן הצאן היה כמו יחדיו, והכא נמי לימא הכי דוא״ו ומדם השעיר הוי כאילו כתיב יחדיו ומינה משמע דמערבין, ואמאי סבירא ליה דלא מערבין דם הפר בדם השעיר, והתם פירש בקונטריס (*כצ״ל ולא ויש לומר, וכן הגיה הרב צאן קדשים) דדריש מדמשני קרא בדיבוריה דכתיב מן הבקר ומן הצאן ולא כתיב ומן הבקר ומן הצאן שמע מינה לערב בקר וצאן ולא מוא״ו קא דריש, וזה ליתא דלא הוה מצי למיכתב ומן הבקר דהא בקר וצאן הוא פירוש דמן הבהמה, ואם כן איצטריך למיכתב מן הבקר והשתא הוי מן הבקר ומן הצאן כמו שכתוב מדם הפר ומדם השעיר, וכן כתבו ביומא דף נ״ז ע״ב ד״ה תנא.

ותירצו שם מה שלא תירצו הכא, דלא דמו דאילו הוה כתיב הכא מדם הפר והשעיר אז הוה דמי למן הבקר ומן הצאן, אבל ומדם השעיר מדם הפסיק הענין לר׳ יהונתן, עיין שם דתירצו עוד תירוץ אחר:

בא״ד ואם תאמר ומאן דאמר אין מערבין מנא ליה עולין ומין במינו וכו׳. כלומר לר׳ יהונתן דאמרנו עד השתא דסבירא ליה אין מערבין ומפרש קרא דולקח מדם הפר וכו׳ זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, עולין דלא מבטלין לרבנן או מין במינו לר׳ יהודה דאין מבטלין מהיכן יליף, ואין לומר דר׳ יהונתן לא סבירא ליה כותייהו לא בהא ולא בהא ובין עולין ובין מין במינו מבטלין, דהא לא חזינן בשום מקום בש״ס דר׳ יהונתן פליגא. ותירצו דאית ליה דרשא דדם דם כדאיתא בזבחים דף פ״א סוף ע״א וריש ע״ב לעולין דאין מבטלין, וכן תירצו ביומא דף ח״נ ע״א (ד״ה ר׳ יוגתן) עיין שם:

בא״ד ואם תאמר בפרק הניזקין (דף ד״ן) **גבי ערלה וכלאי הכרם קאמר ר׳ יהודא נפלו ונתפצעו אחד שונג ואחד מזיד לא יעלו.** כצ״ל, דהכי איתא התם בגיטין דף ד״ן. ותירצו דלא אמר ר׳ יהודא מין במינו לא בטיל ואוסר בכל שהו אלא בדבר לח דומיא דדם פר בדם השעיר, אבל דבר יבש בטיל שפיר, וכן תירץ ר״ת בזבחים דף ע״ג ע״א ד״ה ר׳ יהודה אומר, ושם גם כן כתבו כל מה שכתבו הכא, עיין שם:

בא״ד אלא שמע מינה דבמינו במשהו, עכ״ל. עיין שם בע״ז דף ע״ג (ע״א) [ע״ב] בתוס׳ (ד״ה שני) דכתבו דמיירי התם בענין אחר, דמיירי דליכא מאה ואחד לבטלו:

41. יש להעיר דעיקר הערת הארעא דרבנן היא בהא דאמרינן (פסחים קטו.) דבזמן הזה לא לכרוך איניש מצה ומרור בהדי אהדדי וליכול, משום דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא, דלכאורה למה לן להאי טעמא תיפוק ליה דלא לכרוך משום דהוה ליה עושה מצוות חבילות חבילות, דהא מצה ומרור לכולי עלמא לאו חדא מילתא היא, דמצה זכר לחירות ומרור זכר לשעבוד, אבל אמילתא דהלל גופיה דהוה בזמן הבית לא קשה ליה וכמו שכתב שם דלשיטתו דהלל כך נאמר הציווי (במדבר

בא"ד וההיא דפסחים לא קשיא אף למאן דאמר בתר בטל אזלינן וכו'. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז בדף ע"ג ע"א הנזכר כתבתי מה שפירש שם הרב צאן קדשים תירוץ זה, כלומר דלמאן דאמר בתר מבטל אזלינן פשיטא דלא קשיא דמיירי בחולין מתוקנין ואי אפשר למבטל דהיינו חולין להיות כבטל (*דהיינו להיות כתרומה), אלא אפילו למאן דאמר בתר בטל אזלינן ואפשר לתרומה שתעשה חולין לכי סריחו דבטלה מקדושתה, כמו דאמרינן גבי נבילה שאפשר שתעשה שחוטה לכי מסרחה פרחה טומאתה, ליכא למימר הכי גבי משקין דלכי סריחי אין שם משקין עליהם, עכ"ל. ועיין שם מה שכתב הרב חק נתן והרב פנים מאירות, והא דפסחים לא ראיתיו שם בדף ט"ו כמו שכתבתי גם כן בשיטתי (שם ד"ה ר' יהודה)[42]:

בא"ד ויש לומר שנפל טבל טבול לתרומה בטבל שאינו טבול לתרומה וכו'. פירש הרב הנזכר טבל טבול לתרומה, פירוש שעדיין לא הפרישו ממנו תרומה גדולה, בשאינו טבול לתרומה שהפריש ממנו תרומה גדולה ועדיין לא הפריש ממנו מעשר ראשון ושני, עכ"ל. והוסיף שם בזבחים לכתוב אף על גב דהשתא לא הוי היתרא במשהו למה יאמר במשהו, מכל מקום איכא עוד טעמא דטבל אוסר במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין, וכן כתבו תוס' בע"ז דף ע"ג ע"ב ד"ה טבל, עכ"ל. ועיין בספרים הנזכרים:

בא"ד ועוד יש ליישב לתירוץ הראשון של ר"ת דהיא דפסחים. כצ"ל, אבל ר' יוחנן דשתי כוסות וכו' דלא כר' חייא וכו'. כצ"ל:

בא"ד וגבי ציר דקאמר ר' יהודה שיעורה בסאתים. כצ"ל, ופירושו רביעית ציר טמא אוסר סאתים ציר טהור:

בא"ד ואפילו לר' חנינא צריך עיון דנראה שיש מהנך שהבאתי דלא כר' חייא, עכ"ל. והם ההיא דביצה וההיא דדם תבוסה דאפילו לר' חנינא דאזלינן בתר בטל הוו דלא כר' חייא, וכן כתב הרב הנזכר וציין תוס' דנדה דף ע"ח ע"ב ד"ה ר"י וכו':

בא"ד ועוד יש ליישב תירוץ ר"ת וכו', ולא קשה ההיא דפסחים לר' יוחנן דלאו אליבא דכולי עלמא קאמר טבל ויין נסך במשהו וכו'. כצ"ל[43]:

בא"ד והשתא איכא שלשה מחלוקות של תנאים בדבר דהא תניא כותיה דר' יוחנן, עכ"ל. והם נותן טעם רובה ומשהו, וק"ל:

בא"ד ויש עוד לפרש וכו', וכאן אין מאה כנגד תרומה בין יין של חולין ומים, שאם שבכום של תרומה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא"ד ושליש מהיין וכו'. הרב הנזכר הגיה כך, ורביעית מהיין שבכוס של חולין תשעה עשר מאותן חלקים וכו', ופירושו כיון שלשה חלקי מים של חולין חמשים ושבעה, על כרחין חלק רביעית מהיין של חולין תשעה עשר, ששלשה פעמים תשעה עשר עולין ז"נ:

בא"ד אם כן היין של חולין כ"ט חלקים. פירש הרב הנזכר נגד שתי חלקי מים כי ב' פעמים כ"ט הם חמשים ושמנה, והרי כאן שמונים ושמנה חלקים (*כצ"ל ולא יותר), ואפילו יש מאה בין הכל יש לומר דשמא לא יצטרפו המים למאה והיין לששים. ובזבחים פירש הרב הנזכר דבין חולין בעינן אחד ומאה לבטל היין של תרומה דהוי מין במינו, וששים של חולין סגי בששים לבטל היין של תרומה דהוי מין בשאינו מינו ובמים יש ששים לבטל התרומה, ואם לא אמרינן סלק את מינו דהיינו היין של חולין כאילו אינו היה נאסר הכל כיון דליכא בין הכל מאה ואחד, וגם ליכא במים של חולין ששים נגד היין של חולין ותרומה, משום הכי אמרינן סילק את מינו כמי שאינו ונשאר רק מים של חולין ובמים של חולין יש ששים לבטל היין של תרומה לחוד, ואף על גב דביין של תרומה יש גם כן מים מזוג ואם כן הוי מין במינו נגד המים של חולין וצריכה מאה ואחד, עכ"ל:

דף כ"ג ע"א

גמ' מאי לאו קומץ דמנחת חוטא וכו', עד פירושי קא מפרש. כלומר מאי לאו קומץ דמנחת חוטא וכו' ותידוק הא שמן במנחת חוטא עצמו פסול. ומשני לא כלומר לא תידוק הכי, אלא תידוק פרים וכבשים דנתערבו בתחילה קודם בלילה דפסולות. ופריך הא תני בהדיא דכשרות ויקריב, ומשני פרושי קמפרש כלומר בסיפא דברייתא דתני חרב שנתערב וכו', פרושי מפרש רישא דברייתא דתני מנחת פרים וכו' דמיירי אחר בלילה כל אחד בפני עצמו, כדתנן לקמן בדף פ"ט ע"ב אבל אם נתערב קודם פסולות. ועיין מה שאכתוב לקמן:

ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו. ושמא הדברים כאן הם לאו דוקא ואין כונתו להקשות להלל עצמו על ההיא סוגיא דהלל דמיירי בכריכה.

42. בדפוסים שלפנינו צויין שהוא שם בדף כ"א ע"א.

43. ולפנינו נדפס כפי התיקון.

תוס׳ ד״ה הוא עצמו משכשכו בשירי הלוג, פירוש לוג של מנחות שניתותרו. ואם תאמר הא תנן בפירקין השמן מיעוטו מעכב את רובו. ויש לומר שלא ניתנה תורה למלאכי השרת וכו׳. וכונתם פשוטה בתר שפירשו שמשפין מנחת חוטא בתחילה בשמן שניתותרו בלוג השמן של שאר מנחות, הקשו איך יתכן לומר דניתותרו בלוגין, הא אם נותרו היו פסולין המנחות שעשו דהשמן מעכב את רובו אם לא הניחו כל הלוג. ותירצו דאין הכי נמי דהניחו כל שיעור הלוג, אבל על כל פנים נשארו בלוג איזה טיפין דאי אפשר שלא ישאר בהם שלא ניתנה תורה למלאכי השרת דמצי למיעבד שלא ישאר בלוג כלום, ומאותו שיור שנשאר משפשפין קומץ מנחת חוטא בתחילה, וק״ל. ועיין בתוס׳ במנחות דף ד״ן ע״א ד״ה ומר סבר, שכתבו דהא דאמר ריש לקיש משכשכו היינו לאחר קמיצה:

ד״ה חרב שנתערב בבלול וכו׳, יש תימא מאי קא פריך לעולם מודה ריש לקיש דאם היו עולין מבטלין (*אפילו כצ״ל)[44] לרבנן לא יקרבו, ולא משום חרב שנשתמן אלא משום בלול שנחסר וכו׳. כונתם דלפי פירש״י דפירש בפירכת ר׳ יוחנן דפריך לריש לקיש דאפילו רבנן לא אמרו יקריב אלא משום דעולין לא מבטלין ושפין השמן דאיתא בחרב לבלול דהיא מנחת נדבה, ודוק מינה דאילו היו עולין מבטלין היה אסור מפני השמן דאית בחרב דבלע ממנחת נדבה, ומשמע שפיר דהשמן נפסל בו, לזה הקשו היש מקשים מאי פירכא היא יאמר ריש לקיש אין הכי נמי דהכי הוא אילו היו מבטלין היו פסולין, ולא מטעמא משום דריבה השמן בחרב אלא משום דמימלא נמעט השמן ממנחת נדבה דהוא בלול שבלע החרב ממנה, והוי הכשר ופסול שנתערבו זה בזה דצריך עיון טובא אי הוה אמרינן יקרב ולכן אף לרבנן לא היו קריבין, ואכתי נוכל לומר שפיר דשמן בחרב דהיינו מנחת חוטא לא פסיל.

ותירצו דלא מצית לומר כן דלא נקרא בכהאי גונא חסר שמנה, דאף על גב דבסמוך מספקא ליה לרבא גבי קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים אי חיבורי עולין כעולין דאי אמרינן לאו כעולין נמצא דחסר שמנו מקומץ, הכא בחרב ובלול שנתערב פשיטא דהוי כעולין, כיון ששניהן נקטרין ולא נפסלו הבלול מפני שחסר שמנה דהא איכא עמה חרב, ואם כן חזרינן ואמרינן דלרבנן אילו היו מבטלין העולין זה את זה היה פסול משום שמנה דהיה בחרב דוקא, ומינה נשמע דשמן בחרב דהיינו מנחת חוטא פסיל, ושפיר קא פריך ר׳ יוחנן לריש לקיש, ודוק:

ד״ה קומץ שמיצה על גבי עצים, פירוש קצת נבלע מן השמן בעצים ומקצתו בעין על גבי עצים עם הקומץ, ומבעיא ליה וכו׳. ובקונטרס פירש שתי לשונות, וכמו שפירשתי נראה, עכ״ל. וכונתם לפרש פירוש שלישי דקא מבעיא ליה במה שנבלע השמן בעצים אי חשבינן כאילו הוא בעין או לא, ולא ידעתי מי הכריחם לפרש כן ולא כאחד מן הפירושים שפירש רש״י, ובפרט פירוש הראשון דיותר קרוב לפשט כאשר פירש הראב״ד בפרק ג׳ דהלכות פיסולי המוקדשים דין י״ז. ואפשר לומר דסברי תוס׳ דמאי דפירש רש״י בפירוש הראשון פשיטא להו דכמחוברין הוא, וכן מאי דפירש בפירוש שני נראה להו דחייב להקטיר אותם עצים עם הקומץ, ולכן פירשו פירוש אחר, וצריך להתיישב, ועיין בהרמב״ם שם:

מתניתין נתערב קומצה בשיריה או בשיריה של חבירתה לא יקטיר ואם הקטיר עולה לבעלים, ע״כ. לכאורה נראה דמהאי משנה היה קשה להרבנים המופלגים זלה״ה שכתבו דבדאורייתא ליכא חילוקא בין לכתחילה לבדיעבד, והלא אנן חזינן הכא דלכתחילה לא יקטיר כדילפינן מקרא דכל שאור וכל דבש לא תקטירו אישה לה׳ כל שממנה לאישים לא תקטירו, ואפילו הכי קתני אם הקטיר עולה לבעלים, ומתניתין זו תהיה סיעתא לאותן דמחלקים בין קדשים לשאר מילי דאורייתא, דבקדשים בעינן שינה הכתוב לעכב, וכמו שכתבתי בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר בדף ד׳ (ע״ב ד״ה גרס) מהש״ס בההיא פלוגתא דאביי ורבא במילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד אי מהני או לא, וגם בספרי הקטן מדבר ציון חלק ב׳ אות ל״ג[45].

אכן כשנדקדק שפיר ממתניתין זו ליכא שום ראיה, דמאי דתני אם הקטיר עולה לבעלים רצה לומר הקומץ שנתערב בשירים עולה לבעלים, ולא קאי לשירים דמאי עליה שייך בהם, ולעולם דלגבי שירים ליכא חילוקא בין לכתחילה לבדיעבד דלא שייכא ביה ועבר לבל תקטירו אבל הקומץ שפיר עולה לו, ומפני דמצוה להקטיר הקומץ לבד קתני מתניתין דלא יקטיר עם השירים, אבל אם הקטיר יחד הקטרת הקומץ עולה לבעלים ולא הפסידו מחמת השירים דהקטיר עם הקומץ, ודוק:

44. וכן הגיה בספר ישר וטוב. 45. ועיין עוד מש״כ בזה המחבר לקמן נג. ד״ה מתקיף.

רש"י ד"ה שתי מנחות וכו', כבר פירשתי למעלה, עכ"ל. והוא בדף לעיל (כ"ג) ע"א, עיין שם:

תוס' ד"ה נבילה בטלה בשחוטה, היינו מלטמא במגע. כצ"ל[46], ולא מלמטה במגע כאשר נדפס לפנינו, וטעות הניכר הוא, וכדאיתא בבכורות דף כ"ב ריש ע"א. ועיין בהרמב"ם סוף פ"א דהלכות שאר אבות הטומאות ומה שהשיג עליה הראב"ד ז"ל, ומה שהליצו מהר"י קרקוס המובא בספר כסף משנה שם:

ד"ה שחוטה אינה בטלה בנבילה, והיכא דקבעי ברשות הרבים ואינו יודע באיזו מהן נגע ספיקו טהור דכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי, ע"כ הוא סוף הדיבור. ודינא חדא אמרו תוס' השתא על שמעתין דהיכא דהחתיכות קבועות הן ברשות הרבים ואינו יודע באיזו מהן נגע, לא אמרינן דנזיל בתר רובא של שתי חתיכות דנבילות ויהיה טמא, אלא אמרינן טהור הוא משום דקבועים הם וכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי, ואף על גב דמהשחוטה חתיכה חדא לחוד הויא ומהנבילה שתים אינו מעכב, ושפיר נוכל לומר דילמא נגע בשחוטה וטהור, וק"ל:

בא"ד כל היכא דאפשר להיות כותיה וכו'. כאן הוא התחלת הדיבור[47], וקאי דבריהם במילי דר' חנינא דאמר כל שאפשר להיות כמוהו אינו בטל וכל דלא אפשר להיות כמוהו בטל, והרגישו השתא מדם הפר ומדם השעיר דקתני ביומא עירה דם הפר לתוך דם השעיר וכו', היכא מזי הלא אי אפשר להיות דם השעיר כדם הפר, ויבטל דם השעיר המועט בדם הפר המרובה, לזה תירצו בלחישה ואמרו דכיון דהיה מעורב בו מאד כשיתן מתנה חשיב שפיר להיות זה כזה ולא נבטל דם שעיר, ודוק:

ע"ב

גמ' תנן שתי מנחות וכו' התם כדר' זירא וכו'. כתב הרב חק נתן, לפי זה איכא לאוקמי נמי כרבנן[48] אף על גב דסבירא להו דדוקא עולין לא מבטלי אהדדי הא מין במינו בטל, הכא שאני דאפילו הכי לא מבטלי שירים לטיבלא משום דנאמר הקטרה בקומץ וכו'. ובזה ניחא מה שפסק הרמב"ם ז"ל לכולה מתניתין אף על גב דפסק כרבנן, עכ"ל:

שם הקומץ שנתערב במנחה וכו', כדר' זירא וכו' וכו'. אין להקשות אימור דאמר ר' זירא בקומץ עם קומץ אבל קומץ עם מנחה שלא נקמצה מי אמר, דליתא דכיון דאמר ר' זירא דאין הקומץ מיבטל ואף השירים לא מבטיל ליה, מינה דגם המנחה שלא נקמצה אינו מבטל הקומץ שנתערב בה, וק"ל. ואם תיקשי מאי פריך עוד האי פירכא וכן פירכא שנית נתערב קומצה בשירים של חבירתה וכו', בתר דמשני ליה פירכא קמייתא כדר' זירא וכו', מדנפשיה יוכל להשיב כך ולא יפרך עוד, לזה אמינא דכבר הרגישו התוס' בד"ה התם כר' זירא דהיכא אמרה ר' זירא ואמרו דעיקר מילתיה היה בסמוך אנתערב קומצה בשיריה, ומתורתם נשמע דלאו כל הני פירכות ממקשן אחד היו אלא מר הקשה מבבא אחת ומר מבבא אחריתי זה שלא בפני זה, ולכל אחד תריץ יתיב בחד תירוצא כר' זירא, ודוק:

שם לימא אליבא דרב חסדא דלא כר' חייא, ע"כ. הרב ברכת הזבח מחק תיבות אליבא דרב חסדא. ולא ידעתי למה דהא פשט הסוגיא מורה דפריך לר' חייא אליבא דרב חסדא דוקא ולא אליבא דרב חנינא וכן נראה תוס' לעיל בדף כ"ב בד"ה שזו בלילתה עבה והן בולעות זו מזו וכו', וכתבו דבגמ' גבי הא דפריך לרב חסדא וכו'. וכן ראיתי בספר צאן קדשים דכתב דללא צורך הגיהו הרב ברכת הזבח מה שהגיה, אלא נגיה כך לימא דלא כרב חסדא ודלא כר' חייא. ולעניות דעתי נראה דלא הא ולא הא אנן צריכין, אלא כמו שנדפס לימא אליבא דרב חסדא דלא כר' חייא ומימלא פריך לתרוייהו, וק"ל:

שם נתערב קומצה בשירים של חבירתה וכו', והא הכא דלא הוי מבטל כבטיל ולא בטל כמבטל ולא קא מבטלי. כן הגיהו המחדשים הנזכרים זלה"ה, ופירשו דקשה לתרוייהו:

רש"י ד"ה לעולם אליבא דר' יהודא, ואי קשיא גבי דמים וכו'. נראה לי להגיה ולי קשיא במקום ואי קשיא דהא לא חזינן ברש"י ז"ל דמתרץ כלום וסלקא בקושיא[49], וכן כתבו תוס' משמיה לעיל בדף כ"ב ע"ב ד"ה דר' יהודא סבר וכו', וכן בזבחים דף ע"ח

46. ולפנינו נדפס כפי התיקון. 47. וכן כתב הצאן קדשים.
48. מלשון זו נראה דנקט דתירוצא דרבי זירא שייך בין לרבנן ובין לרבי יהודה, והנה בדברי רש"י ד"ה אין, ובתוספות לעיל כב. ד"ה והן- הב', משמע שדברי רבי זירא הם רק אליבא דר' יהודה, ובקרן אורה תמה על זה שלכאורה רק לדעת רבנן אמר ר' זירא את דבריו, שכשם שקומץ אינו מבטל קומץ מדין עולין כך שיריים יש להם דין עולים לענין זה שאין מבטלין, אבל לרבי יהודה שהטעם שקומץ אינו מבטל קומץ הוא מטעם מין במינו ממש הוא שדין אחד להם, אם כן אין ללמוד מזה לענין שיריים. וכן העירו בשם הגרי"ז (סטנסיל), והביאו דצ"ל דלר' יהודה הלימוד הוא שחשוב מין במינו כיון דשניהם בני הקטרה נינהו. ועיין גם בשפת אמת שביאר שדברי ר' זירא נכונים גם לדעת ר' יהודה. 49. וכן היא גירסת הברכת הזבח, הצאן קדשים,

ריש ע״א ד״ה ר׳ יהודה אומר אין דם מבטל דם, עיין שם:

ד״ה לימא דלא כר׳ חייא וכו׳, ואמאי דלא מבטל ליה וכו׳. צריך לומר ומהאי דלא מבטל ליה וכו׳, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ומוכרח הוא דאם לא כן דבריו אינם מובנים. וכונתו להרגיש בגמ׳ דפריך מהאי לרב חסדא דסבירא ליה בתר מבטל אזלינן, אמאי לא פרכינן נמי מהא לר׳ חנינא דסבירא ליה בתר בטיל אזלינן, דמהכא משמע דבתר מבטל אזלינן דאי בתר בטיל אזלינן שירים לא מצי להיות כטבלא, ונימא דטבלא מבטל לשירים משום דהוי מין שלא במינו והוי ריבוי סולת של מנחה אחרת ולא הוי מצי לקמץ עוד משום ריבוי סולתה. ותירץ דאפילו נימא דבתר בטיל אזלינן ואז טבלא מבטל לשירים משום דשירים לא מצי להיות טבלא, אפילו הכי לא הוי ריבוי סולת דמאי דבטיל כמאן דליתיה דמי ולא אייתר ליה, זו היא כונתו. וכבר לעיל הקשו תוס׳ לרש״י ז״ל, בדף כ״ב ד״ה שזו בלילתה עבה וכו׳ והן בולעות זו מזו וכו׳, דדבריו סותרים זה את זה ממה שפירש הכא למה שפירש שם במתניתין כמו שביארתי, עיין שם[50]:

תוס׳ ד״ה ולא מבטלי שירים לטבלא, השתא ניחא ליה האי דטיבלא לא מבטלי שירים דלהוי כריבה סולתה וכדפירש הקונטרס טעמא, אבל עדיין קשה וכו׳. כונתם פשוטה דרמזו מה שהרגיש רש״י דאמאי לא פריך הש״ס לר׳ חנינא גם כן, וכמו שפירשתי בדבור הסמוך דברי רש״י ז״ל לימא דלא כר׳ חייא וכו׳, וניחא להו טעמא דרש״י ומה שתירץ, אף על גב דלעיל הקשו ליה דדבריו סתרי אהדדי כאמור. אמנם הקשו השתא לפי תירוצו של רש״י דתירץ דאותו שביטל כמאן דליתיה דמי, אם כן הוה ליה שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, ותירצו דאפילו הכי שרי להקטיר קומץ עליהן כדר׳ יוחנן בפרק קמא דף ט׳, וגם ריש לקיש חזר בו דאיתביה ושתק, וק״ל:

ד״ה לימא דלא כר׳ חייא, משמע מתוך הלשון דפשיטא ליה דליכא מאן דפליג על ר׳ חייא ולעיל כתבתי טובא דלא כותיה, עכ״ל. כונתם פשוטה דמשטחיות הש״ס משמע דדוקא הני מתניתין מורה הפך דר׳ חייא ותו לא כיון דלא פריך עוד מאחריני, ואינו כן דלעיל בדף כ״ב ע״ב ד״ה ורבי יהודא וכו׳ הוכיחו דטובא איכא דאתו דלא כר׳ חייא, וכן כתבו בזבחים דף ע״ג ע״א, עיין שם (ד״ה ר׳ יהודה):

ד״ה התם כר׳ זירא בסמוך וכו׳, ולא משני כדר׳ זירא אלא אהנך תרתי דלא איתמר עיקר מילתיה. כן נראה לי להגיה, וכלומר דוקא בהנך תרי פירכות דפריך הש״ס חדא משתי מנחות שלא נקמצו ונתערב זו בזו, והשנית הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה, משני הש״ס בהאי לישנא כדר׳ זירא לרמוז דלאו עיקר מילתיה אמרה בהני, אלא איהו אמרה מילתיה בההיא דנתערב קומצה בשירים של חבירתה ובההיא דהשוחט והמעלה על הא דתנן קמצה ואחר כך חזר וקמצה, כן נראה לי הבנת דבריהם הקדושים, ועיין במחדשים זלה״ה[51]:

ד״ה אלא למאן דאמר בתר מבטל אזלינן וכו׳, יש לתמוה דמדמי וכו׳, וצריך לומר דהך שמעתתא פליגא אההיא דזבחים, עכ״ל. בזבחים דף ע״ח סוף ע״א הקשו כמו הכא והניחו בקושיא והכא תירצו, וזו היא דרכם עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. ובשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז הבאתי מה שפירש שם הרב חק נתן תירוץ זה של תוס׳ דרצו לומר דהך שמעתתא פליגא אהא דקאמר התם בההיא מתניתין דחלה, ואף על גב דרובא אורז וטעמא דקתני מתניתין חייבת בחלה ויוצא בה ידי חובתו בפסח הוא מטעם דמין בשאינו מינו בטעמא ואף על גב דאיכא רובא אורז, דהאי סוגיא דהקומץ סבירא לה דלמאן דאמר בתר מבטל אזלינן כיון דהאורז לא הוה מצי למהוי מצה הוי מין בשאינו מינו, ואי איכא רובא אורז אף על גב דיש בה טעם דגן בטל, והא דקתני האי מתניתין חייבת בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, מוקי ליה ברובא דגן כדאוקי ההיא דתבלה בקצח דאיירי ברובה מצה, עכ״ל, עיין שם:

בא״ד ואין להקשות אההיא דתערובות מהא דאמרינן בערבי פסחים לא ליכרוך איניש מצה ומרור וכו׳, עד סוף

והמלאכת יום טוב. אולם בצד הגליון הובאה גירסא בשם ר׳ שמואל קייאדנובר דרש״י מתרץ דאף לרב חסדא אפשר לחולין להיות כקדשים. אך לכאורה צ״ב דהא הכא מיירי דנתערב דם בדם ומה שייך שהדם חולין יהא ראוי לזריקה כקדשים, ולכן כתב הרש״ש שהגה״ה זו שגגה היא. אך יתכן דכונת רש״י לפי״ז היא דע״י הקדש אפשר דדם חולין יקבל שם קדש וסגי בהא ליחשב מין במינו. ובשיטה מקובצת אות טז גרס דרש״י מתרץ דלרב חסדא האי מתניתין דאין דם מבטל דם מיירי שדם הקדשים רבה על החולין, עיין שם. אולם השיטמ״ק עצמו באות א׳ תמה על זה דמה בכך שאין הדם החולין מתבטל, ואמאי לא יזרוק דלא גרע מדם שנתערב במים. **50.** ועיין שם בטהרת הקודש ובשפת אמת, ובקרן אורה כאן מה שכתבו ביישוב הסתירה. ולפירוש רש״י שם עדיין קשה קושית רש״י כאן אמאי לא הוי הכא ריבה סלתה, ועיין מה שתירץ השיטה מקובצת כאן אות ג וכעי״ז בהשמטות אות י׳, ומה שתירץ הטהרת הקודש. **51.** ובאמת דהצאן קדשים מבאר גם כן כרבינו אלא דגירסתו היא ׳ולא אהנך תרתי אתמר׳, והברכת הזבח גרס ׳אלא אהנך תרתי׳, עיין שם.

הדיבור. התם בשיטתי הבאתי מה שכתב הרב דרך המלך בדף י"א ע"א (הל' חמץ ומצה פ"ח ה"ח ד"ה ולפיכך) דדבריהם בסוגיין פליגא בהדייהו דפסחים דף קט"ו ע"א ד"ה אלא מברך אמצה, דכתבו אתי מצה דרשות ומבטלה מרור דרבנן, והניחו בצ"ע[52]. וישבתי בהורמנותיה דלעולם מרירות המרור גובר כמו שכתבו הכא והתם בזבחים, ומה שכתבו בפסחים דמצה דרשות מבטל למרור, לאו לטעמא דמרור כיוונו אלא דאמרינן מצה דרשות מבטל מצות מרור, דאי לא תימה הכי עד שמקשה להתוס' מהני מקומות לפסחים, תיקשו להו בדבריהם עצמם דהתם תוך כדי דיבור, דבתחילה אמרו אתי מרור דרבנן ומבטל למצה, ואחר כך כתבו אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן, ממה נפשך איזה מהם גובר בטעמא, אלא ודאי לא כיוונו לכך דהמוחש לא יוכחש, אלא רצונם לומר דכל הפחות מחבירו מבטלו, כמו שכתב הרא"ש שם בתוספותיו, משום דמספקא לן אי הלכתא כהלל בעי למיכל מרור בלחודיה, משום דכריכה שהוא רשות מבטלין מרור שהוא מדרבנן, כי היכי דמרור שהוא דרבנן מבטל מצה שהיא דאורייתא דכל הפחות מחבירו מבטלו, עכ"ל, עיין שם, ודוק:

ד"ה כי סליק רב כהנא וכו', מכאן יש סיעתא לפירוש הקונטרס שפירש בפרק בתרא דגיטין דבימי בני ר' חייא (*כצ"ל) והוא חזקיה רבו של ר' יוחנן עלה רב כהנא מבבל וכו' כמו בנו של ר' חייא (*כצ"ל) שהיה מבבל וכו':

בא"ד ויש מקשים לפירוש הקונטרס דמשמע שכבר שכיב בנו של ר' חייא (*כצ"ל) כשעלה רב כהנא מבבל וכו', וכשעלה רב כהנא היה ר' יוחנן זקן ויושב בישיבה וכו'. כלומר משמע מהגמ' של שבת פרק אלו קשרים דף קי"ב ע"ב דאמר ר' יוחנן לחזקיה רבי שנית לנו סנדל דחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, ובודאי מוכרח לומר לפי זה דכשעלה רב כהנא מבבל ועלה לארץ ישראל היה נפטר חזקיה רבו, משום דאז היה ר' יוחנן יושב בישיבה עם תלמידים לפניו והוא בראש, ואילו היה חזקיה רבו קיים לא היה ר' יוחנן ראש הישיבה, וזה מוכח דלא כרש"י דפירש דבימי חזקיה עלה. ותירצו דזו אינו קושיא משום דהרבה פעמים עלה פעם אחת מצאו לחזקיה קיים, ופעם אחרת דהיה נפטר ואז היה יושב בראש הישיבה ר' יוחנן. והראיה דכמה פעמים עלה דפעם אחת מצאו לר' שמעון בר רבי שהיה חבירו של ר' חייא, ובודאי אז לא היה ר' יוחנן יושב בראש הישיבה, אם כן שפיר פירש רש"י וליכא שום קושיא עליה, וק"ל. ועיין בתוס' דגיטין דף פ"ד ע"ב (ד"ה ר' יוחנן):

דף כ"ד ע"א

גמ' הדר איהו בעא מינייהו מהו לקמוץ מזה על זה צירוף דאורייתא או דרבנן. ופירש רש"י אי צירוף דאורייתא לא שנא לחומרא לא שנא לקולא, ואי צירוף דרבנן היא לחומרא ולא לקולא, גבי טומאה הוי צירוף אבל לגבי קמיצה לא. ומזה הקשה הרב חק נתן להרמב"ם בפי"ב דהלכות שאר אבות הטומאות דין ז' דצירוף כלי אינו אלא מדרבנן, וכן בחגיגה בפירוש המשנה בפרק חומר בקודש, ואפילו הכי בפי"א מהלכות פסולי המוקדשין דין כ"ג כתב שהדבר ספק אם מצרף הכלי לקמיצה או אינו מצרף, ואמאי מספקא ליה כיון דפסק כר' יוחנן דאין צירוף כלי אלא מדרבנן, אם כן פשיטא דאין מצטרף לקמיצה דהוי קולא. ותירץ דרבינו לא הוה גריס בסוגייתין בבעיא דרב כהנא צירוף דאורייתא או דרבנן, משום דקשיא ליה קושית התוס' (ד"ה לירוף דאוריימא) דרב כהנא גופיה מדקדק בפרק ג' דחגיגה שהיא מדרבנן, והכי קא מבעיא ליה הכא רב כהנא לעולם דצירוף כלי דרבנן היא, אלא מספקינן דילמא כי אמרי רבנן כלי מצרף דוקא לטומאה דחומרא היא, אבל לקמיצה דקולא היא לא או דילמא לא שנא, עכ"ל[53].

עיין שם דהקשה עוד להרמב"ם מיניה וביה בדינים אחרים שם בהלכות פסולי המוקדשים מדין כ"ג לדין כ"ז, דמדין כ"ז משמע דהכלי מצטרף דפסק קמץ מן הנמצא נאכלין השירים עם החלק הראשון, ובדין כ"ג כתב דהוי ספק והניחם בקושיא. וכן מה שכתב שם בהלכות שאר אבות הטומאות דין הנ"ל אפילו שאין לו תוך מצטרף, והם קושיות חזקות ולא ידעתי להשיבן, עיין שם:

שם בגושין המחולקין. צריך לומר בגופין המחולקין[54]:

שם דקפיזא מתתא לא הא כלי אחד וכו'. כצ"ל:

שם בעי ר' ירמיה צירוף כלי וחיבור מים מהו וכו', תיקו. הרמב"ם בהלכות שאר אבות הטומאות פרק

52. וכן הקשו הגרע"א והקרן אורה בזבחים שם. 53. הדברים כאן צריכים פירוש, דלכאורה עד כמה דכל ענין צירוף לטומאה הוא רק דרבנן איך מבעיא לן דיועיל צירוף לקמיצה וכי שייך לומר דיהיה תורת קמיצה דרבנן היכא דמן התורה אין זה קמיצה, אלא דכונתו דהגמ' מבעיא ליה דדלמא אף דלענין טומאה הצירוף הוא רק דרבנן, מכל מקום שמא לענין קמיצה זה קל יותר ואי"צ שיחשבו כאחד

הנזכר דין ו׳ פסק חיבורי אוכלין על ידי משקין הרי הן חיבור לטמא טומאת אוכלים, והדבר ספק אם חשובים כגוף אחד למנות בהן ראשון ושני וכו׳, והשיג עליו הראב״ד ז״ל כבר פשטוהו בזבחים שאין מונין בו ראשון ושני, ודחק הרב כסף משנה שם ליישב דברי רבינו על פי סוגייתין ודחאו באמת הבנין הרב ברכת הזבח עיין בספריהם הקדושים, וגזר אומר דהשגת הראב״ד שרירא וקיימא. אכן לפי מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז בדף ק״ה מהש״ס ע״ב על ההיא מימרא דר׳ זירא דבעי מר׳ אמי בר חייא וכו׳ משם הרב חק נתן ההיא בשרא שמינה דתורה יתורץ שפיר קושית הראב״ד ז״ל, יען מכריח הרב חק נתן הנזכר דרבינו לא הוה גריס ההיא שינויא כל היכא דמטמא אדם וכו׳, ונשאר שבעיא דר׳ זירא דלא איפשיטא כאשר לא איפשיטא הא דר׳ ירמיה, ושפיר קא פסק רבינו דינו הנזכר עיין שם, גם אשור בספר צאן קדשים מה דתירץ בעד רבינו הכא בשמעתין:

רש״י ד״ה אין צריך לכלי, כגון האי חצי עשרון וכו׳, דהא אינו מצטרף עם אלו למנחה וכו׳. עיין מה שהקשה מרן כסף משנה לרש״י ז״ל בפי״ב דהלכות שאר אבות הטומאות דין ח׳ ומה שתירץ, ומה שכתב עליה הרב חק נתן:

תוס׳ ד״ה שאין צריך לכלי אין כלי מצרפו, בפרק בתרא דחגיגה (דף כ״ד) **בגמ׳ הכלי מצרף וכו׳, ומותיב רב כהנא מההיא דמוסיף ר׳ עקיבא, ומשני ריש לקיש וכו׳, וזהו תימא שפשוט לרב כהנא כל כך דאין כלי מצרף מה שאין צריך לכלי דלא משמע דפליג אההיא שינויא. ושמא סבר לה כההיא שינויא דרבה בר אבוה וכו׳.** באמיתות לא הבנתי דבריהם מאי מקשו מההיא שינויא דריש לקיש הלא נידחית אותו שינויא התם, דאמרינן תינח סולת קטורת ולבונה מאי איכא למימר, אמר רבה בר אבוה וכו׳[55], ואם הקשו לפי שינויא דריש לקיש מאי מתרצים, ושמא סבר לה כשינויא דרבה בר אבוה או דוקא בשירי מנחה וכו׳. והרב חק נתן לא הקשה להם כי אם בקושייתם דמאי מקשו כיון דההוא שינויא ליתא דכבר דחו התם, ואמאי לא הקשה גם כן מאי מתרצים אם הקשו כפי אותה שינויא כאמור.

עוד חזינן מה שכתב הרב צאן קדשים דבתר דפירש קושייתם דהכא משמע דפשיט לרב כהנא דאין כלי מצטרפי לגמרי אפילו מדרבנן, והתם משמע דניחא ליה שינויא דריש לקיש דאמר ליה דרבנן גזרו אפילו אין צריך לכלי מדלא פליג עליה, כתב דדבריהם אינם מובנים אצלו דהא לרב כהנא מספקא ליה אי צירוף דאוריתא או מדרבנן כדבעי מינייהו לקמן, ומשום הכי פשיט להו דעל כל פנים מדאורייתא אין כלי מצרפו דבר שאין צריך לכלי, עכ״ל עיין שם[56]. ומכל שכן אם נפרש כאשר פירש הרב חק נתן הנזכר (לעיל ד״ה גמ׳ הדר) להרמב״ם ז״ל דלעולם רב כהנא סבירא ליה דצירוף כלי דרבנן היא, והא דמספקא ליה דילמא כי אמרי רבנן כלי מצרף דוקא לטומאה ולחומרא ולא לקולא בקומץ מזה על זה או דילמא אפילו לקולא, ולא גרסינן צירוף דאורייתא או דרבנן, דניחא דברי רב כהנא מאי דפשיט להו לבני ר׳ חייא דדבר דאין צריך לכלי אין הכלי מצרפו אפילו מדרבנן, כיון דאפילו בדבר הצריך אין הכלי מצרף אלא מדרבנן, ודוק:

ד״ה צירוף דאורייתא או דרבנן, ואם תאמר והא רב כהנא גופיה מדקדק בחגיגה שהוא מדרבנן וכו׳. כבר כתבנו (שם) דלהרמב״ם לא גרסינן הא, ומשום דקשיא ליה האי קושית התוס׳ ולא ניחא ליה לדחוק כתירוצם:

ד״ה צירוף כלי וחיבור מים מהו, פירש בקונטרס וכו׳, וכעין פירש הקונטרים יש משנה אחת במסכת טהרות פרק ח׳ עריבה שהיה קטפרס וניצוק מלמעלן וכו׳, עד ובתוספתא וכו׳. הרב צאן קדשים פירש דקטפרס צידה אחד נמוך כעין מדרון ובצד הנמוך בצק שבלילתה רכה ומשקה טופח, ומלמעלה בצק שבלילתה עבה ואין בה משקה טופח, ושלשה חתיכות ובין שלשתן כביצה אחת טופח ושנים אינו טופח סדורות זו אצל זו והטופחות מלמטה והאמצעית נוגעת בטופחות, וכן פירש הר״ש ורבינו עובדיה עיין בספריהם הקדושים, הרי שמעינן ממתניתין דהמשקין מחברין אוכלין לקבל טומאה:

בא״ד ובתוספתא תניא אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש או בקיסם הרי זה אין חיבור שאין חיבור אדם חיבור, ע״כ. בשטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז (קה: ד״ה ומהפי) הבאתי דהאי תוספתא נשנית במסכת טבול יום סוף פ״ג ופסקו הרמב״ם בפ״ו דהלכות טומאת אוכלין דין י״ב, וכתבתי דהרב פנים מאירות בשיטתו על מסכת הנזכרת כתב דזו הוי סתירה למה

ממש, אלא כל שהם עומדים בכלי אחד חשיבי כחד ואפשר לקמוץ מזה על זה דלענין קמיצה חשיבי מצורפים מן התורה. 54. וכן הגיה הצאן קדשים. 55. וכן הקשה הצאן קדשים, ועיין בטהרת הקודש מה שביאר בקושית התוס׳. 56. וכן כתב הר״ש בטהרות פ״א מ״ט והרא״ש שם בפירוש הראשון דבסוגיין קאמר דמדאורייתא אין צירוף ובחגיגה מדרבנן קאמר.

שפסק הרב שו"ע באו"ח סי' קס"ח סעיף ג' משם הרוקח דשני חצאי לחם יכול לחברם על ידי קיסם ואפילו בשבת לענין לחם משנה, ופלפלתי פלפלת כל שהוא ובאתי לידי ישוב, עיין שם:

בא"ד עיסה שלשה במי פירות וכו', ודבר תימא הוא אם לישת מי פירות אינה מועלת לחבר את הקמח וכו'. הרב צאן קדשים תמה על תמיהתם הלא משנה ערוכה היא במסכת טבול יום פ"ג מ"ד עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום, ר' אלעזר אומר משמיה דר' יהושע פסל את כולה, ור' עקיבא אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו, משום דקסבר כיון דמי פירות אין מכשירין ולא מייתי להו טומאה רואין אותו כאילו אין ולא פוסל אלא מקום מגעו ואינו עושה העיסה חיבור, וכן כתב הר"ש שם, ולפי זה התוספתא אזלא אליבא דר' עקיבא, ופירוש טהורה ולא הוכשרה ואפילו הוכשרה מעיקרו אין מי פירות מחברים את העיסה, וכן כתב הר"ש שם אליבא דתוספתא, עכ"ל. וכתב עליו הרב חק נתן דמה זו תמיהה על התוס' דודאי לא נעלמו מעיניהם אותה מתניתין, וגם על ההיא משנה קשיא להו דדבר זה הוא נגד השכל, עיין שם. ואני בעניי כתבתי שם בשיטתי בדף ק"ה (סס תוס' ד"ה מיגוו) מהש"ס דלא נכחד דטפי הוה ליה להביא מתניתין ולתמוה מלהביא התוספתא, עיין שם[57]:

ע"ב

גמ' אמר ר' יוסי וכי באיזה מדרס נגע זה, ע"כ. ברייתא היא הא דר' יוסי, ומתניתין דכלים פרק כ"ז משנה וי"ו כדאיתא בחולין דף ע"ב ע"ב. ופירושו היאך תנינן אבל טמא מגע מדרס, באיזה מדרס נגע דאי וילון דקתני הכי הלא לא חזינן דאחר דעשאו וילון נגע בו הזב, וכיון דיצא ממנו טומאת מדרס תו ליכא אפילו טומאת מגע, אלא ודאי מיירי דקודם שעשאו וילון נגע אותו מדרס בזב נמי, דכשעשאו וילון פרחה לו טומאת מדרס ונשאר בו טומאת מגע, ומכאן מוכח דלא אמרינן שבע לה טומאה. ומשני ליה רבא לעולם דאמרינן שבע טומאה והכא מיירי דמקמי מדרס נגע בו הזב וכו'.

ואם תיקשי אמאי לא משני רבא דהכא מיירי דאחר שעשאו וילון נגע בו הזב, יש לתרץ דאי מיירי בהכי פשיטא[58]. והרב צאן קדשים על דברי רש"י בד"ה אלא להכי וכו' קודם שעשאו וילון וכו' הרגיש קושיא זו, וכתב דהיינו לפי מה דקא סלקא דעתך לאביי, אבל באמת אפשר לפרש דברי ר' יוסי שנגע בו הזב לאחר שעשאו וילון דטהור מן המדרס דבטל מתורת משכב ומושב אבל לטומאת מגע הוו, וכן פירש רבינו עובדיה והרמב"ם בפירוש המשניות שלהם, והא דלא אוקמי רבא הכי דאי הוה אוקמא הכי הוה משמע בפשיטות דר' יוסי סבירא ליה דאמרינן שבע טומאה ולא מצינו שתי טומאות בהדדי ואיפשיטא איבעיא שלו איפכא דאמרינן שבע טומאה, משום הכי אוקמה דלר' יוסי מצינו נמי שתי טומאות יחד ואפילו הכי איבעיא שלו לא איפשיטא, דאפשר לומר דטעמא דר' יוסי משום דטומאה אחרונה חמורה מן הראשונה, משום הכי לא אמרינן שבע טומאה או דילמא לא שנא, עכ"ל. והרב ברכת הזבח פירש בענין אחר עיין שם.

גם אשו"ר מה שכתב הרב תוספות יום טוב שם במסכת כלים פכ"ז (מ"ט) [מ"י] בענין פסק הלכה דפסקו הרב והרמב"ם:

רש"י ד"ה תחתון טומאת מדרס וכו' כולן מטמאות מדרס ומגע מדרס וכו'. והכל הוא דיבור אחד:

תוס' ד"ה ועשאו וילון וכו', וכגון דעבד ביה שינוי מעשה כדאמרינן וכו', ובמסכת כלים פרק הכרים והכסתות מפרש איזה הוא שינוי מעשה וכו'. כונתם כמו שכתב רבינו עובדיה שם בפ"כ משנה ו' דדוקא כשעשה בו מעשה אבל מחשבה אינה מוציאתן מידי טומאה שהיו ראויין לה, וכמו שהוסיף רבינו תוספות יום טוב כדתנן בסוף פרק כ"ה, עיין שם:

בא"ד ר' עקיבא אומר משיקבע, כאן הוא סוף הדיבור. ופירושו מעת שיתלה אותו על הפתח כדפירש הר"ב, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, וכי באיזה מדרס נגע זה, לפי מה שהוא רוצה לומר דלא אמרינן שבע טומאה צריך לומר דאיירי בבגד שלא נקפל משדרס עליו הזב, ועוד צריך לומר דלא מיירי בשדרס עליו ברגלו וכו'. עיין בתוס' בחולין דף ע"ב ע"ב ומשם באר"ה, ועיין מה שפלפל התייר הגדול בעל משנה למלך בפי"ב דהלכות שאר אבות הטומאות הלכה יו"ד בדיבור זה של תוס' מרישיה לסיפיה:

ד"ה כי נגע בו הזב וכו', ואם תאמר בסוף פרק העור והרוטב גבי חתיכת כזית אבר מן החי וכו' ונימא שבע ליה טומאה. ויש לומר דאיכא נמי חומרא בטומאת אוכלין

57. היינו שאם כדברי החק נתן שכונת התוס' לתמוה על גוף מתניתין דטבול יום, אם כן מדוע תמהו כן על התוספתא שהביאו, והיה להם לכתוב שכן מבואר גם במתניתין אלא שזה תמוה. 58. וכן תירצו הברכת הזבח בתי' אחד, המשנה למלך אבות הטומאה פ"ב ה"ט, העולת שלמה.

וכו׳, וזה משלימו לכביצה, עכ״ל. וסיימו התם תוס׳ בחולין דף ע״ב ע״ב ד״ה אלא וכו׳, אבל קודם שיחשב עליהן לא היה ראוי להצטרף, עיין שם. והרב צאן קדשים אחר שהביא כאן סוף דבריהם דהתם כתב דדבריהם קשים, דכיון שכבר טמא טומאה חמורה למה לא נימא שבע לה טומאה אף על גב דשניהם גם כן חמורה כיון דכבר שבע לה מטומאה הראשונה, בשלמא חמור על הקל שייך שפיר דעדיין לא שבע מטומאה ראשונה, אבל חמור על חמור למה לא, וצ״ע, עכ״ל. ובהורמנותיה יש לישב דאין הכי נמי חמור על חמור נייחא משום דמצא מין את מינו וקרבי זה אל זה, מה שאין כן קל על החמור דכלא חשיב לגבי דידה אינו מקבלה דשבע היא בטומאה דידה, וק״ל:

בא״ד ואין לתרץ דהאי דחישב עליו ואחר כך חתכו טמא וכו׳. האי לישנא קשה להבינו וכבר עמדו המחדשים זלה״ה לפרשה עיין בספר ברכת הזבח, והרב צאן קדשים הגיהו כך, ואפשר עוד לתרץ דהאי דחישב עליו ואחר כך חתכו טמא משום טומאת בית הסתרים מטמאה דמוקי לה כרבי מאיר, ומיהו היא גופא וכו׳, ופירושו כיון דאמרינן התם משום טומאת בית הסתרים הוה בבת אחת, ומשום הכי לא אמרינן שבע ליה טומאה כדמשני הכא, עכ״ל.

ולא ניחא ליה להרב חק נתן הגהה זו, דעדיין קשה מה שהקשה הרב משנה למלך הנזכר שם, אלא נראה לו להגיה כך, ואין לתרץ דהאי דחישב עליו ואחר כך חתכו טמא משום דמקבל טומאה בשעת פרישתו מאביו, דהא טמא משום דטומאת בית הסתרים וכו׳, ורצה לומר דהשתא ניחא דלא אמרינן שבע ליה טומאה משום דבשעת פרישתו מאביו כבר נסתלקה ממנו טומאה חמורה, ואז מקבל מאביו בשעת פרישתו טומאת אוכלים כיון שכבר חישב עליו, וכתב דאין לתרץ זה דמשמע דהא דטמא טומאת אוכלין הוא משום דטומאת בית הסתרים מטמא כדאוקי לה כרבי מאיר, דאי משום דבשעת פרישתו מקבל טומאה מאביו, אם כן אתיא אפילו כר׳ יוסי, ועל זה מקשו ומיהו הא גופא תימא, ובזה לא קשיא מה שהקשה הרב משנה למלך הנזכר שם בהלכות שאר אבות הטומאות, ולא ידעתי מה יושיעני זה וכו׳ עיין שם, עכ״ל:

בא״ד שלש על שלוש הבאות מבגד גדול. כצ״ל:

בא״ד בניתזין בכל כחו. כצ״ל:

בא״ד לימא דחיבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דמי, עכ״ל. כתב על זה הרב צאן קדשים דקושיא זו לא שייך הכא, וכן הקשו תוס׳ בחולין דף ע״ב ע״א. ואפשר לומר השתא דכתבו דדוחקא לאוקמי כרבי מאיר ולא כר׳ יוסי ובשעת פרישתן קיבל טומאה משום דמיירי בניתזין בכל כחו, משום הכי הקשו מאי דוחקא לאוקמה דלא כהלכתא כרבי מאיר ובניתזין בכל כחו, לימא דחיבורי אוכלין וכו׳:

בא״ד ואם תאמר בפרק ואלו קשרים דאמרינן סנדל שנפסק אחת מאזניו וכו׳, אי קודם שנפסקה ראשונה אם כן וכו׳ דהא שבע ליה טומאה, ע״כ. עיין מה שפירש הרב צאן קדשים. והרב משנה למלך הנזכר כתב דיש חסרון לשון בדברי תוס׳ והרואה בדברי תוס׳ שם בשבת בפרק ואלו קשרים ובעירובין יתלבנו לו הדברים. עוד עמד בשאר דברי תוס׳ שלפנינו, עיין שם, גם אשור מה שפלפל והעמיק והרחיב בפ״ז דכלים הלכה יב כמו שרמזתי בספרי הקטן שבת של מי בריש פרק אלו קשרים דף קס״ח ע״ג (קיג: ד״ה בפ״ד וקשה):

גמ׳ רב אשי אמר קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא. עיין לקמן דף ק״ו ע״א מה שאכתוב בדברי תוס׳ שם בד״ה דתלי ליה בדעת כהני:

דף כ״ה ע״א

תוס׳ ד״ה ונשא אהרן את עון הקדשים וכו׳, פירש הקונטרים וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בתוס׳ בזבחים דף כ״ג ע״ב (ד״ה אם) דכתבו כמו הכא, וכן ביומא דף ז׳ ע״ב (ד״ה אם-מע״א), ושם האריכו על כל קוץ וקוץ תילי תילים טפי מהכא, ומשם באר״ה כל מה שכתבו הכא בהאי סוגיא בדיבורים הבאים ואומר אקצו״ר. ועיין בספר חק נתן:

ד״ה ואימא עון שמאל וכו׳, הא דלא קאמר בהולכת אברים לכבש וכו׳ משום דאין זו עבודה המעכבת כפרה וכו׳. הכי אמרינן לעיל בדף יו״ד ע״א, עיין שם:

ד״ה עון קדשים וכו׳, ולעיל בהקומץ זוטא פירשתי, עכ״ל. עיין לעיל דף ט״ו ע״א ד״ה והכא:

ד״ה אבל בציבור בין בשוגג בין במזיד הורצה, תימא דבהאשה רבה מייתי רישא דהך ברייתא ודייק עלה וכו׳, והשתא מסיפא גופא הוה ליה לאתויי וכו׳. כונתם פשוטה דלמאי איצטריך התם להוכיח דמדאורייתא הציץ מרצה אפילו טומאה במזיד מברייתא אחריתי דתני על מה הציץ מרצה, תיפוק [ליה] מסיפא דההיא ברייתא דדם שנטמא אשר היא לפנינו דמסיים ותני, במה דברים אמורים ביחיד אבל בצבור בין בשוגג בין

במזיד וכו׳, דמינה משמע בהדיא דהציץ מרצה מדאורייתא בכל אופן, דבקרא לא כתיב דוקא בציבור מרצה אלא סתם ומשמע אפילו יחיד, אלא דחכמים קנסו שלא הורצה ליחיד, ואמאי איצטריך התם להוכיח מברייתא אחריתי על מה הציץ מרצה. ותירצו דאילו מסיפא דהאי ברייתא הוה אמינא דלאו משום דהרצאת ציץ מרצה טומאה אפילו ליחיד מדאורייתא ואפילו במזיד ורבנן קנסו, אלא משום דאיכא חילוקא בין טומאת יחיד לטומאת ציבור וטומאת ציבור הותרה מה שאין כן ליחיד, משום הכי איצטריך התם בקידושין להוכיח מברייתא אחריתי על מה הציץ מרצה דמשם משמע דהציץ מרצה טומאה בכל אופן בין בשוגג בין במזיד בין ליחיד בין לציבור, כן נראה לי כונתם.

וקשיא לי קצת לתירוצם דתירצו דהוה אמינא דהברייתא שלפנינו לאו משום הרצאת ציץ אלא משום דטומאה הותרה בציבור, דאי הכי אמאי תני רישא ביחיד דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה אמאי הורצה אם לא משום ציץ דמרצה כשנטמא, ויש לישב בדוחק[59]:

ע״ב

גמ׳ על אכילות מי שמעת ליה, ע״כ. ופירש״י מי מצית לאוקמה האי ברייתא דעל מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר דהיינו אכילת בשר שנטמא אליביה דר׳ יוסי, והתניא ר׳ אליעזר אומר וכו׳ ר׳ יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות, ומשני איפוך, וק״ל:

שם והתניא יכול בשר שנטמא וכו׳. בתורת כהנים בפרשת צו פרשת ט׳ מיתניא הכי יכול יהיו חייבים עליו משום טומאה לפני זריקת דמים וכו׳, וכמו שרימז רש״י ז״ל דמיירי בבשר טהור ואכלו בטומאת הגוף, ופירש הרב קרבן אהרן בדף (לד ע״ג) [קע״ג ע״ד] (ד״ה אתה אומר) כך, אתה אומר לכך נאמר, להראות זמן האכילה כדי שיהא חייב עליה, או אינו נדרש הכי אלא נאמר שבא להראות דבר הנאכל שיהיה חייב עליו שהוא המותר באכילה לטהור, ופירוש הבשר אשר כל טהור יאכל אותו אז הנפש וכו׳, אבל אם הוא בשר קדש שנפסל שאין טהור אוכל אותו אז אם יאכלנו הטמא אינו חייב, ונוציא אם כן הלן והיוצא שאף על פי שהותר בזריקה הואיל ועכשיו אירע בו פסול לא יהיה חייב עליו האוכלו בטומאה. תלמוד לומר אשר לה׳ ריבה שהוא יתר דפשיטא שזבח השלמים הוא לה׳, אלא בא לומר שכל מה שהיה לה׳ ונזרק דמים לה׳ כבר האוכלו בטומאה חייב כרת, אף על פי שאירע בו פסול ואכלו בהיותו פסול.

יכול שאני מרבה את הפיגולין ואת הנותרות, ופריך נותרות היינו לן, וכבר רבית אותו מלה׳. ומשני [דהכי קאמר] יכול שאני מרבה את הפגול כנותר, כלומר אם חשב עליו באחת מן העבודות לאכלו חוץ לזמנו כמו שרבית הנותר, ונימא דאשר לה׳ ירצה כל מה שיקרב לה׳ אף על פי שיהיה בפיסול. תלמוד לומר מזבח דמ״ם דמזבח מקצתית, וירצה ממקצת מהם ולא כולם. ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו, פירוש לרבות נותר ולהוציא פגול. ומשני אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו וכו׳, כלומר אחר שמצינו ריבוי ומיעוט ולא פירש קרא מה שנרבה ומה שנמעט, אמרת זה מן הסברא, והסברא מחייבת שארבה אני את היוצא והלן שהיה לו שעת הכושר שכבר נזרק דמו בכשרות והפסול היה להם אחר שהיה (להם) [לה׳] בכשרות, ומוצא אני את הפיגול שמעולם לא היה (להם) [לה׳] בכשרות ולא הותר באכילה כלל.

ואם תאמר בשר שניטמא וכו׳, כלומר ואם תיקשה אם כן מה שמעולם לא היתה שעת הכושר אינו חייב עליו, הבשר שנטמא לפני זריקה ואכלו בטומאת הגוף לאחר זריקה מפני מה חייבין עליו, כיון דגם זה לא היה לו שעת הכושר דהזריקה אינה מכשירתו דזריקה פסולה היא, וכי תימא [ד]אין הכי נמי, זה אי אפשר שהרי לא מעטת אלא הפיגול לחוד, או כאשר אכלו קודם זריקה, אבל בשר שנטמא קודם זריקה ואכלו לאחר זריקה לא מעטת אותו. ומשני שהציץ מרצה, כלומר כך הוא האמת דעל זה חייב הוא ומאי דסלקא אדעתיך שהזריקה פסולה אינה אלא כשרה, מפני שהציץ מרצה אותו דדרשינן לעיל מקרא דונשא אהרן את עון הקדשים שהוא עון טומאה וניתר לטהורים, וקרינן ביה כל טהור יאכל אף על פי שלא (תאכל) [נאכל], עכ״ל הטהור:

שם רבינא אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה וכו׳, ופירש״י והא דתני לא הורצה אמזיד וכו׳. כלומר ההיא ברייתא דדם שנטמא דקתני במזיד לא הורצה דמשמע דקאי אטומאה והויא דלא כרבינא, מיתקומא דקאי מזיד אזריקה, וק״ל:

שם ולרב שילא הא קתני שניטמא בין בשוגג בין

59. יתכן דכונתו דיש ליישב דלעולם יש לומר דריצוי ציץ אטומאה מעיקר הדין הוא רק בשוגג ולא במזיד, ולפיכך ביחיד דבעינן לריצוי ציץ אינו מרצה אלא בשוגג, ובצבור דאיכא גם משום טומאה הותרה בצבור, מרצה בין בשוגג ובין במזיד. ועיין עוד בטהרת הקודש.

במזיד וכו׳. פירוש הא קתני ברייתא על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שניטמא בין בשוגג בין במזיד, ומשני הכי קאמר וכו׳:

רש״י ד״ה לא הורצה וכו׳, ולא לנכרים, עכ״ל. ראיתי בספר צאן קדשים שכתב אחר כך, ושוגג דקסבר אין וכו׳, והוא דברי רש״י הקודמים בריש העמוד, ופירש, בנכרי שייך שוגג אפילו נטמא במזיד רק שוגג הוא דסבר אין קרבנות מקבל טומאה, עכ״ל. ולפי מה שכתוב לפנינו ברש״י משמע דבין לישראל ובין לנכרי שייך שוגג משום דסובר דאין קרבנות מקבלין טומאה, וכן מזיד שייך בשניהן בין לישראל ובין לנכרי דידעו שפיר דקרבנות מקבלין טומאה, והמעיין יעיין:

ד״ה במזיד אין תרומתו תרומה, דרבנן קנסוהו, ופליגי בה אמוראי בפרק האשה רבה איכא למאן דאמר אין תרומתו תרומה לתקן את השירים אבל תרומה הוי, עכ״ל. כתב הרב הנזכר דכונתו היא כיון דלתנא קמא אין תרומתו תרומה לתקן את השירים אבל תרומתו הוי, על כרחין לר׳ יוסי דסבירא ליה דתרומתו תרומה אפילו לתקן השירים לאכילה, הוא הדין הכא סבירא ליה דהציץ מרצה על אכילות. ובזה שקטיה הא דלא דחי אימור דשמעת ליה לר׳ יוסי אלא דתרומתו תרומה, לתקן השירים לאכילה מי קאמר, עכ״ל:

ד״ה דמרצה ציץ וכו׳, דמוקמא להך ברייתא בתרייתא אליבא דר׳ יוסי דקתני בה וכו׳. כצ״ל[60], והוא כאשר פירשתי בריש הסוגיא, וק״ל:

ד״ה יכול בשר שניטמא לפני זריקת דמים, ואכלו לפני זריקה בטומאת הגוף וכו׳. דייק בלשניה לומר בטומאת הגוף, משום דטהור שאכל את הטמא פטור מכרת דעיקר כרת בטומאת הגוף כתיב, ועיין בזבחים במתניתין דף ק״ו ע״ב ובתורת כהנים תני לשון נקייה רק טומאת הגוף, עד כאן לשון הרב הנזכר:

ד״ה אלא אמר רב חסדא וכו׳, הא דקתני וכו׳ ר״א היא דקתני וכו׳. כצ״ל:

תוס׳ [ד״ה] במזיד אין תרומתו תרומה, אף על גב דתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה כדאמרינן בהאשה רבה וכו׳. והוא ביבמות דף פ״ט ע״ב אמר רבי אלעאי מנין לתורם מן הרע על היפה שתרומתו תרומה דכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו, ואם אין קדוש נשיאות חטא למה מיכן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה, ופירש״י הא אם לא תרימו מן המובחר תשאו חטא ואם אינו קדוש נשיאות חטא למה, עכ״ל, עיין שם:

ד״ה דמרצה ציץ על אכילות, פירש בקונטרים וכו׳, ולא דק דבעולין אשכחן פלוגתא בפרק כיצד צולין, עכ״ל. כתב הרב צאן קדשים והא דכתבו לעיל דף ט״ו ע״א ד״ה והא עולין וכו׳ דבציבור כולי עלמא מודו דציץ מרצה, מכל מקום סוגיא דהכא ביחיד קאי. ולרש״י יש לומר דסבירא ליה הא דקאמר התם דר׳ יהושע סבירא ליה דאין הציץ מרצה על העולין, היינו משום דדייק דתני נטמא בשר וחלב קיים או נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם משמע דאם נטמאו תרוייהו לא אלמא קסבר אין הציץ מרצה על העולין, אבל לפי מאי דמסיק דשאני לר׳ יהושע בין לכתחילה לדיעבד לפי זה אינו מוכח דמשום הכי לא תני נטמאו תרוייהו דלכתחילה לא וסוגיא דהכא בדיעבד קאי, משום הכי כתב רש״י דכולי עלמא מודו דציץ מרצה, כן נראה ליישב בדוחק, עכ״ל[61]:

ד״ה תלמוד לומר אשר לה׳ וכו׳, אבל קשה אהחיא דסוף פרק ב׳ דמעילה (דף יוד ע״ב) **דדריש אימורים וכו׳.** כצ״ל, והובא גם כן בזבחים דף מ״ה ע״א עיין שם:

ד״ה ורב שילא אמר, ואם תאמר מאי דוחקייהו דרבינא ורב שילא וכו׳. ויש לומר דלעולם וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בתוס׳ שם ביבמות דף צ׳ ע״א ד״ה והא הכא וכו׳, דפילפלו כמו הכא באר הטיב, ועיין בספר צאן קדשים:

דף כ״ו ע״א

אמר רב יהודא בריה דר׳ חייא מאי טעמא דר׳ שמעון אמר קרא קדש קדשים היא כחטאת וכאשם וכו׳. ר׳ ינאי אמר כיון שקמצו מכלי שרת מעלהו ומקטירו אפילו בהמיינו וכו׳. רב נחמן בר יצחק אמר הכל מודים בקומץ שטעון קידוש, ע״כ. החילוק דאיכא בין האמוראים בפירוש דברי ר׳ שמעון הוא כך, דלרב יהודא אחר שקמצו מכלי שרת דהיה המנחה בתוך כלי שרת סובר ר׳ שמעון דאינו צריך שישים הקומץ בכלי שרת אחר לקדשו אלא תכף ומיד שקומץ מצי להקטירו בידו על גבי המזבח, אך בעי שיהיה ביד ימין ולא בשמאל, ואם

60. וכן הגיהו הצאן קדשים והגהות הב״ח, ואמנם הגהה זו לפי גירסת דפוס הישן שהיה לפניהם שהיה כתוב ׳אליבא דקתני בה׳, אך בדפוסים שלפנינו נדפס ׳אליביה דקתני בה׳, ולפי״ז אי״צ להגיה כן.

61. וכעין זה כתב בעולת שלמה דלבסוף דמסיק הגמ׳ שם הא ביחיד הא בצבור ולפירוש התוס׳ שם דביחיד דבעינן ריצוי ציץ אסור לכתחילה לזרוק בריצוי ציץ תו אין ראיה, והוסיף ׳ואפשר שהתוס׳ מקשים לפרש״י לפי פירושו שפירש בפסחים שם ד״ה הא ביחיד׳, עיין שם.

מקטיר בכלי מצי אפילו בשמאל, ור׳ ינאי סבירא ליה לר׳ שמעון דאפילו ביד שמאל מצי ולא צריך שיהיה דוקא ביד ימין, דלית ליה דרשא דרב יהודא דדריש כחטאת כאשם להא דאם בא לעובדה ביד עובדה ביד ימין, ורב נחמן סבירא ליה דאף לר׳ שמעון צריך שישים הקומץ לתוך כלי שרת לקדשו, ואחר כך מצי להקטירו כאשר ירצה בין ביד בין בכלי בין בימין בין בשמאל.

ואיתותב רב נחמן מברייתות וסלקא בתיובתא, ואינהו הוו סיעתא לר׳ יהודא, ומשום הכי רש״י ורבינו עובדיה פירשו מתניתין דפליגי רבנן ור׳ שמעון כרב יהודא בריה דר׳ חייא. ושוב קאמר הש״ס לימא תיהוי תיובתא לר׳ ינאי, אמר לך ר׳ ינאי אנא דאמרי כתנא דהקטר ולאו לצדדין קתני, ע״כ, ולפום הנראה האי פירוקא קשה אם כן הני תרי ברייתות חדא דהקטר חלבים וכו׳ וחדא דקמץ בימינו סתרא״י נינהו, ותרתי ר׳ שמעון נינהו דמברייתא דהקטר שמעינן לר׳ שמעון דאפילו ביד שמאל מצי להקטיר בלי שום כלי, ומברייתא דקמץ בעינן דביד ימין דוקא יקטיר ולא ביד שמאל דקתני יחזיר לימינו וכדפירש״י, ואיך שפכי אהדדי לר׳ ינאי. ויש לומר דר׳ ינאי יאמר לך סמי מהאי ברייתא דקמץ בימינו וכו׳ ר׳ שמעון, ולא מיתניא אלא דברי ר׳ אלעזר, ופליגי ר׳ אלעזר ורבנן אבל ר׳ שמעון סבירא ליה אפילו ביד שמאל כדמשמע מברייתא דהקטר חלבים דהכי סבירא ליה, וזה אומרו אנא כתנא דהקטר כלומר כתנא דהקטר סבירא ליה לר׳ שמעון, דמינה נשמע דלא גרסינן הכא בברייתא אחריתי דברי ר׳ אלעזר ור׳ שמעון אלא דברי ר׳ אלעזר לחודיה, ולא כאשר דחק רב יהודא בריה דר׳ חייא לפרש ברייתא דהקטר לצדדין כדי שתבואו תרי ברייתות שוות, דלא ניחא לי[ה] לפרש אותה ברייתא דהקטר לצדדין. אי נמי תרי תנאי אליבא דר׳ שמעון ואנא כתנא דהקטר סבירא ליה, כן נראה לי לפרש סוגייתין.

מעתה נלכה נא בספר היד החזקה לחזות בנועם דפסק דין, וחזי הוית חזות קשה בדברי רבינו בהלכות פיסולי המוקדשין תרי דינים דסתרן אהדדי, ראשון לציון בפ״ב דין כ״ד פסק דאימורים ואיברי העולות והקמצים והלבונה ומנחות הנשרפות אחר שנתקדשו בכלי, אם זרק אחד מכל אלו על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בימין בין בשמאל הרי אלו כשרים, כנראה דפסק כר׳ שמעון אליבא דר׳ ינאי וכברייתא דהקטר חלבים וכו׳ כפשטא, ובפרק י״א דין ו׳ פסק היתה המנחה שלא בכלי שרת או שהיתה קומצה שלא בכלי שרת או שהעלהו למזבח שלא בכלי שרת או שבללה בשמנה חוץ לעזרה פסולה וכו׳, ומשמע בהדיא דפסק כחכמים דלא כר׳ שמעון וכמו שמקורו הערה הרב כסף משנה שם, וכן פסק בהדיא בהלכות מעשה הקרבנות פי״ג דין י״ב עיין שם, והוא מילתא דתמיהא[62].

ועיני ראו דהרב לחם משנה בפ״ב הרגיש אמאי רבינו פסק כר׳ שמעון כמורה דבריו, ודחק ליישב דדבריו הוא גם לרבנן דרבנן מודו בדיעבד אם זרק ביד כשר. וכמתלמד לפניו שפה לפי, אי איתא כדברי קדשו אמאי רבינו לא נקט דינא כדברי חכמים בלכתחילה ואחר כך יאמר דבדיעבד כשרים וכדרכו הטוב, וכך הוה ליה למינקט קומץ צריך כלי שרת קמצו מכלי שרת מקדשו בכלי שרת ומעלהו ומקטירו בכלי שרת, וזה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם העלהו בין ביד בין בכלי הרי זה כשר. ואפילו נדחוק עצמינו כדברי הרב לחם משנה לפרש דברי רבינו כך, מכל מקום קשה ממאי דפסק בפרק י״א הנזכר דאם העלה שלא בכלי פסולה ומשמע דהעלה ביד וקא פסיק דפסולה אפילו בדיעבד[63], ואמאי לא הרגיש הרב הנזכר מדין זה כלום ולפרש אותה לפחות דשלא בכלי שרת דקאמר רצה לומר כלי חול, וכגון דאחר שקידשו בכלי קודש הקומץ חזר והניחו בכלי חול ובהיא זרק על גבי האישים דבכהאי גונא פסול אפילו בדיעבד, אבל ביד אין הכי נמי דכשר בדיעבד כאשר פסק בפ״ב, ובין בכלי שכתב שם בפ״ב נפרש כלי קודש, ואף על גב דפשיטא לא קאמר אלא כדי לומר אחר כך בין בימין בין בשמאל, וכדמשמע מילפותא דר׳ שמעון כאשם דמשמע כלי שרת דוקא ולא כלי חול.

אשר על כן עלה בדעתי לומר דטעות סופר נפל בדברי רבינו בפ״ב ובמקום והקומצים שכתב צריך לומר והעצים, וכדתני הברייתא לפנינו הקטר חלבים ואיברים ועצים שהעלן בין ביד בין בכלי וכו׳ כשרין, והאי רישא דברייתא מצינן למימר שפיר דאתיא אפילו

62. ועיין במהר״י קורקוס בהל׳ פסולי המוקדשין פי״א ה״ו שיישב דעל כרחך הרמב״ם מחלק בין זריקה לאישים שמכשיר שלא בכלי שרת לבין העלאה למזבח שצריך בכלי, אלא שתמה שהחילוק דחוק וגם אינו מתיישב עם הסוגיא, אמנם כן ביאר אף הקרן אורה והוסיף שיצא לרמב״ם חילוק זה מדתני בברייתא הקטר חלבים בהדי הקומץ שמע מינה דאף בקומץ כולהו מודים כמו בהקטר חלבים. אמנם גם הקרן אורה נשאר בצ״ע על שיטת הרמב״ם. אך כן ביארו גם בשפת אמת ובאבן האזל פסולי המוקדשין פ״ב הכ״ד עיין שם. 63. וכן תמהו הקרן אורה והשפת אמת על הלחם משנה איך לא תמה מדברי הרמב״ם הללו.

לרבנן כמו שכתבו תוס׳ לפנינו בד״ה הקטר. אכן אחור נסוגותי מפני שראיתי בספר קרית ספר בהלכות פסולי המוקדשין בשתי מקומות בפ״ב ובפי״א דכתב כדברי רבינו בתוספת ביאור, וידוע דבתרי חיבורים מתרי גדולי המחברים לא אמרינן דבתרתי טעו המדפיסים.

ודברי קדשו סוף פ״ו בלהו״ת בדעתי החלושה[64], שכתב בפ״ב דף קכ״ח סוף ע״ד כל הראוי לאישים שזרקן על גבי האישים אחר שנתקדש בכלי שרת כשרים בין שזרקן ביד בין שזרקן בכלי בין בימין בין בשמאל, דלא ילפינן להו כלי אלא בשעת קידושן אבל אחר כך כיון שנתנן על גבי האישים שנעשה מצותן מכל מקום כשרים, ושוב כתב בפרק י״א דף קל״ב ע״ג היתה המנחה או קומצה שלא בכלי שרת או שהעלה שלא בכלי שרת או בללה בשמנה חוץ לעזרה פסולה כל שלא בכלי שרת, משום דכלי שרת בעינן במנחה ובקומץ ובהקרבה כדכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה מה עולה טעונה כלי אף מנחה טעונה כלי, ומפשט דבריו משמע דאפילו בדיעבד אם הקריב הקומץ ביד שלא בכלי שרת פסולה כיון דיהיב טעמא דבעינן כלי, והוא הפך דבריו הקודמים שכתב כיון שנתנן על גבי האישים שנעשה מצותן מכל מקום כשרים, והאמת אגיד דסגר עלי המדב״ר, ודבריו צריך לי ישוב טפי מדברי רבינו:

שם ר׳ אלעזר ור׳ שמעון מכשירין במתן כלי, ע״כ. פירוש אינו צריך שיקדש אותו הקומץ שקמץ תוך כלי שרת רק סגי דקמץ מכלי שרת, ותיובתא דרב נחמן דאמר אף לר׳ שמעון צריך שיקדש הקומץ תוך כלי שרת. ומשני ממתן ואילך כלומר ממתן ואילך אינו צריך כלי אבל לעולם צריך מתן הקומץ תוך כלי שרת לקדשו, וק״ל:

תוס׳ ד״ה ור׳ ינאי אמר וכו׳, ור׳ ינאי דלית ליה נפקא ליה שפיר מגזירה שוה דיד יד כדמוכח לעיל (נדף יו״ד), עכ״ל. והוא מאי דאמר רבא לעיל בדף יו״ד יד יד לקמיצה ונילף ממצורע וכו׳:

ד״ה הקטר חלבים וכו׳, מצינן למימר (*כצ״ל) **דאתיא כר׳ שמעון וכו׳**. כלומר מקום איכא לספוקי אי רישא דברייתא רבנן נמי וסיפא ר׳ שמעון, או דילמא כולה ר׳ שמעון, וק״ל:

ד״ה הקומץ והלבונה, הא דלא ערבינהו דילמא תלת תלת שמעינהו, ע״כ. כונתם דלא נכריח מדלא ערבינהו דנימא בהחלט דרישא רבנן נמי וסיפא ר׳ שמעון לחודיה ואזלא לה מה שנסתפק בדיבור הקודם, דליתא לעולם בספקא קיימינן דדילמא כולה ר׳ שמעון, והא דלא ערבינהו משום דתלת תלת שמעינהו, וק״ל:

ע״ב

תוס׳ ד״ה אין הקטרה פחותה מכזית וכו׳, ואביי כר׳ יוחנן, וצריך עיון וכו׳ והשתא מר׳ יוחנן מיהא תיקשי דכרבי אליעזר הוי, עכ״ל. התוס׳ שם בפסחים דף מ״ד ריש ע״א ובנזיר דף ל״ו ע״א ד״ה אין היתר, כתבו דלר׳ יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל, רק מיתורא דמשרת דריש לה, וכן היה נראה כונתם בהקשותם בסוף הדיבור שלפנינו, וצריך עיון דממשרת וכו׳, וכן כתב הרב ברכת הזבח, אמנם השג השיגו הרב צאן קדשים, והנכון אצלי מה שפירש הרב חק נתן וכמו שאכתוב בסמוך:

בא״ד ולא מצית לשנויי דלאפוקי מדאביי ועוד דהא ר׳ יוחנן קאי כאביי. ויש לומר דאפילו למאן דאמר דלא דריש כל וכל דריש. ועוד יש לומר דממשרת דריש וכו׳. כן הגיה הרב חק נתן הנזכר, והכריח הגהתו משום דכפי הנדפס לפנינו משמע מקושייתם דאי ר׳ יוחנן לא קאי כאביי הוה מצית לומר לאפוקי מדאביי, וקשה היכי מצי לשנויי הכי בשלמא לזעירי איכא למימר הוא הדין חמץ והא דנקט שאור לאפוקי מדאביי דלא בעי צירוף דסבירא ליה יש הקטרה פחות מכזית, אבל לר׳ יוחנן לא מצי לשנויי הכי דהוא הדין חמץ והא דנקט נזיר לאפוקי מדאביי, דבנזיר לא פליג אביי. ונראה דטעות סופר נפל בדבריהם וצריך לומר, ולא מצי לשנויי דלאפוקי מדאביי, ועוד דהא ר׳ יוחנן קאי כאביי, ורצו לומר דלא מצי לשנויי לאפוקי מדאביי והוא כמו שכתבתי דבנזיר לא פליג אביי, ועוד אפילו אם תימצי לומר דפליג, הא ר׳ יוחנן קאי כאביי ואיך אפשר לומר דאתי לאפוקי מיניה, ותירצו דאפילו מאן דאמר דלא דריש כל וכל דריש. ועוד יש לומר דממשרת וכו׳, עכ״ל הטוב.

ולענין הלכה הרמב״ם פסק כר׳ יהושע בן לוי בסוף פי״ג דהלכות מעשה הקרבנות דאין קומץ פחות מכשני זיתים, ובפי״א דהלכות פסולי המוקדשין דין ט״ו דאין הקטרה פחותה מכזית, וטעמו משום דרבא לקמן דף ח״נ ע״ב סובר כר׳ יהושע בן לוי וכמו שכתב הרב כסף משנה שם:

64. היינו שהם דברים קשים ומבוהלים.

ד"ה תורת העולה ריבה, אכתי דרשינן מינה וכו'. הרב צאן קדשים כתב על דבריהם הללו סוגיא זו איתא נמי בזבחים דף כ"ז ודף פ"ד. ואיכא (להקשות) [לתרוצי] דדריש הכא מה"א דהעולה קמא דמצי למיכתב זאת תורת עולה, והתם דריש מתורת. והא דכתבו תוס' בזבחים שם ובנדה דהעולה קמא איצטריך לכדרבא דדריש בתמיד נשחט העולה עולה ראשונה, ולפי זה איצטריך למיכתב בה"א דמורה על העולה ידועה ראשונה. אבל בעיני יפלא על מה שכתבו דהעולה קמא איצטריך לכדרבא, דהא רבא דרש בפרק תמיד [נשחט] מוערך עליה העולה ולא מהעולה קמא דתורת, וצ"ע ליישב זה, עכ"ל.

ואני בעניי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז (פל. ד"ה זאת) פירשתי דברי תוס' כך, דכשם דרבא בפרק תמיד נשחט דף חן ע"ב וביומא דף ל"ד ריש ע"א על ההיא ברייתא דתנא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר וערך עליה העולה ובעי הש"ס מאי תלמודא וקאמר רבא העולה עולה ראשונה, כך יפרש ר' יהודא האי ה"א דהעולה ראשונה תורת העולה לעולה ראשונה, כמו דפריש רבא ה"א דוערך עליה העולה, ולכן לא מצי למעט ר' יהודא מה"א דהעולה קמא שום דבר כי אם מה"א דהעולה בתרא, ואם כנים אנחנו בהבנת דברי תוס' כאשר נראה מתורץ שפיר קושית הרב הנזכר, ודוק:

ד"ה קומץ, הוה מצי למינקט אימורים, אלא משום דכי נטמאו או שאבדו משתרי בשר לא פסיקא ליה, אבל קומץ פסיקא ליה. נראה לפרש כונת התירוץ דבאיברים לא פסיקא ליה אם נאבדו מה דינו באכילת בשר, דאפשר דמצי לאכול כיון דזרק את הדם אף על פי שנטמאו או נאבדו האימורים ולא עלו למזבח, ואם כן אפילו דלא משלו בהן את האור לא חשחין[65] וליכא למיבעי כלום דלא יפחתו אם נטמאו או נאבדו, אמנם בקומץ דפסיקא ליה מילתא דאם נטמא הקומץ או נאבד אסור השירים לאכול ובעינן דיקטיר בקומץ, שפיר שייכא לידע מאימתי מותרים שירים, וק"ל:

דף כ"ז ע"א

מתניתין הקומץ מעוטו מעכב את רובו, העישרון מעוטו מעכב את רובו, היין והשמן וכו'. אין להקשות אמאי לא ערבינהו יחד עשרון וקומץ, דיש לומר אילו הוה ערבינהו הייתי טועה דבין כולם אם נחסרו ממעט את רובו, אבל חדא מינייהו לא, קא משמע לן אפילו אחדא מינייהו[66]. וסדר הבבות דתני תנא עיין במפרשי המשניות:

תוס' ד"ה מסלתה וכו', לגבי עיכובא דנפשיה דאם חיסר וכו', אבל למעכבין זה את זה בעי שנה הכתוב כדפרישית לעיל (נדף י"ט), עכ"ל. והוא בדף י"ט סוף ע"א ד"ה ושאני. ועיין מה שכתבתי שם, גם אשור בספר שושנים לדוד במתניתין שלפנינו[67]:

ד"ה ארבעה שבמצורע, עץ ארז ואיזוב ושני תולעת וציפורין (*כצ"ל)[68], **אבל מים חיים לא חשיב לפי שהיה מערב בהם כדכתיב וטבל אותם וכו' בדם וכו' על המים החיים,** עכ"ל. והכונה כדפירש הרב צאן קדשים דהדם הוא העיקר כדאמרינן במסכת סוטה דף י"ו ע"ב דצריך שיהיה הדם ניכר במים[69], וכתבו תוס' שם שיהיה ניכר ממשותו של דם, וכיון דדם עיקר שהיא דם של ציפורין, כבר חשיב ציפורין, עכ"ל:

בא"ד דלא חשיב הזאות דמצורע דמעכבות זו את זו. ויש לומר דתנא ושייר וכו'. כתב הרב הנזכר דבהאי תירוצא הוה מתורץ נמי קושיא ראשונה דלא חשיב מים, אלא דעדיפי מתרצו. ובהורמנותיה איכא לחלק דשאני מים חיים משבע הזאות, דבשבע הזאות דהוא ענין אחר מצינן למימר דשייר למתני כמו פרים ואילים דחג, אבל מים חיים דהוא בהדי דשאר ארבעה מינין שבמצורע לא שייכא לומר תני ושייר, משום דאיכא למטעי דוקא ארבעה קפיד התנא ולא חמשה וזה אינו, ולכן הוכרחו לתרץ דהא דלא תני מים משום דעיקר הוא הדם, ודוק[70]:

ד"ה לא שנו וכו', ור"ת הגיה בספרו לא שנו דמעכבים משום תמה[71] **וכו'.** הרי לך לשון הרא"ש בסוכה (פ"ג סי' יד) דף ס"ד ע"ד אמר רב חנן לא שנו וכו' אבל יש

65. אין לחשוש. 66. ובתפארת ישראל יכין אות מב כתב שזה משום דכל חד מהנך מקרא אחרינא נפקא. 67. ועיין עוד בטהרת הקודש מה שביאר בטעם החילוק שבין עיכובא דנפשיה למעכבין זה את זה לגבי זה. 68. וכן הגיה הצאן קדשים, ובדפוסים הישנים נשמטה תיבת 'וציפורין'. 69. אך לכאורה צ"ע על זה דהתם בסוטה זו היא דעת ר' ישמעאל דצריך שיהא הדם ניכר במים, אבל לרבנן לא בעינן שיהא ניכר במים, ואם כן לכאורה הדרא קושיא לדוכתה מדוע לא חשיב מים. ואמנם בטהרת הקודש ביאר באופן אחר קצת מהצאן קדשים, וכתב דמה שלא מנה מים משום שהמים אינם באים לצורך עצמם אלא לצורך הדם בלבד, הלכך לא חשיב להו, וכעין זה ביאר העולת שלמה, ולפי"ז ניחא. ויתכן דזו היא גם כונת הצאן קדשים, רק דנקט זה לראיה דמדבעינן שיהא הדם ניכר במים יש להביא ראיה שהמים טפלים לדם, ואמנם לפי האמת אף לדידן המים טפלים לדם. 70. וכן תמה במשמרות כהונה על דברי הצאן קדשים, עיין שם. 71. וכן הגיה הצאן קדשים.

לו אין מעכבין ואף על גב דנטל כל חד וחד לחודיה נפיק ידי חובתיה, דקיימא לן לולב אין צריך אגד, וכן פירש הרב בה״ג, ולא נהירא לר״ת דכיון דכולן מצוה אחת לא מסתבר שיועילו בזה אחר זה, והגיה בספרים לא שנו דמעכבין משום תמה אלא שאין לו אבל יש לו תמה היא אף על פי שלא חיברם באגודה אחת כרבנן דלא דרשי לקיחה לקיחה. ולא נהירא לי גירסתו ופירושו דאם לא בא להשמיענו רב חנן בר אבא אלא דהלכה כרבנן דלולב אין צריך אגד לימא הלכה כרבנן, ועוד למה לי כלל מימלא ידעינן דהלכתא כרבים, אלא אתא לאשמועינן דכיון שמונחין כל ארבעתן לפניו שמברך ונוטל זה אחר זה. ומסתברא שמגביה הלולב תחילה שמזכירים אותו בברכה, עכ״ל. וכל זה רימזו גם כן הרב צאן קדשים וכתב דפירש והגיה בספרים, רצה לומר דהגיה בפנים בפירוש משום תמה, לא דהגיה הגירסא דבגירסא אינם חולקים, עיין שם:

ע״ב

גמ׳ תניא מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייב חטאת ובמזיד ענוש כרת, ע״כ. וטעמא כדפירש״י ז״ל. והנה הרמב״ם בפ״ג דהלכות ביאת המקדש דין ט׳ פסק דמחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל אפילו מלקות אין בו אלא מכת מרדות, והשיגו עליו הראב״ד, וקם להליצו מהר״י קורקוס ומרן כסף משנה, ועיין מה שכתב עלייהו הרב חק נתן[72]:

שם טהורים שנכנסו לפנים ממחיצתן להיכל כולו בארבעים, מבית לפרוכת אל פני הכפורת במיתה וכו׳. כבר בשיטתי על מסכת כריתות בספרי הקטן אביר יעקב בברייתא דפטום הקטורת (כריתות ו:) מדף כ״ד עד דף כ״ו פלפלתי פלפלת כל שהוא בהאי עניינא אי דכולהו יומי דינא כך והנכנס מבית לפרוכת במיתה, או דוקא לכהן גדול ביום הכפורים משום ביאה רקנית, והבאתי סוגיא דיומא פרק הוציאו לו דף ג״ן ע״א, ונשאתי ונתתי עליה באמונה עיין שם, גם אשור בספר טירת כסף דף קע״ח וקע״ט כל הכתוב לחיים:

שם ורבנן ההוא לא מצית אמרת דהיכל כולו איקרי קודש שנאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים, ע״כ. מכאן הקשה הרב חק נתן הנזכר למרן כסף משנה שכתב בפ״ב דהלכות ביאת המקדש דין ב׳ לפרש לדברי רבינו הגמ׳ לרבנן, וכתב דאילו לא נאמר אלא על הקדש הייתי אומר דלפני לפנים קרי קדש אבל להיכל לא נאסר, דזה ר׳ יהודא קאמר לה ולא רבנן דלרבנן אמרינן לא מצית אמרת [כן] דהיכל כולו איקרי קודש, ורבינו פסק כרבנן ואמאי פירש מרן כסברת ר׳ יהודא והניחו בצ״ע, וקושיא אלימתא היא.

ועיין גם כן בהגהות הרב אלפאנדרי סביב להרמב״ם דפוס אמשטרדם מה שתמה עוד על רבינו לפי הגירסא שהיה לפניו בדברי רבינו, ואל יבא בכל עת אל הקדש זה קדש הקדשים מבית לפרוכת להזהיר על כל הבית, דהוא הפך גמרתין דבגמרתין אמרינן רבנן סברי אל הקודש דלא יבא מבית לפרוכת ואל פני הכפורת בלא ימות, ובהכרח צריך לגרוס בדברי רבינו ואל יבא בכל עת אל הקודש זה הקדש מבית לפרוכת להזהיר על קודש הקדשים, וטעות סופר נפל בדברי רבינו בנדפס, עיין שם[73]:

שם מתקיף רב יוסף מדאל דוקא על נמי דוקא. כצ״ל[74]:

רש״י ד״ה שאם חיסר אחת מהן לא עשה, והכי מפרש לה בזבחים בפרק בית שמאי (דף ל״ט סוף ע״ב) **אין לי אלא מתן שבע דפרוכת שמעכבות בכל מקום כגון פרה אדומה וכו׳ מנין לרבות מתן ארבע וכו׳.** כצ״ל[75]:

ד״ה מבית לפרוכת, לפני ולפנים וכו׳, ואל פני הכפורת נמי היינו מבית לפרוכת אלא שהלך עד לפני הארון במיתה. כצ״ל[76]:

תוס׳ ד״ה להיכל וכו׳, הקשה הרב י״ט וכו׳ בזמן שכהן גדול נכנס וכו׳ שלשה אוחזין בו וכו׳, אלמא להיכל שרי. כצ״ל[77]:

ד״ה למעוטי וכו׳, אבל בזבחים פירשתי דרך משופש וכו׳. כצ״ל:

דף כ״ח ע״א

גמ׳ וזה מעשה המנורה מקשה זהב באה זהב באה מקשה, אינה באה זהב אינה באה מקשה, ע״כ. מכאן משמע דמשאר מיני מתכות מצי לעשותה גרוטאות, וקשה להרמב״ם דפסק בפ״ג דהלכות בית הבחירה דין ה׳ וזה לשונו, אין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של מתכות, עכ״ל,

72. ועיין באור שמח ובחידושי מרן רי״ז הלוי פרה אדומה עמ׳ סב מה שכתבו עוד ביישוב דעת הרמב״ם בזה. 73. וכן תמה המשנה למלך, והוסיף דמאידך גיסא קשה דבסוגיא דזבחים פב: משמע להדיא דאי הוה כתיב רק קודש הוה אמינא ד׳קדש׳ היינו ׳לפני ולפנים׳ ולא כל ההיכל, ודוחק לומר דסוגיא זו אתיא אליבא דר׳ יהודה. ועוד דאמאי לא הקשו הניחא לר׳ יהודה, אלא לרבנן דאית להו דהיכל כולו נקרא קדש, יאמר קדש ואל יאמר פנימה, וצ״ע. ועיין בקרן אורה מה שתירץ בזה. 74. וכן הגיה הצאן קדשים. 75. וכן הגיה הצאן קדשים. 76. ובשיטה מקובצת אות ל הגיה דברי רש״י באופן אחר, ומכל מקום הדברים עולים כאחד. 77. וכן הגיהו הרש״ק והצאן

והוא הפך גמרתין דמגמרתין שמעינן דאם עשאה משאר מיני מתכות לא בעינן מקשה ומצי למעבד מן הגרוטאות נמי. וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן, ותמה עוד על מרן כסף משנה דמקורו הערה שמעתין ומשמעתין לא משמע כן, ותירץ בדוחק לרבינו דמה שפסק כן היינו למצוה שאפילו של שאר מיני מתכות מצוה שלא לעשותה גרוטאות אבל בדיעבד כשירה, אבל קשה מנא ליה לרבנו דא, עכ"ל.

והאי תירוצא לא מצינן לתרץ בעד הרב קרית ספר דכתב בהדיא אין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות זהב שבור, דמקשה מקשה כתיב תרי זמני בויקחו לי תרומה לעכב, דמקשה משמע חתיכה אחת בין עשאה זהב בין שאר מיני מתכות, ודבריו צריך עיון כפי ברייתא שלפנינו דתני אינה באה זהב אינה באה מקשה, ומשמע דכשרה אם אינה מקשה כשאינו של זהב. ושוב ראיתי דכל מה שכתב הרב חק נתן כתובה היא בספר החשוב משנה למלך (שם ה"ד) ונעלם ממנו[78], וגם מהרב משנה למלך היה העלמה דברי הרב קרית ספר, עיין שם[79]:

רש"י ד"ה היינו, דאיצטריך וכו', ומקשה ומקשה וכו' באה זהב וכו', הכל הוא דיבור אחד, ומסיים אלא לדידך מאי אינו באה זהב הא צריכא לבא, וכאן הוא סוף הדיבור, והכי הוא בספרים ישנים כמה שכתב הרב צאן קדשים. אכן אינו מובן אצלי מה שאמר דאיצטריך זהב זהב דויקחו לי תרומה דמשמע דחד למצוה ואחד לעכב, ואינו כן דעיכוב ליכא דמצי למיעבד משאר מיני מתכות אלא כדפירשו תוס' דאחד זהב אתא למצוה, והשנית לומר אם באה זהב באה מקשה ואם משאר מני מתכות אינו באה מקשה, והשלישי למעוטי חצוצרות, ושנים אחרים חד לגופיה דמצוה וחד לכלל ופרט, ודוק:

ע"ב

גמ' תני ר' פפא בריה דרב חנין קמיה דרב יוסף מנורה היתה מן העשת וכו'. אמר ליה רב יוסף סמי דידך מקמי דידי דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודא מכשיר, במאי קא מפלגי וכו'. אדרבה סמי דידך מקמי דידי, לא סלקא דעתך דתניא וכו' ר' יוסי ברבי יהודא מכשיר אף בשל עץ, ותניא אידך וכו' אמרו לו משם ראיה שפודים של ברזל היו וכו'. המורם מהסוגיא זו כפי רב יוסף פלוגתא דרבי ור' יוסי אינו אלא בשל עץ, ובכל מיני מתכות לא פליגי כלל וכשר לכולי עלמא, וכפי הכלל דהלכה כרבי מחבירו הלכתא כרבי דאסור בשל עץ ולא כר' יוסי בר יהודא דמכשיר, ומה שעשו מלכי בית חשמונאי לא היה של עץ אלא של ברזל וכדאמרו לו, זה נראה פשט הסוגיא. וכפי זה שפיר פסק הרמב"ם בפ"א דהלכות בית הבחירה דין ח"י המנורה וכליה וכו' אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום של עץ או עצם וכו' פסולין.

ומה מאד תימא דברי מרן בכסף משנה שכתב דרבינו פסק כר' יוסי בר יהודא דברייתא ראשונה, ויהיב טעמא משום דאיתא ברייתא אחרת דקתני משאר מיני מתכות כשרה, ולא הבנתי דבריו יען לפי אותה ברייתא של עץ ושל עצם ושל זכוכית לכולי עלמא פסולה, ואם נאמר דכונתו הוא דמאי דפסק רבינו דשרי מן המתכת, הוא כפי ברייתא ראשונה סברת ר' יוסי בר יהודא ודלא כרבי דלרבי פסול, קשה מי הכריחו לומר כך ולא לומר דרבינו נקט כרב יוסף וכברייתות אחרונות ובמתכת דשרי לכולי עלמא היא, ושל עץ פסק כרבי דפסול כפי הכלל דהלכתא כרבי מחבירו[80], ודבריו צ"ע, וכן ראיתי בספר חק נתן שכתב דדבריו תמוהים, עיין שם[81]:

שם אמרו לו משם ראיה שפודים של ברזל היו וכו'. כלומר לא היו של עץ דשל עץ היה אסור לעשות במקדש, ומינה אם עשאו אפילו של שבעה קנים לצרכו אינו עובר, וכן פסק הרמב"ם בפ"ז דהלכות בית

קדשים. **78.** ויעוין בדבר אברהם ח"ג סי' א ענף ה אות יז שהקשה עוד על המשנה למלך היאך שייך לומר שכונת הרמב"ם דאין עושין אותה מגרוטאות בשאר מיני מתכות רק לכתחילה, הרי לשונו שם 'ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות' והרי כשעשאה של זהב מגרוטאות היא פסולה ואם כן היאך שייך לומר שהרמב"ם כתב את דבריו באופן כללי וכונתו לצדדים, שבעשאה גרוטאות מזהב היא פסולה ובעשאה משאר מיני מתכות כל האיסור הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד כשרה, ועיין שם שהקשה עוד קושיות על מהלך המשנה למלך. ובטהרת הקודש נקט כהמשנה למלך וביאר מנא ליה להרמב"ם לחלק בזה בין לכתחילה לבדיעבד בשאר מיני מתכות. **79.** ובעיקר דברי הרמב"ם עיין עוד בדבר אברהם שביאר שסובר הרמב"ם שבתיבת 'מקשה' ישנן שתי משמעויות, א. שתהא חתיכה אחת והיינו מה שאמרו בגמ' שם שהיא נעשית מן העשת ואם עשאה מגרוטאות היא פסולה, ב. שיקישו עליה בקורנס עד שתהא קשה ביותר ויתקרבו חלקיה זה לזה ותהא אטומה מוצקה ומלאה ויתמעטו ממנה כל החללים שהיו בה מקודם, וסובר הרמב"ם שגם בשאר מתכות צריך שתהא כולה מחתיכה אחת כפי המשמעות הראשונה שיש ב'מקשה', ומה שדרשו מהפסוק (במדבר ח, ד) 'מקשה זהב' באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה, היינו רק לענין הדין השני של הקשת הקורנס. ועל דרך זה ביארו גם הקרן אורה והלקוטי הלכות, עיין שם שהוכיח כפירוש זה. וע"ע במעשה רוקח מש"כ בזה. **80.** ובמהר"י קורקוס הוסיף עוד טעם שיש לפסוק כן, משום שבברייתא שנחלקו במנורה של בית חשמונאי משמע שדעת חכמים כרבי. **81.** וכן ביאר במהר"י

הבחירה דין יו"ד דמנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבעה קנים עושה, ודלא כמאן דרצה להתחכם ועושה חדשות בעל מלחמות לאסור איסר מנורה שאינה של מתכת כי אם מעץ בחתונה ונותנין אותה ממעל לחופה, ואומר דכן לא יעשה, דאינו כן דשפיר יוכל למעבד כאשר עין רואה בגמרתין ובפסק הרמבם הנזכר, ואין לומר דגזרינן הא אטו הא, דאינו בידינו לגזור הגזירות, ושארית ישראל לא יעשו עולה מאן דשרי עבדו ומאן דלא שרי לא עבדו:

רש"י ד"ה אמר ליה רב יוסף לרב פפא סמי דידך, הסר משנתך שאתה שונה דר' יוסי פוסל בשל עץ וכו'. טפי ניחא נוסחא אחרינא דר' יוסי מכשיר בשל בעץ, דרבי נמי מכשיר בשל בעץ[82]:

ד"ה משמיה דסבא, משום זקן אחד, עכ"ל. התוס' בחולין דף ו' (ע"פ ד"ה פשכחיה) כתבו כל היכא דאיתמר ההוא סבא הוא אליאו הנביא, שאני מהכא, וק"ל[83]:

תוס' ד"ה גובהה של מנורה וכו' דלר' מאיר שלחן י"ב טפחים למעלה ולר"י טו וכו'. פירש הרב צאן קדשים דלרבי מאיר היה הלחם הפנים גבוה מעל השולחן י"ב טפחים והשולחן היה גובה ט' טפחים שהוא אמה וחצי, ובין הכל היה כ"א טפחים, ועל כרחין הסניפין נמי היה גובהן כ"א טפחים לר' מאיר, ולר' יהודא יהיה לפי זה כ"ד טפחים וכמו שפירש הרב ברכת הזבח, וזה אינו דלקמן בדף צ"ו ע"א אמרינן לר' יהודא לא היה רק שבעה טפחים דאמה היה חמשה טפחים, ונמצא בין הכל היה ך' טפחים ומחצה לר' יהודא, עיין שם. ושוב מיישב דברי היש אומרים משם ר"ת, לך נא וראה. ועיין לקמן בדף צ"ז ע"א בספר חק נתן מה שמיישב באופן אחר כמו שאכתוב בעזרת השם במקומו בדברי תוס' ד"ה המזבח:

דף כ"ט ע"א

גמ' מאי מיכלות זהב שכילתו לכל, ע"כ. פירשו המפרשים (מלודת דוד שם ומלודת ציון שם פסוק כא) היה כליל זהב מבלי תערובת סיג, שכלה את הכל, וסגור הנסגר בכור הצורף לטהרו מסיג, עיין שם. ורש"י פירש לפנינו כפי דברי רב דמרוב הזהב שנכנס שלמה במנורה נסגרות כל החנויות, ועיין ברש"י בדברי הימים ב' סוף קאפיטל ד' (פסוק כא). וביומא דף מ"ה ריש ע"א מפרש לה בגמ' כדפירש רש"י הכא זהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות, ופירש"י שאין מכר לזהב אחר מפני זה, ועיין בחדושי אגדות:

שם אמר רב יהודא אמר רב עשרה מנורות עשה שלמה וכו'. הרב עיון יעקב כתב דבמדרש תדשא מצא שהוא כנגד עשרת הדברות שבו כלולים כל תרי"ג מצות[84], ובכל אחד שבעה נרות שעולה יחד שבעים נרות נגד שבעים אומות שכל אחד צריך לקיים שבעת מצות בני נח, וכמו שהזהב של המנורות הוצרך לצרף מאה פעמים כן האדם שמקיים המצות כתיקונו, וכדכתיב במשלי (כז, כא) מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו, כן אדם אחד מאלף מצאתי ועיין במדרש קהלת (פרשה ז אות א), והכור אצל בני אדם הוא כור העוני כדכתיב בישעיה מ"ח, ולכך יאה עניותא לישראל כי הוא מחזירן למוטב וכדאיתא בפרק קמא דחגיגה (ט:), עיין שם:

שם שירדו מעשיה במקום טהרה. [עוד] כתב, ואפשר דבא לרמוז נמי לפי שהמנורה מרמזה על חכמת התורה, ושבעה קניה כנגד שבעה חכמות וכדאיתא במסכת ב"ב (נח:) הרוצה שיחכים ידרים וסימניך מנורה בדרום, עד כאן מהרב הנזכר. ועיין בספר פתח עינים משם גורי האר"י ז"ל:

רש"י ד"ה הכא נמי דמשכן של אש ירד מן השמים בתמיה, עכ"ל. פירש הרב הנזכר (עיון יעקב) כונתו דאי אפשר לומר כן, דהא לא הוקם המשכן של מעלה עד שהוקם משכן של משה, עיין שם ובחדושי אגדות:

ד"ה ומי חסר וכו', אלמא דכל פעם היה חסר ככר. עיין בחדושי אגדות ובספר צאן קדשים:

תוס' ד"ה אבן היתה לפני המנורה, משנה היא במסכת תמיד, ע"כ. אצטריכו תוס' לומר כן כדי שלא נטעה דרב שימי בר חייא אותביה לרב מאיזה מימרא, דאילו הוה מימרא לא הוה תיובתא לרב דהא רב פליג אפילו לברייתא כדאמרינן רב תנא ופליג, אלא פריך לה ממתניתין, ולכן שני ליה רב וכי שימי את כלומר אתה הוא שימי דפריך לי ממתניתין ולא ידעת לחלק ממתניתין למה שאמרתי, וק"ל:

קורקוס שם שהרמב"ם פסק כרבי וכדעת רב יוסף. 82. קצ"ב הנוסח 'טפי ניחא' דהרי דברי רש"י כמו שהם לפנינו אי אפשר להעמידם בלא הגהה, ובשיטה מקובצת אות ט' הגיה דצ"ל 'שאתה שונה דר' יוסי פוסל בשל עץ ורבי פוסל בשל אבר, מקמי דידי שאני שונה דרבי יוסי מכשיר בשל עץ ורבי מכשיר נמי בשל אבר ובעץ. וע"ע בהגהות הב"ח ובישר וטוב. 83. וכן כתב המחבר בספר שבת של מי קיט. ד"ה יוסף בסוף הדיבור בהגהה שם 'אם תראה ברש"י במנחות דף כ"ח ע"ב דפירש כפשטיה זקן אחד, יש לחלק וק"ל'. ולכאורה כונתו שכשכתוב 'ההוא סבא' אז אמרינן דהיינו אליהו הנביא, דזה הלשון ההוא סבא הידוע, אבל כשכתוב סתם 'משמיה דסבא' אין ראיה שזה אליהו הנביא דיתכן שהכונה לזקן סתם. 84. עיין רש"י שמות כד, יב בשם הרס"ג.

ד"ה סילוקו כסידורו, ולמאן דאמר אין תנור מקדש לא היה חם בשעת סידורו אלא כלומר רך, עכ"ל. הרב ברכת הזבח והביאו הרב צאן קדשים פירש למאן דאמר אין תנור מקדש היה נאפה מערב שבת ואי אפשר שישמור החום עד השבת בשעת סידורו. אכן לא ידעתי מנא להו דילמא הנס היה שהיה גם כן חם בשבת בשעת סידורו אף על פי שנאפה מערב שבת, ודחק ליישב. והרב הנזכר מיישב וקאמר בתחילה דיש לדקדק עוד למה היו מגביהין השולחן עם הלחם ועל ידי זה היה ראוי לקבל טומאה, הלחם פנים עצמו היה להם להגביהה ולהראות לעולי רגלים שהיה חום בעת סילוקו, אלא על כרחך צריך לומר דמשום הכי היו מגביהין השולחן להראות שהנס היה על ידי השולחן שהשולחן היה משמר את החום, ולפי זה אי אמרינן שהוא הנס שיהיה חם מערב שבת שנאפה עד השבת אם כן היה הנס בא מכח הלחם ולא מכח השולחן, ואם כן למה היה מגביה השולחן ולא הלחם. ועיין בתוס' דחגיגה דף כ"ו ע"ב דכתבו בענין אחר דשם כתבו דנשאר בתנור לשמור חומו עד השבת, עכ"ל.

ומה שהקשה עליה הרב חק נתן דריש לקיש סבירא ליה כרבנן דפרק שתי הלחם דף צ"ט דסבירא להו אלו מושכין ואלו מניחין וכו', ולכן לא היה אפשר להם להגביה הלחם עצמו דאז לא מתקיים לפני תמיד, נוכל לתרץ שפיר בקל, ודוק:

גמ' תנא דבי ר' ישמעאל ג' דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו ואלו הן מנורה ראש חדש שרצים וכו', ויש אומרים אף הלכות שחיטה שנאמר וכו'. כולהו נרמזו באותיות שמו הטוב משה ראשי תיבות מנורה שרצים שחיטה החודש כמו שאמרו דורשי רשומות, וכבר הבאתי בספרי הקטן מדבר צין ח"א מערכת אלף[85]. ועיין במהרש"א אגדות מה שהאריך על דברי הרא"ם ז"ל. וכתב הרב עיון יעקב דמה דנתקשה בהלכות שחיטה אפשר משום בדיקות ופגימות הסכין שצריך מתון מאד וישוב הדעת כמבואר בב"י בי"ד סי' ח"י עיין שם:

תוס' ד"ה שלשה דברים היו קשין לו למשה וכו' וכו'. ויש לתמוה דלא חשיב מחצית השקל דכתיב זה יתנו. ויש לומר דלא שייך התם נתקשה אלא משום דלא הוה ידע בשום ענין אם לא היה מראהו, עכ"ל. הרואה יראה בזוהר הקדוש בפרשת תרומה דף קנ"ז סוף ע"ב בריש רעיא מהימנא שכתב תלת מילין רשימין באתוון דשמיה מנורה שקלים החודש דאיתקשי ליה עיין שם, ורבינו בחיי בפרשת צו על פסוק זה קרבן אהרן כתב משם רבותינו זכרונם לברכה דבארבעה דברים נתקשה משה רבינו עליו השלום וסימן שלהם מקש"ה, עכ"ל. ולא ידעתי היכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה כך, אם לא שנאמר דלקח גם כן סברת היש אומרים, והסימן שנתן מדיליה הוא כמו שכתבתי בספר הקטן הנזכר, עיין שם[86]:

גמ' אמר ר' זירא לדידי מפרשה לי מיניה דרב הונא. לא ידעתי איך שייכא הכא רב הונא, דהא לא שמעת מיניה מידי כמו ששמענו מרב יהודא[87]:

ע"ב

גמ' אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים וכו'. עיין בחדושי אגדות ובשאר ספרי הדרשנים ובספר פתח עינים:

שם [**זו תורה וזו שכרה**] **אמר לו שתוק כך עלה במחשבה.** עיין בספר צאן קדשים מה שפירש בג' אופני:

שם אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקני דבי רב דחטריה להו לגגיה דחית ותלו ליה לכרעיה דה"י וכו'. הרב עיון יעקב כתב אף על גב דכפי הסדר של א"ב הה"א קודם, מכל מקום הוצרך למינקט תחילה לחטריה לגגיה דחית, דאם לא כן הייתי אומר דלכך הוצרך לתלות לכרעיה דה"א שלא יהיה דומה לחית, אבל כיון דחטריה לגגיה אם כן בלאו הכי אינו דומה זו לזו לכך הוצרך לטעם אחר, עכ"ל. ועיין בספר פתח עינים ובספר אדרת אליהו:

שם כל התולה בטחונו להקב"ה הרי הוא מחסה בעולם הזה ובעולם הבא, ע"כ. פירש הרב הנזכר (עיון יעקב) שאינו עוסק במשא ומתן כלל להחיות בני ביתו רק בתורה ובגמילות חסדים ותולה בטחונו בהקב"ה שיתן לו כל צרכיו, וכיון שעוסק בתורה ובגמילות חסדים אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, לכן הוא לו למחסהו בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ל:

שם ומאי טעמא תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה, ולעייל בהך לא מסתייעא מילתא וכו'. מהרש"א ז"ל בחדושי אגדות הרגיש אמאי לא נקט נמי הכא במילתיה תליא כרעא דקוף דהוה נמי טעמיה

85. וכעין זה הביא להלן בדיבור הבא בשם הזוהר ברעיא מהימנא.
86. אמנם לפי"ז צריך לבאר הראשי תיבות כן, מ' מנורה, ק' שקלים, ש' שחיטה, ה' החודש, ודלא כהזוהר הק' דש' רומז לשקלים.
87. צ"ב דלא בענין למימר דשייכא הכא בגלל קשר השם, דשפיר הענין שייך דלגבי האי דינא דאמרינן דניקב תוכו של ה"י כשר ירכו פסול, לגבי זה מייתינן למימרא דרב הונא דלא בכל גוונא אם ניקב

כטעם כרעא דה״י, ונתן טעם לשבח עיין שם[88], ועיין גם כן בספר צאן קדשים[89]. גם אשו״ר מה שכתבתי בספרי הקטן יעקב לחק לימוד ז׳, ובהגהותי עלי חק בסוף ספרי הקטן אביר יעקב דף כ״ד ע״א וב׳, ועיין בספר פתח עינים (ד״ה מפני):

שם ומפני מה כפוף ראשו מפני הצדיקים שבו מועטים וכו׳. והיינו דפחות מעשרה שמגינים על דורן לא יחסרו כמו שמצינו באברהם שהתפלל לא תשחית בעבור העשרה, וכעין דא כתב הרב עיון יעקב, עיין שם:

שם והוא דכתיב רוביה דספרא, ע״כ. פירש הרב צאן קדשים רוב כל דף התיבות מיושרות וכשרות, ואפילו יש בכל דף ודף כמה פסולים וכמה טעיות אותו דף שלימה מצלת, עכ״ל. ועיין מה שכתב הרב חק נתן על דברי הרמב״ם ומרן כסף משנה בפ״ז דהלכות ספר תורה דין י״ב:

תוס׳ ד״ה שעטנ״ז ג״ץ וכו׳, כתוב בשימושא רבא דשי״ן עי״ן של שמע[90], ט״ט דלטוטפות צריכים שלשה שלשה זיינין, ור״ת כתב וכו׳. עיין בב״י א״ח סי׳ ל״ו:

ד״ה דחטריה לגגיה דחית וכו׳, ור״ת פירש וכו׳. כתב הרב הנזכר (פאן קדשים) דר״ת דייק מדקאמר לגגיה דחית ולא קאמר לתגיה דחית, דדבר שהוא למעלה בסוף קרוי תגא ובאמצע האות קרוי גג, עכ״ל עיין שם:

בא״ד ולפירוש הקונטרים לא יתיישב כל כך וכו׳. הרב הנזכר הליץ לרש״י ז״ל ואמר דנתיישב יותר מפירוש ר״ת כיון דקתני ועשאו שני זיינין, ולפר״ת במחיקת גגו של חית נעשית שני זיינין מאליהן והוה ליה לומר ונעשו שני זיינין, אבל לפירש״י צריך עשיה למחוק באמצע הגג ולהפרידו מהדדי לעשות שני זיינין, עכ״ל:

ד״ה ומאי טעמא וכו׳, ור״ת מפרש וכו׳. עיין בהלכות קטנות של הרא״ש:

ד״ה תנא אם יש בו וכו׳, ודוקא מעיקרא וכו׳. כלומר שכתבה בלא ארבע טעיות, וק״ל:

דף ל׳ ע״א

גמ׳ אמר רב גידל אמר רב שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בבה״כ וכו׳ אלא עד כאן כתב משה וכו׳. עיין בספר צאן קדשים מה שחידש במדרש ביקש קהלת למצוא דברי חפץ וכו׳:

תוס׳ ד״ה אבל יתירות לית לן בה, יש טועין כשמסופקין בתיבה אחת וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בהלכות קטנות של הרא״ש הלכות ספר תורה (סי׳ יז) ובספר מעדני יום טוב:

ד״ה שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן, הרב משולם היה מפרש וכו׳, אלא כן עיקר כמו שפירש הקונטרס וכו׳. הרמב״ם בפי״ג דהלכות תפלה כתב ח׳ פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה וכו׳, והשיג עליה הראב״ד והליצו מרן כסף משנה שם דהוא מפרש דברי רב גידל משמיה דרב דהכא דיחיד קורא אותן היינו בפחות מעשרה, ועיין בספר צאן קדשים דיהיב טעמא לשבח אמאי פירש דלא כרש״י עיין שם, גם אשור בספר מגדל עז שם[91]:

ד״ה מכאן ואילך כתב יהושע וכו׳, ואם בשבת מת אם כן כתב היום מערב שבת. ויש לתמוה שכתב על העתיד וכו׳. כפי מה שעולה בזכרוני הכזיב מה שקריתי בספר דבש לפי במערכת מ׳ אות מ״ג לא קשיא מידי, דשם הביא מה שראה בספר יערות דבש (ח״ב דרוש יז) דף צ״ז ע״א (נמהדורת קאלקרוף) שכתב משם מורינו הרב מנחם עזריה (נעשרה מאמרות מאמר אם כל מי ח״ב פי״ג) שנשמתו של משה נסתלקה בערב שבת ונפשו ביום השבת, ואתי שפיר מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה דביום פטירתו כתב שלשה עשר ספרי תורות, עיין שם. ובהכי ניחא הא נמי דלקוח את ספר תורה הזה ואינו צריך לפרשו על העתיד, וניחא נמי קרא בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, וכן אתי שפיר ההיא דסדר עולם שכתבו תוס׳ אחר כך, והכל הולך על נכון. וכן הובא בספר בית חדש בא״ח סי׳ רצ״ב (ד״ה והתכס) דברי מורינו הרב מנחם עזריה ז״ל בקיצור, וקא מתרץ איהו נמי מה שהקשו תוס׳ לפנינו עיין שם. והרב צאן קדשים הקשה על תוס׳ היכי מוכח דר׳ שמעון לא בעי למימר דנאמר על העתיד, עיין שם:

ד״ה ומשה כותב, יש ספרים דגרסינן ומשה אומר

ירכו פסול אלא תליא אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה או לא. **88.** צ״ב דלכאורה לא נמצא שם שדיבר מזה. **89.** בצאן קדשים העיר באופן אחר קצת וז״ל, ומאי טעמא תליא כרעיה כו׳ אף על גב דקו״ף נמי מרמז לזה כדאמרינן בפ׳ הבונה דק״ד, ועיין שם תירוצו. **90.** לפנינו בתוס׳ ׳דמשמע טט דלטטפות׳ והנוסח הכתוב למעלה הוא כפי הגהת החק נתן עפ״י הראשונים. **91.** המגדל עוז תמה על הראב״ד שכתב ׳לא שמענו דבר זה מעולם וכו׳, שאם הוא לא שמע מכל מקום רבותינו בעלי התוס׳ פירשו כן פרק הקומץ רבה על מימרא דר׳ יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שאמרה שם, ובאמת דבדברי התוס׳ שלפנינו לא נמצא כן כלל, אך כן הוא בשיטה מקובצת

וכותב, וחומרא היא לכותבי ספרי תורה וכו׳, אף על גב דמייתי ראיה מברוך שמא גם הוא היה עושה כן, עכ״ל. כלומר אף על גב דלא חזינן בברוך דהיה אומר אפילו הכי שפיר מחמירים הכותבים לומר התיבה קודם הכתיבה, משום דיש לומר דגם ברוך היה אומר אם לאו דקינות הוה וכדפירש״י, וכן פירש הרב צאן קדשים, אבל הרב ברכת הזבח פירש דשמא גם ברוך היה אומר והכתוב קיצרו, עכ״ל, עיין שם:

גמ׳ אמר רב הלוקח ספר תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק וכו׳. הרמב״ם השמיט הא דרב בפ״ז דהלכות ספר תורה, ועיין בספר בית יהודא עייא״ש בחלק יו״ד סי׳ כ״ג דהעיר מזה ומיישב:

גמ׳ תנו רבנן עושה אדם יריעה מבת שלש דפין וכו׳, אלא כגון למשפחותיהם שלשה פעמים. עיין בהרמב״ם (בפ״ו) [בפ״ט] מהלכות ספר תורה (הי״ג) ומה שכתב הרב צאן קדשים:

רש״י ד״ה אף באמצע שיטה, ובאמצע הדף, עכ״ל. עיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים:

ע״ב

גמ׳ אי נמי אהא תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, ע״כ. רש״י לפנינו ובחולין דף ע״ה סוף ע״ב פירש לה אבל לא כל הצורך. אמנם הרמב״ם בפ״ד דמסכת דמאי (מ״א) [מ״ב][92] פירש כך, אחר זה אמר שאם יפריש עם הארץ תרומת מעשר של דמאי ואחר כך חזרה למקומה ונתערב הכל נעשה הכל מדומע, וכשנשאלהו אחר כך ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע אמר ר׳ שמעון שזורי שהוא נאמן אפילו בחול, כי הוא אומר כשם שאימת שבת על עם הארץ כך אימת מדומע עליו ולא יתיר לנפשו אכילתו אחר שנתערבה בו תרומה עד שיתקנהו, וחכמים אינו מודה לזה ואומרים שאינו נאמן בחול בשום פנים ואפילו במדומע, והלכה כר׳ שמעון שזורי, עכ״ל[93]. ותרומת מעשר ידוע דאחד ממאה הוא כמו שכתב רבינו עובדיה בריש פ״ד דדמאי (ד״ה תרומת), עיין שם:

תוס׳ ד״ה תרומת מעשר של דמאי וכו׳, ולא עישרן שואלו בשבת וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ועוד מפרש שם טעם אחר אימת שבת על עם הארץ, עכ״ל. ופירושו כדפירש רבינו עובדיה בריש פ״ד דדמאי שמתייראים לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול, עיין שם:

בא״ד חשכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר, מפני אחר שאין שבת עליו באימה, עכ״ל. הרב צאן קדשים הגיה מפני אחד, [וכתב] והוא תירוץ לקושייתיה דאף על גב דבשבת התירו דמאימת שבת מסתמא אומר אמת, אבל במוצאי שבת גזרו מפני שמא יש אחד שאין שבת עליו באימה ולא יאמר האמת. ועיין במהרש״ל בחולין דף ע״ה ע״ב מה שהגיה לשון הירושלמי, ומה שכתב עליה מהרש״א ז״ל ומפרש בענין אחר, עכ״ל:

בא״ד וטעמא דר׳ שמעון שזורי מפרש התם משום דאימת דימוע עליו והוא אומר אמת, פירוש מאחר שהופרשה, עכ״ל. דבריהם מובנים שפיר במה שכתבתי בסוגיין פירוש הרמב״ם ז״ל במשנה, וק״ל:

דף ל״א ע״א

תוס׳ ד״ה שידה וכו׳, ולא דמי לעגלה של קטן בפ״ב דביצה דף כ״ג ע״ב דטמאה מדרס וכו׳. עיין מה שהקשה עליהם הרב צאן קדשים דהתם משמע מדבריהם דמסתבר טפי לטמא מדרס עגלה שמיוחד לישיבה מדבר שמיוחד להיות נשען עליה, וכאן כתבו בהפך והניחו בקושיא:

ד״ה אימא ר׳ שמעון שזורי אומר יין וכו׳, במסכת מכשירין פ״ו מ״ד דחשיב בשבעה משקין וכו׳. כצ״ל במחיקת תיבת ר׳ עקיבא וכן כתב הרב הנזכר, וטעמא טעים דאותה משנה סתמא היא ולא הוזכר שם ר׳ עקיבא רק במשנה ח׳ שהובא לקמן:

בא״ד ויש ספרים שרישא זו כתובה בהן וכו׳. פירוש דברישא תנא הרוטב והגריסין והחלב והשמן שהן משקה טופח הרי הן תחלה קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן שניה, ר׳ מאיר אומר שמן תחילה לעולם, וחכמים

החדש בשם התוס׳, וכנראה שזה היה בכתב יד התוספות שהיה לפני המגדל עוז. **92.** וכן כתב בהל׳ מעשר פי״ב ה״ד. **93.** צ״ב שנראה מדבריו שאין כאן מחלוקת בין רש״י להרמב״ם מה הביאור ׳תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה׳, ובאמת שהם שני ביאורים שונים, דרש״י מבאר שהתרומת מעשר של דמאי הופרשה ע״י החבר שקנה את הפירות מהעם הארץ, ואחר כך נפלה התרומת מעשר לתוך החולין, ובא לשאול את העם הארץ אם הפריש תרומת מעשר שאז לא יצטרך לנהוג דין דימוע בפירותיו, וכן ביאר הראב״ד שם, אבל הרמב״ם מבאר שהחבר ראה את העם הארץ מפריש תרומת מעשר ואחר כך ראה שנפלה התרומת מעשר ונתערבה בין פירות החולין, וקא משמע לן שנאמן העם הארץ לומר שחזר והפריש אותה מפני שאימת דימוע עליו, ועיין שם בראב״ד שתמה טובא על פירוש הרמב״ם ולכך פירש כרש״י, ועיין עוד בכס״מ שם ובשאר הנו״כ מש״כ במחלוקתם.

אומרים אף הדבש, ר׳ שמעון שזורי אומר אף היין, וכן פירש הרב הנזכר, וציין תוס׳ דפסחים דף י״ד ע״ב ד״ה אפילו.

ואחר כך כתב דהרמב״ם סבירא ליה דפלוגתא דהכא מיירי בנקרש ואחר כך נימוח וקיבל טומאה אחר שנימוחו, ופסק כר׳ שמעון שזורי דדוקא יין חשיב משקה אבל לא שמן ודבש כיון שנקרשו, ומשום הכי בפ״א דהלכות טומאת אוכלין דין י״ט גבי שמן הקרוש פסק דאינו משקה אפילו חישב עליו כשהוא קרוש למשקין בטלה דעתו, וכונתו אפילו אחר שנימוחו לא חשיב משקה, אבל כשקיבל טומאה כשהיה נימוח ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו, אפילו ר׳ שמעון מודה דאפילו שמן ודבש חשיב משקה וכל שכן יין, ומשום הכי כתב בפ״ט דהלכות טומאת אוכלין דשמן ודבש שניטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו חשיבי משקה ומכל שכן יין, ומשום הכי לא קחשיב יין דיין אפילו לא נימוחו חשיב משקה דהלכה כר׳ שמעון שזורי. ובזה ניחא תמיהת הרב תוספות יום טוב על הרמב״ם בפ״ג דמסכת טהרות הא דלא חשיב הרמב״ם יין, ומהתימא על הרב כסף משנה שכתב שם דהרמב״ם לא סבירא ליה כר׳ שמעון שזורי, וכאשר כתבתי נכון הוא, והרב ברכת הזבח נכנס בדרך אחר, ודוחק הוא, עכ״ל.

לא ידעתי מה דוחק מצא בו יען בסיגנון אחד הלכו, רק דאיהו פירש דמיירי שניטמא אחר שנימוחו, והרב ברכת הזבח פירש דניטמא כשהיה לח קודם שניקרש, והא כמו הא מצינן לפרש שפיר ואתיא דברי הרמב״ם על נכון, דלעולם פסק כר׳ שמעון שזורי ומתרצינן קושית הרב תוספות יום טוב בין אם נפרש הכי ובין אם נפרש הכי כאשר יראה המעיין וכאשר כתב הרב ברכת הזבח עצמו, עיין שם.

עוד כתב הרב ברכת הזבח דמכאן סמכו העולם לאכול דברים המטוגנים בדבש בלתי נטילת ידים כיון דקרוש הוא, ועיין בהרדב״ז הראשונות דפוס ויניציא [ח״ד] סי׳ פ״ג דשם הובא ענין זה וקא מורה היתרא מסוגיא זו, גם אשור בספר יד אליאו מלובלין סי׳ כ״ו וז״ך:

ד״ה קסבר אין קנין וכו׳, ואין לומר דקסבר אינו פוטר דלא אשכחן תנא דאית ליה מירוח הגוי אינו פוטר ואין קנין, דאם כן וכו׳. עיין לקמן בתוס׳ דף ס״ו ע״ב ד״ה מירוח הגוי תנאי היא, ועיין בספר צאן קדשים מה שהגיהו בשאר דברי תוס׳ ומה שפירשו:

ע״ב

תוס׳ הא דאפיצן וכו׳, ומיהו לא גרסינן מחוק, עכ״ל. כלומר לא גרסינן ולא על הדיפתרא מחוק, דאז הוה משמע דוקא על הדיפתרא מחוק לא, אבל דיפתרא לחוד לא, וק״ל:

בא״ד ועוד קשה היאך אנו כותבין ספר תורה על הקלפין וכו׳. כן הקשו בשבת דף ע״ט ע״ב (ד״ה קלף):

ד״ה ועושה פרשיותיה סתומות וכו׳, קצת קשה וכו׳. ושמא משום על הארץ דבסוף שיטה אף על פי שאין כתוב כלום אחר כך, עכ״ל. כן מצא הגהה זו הרב ברכת הזבח ושבחו ופירשו דאמר כך פרשיותיה בלשון רבים. והרב צאן קדשים הגיה אחר כך כלומר שאין בה עוד תיבות אחרות והיא בסוף שיטה הוי כסתומה, דאילו היו כותבים עוד היו מניחים שיטה חלק, עיין בספריהם הקדושים. והנהו ספרי דבי רב שציין הרב ברכת הזבח:

ד״ה ר׳ שמעון בן אלעזר אומר רבי מאיר היה כותבה על הדוכסוסטוס וכו׳, משמע שתלמידו של רבי מאיר הוה וכו׳, ותימא דבפרק המוציא יין (דף ע״ט) **אמר ר׳ שמעון מאיר הוה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת משמע שהיה חבירו דקאמר מאיר ולא רבי מאיר, ושמא טעות סופר יש בכל הספרים, עכ״ל.** לפנינו היא שם בשבת אמר ר׳ שמעון בן אלעזר רבי מאיר היה כותבה על הקלף, עיין שם:

דף ל״ב ע״א

גמ׳ אמר ליה אביי לרב יוסף ואת לא תסברא דכי אמר רב וכו׳. קשיא לי אבי חינכי[94] האי לישנא דאמר אביי לרב יוסף ואת לא תסברא ולא אמר ליה ומר לא סבירא ליה, דכי אמר רב וכו׳. וכדחזינן בזבחים דף ס״ב סוף ע״א דבין אביי לרב יוסף ובין רב יוסף לאביי אמרו זה לזה מר[95], עיין שם[96]:

רש״י ד״ה ודילמא להשלים, דילמא הא דדייקינן הא מורידין עושין מתפילין מזוזה שאם חסרה, כאן הוא סוף הדיבור ותו לא, וכצ״ל, ועיין בתוס׳ ד״ה דילמא להשלים:

94. עפ״י כתובות לט: עיין שם. 95. ועיין בתוס׳ ערכין ה. ד״ה והא, שכתבו דלכך אמר רב יוסף לאביי ׳מר׳ בזבחים שם, משום דהבין מה שלא הבינו אחרים. 96. ומאידך גיסא יש להעיר דמצינו בהרבה מקומות דאמר אביי לרב יוסף ׳ואת לא תסברא׳ ולא ׳ומר לא סבירא ליה׳, כגון ברכות לח. שבת מה: שם קא. ב״ק נז. וכן מצינו דאמר אביי לרבה בלשון זו ׳ואת לא תסברא׳ אף שהיה תלמידו.

תוס׳ ד״ה והאידנא נהוג עלמא בסתומות וכו׳, ועוד בירושלמי סוף פרק קמא דמגילה (הלכה י״ח) **קאמר בהדיא פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה פתוחה מכאן ומכאן סתומא.** כצ״ל, וכן הוא בהלכות קטנות של הרא״ש (סי׳ ה), ועיין מה שכתב דמשם בארה כל שאר דברי תוס׳ שלפנינו עד סוף הדיבור, ועיין בספר צאן קדשים:

ד״ה מנעל לכתחילה איכא בינייהו וכו׳, עכשיו נוהגין לחלוץ במנעל לפי שאין אנו בקיאין בסנדל וכו׳. הרב הנזכר יהיב טעמא אחריתי למנהג והוא משום דבמסכת יבמות דף ק״ב ע״א אמרינן ר׳ יעקב אומר משמיה דרבי מאיר חולצין במנעל לכתחילה ואנן קיימא לן כרבי מאיר משום הכי נהגו לחלוץ במנעל אפילו לכתחילה, עיין שם[97]:

ד״ה דילמא להשלים וכו׳, ויש עוד לפרש להשלים וכו׳. עיין בספרי הקטן שבת של מי דף קכ״ב ע״ג ד״ה הא מורידין ומשם באר״ה, גם אשור בספרי הקטן מתת אלקים דף ח׳ (ע״ב) מהש״ס במגילה על מתניתין אין בין ספרים וכו׳:

ד״ה תפילין על הקלף וכו׳, ותימא דלא חשיב וכו׳. אי נמי משום דתפילין ומזוזות לאו מחד טעמא מיפסלן וכו׳. התוס׳ בשבת דף עט ע״ב ד״ה תפילין אגויל מי כתבינן, ביררו תירוץ זה טפי באומרם משם ר״י דלא קתני לה משום דלא מיפסלי בגויל מחד טעמא אלא משום שזו דינו בקלף וזה דינו בדוכסוסטוס, אבל הא דנכתבה אשורית הוי מחד טעמא כדדרשינן התם בגמ׳ והיו בהוייתן יהיו. ומהרש״א ז״ל שם בשבת ביאר את דבריהם, וכאן במסכתין העיד העד נאמן הרב ברכת הזבח דבספרו של מהרשא הגיה האי לישנא של תוס׳ לאו טעמא דמיפסלו וכו׳, ורצה לומר דלית בהו טעם דמיפסלו אלא כך היה הלכה למשה מסיני מה שאין כן אשורית אית ביה טעמא מקרא, וכתב עליה דשרי ליה מאריה שלא הטריח עצמו לעיין בדברי תוס׳ בשבת, ושכח כי שם דבריהם מבוארים עיין שם, וקם הרב המליץ בעל צאן קדשים והליצו למהרש״א ז״ל, עיין בספרו החשוב:

ע״ב

גמ׳ אמר רב חלבו אנא חזיתיה לרב הונא וכו׳ וכף לכדא אארעא, ופירש״י כפה כד על הארץ. ויש להגיה כר כמו שכתוב ברש״י בספר עין יעקב במ״ק כפה הכר על הארץ[98], ועיין בספרים הנזכרים דגם הם ז״ל העירו מזה:

תוס׳ ד״ה הא מורידין עושין וכו׳, ותדע דאי בספר תורה כדפירש בקונטרס היה לו לדרוש מדנקראת ספר כדדרשינן התם וכו׳. והוא בדף י״ט (ע״ב) דדרשינן שאם תפרה המגילה בחוטי פשתן פסולה כמו גבי ספר תורה:

בא״ד וקצת תימא דבסמוך ילפינן מזוזה מספר תורה בגזירה שוה כתיבה כתיבה לענין כתיבת איגרת. פירוש שלא דקדק בחסרות ויתירות כאגרת בעלמא:

בא״ד אבל שירטוט על כל שיטה ושיטה אפשר דלא בעי. ומה שנוהגין לכתוב באיגרות שלומים וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים, ונכון הוא:

בא״ד שלח כתב לריש גלותא דהוה קאי ודמיך בזמרא. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש כשהיה שוכב וקם היה מזמרים לפניו ישראל מקרא זה אל תשמח ישראל וכו׳, והיו מהפכים הפסוק משום דכתוב בלא שרטוט משמע דאפילו באיגרת שלומים אסור לכתוב בלא שרטוט, ועיין בתוס׳ מסכת גטין דף ו׳ ע״ב ד״ה אמר ר׳ יצחק וכו׳ דמשמע להפך, עכ״ל:

ד״ה דאמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן וכו׳, ועוד דאף תלמידי דרב הונא לא סבירא להו כותיה וכו׳. כתב הרב הנזכר דבזה מיושב מה שהקשו תוס׳ בב״ק דף י״ז ע״א מחזקיה שהניחו ספר תורה על מטתו מסוגיא דהכא ומסוגיא דמועד קטן, עכ״ל. וכונתו כיון שכתבו כאן דהלכתא כר׳ יוחנן דשרי, שפיר עבדו שם בחזקיה וליכא שום קושיא, וק״ל:

ד״ה כתבה איגרת וכו׳, ושירטוט נמי לא אשכחן דבעי בגט. כן הגיה הרב הנזכר:

בא״ד וצ״ע אמאי לא ילפינן ליה גם כתיבה כתיבה דליפסול בהכי, ודכתב ביה ספר וכו׳. כן גריס מהרש״א

97. והרא״ש יבמות פי״ב סי׳ ג ובתוס׳ הרא״ש יבמות קב. כתב שהטעם שנהגו לחלוץ במנעל לכתחילה הוא משום שאין סנדל מצוי בינינו, וכתב שם שכן מבואר בירושלמי. והמאירי ביבמות שם כתב שכיון שבזמננו נהגו לעשות מנעלי החליצה מחתיכת עור אחת ורצועות ארוכות שמעמידים את הנעל בהידוק, אם כן לא שייך את הטעמים שנאמרו בגמרא לפסול מנעל, שהרי לא שייך מנעל מרופט כיון שעשוי עם רצועות ארוכות ומעמידות אותו בהידוק, ולא שייך הגזירה של חצי מנעל כיון שעשוי מחתיכת עור אחת. ובקרבן נתנאל (על הרא״ש שם) כתב שמתחילה גזרו משום מנעל מרופט היות והיא היתה חולצת המנעל הרגיל שהיבם הולך עמו כל שעה ולכן שייך לחשוש שמא יקרע ויחלוץ במנעל מרופט, אבל בזמננו שיש מנעל מיוחד שעומד בבית דין אין לחשוש שיקרע שהרי לא הולכים בו תדיר. ובתוספות רי״ד יבמות שם כתב שכיון שנהגו בזמננו לחלוץ במנעלים מנהג מבטל הלכה. 98. וכן הגיה השיטה מקובצת אות ה דצ״ל ׳דכף כרא׳.

והסכים עמו הרב הנזכר ולא כהרב ברכת הזבח, ומפרש לה דמכתיבה כתיבה ילפינן דאסור לכתחילה לכתוב בלא שירטוט, אבל הגט עצמו אינה פסולה, משום הכי כתבו מדכתב ביה ספר משמע דפסולה אפילו בדיעבד, וכן כתבו תוס׳ שם בסוטה דף י״ז ע״ב (ד״ה כתבה):

בא״ד ומשמע בגמ׳ דשוכר חייב במזוזה דחובת הדר הוא וכו׳. ופירוש דבריהם כדפירש הרב הנזכר (גמ׳ קדשים) כיון דחייב במזוזה משמע דמזוזה לאו מעשה אומן, וכיון שצריך לדקדק בחסרות ויתירות הוי מעשה אומן, משום הכי כתבו דהתם מיירי בבנין הבית לא הוי מזוזה מעשה אומן, אבל בכתיבת המזוזה הוי מעשה אומן, עכ״ל:

בא״ד ומקום מזוזה נמי דהוי על השוכר וכו׳, היינו מעשה שהוא בגוף הבית עצמו, עכ״ל. כלומר דמקום מזוזה שהוא בגוף הבית לא הוי מעשה אומן. ויש מי שגורס שאינו בגוף הבית כיון דאפשר בגובתה דקניא, וק״ל:

ד״ה סכנה ואין בה מצוה, פירש בקונטרס וכו׳. וקשה לר״ת דאם כן הוה ליה למימר הכי כל העשוייה שלא כהלכתה וכו׳. כצ״ל[99], והכונה למה נקט טפי מקל ואחורי הדלת הוה ליה למינקט סתמא כל העשוייה שלא כהלכתה סכנה ואין בה מצוה, וק״ל:

דף ל״ג ע״א

תוס׳ ד״ה כתבה על שני דפין פסולה, פירש בקונטרס וכו׳, ולפירושו יש ליישב בדוחק היאך מניחו בשני סיפין. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש כונתם אף על גב דאפשר ליישב לפירש״י כגון שהיה לאותו פתח שתי סיפין זה בצד זה, אבל עם כל זאת הוא דוחק:

בא״ד ובירושלמי משמע דבשני עורות פסולה דפריך וכו׳. כלומר מהירושלמי משמע הפך פירוש רש״י, דלפי הירושלמי אם כתבה בעור אחד אפילו בשני דפין כשרה ולפירוש רש״י פסולה, וכן פירש הרב הנזכר, וציין לשון המרדכי שהביא לשון הירושלמי והקשה עליה עיין שם. ועיין בספרי הקטן מתת אלקים (מגילה ח:) בדף כ״ה וכ״ו (במהדורת פיסא) מה שהבאתי ג׳ סברות בדבר, ועמדתי על הירושלמי זה וביארתי כל הצורך בין לרש״י ובין להתוס׳:

ד״ה תלי דשא ברישא, פירש בקונטרס וכו׳, וקשה דהוה ליה למימר קבע סיפי ברישא, עכ״ל. כלומר ולא דשא ברישא, דדשא פירושו שערים ולא ספים, וק״ל, ועיין בהלכות קטנות של הרא״ש (סי׳ ח):

ד״ה הא דעבידא בסיכתא וכו׳, פירש בקונטרס וכו׳ וקשיא לר״ת וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר עמד הרב הנזכר ופירש כל הצורך בדיבור זה מרישיה לסיפיה, ועיין בהרא״ש (סי׳ ט) ובהרב ב״י י״ד סי׳ (רפ״ו) [רפ״ט] (ד״ה עשאה):

ע״ב

דרש רב יוסף בריה דרבא. גרסינן ולא בריה דרב כאשר הוא לפנינו[100], וכן תראה בהלכות קטנות של הרא״ש (סי׳ י):

רש״י ד״ה או שטלה עליה מלבן וכו׳, הוסיף מלבן בפתח כנגד המזוזה וכו׳, או באותו מלבן שטלה על המזוזה. כצ״ל:

בא״ד וקבע מזוזה בפנים בחלל פתח הדרומי וכו׳. כמה טרחו הפוסקים זלה״ה להצילו לרש״י שפירש כן מקושית המרדכי (סי׳ תתקפא) דהקשה ליה אם כן לא הוי מימין לזה ולזה, עיין בספר בית חדש ובספר ט״ז ובספר דרישה ופרישה בי״ד סי׳ רפ״ו (בא״ח אות יד ד״ה ומ״ש נשס, ט״ז ס״ק יא, דרישה סק״ג, פרישה סק״ל) דכל הני אשלי רברבי פירשו דברי קדשו. אמנם לא נכחד דעדיין מקשה היא, דבשלמא אם המציאות היא צפונית מערבית והניח המזוזה בצד הצפונית שהוא ימין בכניסתו שפיר הוי גם כן ימין לצד מערבית, וכמו שפירש הרא״ש בהלכות קטנות (סי׳ יא) משם רש״י, אבל דרומית מערבית והניח המזוזה בפתח דרומית אכתי קשה דכשנכנס בפתח מערבית הויא המזוזה בשמאל.

וכן מה שפירש הרב צאן קדשים דכונת רש״י היא לקבוע המזוזה בחלל פתח מערבי, ואז אין צריך מזוזה אחרת לפתח דרומי דכיון שאין ביניהן טפח הרי כמונח באותו פתח עצמו של דרומי והוי לשניהם ימין, מלבד שצריך לומר דהניח המזוזה לצד המערבית בצד ימין הנכנס שם, עוד קשה דדברי רש״י אי אפשר לפרשה כך באומרו וקבע מזוזה בחלל פתח הדרומי ולא כתב בחלל פתח מערבי, אם לא שיתקן את לשונו ויגיה כך בחלל פתח מערבי והוא לא הגיה כלום, באופן דהאמת יהגה חכי דלא נתיישבה לכל הפירושים שראיתי דברי רש״י ז״ל כפי הנדפס אלא כפי המובא בהרא״ש ז״ל כאמור, עיין שם:

99. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יא והמהרש״א. 100. כן נדפס בדפוס אמשטרדם [וע״כ שזה טעות כי נדפס שם: בריה דרב משמיה דרב׳ עם מקף בתיבת דרב השניה, ואי אפשר שרב יוסף בריה דרב יאמר משמיה דרבה או דרבא], ולפנינו נדפס ׳בריה דרבא׳.

בא"ד ריבה את עביו והגדיל את הבדלתו. כצ"ל, ופירושו שהגדיל עד טפח:

בא"ד שער גדול תמיד ופתח קטן פתוח תמיד, והכי קאמר או שטלה עליה מלבן. כצ"ל, וכן הוא בהרא"ש:

ד"ה מלבן של קנים וכו', מלבן הוא סף המזוזה. כצ"ל:

ד"ה אכסדרה שלשה דפנות וכו', אבל למעלה יש דופן מעט דמרחיק את הסכך, עכ"ל. פירוש למעלה סמוך לתקרה:

ד"ה נידון כבית שער, באויר בגינה ואין צריך מזוזה. כצ"ל:

ד"ה מגנה לבית, באותו פתח וכו'. מכאן עד סוף העמוד כבר הגיהו גאוני עולם את הלשון, עיין בספר ברכת הזבח וספר צאן קדשים:

תוס' ד"ה ומאי תחילת שליש העליון דקאמר להרחקה וכו', ובירושלמי משמע וכו', וחולק על הש"ס שלנו, עכ"ל. פירוש דמהש"ס שלנו שמעינן דמצוה להניחה בתחילת שליש העליון, אבל יכול לתת בגבהו של פתח עד המשקוף כדפסק הרא"ש בהלכות קטנות (סי' י), ואילו מהירושלמי משמע דכשהפתח גבוה הרבה מניחה כנגד כתיפיו, ומפרש המרדכי דלמעלה מכתיפיו לא יניחנה אם הפתח גבוה כל כך, עיין שם:

ד"ה דלית להו תקרה וכו', וכעין זה איתא בפרק קמא דעירובין וכו'. ומה שפירש הקונטרס לשון אחר דלית להו תקרה שאין הבית מקורה, קשה מי גרע משערי חצרות דחייבין במזוזה וכו'. הרא"ש ז"ל בהלכות קטנות (סי' יפ) תירץ דאין ראיה מחצר לבית דחצר דרכו להיות כך ומשמש לדירת הבית, אבל בית אין ראוי לבית כשאינו מקורה[101], וכן כתב הרמב"ם (פ"ו מהל' מזוזה ה"ה) דבית שאינו מקורה פטור מן המזוזה, עיין שם:

דף ל"ד ע"א

גמ' ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעטו הכתוב למזוזה אחת, ע"כ. לכאורה קשה דלפי שמעתין הוי ריבוי כיון דלר' מאיר מחייבינן אפילו בסף אחד ובפצם אחת, והוא מטעמא דקרא דהוי מיעוט אחר מיעוט ואינו אלא לרבות, ולא ריבוי אחר ריבוי דאילו הוא ריבוי אחר ריבוי הוה ליה לפטור פצם אחד, וכן ראיתי בספר צאן קדשים דהקשה והניחו בצ"ע. ובהורמנותיה אתרץ דהכונה היא דמזוזות דפרשה ראשונה הוי ריבוי, מדלא כתיב מזוזת דהוה משמע אפילו פצם אחת וכתב מזוזות לאשמועינן כשיש שתי מזוזות חייב במזוזה ולא פצם אחת, וכשכתב אחר כך בפרשה שניה מזוזות נמי מלא הוי ריבוי אחר (והוי ריבוי אחר ריבוי), ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מה שהייתי מרבה מתיבת מזוזות הכתוב בפרשה ראשונה דהוה משמע שתים, וממעטינן לה ונשאר דאפילו בפצם אחת חייב במזוזה.

ועיין מה שאכתוב לקמן בדף פ"ט על דברי תוס' בעמוד א' ד"ה חד ריבוי לקיים האמור, וסיועי קא מסייע לי הרב קרבן אהרן בפרשת צו (פרשה ו תחילת פי"ח) דף כ"ד ע"א והרב יבין שמועה סי' קע"א, עיין בספריהם הקדושים:

רש"י ד"ה אם יש לו ב' פתחים, אחד בבית ואחד בעליה כדפירשתי, עכ"ל. ברש"י המובא בספר מעדני מלך[102] כתוב כך, וכן עושין בני עליה ד' מחיצות סביב הארובה למעלה ובהן פתח, ופעמים שאין עושין אלא אחד למטה ואלו נועלין מכאן ואלו נועלין מכאן, וכשאין לו אלא פתח אחד אינו צריך אלא מזוזה אחת דאזלינן בתר היכר ציר, וכשיש לה ב' פתחים צריך שתי מזוזות בכל פתח, עיין שם:

ד"ה אף על גב דרגיל, בחד מינייהו טפי וכו', עד סוף הדיבור. עיין בהרא"ש (סי' יד) שהביא פירש"י יותר מרווח[103]:

תוס' ד"ה כשהוא אומר מזוזות בפרשה שניה וכו', משמע קצת דכתיבי מזוזות מלא וכו', דהא ר' ישמעאל אית ליה יש אם למסורת וכו'. כלומר וכפי המסורת קרינן מזוזות והוי גם כן ריבוי, וכמו שכתב הרב יבין שמועה בסי' קע"א, ועיין במרדכי:

בא"ד ומיהו אין ראיה מזה דהכי נמי אשכחן ר' עקיבא וכו', ובפרק כל שעה דף ל"ו אית ליה יש אם למסורת, עכ"ל. הקשה הרב צאן קדשים דהא התם דריש נמי למקרא דקרינן עוני שעונים עליו דברים הרבה, וכן כתבו תוס' במסכת סוכה דף ו' ע"ב ד"ה ור' שמעון, דר' עקיבא תרוייהו דריש מקרא ומסורת, עיין שם, עכ"ל. ועיין בתוס' בקידושין דף ח"י ע"ב (ד"ה רבי):

ד"ה נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, פירש בקונטרס גבי גט דכתיב וכו' וקשיא דהא תנן על עלה של

101. אך יעוין במרדכי לג: שכתב שאין סברא לחלק בין מקום שדרכו להיות מקורה למקום שאין דרכו להיות מקורה. **102.** הפירוש נדפס תחת השם 'רש"י ונ"י' וכאן מקורו מהנ"י (יז. ד"ה לול). **103.** קצ"ב דלכאורה הם הם הדברים כמבואר לפנינו ברש"י, ואולי מחמת שרש"י שלפנינו יש בו כמה דברים הצריכים תיקון, עיין בהגהות שעל הדף, לפיכך ציין להרא"ש.

זית וכו׳, ודקאמר ספר לספירת דברים, עכ״ל. הרב הנזכר כתב דאפשר ליישב לרש״י כיון דעיקר גזירה שוה אתי שלא יכתבנה על האבנים דהיינו על המזוזות עצמן לכתחילה, והתם נמי פסק ר׳ יוסי הגלילי דסבר דוקא דמצוה על הספר לכתחילה ואנן קיימא לן כר׳ יוסי הגלילי, אף על גב דר׳ יוסי הגלילי מכשיר התם על דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל בדיעבד, התם דריש לה מוכתב לה דמיותר והכא כתיב וכתבתם דמשמע נמי על הספר לעיכוב כדמסקינן הכא. אבל תמיה לי למה לא הביא רש״י פסוק כתוב זאת זכרון בספר כמו שמביא רש״י לעיל דף ל״ב ע״ב, עכ״ל.

וגם במרדכי הקשה לרש״י כמו שהקשו תוס׳, ופירש מקרא דזאת זכרון בספר, וכדי שלא להניח דברי רש״י בקושיא מדלעיל להכא כמו שהניחו בקושיא הרב צאן קדשים, אמינא דלא דוקא היא מאי דפירש הכא לפנינו מוכתב לה ספר כריתות, דהא כבר גילה לעיל באומרו אי נמי כתוב זאת זכרון בספר, ומכח קושית התוס׳ והמרדכי דעלה גם כן בדעתו הרחבה של רש״י כתב אי נמי, ובהכי סרו כל תלונותיו, ודוק:

ד״ה כמו שנאמר להלן וכו׳, פירש בקונטרס וכו׳, ותימא גדולה וכו׳. תירץ הרב הנזכר דאפשר לומר דכונת רש״י דלכתחילה מצוה בדיו, ובאמת בדיעבד כשר נמי בסיקרא ובסם דדיו אינו מעכב, עכ״ל:

גמ׳ אמר קרא וכתבתם כתיבה תמה והדר על המזוזות, ע״כ. נראה לפרש מדכתיב וכתבתם ולא כתיב וכתבם, שמע מינה כתיבה תמה, וכאילו כתיב כתוב תם כתיבה תמה:

רש״י ד״ה לכתבא אאבנים, יחקקה בסכין על האבנים דהויא כתיבה תמה, עכ״ל. הרב צאן קדשים כתב יש רוצים להקשות לפי המסקנא הקושיא במקומה עומדת התורה אמרה על המזוזות ואת אמרת כתיבה תמה, מאי אית לך למימר דכתיב וכתבתם כתיבה תמה הא אפשר לכתוב כתיבה תמה על האבנים כמו שפירש רש״י, ואי לאו וכתבתם הוה אמינא דלכתוב אמזוזה בדיו אף על גב דלא הוי כתיבה תמה, משום הכי איצטריך וכתבתם לתקנם בסכין שיהיה כתיבה תמה, ולעולם אמזוזה דוקא ולא על הספר, ע״כ. אבל שיבוש הוא דהא דפריך לרב אשי רחמנא אמר על מזוזות וכו׳, הכי פירושו מנא ליה לקיים הגזירה שוה ולבטל הקרא דקרא דוקא מזוזות קאמר, דילמא קרא עיקר וגזירה שוה אתי לדרשא אחריתי, אבל לפי המסקנא דאפשר לקיים שניהם וקרא לאו דוקא על המזוזות מדכתיב וכתבתם דמשמע כתיבה תמה, מוטב לקיים שניהם קרא וגזירה שוה, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה וכתבתם אמר קרא כתיבה תמה והדר על מזוזות, צריך לדרשא דכתיבא תמה דלא מצינו למימר וכו׳. כדי להבין דבריהם צריך לומר דהאי לישנא הוא לשון ר״ת שהביא המרדכי (סי׳ תתקסג) דלא הוה גריס בגמ׳ וכתבתם כתיבה תמה, ולגירסא זו כתב דצריך הוא לדרשה האי דכתבתם דכתיב כתיבה תמה[104], והכריחו דלא מצינן למימר דהכי פירושו דקרא וכתבתם כמו שיהיה בלתי כתיבה תמה ואחר כך ישים על המזוזות, דהוה אמינא דאינו כך פירוש הכתוב אלא דוקא לכתוב על המזוזות ממש, כמו דחזינן קרא דוכתבת על האבנים דפירושה היא לכתוב על האבנים ממש, וכשם דהתם לא מפרשינן וכתבת והדר על האבנים הכא נמי לא הוה מפרשינן כך וכתבת והדר על מזוזות, אלא ודאי כונת שנויא דמשני אמר קרא וכתבתם כתיבה והדר על מזוזות, רוצה לומר וכתבת כתיבה תמה והדר על מזוזות, כן נראה לי לפרש דבריהם.

ולזה שייכא מה שהקשה על דבריהם הרב צאן קדשים, דאימא שאני קרא דעל האבנים דהתם כתיב בה״י הידועה דמשמע על האבנים ממש, והכא כתיב על מזוזות דמשמע שפיר וכתבתם והדר על מזוזות עיין שם, אבל לפי גרסתינו בגמ׳ כתיבה תמה אינן צריכין לכל האי, ודוק:

ע״ב

גמ׳ ר׳ עקיבא אומר אינו צריך ט״ט בכתפי שתים פת באפריקי שתים, ע״כ. עיין בספר כסא רחמים (על מסכת סופריס פרק ו׳ ד״ה ועדיין צריכין) דף (ט״ו) [ט״ז] ע״א מה שכתב משם מהרמ״ע ז״ל כי כל הלשונות מצרי ויוני וכיוצא כולם יש להם שורש בלשון הקודש[105], ועיין

104. צ״ב דבדברי המרדכי נראה להיפך דר״ת הקשה על רש״י שהרי גם על המזוזה עצמה של הפתח ניתן לכתוב כתיבה תמה, ולפיכך הוא מוחק את גירסת רש״י ולא גרס ׳תמה׳, ומשמע שהוא מפרש דהלימוד בגמ׳ הוא ממה דכתיב וכתבתם והדר על מזוזות, אם כן נמצא דאדרבה התוס׳ חולק על דברי ר״ת המובאים במרדכי וס״ל שכן גורסים ׳כתיבה תמה׳ בגמ׳. 105. ובדרשות ר״י אבן שועיב (סוף פרשת נח) כתב דור הפלגה הכל היה שפה אחת ודברים אחדים והוא לשון הקודש כי כולם היו מדברים בו, וכשנתפרדו בעוונם נתקלקל הלשון ונתפרדו לשבעים אומות ולשבעים לשון, ונשאר לשון הקודש רק בישראל ובזרעם ואבדנו ממנו הרבה ונשאר קצת בפי האומות, וזהו מה שאמרו ׳טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים׳ כי הוא לשון הקודש, עיין שם עוד מש״כ בזה. ובדברי דוד לבעל הט״ז דברים ו,

מה שכתבתי בספרי הקטן מתת אלקים במסכת מגילה ובמדבר ציין מערכת טי"ת:

ד"ה לטטפת וכו', ומוקמינן ליה אצל היוד (*כצ"ל). וקשה לפירושו דקאמר בתר הכי גבי הקדש נמי דכתיב ויסף חמישית אף על גב דכי שקלת לויו וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים[106]:

בא"ד לא מוקמינן ליה אלא בסוף תיבה, עכ"ל. כתב הרב צאן קדשים, פירוש והא דאמרינן התם גבי תרומה דשקלינן וי"ו דויסף ושדית אחמישתו, לאו באמצע תיבה שדינן אלא בסוף תיבה ואתקרי חמישיתיו בשתי ווין בסוף תיבה, וכמו שפירש"י שם, ו[עיין בסנהדרין דף ד' ע"ב ד"ה לטטפת ו]בזבחים דף ל"ז ע"ב (ד"ה לטוטפות) [דשם] כתב ר"ת בענין אחר, עכ"ל:

ד"ה לטטפת, נראה דלשון טוטפת הוא הראש וכו'. חסר לשון יש כאן והכי כתוב בהלכות קטנות של הרא"ש ריש הלכות תפילין (סי' ג), פירש ר"י לשון תכשיט הנתון על הראש אצל המצח כמו טוטפות וסרביטין דפרק במה אשה וכו', עד סוף הדיבור, עיין שם:

ד"ה טט בכתפי שתים, להאי תנא לא אמרינן דליבעי י"ב בתים דמסתבר ליה שכתוב הכל בפסוק אחד. אי נמי לא אשכחן בתורה שהוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות, עכ"ל. כצ"ל. וכונתם דהרגישו בפירוש ר' עקיבא דאמר טט בכתפי שתים ופת (בכתפי) [באפריקי] שתים, אם כן היה צריך י"ב בתים כיון דכתיב שלשה פעמים לטוטפות, חד בפרשת שמע וחד בפרשת והיה אם שמוע וחד בפרשת והיה כי יביאך. ותירצו דמסתבר ליה להאי תנא דכל ארבעה בתים רמזו תורה בפסוק אחד, וכלומר ותו לא, וכי תימא למאי חזר וכתבו בשאר פרשיות, לכן כתבו עוד, אי נמי מהאי טעמא כתב תפילין בארבעה פרשיות כדי למישמע דסגי בארבעה בתים, ועיין בספר ברכת הזבח דפירש יפה דדריש מן וי"ו בין שני שיטין, עיין שם:

בא"ד טוט אסר טוט שרי גבי שמתא והיינו שני תלמידי חכמים אוסרין וכו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה וצריך שיהא ריוח וכו', כמין ארבע פרשיות (*כצ"ל)[107]**, ויהא מדובק וכו'.** ככתוב בגיליון שהעתיק לשון רש"י בהריף:

ד"ה יהודה ברבי, יהודא החכם, עכ"ל. כבר בספרי הקטן מדבר ציין ח"ב מערכת בית אות ח' כתבתי דכל היכא דאיתא בש"ס הכי רצה לומר גדול בחכמה ובחריפות כמו שכתב רש"י ז"ל בקידושין דף כ"א ע"ב (ד"ה יודן), והבאתי אותו בספרי הקטן נזיר שמשון בבכורות פ"ו, וזה הוא דוקא כשמזכיר שם העצם ומוסיף התואר ברבי, אבל כשאינו מזכיר את השם העצם אלא ברבי בלבד פירושו הוא ברבי שם העצם, והכי כתב רש"י ז"ל בפרק קמא דמכות (ה: ד"ה גריבי). אכן בפרק קמא דחולין דף י"א ע"ב על ההיא דפריך הש"ס והתניא ברבי אומר וכו', כתב לא ידענו מנו, אלא גדול בדורו והתם לא הזכיר שמו, ועיין בספר גופי הלכות אות תק"ח, גם אשור בקונטרסי לקט שכחה במכות (נדפס בתוך הספר מתת אליהו מהדורת פיסא) מה שתמהתי על רש"י ז"ל:

תוס' ד"ה והקורא קורא כסדרן, פירש בקונטרס וכו'. וקשה לר"ת וכו'. כל זה הובא בהלכות קטנות של הרא"ש (סי' ה), ושם מסיק דירא שמים כדי לצאת ידי שניהם יעשה שני זוגות תפילין ויניח שניהם, ויכוין בשעת הנחתן באותן שהן כתובין כתקון בהן אני יוצא ידי חובתן והשאר הן כרצועה בעלמא, ואין כאן בל תוסיף אלא בעושה ה' בתין, ולא יניח שני הזוגין בכיס אחד דאחד מן הזוגין חול הוא ואסור ליתן בכיס של תפילין, אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס וכיס שלא יחליפם, עכ"ל:

דף ל"ה ע"א

רש"י ד"ה תיתורא, גשר, לאחר שנתן האיגרות בבתים כופה הרחב שלהן שהבתים עשויין וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכן הוא ברש"י בהריף:

תוס' ד"ה תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני וכו', ומשמע מתוך פירוש הקונטרס וכו' ואין נוהגין כן, עכ"ל. כתב הרא"ש (סי' ז) הטעם משום שעור הבתים הוא דק ולוקחים עור עב וחזק וכו', עיין שם:

ד"ה מעברתא דתפילין הוא העור וכו', ובערוך וכו'. עיין שם בהרא"ש. ומה שסיימו לצד המעברתא ולצד שכנגדו, צריך לחבר עם השאר שכתבו דשין של תפילין הלכה למשה מסיני, והכל הוא דיבור אחד כמו שכתבו המחדשים זלה"ה הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים. והרי לך דברי הרב צאן קדשים, ולצד שכנגדו

ח פירש שבאמת טט ופת הם תיבות בלשון הקודש אלא שאין אנו יודעים פירושם, וכיון שמצינו בלשונות אחרות שטט ופת כונתם לשתים, אנו מפרשים שמסתמא גם בלשון הקודש כך פירושם. וכן כתבו השל"ה תורה שבע"פ טו מסכת פסחים שמא והחיד"א בנחל קדומים דברים שם בשם המקובלים.

106. ועיין במהרש"א שהגיה דברי התוס' באופן אחר קצת.

107. וכן הגיה הצאן קדשים.

דשין של תפילין הלכה למשה מסיני בשל ראש איירי, והנותנה על שי״ן דינו להיות פוסלת דנמצא דאין השין רואה את האויר וכו׳. והכי פירושו מתחילה כתבו כשנותנים רצועה על בית זרוע אין לפוסלו כיון שהבית רואה את האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו, ולא תיקשי כיון שמכוסה משני צדדים וקיימא לן שין של תפילין הלכה למשה מסיני הוה לן לפוסלה אפילו בשל יד כיון דאין השין רואה את האויר אף על גב דשני צדדין אחרינא רואין את האויר לצד מעברתא ולצד שכנגדו, משום הכי כתבו הא דקיימא לן שין של תפילין הלכה למשה מסיני היינו בשל ראש דוקא ולא בשל יד, ובשל ראש אם היה נותנה על הבתים עור למעלה אפילו היה מגולה ימין ושמאל נמי דינו להיות פוסלת כיון שאין השי״ן רואה את האויר, ולא דמי לטולה תפילין של ראש וכו׳ אף על גב דמכסה נמי השין כיון דעושה אותם של יד ובשל יד אין צריך שין, כן נראה לי כונת התוס׳. והרב ברכת הזבח ומהרש״א בחידושיהם כתבו נמי דהכל דיבור אחד[108], אבל כונתם דהתוס׳ כתבו בענין אחר[109], וכאשר כתבתי נכון הוא עיין שם, עכ״ל:

גמ׳ אמר ר׳ יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. מתיבי וכו׳ מעשה בתלמידו של ר׳ עקיבא וכו׳, ומעשה בהורקנוס וכו׳ אמרו לו חן לא ראה אותו ואם רואה אותו לא היה מניחו וכו׳. כמו זר נחשב דר׳ אליעזר לא ראה בעולם להורקנוס בנו להניח תפילין ומוכתר בתפילין, וכן ר׳ עקיבא לתלמידו. ועוד קשה אצלי סוף סוף קשה להו מהברייתא דתני אין קושרין תפילין אלא במינן ופירושו עור כדפירש רש״י ולא בלשונות של תכלת ושל ארגמן, בשלמא לר׳ יצחק שפיר קא מתרצא בחילוק דבפנים לבחוץ, אבל לדידהו קשה טובא, ודוחק רב לומר דלא הוו ידעי האי ברייתא, וצריך ישוב באמיתות:

רש״י ד״ה לא אמרן וכו׳, ונפסקו ודאי עור מקלקל הוא. כצ״ל[110]:

תוס׳ ד״ה שין של תפלין וכו׳, ובריש המוצא תפלין (דף ל״ה) **פירשתי טעם דומיא דציץ,** עכ״ל. פירוש רוחבו שתי אצבעות:

ד״ה תפילין מרובעות, וקצת היה נראה דלא בעי מרובעות וכו׳. עיין במרדכי דדחה סברא זו:

ע״ב

רש״י ד״ה גרדומי רצועות וכו׳, גירדומין היינו שירי שירים. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד״ה גרדומין, שירי שיריהן. יש למחוק דמיותר הוא וכמו שכתב גם כן הרב הנזכר[111]:

ד״ה פשוט וכו׳, מגודל ועד אצבע, דלגבי פשיטות אצבע מגודל הוי פשיטות לגבי אמה מאצבע כפיפות וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר:

תוס׳ ד״ה וכמה שיעורייהו, לכאורה משמע מפרש״י דבתפילין של ראש איירי דפירש דמר פשיט ושדי להו על כתיפיו לאחוריו ומר מתלית להו לרצועות התלויה בו, אבל בערוך וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, ועיין בהרא״ש (סי׳ יפ):

בא״ד ולפירוש זה דמחוי [ל]**פשוט.** כצ״ל, ופירש הרב הנזכר דלפירוש זה דקאי אאצבע אמצעי, על כרחך האי דמחוי פשוט נמי מגודל ועד אמה, אבל לפירש״י היינו מגודל עד אצבע:

ד״ה אלו תפילין שבראש, פירש בקונטרס וכו׳ ומסיק אלא לרצועות, משמע דד׳ ויו״ד לא חשיבי אותיות, עכ״ל. הרב הנזכר כתב דאינו מוכח כל כך דדילמא ר״י אתא לאשמועינן דאפילו לרצועות לא הוכשרו אלא עור בהמה טהורה דהוי נמי מלאכת שמים משום דל״ת ויו״ד, ובכלל מן המותר בפיך הם, עכ״ל:

בא״ד והר״ר יעקב מסופק אם צריך לחלוץ וכו׳. עוד כתב הרב הנזכר מזה מוכח שהרצועות עצמן אינם אלא רק תשמישי קדושה ולא קדושה דהא הרצועות מגולות ואפילו הכי היה מסופק, עכ״ל:

ד״ה משעת הנחה ועד שעת קשירה, מכאן היה מדקדק רבינו אליהו מפריש שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום, ור״ת מפרש דאינו צריך וכו׳. עיין בספר החשוב סדר הדורות דף נ״ה ע״א (אלף החמישי ד׳ אלפים תתק״ל)[112] מעשה אדיר ונורא במחלוקת זה בזמן הרבנים המופלגים שהורידו למשה רבינו עליו השלום מן השמים לידע הלכה כמי וירדו גם כן ר׳ אליהו ור״ת וחלקו ושאלו למשה רבינו עליו השלום על מי לסמוך, והשיב כדאי הוא ר״ת לסמוך עליו בשעת הדחק, עיין שם:

108. דברי הצאן קדשים צ״ב דבמהרש״א משמע שהם שני דיבורים. 109. ועיין עוד מה שביארו המלאכת יו״ט הגרש״ש טויבש הברכת הזבח והנו״ב קמא או״ח סי׳ א בכונת המהרש״א בזה. 110. וכן משמע בברכת הזבח שנקט שהד״ה לא אמרן והד״ה בחדתתא הוא המשך אחד, אך הוא הגיה ׳מחדתתא׳, עיין שם. ולפנינו הם שני דיבורים. 111. והברכת הזבח גרס לזה. 112. עיין שם שמקורו לזה הוא מספר שלשלת הקבלה. ויש לציין כאן מה שכתב החיד״א בשם הגדולים (מערכת גדולים אות מ ערך מהר״ם מרוטנבורג) לגבי

דף ל"ו ע"א

תוס' ד"ה סח בין תפילה לתפילה וכו', ומיהו אם היה זקוק לחזור ולברך כשסח בין עוף לעוף, כמו כן היה זקוק לכסות דהא זקוק לכסות אפילו אם נפטר בברכה אחת, עכ"ל. כן הגיה הרב צאן קדשים ופירש היכא דצריך לחזור ולברך צריך לכסות קודם מה שכבר שחט, דהא לר"י מצריך לכסות בין חיה לעוף אף על גב שאין צריך לחזור ולברך, עכ"ל. ועיין בהרא"ש בהלכות קטנות (סי' טו):

ד"ה וקשרתם לאות על ידיך, מכאן קשה לפירוש הקונטרס וכו', והשתא מאי איריא משום דאין מעבירין על המצות, תיפוק ליה דכך מצותו דמניח של יד ואחר כך מניח של ראש, עכ"ל. גם בהרא"ש בהלכות קטנות (סס) הובא כל דברי התוס' הללו עיין שם. והרב הנזכר דחק ליישב לרש"י ז"ל כך דלפי המסקנא דהכא דיליף דחולץ של ראש תחילה מוהיו לטוטפות דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים, לפי זה אינו מוכח מקרא דמניח של יד תחילה והא דכתיב וקשרתם לאות על ידיך תחילה, הכי קאמר קרא לאחר שתקשרו של יד יהיו לטוטפות שתים בין עיניך דהיינו של ראש תחלה, משום הכי כתב רש"י משום דאין מעבירין על המצות, עכ"ל, עיין שם[113]:

גמ' תנו רבנן תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן, ע"כ. כבר רש"י פירש כונת הברייתא דמיירי שהניחן קודם עמוד השחר, וקתני דמברך עליהן משעת זמן הנחתן, וניחא פירושו דלפי זה לא הוי דברי שמואל דלעיל כהא דתני בברייתא, ודוק:

ע"ב

תוס' ד"ה והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא, פשיטא לי (*כצ"ל) דהא דקאמר רב נחמן (*כפי האיכא דאמר) אין הלכה כר' יעקב, לאו משום שיהא הלכה כחכמים דאם כן לימא הלכה כחכמים, אלא למימר דהלכה כתנא קמא, עכ"ל. וכונתם דלא תימא דילמא רב נחמן סבירא ליה דלילה זמן תפילין הוא, והא דקאמר אין הלכה כר' יעקב הוא לענין הרחקה אין הלכה כותיה דסבירא ליה דצריך להרחיק משתכלה רגל מן השוק, אלא כחכמים דלא בענין הרחקה ודי עד השינה שלא ישן עם התפילין, לזה הכריחו דלא מצית למימר כך דאם כן הוה ליה למימר הלכה כחכמים, אלא ודאי כונת רב נחמן באומרו אין הלכה כר' יעקב רצה לומר אלא כתנא קמא, והא דלא אמר הלכה כתנא קמא לפי שנשנה סתם ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד, ובודאי מוכרח לומר דלאו רבים נינהו דהא בתר הכי אית סברא דחכמים, אלא תנא אחריתי ומשום דלא ידע מי הוא אמר כך אין הלכה כר' יעקב, וק"ל:

ד"ה ושמרת את החוקה הזאת למועדה, ובפרק בא סימן וכו', ופריך לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקין תפילייהו לאתויי מאי, הוה מצי למימר ציצית, עכ"ל. כן כתבו תוס' בנדה דף נ"א סוף ע"ב (ד"ה ולבני) ומיישבו, ובשיטתי על מסכת נדה בספרי הקטן מתן בסתר כתבתי שם דרבינו האיי כתב דאי בעי איניש למעבד כבני מערבא לברך אחר המצות שפיר דמי, ועיין בהרמב"ן והר"ן ובשאר הפוסקים זלה"ה:

ד"ה יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן קרויין אות, לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפילו חול המועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות בפסח וכו' ובסוכות דחייב בסוכות וכו'. התחילו לומר לאו משום דאסירי וכו', ולא סיימו לפרש דברי הש"ס דאמר יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות הכונה מה היא, אבל הרא"ש בהלכות קטנות (סי' טז) סיים ואמר, הלכך מסתבר לפרש גמרא דידן דלא פליג אירושלמי ונפרש יום טוב דומיא דשבתות דאות שלהם היא שמירת שבת מעשיית מלאכה, עכ"ל. והכונה היא דלאו משום דאסור בעשיית מלאכה נקרא אות, דהא חזינן דאפילו בחול המועד דמותר במלאכה נקרא אות כמו בפסח דאסור בחמץ כל שבעת וכן חיוב הסוכה בסוכות, אלא אדרבה משום שהוא אות בין הקב"ה לישראל שבתות וימים טובים לכך נקרא אות, וכן כתב הרי"ף ז"ל (מ: מדפי הרי"ף) יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני ובין בני ישראל, עיין שם ודוק.

דבר אחר בענין הספר שלשלת הקבלה וז"ל, ובלאו הכי מקובלני מרבנן קדישי זקני שער שקבלו מרבוואתייהו דאין לסמוך על דברי שלשלת הקבלה כי הדברים עתיקי"ם מקונטרסים שונים אשר מצא וסמך עליהם, ויש מהם מוטעים ולא חקר אם הם אמיתיים, ושוב ראיתי להרב יש"ר מקאנדיא במצרף לחכמה דף ז' שהטיח דברים על שלשלת הקבלה. **113.** דברי הצאן קדשים צ"ב דאף דבאמת מצד הלימוד ד'וקשרתם לאות על ידיך' ואחר כך 'והיו לטוטפות בין עיניך' ניחא שפיר דאפשר לומר דלית לן למילף מידי, דה'והיו' לא בא לומר ציווי שתהוה את התפילין של הראש ותניחם על הראש, אלא זה בא לומר שהם יהיו ביחד עם היד, אבל מכל מקום לכאורה מצד זה גופא שהתפילין של הראש צריכים להיות עם השל יד, מצד זה צריך להיות שנתחייב להקדים התפילין של יד, בשביל שלא יהיו השל ראש לבד אפילו רגע אחד, וכמו דמהאי טעמא מבואר בגמ' להלן דכשהוא חולץ חולץ של ראש תחילה, וחזינן דאיכא קפידא שלא יהיו רגע אחד לבדן. ובאמת בתוס' ישנים ביומא לג: ד"ה עיבור כתב דלמסקנה דילפינן מ'והיו' דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים, על כרחך צריך להניח של

ובהא דהנחת תפילין בחול המועד עיין מה שמסיק הרא״ש (שם), ומה שכתב הרב מעדני מלך (בדברי חמודות אות עה) שם, ובשו״ת שמש צדקה חלק או״ח סי׳ ד׳, גם אשור מה שכתבתי בקונטרס שומר שבת דף ל׳ בסוף ספרי הקטן אביר יעקב. ובשאר דברי תוס׳ עיין שם בהרא״ש ובספרי המחדשים זלה״ה מה שהגיהו את לשונם בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים:

גמ׳ ידיך זו שמאל אתה אומר וכו׳ תלמוד לומר אף ידי יסדה ארץ וכו׳, ואומר ידה ליתד תשלחנה, ואומר למה תשיב ידיך וימינך וכו׳. איכא למידק מאי ואומר, וכן ראיתי דדקדק הרב מעדני מלך (מעדני יו״ט אות ק) ואמר דהרי״ף והרא״ש לא הביאו הא דלמה תשיב ידיך וימינך, ופירש דלא תימא הא דאף ידי גבי קודשא בריך הוא הוא דכתיב, קא משמע לן ידה ליתד תשלחנה דאף בבני אדם כך, ועיין בספר אדרת אליהו דפירש אמאי איצטריכו כל הני שלשה כתובים.

ובספרי הקטן מדבר ציון חלק א׳ במערכת יו״ד הקשיתי לרש״י ז״ל בחומש בפרשת ואתחנן (דברים ג, כד) דפירש קרא דכתיב ואת ידיך החזקה דזו ימין השם יתברך שהיא פשוטה לכל באי העולם, הלא כפי דברי התנא קמא ידיך סתם הוא שמאל, וכמו שסיים יד ימינו איקרי יד סתמא לא איקרי, ודוחק לומר דנקט כר׳ יוסי החורם ודלא כתנא קמא דמי הכריחו. ואפשר דטעמיה משום דכתיב החזקה הוא רמז לידו הימנית דכתיב ימינך ד׳ נאדרי בכח, וסבירא ליה דגם לתנא קמא נפרש קרא הכי, ודוק:

תוס׳ ד״ה ידיך זו שמאל, ואם תאמר לעיל בסוף פרק קמא וכו׳ הוה לן לאגמורי מיד דתפילין דהוי בשמאל. כצ״ל, ולא דהוי בימין כנדפס[114]:

דף ל״ז ע״א

תוס׳ ד״ה יד ימינו איקרי, ומדכתיב ויתמוך יד אביו לא קשיא מידי כיון שכבר פירש יד ימינו. ונראה דר׳ יוסי נמי אהחיא קא סמיך, ומשום הכי לא מייתי מידו הימנית דמצורע, עכ״ל. כונתם להקשות בתחילה לתנא קמא ולתרצה כדי דלא נקשה מאי דאיכא להקשות לכאורה לר׳ יוסי החורם, והוא הא דקאמר ואידך יד ימינו איקרי יד סתמא לא איקרי, קשה איך קאמר יד סתמא לא איקרי הלא חזינן דאף יד סתמא איקרי ימין כדכתיב ויתמוך יד אביו ופירושו יד ימינו. ומתרצים שאני ההוא קרא דכבר גילה הפסוק ישית אביו יד ימינו, אבל בשאר מקומות לעולם יד סתמא הוי שמאל. ומעתה השתא דאית לן קרא דויתמוך יד אביו הכתוב סתם, דין הוא טעמא דר׳ יוסי החורם דאמר מצינו ימין שנקרא יד, כלומר גילה קרא במקום אחד יד סתם דהוא ויתמוך יד אביו דפירושה יד ימין והכי נמי נוכל לומר בשאר מקומות, דאי לא תימא הכי דעל האי קרא דויתמוך סמך ר׳ יוסי החורם, קשה מאי ראיה מייתי מקרא דישית אביו יד ימינו לשאר מקומות, שאני ההיא דכתיב בה בהדיא יד ימינו אבל בשאר מקומות דלא כתיב הכי נפרש שמאל, אלא ודאי כאמור דבקרא דויתמוך סמך, ומהאי טעמא לא הביא ראיה מידו הימנית דשם כתיב בהדיא ולא היה שום ראיה, ודוק:

ד״ה אין לו זרוע פטור מן התפילין, אחרים אומרים ידכה וכו׳, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, עכ״ל. כבר פירש דבריהם הרב צאן קדשים וזה לשונו, פירוש דאחרים נמי סבירא להו דאין לו זרוע(ו) פטור מן התפילין, וידכה אתא לרבות גידם דוקא, משום דידכה משמע אפילו יד רצוצה ומקולקל כמו שפירש״י, ותנא קמא נמי סבירא ליה דגידם חייב בתפילין, משום הכי קאמר דוקא אין לו זרוע פטור, אבל מי שיש לו זרוע אפילו אין לו יד חייב, עכ״ל:

ד״ה קיבורת וכו׳, ומשמע דמרפק ביד כנגד ארכובה ברגל, עכ״ל. פירש הרב הנזכר מה ארכובה שהיה באמצע השוק כן מרפק באמצע הזרוע, עכ״ל:

בא״ד ולא כפירוש הקונטרים דפירש גבי אוב וידעוני איישיל. פירוש השחי:

בא״ד ומהא דכתיב בירמיה וכו׳ לא קשיא מידי, לפי שהיה אוחז בחבלים בידיו ומשים תחת הקודא בלויי

יד קודם מהאי טעמא, וכן מבואר בנמוקי יוסף, ועיין.

114. צ״ב דלשון התוס׳ לפנינו הוא ׳ואם תאמר לעיל בסוף פרק קמא דאייתר ליה יד דמצורע לאגמורי איד דקמיצה דוימלא כפו היינו נמי בימין, אדרבה הוה לן לאגמורי איד דתפילין דהוי בימין ודמי ליה דילפינן יד יד מיד, והתם ילפינן כפו מיד׳, ומבוארת היטב קושיתם דבמקום מה דילפינן ליד דמצורע דהיא בימין, יותר היה לנו ללמוד ליד דתפילין שהיא תהיה בימין. ולפי זה שפיר תירצו תירוציהם עיין שם. אמנם המחבר כתב להגיה על פי הגירסא המשובשת שהיתה לפניו ׳הוה לן לאגמורי מיד׳ ולפי״ז לא נתיישב ליה אלא אם כן נגרוס ׳מיד דתפילין דהוה בשמאל׳, וכונת הקושיא דאמאי ילפינן קמיצה ממצורע שתהיה בימין נילף מתפילין שתהיה בשמאל. ואמנם התירוץ הראשון של התוס׳ מתיישב היטב אף לפי פירוש זה, דלכך ילפינן קמיצה ממצורע ולא ילפינן קמיצה מתפילין כיון דתרוייהו הוו עבודות. אך קשה דהמשך דברי התוס׳ לא יתיישבו לפי זה דהקשו ׳מיהו קשה דאתרוייהו נילף׳ דעל איזה תרוייהו נילף, דהרי בודאי דאי אפשר ללמוד מתפילין לענין מצורע שיהיה בשמאל דהתם כתיב להדיא ׳וטבל הכהן את אצבעו הימנית׳, ואם כן מזה מוכח דכונת התוס׳ להקשות להיפך דנילף ממצורע לתפילין שיהיה בימין, ודלא כהגהת

הסחבים שלא יזיקו לו, עכ"ל. פירש הרב הנזכר כונתם כך, פירוש על כרחין היה נותנין הבלויי בגדים הנסחבים תחת בית השחי של ירמיה תחת החבלים שהיה נותנים תחת בית השחי שלו להוציאו מן הבור ואם כן אצילי היינו בית השחי, משום הכי כתבו דהתם נמי אצילי היינו מרפק, דכשהיה מוצאין אותם מן הבור בחבלים שהיו תחת בית השחי, היה ירמיה אוחז החבלים בידיו והיה עוברים החבלים תחת המרפק ונותן שם הבלויי בגדים, עכ"ל:

בא"ד מן הארכובה מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא דהיינו כל הירך, והוי שני עצמות עצם אמצעי ועצם של קולית. כן הגיה הרב הנזכר:

בא"ד ויתכן לר' יהודא נמי היינו שוק דבהמה דיש מפרשים וכו'. הגהה מהרב הנזכר:

בא"ד והיכא אמר כך וכו'. פירש הרב הנזכר והיכא אמר דאם קשור המנעל של חליצה מן הארכובה ולמטה כשרה, לא יהא כשר אלא עד הסובך, עכ"ל:

בא"ד שנייה דכתיב וכו', פירוש ומשני דכתיב מעל רגלו, ופריך מעתה וכו' שנייה היא דכתיב וכו'. כצ"ל:

גמ' בעא מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים וכו'. אמר ליה או קום גלי וכו'. הרב הנזכר פירש פירוש נאה ומקובל וזה לשונו, לפרש דברי חכמים וחידותם ושיחתם מה דקאמר ליה קום גלי, משום דאיתא בזוהר פרשת בראשית עמוד ק"פ באתר דגלה קין בארץ משבעה תחתיות ושמה ארקא כל אינון דתמן אתילדו אינון בתרין ראשין, ומשום הכי אמר ליה קום גלי פירוש להאי אתר דגלי קין ושם תיבעיא להך איבעא, אבל בהאי אתר הוא דבר זר והוי כחוכא וטלולא, עכ"ל[115]. הפירוש הוא נחמד אבל חיפשתי בספר הזוהר ולא ראיתי האי לישנא בפרשת בראשית, כי אם בדף ד"ן ע"ב כך, מעל פני האדמה גורש אבל לתתא לא גורש, ובאן אתר קבילת ליה ארעא בארקא וכל אינון דדיירי תמן עליהון כתיב יאבדו מארעא ומתחות שמיא אלה ותמן שוי מדוריה, והיינו דכתיב וישב בארץ נוד קדמת עדן, עכ"ל, וכן בתיקוני הזוהר סוף תיקון שיתין ארבע. אמנם אחר זמן ראיתי דכן הוא כדברי הרב בהקדמת ספר הזוהר דף ט' ע"ב עיין שם, ועיין בספר וכו'[116]:

תוס' ד"ה שומע אני וכו', פירש בקונטרס נטרף נהרג, וקשה לר"ת [וכו'], ועוד קשה דבפרק קמא דב"ק דף י"א אמר עולא אמר ר' אלעזר בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו, מאי קא משמע לן מתניתין היא, עכ"ל. כלומר כפי פירוש רש"י דפירש נטרף נהרג, קשה מאי קא משמע לן עולא היינו מתניתין דקתני מת הבן בתוך ל' יום האב פטור מחמש סלעים, מה שאין כן לפירוש ר"ת דפירש נטרף היינו טרפה, טובא קא משמע לן עולא אף על פי שחיה ל' יום פטור מחמש סלעים, וק"ל:

ע"ב

בא"ד דאי לא איקטליה הוו חיי ולא נפל הוה (ולפרקים) [ולפרקיה], וקשה לפירושו וכו'. הרב צאן קדשים פירש כפי פירושו דפירש דמשום הכי איצטריך לאשמועינן נהרג דהוה אמינא דאי לא איקטליה הוה חי (ולפרקים) [ולפרקיה], משמע דאם קים לן בגויה דכלו לו חדשיו וחי חייב לפדותו:

בא"ד אף על גב דגזירת הכתוב כי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו וכו'. נראה להגיה, מכל מקום גזירת הכתוב הוא אפילו דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו, ורצה לומר דאפילו הכי בעינן מבן חודש כדמוכח בפרק קמא דראש השנה דאין מונין לו אלא משעת הרצאה:

בא"ד ואי בנהרג מאי שייך למימר כמו שמת, עכ"ל. הקשו המחדשים (מהרש"ל, ופלן קדשים) דמאי ראיה הוא זה הא שפיר תולה כמת כמו שכתבו לעיל דנהרג איצטריך טפי, דהוה אמינא דוקא מת מעצמו ואשמועינן דנהרג הוי כמו מת מעצמו, ותירץ הרב צאן קדשים דעיקר ראיה מדקאמר דומה לו כמו מת מאי דמיון הוא זה הא מת ממש, הכי הוה ליה למימר דינו כמו שמת, עכ"ל:

תוס' ד"ה מה לחלן וכו', ואם תאמר אי מה לחלן וכו', עד סוף הדיבור. הרב שאלת יעבץ בח"ב סי' קכ"ג כתב דבחידושיו על הגמ' תירץ קושייתם כך, פדחת לא אפשר שהרי שם כהן גדול היה משים הציץ ככתוב והיה על מצחו תמיד דמשמע אף בשעה שמניח תפילין, וכן אמרו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין הא ודאי תפילין אפדחת ליכא למימר, עכ"ל עיין שם:

רש"י ד"ה יד מטמא בנגע אחד, שער לבן, וראש בנגע אחד שער צהוב וכו' אלמא מקום השער מטמא,

המחבר. **115.** וכעין זה ביאר הקרן אורה על פי דברי התוס' ד"ה או שכתבו, בעולם הזה ליכא אבל יש במדרש אשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם אחד שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך וכו' עיין שם, וביאר גם כן דזה מה שאמר לו שילך לגלות למקום שיש אנשים כאלו ושם יסתפק ספיקו. **116.** צ"ב מה היתה כונת המחבר בתיבות אלו.

כאן הוא סוף הדיבור, והשאר נמחק כן כתב הרב צאן קדשים:

גמ׳ מאי בינייהו, אמר רב יוסף סדין בציצית, רבא בר אחינא [אמר] טלית בעלת חמש, רבינא אמר דרב הונא איכא בינייהו וכו׳. הכא ליכא להקשות אמאי מר לא אמר כמר, דכלהו אתו לאשמועינן מאי דנפקא מינה לדינא בפלוגתייהו דתנא קמא ור׳ ישמעאל, וכדאמרינן לקמן אמר שמואל הלכה כר׳ ישמעאל ולית הלכתא כותיה, וכמו שפירש רש״י דהלכה כר׳ ישמעאל בהנך שינוי דאמרן לעיל מאי בינייהו, ורבינו הטור באו״ח סי׳ י״ג כתב אוקמתא בתרא כמו שכתב גם כן הרב תוספות יום טוב, עיין שם:

תוס׳ ד״ה האי מאן דחייטיה לגלימא וכו׳, פירש בקונטרס בלשון ראשון שנכפל טליתו ותופרה וכו׳, ולא היה לו לפרש כן דלקמן בפרק התכלת וכו׳. בעיני יפלא מה שהקשו בראותי דגם רש״י ז״ל לקמן (לח. ד״ה אמר) הקשה כן ללשון ראשון, ואמר וללשון ראשון קשיא דתניא בפרק התכלת שאם כפלה ותפרה שחייבת. וראיתי במרדכי שכתב לפירוש ראשון שפירש בקונטריס בסוף הקומץ רבה הכא מיירי שכפלה כולה להכי חייבת, ולכאורה לא הבנתי מאי קא מתרץ לה. אכן ראיתי בספר צאן קדשים שהביא לשון המרדכי הכי, לקמן איירי שכפלה כולה ותפרה להכי חייבת שכן דרך מלבוש, עכ״ל. ובזה ניחא ומתורץ שפיר, והרא״ש לא הביא הך דחייטי לגלימיה כי אם ההיא דרב אידי דבצריה לגלימיה, וההיא דרב משרשיא דצרייה לגלימיה, ולא ידעתי למה. גם מה שפירש דצייריה לגלימיה שהגביה כנפי הטלית ותפרן, הקשה ליה הרב מעדני מלך דלישנא דצייריה לא משמע דתפרן, וגם רש״י לא פירש כן, וגם אי אפשר לפרש כן מדאיתא תו בגמ׳ אמר רב דימי מנהרדעא האי מאן דחייטיה לגלימיה לא עביד ולא כלום, והיינו דכפל הכנפות ותפרן, וכן פירש״י בשתי לשונות וכו׳, עיין שם:

דף ל״ח ע״א

גמ׳ ואמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, תירגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור. ופירש״י כגון טילטול איסור מדרבנן, אבל לשאת משא דכתיב בהדיא לא דחי כבוד הבריות. כבר עמדתי בספרי הקטן מדבר ציון ח״ב מערכת גימל בהא דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה הוא, דמשמע אפילו לא תעשה ממש דאורייתא, כנראה משאר מקומות בש״ס נזיר וכהן בקבורת מת מצוה וכפי סברת הרשב״א, ודלא כרש״י בברכות דף ך׳ ע״א ד״ה שב ואל תעשה שאני, עיין שם מה שכתבתי כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק ג׳ הקומץ רבה: מרובה מידה טובה:

פרק ד׳ התכלת

תוס׳ ד״ה התכלת אינה מעכבת את הלבן, מצוה לתת ג׳ חוטין וכו׳, אבל בקונטרים פירש אי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן [לבן] יצא, וכן אנו נוהגין, ובגמ׳ וכו׳. עיין בהלכות קטנות של הרא״ש (פי׳ ו) דשם כתב גם כן כל מה שכתבו לקיים המנהג כפי פירש״י והרחיב יותר, עיין שם:

בא״ד דבטלית בת ד׳ חוטין לא חיישינן שמא יסיר ד׳ מהן ויניח בטלית אחד דארבעתן מצוה, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים דלקמן משני דבטלית בת ד׳ חוטין יכול לתת בה שני חוטין קלא אילן משום לבן, ולא חיישינן שמא יקח ממנה שני חוטים ויטול בטלית אחר כיון דליכא אלא ד׳ חוטין אי שקיל מיפסל, אלמא דבפחות מארבעה חוטין לא איתכשר אפילו ממין אחד, עכ״ל:

בא״ד הכי פירושו בטלית בת ארבעה דהיינו שנים חוטין שהן ארבעה כשהן כפולין וכו׳. פירש הרב הנזכר כוונתם דמהתם ליכא ראיה דאפילו ממין אחד בעינן ארבעה חוטין שיהיו שמנה כפולין, דאפשר לומר דממין אחד סגי שנים שהן כפולין ארבעה, ומשום הכי בטלית בת ארבעה יכול לתת שתי חוטין קלא אילן דהיינו ארבע כשהן כפולין, עכ״ל, ודבריו לקוטים מהרא״ש ז״ל, עיין שם[1]:

בא״ד ובסנהדרין מיירי דמוסיף טפי ממתניתין[2]. פירוש מוסיף על תמניא כמו שכתב הרא״ש (שם):

1. לכאורה לא נמצא שם בדבריו כלל להמצויין כאן. 2. לפנינו בתוס׳ הגירסא ׳ובסנהדרין מיירי דמוסיף טפי מתמניא׳, ולפי״ז הדברים מבוארים מעצמם.

בא"ד וצריך טעם למה, בשלמא אי פליגי איכא למימר דבהכי פליגי דמאן דרמי וכו'. הכי הוא בהרא"ש (שם) וכן צריך להגיה דבריהם[3]:

בא"ד ולבן נמי לא פחות מתרי דקדים כדאמרינן בגמ' וכו'. כצ"ל:

בא"ד וצריך לומר שחולק על הש"ס שלנו וכו'. פירוש הספרי חולק על התלמוד, דתלמוד שלנו דריש פתיל שתים ומשמע שנים של תכלת ולספרי חד מתכלת מהני כדאמר התם בפרשת שלח לך שלשה של צמר ורביעית של תכלת לבית הלל.

אכן תמהתי על המראה בלישנא דספרי מפרשת שלח לך לפרשת כי תצא דלא שפכי אהדדי, דבפרשת שלח לך איתמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט בפני עצמו, תלמוד לומר גדילים מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת, והלכה כבית שמאי, ע"כ, ובפרשת כי תצא על פסוק גדילים תעשה לך איתמר הכי גדילים תעשה לך למה נאמר, לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו, תלמוד לומר גדילים כמה גדילים נעשים אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל, בית שמאי אומרים מארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן של ארבע ארבע אצבעות, והלכה כדברי בית שמאי, ע"כ. והילקוט הביא את שניהם ולא הגיה כי אם בפרשת שלח לך במקום דברי בית שמאי כתב דברי בית הלל והשאר העתיק כמו שהיא בכל שתי המקומות, ואיני יכול לצרפן יחד, דבפרשת שלח לך קאמר לבית שמאי רביעית של תכלת ובפרשת כי תצא קאמר ארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן, ובשתי מקומות כתב הלכה כבית שמאי, ואיך יתכן זה עם זה, ועיין מה שאכתוב במה שהביאו גם כן תוס' לשון ספרי של פרשת כי תצא לקמן דף מ"א סוף ע"ב על ברייתא דתני בית שמאי אומרים ארבע, ושם אתרץ:

ע"ב

רש"י ד"ה תכלת דאין מעכבת את הלבן מאי היא, דמשמע אם הקדים לבן מאי עיכוב איכא דקתני נמי תכלת אינו מעכבת את הלבן ומאי היא. כן נראה לי להגיה:

ד"ה להכי נקט סדין וכו'. צריך להקדים תחילת הדיבור לסדין בציצית, להכי נקיט סדין וכו':

תוס' ד"ה אילימא חיסר מצוה דלבן וכו', תימא דאיפכא הוה ליה למימר וכו'. ויש לומר דמשום מתניתין וכו'. עיין במה שפלפל הרב צאן קדשים על דבריהם:

ד"ה לא נצרכה אלא לסדין בציצית, תימא אמאי נקט הכי לינקוט טלית צמר בציצית וכו'. פירוש דבההיא נמי מצוה לאקדומי לבן דהוי מין כנף:

בא"ד ויש מפרשים דוקא תכלת לא הוי מין דסדין משום דהוי כלאים גביה, אבל צמר ותכלת הוי מינו וכו'. הרב צאן קדשים פירש ומצוה לאקדומי תכלת ומשום הכי לא נקט צמר בציצית ונקט סדין דהוי פשתן ולבן נמי מפשתן הוי ומצוה לאקדומי לבן, עכ"ל:

בא"ד אי נמי חוטי פשתן וכו'. עוד כתב הרב הנזכר פירוש הא דקתני התכלת אינו מעכבת את הלבן היינו אם הקדים חוטי פשתן דפוטרים נמי, ומצוה להקדים תכלת, עכ"ל:

בא"ד דהוי לבן ותכלת אף על גב דשל צמר הוי מצוה להקדים לפשתן טפי. כן הגיה הרב הנזכר וכתב דכאן הוא סוף הדיבור, ופירש דבריהם דלא תקשי לפירש"י נמי מפירכת תכלת אינו מעכבת לבן מאי היא, הא נמי משכחת אם הקדים חוטי פשתן בשל צמר דאין התכלת מעכבת אף על גב דתכלת יותר מינו, ומשום הכי כתבו אף על גב דתכלת צמר מצוה להקדים פשתן לפירש"י משום דלבן והוי יותר מין כנף, עכ"ל:

ד"ה מידי צבעא קא גרים וכו'. ועוד יש לפרש דצביעה דלאו מצוה לאו מידי הוא וכו'. כלומר והוי כמו לבן ומצוה להקדים לבן, וק"ל:

ד"ה אלא לגרדומין וכו', משמע דאי אגרדום כולהו מיפסלי, עכ"ל. כתב הרב צאן קדשים פירוש אפילו נשתייר מכלהו כדי עניבה מיפסלי, עיין שם. וכן כתב הרא"ש (הלכות קטנות ציצית סי' ז) וסיים, ולכך אומר ר"ת דעכשיו שנותנין ד' חוטין וכו', ונשא ונתן כאשר נשאו ונתנו תוס' לפנינו עיין שם. אכן שם כתב דר' יוחנן בן נורי היה רבו של רבי ולא ר' יוסי הגלילי שכתבו תוס' לפנינו. והרב סדר הדורות בדף ק"ז ע"ב תמה עליהם דלפי סדר הדורות ר' יהודא תלמיד דר' יוסי הגלילי רבו של רבי הוה, גם רבי חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי היה בבית דינו של רבן שמעון בן גמליאל אביו של רבי, עיין שם[4].

3. וכן הגיה הצאן קדשים. 4. לכאורה נראה דאין כונת התוס' דר' יוסי הגלילי היה רבו ממש של רבי, שזה לא יתכן וכמו שתמה הסדר הדורות, וכן לא יתכן לומר שכונת הרא"ש שר' יוחנן בן נורי היה רבו של רבי, אלא דכונתם דכלל זה דהלכה כרבי מחברו ולא מרבו אין זה דוקא לגבי רבו ממש, אלא כל שכן לגבי מי שהיה מגדולי התנאים בשני דורות שלפניו. אך אולי מכל מקום סתימת לשון התוס' 'ורבי

אמנם ראיתי בתוס׳ במסכת נדה דף י״ד ע״ב שכתבו בד״ה היאך מניחין וכו׳, משמע דר׳ יוסי רבו של רבי הוה, וקשה דבפרק זה בורר (דף כ״ד.) אמרינן כמה מחבבים זה את זה דאילו ר׳ יוסי הוה קיים היה כפוף ויושב לפני רבי וכו׳, ותירצו משם ר״ת דבבחרותו של רבי היה ר׳ יוסי גדול יותר ובזקנותו נתחכם רבי יותר ממנו עיין שם, הרי דהחזיקו בסברא דר׳ יוסי הגלילי רבו של רבי הוה[5], ואפשר דהאריך ימיו טובא:

בא״ד דהשתא הוי מצוה אחת וכו׳. וכלומר ומועיל השלם לחבירו כאילו כולן שלימים, וכן כתב הרא״ש (שם) וסיים, אבל לרבנן דהיינו ר׳ יוסי הגלילי דלא מעכבין אהדדי הוו כשתי מצות ואי איגרדום חד וקאי אאידך אין מועלין זה מזה, והיינו כדבריהם של תוס׳ דכתבו אפילו בחד מיפסיל דהא תרי מצות נינהו ולא תועיל האחת לחבירתה:

בא״ד ומיהו נראה למאי דבעינן בלבן נמי ד׳ חוטין אם כן חד מצוה נינהו וכו׳. פירוש אנו דמטילין כולהו לבן כיון דבעינן ד׳ חוטין על כרחין כרבי דסבירא ליה דחד מצוה נינהו, ומשום הכי בעינן דוקא ארבעה שנים כנגד תכלתא, ואי לא בעינא אלא שנים פשיטא דלא מעכבי כרבי, ודוק. וכן פירש הרב צאן קדשים:

בא״ד ומיהו לא מסתבר דסוגיין לא הוי כרבנן, והא דאמרי בני ר׳ חייא הוי דלא כהלכתא, עכ״ל. ומסיים הרא״ש (שם) אלא ככולי עלמא. והכונה היא כדפירש הרב הנזכר דבני ר׳ חייא דאמרו גרדומי תכלת כשרים, הוה משמע לפי האמור דמשום הכי כשירים משום דמועיל השלם דהיינו הלבן כאילו כולו שלמים והוי אליבא דרבי, דלרבנן שתי מצות נינהו (ו)אינו מועילים זה בלא זה, ולית הלכתא כרבי והוי בני ר׳ חייא דלא כהלכתא:

בא״ד ועוד יש לומר וכו׳. בהרא״ש (שם) גרסינן כך, ויש מפרשים אי איגרדום תכלת וקאי אלבן היינו דנפסק החוט מעיקרו ולא נשתייר בו אלא כל שהו וכו׳, וכן צריך להגיה כאן כאשר רימז הרב ברכת הזבח (נמידוסיס) דצריך להעתיק כאן בתוס׳ כל לשון הרא״ש (שם). ועיין בספר צאן קדשים:

ד״ה כדי לעונבם וכו׳, וכן נראה להוכיח משם שהקשר הוא מן הד׳ אל הד׳ וכו׳. פירש הרב צאן קדשים דלוקח ארבעה חוטין מצד זה וד׳ חוטין מצד זה וקושרים זה על גבי זה כמו שאנו עושים, עכ״ל:

בא״ד ויש לומר דהכי קאמר דמסתמא כי אישתרי אחד מארבעה אכתי קיימא תלתא, אבל מחד תו לא קאי. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש כונתם דאתו ליישב מנהג ר״ת הא דקאמר אישתרי ליה כולה דלר״ת היכא משתרי הקשר בכך, ומשום הכי כתבו דהכי קאמר מסתמא כי לא עבדינן קשר לכל חוליא אלא קשר אחד, היכא אמרי בני ר׳ חייא גרדומי תכלת כשירים, דילמא אישתרי חד קשר ותו לא קאי כיון שנפסק עד הקשר, אלא על כרחין צריך לקשור על כל חוליא והוי ד׳ קשרים, ואי אישתרי חד קשר כיון דנפסק סמוך לקשר אכתי קיימא תלתא קשרים וקאי, עכ״ל:

ד״ה כיון דאישתרי וכו׳, ואפילו למאן דאמר וכו׳ דהא סופן ליפול וכו׳. כלומר סופן ליפול החוטין מנקב הטלית אם לא יקשור, וק״ל:

בא״ד ונראה שמוכיח כן דבמקום וכו׳. כצ״ל[6]:

דף ל״ט ע״א

רש״י ד״ה קשר עליון, היינו וכו׳ קשר שלמטה[7], כצ״ל:

ד״ה מאי לאו שיריו וכו׳ ונשאר קצת. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל גרדומיו דאיגרדום איגרדומי וכו׳ ולגמרי נפסק מעיקרו, וקשיא למאן דאמר נפסק החוט מעיקרו פסולה. כצ״ל[8]:

תוס׳ ד״ה קשר העליון וכו׳, וזה אינו מוכח אלא מיהא דבעינן קשר, עכ״ל. פירוש אינו מוכח דקשר עליון דוקא דאורייתא אלא דבעינן קשר. ופירוש השני של רש״י שכתבו תוס׳ אינו לפנינו:

בא״ד למאן דלא דריש סמוכים אלא היכא דמופנה, דצמר ופשתים למה לי דכלאים בציצית מתנא דבי ר׳ ישמעאל וכו׳. כצ״ל, ופרושו דפריך התם צמר ופשתים למה לי למישרי כלאים בציצית, הא סתם בגדים לר׳ ישמעאל אינו אלא צמר ופשתים ותכלת עמרא הוא, וכן פירש הרב צאן קדשים, עיין שם:

בא״ד והשתא קשר העליון לא שמעינן אלא משום דאם כן לא הוי כלאים וכו׳. עוד פירש הרב הנזכר לפי

יוסי הגלילי רבו היה׳ משמע שהיה רבו ממש. 5. דברי המחבר תמוהים דהתוס׳ כתבו כן לגבי ר׳ יוסי אביו של ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי, והוא ר׳ יוסי בן חלפתא כמבואר בשבת נא. שהיה תלמידו של רבי עקיבא כמבואר בפסחים יח., ולאו היינו ר׳ יוסי הגלילי שהיה חברו של רבי עקיבא כמבואר בהרבה מקומות. 6. וכן הגיה הצאן קדשים. 7. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות ג. 8. ובשיטה מקובצת אות ז הגיה במקום מה שהוגה כאן ׳ולגמרי נפסק מעיקרו׳ ׳ולגמרי נפסק עד העיקר׳.

זה איצטריך צמר ופשתים, דאי לאו צמר ופשתים הוה אמינא דאמר רחמנא ליעביד להו תכלת בלא קשירה דלא הוי כלאים, משום הכי איצטריך צמר ופשתים למישרי כלאים בציצית.

ותירצו דהכא לא מפיק מקרא דצמר ופשתים אלא מגדיל, ומוכח מכלאים דדרשא דגדיל דרשה נכונה היא וכו׳. אי נמי סוגיא דהתם אתיא כמאן דאמר גדיל דוקא וסוגיא דהכא אתיא כמאן דאמר או גדיל או פתיל וכו׳, וכצ״ל:

בא״ד ור״ת נמי פירש וכו׳, ואם כן איצטריך טובא קרא דכלאים בציצית וכו׳. ר״ת קאי אקושיא דלעיל דהקשו דמאי פריך התם ביבמות צמר ופשתים למה לי דהא כתיב תכלת, דאי לאו כתיב צמר ופשתים הוה אמינא תכלת בלא שוע טווי ונוז דלא הוי כלאים. ותירץ דבעלמא יליף ליה תכלת דציצית מתכלת דבגדי כהונה דבעינן שזורים כדכתיב משזר, וכיון דתכלת שזור הוא הדין לבן:

ד״ה שירי גרדומיו כל שהוא, בפרק מי שמת הוה מצי לאתויי הך גבי הך דפריך וכל היכא דתני כל שהוא לית לחו שיעורא, עכ״ל. פירוש דמהך סוגיא נמי משמע דאית ליה שיעורא, אף על גב דתני כל שהוא והיינו כדי עניבה, וק״ל:

ד״ה לא יפחות משבע וכו׳, ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים פירש בקונטרס גבי הא דאמרינן דציצית שקולה כנגד כל המצות לפי שהציצית עולה ת״ר וח׳ חוטין וחמשה קשרים עולה תרי״ג וכו׳, ולמאן דאמר זו משלימתן וכו׳. לך נא וראה מה שכתב רבינו משה אלשיך בפרשת ציצית (נמדבר טו, לט) דברים נפלאים, ובכלל דברי קדשו כתוב לאמר דתרי״ג מצות רמוז בתיבות כל מצות ה׳ שבפסוק וראיתם אותו, כל עולה חמשים, מצות עולה תקל״ו, ה׳ עולה כ״ו, הרי תרי״ג, וזה יהיה לנו לאות ולמזכרת:

בא״ד וכן נוהג ר״ת לעשות ה׳ קשרים ב׳ סמוך לטלית וג׳ סמוך לפתיל דהיינו סוף הגדיל משום מעלין בקדש וכו׳[9]:

בא״ד אחת של תכלת ואחת של לבן וקשר אחד. כצ״ל[10]:

ע״ב

גמ׳ גדיל שנים גדילים ארבעה פתיל עשה גדיל ופותליהו מתוכו. כצ״ל[11]:

רש״י ד״ה ופותליהו מתוכו, לשון אחר ופותליה מתוכו הנח פתיל ענף למטה. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה או גדיל וכו׳, דרשינן ליה או גדיל או פתיל. כצ״ל:

בא״ד ויש לומר דאיצטריך צצית לאשמועינן דלאחר עשייתן צריך לפרוד כדאיתא לקמן, עכ״ל. כל חי מרגיש אם כן אכתי אינו צריך פתיל דכיון דמציצית שמעינן דצריך לפרוד ודאי דאית ענף וענף בעינן דאי לאו מאי הפרדה יעשה, וכן הקשה הרב צאן קדשים, וכתב דיש ליישב. ונראה ליישב דאי לאו פתיל דמינה נשמע דצריך ענף, לא הוה דרשינן מציצית דצריך להפרידן אלא מילתא אחריתי הוה דריש לה, ובהכי ניחא דאיצטריך תרתי פתיל וציצית, וק״ל[12]:

בא״ד והאי ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה, עכ״ל. כונתם פשוטה דכיון דמספרי משמע דבעינן תרתי גדיל היוצאה מן הכנף וציצית מן הגדיל, קשיא לרבה בר בר חנה דסבירא ליה או גדיל או פתיל, וכן לרב דדריש הכא מפתיל והתם בספרי דריש ליה מציצית. ובהורמנותייהו נוכל לתרץ לשניהם לרבה בר בר חנה נתרץ דכיון דתלמודא שלנו דריש לה מציצית דצריך להפרידן ולא דריש למילתא אחריתי, שמע מינה דלא סבירא ליה כברייתא דספרי, וכמו שכתבו תוס׳ לעיל בריש פירקין בד״ה התכלת בסוף הדיבור, וצריך לומר שחולק על הש״ס שלנו ולכן רבה בר בר חנה דריש מפתיל או או, או גדיל או פתיל, ואינו מוכח דיהיה גדיל רק אם יעשה פתיל צריך להפרידן כדמשמע מתיבת ציצית, ורב דדריש מפתיל ולא מציצית פליג לברייתא דספרי דרב תנא הוא, ודוק.

ועיין מה שכתב הרב צאן קדשים דתירץ מעין דוגמא, אך אחר כך חזר להקשות מה שהקשה דפתיל לא איצטריך כיון דמציצית נפקא דבעינן להפרידן והניחו בקושיא, ואחר המחילה מלבד דאינה קושיא כאשר תירצנו, קושיא זו לא ניחא להלביש בדברי תוס׳ כאשר יראה המעיין עיין שם:

ד״ה והחוא גדילים למניינא, תימא מאי דוחקיה דרב וכו׳. ויש לדחוק ולפרש דטעם דרבה בר בר חנה משום דדריש גדילים כמו מיעוט אחר מיעוט, משום דכתיב בלשון רבים ואף על גב דליכא גדיל כלל. כצ״ל, ולא כמו

9. כונתו להעמיד הגירסא בדברי התוס׳. 10. כל ההגהות האחרונות מד״ה בא״ד למאן עד כאן מקורם בצאן קדשים. 11. וכן הגיה הצאן קדשים, וכן הגירסא ברי״ף יג. מדפי הרי״ף. 12. ובמשמרות כהונה, במלוא הרועים, בישר וטוב, ובעולת שלמה כתבו שאין זה קשה כלל שהלימוד מתיבת ציצית הוא מכך שתיבה זו מיותרת כיון שכבר נאמר פתיל, אבל אילו לא נאמר פתיל לא היינו דורשים מציצית זה שצריך להפריד.

שהגיה הרב צאן קדשים פתיל, והכונה כך, רב שמע מרבה בר בר חנה דאמר או גדיל או פתיל, וסבר דטעמיה הוה משום מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דמתיבת גדיל ממעטינן פתיל, ואתא מיעוט שני דגדילים דהוה ממעטינן גם כן פתיל, ומיעוט אחר מיעוט אינו אלא לרבות ומרבינן גם כן דאם עשאו פתיל בלתי גדיל נאה ויאה, ולכן אתא רבי ודריש למניינא ולא למיעוטא. וכי תימא אם כן לרבה בר בר חנה כפי מה שסבר רב למאי איצטריך פתיל, כיון דמשני מיעוטים דגדילים מרבינן לה ולמה כתב קרא פתיל, לזה תירצו דאיצטריך פתיל דהוה אמינא דמתרי מיעוטי לא שמעינן אלא או או גדיל או פתיל, אבל תרתי יחד הוה פסלינן, קא משמע לן פתיל דאפילו בהדי הדדי כשר, ורב סבר דגדילים אתא למניינא ולא למעט פתילים וכאמור.

אלא דשוב הקשו לרבה בר בר חנה דדריש גדילים למיעוטא, מניינא דארבעה חוטין דבעינן מנא ליה, וזה אפשר לתרץ דהיה לו דרשא ממקום אחר ותיבה אחרת, כן נראה לי לפרש דברי תוס׳ הללו לפי עניות דעתי, ועיין מה שכתבו הרבנים המופלגים הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים:

ד״ה ורב נחמן דאמר כתנא דבי ר׳ ישמעאל וכו׳, אי נמי לא מסתבר ליה לפלוגי אדרשא דמינן אי לא משכח תנא, דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה הכנף מין כנף. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, והדין עמו, דכונתם לומר דרב נחמן אי לא הוה אשכח תנא דפליג אמאי דאמר רבא דשאר מינין במינן פוטרין, לא היה אומר מה שאמר, דהא מאי דאמר רבא כולהו תנאי הכי סבירא להו דדרשינן הכנף מין כנף וכדאמרינן לעיל בדף ל״ח ע״ב. ואף על גב דלעיל שם רבא מפרש מתניתין בענין אחר, מכל מקום אית ליה דרשא דהכנף מין כנף וכמו שכתב גם כן הרב צאן קדשים הנזכר, ור׳ ישמעאל דהוא תנא פליג לשאר תנאי ולית ליה דרשא דהכנף וכותיה אמר רב נחמן מילתיה, וכמו שכתבו תוס׳ לקמן בדיבור הסמוך אף כל צמר ופשתים. ועם האמור לא צרכינן למה שדחק הרב ברכת הזבח לפרש דברי תוס׳ שלפנינו כאשר פירש, וכמו שהשיג עליה הרב הנזכר בעל צאן קדשים, עיין שם:

בא״ד ולא מייתי דתנא דבי ר׳ ישמעאל דבגדיהם צמר ופשתים דאי לאו האי טעמא לא מפיק ליה מהכנף מין כנף, עכ״ל. הרב צאן קדשים הנזכר הגיה, אבל מהאי טעמא לא מפיק וכו׳, ופירש כונתם כך דמייתי תנא דבי ר׳ ישמעאל דבגדים דוקא צמר ופשתים משמע דחייבים בציצית אבל לא שאר מינים, ואפילו הכי סבירא ליה הך דרבא דהכנף לגבי טלית של צמר או פשתים דבעינן מין כנף צמר לצמר ופשתים לפשתים, עכ״ל. ואחר המחילה רבתי נראה דאינו מוכרח הגהה זו, ושפיר נוכל לגרוס כמו שהוא לפנינו וכמו שפירשנו, דאי לאו תנא דבי ר׳ ישמעאל לא הוה פליג רב נחמן אדרשא דהכנף מין כנף, וזה אמרם ולא מייתי רב נחמן הא דתנא דבי רבי ישמעאל אלא משום דאיהו דריש מבגדיהם צמר ופשתים דדוקא צמר ופשתים ולא שאר מינין, ואי לאו האי טעמא שפיר הוה דריש כדדריש שאר תנאי הכנף מין כנף דשאר מינין יוצאין במינן, וכמו שאמר רבא ולעולם דר׳ ישמעאל פליג לשאר תנאים וכמו שכתבו אחר כך תוס׳ בדיבור הסמוך:

ד״ה אף כל צמר ופשתים, תימא מנא ליה דפליג וכו׳. ויש לומר וכו׳. אי נמי יש לומר דרבא לא דריש מיתורא מידי וכו׳, ולפירוש זה על כרחך תנא דבי ר׳ ישמעאל לית ליה דרבא, עכ״ל. בחילוק שיש בין שתי התירוצים עיין מה שפירש לשיטתיה הרב צאן קדשים ז״ל. ואני בעניי אפרש כך לתירוץ הראשון רבא דריש מיתורא דהכנף דיתר הוא דכיון דכתיב על כנפי בגדיהם למאי אתא הכנף, אלא ודאי אתא למידרש מין כנף לשאר מינים, ור׳ ישמעאל פליג עליה דלא מצית לפרש הכנף הכי משום דאז הייתי מוכרח לפרש כנפי בגדיהם דכתיב כל בגדים משמע ומפקת בגד ממשמעותא דסתם בגד צמר ופשתים משמע, אלא מוכרח לפרש בגדיהם דכתיב היינו דוקא צמר ופשתים ועלה קאי הכנף מין כנף דהיינו מצמר לצמר ומפשתן לפשתן ושאר בגדים פטורים הם.

ולפי זה לא פליג ר׳ ישמעאל אדרשא דרבא דדריש הכנף מין כנף, מה שאין כן לתירוץ השני דתירצו דרבא לא דריש מיתורא דהכנף מין כנף אלא סבר דבגדיהם משמע כל הבגדים ועלה קאי הכנף מין כנף, ודאי דר׳ ישמעאל פליג עליה ולא סבירא ליה דבגדיהם כל בגדים משמע אלא צמר ופשתים דוקא ולא בעינן מין כנף אלא אפילו פשתן לטלית של צמר, וכן ציצית של צמר לטלית של פשתן מצי עביד וכדמסקינן ביבמות דף ד׳ סוף ע״ב, ודוק:

ד״ה אמר אביי האי תנא דבי ר׳ ישמעאל, בפרק במה מדליקין איתא להא מילתא ודחי ליה רבא התם, עכ״ל. עיין בתוס׳ שם בשבת דף כ״ז ע״א ד״ה הדר ביה רבא:

ד״ה בגד אין לי אלא בגד צמר, פירש בקונטרס

בנגעים כתיב. וקשה חד דאם כן צריך לגרוס או בבגד [וכו׳]. ותו דבפרק במה אשה דרשינן ליה למילתא אחריתי, עכ״ל. פירוש בפרשת תזריע בפרשת נגעים כתיב והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים, ובפרשת שמיני בפרשת שקצים כתיב וכל אשר יפול עליו וכו׳ או בגד או עור או שק וכו׳, ואילו כפירוש רש״י דפירש ברייתא דר׳ ישמעאל בנגעים, קשה דהיה צריך לגרוס הכי בבגד אין לי אלא בגד וכו׳ תלמוד לומר או בבגד, ומדלא גרסינן הכי אלא או בגד שמע מינה דקאי בפסוק הכתוב בשרצים. ותו אפילו נגרוס הכא או בבגד דכתיב גבי נגעים, מאי קושיא היא זאת דאביי דילמא מאי דמרבי ר׳ ישמעאל מתיבת או אינו אלא לענין אריג כל שהוא כמו דילפינן בשבת דף ס״ג ע״א, וכמו שכתבו תוס׳ בשבת דף כ״ז ע״א ד״ה תלמוד לומר, ואף על גב דאף אם נגרוס או בגד ונפרש לה בשרצים איכא קושיא זו, אפילו הכי מהאי קושיא לא נפקא ובהצטרפות קושיות אחריני נכלל גם זה כפי פירושו לאביי.

שוב הקשו ותו היכי ילפינן מנגעים לרבא דמתרץ לה התם וכו׳, ביאור דבריהם כאשר פירש הרב צאן קדשים דפירש כיון דלרבא להך תנא דבי רבי ישמעאל נמי מרבה בנגעים שלשה על שלשה, אם כן מנא ליה לרב נחמן דממעט בציצית שאר בגדים לגמרי, אף על גב דסבירא ליה כהיאך תנא דבי ר׳ ישמעאל דבגדים סתם משמע דוקא צמר ופשתים, וזה הוא דוקא לענין שלש על שלש אבל בשלשה על שלשה מרבה איהו כאידך תנא דבי ר׳ ישמעאל, ואם כן אמאי רב נחמן ממעט בציצית לגמרי שאר בגדים. ותו דהתם לא משמע הכי דתנן בהדיא דשאר מינין לא מיטמו בנגעים.

לכן אמרו דבשרצים דוקא מיירי אידך ברייתא דבי ר׳ ישמעאל, ובשרצים אמר רבא התם דהך תנא דבי ר׳ ישמעאל לא מפקא מאידך תנא דבי ר׳ ישמעאל ומרבה לענין שלשה על שלשה, אבל בנגעים סבירא ליה להך תנא דוקא צמר ופשתים אבל לא שאר בגדים אפילו לענין שלשה, ומשום הכי רב נחמן דסבירא ליה כהיאך תנא ממעט בציצית לגמרי שאר בגדים ויליף מנגעים, וכן פירש הרב הנזכר בעל צאן קדשים, ועיין בספר ברכת הזבח. וכבר תהלה לאל עמדתי בשיטתי על מסכת שבת בספרי הקטן שבת של מי בהיא סוגיא דפרק במה מדליקין סוגיא דשלש על שלש וכתבתי שורתים, עיין שם כל הכתוב לחיים:

בא״ד ותימא דאם כן אמאי איצטריך לאתויי נוצה של עזים וכו׳. כונתם פשוטה השתא דהכריחו דהאי ברייתא מיירי בקרא דאו בגד הכתוב בשרצים, ולא קרא דאו בבגד הכתוב בנגעים כדפירש רש״י, הקשו שפיר דלמאי איצטריך לאתויי נוצה הא כתיב בקרא שק בהדיא ושק מנוצה עבדינן לה, ותירצו מה שתירצו. ועיין שם בשבת בדף כ״ז סוף ע״א ד״ה ונוצה, דביארו יותר תירוצם:

דף מ׳ ע״א

רש״י ד״ה בית שמאי פוטרין מן הציצית וכו׳, והאי דנקט פלוגתייהו בסדין משום דפסיק ליה מילתיה דאין בו ציצית בלא כלאים וכו׳. וכונתו דאילו היה נקט פלוגתייהו בטלית הוה צריך לפרש טלית של פשתן ולא הוה מצי למיתני טלית סתם דבטלית של צמר מיניה הוא של עמרא, ולכן נקט סדין משום מילתא דפסיק דסדין של פשתן היא ולאשמועינן דחובת מנא הוא, כן נראה לבאר כונתו[13]. ובהכי נראה לי דמתורץ מה שהקשה הרב צאן קדשים, עיין שם:

תוס׳ ד״ה סדין בציצית בית שמאי פוטרין וכו׳, משמע מתוך פירוש הקונטרס דציצית דכלאים הוא דאסירי. כצ״ל, ופירושו אבל במינו דהיינו ציצית דפשתן דלא הוי כלאים חייב סדין בציצית[14], וכן כתב הרא״ש בהלכות קטנות (סי׳ יז). וקשה דהא אמרינן בריש יבמות אפילו מאן דלא דריש סמוכין במשנה תורה דריש, והאי סמוכים דכלאים בציצית במשנה תורה הוא והוה ליה לדרוש. ותירצו דאיכא חד תנא דמפיק בנזיר דף ח״נ ע״א דילפינן דאתי עשה ודחי לא תעשה מראשו הכתוב בהקפה ולא מציצית, כדי לומר דאתי עשה דציצית ודוחה לא תעשה דכלאים, וצמר ופשתים לכדרבא דאתא לענין מין כנף, ובית שמאי סבירא להו כההוא תנא, וסבירא להו כר׳ יהודה דלא דרשינן סמוכים אלא היכא דמוכח או מופנה, וכיון דבית שמאי סבירא להו כרבא דצמר ופשתים

13. צ״ב איך מתיישב פירוש זה בלשון רש״י בין בלשון הקושיא ובין בלשון התשובה, דלשון הקושיא היא ׳והאי דנקט פלוגתייהו בסדין׳, ולדברי המחבר העיקר חסר מן הספר, והוה ליה לכתוב ׳והאי דנקט פלוגתייהו בסדין ולא נקט טלית׳, וביותר צ״ב איך מתיישב זה בלשון התירוץ ׳משום דפסיקא ליה מילתיה דאין בו ציצית בלא כלאים וכו׳, ולדבריו עיקר התירוץ דאי הוה נקט טלית הוה ליה למינקט ׳טלית של צמר׳. ומכל זה נראה כהבנת הצאן קדשים דקושית רש״י היתה דמשכחת לה לפלוגתייהו דבית שמאי וב״ה דכלאים בציצית גם בטלית של צמר וכגון דקעביד חוטים של פשתן, וע״ז מתרץ שפיר דניחא ליה למינקט סדין דלית ביה ציצית בלא כלאים מה שאין כן בטלית דיכול לעשות הלבן והתכלת שניהם מצמר. 14. וכן הגיה ופירש הצאן קדשים.

אתו לענין מין כנף תו אינו מופנה ואינו מוכח, ועיין ביבמות. וכעין דא פירש הרב צאן קדשים, עיין שם:

בא"ד אי נמי לאשמועינן קשר דלעיל דלא ידעינן אלא מדאישתרי כלאים בציצית. ומיהו לא יתכן לומר לפי מה שפירש למעלה גבי קשר העליון וכו'. פירש הרב הנזכר הא דאישתרי תורה בציצית דכלאים היינו שני חוטי צמר ושני חוטי פשתן, ולאשמועינן קשר העליון דאורייתא לעיל דף ל"ט ע"א, אבל היכא דטלית של פשתים כגון סדין לא שריא רחמנא כלאים כיון דאפשר לקיים שניהם בלבן דפשתן, עכ"ל. ושוב כתבו ומיהו לא יתכן למימר לפי מה שפירשתי לעיל גבי קשר העליון דעיקר הוכחה דקשר עליון מדאורייתא ממשמעותיה דגדיל, כמו שכתבו לעיל בדף ל"ט ע"א ד"ה קשר העליון, עיין שם:

בא"ד מיהו גם אהחוא תנא דנזיר פירש ר"ת דסמיך אגדילים וכו', ותו דבסדר רב עמרם פסיק כבית שמאי בהא. כלומר דרב עמרם חשיב בכלל דששה דברים דהלכה כבית שמאי הא דסדין דהלכתא כותייהו, ולפירוש הקונטריס קים לן כבית הלל וכלאים בציצית שרי, ולפירושו צריך לומר דאין הלכה אלא כתנאי דבסמוך וכו':

בא"ד ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דחובת טלית חוי. פירש הרב הנזכר מלישנא דבית שמאי דנקט פטורים, גם בית הלל לא פליג אבית שמאי בסברא זו דחובת מנא הוא, עכ"ל:

בא"ד לכן פירש ר"ת דמדאורייתא בית שמאי נמי חיובי מחייבי ולא פטרי אלא משום הני טעמי וכו'. עיין בהרא"ש (סי' יז):

בא"ד עוד יש לומר לפירוש הקונטרס דבית שמאי אף במינן פטרי דסברי כרבי דאמרינן לעיל התכלת מעכבת את הלבן. וכלומר וכיון דלא מצי למירמי תכלת משום כלאים לבן נמי לא מרמינן, ומשום הכי בית שמאי פטרי אף במינו דלבן בסדין של פשתן, והיינו דוקא סדין דהוא פשתן פטרי בית שמאי אפילו במינה משום דלא מצי למירמי תכלת, אבל טלית של צמר דמצי למירמי תכלת חייב אף לבית שמאי למירמי לבן דצמר.

והא דסיימו ומיהו תימא דהשתא כיון דלא אפשר נדחו עשה ללא תעשה, עכ"ל, חלקו המחדשים זלה"ה בפירוש דבריהם, דהרב ברכת הזבח פירש דהשתא קאי לזמן הזה דאין לנו כלאים. והרב צאן קדשים פירש כונתם דהשתא דאמרינן דבית שמאי כרבי סבירא להו ולא אפשר לקיים שניהם בלבן דפשתן דתכלת מעכבת, הדרא קושיא לדוכתא דלעיל נדחו עשה דציצית ללא תעשה דכלאים, עיין בספריהם הקדושים והמעיין יבחר ויקרב:

ד"ה אמר ר' אליעזר בר צדוק, בקונטרס פירש שתי לשונות, וללשון שני דפירש וכו', אבל לפירוש הקונטרים שלמעלה לא יתכן דניקו לבית שמאי וכו'. כלומר כיון דפירש רש"י דבית שמאי לא דריש סמוכין למישרי כלאים בציצית, מאי פריך רבי לבית שמאי למה אסורה, וק"ל:

בא"ד ועוד פירש דר' אליעזר אבית הלל מחדר וכו', ואמר רב אם כן למה אסרוה דפשיטא דלא קיימא לן כבית שמאי ולמה מתמיהין כיון דהלכה כדברי בית הלל ויש גורסין וכו'. כצ"ל והכל דיבור אחד, והא דיש גורסין הכי פירושו, יש גורסין אם עשה ציצית של צמר בסדין של פשתן אפילו לבית הלל ביום פטור מכלאים ובלילה כיון דלאו זמן ציצית הוא חייב משום כלאים, ומחקו ר"ת מטעמא שכתבו לקמן בסוף ע"ב ד"ה תכלת, עיין שם:

ע"ב

תוס' ד"ה שמא יקרע סדינו בתוך ג', פירש בקונטרס וכו', אבל תעשה ולא מן העשוי ליכא כפי מה שאפרש לקמן גבי עשאה מן הקוצים וכו'. עיין בתוס' לקמן דף מ"ב ע"ב ד"ה הקוצים:

בא"ד והא דתניא לקמן טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך ג', ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור, אפילו לרבנן גזרינן שמא יתפור ויהא בו איסור כלאים, עכ"ל. הכי הוא נדפס לפנינו והכי הוה גורס הרב ברכת הזבח ופירש דבריהם, עיין שם. וראה בעיניך מה שהקשה עליה הרב צאן קדשים והכריח דצריך לגרוס אפילו לרבי מאיר[15] גזרינן שמא יתפור וכו',[16] פירושו פשיטא לרבנן דסבירא להו בטלית של צמר שנקרעה תוך שלש דשרי לתפור ולא חיישינן שמא יקח מחוט התפירה לשם ציצית, בסדין של פשתן דאיכא נמי איסור כלאים חיישינן, אלא אפילו לרבי מאיר דסבירא ליה בטלית של צמר דאסור לתפור ואיכא תרתי חששא שמא יעבור ויתפור, ושמא יקח מחוט התפירה לשם ציצית, אפילו הכי בטלית של פשתן חיישינן משום איסור כלאים, עכ"ל עיין שם:

בא"ד ומיהו קשה מהחיא דרב הונא דאמר לקמן רחוק מן הכנף ד' הוי מצות ציצית, עכ"ל. כבר פירש הרב

15. וכן הוא בדפוסים הישנים, וכן כתב הצאן קדשים שכן הוא בכל הספרים. 16. מכאן ואילך הוא לשון הצאן קדשים.

ברכת הזבח, ומברייתא הנזכרת מוכח דמקום ציצית הוי תוך שלשה, וקשיא לרב הונא דאמר לקמן בדף מ"א ע"ב ארבעה בתוך ארבעה:

בא"ד אבל מברייתא דחסידי ליכא לאקשויי דהא מפרשינן בסמוך כיון שפצעו שלש, עכ"ל. כלומר לא תיקשי מברייתא הנזכרת לחסידים הראשונים דתני בברייתא דכיון שהיו אורגים תחילת הבגד שלש היו מטילין בה תכלת ומברייתא שמעינן דבעינן דוקא בתוך שלש, דהא מפרשינן בשמעתין אימא כיון שפצעו בה שלש כלומר כיון שהגיע לג' אצבעות האחרונות מטילין לה תכלת מיד וכדפירש רש"י ז"ל, וק"ל:

בא"ד לכך צריך לפרש תוך שלש היינו וכו' ולא נשתייר ג' והוי כאלו נפסק לגמרי וכו'. פירש הרב צאן קדשים ובהא פליגי רבי מאיר ורבנן, דלרבי מאיר לא מהני התפירה לציצית שהיה כבר ולרבנן מהני התפירה, וסוגיא דהכא אתיא כרבי מאיר, ומשום הכי חיישינן שמא יקרע סדינו בתוך ג' ולא נשתייר ג' והוי כאילו נפסקה לגמרי ולא מהני תפירה לאותן ציצית שהיו כבר ויהא בו איסור כלאים, עכ"ל:

ד"ה משום כסות לילה, ורב יהודא דרמי תכלת לפרוזמא דאינשי ביתיה רב יהודה לבד היה עושה כן. כלומר ולא האחרים, ולית הלכתא כותיה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות, ועיין בהרא"ש בהלכות קטנות ריש הלכות ציצית ומשם באר"ה:

ד"ה ר'[17] זירא אמר, משמע דרב זירא לאו היינו ר' זירא, ולא כפירוש הקונטרס בכתובות (דף מ"ג ע"ב). כלומר דשם פירש רש"י ז"ל דרב זירא הוא רבי זירא, אלא בבבל מקמי דסליק לארעא דישראל לקמיה דר' יוחנן ואין סמיכה בבבל הוו קרו ליה רב זירא, עכ"ל. דהכא משמע דתרתי נינהו דחד אמר גזירה שמא יקרע סדינו בתוך שלש, וחד אמר גזירה משום כסות לילה[18], ואין להליץ לרש"י ז"ל ולקיים דחדא הוא מדקאמר הכא גזירה נמי משום כסות לילה, דמשמע דמלבד חששא ראשונה דשמא יקרע איכא נמי הא דכסות לילה[19], חדא דהוה ליה למימר הש"ס ואמר ר' זירא גזירה נמי משום כסות, דאז הוה משמע דהא והא חיישינן, ועוד דרש"י גופיה קאמר לפנינו דלא גרסינן תיבת נמי אלא הכי גרסינן ר' זירא אמר גזירה משום כסות לילה, וק"ל. ועיין בספר החשוב סדר הדורות דף צ"ג ע"ב[20]:

גמ' מתקיף לה רב פפא ממאי דגברא לאוספי קא מכוין דילמא לבטולי קא מיכוין ובל תוסיף ליכא ומעשה איכא. ופירש"י והדרא קושיא לדוכתא, והרא"ש ז"ל (סי' יט) לא חש להאי אתקפתא והרמב"ם ז"ל (הל' ציצית פ"ג הט"ו) חש לה, ועיין בב"י (או"ח סי' י) ובספר מעדני מלך [מעדני יום טוב] (על הרא"ש שם אות י) ודברי חמודות (שם אות ס) ודוק בדבריהם, גם אשור בספר לשון לימודים חלק א"ח (סי' י) דף ד':

תוס' ד"ה בבל תוסיף קאי, ולא דמי להחיא דסוכה (דף י"ח) **דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, וצ"ע,** עכ"ל. הרב צאן קדשים כתב דנראה דהכא רבא קאמר אליבא דרב הונא, ורב הונא סבירא ליה התם כרב דאמר קציצתן זו היא עשייתן, עכ"ל:

ד"ה ממאי דגברא לאספי קא מכוין, אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין וכו'. הרב הנזכר הגיה כך, אפילו לרבא דאמר בפ"ג דר"ה (דף כ"ח ע"ב) דלעבור משום בל תוסיף לא בעי כונה וכו', והכריח דכך צריך להגיה ולא כנדפס, דבסוגיא דעירובין אינו מזכיר כלל אי בעי כונה או לא, ועיקר מקומה בר"ה היא, והתוס' הקשו מדפריך רב פפא לרבא ושתיק רבא משמע דמודה לרב פפא דבל תוסיף ליכא כיון דלא מכוין, והתם אמר רבא דלעבור על בל תוסיף לא בעי כונה, ומשום הכי כתבו דהכא מודי רבא דליכא בל תוסיף כיון דמכוין לבטולי, עכ"ל עיין שם. ועיין בקונטריס בל תוסיף בסוף ספר הנחמד גט מקושר ממהר"י נבון ז"ל מה שכתוב באורך וברוחב בענין זה:

17. בדפוס ישן 'רב זירא', ובשיטה מקובצת אות כ כתב ה"ג רב זירא.
18. ועיין בחידושים המיוחסים להרשב"א שצידד ליישב לשיטת רש"י בכתובות שם דחדא ר' זירא הוה, דיש לומר שבעודו בבבל אמר שהגזירה משום כסות לילה, ולכן בתירוץ זה גרסינן 'רב זירא' כדרך שנקראו אמוראי בבל, ואחר כך כשעלה לארץ ישראל סבר שהגזירה היא משום שמא יקרע, ולכן בתירוץ זה גרסינן ר' זירא כדרך שנקראו אמוראי ארץ ישראל. 19. וכן כתב הקרן אורה ליישב כשיטת רש"י בכתובות על פי הגירסא 'נמי', עיין שם. 20. ועיין עוד ביד מלאכי (בכללי התלמוד) כלל תקפח שהוכיח דתרי ר' זירא הוו, וכתב שם באמצע הדברים וז"ל, ויותר על זה מצינו בנזיר נ' ב' דא"ר זירא אנא ומר בריה דרבינא תרגימנא, הרי שהיה אחר דורו של אביי ורבא, ואיך יתכן שיחיה כל כך שנין מימות רבי עד מר בריה דרבינא [עיין שם דלעיל מיניה הביא דמצינו א"ר זירא אמר רבי] דהכי נמי דייק רש"י בתענית ז' ב' דלא גרסינן שם בגמרא א"ל זעירי לרבינא משום דזעירי סתם היה מן הראשונים ורבינא סוף הוראה לא ראו זה את זה יע"ש, ומזה הטעם גם כן הכריחו התוספות במנחות צ"ג ב' דתרי רב יצחק בר אבדימי הוו חד בימי רבי וחד רבו של רבא יע"ש, ולפי זה אף אנו נאמר מכח הך הכרחא גופיה דתרי ר' זירא היו, ופליאה דעת ממני איך לא נתעורר בזה שום אחד מהמחברים וכו', עכ"ל. וצ"ב דהשמיט דברי התוס' כאן.

ד"ה תכלת אין בה משום כלאים, ואפילו בטלית פטורה מדקאמר ואפילו ולא קאמר אפילו בלא וי"ו משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בה משום כלאים. ואומר ר"ת דהכא נמי אשמועינן וכו', והא דגזרינן לעיל משום כסות לילה דמשמע דבלילה איכא משום כלאים, היינו כסות שאינו מיוחד רק בלילה דכסות יום חייב אפילו בלילה ואין בו משום כלאים. ור"ת כותב פירושו לעיל וכן בפרק קמא דקידושין. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים עיין שם, והכונה דלעיל (בד"ה משוס) מפרש ר"ת דאף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא, ועיין בהרא"ש ריש הלכות ציצית, ולפי דבריהם דדייקו בתיבת ואפילו בוי"ו, צריך טעמא לעיל בדף כ"א ע"א אמאי תני ברייתא תקריב ואפילו בשבת ואפילו בטומאה:

דף מ"א ע"א

בא"ד והא דאמרינן לקמן גבי הכהנים נהי וכו', לא דמי וכו' משמע דכל לבישה שרא רחמנא, עכ"ל. פירוש אבל התם לבישה בלא עבודה לא הותרה מעולם, וק"ל:

בא"ד ואין לדמות מקדש למדינה. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבמקדש פטור אפילו שלא לשרת, ועל זה כתבו ותדע דהתם ביומא בעי למיפשט דבמקדש כלאים מותר אפילו בלילה מדתני ובמקדש בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, והוה מצי לחלק שלא בשעת העבודה משעת עבודה ולעולם ביום, ומדלא מחלק הכי שמע מינה דאפילו בלילה דלאו זמן עבודה היא הוה שרי משום דבמקדש אין לחלק, ודוק:

בא"ד והא דאמרינן וכו' דלאו דוקא תחת ראשיהן אלא שלא כנגד ראשיהן משום כלאים, היינו בהצעה שלא דמי ללבישה דשרא רחמנא, כן הגיה הרב הנזכר. ופירש דבריהם דלא ניתנה תורה למלאכי השרת דכשיגמר עבודתו יפשטם מיד בלי שום שהיה אפילו רגע אחד, ועל כרחין כשהתירה לבישה לגמרי הותרה, עכ"ל:

רש"י ד"ה חדא זימנא וכו'. עיין בספר לשון לימודים או"ח (הל' ציצית אות ד) דף ד' ע"א:

ד"ה איפשיט, הטלית היו הציצית באמצעיתא שהיתה ארוכה כפלים. כצ"ל, ושני ציציות היו בקרנות ושנים בשני ראשי הכפל, כצ"ל:

ד"ה ופליגא דמלאכא אדרבא וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד"ה נהי דחייביה רחמנא וכו', הראוי לציצית. כאן סוף דיבור, ואחר כך מתחיל מי חייביה רחמנא וכו':

ד"ה ממקום אחר מטלית אחרת וכו', משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכו'. והרב נימוקי יוסף ז"ל כתב משום תעשה ולא מן העשוי, והביאו הרב הנזכר, וכתב דאפשר דרש"י סבירא ליה כיון שהיה אמה על אמה הוי כשיעור טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו ויכול לעשות ד' ציצית על אותו חתיכה דלא הוי תעשה ולא מן העשוי, ומשום הכי כתב רש"י ז"ל משום דעל כנפי בגדיהם וכו', עכ"ל[21]:

תוס' ד"ה ענשיתו אעשה, כי האי שאין אדם חייב לקנות טלית וכו', אבל עשה גמור וכו'. עיין בחדושי אגדות של מהרש"א, ומה שפלפל הרב פנים מאירות בח"א סי' כ"ו (ד"ה ולפיכי להזכיר) דף ל"ד ע"א בהיא דיומא (פה:) דאמרינן תשובה מכפרת על עשה ולא תעשה, ופריך התם השתא על לא תעשה מכפרת אעשה מיבעיא, עיין שם. והרב עיון יעקב כתב דמהאי טעמא נענש משה רבינו עליו השלום גם כן על שלא מל את בנו בעידן רתיחא שרתח עליה הקב"ה על סירובו בשליחות דכתיב מקודם ויחר אף ה' במשה. ועיין בילקוט ראובני סוף פרשת שמות (ד"ה ויהי בדרך) משם גלי רזיא, עיין שם:

גמ' אמר רחבה אמר רב יהודא טלית שנקרעה וכו', תניא נמי הכי טלית שנקרעה וכו' ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור, ע"כ. הרב מעדני יום טוב (אות פ) הרגיש היכא מייתי ראיה מרבי מאיר, דודאי לכאורה הלכה כחכמים, ובנימוקי יוסף (יב. מדפי הרי"ף) כתב וחכמים אומרים לא יתפור ואתיא רב יהודא כרבנן דהלכתא כותייהו. ומצאתי להרב"י ז"ל בא"ח סי' ט"ו (ד"ה נקרעה) שהעיר גם הוא מזה, וכתב דמצא כתוב בהגהות מימוניות החדשות (ציצית פ"ג הי"ח אות מ) דשפיר מייתי מרבי מאיר אף על גב דרבנן פליגי עליה, משום דהלכה כרבי מאיר בגזירותיו, עכ"ל[22]:

21. בקרן אורה הקשה על הצאן קדשים, דבאופן זה שיש בכל חלק שיעור ציצית, אכן מותר לחבר את שתי החלקים ואין בכך כל פסול כמבואר באחרונים. ויש להעיר על קושייתו שאף במקרה זה אין זה מוסכם לכל הדיעות, דאף דלדעת המ"א (או"ח סי' טו סק"ד) בכה"ג מותר לחבר, מכל מקום דעת הט"ז (שם סק"ג) והלבוש (שם ס"ג) אף בכה"ג זה פסול. ולדעת החזו"א (או"ח סי' ג ס"ק כא) אף המ"א לא הכשיר בכה"ג, נמצא דדברי הצאן קדשים דפסל בכה"ג עולים לדעת המ"ב כהט"ז והלבוש, ולהחזו"א אף כהמ"א. 22. אך אין דברי ההגהות מיימוני מתיישבים אלא לפירוש רש"י שפירש שאיסור התפירה שבסוגייתינו הוא גזירה שמא ישתמש בחוטי התפירה לשם

ע"ב

תוס' ד"ה ובלבד שלא תהא מופסקת, צ"ע מאי פירושו ומאי אשמועינן, עכ"ל. ושני נביאים תירצו בסיגנון אחד הרב בית יוסף ז"ל בא"ח סי' ט"ו (ד"ה מופר) והרב ברכת הזבח דטובא קא משמע לן, דאפילו דנפסקו ונשתיירו כדי עניבה דהיו כשרים בטלית ראשון, אפילו הכי בטלית שני לא מצי להניחם אלו שנפסקו:

ד"ה אין פוטר בה אלא מינה וכו', משום זה אלי ואנוחו, ויש שפירשו דמיירי בשיראין דאין פוטר אלא במינו מדאורייתא, ולא דק דהא אמרינן צמר ופשתים פוטרים בהם. כן הגיה הרב צאן קדשים, ונכון הוא:

ד"ה רב אמר אין מתירין ואפילו למאן דאמר חובת גברא הוא וכו'. עיין בספר מעדני יום טוב:

ד"ה כל מילי דמר עביד כרב, והא דסוף כירה וכו'. כצ"ל:

ד"ה בית שמאי אומרים ארבע וכו', ושמע מינה הא דדרשינן וכו' וסברא היא להשוותה וכו'. הרב צאן קדשים הנזכר הגיה במקום ושמע מינה ושמא (*וכן הוא מועתק בספר מעדני יום טוב). וכונתם דבתחילה כתבו ושמא הא דדרשינן לבית שמאי גדילים ד' היינו בכפילה ואלבן קאי וסברי דהוא הדין תכלת, דפתיל דמשמע חוט אחד לאו דוקא, אלא שתים דומיא דלבן דסברא היא להשוות התכלת ללבן וכשם דלבן שתים כך פתיל דהיינו תכלת שתים, והיינו ארבעה חוטין בלא כפילה ובכפילה הוי ארבע מלבן וארבע מתכלת ובין כולם שמנה. ובית הלל סברי פתיל דוקא אחד, והא דביומא דף ע"ב בקרא דוקצץ פתילים דרשינן פתיל שתים והוי דלא כבית הלל, התם אזהב דכתב ברישא קא מהדר דמיירי בכפול, כך הגיה הרב ברכת הזבח, אבל לעולם לבית הלל פתיל לא משמע אלא חד. ופירש הרב דבקרא הראשון כתיב ועשו את האפוד זהב תכלת וכו' וירקעו את הזהב וקצץ פתילים, ועל כרחין זהב הראשון פירושו כפול דומיא דתכלת וארגמן אלא דלא בעי ששה מכח דרשת פתילים שהיא ארבעה, ואם כן בעל כרחין אף דכתיב פתיל משמע על כל פנים כפול שנים דומיא דזהב ותכלת דבקרא הראשון. אכן יש לדקדק בדבריהם למה לא תירצו דהתם מוקצץ קא דריש כמו שפירש"י התם ותוס' בריש פרקין וצ"ע, עכ"ל.

והרב צאן קדשים בסתמות כתב התם אשנים דכתיב ברישא מהדר, ופירש דקרא דוקצץ פתילים קאי על קרא דלעיל מיניה ולעיל מיירי בכפול דהיינו שנים ועל כן פתיל נמי היינו שנים, ובריש פירקין מיישב בענין אחר, עכ"ל. ולא ידעתי לכוין אימרא היכא נרמז בפסוק דלעיל מיניה שנים, אם לא שנאמר כדאמר הרב ברכת הזבח הנזכר דמשמע מזהב דומיא דתכלת וארגמן, ודבריו סתומים הם בעיני:

בא"ד ור"ת פירש דמגדיל נפקא להו לבית הלל, דעבות מתורגם עובד גדילי. פירש הרב הנזכר דעבות היינו שלשה כמו עבות דהדס דהוי שלשה כדאמרינן בפרק לולב הגזול, וכפי זה בית הלל דדרשי הכי הוי ששה בין תכלת ולבן דגדיל לבן הוי שלשה וגדיל דתכלת שלשה בהצטרפות הוי ששה חוטין, וכשנכפלו הוי שנים עשר:

בא"ד ויתכן יותר דדריש גדילים. כן הגיה הרב הנזכר, והכונה כך, לא כמו שפירש ר"ת דבית הלל פירש[ו] גדיל כמו עבות, אלא דריש תיבת גדיל כמו בית שמאי, דכן משמע בספרי דאיתמר התם בפרשת כי תצא על פסוק גדילים תעשה לך, ועשו להם שומע אני [וכו'] תלמוד לומר גדילים מכמה גדילים אתה עושה אין פחות מג' דברי בית הלל, בית שמאי אומרים ד' של תכלת וד' של צמר. וכי דייקת ביה (*כצ"ל) משמע דבית הלל דרשי גדילים ואכל גדיל קיימי, והוו דומיא דבית שמאי דאיירי בתכלת ובלבן, וכן הגיה הרב ברכת הזבח. ואף על גב דהרב צאן קדשים כתב דאינו צריך, הרואה יראה דהכי מדוקדק שפיר את לשונם בלתי תיבת אכן, ודוק.

והנה לפי הנראה האי לישנא של ספרי שהביאו תוס' הוא מאי דאיתמר בפרשת כי תצא, וכמו שכתבו בהדיא בדבור הסמוך דלקמן, ולעיל בריש (מסכתין) [פירקין] (לח. ד"ה אכן) הרגשתי דלא שפכי במאי דאיתא התם בספרי בפרשת שלח לך דאיתמר התם בית שמאי אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי, ולא מלאו לבי לומר דטעות סופר הוא ולהגיה לישנא דפרשת שלח לך כלישנא דפרשת כי תצא, יען ראה ראיתי בילקוט בשתי מקומות דהביא שתי לשונות כמו שהם ובשתי חיבורים לא אמרינן טעות נפל כידוע[23], ובעיני יפלא.

ואפשר לומר דהני תרי לישני של ספרי הוא תרי איכא דאמרי, ומסייעא ליה סוף דברי תוס' שלפנינו

ציצית, אך לפירושי שאר הראשונים [התוס' מ: ד"ה שמא, הרא"ש הל' ציצית סי' יא, הנמוקי יוסף הל' ציצית ד"ה חרן] דאין האיסור דסוגיין מצד גזירה רק זה איזו הלכה בהלכות ציצית, אין ליישב כן, ועל כרחך נצטרך לומר דהם יגרסו כגירסת הנימו"י הנ"ל דחכמים אומרים שלא יתפור (פמ"ג משב"ז או"ח סי' טו סק"ד). 23. לכאורה יש לומר דכאן ליכא האי סברא, כיון דבעל הילקוט העתיק מהספרי

באומרם, ומיהו בספרי איכא דאמרי שנים של לבן ואחד של תכלת, והאי לישנא ליכא בספרי אלא איתמר בפרשת שלח לך שלשה של צמר ורביעית של תכלת, ובהכרח כן צריך להגיה בתוס׳ איכא דאמרי שלשה של לבן ואחד של תכלת, וכונתם לומר דלפי האי לישנא תו ליכא שום הוכחה מלישנא דספרי דבית הלל דריש מגדילים כמו בית שמאי כמו שאמרו ויתכן וכו׳, והשתא כיון דהם תרי איכא דאמרי, תו ליכא קושיא הא מהא ושניהם ניחא, ודוק:

ד״ה בית שמאי אומרים ארבע, פירש בקונטרס הפתיל יהא ארבע נמצא הגדיל שנים וכו׳. דבריהם קאי במאי דאיתמר בברייתא וכמה תהא משולשת בית שמאי אומרים ארבעה, ועל זה הביאו פירוש רש״י, ועיין בתוס׳ בבכורות דף ל״ט סוף ע״ב ד״ה כמה, דשם הביאו פירוש רש״י, ומשם בארה:

ד״ה ארבעה בגודל, במסכת זבחים בפרק קדשי קדשים קתני (נדף ס״ג) **דכבש של מזבח וכו׳ ושליש אצבע בזכרותו, ואית דמפרשי התם דקאמר האצבע קמא הוא בזכרותו, ואית דמפרשי בזכרותו היינו ראשו, והכא דלא מפרשי מידי, וצ״ע,** עכ״ל. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם כך דגודל רחב למעלה והולך ומתקצר למטה וד׳ גודלים בטפח, ובזה נחלקו אית דמפרשי ברוחב קשר קמא שאינו רחב כל כך למטה במקום הקשר, ואית דמפרשי ראשו דלמעלה הגודל רחב יותר מלמטה. ומה שכתבו דהכא דלא מפרש מידי צריך עיון כתב המרדכי בהלכות קטנות התם דמפרשי הכי כדי שיהא החשבון מכוון, אבל הכא אין דרך מדידה בכך, עכ״ל.

והרואה יראה התם בזבחים דאיכא נוסחא אחרינא במקום בזכרותו בזוטרתא בין בש״ס ובין בדברי תוס׳ דהתם ד״ה חוץ מכבשו של מזבח. ועיין בספר ברכת הזבח שכתב דלפי דברי התוס׳ צריך להניח שם בזכרותו וגם לקמן דף צ״ז ע״ב:

דף מ״ב ע״א

גמ׳ ואמר אביי וצריך לפרודה כי צוציתא דארמאי. ופירש״י דבוקה למעלה ופרודה למטה, ומסיים הרא״ש בהלכות קטנות (סי׳ יג) כך יפריד חוטי הענף זה מזה, עיין שם:

רש״י ד״ה שתהא נוטפת על הקרן וכו׳ כלומר שיגביהנה וכו׳[24]:

גמ׳ רב אחא בר יעקב רמי ארבע ועייף להו מיעף ומעייל להו בגלימא כי היכי דלהוי גדיל גדילים במקום פתיל, ע״כ. ופירש״י כופל לה קודם שיתלם בציצית וכו׳, ואביק להו עונבן שחוזר ומכניס שתים הראשים בתוך הכפל וכו׳. וכתב הרב מעדני יום טוב (על הרא״ש סי׳ יב אות ז), פירוש לפירושו שכשמכניס הכפל בנקב הטלית נמצא שמצד אחד של הנקב יוצא הכפל ומצד השני תלויין שני הראשין, ולוקח אותן הראשין ומכניסן בתוך הכפל ונמצאות אלו שני הראשין תלויין בעניבה בכנפות הטלית, ומשום הכי כתבו תוס׳ נראה לי שלא היה מעביר דרך נקב האביק אלא שבעה חוטין לכל היותר והשמיני מניח וקושר בו, דאם לא כן היה יכול להעביר הציצית מן הטלית דרך האביק אחר עשייתו, ולא משכחת כלאים בציצית, עכ״ל:

תוספות ד״ה קסבר בעינן תמניא בגלימא, דריש גדילים ארבעה וכו׳, עד סוף הדיבור. הרב הנזכר (סס אות ח) פירש דבריהם, כלומר וכיון דלית ליה אביק אם כן משני צידי הנקב שבטלית תלויים שני ראשים בכל צד, שלאחר שהכניס הכפל חותכו לשנים, ונמצא גם שם תלויים שני ראשים והוה ליה בין הכל שיתסר, עכ״ל:

ד״ה מנין לציצית בנכרי שהיא פסולה, משמע הא אשה כשרה וכו׳ דהא לא כתיב בגופה לבישה אלא בכלאים ומילתא אחריתי היא, וגבי תפילין דרשי כי האי גוונא, עכ״ל. כלומר לא כתיב בציצית תלבש ציצית כמו דכתיב וקשרתם וכתבתם, ולכן בתפילין מצינו למידרש כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, ומינה נילף דאם כתבן אשה פסולין, אבל בציצית לא כתיב בה לבישה אלא בכלאים כתיב לא תלבש שעטנז, ולכן אם עשאה אשה את הציצית כשרה, וק״ל. והרמב״ם בפ״א דהלכות ציצית הלכה י״ב [פסק] כהאי מימרא דרב דציצית שעשאה נכרי פסולה, ולא כמו דאיתמר לקמן דכשירה, וכן פסק הרא״ש והרי״ף זלה״ה:

ד״ה ואל ימול כותי, לאחר שהמיר דתו דסתמייהו לשם הר גריזים אף על גב דגירי אמת הן, ונכרי אף על גב דבפרק המביא אמרינן גבי גט נכרי אדעתא דנפשיה עביד, שאני התם וכו׳. עיין בתוס׳ במסכת ע״ז דף כ״ז ע״א ד״ה וכי, היכן דשם ביארו יותר:

בא״ד ויש לומר דאיצטריך משום עבד ואשה וכו׳. הנכון הוא להגיה כמו שהגיה הרב צאן קדשים, והוא גם כן בגיליון בגמרות חדשות, ויש לומר דאגב דתני עבד ואשה צדוקי מסור ומומר תני נמי נכרי, דהכי נמי

שהיה לפניו ושם היה משובש, ועיין. 24. היינו שצריך למחוק אות כ״ף. וכן הגיהו הצאן קדשים והשיטה מקובצת אות טו.

תני כותי אף על גב דסתמיה לשם הר גריזים ולא איצטריך ליה קרא, ועיין במרדכי (סי׳ תתקמט):

ע״ב

תוס׳ ד״ה הקוצים, פירש בקונטרס משום תעשה ולא מן העשוי. פירוש דפירש רש״י בד״ה גרדין וכו׳ דבעינן לרב עשייה לשמה, ולזה הקשו דלי נראה דמאי דעביד אחר כך היינו עשייה וכו׳, אלא טעמא משום דבעינן תלוייה לשמה, עכ״ל. כל חי מרגיש כאשר הקשה הרב בעל צאן קדשים דדבריהם אינם מובנים, דשפיר נימא דכונת רש״י ז״ל גם כן היה לזה, והא בהא תליא כיון דתליא היה שלא לשמו לא חשבינן עשיה לשמו, וכן כתב רש״י בהדיא במסכת סוכה דף ט׳ ע״א עיין שם. ועיין מה שכתב הרב מעדני יום טוב בהא דבעינן תליה לשמה לרב, דהקשה אם כן למאי איצטריך קרא למעוטי כותי כיון דאפילו ישראל אם עשאן שלא לשמן פסול, ועיין שם מה שתירץ:

בא״ד והא דתנן בפרק קמא דסוכה סוכה הישנה בית הלל מכשירין ופריך בגמ׳ וכו׳ אלמא בעינן טויה לשמה וכו׳, לפי אותה גירסא משמואל פריך ולא מרב, ומרב נמי מצי למיפרך, עכ״ל. כתב הרב הנזכר דלפי אותה הגירסא אלמא בעינן וכו׳ משמע דהאי דמותיב קאמר לה, ואם כן לא פריך אלא משמואל ורב נמי עשיה לשמו בעי, ואם כן מרב נמי הוה מצי למיפרך, וכן כתב רש״י ז״ל שם דלא גרסינן תיבת אלמא, עיין שם:

ד״ה כתנאי ציפן זהב, תימא דילמא ציצית שאני דבפרק קמא דסוכה (דף ט׳) **דריש גדילים תעשה לך לשם חובך וכו׳, והתם גבי סוכה פריך כי האי גוונא מחג הסוכות תעשה לך, ומשני דאיצטריך למעוטי גזולה וכו׳.** כונתם פשוטה דהקשו איך קאמר הש״ס כתנאי דמאן דפסיל בתפילין אם לא עיבדן העור לשמן דהוא רבן שמעון בן גמליאל דסבירא ליה הכי, בציצית נמי סבירא ליה הכי דאם לא טיווה לשמן פסול, ולמאן דשרי שרי נמי הכא, דילמא אפילו מאן דשרי התם בתפילין הכא פסיל משום דדריש גדילים תעשה לך לשם חובך, מה שאין כן בתפילין דאף על גב דכתיב והיה לך לאות, לדרשא אחריתי אתא לך לאות ולא לאחרים, ולא דרשי לה לשם חובך.

ואפשר לתרץ בהורמנותייהו דהאי סתם תלמודא דאמר כתנאי קים ליה דהכי הוא, ולית ליה דרשא דגדילים תעשה לך לשם חובך, ופליג לאותה סתמא דסוכה דדריש לה הכי וסבירא ליה דלדרשא אחריתי אתא, ודכוותיה מצינו דפליגי סתמא לסתמא בכמה מקומות והכא נמי נימא הכי:

ד״ה עד שיעבדן לשמה, אומר ר״ת דהלכתא כרבן שמעון בן גמליאל, דאף על גב דהילכתא כרב באיסורי, דסוגיין דהניזקין דגוילין שלו לא עיבדתי כו׳ לשמן כותיה אזלא, עכ״ל. פירוש אף על גב דהילכתא כרב באיסורי ואם כן הוה ליה לפסוק בציצית כותיה ולא כשמואל דסבירא ליה דבעינן טויה לשמה, אפילו הכי פסקינן כשמואל משום דרבן שמעון בן גמליאל קאי כותיה והלכתא כרבן שמעון בן גמליאל, דהכי מוכח מסוגיא דגיטין פרק הניזקין דף ד״ן ע״ב בההוא דאתא קמיה דרב אמי ואמר ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתים לשמן, אמר ליה נאמן אתה להפסיד שכרך ואי אתה נאמן להפסיד ספר תורה, וכן ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו אמר ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני גוילין שלו לא עיבדתין לשמן, אמר ליה ספר תורה ביד מי, אמר ליה ביד לוקח, אמר לו מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ספר תורה, ופריך התם מאי שנא מרבי אמי, ומשני התם איכא למימר טעי בר׳ ירמיה, הכא כיון דקא מפסיד כוליה אגריה ואתא ואמר, אימור קושטא קאמר, ועיין שם בפירוש רש״י, הרי דמהימנינן ליה דלא עבד גוילין לשמן, ומינה נשמע דבעינן עיבוד לשמן והוי כרבן שמעון בן גמליאל:

בא״ד והא דפרק נגמר הדין דאיפליגו אביי ורבא בהזמנה אי מילתא היא או לא וכו׳, נראה לר״ת לפרש כפירוש רבינו חננאל דפירש דרבא כרבן שמעון בן גמליאל וכו׳. כצ״ל, ועיין בהלכות קטנות של הרא״ש בריש הלכות ספר תורה (סי׳ ג) דמשם באר״ה:

בא״ד והא דבעא אביי מרב שמואל בר יהודא היכי צבעיתו ליה, ואחדר כרבן שמעון בן גמליאל, לא קיבל מיניה, עכ״ל. כוונתם פשוטה כפירוש ר״ת דפירש כרבינו חננאל דאביי כרבנן ורבא כרבן שמעון בן גמליאל, ואביי סבירא ליה הזמנה מילתא היא ולא בעי עיבוד לשמה, דהזמנה שעושין אחר כך לחתוך הקלף ולתקנו מילתא היא, אם כן מאי משני ליה בצביעה דבעי לשמה כרבן שמעון בן גמליאל, הלא אביי לא סבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל בעיבוד דבעי לשמה וכן בטויה והוא הדין בצביעה. וצריך לומר דלא קיבלה אביי מיניה מאי דתריץ ליה רב שמואל בר יהודה מרבן שמעון בן גמליאל, ודוק דכן תראה דפירש הרב מעדני יום טוב בריש הלכות ספר תורה (סס אות פ):

גמ׳ שמע מינה תלת שמע מינה טעימה פסולה, שמע

מינה טעימה פוסלה, ושמע מינה בעינן צביעה לשמה. הכי גריס הרא"ש בהלכות ציצית (סי' טז)[25]:

רש"י ד"ה ושמע מינה, מדשדינן ביעתא לברא וכו'. כתב הרב צאן קדשים, והא דלא דייק רש"י כפשוטו מדנוטלין מן היורה בביעתא לעשות הנסיון ולא מנסין ביורה גופה שמע מינה טעימא פסולה, וכמה שכתב הרב נ"י בהרי"ף ז"ל (יג. מדפי הרי"ף), דלשיטתיה אזיל דסבירא ליה דהא דאמרינן טעימה פסלה לאו משום דהוי שלא לשמו, אלא טעמא פסלה היינו מלצבוע פעם שנית אפילו לשמו משום דבעינן כליל תכלת כמו שמפרש רש"י לקמן אליבא דר' חנינא, וכן כתבו תוס' אליבא דרש"י.

ואפשר לתת טעם לפירש"י משום דאי טעמא דטעימא פסלה משום דהוי שלא לשמו, על כרחין כדפריך היינו טעימה היינו צביעה ליפרוך נמי היינו טעימה היינו טעימה, ולא מצי לשנות מה טעם קאמר כדמשני על טעימה וצביעה ולא הוו הנך תלת אלא חדא, משום הכי מפרש רש"י טעמא דטעימה פסלה אפילו לשמו פסלה מלצבוע פעם שנית. ולפי זה ליכא למידק הך סברא מדלא מנסי ביורה גופה, דאפשר לומר דילמא מראה שני כשר כר' יוחנן, והא דלא מנסינן ביורה גופא דאם היה מנסין ביורה לא היה כשר לצבוע מן היורה אחר כך אלא פעם אחת, ומשום הכי מנסינן בביעתא כדי לצבוע אחר כך מן היורה שני פעמים, משום הכי דייק רש"י מדשדינן ביעתא לברא ולא צבעינא פעם שנית מביעתא, שמע מינה מראה שני שבה פסול משום כליל תכלת כר' חנינא, כן נראה לפרש, עכ"ל:

ד"ה טעימה פסולה, אם צבע נסיון וכו'. כן הגיה הרב הנזכר[26], והרב ברכת הזבח הגיה אם עירה צבע נסיון וכו', ואינו מן הצורך, עכ"ל:

ד"ה משום שנאמר וכו', כל תכלת בעינן שיהא כל עיקר מראה וכו'. כן הגיה הרב הנזכר (לפן קדשיס):

תוס' ד"ה מה טעם טעימה פסולה, ואפילו לשם ציצית וכו', והשתא הנך תלת תרי נינהו, עכ"ל. כתב הרב הנזכר פירוש דבריהם דהתוס' אזלו לשיטתן דסבירא להו דטעמא דטעימה פסולה משום דהוי שלא לשמו, וכן כתבו בדיבור שלאחריו, ולפי זה לא הוו הנך תלת רק חד, אבל השתא דכתבו דטעימה פסולה אפילו לשם ציצית תרי נינהו, וק"ל, עכ"ל:

ד"ה משום שנאמר כליל תכלת, פירש בקונטרס שלא יהא דבר אחר צבוע בה מתחילה וכו', עד סוף הדיבור. עיין בספר קרבן אהרן (פרשת מצורע פרשה ו עד פרק ו) דף קכ"ח ע"ג וד' דפירש כל דבריהם מתחילת הדיבור עד סופו, והליץ בעד רש"י ז"ל עיין שם:

תד"ה תפילין יש להן בדיקה, פירש בקונטרס וכו' ואפילו הכי אין נקחין אלא מן המומחה שמא לא עיבדן לשמן, אבל ספרים ומזוזות לא בעי עיבוד לשמן, וכן פירש הרמב"ם דמזוזה לא בעיא לשמה ולא פירש מנא ליה, ושמא מהכא. ודאי דהאי תוס' אינו תוס' שאנץ ולא תוס' טוך דקדמי להרמבם, [27] תוס' כאשר מצינו בכמה מסכתות וכידוע. ומה שכתבו משם הרמב"ם הוא בפ"א דהלכות תפילין הלכה י"א שכתב בהדיא דמזוזה אינה צריכה העבדה לשמה, ובכסף משנה תראה שם דנשאל רבינו עצמו מחכמי לוניל מה טעם עור מזוזה אינו צריך עיבוד לשמה, והשיב לו מה שהשיב, אכן תפילין וספר תורה פסק דצריך עיבוד לשמן משום דחובת הגוף תדירה היא עיין שם, ועיין בספר מעדני יום טוב בסוף הלכות תפילין (פות ס):

דף מ"ג ע"א

בא"ד וקשה דבפרק הנזיקין (דף ק') **משמע דספר תורה בעי עיבוד לשמה, ושמא דמפרש דהכא בשאר ספרים איירי ודוחק הוא, ונראה לפרש וכו'.** עיין במרדכי סוף הלכות ציצית דשם ביאר טפי האי פילפול של תוס', וטפי מפורש בהרא"ש סוף הלכות תפילין:

בא"ד ולפירוש הקונטרים נראה לי לפרש דבדיעבד לא חיישינן. הרב ברכת הזבח מחק תיבות הללו, וגם בהרא"ש (שם) ליתא, ועיין בספר צאן קדשים דרצה לקיים הגירסא ולפרשה:

בא"ד והכי תניא בתוספתא וכו' ובמכילתא וכו' ירושלמי נמי תניא וכו', עד סוף הדיבור. עיין שם בהרא"ש סוף הלכות תפילין ומשם באר"ה, ועיין גם

25. צ"ב כונתו דאדרבה ברא"ש שם מבואר דגורס כהגירסא שלפנינו בגמ' 'ש"מ טעימה פסולה וש"מ בעינן צביעה לשמה וש"מ טעמה פסלה', ועיין. 26. וכן הוא בדפוסים ישנים. 27. אולי צריך להוסיף כאן תיבת 'אלא', וכונתו שצריך לומר שזה שאר תוס' שאינו תוספות שאנץ ותוספות טוך, אלא תוספות אחרים כגון תוספות מהר"ם או רבינו פרץ. ומה שכתב שתוספות שאנץ וטוך קדמו להרמב"ם אין זה מדוקדק לגמרי, דהר"ש משאנץ שחיבר התוס' שאנץ היה בן דורו של הרמב"ם, ור"א מטוך חי אחר הרמב"ם [כי שנת לידתו כחמש עשרה שנה לאחר פטירת הרמב"ם, נולד בשנת ד' אלפים תתקפ]. ומכל מקום בעיקר הדבר צדק המחבר שיש כאן דבר מעניין שלא מצינו בשאר מקומות שהתוס' יביאו את דברי הרמב"ם, ולכאורה נראה דעיקר הטעם אינו רק מחמת הזמנים, רק או מחמת שלא נתפשט חיבור הרמב"ם בארצות אשכנז וצרפת, או מאיזו סיבה אחרת, לפיכך אף חלק מבעלי התוספות המאוחרים כמו התוספות טוך ור"פ לא הביאו

כן בספר מעדני יום טוב (אות ל) ודברי חמודות (אות קכג):

בא"ד וכל הני דמצריכי בדיקה סבירא להו בחוקת[28] **תפילין הכתוב מדבר ולא קיימא לן הכי,** עכ"ל. הרב צאן קדשים פירש דסבירא להו דושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה קאי על חוקת תפילין, אבל לא קיימא לן הכי אלא כמאן דאמר דקאי על חוקת הפסח, ועיין פלוגתא זו בעירובין דף צ"ו ע"א, עכ"ל:

ד"ה בן ארבעים, פירשתי בפרק האשה בנדה, עכ"ל. והוא בדף ס"ג ע"א ד"ה כמה חימוצן, ועיין מה שכתבתי שם בשיטתי מתן בסתר על דבריהם הקדושים:

ד"ה מאי אין לה בדיקה וכו', ובדיקה דרב יצחק ורב אדא אהני בלוקח מן המומחה וכו', עד סוף הדיבור. חילוף גירסאות איכא הכא עיין במהרש"א המובא בגיליון ובספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים. והנכון נראה לי לגרוס כך, ובדיקה דרב יצחק ורב אדא אהני בלוקח מן המומחה, דאף על פי שיודע דטעימה פסולה, מהני בדיקה לבדוק בין תכלת לקלא אילן, דהמומחה לא ידע האי בדיקה:

תנו רבנן הכל חייבים בציצית וכו', גרים. עיין בספר ברכי יוסף א"ח סי' תר"ם (אות ח ד"ה ומכלל) דף קע"ט מה שהאריך בהאי עניינא דגרים:

גמ' תניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר וכו'. בספרי הקטן שבת של מי (קלא. ד"ה נא"ד וכן) דף י"ז ע"ג כתבתי דמברייתא זו שמעינן דלכולי עלמא כסות סומא חייב בציצית, ומזה הקשיתי שם בדברי תוס' דף קל"א ע"א ד"ה ושוין, שכתבו דלרבנן קרא דוראיתם אותו אתא למעט כסות סומא, וכן כתב רש"י בסוכה דף י"א ע"א (ד"ה לפרזומא), ונשתוממתי על המראה וכתבתי שם דחזי הוית דהרב מעדני מלך (הלכות קטנות סי' ח אות י) בדף צז ע"א הקשה כן להגאון דסבירא ליה כך, וגם על הרא"ש אמאי לא הקשה ליה דלפי המסקנא כסות סומא חייב, והניחו בצ"ע, ותמהתי עליו דלא זכר שר דברי רש"י דסוכה ודברי תוס' דשבת דכתבו כסברת הגאון, ודבריהם תמוהים כפי גמרתין. ושם רמזתי דדבר זה כבר נפתח בין האחרונים זלה"ה הרב שער המלך בח"א דף י"ג, והרב חקרי לב בסי' י"ז, והרב ברכות המים דף א', וכולם דחקו את עצמם לתרץ הלא ספרין פתיחו:

ד"ה ור' שמעון פוטר, אף על גב דאמרינן גבי קידוש דנשים חייבות וכו', לאו מילתא היא דהתם לא איתמר בדיבור אחד אלא לאשמועינן הא, אבל הכא איתמר כי היכי דלא נאסרי אהדדי. כצ"ל[29]:

בא"ד והכי נמי אין להקשות דנידרוש כי היכי דמרבינן גבי אכילת מצה, דהתם שאני דכתיבי בחד קרא, עכ"ל. הרב כהנא בספר החשוב יד מלאכי בסי' תס"ז דף קי"ב ע"א כתב עליהם, נראה מדבריהם דבתרי קראי לא שייך למידרש בכל שישנו, וקשה טובא שהרי מצינו בפרק ארבע מיתות ומגופא דשמעתתא עצמה דמנחות לר' שמעון דדריש שפיר כל שישנו וכו' אף בתרי קראי, ונשא ונתן באמונה ולבסוף לא בא לידי ישוב עיין שם. והרב לימודי ה' בלימוד קכ"ד דף (ס"ה ע"א) [ס"ו ע"ג] הביא הא דהקשה הרב כהנא הנזכר, ועשה לו סמוכות ממאי שכתב הרמב"ן בחידושיו על מסכת קידושין פרק קמא (לג:) דהביא תירוץ של תוס' בשם איכא מאן דאמר, וכתב עליו וליתא, אכן תריץ יתיב במה שמצא בספר יפה תואר סדר בראשית פרשה ל"ד סי' ו' על ההיא דר' שמעון, עיין שם שהאריך בפילפולא אריכא. ועיין בתוס' בפסחים דף מ"ג ריש ע"ב ד"ה סלקא דעתך אמינא[30]:

ע"ב

תוס' ד"ה ור' שמעון מאשר נפקא, ר"ת לא גרים ליה דאם כן כולהו מרבו בעלת חמש. פירוש דרבנן יליף מאשר תכסה בה, ור' שמעון מריבוי דתיבת אשר, וזה קשה דבפרק ב' דזבחים דף ח"י ע"ב ממעט לה בעלת חמש ומוקי לה כר' שמעון, אלא צריך לומר בהכרח דלא גרסינן הכא ור' שמעון מאשר נפקא.

שוב כתבו, ומיהו על כרחך צריך לומר דתלת תנאי הוו, ותרי מינייהו פליגי אליבא דר' שמעון, דהא קיימא לן הלכה כר' שמעון דכסות לילה פטור כמו שהוכיחו לעיל בדף מ' ע"ב ד"ה משום כסות לילה, וקיימא לן נמי דבעלת חמש חייבת לעיל דף ל"ז גבי האי מאן דבצריה לגלמיה ועבד בעלת חמש דאמרינן דלא עשה כלום וחייב בציצית וכמאן אזלינן, אלא על כרחין תרי תנאי פליגי אליבא דר' שמעון, וכמו שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז על דברי תוס' דהתם בדף ח"י ריש ע"ב ד"ה ואידך, משם הרב חק נתן, דפירש דבריהם דהתם דעל כרחין תרי ברייתות הן תרי תנאי דפליגי אליבא דר' שמעון,

28. כן הגיה הצאן קדשים, ולפנינו 'חזקת'. 29. וכן הגיה הצאן קדשים. 30. ששם עמדו התוס' על זה בקושיא, ולא יישבו דבתרי קראי לא אמרינן כל שישנו.

דברי הרמב"ם בשום מקום.

איכא מאן דסבר דר׳ שמעון פוטר בעלת חמש כיון דאיצטריך ליה קרא דאשר תכסה בה לכסות סומא ואשר לא דרש כדאשכחן בפרק בית שמאי דף מ׳, ואיכא מאן דסבר דר׳ שמעון מרבה בעלת חמש מאשר, והא דאמרינן בפרק בית שמאי ר׳ שמעון לא דריש אשר היינו להיא דרשא, וכדסיימו התם תוס׳ בזבחים דטובא איכא כי האי גוונא בפרק קמא דבכורות דף ו׳ דדריש ר׳ שמעון את הגמל ובפרק קמא דמנחות דף י״א לא דריש עיין שם.

ועיין גם כן בספר חיים שאל ח״א סי׳ פ״ו דף ק״ג ע״ב וג׳ מה שנשא ונתן בדברי תוס׳ הללו, והביא לשון הספרי דפטר בעלת חמש וסתם ספרי ר׳ שמעון היא:

ד״ה ואיזו זו קרית שמע, אסמכתא בעלמא דקריאת שמע דרבנן, עכ״ל. אנן קיימא לן דקריאת שמע דאורייתא וכמו שפסקו הפוסקים, עיין בא״ח סי׳ ס״ו ובברכות בפרק מי שמתו דף כ״א (ע״ב) הובא פלוגתא זו, וקיימא לן הכי הלא ספרין פתיחו[31]:

ד״ה בין תכלת ללבן, בברכות אמרינן בין תכלת שבה ללבן שבה פירש בקונטרס בין צמר שקלט צבע תכלת לצמר שלא קלט, וליתא דאם כן מאי ראיה זו, עכ״ל. בברכות דף ט׳ ריש ע״ב ביארו קושייתם יותר, דכתבו וקשה דאמרינן במנחות ראה מצוה זו שבה תלוי מצוה אחרת ואיזו זו קריאת שמע כדתניא עד שיכיר בין תכלת ללבן, ואי קאי אגיזת צמר אינה תלויה בציצית, עיין שם. ופירשו אחר כך כפירוש הערוך שהביאו לפנינו, והביאו סיעתא מדברי הירושלמי דאיתמר התם כיני מתניתין בין תכלת שבה ללבן שבה, ומה טעמין דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו, ומה טעמיה דר׳ אליעזר וראיתם אותו כדי שיהא ניכר מן הצבועין:

גמ׳ תניא אידך וראיתם אותו וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת הסמוכה לה וכו׳. באלו מאמרים עיין בחידושי אגדות ובספרי הדרשנים, וכן במאי דאמרינן לקמן דבשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וכו׳, עיין בספר ברכי יוסף א״ח סי׳ ח׳ אות ז׳ (דין יפ):

רש״י ד״ה דומה לים, שנעשו בו נסים לישראל, עכ״ל. איכא למידק אמאי פירש כן ולא כפשטיה דתכלת דומה לים. וראיתי בספר צאן קדשים דדקדק גם איהו ז״ל כן וזה לשונו, ואיצטריך רש״י לפרושי הכי משום דליכא למימר כפשוטה שהים דומה לרקיע, דאם כן למה לי למימר דומה לים הוה ליה למימר שהתכלת דומה לרקיע ורקיע נמי אנן קחזינן, משום הכי מפרש רש״י דבים איכא מילתא אחריתי, עכ״ל[32]. ובתורתו נוכל לסיים עוד דהא דאמר לרקיע, ולא אמר וים לכסא הכבוד, משום דאתא גם כן לרמוז דמי עשה נסים לאבותינו בים אלקינו שברקיע, ומטובו הגדול השרה שכינתו על ישראל, ודוק:

ד״ה קרי ביה מאה, עכ״ל. והוא כמו אל תקרי מה אלא מאה, ועיין בספר החשוב יד מלאכי (כללי התלמוד) סי׳ תקמ״ז:

גמ׳ תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך. עיין מה שכתבו הרב חידושי אגדות והרב צאן קדשים והרב פתח עינים ושאר ספרי דבי רב, ובספר פתח עינים כתב משם התשבץ דדוד המלך עליו השלום תיקנם[33], ובספרו מראית העין כתב עוד דאחר זמן מצא לחד מרבוותא קמאי רבינו בעל המנהיג ז״ל (דיני תפילה עמ׳ כז) שכתב מסורת בידינו מאבותינו שהם למשה מסיני[34], ואחר שיסדם משה רבינו עליו השלום שכחום[35]. ושוב עמד בספרו החשוב יוסף אומץ סי׳ ן׳ והאריך קצת והאיר עינינו, ועיין גם כן מה שכתב הרב עיון יעקב:

תוס׳ ד״ה חותם של טיט וכו׳. עיין בספר רצוף אהבה סי׳ שי״ז[36]:

תוס׳ ד״ה שואל מעמך, פירש ר״ת דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק. הרב פתח עינים כתב דהתוס׳ קצרו

31. וכן צידדו התוס׳ סוכה יא. ד״ה דרב עמרם, דק״ש דרבנן, אך בתוס׳ סוטה לב: ד״ה ורבי, הוכיח מהרבה מקומות דק״ש דאורייתא, עיין שם, ועיין עוד בתוס׳ ברכות כא. ד״ה הכי גרסי׳. ועיין עוד בקרן אורה שצידד דכוונת התוס׳ דלרב יהודה דסבירא ליה לעיל דלאו מצוה שהזמן גרמא היא, ואליביה על כרחך וראיתם אותו לאו לקריאת שמע אתי, דאיהו סבירא ליה דקריאת שמע דרבנן, אך אין כונתם דלדידן כן ההלכה. 32. אך רש״י בסוטה יז. ד״ה שהתכלת, כתב שהתכלת אינו דומה כל כך לרקיע אלא הוא דומה לים שהוא דומה לרקיע, ונמצא שהתכלת דומה לדומה לרקיע. ועיין ברש״ש שכיון לזה מדעת עצמו שמראית הים ממוצעת בין התכלת לרקיע, ויישב בזה קושית הצאן קדשים. 33. ומקור זה במדרש תנחומא פר׳ קרח פרשה יב, והובא גם בטור או״ח סי׳ מו בשם ר׳ נטרונאי גאון. 34. אף שלשון הגמ׳ בברכות לג. ש׳אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות׳, צריך לומר דמכל מקום היתה ברכה שהיו מברכים בלא נוסח קבוע, וכמו דמצינו לגבי ברכת המזון דברכת הזן תיקן משה וברכת על הארץ תיקן יהושע, והיינו שתיקנו את עיקר הדבר ומשה תיקן לברך על המזון ויהושע תיקן לברך על הארץ, ואנשי כנסת הגדולה תיקנו את צורת הברכה. 35. והמשיך שם עוד, עד שחזר דוד המלך ותיקנה משום מגפה שמתו מאה אנשים בכל יום, והוסיף עוד, ושוב שכחו את התקנה עד שחזרו ויסדוהו חכמי התלמוד. 36. סימן זה אינו שייך לכאן, דליכא בספר זה שום סימנים.

דברי ר״ת, ובספר אורחות חיים כתב וזה לשונו, כתב ר״ת כי מצא המסורת לית בר מאה אתיין שואל מלא בתיקוני ספר תורה שלו[37], עכ״ל. והכונה כי במסרה כתוב לית בר ק׳ וכו׳, ופירושו שלא יש שואל מלא כי אם בפסוק של מאה אותיות דהפסוק ההוא שואל מלא וי״ו, ובשאר שואל חסר וי״ו, ובפסוק זה ועתה ישראל יש ק׳ אותיות אם שואל מלא, ורמז למאה ברכות[38]. ומה שכתב מהרש״א באגדתיה דזה כונת רש״י שכתב קרי ביה מאה כרבינו תם, דחוק מאד דלר״ת יש מאה אותיות בפסוק ממש ולא הוה ליה לרש״י למימר קרי ביה. ושוב מצא בתנחומא סוף פרשת קרח שאמרו ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך קרי ביה מאה אלו מאה ברכות, והוא כדברי רש״י ז״ל, עכ״ל.

וראיתי משם הרב גינת אגוז על ענין זה דבר נחמד ואמרתי להעתיקו פה הואיל אתא לידן, וזה כי אותיות שם הוי״ה י״ה יש בכל האלפא ביתות רק צירוף ג׳ זוגי אותיות שמספרם ט״ו, י״ה ט״ו ז״ח, ושם ו״ה יש לו חמשה זוגי אותיות שמספרם י״א כזה י״א ט״ב ח״ג ז״ד ו״ה, ושלשה פעמים ט״ו הרי מ״ה, וחמשה פעמים י״א הוי נ״ה, וזהו ה״ן ה״ם יודו וזה סוד מאה ברכות כי הן הם הוי מאה, וזה הוא סוד ועתה ישראל מה רצה לומר עתה שם י״ה לבד ושלשה זוגיו הוי מ״ה, אבל אל תקרי מה אלא מאה דהיינו כל שם הויה ה״ן ה״ם, וכי האי גוונא כתב רבינו האר״י ז״ל שצריך לכוין במודים כי צירוף הן הם הוי מאה כמנין מודים, ע״כ:

בא״ד ויש מפרשים כדי להשלים מאה באותיותיה וכי קרית מאה הוי כולן, עכ״ל. כלומר אינו צריך שיהיה שואל מלא, אפילו יהיה חסר איכא מאה אותיות בפסוק אם קרינן תיבת מה מאה, וק״ל:

גמ׳ משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו וכו׳. עיין בספר עיון יעקב:

שם רב אחא שמעיה לבריה דחוה מברך שלא עשאני בור, אמר ליה כולי האי נמי וכו׳. הרא״ש ז״ל בספר בשמים ראש סי׳ פ״ו[39] כתב דלא ניחא ליה פירוש רש״י ז״ל, ואיהו פירש כך דהיה קשה ליה לתת הודאה להשם יתברך כאלו הוא גוזר להיות בור, ואינו כן אלא או חכם או סכל, אבל כולי האי לא דאם כן עקרת בחירת האדם לגמרי שאין בור ירא חטא[40]. ועוד יש לפרש שאם יברך על החסרונות פרטיים אין לדבר סוף, ויברך שלא עשהו אלם או חגר או חרש או גידם. אבל יש לשאול אמאי לא מברכינן שלא עשאני עמוני ומואבי ומצרי וממזר, ובשלמא לא עשאני בהמה משום דאנוש רימה ובן אדם להבל דמה, עכ״ל:

דף מ״ד ע״א

רש״י ד״ה זיל טפי, אפילו הכי מזולזל העבד יותר מן האשה. לישנא אחרינא זיל טפי כלומר זיל והוסיף וברך שלא עשני עבד. נראה לפרש החילוק בין לשון ראשון ללשון אחר כך, דללשון ראשון זיל העבד טפי מן האשה, וללשון אחרון אף על גב דשוים בדינים כמו האשה, אפילו הכי בהיותו עבד הוא זיל טפי. ועיין בספר צאן קדשים דפירש בלשון אחר פירוש עבד זיל טפי עבד אתה צריך להוסיף, ונראה כונתו כאמור:

תוס׳ ד״ה זיל טפי, אבל אבור לא מברכינן דאינו מצוי דהוי כל שאינו במקרא וכו׳. ונראה יותר שמברך אעבד ואשה שאינן מצויין כמותו, עכ״ל. נראה כונתם שאמרו טעמא דלא מברכינן אבור משום שאינו מצוי דכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב, אבל עבד ואשה מצויין ולכן מברכינן שלא עשה כמותן דמצויין, וכן פירש הרב בעל ברכת הזבח[41]. אבל הרב צאן קדשים כתב דבספר ישן מצא כתוב שאינם מצווים כמותו, ופירש שכמה מצות שהנשים ועבדים פטורים מהם, משום הכי ראוי לברך שלא עשאני אשה או עבד, אבל בור מצווה על כל מצות כמו שאר בני אדם, עיין שם. והרב פתח עינים קיים גירסת הרב ברכת הזבח, עיין שם:

גמ׳ תניא אמר ר׳ נתן אין לך כל מצוה קלה שבתורה וכו׳, צא ולמד ממצות ציצית וכו׳, רש״י פירש מצוה קלה עשה בעלמא, עכ״ל. וקשה אם כן כל מצות עשה קלים הם, וכן הרגיש הרב מהרש״א ז״ל בלחישה, ופירש קלות הן לגבי מצות חמורות דעונשן מיתת בית דין

37. אך לפנינו כאן כתוב ׳שאל׳ חסר. 38. אך בספר כלבו סימן א כתוב בלשון זו, וכתב רבינו יעקב ז״ל כי מצא כתוב במסורת דאית בה מאה אתין ושואל מלא, ע״כ, וכידוע שהכלבו והארחות חיים ממחבר אחד חוברו (ר׳ אהרן מנרבונה), ולפי״ז אין צריך להידחק בפירוש כהחיד״א, אלא שצריך להגיה במקום התיבות ׳לית בר׳ ׳דאית בה׳. ובמנחת שי (דברים י, יב) כתב, גם הרב אבן הירחי בספר המנהיג כתב בשם רבי׳ יעקב מ״כ כי מצא במסורת פסוק זה כוליה בר מאה אתין ושואל מלא, וגירסא זו גם כן מתיישבת בלא שום דוחק ובמקום התיבות ׳לית בר׳ גורסים ׳כוליה בר׳. 39. עיין מה שכתב הגאון מהר״ם בנעט זצ״ל בשו״ת פרשת מרדכי (חאו״ח סי׳ ה) שספר בשמים ראש הוא מזוייף, וכן נקטו החתם סופר יו״ד סי׳ שכו אות ג, הגאון מלובלין בשו״ת תורת חסד (חאו״ח ס״ס יז), הדרכי תשובה (סי׳ קנז ס״ק לא), והמנחת אלעזר ח״ג (סי׳ מו). 40. וכן ביאר הקרן אורה. 41. וכן מבואר במהרש״א והוא גורס ׳שהן מצויין כמותו׳.

וכרת כגון פסח ומילה, עיין שם. ועיין מה שכתב עליה הרב עיון יעקב, והרב צאן קדשים פירש מצוה קלה דקרי מצות ציצית הכונה היא דקלה לעשותה הן בהוצאת ממון הן בטרחא גופא, מה שאין כן שאר מצות עשה, אבל המצוה גופה לאו קלה היא, עיין שם. גם אשור בספר פתח עינים מה שכתב בדברי הרבנים הנזכרים זלה"ה:

שם באו ד' ציציותיו וטפחו על פניו וכו', עכשיו נדמו עליו כד' עדים וכו'. עיין מה שפירש הרב צאן קדשים. וכתב הרב עיון יעקב לפי פירש"י משמע שנעשה לו נס ממש שטפחו לו הציצית על פניו, וצריך לומר דמה שאומר ונדמו לו כד' עדים, היינו לענין זה רק על צד הדמיון כדרכן של עדים להתרות באדם קודם עבירה, כן היה באלו הציצית הדמיון בזה שטפחו לו על פניו כאילו התרו בו. ואפשר דהכל היה רק על צד הדמיון לפי שהיה נזהר מאד במצות ציצית ונדמו לו כארבעה עדים כאילו טפחו על פניו על ידי כן ניצול, דאי טפחו לו ממש ודאי גם היא ראתה נס הזה ולא היתה הוצרך לשאול אותו מה מום ראית בי, ואף על גב דבשני עדים סגי מכל מקום דקדק לומר כארבעה עדים ולא אמר עדים סתמא משום דהוי כאילו יעידו עליו לרעה שנים אם חטא ושנים לטובה אם יתנצל מן העבירה על פי שנים עדים יקום דבר, עכ"ל:

תוס' ד"ה לבית מדרשו של רבי אחייה, ואינו ר' חייא וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד"ה טלית שאולה כל ל' יום וכו', דדילמא שאלה בטלית דוקא. ועוד הכא דלא מיפטר אלא עד ל' יום משום דעד שלשים יום סברי איניש דשאול הוא, אבל אחר ל' יום נראית כשלו הוא דאין דרך שאלה יותר, אבל מדאורייתא פטורה לעולם כדדרשינן בחולין בראשית גז צאנך וכו'. ועיין בספר צאן קדשים דכן הגיה, וציין דברי תוס' בע"ז דף כ"א ע"א ד"ה הא אמר וכו':

בא"ד דלאו בית דירה דידיה הוא, ומשום הא לא מייתי בפרק קמא דב"ב דף ו' הא דמזוזה גבי נשתהא שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר, והכא דסייעא לרב יהודא דמסתבר ליה לדמות טלית דרבנן למזוזה דאורייתא. [ו]צ"ע אי מצינן למימר דלענין לפטור עד ל' יום הוא דמייתי. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש דבריהם, התם גבי נשתהא וכו' דמייתי התם ראיה ממודר הנאה וכו' ולא מייתי ראיה ממזוזה דאחר ל' יום חייב במזוזה, אבל השתא דכתבו דביתך לא אתי לאפוקי בית אחרים מטעם דמסתבר כיון דלשמור עביד, משום הכי לא מייתי שם ראיה ממזוזה. אבל הכא דמסייע לרב יהודה ממזוזה צריך עיון כיון דטלית שאולה פטורה מדאורייתא לעולם, דכסותך אתי למעט של אחרים ואינו חייב אחר שלשים יום רק מדרבנן, ובמזוזה מדאורייתא [חייבת] דביתך לא אתי למעט של אחרים, אם לא שתאמר דמייתי ראיה לפטור עד שלשים יום, ממזוזה דחייב מדאורייתא אחר ל' יום ואפילו הכי עד ל' יום פטורה, וזה צריך עיון דעד שלשים יום לא צריכה ראיה דממעטינן מכסותך.

והרב ברכת הזבח גורס תיבת כדאמרינן, ומשמע דמייתו ראיה כמו התם לאחר שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר הוא הדין גבי מזוזה. אבל אינם מובנים לי כיון דכתבו דביתך לא אתו למעט של אחרים מכח טעם דמסתבר, מה צריך ראיה לזה דאחר שלשים יום חייב במזוזה, וגם המעיין בספר ישן יראה דכונת התוס' כאשר כתבתי וברור, עכ"ל:

בא"ד הואיל בידו (שלא)[42] **להניחם אלא טעם השוה בכל וכו'.** פירש הרב צאן קדשים הנזכר דקאי על תרוייהו להניחן הציצית בטלית ומזוזה בפתחו ולא ילבש אותו טלית ולא ידור באותו בית כמו שכתבו לעיל שאם ירצה לא ידור בו. והרב ברכת הזבח גריס שלא להניחה, ולא ניחא לי גירסא זו אף על גב דמשמעות אחת להם, חדא דלפי גירסתו אי אפשר לפרשו אלא על הטלית שלא להניחה הטלית, ובמזוזה לא שייך הך סברא, ומשום הכי קאמר הואיל ובידו להפקרן, ועוד שאין לו שייכות למה שכתבו לעיל, אבל להך גירסא קאי על תרוייהו וקאי על מה שכתבו לעיל, וכן הוא בספר ישן, עכ"ל:

גמ' אמר רב ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמנה וכו'. כתב הרב עיון יעקב דכל אלו בהצטרפות יחד עולין ח"י, וסימניך ח"י ח"י הוא יודך, כלומר בח"י מצות אית ביה חיות בתפילין כדאיתא לקמן שהמניח תפילין מאריך ימיו של אדם וילפינן מקרא דישעיה ה' עליהם יחיו, במזוזה כתיב למען ירבו ימיכם, וכן בציצית כדאיתא בשבת דף ל"ב (ע"ב), וכן כהן שאינו מברך מקצר ימיו והמברך מתברך כדאיתא בסוטה דף ל"ט (ע"ב), ולכן קחשיב בהדדי, עיין שם:

שם ואמר ריש לקיש כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו. קשה להרב מצודת ציון שלא הביאו הא דריש לקיש כי אם התרגום, כמו שפירשו שאר המפרשים:

42. בתוס' הגירסא 'בידו שלא להניחן', אך הצאן קדשים מתקן וגורס 'להניחן' כמבואר להלן, וע"כ דצריך להגיה כאן.

תוס׳ ד״ה כל כהן שאינו עולה לדוכן וכו׳, דוקא כשאומר לו עלה כדאיתא בספרי צריך שיאמר להם חזן הכנסת. כן הגיה הרב צאן קדשים, יען כי במסכת סוטה ליתא גירסא זו, וכן כתב הר״ן במסכת מגילה פ״ד דף שע״ה מדפוס סביוניטה בסוף ע״א דהכי אמרינן בספרי (נשא פיסקא לט), עיין שם:

בא״ד ואף על גב דדרשינן מיניה עשה ומפיק ליה וכו׳. פירוש דמפסוק אמור להם דרשינן מיניה לענין עשה שם בסוטה דף ל״ח סוף ע״א, ולא להא דצריך שיאמר להם חזן הכנסת עלה ואז אם אינו עולה עובר בעשה, מכל מקום תרתי שמעינן מינה, וכן כתב הר״ן שם (מגילה טו: מדפי הרי״ף) עיין שם, ועיין בפוסקים באו״ח סי׳ קכ״ח:

ע״ב

בא״ד ואומר ר״ת ששליח צבור הוא פותח בברכינו וכו׳. כתב הרב צאן קדשים שר״ת רוצה ליישב המנהג מה שנוהגין ששליח צבור בעצמו קורא לכהנים משום שנהגו לומר אלקינו בלשון ברכה ותפלה ואין זו הפסקה, ועיין בתוס׳ בברכות דף ל״ד ע״א ד״ה לא יענה, והרב ברכת הזבח כתב דהתם כתבו תוס׳ בהפך דגם שליח צבור יכול להקרות, אבל כאשר כתבתי אינו בהפך, עכ״ל:

ד״ה הסולת והשמן אין מעכבין את היין, משמע הא סולת ושמן מעכבין אהדדי, ותימא וכו׳. ושמא ילפינן ממנחת נדבה וגילוי מילתא בעלמא הוי וכו׳. פירש הרב הנזכר אף על גב דאפשר למיפרך ולא מצינן למילף מהדדי, מכל מקום כיון דגלי לן קרא לגבי מיעוטא מעכב את רובו דשוו להדדי, ילפינן שפיר דגילוי בעלמא היא, עיין שם:

רש״י ד״ה אין הנסכים, הבאין עם הזבח. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל אלא בשחיטת הזבח, דכל זמן שלא נשחט הזבח וכו׳[43]:

תוס׳ ד״ה למנחתם ונסכיהם בלילה ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר. כצ״ל:

בא״ד נפקא לן מדבר[44] יום ביומו וכו׳, כי ההיא דשבח נעוריה וכו׳. כבר רימז לן הרב צאן קדשים כל הני בקיאות, ואמר מר דההיא דשבח נעוריה דילפינן מנעוריה בית אביה, אף על גב דנפקי מקרא אחרינא מוכי ימכור איש, וכן מוהתעלמת עיין בזבחים בתוס׳ דף ט׳ ע״א ד״ה ושלמים, וכן ספר כורתה וכו׳ עיין בתוס׳ דגיטין דף כ״א ע״ב ד״ה ואינו מתגרשת בכסף וכו׳. ומסיק רבא דאך לאותו ואת בנו וכו׳, פירוש ואביי נפיק תרוייהו מאך וכו׳, ומסקינן דבסברא פליגי פירוש ור׳ נפיק מזבח ונסכים תרוייהו הבא זבח ואחר כך נסכים מדזעירי, עכ״ל:

ד״ה מנחתם ונסכיהם וכו׳, ועוד היכי דרשינן מיניה מנחה ואחר כך נסכים הא קרא דבתריה כתיב לפרים ואילים, ואינם כתובים על הסדר דפרים ואילים קדמי, ע״כ. פירוש כשם דפרים ואילים דכתיבי בתריה בקרא וקדמי, כך יהיה פירוש דמנחתם ונסכיהם דנסכים קדמי כיון דאין סדר בקרא, וק״ל[45]:

בא״ד ומאי פריך (*כצ״ל)[46] הא טובא כתיב וכו׳. כלומר הא והא מצו רבנן למידרש מקראי דפרי החג, וק״ל. אלא דקשה קצת אצלי סוף סוף פירכא במקומה היא, ורבנן הא כתיב זבח ונסכים, וצריך לשנות ההוא מיבעי ליה לכדזעירי[47]. ויש ליישב:

בא״ד ונקט מנחה ברישא דדמי לעולה טפי בהקטרה, עכ״ל. כבר הרב הנזכר פירש כונתם דלא תיקשי לרבי הא כתיב מנחה ברישא, וליכא לשנויי ללילה ולמחר דהא כבר שמעינן מדכתב בין עולה לאשה, משום הכי כתבו דנקט מנחה ברישא דדמי לעולה, עכ״ל:

בא״ד ומשמע התם דמיתורא קדריש דהתם גבי נזיר וכו׳, וכתיב נמי ומנחתם ונסכיהם ולמחר נמי שמעינן וכיון דגלי גבי עצרת תו אין לחלק, עכ״ל. וכצ״ל, וכונתם כמו שפירש הרב הנזכר דגבי נזיר דריש מיתורא דלא ילפינן נזיר מעצרת כמו שכתבו לקמן דהוו נסכי יחיד, ולמחר נמי שמעינן דכיון דילפינן דבאים בלילה שמעינן נמי דבאים למחר, וכיון דגלי גבי עצרת דבאים בלילה ולמחר הוא הדין בשאר מנחות ונסכים כמו שכתבו לקמן, עכ״ל. ועיין מה שפירש הרב חק נתן:

43. בהגהות הב״ח אות ב הגיה דברי רש״י כאן באופן אחר. 44. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות טז והצאן קדשים. 45. וכן משמע בצאן קדשים שכונתו לפרש כן, עיין שם. והיינו דמפרשים דאף שהמנחתם ונסכיהם קודם בפסוק לפרים ולאילים, אעפ״כ בודאי שהקרבת הפרים והאילים קודמת למנחה ולנסכים, אך פירוש זה תמוה טובא, דזה לשון הפסוק ׳ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפט׳, ואם כן הפסוק לא מדבר כאן כלל על הפרים האילים והכבשים עצמם רק על המנחות והנסכים שלהם, ואין כאן שום קדימה. אמנם באמת כונת התוס׳ בקושיא זו צ״ב. 46. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יז והצאן קדשים. 47. צ״ב כונתו דאין כונת ר״ת דקושיא זו מזבח ונסכים אינה מתיישבת לפירוש רש״י, רק כל קושיתו כלפי מאי דמקשינן דומנחתם ונסכיהם מיבעיא ליה לבלילה ולמחר, על זה מקשה דאין זה קושיא שהרי כתוב הרבה פעמים ׳מנחתם ונסכיהם׳ וע״כ דאי אפשר ללמוד אחד מהשני משום דמשונים זה מזה, אם כן אין כאן אפילו ייתור אחד ואיך ילפינן לענין בלילה ולענין למחר.

ד"ה כיון דמיתאמרה שירה עלייהו, פירוש להבאים עם הזבח. כצ"ל:

ד"ה אלא דראש חודש ועצרת וכו', ואף על גב דכתיב יהיו לכם לאו עלייהו קאי. פירוש אלא הנסכים כדפירש רש"י בחומש על פסוק תמימים יהיו לכם הכתוב בפרשה וביום הבכורים, למדו רבותינו מכאן שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים:

בא"ד והא דלא פריך מפסח כי היכי דפריך מהני דהא כתיב ביה יהיו, עכ"ל. הרב חק נתן הגיה כך, והוא הדין דהוה מצי פריך מפסח, וכונתו כשם דפריך מהנהו דחג דהא כתיב כמשפטם, וביום הראשון נמי אף על פי דלא כתיב כמשפט הא כתיב ביה יהיו, הכי נמי הוה מצי למיפרך גם כן מפרים וכבשים דפסח ולומר הכי, ואי מפסח הא כתיב בהו נמי יהיו, וליכא למימר דקאי אנסכים כמ"ש דיהיו לכם הכתוב בעצרת קאי אנסכים, דבשלמא התם מצינן לפרשה כן משום דכתיב גביה ונסכיהם מה שאין כן הכא בפסח, וק"ל. ולפי הגהתו וכונתו שייכא שפיר דברי תוס' דלקמן (מה.) ד"ה אלא פרים וכו', דכתבו והא דלא מוקי בראש השנה וכו', משום דבכל חד ליכא אלא פר אחד ואיל אחד, עיין שם:

בא"ד ורש"י פירש ביחזקאל מ"ה דהא דכתיב שם ושבעת ימי החג (*דהיינו חג של פסח) יעשה עולה לה' שבעת פרים ושבעת אילים תמימים ליום, אין לי להעמיד מקרא זה אלא שבעה פרים ושבעה אלים לשבעת הימים פר ליום ואיל ליום, ובא ללמד דאין הפרים מעכבין זה את זה, ולא האילים מעכבין זה את זה, וכן שנינו במנחות, עכ"ל. כונתם לומר דלפי פירוש רש"י ז"ל ניחא דלא פריך הכא מפסח דהא לא מעכבי דהא חזינן ביחזקאל הכי, אלא דקשה הא כתיב בהו יהיו, ואין לומר דקאי אכבשים ולא אפרים ואילים, דגבי עצרת לא אמרינן הכי, זו היא כונתם:

בא"ד ונראה לי דלשום דרשא אתא וכו'. ונאמר כמו דאמרינן לקמן בגמ' (מה.) דיהיו אתא לומר דמעכבין זה את זה אם יש להם כולם, וק"ל:

בא"ד ובספרי דורש גבי פסח הרי שמצא פרים וכו' ולא מצא אילים וכו' שומע אני שלא יקריב עד שימצא כולן וכו'. ומיהו הא דקאמר שומע אני וכו' על כרחין לאו משום דסמיך איהיו, דגבי עצרת דריש נמי הכי התם וכן בחג אף על גב דכתיב ביה כמשפט, ואכל חד מייתי קרא דשבעת ימים אף על גב דלא כתיב לא בעצרת ולא בחג, עכ"ל. כונתם בתחילה הביאו לישנא דספרי למישמע מינה דיהיו אתא לדרשא אחריתי ולאו לעיכובא, ואחר כך כתבו ומיהו הא דקאמר שומע אני שלא יקריב עד שימצאו כולן לאו מכח קרא דיהיו, דלפי הסלקא דעתך היה לעיכובא ואתא קרא דשבעת ימים לשלול זה דיהיו לאו לעיכובא אלא לדרשא אחריתי אתא, בהא חזינן דגם בעצרת ובחג קאמר נמי הכי הספרי שומע אני וכו', והתם לא מצינן לפרשא דאתא שבעת ימים לשלול מכמשפטם דמשמע לעיכובא, וזה אי אפשר דודאי כמשפטם לעיכובא אתא, וכשם דלא מצינן לפרש לישנא דספרי בעצרת ובחג כך הכי נמי לא מפרשינן לה בפסח הך, ולא קאי ספרי אקרא לא בתיבת יהיו דכתיב בפסח ולא בתיבת כמשפטם דכתיב בחג. ולפי זה הדרא קושיא לדוכתא של תוס' דתמהו הא כתיב ביה יהיו דמשמע לעיכובא, ואין לתרץ לספרי דיהיו אתא להיכא דאית להו כולהו דמעכבי וזה יליף מקרא דשבעת ימים. ועיין גם כן מה שאכתוב לקמן בדברי תוס' ד"ה ומנין ודוק, ומעין דוגמא ראיתי בספר צאן קדשים ובספר חק נתן דפירשו כן.

אכן בספר ברכת הזבח משמע דלא סבירא ליה האי פירושא דהקשה מר כך, מלישנא דספרי משמע בהדיא דסבירא ליה דבחג נמי לא מעכבי ואילו בתלמודא דידן חזינן דמעכבי, דקאמר אילימא דחג כמשפטם כתיב בהו, ושמא הספרי חולק אתלמודא דידן וסבירא ליה דלא מעכבא, ולא סבירא ליה דרשא דכמשפט אלא מוקי לדרשא דפרק כל התדיר דף (פ"ט) [צ'] ע"ב דעולות דחג קדמי לחטאת דחג, עיין שם.

ונראה דהרמב"ם פסק כספרי, ולכן סתם וכתב בפ"ח דהלכות תמידין ומוספין הלכה (י"ט) [כ'] ולא המוספים מעכבים זה את זה, הרי שלא מצאו אלא ששה כבשים מקריבין ששה, אפילו לא מצאו אלא אחד בין בראשי חדשים בין בימי המועדות והשבתות, ולא נמצא שום רמז בדבריו שיפסוק בחג דפרים ואילים יעכבו זה את זה, ודרשא דכמשפט מוקי לה כההיא דתדיר, וכמו שפסק בפ"ט דין ז' שם בהלכות תמידין ומוספין. אלא דקשה היאך שבק תלמודא דידן ונקט כספרי, ואפשר דסבירא ליה מדאמרינן במתניתין דלקמן המוספים אינם מעכבים זה את זה ומשמע אפילו דחג, ודלא כסברת המקשן דהכא[48]. וראיתי

48. אך יעוין באור שמח (הוספות סוף זמנים, תמידין ומוספין פ"ח ה"כ) שכתב שמדברי התוס' שהביאו את הספרי לענין אחר, ולא דנו לגבי מה שהוא סותר את דברי הגמ' בדין מוספי החג, מוכח שלדעתם אין ביניהם מחלוקת, והיינו משום דס"ל דדברי הגמ' שזה מעכב

בתוספתא דמנחות פלוגתא דתנא קמא ור׳ יהודה בזה, ואפשר דטעות סופר יש בתוספתא, וצ״ע, עכ״ל. והתוספתא כך מיתניא בפ״ו דמנחות (ה״ו), פרים אילים וכבשים מעכבין זה את זה, ר׳ יהודה אומר פרים אין מעכבין זה את זה מפני שמתמעטים בחג, אבל אילים וכבשים מעכבין זה את זה, עד כאן לשון התוספתא:

דף מ״ה ע״א

גמ׳ לא אילים דתורת כהנים מעכבי ליה לאיל דחומש הפקודים, ולא איל וכו׳. עיין ברבינו עובדיה ובהרמב״ם ומה שכתב עלייהו רבינו תוספות יום טוב:

רש״י ד״ה לא אילים דתורת כהנים הבאים וכו׳. כצ״ל[49]:

ד״ה מעכבי לאיל דחומש הפקודים וכו׳, ולא אאילים דלחם קאי. כצ״ל, ומסיים הרב צאן קדשים פירוש דהדדי מעכבין וטעמא דכתיב יהיו:

תוס׳ ד״ה אלא פרים דאפילו אהדדי לא מעכבי, והא דלא מוקי לה בראש השנה וכו׳. כבר פירשתי כונתם לעיל (מד:) בד״ה אלא דראש חודש, דזה קאי למה שאמרו דהוא הדין דהוה מצי למיפרך מפסח וכו׳, והשתא אמרו דהוה מצי לאוקמי אפר דראש השנה ויום הכפורים ושמיני עצרת. ותירצו דזה מן הנמנע דפרים קתני, ובהנהו ליכא אלא פר אחד, וק״ל. ושוב הקשו אכתי הוה מצי לשנות בפרים ואילים דעלמא כדמשני ביומא דף (ו׳) [ז׳] פר דעבודה זרה ואילו של אהרן, גבי הא דקתני היה מקריב מנחת פרים ואילים, ותירצו דלא דמי להכא כלל, וכונתם פשוטה ואיני צריך לבאר כאשר תראה שם ביומא:

רש״י ד״ה לפי שנאמר בתורה, בראש חודש. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, שבעה כבשים בני שנה שבעה, וכן הגיה הרב צאן קדשים:

תוס׳ ד״ה ומנין שמעכבין זה את זה, פירוש כשיש להם כל הצורך, וכהאי גונא דריש בספרי שהבאתי לעיל, עכ״ל. והוא בדיבור דלעיל (מד:) המתחיל אלא דראש חודש שהביאו לישנא דספרי שאמר יכול אפילו כולן מצויין תלמוד לומר פרים בני בקר וכו׳, ומשום דלא יליף הספרי מתיבת יהיו כתבו בספרי דריש בכהאי גונא, ולא כתבו וכן דרשי בספרי, וק״ל:

בא״ד אי נמי קא משמע לן כרבנן דפליגי עליה דר׳ שמעון וכו׳. הא דכתבו אי נמי נראה לי משום דהציעו דהספרי מפיק לה מקרא אחריתי אם יש להם דמעכבי, ולזה אמרו דתיבת יהיו דריש לה כרבנן דבעינן פרים ונסכים ולא כסברת ר׳ שמעון, ולר׳ שמעון תיבת יהיו אתא כגמרתין דאם יש להם כולן מעכבי ולא מילפותא דספרי דיליף מפרים בני בקר שנים, וכדי שיבא דרשא דיהיו לספרי ככולי עלמא כתבו עוד אי נמי דאם יש לו כבשים ואין לו לתמיד של בין הערבים, אמנם סיימו דצריך עיון לומר כן כיון דמגמרתין לקמן דף ע״ט משמע איפכא, ולא ניחא לומר דפליג ספרי עם גמרתין במקום דלא חזינן בהדיא האי פלוגתא, ומשום דלא הא ולא הא לא ברירא להו לומר לספרי, לכן לעיל בסוף הדיבור אלא דראש חודש לא אמרו לספרי דרשא דיהיו אתא לאחד מזה, ודוק:

גמ׳ פרשה זו עתיד אליהו לדרשה, תניא נמי הכי וכו׳. [ו]**כל נבלה וטרפה וכו׳. רבינא אמר כהנים איצטריכא ליה וכו׳. וכן תעשה פר אחד וכו׳ עד מלמד שאין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.** עיין בספר טירת כסף בדף ע״ח (ע״ב) ובדף קמ״א ע״ב [ע״ג] וד׳ דעמד בכל הדקדוקים דאיכא לדקדק בהני מימרות, ובפרט מאי דכל חי מרגיש וכי ר׳ יוחנן לא הוה מצי לפרשה כרב אשי או פירוש אחר דהחליט ואמר דצריך אליהו לעתיד לבא לפרשה, וברוחב בינתו תריץ יתיב דלאו הכונה היא כך, אלא מה שהקריב אליאו בשעת איסור הבמות בזמן אחאב צריך שיתן טעם ולמידרש האי קרא, וקושר קשרים כל הני מימרות אהדדי בקשר של קיימא, לך נא וראה ההיא פלפולא אריכא (בספר הנ״ל שם) בדף קמ״ב וקמ״ג. גם אשור בספר עיון יעקב דבקיצור בהאי מימרא ראשונה של ר׳ יוחנן על פסוק באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש, דרך קסתו בדרך הרב הנזכר בקיצור, אך באחרת דכל נבלה וטרפה הניחה לפרשה, עיין שם.

וחזי הוית בספר פתח עינים שהביא מה שראה בחידושי הרשב״א כתב יד[50] שכתב דאליהו יכול לפרשה באחת מן המדרשות דשכיח התם, והקשה מר כפי דבריו דהוה שכיחא אליהו, אמאי לא פשט להו כל התיקו שבתלמוד וגדולי הדורות דאיתחזי להו איך

במוספי החג היינו לגבי אותו מין כגון שאם חסר לו אחד ממין הפרים אינו יכול להקריב את כל חשבון הפרים, וכן לגבי האילים והכבשים, ודברי הספרי הם לגבי אותו המין שאם יש לו את כל הפרים יכול להקריבם ויכול להקריב את כל המין לבדו. ועיין שם שהאריך לבאר לדעת הרמב״ם כעין דברי הברכת הזבח שזה תלוי במחלוקת הסוגיות מסוגיא דידן לסוגיא דכל התדיר. ובחזון איש מנחות סי׳ לג ס״ק יט כתב שכל דברי הגמ׳ ללמד עיכוב בקרבנות החג ובקרבנות הבאים עם הלחם לא נאמרו אלא בדרך אפשר ואינם לפי המסקנה. **49.** וכן הגיה בהגהות הב״ח אות ד. **50.** וכן בשם הגדולים (מערכת שי״ן אות יט ומערכת י אות רכד) ייחס רבינו החיד״א חיבור זה להרשב״א. אך כבר גדולים וטובים פקפקו בייחוס הספר להרשב״א, והגאון ר׳ אלחנן וסרמן בידיעות נכבדות בראש

לא בעו מיניה דליפשוט כל תיקו. והביא על זה מה שראה בליקוטי רבינו בצלאל בגיטין כתב יד דמקשה הכי משם גיליון תוס׳, ומתרץ דתרי אליהו הוו אחד פינחס ואחד אליהו, אך לדברי הרשב״א קשה, ולא נכחד דגם תירוץ הגיליון דחוק הוא, דבכל מקום שהוזכר בש״ס ובמדרשים אליהו הוא אליהו זכור לטוב הנביא.

אמנם דבר ה׳ בפיהם אמת כי אליהו זכור לטוב יש לו כמה בחינות וכשהיה נגלה לאבותינו היה בבחינה אחת, וכשאין בו אלא בחינה אחת לא אפשר ליה לפשוט התיקו בש״ס, אבל לעתיד לבא שיבא בכל בחינותיו אז פושט והולך הכל, עיין שם דעשה לו סמוכות מדברי רבינו האר״י ז״ל המובא בספר חסד לאברהם עין יעקב נהר נ״ו עיין שם, והכי דייק לשון ר׳ יוחנן דאמר אליה עתיד לדורשה, עתיד דייקא ולא לעת עתה כי אין לו אלא בחינה אחת, עכ״ל. גם אשור בספרו החשוב ברכי יוסף א״ח סי׳ ל״ב אות ד׳, ובפתח עינים עצמו בגיטין (ו: ד״ה אשכחיה) דף קכ״ו ע״ב (בדפוס ליוורנו), ובספר מראית העין ריש גטין:

תוס׳ ד״ה מילואים וכו׳, ודבר תימא הוא מי דחקו לחש״ם וכו׳. עיין בספר חק נתן מה שתירץ:

גמ׳ כל נבלה וטרפה וכו׳ כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי וכו׳. כבר ציינתי לעיל דעיניך תחזינה בספר טירת כסף לראות קשר מימרא זו עם הקודם, ולמתק דברי ר׳ יוחנן שאמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה דמאי כולי האי, עיין שם בדף קמ״ב וקמ״ג. והרב פתח עינים הביא משם מקשים דילמא נימא כמו שמבואר בחולין דף ל״ז (ע״ב) נבלה וטרפה לא אכלתי שלא אכל בשר כוס כוס, ולעתיד לבא כל הכהנים יזהרו בהם, ואמאי אמר ר׳ יוחנן דאליהו עתיד לדורשה ומי צריך כולי האי ועד שיבא שיהיה במהרה בימינו לא מצינן לפרשה. ותירץ דזה מדת חסידות היא וכל אחד יוכל לעשות כך ולא שיהיה מצוה חדשה לכהנים, וקרא דלא יאכלו משמע אזהרה וזה אינו דהתורה לא תשתנה, עיין שם:

רש״י ד״ה שלש מאות גרבי שמן, להדליק בלילה ולדרשו, עכ״ל. ובשבת דף י״ג ע״ב (ד״ה גרבי) כתב למזונות נמי, וסוד ה׳ ליריאיו, עיין שם:

תוס׳ ד״ה הואיל ואישתרי מליקה, אף על גב דלעיל פרכינן שכן מצותו בכך וכלאים נמי אסרינן להו בלא קרא, מכל מקום אתא לאורויי לך דלא ניטעי למילף מיניה, עכ״ל. וכונתם דכלאים אסרינן לגבי כהנים אף על גב דאישתרי לגבי עבודה, מהאי טעמא דמצותו בכך, וק״ל:

בא״ד ולמאן דאמר אין שחיטת העוף מן התורה פירשתי בחולין (דף ך׳), עכ״ל. כלומר למאן דאמר אין שחיטת העוף מן התורה מליקת העוף לא הוי בכלל נבילה, ושם פירשו בדף ך׳ סוף ע״א ד״ה לא אמרן, דקרא נקט נבלה אגב טריפה, עיין שם, ועיין בספר טירת כסף דף קמ״ג:

גמ׳ וכן תעשה בשבעה בחדש, אמר ר׳ יוחנן אלו שבעה שבטים שחטאו ואף על פי שאין רובה של קהל, ע״כ. רש״י ביחזקאל מ״ה פירש ועשו שבעה שבטים שהם רוב ציבור, ואתמהא דהוא הפך ר׳ יוחנן בשמעתין, וכן ראיתי בספר פתח עינים דהקשה כן, ותירץ דאפשר דמה שכתב רש״י שהם רוב ציבור, כונתו שהם שבעה שבטים שהם רוב השבטים דפשו לה חמשה שבטים, ולצד זה קאמר רוב ציבור, אמנם במספר נפשות אינו רוב ציבור, עכ״ל. ואנכי הצעיר לא המתקתי את תירוצו, ובעיני השפל עדיין לחלוחית הקושיא במקומה היא, דהכא בשמעתין אמרינן דחידושא היא שהביאו פר העלם דלפי הדין היו נידונין כיחידים כדפירש רש״י לפנינו, ובפירושו ביחזקאל משמע דמן הדין נתחייבו להביא פר העלם משום שהיו רוב ציבור, ועדיין דברי רש״י ביחזקאל צריך ישוב:

תוס׳ ד״ה בשבעה שבטים שחטאו וכו׳, והיינו מאיש שוגה ששגגו בהוראתם ומפתי שהלכו ציבור ועשו פתאים על פיהם. כן הגיה הרב הנזכר (פתח עיניים). והא דסיימו תוס׳ והא דלא כר׳ יהודא כלומר דר׳ יוחנן אתיא דלא כר׳ יהודא בהוריות דף ה׳ דבעי פר לכל שבט וכו׳, עיין בספרו הנחמד שער יוסף דף מ״ז (ע״ב), ובספר החשוב הנזכר טירת כסף דף קמ״ג ע״ב, ושם תראה גם כן קשר מימרת רב יהודה משם רב דאמר זכור אותו האיש לטוב, עיין שם:

ד״ה וכי מדת פרים ואילים אחת היא, תימא דליפרוך וכי יש שם איפה, עכ״ל. כלומר הלא אמרה תורה ג׳ עשרונים לפר, וק״ל:

שו״ת הרשב״א עמ״ס יבמות כתב ״חידושי מנחות שנדפסו ע״ש הרשב״א אינם כלל להרשב״א כנראה לעין, ושמעתי מכבוד רבינו בעל חפץ חיים זצ״ל כי מסגנונו נראה שהוא תוספות רי״ד כי הוא מעתיק לשון רש״י בשם ״לשון המורה״ וזהו דרכו בתוס׳ רי״ד. ובשם הגאון ר׳ יהושע ז״ל מקוטנא אומרים כי הרשב״א הזה הוא ר׳ שלמה ב״ר אברהם מן ההר רבו של ר׳ יונה. ועיין בהקדמת האסיפת זקנים שנדפסה בתלמוד בבלי מהדורת עוז והדר המורחבת מה שהובא עוד בנידון זה.

בא"ד ואיפה לאיל להוציא ממנה שני עשרונים סלת, כמו ששנינו וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא"ד שנתות היה בהין וכו'. פירש הרב הנזכר, והיה מקריב שמן לפי הסולת לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו, ועיין ברש"י ביחזקאל:

ע"ב

מתניתין הלחם מעכב את הכבשים, ואין הכשבים מעכבין את הלחם דברי ר' עקיבא, ע"כ. עיין ברבינו תוספות יום טוב:

שם אמר ר' שמעון הלכה כדברי בן ננס, ע"כ. עיין מה שכתב רבינו תוספות יום טוב ומפרשי המשניות זלה"ה ובספרי הקטן נזיר שמשון, ועיין לקמן מה שאכתוב בעזרת השם בדף ע"ד ע"ב על דברי רש"י (ד"ה לאפוקי) שהביא שלשה פירושים:

תוס' ד"ה קרבו כבשים בלא לחם, פירש בקונטרס שלא היה להם אלא מן, וקשה דפרק ב' דיומא מוכח דתגרי אומות העולם היו מביאין להם מיני מאכל וכו'. ברש"י שלפנינו ליתא[51], אבל הרמב"ם ורבינו עובדיה כתבו כן, והרב קול הרמז הקשה עליהם שהרי היה אפשר להם ללכת לאיזה ישוב לקחתו וכמו שכתוב תרגום שיר השירים בפסוק אשכול הכופר (ו, יד) שהיו הולכים לכרמי עין גדי ליקח היין לנסכים. ונראה שהענין הוא דאין שתי הלחם באין כי אם מהארץ כדלקמן ריש פרק ח', ואחר כך מצאתי ברש"י ושמחתי, עכ"ל. וחזי הוית בספר פתח עינים דכן הקשה בתוקף כקושית הרב קול הרמ"ז, והוסיף שהרי מקרא מלא בלחם הפנים (שמות מ, כג) ויערוך עליו ערך לחם, וכתיב (במדבר ד, ז) ולחם [ה]תמיד עליו (תהיה) [יהיה]. אך לא תירץ כלום, ואשתמיטיתיה דברי הרב קול הרמז הנזכר דתירץ דשתי הלחם היו צריכין להביא מן הארץ וכמו שכתב רש"י ז"ל לפנינו.

ובספר מראית העין שלו הביא מה שמצא בפירוש התורה לרבינו אפרים ז"ל כתב יד בסוף פרשת בשלח משם גאוני קמאי, דמהמן נעשה כגרעיני חטה מגובל כעיסה שיש בה מים הרבה, וזהו ודגן שמים נתן למו, ומקריבין ממנו למנחות וללחם הפנים, עכ"ל, וראה זה דבר חדש, סיים הרב הנזכר זלה"ה עיין שם. ועיין בתשובות הרשב"ש סי' ז"ן, ובתשובותי בספר מגד שמים סי' ל'. ועיין לקמן בדף צ"ה מה שאכתוב בעזרת השם:

בא"ד ואומר ר"ת דהיינו טעמא דכתיב כי תבואו אל הארץ וכו'. מיהו קשה דאם כן אף קרבניהם לא יקריבו. ויש לחלק משום דשתי הלחם איקרו ביכורים וכו'. כצ"ל, במחיקת שתי תיבות ונראה לפרש. ומה שכתבו ור' עקיבא לטעמיה וכו', עיין מה שהקשה הרב חק נתן, וכמו שאכתוב לקמן:

ד"ה הלכה כר' שמעון בן ננס, תימא הילכתא למשיחא כדפריך בפרק בית שמאי וכו'. עיין שם (בד"ה הלכתא) מה שכתבו דדוקא רב יוסף פריך הכי, וגם כתבו שם ובסנהדרין דף נ"א ע"ב משם רבינו חיים דלא פריך הכי הילכתא למשיחא אלא היכא דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסורא, ועיין בספר יבין שמועה כלל ש"א ש"ב ש"ג ובספר חק נתן בחידושיו על מסכת זבחים על דף מ"ה מהש"ס, כאשר רמזתי בספרי הקטן מדבר ציון ח"ב מערכת ה"א, גם אשור בתוס' בנדה סוף פרק קמא דף י"ב סוף ע"ב ד"ה דמתני:

גמ' דילמא הכי קאמר רחמנא אי בעי פר ושני אילים ליקרב, ואי בעי שנים פרים ואיל אחד ליקרב, מדאישתני סדרן שמע מינה אחריני נינהו, ע"כ. פירוש לעולם אימא לך דאלו ואלו כולם אחד הן בין האמורים בפרשת אמור ובין האמורים בפרשת פנחס, וזה תלוי בבחירת המקריבים אם ירצו להביא שני פרים ואיל אחד יביאו ואם ירצו להביא שני אילים ופר אחד יביאו, רק שיהיו שלשה בין כולם, ומשום הכי כתב בפרשת אמור באופן אחד ובפרשת פנחס באופן אחר. ומשני מדמשני סדרן דבפרשת אמור כתיב בתחילה כבשים ואחר כך פרים ואילים, ובפרשת פינחס כתב ברישא שני פרים ואיל אחד, ואחר כך שבעה כבשים משמע דלא זה כזה[52], כן פירש הרב קרבן אהרן בפרשת אמור (פרשה י תחילת פי"ג אות ו) דף ר"ן ע"ג. והוסיף לכתוב וממאי דכתב (בפרשת פנחס) [הכא] ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים, אין ראיה להכריע דאלו הם אחרים, דאילו לא היה אלא זה הוה אמינא דמאי דחסר התם ביאר הכא, עכ"ל.

והרב חק נתן כתב איכא למידק במאי פליגי ר' טרפון ור' עקיבא אם נאמר דפליגי בהכי דר' עקיבא סבירא ליה דכבשים האמורים בחומש הפקודים אינן הן הכבשים האמורים בתורת כהנים ור' טרפון סבר דהן הן עצמן, הא ליתא דמהיכא משמע דר' טרפון סבר הכי, הא ר' טרפון לא קמיירי בהא כלל, ולא קאמר אלא מלמד שלא נתחייבו בכבשים וכו', ובהא

51. והשיטה מקובצת אות י הוסיף כן בשם נוסח אחר. 52. פירוש זה צ"ב קצת דלכאורה אין כאן הוכחה כ"כ משינוי מקום הכבשים אם כתובים בתחילה או בסוף. ויעוין בשפת אמת שביאר [בדעת רש"י] שכונת הגמ' שכיון שבכל קרבנות המוספין כתובים הכבשים לבסוף,

אף ר׳ עקיבא מודה. ועוד קשה מה שכתבו תוס׳ משם ר״ת דר׳ עקיבא אזיל לטעמיה דכי תבואו לאו דוקא, ורצו לומר דקרבו במדבר הלחם והכבשים, והא ר׳ עקיבא קאמר ומה שאמור בתורת כהנים לא קרב במדבר, לכן נראה לי דטעות נפל בספרים, וכן צריך לומר דברי ר׳ טרפון יכול הן הן כבשים וכו׳, ותיבות ר׳ עקיבא אומר נמחק וכן הוא בתורת כהנים, והוא סיום הברייתא סתמא, וליכא מאן דפליג דכולי עלמא כבשים האמורים בחומש הפקודים אינן הן האמורים בתורת כהנים[53], ומהתימא ממרן הכסף משנה ז״ל שכתב בריש פ״ח דהלכות תמידין ומוספין דר׳ טרפון פליג בהאי, עכ״ל:

רש״י ד״ה והאמור בתורת כהנים לא קרב במדבר, כדאמרן שלא נתחייבו בכבשים קודם שנתחייבו בלחם, עכ״ל. פירש הרב הנזכר (מק נתן) דרצה לומר שלא נתחייבו בכבשים אלא עד שנתחייבו בלחם דהיינו בכניסתם לארץ, ואז אף על פי שאין להם לחם מקריבין כבשים לבד, אבל במדבר שלא נתחייבו בלחם לא נתחייבו בכבשים ואינם יכולים להקריב כבשים לבד, עכ״ל. וכן כתב הרב קרבן אהרן (פס פות ד) בדף ר״ן ריש ע״ג, עיין שם:

תוס׳ ד״ה שבעת כבשים, אף על פי שאין לחם מדלא כתיב והקרבתם עם הלחם שבעת כבשים. כצ״ל[54]. והרב קרבן אהרן שם כתב באופן אחר, מדלא אמר והקרבתם שבעה כבשים על הלחם[55], משמע שהלחם סיבה עליהם ואם אין לחם אין כבשים, ומדלא כתב כבשים עד אחר שאמר על הלחם, והוא דיבור בלתי מסודר דאחר דאמר והקרבתם היה ראוי שיאמר הכתוב הנקרב, ואחר כך יאמר על מה נקרב, ואם כן מדשנה ולא אמר שבעה כבשים עד אומרו על הלחם משמע דהכבשים אינם תלוים בלחם אלא יביא כבשים בלא לחם, עכ״ל:

ד״ה מדאישתני סדרן, משמע אי לא אישתנו הוה אמינא דחד נינהו, וקשה דבפרק בא לו מצריך אחד לאשמועינן איל כאמור בתורת כהנים זהו האמור בחומש הפקודים וכו׳. כלומר אם כן בלא שינוי אילו לא הוה תיבת אחד לא הוה אמרינן דחד נינהו ואיך אמרינן הכא בהפך. ותירצו דהשינוי הוא דהכא כתיב פרים ושני אילים והכא כתיב איל אחד ושני פרים, ועיין מאי דכתבתי לעיל משם הרב קרבן אהרן בפירוש הסוגיא (ד״ה גמ׳ דילמא). וסיים הרב צאן קדשים על דבריהם ולא כתב ג׳ פרים וג׳ אילים שמע מינה אי בעי קאמר, והיינו כדרשה דהתם אחד ולא שנים, ופירושו דמשום הכי קאמר מדאישתני סדרן, עכ״ל. עיין שם:

גמ׳ מאי נפקא מינה הא תנא דבי ר׳ ישמעאל ושב הכהן וכו׳, הני מילי היכא דליכא דדמי ליה וכו׳. עיין לעיל בתוס׳ דף ד׳ ריש ע״א ד״ה מאי נפקא מינה, ומה שכתבתי שם:

שם ור׳ עקיבא לילף יהיו מיהיו, דנין דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה לכהן, ע״כ. סיים הרב חק נתן, ובן ננס סבר כהתימא של תוס׳ (ד״ה דנין) אדרבה דנין דבר שממנו קרב למזבח וכו׳, ואף על גב דכתבו דהאי צד מסתבר טפי, מכל מקום בן ננס ניחא ליה בההוא צד, משום טעמא דקאמר במתניתין שכן מצינו וכו׳, עיין שם:

שם ואיבעית אימא בקרא גופיה קא מיפלגי קדש יהיו לה׳ לכהן, ר׳ עקיבא וכו׳, עד דאמר רב הונא קנאו השם ונתנו לכהן. עיין בספר קרבן אהרן (פרשה י תחילת פי״ג אות ט) בדף רנ״א ע״א וב׳ דביאר כל הסוגיא ביאור רחב כדרכו הטוב, ואמר מר טעמא דקאמר הש״ס איבעית אימא מפני קושית התוס׳ דהקשו בד״ה זו היא שיבה זו היא ביאה דנילף תרוייהו, עיין שם. וכן כתב הרב צאן קדשים והרב למנצח לדוד גם כן, וכתב עוד דגם אוקמתא בתרא דחיקא בטעמא דבן ננס, דלדידיה ודאי הוה ליה למימר לה׳ ולכהן, עיין שם:

תוס׳ ד״ה גמר יהיו מתחיינה, ואף על גב דקאי אלחם לבד ואכבשים לבד כדאיתא בהקומץ רבה. מיהו מסתבר ליה דלא ניקום אעיכוב כבשים בלחם, ותימא הוא, עכ״ל. כונתם היא דכיון דתבת יהיו דכתיב בקרא אמרינן לעיל בדף כ״ז (ע״ב) דקאי בין ללחם ובין לכבשים, דאמרינן התם שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה הויה, שתי חלות הויה, אם כן אמאי קאמר הכא דשאני הא מהא זה מעכב וזה אינו מעכב, אפ״ה הכי מסתבר ליה דלא ניקום אעיכוב כבשים בלחם. אך תימא הוא לומר כך דמאחר דמצינן למיגמר מתרוייהו, למה לא גמרינן ונאמר דיהיו קאי אתרוייהו אלחם והכבשים וזה מעכב את זה, והניחו בתימא. וכבר כתבתי משם הרבנים הנזכרים זלה״ה דדין הוא טעמא דקאמר הש״ס איבעית אימא, והיא מכח קושייתם:

ורק בקרבנות האמורים בפרשת אמור נאמרו הכבשים בתחילה, מזה מוכח שאין קרבנות אלו קרבנות מוספים. 53. וכעין זה כתב הרש״ש, אלא דהוא כתב דלדעת התוס׳ מה שמבואר בברייתא דבמדבר לא קרב הלחם אלו הם דברי רבי טרפון, ור״ע פליג עליה. וכן בפסקי רי״ד לא גרס התיבות ׳אמר רבי עקיבא׳. 54. וכן הגיה הצאן קדשים. 55. וכן מבואר בשיטה מקובצת כתב יד ובחק נתן.

ד"ה וכן ננס לילף יהיו מתחיינה וכו', ואף על גב דאמר טעמא במתניתין שכן מצינו במדבר מ' שנה, פריך שפיר אפילו הכי עדיף טפי ללמוד יהיו מתחיינה מללמוד יהיו מיהיו, דלא דמי דחדא שבעה כבשים וחדא שתי כבשים. ומשני יהיו מיהיו יליף דדמי ובתר דאסיק כך פריך לר' עקיבא כיון דעדיף אף על גב דלא דמי אהדדי. כאמור דזה שבעה וזה שנים ודוק. ועיין בספר ברכת הזבח דבקיצור פירש כן כפי דעתי הרעועה:

בא"ד ובתוספתא ובתורת כהנים משמע דאמר ר' עקיבא דבר שקול מי מכריע ואמר בן ננס אני אכריע, עכ"ל. לכאורה קשה לישנא דכתבו משמע, הלא כל העיני בשר לו רואה בין בתוספתא ובין בתורת כהנים דהכי אמר ר' עקיבא עדיין הדבר שקול, ואמר בן ננס וכו', אלא כונתם היא דמתורת כהנים ומהתוספתא משמע דלא אמר בן ננס טעמיה שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר וכו', לא אמר אלא אחר שאמר לו ר' עקיבא מי מכריע, לא כאשר עינינו רואות במתניתין דאמר ליה תכף שאמר לא כי אלא הכבשים וכו' שכן מצינו וכו', ודוק. ועיין בספר קרבן אהרן (פר' אמור פרשה י תחילת פי"ג) דף רנ"א ע"ב פירוש נכון בהא דהכרעה:

ד"ה זו היא שיבה זו היא ביאה, צריך עיון אי מצינן למילף מתרוייהו אמאי לא ילפינן, עכ"ל. כבר כתבתי לעיל (ד"ה ואיבעית) משם הרבנים כונתם, ומכח קושייתם אמרה הש"ס איבעית אימא:

ד"ה דנין דבר שמתנה לכהן, תימא אדרבה דנין דבר שממנו קרב למזבח וכו'. ויש לומר דהאי צד מסתבר ליה וכו'. כבר כתבתי לעיל [בדברי הגמ'] בד"ה ור' עקיבא משם הרב חק נתן דבן ננס סבר כתמיהתם:

ד"ה דאמר רב הונא קנאו חשם וכו', פירש בקונטרס סוף הגוזל קמא קאמר הכי, וליתא התם, ותו דהתם קאמר בברייתא וכו'. כן הגיה הרב הנזכר (בן קדשים), וכתב דכן הוא בספר ישן, ופירש דלא מצינו דברי רב הונא התם:

דף מ"ו ע"א

גמ' יצא לחמה עד שלא שחטה מכניסה ושוחט, ע"כ. מכאן תמה הרב חק נתן להרמב"ם בפרק י"ב דהלכות פסולי המוקדשין דין י"ד דהשוה דין יצא לנפרס או נטמא, ולא חילק כאשר חילק בשמעתין ובכולהו פסק דיביא אחר, ואינו כן דביוצא לחמה מחזירה, והצ"ע[56].

ולא ידעתי אמאי לא הרגיש גם כן מאי דפסק בנטמא לחמה משנשחטה, דבברייתא שלפנינו מיתניא דידי נדרו יצא, ואיהו השוה לכולהו דידי נדרו לא יצא, אלא ודאי מוכרחין אנו לומר כאשר כתב הרב קרית ספר דהכי הוה גריס רבינו, אם כן גם ביצא הוה גריס עד שלא שחטה יצא לחמה מביא לחם אחר, והכי הוה גריס גם כן מרן כסף משנה דמקורו הערה ברייתא זו והרב קרית ספר נמי, והם ראו ולא תמהו, וק"ל. ועיין בתוס' בד"ה משנשחטה. הן אמת דכפי זה דגרסינן הכי, לא נדע טעמא אמאי אם יצא קודם שנשחטה מביא אחר ולא היא עצמה, כיון דלא נקדשה עד שחיטה ולא נפסלה ביציאה, וזה באמיתות צריך ישוב:

רש"י ד"ה רחמנא קרייה שלמים וכו', אבל כבשי עצרת עם לחמה אינו קרוי שלמים, ע"כ. וכן הגיהו המחדשים[57], וכונתו כמו שפירש הרב חק נתן דרצה לומר כשהזכיר הכתוב כבשי עצרת עם הלחם לא קראם בשם שלמים, כמו שקרא לתודה גם עם הלחם בשם שלמים, להורות בא שאם שחטן עם הלחם ואבד הלחם אבדו הכבשים, כגון שהיה הלחם עמהם בשעת שחיטה שוב אין להם דין שלמים ולא יקרבו עוד, מה שאין כן בתודה שהכתוב קראם שלמים אפילו בהיותה עם הלחם, להורות שדין שלמים יש לה ואף אם נפסל הלחם לא תפסל התודה, עכ"ל:

תוס' ד"ה ואיזו היא זיקה שלהן זו שחיטה וכו', והיינו כרבי וכו', ולר' אלעזר בר' שמעון קשה נהי דאם אבד הלחם וכו'. כמו שהוא לפנינו בתיבת קשה נהי וכו', הכי גריס הרב ברכת הזבח, אמנם הרב צאן קדשים כתב דבספר ישן ליכא תיבת קשה, והדבר מוכרח מצד עצמו דמאי קושיא שייכא לר' אלעזר בר' שמעון, אלא דבריהם בניחותא היא נהי וכו' ולא לשון קושיא, וכונתם לומר דסוגיא זו אתיא כר' ולא כר' אלעזר בר' שמעון. ולפי זה צריך למחוק תיבות וצריך עיון בתר תיבת בכולהו, ולהניחם סמוך ונראה בתר התיבות ונאכלין בחוץ, וצריך עיון הא דאיפליגו אביי וכו', וכן הגיה הרב הנזכר ופירש דבריהם, עיין שם:

בא"ד הא אית ליה פדיון כדפריך בפרק קמא דפסחים (דף י"ג). כצ"ל:

בא"ד שחט שני כבשים וכו' ומניפין וכו'. כצ"ל:

בא"ד אביי אמר קדוש ואינו גמור, רבא אמר קדוש ואינו ניתר. כצ"ל וכו', ואם כן מאי אבד הלחם דהכא

56. ובמרכבת המשנה (ח"ג) תירץ שהרמב"ם פסק כהתוספתא (פ"ח הי"ג) דקתני יחזור וישחוט עליה' ומפרש הרמב"ם דר"ל דיחזור ויביא לחם אחר. אכן החזו"א (מנחות סי' לב ס"ק לג) פירש דדברי הרמב"ם דיביא לחם אחר לא קאי כלל איוצא אלא על הנפרס ונטמא גרידא, ולפי"ז אין לנו רמב"ם כלל כנגד הגמ' בזה. 57. וכן הוא בגליון בשם נוסח אחר. אבל בטהרת הקודש ובישר וטוב קיימו הגירסא

ואין לומר אבד מליקרב דפשיטא דאינו חזו לזבח אחר, כן הגיה הרב הנזכר. ופירש כונתם דהקשו לאביי דסבירא ליה לרבי לקמן דתפיס פדיונו, אם כן לא אתיא סוגיא דהכא אפילו כרבי דאמרינן הכא אבד הלחם, עיין שם:

בא"ד ושמע מינה כיון דנפדו פקעה קדושת תנור, והוי כאילו נאפה בתנור דחול דלא מקדשו, ותימא הוא, עכ"ל. פירש הרב הנזכר למה פקעה קדושת תנור, כיון דתפיס פדיונו ולא הוקבעו לאותן כבשים למה אינו חזו לזבח אחר, עכ"ל. ודע דהתוס' היו גורסים לקמן (מז.) הפך ממה שהוא לפנינו בגמ', דאמרינן מאי בינייהו איכא בינייהו למיתפס פדיונו לאביי לא תפיס פדיונו לרבא תפיס פדיונו, וכמו שכתב רש"י ז"ל דהגירסא שלפנינו שיבוש הוא וצריך להפכה עיין שם, וגם בתוס' שם דמקיימים הפוך הגירסא:

בא"ד והא דלא קאמר איכא בינייהו אליבא דאביי דלר' אלעזר בר' שמעון יכול לפדות את הלחם וכו', [ו]יש לומר הא דר' אלעזר בר' שמעון נמי הכי אית ליה אי סבירא ליה דתנור מקדש, ולאו מטעמיה דהכא פליג עליה, עכ"ל. וכונתם היא כאשר פירש הרב הנזכר דר' אלעזר בר' שמעון לא פליג ארבי מטעמיה אי תנור מקדש או לא, דעיקר פלוגתא דלרבי שחיטה לחוד מקדש ולר' אלעזר בר' שמעון שחיטה וזריקה דוקא, וק"ל, עיין שם:

בא"ד ותימא דמשמע הכא דאי תנופה עושה זיקה אבדו הכבשים אבד הלחם (*כצ"ל), ואמאי הא מדר' אלעזר בר' שמעון נשמע וכו' ויש להם פדיון. כצ"ל:

בא"ד כי ההיא דסוף לולב וערבה דיש שיעור למים, כצ"ל, ואפילו ר' אלעזר בר' שמעון מודה הכא דתנופה קבעה. כן הגיה הרב הנזכר ז"ל[58]:

בא"ד והא דמיבעיא לקמן כבשי עצרת וכו', וכל שכן שאסורין באכילה. פירש הרב הנזכר דאינו קאמר לר' אלעזר בר' שמעון דזריקה היא מקדשה וכיון שזרק שלא לשמן יהיה הלחם מותר באכילה, הא התם הוי התנופה חשיבה ומודה ר' אלעזר דתנופה קבעה, אלא דפריך לר' אלעזר בר' שמעון הלחם אסור:

בא"ד ובקונטרים פירש לקמן גבי פודן בחוץ לר' אלעזר בר' שמעון דפריק להו קודם זריקה וכו'. הרב ברכת הזבח כתב דזה כתבו לתרץ התימא דלעיל, דדוקא לקמן שייך פדיון מטעם שהוא קודם זריקה ומיגו דחזי לקרבן אלים ליתפס פדיונם, אבל לרבי קודם שחיטה אחר תנופה לא שייך ביה פדיון, דלא היה לו קדושה כלל בתנופה לחוד שיהיה אלים פדיונו, עכ"ל.

והרב צאן קדשים כתב עליה דללא צורך נכנס בדוחק, ואיהו ז"ל פירש דלפירש"י משמע דוקא קודם זריקה מצי למיפרך אבל לא לאחר זריקה, קשה אמאי כיון שאינה ראויה אלא לשתי חלות לא אלימא האי תנופה ושחיטה וזריקה לאקבועי לכולי עלמא, משום הכי כתבו מגו דחזו לקרבן וכו', פירוש משום הכי פרש"י דפריק להו קודם זריקה, דאי בעי מניף דכבשי עצרת טעונין תנופה מחיים ולאחר שחיטה כדאמרינן לקמן דף ס"א ע"ב, והאי תנופה אלימא למיתפס פדיונם, עכ"ל:

בא"ד והא דבסוף ר' ישמעאל משמע וכו' ופירש בקונטרים וכו'. ועוד קשה וכו'. עיין בספר ברכת הזבח לקמן (בדברי) בדף מ"ז ע"א בדברי רש"י ד"ה איכא בינייהו:

ד"ה נפרס לחמה, תלת גווני קתני נפרס יצא נטמא, וכולהו צריכי, עכ"ל. כבר הרב חק נתן עבד צריכותא ופירש כך, אי אשמועינן נפרס לחמה הוה אמינא התם הדם יזרק משום דאיתיה בפנים, אבל יוצא דליתיה בפנים אימא לא קא משמע לן, ואי אשמועינן יוצא הוה אמינא הני מילי יוצא דאיתיה בעיניה ופסולו מחמת דבר אחר, אבל נפרס דפסול מגופיה הוא אימא לא קא משמע לן, וקתני נטמא לאשמועינן דאף ידי נדרו יצא. ולפי גירסת התוס' דגרסי וידי נדרו לא יצא, בא לאשמועינן שלא תאמר דבנטמא אף ידי נדרו יצא מפני שהציץ מרצה על הטמא, קא משמע לן דלא דאין הציץ מרצה, עכ"ל:

בא"ד וצ"ע שלא יקשה מכאן לרבא דאמר בפרק קמא (דף י"ב ע"ב) דלמאן דאמר זריקה מועלת [ליוצא] דבחפרות מודה, עכ"ל. הרב הנזכר הגיה דלמאן דאמר אין זריקה מועלת[59], ופירש דבריהם כך, לעיל בדף י"ב ע"ב בעי רבא למימר דאפילו לר' אליעזר דאמר אין זריקה מועלת ליוצא, הני מילי יוצא דליתיה בפנים אבל חסרון דאיתיה בפנים מהניא ליה, והא האי ברייתא קתני גבי יוצא דידי נדרו לא יצא והלחם פסול[60],

שלפנינו 'אבל כבשי עצרת עם לחמה קרוי שלמים', עיין שם. 58. כל התיקונים שתיקן והגיה בתוס' זה מקורם בצאן קדשים. 59. וכן הגיה השיטה מקובצת אות טז. אך הצאן קדשים גרס שהקושיא היא על דברי רב הונא וגרס 'מועלת' כהגירסא שלפנינו, עיין שם. וע"ע בעולת שלמה ובשפת אמת שביארו דברי התוס' באופנים אחרים. 60. ולפי"ז משמע דעיקר הקושיא על מאי דמשמע בברייתא שכשנפרס לחם אחד כולם פסולים, ועיין בטהרת הקודש דגרס נמי כן, אלא דהוא מפרש דעיקר הקושיא היא על

אלמא סבירא ליה דאין זריקה מועלת ליוצא כר׳ אליעזר, וגבי נפרס נמי קתני הכי, והיכי קאמר רבא דבחסרון מודה דזריקה מועלת, ובהכי מתורץ מה שהקשה הרב צאן קדשים, עכ״ל.

וכדי לתרץ הצ״ע של תוס׳ נוכל לדחוק ולומר דרבא יאמר האי ברייתא סבירא ליה ביוצא כר׳ אליעזר ובנפרס פליג עליה, ומשום הכי לא פריך לעיל לרבא מהא, ודוק:

ד״ה משששחטה ניטמא לחמה וכו׳, דידי נדרו יצא והלחם פסול, חך גירסא איתא בספרים, ותימא דמדקתני יצא קסבר הציץ מרצה על אכילות, והדר קאמר והלחם פסול דלשון פסול משמע דאפילו ניטמא מקצתו פסול כולה, עכ״ל. עיין בספר חק נתן דהוכיח מפסק הרמב״ם פי״ב דין י״ד דמפרשה האי ברייתא ביצא כולו ובנטמא כולו, עיין שם:

בא״ד ועוד דהוה ליה למיתני תורם מן הטהור על הטמא, עכ״ל. הקשה הרב צאן קדשים כיון דידי נדרו יצא, על כרחין הלחם פסול דקתני היינו אותו שנטמא ולא כולו ותורם מן הטהור על הטמא ומשום הכי יצא, ותו לא צריך למיתני תורם מן הטהור וכו׳, עכ״ל. ויש ליישב דסברי תוס׳ דאפילו הכי הברייתא הוה לה למיתני בפירוש תורם מן הטהור וכו׳ גם בחלוקה זו כדתני בסיפא נזרק הדם וכו׳:

בא״ד לכך נראה דגרסי וידי נדרו לא יצא, עכ״ל. כבר כתבתי לעיל בד״ה יצא לחמה דהכי הוה גריס הרמב״ם, וכן פסק בפי״ב דהלכות פסולי המוקדשין דין י״ד, עיין שם:

בא״ד ותימא דלעיל דייק מאן שמעת ליה דאמר אין זריקה מועלת ליוצא ר׳ אליעזר והא הכא וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה כאשר פירש הרב ברכת הזבח דלעיל דייק דברייתא דלעיל אתיא כר׳ אליעזר מדסבר דאין זריקה מועלת ליוצא וכדפירש״י שם, ומוכיח מזה דסבירא ליה הציץ מרצה על אכילות, ומברייתא דהכא דמוכח גם כן דסבירא לה כר׳ אליעזר דאין זריקה מועלת ליוצא ואפילו הכי מוכח לגירסת התוס׳ דסברא דאין מרצה על האכילות, עכ״ל. ומפרש יותר הרב צאן קדשים דמדקתני ביוצא דידי נדרו לא יצא, דמשמע דאין זריקה מועלת ליוצא, ובנטמא קתני נמי דידי נדרו לא יצא (*כאשר הוכיחו לגרוס הכי) והלחם כולו פסול אפילו על מה שבפנים, ולא מהני ריצוי הציץ על מה שבפנים, עכ״ל.

ודע דלפום האי גירסא דגרסינן דנטמא וידי נדרו לא יצא כאשר הוכיחו תוס׳, וכאשר אמרנו (בד״ה בא״ד לכך) דהכי הוה גריס הרמב״ם, צריך למחוק בש״ס תיבות שהציץ מרצה על הטמא, וק״ל:

ד״ה דרחמנא קרייה שלמים, אף על גב דכבשי עצרת נמי איקרו שלמים, לא דמו שהרי הם קדשי קדשים ולא ילפינן מקדשים קלים. אי נמי לא ילפינן שלמי צבור משלמי יחיד, עכ״ל. הא דכתבו אי נמי נראה לפרש טעמא דלפי תירוץ הראשון איכא להקשות מכמה סוגיות דזבחים (ד׳, לח:) ובמסכתין (פג.) דאיתמרו דאתא פסוק דזאת התורה לעולה למנחה וכו׳ ולזבח השלמים דכולם איתקשו לשלמים לפי עניינם, ואם כן הכי נמי נימא להא גם כן, לכן כתבו תירוץ שני דשלמי צבור משלמי יחיד לא ילפינן, ודוק. ועיין בזבחים דף ד׳ ע״ב:

ע״ב

תוס׳ ד״ה אבדו כבשים לא תיבעי לך וכו׳, ולא דמי לזו תודה וזו לחמה דאי אבדה התודה אינו מביא אחרת, עכ״ל. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם וזה לשונו, וליכא למימר כדאמרינן טעמא לקמן דף פ׳ ע״א דלחם לגלל תודה ואין תודה לגלל לחם, משום הכי אינו מביא תודה אחרת, דהא אמרינן לעיל דף מ״ה ע״ב דלחם נמי גלל כבשים ואין כבשים גלל לחם, אלא היינו טעמא דלא דמי כיון דאמר זו תודה יצא ידי נדרו משום הכי אינו מביא תודה אחרת, אבל כבשים קרבנות צבור, עכ״ל, כלומר וחייבין להביא[61]:

רש״י ד״ה ומשני שני כבשי עצרת שלמים נינהו, אבל שבעה כבשים ופרים ואילים עולה נינהו. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל[62], מה איל נזיר שלמים היא ומקדש הלחם כדמפורש לקמיה, לפיכך הואיל ואיל מקדשן שחטיה לאיל שלא לשמו וכו׳. וכן הגיה הרב הנזכר:

תוס׳ ד״ה ומאי שנא שבעת כבשים וכו׳, אגב מקדשי נקט מעכבי דהא דרשינן לעיל וכו׳. כונתם להרגיש בלחישה דמאי בעי הא ילפינן לעיל בדף מ״ה ע״ב

מאי שאמרו כאן ״ידי נדרו לא יצא״ שהרי אם הזריקה מועלת ללחם החסר מדוע לא יצא בו ידי חובה, וכמו בנטמא הלחם שיוצאים בו לדעת הסוברים שהציץ מרצה. ועיין במקדש דוד סי׳ כט סק״ג שתמה על קושיא זו. וגם תמה על ביאור החק נתן הנ״ל דאיך אמרו שיוכשר הלחם האחר שלא נפרס מפני שהזריקה מועלת לחסרון, והלא מאחר שהלחם הפרוס פסול ונפסל הזבח בחסרונו ואינו עולה לבעליו לשם תודה, נמצא שאין הזבח טעון כלל לחם, ואם כן אף שאר הלחם פסול מפני שלא הועילה זריקת דם הזבח להכשירו. **61.** וכן ביאר הברכת הזבח. **62.** וכן כתב בהגהות הב״ח אות ב.

מקרא דשבעת כבשים ואף על פי שאין לחם, והכי נמי לחם אף על פי שאין שבעה כבשים, וכדתני במתניתין הפר והאילים וכו׳. ומיהו בקונטריס וכו׳ ובפירושו ניחא האיבעיא, וק״ל:

ד״ה שתי הלחם וכו׳, כמאן דאמר לחם עיקר, עכ״ל. עיין לקמן בתוס׳ דף פ״ד ע״א סוף ד״ה רחמנא אמר:

ד״ה לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, הוה מצי למיפרך למוצאי יום טוב וכו׳. עיין בספר שער המלך ח״ב (הל׳ פסולי המוקדשין פי״ט ה״ה) דף נ״א ע״ד:

גמ׳ אמר ר׳ יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן שאינו שוקל חוטא, אמר לו ר׳ יוחנן בן זכאי לא כי וכו׳. עיין מה שכתבתי לעיל בדף כ״א ע״ב מהש״ס בדברי תוס׳ (ד״ה כל כהן):

תוס׳ ד״ה מה ביכורים בפני עצמן, ואפילו הכי איצטריך לר׳ עקיבא יהיו מתחיינה ללחם דמעכב כבשים, עכ״ל. והכוונה פשוטה היא כדפירש הרב צאן קדשים, דמבכורים ליכא למילף עיכובא אלא דיכולים לבא בפני עצמן, אבל יהיו משמע בהויה תהא לעיכובא דמעכב כבשים ואינן באים כבשים בפני עצמן, וק״ל:

דף מ״ז ע״א

גמ׳ לאביי לא תפיס פדיונו לרבא תפיס פדיונו, ע״כ. כבר כתבתי לעיל בדף מ״ו ע״א בדברי תוס׳ ד״ה ואיזו היא זיקה (ד״ה גמ״ד ושמע), דאינהו הוו גרסי בהפך לאביי תפיס פדיונו לרבא לא תפיס פדיונו עיין שם, והוא כמו דכתב רש״י ז״ל דגירסתינו הוא שיבוש אלא בהפך גרסינן, וכן מסכימים תוס׳ שם:

רש״י ד״ה לא קדש הלחם, ולא תפיס פדיונו בקדושת שתי הלחם וכו׳, ובתורת כהנים יליף לה מקרבנו על זבח תודת וכו׳. כונתו פירש הרב צאן קדשים דאף על גב דכבשי עצרת גמרינן מאיל נזיר דשחיטתן מקדש את הלחם, אפילו הכי קשה מנא ליה לרבי שאם שחטן שלא לשמן דלא קדש הלחם, דהא קיימא לן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וכדפירש״י בפסחים דף י״ג ע״ב (ד״ה ומיגו קדוש), משום הכי כתב רש״י ז״ל דגמרינן מתודה שאם שחטן שלא לשמן דלא קידש הלחם כמו בתודה, עכ״ל. והכי מיתניא בתורת כהנים בפרשת צו פרשה ז׳ והקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הזבח מתקדש אלא בשחיטה, על זבח תודת מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא שחיטתה לשם תודה, מיכן אמרו שחטה לשמה וזרק דמה שלא לשמה הלחם מקודש, ר׳ אלעזר בר׳ שמעון אומר אין הלחם מקודש, ע״כ, ועיין שם בספר קרבן אהרן מה שפירש בדף כ״ד ע״ג דלדעת ר׳ אלעזר בר׳ שמעון שם זבח על הזריקה שהוא עיקר הקרבן, עכ״ל.

ותמהתי על המראה דמשמעתין משמע דמקרא אחרינא יליף ר׳ אלעזר בר׳ שמעון מתיבת יעשה עד שיעשה כל עשיותיו, וכדפריך ליה מתיבת זבח משני וקאמר לכדר׳ יוחנן. ואמרתי דאפשר לומר דפליגי גמרא דידן עם ברייתא דתורת כהנים, ברייתא דתורת כהנים ילפי ר׳ ורבנן מקרא דהקריב קרבנו על זבח, וגמרא דידן מקרא אחרינא. וכמו שכתבו תוס׳ לעיל בדף ל״ח ע״א (ד״ה התכלת) ובדף מא ע״ב (עיין שם בתוד״ה בית שמאי-הא׳) דחולק ספרי להש״ס שלנו עיין שם.

שוב ראיתי בספר חק נתן דהקשה להרב קרבן אהרן כקושייתין, ואמר הא דלא מייתי גמרתין ילפותא לרבי מקרא דקרבנו על זבח תודה כדמייתי בתורת כהנים וכמו שכתב רש״י ז״ל, משום ר׳ אלעזר בר׳ שמעון הוא דמההוא קרא לא משמע דבעי כל עשיותיו, דהא לא כתיב בה יעשה אלא זבח לחוד דמשמע שחיטה דוקא, ומכאן קשה להרב קרבן אהרן ז״ל דכתב טעמא לר׳ אלעזר בר׳ שמעון דשם זבח על הזריקה שהוא עיקר הקרבן, והניחו בקושיא עיין שם. ואחר המחילה מצינן לתרצא כאמור. וקצת סיוע איכא מפירש״י שלפנינו שכתב, ובתורת כהנים יליף לה מקרבנו על זבח תודה, כלומר הבט וראה דבתורת כהנים יליף לה מקרא אחריתי דלא נאמרה בשמעתין. עוד יש לתרץ קושייתיה והוא הנכון במה שכתבו תוס׳ בד״ה ואת האיל, כמו שאכתוב לקמן בדבריהם הקדושים:

תוס׳ ד״ה עד שישחוט לשמן, תימא למה לי זריקה וכו׳. ויש לחלק דשלא לשמה עיקר הקרבן ועושהו קרבן אחר, ע״כ. דקדק הרב הנזכר (חק נתן) לפי זה הא דקאמר ויזרוק דמן לשמן, לא אתא למעוטי אלא זריקה שלא לשמן, אבל אם לא זרק כלל דנשפך הדם מודה דהלחם קדוש, משום דכל העומד ליזרק כזרוק דמי, עכ״ל:

בא״ד אי נמי הכא נמי בעי למימר ויהיה ראוי לזריקה, עכ״ל. עוד כתב הרב הנזכר ז״ל דרוצה לומר הא דקאמר ויזרוק לשמן לאו זריקה ממש, אלא רצה לומר ראוי לזריקה דהיינו שנתקבל בכוס כראוי, והשתא הא דקאמר רבי וזרק דמן שלא לשמן לאו דוקא זרק אלא אפילו קיבל שלא לשמן, דהא דקאמר וזרק וכו׳ רצה לומר שלא היה ראוי לזריקה שנתקבל שלא כראוי, דאי לא תימא הכי מאי איכא בין ר׳ אלעזר בר׳ שמעון

לרבי, עכ״ל. ועיין בתוס׳ בפסחים דף י״ג ע״ב ד״ה כל העומד ליזרק דתירצו באופן אחר[63]:

ד״ה ואת האיל יעשה זבח שלמים, אין לפרש דיליף הכא מדאיתקוש לחמי תודה לשלמי נזיר וכו׳, ושתי הלחם נמי איתקוש ללחמי תודה וכו׳, דאם כן הוה ליה למד מן הלמד, ואף על גב דהוה ליה הימנו ודבר אחר, איכא למאן דלא ילפינן, עכ״ל. פירוש הימנו ודבר אחר הוה כך, דתודה ילפינן מנזיר לעשרת קבין ירושלמיות, ושתי הלחם ילפינן מתודה דשחיטה מקדשא, והוא דבר אחר[64], וק״ל:

בא״ד ומיהו קשה דאם כן אמאי איצטריך קרא בתודה וכו׳. ותו ר׳ אלעזר בר׳ שמעון דדריש כל עשיות גבי התודה לא כתיב עשייה, וגבי תודה נמי פליגי כדאיתא בפרק קמא דפסחים ובתוספתא דזבחים. ויש לומר דהוה אמינא וכו׳, עד סוף הדיבור. ביאור דבריהם נראה כך, בתר דתירצו דגילוי מילתא בעלמא היא ההיא דשלמי נזיר ומינה יליף כולהו, הקשו השתא דלמאי איצטריך קרא בתודה על חלת לחם חמץ וכו׳ על זבח תודת שלמיו דדריש בתורת כהנים דאין הלחם מתקדש אלא בשחיטת הזבח דברי רבי, ור׳ [אלעזר בר׳] שמעון פליג עליה דבעי גם זריקה לשמה. ותו קשה לר׳ אלעזר בר׳ שמעון דבעי גם בתודה זריקה לשמן, בשלמא בשלמי נזיר דכתיב ביה יעשה מצי למדרש כל עשיותיו יהיו לשמן, אבל בתודה דליכא הא אמאי בעי גם בההיא זריקה לשמה.

ותירצו דאיצטריך משום דהוה אמינא דאיתרע האי גילוי מילתא במקום אחד, כדי לומר הוא הדין באחריני, ולכך איצטריך תרוייהו בין בתודה ובין בשלמי נזיר, והיא דאי הוה כתיב בשלמי נזיר לחודיה הוה אמינא דהתודה לא ילפא מאיל נזיר בגילוי מילתא בעלמא, משום דהוה אמינא כיון דרחמנא קרייה שלמים לא מקדש לחם כשלמים, וכן איל נזיר לא יליף מתודה מהאי טעמא לכך איצטריך קרא דתרוייהו, והשתא דאיכא קרא בתודה נמי קאמר ר׳ [ר׳ אלעזר בר׳] שמעון דאף זריקה בעינן לשמן, כיון דחזינן באיל נזיר דכתיב ביה יעשה כדי לומר כל עשייתן יהיו לשמן.

ועם האמור נתרץ עוד מה שהקשה הרב חק נתן להרב קרבן אהרן שהבאתי לעיל (ד״ה שוב) במה שפירש בברייתא דתורת כהנים בדברי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון, דלדעתו שם זבח על הזריקה שהוא עיקר הקרבן, דאמאי כתב זה כיון דאית לן טעמא בגמרתין דקרא כתיב יעשה. אכן כפי מה שאמרו תוס׳ דאיצטריכו קרא דתודה וקרא דאיל נזיר ולא ילפי הא מהא אפילו לרבי, גם לר׳ אלעזר בר׳ שמעון נימא כך, ולכן פירש הרב קרבן אהרן הנזכר טעמא אחריתי, ודוק. ועיין בספר ברכת הזבח, ומה שכתב עליה הרב צאן קדשים:

ד״ה במה יעשה בזביחה, תימא דבפרק קמא דזבחים דריש מכאן שינוי בעלים ודריש לכל עשיות נימא דלא כר׳ אלעזר בר׳ שמעון. ויש לומר ודאי שמעינן שפיר תרתי, עכ״ל. כבר הרב צאן קדשים פירש שפיר כונתם דבזבחים בדף ד׳ ע״ב אמרינן אשכחן זביחה וכו׳, אמר רב אשי אתיא מאיל נזיר שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו ענין לשינוי קדש דנפקא ליה מהתם תנהו ענין לשינוי בעלים, ע״כ, והשתא תמהו תוס׳ בשלמא אילו לא הוה דריש לכל עשיות הוה ילפינן שחיטה מזבח שלמים שינוי בעלים באם אינו ענין, ומיעשה הוה ילפינן שיעשה כל עשיותיו לשם סל המצות, אבל השתא דדריש יעשה לכל עשיית לשינוי בעלים, אם כן דר׳ אלעזר בר׳ שמעון מנא לן, עכ״ל:

בא״ד וצריך עיון לרבי מנא ליה שאר עבודות בשינוי בעלים, וצ״ע, עכ״ל. פירש הרב הנזכר בשלמא זביחה שמעינן תרתי כמו לר׳ אלעזר בר׳ שמעון, אבל שאר עבודות מנא ליה, כיון דרבי לא דרש מיעשה כל עשיותיו. ואפשר לומר דרבי דרש שאר עבודות מלה׳ כל לה׳ כדאמרינן התם, עכ״ל:

ד״ה בקונטרים גרס וכו׳, ושמא ודאי כי אין תנופה אלא קדושת תנור לא קדיש וכו׳ ומיפרק, אבל הכא דאיכא שחיטה תנופה ותנור לחכי לא מיפרק, וכדפריש לעיל, עכ״ל. והוא בדיבור דף מ״ו ע״א ואיזו היא, ועיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים:

בא״ד ופירוש הקונטרס דפירש לאביי נפדה ולרבא אינו נפדה צריך עיון דתחילה פירש לאביי דכל שכן שאינו ניתר, ולפירושו לאביי קדיש טפי דאלים מלמיתפס, ויתכן יותר גירסא אחריתי, ומיהו גרסת הקונטרים נכונה

63. ובתוס׳ ר״פ בפסחים שם תירץ עוד שזריקת פיגול אינה מבטלת את דין כל העומד לזרוק כזרוק דמי שחל בשעת הקבלה, משום שהזריקה עצמה יש בה ריצוי לפיגול והיא מכשרתו לחייב עליו כרת, אבל זריקה שלא לשמה אינה מועילה כלום ללחם [אע״פ שהיא מועילה לזבח עצמו שהרי הוא כשר אלא שלא עלה לבעלים].

64. וכן ביאר הצאן קדשים, ועיין בעולת שלמה ובשפת אמת שתמהו על זה דאין זה דומיא דהימנו ודבר אחר המבואר לקמן עח. עיין שם, ולכך ביאר העולת שלמה דהתוס׳ כאן קיימי אליבא דר׳ אלעזר בר׳ שמעון, וזה הימנו ודבר אחר דילפינן תודה מנזיר דהלחם מתקדש בשחיטה וזריקה, והא דמתקדש בשחיטה כתיב להדיא בתודה אלא זריקה ילפינן בהיקשא, וזה כמו ההימנו ודבר אחר המבואר לקמן שם, ועיין עוד בשפת אמת מה שביאר בזה.

לאביי תפיס ולרבא לא תפיס, עכ״ל. כן הגיה הרב צאן קדשים, ורימז מה שפירש הרב ברכת הזבח וכתב דהוא דוחק, ואיהו ז״ל פירש כך, דתחילה פירש״י בד״ה מאי בינייהו כיון דאמר אביי אינו גמור כל שכן דאינו ניתר, משמע דלאביי קדיש טפי ואינו מיתפס פדיונו, ואחר כך גורס רש״י לאביי תופס פדיונו דלא חלה עליו קדושת הגוף ושייך לה פדיון, עכ״ל.

ואני בעניי אמינא דאם כך כונתם נוכל שפיר לתרץ ולפרש דמאי דכתב רש״י בד״ה מאי בינייהו דכל שכן שאינו ניתר לאביי, לאו משום דאלים קדושתייהו ואינו תופס פדיונו, אלא מטעם שכתב איהו גופיה שם דהא מתרומת הלשכה בא וזריקת הדם לא הויה לשמה דתשתרייה באכילה. ולזה משני הש״ס איכא בינייהו למיתפס פדיונו לאביי תפיס, והוא כמו שפירשתי דנהי דקדשתיה שחיטה מיהו אכתי מחוסר גמר קדושה, ושייך ביה קדושת דמים לתפוס פדיונו בקדושה. והאמת אגיד דבין מה שפירש הרב ברכת הזבח ובין מה שפירש איהו ז״ל אכתי דברי תוס׳ בעיני לא ברירא, וכמה שכתב הרב ברכת הזבח גופיה דצריך עוד להתיישב בדבר, עיין שם:

בא״ד והשתא איכא בינייהו במקומות אחרים, ודייקינן לאשכוחי הכא מאי בינייהו, עכ״ל. כן הגיה הרב הנזכר בעל צאן קדשים, ופירש דבריהם דבאמת איכא בין אביי לרבא במקומות אחרים אי תפיס או לא תפיס, רק הש״ס מדקדק לאשכוחי הכא בין ר׳ לר׳ אלעזר בר׳ שמעון, עכ״ל:

ע״ב

רש״י ד״ה מאי וכו׳. כבר הרב צאן קדשים הגיה את לשונו במקומות רבות בדיבור זה ונדפסו הגהותיו בגליון בגמרות חדשות, אכן השמיטו להדפיס מה שהגיה בסוף הדיבור, וממאי דבאיתנהו וכו׳ אבל בזריקה שלא לשמן לא, דהוסיף אמרים כך, כדלעיל אליבא דרבי ואכתי איכא למיפרך, והוא סוף דיבור[65], ופירש״י דלרבי אפילו הלחם קדוש אינו ניתר באכילה, ואכתי איכא למיפרך אליבא דמאן מיבעיא, עכ״ל:

ד״ה דאמר רב גידל וכו׳ חלב קדשי ה׳ וזריקה פגול וכו׳. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה דתנן וכו׳, תימא דלא מייתי רישא דתנן בשר קדשי קדשים וכו׳. הרב הנזכר תירץ כך דמרישא הוה אמרינן כי אמר ר׳ אליעזר אין זריקה מועלת ליוצא לאפוקי מידי מעילה, דסבירא ליה דזריקה כתיקונה מפקה מידי מעילה וזריקה שלא כתיקונה לא מפקה מידי מעילה, משום הכי סבירא ליה דמועלין בו אבל לחומרא לא והכי עביד צריכותא התם במעילה דף ו׳ ע״ב, והכא סבירא ליה אפילו לחומרא דזריקה שלא כתיקנה לא מייתי לידי פיגול ולא מצי אמר ר׳ אליעזר לטעמיה, משום הכי מייתי סיפא דאפילו לקולא סבירא ליה דאין זריקה מועלת ליוצא ואין מועלין בו והוי שפיר לטעמיה, עכ״ל:

ד״ה ובהדר עיילינהו, אלחם קאי אבל אאימורין כי לא הדר עייל פליגי. כן הגיה הרב צאן קדשים הנזכר, ומחק תיבת אפילו עיין שם, ואני בעניי בשיטתי על מסכת מעילה בספרי הקטן מתן בסתר בדף ו׳ מהש״ס ע״ב בדברי רש״י ד״ה אימורי קדשים שפירש שיצאו וחזרו וזרק דמן, עמדתי על הגהה זו, דשם הרב ברכת הזבח והרב תוספות יום טוב תמהו על רש״י, דבזבחים דף צ׳ (ע״ב) אמר רב פפא דפלוגתייהו אינו אלא בנשאר אבראי, אבל אי עיילינהו אפילו ר׳ אליעזר מודה לר׳ עקיבא דמועלים בהם, והניחם בקושיא.

והרב צאן קדשים הנזכר הליץ שם בעד רש״י ז״ל ואמר דמאי דאמר רב פפא בזבחים הוא דחייה בעלמא כדי דלא נימא כתנאי, אבל לעולם פלוגתייהו היא אפילו בעיילינהו, וסיועי קא מסייעא מדברי תוס׳ דהכא דכתבו דבאימורין אפילו כי לא הדר עיילינהו פליגי, ותמה על רבו. וקשה טובא הלא איהו ז״ל הכא הגיה דברי תוס׳ במחיקת תיבת אפילו והכריח הגהתו דכן מוכח מפרק התדיר כאשר כתבו תוס׳ עצמם, ואיך קם להליץ לרש״י ז״ל ולקיים את פירושו, והוא פלא. ואני לעצמי לתרץ בעד מאור עינינו רש״י ז״ל אמרתי דטוב הוא להגיה את לשונו הזהב בהוספה תיבה אחת זעירא אימורי קדשים קלים שיצאו ולא חזרו ונזרק דמן דבהכי הוי כדברי רב פפא ממש דזבחים, וכונתו היה לפרש כך כדי דלא נפרש האי סיפא כמו רישא דפירש דמיירי בחזר ונכנס ודוק, עיין שם:

ד״ה ואינו מוציאה מידי מעילה וכו׳, תימא דהא תנן בפרק א׳ דמעילה איזו היא שלא היתה שעת היתר לכהנים שנשחטה חוץ לזמנה, משמע דכי נשחטה בהיתר לא מצי משכה, ולאו קושיא היא, עכ״ל. כבר שני נביאים הקשו בסיגנון אחד הרב צאן קדשים והרב חק נתן בקושייתם של תוס׳, דמאי הקשו דהא בהדיא קתני התם שנשחטה חוץ לזמנו ושקבלו פסולין וזרקו את דמה ופירושו היא או או קתני כדפירש״י שם בהדיא, ומשמע שפיר דאפילו דנשחטה בהיתר אם הזריקה

65. וכן הגיה הב״ח אות ג.

היה בפיסול מיקרי לא היתה לו שעת היתר לכהנים, והניחם בצ״ע.

ובמה שכתבו תוס׳ ולאו קושיא היא אמרתי אל לבי דדילמא זו היתה כונתם לתרץ, וזה אי מכח קושית הרבנים הנזכרים דמפרסן איגרי, ואי משום דלא תירצו כלום. ובהכי לא צריכינן למה שדחק הרב הנזכר בעל צאן קדשים ובאר דבריהם ואמר, דכונתם היא לפי שיטתם דמפרשי דברי רב גידל שם במעילה דף ג׳ ע״ב דלא כרש״י, וכתבו דשחיטה היתה בפיגול וזרק סתם אף על גב דמהני זריקה לאקבועי בפיגול, דדרשינן כהרצאת כשר כך הרצאת פסול לא מהני להוציא מידי מעילה, עכ״ל:

רש״י ד״ה מהו שיזרוק דמן וכו׳, דודאי לשמן לא חזו כדאמרינן לעיל וכו׳. כצ״ל. ועיין בהרמב״ם סוף פי״ז [מהלכות פסולי המוקדשין] ומה שכתב עליה הרב כסף משנה:

ד״ה פסח בשאר ימות השנה וכו׳. צריך להגיה כך את לשונו, וכשר שלא לשמו דפסח בשאר ימות השנה כשר לשלמים כדאמרינן בפרק תמיד נשחט וכו׳:

תוס׳ ד״ה מהו שיזרוק דמן שלא לשמן, לר׳ ירמיה דאמר תנופה וכו׳. הרב ברכת הזבח פירש דבריהם כך, לא מצי למיבעי כך ר׳ ירמיה דאי אבד הלחם אחר תנופה מהו שישחוט שלא לשמן דקודם שחיטה לא שרינן לשנויי, עכ״ל. והרב צאן קדשים לא ניחא ליה האי פירושא, וכתב דמצא בספר ישן דבריהם כך, פירוש דאי תנופה עושה זיקה וכו׳ ויהיב טעמא דלא ניחא ליה, פירש הרב ברכת הזבח מתרי טעמי, חדא דר׳ ירמיה גופיה בעי הך איבעיא ומאי לדברי ר׳ ירמיה, ועוד דר׳ ירמיה גופיה קאמר לעיל בדרך אם תימצא לומר ולא להלכה פסוקה, עכ״ל:

ד״ה והרי פסח קודם חצות. כצ״ל[66]:

ד״ה והרי תודה דאם נפרס וכו׳, דלית ליה סוגיא דלעיל, עכ״ל. דברים סתומים הם, והרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים פירשו סוגיא דלעיל דף ט״ו ע״א, דהתם קתני מתניתין התודה מפגלת את הלחם והלחם אינו מפגל את התודה כיצד וכו׳, ואמרינן בגמ׳ מאי טעמא משום דלחם איקרי תודה תודה לא איקרי לחם, וכיון דאמרינן דתודה לא מיקרי לחם ולשמה כשרה אפילו נפסל הלחם הוא הדין אבדו, עכ״ל.

ותמה על פירוש זה הרב חק נתן תמיהות גדולות, הן מקדם דמשמעות פשט דבריהם משמע סוגיא דפרקין ולא ההיא דדף ט״ו מדלא ביארו, ועוד איך אפשר לומר דהמקשן לית ליה ההוא סוגיא דמפרש טעמא דמתניתין דקתני התודה אינה מפגלת וכו׳, הלא ממתניתין עצמה מוכח דתודה לשמה כשירה אפילו נפסל הלחם מדקתני והלחם אינו מפגל את התודה ואם כן הוא הדין אבדו, ואיך מלאו לבו של המקשן לחלוק על סתם מתניתין. לכן נראה לו להגיה הכי דבריהם, דלית ליה סוגיא דלעיל בלשמן אלא קסבר בשלא לשמן וכי זריק וכו׳, ורצה לומר דהתוס׳ קשיא להו מאי קפריך המקשן והרי תודה, ורצה לומר דאם אבד הלחם ונזרק הדם לשמה פסולה שלא לשמה כשירה דהתודה אפילו לשמה כשרה, דהא קתני לעיל בדף מ״ו ע״א עד שלא שחטה וכו׳ משׁשחטה נפרס לחמה הדם יזרק והבשר יאכל וכו׳ אלמא אפילו לשמה כשרה, ועל זה כתבו דהמקשה לית ליה סוגיא דלעיל בלשמן אלא קסבר בשלא לשמן, ורצה לומר דאינו מפרש הא דקתני והדם יזרק היינו לשם תודה, אלא מפרש שלא לשמן אלא לשם שלמים כדפירש רש״י ז״ל שם, ולכך פריך שפיר ומשני שאני תודה וכו׳.

והמקשה היה יכול להקשות וכו׳ כלומר כיון דהמקשה לא אסיק אדעתיה הא דתודה דרחמנא קרייה שלמים, אם כן תיקשי ליה ההיא ברייתא כיון דשחיטה עושה זיקה איפסל לחם תיפסל נמי תודה אפילו שלא לשמה, ועל זה כתבו דאין הכי נמי היה יכול להקשות. ושוב הקשו אמאי התרצן עשה עיקר לקושית המקשן ואיצטריך לשנויי שאני תודה וכו׳, הוה ליה לעקור קושייתו מעיקרא ולמימר דלאו מילתא היא דלשמו נמי כשר והברייתא דקתני הדם יזרק אפילו לשמו נמי. ותירצו דודאי לשם תודה פסול דלא הוי תודה בלא לחם, ולכך פריך שפיר ומשני וכו׳, ודוק, עכ״ל:

ד״ה מושך שתים מהן ומניפן, למאי דמוקי לה כרבי וכו׳. ונראה לפרש נוטל אחת ומניף השלש וכו׳ והשתא יניף הד׳ בבת אחת וכו׳. הרב הנזכר בעל חק נתן כתב, והיינו טעמא שצריך להניף כל אחת ואחת עם השלש האחרות, ולא סגי להניף שתים לבדן ואחר כך שתים האחרות ואז יהיה ניכר שלא יזרק הדם רק עם השתים, משום דבעינן לכתחילה להניף שתי הלחם בבת אחת, ולכן אם לא היה מניף כל אחת ואחת עם כולם אלא היה מניף שתים אחר שתים איכא לספוקי שמא כל שתים יש בהן אחת שאינה קדושה ונמצא שלא הונפו

66. וכן הגיה הצאן קדשים, ולפנינו ׳אחר׳, ובמנחת כהן ובשפת אמת כתבו שצריך לגרוס כדלפנינו וקאי אפירכא בתרייתא, עיין שם.

השתים הקדושות כאחד, אבל השתא ממה נפשך הונפו השתים הקדושות בבת אחת.

אבל קשה אמאי צריך להניף כל אחת ואחת עם השלוש האחרות, לא היה צריך להניף אלא על דרך חשבון ההבאה דהיינו האחת עם השלשה, ואחר כך השנית עם השתים האחרות, כי עם הראשון אין צריך להניף עמה שכבר הונפה עם כל השלשה, ואחר כך מניף השלישית עם הרביעית, אבל עם השתים הראשונות אין צריך שכבר הונפה עמהם, ואחר כך הרביעית אינה צריכה תנופה כלל שכבר הונפה עמהם וממה נפשך הונפו השתים קדושות כאחד, ואמאי הושוו תנופת כל הארבע, וליכא למימר דאין הכי נמי דאין תנופתן שוה, ומה שכתבו וכן בשניה רצה לומר עם השתים האחרות ולא עם הראשונות, וכן מה שכתבו וכן בשלישית רצה לומר עם הרביעית ולא עם השתיים הראשונות, דאם כן היאך כתבו וכן ברביעית, דהא לפי דרך זה רביעית אין לה תנופה כלל שכבר הונפה עם כולן, וצ״ע, עכ״ל:

דף מ״ח ע״א

גמ׳ אמר ליה רבינא לרב אשי והתניא כשהוא פודן אין פודן אלא בחוץ, הא ודאי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון היא וכו׳. לפי הפשט משמע דדוקא האי ברייתא אתיא כר׳ אלעזר בר׳ שמעון אבל קמייתא כרבי נמי, וכן משמע מפירש״י דפירש בד״ה הא ודאי, דקתני פודין בחוץ דלא כרבי, לאפוקי ברייתא קמייתא דאתיא כרבי, וכן נראה מדברי הרמב״ם בפ״ח דהלכות תמידין ומוספין דין י״ב וכפי דברי הרב כסף משנה. אכן ראיתי בספר חק נתן דרצה להבין מפירש״י דמאי דקאמר הא ודאי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון קאי נמי אברייתא קמייתא, מדכתב והוא הדין דהוה מצי למיפרך וכו׳, והכי פירושו כיון דקתני ברייתא תניינא אין פודין אלא בחוץ משום חולין בעזרה אלמא אפילו חולין מימלא קא אתיין איכא איסורא, אם כן ליכא לאוקמא ברייתא קמייתא כרבי דתיקשי לך היכן פודן, דליכא למימר דרבי פליג אהאי ברייתא וסבירא ליה דאי חולין מימלא קא אתיין מותר דלא שמעינן ליה דפליג[67]. אבל מדברי הרמב״ם בפ״ח דהלכות תמידין ומוספין דין י״ב נראה דלא קאמר הא ודאי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון, אלא מברייתא בתרייתא דקתני פודן בחוץ, אבל ברייתא קמייתא שפיר אתיא כרבי ופודן בפנים כיון דחולין מימלא קא אתיין מותר, ופליג אהאי ברייתא בתרייתא דאמרת, עכ״ל[68].

ואחר המחילה רבתי ללא צורך כתב כל זה אלא לפילפולא בעלמא ומשום יגדיל תורה, יען דברי רש״י ברור מללו דכונתו היא כאמור דדוקא בתרייתא אתיא דלא כרבי ולא קמייתא, וכאשר הוקים שפיר:

רש״י ד״ה הא דלא כרבי וכו׳, ופודן ככל קדושת דמים ואוכלן כל מי שירצה. כצ״ל[69]:

ד״ה ואי דפריק להו גואי, ואוכלן כהן בפנים לארבעתן השתים חולין והשתים קודש קמעייל לחולין לעזרה. ממילא הויין דתוך העזרה הן נעשין חולין והוא לא הכניסן משנעשו חולין, עכ״ל. והוא מטעמא דלרבי שחיטה מקדשה ואינו מכיר מי הם חולין ומי הם מקודשים, לכן מספקא צריך לאוכלן כהן בפנים אחר שהניפו כולן כדמשמע בהדיא בסוגיין. והנה הרמב״ם בפ״ח דהלכות תמידין ומוספין דין י״ב הנזכר פסק בהדיא מושך שתים מהן ומניפן והשאר פודין אותם בפנים ונאכלין בחוץ כשאר החולין, כנראה דהוא הפך מרש״י. ואפשר לדחוק ולומר גם לרש״י דלפום קושטא דאסיק דחולין מימלא קא הויין ולא אתא אלא לאצולי מאיסור הכנסת חולין בעזרה דמעיקרא הא קשיא ליה להש״ס אי גוואי הא מעייל חולין לעזרה, אין הכי נמי דבתר הכי יוציאם לחוץ ויאכלו אותם ולא בפנים.

אמנם ראיתי בספר לחם משנה דהבין בפשיטות לרש״י דצריך לאכול כל ארבעתן בפנים כיון דהוקדשו ולא ידעינן איזה מהן קדושות, ותמה על רבינו אמאי פסק דנאכלים בחוץ, וליכא למימר דנתברר אחר כך דאלו השתים שפדאן הן חולין דמדאורייתא אין ברירה, ועוד הקשה קושיות אחרות והניח דברי רבינו בצ״ע. ועיין בספר חק נתן דהליץ בעד רבינו וחילק בין ברירה לברירה, והביא דברי תוס׳ בעירובין דף ל״ז (ע״ב) ד״ה דברי רבי מאיר, עיין שם שהאריך בפילפולא ומסיק דמה שכתבו רש״י ותוס׳ דצריך להניף כל ארבעתן ולאוכלן בפנים, אינו אלא לפי מאי דסלקא דעתין דאיירי בסתמא, אבל לפום המסקנא דמסיק ר׳ יוחנן דמיירי דאמר יקדשו שתים מתוך ארבע לא צריך, ובהכי פסק הרמב״ם ז״ל שם, עיין שם:

תוס׳ ד״ה כיון דכתיב לפני ה׳ וכו׳, אף על גב דגבי

67. וכן כתב בעולת שלמה. 68. ובקרן אורה (מז:) כתב עוד שכן משמע מדברי התוספות שם ד״ה מושך, שרק הברייתא השניה הולכת בשיטת ר׳ אלעזר בר׳ שמעון, אבל הברייתא הראשונה הולכת בשיטת רבי. 69. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות ו והחק נתן, וכן הוא

לחמי תודה נמי כתיב לפני ה׳ וכו׳, הכי קאמר כיון דכתיב לפני ה׳ וכו׳. ואם תיקשי הלא גבי לחמי תודה ליכא האי קרא דלפני ה׳, כבר הרגיש בלחישה הרב צאן קדשים ופירש דבריהם בשלמים דכתיב בפרשת ויקרא פרשה ג׳ ואם זבח השלמים וכו׳ יקריבנו לפני ה׳, ותודה בכלל שלמים כדפירש רש״י לקמן דף פ״א ע״ב (ד״ה משלמים), וק״ל:

ד״ה לעולם כרבי, ואין התנור מקדש כיון דלא חזו כולהו, עכ״ל. הרב ברכת הזבח לקמן בסוף פרק ר׳ ישמעאל עמד בדברי תוס׳ הללו וביארם בפילפולא אריכא, לך נא וראה[70]. ופשט דברי התוס׳ דהכא הוא כמו שפירש הרב חק נתן ז״ל דקשיא להו היכי מוקי לה כרבי, והא רבי אית ליה תנור מקדש בשילהי פרק ר׳ ישמעאל, ואם כן היכי יכול לפדות ב׳ מהן והא תנור קדשן קדושת הגוף, ולזה תירצו דתנור לא מקדש אלא היכא דלא אפה בו אלא מידי דחזי ליה, אבל הכא דאפה ארבעה כיון דלא חזו כולהו אין התנור מקדשן כלל. ומה שתירצו בתירוץ שני כפי הנראה, עיין שם בספר ברכת הזבח ותתענג נפשך בההיא בשרא שמנ״ה דתור״ה:

גמ׳ תני ר׳ חנינא [טירתא] קמיה דר׳ יוחנן שחט ארבעה כבשים על ב׳ חלות מושך שנים מהן וכו׳. הקשה הרב חק נתן הנזכר אמאי לא פריך מהאי ברייתא לר׳ יוחנן דאמר לא קדשו ארבעים מתוך שמונים, והא הכא דשחט ארבעה כבשים על שתי חלות ואמרינן דשנים מהם קדשו לכבשי עצרת ולא אמרינן לקרבן גדול קא מכוין, וליכא למימר דהכי נמי אוקמינן בדאמר יקדשו ב׳ מתוך ד׳, דהא הרמב״ם ז״ל בפ״ח דהלכות תמידין ומוספין דין י״ג שהעתיק דין זה לא כתב דאיירי בהכי באומר יקדשו ב׳ מתוך ד׳ כמו שכתב גבי שחט ב׳ כבשים על ד׳ חלות משמע דאיירי בסתמא, ואי ר׳ יוחנן מוקי לה באומר יקדשו ב׳ מתוך ד׳ היאך הרמב״ם ז״ל כתבה בסתמא, הא איהו פסק כר׳ יוחנן[71]. ואפשר דלא פליג ר׳ יוחנן ואמר דלקרבן גדול קמכוין אלא גבי חלות, אבל גבי כבשים מודה דלאחריות קא מכוין, וצריך טעם למה וצ״ע, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן, תימא הא כיון דהוזקקו בשחיטה וכו׳ אבד הכבשים אבד הלחם וכו׳. כבר הרב הנזכר פירש דבריהם דרצו לומר כיון דכאן מושך תחילה שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן, הוה ליה כאלו אבדו הכבשים ואם כן יאבד הלחם גם כן, בשלמא אי מושך תחילה ב׳ דזורק דמן לשמן אף על גב דאחר כך זורק ב׳ שלא לשמן, לא הוה ליה כאבדו הכבשים כיון שכבר נזרקו שתים לשמן, ולכך לא קשיא להו לעיל גבי שחט ב׳ כבשים על ד׳ חלות מושך שתים מהן וכו׳ כיון דהוזקקו בשחיטה אם כן כשנפדו שתי הלחם הוה ליה כמו אבד הלחם ואם כן יאבד הכבשים, דשם כיון שמשך תחילה שתים והניפן עם הכבשים לא הוה ליה כאבד הלחם שבשעת פדייה כבר הונפו שתי לחם עם הכבשים, עכ״ל:

ד״ה חטא בחטאת וכו׳, ואפילו היה עובר דומיא דחטאת (*כצ״ל)[72] **דעובר בלאו דכל שממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו וכו׳.** עיין מה שפירש רש״י ז״ל לקמן בדף נ״ז ע״ב (ד״ה כל) ובספר קרבן אהרן (פר׳ ויקרא דגורא דנדבה פרשה יב סוף פרק יג אות ו) דף ע״ח ע״א:

בא״ד ואפילו היכא דאיכא תקנת קרבן לא אמרינן אלא היכא דנשחט כדאמרינן לעיל אבד הלחם וכו׳. עיין בתוס׳ לעיל בדף מ״ז ע״ב ד״ה מהו שיזרוק דמן שלא לשמן:

בא״ד אף על גב דליכא אלא איסורא דחולין בעזרה פרק התודה, עכ״ל. והוא לקמן בדף (ע״ט) [פ׳] ע״ב, עיין שם:

בא״ד מיהו קצת קשה דבפרק התערובות אמרינן נתערב בדם התמצית ישפך לאמה וכו׳. ויש לומר דמשום גזירה הוי כדמסיק התם, עכ״ל. והוא בדף ע״ט ע״ב אמר רב זביד בגוזרין גזרה במקדש פליגי מר סבר גוזרין ומר סבר לא גוזרין, ופירש רש״י ז״ל גזרינן אם נתערב דם כשר בדם הפסול או בדם התמצית, אף על גב דדם הכשר היא רובה, משום דילמא אתי לאכשורי נמי היכא דיש בדם הפסול או בדם התמצית כדי לבטל את הכשר, עיין שם:

ד״ה או ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן, ונ״ל דאפילו לשמן כשרין וכו׳. כתב הרב חק נתן דלכאורה נראה דהא דכתבו וצ״ל[73] דאפילו לשמן כשרים, לא

בדפוס ישן, וכעי״ד בכת״י [ואוכלן ומאכילן לכל מי שירצה]. **70.** לא נמצא שם, אך כן ציין הברכת הזבח כאן לעיין במה שכתב שם, ובצאן קדשים שם הובאו הדברים. **71.** ביד דוד הביא קושיא זו, וכתב דאין זה קושיא על הרמב״ם דדרכו לכתוב כל הדינים בסתמא כל שלא מפורש בגמ׳. והוסיף דבאמת יש לדקדק על ר׳ יוחנן וחזקיה מדוע פליגי דוקא בלחמי תודה, ולא פליגי בשאר קרבנות אם הקדיש יותר מכדי הצורך אם נאמר לאחריות קמכוין או לקרבן גדול, אלא דיש לומר דבשאר קרבנות דצריך לאקדשינהו בקדושת פה אם כן אמרינן מסתמא לקרבן גדול קמכוין, אבל בלחם דדוקא על ידי הזבח הוא מתקדש ואין לו קדושה אחרת בזה סבר חזקיה דלאחריות מתכוין [וזה להיפך ממה שצידד החק נתן], ועיין שם עוד מש״כ בזה. **72.** וכן הגיה בצאן קדשים, ועיין בישר וטוב. **73.** משמע שכן היתה

קאי אלא אלאחר זמן דנראה לשמו ונדחה מלשמו ונשחט לשמו כדאמרינן לעיל הכי קאמינא יש לך דבר שנראה לשמו ונשחט לשמו ונדחה וכו׳, אבל אלפני זמנן לא קאי דהא ליכא נראה ונדחה, ואם כן לא פרכינן יש לך דבר וכו׳, אבל האמת דקאי גם כן אלפני זמנן דלא בעי נראה ונדחה, דקושית והרי פסח וכו׳ אינה קושיא כמו שכתבו תוס׳ ז״ל לעיל ד״ה והרי פסח וכו׳, ועיין בפרק בתרא דזבחים דף קי״ד ע״ב, עכ״ל:

ד״ה חטא בשבת בשביל שתזכה בשבת, תימא יזרוק כדי לאוכלן חי דכי האי גוונא תנן בפרק שתי הלחם דף צ״ט ע״ב. ויש לומר דאין זה זכות וכו׳. נוכל עוד לתרץ דלא עבדינן זריקה למיעוט הכהנים כמו הבבליים שהיו רגילים לאכול בשר חי דתנן לקמן בפרק שתי הלחם, ודוק[74]. וראיתי בספר חק נתן דהקשה על דבריהם וזה לשונו, תימא היאך יכול לאוכלן אפילו חי אף כי נזרק הדם הא אינו יכול לאוכלן קודם הקטרת אימורין, דדוקא נטמאו או נאבדו שרי בשר באכילה אבל אם הם קיימים בכשרותן כל כמה דלא מקטרי אמורין כהנים בשר לא מצי אכלי כמו שכתבו תוס׳ לעיל בפ״ב דף י״ד ע״א ד״ה והלבונה, וכן אמרינן בהדיא בפרק תמיד נשחט דף כ״ט ע״ב, עיין שם. ואפשר לומר דרצונם לומר אומרים לו חטא בזריקה וגם בהקטרה כדי לזכות לאכלן חי בשבת. ועוד יש לומר כיון דלא אפשר לאקטרינהו האידנא נעשים כמי שנטמאו או שאבדו כדמשני בפרק תמיד נשחט עיין שם, עכ״ל[75]:

בא״ד ואין לדמות למה שהתירו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב שבת, עכ״ל. כתב הרב צאן קדשים ודאי אין לדחות דהתם גבי רדיית הפת ליכא איסורא אלא מדרבנן דחכמה היא ולא מלאכה כדאמרינן בר״ה דף כ״ט משום הכי התירו[76]. אבל תמיה לי דלא מצינו שהתירו רק בעיא היא במסכת שבת דף ג׳ ע״ב ולא איפשיטא, עכ״ל. וקושיא אלימתא היא כמו שהחזיק גם כן הרב חק נתן[77], וכתב דנראה לו להגיה דברי תוס׳ כך, ואין לדחות למאי דבעי מהו שהתירו לרדותה, וכונתם אמאי לא אפשיטו מהכא דמותר לרדותה בשבת קודם שיבא לידי חיוב חטאת, דאמרינן חטא בשבת כדי שיזכה בשבת, ועל זה כתבו דאין לדחות, וטעמא דהתם ליכא זכיה בלא מניעת חטא ולא אמרינן חטא אלא בשביל שיזכה, אבל בשביל שימנע מחטא חמור לא אמרינן, עכ״ל. ועיין בספרי הקטן שבת של מי מה שכתבתי בארוכה בהיא איבעיא דרב בבי דהדביק פת בתנור:

גמ׳ ובתרתי מילי לא אמר והתנן חבית של תרומה וכו׳. איכא למידק מעיקרא הוה פשיטא ליה להמקשן דאפילו בחד מילתא לא אמרינן עמוד וחטא, והשתא פשיטא ליה בהפך דאפילו בתרתי מילי אמרינן עמוד וחטא לר׳ יהושע, דקאמר יטמאנה תרומה אף ביד כדי שתזכה בחולין וכדפירש״י, אתמהא. ויש ליישב, ודוק[78]:

ע״ב

גמ׳ ושאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין וכו׳. כפי דברי רש״י שלפנינו נראה דכך גרסינן מדפירש ליה, אבל בתוספתא דנזיר פ״ד ליתא דברים הללו, ולכן הרב ברכת הזבח מחקו בגמרתין:

רש״י ד״ה ושאר שלמי נזיר אדלעיל מיניה קאי (*כצ״ל) אקרבנות נזיר, בתוספתא דנזיר בפרק נזיר שאכל אחד מכל האסורין לו (*כצ״ל והוא בפ״ד דנזיר) וקתני הראויין לבא בן שנה וכו׳:

גירסת החק נתן בתוס׳, ולפנינו ׳ונ״ל׳. 74. משמע מדבריו שנקט דכונת התוס׳ בתירוצם הוא שאין מקיימים בכך מצות אכילה כדעת הרש״ש לקמן ק. או עכ״פ שאין זו מצוה כתיקונה, ולפיכך קאמר שאפשר לתרץ עוד דכיון שרק מיעוט בני אדם אוכלים כן לא התירו זריקה בשביל זה. אך אם נפרש דכונת התוס׳ בתירוצם הוא שמאחר שאפשר להמתין לאכול את הבשר במוצאי שבת ולא יצטרכו לאכלו חי בודאי שכן יעשו, נמצא שאין זה זריקת דם בשבת בשביל שתיאכל בשבת רק בחול [וכפירוש האהל משה], אם כן תירוץ התוס׳ פשוט יותר, ואי״צ לתרץ כדברי המחבר. 75. וכן תירץ השיטה מקובצת בהשמטות אות ג בשם רש״י. ועוד תירץ שם בשם תוספות אחרות שיש להעמיד את המבואר בברייתא ׳שיאכל הבשר מיד׳ בכגון שאבדו האימורים או שנטמאו, ומה שמבואר בברייתא שאם נזרק בשבת יוקטרו האימורים לערב מיירי בשלא נטמאו ומילי מילי קתני. ובתוס׳ נזיר כח: ד״ה כבשי ובראש״ש שם כתבו שאכן למאן דאמר דנדרים ונדבות אין קריבין ביו״ט אין כונת הברייתא שיאכל הבשר מיד אלא יאכלוהו לערב אחר הקטרת האימורים. 76. בטהרת הקודש תמה על זה דהא להלן דנה הגמ׳ אם תותר זריקת דם כבשי עצרת כדי שיזכה ושם גם כן אין בזריקת דם רק שבות בעלמא. אמנם באמבוהא דספרי (ספרי זוטא בהעלותך עמ׳ 226) נקט שיש בזריקת דם איסור דאורייתא משום תיקון הקרבן. 77. אך יעוין במנחה טהורה שכתב שגירסת התוס׳ במסקנת הגמ׳ בשבת ד. בשם רב אחא בריה דרבא ׳אמר׳ רב ביבי בר אביי ולא ׳בעי׳, וכמו שפירש רש״י (שם ד״ה בהדיא), ואם כן אין זה ספק אלא דין שמותר לרדות להציל מאיסור. 78. לכאורה כונתו דהקושיא כאן אינה מסברת המקשן דנקשה איך סבר בתחילה כך ולבסוף סבר להיפך, אלא הקושיא היא מכח ראיות, ובתחילה מקשה דיש להביא ראיה דאפילו בחדא מילתא לא אמרינן עמוד וחטא, ואחר כך מקשה דיש להביא ראיה דאפילו בתרתי מילי אמרינן עמוד וחטא.

ד"ה כשרין וכו'. כבר אמרנו (ד"ס גמ' ופסק) דבתוספתא שלפנינו ליכא הא דכשירין וכו', וגרסינן התם ושאר שלמי נזיר שהביאן שלא כמצותן וכמו שכתבו תוס' לפנינו בסוף ד"ה כבשי עצרת:

תוס' ד"ה כבשי עצרת וכו', פירש בקונטרים שלא לשמן, והא דתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירים חוץ מן הפסח והחטאת ולא מפיק כבשי עצרת, דלא פסיק ליה לאפוקי שלמים, עכ"ל. פירוש אי הוה תני כבשי עצרת נמי הוה אמינא דכל השלמים דינא הכי כיון דכבשי עצרת שלמים נינהו, לכך לא תני לה. שוב כתבו אי נמי כי קתני באין בגלל עצמן באין בגלל הלחם לא קתני עכ"ל, טעמא דכתבו אי נמי נראה משום דקשיא להו בלחישה לתירוץ ראשון דתירצו דהוה אמינא שאר שלמים נמי, דכל כי הא לא הוה אמינא כיון דהוה תני כבשי עצרת בהדיא, ושפיר הייתי אומר דוקא כבשי עצרת ולא שאר שלמים והדרינן להקשות להא דרב יצחק מריש זבחים דתני כל הזבחים וכו' ולא מפיק כבשי עצרת, לכן תירצו תירוץ אחר דמאי דתני התם תני אותן הבאים בגלל עצמן ולא הבאים בגלל הלחם כמו כבשי עצרת, ואין הכי נמי דהוא הדין, וק"ל.

ברם כפי פירוש זה האי דתני רב יצחק הוא הפך ברייתא אחריתי המובא לעיל סמוך ונראה, מה שאין כן כפי פירוש הגאונים דפירשו שהביא בני שתים במקום שהיה לו להביא בני שנה נוכל לקיים שניהם, אף על גב דלכאורה היה קשה מצד עצמו אם נפרש כך דלמה יהיו פסולין ותעובר צורתן משום שהביא מה שלא היה לו להביא כיון דלא שחטן, אלא בהכרח צריך לפרש דמה שהביאן שלא כדין שחטן גם כן. ובזה נוכל לתרץ קצת מה שהשיג רש"י ז"ל להאי פירושא דהביאן מיבעי ליה ודוק, וכל זה כתבו תוס' בקיצור בסוף דיבור זה:

בא"ד והא דלא ממעטינן להו מאותה לחטאת כי היכי דממעטינן אשם כיון דאיתקוש וכו'. עיין בזבחים דף יו"ד ע"ב, ועיין מה שאכתוב לקמן בדברי תוס' ד"ה אשם נזיר ואשם מצורע:

בא"ד ותימא מנא ליה דטעמא משום היקשא דילמא הואיל ובאים להתיר חדש במקדש ולא התירו, כדאמר רב בפרק קמא דף ד' סוף ע"א. כצ"ל. וכן הגיה הרב צאן קדשים, ודלא כהרב חק נתן דכתב דללא צורך היא הגהה זו, ושפיר כתבו אמאי איתותב רב, ופירש ליה דרב סבירא ליה כי הא דתני רב יצחק דאי כונתם כך מאי מקשו הם ותימא וכו', היא הנותנת מפני דאיתותב רב לא מצינן למימר מטעם דבאים להתיר, ודוק.

וקשר קושייתם הוא פשוט אחר דכתבו דלא ממעט כבשי עצרת מאותה ואדרבא מדמי להו לחטאת משום היקשא, הקשו השתא מנא ליה דמשום היקשא, דילמא טעמא הוא דפסלי משום דכיון דבאו להתיר החדש ולא התיר פסול הוא, כמו שאמר רב לעיל במנחת העומר שקמצה שלא לשמה. ותירצו אם כן ליחשוב נמי רב לעיל כבשי עצרת בהדי מנחת העומר אם איתא מהאי טעמא. וכי תימא בין הכא ובין לעיל שיירו, דסוף סוף זיל בתר טעמא כיון דבאו להתיר ולא התיר דינן שוה, לכן כתבו אי נמי הלחם הוא המתיר ולא כבשים, ולכן אינם שוים ולא מצינן למימר האי טעמא אלא מטעם היקש:

בא"ד והא דלא נקט לשון הבאה וכו' משום דהוי שלא בזמנו ומחוסר זמן בכלל, עכ"ל. כלומר משום דהא דקתני שלא כמצותן כולל נמי שלא בזמנו ומחוסר זמן, לכך נקט לשון ששחטן דלגבי הני לא מצינו לשון הבאה אלא לשון שחיטה. ואם תיקשי כמו שהקשה הרב צאן קדשים דקושית תוס' במקומה עומדת מההיא דלעיל, ליפרוך מינה דקתני או ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן הדם יזרק והבשר יאכל ופירשו תוס' עצמם שם דאפילו לשמן כשירים, אתרץ דמשום הכי סיימו וכתבו, ובתוספתא דנזיר קתני בהך דבסמוך שהביאן שלא כמצותן, וכלומר והכי פריש מאי דתני ר' יצחק, וכפי זה מחוסר זמן אינו בכלל ולא קשיא נמי ההיא ברייתא דלעיל לפי לשון אחר כאשר הקשה הרב הנזכר והניחו בצ"ע, ודוק:

ד"ה תעובר צורתן, האי תנא דרבה בר אבוה הוא וכו'. לקמן בדף ן' ע"ב הובא הא דרבה בר אבוה, עיין שם:

ד"ה איתיביה אשם בן שנה, הא דלא פריך ממתניתין דפרק בתרא דזבחים וכו', והיינו טעמא וכו' לא דמי כלל, עכ"ל. פירש הרב חק נתן דרצה לומר התם גבי עולת נזיר ועולת מצורע קודם זמנן אינהו גופייהו ראוים להקריב עולת חובה, אלא מצד המקריבים שעדיין מחוסרי זמן אין יכול להקריבן ולכך ילפי מעולת נדבה, אבל גבי כבשי עצרת שמצותן בן שנה והביאם בן שתים הם עצמן אינן ראויים להיות שלמי חובה ולכך לא יליף משלמי נדבה, ולכך אותביה מהאי דתני אבל עולת נזיר וכו' שהיו בני ב' שנים וכו', אלמא אף על גב דהם עצמם אינם ראויים להיות עולת חובה אפילו הכי ילפי מעולת נדבה, עכ"ל:

בא"ד תימא דבפרק אלו קדשים תנן אשם בן שנה וכו' לא כר' שמעון ולא כרבנן, עכ"ל. קשר קושייתם הוא

פשוט בתר דהכריחו דמההיא דפרק בתרא דזבחים לא מצי למיפרך כי אם מהאי ברייתא דאשם בן שנה וכו׳, פריך השתא דהאי ברייתא לא אתיא לא כר׳ שמעון ולא כרבנן דמתניתין דפרק אלו קדשים. ותירצו כשם דמשני התם בזבחים (דף קטו.) כאן לשמן כאן שלא לשמן ופירוש שלא לשמן כשרים לשמן פסולים, והכונה היא הא דקתני שחטן בחוץ חייב מיירי שלא לשמן דכשרים וחזו לפנים והא דקתני פטורים מיירי לשמן דלא חזו בפנים, כך נתרץ דהא דקתני התם בפרק אלו קדשים אשם בן שנה וכו׳ כשירים, מיירי בשלא לשמן ומשום הכי כשר דראוי לפנים הוא.

ושוב כתבו ומיהו קשה לרב הונא דאית ליה התם וכו׳ מאי משני מהא כלומר והדרא קושית התוס׳ למקומה, ואין לתרץ דהא דקתני התם כשירים מיירי בהפריש שתי אשמות לאחריותו וסופו לרעייה קאי וחזו בפנים ומשום הכי כשרים כדמשני ארב הונא התם, דהא כיון דמצותו בכך מאי לא עלו דקתני ומדקתני לא עלו משמע דאין מצותו בכך, ואינו כך אם מיירינן בהפריש לאחריות, וכן פירש הרב צאן קדשים, עיין שם. והוסיף לפרש דמה שכתבו אחר כך תוס׳, ותו אמאי איצטריך למיתני לא עלו לבעלים לשם חובה וכו׳, קאי אתירוץ קמא של תוס׳, עיין שם:

ד״ה אשם נזיר וכו׳, מהכא לא מצי לאוכוחי וכו׳, ולא דמי לשלמי צבור דלא ממעטינן מאותה אלא קרבנות יחיד, עכ״ל. כל חי מרגיש אמאי לא תירצו תוס׳ לעיל בד״ה כבשי עצרת מאי דהקשו והא דלא ממעטינן להו מאותה לחטאת וכו׳ אלא תירצו כיון דאיתקש לחטאת, וכבר העיר הרגש זו הרב הנזכר, וכתב דעדיפא משני דאיתקוש לחטאת, עיין שם:

בא״ד ואי שלא כמצותן דלעיל לאו היינו לשמן ניחא טפי, עכ״ל. פירוש אלא כלשון אחר שהביא רש״י (ד״ה כי) משם הגאונים דפירש אותה ברייתא דקתני כבשי עצרת שלא כמצותן פסולים רצה לומר בן שנה והביא שתים ניחא טפי, וק״ל:

בא״ד והא דאמרינן לעיל האי תנא תנא דבי לוי הוא לא בעי למיפרך מגופא וכו׳, עד סוף הדיבור. פירש הרב הנזכר לא מצי למיפרך הכי בתר דתריץ האי תנא תנא דבי לוי הוא, אי הכי אמאי פסולים לגמור משלמים כמו שלמי נזיר, משום הכי כתב דהוה מצי למידחי ליה תנא אחריתי הוא וטעמא דאשם כיון דלא חזי לנדבה, עכ״ל:

דף מ״ט ע״א

גמ׳ אמר רב חסדא מסתבר מילתיה דרב בכסבור אילים ושחטן לשם כבשים שהרי כבשים לשם כבשים נשחטו, אבל כסבור אילים וכו׳, ורבה אמר עקירה בטעות לא הויא עקירה. כן הכריח הרב ברכת הזבח דצריך לגרוס רבה ולא רבא[79], מדמסקינן לקמן רבה לטעמיה דאמר רבה מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא וכו׳, ורבה סבירא ליה כן בפרק קמא, דאלו רבא סבירא ליה איפכא דמחשבה דמנכרא פוסל יותר ממחשבה דלא מינכרא, ותמה על מרן כסף משנה בפט״ו דהלכות פסולי המוקדשין דין י״ו שכתב דרבינו פסק כרבא שהוא בתראה[80], עיין שם[81].

והנה אמרתי לבאר הסוגיא זו לי ולעצמי כדי להבין פסק הרמב״ם, ונראה לפרש כך אמר רב חסדא מסתבר מילתיה דרב דאמר אם שחט כבשי עצרת לשם אילים עלו לבעלים לשם חובה, דוקא בכסבור אילים ושחטן לשם כבשים דאמר בהדיא הריני שוחט לשם כבשים, אבל כסבור אילים ושחטן לשם אילים והם כבשים לא עלו לבעלים לשם חובה משום דעקירה בטעות הויא עקירה, ורבה אמר עקירה בטעות לא הויא עקירה ועלו לבעלים אף דשחטן לשם אילים, וכל שכן אם שחטן לשם כבשים.

וכפי פירוש זה בשמעתין צריך לומר דאם היה סבור דהיו כבשים ושחט לשם אילים, ודאי דלא עלו לבעלים לשם חובה אף לרבה, דלא הוי עקירה בטעות. ובהכי אתיא פסק דין של הרמב״ם על נכון בהלכות פסולי המוקדשין הנזכר דין הנזכר שפסק וזה לשונו, שני כבשי עצרת ששחטן לשם אילים לא עלו לציבור לשם חובה, ואם דימה שהן אילים ושחטן לשם אילים עלו להן מפני שהיא עקירה בטעות, וכיון דעקירה בטעות לא הויא עקירה לכן אם דימה שהם אילים ושחטן לשם אילים עלו כמו שביאר מרן כסף משנה שם, ומכל שכן אתיא היכא דסבר שהן אילים ושחטן לשם כבשין כמו שהם באמיתות דעלו לבעלים לשם חובה, אבל אם ידע דהם כבשים ושחטן לשם אילים דלא הוי עקירה בטעות ודאי דלא עלו לבעלים לשם

79. וכן הוא לשון השיטה מקובצת אות א, ועיין עוד בישר וטוב מש״כ בזה. בדפוסים שלפנינו בתחילת הסוגיא שינו עפ״י הגהת הברכת הזבח והדפיסו ׳ורבה אמר׳, אך בהמשך בכל הסוגיא הגירסא ׳רבא׳, בדפוס ישן גם בתחילת הסוגיא נדפס ׳ורבא אמר׳.

80. והברכת הזבח לפי דרכו ביאר שם טעם אחר מדוע פסק הרמב״ם כמ״ד דעקירה בטעות לא שמיה עקירה. 81. ובתשובות וחידושי ראש הברזל (סי׳ כד) הוכיח כהכסף משנה שצריך לגרוס כאן ׳רבא׳ ולא ׳רבה׳.

חובה, והוא דין הראשון שפסק רבינו שני כבשי עצרת ששחטן לשם אילים לא עלו לצבור לשם חובה.

הן אמת דהוה ליה למיפסק בהדיא הא דאם סבר דהם אילים ושחטן לשם כבשים כמו שהן דעלו לו, אף על גב דנשמע מכל שכן מסוף הדין דפסק כרבה אם דימה שהן אילים ושחטן לשם אילים דעלו לו כדפרישנא, ודוק:

תוס׳ ד״ה עקירה בטעות הויא עקירה, צריך עיון הא דתניא בתוספתא בפרק קמא דזבחים כבשי ציבור ששחטן לשם כבשים וכו׳. ושמא משום שלמי נדבה קאמר וכו׳. כונתם ביאר הרב צאן קדשים כך, הא דתני בתוספתא עלו לשם כבשים היינו לשם כבשי שלמי נדבה ולא לשם כבשי עצרת דעקירה בטעות הוי עקירה, עכ״ל. והרב ברכת הזבח כתב דלהרמב״ם דפסק עקירה בטעות לאו שמיה עקירה, סבירא ליה כפשט התוספתא דמורה כך, ולכן סמך עליה ולא ניחא ליה לפרש כאשר דחקו תוס׳ לפרש אותה, עיין שם:

ד״ה וקא מפרש בה לשלמים וכו׳. צריך לומר וקא מחשב בה לשלמים:

ד״ה מתיב ר׳ זירא ר׳ שמעון אומר וכו׳, נראה דר׳ זירא לית ליה לא כרבה ולא כרב אשי דריש מכילתין, אלא טעמא דנפשיה קאמר כדמשמע, ולא מסיק אדעתא קושיא דר׳ שמעון אדר׳ שמעון, וצ״ע, עכ״ל. הרב חק נתן ביאר כונתם דרצו לומר דאי סבר כרבה מאי קפריך ליה דהא רבה לטעמיה דמחשבה דמנכרא לא פסל רחמנא, ואם כן אף על גב דמעקר קא עקיר ליה כיון דמעשיה מוכחין עליה לא הויא עקירה, ואי סבר כרבא או כרב אשי גם כן לא פריך מידי דהא אינהו סברי איפכא דמחשבה דמינכרא פסלה טפי, והא דקתני מעשיה מוכחין עליה לרבותא אף על פי שמעשיה מוכחין וכו׳ ואם כן מאי דייק הכא הא דמעשיה וכו׳ אדרבה כל שכן אם אין מעשיה וכו׳, לכך כתבו דלא אתי כחד. והשתא לפי זה תיקשי קושית ר׳ שמעון אדר׳ שמעון דריש מכילתין, לכך כתבו דלא מסיק אדעתיה.

אלא דקשה לי דילמא אסיק אדעתיה קושיית דר׳ שמעון אדר׳ שמעון ומשני לה כרבה הא בשינוי קודש הא בשינוי בעלים, ומחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא וכו׳, ולא פליג עליה דרבה אלא דרבה סבר דמחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא אפילו דידע אבל ר׳ זירא סבר דוקא דלא ידע, אבל אי ידע מעקר קא עקר ליה ופסלה, וצ״ע, עכ״ל[82]. ואחר המחילה רבתי נראה דבקל מצינן לתרץ קושייתיה, דאי איתא דפליגי כסברתיה בידע דרבה סבירא ליה אפילו בידע ור׳ זירא דוקא בלא ידע, הכי הוה ליה לתרוצי הש״ס רבה לטעמיה דאפילו בידע מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא, ומדלא פריק הכי אלא משני רבה לטעמיה דאמר רבה מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא, משמע בהדיא דכל כי הא לא סבירא ליה ר׳ זירא, ולית ליה האי סברא דרבה כלל אפילו דלא ידע, ובהכרח צריך לומר כמו שכתבו תוספות דלא אסיק אדעתיה דר׳ זירא קושיא דר׳ שמעון אדר׳ שמעון, וזה קשיא להו להתוס׳ לומר כך ולכן הניחו בצ״ע, ודוק היטב:

גמ׳ בעא מיניה ר׳ חייא בר אבין מרב חסדא צבור שאין להם תמידין ומוספין וכו׳. עיין בספר ברכי יוסף או״ח סי׳ צ׳ (סק״ג דין ט) כאשר ציין בספרו פתח עינים:

ד״ה תדיר ומקודש, לשון ראשון פירש הקונטרס ביום קדוש, וכן משמע בסוף פרק כל התדיר (דף נ״ו ע״ב) **וכו׳, וקצת קשה דהתם לא מייתי הא והכא לא מייתי ההיא דהתם,** עכ״ל. כן הקשו בזבחים, וכתבתי בשיטתי בספרי הקטן מטה עז (שם ד״ה נמ״ד ולכן) דהרב פנים מאירות פלפל בדבריהם, ואחר המחילה רבתי איכא למישדי ביה נרגא. והנכון הוא מה שראיתי בספר חק נתן דפירש דבריהם דאף על גב דבעיא דהתם איירי בדאית ליה ולענין קדימה, והכא מיירי בדלית ליה וקא מבעיא ליה מי נדחה, מכל מקום מהנהו ראיות דבעי למיפשט בשמעתין דתמידין דלמחר ומוספין דהאידנא תמידין עדיפי, יכול למיפשט התם לענין קדימה דתדיר עדיף מכל שכן דתדיר דמחר עדיף ממקודש דהאידנא וכל שכן תדיר דהאידנא, וכן הכא מהנהו ראיות דהתם דמקודש עדיף אף על גב דתרוייהו דהאידנא כל שכן מקודש דהאידנא ותדיר דלמחר דמקודש עדיף, עיין שם:

בא״ד ולשון אחר פירש בקונטרס אותו שזמנו עכשיו מיקרי מקודש, והא דנקט וכו׳ דמשמע דתמיד של בין הערבים קודם למוסף והא לא מקודש הוא, התם מטעמא אחרינא וכו׳. כונתם להקשות כפי פירוש אחר של רש״י ז״ל דפירש מקודש הוא מה שדינו להקריב האידנא והיינו תמיד של שחרית, אם כן אמאי תמיד

82. וכן הקשה המעין גנים, ותירץ שאין כונת התוס׳ שלדעת ר׳ זירא אין יישוב בסתירה בדברי ר׳ שמעון, שהרי גם לדבריו יש לתרץ את הסתירה מעין מה שאמר רבה, אלא שמתוך שאמר ר׳ זירא את דבריו בסתם ולא פירש שמתיישבים בכך דברי ר׳ שמעון שלא הכשיר אלא בסבור שהיא מנחת מחבת ולכן עשה לשמה ולא ביודע שהיא מרחשת ועושה לשם מחבת, משמע שלא ידע

של בין הערבים קודם למוסף כיון דמוספין שהוא זמנו הוי מקודש קודם תמיד של בין הערבים, כדמשמע דפשיטא ליה מדלא קא בעי הא אלא תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא, הלא בתמיד של בין הערבים ליכא תרתי תדיר ומקודש אלא תדיר לחודיה ולא מקודש דעדיין לאו זמנו הוא, ובמוסף איכא חדא נמי לחודיה מקודש דזמנו הוא ולא תדירות והוי שקול, ושפיר הוה מצי למיבעי כדבעי בתמידין דלמחר ומוספין דהאידנא. ותירצו דתמיד של בין הערבים פשיטא ליה דקדים למוסף מטעמא אחרינא דהכי קאמר רחמנא כל היכא דאיכא אחד בבקר עשה שני בין הערבים, וק"ל:

ד"ה תלמוד לומר וערך עליה העולה, תימא דבפרק כל התדיר נפקא ליה מדכתיב מלבד עולת הבוקר תעשו את אלה. ויש לומר דקרא דהכא איצטריך למנחת חביתין אף על גב דתדיר, עכ"ל. פירוש דחביתין היה בכל יום ויום תדיר כמו קרבן תמיד, ועיין שם בזבחים ריש פרק כל התדיר דף פ"ט ע"א דתירצו תירוץ אחר שכתבו הכא אחר כך, וכבר רמזתי שם בשיטתי בספרי הקטן הנזכר דהרב משנה למלך בריש פ"א דהלכות תמידין ומוספין והרב שיח יצחק בחידושיו על מסכת יומא דף ל"ד ע"א מהש"ס עמדו לפלפל בדבריהם דהתם ודהכא, וכמו כן הרב פנים מאירות ושאר מחדשים זלה"ה עיין בספריהם הקדושים:

בא"ד ומהכא גמרינן לכל מיני דמים דקדמי למנחות (*כצ"ל) דתנן בפרק כל התדיר העופות קודמין למנחות:

בא"ד ומיהו קשה אמאי לא מייתי הכא מתניתין דהתם לענין מוספין. כלומר אמאי לא מייתי מתניתין דפרק כל התדיר לשנוייא דתדיר עדיף דתנן התמידין קודמין למוספין, ולא ברייתא שהביא מניין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, ותירצו דמברייתא זו משמע טפי עיכובא. ועיין בספר משנה למלך הנזכר ובספר חק נתן:

ע"ב

בא"ד וחשתא ליפרוך ממתניתין דדריש ממלבד איפכא דעולת הבוקר קדמה[83] ברישא. לכך נראה לפרש דמהכא לא נפקא לן אלא הקטרה וכו'. ועיין בתוס' שם בזבחים וביומא דף ל"ד דדבריהם יותר מבוארים וכאן קצרו:

בא"ד תימא למה לי קרא דתמיד קודם למוסף תיפוק לי וכו', ואי מיפסיל בכך ניחא. כן הגיה הרב צאן קדשים[84], ופירש דבריהם אי נימא דקרא אתא לאשמועינן לעיכובא דמיפסל בהכי ניחא, אבל בסמוך משמע דאינו אלא למצוה ולא לעיכובא ואם כן קרא למה לי. ותירצו דהיא גופא שמעינן מהעולה שאין לאחר אף על גב דכתיב מלבד לבסוף:

בא"ד אי נמי אי לאו קרא הוה אמינא מאי דבעי בהקטרה מקדים ברישא, עכ"ל. עוד פירש הרב הנזכר אי לאו קרא ופר שני בן בקר תקח לחטאת, הוה ילפינן מועשה את האחד חטאת דדם חטאת דוקא קודם לעולה אבל בהקטרה יקטיר מאי דבעי ברישא, משום הכי כתיב ופר שני וכו' דבהקטרה עולה קודם:

בא"ד אלא אי קשיא לישתוק ממלבד ואי מיפסיל בהך הוה ניחא דמההוא לא שמעינן פסולה. כצ"ל, ועיין ביומא מה שתירצו דאיצטריך מלבד למיגמר בעלמא דבכל מקום תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, עיין שם:

בא"ד ותימא הא דאמרינן ריש עירובין שלמים וכו', תיפוק לי דאם כן אקדמינהו קודם תמיד, דפשטא דמילתא משמע קודם שנפתחות באותו יום, עכ"ל. פירוש ידוע דלא היו שוחטין את התמיד עד שהיו שומעין קול השער הגדול שנפתח כדתנן במסכת תמיד, אם כן אמאי שלמים פסולין מטעם שלא נפתח דלתות העזרה, תיפוק לי דעדיין לא נשחט התמיד דקודם פתיחת השער הגדול לא היו שוחטין התמיד, וכי תימא דהתם מיירי אחר שנסגרו דלתות ההיכל אחר שנשחט התמיד, ליתא דפשטא דמילתא משמע קודם פתיחת דלתות דמעיקרא של אותו יום מצפרא. ועיין בתוס' ביומא דף כ"ט ע"א דתירצו מה שדחו כאן:

בא"ד לכך נראה דודאי בתמיד של שחר דכתיב תעשו הוא דמעכבי עשיות דדם, אבל בתמיד של ערב לא מעכבא אלא הקטרה דכולי קרא בהקטרה איירי, עכ"ל. דא תהא למשמרת ולזכרון:

בא"ד מיהו בשמעתין מוכח דלא הוי אלא למצוה. ותימא דבפרק אלו דברים אמרינן שחטו ונודע שמשכו ידיהם וכו', עד סוף הדיבור. עיין בתוס' ביומא דף כ"ט ע"א וב' ומה שכתב כאן הרב חק נתן:

ודע דבהאי סוגיא דצבור שאין להם תמידין ומוספין וכו' עמדו האחרונים זלה"ה בין בפסקיהם ובין בדרשותיהם, עיין בספר פרי הארץ ח"ב דף ד', ובספר ברכי יוסף א"ח סי' צ' אות ג', וספר שארית יעקב דף ה' ע"ד, דשם הובא מאי דלכאורה היה קשה

83. לשון התוס' מוגהת כהגהת הצאן קדשים. 84. וכעי"ז הגיה הברכת הזבח 'ואי מיפסל בדיעבד', ופירש גם כן כפירוש הצאן קדשים הנ"ל.

על הסתירה בדברי ר' שמעון ולא היתה כונתו לתרצה.

בסוגיין דמאי בעי בתמידין דלמחר ומוספין דהאידנא איזה מהן עדיפא ולא איפשיטא, תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות ודמוספין קדים. וכן מאי דהקשה הרב תוספות יום טוב לרבינו עובדיה דמאחר דלא הופשט בעיין איך פסק דתדיר עדיף, עיין שם מה שכתב ובשאר אחרוני זמנינו דאין אתי, כמו ספר שרשי הים וספר יצחק ירנן.

ובההיא קושיא דאין מעבירין על המצות כבר בספרי הקטן מדבר ציון ח"ב מערכת אלף תרצתי דהיינו דוקא כשיש שתי מצוות לפניו כמו שני תפלין של יד ושל ראש ורמיא עליה לעשות שניהם באותו זמן, אז אמרינן שפיר אין מעבירין על המצות, אבל חדא היום וחדא לאחר זמן או למחר כמו עניינינו תמידין דלמחר ומוספין דהשתא, אינו בסוג דאין מעבירין על המצות. וכן משמע בתוס' ביומא דף ל"ג סוף ע"א ד"ה אין מעבירין על המצות, דכתבו בסוף דבריהם, דלא שייכא דריש לקיש אלא היכא דבעינן למיעבד תרוייהו שיש להקדים ההוא דפגע ביה ברישא, אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר, עכ"ל, והכא דצריך למעבד תרוייהו תמידין ומוספין אלא דמוספין האידנא ותמידין למחר ספוקי קא מספקא הש"ס ולא מצי למיפשט מההיא דריש לקיש דאמר דאין מעבירין על המצות. ושוב ראיתי בספר למנצח לדוד בסוף מאמר עיסת הקושיא דף ל"ג ע"ג וד' דתירץ כך האי קושיא שהקשה מהר"י יפה ז"ל בהאי סוגיא, וסיועי קא מסייעא מדברי תוס' שכתבתי והנאני, עיין שם. גם אשו"ר שם בקונטרסי דהבאתי דמדברי תוס' במגילה דף ו' ע"ב ד"ה מסתבר ובזבחים דף נ"א ע"א ד"ה אשר פתח אהל מועד, משמע דסבירא להו דהוי מדאורייתא כמו שהוכחתי בשיטתי על מסכת מגילה בספר מתת אלקים, ופלפלתי פלפלת כל שהוא והרגשתי דמדבריהם ביומא דף ל"ג ע"ב שכתבו משם רבינו האיי משמע דמדבריהם היא, וכבר עמדו בזה הרב ארעא דרבנן והרב עפרא דארעא בתחילת הספר, ודחקו ליישב עיין שם. ועיין עוד בספר הבהיר ברכי יוסף א"ח סי' כ"ה דין ג' שנשא ונתן בדברי תוס' הנזכרים של יומא, ובתורתו גם כן יתובי יתבינן מה שהקשו בשמעתין מדריש לקיש דאמר אין מעבירין על המצות, לך נא וראה, וגם עיניך תראנה בספר לימודי ה' לימוד כ"ב ובספר חיים שאל (ח"א) [ח"ב] סי' ה' (ד"ה וגזה):

גמ' אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין וכו', והכי קאמר וכו' ומני בן בג בג דתניא בן בג בג אומר מנין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה תלמוד לומר תשמרו להקריב לי במועדו, ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום מה להלן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, אף כאן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, ע"כ. כבר בתשובותי בספרי הקטן מגד שמים סי' [כ"ז] (ד"ה ובהא) הוכחתי דהא דבן בג בג אינו אלא למצוה ולא לעיכובא, והכי צריך לפרש פסק הרמב"ם בפ"א דהלכות תמידין ומוספין דין ט'[85], וטעמא טעמתי הן מקדם דהיכן מצינו דשינה הכתוב זה דביקור, וידוע דבמוקדשין כל היכא דלא שינה הכתוב למצוה היא ולא לעיכובא[86] וכמו שכתבו תוס' בהרבה מקומות, וכן משמע מדברי תוס' דלקמן ד"ה מכל מקום שבעה הוו עיין שם, ועוד זיל בתר מלמד הלא המלמד הוא קרבן פסח דמקחו בעשור ומההיא ילף, ובההיא חזי הוית במכילתא פרשה ג' דתני הכי בעשור לחדש הזה ויקחו אין לי אלא עשירי שהוא כשר ללקיחה, ארבעה עשר מנין אמרת קל וחומר ומה עשירי שאינו כשר לשחיטה כשר ללקיחה, י"ד שהוא כשר לשחיטה אינו דין שיהא כשר ללקיחה, י"ג מנין אמרת קל וחומר ומה אם עשירי שאינו קרוב לשחיטה כשר ללקיחה י"ג שהוא קרוב לשחיטה אינו דין שיהא כשר ללקיחה, והוא הדין לי"א ולי"ב, ע"כ, הרי בהדיא כפי המכילתא דמצי ללקחו אפילו ביום ארבעה עשר עצמו, ומקחו בעשור דכתב קרא למצוה היתה ולא לעיכובא, והכי נמי נימא לבן בג בג בתמיד דמה שאמר דתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה למצוה היא ולא לעיכובא, ואין לומר דפליג בן בג בג למכילתא, דמאיזה טעמא נאמר כך הלא איכא קל וחומר לפנינו ומה פרכינן בה כדי לדחותו, ועוד דהוי דן דין תחילתו להחמיר וסופו להקל, וזה לא אמרינן אלא ודאי למצוה קאמר בן בג בג נמי ולא לעיכובא, כן נראה לומר לעניות דעתי[87]:

85. וכן כתב הכפות תמרים סוכה מב. דבדברי הרמב"ם משמע שביקור אינו מעכב עיין שם הוכחתו [ועיין מה שנתבאר עוד בהערה בהמשך הדברים]. 86. ועיין בערוך לנר סוכה מב. שביאר מדוע יש כאן שנה עליו הכתוב לעכב לדעת התוס' [המובא להלן בהערה הבאה]. 87. וכן כתב באור זרוע פסחים סי' רטז רכח שמסתבר שביקור אינו מעכב, והוכיח זה ממה שאמרו בגמ' בב"ק פב: שכאשר צרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היו אותם שבפנים משלשים לחוץ קופה של דינרים ואותם שבחוץ מעלים להם תמידים, ומשמע לכאורה שלא היו מבוקרים מקודם ומכל מקום הקריבום באותו יום [ועיין בתורת חסד או"ח סי' כב אות א' ובגבורת ארי תענית כט. מש"כ בראיה זו]. ועוד כיון ששאר קרבנות אפילו לכתחילה אינם טעונים ביקור, מסתבר שתמיד ופסח יהיו כשרים בדיעבד בלא ביקור. אך

רש"י ד"ה אילימא וכו', ותהוי ששה ותמידין וי"ו למוספין, עכ"ל. פירוש דליום ראשון של ראש השנה לא היה בו מוסף אם באו עדים מן המנחה ולמעלה:

ד"ה דהאיכא צערא וכו', ודיום שני ושלישי ורביעי איכא למימר וכו'. כצ"ל:

דף ן' ע"א

רש"י ד"ה ה"ג תנא בעלמא קאי, סימנא בעלמא נקט וכו' דביום חינוך הוו בה י"ב ששה מבוקרים וכו'. הרואה יראה ברש"י בערכין דף י"ג ע"ב דפירש דנראה בעיניו דשמנה ניתנו שם ביום חינוך, וששה דקתני במתניתין הכי משמע אין פוחתין מששה כלומר שאפילו כשיטלו השנים שבכל יום נשתיירו שם ששה מבוקרין וכו', עיין שם, ולא כאשר פירש כאן דביום חינוך הוו בה שנים עשר, דלמאי איצטריך שנים עשר. והרב צאן קדשים מחק כאן בדברי רש"י תיבת שנים עשר, והגיה את לישניה כך דביום חינוך הוו בה ששה מבוקרים, ורימז דברי רש"י דהתם עיין שם. וכתב עליה הרב חק נתן דאף על גב דרש"י פירש כן בערכין הכא לא משמע כן, שהרי כתב שיהיו שם בכל יום ששה ראויין לישחט ליטול איזו שנים מהם שירצה. ולא ידעתי למאי איצטריך ששה מבוקרין לאותו יום, ומתניתין לא קאמר אלא לשבת וליום טוב של ראש השנה ופירושו שנים לכל יום מבוקרין, ובאמיתות דברי רש"י דהכא צריך ישוב אם לא נגיה כהגהת הרב צאן קדשים הנזכר[88]:

ד"ה אבל נתחנך המזבח אפילו ראשון בין הערבים, דכתיב בפרשת פינחס ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ובהחוא קרא לא כתיב את הכבש אחד תעשה בבקר, ותניא בספרי וכו'. כן פירש רבינו עובדיה, וכבר נקטו העולם קושיא חזקה דבין בפרשת תצוה ובין בפרשת פינחס כתיב את הכבש האחד תעשה בבקר ואחר כך ואת הכבש השני תעשה בין הערבים וכו', ואם כן היאך מצינן למימר כך, ומה שרצה לתרץ הרב תוספות יום טוב, דחאו באמת הבנין הרב ברכת הזבח, והביאו גם כן הרב קול הרמ"ז וקיימו, ועיין בספר שושנים לדוד מה שכתב על הרב בית דוד שרצה להליץ בעד הרב תוספות יום טוב וקיים מה שפירש הרב ברכת הזבח. ומה שרצה הרב צאן קדשים להגיה לישנא של רש"י, בהכרח צריך להגיה גם כן פירוש רבינו עובדיה דפירש כמוהו, ולאו זו הדרך דבתרי חיבורים מתרי מחברים לא אמרינן טעות נפל בדבריהם, ולכן אין לזוז ממה שפירש הרב ברכת הזבח הנזכר, וכמו שקבלו וקיימו הרבנים הנזכרים זלה"ה.

ומה שסיים רש"י שנים הוא מקריב ולא ארבעה, כבר כתב הרב ברכת הזבח הנזכר דאין לו שייכות כאן, ועיין בספר אמרי נועם (מפירושי נעלי התוס' עה"ת, פרשת תצוה כט, לט) ובספר טירת כסף דף קכ"ח ע"ב:

תוס' ד"ה אית דגרסי הא איכא צפרא דתלתא בשבתא וכו', ופריך וכו'. אם נדקדק בדבריהם שפיר כונתם היא כמו שכתב רש"י ז"ל, והוא הדין נמי אי הוי ראש השנה בראשון ושני מצי למיפרך והאיכא צפרא דשלישי בשבתא, ופירושם דמתחילים לבקר ביום השלישי כל הששה טלאים לצורך שבת ושני ימים של ראש השנה שחל בראשון ושני אחר השבת, ולזה פריך ולטעמיך תמניא הוי, כלומר עוד שתים לצורך שני תמידים ליום שלישי עצמו, כן נראה לי לפרש דבריהם כמו שפירש הרב צאן קדשים.

אבל לא המתקתי מה שכתבו ולטעמיך תמניא הוו דהאיכא דפניא דמעלי שבתא, דכיון דאיהו פירש נמי דבריהם כך, ואם היו ב' ימים של ראש השנה ביום א' וביום ב' אז צריך לבקר ביום שלישי קודם שהוא ד' ימים קודם שבת, איך שייכא האי פירכא דתמניא הוי בהיא דפניא דשבתא, בשלמא אי הוה פריך האיכא דצפרא דיום שלישי והוא אחר ראש השנה ניחא, אבל פניא דמעלי שבתא לא הבנתי כפי פירושו. ולכן נראה לי דהלשון של תוס' מוטעת הוא, ומה שכתבו לבסוף, ובתר הכי נגרוס דפניא דמעלי יומא טבא, צריך לגרוס הכא בלתי תיבת דפניא, אלא האיכא דמעלי יומא טבא והיינו דצפרא כאמור, ובהכי ניחא מה שכתבו וכסבור היה שבאמצע היום היה מדבר, ושוב כתבו ואית דגרסי הא איכא צפרא דחד בשבתא ומונה הב' ימים טובים לפני השבת ותו לא, ודוק:

ד"ה מכל מקום שבעה הוו, דבשלמא בין הערבים

לבסוף כתב שמדברי התוספתא בפסחים פ"ה ה"ה משמע שביקור מעכב, שמבואר שם שר' יוסי אומר השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת וצריך להביא תמיד אחר, ומסתבר שכונת ר' יוסי אפילו כשנמצא התמיד ללא מום, שאילו נמצא בעל מום אין צריך לחדש שהוא חייב חטאת. [ובתורת חסד שם אות ב כתב שיש לחלק בין ביקור ד' ימים קודם השחיטה שאינו מעכב, לביקור זמן קצר קודם השחיטה שהוא מעכב]. וכן כתב התוס' בסוכה מב. ד"ה שאינו, שכונת ר' יוסי שאפילו נמצא התמיד תם הרי הוא חייב חטאת, ובכפות תמרים שם כתב שדברי התוס' הם חידוש גדול ובפשטות ביקור אינו מעכב [ועיין בהערה לעיל בדעת הרמב"ם], וכן כתב המנחת חינוך מצוה ה' אות א מצוה תא אות א. 88. ובשיטה מקובצת אות ט הגיה ומחק תיבת 'ששה' [ועיין בהגהות החשק שלמה

דראשון אף על פי שצריך ביקור ד׳ ימים יטרח וימצא מבוקרין וכו׳. נראה מדבריהם דרצו לפרש כונת מכל מקום דקאמר הש״ס בלתי שנאמר דלבתר דאקריב קאמר דאוקים הש״ס, אלא אפילו תימא דעדיין לא הקריב תמיד של בין הערבים דראשון מצי לטרוח ולימצא מבוקר, מה שאין כן בלילה לצורך צפרא, כן נראה לי כונתם. אבל האמת אגיד דלא ידעתי מי הכריחם לפרש כן, ולא סגי להו מאי דאיתמר בש״ס:

ד״ה דייקא נמי דקתני כדי לשבת, אף על גב דלעיל (דף ל״ט ע״ב) **תניא כדי שיכרוך וישנה וישלש ליכא למיטעי התם,** עכ״ל. כלומר התם על כרחין לצורך נשנית דהכי בעינן כדי שיכרוך וישנה וישלש ולא לסימנא, אבל הכא לסימנא קאמר וכפירש״י דלאו דוקא לשבת ושני ימים טובים של ראש השנה אלא אפילו כל ימות החול וכו׳, וק״ל:

ד״ה שאין מחנכין, פירש בקונטרים דטעמיה דר׳ שמעון קאמר וכו׳. הרב צאן קדשים הגיה כך לפירוש הקונטריס משמע דטעמא דר׳ שמעון קאמר, והכי פירושו כיון דאמר ר׳ שמעון דאם לא הקטירו בבוקר יקטירו בין הערבים כולה המנה שלימה, ועל זה קאמר שאין מחנכין וכו׳ ופירש״י אלא בקטורת הסמים של מנה שלימה ובין הערבין, על כרחין טעמא דר׳ שמעון קאמר דמשום הכי סבירא ליה לר׳ שמעון דכולה היתה קריבה, והאי ומכל מקום פריך שפיר מדברי תוס׳ הם, עכ״ל. ולפי פירוש זה אחר כך כתבו תוס׳, ולא יתכן חדא כיון דההוא הוה טעמא, כלומר טעמא דקטורת הוא מאי דתני שאין מחנכין אידך נקט איידי, ותו דבחסורי מחסרא משמע דמהדר אדרבנן אלמא דרבנן מודו בחינוך, כצ״ל במחיקת תיבת ותו, וכונתם אם כן לאו לר׳ שמעון לחודיה כדמשמע מפירש״י, ודוק. ועיין בספר ברכת הזבח:

ד״ה במה דברים אמורים שלא נתחנך, ואהא קאי שאין מחנכין דמתניתין, כאן, הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר אבל נתחנך וכו׳, וכן כתב הרב הנזכר (צאן קדשים):

ד״ה דלא שכיחא ומעתרא, עיקר הטעם משום דלא שכיחא דכפרק ב׳ דיומא מוכח מקרא דכתיב ברך ה׳ חילו דעולה נמי מעתרא, עכ״ל. הרב תוספות יום טוב הקשה עליהם דאדרבה שם ביומא מסיק דקרא לא קאי אעולה כיון דשכיחא לא מעתרא, ועיין בספר הבהיר קול הרמז מה שהליץ בעד התוס׳ ופירש כונתם, וציין דגם הרב ברכת הזבח פירש במקצת כדבריו, ועיין גם כן בספר צאן קדשים[89] ומה השיג עליה הרב חק נתן[90]:

ד״ה יכול יהא יחיד מתנדב ומביא, והא דאמרינן במעילה (דף ט׳ ע״ב) **דנהנה מבשר קדשי קדשים וכו׳ יביא קטורת שכולה למזבח, היינו למוסרה לצבור,** עכ״ל. הכי איתמר התם הנהנה מבשר קדשי קדשים לפני זריקת דמים ואימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים, רב אמר מה שנהנה יפלו לנדבה, ולוי אמר יביא דבר שכולו למזבח, תניא כותיה דלוי מעילה זו להיכן הולכת, הלמידין לפני חכמים אומרים יביא דבר שכולו למזבח ומנו קטורת, תניא כותיה דרב וכו׳, וכתבו תוס׳ התם דהאי הלמידין אינו למידין לפני חכמים דסנהדרין דהיינו לוי, דאין זו שיטה ולא מצינו לוי שהוזכר מעולם בברייתא, עיין שם:

ע״ב

גמרא יכול לא יעלו על מזבח הפנימי אבל יעלו על מזבח החיצון, תלמוד לומר את שמן המשחה וכו׳. מכאן הקשו האחרונים זלה״ה להרא״ם ז״ל שכתב על דברי רש״י בסוף פרשת תצוה על פסוק לא תעלו עליו קטורת זרה דפירש על מזבח זה, וקאמר פירוש אבל אתה מקריב אותם על מזבח הנחושת, ופירש הוצרך לפרש עליו על המזבח הזה וכו׳, ואתמהא דהוא הפך גמרתין דמסקינן בין יחיד בין צבור בין במזבח הפנימי ובין במזבח החיצון דהיא מזבח הנחושת אסור להקטיר קטורת נדבה. והרב בית שדה דחק לתרץ דמה שכתב הרא״ם ז״ל הוא על הנשיאים שהקריבו קטורת על מזבח הנחושת, והוראת שעה היתה כדאמרינן הכא בשמעתין. ואחר המחילה רבתי אינו מקובל ואינו מרוצה תירוץ זה בכונת דברי הרא״ם מכמה אנפי כאשר יראה המעיין, וכן ראיתי בסוף ספר אשדת הפסגה בקונטריס דברי הרב הגדול מורינו הרב חיים אבואלעפיה ז״ל דף ו׳ ע״ד דכתב, ואין דבריו מחוורין, והניח דברי הרא״ם בקושיא, וציין דגם הרב נחלת יעקב הקשה כן, ואין בידי לעת עתה עיין שם.

גם ראיתי שם דהקשה אמאי השמיט הרמב״ם ז״ל האי דינא דאין להקטיר קטורת במזבח החיצון בפ״ב דהלכות כלי המקדש הלכה י״א, והניחו בקושיא עיין שם[91]:

על השיטמ״ק מש״כ להגיה בזה], וכן הגיה בהגהות הב״ח אות ב.

89. ועיין בגליון הש״ס ביומא שם דנקט נמי כהצאן קדשים.

90. ועיין עוד ביד דוד מש״כ בזה.

91. ועיין בספר מגדל חננאל על הרמב״ם שם שבתחילה תמה גם כן על השמטת הרמב״ם דין זה, ואחר כך כתב דהרמב״ם סמך על מה שכתב בפ״ג מהל׳ פסולי המוקדשין דין י״ח, מזבח הפנימית מקדש פסולים בין ראוים לו ובין

תוס׳ ד״ה תלמוד לומר וכו׳, ככל אשר צויתיך יעשו, תימא למה לי קרא דלא תעלו עליו קטורת זרה תיפוק ליה מהכא, עכ״ל. עוד ראיתי שם בקונטריס החשוב הנזכר דהקשה דאיצטריך לא תעלו לחייב עליו מלקות, דלא הוי לאו הבא מכלל עשה כאשר הוה משמע מקרא דכל אשר צויתיך יעשו, אלא לאו ממש ומלקין, והניחו דבריהם בתימא, עיין שם:

בא״ד ותימא דאם כן לא תעלו בלשון רבים למה לי וכו׳. ויש לומר דהוה אמינא צבור שרי לגבי קטורת נדבה על מזבח הפנימי והוי שפיר בכלל כאשר צויתיך כיון דמייתי חובה מייתי נמי נדבה, עכ״ל. כן נדפס הלשון מוגה בגמרות חדשות לפנינו. וכונתם פשוטה דבתר דתירצו דלא תעלו אתא ליחיד הקשה אמאי כתיב בלשון רבים. ותירצו דהוה אמינא דלעולם הרבים מצו להקריב קטורת נדבה במזבח הפנימי, ומקיים שפיר קרא דכל אשר צויתיך להקריב קטורת חובה דוקא במזבח הפנימי ולא במזבח החיצון, אבל אין הכי נמי דגם קטורת נדבה מייתו במזבח הפנימי, קא משמע לן קרא דלא תעלו דאף הציבור לא מצי להביא קטורת נדבה בשום אופן אפילו במזבח הפנימי, ודוק:

בא״ד ונראה דלא מהדר אלא אקטרת סמים דשייך למזבח הקטרת בהיא פרשה, אבל אמאי דלא כתיב קודם לא מהדר והוה אמינא דעל מזבח החיצון מביא, עכ״ל. כן הוא מוגה לפנינו בגמרות חדשות, כנראה דהוא לפי הגהת הרב צאן קדשים דהגיה, ועוד נראה דלא מהדר, וכונתם דמקרא דלא תעלו הוה שמעינן דבמזבח הפנימי אסור קטורת נדבה, אבל במזבח החיצון שרי משום דלא כתיב באותה פרשה דכתיב לא תעלה מזבח החיצון אלא מזבח הפנימי, לכן בא קרא דכל אשר צויתיך לאסור אפילו מזבח החיצון ותרי קראי איצטריכו, ודוק.

ועיין בספר ברכת הזבח דכתב דהאי ונראה שכתבו תוס׳ כונתם לתרץ מה שהקשו בתחילה, ואמרו השתא דלא קאי איחיד דלא כתיב קודם, עיין שם. שוב ראיתי בספר חק נתן דפירש דבריהם כך, דאי לא כתיב לא תעלו בלשון רבים, לא הוה ילפי מקרא דככל אשר צויתיך למיסר קטורת בנדבה על מזבח פנימי, משום דקרא דככל אשר צויתיך לא קאי אלא לקטורת דכתיב בההיא פרשה דהיינו בפרשת כי תשא, והתם לא כתיב בביאור קטרת חובה דאיכא למימר דקרא דכל אשר צויתיך קאי עליה, דהא לא כתיב בההיא פרשה דויאמר ה׳ אל משה קח לך סמים וכו׳ לדרתיכם דמשמע מיניה חובה, אבל בההיא פרשה חייש למזבח הקטרת דכתיב באהל מועד דמשמע דבא למעט מזבח החיצון שהוא בפתח אהל מועד, ולכך איכא למימר דלא מהדר קרא דככל אשר צויתיך אלא למאי דחייש בההוא פרשה דהיינו מזבח הפנימי, אבל אמאי דלא כתיב קודם בההיא פרשה דהיינו קטורת חובה דלא כתיב אלא בפרשת תצוה לא מהדר, ולכך איצטריך לא תעלו למיסר נדבה, עכ״ל. והמעיין יבחר ויקרב:

גמ׳ כיון דבעידנא דפלגינהו אי בעי האי מקריב וכו׳. כצ״ל[92]:

שם איתמר חביתי כהן גדול וכו׳, אמר ר׳ חייא בר אבא כותיה דידי מסתברא וכו׳. עיין בספר הנזכר חק נתן מה שפלפל בסוגיא זו על מה שפסק רבינו משה ז״ל בפי״ג דהלכות מעשה קרבנות דין ג׳, דעמד כבר נושא כליו ראשון שבקדושה מרן הקדוש בעל כסף משנה ואחריו בעל לחם משנה כאשר ציין הוא ז״ל גם כן, עיין בספריהם הקדושים:

רש״י ד״ה חביתי כהן גדול, דכתיב מחבת וכתיב תופיני. כן הגיה הרב הנזכר (חק נתן):

ד״ה אית ליה נא וכו׳. לשון אחר תאפינה רכה שירכבנה וכו׳. עיין בספר הנזכר ובספר קרבן אהרן בפרשת צו (פרשה ג) פרק ד׳ דף י״א (ע״ח) דהאריך:

ד״ה ומחצה אבד, קשיא לר׳ אלעזר דאמר (לעיל בדף מ׳ ע״ח) **קדוש לחצאין, ומחציתה דאמר קרא משלם למצוה היא** (*כצ״ל)[93], **ואם כן אמאי אבד דהא אכתי לא איקדש קדושת הגוף:**

אין ראוים לו אבל מזבח החיצון אינו מקדש פסולין אלא הראוין לו וכו׳ כיצד וכו׳ עלתה לו קטורת זרה תרד אבל מזבח הפנימית עלתה לו קומץ מנחה לא תרד, עכ״ל, וכן על מה שכתב בדין שקודם לזה כשמנה דברים שאינן ראוים למזבח החיצון שהדין הוא שירדו מנה עמהם קטורת, הרי בפירוש דקטורת חשיב דבר שאינו ראוי למזבח החיצון, ולפיכך לא פסקו כאן דסמך על מה שכתב שם בפסולי המוקדשין. ועוד תירץ דמה שלא פסקו כאן משום דהכא לא איירי אלא לענין מלקות, ולפיכך פסק דקטורת נדבה בין דיחיד בין דציבור שהקריבו על מזבח הפנימית לוקה, אבל המקטיר קטורת על מזבח החיצון איסורא איכא אבל מלקות ליכא, דהכי משמע בסוגיין דמנחות דיחיד ורבים המקריבין קטורת נדבה על מזבח יליף לה מדכתיב לא תעלו עליו קטורת זרה שהוא לאו ממש, אבל לענין שאין יחיד ורבים יכולים להביא קטורת נדבה על המזבח החיצון יליף לה מקרא דכתיב ככל אשר ציויתיך יעשו אין לך אלא מה שאמור בענין, דאינו לאו גמור אלא לאו הבא מכלל עשה שאין בו מלקות, ולפיכך סמך על מה שכתב בהל׳ פסולי המוקדשין דקטורת נדבה אינו ראוי למזבח החיצון. ועיין שם מה שצידד ליישב דברי הרא״ם הנ״ל על פי זה.

92. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יב והצאן קדשים. **93.** וכן הגיה

בא"ד ואף על גב דמשמע במסכת שקלים אבודין מליקרב. כלומר אין הכי נמי דבר פדיון הוא כיון שלא נתקדשו, והא דקתני אבד רצה לומר אבד מליקרב, אפילו הכי קשה כיון שנפדה אמאי אבד מליקרב מה בין זה לסולת אחר כיון דנפדה, ועיין במסכת שקלים דף יו"ד ע"ב:

בא"ד מיהו משום הכי קרי ליה אבד, ע"כ. הכונה היא כמו שפירשו המחדשים זלה"ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן, מיהו קושיא ראשונה נתיישבה דלעולם יש לו פדיון כיון שלא נתקדש קדושת הגוף, והא דקרי ליה אבד משום דאבד ליקרב, זה [מה שנ"ל בביאור דבריהם][94]. אכן הקשה על דבריהם הרב חק נתן הנזכר כיון דפירוש אבד הוא אבד מליקרב אבל לעולם בר פדיון הוא, אם כן איך תני תנא קמיה דרב נחמן מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה, הא מחצה שני בר פדיון הוא. וקושיא זו מצאתי בירושלמי דשקלים פ"ו הלכה ה', ותירצו פתרי לה כר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר עשרון מקדש, ופירש המפרש פתר לה למתניתין כר' ישמעאל דאמר עשרון מקדש, וכיון שצריך ליתנו לתוך העשרון כדי לחצותו דלכולי עלמא למצוה צריך להביא עשרון שלם מביתו כדי לחצותו, אם כן כבר נתקדש ויוצא לבית השרפה. אלא דאכתי יש לתמוה אם כן מאי הקשו לר' אלעזר, עיין שם דהקשה עוד הרבה קושיות, וסלקא דברי תוס' בלתי ההבנה, ולא אעתיקם אי מפני דהאריך ואיני רוצה להטריח, ואי מפני דלא ידעתי להשיב דמפרסן איגרי ואין לי מענה, והמעיין ילך ויקרא ויתובי יתיב:

ד"ה אפילו פיגול וכו', מדהתם איכא עיבור צורה הכא הכי נמי וכו'. כלומר דבנותר ודאי איכא עיבור צורה, אף פיגול צריך שתעובר צורתו דיפסול בלינה:

גמ' רבי ר' ישמעאל תנא תעשה ואפילו בשבת תעשה ואפילו בטומאה, ע"כ. כפי דברי תוס' דלעיל בדף מ' סוף ע"ב ד"ה תכלת, דכתבו דכל היכא דאיתמר ואפילו בוי"ו דתרתי מילי אשמועינן, לא ידעתי מה נאמר הכא דאיתמר ואפילו בשבת ואפילו בטומאה[95]. ואפשר דלא גרסינן ואפילו בוא"ו, וכמו דעין רואה בתוס' דכתבו תעשה אפילו בשבת תעשה אפילו בטומאה, והוא מטעם שכתבו לעיל[96], ודוק:

תוס' ד"ה תעשה אפילו בשבת, הא דמפקינן הכא מחד קרא שבת וטומאה משום דגלי רחמנא גבי פסח וכו', ואיצטריך קרא אחרינא גבי טומאה איש נדחה ואין צבור נדחין. ונראה דהי מינייהו מפקת דשקולים הם ולא דמי לפסח, עכ"ל. כבר עמדו המחדשים זלה"ה לפרש דבריהם עיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים, ואעתיק פה דברי הרב חק נתן דביאר יותר כונתם וזה לשונו, בתחילה כתבו דמשום דגלי קרא גבי פסח דאין חילוק בין שבת לטומאה הוא הדין גבי חביתין. ואחר כך כתבו דהי מינייהו מפקת, והוא תירוץ אחר, ורצה לומר דאף אי לא הוה גלי קרא גבי פסח אפילו הכי הוה נילף תרוייהו הכא בחביתין מחד קרא, כיון דלא הוה משמע מקרא חדא טפי מחבריה דשקולים הם ויבואו שניהם, ולא דמו לפסח דאיצטריך תרי קראי משום דלא אמרינן הי מינייהו מפקת אלא היכא דמקרא לא מישתמע חדא טפי מחבריה, אבל גבי פסח ליכא למילף תרוייהו מחד קרא, דאי מקרא דאיש איש כי יהיה טמא טומאה כתיב בה בהדיא, והוה אמינא היכא דגלי גלי ולא יליף מיניה שבת, ואי מקרא דמועדו כתיב ביה נמי שבת בהדיא, משום דלא ילפי מתיבת במועדו עצמה דדחי שבת כמו הכא דילפינן מתעשה, אלא מגזירה שוה דמועדו מועדו מתמיד, ותמיד גופיה לא גלי ביה קרא דדחי אלא שבת אבל טומאה יליף מגזירה שוה מפסח כדאיתא בריש פרק אלו דברים דף ס"ו ע"א, ועל כן הוה אמינא דוקא שבת דגלי קרא אבל טומאה לא ולכך איצטריך תרי קראי, מה שאין כן הכא גבי חביתין דלא כתיב אלא תעשה שאין בו משמעות לזה יותר מזה אמרינן שקולים הם, עכ"ל:

דף נ"א ע"א

אביי אמר אמר קרא סלת מנחה תמיד הרי היא כמנחת תמידין. רבא אמר על מחבת מלמד שטעונה כלי, ואי אפי' לה מאתמול איפסל ליה בלינה. תניא כותיה דרבא על מחבת מלמד שטעונה כלי וכו' וכו', עד סוף הסוגיא. לך נא וראה בספר החשוב קרבן אהרן בפרשת צו [פרשה ג] פרק ד' (6 מ ג) דף יו"ד דפירש הברייתא וכל מאי דאיתמר בש"ס אוקמתא דאביי ודרב הונא ודרבה ביאור רחב ומשם בארה באר הטיב, ושם תראה גם כן שכתב דבפירוש רש"י שלפנינו בסוגיא זו טעו

הצאן קדשים, אך במנחת כהן ובעולת שלמה כתבו דצריך לומר 'להבאה' כהגירסא שלפנינו שכן היא מסקנת הגמ' בדף ח' ע"א, עיין שם. 94. הושלם עפ"י לשון החק נתן שהוא מקור לשון המחבר כאן. 95. היינו דכאן ברור ששבת וטומאה הם ב' דברים, וממילא אף אם לא הוה תני ליה בוי"ו, הוה ידעינן שהם תרי מילי. 96. לכאורה הכונה כנ"ל דלכך לא גרסי התוס' 'ואפילו' בוי"ו, כי כאן פשוט שהם שני דברים ואי"צ להדגיש זה ע"י הוי"ו.

המדפיסים טובא, ומתוך העיון קם לפרש פירוש נחמד ואמיתי שפתותיו דובבות:

תוס׳ ד״ה הרי היא לך כמנחת תמידין, דכתיב גבי שבת וכו׳, תימא דלמד מן הלמד הוי. ונראה דגלוי מילתא בעלמא הוא, עכ״ל. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם דמנחת תמיד ילפינן מתמיד גופה, וחביתי כהן גדול ממנחת תמיד, ותירצו דגלוי בעלמא הוי. אמנם בתר הכי הקשה הרב הנזכר דלקמן דף ע״ב ע״ב ובמסכת פסחים דף ע״ז ע״א מסקינן דכל קרבנות צבור והקרב עמהם האמורים בפרשת פנחס ילפינן מדכתיב וידבר משה את מועדי ה׳ וכו׳ הכתוב קבעו מועד אחד לכולן ואם כן תו לא הוי למד מן הלמד, וכן כתבו תוס׳ במסכת פסחים דף ס״ו ע״א דתנאי היא, עכ״ל.

ובהורמנותיה נוכל לתרץ דכונת התוס׳ היא לאותו תנא דלא יליף ממועדו אלא מעל עולת התמיד כדאיתא שם בפסחים, ואמרו דאפילו לאותו תנא ניחא דברי אביי ולא הוי למד מן הלמד אלא גילוי מילתא בעלמא, ודוק. שוב ראיתי דמה שפירש הרב צאן קדשים כן פירש הרב ברכת הזבח דמנחת תמיד אינו מפורש בכתוב דדחי שבת אלא ילפינן מעולת תמיד ומנחת חביתין ממנחת תמיד, ואם כן הוי למד מן הלמד וסיים, ודוחק. (*ותמהני שלא הזכירו כדרכו הטוב).

וחזי הוית בספר החשוב חק נתן דטעמיה דכתב ודוחק, משום דלפי פירוש זה קשה דהמנחת תמיד מפורשת בכתוב על התמיד ונסכה דהיינו מנחת נסכים שהיא מנחת תמיד, וכי אפשר דנסכה באה בלא מנחתה, ולכן פירש איהו ז״ל דברי תוס׳ באופן אחר והגיה את לשונם כך, על עולת התמיד ותמיד נמי גמרינן מועדו מועדו מפסח לטומאה, תימא דלמד מן הלמד הוא, ופירש דבריהם דהקשו לפי דרשת אביי דיליף מתמיד, אם כן מנא ליה דחביתין דחי טומאה, הא בתמיד לא כתיב טומאה, ולזה כתבו דתמיד יליף מפסח בגזירה שוה דדחי טומאה כדאיתא בריש פרק אלו דברים, והדר יליף חביתין מתמיד, ועל זה תמהו אם כן הוי למד מן הלמד דתמיד גופיה יליף מפסח וכבר יליף חביתין מיניה, ותירצו דאין זה למד מן הלמד גמור, דגילוי מילתא בעלמא הוא כיון דילפינן דדחי שבת הוא הדין דדחי טומאה דלא אשכחן דדחי שבת ולא דחי טומאה, עכ״ל:

ד״ה אי אפי לה מאתמול איפסלה בלינה, תימא דבסוף פרק ר׳ ישמעאל מרבינן שתי הלחם ומסיק שתי הלחם לאפייה [וכו׳] ואפילו הכי בעי קרא, עכ״ל. זה הוא לסברת רבי דסבירא ליה דשתי הלחם אופין בשבת, ולא לסתם מתניתין דלקמן דף צ״ה (ע״ב) דקתני אחת שתי הלחם ואחת לחם הפנים אפייתן בפנים ואינם דוחות את השבת, וכמו שפסק הרמב״ם (בפ״ג) [בפ״ה] דהלכות תמידין ומוספין הלכה (ג׳) [י׳] דלא כרבי:

בא״ד ויש לומר דבחקטרה פשיטא להו או מתעשה אפילו בשבת וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים[97]. ומה שכתבו עוד או מהרי היא לך וכו׳, כונתם לרמוז דלא פליג רבא לאביי וכמו שאמר לקמן:

בא״ד מיהו קשיא לקמן גבי שתי הלחם (בדף ל״ה ע״ב) **דהא לא כתיב תנור בקרא והיכי מוכח דאפייתם דוחה שבת. ויש לומר כיון דלא דחי שבת אם כן מאתמול הוי זמנן,** עכ״ל. ביאור דבריהם מיהו קשיא לקמן בדף צ״ה ע״ב דרצה להוכיח הש״ס מדקתני ואפייתן בפנים אם כן דוחות שבת דאי לא איפסלו בלינה, מאי הכרח היא זו הא לא כתיב תנור בקרא כדי שנאמר דמקדשי להו, ואם כן אם אופין אותם שלא בזמנן לא מקדשי ולעולם דאופין בפנים מאתמול ולא בשבת ולא איפסלו בלינה. ותירצו היא הנותנת כיון דלא דחי שבת לאפייה אם כן צריך לאפותן מאתמול ואתמול הוי זמנן ותנור מקדשן ואיפסלו בלינה, והוי הוכחה שפיר דדוחה שבת, ושפיר קא פריך, ודוק:

בא״ד ואם תאמר סוף פרק לולב וערבה גבי כמעשהו בחול וכו׳, ופריך בגמ׳ וכו׳ ואמאי איפסיל כיון דאין זמנה מאתמול, עכ״ל. לפי מראית העין דבריהם אינם מובנים, כיון שסיימו ואמרו כיון דלא דחו שבת אם כן מאתמול נמי הוי זמנן וכמו שפירשנו כונתם, מאי מקשו השתא הלא בהיא תירוצא שתירצו על שתי הלחם דכיון דלא דחו שבת מאתמול הוי זמנן כך נתרץ האי קושיא. וכן ראיתי בספר הבהיר חק נתן דהקשה כן, וכתב דטעות סופר נפל בדבריהם ושיעורם כך, בתחילה הקשו משתי הלחם אמאי דחי שבת הא כלי שרת אין מקדשין אלא בזמנן, ותירצו כיון דלא דחו שבת אם כן זמנן מאתמול. ואחר כך כתבו אבל גבי כמעשהו בחול וכו׳ אף על גב דקשיא לן נמי התם אמאי איפסיל מכל מקום אין אנו צריכין לתירוץ זה, דיש לנו תירוץ יותר נכון דהתם נפסלין משום לילה

97. וכעין זה הגיה בישר וטוב.

דלילה לאו מחוסר זמן וכיון דמונחים הם בלילה במקודשת נפסלין בלינה, אבל גבי שתי הלחם לא יצדק תירוץ זה דהא אינן מונחים בלילה בתנור דכבר סילקן ביום, ואי קדם וסילקו לא מיפסל בלינה כדאיתא בשילהי פרק שתי הלחם דף ק׳ ע״ב, עכ״ל:

בא״ד אף כי היום יקדש בכלי. כצ״ל, ועיין לקמן בדף צ״ה ע״ב. ומה שכתבו לפי דבריהם, כתב הרב צאן קדשים דכונתם היא אף על גב דאין כלי שרת מקדשין אלא בזמנן ואין זה זמנו בערב שבת, משום הכי כתבו לפי דבריהם היה אומר, עכ״ל:

ד״ה תניא כותיה דרבא, אף על גב דכאביי נמי תניא הא אמרן דרבא נמי לא פליג עליה אלא דלא צריך, עכ״ל. והוא כמו שכתבו בדיבור דלעיל, או מהרי היא לך כמנחת תמידין דדריש אביי דשילהי האי פירקא דריש ליה רבא גופיה:

ד״ה תלמוד לומר סולת למנחה תמיד, תימא דאם כן בשמן למה לי וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בספר קרבן אהרן (פס) דהביא דבריהם הללו ופירשם והקשה עליהם ונשא ונתן באמונה:

ע״ב

תנו רבנן כהן גדול שמת ולא מינו וכו׳, והאי הכהן המשיח להכי הוא דאתא האי מבעי ליה לכדתניא זה קרבן אהרן ובניו וכו׳. הני תרתי ברייתות הובאו בתורת כהנים בפרשת צו הראשונה בפרשה ג׳ סוף פרק ה׳ והשנייה בריש פרשת ג׳, ועיניך תראינה בספר הבהיר קרבן אהרן דביאר תרתי ברייתות כל הצורך, והביא גם כן כל פלפול הש״ס שלפנינו עד וסבר ר׳ שמעון משל צבור דאורייתא וכו׳ וביאר באר הטיב, ובביאורו רויחא שמעתתא ופירש״י שלפנינו שקיצר מעט, ותמצא מרגוע. גם תראה שם מה שהקשה לרש״י ז״ל במה שפירש בד״ה אם כן, הפך המורגל ופירש פירוש אחר, עיין שם. ועיין גם כן בספר שער יוסף (הוריות ט׳ ע״ב ד״ה זו) דף פ״ז ע״א כאשר ציין בספרו פתח עינים:

תוס׳ ד״ה והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה, תימא מהכא דרשינן בפרק קמא דכריתות דף ח׳ דכהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. ויש לומר דהתם דריש מדכתיב המשיח, והיינו הא נמי דמצריך ההיא קרא לקמן לכהנים גדולים. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש הא דמצריך ההוא קרא לקמן לכהנים גדולים דוקא שיקריבו לא קשה מההיא דכריתות. ותיבת בתמורה טעות סופר, דלא מצינו בתמורה ההיא דרשא, עכ״ל:

ד״ה וי״ו לא דריש, הכא לא דריש וכו׳, אבל מוסף על ענין ראשון בפרק הקומץ רבה דריש וכו׳. וכן כתבו לעיל בדף י״ט ע״א, עיין שם:

בא״ד ויש לומר דמשום דאיכא מן מוכח דומן למדרש אתא. כלומר כיון דכתיב מן הבהמה מן הבקר ולגבי צאן כתיב ומן הצאן, על כרחין אותו וא״ו לדרשא אתא, וק״ל:

ד״ה חוק זו לעולם תהא, דהוה אמינא אהרן מקריב חביתין בכל יום ובניו בשעה שנעשו כהנים גדולים אף על פי שכבר נתחנכו בכהונת הדיוט, ור׳ שמעון לית ליה האי סברא, עכ״ל. כלומר הייתי אומר שאין מצוה זו אלא באהרן עצמו ובניו כאשר יהיו כהנים גדולים אבל לא בשאר כהנים גדולים, לזה אמר שהוא חק עולם. ור׳ שמעון לא איצטריך לדעתו ללמד זה, ולזה לא בעי גמרא ומנין לו דנוהג לדורות, לפי שכל מצות כהונה אמר הכתוב באהרן ובניו והוא הדין לכל הכהנים, כן פירש הרב קרבן אהרן (פר׳ לו פרשה ג תמילת פ״ה) עיין בספרו הבהיר דף י״ב ע״א:

ד״ה אף כאן לא תעשה על אכילתו, אבל איסורא איכא ונפקא ליה מכליל תקטר. וקצת קשה אמאי לא דרשינן לאו נמי מדכתיב לאמר לא אמור כדדרשינן בפרק כל שעה (דף מ״ג), עכ״ל. הרב צאן קדשים תמה על תמיהתם דהתם הוי לאו הבא מכלל עשה ועשה היא שתעשה נדבה, ואיצטריך לומר לאמר ללאו, אבל הכא עשה גופה להקטיר ולא לאכל, וכן כתבו תוס׳ התם בפרק כל שעה עיין שם, עכ״ל[98]:

ד״ה יש לו נסכים שהפרישן בחייו, דלאחר מיתה הוי הפקר, עכ״ל. וידוע דנכסי הגר הפקר נינהו, כאשר פסק הרמב״ם ריש פ״ב דהלכות זכייה ומתנה והרב ש״ע ח״מ ריש סי׳ ע״רה:

ד״ה חטאת מלמד שמועלין בה, תימא תיפוק לי דקדשי בדק הבית הוא. יש לומר דאיצטריך למועל אחר מועל דאינו אלא בבהמה ובכלי שרת, עכ״ל. הרב תוספות יום טוב בפ״ד דמסכת פרה מ״ד ד״ה לעולם מועלין בה, פירש דבריהם בבהמה דקדשי מזבח ולא דקדשי בדק הבית כדפירש הר״ב במעילה פ״ה מ״ג. ושוב כתב דנראה לו דקושייתם אינה קושיא, דודאי דחטאת

98. עיין בקרן אורה שכתב דדברי הצאן קדשים אינם מובנים, והוא עצמו ביאר שם דיש לומר דעד כאן לא אמר ר״י לאו אמור אלא בלאו הבא מכלל עשה, דלא נאמר העשה אלא בשביל הלאו, כמו נדבה תעשה אותו ולא בעל מום בכה״ג אהני קרא דלאמר לאו אמור, וכמו שכתבו התוס׳ ז״ל בפסחים שם (מב. ד״ה לאמר), אבל הכא דהעשה איצטריך לגופיה דמצוה להקטיר כולה אין בה בכלל לאו אמור.

איצטריך קרא לשאר מילי כדדרשינן בריש פרקין, אלא מדהיא כתב למעוטי אפרה קאמר נמי דבכלל חטאת שיהיו מועלין בה והיא אתא למעוטי אפרה, עכ"ל עיין שם. ואם תראה בהרמב"ם בפ"ו דהלכות פרה דין ה' דפסק דאפילו בבהמה דבדק הבית יש מועל אחר מועל, עיין בספר הרב ברכת הזבח דכתב נפקותא אחרת להיכא דמעל בפרה ונתנה לחבירו במתנה או שכרו, דבקדשי מזבח מועל חבירו ובקדשי בדק הבית לא מעל, עיין שם:

דף ב"ן ע"א

תוס' ד"ה גזרו ביה מעילה, משמע הכא דאיכא מעילה דרבנן וכו'. ואית דגרסי בפרק וולד חטאת מאי טעמא דמאן דאמר אין מועלין, ושיבוש הוא, עכ"ל. וטעמא הוא כמו שכתבו הם עצמם שם במעילה דף י"א ע"א ד"ה מאי טעמא, דאי גרסינן הכי משמע דמאן דאמר מועלין היא מדאורייתא, וזה אינו דבריש פרק הוציאו לו דף נ"ט (ע"ב) קאמר דלא פליגי אלא דרבנן אבל דאורייתא אין מועלין, ועוד דר' שמעון קאמר דמועלין ובמתניתין תני דאין מועלין, עיין שם:

בא"ד ותימא דבסוף פרק בתרא דתמורה (דף ל"ג ע"ב) **בעי גבי מקדיש עולה וכו' ופריך ואי מדרבנן מי איכא מעילה דרבנן. ויש לומר דכיון דאיכא מעילה דאורייתא, לא שייך לתקן מעילה אחרת דרבנן,** עכ"ל. בתוס' שם בתמורה (ד"ה ופי') תירצו תירוץ אחר דהני מילי במידי דלא בדילי מיניה, אבל הכא בדילי כבר מחמת הקדש קמא, עכ"ל, ובשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מתן בסתר הבאתי מה שהקשה להיא תירוצא הרב צאן קדשים שם ממעילה דף ב' (ע"ב) דמסיק הש"ס דאפילו בקדשים שמתו דבדילי יש מעילה דרבנן, וכן כתבו תוס' עצמם שם בד"ה ומי איכא מעילה, ולכן קלסיה האי תירוצא דהכא טפי ממה שתירצו התם, יעיין שם:

בא"ד כמאן דחנקינהו דמי, וכן פירש בקונטרס התם. כצ"ל, והוא בריש מעילה דפירש בד"ה כמאן דחנקינון דמי, וליהוו כקדשים שמתו דיצאו מידי מעילה וכו', עיין שם.

ואחר כך כתבו ורבינו חיים ז"ל תירץ התם אקדשוהו רבנן והשתא איכא שפיר מעילה דאורייתא, אבל קדשים שמתו לא נחתא להו קדושת דמים הילכך מייתי טפי שפיר. וקשה לפירושו וכו', כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, וציין דברי תוס' דיומא דף נ"ט ריש ע"ב. ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן הנזכר בשיטתי על מסכת מעילה דף י"א (ע"ב) מהש"ס בדברי רש"י ד"ה יצא לנחל קדרון, דשם הבאתי מה שהקשה מהרש"א ז"ל שם ביומא דאמאי תוס' לא הקשו על רבינו חיים ממאי דאמרינן בריש פרק הוציאו לו, עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין, והארכתי קצת עיין שם.

ומה שסיימו הכא לכן נראה כמו שפירשתי, כוונתם היא דמשום הכי מייתי ראיה מקדשים שמתו, משום דדמי לקדשי קדשים ששחטן בדרום וכמו שכתב רש"י בריש מעילה כאמור:

גמ' הי מינייהו אחריתא וכו'. עיין בספר שער יוסף (הוריות ג:) דף (פז ע"א) [כ"ד ע"ב] כמו שציין בספרו פתח עינים:

תוס' ד"ה פר העלם דבר ושעירי עבודת אלילים, יש לדקדק אמאי נקט פר לשון יחיד, וגבי שעירי לשון רבים והוה מצי למינקט פרי עבודת אלילים, עכ"ל. תרי קושיות הם מה שהקשו כאשר רואה המעיין, ואף על גב דלפנינו היא כולה תרתי בלשון יחיד פר ושעיר, מכל מקום שפיר הקשו כמו שכתבו ביומא דף ן' ע"א ד"ה פר העלם וכו', ויתובי קא מייתבי, עיין שם:

ד"ה דשמעינן ליה לר' שמעון דחיישינן לפשיעה, קצת קשה דר' יהודה נמי חייש לפשיעה דלא אשכחן דניפלוג אתקנות, ולעיל סבירא ליה משל יורשים, עכ"ל. כוונתם כמו שפירש הרב חק נתן דרצו לומר דמוכרח דר' יהודה חייש לפשיעה, דהא לא שמעינן דפליג אהנהו תקנות דתני ר' שמעון, ואם כן ממילא מודה דמנחת כהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו דקריבה משל צבור, ולעיל שמעינן ליה במתניתין דסבירא ליה משל יורשים, אלא מאי אית לך למימר הא דקאמר לעיל במתניתין משל יורשים הוא מדינא, אבל אין הכי נמי דמודה דאי איכא פשיעתא דקריבה משל צבור, אם כן הכא נמי נימא לר' שמעון דלעולם בתרייתא היא אחריתא, והא דקאמר בתחילה מגבין להן הוא מדינא אבל מודה אי איכא פשיעתא באין מתרומת הלשכה.

ועיין בספר לחם משנה סוף פ"ג דהלכות תמידין ומוספין דהכריח דתרי מחלוקות איכא בין לר' יהודה ור' שמעון, מחלוקת הראשון איפליגו מן התורה אי מביא מן היורשין או משל צבור, דר' יהודה אית ליה מן היורשין ור' שמעון מן הצבור, ובהא פסק כר' יהודה כפי גמרא דעירובין בפרק מי שהוציאוהו (מד:) דסבירא לן כר' יהודה לגבי ר' שמעון, שוב איפליגו בתנאי בית דין ובהא פסק כר' שמעון משום דאית ר' יוסי כוותיה בפרק ז' דשקלים, ובזה ניחא פסקי דינים

של הרמב״ם, וגם מאי דלכאורה היה קשה על רבינו בפירוש המשנה דבמתניתין פסק הלכה כר׳ יהודה ובשקלים פרק ז׳ פסק דאין הלכה כר׳ יהודה, עיין שם[99]:

ע״ב

גמ׳ ומדשמן לאבא יוסי בן דוסתאי לא הוכפל לבונתה ושמנה לרבנן נמי לא הוכפלו, ע״כ. ראיתי בספר הנזכר (תק נתן) דהקשה למרן כסף משנה בסוף פ״ג דהלכות תמידין ומוספין שכתב על דין רבינו וזה לשונו, ומה שכתב ואין כופלין שמנה ולבונתה שם וכרבנן דפליגי אאבא יוסי בן דוסתאי, עכ״ל, ואדרבה הא קמן דלא ידעינן לרבנן דלא הוכפל שמנה ולבונתה אלא מדאבא יוסי בן דוסתאי, עכ״ל[100].

ואחר המחילה רבתי איכא ליישב דכוונת מרן היא לרמוז לן אעיקרא פלוגתא דאבא יוסי בן דוסתאי ורבנן דפליגי בקומץ, אבא יוסי סבירא ליה שני קומצין ורבנן סבירא להו קומץ אחד, והיכא שמת כהן גדול חזינן דפסק רבינו דאין כופלין שמנה ולבונתה, אלא לוג ומחצה שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בוקר ולוג ומחצה של שמן וחצי קומץ לבונה לעשרון של בין הערבים, מינה נשמע דהוי כמו בחיים חייתו של כהן בלתי שינוי אלא קומץ אחד לחודיה היה מפריש חצי קומץ שחרית וחצי קומץ ערבית, אם כן מוכרח לומר דפסק כרבנן ולא כאבא יוסי בן דוסתאי דסבירא ליה דבחיים חייתו של כהן גדול היה מפריש שני קומצין של לבונה קומץ שחרית וקומץ בין הערבים, דאי הוה פסק כאבא יוסי הוה פסק דהיכא דמת כהן גדול היה צריך להפריש שני קומצי לבונה קומץ לשחרית וקומץ לבין הערבים וכדמשמע בשמעתין, אלא ודאי פסק כרבנן וכמו שכתב מרן כסף משנה, וניחא ודוק:

רש״י ד״ה והא מעלה קומץ בחוץ וכו׳, והעלהו בחוץ חייב, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל ד״ה וקתני לה שמע מינה אפילו דאי קתני ואי איכא דהוכפל ליתנינהו, כאן נמי הוא סוף הדיבור, וכן כתב הרב צאן קדשים נמי[101]:

ד״ה אלא אבא יוסי, דאמר חביתין לא הוכפל, ואיפשיטא בעיין דשמן, ומדשמן וכו׳ דמאי דלא גלי לא גלי וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, וכן הוא לפנינו בגמרות חדשות[102]:

תוס׳ ד״ה לרבנן הוכפלה לבונתו, אבל לאבא יוסי וכו׳, אבל משמן בעי לאבא יוסי נמי. כצ״ל:

ד״ה הלכה כאבא יוסי בן דוסתאי, תימא הלכתא למשיחא, עכ״ל. כבר כתבו תוס׳ בסנהדרין דף נ״א ע״ב דדוקא רב יוסף פריך כך, ושם כתבו וכן ביומא דף י״ג ע״ב ובזבחים דף מ״ה ע״א משם רבינו חיים ז״ל דלא פריך הכי הילכתא למשיחא אלא היכא דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסור[103]. ועיין גם כן מה שכתבו בנדה דף י״ב סוף ע״ב ד״ה דמתני, גם אשור בספר יבין שמועה כלל ש״א ש״ב ש״ג, כאשר רמזתי בספרי הקטן מדבר ציון ח״ב מערכת ה׳ סי׳ ח״י:

הדרן עלך פרק התכלת: והיא לעתיד נאצלת:

פרק ה׳ כל המנחות

מתניתין כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, ע״כ. עיין בספר שושנים לדוד מה שפירש בריבוי תיבת כל:

שם אמרו לו אף היא היתה חסרה או יתירה, ע״כ. הרב בית דוד כתב דאין להקשות היינו תנא קמא, דתנא קמא לא איירי מידי היאך הוא עושה. וכתב עליה הרב הנזכר בעל שושנים לדוד דאם תנא קמא לא איירי ר׳ מאיר איירי, וסוף סוף תיקשי אמרו לו היינו ר׳ מאיר, אלא היינו טעמא דהנך אמרו לו מגלי כלל דעתם כמאן סבירא להו ולא אתו אלא לומר לר׳ יהודא כי היכי דלר׳ מאיר קשה דאינו מן המובחר לדידיה נמי קשה דהיתה חסרה או יתירה. ולענין הלכה פסקינן כר׳ יהודא משום דהדרין לכללין ר׳ מאיר ור׳ יהודא הלכה כר׳ יהודא, וכן פסק הרמב״ם בפ״ט דהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח״י ורבינו עובדיה[1], ואם תראה בפירוש המשנה של הרמב״ם שכתב ואין

99. ועיין בבית אל ובאבן האזל על הרמב״ם שם מש״כ בדברי הלח״מ, ועיין עוד בנאם דוד שם ובמרכבת המשנה שקלים פ״ד ה״ד מה שיישבו עוד בזה. 100. וכעין זה הקשה בשהם וישפה שם ועמד בצ״ע. 101. וכעין זה בשיטה מקובצת אות ז, עיין שם. 102. אך לפנינו הם ב׳ דיבורים כהדפוסים הישנים. 103. ובתוספות ישנים יומא יג. ד״ה הלכה, תירץ שעיקר כונת ר׳ יוחנן לומר שנראים לו דברי אבא יוסי בן דוסתאי. ובשפת אמת יישב שעיקר כונת הגמ׳ להביא את זה שר׳ יוחנן לא פסק כסתם משנה, ובזה איכא נפקותא למקומות אחרים לדברים הנוגעים לזמננו ללמד שאין זה כלל לשיטת ר׳ יוחנן דהלכה בכל מקום כסתם משנה.

1. וכן כתבו במהר״י קורקוס ובכס״מ דמהאי טעמא פסקינן כר׳ יהודה.

הלכה כר׳ יהודא, או נאמר דטעות סופר היא[2], או דחזר בו.

וחזית הוית בספר קול הרמ״ז שכתב דר׳ יהודה לא חש למה שאמרו לו רבנן, משום דאפשר למדוד אותו הקמח שעשה ממנו השאור בביתו, וכשיתננו לתוך הסולת יקח מן העשרון אותו שיעור קמח שהיה של השאור, ואז לא חסרה ולא יתירה, עכ״ל. ודחאו הרב שושנים לדוד הנזכר בטוב טעם אי מפני הרואים דיטעו ויכשירו העשרון חסר, ואי מטעמא דשמעינן בש״ס לר׳ יהודא דבתר השתא אזלינן ומשערינן ומשום הכי לא חש להא דאמרו לו, וכן משמע מדברי הרמב״ם בחיבורו בהלכות מעשה הקרבנות הנזכר שכתב, אף על פי שסופה להיות חסרה או יתירה מפני השאור שפעמים היה עבה וקשה ופעמים רכה, ואין משגיחין אלא על מדתה עתה והרי הוא מודד עשרון עשרון שלמים, עכ״ל:

רש״י ד״ה אף היא היתה חסרה או יתירה, כגון אם השאור עבה ומגובל בקושי וכו׳. כן פירש רבינו עובדיה, אבל הרמב״ם בפירוש המשנה פירש בקיצור כך, ומה שאמר חסרה או יתירה מפני שלפעמים יהא השאור קשה ומחזיק מן המידה מקום קטן ופעמים יהא נפוח ומחזיק מקום גדול, אף על פי שהשיעור שיש בו מקמח הוא אחד בשוה, עכ״ל. וכבר אמרנו (בדיבור הקודם) דר׳ יהודא לא חש להא משום דבתר השתא אזלינן ומשערינן:

תוס׳ ד״ה מנין לכל המנחות וכו׳, ונראה לפרש וכו׳ הא ددרשינן מיתורא דקראי לפי שהיה סבור וכו׳. כצ״ל[3]:

בא״ד אבל קשה אם כן כל המנחות לרבות שאר מנחות למה לי, אם נאמר ללאו אם כן היכי מייתי לעכב מלא תאפה, דלקמן דריש ליה על הכלל, עכ״ל. הרב חק נתן פירש דבריהם דרצו לומר כי היכי דהכלל לא אתי אלא ללאו, הכי נמי לא תאפה שיצא ללמד על הכלל לא אתי אלא ללאו דומיא דהכלל, ואם כן היכי מייתי מיניה לעכב, עכ״ל:

דף ג״ן ע״א

גמ׳ אלא דר׳ יהודה אדר׳ יהודה. כלומר אכתי לר׳ יהודא מנא ליה דבעינן מצה אימא שיאור דידיה, וק״ל:

שם מתקיף ליה רבינא ואימא לא תאפה חמץ למיקם גברא בלאו בעלמא ואיפסולי לא מיפסל, ע״כ. כבר בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר (ד: ד״ה גרס) על ההיא סוגיא דפליגי אביי ורבא במילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא, הקשיתי לרבא דסבירא ליה דלא מהני מאי מתקיף רבינא הכא, ורמזתי שם דגם הרב הגדול בעל שער המלך בריש הלכות קרבן פסח הקשה כן, וכתב דאין לומר דלפי אביי מתקיף רבינא דאם כן הוה ליה למימר תינח לרבא אבל לאביי קשה, וכתב דמאי דאמר רבא לא מהני היינו בכל התורה כולה, אבל בקדשים לא כיון דבעינן שינה הכתוב לעכב.

ואחר המחילה רבתי דחיתי דברי קדשו מההיא סוגיא עצמה דתמורה דפריך לרבא מקדשים והרי המקדיש תמימים לבדק הבית וכו׳, ופלפלתי פלפלת כל שהוא, ושוב הבאתי (שם סוד״ה אמנם) דברי לימודי ה׳ לימוד פ״ג דעמד בקושיא זו ובפשיטות אמר דדוקא כפי אביי פריך הכא רבינא, ודחא מטעם האמור מה שחילק הרב שער המלך לרבא מקדשים לשאר מילי, ולישרי לן מר דמכח סוגייתין לא מצינן למימר כן דפריך כפי אביי דלית הלכתא כותיה, עיין שם שהארכתי קצת בין בהאי פירכא, ובין לשפוך אהדדי הני תרי כללי יחד חדא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, הנאמר בקדשים כאשר מוכח שם בסוגיא דתמורה דף (ד׳) [ה׳] (ע״ב) במאי דפריך והרי המקדיש תמימים וכו׳, עם כלל השני דבקדשים בעינן שינה הכתוב לעכב, דלמאי איצטריך שנוי לעכב כיון דבפעם חדא דאסר אי עבד לא מהני, עיין שם:

תוס׳ ד״ה כי קא מבעיא לי לעכב, תימא וכו׳, ודוחק הוא שהיה לו לפרש כל זה. כצ״ל[4], וכלומר דהוה ליה לפרש דנפקא באם אינו ענין.

ומה שכתבו תוס׳ תחילה אבל בסולת ומרחשת לא, רצה לומר דאתי קרא דזאת תורת המנחה למצוה בסולת ומרחשת ועדיין לעכב מנלן, וכן פירש הרב צאן קדשים עיין שם, וק״ל:

ד״ה אלא דר׳ מאיר לר׳ מאיר וכו׳, ואדרבה נילף מהמץ גמור, עכ״ל. לפי פשטן של דברים אמרתי דכונתם היא דאמאי הכא והתם בחולין קרי שיאור דר׳ מאיר חמץ גמור מדלקי עליה, אדרבה נילף מדחזינן דבאותו שיאור דר׳ מאיר אינו חייב כרת שמע מינה

2. וכן כתב בקרן אורה ובמנחה טהורה דטעות סופר היא בפירוש המשניות כאן וצ״ל ׳והלכה כרבי יהודה׳. והטעם דכתבו כן ולא כתבו דרבינו חזר בו כדמצינו הרבה פעמים, משום דכאן אין שום טעם לומר שיהא איזה סברא דהלכה כר׳ מאיר לגבי ר׳ יהודה.

3. וכן לפנינו הוסגרה תיבת ׳אלא׳ בסוגריים עגולות לסימן מחיקה.

4. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות טו והצאן קדשים.

דאינו חמץ גמור דדוקא בחמץ גמור חייב כרת, והא דלקי מרבוייא דכל מחמצת. ושוב כתבו ומיהו בההיא דחולין יש לפרש דלענין מצה דתודה קאמרינן דילפא מפסח ולא יצא בו (ל)ידי מצה, אבל בשמעתין ליכא לשנויי הכי, וכלומר ההיא דחולין מצינן לפרשה אף על גב דמפסח לא מצינן למילף דחמץ גמור הוא דהא אינו חייב כרת כמו שפירשנו, סוף סוף מצה נמי לא מיקרו דנימא שיצא ידי מצה דתודה, ברם הכא דכתיב לא תאפה חמץ דמשמע חמץ גמור, דייקינן שפיר דשיאור דר׳ מאיר מותר, ומעין דוגמא פירש הרב הנזכר, עיין שם:

בא״ד ולמאי דבעי לאוקמי האי דתפוח שריסקו כרבי חנינא בן גמליאל וכו׳, היה יכול לומר דלרבנן חשיב ליה מצה ושרי, אבל במסקנא וכו׳ דמחמיצין ופליגי בהכי אי חשיב וכו׳ או לא, קשה אהיא דחולין, עכ״ל. כונתם היא דלקמן היה יכול לומר דלרבנן חשיב ליה מצה, ומשום הכי סבירא להו בלחמי תודה ושתי הלחם דאין מחמיצין בתפוחים, אבל בחמץ נוקשה מודים דחשיבי חמץ, אבל לפי המסקנא דקאמר דלרבנן הוי נוקשה ופליגי רבנן ור׳ חנינא בן גמליאל אי חמץ נוקשה הוי כחמץ גמור לענין לחמי תודה ושתי הלחם, קשה אהיא דחולין דמשמע דלכולי עלמא חשיבי חמץ, ודוק.

וראיתי בספר החשוב שער המלך בהלכות חמץ ומצה פ״ד סוף הלכה (ג׳) [ח׳] (ד״ה אך דעת) דף ע״ז ע״א, שכתב לכאורה דבריהם של תוס׳ הללו קשים דמאי הקשו נימא דרבנן דר׳ חנינא בן גמליאל דסבירא להו דאין מחמיצין בתפוחים סבירא להו כר׳ יהודא דחמץ נוקשה אינו אסור אלא מדרבנן, אבל לר׳ מאיר דסבירא ליה דחמץ נוקשה לוקין עליה הכי נמי לענין לחמי תודה חשיב חמץ נוקשה, והיינו דפריך אי דר׳ מאיר לדר׳ מאיר מדלקי עליה חמץ הוא, ותירץ מה שתירץ לפי פילפולו עיין שם.

ואני בעניי לא המתקתי קושייתיה, וכונת התוס׳ היא דלפי מסקנא דלקמן דפליגי רבנן ור׳ חנינא בן גמליאל בחמץ נוקשה ולרבנן לא הוי חמץ גמור, אם כן לא אתיא ככולי עלמא ההיא דחולין בלחמי תודה ושתי הלחם, דמשמע התם דהוי חמץ גמור לכולי עלמא וכמו שכתבו תוס׳ בהדיא לפנינו דרבנן סבירא להו דחמץ נוקשא הוי ודילמא סבירא ליה דלא יצא ידי חובת נדרו התם, ולא סבירא ליה בהא כר׳ מאיר דאף על פי דחמץ גמור לא הוי אלא חמץ נוקשה יצא ידי נדרו וכדפירש״י שם, ולכן הקשו שפיר מה שהקשו בין הכא ובין התם בחולין.

ותירצו הכא והתם דמה שאמרו אין מחמיצין בתפוחים ומיקרי חמץ נוקשה, היינו לכתחילה דכשבא לחמץ שתי הלחם ולחמי תודה מצוה לעשות בחמץ גמור, אבל בדיעבד אין הכי נמי דמודו רבנן דהוי חמץ ויצא ידי נדרו. אי נמי אפילו ר׳ מאיר דהתם דסבירא ליה דחמץ נוקשה לוקה, בלחמי תודה ושתי הלחם בעינן חמץ גמור לכתחילה, ודוק:

גמ׳ אמרי ליה רבנן לר׳ פרידא ר׳ עזרא בר בריה דר׳ אבטילס דהוא עשירי לר׳ אלעזר בן עזריה דהוה עשירי לעזרא קאי אבבא, אמר מאי האי כוליה האי אי בר אוריין יאי אי בר אבהן ובר אוריין יאי ויאי[5], ואי בר אבהן ולא בר אוריין אשא תכליה. איכא להרגיש כאשר הרגיש הרב צאן קדשים אמאי אשא תכליה, ותירץ שפיר במאי דאמרינן בחגיגה דף כ״ז ע״א אמר ר׳ אלעזר תלמיד חכם אין אור של גהינם שולטת בו, קל וחומר מסלמנדרא ומה סלמאנדרא וכו׳ תלמיד חכם שכל גופו אש דכתיב הלא כה דברי כאש על אחת כמה וכמה, ע״כ, והשתא שפיר קאמר אי לאו בר אוריין דלאו תלמיד חכם הוא אשא של גהינם תיכליה, עכ״ל. ומהרש״א בחדושי אגדות הביא דיש גורסים אימא תיכליה עיין שם.

ועיין בספר דברים אחדים דף מ״ז (ע״ג ד״ה ובזה) ודף פ״א (ע״ד ד״ה ועט), ובספר כסא דוד דרוש ח׳ (ד״ה וממון הדנריס) מה שפירש במאמר זו ובשאר אחריני. וגם אשור בהרי״ף על עין יעקב:

רש״י ד״ה מנין לכל המנחות וכו׳, דקתני מתניתין כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו, שנילושות כלומר דהואיל ונילושות בפושרין מצוה לשמרן, עכ״ל. הרב צאן קדשים פירש דבריו מדקתני שנילושות ולא קתני נילושות על כרחין נתינת טעם הוא, עכ״ל. ואנכי הרואה דבמתניתין לקמן בדף נ״ה קתני נילושות וכמו שכתב רש״י ז״ל בתחילת דברי קדשו, אלא אפשר דכיוון למאי דבעי ר׳ פרידא מר׳ אמי ואמר הנילושות ולא אמר נילושות כדקתני מתניתין לפנינו, ודוק:

גמ׳ פתח ואמר אמרתי לה׳ ה׳ אתה וכו׳, אמרה כנסת ישראל וכו׳. עיין בחידושי אגדות ובהרב פינטי ז״ל מה

5. וכן כתב במסורת הש״ס שצריך לגרוס כן ׳אי בר אוריין ובר אבהן יאי ויאי׳ על פי גירסת הילקוט רמז קסו, וכתב שכן העתיק הריב״ש סי׳ צד. אך לפנינו בגמ׳ הגירסא ׳אי בר אוריין ובר אבהן הוא יאי׳.

שפירשו באלו מאמרים, ובשאר ספרי הדרשנים זלה"ה:

ע"ב

בן ידיד זה אברהם דכתיב מה לידידי בביתי. עיון יעקב פירש דאמר ליה כיון שחרב בית המקדש תו לא איקרי בית המקדש ידיד כדכתיב מה ידידות משכנותיך, וכן ישראל אינם נקראים ידידים, ואם כן מה לך ידיד לעשות כאן כיון דאינן דומין לך, השיבו אברהם אבינו עליו השלום על עסקי בני באתי, כי אוי לאב שגלו מעל שולחנו, השיב לו הקב"ה בניך ולא בני כיון שחטאו וגלו, שוב אמר ליה היה להם לזכור ברית מילה, כיון שעל ידי המילה שהיא גדולה כדאיתא בנדרים (לא:) נקרו ישראל דבר חשוב דאפילו מועטים שלא חטאו לא יתבטלו, עכ"ל. ואנכי הצעיר ראיתי פירוש אחר משם הרב שלמה מאושטריך שאמר השם יתברך לאברהם אבינו עליו השלום שלא יצטער על חרבן הבית מפני שבזה נתכפרו עונותיהם, ומה שהיה ראוי לעשות להם נעשה לביתי וזה אומרו מה לידידי בביתי, רצה לומר מה שראוי לעשות לידידי שהוא ישראל נעשה לביתי, עכ"ל. וכמדומה לי דגם הרב שתי ידות חזקוני (סו"פ וזאת הברכה קכ"ה ע"ד) פירש כן, ועיין בספר שארית יעקב דף ק"ח ע"ב מה שכתב דחרבן ביתינו היה לטובת ישראל:

שם אל תיקרי ממנו אלא ממנו כביכול וכו'. בסוטה פרק אלו נאמרין דף ל"ה (ע"א) כתב רש"י ז"ל (ד"ה אל תקרי) דלא גרסינן, ובשיטתי במסכת ערכין בספר הקטן מטה עז הבאתי בדף ט"ו ע"א מהש"ס (ד"ה כי חזק), כי גם בפירושו בפרשת שלח לך הביא הדרשא בלא אל תקרי, וכן הרב שאלתות דרב אחאי בפרשת שלח לך לא גריס. אכן מדברי תוס' דהתם נראה דהוה גרסי דכתבו אל תקרי ממנו אלא ממנו, פירוש אל תקרי ממנו רפה אלא ממנו דגש וכו', ודבריהם צריכין ביאור.

וכבר כתבתי שם מה שכתב הרב פתח עינים משם הרב הליכות אלי, ונשא ונתן בדבריו, וכן בדברי מהרש"א בחדושי אגדות. ושוב הביא מה שמצא בליקוטי רבינו בצלאל אשכנזי בסוטה כתב יד דף ל"ה שכתב וזה לשונו, אל תקרי ממנו פירוש ברפיון הנון אלא ממנו בדגשות הנון, ואף על פי שאין חלוק בספרים בממנו בדגשות כי יכונה גם כן לרבים, אף שבכל מקום שהוא כינוי נו"ן וא"ו כפי לרבים וליחיד בדגשות, אפשר שבין מדינחאי ומערבאי היה מחלוקת במילת ממנו שבאחד נוהג בו מנהג שאר כנוים להרפות כל שהוא בא לרבים, והאחר נוהג בו כמנהג מקומנו לדגש הכל, הרשב"א, עכ"ל, ולהאי פירושא כיוין הרב מנחת שי. ועיין בספר אורים גדולים לימוד ד' (נמהדו' מכון משנת רבי אהרן סי' ג) מה שכתב בהא, זהו תמצית ממה שכתבתי שם.

והן עתה ראיתי בספר חק נתן שכתב דשמעתין דהאי אל תקרי אינו ככל מקום דאיירי בקריאה, דהא אין חילוק בקריאה בין אם תפרש דקאי עלייהו בין אם תפרש דקאי לכבייכול, דכל ממנו דכתיב בתורה כולהו בדגש, אלא האי אל תקרי הוא כפירוש, עכ"ל.

וחזי הוית בגמרות חדשות הנדפסות בווי"ן דהדפיסו ואו ממנו ראשון בנקודת חולם, וא"ו של ממנו שני בנקודת שורק, ואמרתי שזה היה מפני שאיזה רב אשכנזי פירש פירוש אחר דרך חריף. ובראותי כך אמרתי אחכמה לומר פרפרת אחד משום יגדיל תורה דשבעים פנים לתורה, ידוע טעמא דלא באו הנקודות בספר תורה כדי שנוכל לדרוש כל הדרשות שבעולם, והשתא אמינא דקשיא ליה לבעל המאמר דהיה קורא ממנו בחולם והבין דפירושו הוא ממין האנושי, אמאי אמרו כך דהוה סגי לומר כי חזק הוא, וממילא נשמע דהיו חזקים מכל בני האדם, לכן אמר אל תקרי ממנו בחולם דהוה מיותר אלא ממנו בשורק, ופירושו דכיוונו לכביכול לכך אמרו ממנו, והשתא דקרינן ממנו בשורק נוכל לקרוא נמי ממנו בחולם, דמכל שכן אתיא שהיו חזקים טפי מכל מין האנושי, ודוק:

רש"י ד"ה בזה אחר זה וכו', אלא שהיו מפוזרין מקצתן משועבדין לבבל ומקצתן לפרס ומקצתן ליון ומקצתן לאדום. כצ"ל, והקשה הרב חק נתן הנזכר דלא אשכחן דהוה הכי, אלא היו בזה אחר זה בתחילה נשתעבדו לבבל ואחר כך לפרס ואחר כך ליון ואחר כך לאדום, ולא היו בבת אחת, וצ"ע, עכ"ל. ואפרש לתרץ דרימז השם יתברך לאברהם אבינו עליו השלום גאולה העתידה דבעונותינו הרבים מפוזרים אנחנו בכל המלכיות והוו בבת אחת, והוא יחוס ויחמול עלינו לגאלנו במהרה אמן:

תוס' ד"ה אין מחמיצין לשתי הלחם וכו', וחכמים אומרים תאכל דיכול ליזהר מחימוץ. כצ"ל בלתי תיבת מיד[6], וכן פירש"י שם בפסחים דף ל"ו ע"א דלא גרסינן מיד דמשנאפה לא תחמיץ, עיין שם[7].

6. וכן לפנינו הוסגרה תיבה זו בסוגריים עגולות לסימן מחיקה.

7. אך הרבה ראשונים (ר"ח, רא"ש, ריטב"א, מאירי) בפסחים שם

והא דאמרו היינו כי הך דהכא, רצו לומר דרבן גמליאל דאמר התם תשרף מיד אינו משום דסבירא ליה דהוי חמץ גמור, אלא כי הכא דמסקינן לכולי עלמא דהוי חמץ נוקשא ואין אדם יכול לשמרה, אבל רבנן סברי דיכול לשמרה ולא הוי אפילו חמץ נוקשה, כן נראה לי לפרש כוונתם, טפי מלומר דלרבן גמליאל הוי חמץ גמור ולרבנן אפילו חמץ נוקשה לא הוי, כאשר נוכל לפרש דבריהם, והמעיין יכריע:

דף ד"ן ע"א

בא"ד והא דאמר בפרק אלו עוברין חומץ האדומי דרמו ביה שערי, צריך לומר שנתחמצו השעורים במים בתחילה וכו'. הרב חק נתן כתב איכא למידק אמאי הוצרכו לשנויי הכי שנתחמצו השעורים במים תחילה, ואמאי לא משנו דאיכא מים בהדי חומץ כמו שתירצו בכל הנך דלעיל. ויש לומר משום דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק אלו עוברין חמץ דגן גמור על ידי תערובת, ואם לא היו השעורים מחומצים מקודם אלא שעירבו מים עם החומץ, אכתי לא הוו אלא חמץ נוקשה, ולא חשיב חמץ דגן גמור על ידי תערובת, ולכך הוצרכו לשנויי הכי, וכן כתבו בהדיא בפרק כל שעה דף ל"ה ע"ב עיין שם.

ואם תאמר אם כן גם לפירש"י ז"ל צריך לאוקמי הכי, ומדבריהם נראה דלא צריך לאוקמי הכי אלא לפירוש ר"ת, ויש לומר דאין הכי נמי דלפירש"י לא צריך לאוקמי שנתחמצו השעורים במים, אלא סגי לאוקמי שהיו מים מעורבים עם החומץ ואפילו הכי חשיבי דגן גמור על ידי תערובות, כיון דלפירש"י מי פירות לבדן חשיב חמץ נוקשה, אם כן סק דרגא דכשהם עם המים לא הוי חמץ נוקשה אלא חמץ גמור, מה שאין כן לפירוש ר"ת דסבירא ליה דמי פירות לבדן לא הוי חמץ כלל, אם כן כשהם עם המים לא הוי אלא חמץ נוקשה, ולכן מוכרח לאוקמי בחומץ האדומי שהיו השעורים מחומצים במים תחילה, עכ"ל:

בא"ד והא דדחיק ר' שמעון בן לקיש וכו' משום דר' יהודא וכו', ואפשר דאפילו איסורא דאורייתא ליכא, עכ"ל. איכא להקשות והא תוס' בפרק כל שעה דף ל"ה (ע"ב) כתב בד"ה [ו]מי פירות, דשיאור דר' יהודא לר' יהודה פסיל למנחות, ואיך אמרו הכא דלר' יהודא לא חשיב חמץ לענין מנחות ואפשר דאפילו איסורא דאורייתא ליכא. וכן ראיתי דהקשה הרב הנזכר בתוספת נופך דכתב, ותימא והא בריש פרקין (נג.) בעי רב חסדא למימר הכי באתקפתא דידיה דשיאור דר' יהודא לר' יהודא כשר למנחות וכן רב נחמן בעי למישרי חלוט, ואסיקנא מדכתיב מצה תהיה הכתוב קבעו חובה דאימעוט שיאור דר' יהודא לר' יהודא, וחלוט אף על גב דלא איקרו חמץ מכל מקום מצה נמי לא איקרו, ואם כן שיאור דר' יהודא לר' יהודא פסול מדאורייתא למנחות, והיאך כתבו דאפילו איסורא דאורייתא ליכא, וכן כתבו תוס' בפרק כל שעה (*והוא מה שציינתי).

ותירץ בדוחק דמאי דכתבו אפילו איסורא דאורייתא ליכא היינו משום איסור חמץ, לאפוקי דר' מאיר דסבירא ליה דאיכא איסור חמץ, אבל אין הכי נמי דאית ביה איסורא משום מצה תהיה והא לא חשיב מצה כדאמרן, ולכך גבי מנחות דקפיד קרא אמצה פסול למנחות משום מצה, אבל גבי פסח דלא קפיד קרא אלא אחמץ לית ביה איסורא דאורייתא דלא חשיב חמץ, ולכך הוצרך לקמן לשנויי מגבלה במים משום דבעי לרבויי מנחת נסכים לחימוץ, ואי לית ביה מיא לא חשיב חמץ אף על גב דלא חשיב נמי מצה, עכ"ל:

בא"ד לר' מאיר כדאית ליה לר' יהודה כדאית ליה, עכ"ל. הרב צאן קדשים פירש לר' מאיר אפילו לא גבלה מים הוי חמץ נוקשה ולר' יהודה דוקא גבלה במים, עכ"ל. והרב חק נתן הנזכר פירש לר' מאיר הא דקאמר איסורא איכא היינו מדאורייתא, ולר' יהודה הא דקאמר הא איסורא איכא היינו מדרבנן, עכ"ל. והמעיין יבחר ויקרב:

גמ' אמר ר' אילא אין לך הקשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא. רב יצחק בר אבדימי אמר מנחת חוטא מגבלה במים וכשרה, ע"כ. הרב ברכת הזבח ז"ל כתב דנראה מכאן הוציא הרמב"ם בפי"א דהלכות פסולי המוקדשין דין י"ד שכתב גבלה במים וקמץ כשירה לא נאמר חריבה אלא בשמן, ופסק דלא כר' אילא, והרב כסף משנה לא הראה לנו מקור דין זה, והטעם נראה לי שפסק דלא כר' אילא היא מדאמרינן לעיל דף י"א ע"א על מחבת ומרחשת שהיו מעבודות קשות שבמקדש, שמע מינה דשאר מנחות אפילו מנחת חטא לא היתה קמיצתה קשות, ואתיא דלא כר' אילא וכמו שכתבו תוס', עכ"ל[8]. ואנא ענייא אמינא דלפי מה שכתבו

גרסו כן לתיבת 'מיד', וכתב הב"ח או"ח סי' תסב דלדבריהם צריך לגרוס 'תאפה מיד', וכ"ה ברי"ף. 8. והקרן אורה ביאר שמכיון שבתחילה הבינה הגמ' שלדעת כולם חריבה היינו רק משמן ולא ממים, והאיסור לגבלה במים הוא רק משום שכמות שהיו משערים, לכך גם לאחר שבמסקנה מבארת הגמ' שבזה גופא נחלקו [מהו גדר חריבה], יש לפסוק כדיעה זו שחריבה היינו רק משמן.

תוס׳ ותירצו ביומא דף מ״ט ע״ב כמו שאכתוב לקמן בדבריהם בדיבור אין לך וכו׳, נראה דאזלא לה האי טעמא, ואכתי אנחנו לא נדע אמאי פסק רבינו דלא כר׳ אילא ולכן מרן הקדוש עבר עליו בשתיקה, ודוק:

תוס׳ ד״ה תפוח שריסקו וכו׳, משנה היא במסכת תרומות פ״י, ואמרינן עליה בגמ׳ בירושלמי תני ר׳ יוסי מתיר, רבי אחאי משם ר׳ יוסי בר חנינא מה פליגינן במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו מותר, ר׳ יוסי כדעתיה כמה דו תמן אין תבשילו ברור כך אומר אין המוצו ברור, ע״כ. נראה לפרש לשון הירושלמי כך, דרבי אחא משם ר׳ יוסי בר חנינא אמר דהא דפליגי רבנן ור׳ יוסי הוא דוקא כשרסק התפוח ולקח מימיו ונתן בתוך העיסה וחימצה בהא רבנן אסרי ור׳ יוסי מתיר, אבל בגופו רצה לומר בתפוח עצמו בלתי לקיחת מימיו אפילו רבנן מודו דמותר. ושוב קאמר ר׳ יוסי דמתיר לשיטתיה אזיל, וכמו דסבירא ליה בשבת (לח:) גבי לא יפקיענה בסודרים דמתיר משום דלא הוי בשול ברור, כך הכא סבירא ליה דלא הוי חמץ גמור אלא חמץ נוקשה. וכן פירש הר״ש (תרומות שם מ״ג), אלא דתמה אחר כך ואמר אי לענין פסח היה מתיר ר׳ יוסי, הא בין ר׳ מאיר בין ר׳ יהודה אוסרין בפרק אלו עוברין, דלכל הפחות מדרבנן אסר ר׳ יהודא, ואי לאו דמדמי ליה לבישול מצינן למימר דלא אסר מילי אחריני דוקא אמר ר׳ יוסי, עכ״ל, עיין שם:

בא״ד וכולה סוגיא איתא נמי התם בפרק כירה ובריש מסכת חלה ובפסחים בפרק כל שעה. כצ״ל בלתי תיבת בסופו, שאינו בסוף פרק כל שעה בירושלמי אלא באמצע הפרק כאשר עין רואה:

ד״ה אין לך שקשה לקמיצה וכו׳, קצת קשה דלעיל בסוף [פרק קמא] (דף י״ח) **הוה ליה למיתניא הא נמי גבי עבודות קשות שבמקדש,** עכ״ל. עיין בתוס׳ ביומא דף מ״ט ע״ב ד״ה והאיכא קמיצה דתירצו קושיא זו, דכל הנהו יש לו צער לכהן, מה שאין כן הא דמנחת חוטא דליכא צער לכהן אלא הקמיצה קשה עיין שם. ומן ההדיוט נוכל להביא תירוץ אחר, דבכלל הקמיצה דכבר אמר לעיל דהוא אחת מן העבודות קשות שבמקדש איכא נמי הא דמנחת חוטא, ולכן לא קא חשיב למילתא אחריתי דבכלל הקמיצה היא, ודוק:

גמ׳ אמר רבה כל היכא דמעיקרא וכו׳. רבא באל״ף גרסינן כדמשמע מהתוס׳ ד״ה דמעיקרא, וכן הובא בהרמב״ן ובהרשב״א ובהר״ן בחידושיהם בפרק המצניע [שבת] דף צ״א מהש״ס, וכמו שאכתוב לקמן סמוך ונראה בדברי תוס׳ ד״ה דמעיקרא:

רש״י ד״ה ר׳ יצחק סבר וכו׳, חסר נפחה ממלא קומץ וסולתו וכו׳ נתרבה נפחו במלוא קומץ וחסר סולתו. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה דמעיקרא לא הוה ביה והשתא אית ביה מדרבנן, תימא דבריש המצניע (דף ל״ח) **בעי רבא הוציא חצי גרוגרות וכו׳ מאי קא מבעיא ליה הא כיון דאילו לא תפחה וכו׳ אפילו עבד עקירה והנחה בחדא במחשבה משערינן מדאורייתא,** עכ״ל. כבר בספרי הקטן שבת של מי הבאתי קושיא זו (דהקשו) [דהקשה] גם כן הרמב״ן, והרשב״א והר״ן תירצו דלא דמו איסורין לשבת, דלענין איסורין כיון ששיעור תורה הוא בכזית ולית בהו כזית אלא על ידי תפיחה כשאכל לא נהנה מכזית של איסור ומשום הכי פטור, אבל לענין שבת דבחשיבותא תליא מילתא כל שתפח ועמד כגרוגרת חשיבו להו אינשי, עכ״ל.

והן עתה ראיתי דגם הרב חק נתן הביא תירוץ זה משם הרשב״א לחודיה, וכתב דבזה החילוק ניחא פסק הרמב״ם דבפרק ד׳ דהלכות שאר אבות הטומאות ובפי״ד דהלכות מאכלות אסורות פסק כהאי אוקמתא דכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא הוה ביה אינו אלא מדברי סופרים, ואילו בפי״ח דהלכות שבת פסק לחיובא, ומוכרח לומר דסובר כחילוק הרשב״א. וכן מה שפסק בפ״ט דהלכות מעשה הקרבנות דין ח״י כר׳ יהודה דמביא שאור מתוך ביתו ונותנו לתוך המידה וממלא המידה, ולא חיישינן לפעמים דיהיה רכה או עבה, נימא כמו שכתבו תוס׳ לפנינו ד״ה תא שמע דר׳ מאיר ור׳ שמעון לא פליגי בכמות שהוא או לכמות שהיה, אלא דר׳ מאיר סבירא ליה עשרון סולת אמר רחמנא ולא עשרון עיסה, ור׳ יהודה סובר אף עשרון עיסה קרינן ביה עשרון סולת, ואם כן ליכא למיחש אם לא היה בו מעיקרא כשהיה סולת דרחמנא אמר או עשרון סולת או עשרון עיסה, עכ״ל.

ועיין בספר גן המלך סי׳ קכ״ב בענין אוכל פחות מכשיעור ונתפח ואכלו מה דינו לענין ברכה אחרונה, ועיין מה שכתב עליה הרב קול אליה סי׳ (ט׳) [ח׳], ואין כאן מקום להאריך בדברי קדשו, ועיין גם כן בשו״ת זרע אמת [ח״א] סי׳ כ״ט דפסק בהדיא דאין לברך ברכה אחרונה:

ע״ב

כי פליגי כגון שהיה בו כשיעור וצמק וחזר ותפח, דמר סבר יש דחוי באיסורא ומר סבר אין דחוי באיסורא, ע״כ. מהרמב״ם בפ״ד דהלכות טומאת אוכלין דין ה׳ וט׳ נראה דסבירא ליה כהאי אוקמתא, ופסק כרב ור׳

חייא ור׳ יוחנן דסבירא להו דמשערין כמות שהן עכשיו ואין דחוי באוכלין, וכסתמא דמתניתין בפרק ב׳ דעוקצין מ״ח דתני משתערין בכמות שהן, ופירושו כמות שהן עכשיו, וכן כתבתי בספרי הקטן מדבר ציון חלק א׳ מערכת ד׳ אות ל״ו, וכן ראיתי עתה שכתב כן הרב חק נתן הנזכר. אכן בשבת סלקא בתיקו אם יש דיחוי לענין שבת או לא, עיין שם בדף צ״א ע״א:

רש״י ד״ה כי פליגי וכו׳, ובשר העגל שנתפח אסיפיה קאי וכו׳. פירוש לבסוף שחזר לכמות שהיה. וכן מה שכתב בשר זקנה שנתמעט אמציעתא קאי, פירוש באמצע, וק״ל:

ד״ה הניחן בגשמים, לאלו (עצמות) [עצמן] לאחרא שצמקו, עכ״ל. הוכרח לפרש כן כדי שלא נטעה לפרש מתניתין דהניחן בגשמים אעיקרא קודם שנתכווץ והיה בו כביצה, דאם נפרש כן פשיטא מאי קא משמע לן מתניתין כיון דבלא זה היה בו שיעור ביצה הוספת מיא, וק״ל:

תוס׳ ד״ה כשם שתרומה גדולה וכו׳, אבל אם במתכוין להוסיף ילפינן שפיר מתרומה גדולה דניטלת באומד למצוה, דמתוך שירא שלא לפחות וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דהכל הוא דיבור אחד. ושפיר כתב דכן כתבו בבכורות דף ח״נ ע״ב, ושם כתבו כל מה שכתבו לפנינו, והוסיפו עוד לפלפל עיין שם. ולראיה הביאו תוס׳ מאי דתנן במתניתין אין תורמין לא במידה ולא במשקל ולא במנין, ועל כרחין צריך לומר דתורמין באומד:

ד״ה[9] ואם תאמר בסוף כל הגט דמפרש אביי וכו׳. צריך לומר רב אשי[10], דהכי הוא לפנינו בגטין דף ל׳ ע״א, עיין שם:

בא״ד והשתא אם כן ברישא נמי אף על גב דלא קיים לא ניחוש לתרומת מעשר שבו. כצ״ל במחיקת תיבת אמאי[11], וכן תראה בתוס׳ בבכורות שם:

בא״ד ואם תאמר הא תנן במסכת תרומות וכו׳, ובירושלמי מקשי לה וכו׳. כונתם היא להביא הירושלמי לומר דבירושלמי הקשה קושיא זו ומתרץ לה, ואחר כך הביא תני אבא אלעזר בן גומל אומר וכו׳, לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר:

בא״ד ונראה דלית ליה לאבא אלעזר בן גומל מרבה במעשרות, דהא מעשר ראשון נמי איתקש לתרומה כדאמרינן בפרק בתרא דבכורות. וכלומר כשם דתורמין תרומה באומד כך מעשרין מעשר מאומד, ולא משכחת דלא מעשרין באומד אלא מעשר עני או מעשר שני דהנהו לא איתקוש לתרומה ולא מיירי בהו קרא, דקרא לא מיירי אלא במעשר ראשון כדקאמרינן התם בבכורות, וכן כתבו שם עיין שם:

ד״ה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה, עיקר מחשבה בתרומת מעשר כתיבא, עכ״ל. פירוש דכתיב ונחשב לכם, וק״ל, וכן כתבו בהדיא בבכורות דף נ״ט (ע״ב ד״ה אף) כי שם גם כן כתבו כל מה שכתבו הכא:

דף נ״ה ע״א

בא״ד ומתוך פירושו נמי משמע דאפילו בתרומה גדולה לית להו מחשבה, דאי אית להו לא הוה צריך למימר וכו׳. כצ״ל[12], וכן כתבו בבכורות (שם):

בא״ד ואי לאו דאבא אלעזר בן גומל הוה אמינא אף על גב דלא חיישינן במעביר לשוין, בכהאי גונא שנוטל אחד מעשרה דילפינן ממעשר, סלקא דעתך אמינא דגם בעינן שוים, עכ״ל. כוונתם כמו שפירש הרב צאן קדשים אף על גב דבמעביר לא ילפינן ממעשר דיהיו שוין, מכל מקום בנטל אחד מעשרה הוה אמינא דילפינן ממעשר ובעינן שוין דומיא דמעשר, לכך הוקים כאבא אלעזר, וק״ל:

ד״ה במחשבה, פירש בקונטרס וכו׳. עוד פירש לשון אחר וכו׳, ורצה לומר דדבור צריך, והא דשריא בלא הפרשה קרי מחשבה, ואשכחן נמי דוכתא דקרי לדיבור מחשבה. כצ״ל, וכן הגיה[ו] המחדשים זלה״ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן, ופירש (הצאן קדשים) דבריהם, השתא דאמרינן דצריך דיבור קשה הא כתיב ונחשב, משום הכי כתבו דדיבור נמי קרי מחשבה, וכן מוכח מתוס׳ בב״מ דף מ״ג ע״ב ד״ה החושב, ובתוס׳ דפסחים דף ס״ג ע״א ד״ה ר״מ, עכ״ל. וכן כתב רש״י ז״ל בריש מכילתין דף ב׳ ע״ב ד״ה אבל מחשבה דמנכרא, עיין שם:

בא״ד ומיהו בתוספתא מצאתי מפני מה וכו׳. עיין בתוס׳ בבכורות דף נ״ט דהביאו זה משם הירושלמי, ולכן צריך למחוק הכא תיבת ומיהו, וכמו שהגיה גם

9. אולי זה טעות סופר וצ״ל בא״ד, אך יתכן דהמחבר נקט דלפי הגהת הצאן קדשים הנ״ל דהדיבור ניטלת באומד אינו דיבור חדש, לפי״ז כאן ב׳ואם תאמר׳ מתחיל דיבור חדש, אך בפשטות אי״ז כונת הצאן קדשים אלא שהכל הוא דיבור אחד. 10. כן הוא לפנינו בנדפס, ובדפוס אמשטרדם נדפס ׳דמפרש אביי׳, ולפני המחבר היה קדום יותר שבו נדפס ג״כ כן. 11. ולפנינו גם כן הוסגרה תיבה זו בסוגריים עגולות לסימן מחיקה. 12. וכן הגיה בבארות המים.

כן הרב הנזכר, וצריך לומר כך, ובתוספתא דמסכת תרומות נמי מצאתי, וכן הוא במסכת גטין ובבכורות, עכ"ל:

ד"ה כל המנחות נילושות בפושרין, אף על גב דאמרינן בפרק כל שעה חיטין של מנחות אין לותתין וכו'. איכא למידק מאי שנא מחיטין של פסח דמותר ללתות אף על גב דאית ביה כרת וכדאיתא בפרק כל שעה דף מ', וכן ראיתי בספר מקראי קדש מהרב אבולאפיא בריש פ"ה דהלכות חמץ ומצה דהקשה כן, ותירץ משם הרדב"ז שמצא בכתיבה והקשה עליה עיין שם, וכן רימז הרב חק נתן:

בא"ד ומכאן קשיא דמשמע וכו' והחיא לאו במקום זריזין היא וכו'. הקשה הרב חק נתן הנזכר, מאי קשיא להו אף על גב דליתא במקום זריזין איתא בזריזין כדאיתא בפסחים דף ל"ז (ע"ח) וכדפירש"י שם (ד"ה מזריזין), ותירץ דהתוס' אינם מפרשים זריזין היינו כהנים כדפירש"י, אלא מפרשים זריזין היינו צבור, והיינו מאי דתירצו, עכ"ל:

בא"ד וקשיא קצת דלא מסיק האי טעמא וכו'. הרב הנזכר פירש דבריהם דרצו לומר דהתם מסיק דטעמא דנילושות בפושרין משום דלישה איתא במקום זריזין דאמר מר בללה חוץ לחומת העזרה פסולה, לפי שהבלילה היתה בכלי שרת, ואמאי לא קאמר מטעם מדידה דמידת יבש נתקדשה ולכך לשין אותה במקום זריזין, עכ"ל. ומה שפירש הרב צאן קדשים דחאו הרב הנזכר, עיין שם:

ע"ב

רש"י ד"ה אימא כוליה לשירים וכו', דליהוו חייב על כל אחת ואחת אקומץ והשירים מהיכא ילפת. כצ"ל[13]:

תוס' ד"ה אם כן ליכתוב חלקם לא תאפה חמץ, תימא כי כתיב נמי הכי וכו' ומקשינן הא איצטריך להבערת בת כהן ומתרצינן וכו'. כן הקשו תוס' בשבת דף ע' סוף ע"א ד"ה הבערה ללאו יצאת, ועיין בספרי הקטן שבת של מי מה שהקשתי שם להרא"ם ז"ל בפרשת ויקהל בפיסקא דלא תבערו, שכתב על תירוצם לא ידעתי פירושן, ונעלם ממנו דברי תוס' דסנהדרין דף ל"ה ע"ב ד"ה מושבות ודהכא שכתבו בהדיא מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם ומימלא הוה ידעינן דמיתת בית דין לא דחי שבת, והנחתי בקושיא, ושם גם כן כתבתי דהרב פני דוד הקשה כן משם חד קדוש כתב יד והנאני, עיין שם:

גמ' וכל כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותן בכלל ופרט, ע"כ. כבר בשיטתי על מסכת נדה בספרי הקטן מתן בסתר דף ל"ג ע"א מהש"ס בפיסקא אמר אביי יטמא שבעת ימים מפסיק הענין הוי כלל ופרט המרוחקין זה מזה וכו' הארכתי קצת בענין זה, והוספתי שנית בספרי הקטן מדבר צין חלק ב' ריש מערכת ך', וכתבתי דבפרק החובל דף פ"ה ריש ע"א פליגי תנאי רבי ובן עזאי בהא, והרגשתי אמאי לא פריך הש"ס התם לאביי ורבא דפליגי גם אינהו בהא לימא כתנאי, ופלפלתי פלפלת כל שהוא בין בש"ס ובין בדברי תוס' דהכא דהרגישו לאביי ורבא מההיא דפרק נגמר הדין.

ומה שתירצו דשאני מאי דאמרו רבנן דהוו בתרי ענייני ופלוגתייהו בחד עניינא, הקשיתי לשאול דתירוץ זה ניחא לרבא, אבל לאביי דסבירא ליה דאין דנין כלל אפילו בחד עניינא כל שכן תרי ענייני. וצריך לומר לאביי כאשר כתבו בסנהדרין דאינו רוצה לומר אין דנין כלל, אלא אין דנין מאי דאינו דומה ליה אבל מאי דדמי ליה דנין, אמנם לרב אדא בר אהבה בשמעתין דסבירא ליה דאפילו בתרי ענייני דנין, קשה טובא דהוי הפך רבנן דפרק נגמר הדין, וצריך לי עיון.

גם מה שכתבו לפנינו דמה שפירש רש"י בפסחים דף ו' ע"ב דמאן דאמר דנין הוא רב אדא בר אהבא לא דק אלא צריך לומר רבא, קשה אצלי אם כן פירכת הש"ס דהתם בפסחים דפריך הניחא וכו' לא יהיה אלא לאביי ורבא ולא לרב אדא בר אהבה, ומאי דמשני הני מילי בחד עניינא וכו' להנהו קא משני, ומה נענה לרב אדא בר אהבה אכתי איכא הניחא וכו', ואמאי הש"ס לא פריך. ותירצתי בדוחק דקשיא ליה טפי לרב פפא מדרבא ולא מדרב אדא, משום דרבא רביה דרב פפא הוה כמו שכתבו תוס' בשבת דף כ"ז ע"ב, ורב אדא היה בזמן אחד של אביי ורבא תלמידיה דרב יוסף כמו שכתב מהרש"א בפרק לא יחפור (כב. ד"ה אמר), ורב אדא סבירא ליה דלא כרב פפא דאפילו במרוחקין זה מזה דנין ואיכא קדימה ואיחור בתורה. ועיין בספר קרבן חגיגה סי' ל"ב דהוא תנא דמסייע לי בהבנת דברי תוס' אלא דהקשה להו, עיין שם:

13. כן הגיהו החק נתן והקרן אורה, ולפי זה מבואר דאם כוליה קרא אתא לשיריים, אם כן לא היינו יודעים כלל לרבות שחייב על כל עשייה ועשייה כמבואר בפירוש רבינו גרשום. אך בדפוס ישן הגירסא 'ולישה ועריכה ואפיה אינו חייב אלא הקומץ, בשירים מהיכא ילפת' וכעין זה הגיהו הצאן קדשים והב"ח, ולפירושם צ"ל דכלפי הקומץ הוה ידעינן מזה שפירטה תורה אפייה שלא תיעשה חמץ שזה על כל עשיה ועשיה, אך בשיריים דכתיב בהו רק אפייה הו"א שחייב בהם רק על אפייה לחוד.

שם נחשון ושחט וכו׳ סימן. הרב למנצח לדוד גרס נחש וכו׳:

רש״י ד״ה האי פרט וכלל הוא וכו׳, ואכתי וכו׳ במקום העולה למה לי. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, אלא תנא אותו קא קשיא ליה, ומשום הכי איצטריך פסוק שלישי:

תוס׳ ד״ה או אינו אלא וכו׳, פירש בקונטרס וקרא דבמקום אשר תשחט העולה בשעיר נשיא כתיב וכו׳, וקשה אם כן לא צריך וכו׳. לכך נראה כמו שפירשתי באיזהו מקומן וכו׳. פירוש דבריהם רש״י פירש דקרא דפרשת צו דכתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, תפרש ליה אותו קרא דמיירי בנשיא, ומינה נשמע דשאר חטאות נמעטו דאינו צריך צפון, וזה קשה אם כן כשאומר הברייתא תלמוד לומר ושחט את החטאת במקום העולה (*והוא בפרשת ויקרא אחר פרשת נשיא) זה בנין אב לכל חטאות, מאי בנין אב לאחריני שייכא ביה, הא איצטריך לגופייהו לכל חטאות דהיו נמעטו מפרשת נשיא.

ושוב כתבו לכך נראה כמו שפירשתי בפרק איזהו מקומן דמאותו דשעיר נשיא לא אימעטו אלא זכרים כמותו כגון שעירי רגלים ראשי חדשים ועבודת אלילים, וכפי פירוש זה מצינן שפיר למימר דקרא דושחט את החטאת במקום העולה אתא לבנין אב ולא לגופיה, דלגופיה לא איצטריך דהא לא אימעטו מחטאת דנשיא אלא שעירים כמותו, כן נראה לי לפרש דבריהם בקוצר אמיר, ועיין בספרי המחדשים זלה״ה בספר ברכת הזבח וספר צאן קדשים וספר חק נתן:

בא״ד ובפרק איזהו מקומן פירש הקונטרס דמהחטאת קא דריש דמרבה כל חטאות, עכ״ל. חלקו המחדשים הנזכרים זלה״ה בפירוש דבריהם, דהרב צאן קדשים הגיה את לשונם כך, ובפרק איזהו מקומן פירש הקונטרס דמהחטאת קא דריש ומרבה שאר חטאות, ואז אינו אלא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון כגון שעירי הרגלים או שעיר הפנימי, וכאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל לאו משום דהוי וכו׳. והרב חק נתן כתב דמרבה כל חטאות הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל הוה אמינא שזה טעון צפון וכו׳.

והנכון נראה כהגהת הרב צאן קדשים הנזכר, ומה שתמהו אחר כך היכא מרבה מושחט דכתיב בחטאת יחיד אכתי אימא וכו׳, כונתם להקשות מאי מתקיף רב אשי באומרו פרט וכלל הוא, ופירושו דמאי דכתיב בנשיא הוא פרט ואחר כך מאי דכתיב בחטאת יחיד הוא כלל, אכתי אימא קרא דכתיב בפרשת צו במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת כלל, ותרי קראי דכתיבי בפרשת ויקרא חדא בנשיא וחדא בחטאת יחיד פרט נינהו הני אין אחריני לא. ותירצו דלא מצינן למימר כן, משום דביחיד כתיב בין בקרבן שעיר ובין בקרבן כבש ושחט את החטאת במקום העולה, ואייתר חדא מינייהו, ומוכרח לומר דאתא חדא לבנין אב. ולפום המסקנא גם כן דאמרינן תנא אותו קא קשיא ליה, צריך לומר דתרי קראי בחטאת יחיד אתא חד למצוה וחד לעכב, ודוק:

בא״ד ואם תאמר ודקבעי לקמן השתא דנפקא לן מושחט אותו למעוטי מאי, תקשי ליה למה לי וכו׳. כונתם אמאי הקשה קושיא חדא לחודיה דאותו דכתיב בנשיא למאי אתא, הוה ליה להקשות גם כן למאי איצטריך כלל לכתוב בנשיא צפון, נילף מחטאת יחיד שהוא בנין אב לכל חטאות. ותירצו אין הכי נמי הא גם כן הוה מצי להקשות ולא הקשה, ובמאי דמשני הש״ס למעוטי שעיר נחשון מתורץ נמי האי קושיא שנית, וכן מאי דמתרצינן אחר כך דאותו טעון צפון ואין השוחט עומד בצפון מתורץ גם כן קושיא זו שנית. ועיין בספר החשוב קרבן אהרן (פר׳ ויקרא דנורא דמוכה פרשה ו סוף פ״ז) דף ק״י ע״א דפירש דבריהם כך בתוספת נופך:

בא״ד וקצת קשיא לשון הברייתא דמשמע דלעולם איצטריך קרא דשעיר נשיא לקבעו חובה, עכ״ל. פירוש ובאמיתות אינה צריכה דנילף מחטאת יחיד בין למצוה בין לעכב, וק״ל:

דף נ״ו ע״א

גמ׳ אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא לר׳ יהודא נמי מאי דאיתרבי איתרבי, ע״כ. בזבחים דף מ״ח ע״א איתמר כך ולר׳ יהודא מי ניחא למאי דאיתרבי איתרבי ומאי דלא איתרבי לא איתרבי, עיין שם דהובא כל סוגייתין ופירשה כולה רש״י ז״ל:

שם וכי תימא אי לא מעטיה קרא הוה אמינא תיתי מבנין אב, סמיכה גופא וכו׳ [ו]תיתי מבנין אב, אלא שעה מדורות לא ילפינן הכא נמי שעה מדורות לא ילפינן, ע״כ. כלומר ודאי סמיכה בשעיר נחשון לא אתיא מבנין אב דשעה מדורות לא ילפינן ולכך איצטריך ריבוי, ואם כן צפון דליכא ריבוי לא מצינן למימר דבעי צפון, דשעה מדורות לא ילפינן.

וכפי הבנה זו מתורץ מה שהקשה הרב צאן קדשים, דהשתא דאיתרבי לסמיכה סלקא דעתין שעה מדורות ילפינן ואיתרבי נמי צפון משום הכי איצטריך אותו, דלאחר המחילה קושיא ליתא דהא דשעה

מדורות לא ילפינן יתד בל תמוט היא, וסמיכה מחייב ר׳ יהודה בשעיר נחשון משום ריבוי דוקא, ומינה לא נילף למיבעי צפון דמאי דאיתרבי איתרבי ומאי דלא איתרבי לא איתרבי, ולא מצינן למיסק אדעתין דכיון דמרבי סמיכה שעה מדורות ילפינן, דמאי שנא הא משאר מקומות דאמרינן שעה מדורות לא ילפינן, אלא מכח הדימוי לחודיה הוה אמינא כשם דבעי סמיכה הכי נמי בעי צפון, ולהא קא פריך נימא לר׳ יהודא מאי דאיתרבי ומאי דלא איתרבי לא איתרבי, ודוק. ואפשר דלזה כיוין הרב הנזכר ז״ל באומרו ויש ליישב. ועיין בפירש״י בזבחים (מח: ד״ה למאי):

שם לקח ולקח לא משמע ליה. עיין בזבחים דף מ״ח ע״א דאמרינן ולקח לו יקח:

רש״י ד״ה דרבי אחייה, לאו למעוטי שוחט בצפון דהאי מאותו דשעיר נפקא, אלא למילף דמקבל עומד בצפון, דהכי קאמר ר׳ אחייה אין השוחט בצפון אלא מקבל בצפון, ואי קשיא לך לר׳ אחייה אימא אותו בצפון ולא מקבל בצפון, עכ״ל. הרואה יראה ברש״י בזבחים דף מ״ח ע״ב דלא פירש כן אלא פירש פירוש אחר, אותו דגבי שעיר לאו למעוטי שוחט בצפון קאמרי קראי מאותו דר׳ אחייא נפקא, אלא לרבויי מדיוקא דמיעוטא דשוחט בצפון דמקבל בצפון, דהכי דרשינן אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון, עכ״ל. ובראותינו כך מוכרח לומר דאתא רש״י ז״ל להאיר עינינו דתרי פירושי איכא לפרש בסוגיא, אלא דלפי פירושו דלעיל ניחא וליכא להקשות מה שהקשה פה כפי פירוש אחר שפירש לפנינו וכמו שכתב, ואי קשיא לר׳ אחייה אימא וכו׳. ותירוצא חסר מן הספר[14], או הניחו בקושיא ורימז בחכמתו דפירוש זה קשה ודלעיל ניחא ליה טפי, וכן כתב הרב צאן קדשים, ועיין בספר ברכת הזבח שכתב על דברי רש״י שלפנינו והתירוץ חסר ואיהו ז״ל דחק לתרצה, עיין שם:

תוס׳ ד״ה לרבות שעירי עבודת אלילים לסמיכה, תימא תיפוק ליה וכו׳. ויש לומר וכו׳. אי נמי מהיקשא לא הוה ידעינן משום דכתיב החי וכו׳. עיין לקמן בתוס׳ דף צ״ב ע״א ד״ה ואין שעירי עבודת אלילים טעונין סמיכה. והרב הנזכר (צאן קדשים כאן) כתב על דבריהם הללו דלר׳ יהודה ליכא לשנויי הכי דאיצטריך אותו דאי לאו אותו הוה ממעטינן מהחי שעיר נחשון לסמיכה והשעיר לרבות שעירי עבודת אלילים, משום הכי איצטריך אותו למעט שעיר נחשון מצפון, ועל כן משום דסלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבי לענין סמיכה איתרבאי נמי לצפון משום הכי איצטריך אותו, דליכא למימר הכי דאי לאו אותו הוה אמינא דהחי ממעט נחשון, דאם כן לישתוק קרא מיניה דשעה מדורות לא ילפינן, עכ״ל.

ד״ה שוחט מדר׳ אחייה נפקא, תימא ההיא בעולה כתיב והכא בחטאת, ואף על גב דתלא רחמנא חטאת בעולה (*פירוש דכתיב ושחט את החטאת במקום העולה) **מכל מקום לא גמרינן וכו׳:**

בא״ד ומיהו לכולי טעמא דהתם ניחא וכו׳. כלומר ומיהו נוכל לתרץ דלכולי טעמי דהתם שפיר ילפינן עולה מחטאת, אי משום שלא יהא טפל חמור מן העיקר דהעולה ודאי הוא העיקר דשם כתיב צפון, ואי אמרינן דהשוחט החטאת צריך שיהיה השוחט בצפון מוכרח גם כן לומר כן בעולה, וזה אינו, ואי משום דבעולה אינו צריך ואינו בדין שיהיה טפל חמור מן העיקר, ואי מטעם דהעולה במקומה תהא כדאמרינן בזבחים דף מ״ט ע״א, ודוק. והרב צאן קדשים הגיה דבריהם משום דכתיב במקום העולה וכו׳, ופירש כיון דהזהיר הקרא לישחט החטאת במקום העולה, משמע דשוחט של חטאת יהא עומד במקום שהשוחט של עולה עומד, עכ״ל עיין שם:

ד״ה מה לכן צאן שכן קבע לו כלי, וכן פריך בריש איזהו מקומן. ותימא דלא פריך הכי בפרק קמא דקידושין וכו׳. כן הקשו בזבחים דף מ״ח ע״ב ותירצו תירוץ אחר, ובשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז ציינתי עין יראה מה שפירשו דבריהם המחדשים זלה״ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן, ובתורתם סרו כל הדקדוקים והקושיות שעשה הרב פנים מאירות בשיטתו על אותה מסכתא בדברי תוס׳ דהתם, גם אשור מה שכתבו תוס׳ בקידושין עצמו:

ד״ה מחטאת שכן מכפרת, חטאת גופה מהיקשא דעולה אתיא ובעיא היא בריש איזהו מקומן אי דבר הלמד בהיקשא חוזר ומלמד בבנין אב, עכ״ל. כל חי מרגיש דמאי הקשו הא הכא לא בעו למילף מבנין אב רק מקל וחומר וכדפירש רש״י לפנינו (ד״ה מחטאת), ודבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בקל וחומר כדאמרינן בזבחים דף מ״א, וכן ראיתי בספר חק נתן דהקשה כן. ותירץ בחורפא דהתוס׳ לא כיוונו להקשות והראיה דלא

14. בשיטה מקובצת אות יז הביא את לשון רש״י בתירוץ, תריץ מסתברא דאשוחט דסמיך ליה קאי דכתיב ושחט אותו, ומדלא ממעט אלא אותו מכלל דמקבל בצפון.

אמרו תימא אם קשה, אלא באו לדקדק אמאי גמ׳ בעי למילף פסח מעולה בקל וחומר ולא מבנין אב, וזה רצו לתרץ ממאי דקאמר מחטאת, וכתבו משום דמחטאת לא מצי למילף בבנין אב דחטאת גופה מהיקשא היא דעולה, ולכך כיון דלא מצי למילף מחטאת בבנין אב אלא מקל וחומר לכך נקט נמי גבי עולה קל וחומר, אף על גב דמצי למינקט בבנין אב. וכהאי גונא הקשו תוס׳ בשבועות דף לא ע״ב ד״ה דמייתי להתם, עיין שם, עכ״ל:

ד״ה אלא אין השוחט בצפון אבל המקבל בצפון, השתא משמע דלא מצי למידרש אבל מקבל בצפון אלא משום דלא איצטריך למעוטי שוחט דנפקא מדר׳ אחייה, אם כן וכו׳. מדבריהם משמע דפירשו הסוגיא אלא הכי קאמר אין השוחט בצפון וכו׳ כמו שפירש רש״י ז״ל בזבחים שהבאתי לעיל בדברי רש״י ז״ל דאין השוחט בצפון מדר׳ אחייה נפקא ולא מאותו דשעיר, והמקבל ילפינן מריבוייא דאותו דשעיר שיהיה בצפון, ולא כמו שפירש רש״י כאן, ודוק:

בא״ד ותימא וכו׳ ואנא ידענא דללמד על מקבל אתיא וכו׳. פירש הרב צאן קדשים דבריהם על המקבל נמי דאין השוחט בצפון אבל מקבל בצפון, דאי על השוחט לחוד דאין השוחט בצפון לא איצטריך:

ד״ה אפאה וכו׳, וקצת קשה דבחנם נקט. כצ״ל, והרמב״ם השמיט מימרא זו בפי״ב דהלכות מעשה הקרבנות (הי״ד), ועיין בכסף משנה ובספר לחם משנה שם:

ד״ה ר׳ שמעון אומר אף נשחט על אותו מום וכו׳, אלמא לא שרי ר׳ שמעון בברייתא מטעם וכו׳. כצ״ל[15]:

ע״ב

בא״ד והא דמפרשינן טעמא דר׳ שמעון במתניתין משום דבר שאינו מתכוין, היינו טעמא משום דעל כרחך מתניתין לא איירי כעין ברייתא, דבמתניתין תנן וחכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום, עכ״ל. הרב צאן קדשים כתב משום הכי במתניתין ליכא למימר דר׳ שמעון סבירא ליה דיקיז אע״פ שעושה מום במתכוין, דזה הוא פלוגתא רחוקה דלחכמים אסור אפילו שלא במתכוין, עכ״ל:

בא״ד אבל במתניתין מיירי כשיש לו רפואה. כצ״ל:

בא״ד והשתא ניחא ההיא דפרק קמא דפסחים (דף י״ח) **דמייתי התם מתניתין דבכורות, ומפרש טעמא דר׳ יהודה וכו׳.** עיין שם בתוס׳ מה שכתבו אמאי ליכא להקשות מדר׳ מאיר אדר׳ מאיר:

בא״ד וקצת קשה מתורת כהנים דדריש התם קראי ומייתי פלוגתא דמתניתין והוה ליה לאתויי פלוגתא דברייתא, עכ״ל. ובהורמנותייהו יש לתרץ דהתם בתורת כהנים לא דריש תרי קראי דתמים תהיה לרצון וקרא דכל מום כדדריש תנאי דברייתא כפי דברי ר׳ יוחנן בשמעתין, אלא קרא לחודיה דכל מום, ומההיא קרא שייכא פלוגתא דמתניתין דבכורות, ומיירי כשיש לו רפואה בהקזת הגוף שאין עושה בו מום כמו שכתבו הם עצמם, ולכן לא הביא לן פלוגתא דברייתא כי אם פלוגתא דמתניתין. וכמדומה לי דמהאי טעמא כתבו תוס׳ וקצת קשה, ולא כתבו ותימא או וקשה כדרכם, כן נוכל לתרץ.

ובראותי דהמחדשים זלה״ה לא כתבו מידי בהא ולא תירצו כלום, נתתי אל לבי לחפש בספרי אחרונים, ואנה ה׳ לידי ספר החשוב הלכות יום טוב חיבור נחמד על בכורות, ושם ראיתי בדף קל״ב (ע״ג) וקל״ג (ע״ב)[16] דנשא ונתן בדברי תוס׳ הללו, ובכלל דברי קדשו ראיתי דתמה על קושייתם כאמור וזה לשונו, כתבו תוס׳ וקצת קשה מתורת כהנים וכו׳, לא הבנתי דבריהם דהתם לא דרשי האי קרא כי אם לומר דלא יהיה בו מום הוא אזהרה שלא יטיל בו מום, ודרשא זאת דדריש ר׳ מאיר דמרבוייא דכל מום מרבינן אפילו מטיל מום בבעל מום אין שם זכר מדרשא זאת, וכיון שכן איך יביאו שם פלוגתא דברייתא דאיכא מאן דאמר דהמטיל מום בבעל מום חייב, הא התנא דתורת כהנים לא סבירא ליה דאיכא פלוגתא דברייתא כי אם פלוגתא דמתניתין דלכולי עלמא ליכא מאן דאמר דהמטיל בבעל מום חייב, דמתניתין מיירי כשיש לו רפואה על ידי הקזת דם בגוף שאין עושה בו מום, ועל זה הביא התורת כהנים מתניתין ולא הברייתא, עכ״ל הטוב. והוא מעין דוגמא ממה שכתבתי בתוספת ביאור ועיון זך כדרכו הטוב, ועיין מה שפלפל עוד שם בין בסוגייתין ובין בדברי תוס׳ שם בבכורות בד״ה בעל מום מעיקרו, ותתענג נפשך:

ד״ה להביא נותק אחר כורת, פירש הקונטרס וכו׳. ונראה דכורת היינו שכרתו ממקום חיבורו ולא שנכרת לגמרי, עכ״ל. וסיים הרב צאן קדשים וניתוק שנתקה לגמרי אלא שהם בכיס, עכ״ל, וכונתו דבהא פליגי

15. וכן נדפס לפנינו, ובדפוס אמשטרדם נדפס בשיבוש ׳הטעם׳, ולמחבר היה כנראה דפוס אחר שבו ג״כ נדפס בשיבוש. 16. במהדורת מכון ירושלים פרק חמישי אות מב (א).

תוס׳ לרש״י, דלרש״י ניתוק ניתקו לגמרי וליתנהו עוד בכיס, ולתוס׳ עדיין איתנהו בכיס וכדאמרינן בבכורות דף ל״ט ע״ב בסוף הסוגיא, ור׳ יוסי סבר מעוך וכתות הוי מומא דהא ליתנהו נתוק וכרות לא הוי מומא דהא איתנהו, עיין שם. ועיין מה שכתבתי בבכורות בדף ל״ג ע״ב על דברי תוס׳ בד״ה להביא נותק אחר כורת, שהקשו לרש״י ז״ל מיניה וביה ממה שפירש שם ומה שפירש בדף ל״ט, והלצתי בעדו כפי עניות דעתי:

ד״ה אלא למעוטי פסולי המוקדשין וכו׳, הוה מצי למימר למעוטי בזמן הזה וכו׳. ושמא לא צריך קרא להכי, עכ״ל. הקשה הרב צאן קדשים בבכורות דף ל״ג ע״ב מהש״ס, בדברי תוס׳ עצמם דהתם בד״ה בעל מום מעיקרו, דהקשו ולימא דאצטריך לבכור וכו׳, וכתבו דהוה מצי [לומר] דאיצטריך לר׳ מאיר בזמן הזה, והניחו בקושיא. ובהורמנותיה אמינא דכך היא דרכם עניים במקום אחד וכו׳:

ד״ה אמר מום ואמר כל מום, השתא דרשי כולהו תנאי כל, ותימא וכו׳. לכך נראה דהתם כולה היא בדבר שאין סברא לרבות וכו׳, עד סוף הדיבור. כל זה כתבו בקיצור שם בפסחים דף מ״ג ע״ב ד״ה מאן שמעת ליה וכו׳, וכמו שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז על דברי תוס׳ דהתם בדף כ״ב ע״א ד״ה כל חטאת, דהקשו מה שהקשו הכא והניחו בצ״ע, וכבר ידוע דזו היא דרכם עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר:

ד״ה ומעשה שבת כי האי גוונא מי מיחייב כו׳, אף על גב דהדביק פת בתנור וכו׳ משום דדרכו לאפות פת כולו וכו׳, ואותו צד עצמו אין דרכו להתחמץ חימוץ גמור בכהאי גונא אלא כעין חמץ נוקשא דדמי למאכל בן דורסאי (*כצ״ל)[17], לפיכך מדמי לה מעשה צלי של שבת דהיפך בו חייב לא היפך בו פטור וכו׳. כוונתם לומר דלא כפירוש רש״י דפירש הכא חייב בהנחה בעלמא וכו׳ אבל גבי חמוץ ליכא לפלוגי, אלא סברי דפירוש הסוגיא היא הכא נמי בשאור על גבי עיסה שחייב דוקא היכא דהיפך השאור מצד השני, וכן פירש הרב צאן קדשים עיין שם. ומדוקדק שפיר כפי פירושם הסוגיא דאמר רבא מאי חייב נמי דקאמר כמעשה צלי של שבת, ודוק. ומדברי הרמב״ם בפי״ב דהלכות מעשה הקרבנות הלכה י״ו משמע דסובר כפירש״י, מדחזינן דהביא המימרא דרבי אמי בסתמות, וסיים שהנחת השאור הוא כמעשה, ודוק. שוב ראיתי בספר קרית ספר שכן כתב בהדיא דאחר שהביא לשון הרמב״ם כדרכו הטוב, הוסיף ואמר כמעשה שבת דמניח בשר על גבי גחלים ונצלה מאיליו דחייב אם הפך, הכא חייב אף על גב דלא הפך כיון דלא צריך, דבבשר נמי לא בעי הפך משום מעשה אלא משום דאינו נצלה בלא היפוך, עכ״ל, עיין שם:

דף ז״ן ע״א

תוס׳ ד״ה בשנים ושלשה מקומות, לא דמי להוציא חצי גרוגרת וכו׳ כדאיתא בסוף הבונה מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה (*כן צריך לומר)[18], אבל הכא אין דרך בישול בכך ומחוסר נמי חתיכה וקריבה, עכ״ל. עיין בתוס׳ דשבת דף ק״ד סוף ע״ב דכתבו, ומאן דמחייב סבר דלא דמי לכתב על שני כותלי הבית שאין מזיק שם חסרון קריבה עיין שם, ועיין גם כן בספרי הקטן שבת של מי (פ.) דף קכ״ג ע״ב מה שכתבתי בדברי תוס׳ ד״ה בהעלם אחד, ומה שהוספתי בקונטריס שומר שבת בסוף ספרי הקטן אביר יעקב דף י״ג ע״ב[19]:

ד״ה מנחה מנין, דמחלקם לא נפקא לן אלא שיריים וכו׳. עיין לעיל בדף נ״ה ע״ב:

ד״ה אשר תקריבו למה לי, תימא הא איצטריך דמחמץ בראשו של מזבח דפטור כדאמרן, או לכל הפחות אחר שהוצת האור ברובו דאשר תקריבו אמר רחמנא והא איקרבא, עכ״ל. כפי הכלל דכייל לן הרב פליטת [בית] יוסף[20] והביאו הרב כנסת הגדולה בסוף פ״א בכלליו סי׳ כ״א דכל היכא דלא סיימו תוס׳ וצריך עיון מצינן לתרוצי קושייתם בפשיטות[21], נראה לתרץ הכא תמיהתם דתמהו דאיצטריך למחמץ בראשו של מזבח, דזה לא מצינן למימר בהחלט דהא מספקא ליה להש״ס ונשאר בתיקו, וכן נראה כוונתם דכתבו או לכל הפחות אחר שהוצת האור וכו׳, כלומר ואם נתרץ כאמור ההיא דמחמץ בראש המזבח, מכל מקום איכא למימר דאשר תקריבו איצטריך להיכא דהוצת האור ברובו, וגם זה נוכל לתרץ דלא מצינן למימר כך דמאי שנא משירים שהיא לכהנים ואפילו הכי חייב כדאמרינן לעיל בדף נ״ה, הכא נמי נימא דלא סגי שהוצת האור ברובו, ולא מצינן למימר דקרא דאשר

17. וכן הגיהו הצאן קדשים והחק נתן, ולפנינו ׳אין דרכו להתחמץ חימוץ גמור (דכי ה״ג לא בעינא חמץ נוקשה)׳. 18. היינו שבמקום תיבת ׳קציצה׳ גרסינן ׳קריבה׳, וכן הגיהו השיטה מקובצת כתב יד, הברכת הזבח, והצאן קדשים, וכעין זה בגמ׳ בשבת קד.. 19. לפנינו נדפס במהדורת ירושלים תשכא בהערה בשבת שם. 20. עיין בדברי המחבר לעיל ב: בתוס׳ ד״ה שחיטה, ובמה שנכתב שם בהערה. 21. וכן הביא המחבר כלל זה בספריו במקומות רבים, וכגון בשבת של מי מה. ד״ה אלא שמן, ובמטה עז זבחים ד: ד״ה רב אשי אמר,

תקריבו אתא לכך למיפטריה כיון דאיקרבא, דהתם נמי איקריבא ואפילו הכי חייב במחמץ אשיריים, והכא נמי יהיה לפחות דכוותה אם לא מכל שכן משירים דהוא לכהנים וליכא למיחלט בדבר, ודוק:

ד"ה לרבות מנחת נסכים וכו', אבל מאן דמרבי לחם הפנים מודה במנחת נסכים, עכ"ל. והוא הפך דברי רש"י (ד"ה לרבות) שכתב, ומר מרבי לחם הפנים אבל מנחת נסכים לא לקי, וק"ל:

בא"ד והכי נמי בתורת כהנים אין לי בלא תעשה וכו' תלמוד לומר כל המנחה להביא לחם הפנים דברי ר' יוסי הגלילי וכו'. בתורת כהנים לפנינו הכי איתא בפרשת ויקרא [דבורא דנדבה] פרשתא (י"א) [י"ב] (סוף פרק יג סוס ה) אלו אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ יכול אין לי בלא תעשה חמץ אלא הקומץ בלבד, ומנין לרבות את המנחה תלמוד לומר מנחה, ומנין לרבות את כל המנחות תלמוד לומר וכל המנחה, אין לי אלא מנחות ששיריהן נאכלין מנחות שאין שיריהן נאכלין מנין תלמוד לומר וכל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ, ר' יוסי הגלילי אומר להביא את לחם הפנים, רבי עקיבא אומר להביא מנחת נסכים, עד כאן לשון הברייתא.

והרב קרבן אהרן (פר' ויקרא דנורא דנדבה פרשה יג סוף פי"ג) בדף ע"ז (ע"ב) מפרש כפירוש התוס' דטעמא דר' יוסי דמרבה לחם הפנים, הוא משום דכיון דבזיכין דאיכא בהדי מתקרבין קרינן ביה אשר תקריבו לה', וסובר דמדת יבש נתקדשה ולזה במדת עשרון נתקדשה, וכיון דאית ביה קדושת הגוף קודם עשייה הוא עובר עליה בעשייה בלא תעשה חמץ, וכל שכן מנחת נסכים. ר' עקיבא דמרבה מנחת נסכים אבל לחם הפנים לא, דקסבר ר' עקיבא שמדת יבש לא נתקדשה ולהכי לחם הפנים לא נתקדש בעשרון וקדושתו אינה אלא עד התנור, ולזה אם חמצו אינו עובר עליו וקרא לא אתא אלא לרבות מנחת נסכים, עכ"ל. וברייתא דתורת כהנים הוא כמו דאמר רבין משמיה דר' יוחנן לקמן (ע"ב) איפוך, אשר תקריבו לרבות לחם הפנים לחימוץ דברי ר' יוסי הגלילי, ר' עקיבא אומר לרבות מנחת נסכים לחימוץ:

בא"ד אבל זה תימא ודאי דהוי איפכא הכא מהתם וכו'. עיין בספר קרבן אהרן שם (שם) דתריץ שפיר קושייתם, והנה בפירוש הברייתא דמתחיל אלו אשר תקריבו לה' וכו' הרב קרבן אהרן הנזכר כתב, הכי גרסינן בגמ' אשר תקריבו לה' כשרה ולא פסולה, וכאן חסר מדברי הברייתא והא יליף לה מה"א דהמנחה, דאי מאשר תקריבו הא בעי בגמ' דהשתא דנפקא ליה מכל המנחה אשר תקריבו למה לי לכדתניא ר' יוסי הגלילי אומר וכו', ואם דריש אשר תקריבו למעוטי פסולה איך יאמר למה לי, אלא ודאי פסולה לא אימעיט אלא מה"א דהמנחה דהוה ליה [לומר] וכל מנחה, עכ"ל. וכן כתב הרב כסף משנה בפי"ב דהלכות מעשה הקרבנות הלכה י"ט, ודחאו הרב ברכת הזבח וכתב דלא נהירא דכשירה ולא פסולה דרשינן מתיבת לה', וכן כתב הרמב"ם והסמג סי' ט"ל בלאוין, ולפי זה נראה דגרסינן בגמ' אשר תקריבו למה לי, ולא גרס לה' דהכי הוה ליה למימר כל המנחה לה', וכן כתבו תוס' לקמן דף ס' ע"א ד"ה יכול וכו' דמלה' קדריש, ועיקר, עכ"ל.

והרב צאן קדשים כתב דלא ניחא ליה לא דברי מר ולא דברי מר, ופירש פירוש אחר בסוגיא ומקיים גירסתינו אשר תקריבו לה' למה לי, והכוונה היא הא דקאמר לעיל הייתי אומר וכו' אלא קומץ בלבד, משום דכתיב לה' משמע דקאי הקומץ לבדו שהוא לה', תלמוד לומר מנחה, וכשרה ולא פסולה ילפינן מדכתיב תקריבו משמע דוקא הראוי להקרבה דהיינו כשירה, ולפי זה פריך השתא דנפקא מכל המנחה דלא קאי אקומץ לבדו, לה' למה לי, ועל פי זה מתורץ קושית התוס' שהקשו בד"ה אשר תקריבו וכו'. ומסיק מיבעי ליה לכדתניא וכו' פירוש אשר תקריבו מיבעי ליה לכדתניא לרבות מנחת נסכים, ועל כרחין איצטריך לה' לכשירה ולא פסולה. ומה שכתב מ"ו הרב ברכת הזבח, וכן כתבו תוס' לקמן דף ס' ע"א [ד"ה] יכול דמלה' קדריש אינה ראיה, דהתוס' כתבו אליבא דמסקנא דאשר תקריבו אתי לרבות מנחת נסכים, ועל כרחין לה' אתי לכשירה ולא פסולה. ומה שהביא ראיה מהרמב"ם והסמ"ג גם כן אליבא דמסקנא כך כתבו, כן נראה לי לקיים הגירסא שלפנינו, עכ"ל. והמעיין יבחר ויקרב:

ע"ב

גמ' רבין[22] **משמיה דר' יוחנן קאמר כך היא הצעה של משנה ואיפוך אשר תקריבו לרבות לחם הפנים לחימוץ דברי ר' יוסי הגלילי, ר' עקיבא אומר לרבות מנחת נסכים לחימוץ,** ע"כ. כבר אמרנו (לעיל ע"א בד"ה לרבות) דרש"י ותוס' פליגי בדבר, דלרש"י מאן דמרבי נסכים לחם הפנים לא איתרבי, ומאן דמרבי לחם הפנים לא מתרבי

ועיין שם מה שצוין על זה בהערות. 22. לפנינו נדפס 'רבי ראובן', אך השיטה מקובצת אות א והגליון הגיהו שצ"ל 'רבין'.

מנחת נסכים, ולתוס׳ מאן דמרבי נסכים לא מרבי לחם הפנים דקסבר מדת יבש לא נתקדשה, אבל מאן דמרבי לחם הפנים מודה במנחת נסכים דמרבינן, וכן כתב הרב קרבן אהרן כאשר כתבתי.

והרמב״ם ז״ל בפי״ב דהלכות מעשה הקרבנות הלכה י״ט הנזכר פסק דינא כר׳ עקיבא כפי הברייתא שלפנינו בלתי איפוך, וסבירא ליה כסברת רש״י דמאן דמרבי לחם הפנים לא מתרבי מנחת נסכים, שכתב וזה לשונו, דמחמץ לחם הפנים לוקה שנאמר כל המנחה, אבל מנחת נסכים אין בה מלקות וכו׳, והרב כסף משנה מקורו הערה ברייתא שלפנינו עיין שם. ואיכא למידק למה לא נקט כר׳ יוחנן דאמר איפוך ר׳ עקיבא מרבה נסכים ולא לחם הפנים, דהא לדידיה מדת יבש לא נתקדשה בפנים כרבנן לקמן דף צ׳, ר׳ עקיבא אומר מדת היבש חול, ואמרינן שם בגמ׳ ר׳ עקיבא סבר מידת הלח נמשחו בין מבפנים בין מבחוץ מידת יבש לא נמשחו כל עיקר, והוה מינקט נמי כברייתא דתורת כהנים דהוי כר׳ יוחנן דאמר איפוך, ושפיר הוה פוסק כר׳ עקיבא מחבירו דנסכים מרבינן ולא לחם הפנים ודלא כר׳ יוסי דמרבה לחם הפנים.

ויש לומר דטעמו של רבינו אינו מטעם דהכלי מקדשו, דאי מהאי טעמא בין נסכים בין לחם הפנים בדין הוא שיהיה חייב, דהא כבר איהו פסק בפ״א דהלכות כלי המקדש הלכה י״ט דכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ וכלי היבש לא נמשחו אלא מבפנים, וכתנא קמא דמתניתין דלקמן דף צ׳ ודלא כר׳ עקיבא, אלא טעמא דפסק בלחם הפנים דלוקה משום דכיון דאיכא בזיכין בהדי ומתקריבין קרינן ביה אשר תקריבו לה׳, וכמו שכתב הרב קרבן אהרן שהבאתי לעיל (ע״פ ד״ה והרב), אבל מנחת נסכין לא ומטעמא דידיה שכתב שאם גבלה במים הרי נפסלה קודם שתחמץ. ברם אכתי יש לגמגם דהוה מצי שפיר למינקט כר׳ יוחנן דהיפך הברייתא והוא כברייתא דתורת כהנים דמרבי ר׳ עקיבא מנחת נסכים ולא לחם הפנים, משום דסבירא ליה במידת היבש לא נתקדשה כל עיקר והוה מצי לפסוק כר׳ עקיבא בסוף פרק קמא דהלכות כלי המקדש דכלי היבש לא נתקדשו כלל. ויש ליישב בדוחק דר׳ עקיבא לגבי תנא קמא הוי מחבריו ולא מחבירו, ולא הוה מצי לפסוק כותיה לא התם בקידוש הכלים ולא הכא, ולכן נקט כברייתא שלפנינו ופסק כר׳ עקיבא דמרבי לחם הפנים דוקא, ומטעם הבזיכים ולא מטעם קידוש הכלי כאמור. ועיין בספר ברכת הזבח (לעיל ע״פ) דהעיר בזה אך לא הרוה את צמאונינו[23], והמעיין יעיין הטיב. ומה שכתב הרב חק נתן בטעם פסק הרמב״ם לא ברירא לי, עיין שם:

שם מנחת נסכים מי פירות הם ומי פירות אין מחמיצין, ופירש״י וקפריך מנחת נסכין מי הויא חימוץ הא מי פירות הן וכו׳. איכא למידק מאי קושיא נימא דר׳ יוסי הגלילי סבירא ליה כר׳ חנינא בן גמליאל דלעיל בריש דף ד״ן דסבירא ליה דמי פירות מחמיצין. ויש לדחוק ולומר דהאי סתם תלמודא סבירא ליה כרבא בפרק כל שעה דף ל״ט דמי פירות אין מחמיצין כלל ולכך פריך הכי, ומשני ליה ריש לקיש אין הכי נמי הכי הוי דמי פירות לחודיה אין מחמיצין כלל אבל עם המים מחמיצין, והכא מיירי דמגבלה במים כדאמר ר׳ יוסי הגלילי עצמו מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה. וכל זה אפשר דרימז לן תוס׳ באומרם בד״ה ומי פירות אין מחמיצין, פירשתי בריש פרקין והוא בדף ד״ן ע״א, עיין שם:

שם ואזדא ר׳ יוחנן לטעמיה דאמר ר׳ יוחנן ר׳ יוסי הגלילי ואחד מתלמידי ר׳ ישמעאל אמרו דבר אחד ומני ר׳ יאשיה, ע״כ. כבר בספרי הקטן שבת של מי (קמז. ד״ה הא ר״ש) בדף ר״מ ע״ב הבאתי דכל היכא דאמרינן הכי בש״ס אי הוי שיטה או לא, והרב כהנא בספרו החשוב יד מלאכי אות ע״א כתב משם מהרמ״ע סי׳ י״ג דהיכא דאמרינן הכי אמרו דבר אחד אפשר דהלכה כותייהו, אבל ליש מי שאומר שהביא הרשב״א בחידושיו לשבת דף י״א ע״ג נראה דאין חילוק בין היכא שאומר הכי להיכא שאומר הש״ס כולהו סבירא להו הכי דאז הוי שיטה ואין הלכה, עכ״ל. ובזכרונותי רשמתי דהרב יד מלאכי בסי׳ כת״ר כתב בהפך ליש שאומר שהביא הרשב״א וזה לשונו, ותראה דלדעת יש מי שאומר שהביא הרשב״א בחידושיו לשבת דף י״א ע״ג גם ההיא דאמרינן בפרק במה מדליקין דף ז״ך, כי אמר אביי רשב״א וסומכוס אמרו דבר אחד הכי מיפרשא דלא לאוקמינהו כשיטה הוא דקאמר הכי אלא לפרושי מילתייהו הוא דאתא, יעוין שם, עכ״ל. וצריך לי עיון.

23. הברכת הזבח תירץ דכיון דכל מאי דהפך רבין דעת ר׳ יוסי הגלילי ור׳ עקיבא היא משום דס״ל לר׳ עקיבא דמידות היבש לא נתקדשו, והרמב״ם פסק כתנא קמא שמידת היבש נתקדשה, אם כן לשיטתו בלחם הפנים שייך חימוץ לאחר שנתקדש. וכן כתב הרדב״ז בקיצור והשפת אמת. ומה שכתב המחבר שאין זה מרווה את צמאוננו, לכאורה כונתו דהרי מבואר ברמב״ם דלכך לא מרבינן מנחת נסכים משום דאי מגבלה במים מיד היא נפסלת, ואי מגבלה ביין הוה מי פירות ומי פירות אין מחמיצין, וכיון דמסקינן בגמ׳ דאליבא דר׳ עקיבא גופיה אי אפשר לומר דמרבה לחם הפנים כיון דלדידיה מידת היבש לא נתקדשה אלא מרבינן מנחת נסכים, וממילא צריך להיות דנפסוק

והן עתה בהיותינו בסוגייתין אוסיף עוד להקשותו, כפי רוב בקיאותו אמאי לא הביא סיעתא למורינו הרב מנחם עזריה דסבירא ליה דאמרו דבר אחד לא הוי כשיטה, מדחזינן דהרמב"ם בסוף פ"א דהלכות כלי המקדש פסק הכי כר' יאשיה דכלי הלח נמשחו בין בפנים ובין בחוץ וכלי יבש נמשחו בפנים ולא נמשחו מבחוץ, וכן קשה למהרמ"ע עצמו דלא הביא נמי האי ראיה מפסק רבינו, וכי תימא שאני הכא משום דטעמא דרבינו היא דכתנא קמא דלקמן בדף צ' ע"א פסק, ליתא דהיא הנותנת דאי איתא דהיכא דאמרו בש"ס אמרו דבר אחד אינו הלכה אמאי לא כילל ר' יוחנן בשמעתין תנא קמא נמי דר' עקיבא דלקמן בדף צ' עם ר' יוסי הגלילי ור' יאשיה, אלא ודאי הלכה היא וכתנא קמא דלקמן, ולישנא דאמרו דבר אחד לא הוי כשיטה אלא כמו שפירש מהרמ"ע ז"ל שם, וסוגייתין הוי סיעתא לדברי קדשו ותמהני למה לא הביאה שמעתין, וצריך לי יישוב:

ד"ה ושמעינא ליה לר' עקיבא וכו', ונפקא מינה למצה של פסח וכו'. הרב צאן קדשים כתב ולפי מאי דאיתא בירושלמי והובא התם במסכת שבת בתוס' דף ך' ע"א ד"ה איבעיא וכו' דר"א מודה בלחם הפנים שאין קרוי לחם עד שיקרמו פניו בתנור, וכתבו תוס' התם דמזה משמע דהכא בלחם דשבת סגי בקרימת כל דהו אבל בלחם הפנים בעינן קרימה מעליא, לפי זה במצה של פסח שלא יבא לידי חימוץ נמי בעינן קרימה מעליא כמו גבי לחם הפנים, עכ"ל:

ד"ה רבי יאשיה סבר אותם למעוטי מדת יבש מבחוץ וכו'. ואם תאמר ההוא סוגיא דבריש פרק ב' דשבועות דדרשינן אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה, כמאן לא כר' יונתן ולא כר' יאשיה. ויש לומר דאתיא כר' עקיבא וכו'. הקשה הרב משנה למלך בפ"ב דהלכות מעשה הקרבנות דין ט', להרמב"ם דפסק כר' עקיבא דמדות היבש דמתקדשה בפנים והוי כר' יאשיה, אם כן אותם אתא למעט מדת יבש מבחוץ, ואמאי פסק בפ"א דהלכות כלי המקדש דין י"ב כסוגיא דשבועות דדרשינן אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה. ותירץ דדין זה אינו אלא לר' עקיבא כמו שכתבו תוס', אבל לפי האמת דאית לן קרא אשר ישרתו בם בקודש דהכתוב תלאן בשירות, אם כן אותה ברייתא היא מוסכמת מהכל, אלא דלר' עקיבא איצטריך אותם משום דסלקא דעתין דלדורות במשיחה ובעבודה קא משמע לן אותם, אבל לתנא קמא סבירא ליה דלעולם לא סלקא דעתין דלדורות יהיה טעון שני דברים, ומקרא דאשר ישרתו שמעינן דלדורות דוקא בעבודה, ואם כן אייתר אותם למעט מדת יבש מבחוץ, וזהו שרבינו לא הביא כי אם קרא דאשר ישרתו, והא דלא משני התם דאותם איצטריך למדת יבש הוא משום שרצה לתרץ גם אליבא דר' עקיבא, עכ"ל[24].

ולעיקר קושית התוס' איכא להרגיש אמאי לא מצינן למימר דתרתי שמעינן מאותם, וכמו שכתבו לקמן סמוך ונראה בריש דף ח"נ ד"ה מיבעי ליה וכו'. ויש ליישב:

ד"ה אין [לי] אלא מזבח כבש מנין וכו', ותימא דתנן בפרק ב' דזבחים (דף כ"ו) **נתנו על גבי הכבש פסול, ואמרינן בגמ' וכו'. ונראה לפרש דשמואל לא קאי אנתנו על גבי הכבש אלא אאינך קאי וכו'.** עיין בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז מה שכתבתי משם הרב פנים מאירות. ולענין הלכה עיין בהרמב"ם בפ"ה דהלכות איסורי מזבח הלכה ה' ובהראב"ד ובכסף משנה שם:

ד"ה כבש מנין, לר' יהודה דאמר בזבחים (דף ס' ע"ב) **וכו'.** כצ"ל:

דף ח"נ ע"א

כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו. עיין בספר קרבן אהרן (פר' ויקרא דנורא דנדבה פרשה יב סוף פי"ג) דף ע"ח ע"א. ועיין בספר יוסף אומץ סי' מ"ג מה שהקשה להרב שושנים לדוד שכתב משם הרב תולעת יעקב דשתי הלחם היו מקרבין אף על גב דהיה חמץ, וכן ראה בספר הזוהר בפרשת תצוה דף קפ"ג ע"ב, ותמה בהגהותיו והוא פלא, עיין שם. ואני הצעיר מתמיה איך לא הקשה דהא כתיב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו לה', ויש ליישב כיון דהביא דרשת רז"ל בקרבן ראשית תקריבו הסמוך להוא קרא היינו הך, ודוק:

שם והתניא אם נאמר כל שאור למה נאמר כל דבש וכו'. עיין בספר קרבן אהרן דף ע"ח ע"א (שם):

תוס' ד"ה מיבעי ליה לכדתניא, ומהך ברייתא לא

כמותו עכ"פ במנחת נסכים ששייך בה חימוץ ולא נימא את הסברות הללו דמיד שגיבלה במים נפסלה או דמי פירות אין מחמיצין, דבהא לא שמעינן דפליגי רבנן עליה דר' עקיבא וממילא בזה צריך להיות דיהיה הלכה כר"ע מחברו [וכעי"ז הקשו הקרן אורה והזבח תודה על דברי הרמב"ם לגבי מנחת נסכים]. 24. וביד דוד יישב הקושיא באופן אחר, עיין שם.

קשיא לר׳ אלעזר דתרתי שמע מינה. עיין מה שהרגשתי לעיל (מז:) בדבריהם בד״ה ר׳ יאשיה, במה שהקשו מריש פרק ב׳ דשבועות, דאמאי לא מצי למימר נמי התם דתרתי שמעינן מקרא, ובדוחק יש לחלק מהא לדלעיל:

גמ׳ מאי בינייהו אמר רב חסדא בשר חטאת העוף איכא בינייהו. רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי לכל קרבנם לרבות שמן של מצורע, ע״כ. מהרמב״ם בפ״ה דהלכות איסורי מזבח הלכה ד׳ דפסק כר׳ עקיבא ונקט תרוייהו חטאת העוף ולוג שמן של מצורע, משמע בהדיא דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא, וק״ל, עיין שם בכסף משנה:

שם תנו רבנן שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מנין תלמוד לומר וכו׳, מאי קאמר, אמר אביי וכו׳, רבא אמר וכו׳, במאי קא מפלגי אביי סבר וכו׳ ורבא סבר וכו׳. הנה הרמב״ם בריש הלכות איסורי מזבח כתב דשאור ודבש אסורין לגבי המזבח ואוסרין בכל שהן, וכתב עליו הרב כסף משנה דמשמע דפסק כאביי, והוא תימא אמאי לא פסק כרבא. ועוד שכתב לקמן דאין הקטרה פחותה מכזית והיינו כרבא, וזה סותר למה שכתב כאן. ואפשר שרבינו מפרש דרבא לא פליג אאביי דדריש מכל לרבויי חצי זית דשאור ודבש, אלא שמוסיף לדרוש נמי לחצי קומץ דתרוייהו משתמע, עכ״ל.

ודבריו תמוהים כאשר הקשה גם כן הרב חק נתן, דבשמעתין איתמר במאי קא מפלגי, משמע בהדיא דפליגי אביי ורבא, ואיך קאמר מרן דרבינו סבר דלא פליגי[25]. ותו קשה הא דקאמר שמוסיף לדרוש נמי לחצי קומץ, וכי זו הוספה אדרבה מיגרע גרע, כיון דרבא סבר אין קומץ פחות משני זתים, אם כן חצי קומץ היינו כזית ומשמע דאזית מחייב ולא אחצי זית, דאי מודה לאביי דמחייב אחצי זית כל שכן דמחייב אחצי קומץ דהיינו זית דבכלל מאתים מנה, ואם כן מאי אתא לאסופי. ועוד איך אפשר דפסק רבינו כאביי דאפילו בכל שהוא חייב, שהרי רבינו בפי״א דהלכות פסולי המוקדשין דין ט״ו כתב שאין הקטרה פחות מכזית, ובסוף פי״ג מהלכות מעשה הקרבנות כתב אין קומץ פחות משני זיתים אלמא פסק כרבא ולא כאביי. לכך נראה דהאי דכתב רבינו ז״ל ואיסורן בכל שהן לאו לענין מלקות קאמר אלא לאיסורא בעלמא[26] כמו שכתב הלחם משנה ז״ל[27]. אי נמי לענין אם נתערב בכזית היתר כל שהוא משאור או דבש, דלוקה עליו אף על גב דאין הקטרה פחותה מכזית משום דהיתר מצטרף לאיסור, והיינו כרבא כמו שכתבו תוס׳ ז״ל[28], עכ״ל.

והנה הרדב״ז בראשון סוף סי׳ ל״ה כתב על ברייתא דתני בר קפרא דאין מערבין בפטום הקטורת דבש, דכל מרבה תערובתו, וקשה דאינו מתיבת כל כפי גמרתין אלא מכי כל, וכן ראיתי דהקשה הרב פתח עינים והניחו בקושיא, ואפשר דטעות סופר נפל שם בחסרון תיבת כי, ודוק:

תוס׳ ד״ה חצי זית מנלן תלמוד לומר כל וכו׳, מכאן קשה לפירוש הקונטרס בפסחים דף מ״ג וכו׳. ונראה לפרש דזעירי וכו׳, עד סוף הדיבור. כל זה כתבו שם בפסחים בדף מג ע״ב ד״ה כמאן. ומה שסיימו הכא דלרבנן אף על גב דכי כל דרשי מיהו לא הוה מוקמינן כי כל לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו, עכ״ל, פירוש מקצתו שכתבו היינו חצי קומץ דהוא זית שלם ולא להיתר מצטרף לאיסור, אבל לר׳ אלעזר דדריש כל לחצי קומץ על כרחין כי כל להיתר מצטרף לאיסור אתיא. וכן פירש הרב צאן קדשים, וק״ל. ועיין לעיל בתוס׳ דף כ״ו ריש ע״ב ובנזיר דף ל״ו ע״א:

ד״ה אביי סבר וכו׳, ואם תאמר אכתי מנא ליה לאביי לרבות חצי זית, דילמא כי אתא קרא לרבויי כזית ואף על פי שאין בו כדי קומץ, עכ״ל. פירש הרב הנזכר אף על גב דסבירא ליה דיש קומץ פחות משני זיתים, מודה דבעינן יותר מזית, עיין שם:

ע״ב

בא״ד ויש לומר דסברא הוא דריבוי דכל אתא לרבות חצי שיעור וכו׳. הרב הנזכר הביא הגירסא בספר ישן כך לרבות חצי זית, ועל כרחין יש הקטרה פחות מכזית סבירא ליה כיון דסבירא ליה יש קומץ פחות משני זיתים, דאם לא כן לא מצי לרבויי אלא כזית ומהכא מפקי טעמייהו וכו׳, ופירש, דאי הוה סבירא ליה אין הקטרה פחות מכזית, לא הוה מצי לרבויי פחות מכזית לחייב כיון דלאו הקטרה היא, עכ״ל.

בא״ד ר׳ יהושע בן לוי ור׳ יוחנן דפליגי בהקטיר קומצה פעמים, לעיל בהקומץ רבה וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר[29], ופירש דלר׳ יוחנן דסבירא ליה דאפילו

25. ועיין בשער המלך חמץ ומצה פ״א ה״ו ד״ה וראיתי לבאר, מה שיישב בדעת הכס״מ. 26. מדין חצי שיעור אסור מן התורה. 27. וכן יישבו המהר״י קורקוס והרי״ט אלגאזי בקהלת יעקב תוספת דרבנן אות קלז. 28. וכן יישב המהר״י קורקוס, עיין שם היטב. ועיין עוד בקרן אורה ובסטענסיל להגרי״ז יישובים נוספים בזה. 29. וכן הוא בשיטה מקובצת כתב יד.

הקטיר פעמים פעמים משום דסבירא ליה דיש קומץ פחות משני זיתים ויש הקטרה פחות מכזית, עכ"ל:

בא"ד איתקש אכילת מזבח לאכילת אדם. פירוש ואכילת אדם אינו פחות מכזית, וק"ל:

גמ' איתמר המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח רבא אמר לוקה וכו', אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות, ע"כ. הכי איתא בפסחים דף מ"א ע"ב בענין נא ומבושל ובענין זג וחרצן, וכתבו תוס' התם דבנזיר דף ל"ח ע"ב איתמר איפכא, וכהנה רבות בגמ', וכן כתבו לפנינו (ד"ה ופיכא). והרמב"ם בפי"ח דהלכות סנהדרין הלכה ג' [כתב] דאין לוקין על לאו שבכללות, והביא הדמיון דנא ומבושל, וכתב שם הרב כסף משנה דגירסת רבנו הוה בהפך ממה שהוא לפנינו בפסחים, ופסק כרבא דאין לוקין על לאו שבכללות והוי כההיא גירסא בנזיר וכמו שכתבו תוס', והראב"ד היה לו גירסא כמו שלפנינו ולכן תמה עליו. ותמהני אמרן הקדוש דלא הביא סיעתא למילתיה ודברי קדשו בעד רבינו, ההיא סוגיא דנזיר ודברי תוס' דפסחים שציינו:

שם איכא דאמרי חדא מיהא לקי, ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי דהא לא מייחד לאוי כלאו דחסימה, ע"כ. פירש הרב כסף משנה שם, כלומר מה שאמר הכתוב לא תחסום שור שאינו מזהיר אלא על דבר אחד, וסמיך ליה פרשת מלקות לעיל מיניה, עכ"ל. וכתב עוד מרן ז"ל דרבינו פסק כלישנא קמא דחד מיהא לקי כדי למעט מחלוקת דאביי ורבא, וגם זה בעיני יפלא דהא שם בנזיר איתמר בהדיא רבא אמר אינו לוקה אלא אחת שאינו לוקה על לאו שבכללות והיינו כדברי רבינו, וכי תימא גם לגמרתין ולגמ' דפסחים קשה דהביא האי פלוגתא דאיכא דאמרי, כיון דבהדיא אית לן בנזיר דברי רבא דקאמר דחייב אחת, ליתא דבמה שכתבו תוס' דמצינו דכוותה בכמה מקומות בש"ס דאיתמר איפכא ממקום למקום ליכא שום קושיא, דכפי הצעת המימרות דאיתמר בש"ס איכא דאמרי הכי ואיכא דאמרי הכי דפליגי בישיבה, כיון דבסתמיות איתמר המימרא, מה שאין כן בנזיר דאיתמר בהדיא לא איתמר שם איכא דאמרי הכי ואיכא דאמרי הכי דדברי רבא ברור מללו דאמר חייב אחת, ולא צריכינן לטעמא דמרן הקדוש להסביר לן פסק רבינו, דהוא ראה וידע ההיא דנזיר ופסק כרבא בכל מכל כל. ועיין מה שאכתוב גם כן בדברי תוס' ד"ה ואיכא דאמרי חדא וכו'.

והנה בתמורה דף ז' ע"ב גרסינן איתמר המעלה אימורי בעלי מומין לגבי מזבח, אמר רבא עובר משום בל תקטירו כולו ומשום בל תקטירו מקצתו, אמר אביי אין לוקין על לאו שבכללות. מיתיבי המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח עובר משום חמשה שמות תיובתא דאביי וכו', וסלקא אביי בתיובתא עיין שם, והרמב"ם היה לו חילוף הגירסא אביי אמר עובר משום בל תקטירו כולו ובל תקטירו מקצתו ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, וכמו שכתב מרן כסף משנה בריש הלכות איסורי מזבח, ולכן פסק דאינו חייב אלא אחד, וכן במקדיש בעלי מומין דאינו חייב אלא משום ארבעה ולא משום חמשה, דקאמר הש"ס [חמשה משום] דמני בל תקטירו בשתי לאוין, אלא אחד לחודיה כסברת רבא.

אלא דאיכא להקשות דלפי גירסתו איתותב רבא וסלקא בש"ס בתיובתא, ואמאי פסק כרבא בכל המקומות דאין לוקין על לאו שבכללות, וכבר מרן הקדוש עצמו נתעורר על זה כאשר הבאתי בשיטתי בתמורה בספרי הקטן מתן בסתר (פס ד"ה ומזי), וכתבתי דבשתי מקומות הקשה כך, ראשונה שם בהלכות איסורי מזבח, ועוד בפ"ח דהלכות [קרבן] פסח הלכה ד'. ותירץ בשתי אופנים כל אחד במקומו, באיסורי מזבח תירץ דכיון דלא מנה הגמ' הא בהדי יע"ל קג"ם דהלכה כאביי, משמע דהלכה כרבא אף על גב דאיתותב, ובהלכות פסח כתב דנקט כלישנא קמא דפסחים, משום דלא איתבריר אי הוי לישנא קמא או הוי לישנא בתרא, והלכך נקטינן לקולא.

ואני בעניי הקשיתי שם בשיטתי דאמאי לא תירץ בפשיטות דרבינו לא הוה גריס בתמורה לשון אחר דפריך מדסיפא ר' יוסי רישא רבנן, ומשום הכי סלקא כפי גרסתו דברי רבא בתיובתא, אלא לישנא קמא הוה גריס דסלקא כקשיא, וקשיא מצינן לתרצה כאשר תרצתי שם וסלקא שפיר דברי רבא להלכתא. ועוד הקשיתי במה שתירץ בהלכות קרבן פסח דהוה ליה לפסוק דאינו לוקה כלל לקולא כיון דפסק כרבא, והנני מוסיף עוד אמאי לא הביא ההיא דנזיר דף ל"ח דבהדיא אמר רבא דאינו לוקה אלא אחת שאין לוקין על לאו שבכללות, ובהכי אית לן מקור הדין של הרמב"ם ברור כשמש, דבכל המקומות בש"ס דמצינו מחלוקת זה דאביי ורבא בענין לאו שבכללות לעולם איהו גריס בדברי רבא דאין לוקין על לאו שבכללות, ובתמורה לא גריס לישנא אחרינא דסלקא דברי רבא בתיובתא אלא לישנא קמא דסלקא בקשיא וקשיא שפיר מתרצינן כאשר כתבתי שם, ודבריו נכונים בכל המקומות דאיהו נקט כסוגיא דנזיר ולא חש לשאר סוגיות דשמעתין ודפסחים דאיכא מאן דאמר הכי

ומאן דאמר הכי, והאמת אגיד דדברי מרן הקדוש פליאה דעת ממני.

ועיין עוד שם בשיטתי מה שציינתי משם הרב בני שמואל עדאוי דתריץ בפשיטות, דכיון דסתמא דתלמודא בכריתות פשיטא ליה דאין לוקין על לאו שבכללות כדחזינן גבי מעשר דגן ותירוש ויצהר דפריך והא אין לוקין על לאו שבכללות, וכן על ההיא דלחם וקלי וכרמל שמע מינה דכרבא סבירא ליה, ולכן פסק רבינו כרבא אף אי גרסינן לישנא אחרינא בתמורה דאיתותב רבא כפי גירסת רבינו, עיין שם (בספר מתן בסתר) שהארכתי קצת ופלפלתי פלפלת כל שהוא גם בגמ׳, וקראתי שמה סוגיא דלאו שבכללות, ושם תרצתי מה שהקשה הרב באר שבע שהבאתי בספרי הקטן אביר יעקב דף ט״ו ריש ע״ב מדברי רבנן דהתם דסבירא להו בחדא מיהא לקי, ללישנא בתרא דפסחים דקאמר דאפילו חדא לא לקי, והניחו בצריך עיון, ותודה לאל באתי על הישוב, עיין שם:

תוס׳ ד״ה המעלה שאור וכו׳, ואם הם בעין מאי עירובין איכא, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים, ואי מיקרי בעין אף על פי שעירבן כיון שלא עירבן בדברים אחרים מאי עירובין איכא, עכ״ל:

בא״ד וקצת היה נראה לפרש שכל אחד לבדו ואשאור לחודיה לוקה משום שאור ומשום כי כל שאור וכו׳. פירוש חייב לכולו וחייב למקצתו, ובשאור תרי ובדבש תרי, ואם תיקשי לוקה משום עירובי שאור מאי היא אם נפרש כך המימרא, כבר הרגיש מזה הרב צאן קדשים ותירץ דהיא בבא בפני עצמה יהיה אם עירבן לוקה ארבע, עיין שם:

בא״ד אלא משום דכי נפש הוא חובל יתירא הוא ומשמע נמי. כן הגיה הרב הנזכר, וציין עיין שם בתוס׳ בב״מ בסוף המקבל דף קט״ו:

ד״ה אין לוקין וכו׳, מדלא קרינן ורכב בחטף וכו׳. כבר פירשו המחדשים זלה״ה דאילו הוה בחטף הוה דבוקה לתיבת ריחים והוה אמינא דוקא תרתי, השתא דכתיב ורכב מפריד התיבה ורכב מרחים, ומשמע אפילו על חד נמי, וק״ל:

ד״ה איכא דאמרי וכו׳, ואביי (ד)אמר דתרתי לא לקי אם התרו בו משום נא ומשום כי אם צלי אש או משום מבושל ומשום צלי אש לא לקי כי אם משום נא או משום מבושל אבל אם לא התרו בו וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר[30]:

בא״ד והשתא הך דשמעתין לא תתכן לפרש כן כשיטת ר״ת לגמרי דהא במקטיר שאור ועירובין שאור מיירי שאור בפני עצמו ועירובין בפני עצמו כדפירשתי לעיל. כצ״ל[31], **וק״ל ואם התרו בו משום שאור ומשום עירובי שאור אמאי לא לקי תרתי,** עכ״ל פירש הרב הנזכר, בשלמא גבי נא ומבושל לאביי שפיר אף על גב דהתרו בו משום נא ומשום כי אם צלי אש לא לקי אלא חדא דחדא אכילה היא, וכי אם צלי אש לא הוי לאו לנא לחוד או למבושל לחוד רק לאו שבכללות, אבל הכא דהעלה שאור בפני עצמו ועירובין בפני עצמן והתרו בו משום תרתי אמאי לא לקי תרתי אלא חדא, ומשום הכי פירשו דעל עירובין גופה פליג אביי וסבירא ליה דלא לקי תרתי אלא חדא, ועל שאור נמי חדא והוא הדין על דבש, עכ״ל:

בא״ד ואם כן אי איתא דרבא כרב יהודא וכו׳ הואיל לדברים אחרים אתי, לא לילקי נמי אזג וחרצן וכו׳. עיין בתוס׳ שם בסוף פרק המקבל דף קט״ו (ע״ב ד״ה אמר) ד״ה אמרי לך, דמתרצים קושיא זו:

ד״ה [ו]איכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו׳, אבל בנזיר פרק ג׳ מינים אהחיא דזג וחרצן וכו׳, והוא כמו איכא דאמרי דהכא שאינו לוקה אפילו אחד, עכ״ל. פליאה היא בעיני דהתם בנזיר בהדיא איתא רבא אמר אינו לוקה אלא אחד שאינו לוקה על לאו שבכללות, והיאך אמרו דהוי כאיכא דאמרי הכא ואינו לוקה אפילו אחד. ואפשר דלא היו גורסים אלא אחת כאשר הוא לפנינו אלו התיבות:

דף נ״ט ע״א

מתניתין שתי הלחם ומנחת חוטא ומנחת קנאות אין טעונין לא שמן ולא לבונה, ע״כ. לעיל בדף ו׳ (ע״ב) מהש״ס הרגשתי לר׳ שמעון דיהיב טעמא במנחת חוטא דלא בעי לא שמן ולא לבונה כדי שלא יהא קרבנו מהודר, מה יאמר בשתי הלחם דגם בהן אין טעונין לא שמן ולא לבונה ומיעטיה קרא, ולא מצאתי מענה. ועתה אוסיף דאין לתרץ דר׳ שמעון קשיא ליה אמאי לא חייבי ליה קרא כיון דאין חוטא נשכר, ויהיב טעמא כדי שלא יהיה קרבנו מהודר, דאי נימא כן קשה עוד אם כן שתי הלחם ליבעי כדי (שתהיו) [שיהיו] מהודרות, וצריך לי ישוב:

גמ׳ אמר רב פפא כל היכא דתנן עשר תנן וכו׳. רש״י ז״ל פירש שתי פירושים, לפירוש ראשון משמע כל

30. לכאורה ההגהה מתחילה רק מהתיבות ׳ומשום צלי אש׳ ואילך, כי המובא לפני כן הוא כהנדפס לפנינו ואין שום התייחסות לזה בצאן קדשים, ועיין. 31. וכן הגיה הצאן קדשים.

המנחות אפילו מנחת סולת, ואיך יתכן. אכן כבר קדמני רבינו עובדיה ז"ל לקמן בפרק אלו מנחות נקמצות (פ"ו) משנה ה', על מאי דתנן כל המנחות באות עשר עשר חוץ מלחם הפנים שכתב, דמנחת סולת נמי אף על גב דקודם אפיה נקמצת אפילו הכי עשר חלות היא באה, וכתב עליה הרב תוספות יום טוב שם, אף על גב דלעיל משנה ג' סוף ד"ה החלות כתבתי משם רש"י דמנחת סולת לא היה בה חלות, יש לומר קודם קמיצה אבל לאחר מיכן אף על פי שאין עוד לגבוה ביה כלום, מכל מקום לא חילק הכתוב באפייתן, שכן מצינו בפירוש בכתוב בפרשת צו לענין חימוץ שאסרה תורה בשירים כמו קודם הקמיצה. ושוב הרגיש ואם תאמר מנליה להר"ב, ותירץ דלמד מדברי רב פפא בשמעתין, והוא כפירוש הראשון של רש"י, וכפי פירוש שני פירש בחומש הנאפות קודם קמיצתן, ובזה מתיישב תמיהת הרא"ם מעל רש"י ז"ל, עכ"ל, עיין שם:

רש"י ד"ה כל היכא דתנן, הנך מנחות דמתניתין דמנחות עשר תנן כלומר וכו', כצ"ל[32]**, וכבר פירשתי דגם מנחת הסולת אחר קמיצה עשר חלות היא באה וכו'. לשון אחר כל היכא דתנן האי סדרי מנחות דמתניתין דדינן שוה, ועוד בבא אחרת דמתניתין דפרק אלו מנחות עשר תנן ממנחת הסולת עד מנחת העומר לאפוקי מר' שמעון וכו' וכו', ומפקינן מדין שאר מנחות.** כן הגיה הרב צאן קדשים, וכן הוא בגליון בגמ' חדשות, והרב חק נתן הגיה סיום דברי רש"י ז"ל ומתניתין כדין שאר מנחות, עיין שם:

גמ' תנו רבנן ונתת עליה שמן ולא על לחם הפנים שמן וכו'. ברייתא זו נשנית בתורת כהנים בויקרא פט"ו יותר בארוכה ובמשא ומתן, ועיין בספר החשוב קרבן אהרן (פר' ויקל"ח דנולח"ן דנדנה פרשה יג פט"ו) דף פ"א דפירש אותה כולה כמין חומר, והביא גם כן פילפול הש"ס שלפנינו ופירוש רש"י ותוס' והוסיף מדיליה תוספת מרובה, עיין שם:

שם ואימא עליה שמן ולא על מנחת כהנים וכו'. רש"י (ד"ה ולא) פירש דהוא הדין דהוה מצי למיפרך לשאר הנך מנחת נשים ומנחת גויים, אלא דנקט חד מינייהו, והתוס' (ד"ה ואימא) פליגי עליה וכתבו, דדוקא נקט מנחת כהנים ולא שאר הנך משום דכולהו אחריני דמיין לשאר מנחות, מה שאין כן מנחת כהנים דכולה כליל. ואם תיקשי אמאי לא פריך ואימא עליה שמן ולא שתי הלחם, אתרץ דזה אינו צריך מעוט משום דליכא צד לומר דבעי שמן כיון דגם לבונה לית בהו, ובשלמא לחם הפנים דאיכא בהו בזיכי לבונה מקום איכא בראש לומר כיון דאיכא לבונה שמן נמי בעי בהו, דשמן ולבונה שני אחים הם בענין המנחות כמו שכתב הרב קרבן אהרן הנזכר, ושפיר איצטריך קרא למעט לחם הפנים משמן, אבל שתי הלחם לא איצטריך קרא ולכן לא פריך אלא ואימא עליה שמן ולא על מנחת כהנים, לרש"י כדאית ליה ולתוס' כדאית להו, ודוק:

שם מסתברא מנחת כהנים הוה ליה לרבויי שכן עשרון בלול בלוג מוגש בגלל עצם, ע"כ. הרב הנזכר בעל קרבן אהרן ז"ל (שם) פירש דשלשה דברים הם, הראשון עשרון בלול בלוג, השני מוגש, שלישית בגלל עצם, עיין שם. וקשיא לי קצת אמאי לא משני הש"ס כדמשני לעיל סמוך ונראה, מנחת כהנים הוה ליה לרבוי שכן עשרון כלי חוץ וצורה הגשה, ויוסיף גם כן בגלל עצם במקום אישים כיון דגם מנחת נסכים אית ביה אישים, וצריך לי ישוב:

תוס' ד"ה ונתת עליה שמן, האי קרא במנחת העומר וכו' דלא ניהדר ונילף מקל וחומר וכו', עד סוף הדיבור. כדי להבין דבריהם על בוריים אציע לך דברי הרב קרבן אהרן (פר' ויקל"ח דנולח"ן דנדנה פרשה יג פט"ו) וזה לשונו, ודין הוא ומה לחם הפנים שאינו טעון שמן כדמעטינן ליה מרישא דקרא, טעון לבונה וכו', נמצא דאיצטריך למעוטי משמן לחם הפנים דלא תיתי מקל וחומר ממנחת נסכים שאינה טעונה לבונה וטעונה שמן, והיא גופה דאינה טעונה לבונה לא ידעינן אלא מסיפא דקרא דדריש עליה לבונה ולא על מנחת נסכים, וצריך למעט מנחת נסכים מלבונה משום דלא נהדר ונילף מקל וחומר מלחם הפנים שאין טעון שמן כדמעטינן מרישא דקרא וטעון לבונה. וקשה דלא לכתוב עליה למעוטי לא בשמן ולא בלבונה וכל חד וחד ליקום בדוכתיה, ותירצו תוס' דהכא לא נוכל לומר דכל חד וחד ליקום אדוכתיה לפי דבלא קל וחומר הוה גמירי אהדדי או משאר מנחות או מדאיקרי מנחה, תדע דהא אהני קל וחומר דהכא איכא פירכי טובא, עכ"ל.

ועיין בספר צאן קדשים מה שכתב בהבנת דבריהם, והרב חק נתן הגיה דבריהם משאר מנחות מדאיקרי מנחה וכו':

32. וכן הגיה הצאן קדשים.

ד"ה ואימא עליה שמן וכו', פירש בקונטרס והוא הדין למנחת נשים וגוים. ונראה דלא בעי לאקשויי וכו'. כבר פירשתי לעיל כונתם דפליגי לרש"י, דרש"י סובר דמאי דפריך הש"ס אימא דאתא מנחת כהנים לאו דוקא והוא הדין למנחת נשים וגויים, ותוס' פריך למעט דוקא מנחת כהנים מטעם דאינו דומה לשאר מנחות דמנחת כהן כולה כליל, וק"ל:

ד"ה כלי, פירש בקונטרס כל המנחות בעו כלי ללוש וכו'. וקשה אי מדת יבש וכו', ואי משום דשמן בעי כלי, אם כן לחם הפנים נמי דהא בעי למימר שיהא טעון שמן בלישתה כמנחה, עכ"ל. פירוש כפי הפירכא דלא בעי למימעט לחם הפנים משמן בלישתה, אם כן גם בלחם הפנים יש כלי דומיא דמנחת כהנים, ומאי אולמיה הא מהא, וק"ל. והרב צאן קדשים כתב דלפי מה שכתבו תוס' לעיל בדף ז"ן ע"ב ד"ה ושמעינן וכו', וצ"ע דמשמע הכא דאי מדת יבש נתקדשה וכו', ניחא פירוש הקונטרס כיון דלא מצינו בשום דוכתא דליקדוש לחם הפנים אלא או בתנור או על השולחן אף על גב דמדת יבש נתקדש, עכ"ל:

בא"ד ומיהו גבי לבונה דבסמוך לא יתכן לומר כן, עכ"ל. פירש הרב הנזכר דגבי שתי הלחם לא שייך לומר דבעי שולחן, ועל כרחין כלי ממש בעי, עכ"ל:

ד"ה פיגול בשבת, אין זה כרבא דאמר בפרק קמא (דף ה' ע"ב3) **דאין מחשבה פוסל אלא במי שראוי לעבודה לאפוקי מנחת העומר וכו'.** פירוש דרבא קאמר התם דמנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשירה ושיריה נאכלין ואינה צריכה עומר אחר להתירה, שאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה ובדבר הראוי לעבודה ובמקום הראוי לעבודה וכו', ודבר הראוי לעבודה דקאמר לאפוקי מנחת העומר דלא חזיא דחידוש הוא, ומשמע התם בהדיא דלרבא ליכא במנחת העומר מחשבת פיגול דאף על גב דמחשבה שלא לשמה קאמר הוא הדין מחשבת פיגול מטעמא דידיה דלא חזיא דחידוש הוא, וכדאיתא בזבחים דף כ"ו ע"ב ופירש"י שם בהדיא בד"ה ובדבר הראוי לעבודה, מנחת חטים לאפוקי מנחת העומר שהוא של שעורים דלא חייל עלה פגול לענש כרת באכילתה, עכ"ל. לכן כתבו תוס' דסוגיא דהכא אינו כסברת רבא דלעיל, דהכא מדמינן פיגול בלחם הפנים לפיגול דמנחת העומר, הרי דסבירא ליה האי סתם תלמודא דבמנחת העומר איכא מחשבת פיגול דלא כרבא, ודוק. ועיין מה שכתבתי לעיל (ה:) בפסק הרמב"ם:

ע"ב

מתניתין נתן שמן על שיריה אינו עובר בלא תעשה, ע"כ. ואינו כמו המחמץ השירים דקתני לעיל בדף נ"ה ע"א דעובר בלא תעשה, דהתם כתיב חלקם והכוונה היא דאפילו חלקם לא תאפה חמץ, אבל הכא עליה כתיב ולא על שיריה, וק"ל. והכי איתא בתורת כהנים עליה נותן הוא על שיריה:

שם נתן כלי על גבי כלי לא פסלה, ע"כ. פירושו נתן כלי של שמן33 על גבי כלי של מנחת חוטא. וכתב הרב הון עשיר אבל כלי של לבונה לא מיבעיא על גבי כלי שאינו נוגע במנחה, אלא אפילו על גבי עצמה לא פסל מפני שאין הלבונה דבר המפעפע כמו השמן דמסתמא הכלי מלחלח ממנו ואי אפשר שלא יבא שמן למנחה כשיתנו על גבה ממש, עכ"ל34, והוא הדין על מנחת קנאות, כמו שכתב הרב תוספות יום טוב משם הרמב"ם35 בפי"ב דהלכות מעשה הקרבנות דין ח', עיין שם:

גמ' מאי הוי עלה, אמר רב נחמן בר יצחק תניא מנחת חוטא וכו'. מפשט הסוגיא משמע דאיפשיטא הבעיא מהאי ברייתא דאמרה רב נחמן דכל זמן שהלבונה בתוכה מיקריא פסולה אלמא בלקיטה תליא מילתא, וכדפירש רש"י ז"ל. אמנם הרמב"ם בפי"א דהלכות פסולי המוקדשין דין יו"ד כתב היתה שחוקה הרי זו פסולה מספק, כנראה מדבריו דבעיא לא איפשיטא, וכבר הרגיש מזה הרב כסף משנה שם וכתב, וצריך לומר דלא הוה גריס רבינו מאי הוי עלה, וברייתא דמייתי רבי נחמן בר יצחק מילתא באפי נפשה היא דמייתי לה לאקושיי עלה, ואמאי פסלה במחשבה דחוי הוא, ואינו ענין לבעיא דילן, עכ"ל. ואני בער ולא אדע את תירוצו דכיון דהוה גריס ברייתא דמייתי רב נחמן בר יצחק מינה ניפשוט האיבעיא, והיאך עבר עליה הרמב"ם ז"ל ולא קשיא ליה אמאי לא פשטה הש"ס האיבעיא מאותה ברייתא36, ובשלמא אי אמרינן דגם

33. כן פירש רש"י בד"ה נתן. 34. לכאורה משמע דכונתו דאפילו יתן השמן בכלי כל שיתנו על גבי המנחה ממש, אמרינן שמסתמא מפעפע השמן ובא למנחה עצמה, ולפיכך נקט רש"י שמן דבשמן מותר רק בכלי על גבי כלי, ובלבונה מותר גם בכלי אחד על המנחה. ובתוס' יו"ט כתב דשמן לאו דוקא והוא הדין ללבונה, וכן הביא מהרמב"ם וכדלהלן. אך יעוין בחשק שלמה שכתב שבלבונה אין כלל חידוש בזה שהרי אין פסול כלל בנתינת לבונה על גבי המנחה שהרי יכול ללוקטה, וכל האיסור הוא על ההקטרה שמקטיר מנחת חוטא או קנאות עם לבונה, ולפיכך כתב רש"י דוקא נתן כלי עם שמן. 35. היינו לגבי החלק הראשון דהוא הדין כלי עם לבונה ע"ג המנחה אינו פוסל. 36. וכן

דברי רב נחמן והברייתא שהביא לא הוה גריס הרמב"ם ז"ל, ניחא מה שפסק דפסולה מספק כיון דלא איפשיטא הבעיא, אבל לומר דלא הוה גריס מאי הוי עלה והוה גריס ברייתא דהביאה רב נחמן, לא הבנתי במה מתרץ דברי רבינו וצריך לי יישוב ברויח ולא בדוחק כמו שעלה בדעתי.

וראיתי בספר קרבן אהרן (פר' ויקרא דנורא דחובה פרשה י תחילת פי"ט) בדף קכ"ח ע"א דקשיא ליה דאחר שהמשנה והברייתא אמרו דטעם דלא פסל מפני שילקטנה, מאין לנו לומר דחדא ועוד קאמר, ועוד דעיקר הטעם הוא מה שלא נזכר. ותירץ דממתניתין דאמר לבונה ילקטנה משמע דעצה טובה קא משמע לן, לא מפני שהלקיטה מעכבא אלא דעיקר הוא מפני דלא מבלעה ובזה כשירה היא, אלא דאמר שכאשר יוכל ללקוט אותה שילקטנה, ומהברייתא אף על פי דלא נראה זה בה כל כך מפני שאמר שיכול ללקטה ונוכל לפרש שיש לנו תקנה לפסול בלקיטה, עם כל זה נוכל לפרש שאחר שאמר שיכול ללקטה ולא הצריכה ללקטה שהכונה לומר שהיא כשירה משום דלא מבלעה ויכול ללקטה אם ירצה לא שצריך ללקטה, ולזה לא אפשיט מכאן, עכ"ל. ואני הצעיר אמינא דאכתי לא מתיישבה שפיר מה שדקדק אמאי לא נזכר עיקר הטעם דבליעה, ודוק:

רש"י ד"ה ותיהוי פך וכו'. הרב צאן קדשים הגיה את הלשון כך, והיא נדפסה בגמרות חדשות, הכי גרסינן אמאי פסולה במחשבה דחוייה היא, כלומר תהוי הך מנחה בעוד שהלבונה בתוכה כאילו נפל עליה שמן דלא חזיא ולא תיחול עליה מחשבת פסול כלל ולכי לקיט לה תיתכשר, והשאר נמחק:

תוס' ד"ה ותהוי הך, פירוש אמאי פסלה בה מחשבה לא גרסינן. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר, אלא גרסינן ותהוי דחוי, ופריך בין אמתניתין ובין אברייתא וכו'. ומשני חטאת היא וכו':

בא"ד ומה שכתוב בספרים פירוש אמאי וכו' טעה. כצ"ל[37]:

בא"ד אם עד שלא ליקט לבונתה וכו'. צריך לומר ואם עד שלא ליקט לבונתה וכו'[38], כלומר ואם פריך בחלוקה עד שלא ליקט, לאו פירכא היא דההיא לאו משום מחשבה וכו':

בא"ד אם יש שם שמן פסול ולגבי לבונה לא מכשיר אלא לפי שאפשר ללקטה וכו'. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנ"ל[39]:

בא"ד ולפי גרסת הטועים וכו' ותהוי הך. כצ"ל, כלומר היינו הך כמו פך שמן דלא חזיא וכו'. ומשני חטאת קרייה רחמנא וכו':

בא"ד ודבר תימא הוא מאי קא פריך וכו'. פירש הרב הנזכר לכל הפירושים הוא דבר תימא, וכן כתב הרב ברכת הזבח דקדים ליה דקושיא זו קאי נמי לגירסתם, עיין שם:

ד"ה כל שבידו לא הוי דחוי, צריך לחלק בין זה להחיא דזבחים (דף נ"ט ע"ב) **דכל הקדשים שהיו עד שלא נפגם המזבח ואחר כך נפגם המזבח פסולין, דאמאי פסולין הא לא הוי דחוי כיון דבידו לתקן את המזבח,** עכ"ל. לא כתבו החילוק, ואפשר לחלק מדמים למזבח מהא דלבונה, וכדאמרינן שם בזבחים כדאמר רבא מודי היה ר' יהודא בדמים הכא נמי מודה רב בדמים. ועיין בתוס' שם, ובדף י"ב דזבחים ע"א ובדף ל"ד, ובסוכה דף ל"ג ע"א ד"ה נקטם:

גמ' לא ישים שימה כל דהו. עיין בספר פתח עינים מה שהקשה מכאן להרב כלי יקר על התורה ריש פרשת ראה, וכבר כתבתי בספרי הקטן מדבר ציון ח"א אות שי"ן:

דף ס' ע"א

איכא דאמרי אמר רב יצחק בר יוסף בעי ר' יוחנן נתן משהו שמן על גבי כזית מנחה מהו וכו'. הרמב"ם בפי"א דהלכות פסולי המוקדשין דין י"ב נקט כאיכא דאמרי כדרכו[40], ופסק דאם נתן משהו שמן על גבי כזית מן המנחה פסולה מספק, עיין שם:

הקשו בהר המוריה ובקרן אורה, ועיין בקרן אורה ובשפת אמת מאי דשקלו וטרו בזה, ועיין עוד באבן האזל שיישב דברי הכס"מ. 37. עיין בשיטה מקובצת אות כח שהגיה באופן אחר, ובתלמוד בבלי מהדורת עוז והדר בהגהות וציונים אות כא כתבו שבכת"י איתא כן 'ותיהוי פך אמאי פסלה במחשבה על ידי פרשן טועה וסופרים טועים נשתבשו הספרים הפרשן טעה'. ועיין שם עוד בהמשך באות כב וכג תיקונים נוספים מכתב יד. 38. וכן הגיהו השיטה מקובצת כתב יד והצאן קדשים. 39. וגירסת הברכת הזבח וכן נדפס לפנינו כעין זה 'כדקתני אם יש שם שמן פסול לגבי שמן, ולבונה לא מכשר אלא לפי שאפשר ללוקטה', ובדפוסים הישנים היה כתוב 'כדקתני אם שם פסל'. 40. וכן כתב בביאור הגר"א או"ח סי' שכח סעיף מג שכן היא דרך הרמב"ם. ועיין בזבח תודה שהוסיף שלדעת הגאונים שהובאו בראש ב"ב פ"ג סי' נה שהלכה בכל מקום כלישנא קמא, כאן נמי יתחייב במשהו שמן, והוסיף שבסוגיא דלעיל כג. ממחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש מוכח שחייב גם על משהו שמן.

שם תנו רבנן לא ישים עליה שמן ולא יתן, יכול בשני כהנים תלמוד לומר עליה וכו׳. עיין בספר החשוב קרבן אהרן בפרשת ויקרא דף קכ״ח (סס) דהביא פירוש רש״י ז״ל והרחיב את הביאור וההכרח ליכול דתני הברייתא של תורת כהנים, והליצו מקושית התוס׳, עיין שם:

רש״י ד״ה הוי ריבוי אחר ריבוי וכו׳. דיבור זה עד דאיכא שיעורא צריך למחוק, רק מתחיל הדיבור לא יתן כתיב בלבונה כתיב נתינה וכו׳, וכן כתב הרב צאן קדשים[41], וק״ל:

תוס׳ ד״ה מי בעינן שימה דומיא דנתינה או לא, בפרק קמא דכריתות (דף ה׳) **פליגי ר׳ יהודה ור׳ מאיר גבי שמן המשחה וכו׳.** כל מה שכתבו כאן כתבו גם כן בפסחים דף ל״ב (ע״ג ד״ה ופין) ובגטין דף ך׳ (ע״ב ד״ה דילמא) ביותר ביאור, וכבר עמדתי בדברי קדשם בספרי הקטן מדבר ציון ח״ב מערכת א׳ אות מ״א בהיא דאין נתינה פחות משוה פרוטה ופלפלתי פלפלת כל שהוא, וציינתי דברי התייר הגדול בעל משנה למלך בפ״ו דהלכות מתנות עניים הלכה ז׳ בפיסקא שוב ראיתי וכו׳, והרגשתי בדברי תוס׳ מפסחים לגטין, דבגטין כתבו דתרומה ילפינן ממעילה, ובפסחים דף ל״ג ע״א כתבו משם ר״י עצמו דמעילה ילפינן מתרומה, וישבתי דלעולם המלמד הוא תרומה אלא דתשלומי תרומה יליף ממעילה משום דכיון דבתרומה לא כתב התורה אופן התשלום אלא במעילה לכך נילף ממנה, וזה נלמד מזה וזה נלמד מזה כיון דאיכא חט חט בתרוייהו וגמרינן הא מהא, עיין שם כל הכתוב לחיים.

גם אשור מה שכתבתי בספרי הקטן אביר יעקב בסוגיא דסך בשמן המשחה. ולך נא וראה בסוף ספר אשדות הפסגה בקונטריס מורינו הרב חיים אבואלעפיה ז״ל דף ג׳ סוף ע״ד מה שהקשה להתוס׳ שלפנינו שכתבו דהך בעיא ניחא לתרוייהו, עיין שם:

ד״ה יכול בשני כהנים, פירש בקונטרים וכו׳. וקשה כיון דכתיבי שני לאוין למה לא יתחייב וכו׳. כבר כתבתי (ד״ה תנו רבנן) דהרב קרבן אהרן בדף קכ״ח הליצו, וכתב דנראה מפירוש רש״י הוא דכיון דכתב לא ישים ולא יתן ולא אמר חד לשניהם, משמע דגזרת הכתוב כך הוא, ולזה אמר עליה לאפוקי ממשמעות זה, עוד האריך לפלפל על רש״י, עיין שם:

בא״ד ונראה לפרש דמיירי בשתי מנחות הנעשות בשני כהנים וכו׳. כתב הרב צאן קדשים, כלומר בשני מקומות, כצ״ל:

בא״ד ור״ת מפרש יכול בשני כהנים וכו׳. עיין בספר קרבן אהרן בפרשת ויקרא דף קכ״ח (סס) דהביא שתי פירושים הללו של תוס׳ וביארם הטיב ונשא ונתן בדבריהם, ופירש מדנפשיה פירוש אחר.

וטרם אכלה לכתוב בהאי סוגיא אמרתי לרשום לי לעצמי שתי דברים דעלה בדעתי בהשקפה ראשונה מילי דתמיהא, חדא כיון דעליה כפי הברייתא אתא לומר בגופה של מנחה לאפוקי דלא תימא בשני כהנים, וכן להוציא כלי על גבי כלי, היאך יליף ר׳ יוחנן לעיל עליה לשיעורא, וכן אמאי חייב אם נתן עליה לבונה, הלא יכול ללקט אותה והוי כמו לאו הניתק לעשה בשילוח הקן ובשביתת חמץ דלא לקי. ברם אחר הישוב אמרתי דאינה קושיא לא הא ולא הא, הראשונה איני מכיר משום דידוע דמתיבה אחד מצינן למידרש טובא, וכמו שכתבו תוס׳ לקמן בדף ס״ו ריש ע״א ובהרבה מקומות, עיין בזבחים דף צ״ח ע״א ולקמן דף ס״ז בגמ׳ ותוס׳ בהיא דעריסותיכם ודכותיה הכא דרשינן מעליה כל הדרשות, וכמו דדרשינן גם כן עליה נותן הוא על שיריה כדאיתא בתורת כהנים. גם השנייה אינו כלום משום דלא מצינו בקרא התיקון, כמו דמצינו בשילוח הקן לא תקח האם על הבנים ואם לקח שלח תשלח והוי לאו הניתק לעשה, הכא אינו כן דלא כתיב בתורה ילקטנה וגזרת הכתוב היא שלא יתן כלל ואם נתן עבר וחייב, אלא דלא פסלה המנחה אם נתן דמצי ללקטה ותחזור כמו שהיא, ודוק, ועיין בספר קול הרמ״ז.

ומה שפליאה להרב בעל משנה למלך (פה״ל מעשה הקרבנות פי״ג ה״מ) האי פירוש של ר״ת, דמסיק הש״ס דאם נתן בתחילה שמן ואחר כך לבונה דפטור על הלבונה[42], לא ידעתי מה פלא איכא, דהא לעיל גם כן בדף ז״ן ע״א אמרינן המחמץ את הפסולה פטור ופסקו הרמב״ם בפי״ב דהלכות מעשה הקרבנות דין י״ח, והכא נמי דכוותה, וכן ראיתי דהקשה עליה הרב דרך המלך:

מתניתין יש טעונות הגשה ואין טעונות תנופה, ע״כ. כבר הרב הנזכר (קול הרמ״ז) הרגיש וכתב הא דלא מתחיל התנא בטעונות תנופה והגשה על דרך מתניתין דלעיל, משום דתני תחילה מאי דנפישי מיליה, וכן במתניתין דלקמן, וגם מתיישב דאמאי לא התחיל

41. וכן מחקו בשיטה מקובצת אות ז. 42. וגם הברכת הזבח כתב שדעת רבינו תם היא דעת יחיד ולא מצא לו חבר.

בטעונות תנופה דהתנן הניף ואחר כך הגיש, עכ"ל. ועיין בספר הון עשיר וספר שושנים לדוד.

והגשה היינו בחודה של מזבח בקרן דרומית מערבית כדפסק הרמב"ם בפי"ב דהלכות מעשה הקרבנות דין ו' וכן כתב רבינו עובדיה, ומקורם ברייתא דלעיל דף י"ט ע"ב כמו שכתב מרן הקדוש ז"ל שם והרב תוספות יום טוב בפ"ג דביכורים מ"ו וגם מן הירושלמי, עיין שם:

גמ' אמר רב פפא כל היכא דתנן עשר תנן וכו'. לא ידעתי למה איצטריך רב פפא לומר הכא ולקמן נמי בדף ע"ב ע"ב, כיון דכבר אמר לעיל בדף נט עא, ועיין מה שאכתוב לקמן (עב:):

שם מנא הני מילי דתנו רבנן והבאת אשר יעשה מאלה וכו'. ברייתא זו עד גומרה בדף ס"א נשנית בתורת כהנים בפרשת ויקרא פרשתא י"א, וביאר כולה הרב קרבן אהרן בדף ע"ו וע"ז, והביא גם כן דברי תוס' שלפנינו וכתב כל הצורך, עיין שם:

תוס' ד"ה ר' שמעון אומר מנחת כהנים וכו', תימא אלא מעתה מנחת חוטא של כהנים תהא טעונה הגשה דהא בעיא קמיצה לר' שמעון וכו'. הרב קול הרמ"ז כתב דרבינו עובדיה בפירושו דפירש בדברי ר' שמעון כל שאין בהן קמיצה להתיר השירים מן המנחה לכהנים אין בהם הגשה, מתרץ קושייתם של תוס' דהקשו מתניתין אברייתא, ופירש מתניתין היא קמיצה סתמית שהיא נשרפת והשאר נאכל. והרע"ם למד [כן] מפירוש הרמב"ם שכתב, ור' שמעון אומר כל שאין מהן לכהן אינה טעונות הגשה, והוא ענין מה שאמר כל שיש בהן קמיצה, עכ"ל, הרי דהרמב"ם משוה מדת המשנה והברייתא יחד וממנו למד רבינו עובדיה, עכ"ל[43]. ועיין בספר שושנים לדוד:

ד"ה מנחת חוטא מניין, אשאר מנחות לא מהדר וכו' אבל מנחת כהנים ומנחת כהן משיח לא מפרש תנא קמא מנא ליה, ואי בבניין אב איכא למיפרך וכו'. ושמא לא חשיב לה פירכא, עכ"ל. כונתם פשוטה דהקשו בשלמא שאר מנחות ילפינן שפיר מאלה, אבל מנחת כהנים ומנחת כהן משיח דלדעת תנא קמא בעינן הגשה מנא ליה, אי מבניין אב דמנחת מרחשת ודאינך איכא למיפרך מה לצד השוה שכן נקמצות תאמר וכו'. ותירצו שמא לא חשיב לה פירכא, ופירש הרב קרבן אהרן (פרשה יא פי"ג) שכפי המסקנא (לקמן ע"ג) אין הסבה בזה הקמיצה אלא שוים בעשיר כבעני. ומה שכתבו אחר כך אי נמי מאת המנחה נפקא וכו', ודבר תימא וכו', הרב קרבן אהרן הביא בתחילה האי אי נמי לתירוצה ודחאו כאשר דחו תוס', ואחר כך כתב תירוץ ראשון של תוס' דלא חשיב פירכא, עיין שם:

בא"ד וגם צריך לדקדק אמאי לא נפקי מזאת תורת המנחה וכו'. ונראה לפרש דלא שייך הכא למידרש מזאת תורת כלל, משום דכתיבי ריבויי ומיעוטי, דתלתא ריבויי כתיבי ותלת מיעוטי, את המנחה, והבאת, והקריבה, לרבות, ומאלה, וה"א דוהקריב, וה"א דוהגישה למיעוט, כדמוכח סוגיא דשמעתין. כצ"ל, וכן העתיק משמם הרב הנזכר:

בא"ד ורבנן דהכא מאלה למעוטי שתי הלחם וכו', ומסתברא להו למעט הנך טפי ממנחת כהנים ומנחת כהן משיח, מתוך סברתו של ר' שמעון גופה דלקמן דמעיקרא אמעט להו והדר אמעט מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, עכ"ל. כונתם דר' שמעון אית ליה תלתא מיעוטי כאשר כתבו, ורבנן סבירא להו כר' שמעון בתרי מיעוטי הראשונים, והיינו מאלה למעט שתי הלחם ולחם הפנים, וכן ה"א דוהקריב למעט מנחת נסכים, אבל ה"א דוהגישה לא דרשי כר' שמעון למעט מנחת כהנים, אלא דריש ליה דרשא אחריתי במכילתא אחריתי, וכיון דלית להו אלא תרי מיעוטי לחודיה, ניחא להו טפי למעט שתי הלחם ולחם הפנים ומנחת נסכים מלמעט מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, וכמו דחזינן לר' שמעון דממעוטים הראשונים מיעט שתי הלחם ולחם הפנים ומנחת נסכים ולא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, ואעיקרא לא הוה לדידיה מיעוט שלישי ולא הוה ממעיט מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אלא אחר כך הדר ומיעט, לכן רבנן דלית להו מיעוט שלישי לא ממעיט להו מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, ודוק.

ומה שדקדק הרב בית דוד על התוספות יום טוב בד"ה מנחת הסולת, אחר המחילה לא כן אתי, דלעולם כונת הרב תוספות יום טוב היתה למנחת כהנים וכהן משיח לתנא קמא דמתניתין ולא למנחת הסולת והמחבת כאשר חישב, וק"ל:

ע"ב

נאמר הבא מנחת נדבה והבא מנחת חובה. הכי גרסינן בתורת כהנים, ופירושו במנחת נדבה כתיב

43. וכן כתב הקרן אורה שמדברי הרמב"ם בפירוש המשניות מבואר שטעם המשנה הוא כטעם הברייתא. וקצ"ב מדוע לא הביאו כל האחרונים הנ"ל את לשון רש"י במשנה ד"ה כל, שכתב כל שאין לה קמיצה להתיר שירים לכהנים, שגם בדבריו מבואר שהכל טעם אחד, ואמנם במלאכת שלמה ובישר וטוב כן הביאו על זה את לשון רש"י.

והבאת את המנחה, ובמנחת חובה שהיא מנחת חוטא כתיב והביאה אל הכהן, וק"ל:

שם ר' שמעון אומר והבאת לרבות מנחת העומר וכו'. הרב קרבן אהרן הנזכר (פר' ויקרא דגולא דנדפס פרשה יא סוף פי"ג) כתב דלא פליג ר' שמעון אתנא קמא, אלא תנא קמא דריש את המנחה, ור' שמעון דריש והבאת והקריבה, ומר דריש חדא ומר דריש חדא ולא פליגי, עכ"ל. אכן במנחת כהנים ומנחת כהן משיח ודאי פליג לתנא קמא וכמו שכתב איהו עצמו אחר כך בדף ע"ז ע"א, עיין שם:

שם ר' יהודה אומר והבאתה לרבות מנחת סוטה להגשה וכו', עיין שם. בספר קרבן אהרן (שם תחילת פרק יג, ע"ו ע"ג) דפירש כל הצורך בכל מאי דנושא ונותן הש"ס, ומאי פרכת דקאמר הש"ס פירש (שם, ע"ו ע"ד) כיון דהפרכא דשייכא למעלה ששוה לעניים ולעשירים לא שייכא הכא, לזה קאמר הש"ס ר' שמעון פריך הכי:

רש"י ד"ה אבל מנחת העומר לא צריך קרא, ואם תאמר לר' יהודה והקריב מאי דריש ביה, תריץ ומוקי לה לחך דרשה דדריש ר' שמעון לקמן מן והקריב והקריבה להוציא שתי הלחם ולחם הפנים, עכ"ל. פירש הרב הנזכר (שם) דהוא לא דריש והקריב והקריבה לרבויי ומיעוט, אלא והקריבה לחוד למיעוט ודריש ליה למעט שתי הלחם ולחם הפנים, עכ"ל עיין שם:

תוס' ד"ה והבאת לרבות מנחת העומר וכו', תימא דמוהבאת הוה ליה למילף נמי מנחת סוטה וכו'. עיין בספר החשוב הנזכר (שם סוף פי"ג) מה שנשא ונתן בדבריהם ופירש שפיר כוונתם:

ד"ה מנחת סוטה וכו', ותימא וכו', ולקמן לר' יהודא קשה טפי דלא מצריך קרא למנחת העומר מדינא יליף דאיכא למיפרך כדפרישית, עכ"ל. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם ותירץ קושייתם וזה לשונו, פירוש לר' שמעון איכא למימר דבלאו הכי מפריך הקל וחומר, אבל לר' יהודה דיליף מקל וחומר קשיא טפי. ואפשר ליישב דהא דממעטינן שתי הלחם ולחם הפנים מאלה משום שאין מהם לאישים, לפי זה לוג של מצורע ואשמו וכבשי עצרת ושלמי יחיד דיש מהן לאישים, למה לא ילפינן קל וחומר ממנחת חוטא שאינה טעונה תנופה וטעונה הגשה מכל שכן הנך דטעונה תנופה אינו דין שיהא טעונים הגשה, אלא על כרחין דאיכא שום פירכא דאיכא למיפרך, לפי זה ליכא למימר נמי הנך תוכיח, עכ"ל[44]:

ד"ה יכול שאני מרבה את שתי הלחם ולחם הפנים, משמע הכא דהוי טפי בכלל את המנחה ממנחת העומר וממנחת סוטה, ולעיל משמע איפכא (בדף נ"ג ע"ג). **ויש לומר משום דבאין משעורים גריעי.** פירוש למכלל בכלל מנחת חטין דכתיב בקרא את המנחה. ואם תיקשי עדיין דלעיל משמע דמנחת העומר ומנחת סוטה הוי טפי בכלל כל המנחה, אף על גב דגריעי יותר משתי הלחם ולחם הפנים, לכן כתבו, אי נמי בתר דממעטי כל הנהו שתי הלחם ולחם הפנים כתיבי הנך ריבויי, עכ"ל. וכוונתם פירש הרב צאן קדשים השתא דממעטינן כל הני מאלה ולא מרבינן מאת המנחה, איצטריך הנך ריבויי למנחת העומר ומנחת סוטה ולא מרבינן להו מאת המנחה. אבל דבריהם אינם מובנים לי דשתי הלחם ולחם הפנים לא מרבינן מאת המנחה כדקאמר טעמא שאין מהן לאישים, מה שאין כן במנחת העומר ומנחת סוטה, וצ"ע, עכ"ל. וכונתו להקשות נראה דלעולם מנחת העומר ומנחת סוטה מאת המנחה מרבינן ולא משאר ריבויי דכתבו תוס'. ואם הוא כך כונתו אחר המחילה רבתי נראה דאינה קושיא, דמה שכתבו תוס' דמנחת העומר ומנחת סוטה ילפי משאר ריבוי לר' שמעון, קושט דבר אמת אמרו דהכי יליף לעיל ר' שמעון והבאת לרבות מנחת העומר להגשה, והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה, הרי דמהנך ריבויי יליף להו ר' שמעון ולא מהמנחה כמו שכתב הרב ז"ל, וקושייתו פליאה דעת ממני.

והרב קרבן אהרן (שם תחילת פי"ג) פירש דברי ר' שמעון הללו כך, ר' שמעון פליג אתנא קמא (*כבר כתבתי כונתו דפליג השתא דהדר ר' שמעון בחלוקה דמנחת כהנים ומנחת כהן משיח, דלתנא קמא לא ממעטינן ולר' שמעון ממעטינן הני נמי, אבל שתי הלחם ולחם הפנים ומנחת נסכים שוין הם בדעתם דממעטינן) ואמר שאחר שריבינו מאת כל המנחה כל המנחות להגשה, דמלת מאלה אשר מורה על הקצת לא דרשינן ליה להבאה אלא להגשה לומר מקצת מאלה טעון הגשה ולא כולם ובא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, לזה הוצרך ר' שמעון לומר מנחה לרבות כל המנחות להגשה שהוא הכרע לדבריו וכו', עיין שם שביאר עוד שאר דברי ר' שמעון:

דף ס"א ע"א

תוס' ד"ה ובאות בגלל עצמן, הוא לא צריך להאי טעמא וכו' ולא נקטיה אלא משום דנקטיה ברישא דממעט זה אחר זה, עכ"ל. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם

44. ועיין עוד בספר ישר וטוב מה שיישב בקושיא זו של התוס'.

וזה לשונו, דלעיל דממעט מנחת נסכים לחוד ממעט משום שאינה באה בגלל עצמן, ומשום דרוצה לפרש דמנחת כהנים אף על גב דבאות בגלל עצמן ממעטינן מן והגישה, משום הכי בסיפא דכללינהו ממעט נמי מנחת נסכים מהאי טעמא, עכ"ל:

ד"ה ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח שאין מהן לכהנים, במתניתין פירשתי הא דתלי טעמא לפי שאין בהם קמיצה, עכ"ל. עיין מה שכתבתי לעיל (ס. בתוס' ד"ה ר' שמעון) לתרץ קושייתם לפי פירוש הרמב"ם ורבינו עובדיה במתניתין:

מתניתין והביכורים כדברי ר' אליעזר, ע"כ. הא דלא קתני דברי ר' אליעזר אלא כדברי, עיין בספר שושנים לדוד:

שם ר' שמעון אומר ג' מינים טעונין ג' מצות וכו'. כבר כתב הרמב"ם והביאו הרב תוספות יום טוב דאלו העיקרים כולן אמתיים ואינו דעת ר' שמעון לבדו, אלא שאומרים אותו בשם אמרם ואין חולקין עליו בשום דבר מכל זה, ומאי דתנן ר' שמעון אומר בלשון פלוגתא נמצאים כזה רבים כמו שכתבתי בסוף מסכת ביכורים (פ"ג מ"ו), עכ"ל. ולא ידעתי מה בא להוסיף הרב הון עשיר אחר דברי תוספות יום טוב באומרו, ר' שמעון אומר משנה באפי נפשה היא, ולכן אין לטעות ולומר דפליג אף על גב דקאמר אומר, עכ"ל עיין שם:

רש"י ד"ה שלמי צבור[45] **וכו'.** הרב צאן קדשים הגיה את לשונו כך, זבחי שלמי צבור כתיב בהו תנופה חיים, והניף הכהן אותם והיינו חיים שחוטים בחזה ושוק שלהן דגמרינן לה משלמי וכו'.

ובדיבור דלעיל שלשה מינין שפירש רש"י ז"ל טעונין בין שלשתן שלשה מצות, כן פירש רבינו עובדיה, ועיין בספר קול הרמז מה שהרגיש למה לו לומר מה שטעונין בכללן ומיישבו, עיין שם:

ד"ה לפני ה' במזרח, כלומר אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה', עכ"ל. וכן פירש במתניתין ד"ה במזרח וכו', וכל שכן במערבו דקרוב יותר להיכל. אמנם הרמב"ם בפ"ט דהלכות מעשה הקרבנות דין ו' כתב, וכן כל הטעון תנופה במזרח מניפין אותו, משמע מדבריו דוקא במזרח ולא במערב, וקשה וכמו שהקשה הרב כסף משנה שם דלפני ה' טפי משמע במערב מבמזרח, והיכי אפשר לומר דדוקא במזרח, והניחן בצ"ע עיין שם[46]. ובהורמנותיה אפשר לתרץ דהרמב"ם נקט לישנא דמתניתין דידן דתנן תנופה היתה במזרח, כידוע דזה דרכו, ומאי דמפריש במתניתין מפרשינן גם דברי קדשו, והכא נמי נימא דדבריו לאו דוקא במזרח אלא אפילו במזרח כדפירש רש"י ורבינו עובדיה מתניתין וגמרתין, ואילו היה אומר במזרח ולא במערב שפיר הוה מקשינן קושיא הנ"ל, אבל כיון דכתב תנופה במזרח שפיר נוכל לפרש וכל שכן במערב[47], והכי פירש במתניתין לפני ה' במזרח כלישנא דגמרא שלפנינו. ועיין בספר שושנים לדוד דחתר לקיים להרמב"ם דסבירא ליה דוקא תנופה במזרח ולא במערב[48], והמעיין יבחר ויקרב:

תוס' ד"ה הני מילי מנחה דאיקרי חטאת וכו'. כל דיבור זה כתבו גם כן בזבחים דף ס"ג ע"ב עיין שם, ובשיטתי בספרי הקטן מטה ע"ז תרצתי מה שהקשו לרש"י ממאי דאמרינן לעיל דף ד' בשלמא מנחת חוטא חטאת קרייה רחמנא וכו', עיין שם:

בא"ד והרב חיים ז"ל גרים וכו', ואם תאמר ושאר מנחות מנלן וכו'. שם בשיטתי פירשתי דקשיא להו דילמא גזירת הכתוב היא אף על גב דלית ליה יסוד, דהא לא ילפינן שאר מנחות מחטאת דטעונה יסוד דוקא כמו מנחת חוטא, ותירצו וכו' עיין שם:

ד"ה אבל הכא לפני ה' קרינא ביה, תימא דבזבחים וביומא משמע דלא מיקרי לפני ה' אלא במערב. ויש לומר דשחיטה ותנופה וכו'. כן כתבו ביומא דף מ"ה ע"ב ד"ה הוה אמינא, עיין שם:

ע"ב

בא"ד [ו]מיהו קשה דמשמע הכא וכו' אלמא דאי לאו הכי לא הוה קרינן ביה לפני ה', עכ"ל. פירוש דבריהם כמו שפירש הרב צאן קדשים, והכא משמע דאי לא בעי יסוד הוה מכשרינן דרומית מזרחית אף על גב דכתיב לפני ה', וק"ל. ועיין בספר החשוב קרבן אהרן

45. בדפוסים הישנים לא היה ד"ה 'שלמי צבור' ברש"י, וכונת המחבר לפי מה שהוסיף הצאן קדשים דיבור המתחיל 'שלמי צבור'. 46. וכן תמה הקרבן אהרן בפרשת צו פט"ז. 47. וכן צידד בהר המוריה שאין זה מוכרע שכונת הרמב"ם שהתנופה היא דוקא במזרח ולא במערב. 48. ובהגרי"ז (סטנסיל) הובא דברי הראב"ד בתו"כ מצורע פ"ג אות ז, שהטעם לזה הוא משום שתפסת מרובה לא תפסת, ועוד שמכיון שאפשר להניף במזרח ממילא אסור להיכנס יותר. ובטהרת הקודש כתב שהרמב"ם מיירי בתנופה בבעלים כגון בחזה ושוק של שלמי יחיד, ובזה נקט שהן נעשות דוקא במזרח כי אסור לזר להיכנס בין האולם ולמזבח בצד מערבו של המזבח אפילו לצורך הנפה כמבואר במשנה בכלים פ"א מ"ח, אבל בתנופות הנעשות בכהנים מודה הרמב"ם לרש"י שהן נעשות גם בצד מערב. ובחשק שלמה צידד גם כן כן ודחה זה ממה שסיים הרמב"ם, וכן כל הטעון תנופה במזרח מניפין אותו.

בפרשת צו (פרשה יא פט"ז) דף מ' ע"ג שתירץ קושייתם והוכפל בפרשת מצורע (פרשה ג סוף פ"ב) דף קלג ע"ג וד', לתרץ תירוץ נכון, עיין שם:

ד"ה כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים ממש, דאם כן הוה ליה יד הבעלים חציצה וכו', אלא הבעלים אוחזין באוגני הכלי והכהן בשוליו למטה והיינו תחת יד הבעלים, והכי תנן וכו'. כל חי מרגיש אם כדבריהם דכך הוה אופן התנופה הבעלים באוגני הכלי והכהנים בשוליו מלמטה, מאי פריך לקמן בדף צ"ד ע"א תנופה היכי ליעביד, לנפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה, ליניף וליהדר ולינייף תנופה אמר רחמנא ולא תנופות, ליעביד הני חד באוגני הכלי וחד בשולי הכלי, וכן ראיתי דהקשה הרב צאן קדשים[49] והניחו בצ"ע. ויש לתרץ דהא ניחא אם יהיו שותפים מועטים, אבל הגע עצמך דיהיו מרובים לא יבצר דלא יחצץ, ולכן לא פלוג בין מרובים למועטים, ודוק[50]:

בא"ד ופירש בקונטרים לקמן בפרק שתי מדות דתנופת הכהן לא איכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא, וקשה דמנא ליה הא הא תרוייהו כתיב[ן] וכו'. כלומר בין תנופת בעלים ובין תנופת כהן כתיב בתורה, ומנא לן לעשות עיקר תנופת בעלים וטפל תנופת כהן. ובירושלמי משמע קצת כדברי רש"י דגרסינן וכו', ומיהו נוכל לדחות דאף על פי שזה למטה וכו' פעמים וכו', זו היא כונתם בקיצור. ברם לקמן בפרק שתי מידות לא נמצא בדברי רש"י ז"ל מה שכתבו בשמו[51]. ועיין בספר החשוב קרבן אהרן בפרשת צו (פרשה יא סוף פט"ו) דף ט"ל ע"ג וד' דקיים פירש רש"י והליץ שפיר בעדו מקושיות התוס'. ועיין בתוס' בקידושין דף ל"ו ע"ב ד"ה מכניס כהן דתירצו באופן אחר:

דיבור המתחיל [יכול] נחלוק בתנופה וכו' ודיבור אחר בישראל וכו', דע כי הכל דיבור אחד. ואם תרצה להבין דבריהם הטיב עיין בספר החשוב הנזכר שם דף ט"ל דהביאו דבריהם וביארם שפיר משמעותם דפוסחים על שתי הפירושים ומספקים אם הכהן היה מניף הקרבן של גוי, ואיהו ז"ל הלך כשיטה אחרת והחליט דקרבנו של גוי לא היה בו תנופה כלל, עיין שם:

גמ' תניא אידך בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מנין תלמוד לומר המקריב, או אינו אלא זה כהן וכו'. עיין בספר הנזכר (פרשה יא סוף פט"ו) מה שעמד בהא דאינו (אלא דאינו) [או אינו] כמו בכל מקום דסותר אלא מקיימו הכא, ופירש לה, עיין שם:

תוס' ד"ה אין לי [אלא] בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מנין וכו', משמע דלא היו בכלל בני ישראל, ותימא דבפרק בנות כותים וכו'. ושמא בכל הנך יש שום ריבוי דמרבי גרים ומשוחררין, עכ"ל. וכן כתבו בסוכה דף כ"ח ע"ב ד"ה לרבות. והרב פתח עינים הקשה הלא הדבר מפורש דאיכא ריבוי בכל הנהו ומייתי בתורת כהנים ובש"ס, וכמו שכתב בספרו הבהיר ברכי יוסף א"ח סי' תר"ם, ועיין שם כל הכתוב לחיים, וגם לרבות בספרו החשוב מחזיק ברכה (שס), ובספרו חיים שאל [ח"א] סי' ס' דף ס"ח ע"א[52]:

דף ס"ב ע"א

תוס' ד"ה במילואים דכתיב ומסל המצות וכו'. ואם תאמר הא כתיב בתריה ויתן וכו', עד סוף הדיבור. הם ז"ל לא תירצו כלום, אכן כבר המחדשים זלה"ה תירצו כל אחד ואחד לא ראי זה כראי זה, אלו ואלו דברי אלקים חיים עיין בספר ברכת הזבח וספר צאן קדשים וספר חק נתן, וגם אשור בספר קרבן אהרן שם קרבן אהרן צו (פרשה יא פרק טז) דף מ' ע"ד דתירץ שפיר קושייתם:

גמ' תנו רבנן והניף הכהן אותם על לחם הכבשים וכו', רבי לטעמיה דאמר על בסמוך דתניא וכו', כשהוא אומר וסכות על הארון את הפרוכת הוי אומר על בסמוך, ע"כ. משמע דלתנא דמתניתין דקתני כיצד הוא עושה נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים סבירא ליה על ממש, וכן נראה מפירוש הרמב"ם שכתב על מתניתין שלנו, וכבר נתבאר בברייתא שרבי אומר בשתי הלחם עם שתי כבשים מניח זה בצד זה ומניף, וכן היא ההלכה לפי שעיקר בידינו כרבי שהוא אומר על

49. וכן הקשו הרא"ם ויקרא ז, ל, המהרי"ט בקדושין לו: ד"ה כהן, והקרבן אהרן צו פי"א. ובקרבן אהרן ובישר וטוב בשם הגרי"ז הוסיפו להקשות עוד שרק בביכורים שהיתה תנופה עם הכלי שייך לעשות כן, אבל באימורי שלמים שאין להם כלי, לכאורה לא שייך לעשות כן. 50. וכעין זה תירץ התוס' רי"ד בקדושין לו: ד"ה כיצד, שבחמשה בעלים אי אפשר לעשות באופן שלא תהיה יד אחד מהם תחת יד חברו. ובמהרי"ט שם תירץ שכאשר המה כמה בעלים ומניחים ידיהם זה לצד זה, אי אפשר שלא יקדים האחד להגביה ולהניף קודם לחברו וצריך שכולם יניפו יחד כדי שלא יהיו בשתי תנופות. והמהרש"א בקדושין וביד דוד כאן תירצו שדוקא בכהן ובעלים שהם שונים זה מזה אפשר שיניפו באופן כזה. אך בכמה בעלים אינו מועיל לעשות כך, כי צריך שכולם יניפו באותו אופן. 51. וכן העירו הברכת הזבח והצאן קדשים, אך כן נמצא ברש"י כת"י שם הנדפס לפנינו החל מדפוס וילנא תר"מ ואילך ד"ה נתמעטה. 52. וכעין זה

בסמוך ואינו צריך על גביו, לפי [53] שאמר על הלחם רצה לומר עמו אף על פי שהוא לבדו, עכ"ל. וכן פסק בחיבורו בפ"ח דהלכות תמידין ומוספין דין י"א. ועיין בספר שושנים לדוד דיהיב טעמא למה פסק כרבי ודלא כתנא דמתניתין, ואמר מר משום דלקמן בדף צ"ו ע"א פליגי במתניתין אבא שאול ורבנן אי בעינן על בסמוך או על ממש, ואבא שאול סבירא ליה דעל הוי בסמוך, והוי הכא סתם ולקמן מחלוקת וידוע דסתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם, ולפיכך נקטינן כרבי דסבירא ליה כאבא שאול. אי נמי משום דשקלו וטרו אמוראי בסוגיין במילתיה, עכ"ל, עיין שם:

תוס' ד"ה כדי לעצר רוחות רעות, שמא לא בכל התנופות עושה כן וכו'. עיין בספר שושנים לדוד מה שכתב על דבריהם:

ע"ב

רש"י ד"ה דון מינה, שלמי צבור משלמי יחיד וכו' טעונין תנופה שחוטין. כאן הוא סוף דיבור, והשאר קאי לעיל בדברי רש"י עצמם בסוף העמוד טעונין תנופה שחוטין, וק"ל:

ד"ה ואוקי באתרא, כדין שמצינו לשלמי צבור עצמן שטעונים תנופה שלמים, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דבור אחר, כמות שהן בחיים מה מחיים וכו':

תוס' ד"ה רב פפא אמר דכולי עלמא דון מינה ומינה, הך מילתא דרב פפא מקמי דלישמע להחיא דסוף פרק כל התדיר וכו', וכן החיא דפסחים דף ל"ג וכו'. עיין לקמן בדף (ק"ו) [ק"ז] (ע"ב) בספר ברכת הזבח ובספר חק נתן מה שכתבו בענין הלכתא, דמאיזה דינים משמע דפסקינן דון מינה ומינה ומאיזה דינים אחרים משמע דפסקינן דון מינה ומינה ואוקי באתרא, ומיישבים בפילפולם כדי להשוותם יחד:

ד"ה ויהיו זבחי שלמי צבור וכו', כאן נמי שייך לדקדק וכו' תיקום בדוכתיה וכו'. ויש לומר דהוה ילוף במה מצינו כדפרישית לעיל וכו'. והיינו מה שכתבו לעיל דף נ"ט ע"א ד"ה ונתת עליה שמן וכו', ודוק. ועיין מה שאכתוב לקמן בדף צ"ב ע"ב בדברי תוס' ד"ה גירסא בעלמא:

ד"ה וכן השולח קרבנותיו ממדינת הים וכו', תימא וכו' ופריך בגמ' והא בעיא סמיכה וכו' וספק מצורע וכו' למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא והיכי עביד הכי וכו', עד סוף הדיבור. כל מה שכתבו כאן כתבו גם כן בזבחים דף ע"ה ע"א ברוחב ומבוארים יותר, וכן בגיטין דף כ"ח ע"ב (ד"ה והא), ועיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז. וראה גם כן בספר צאן קדשים ובספר חק נתן מה שהגיהו את לשונם הלזו:

דף ס"ג ע"א

מתניתין, ר' חנינא בן גמליאל אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין, מחבת צפה ומעשיה קשין, ע"כ. הרמב"ם בהלכות מעשה קרבנות פי"ג הלכה ז' נקט כדברי ר' חנינא בן גמליאל ונתן הטעם מרן הקדוש בכסף משנה שם משום דמסתבר טעמיה, ועוד דאמרינן בגמרתין דבית הלל סברי כותיה:

תוס' ד"ה מספקא להו וכו', ומיהו קשה דלתקן מעות הללו וכו', עד סוף הדיבור. כבר הרב חק נתן פירש דבריהם וזה לשונו, אף על גב דאמר מעות הללו למרחשת ולא ידע מה פירש מרחשת או כלי או מנחה, ואינו יכול להביא בהן מנחה דשמא פירש מרחשת כלי הוא, וכיון דאמר מעות הללו אינו יכול לשנותן ואם הביא בהן מנחה פסולה היא, כדתנן בפרק המנחות והנסכים דף קב ע"ב דאם אמר זו להביא במחבת והביא במרחשת או איפכא הרי זו פסולה, מכל מקום יכול לתקן דיביא מעות של חולין ויקנה מרחשת רצו לומר כלי וסולת, ויאמר אם כלי נדר יהיה הכלי קנוי בהן באותן מעות שהקדיש, דהשתא ממה נפשך אותה מנחה כשירה, דאם מנחה נדר תהא המנחה קנויה מאותן מעות שנדר, ואם כלי נדר תהא המנחה קנויה מאותן מעות של חולין והכלי קנוי ממעות שנדר, ואם כן אמאי יהא מונח עד שיבא אליהו.

ותירצו דאיירי כגון שהפריש מעות והקדישן למרחשת כמו שידרשו חכמים הלשון, כלומר כשנדר מעות הללו למרחשת תלה דעתו בדעת חכמים מה שידרשו בלשון מרחשת, ואם כן אין עליו לתקן כיון שתלאו בדעת חכמים הרי זה מסר נדרו ביד חכמים, וכאילו יצא ידי חובתו ואין לו לבקש תיקון לנדרו ולכך יהא מונח עד שיבא אליהו וידרוש מרחשת, עכ"ל. ועיין בספר טירת כסף דף קמ"ט (ע"ב) מה שפילפל בדברי תוס' הללו:

גמ' תנו רבנן מאפה תנור ולא מאפה כופח וכו'. ר'

53. בתרגום החדש 'נמצא אמרו על הלחם רצה בכך עמו ואף על פי שהוא בצדו', והוא מדוקדק יותר.

העירו החשק שלמה, והמצפה איתן, עיין שם.

יהודה אומר תנור תנור שתי פעמים וכו׳. ר׳ שמעון אומר תנור תנור שתי פעמים אחד שתהא אפייתן בתנור ואחד שיהא הקדישן בתנור, ומי אית ליה לר׳ שמעון האי סברא והתנן וכו׳. אמר רבא אימא שיהא הקדישן לשם תנור, ע״כ. אמרתי להביא פה פירוש הרב קרבן אהרן בפרשת ויקרא (פרשה י סוף פי״ח) דף ע״ג ע״ג כדי שירוץ הקורא בו וזה לשונו, תנור תנור שתי פעמים חד כאן וחד בפרשת צו כדפירש רש״י לפנינו, ור׳ יהודה סובר להכשיר את הכופח דכופח אין תנור הוא, ותנא קמא דממעט אותו הוא משום דאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט[54], ור׳ יהודא סבר שאין זה נאמר אלא כשלא נמצא מה לרבות בו אבל אם נמצא לרבות נרבה שניהם, ועוד דאין זה ריבוי אחר ריבוי דהראשון איצטריך לגופיה להראות מקום האפייה. (*וצריך לומר לתנא קמא דגם תנור ראשון הוי ריבוי, משום דתנור נשמע מתיבת אופה דסתם אפיה בתנור היא וכדקאמר קרא את אשר תאפו אפו).

ור׳ שמעון סבר כתנא קמא דאף כופח לא, אלא שלדעתו בחד תנור אימעיט כולהו, אחר שלא אמר מאפה סתם שנשמע בכל מקום שיאפיה אלא התנה ואמר תנור, ואייתר ליה חד תנור לומר שהתנור מקדש, [55][ולפי שמצינו לר׳ שמעון במקום אחר דסבר דאין התנור מקדש], וזה שהוא אמר ששתי הלחם ולחם הפנים כשירות בעזרה וכשירות בבית פאגי, והוא חוץ לחומת העזרה חומה אחת שכך שמה, ואילו היה התנור מקדש היו נפסלין ביוצא, לזה פירשו בגמרא הקדישן בתנור כלומר לשם תנור שכשיקדש הסולת יאמר על מנת לאפותה בתנור אני מקדשה, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה וכשירות בבית פאגי וכו׳, ויש לומר דבפרק דם חטאת מוכח דלא הוה במקדש אלא חד תנור של מתכת שהיה לשתי הלחם ולחם הפנים ולמנחות, ולא דמי להחיא דהתכלת דגבי מנחות לא אמר רחמנא עשה במחבת עשה בתנור עשה במרחשת, אבל בחביתין וכו׳. כלומר אילו הוה אמר קרא עשה במחבת עשה בתנור עשה במרחשת, הוה אמינא שפיר דמחבת ותנור ומרחשת מקדשין את הסולת והמנחה, כמו החביתין דאמר קרא על מחבת בשמן תעשה, ולכן ר׳ שמעון סבירא ליה דשאני הא מהא בחביתין אין הכי נמי דהכלי מקדשו כיון דמוכרח לעשותו שם כדאמר קרא, ושפיר קאמר רבא לעיל בדף נ״א ריש ע״א, אבל מאפה תנור דאינו מוכרח שיעשה בתנור של קודש דלא ציותה תורה, תנור אינו מקדשו אלא אם כן הקדישה לשם תנור וכדפירשנו ברייתא דתורת כהנים משם הרב קרבן אהרן כל הכתוב לחיים. (*ועיין לקמן מה שאכתוב בדף פ״ח ע״ב בדברי הש״ס בד״ה אי תודה):

הדרן עלך פרק כל המנחות באות מצה:

חוץ מלחמי תודה ושתי הלחם דחמץ נרצה:

פרק ו׳ רבי ישמעאל

ע״ב

מתניתין ר׳ ישמעאל אומר עומר היה בא בשבת משלש סאין וכו׳, ר׳ חנינא סגן הכהנים אומר בשבת היה נקצר ביחיד וכו׳. איכא להרגיש אמאי רבינו הקדוש לא קדם דברי ר׳ חנינא בקצירה דהא קצירה קודמת להבאת העומר. וכבר קדמני הרב קול הרמז וכתב, הא דהקדים שבת דאינו כל כך מצוי לחול משום דנקט לפי סדר החשבון דג׳ קודם לחמשה. וזה אני אומר לפי סדר שבגמרא שפרק זה שם הוא פרק ששי, אבל לפי סדר המשנה שהוא פרק יו״ד יש לומר דקאי אסיפא דפרק ו׳ (עו:) העומר היה בא עשרון מג׳ וכו׳, וסבר(י) ר׳ ישמעאל דהיינו בשבת, ובהכי ניחא מה שהיה נראה דהוה ליה להקדים התנא מחלוקת ר׳ חנינא לשל ר׳ ישמעאל משום דקצירה קודמת להבאת העומר, עכ״ל. ועיין בספר בית דוד וספר שושנים לדוד:

שם ובחול בשלשה בשלש קופות ושלש מגלות. כבר הרב הון עשיר דקדק למה הקדים קופות למגלות, ולא מצא מענה:

תוס׳ ד״ה וחכמים אומרים אחד שבת ואחד חול וכו׳,

54. וכן כתב רש״י ד״ה תנור, אך צ״ב דמשמע שכותב כן אליבא דר׳ יהודה וזה צ״ב שהרי ר׳ יהודה מרבה כופח ולא ממעט. וצריך לדחוק שכונתו לבאר איך יפרש תנא קמא את הכפילות של תנור. [ובעיקר הדבר צ״ב דלכאורה ׳תנור׳ אין זה ריבוי רק מיעוט שאין לאפות אלא בתנור. והב״ח אות ד גרס ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ולפי״ז ניחא דדברי רש״י באמת קיימי אליבא דר׳ יהודה כהדיבור המתחיל, והשיטה מקובצת אות כד מחק התיבות ׳ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט׳, ועיין].

55. הושלם עפ״י הכתוב בקרבן אהרן, וכאן נשמט מחמת טעות הדומות.

שבת דמודה ר׳ ישמעאל מזכיר ברישא וכו׳. כל חי מרגיש מה שהקשה הרב חק נתן בדבריהם הללו אם כן סיפא דמתניתין דקתני וחכמים אומרים אחד שבת ואחד חול וכו׳ אמאי מזכיר שבת ברישא דפליג ר׳ חנינא, הוה ליה להזכיר חול ברישא דמודה ר׳ חנינא, ותירץ דאגב רישא נקט סיפא, עיין שם[1]:

ד״ה מפשיט את הפסח עד החזה, דרך רגליו מפשיט והולך עד החזה ליטול אימוריו, ולא דמי להחיא דתניא בבכורות ובתמורה אין מרגלין ביום טוב ואין מרגלין בבכור, דהתם במפשיטו לעשות נוד שלם וצריך להוציא [רגליו] דרך צוארו, עכ״ל. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם דמה שכתבו ולא דמי וכו׳ לרבנן כתבו דסבירא ליה שיפשיט את כולו, אבל לר׳ ישמעאל פשיטא דלא דמי דהכא אינו מפשיט אלא עד החזה והתם מפשיט כולו, עכ״ל:

בא״ד ולאו דוקא נקט הכא פסח דבכל קרבן שבת של ציבור הוה מצי לאשמועינן, ונקט פסח לרבותא אף על פי שיש פסחים מרובים ונראין מוטלים כנבילה. אי נמי וכו׳. אי נמי דוקא פסח שרו רבנן דחשו שלא יתקלקל הבשר משום דעיקרו לאכילה, עכ״ל. כבר בספרי הקטן שבת של מי בדף (קי״ו) [קי״ז] (ע״ב) מהש״ס בסוגיא דהעור והפשט דף קע״ד ע״ג וד׳ הקשיתי עצמי להבין דברי תוס׳ הללו ולא זכיתי להבינם, דמדבריהם שמעינן בראשונה דלרבותא נקט פסח, אבל אין הכי נמי דפליגי בכל קרבנות צבור תמידין ומוספין של שבת דומיא דקרבן פסח, ולטעם שני דוקא בפסח שרו רבנן להפשיט כולו אבל בשאר קרבנות צבור של שבת מודו לר׳ ישמעאל, וקשה אצלי דהא התם בשבת מסקינן לרבנן דלא קבעי ליה לעור והוי הפשטת העור מלאכה שאינה צריכה לגופה, והוסיפו הם ז״ל ואמרו דאפילו איסור שבות ליכא כמו שכתבו (תוס׳ שם) בד״ה דשקיל ליה בברזי. ועוד דדבריהם סתראי נינהו דהתם כתבו בד״ה פליגי, דתמידין ומוספין מותר להפשיטן לכולי עלמא, והכא כתבו באי נמי אחרון דדוקא בפסח שרו רבנן ולא בשאר קרבנות של צבור של שבת, אתמהא ופליאה דעת ממני, עיין שם שהארכתי קצת באותה סוגיא:

דף ס״ד ע״א

גמ׳ ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמנה לכתחילה, ע״כ. כאן רימז הרב בעל פתח עינים תשובת הרב צבי אשכנזי בסי׳ מ״ה שהביא ראיה מכאן לנדונו דהדביק נרות של שעוה בכותל כדי להדליקן למצות נר חנוכה, ואחר כך נזדמן לו שמן זית, אם ימשוך ידו מנרות של שעוה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר או לא, ופסק דכה יעשה במה שהוא מהודר אף על גב שבא לו באחרונה, ובכלל ראיותיו הביא הא דאמר רבה ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמנה לכתחילה. והרב הנזכר בספרו שער יוסף דף ז״ך ע״א בקונטריס הסימנים (שו״ת סי׳ מ ד״ה עוד הביא) דחאו, משום דשאני הכא דאיכא הקריבו נא לפחתך מה שאין כן התם. ואחר המחילה רבתי מצי להשיב הרב צבי אשכנזי דטעמא דהקריבו נא לפחתך לא אלימא כל כך בהאי עניינא, הראיה בסברת רבה בתחילה דהוה מחייב אפילו בנמצא הראשונה כחושה ולא הוה הקפיד להא דהקרבו נא לפחתך וכפירש״י, ודוק:

שם איבעית אימא סמי מכאן כחושה, איבעית אימא החיא ר׳ אמי, ע״כ. כבר הרב למנצח לדוד נתן טעם למה אמר הש״ס איבעית אימא איבעית אימא, דהראשונה דחיק היא לומר שטעה השונה והוסיף כל אותם הדברים ואפילו נמצאת הראשונה כחושה, דלא שכיח טעות כזה, ואידך שינויא נמי למימר דקמייתא לא אמרה רבה אלא ר׳ אמי לא ניחא כל כך, דאיברא דבהכי ליכא קושיא חזקה לרבה מדידיה אדידיה, מכל מקום אכתי קשה לר׳ אמי גופיה דאטו לית ליה הקריבהו נא לפחתך:

רש״י ד״ה לאו היינו פלוגתייהו וכו׳, והאי דנקט שמע לאשמועינן וכו׳. עיין בספר צאן קדשים:

תוס׳ ד״ה שחט שתי חטאות של צבור, לא נקט עולות משום דאיכא עולות טובא במוספין[2]. מדבריהם משמע דהוא הדין עולות, והכי איתא בתוספתא פ״ה דפסחים (ה״ז) בהדיא שחט שתי חטאות לציבור ואין צריכין אלא אחת חייב על האחרונה, שתי עולות לצבור ואין צריכין אלא אחת חייב על האחרונה.

ובהא דאמרינן אפילו נתכפר בשנייה הרמב״ם ז״ל בפ״ב דהלכות שגגות דין ט״ו השמיטו, וכבר הרגיש מזה הרב לחם משנה עיין שם. אכן אשתמיטיתיה

1. וכן הקשה ותירץ בחדושי הרש״ש. והחת״ס (שו״ת ח״ו סי׳ צט) כתב שהטעם שנקט התנא בסיפא שבת תחילה הוא משום שיש בזה חידוש גדול, דהיה מקום לומר דמאחר שאפשר להוציא בנקל משלוש סאין עשרון כמו שעשו בחול, אם כן בשבת יקצרו רק שתי סאין ויוציאו מהם עשרון על ידי טורח מרובה, ובזה קא משמע לן דאי״צ לטרוח כל כך בשביל למעט במלאכה בכה״ג. ובמנחה טהורה כתב שנקט שבת תחילה מפני חשיבותה וגם משום ששלוש קודם לחמש, ולא משום שבכל מקום כותבים הפשוט תחילה. ובאהל משה כתב שהטעם שנקט שבת תחילה הוא לפי שהוא רוצה להדגיש שבזה הוא עיקר החידוש. 2. תיבת ׳במוספין׳ היא גירסת הצאן קדשים.

לתוספתא הנזכרת, ועיין גם כן בספר ראש דוד דף ל״ז ע״ב.

ובהא דשמע שטבע תינוק ופירש מצודה, עיין בפוסקים, ואחרון חביב ספר ברכי יוסף א״ח סי׳ שכ״ח (אות ו דין יג):

ד״ה ואפילו נתכפר בשנייה, לא דמיא לבעיא דבסמוך וכו׳, דהתם אם יבא אליהו וכו׳. כבר הרב צאן קדשים פירש כונתם וזה לשונו, הם הרגישו דהכא נמי נימא דאגלאי מילתא למפרע דשפיר עביד, לכן כתבו דהתם אם יבא אליהו וכו׳, פירוש התם בשעת מעשה שפיר עביד דהיה כחושה קודם ששחט השנייה רק שלא ידע, אבל הכא בשעת שחיטת השנייה עדיין לא היה נשפך דם הראשונה ושלא כדין שחט משום הכי חייב שנייה, עכ״ל:

בא״ד ולא דמי נמי לטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, עכ״ל. פירש הרב הנזכר דהתם טעה ומל את של ערב שבת בשבת, דעשה מצוה דראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, אבל הכא שנייה אינה ראויה כלל לישחט כיון דשחט ראשון תו לא חזי. ועיין במסכת שבת דף קל״ז ובמסכת פסחים דף ע״ב פלוגתא דר׳ אליעזר ור׳ יהושע (היא) בזה, עכ״ל:

ד״ה להעלות דגים וכו׳, לא דמי לאופה מיום טוב לחול וכו׳ דהתם וכו׳, עד סוף הדיבור. הקשה הרב הנזכר אפילו אי הוה דומה לאופה לא קשה מידי דהתם רבה קאמר דפטרינן מטעם הואיל, והוא בר פלוגתא דרבא דהכא, אבל רבא סבירא ליה כרב חסדא דהתם דלוקה ולא פטרינן ליה מטעם הואיל דלא אמרינן הואיל, עכ״ל[3]:

ד״ה שתים מייתינן וכו׳, והא נמי דשרינן גבי ינוקא דאישתפוך חמימי וכו׳ היינו על ידי גוי, ואפילו מיירי על ידי ישראל ניחא דהכא ליכא אלא איסורא דרבנן להרבות בשביל התינוק. כן הגיהו המחדשים זלה״ה הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים, וכתבו[4] דבגיטין דף ח׳ ע״ב ד״ה אף על גב דאמירה לנכרי שבות, כתבו בהפך דדוקא על ידי נכרי שרי להרבות בשביל התינוק ודוקא לצורך מצות מילה ולא לצורך דבר אחר, אבל על ידי ישראל אפילו במקום מילה אסור להרבות, וצ״ע, עכ״ל:

ע״ב

מתניתין מצות העומר להביא מן הקרוב. הרב קול הרמז כתב דמותרים להביאו, ולא שייך לומר היה בא אלא במה שהוא תדירי, עכ״ל. וליכא להקשותו דלפי הטעמים הנאמרים בש״ס או משום כרמל, או משום אין מעברין על המצות, דלעולם היה בא מן הקרוב, דליתא דמציאות לא שקלת מעלמא, הגע עצמך דלא היה קרוב לירושלים וכי לא היו מביאים מרחוק, אם כן שפיר קאמר הרב דלא היה תדירי, ומשום הכי לא שייך לומר היה בא, וכמעשה שהיה שהביאו מגגות צריפין, וק״ל:

שם לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו מכל מקום, ע״כ. איכא למידק אמאי לא קתני תיבת לירושלים ברישא, מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים, דהיה יותר מדוקדק. ויש לתרץ במה שראיתי בספר שושנים לדוד דדקדק עוד דתיבת ירושלים יתירא היא, ותירץ דבעא התנא להסביר הטעם מאי טעמא לא ביכר לפי שהוא קרוב לירושלים הרבה, והוא בין ההרים כדכתיב ירושלים הרים סביב לה ומשום הכי אינו מבכר לפי שאין השמש מכה שם בכח, וכדמשמע לקמן בגמרתין דף פ״ה גבי חיטי כרזיים, עכ״ל, ולפי תירוצו מתורץ נמי דקדוקינו[5], וק״ל:

גמ׳ מאי טעמא איבעית אימא משום כרמל, איבעית אימא משום דאין מעבירין על המצות, ע״כ. טעם פשוטה היא אמאי קאמר איבעית אימא ואיבעית אימא, דלטעם הראשון משום כרמל קשה שתי הלחם דלא שייך ביה משום כרמל, ולכן קאמר איבעית אימא משום דאין מעבירין על המצות דשייכא לשתיהם בין לעומר ובין לשתי הלחם, ולהא נמי קשה קצת דאימא איפכא דטפי עדיף להביא מרחוק משום שכר פסיעות וכמו שאכתוב לקמן, לכן קאמר איבעית אימא הראשון משום כרמל. והרב למנצח לדוד נתן טעם אחר עיין שם, והמעיין יבחר ויקרב.

ובהאי טעמא דיהיב הש״ס אין מעבירין על המצות, ראיתי בספר פתח עינים שהביא משם מקשים ממה שמבואר בפרק ג׳ דסוטה (כג.) ההיא איתתא

3. ובמשכיל לאיתן תירץ שהתוס׳ בעירובין לו. ד״ה מאי הכריחו שרבא סובר כרב שיש דין הכנה, והתוס׳ שם לח. ד״ה משום כתבו שמי שסובר כרב צריך לסבור שמה שסומכים על עירוב תבשילין, הוא מטעם שסומכים על סברת הואיל, ואם כן על כרחך דסבירא ליה לרבא דאמרינן הואיל ושפיר מקשים התוס׳. ועיין עוד במנחה טהורה מה שתירץ בזה. ובנפש חיה (בחידושי הש״ס סוגיא דהואיל) ובשפת אמת כתבו דקושית התוס׳ היא דוקא על רבה ולא על רבא [ואף דבגירסת התוס׳ משמע שמקשה על רבא, מכל מקום כתב השפ״א שכונת התוס׳ להקשות ארישא, ובישר וטוב כתב שיש להגיה בד״ה של תוס׳], עיין שם מה שביארו בזה 4. הלשון הוא של הצאן קדשים. 5. ובאמת כן תירץ השושנים לדוד עצמו לפי״ז.

דהות בי כנישתא סמוך לביתה ובאת להתפלל עד מדרש ר׳ יוחנן, ואמרה האשה דעשתה כן משום שכר פסיעות, ושבחו רבנן ואמרו למדנו קבול שכר מאלמנה, ומוכח דכי איכא שכר פסיעות לא משגיחינן על אין מעבירין, והכי נמי נימא הכי דטפי מעלי מרחוק דאיכא שכר פסיעות ואין למנוע משום אין מעבירין, ומאי משני איבעית אימא שנית משום דאין מעבירין. ותירץ איהו ז״ל דשאני בתי כנסיות דבקדושתייהו קיימי ובודאי דמצלו בגווייהו, רק אנו דנים על מי שילך לבית הכנסת הקרוב אל ביתו או ליזיל לרחוק משום שכר פסיעות, ולזה קאמר דאהניא ליה משום שכר פסיעות, והכא נהי דלגבי ההולכים לקצור העומר יש שכר פסיעות, אמנם השדה הקרוב מפסיד דהוא זוכה מטעם דאין מעבירין, וכמו שכתבו תוס׳ לפנינו בהא דאין מעבירין, עכ״ל.

ושוב ציין מה שכתב בספרו הבהיר ברכי יוסף א״ח סי׳ כה (פוס ג) עיין שם, ועיין מה שכתבתי לעיל בדף מ״ט ע״ב, ובספרי הקטן מדבר ציון ח״ב מערכת אלף:

רש״י ד״ה דעד [כאן] לא קאמר ר׳ ישמעאל. כצ״ל, ולא רבי שמעון[6]:

תוס׳ ד״ה משום כרמל תקריב, פירוש רך ומלא. כצ״ל[7], ומה שכתבו ואין זה גורעין ומוסיפים באמצע תיבה, עיין לעיל בדף ל״ד ריש ע״ב בתוס׳ ד״ה לטוטפות:

ד״ה ארור אדם אשר ילמד את בנו חכמת יונית, והא דמשמע לקמן בפרק שתי הלחם (דף ל״ט) **וכו׳, ואי אפשר להיות דר׳ ישמעאל [ל]אחר חורבן היה, שפדאו (ל)ר׳ יהושע וכו׳.** עיין מה שאכתוב לקמן בדף צ״ט (ע״ב ד״ה שפלו) בעזרת ה׳ בהיא דר׳ ישמעאל:

ד״ה ועל אותה שעה וכו׳, בירושלמי דשקלים תני [לה א]איך עובדא [כו׳], ובמסכת עדיות תנא עובדא דהכא על ההיא דתמיד של שחר קרב בד׳ שעות, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים דבעדויות הירושלמי הביא האי עובדא דצרו מלכי בית חשמונאי, שר״י העיד פעם אחת היה מקרבין תמיד של שחר בד׳ שעות משום שפעם אחד וכו׳, ועיין ברבינו עובדיה במסכת עדויות ריש פ״ו. וכתב הרב פתח עינים דהתוס׳ היה להם ירושלמי על עדויות, וכמו שכתב הרמב״ם שהיה לו ירושלמי על חמשה סדרים שלמים, עכ״ל:

בא״ד ורש״י פירש בתפלת השחר (דף ז״ך) **דבימי שלמה היה וכו׳, והכי נמי איתא בפסיקתא,** עכ״ל. ברש״י ז״ל שם בברכות לא ראיתיו, כי אם הרב פתח עינים הביא שם משם התוס׳ ישנים הא דירושלמי ופסיקתא, דבימי שלמה היה, עיין שם:

ד״ה אמר להו מרדכי, פירש בקונטרס (שהיה) **[דהוא] מרדכי [שהיה] בימי אחשורוש, ותימא הוא לומר שהאריך ימים כל כך. ונראה על שם מרדכי הראשון היו נקראים הממונים על שמו וכו׳.** עיין ברבינו עובדיה במסכת שקלים ריש פ״ז דהביא הא דתוס׳ משם רבותיו, ומה שתמה עליו רבינו תוספות יום טוב, עיין בספר טירת כסף דף רי״ש ע״ג וד׳ מה שהקשה עליה ופלפל על דבריו:

דף ס״ה ע״א

גמ׳ והיינו דתנן פתחיה על הקינין זה מרדכי למה נקרא שמו פתחיה שפותח דברים ודורשן, ע״כ. אמרתי לרשום פה מה ששמעתי מעובר אורח איזי וקירי[8] מר שמואל נר״ו משם הגאון מהר״ר משה סופר מפ״פ דמיין, ההיא פליאה דאיתמרא על הא דפתחיה זה מרדכי היינו דכתיב (אסתר ח, ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד, והיה מפרש כך ראה דאותיות ראשונות של מרדכי הם חצי מאותיות ראשונות של פתחיה, מ״ם של מרדכי הוא חצי מאות פ״א של פתחיה, וכן רי״ש ודל״ת של מרדכי חצי מתי״ו וחי״ת של פתחיה, אבל אותיות אחרונות של מרדכי הכ״ף והיו״ד הם כפלים מאותיות אחרונות של פתחיה, זה הוא כונת הפליאה היינו דכתיב והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד, עד כאן שמעתי.

ואמרתי לו דהוי דומיא ממה שאמר רבינו האר״י ז״ל והביאו גם כן הרב פתח עינים בביצה דף (ס״ו) [י״ו] (ע״ב) על ההיא מימרא דאיתמר התם כל מזונותיו של אדם קצובים וכו׳ חוץ משבתות וימים טובים והוצאת בנו לבית המדרש ולתלמוד תורה וכו׳, ואמר מר כי תיבת מועד אותיות אחרונות וי״ו עי״ן דל״ת עולים כפלים מאות מ״ם של מועד, ומהר״י צמח כתב דגם תיבת לימוד ארבע אותיות אחרונות הם כפלים (מתיבת) [מאות] למ״ד הראשונה, ואני בעניי אמרתי בספרי הקטן מדבר ציון ח״א מערכת מ״ט כי גם תיבת שבת במספר קטן הכי הוא שתי אותיות אחרונות הם כפלים מאות הראשונה, ושוב ראיתי דכן כתבו משם

6. וכן נדפס לפנינו. 7. וכן נדפס לפנינו. 8. תיבת איזי פירושה ׳חביבי׳, וקירי היינו אדוני כדפירש רש״י חולין קלט: ד״ה בפתי מילא. והביטוי ׳איזי וקירי׳ נמצא עוד בספריו רבינו בכמה בכמה מקומות, כגון במתת אלהים מגילה ז. ד״ה ברם, ומגד שמים סי׳ ז.

האר״י ז״ל וזכיתי לכוין, ורמז נתנו יציאות השבת שתים שהן ארבע. והרב כנפי יונה כתב דמלת שבת עם הכולל או עם זכור ושמור עולה תש״ד, ותיבת שבתון הוא כפל אלף ת״ח כי הנו״ן של מנצפ״ך עולה ת״ש.

ובכהאי גונא אומרים[9] טעם למה בכור נוטל פי שנים, כי ב׳ הוא כפל מאל״ף שלפניה, וכן ד׳ הוא כפל מהיו״ד שלפניה, וכן על זה הדרך שאר אותיות[10]. שוב ראיתי בספר מראית העין במסכת שקלים (פ״ה מ״ח) דף ט״ו ע״ב דהביא הא דאותיות מרדכי ופתחיה משם הרב כף ונקי כתיבת יד, ושדא ביה נרגא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה בעלי כשפים, פירש הרב האיי גאון כדי לידע את הדין וכו׳, שאני שונה ג׳ מאות הלכות בנטיעת קישואין וכו׳. פירש רש״י התם (ד״ה בנטיעת) ג׳ מאות הלכות מיני כשופים:

ד״ה ויודעים בשבעים לשון וכו׳, משמע דסגי בשנים לדבר ואחד לשמוע וכו׳. אי נמי וכו׳ ולא סגי בכ״ג וכו׳. כלומר באותו דיני נפשות הוא דלא סגי בכ״ג ולשאר דיני נפשות סגי, כן פירש הרב צאן קדשים, ועיין בספר שער יוסף (ד: ד״ה אלא) דף ט״ל (ע״ב בדפי הספר) כמו שציין בספרו פתח עינים:

מתניתין שלשה פעמים על כל דבר ודבר. הרב תוספות יום טוב במסכת פרה פ״ג (מי״ד) [מ״י] כתב כי כן הוא לשון חכמים, ובספרי הקטן נזיר שמשון הבאתי משם הרב הגדול כבוד מורינו הרב רבי חיד״א ז״ל דטעמא הוא כדי להחזיק הענין, וכמו שכתב בקונטרס מורה באמצע (סי׳ ז אות יג) גבי כל חמירא, עיין שם, ועיין גם כן בספר שושנים לדוד:

גמ׳ ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים וכו׳, קרא עליו מקרא זה אחד עשר יום מחורב וכו׳. עיין בספר יקהל שלמה דף ך׳ וכ״א מה שדרש בחורפא אמאי רבן יוחנן בן זכאי אמר ליה טפי הא משאר ראיות:

תוס׳ ד״ה אילין יומיא וכו׳, וכי נקיט התם כל שלאחריו הכי נמי הוה מצי למינקט כל שלפניו וכו׳. פירוש דשלפניו נמי מותר בהספד, כן פירש הרב צאן קדשים:

בא״ד דאי אמרת לפניו בין בתענית בין בהספד אסור, אם כן למה לי שיהא מוטל בין שני ימים טובים, עכ״ל. כבר הרב הנזכר פירש דבריהם כך, למה לי מאי דקאמר התם דמשום הכי נקט ריש ירחא דניסן דהיינו יום שלשים לאדר למהוי יום כ״ט בין שני ימים טובים כ״ח ולמ״ד, תיפוק לי דמשום הכי נקיט ריש ירחא דניסן למהוי יום כ״ט שלפניו למיסר אף להספד, אלא על כרחין שלפניו נמי מותר בהספד, עכ״ל:

ד״ה מריש וכו׳, ומיהו קצת קשה לגירסא זו וכו׳, והשתא הוה ליה למיפרך עליה כמאן כר׳ יוסי כדפריך בתר הכי, עכ״ל. פירוש מה שאין כן לגירסת רש״י ז״ל לא שייך קושיא זו דגם לרבנן אסור לפניו בהספד, וק״ל. ועיין בספר שער המלך (הל׳ מגילה וחנוכה פ״ח ה״ח) דף ק״ד ע״א מה שפלפל בדברי תוס׳ הללו, ובספר רצוף אהבה (תענית יז.) דף (ן׳) [ל״ב] ע״ב (בדפי הספר):

ד״ה עמד ותיקנם, והקב״ה הסכים על ידו, עכ״ל. כתב הרב הנזכר, דגם הצדוקים היו מודים שאין ביד משה לתקן שום דבר בלתי דעת המקום. אכן איכא למידק אמאי לא אמרו שהקב״ה אוהב לישראל היה ותיקן זה ולמה תלה הדבר במשה, ויש ליישב, עכ״ל. ולי הצעיר נראה ליישב דטעמא דלא אמרו כך לפי שלא מצינו בפרשת אמור גבי וספרתם לכם וכו׳ שכתוב דבר אל בני ישראל כמו שכתוב גבי קצירת העומר ובשאר מועדי ה׳, ולכן אמר דמשה רבינו עליו השלום משום חיבתו לישראל תיקנם שעצרת יהיה אחר השבת כדי שיתענגו שני ימים והסכים עמו הקב״ה, אבל טען[11] כי הכל היה מפי הקב״ה, וכמו שנצחום, ודוק:

ע״ב

תוס׳ ד״ה מה חדש וכו׳. עיין דבריהם יותר מרווחים בר״ה דף ה׳ ע״א ד״ה אמרה תורה, ועיין בספר עין זוכר מערכת מ״ם אות כ״ה מה שהקשה על הרב ארעא דרבנן, ושם הביא דברי ר״ת מה שכתב לרבינו גרשום:

ד״ה וספרתם לכם וכו׳, וביובל כתיב וספרת לך וכו׳. ושמא בית דין סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר, וגבי זבח דכתיב וספרה לא שייך ברכה כיון שסותרת וכו׳. עיין בספר פרי חדש א״ח סי׳ תפ״ט (סעי׳ ח):

ד״ה ר׳ יהודה בן בתירא אומר אינו צריך וכו׳, ובספר שכתב רבינו גרשום מחק בן בתירא וכו׳. עיין בספר

9. הובא באגרת הטיול מאחי המהר״ל מפראג חלק הרמז ערך בכור.
10. הכונה כאן רק ל׳רי״ש׳ שבסוף התיבה, ולא לוי״ו, שהרי הוי״ו אינה כפולה מהאות שלפניה. ועיין באגרת הטיול שם שכתב שמטעם זה נכתבה תיבה זו חסרה בפרשת כי תצא (כא, יז) במקור הדין שנוטל בכור פי שנים, כי האו״ת וי״ו אינה כפולה מהאות הקודמת לה.
11. היינו רבן יוחנן בן זכאי, כמבואר בגמ׳ שהוא נתוכח עם אותו

החשוב למנצח לדוד דהכריח הגירסא ר' יהודה בן בתירא במאמרי הסימנים, ופירש לה על פי הסוד סימן הש"ס שנתן ר' אליעזר סופר וכו', מה מתוק מדבש, עיין שם:

דף ס"ו ע"א

תוס' ד"ה זכר למקדש הוא, נראה וכו'. ועוד אומר דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום תמימות, ואין נראה, עכ"ל. כונתם לדחות אמאי יכניס עצמו בספק לכתחילה משום תמימות שהוא מדרבנן בספירה דאורייתא, ואם סופר נמי בלילה תמימות מיקרי, וכן פירש הרב צאן קדשים, עיין שם[12]:

בא"ד ואין הלכה כן כדמוכח בפרק האומנין וכו'. כתב הרב הנזכר דלפי מה שכתבו בב"ק דף ק"ב ע"א ובמסכת ע"ז שם דמשום הכי הוי הילכתא פסיקתא דלישנא דכל החוזר וכל המשנה משמע לפסוק הלכתא, לפי זה הוא הדין הכא דקתני כל הלילה נמי משמע לפסוק הלכתא דלילה ביום לא, עכ"ל:

בא"ד ותימא גדולה הוא ולא יתכן, עכ"ל. פירש הרב הנזכר כיון דכל לילה מצוה בפני עצמה היא, למה לא יהיה סופר אם שכח לילה אחת, ועיין בפוסקים הראשונים והאחרונים בא"ח סי' תפ"ט, עכ"ל. ובמגילה דף ך' סוף ע"ב לא כתבו כן משם הרב הלכות גדולות אלא כתבו משמיה דאם שכח לילה ויום לא ימנה עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא, משמע דבלא ברכה יספור, והתם לא חלקו עליו, ונבוכי"ם הם באר"ש מהתם להכא, וכבר בשיטתי על מסכת מגילה בספרי הקטן מתת אלקים (שס) רמזתי דהרב ריח שדה בסי' ה' עמד בשתי דיבורים של תוס' דהתם ודהכא ונשא ונתן באמונה, עיין שם:

מתניתין וחכמים אומרים בקנים ובקולחות חובטין אותו כדי שלא יתמעך, ע"כ. הרב שושנים לדוד הכריח מפסק הרמב"ם בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין דלא הזכיר הא דקנים וקולחות, דלאו דוקא בהן היו חובטין, אלא היה די להם לדוש קודם שיגישו אותם באש כמו שכתב בפירושו. ועיין גם כן מה שפלפל הרב קול הרמז בפירוש הרמב"ם:

שם וחייב בחלה ופטור מן המעשר, ע"כ. כל חי מרגיש דהוה ליה לתנא להקדים פטור מן המעשר לחיוב חלה, וכן הקשה הרב קול הרמז ז"ל, ואמר מר דתני הכא כדי לסמוך חיוב חלה למאי דתני בתחילה ונאכל לכל אדם, עיין שם:

שם ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות, ע"כ. גם בזה איכא למידק דתיבת בחלה מיותרת, דהא אף לתנא קמא חייב בחלה, אלא הרב הנזכר פירש דברי ר' עקיבא כך לא מיבעיא דחייב בחלה אלא אפילו במעשרות דפטרו רבנן איהו סבירא ליה דחייב. ולית הלכתא כר' עקיבא, וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין (הי"ג):

ע"ב

גמ' ואומר נתעלסה באהבים וכו' ונתחטא באהבים וכו'. והכונה דה"א דנתעלסה מתחלפת עם חי"ת דנתחטא באותיות אהח"ע, וק"ל. ברם לא ידעתי מאי ואומר לא אחת לא שתים אלא שלשה. ואפשר לומר דרצה להביא ראיה למה שפירש כרמל רך ומל בנוטריקון, שכן מצינו בנביאים ובכתובים [דדרשינן נוטריקון], וכן בתורה עצמה במקום אחר בפסוק כי ירט הדרך לנגדי:

רש"י ד"ה כנף רננים, בר יוכני, עכ"ל. הוא שם עוף ובדברי רבותינו זכרונם לברכה נקרא טווס, ונקרא רננים על שם שתשמח ותרנן ביופי כנפיה, עיין במפרשי איוב[13]:

ד"ה נעלסה נוטריקון וכו', חי"ת חיטוי, והאי חיטוי לשון הורדה כדתנן במסכת יומא וכו'. הרב צאן קדשים דקדק כיון דהאי חטוי לשון הורדה למה לא דרש ה' דנעלסה הורדה, עכ"ל. ובהורמנותיה נראה ליישב דניחא ליה טפי למינקט חטוי כדי שתהא שוה לשאר אותיות בנוטריקון כולם בפועל עומד, עולה, נושא, חטוי, ולא קאמר חוטא כדי דלא נשמע לשון חטא ופשע, ולא מצי למימר הורד כי אמרינן יורד, ולכן לא פירש ה"א מלשון הורדה:

תוס' ד"ה אומר היה ר' עקיבא וכו', הוה מצי למיפרך

זקן. 12. אך יש לתמוה על זה בתרתי, א. דבתוס' משמע דיש מי שאומר שאפשר לספור ביום סמוך לחשכה, אם כן לכאורה מה שקשה על זה דאיך אפשר לספור ביום ספירה של יום אחר, וכמו שכתב על זה הרשב"א בשו"ת סי' רלה, ולא קשה רק מחמת דהוה ספק. ב. ועוד קשה מה שכתב דכונת התוס' להקשות אמאי נחוש ונחמיר בתמימות דרבנן ונפסיד ספירה דאורייתא, מנא להו להתוס' דתמימות הוה דרבנן, וגם יתכן דהיש מי שאומר כתב זה על ספירה בזמן הזה שהיא דרבנן. ולכך נראה דכונת התוס' להקשות כמו שהקשה הרשב"א שם דלא שייך לספור ביום ספירת לילה דלאחריו כי זה יום אחר. אמנם יעוין בפסקי התוס' אות קצב דמשמע שם שטעם שיטה זו היא דכיון דהוה לילה לענין זמן קריאת שמע ותפילה, הוי לילה אף לענין ספירת העומר. ובספר הישר וטוב כתב דדיעה זו בתוס' סברה דגם סמוך לחשכה יכול להיקרא לילה. 13. והלשון כאן היא לשון המצודת דוד שם.

היכי אתי משאינו מעושר הא בעינן ממשקה ישראל, דבשאינו מעושר עסקינן מדקתני באותו שנפדה חיוב מעשר, עכ"ל. כונתם היא להקשות לרב ששת דפריך לרב כהנא דאמר דלר' עקיבא מירוח הקדש אינו פוטר, אמאי לא פריך ליה אם כן היכי שרי לר' עקיבא להביא העומר משעורים שאינן מעושרין, הא בעינן דיהיו ראויים לאכול, כדילפינן מקרא דיחזקאל ממשקה ישראל דפירושו ממותר לישראל כידוע, וליכא למימר דלר' עקיבא במעושרים עסקינן וכבר נתקנו השעורים ולכן היו יכולים להביא העומר ממנו, דליתא דהא מלישנא דמתניתין משמע דלא היו מעושרים ובהכי עסקינן והראיה מדתני אחר כך, והשאר נפדה וכו', והכא מיירי ר' עקיבא גם כן, דוק מינה דמה שהיו מקריבין לא היו מעושרין, אלא ודאי דאין הכי נמי דהוה מצי גם כן למיפרך הכי, ודוק:

ד"ה שלא נתנו מעות אלא לצורך להן, והא דקתני והשאר נפדה לית ליה דלדידיה לא בעי פדיה. אי נמי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, עכ"ל. כונתם פשוטה דמדברי ר' עקיבא דאמר שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן הכונה היא דהשאר אינו קדוש כלל וכפירש רש"י ז"ל, אם כן אמאי קתני והשאר נפדה ומשמע דאפילו ר' עקיבא מודה בזה דבעי פדיון, הא לדידיה לא הוי קדוש ופדיון לא צריכא, לזה אמרו דאין הכי נמי דפליג גם בזה ר' עקיבא לתנא קמא ולדידיה לא בעי פדיון. אי נמי מודה להו מטעמא אחריתי מפני הרואים שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, אבל לפום קושטא לא הוה צריך משום דלאו קדוש הוא כאמור, ודוק. והא דכתבו אי נמי משום דלפי תירוץ ראשון פליג ר' עקיבא עם תנא קמא בפדיון נמי ואפושי בפלוגתא לא מפשינן, משום הכי כתבו אי נמי דגם ר' עקיבא מודה לתנא קמא דבעי פדיון אך מטעמא אחרינא:

גמ' תניא תורמין משל ישראל וכו'. עיין בהר"ש פ"ה ממסכת דמאי משנה ט' דהביא סוגייתין והירושלמי, ועיין מה שהשיג עליה הרב ברכת הזבח:

תוס' ד"ה מירוח הנכרי תנאי היא, תימא דילמא ביש קנין ואין קנין פליגי וכו'. מיהו אין נראה כלל לומר כן, מדנקיט לקמן ר' מאיר ור' יהודה לחיובא, ואין לומר דנקט עיקר פלוגתייהו במירוח וכו'. כבר הרב צאן קדשים פירש שפיר כל דברי תוס' שבדיבור זה וזה לשונו, מיהו אין נראה לומר דפליגי ביה בקנין ור' מאיר סבירא ליה אין קנין ולא דריש דגנך ודריש דיגונך ופוטר במירוח נכרי, דהא לקמן נקט ר' מאיר ור' יהודה לחיובא במירוח נכרי. ואין לומר דנקט עיקר פלוגתייהו במירוח וכו', כלומר דפליגי במירוח ור' מאיר מחייב מירוח נכרי ולא דריש דיגונך, ופליגי נמי ביש קנין ור' מאיר סבירא ליה יש קנין [ו]דרש דגנך, עכ"ל. ועיין בספר אשדות הפסגה דף קכ"ב ע"ב מה שפירש איהו ז"ל גם כן דברי תוס' הללו כפירוש הרב הנזכר, דלא ראה ולא היה לפניו:

בא"ד וצריך לומר דודאי מאן דאמר אין קנין יכול לסבור נמי מירוח הנכרי פוטר, ודגנך שלישי מוקי ליה לדרשא אחריתי וכו'. הרב הנזכר פירש כך אף על גב דסבירא ליה אין קנין ולא דריש דגנך, סבירא ליה חד דגנך אתי למעוטי מירוח נכרי דפוטר, ודגנך שלישי לדרשא אחריתי. ובאמת סברא זו דחוקה היא, ואפשר לפרש לדידי בענין אחר, דלמאן דאמר אין קנין דרש תרי דגנך למיעוט אחר מיעוט לרבות דגן נכרי, כמו דדרשינן לענין דיגון נכרי לחיוב מירוח נכרי, ומדכתיב דגנך ולא כתיב תבואתך דהוה נמי דרשינן מיניה ולא תבואת נכרי דרש נמי לדיגון נכרי דפוטר, וסברא זו כתבו תוס' בפרק השולח דף מ"ז ע"א ד"ה מר סבר עיין שם. והרב ברכת הזבח הקשה דכאן מוכח דר' יהודה סבר אין קנין, ובפרק השואל מוכח דסבירא ליה דיש קנין, ולא ידעתי אמאי לא הרגישו תוס' מזה, עכ"ל. ותמיה לי טובא שלא ראה תוס' במסכת בכורות דף י"ב ע"א שהקשו קושיא זו, עכ"ל. וכן ראיתי דהקשה עליה הרב אשדות הפסגה דף קכ"ב ע"ב:

בא"ד אבל מאן דאית ליה יש קנין בעל כרחו צריך לפטור מירוח נכרי דלית לן וכו'. פירוש ובעינן דגנך למעוטי ולא של נכרי, אם כן בעל כרחין דגנך שני למעוטי מירוח גוי אתי, דתו לא איריא למיעוט אחר מיעוט:

בא"ד ור' שמעון ור' יוסי אפילו סבירא ליה אין קנין, על כרחין פטרי נמי מירוח נכרי מטעמא דפרישית, עכ"ל. הכי גריס הרב ברכת הזבח אפילו סבירא להו אין קנין. אמנם הרב הנזכר (פאן קדשים) כתב דבהכרח צריך לגרוס אפילו סבירא להו יש קנין, דגירסת אין קנין לא ניחא מתרי טעמי, חדא דלעיל כתבו תוס' דלמאן דאמר אין קנין יכול לסבור נמי מירוח נכרי פוטר משמע דלא פסיקא, וכאן כתבו על כרחין נמי פטרי אתמהא. ועוד דבאמת אינו מוכח דאפשר לומר דמאן דאמר אין קנין משום דדרש תרי דגנך למעוט אחר מיעוט לרבות דגן נכרי כדלעיל, והשתא מהיכן נמעט דיגון נכרי לומר דמירוח נכרי פוטר, וליתא ליה האי סברא מדכתיב דגנך ולא תבואתך, ועוד דלישנא דעל כרחין וכו',

דכתבו לשון נמי משמע דדגן נכרי נמי פוטר, ולכן גירסת יש קנין נכונה, עכ"ל:

ד"ה ר' יוסי ור' שמעון אומרים וכו', ואם תאמר והא מסקינן בפרק קמא דשבת (דף י"ו) **אליבא דר' יוסי וכו', עד** סוף הדיבור. אם תרצה להבין דבריהם שכתבו כאן על בוריים, עיין בשבת מה שכתבו בדף הנ"ל ע"ב ד"ה אף כותים, ועינך תחזינה מישרים מה שכתבתי אני בעניי על דבריהם בספרי הקטן שבת של מי באותה סוגיא דח"י (ח"י) [דבר]:

דף ס"ז ע"א

רש"י ד"ה התם וכו', משום דתרי דגנך כתיבי וכו'. וצריך לומר דתלתא דגנך כתיבי[14], כאשר פירש איהו עצמו אחר כך, וק"ל:

גמ' הדר אמר רבא מאן דאמר מירוח הנכרי פוטר גלגול הנכרי פוטר, מאן דאמר מירוח הנכרי איננו פוטר גלגול הנכרי אינו פוטר, ע"כ. לא ידעתי מעיקרא מאי סבר רבא ולבסוף מאי סבר ומאי טעמא הדר ביה. ואמרתי דאפשר דהדר ביה משום דאידכר ליה מילתא דרבי יונה המובא בירושלמי דחלה פ"ג הלכה (ה') [ד'], דאמר בהדיא מאן דאמר גילגול פוטר מירוח פוטר ומאן דאמר אין הגלגול פוטר אין המירוח פוטר, והגם דההיא הלכה של ירושלמי כולה מיקשה היא כמו שנתחבטו הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ח דהלכות ביכורים דין ט' ויו"ד ומרן הקדוש ז"ל שם, מכל מקום דברי רבי יונה פשוטים הם. ועיין בספר הון עשיר בפ"ג דחלה מ"ה מה שטרח לפרש לשון הירושלמי הנזכר, ולעת עתה אין אתי ספר פירוש רבינו אליאו לראות מה פירש מר.

ברם לא ידעתי למיהדר טעמא אמאי לא הביא רבא אעיקרא מתניתין (דדמאי) [דחלה] (שם) דקדים למה שהביא, דתנן בהדיא גוי שנתן לישראל לעשות לו עיסה פטורה מן החלה, נתנה לו מתנה עד שלא גלגל חייב ומשגלגל פטור, והוה מצי למיצדד אצדודי דילמא כולי עלמא היא וגלגול גוי פוטר, או ר' יוסי ור' שמעון קתני לה דפטרי במירוח, וזה הוה עדיף טפי ממשנה אחריתי דדייק דיוקא מגר שנתגייר לגוי, וצריך לי ישוב.

ולענין הלכה הרמב"ם בהלכות ביכורים פ"ח לענין חלה דין ח' פסק בהדיא דגלגול גוי פטור בעיסתו של גוי, אך בעיסה של ישראל לא חזינן מאי סבירא ליה, כי אם נוכל לשמוע ממה שפסק בהלכות תרומות פ"א הלכה י"ג בדין מירוח דאף אם מירח הגוי דגן של ישראל פטור וכל שכן מירוח בדגנו של גוי, והכי נימא לסברתיה בגלגול העיסה דאם גלגל הגוי אף עיסת ישראל פטור, וכן כתב מהר"י קורקוס בהדיא בספרו הנחמד שיצא לאור מחדש בפ"ה דהלכות ביכורים הלכה ח', וכמו שהסביר מרן הקדוש דבריו שם בהלכות תרומות פ"א דין י"ג.

אכן רבינו עובדיה כתב בהדיא בפ"ג דחלה מ"ה דעיסה של ישראל אין גלגול הגוי פוטרת, והרב עץ חיים אבולאפיא בספרו הבהיר בפרשת שלח לך (פ"ג ע"ג) תמה עליו מאי שנא מתרומה דאם מרח גוי פטור כדפסק הרמב"ם, וכדהסביר לן הרב כסף משנה משם מהר"י קרקוס. וכבר כתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון במסכת חלה (פ"ג מ"ה) דף כ"ב דלהקת הפוסקים ראשונים ואחרונים זלה"ה הרי"ף והרא"ש והטור והרב שו"ע סברי כרבינו עובדיה ולמדו מהתוספתא והירושלמי, ומה מאד תמהתי מרוב בקיאותו דשבק כל הנהו אשלי רברבי ונקט כהרמב"ם ומהר"י קרקוס כדי להקשות לרבינו עובדיה, וטפי הוה ליה להרגיש למהר"י קרקוס דמהתוספתא ומהירושלמי משמע הפך דינו, ולהניחו בצ"ע כאשר הניח דברי רבינו עובדיה, ושם ציינתי דקדמני הרב חזון עובדיה בדף קכ"ו (ע"ג), עיין שם:

תוס' ד"ה [דכתיב] דגנך דגנך יתירה, פירש בקונטרס וכו'. ובסוף הדיבור כתבו ופירוש הקונטרס עיקר, כלומר דיליף לה מדגנך ולא מתירושך ויצהרך, כיון דבהדיא כתיב דגנך וניחא טפי למידרש מיניה דגנך ולא דיגון גוי, וק"ל:

ד"ה עריסותיכם וכו', לא דק דמעיקרא הוה ליה למעוטי עיסת הקדש וכו', ואף על גב דממעטינן נמי עיסת מעשר שני לר' מאיר בפרק כל שעה (דף ל"ח) **וכו', היינו משום דהוי כעיסת הקדש דסבר ממון גבוה הוא,** עכ"ל. האי אף על גב דממעטינן וכו', לא קאי ללא דק דכתבו בתחילה אלא מילתא באפי נפשה היא, שהרגישו השתא על גמרתין היאך ממעטינן מחד עריסותיכם הקדש ומאחד נכרי, הלא איצטריך חד למעוטי מעשר שני כדאיתא בפסחים, לזה תירצו דמעשר שני והקדש הכל אחד דמעשר שני ממון גבוה הוא ובכלל מיעוט הקדש הוי.

ושוב כתבו, ומיהו קצת קשה מה שאמרנו דמעשר הוי בכלל הקדש וממעוט הקדש ממעטינן נמי מעשר שני, הלא התם בפסחים מסיק דמעשר שני נמעט

14. וכן הגיה הצאן קדשים, וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות ח 'משום דתרי דגנך יתירי כתיבי'.

מדכתיב עריסותיכם, אם כן עיקר המעוט אתא למעשר שני ולא להקדש ומעשר שני תהיה בכלל.

ועוד דריש לה בחולין ריש פרק ראשית הגז לכדי עריסותיכם פירוש כשיעור עיסת מדבר, ומעריסותיכם דריש מדבעי לאוקמי וכו׳, כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם הללו דכונתם היא, דלא תימא דאפילו הכי דריש שפיר הכא ולא עיסת הקדש מדלא כתיב עריסותך, דהוה נמי משמע כל עיסת מדבר דבמדבר ניתנה התורה ושם נאמר כדי עריסותיך של עכשיו כדפירש״י שם, משום הכי כתבו דבעי לאוקמי מעיקרא לרבות שותפים, וקאמר ואיצטריך לכדי עריסותיכם ועל כרחין מעריסותיכם דריש לעיסת מדבר ולא לדבר אחר. ותירצו דשמא כולהו שמע מינה, כלומר דלרבות השותפים ילפינן התם ראשית ראשית מתרומה לחיובא, ומעריסותיכם ילפינן כדי עיסת מדבר, ומדלא כתיב עריסותיך ילפינן ולא של הקדש, עכ״ל:

ד״ה גזירה משום בעלי כיסין, אליבא דר׳ שמעון דפטר לעיל מירוח נכרי וכו׳, ותימא דאמרינן בריש פרק קמא דקידושין תרומת נכרי מדמעת וחייבין עליה חומש ור׳ שמעון פוטר. ויש לומר דהתם מדאורייתא פליגי. אי נמי אחומש הוא דפליג ומודה דמדמעת, עכ״ל. הא דכתבו אי נמי נראה טעמא משום דלפי מה שתירצו בתירוץ ראשון התם מדאורייתא פליגי, הרגישו מדנפשייהו דקרי להו מאי קרי להו, ולמה נכנסו מעיקרא לפרש ההיא דקידושין דמיירי מדרבנן כדי להקשות מהתם להכא, ולא פשיטא להו דמיירי מדאורייתא ומדאורייתא קאמר ר׳ שמעון ולא מדרבנן, וכדמשמע הכא וכמו שתרצו, על כן כתבו אי נמי דלעולם ההיא מיירי מדרבנן, ואם תיקשה מהכא להתם כאשר הקשו דהתם משמע דר׳ שמעון קאמר אינה מדמעת אפילו מדרבנן, לזה תירצו דר׳ שמעון לא קאי לדימוע, דאין הכי נמי גם הוא מודה דמדרבנן מדמעת, והא דפטר היינו חומש ולחומש קאי דבריו, ודוק:

בא״ד ואם תאמר לרב פפא ולרבינא דלא משמע להו דמיחייב מדרבנן, תיקשי להו דר׳ שמעון אדר׳ שמעון בסוף פרק קמא דבכורות דמייתי התם מתניתין דמסכת דמאי פ״ג (מ״ד) **המפקיד פירותיו אצל חכותי וכו׳ אצל הנכרי בפירותיו ר׳ שמעון אומר דמאי אלמא אי ודאי חלפינהו [עובד כוכבים] חייב לר׳ שמעון. ויש לומר דהנך דהכא משמע להו מדאורייתא, משום דאי מדרבנן אפילו חלה נמי דלא מספקי אדעתייהו הנך שינויי,** עכ״ל. וכונתם לתרץ דר׳ פפא ורבינא מודו דחייב מדרבנן, אלא דסלקא דעתיה דהנהו ברייתות מיירי מדאורייתא מדפטרי גבי חלה, ולא הוו ידעי הני טעמי דמשני שאני חלה ממעשר, וק״ל.

אלא דאנכי הצעיר בער ולא מבין קושייתם מעיקרא במה שאמרו אלמא אי ודאי חלפינהו גוי חייב לר׳ שמעון, דהאי חליפין דחייש ר׳ שמעון ואמר דהוא דמאי אינו פירושו דמחליף הגוי עם פירותיו, אלא חייש דמחליף עם שאר פירות ישראל דהפקיד גם כן בידו, וכמו שפירש מתניתין רבינו עובדיה וכן הרמב״ם, ולא דחיישינן דמחליף עם פירותיו ממש דאפילו מחליף עמהם אינו כלום ופטור, ולא הוה ר׳ שמעון אומר דמאי. גם דברי הר״ש שכתב על ההיא מתניתין כל מה שכתבו תוס׳ לפנינו נפלאים ממני. ואפשר דהכרח פירושם היה כאשר מורה פשט הסוגיא של בכורות דפריך שם מטבל של גוי, ודוק. ועיין בספר חק נתן מה שכתב שם בבכורות על דברי הרמב״ם בין בפירוש המשנה ובין בחיבורו בסוף פי״א דהלכות מעשר, ותראה דמה שפירש רבינו הוא מהירושלמי. גם אשור בספר צאן קדשים מה שכתב שם בבכורות על דברי תוס׳ ד״ה הא חלפינהו, דסיעתא הוי למה שכתבתי, עיין שם:

ע״ב

בא״ד ואין לומר דאי מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין לא אמר וחן שלו מהאי טעמא [גופיה], אם כן הא דאמר ר׳ אלעזר וכו׳. כונתם היא דאין לומר דאין הכי נמי משום גזירה דבעלי כיסין אינה שלו ומדרבנן דאם כן וכו׳, ועיין בהר״ש שם בסוף פ״ג דדמאי (מ״ד) דתירץ קושיא זו:

גמ׳ דעייל לה דרך גגו ודרך קרפיפות וכו׳. זכורני ירושלמי בריש פ״ג דמעשרות דקאמר רבי עולא בר ישמעאל משם ר׳ אלעזר דרבי ור׳ יוסי בר יהודא היו מכניסים את הכלכלה לאחורי הגגות, ראה אותן ר׳ יודן בר אלעאי אמר להם ראו מה ביניכם לראשונים וכו׳. ובאמת דהוא תמוה לגבי רבי ור׳ יוסי בר יהודא דהוה עבדי הכי:

תוס׳ ד״ה כדי שתהא בהמתו וכו׳, בנדה פרק כל היד (דף ט״ו) **פירש בקונטרס דדוקא בהמתו וכו׳ אבל אכילת אדם אסור מדרבנן, כצ״ל** (*וכן כתבו שם בנדה), **וקשה מהא דפריך התם וכו׳. מיהו ההיא איכא לשנויי דספק מוציא מידי ודאי בדרבנן, ובפרק קמא דפסחים** (דף ט׳) **דמייתי לה אבדיקת חמץ דרבנן וכו׳, גבי חמץ החמירו כודאי דאורייתא,** עכ״ל. הרואה יראה דבנדה הקשו גם כן כמו הכא, ותירצו בשם ר״י דלעולם התם מיירי באיסורא דרבנן, וההיא דפסחים מיירי בשלא ביטלו

דהוי מדאורייתא, וכמו שפירשתי דבריהם שם בשיטתי על מסכת נדה בספרי הקטן מתן בסתר (ד״ה נהמתו). ועוד תירצו תירוץ אחר דאין הכי נמי אפילו באיסורא (דאורייתא) [דרבנן] אין ספק מוציא מידי ודאי, והיא ברייתא דחבר וכו׳ דאמרינן שהערים כר׳ אושעיא, לא מיירי אלא במידי דלא חזו אלא לבהמה. וכפי אותו תירוץ הקשיתי להרב ארעא דרבנן דבפשיטות כתב בסי׳ י״ב לר״י דבדרבנן ספק מוציא מידי ודאי, ואחר המחילה רבתי לא משמע כן, כיון דחזינן דתירץ שתי תירוצים שמע מינה דספוקי קא מספקא ר״י בדבר, עיין שם[15]. ובספרי קטן מדבר ציון ח״ב מערכת אלף הארכתי קצת, ה׳ יזכני להוציאו לאור:

בא״ד אבל קשה מהא דשמעתין דאי בהמתו דוקא אכתי לא ליפטר מירוח גוי מאכילת אדם וכו׳. כונתם פשוטה דהקשו קושיא זו לפי פירש״י דפירש שם בנדה דדוקא בהמתו שרי אבל לא אכילת אדם, אם כן קשה ליה שמעתין דמשמע דמירוח גוי פטור אלא משום בעלי כיסין חייבו רבנן, ופריך דלא יחמרו רבנן מפני חששא זו כיון דמצי לעשות כר׳ אושעיא, ומאי פירכא היא הלא אף אם יעביד כר׳ אושעיא אכתי לא מיפטר מאכילת אדם דדוקא בהמתו קאמר ר׳ אושעיא ולא אכילת אדם, ושפיר שייכא גזירתם משום בעלי כיסין:

בא״ד ועוד קשה אכתי יכול לבא לידי חיוב למאן דאמר בהשוכר את הפועלים (דף פ״ח ע״ב) **דחיטין ושעורין בני גורן נינהו וכו׳.** הרב צאן קדשים כתב דלפי מה שפירש רש״י שם דלר׳ אושעיא דסבירא ליה אדם מערים על תבואתו וכו׳, ולמאן דסבירא ליה כותיה לית להו האי תירוצא דשם, אלא סבירא ליה דאפילו בחיטין ושעורים דבני גורן נינהו נמי אינו מתחייב במעשר עד שיראו פני הבית, לפי זה לא קשה מידי לר׳ אושעיא, עיין שם, עכ״ל:

בא״ד אי הכי תרומה נמי עביד ליה כר׳ אושעיא, במידי דמאכל בהמה. כצ״ל:

בא״ד היינו התם דתבואה של נכרי שלא היתה עומדת להתחייב במעשר וכו׳. עיין מה שהקשה עליהם הרב צאן קדשים, ובדוחק יש ליישב:

בא״ד וכי גזור משום בעלי כיסין בקבע אבל באכילת עראי לא גזור, עכ״ל. כבר הרב הנזכר הביא מאי דסיים הר״ש ז״ל שם, ואפילו גזור על עראי כיון דשתלה פקע לה טבלה מיניה, ולפי זה יתכן פירוש זה, עכ״ל:

ד״ה כדי שתהא בהמתו אוכלת, ואם תאמר היכן מצינו דטבל אסור בהנאה, עכ״ל. כונתם פשוטה כאשר פירש גם כן הרב הנזכר דמשמע דבטבל שראה פני הבית אפילו בהמתו נמי לא אכלה, וק״ל:

בא״ד ומהחיא דרשא גופה ידעינן וכו׳. כונתם דלא כרש״י ז״ל שכתב דאתא מכל שכן אלא תרתי נרמז בקרא וכמו שכתבו בשבת דף כ״ו (ע״ב) [ע״א] (ד״ה אין). ועיין בספרי הקטן שבת של מי (סס) דף נ״ה ע״א מה שהקשיתי עליהם מדבריהם עצמם בפסחים דף ל״ג ע״ב ד״ה אמר קרא וכו׳, ודבריהם סתראי נינהו.

והרב הנזכר כתב על דבריהם דכונתם כי היכי דילפינן לאסור טבל בהנאה של כילוי, הכי נמי ילפינן לאסור זו בתרומה דמשעת הרמה לא הותרו אלא לכהנים ולא לישראלים, ועיין במסכת יבמות בתוס׳ דף ס״ו ע״ב ד״ה לא יאכילנה, עכ״ל:

מתניתין יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים וכו׳. עיין בספר קול הרמז שדקדק אמאי תני יוצאין ומוצאין, ומתרץ נמי אמאי עשו שלא ברצון חכמים לר׳ מאיר:

שם ר׳ יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין, ע״כ. רבינו עובדיה כתב והלכה כר׳ יהודה, וכן כתב הרמב״ם. והקשה הרב שושנים לדוד הא קיימא לן הלכה כר׳ מאיר בגזירותיו. ותירץ דהכא כיון דכמה אמוראי שקלי וטרי אליביה דר׳ יהודה משום הכי הלכתא כותיה, ועוד דמשנה ז׳ וח׳ אזלא כותיה, עיין שם. ועיין מה שאכתוב לקמן בדף ע׳ (ע״ב) על מתניתין דתני אסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר:

תוס׳ ד״ה יצק ובלל, תימא דלא תני מלח וכו׳. עיין בתוספות יום טוב מה שדחק לתרץ[16]:

15. ועיין שם שצידד שיש ליישב דברי הארעא דרבנן, דס״ל דתירוצא בתרא דר״י דמיירי דוקא במאכל בהמה הוא דחוק, ולפיכך ס״ל דהעיקר כתי׳ קמא. 16. הוא מתרץ שם דלא תני ׳מלח׳ משום דלא שנו במשנה אלא את העבודות המיוחדות של מנחות, ומליחה היא מצוה כללית בכל הקרבנות. וכנראה מש״כ המחבר שזה דוחק הוא מחמת שבמשנה לעיל יח. אף דמיירי במנחות מכל מקום נקטינן שם ׳לא מלח׳ בהדי לא יצק ולא בלל, וכן כתב בישר וטוב. ועיין עוד בהגרי״ז סטנסיל כאן. עוד יישב התוס׳ יו״ט שכיון שהמליחה נעשית רק סמוך להקטרה לכך לא שונים את זה כאן. והקרן אורה כתב דבאמת כן יש להקשות כקושית התוס׳ במתניתין דסוטה יט. שלא שנה מליחה בכלל סדר הבאת מנחת קנאות, וצ״ל דהמשניות הללו סמכו על הכלל שכל הקרבנות טעונים מלח, וכתב שיש מי שכתב שמנחות אלו שהן מן השעורים אין טעונות מלח, וכתב דאין נראה כן. ובחידושי מהרי״ח על המשניות צידד לומר שמנחת העומר לא היתה טעונה מלח כיון שהיא נקראת רק מנחה ולא ׳קרבן מנחה׳.

ד"ה ובשעת הביעור וכו', לכך נראה דמועד ממש קאמר, עכ"ל. עיין בתוס' בפסחים דף יו"ד ע"ב ד"ה ואם לא בדק וכו', דהרחיבו טפי שם דבריהם מדהכא:

דף ס"ח ע"א

תוס' ד"ה קוצרים בית השלחין וכו', ותימא דהכא לא חשיב בית הזבלים ובית האילן וכו'. כלומר כיון דדומין לבית השלחים דאינו מביא אלא דאם הביא כשר, אמאי לא קתני הכא גם כן גבי קוצרים בית השלחין דקוצרין בית הזבלים ובית האילן נמי. ותירצו דאינהו החמירו רבנן כיון דלא פסדו אי משהי להו עד לאחר העומר לקצור, מה שאין כן בית השלחין, וק"ל:

בא"ד ואית דגרסי הכא בית השלחים שבעמקים דהחוא אם הביא פסול דאיכא תרתי וכו'. כונתם דכפי גירסא זו דגריס בית השלחים שבעמקים משמע דדוקא הני שרי לקצור מפני דאף אם הביא פסול, אבל שאר אחריני בית הזבלים ובית האילן אף על גב דלכתחילה לא יביא כיון דאם הביא כשר לא יקצור משום דחשבינן מקום שאתה מביא הוא, ולגירסא זו הוי הפך ממה שכתבו בתחילה דהוא הדין בית הזבלים ובית האילן דקרינן להו מקום שאין אתה מביא כיון דלכתחילה אינו מביא, והכריחו זה מהתוספתא דתני אף על פי שאמרו אין קוצרין מבית השלחין וכו' אבל קוצרין מפני הנטיעות, ואתי שפיר הא דלא תני בית העמקים, כן הגיה הרב צאן קדשים סיום דבריהם דכן מצא בספר ישן:

בא"ד והשתא למה לן ההיא דרשא, הוה ליה למימר מטעמא דממקום שאתה מביא אי אתה קוצר. כן הגיה הרב הנזכר, והכריח הגהה זו דהא כתבו דבית השלחים ובית העמקים אסור לקצור קודם העומר, ולכן מקשים למאי איצטריך דרשא בתורת כהנים כיון דפשיטא דבית השלחים ובית העמקים אסור:

בא"ד ומהשתא אי לאו ההיא דתוספתא אין לחוש אי גרסינן וכו'. פירש הרב הנזכר אי לאו ההיא תוספתא דלעיל דתני אין קוצרין מבית השלחין ומבית העמקים, הוו גרסי הכא קוצרים של בית השלחים ושל בית העמקים מחד טעמא דדריש בתורת כהנים קצירכם של כולכם אותו שרגיל להיות נקצר בזמן שהכל קוצרים, אבל אלו רגיל להיות נקצר קודם משום הפסד הפירות שממהרים יותר להתבשל, עכ"ל:

בא"ד ובתוספתא דריש מדכתיב מבחר נדרכם, עכ"ל. פירוש וקאי לכל הקרבנות אפילו דלאו ביכורים:

ד"ה אבל לא גודשין וכו', ואם תאמר אם כן מאי קשיא ליה וכו'. ויש לומר דכל שכן אין לגזור במקום מצות ביעור, עכ"ל. והוא סוף הדיבור, וכבר פירש הרב הנזכר כונתם דכיון דאיכא עוד טעמא דמצות ביעור דהוא עצמו מחזיר עליו לשורפו, מכל שכן דאין לגזור כמו משום פסידא. ובזה יתורץ מה שיש להקשות על פי סברא זו דמאי פריך דרבנן אדרבנן, דילמא טעמא דרבנן התם משום מצות ביעור, ועיין במהרש"א ומהרש"ל בפסחים דף י"א ע"א, עכ"ל[17]:

מתניתין מפני מה הרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן מפני וכו'. כל חי מרגיש אמאי לא יהיב טעם זו תכף לעיל במה דתני הרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן, וכן ראיתי דדקדק הרב קול הרמ"ז ותירץ שפיר, עיין שם:

תוס' ד"ה והא כתיב עד הביאכם למצוה וכו', ותימא מי גרע וכו', עד סוף הדיבור. עיין לעיל בדף ה' ריש ע"ב דתירצו וכתבו דלמצוה דאמרינן הכא היינו מצוה מן המובחר בעלמא ואפילו עשה ליכא, עיין שם:

ע"ב

גמ' רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר, קסברי חדש בחוץ לארץ דרבנן ולספיקא לא חיישינן, ע"כ. ופירושו דספיקא של יום שמא למחר יהיה ששה עשר לא חיישינן וכדפירש"י. ראיתי בספר חק נתן דהביא משם יש מקשים מהכא למה שכתבו תוס' בסוכה פרק לולב וערבה דף מ"ז בד"ה מיתב יתבינן, שכתבו בלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו מספק לפי שהוא יום טוב וכו', אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו וכו', ואמאי הוצרכו לכל זה לימא סוכה מדאורייתא מספיקא אמרינן מיתב יתבינן, לולב דרבנן לספיקא לא חיישינן כדאמרינן הכא. ואני מוסיף דכן דינא יתיב בנר חנוכה דלא עבדינן יום ט' משום ספיקא דיומא, מפני דחנוכה דרבנן היא ובמילי דרבנן לא חיישינן לספיקא. ונדחק לתרץ דכיון דלולב וסוכה שניהם הם בנושא אחד, ואי לא הא לא קיימא הא כיון דתקינו גבי סוכה משום דהוא ספיקא דאורייתא, היה להם לתקוני גם כן גבי

17. ועיין עוד בחידושי הר"ן בפסחים שם שתירץ דבתר דמחדשת הגמ' דחדש בדיל מיניה, משמע ליה דטעמא דעולי רגלים ובדיל מיניה שקולין הן כמצות ביעור, ויעוין בעולת שלמה ובישר וטוב שתירצו עוד באופנים שונים.

לולב אף על גב דלא הוי אלא ספיקא דרבנן, ולכך הוצרכו לאפלוגי בענין אחר, עכ"ל.

והרואה יראה בהרא"ש ובהר"ן במסכת סוכה ובספר הלבושים סי' תרס"ח (סעי' ח) דהביא שתי טעמים, הראשון כפי גמרתין דכיון דלולב מצותו אינו אלא יום ראשון מן התורה לא החמירו, מה שאין כן בסוכה שכל שבעת ימים הוא מן התורה, ועוד הביא חלוק של תוס'. ולפי זה נוכל לומר גם כן תירוץ אחר לקושית היש מקשים, דכיוונו תוס' לתרץ תירוץ אחר מלבד מה שנוכל לתרץ פשוט כפי גמרתין, והראיה מהרבנים הנזכרים דנתנו טעם אחר אף על גב דלא הוו צריכים אחר שנתנו טעם הראשון כפי גמרתין, אלא ודאי דניחא להו לומר עוד טעם שני משום יגדיל תורה ויאדיר, והכי נמי נימא אנן להתוס', ודוק. ועיין בספר ברכי יוסף חלק או"ח סי' תר"ע בענין חנוכה שהביא הני תירוצים של הרבנים הנזכרים, ועיין בספר לימודי ה' לימוד קפ"ד ובקונטרסי הקטן לקט שכחה (נלכות כ:) סי' (יו"ד) [י"ד]:

תוס' ד"ה בשיטת ר' יהודא אמרה וכו', מדוחק קושיא אחרת תירץ כן רב נחמן, דפריך התם וכו' ור' יוחנן וריש לקיש לא מצו סברו כהחוא שינויא, עכ"ל. כונתם פשוטה דכתבו הא דמשני הכא רב נחמן בר יצחק דרבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמרה, לאו משום פירכא דפריך הכא לחודיה ואי סלקא דעתך למצוה משום מצוה ליקום וליגזור, דזה הוה מתרצינן אין הכי נמי דכיון דאיכא איסורא דאורייתא ליגזור, אלא משום קושיא אחרת דאיכא בטעמא דהתקין רבן יוחנן בן זכאי כדפריך בסוכה דף מ"א ע"א, דאיבני אימת אילימא דאיבני בשיתסר הרי התיר האיר מזרח, אלא דאיבני בחמיסר מחצות היום תשתרי, משום הכי אמר רב נחמן בר יצחק דרבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר מן התורה אסור דעד ועד בכלל, ור' יוחנן וריש לקיש דאמרו לעיל דבזמן שבית המקדש קיים האיר פני המזרח מתיר, וקרא דעד הביאכם למצוה היא, לא מצו לסבור דרבן יוחנן בן זכאי לאו משום תקנה התקין אלא דדרש דאסור מדאורייתא כסברת ר' יהודא ולא ניחא להו לומר כן, ודוק:

בא"ד ותימא מנא להו לר' יוחנן וריש לקיש דפליג שום תנא עליה דר' יהודא, דאמרו אף בזמן שבית המקדש קיים האיר פני המזרח מתיר, עכ"ל. הרב צאן קדשים פירש דבריהם ואחר כך הקשה וזה לשונו, פירוש מדקאמרי אפילו בזמן שבית המקדש קיים, משמע מכל שכן בזמן שאין בית המקדש קיים שהאיר מזרח מתיר, מנא להו דילמא תנא קמא נמי מודה לרבן יוחנן בן זכאי ולר' יהודה דבזמן שאין בית המקדש קיים מן התורה אסור כל היום.

אבל דבריהם תמוהים מה שכתבו מנא ליה דפליג שום תנא וכו', הא איכא רב פפא ורב הונא ורבנן דבי רב אשי דכולהו סבירא להו על כרחין דמשום גזירה תיקן ולא מדאורייתא, ועוד הא איכא כמה תנאים דלא דרשי עד ועד בכלל, והנהו על כרחין דלא כר' יהודה סבירא להו, וצ"ע רב ליישב, עכ"ל. ואני בעניי אמינא דמלבד קושייתיה איכא למידק עוד על דבריהם, דכיון דאמרו בתחילה דלר' יוחנן ולריש לקיש לא ניחא להו לסבור כרב נחמן דרבן יוחנן בן זכאי בשיטת ר' יהודה אמרה והתקין רצה לומר דרש, אלא סבירא ליה בפשיטות דמה שהתקין הוא תקנה ממש אבל לפי הדין לא היה אסור, הרי לן תנא בהדיא דהיינו רבן יוחנן בן זכאי דלא סבירא ליה כר' יהודה דכל היום היה אסור ולא דריש עד ועד בכלל, ובאמת דדבריהם צ"ע.

ובהא דעד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל במילי דספקא עיין בתשובות הרא"ש כלל ע"ו סי' ד' שכתב דבאיסורא אזלינן לחומרא דעד ועד בכלל, ובממונא לא אמרינן עד ועד בכלל, וכבר הבאתי בספרי הקטן נזיר שמשון בברכות פ"ב מ"ה דף ג' ע"ב (מדפי הספר). ומסוגייתין ליכא לגמגם עליה מהא דרבנן דבי רב אשי דאכלו בצפרא דשבסר, ולא חששו לספקא דעד ועד בכלל, דהתם מטעמא אחריתי הוה משום דספיקא דיומא לא תקין, ולא משום עד ועד אי הוי בכלל או לא, דהא כל יומי שיתסר לא אכלו, וק"ל:

ד"ה קסבר חדש בחוץ לארץ דרבנן, דפליגי תנאי בסוף פרק קמא דקידושין (דף ל"ח), עכ"ל. עיין בתוס' שם בריש ע"א מה שהקשה הירושלמי למה לא אכלו מצה מחדש יבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש, ומתרץ דאין עשה דקודם דיבור דוחה לא תעשה דאחר הדיבור, אי נמי גזרינן כזית ראשון אטו כזית שני, עכ"ל. והרב ידי(י) אליאו מלובלין בריש תשובתו סי' כ"ד כתב דלפי גמרתין ביבמות דף ה' ע"ב לא מתקיימא תירוץ ראשון, דהתם אמרינן דעשה דמילה ותמיד דקודם הדיבור חמיר טפי, עיין שם.

ועיין גם כן בספר שאגת אריה סי' (צ"ה) [צ"ו] (סוד"ה אבל באמת) דעמד טובא בהא דעשה דוחה לא תעשה ובהא דחדש גם כן, ובכלל דברי קדשו הביא מה שהקשה על גמרתין דחולין ריש פרק גיד הנשה דאמרינן התם על ההיא דתנן גיד הנשה נוהג בארץ

וכו׳ בחולין ובמוקדשין וכו׳, ופריך התם במוקדשין פשיטא משום דאקדשייה פקע ליה איסור גיד הנשה, והקשה מר מאי פריך פשיטא אדרבה הוה ליה לאקשויי לאידך גיסא אמאי נוהג במוקדשין ניתי עשה דאכילת קדשים וידחה לא תעשה דגיד הנשה, דהא האי תנא סבירא ליה יש בגידין בנותן טעם כדאמר הכא בגמ׳, והוה ליה בכלל ואכלו את [ה]בשר, והניחו בצ״ע. ובנימוקי תירצתי במה דמחלקינן התם ביבמות בגמ׳ ובתוס׳ בהיכא דשוה בכל להיכא דאינו שוה בכל, ופילפלתי פלפלת כל שהוא:

רש״י ד״ה לדברי ר׳ יהודה בר נחמיה, דתלי עובדא דהואיל וכו׳ ומותרין להדיוט וכו׳, והא דקתני מתניתין ואם הביא פסול לאו אביכורים דפירות האילן קאי, ע״כ. אבל הרמב״ם בפ״ז דהלכות תמידין ומוספין דין י״ז הביא המשנה כצורתה ובכלל גם כן ביכורים דאם הביא קודם העומר פסול, וכבר הרגיש הרב תוספות יום טוב מזה וכתב דסבירא ליה הרמב״ם דלענין הלכה לא קיימא לן כר׳ יהודא בן נחמיה, עיין שם מה שפלפל, ועיין גם כן במפרשי המשניות ובספר חק נתן:

גמ׳ סד״ר הנצ״א גל״י פי״ל סימן. כבר הרב הגדול בעל למנצח לדוד פירש סימן זה על דרך הסוד שפתותיו דובבות, ואני בעניי כפי מיעוט שיכלי אפרש בדרך מוסר שבא לרמוז ולהזהיר מה שאסרו גדולי האחרונים זלה״ה ובפרט הרב חוות יאיר בסי׳ קכ״ג, שלא ילמדו להבחורים חילוקים וחריפות של הבל כאשר נהגו שנים קדמוניות, וקראו אותם חילוקים בילוקים, רק ללמדם דרך יושר עיין שם, וזה אמינא דרימז הש״ס בהאי סימנא סדר הנצא גלי פיל, תיבת הנצא הוא מלשון והיא כפורחת עלתה נצה, דפירוש נצה סמדר, ורומז לתלמידים קטנים שעדיין לא ידעו להבחין דרך ישר מה הוא חורפא אמיתית כי לא הבשילו ולא נחה דעתם, וקא מזהיר הש״ס למלמדים דסדר הניצא כלומר סדר הלימוד להתלמידים הוא גלי פיל שיגלה להם פיל ראשי תיבות פלפול ישר להם ולא פלפול של הבל, ודוק:

רש״י ד״ה ואם איתא דשלא כסדרן שריין וכו׳, אלא מדלא אמר הכי שמע מינה אכתי לא אישתרי (עומר)[18] **הנך חיטין כיון דהנך שתי הלחם דהאידנא לא שרי להו.** כן הגיה הרב צאן קדשים דכן מצא בספר ישן[19]:

תוס׳ ד״ה לא אמרת קודם לעומר וכו׳, תימא דנקט האי לישנא דהוה ליה לומר קודם לעומר (ישראל) [אסור] משום דבעינן ממשקה ישראל. ונראה דר׳ טרפון [נמי] לא אישתמיטתיה וכו׳, ולהכי אהדר ליה וכו׳. כונתם פשוטה דהנה בכונת דברי ר׳ טרפון דקא קשיא ליה למתניתין ואמר מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם איכא לספוקי מאי קשיא ליה, או דעומר יהיה כשתי הלחם דאם הביא מנחות וכו׳ קודם דכשר, או דשתי הלחם יהיה כעומר דאם הביאו פסול, ולפי שטח הש״ס דמורה דקא קשיא ליה דיהיה העומר כשתי הלחם דאם הביאו קודם העומר יהיה כשר[20], איכא להקשותו אמאי אם הביאו כשר הא בעינן ממשקה ישראל כלומר דבר שיהיה מותר לישראל אז ראוי ליקרב על גבי המזבח, והכא עדיין קודם העומר לא הותר החדש ושפיר קתני אם הביאו פסול, מה שאין כן קודם שתי הלחם דהחדש מותר לישראל שפיר קתני אם הביאו כשר, וזה הוא כונת התוס׳ דהקשו תימא דנקט האי לישנא דהוה ליה למימר קודם לעומר אסור משום דבעינן ממשקה ישראל, ואמאי לא אמר ר׳ יהודא בר נחמיה הכי ולא כמו שאמר אם אמרת וכו׳, דאף על גב דהכוונה חדא היא, מכל מקום קשה אמאי לא אמר בההוא לישנא אלא בלישנא אחרת אם אמרת וכו׳. ותירצו דכונת ר׳ טרפון היה להקשות בהפך, אמאי לא תהיה שתי הלחם דומיא דעומר דאם הביאו קודם לעומר פסול, והכי נמי יהיה אם הביאו קודם שתי הלחם דיהיה פסול. ומשני ליה שפיר ר׳ יהודא בר נחמיה שאני הא מהא, לא אם אמרת וכו׳ כלומר התם איכא טעמא דממשקה ישראל וליכא, והכא איכא דהותר להדיוט מכללו, וק״ל.

והרב צאן קדשים הקשה עליהם דכיון דהטעם דאם הביא קודם העומר פסול משום דבעינן ממשקה ישראל, אם כן מאי מקשה דנילף מ[קודם ל]עומר [קודם ל]שתי הלחם, שאני [קודם] שתי הלחם דהוי ממשקה ישראל, ומסיק דיש לישב בדוחק. ואפשר לידחק דאף על גב דהוי ממשקה ישראל ליגזור בשתי הלחם אטו עומר[21]. והשיב לו איך יתכן לראות

18. עיין בצאן קדשים דאינו גורס תיבה זו. 19. וכעין זה גרסו השיטה מקובצת אות לג והב״ח אות ג. 20. צ״ב היכי משמע ליה דזהו פשטות ושטחיות הסוגיא. ואולי דקדוקו הוא מדנקטינן ׳מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם׳ ולא נקטינן ׳מה בין קודם שתי הלחם לקודם לעומר׳ מזה משמע דעיקר הקושיא שקודם לעומר יהא מותר כקודם שתי הלחם. אך בפשטות אי״ז ראיה דנקטינן כן כסדר הדברים דשנה התנא ׳קודם לעומר׳ ואחר כך ׳קודם לשתי הלחם׳. 21. צ״ב כיון דמיירי הכא לענין בדיעבד, דהא לכתחילה בלא״ה אסור לו להביא כדכתיב במשנה, ולענין בדיעבד אי אפשר לפוסלו מצד גזירה, דמאי שייך לומר דנימא דבדיעבד נמי פסול וחייב להביא מנחה אחרת

דהדיוט שרי ליה לאכול אותו חיטה והקמח ולהמזבח לא לישרי, ולכן תני אם הביא כשר, ודוק:

דף ס"ט ע"א

גמ' מי סברת ביכורים לפירא קא אמרינן למזבח קא אמרינן והא אכיל לה מזבח מפירי דהאי שתא. כלומר בשלמא אי אמרת ביכורים לפירי הוה אמרת שפיר דהוה מצי להיות עומר גם כן מחיטין, דגם שתי הלחם הוה ביכורים דפירי כגון דזרע באייר וזרע בתמוז ושניהם ביכורים לפירי נינהו, ושפיר הוה מקיימינן קרא בשתיהם ביכורים, ולכן הייתי מכריח שפיר דלא מצי שלא כסדרן מדחזינן דעומר היה בא מן השעורין ושתי הלחם מחיטין ולא שתיהן מחיטין, אבל אני סובר דביכורים דקרא למזבח קאי דיהיה ביכורים מאותו המין למזבח בכל שנה, ולכן מטעם אחר לא מצי להיות עומר מחיטין דאם עשה עומר מחיטין תו לא הוי ביכורים למזבח שתי הלחם מחיטין, אבל לעולם אם עשה עומר משעורין אכתי אפשר דנוכל לעשות שתי הלחם שלא כסדרן, ושפיר הוי ביכורים מחיטין בשתי הלחם.

ומה שפירש רש"י בד"ה למזבח קאמרינן שלא יאכל מזבח, נראה לפרש דבריו שלא יאכל מזבח קודם להם דהיינו העומר חיטים חדשים, דאז שתי הלחם מחיטין לא הוה ביכורים לגבי מזבח, ולכן בעינן שיהיה העומר שעורין, ואילו היה כתוב ברש"י בלתי תיבת שלא אלא למזבח קאמרינן שיאכל מזבח, היה יותר מרווח כאמור, ודוק:

גמ' בעי רמי בר חמא שתי הלחם הנצה שריא או חנטה שריא וכו' תיקו. כבר הרמב"ם פסק בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין דין י"ט וך' הני תרי אבעיות דרמי בר חמא דספק הוא, עיין שם:

רש"י ד"ה השתא, לגבי תבואה שריין עומר ושתי הלחם בהשרשה תבואה הנשרשת קודם לעומר או קודם לשתי הלחם אף על פי שלא גדלה כלום. כצ"ל. ומדברי רש"י משמע דפירש הבעיא בפירות האילן כפשטא, אבל הרמב"ם פירש לה בתבואה כאשר עין רואה במה שפסק בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין דין ך' שכתב תבואה שהיתה בקרקע וחנטו עליה או שהנצו וכו', ולפי פירושו צריך להבין צדדי האיבעיא דקאמר אילימא הנצה דפירא וכו' השתא וכו', גם הרב לחם משנה כתב האי חילוקי פירושים בין רש"י להרמב"ם ודקדק על רבינו דקדוקים אחרים, אבל מה שדקדקנו להבין כפי פירושו גמרתין לא דקדק ולא ידעתי למה. והרב חק נתן כתב דמוכרח לומר שהיתה גירסא אחרת להרמב"ם[22]. אמנם ראיתי בספר אורים גדולים לימוד כ"ב וכ"ג דדקדק כאשר דקדקתי, ופירש סוגייתין אליביה היטב, עיין שם:

גמ' בעי רבא בר רב חנן חטין שזרען בקרקע וכו', דחצדינהו וזרעינהו קודם לעומר, ע"כ. פירוש דהשרישו אחר העומר וקצר דצריך עומר להתירו כדפירש רש"י בב"מ דף נ"ו ע"ב, ואחר כך זרע פעם אחרת מהו, ונשאר בתיקו. ועיין בהרמב"ם פרק עשירי דהלכות מאכלות אסורות דין ה', ומה שהשיגו הראב"ד ז"ל שפיר קא מתרצה הרב מגדל עז והרב כסף משנה שם, עיין שם:

תוס' ד"ה והאמר רבא כל דבר שבמדה וכו', אלא לפי מה שיעלה לפי חשבון בית כור מצומצם יפחות וינכה, עכ"ל. עיין בתוס' בב"ב דף ק"ד ריש ע"א ד"ה פחות כל שהוא, דכתבו משם ר"י יותר מרווח ממה שכתבו כאן:

ד"ה שדא ביה כדבעי ואתו סהדי וכו', אין מכחישין אותו במה שזרע אלא שאומר שאין לה דיי בכי האי שיעורא, עכ"ל. עיין בתוס' בב"מ דף נ"ו סוף ע"א, והכונה כמו שפירש הרב צאן קדשים שהמוכר מודה שלא זרע אלא חמשה רק שאמר שיש לה דיי בחמשה, והעדים מעידים שאין לה דיי בחמשה אלא בששה, וק"ל:

ד"ה פיל שבלע וכו', והיינו דטפח ליה התם בסנדליה וכו', מכל מקום וכו'. תוס' בב"ב דף כ"ב ע"א כתבו דקשיא ליה לר"ת אמאי לא נקיטו ליה שוקא הא בעיא זו לא איפשיטא, והכא הרגישו אמאי טפח בסנדליה. ונראה דהכל אחד הא בהא תליא הוה, וק"ל:

ד"ה דבלע הוצין וכו', ואם תאמר והא אמרינן בפרק בתרא דיומא זר שבלע (שיפין) [שזפין][23] של תרומה והקיא וכו'. ותירץ רבינו חיים דהתם לאו משום עיכול אלא לפי שכבר נתחללה התרומה וכו'. עיין בהר"ש בפי"א דאהלות (מ"ז ד"ה כדי) דהקשה כקושית התוס' ותירץ כתירוץ רבינו חיים, וכפי האי תירוצא סר קושית הרב תוספת יום הכפורים ביומא דף פ"א על ההיא דזר

הא כיון דמדאורייתא הוא כשר נמצא דאם הוא מביא מנחה אחרת הרי זה חולין בעזרה. 22. ומשמע מדבריו דכונתו דהרמב"ם לא גרס 'הנצה שריא או חנטה שריא', וכן כתב הרדב"ז בפשיטות וכתב דהרמב"ם גרס 'הנצה או חנטה שריא'. 23. וכן הוא לפנינו, ובתלמוד מהדורת אמשטרדם נדפס בטעות 'שיפון', ובמהדורה שלפני המחבר היה כתוב 'שיפין'.

שבלע (שייפין) [שזפין], והקשה מההיא דסוף פרק גיד הנשה דאכל חצי זית והקיאו וחזר ואכלו דחייב, וכן ראיתי בספר קול אליהו בסי׳ ט׳. אכן הקשה לתירוצם דהא ניחא דלא מחייבינן גם לשני לשלם קרן וחומש לכהן מפני שכבר נתחלל על ידי הראשון, אמנם אכתי קשה דהוה ליה לחייב את השני לשלם הקרן לראשון דהא לא חשיב כמעוכל, ואמאי לא חייבוהו אלא דמי עצים בלבד, והניחו בצ״ע. ברם אחר כך ראה בתוס׳ ישנים ביומא דהובא כל האי פילפולא בין קושית מהר״ם בסוף פרק גיד הנשה ותירוץ רבינו חיים ובין קושיתייה, ומה שתירץ שם בסוף דבריהם כתב דקשה להבינם, עיין שם.

ולך נא וראה בסוף ספר שיח יצחק חידושין במסכת יומא מהרב ינו״ן ז״ל (פפ: תוספות ישנים ד״ה זר) דף קע״ח ע״ב (במהדורת ליוורנו) דפירש כונתם בתירוץ האחרון דיש לחלק בין בשר וחלב (לשיפין) [לשזפין], דהכא דאלו אינם ראויים משהקיאה אותם, ולזה נוטה דברי רש״י ז״ל בשמעתין שכתב והם אינם ראויים עוד אלא להסקה, עיין שם:

ע״ב

תוס׳ ד״ה כלי גללים, במסכת שבת (דף ס״ג) **פירש בקונטרים אבן גלל, וכאן מוכיח שהם כלים של צפיעי בקר**, עכ״ל. טעות מפורסם הוא מה שציינו דף ח״נ, אלא צריך לומר דף י״ו ע״ב, כי שם פירש כלי גללים שייש, אבל בדף ח״נ פירש כמו הכא צפיעי בקר. אכן כל חי מרגיש אם כן רש״י ז״ל סותר דבריו מיניה וביה מדף י״ו לדף ח״נ והכא, ואמאי תוס׳ לא הקשו כך לרש״י דדבריו סתר״אי נינהו, אלא הקשו וכאן מוכח וכו׳. ויש לומר דבחכמה רמה הקשו כך מהגמ׳ דמוכח דאינו שייש, מלהקשות ליה דדבריו סותרים זה את זה, משום דאם היו מקשים כך היינו יכולים לתרץ דדברי רש״י לאו סתר״אי נינהו משום דסובר דכלי גללים הכי נקראו בין אותם של שיש ובין אותם של צפיעי בקר, אמנם מהגמ׳ דידן קשה את פירושו דלא מצינן כפי גמרתין לפרש כלי גללים כלי של שייש, דאי איתא לא הוה ממותק מידי בשמעתין מי הוי עיכול הוה ליה ככלי גללים וכו׳, דמאי דמיון מכלי שייש להא דצפיעי בקר, אלא ודאי מוכח שפיר דכלי גללים היא דוקא מצפיעי בקר ולא של שייש וקשה לרש״י דפירש בשבת דף י״ו של שייש, והניחם בקושיא. והרב משאת בנימין בסי׳ צ״ד כתב דהדר ביה רש״י ז״ל ממה שפירש שייש, ומינה מתורץ קושייתם, וכן כתבתי בספרי הקטן מדבר ציון חלק א׳ מערכת כף, עיין שם:

גמ׳ ומי איכא כהאי גונא אין כד עדי טייעא נחיתא ליה רום כיזבא חיטי בתלתא פרסי, ע״כ. כלומר אין הכי הוה דפעם אחד אירע לעדי טייעא שנפל בקרקע שלו מן העבים חטים רבים בגובה טפח אחד באורך תלתא פרסי של קרקעו, ואם כן ליכא לתמוה אם מצי להיות כך דמשכח שפיר דמיתרמי, וק״ל:

תוס׳ ד״ה חטין שירדו בעבים, פירש בקונטרס וכו׳. וקשה לר״ת וכו׳, אלא נראה לי דעל ידי נס ירדו בעבים, כי הנהו תרתי אטמתא דבפרק ארבע מיתות (דף נ״ט סוף ע״ג). וכונתו להקשות כפי פירוש רש״י דפירש דשתו העבים באוייקנוס, מאי קאמר הגמ׳ אלא לשתי הלחם ממושבותיכם אמר רחמנא לאפוקי חוצה לארץ דעבים שפיר דמי, ולזה הקשה ר״ת אמאי דעבים שפיר דמי וכי בשביל דהיו בעבים הותרו אפילו דיהיה מחוץ לארץ הלא ממושבותיכם בעינן וליכא, ואי מארץ ישראל וכי נאסרין בכך דקא בעי, לכן נראה לפרש דלא כפירוש רש״י דשתו החיטים באוקיינוס בעבים, אלא דירדו מן השמים החיטין על פי הנס כההיא דפרק ארבע מיתות דירד לר׳ שמעון בן חלפתא תרתי אטמתא בפני אריותא, ושפיר קא בעי הכא דילמא דחוץ לארץ דוקא אסור אבל מן השמים שרי, או דילמא אפילו אותן מן השמים אסור משום דבעינן ממושבותיכם דוקא, וק״ל.

והרב צאן קדשים הליץ בעד רש״י ז״ל ואמר דדייק רש״י ז״ל לפרש דשתה מימי אוקיינוס, משום דחזינן דקא בעי חיטין שירדו מן העבים ולא קאמר חיטין שירדו מן השמים. ומה שהקשה ר״ת וכי נאסרין על ידי כך, יש ליישב דהכי קאמר ממושבותיכם דוקא דהיינו משלך ולא מה שבלעו העבים משל אחרים וירדו, עכ״ל עיין שם[24]:

רש״י ד״ה שהביאה שליש, להכי נקט שליש דחשיב

24. ולכאורה צ״ב דהרי שתי הלחם הוא קרבן צבור ולעולם אינו בא משל כולם, וגם לא מסתבר שצריך לגדול ברשות הקדש, ואם כונתו שהקדש צריך לזכות בזה, אם כן מה חסרון יש בחטים שבאו בעבים, הרי בודאי מכיון שנשאבו לתוך העבים ונעשו שם הפקר, שפיר יוכל ההקדש לזכות בהם אחר כך. ועיין במהר״י קורקוס תמידין ומוספין (פ״ח ה״ג) שביאר שמדובר בידוע שבאו מארץ ישראל, ומכל מקום מבעיא לן שאולי משמעות הפסוק ׳ממושבותיכם תביאו׳ שאנו ניקח אותם מהמושבות ולא שיבואו בעבים. ועוד ביאר דמיירי דלא ידעינן מהיכן הם, ובהא גופא מבעיא לן האם אפשר להביא חטים שהם ספק מארץ ישראל ספק מחוץ לארץ. והרדב״ז תירץ דמיירי שהם באו מן האיים שבהם למערב ארץ ישראל, וספק הגמ׳ האם הם בכלל מושבותיכם או לא.

גמר פירי, דאי מקמי הכי עקרה הויא כשחת בעלמא ולא מהני עומר למישרייה, עכ״ל. לא הבנתי דברי קדשו שאמר דאי מקמי הכי וכו׳ לא מהני עומר למישרייה, הלא ממתניתין דלקמן (ע.) דקתני אם השרישו קודם לעומר העומר מתירן, נראה בהדיא דסגי בהשרשה ולא איצטריך שיהיה שיבולת שהביאה שליש, וכמו דפריך גם כן לעיל (ע״ח) לבעיא (דרב חמא) [דרבא בר רב חנן] בחיטין שזרען בקרקע וכו׳, היכי דמי אי דאשרוש תנינא אי דלא אשרוש תנינא, הרי דעיקר היא השרשה ולא בעינן שיבולת שהביאה שליש כדמפרש רש״י ז״ל דאי לא הביאה לא מהני ליה עומר למישרייה, אלא אפילו דלא הביאה סגי היכי דאשרוש, וכן לקמן בריש דף ע״א משמע הכי במה שאמרו האמוראים להשיב מאי דבעי ר׳ אלעזר לר׳ יאשיה, וכפי מה שפירש רש״י ז״ל עצמו גם כן, וצריך לי ישוב.

שוב ראיתי בספר חק נתן דהרגיש מזה על רש״י ז״ל ואמר, דהא דתנן אם השרישו וכו׳ העומר מתירן היינו אם הניחן מחוברים בקרקע עד שנגמר, עיין שם, ואף על גב דלפום הנראה האי חילוקא מוכרח הוא לומר לרש״י ז״ל[25], מכל מקום הוה ליה להביא איזה ראיות לקיים מאמרו, יען כי אנחנו רואים בספר כסף משנה בהלכות מאכלות אסורות פרק יו״ד דין ה׳ דנקט דברי הרמב״ם בריש אמיר להביא את מקורו שרטט וכתב, וכן שיבולת שלא הביאה שליש כנראה דהכי הוה גריס בהרמב״ם ובגמרתין, וכעת צריך לי בירור. ועיין מה שאכתוב לקמן (ע״ח.) על מתניתין אמר ר׳ יהודא אימתי וכו׳:

תוס׳ ד״ה דאמר ר׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן ילדה שסיבכה בזקנה וכו׳, התם בדליכא פירות והכא בדאיכא פירות, ומה שגדל אחר כך מוכח כאן שהוא היתיר וכו׳. פירש הרב צאן קדשים הפירות שגדלו אחר שסיבכה מוכח שהם מותרים מדקתני אפילו הוסיף במאתים, משמע דוקא אותן פירות שהיו קודם שסיבכה ואחר כך הוסיפו אותן הפירות בעובי לאחר שסיבכה לא בטלו, אבל פירות שגדלו אחר שסיבכה בטלה, כמו דאמר ר׳ יוחנן התם דביטלה באם לא היו פירות בילדה קודם שסיבכה, עכ״ל:

בא״ד ומשני דמתניתין דהתם כגון ילדה בילדה, עכ״ל. הקשה הרב הנזכר למה ליה לאוקמי ילדה בילדה, לוקמי ילדה בזקנה ובדאיכא פירות קודם שסיבכה ולא ביטלה וחייבת בערלה ויש בהן דין רבעי[26], והניחו בצ״ע. ואפשר לתרץ כמו שתירץ הרב חק נתן דמתניתין סתמא קתני אחד הנוטע דמשמע בין יש בו פירות בין אין בו פירות חוזר עליו, עיין שם:

ד״ה בצל ששתלו בכרם וכו׳, ואם תאמר והתנן המעביר עציץ נקוב בכרם וכו׳. ויש לומר דשאני התם כדדרשינן בפרק כל שעה כתיב המלאה וכו׳ הוסיף אין לא הוסיף לא, עכ״ל. הקשה הרב הנזכר היאך בעי למיפשט הכא מבצל ששתלו בכרם דבתר עיקר אזלינן, דילמא שאני כלאי הכרם דכתיב הזרע זרוע מעיקרא בהשרשה, משום הכי אזלינן בתר עיקר, ויש ליישב, עכ״ל. ואפשר לדחוק ולומר דאעיקרא הוה סבירא ליה דלא שנא ודמיא לכלאי הכרם. ועיין בהר״ש (פ״ג) [פ״א] דערלה משנה ה׳:

בא״ד ואם תאמר ומאי קא מבעיא ליה וכו׳, עד סוף הדיבור. הר״ש ז״ל שם הקשה כמו שהקשו תוס׳ לפנינו ולא תירץ כלום, עיין שם:

דף ע׳ ע״א

תוס׳ ד״ה ליטרא בצל שתיקנו וכו׳, צריך לישב דלא תיקשי וכו׳ ליטרא מעשר טבל שזרעה בקרקע וכו׳. עיין בנדרים דף ח״נ ע״ב, ומה שפירש רש״י ז״ל שם. והיינו דהורם ממנו תרומה ומעשר ראשון, אבל הלוי לא הרים תרומת מעשר והוי טבל לגבי דידיה. וכונתם כמו שפירש הרב צאן קדשים דצריך להתיישב בין הנושאין, דהתם משמע אבל מיניה וביה לא, והכא קתני מתעשר לפי כולו ולא קתני ממקום אחר משמע אפילו מיניה וביה. ולפי מאי דמסיק התם בדף נ״ט ע״ב דכל היכא דטרח בהיתרא בטל ההיתר ברוב והוי הכל אסור, לא קשיא מידי כיון דהיתר בטל והוי כאיסור אפילו מתעשר מיניה וביה לא הוי מפטור על

25. וכן יישב השיטה מקובצת אות ג, וביאר שמה שכתוב שאם השרישו קודם העומר העומר מתירן היינו דוקא בתנאי שלא יעקור, אבל באופן שעקר קודם הבאת שליש הוברר שאינם גידולים של קודם העומר שהרי הפסיק את גדילתם. וכעין זה יישב הקרן אורה דהשרשה קודם העומר מועילה רק להתיר את מה שגדל מכח השרשה זו, אבל אם עקר לאחר ההשרשה וחזר ונטע הגדל מכאן ואילך לא יותר כיון דבכה״ג התוספת לא נגררת אחרי העיקר, ורק אם גדל כבר שליש מבעיא לן דשמא תועיל ההשרשה והגידול של השליש לגרור את התוספת שתתווסף לאחר מכן. וכיוצא בזה ביאר השפת אמת, דפחות משליש הזריעה החדשה בודאי נחשבת כזריעה חדשה. והקרן אורה בנדרים (נט. ד״ה ודרך אגב יש) יישב באופן אחר דלכך בעינן שליש, משום דבפחות מכן אינו יכול לחזור ולזרוע כי זה אינו מצמיח.

26. המים קדושים תירץ שודאי מי שיש לו פירות רבעי אינו חוזר מעורכי המלחמה, ורק מי שיש לו נטיעות שחייבות ברבעי חוזר, וממילא כאשר הרכיב ילדה בזקנה אף אם יש בילדה פירות אינו חוזר מעורכי המלחמה, דאף שהפירות עצמם מחוייבים ברבעי מכל מקום

החיוב, ולא דמי לליטרא דמעשר טבל, עכ״ל. ועיין בספר חק נתן שכתב דקשיא להו להתוס׳ אמאי לא פשיט מהא דתניא ליטרא מעשר וכו׳ דגם העיקר בעי הדר עשורי, ובדבר שאין זרעו כלה מיירי דליכא למימר התם היינו זריעתו, דליטרא מעשר קתני סתם דמשמע דגם בדבר דלא[ו] היינו זריעתו, עכ״ל:

גמ׳ בעי רבי אבהו שיבולת שמרחה בכרי ושתלה וכו׳. אמר ליה כי תניא ההיא לענין אחיובי מיתה וחומש דאי תליש ואכיל תלוש הוא, ואי גחין ואכיל בטלה דעתו אצל כל אדם. ופירש״י ולא הוי אכילה. מכאן קשה לרש״י בסוכה דף ל״ז ע״ב עלה דההיא דאמרינן אתרוג במחובר אסור להריח, ופירש״י (ד״ה אכל) דכיון דלאכילה קאי כי מירח לה מינשי ותליש ואכיל ליה, ואף אם אכלו במחובר אין לך תלוש גדול מזה, והלא הכא חזינן דלא מיקרי תלוש כדי לחיובי ליה בתרומה מיתה וחומש. וכן ראיתי בספר בתי כהונה ח״ב[27] בחלק בית אבות דף (ז״ך) [כ״ו] סוף ע״ב וג׳ דהקשה כן, ותירץ דבתרומה האיסור הוא האכילה ולא תלישה, וכיון שזה אינה רגילות אכילה בטלה דעתו דבמחובר לא אכלי אינשי ואין זו אכילה שאסרה תורה אבל תלישה מיהא הויא, אבל גבי שבת האיסור הוא התלישה והרי תולש על כל פנים, ואף על גב שאין זו דרך תלישה סוף סוף התלישה הא קמן[28].

ובסוף דברי קדשו כתב דכדי שלא להוציאו חלק תירץ כן, יען הראה לו הרב המובהק מהר״י אלפאנדרי בספר רב יוסף ממהר״י קצבי דלא איתנח ליה, עיין שם. ונראה טעמו דהא בהא תליא אי חשיב תלישה אפילו שתלש שלא כדרכו וכלאחר יד, אם כן כשיאכל בכהאי גונא תרומה יחשב מידי דתלוש ויהיה חייב ואמאי פטור, והדרין להקשות לרש״י בסוכה משמעתין, ועדיין צריך ישוב. ואחר זמן נדפס ספר שמן המר ובחלק יו״ד סי׳ י״ג הביא קושיא זו ותירצה כתירוץ הרב הנזכר, עיין שם:

תוס׳ ד״ה ביצי נבלת העוף וכו׳, אלא התם מיירי בגמורות שנגמר חלמון שלהם, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים, ומשום הכי לא הוי כבשר וטהור:

מתניתין החיטין וכו׳ ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר, ע״כ. לכאורה היה נראה דמתניתין היא ר׳ מאיר דלעיל בדף ס״ז ע״ב דתני משקרב העומר וכו׳ יוצאין ומוצאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח קלי שלא ברצון חכמים כיון דאסור לקצור מלפני העומר, בין אם נפרש מתניתין כר׳ יונה דפירש קודם קצירת העומר, בין דנפרש כר׳ יוסי בר זבדא דפירש קודם הבאת העומר משום דחיישינן דילמא אכיל, והוי מחלוקת ואחר כך סתם, וידוע דמחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם, ותהוי הלכתא כר׳ מאיר, ואם כן היאך פסקו הרמב״ם ורבינו עובדיה לעיל כר׳ יהודא ולא כר׳ מאיר.

והרב שושנים לדוד הרגיש לעיל הרגש אחר אמאי פסקו כר׳ יהודה כיון דקיימא לן הלכה כר׳ מאיר בגזרותיו, ותירץ באחד מן התירוצים דמשנה דלקמן ז׳ וח׳ אזלא כר׳ יהודא. וקשה אצלי מאי אולמיה דהא מהא מתניתין דידן נמי סתמא היא והוי כר׳ (יהודה) [מאיר] ולמאן סמכינן, אלא ודאי כדי לתרץ הכל מוכרח לגרוס גירסא אחרת במתניתין שלנו כמו שכתב הרב תוספות יום טוב בריש מסכת חלה אסורים בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח, וכמו שהגיה כאן הרב בעל ברכת הזבח לקמן בגמ׳ ע״ב, והכריח מדברי תוס׳ דלקמן בד״ה קודם דגרסינן איפכא ממה שהוא לפנינו, וכמו שאכתוב בעזרת השם, והוה מצי גם כן להכריח מפסק הרבנים הנזכרים דפסקו כר׳ יהודה כאמור. ברם אכתי אית לן למידק שתי דקדוקים במתניתין חדא אמאי תני הכא פעם אחרת מאי דכבר תני בריש מסכת חלה, וכי תימא התם תני לה בשביל חלה והכא תני לה בשביל החדש, קשה אמאי לא תני הכא בריש הפרק כמו התם בריש מסכתא, וצריך לי ישוב:

תוס׳ ד״ה תנא כוסמין מין חיטין וכו׳, וכולן זוגי[29] קתני משמע דהנך הוי כלאים, עכ״ל. עיין ברבינו עובדיה בריש מסכת כלאים דפירש כך כל השנויין במשנה זוג זוג אינם כלאים זה בזה, אחד מזוג זה ואחד מזוג זה הוי כלאים זה בזה, עיין שם:

ע״ב

בא״ד ועל חנם דחק דמתניתין היא כמו כן שנויה בריש חלה. כצ״ל[30]:

בא״ד רבי יוסי אומר לה סתם, עכ״ל. בהר״ש ריש מסכת כלאים הביא הירושלמי (ריש מסכת חלה) וקאמר דמשני ר׳ יוסי אומר לה סתם ר׳ יונה בשם ר׳ יוחנן תמן בנשוך והכא בבלול וכו׳, ופירש ר׳ אליהו ז״ל

על פירות לבד אין חוזר מעורכי המלחמה. 27. בחלק מהמהדורות זה ח״ד. 28. וכעין זה יישב התבואות שור שבת עג: ד״ה רא״א, עיין שם. 29. לפנינו ׳זוזי׳, ופירש הצאן קדשים דהיינו ׳זוגי׳, ויתכן שהמחבר נקט מיד הפירוש. 30. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יז

(פירוש מהר"ם פולדא שם) ר' יוסי אומר סתם דלא אמרו משם ר' יוחנן, עיין שם:

גמ' ואסורין בחדש מלפני הפסח מני הני מילי, אמר ריש לקיש אתיא לחם לחם ממצה. הכא נמי צריך להפך הגירסא וכמו שנראה בהדיא ברש"י ז"ל, וכך צריך לומר ואסורין בחדש מלפני העומר, מנא הני מילי וכו' אתיא לחם לחם ממצה, ועיין בתוס' ד"ה מאי קודם לעומר:

תוס' ד"ה אתיא לחם לחם ממצה, פירש בקונטרס וכו', וקשה דהוה ליה למידק כדדייק לעיל וכו'. אלא נראה דאיצטריך לרבות חמשת מינין וכו'. כונתם פשוטה דלא ניחא להו לפרש כדפירש רש"י דבעי מני הני מילי דהני אין ולא אורז ודוחן, דאם כן הוה ליה למיבעי כלישנא דלעיל בריש העמוד, אלא הכונה היא דבעי לחמשת מינין גופייהו דקתני אסורין בחדש וכו' דמשמע דקאי אכולהו, וקא בעי בשלמא שעורין תינח דמייתי עומר מיניה, אבל שאר מינין מנא לן. ומשני אתיא לחם לחם וכו' מה לחם דמצה מכולהו חמשת מינים, אף לחם דחדש מכולהו חמשת מינים, וק"ל:

ד"ה מאי קודם לעומר וכו', עד סוף הדיבור. עיין בתוספות יום טוב ובספר ברכת הזבח שציינתי לעיל ובספר צאן קדשים:

דף ע"א ע"א

גמ' אי הכי אף על גב דלא השריש וכו'. כלומר בשלמא אי אמרת כשאר אמוראים דלעיל ליכא להקשות קושיא זו אף על גב דלא השריש, אבל לדידך דילפת מאשר תזרע משעת זריעה, קשה אם כן אפילו דלא השריש. ומשני ליה סודני בשדה כתיב, וק"ל:

רש"י ד"ה סודני, תלמידי חכמים מלשון סוד ה' ליריאיו. לישנא אחרינא רב פפא רמי שכרא הוה וכו'. כפי שתי פירושים סודני קאי לרב פפא, דרבא אמר ליה כך וקרא לו בלשון זה סודני, וק"ל:

מתניתין קוצר לשחת מאכיל בהמה, ע"כ. עיין בספר שושנים לדוד שהרגיש אמאי שינה כאן התנא הלשון ותני קוצר ולא קתני קוצרין כמו שהתחיל מתניתין, ודחק לתרץ:

שם אמר ר' יהודה אימתי בזמן שמתחיל עד שלא הביא שליש, ע"כ. הרמב"ם בפירושו ואבתריה רבינו עובדיה פירשו עד שלא הביא שליש האחרון של גמר בשולה, אבל בחיבורו בפ"ו דהלכות תמידין ומוספין (הט"ו) נקט בסתם כלישנא דמתניתין דמשמע שליש הראשון. וכבר קדמני הרב ברכת הזבח להקשות מנא להו לפרש כן[31], והביאו גם כן הרב קול הרמז, ותריץ יתיב ממאי דאמרינן בר"ה דף י"ג ע"א גבי עומר ראשון שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ, עיין שם.

ומה שדחק הרב שושנים לדוד לתרץ ופריש לה בחורפא מלמעלה למטה דשליש האחרון של זה הנקרא שחת הרי הוא שליש הראשון של התבואה הראויה, לא ברירא כל כך דברי הרבנים הנזכרים זלה"ה שאמרו האחרון של גמר בישולה[32], ודוק. ולי הצעיר קטיל קני אמינא דסברי רבנן דהשחת נקרא קודם שליש האחרון של בישול, אבל קודם שליש הראשון לא הוי אפילו שחת דאינו ראוי למאכל בהמה, ואיכא קצת סמך מדברי רש"י לעיל דף ס"ט ע"ב ד"ה שהביאה שליש, אם נפרש דברי קדשו שליש האחרון דכל היכא דלא הביא שליש הראשון לא הוי אפילו שחת ואינו ראויה למאכל בהמה, ועיין מה שכתבתי לעיל על דבריו:

שם מפני בית האבל ומפני ביטול בית המדרש. עיין במפרשי המשניות טעמא דהתנא נקט זה קודם זה ומר אמר חדא ומר אמר חדא:

שם ודוחה את השבת. עיין מה שאכתוב לקמן בעזרת השם בסוף הפרק:

גמ' ההיא לא מצית אמרת מדר' יוחנן, ע"כ. רש"י פירש דאמר לעיל אתיא ראשית ראשית מחלה. והרואה יראה דלעיל בדף ס"ז ע"א אמרינן בגמ' דר' יהודא גמרי ראשית ראשית מחלה, ולא חזינן דר' יוחנן אמרה[33]:

שם מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר' יהודא, ע"כ. שמעינן מהא דמתניתין ר' יהודא היא דקתני אנשי יריחו קוצרים ברצון חכמים, דוק מינה דשאר אינשי לא היו יכולים לקצור, אם כן אמאי קתני לעיל בדף ס"ז ע"ב יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהוא מלא קמח וקלי דהיה ברצון חכמים, הלא כדי שתהיה קמח היה צריך לקצור קודם קצירת העומר. ואפשר דאין הכי נמי דוקא אחר קצירת העומר היו קוצרים והיו זריזים, ושפיר אחר הקרבת העומר היו יוצאים ומוצאין קמח בשוקי ירושלים, ומתניתין דידן מצינן

והצאן קדשים. 31. דקאי על שליש אחרון [אמנם יע"ש שמקשה רק על הברטנורה מנא ליה לפרש כן דלא כהרמב"ם בחיבורו, ולא הביא את דברי הרמב"ם בפירושו]. 32. היינו שבלשון הרמב"ם והברטנורה שכתבו 'עד שלא הביא שליש האחרון של גמר בשולה' לא משמע שהכונה לשליש האחרון של השליש הראשון, רק משמע שהכונה כפשוטו לשליש האחרון ממש. 33. צ"ב דלהדיא איתא כן

למימר דאתיא שפיר כותיה דר׳ יהודה, וכמו שכתב הרב שושנים לדוד לעיל כאשר ציינתי (שם ד״ה ר׳ יהודה) משמיה ודלא כר׳ מאיר:

תוס׳ ד״ה קוצרים בית השלחין, פירשתי לעיל, עכ״ל. היינו לעיל בדף ס״ח ע״א, עיין שם:

ד״ה מרכיבין דקלים כל היום, בפרק מקום שנהגו (דף ג״ו) **מפרש רש״י דמנחי כופרא דיכרא בגו נקובתא. ותימא דהתם לעיל** (בדף ג״ן) **אמרינן גבי ר׳ אילעאי וכו׳ ופירש בקונטרס שם דקלים זכרים שאין נושאין פירות וכו׳.** מה שהביאו בתחילה פירש״י מדף נ״ו הוא לשון אחר שכתב שם, ומה שתמה מדבריו בדף ג״ן ליתא בפירוש רש״י שלפנינו, וכמו שכתב גם כן הרב צאן קדשים דכפי גירסתינו ליכא שום קושיא, דהתם קאמר דאינם מתבשלין בו עולמית, ומשמע דנושאין פירות אלא דאינן מתבשלות מה שאין כן הנקבות, וק״ל:

בא״ד מעשה באחד שראה דקל אחד אמר להם לדיקלים שבירחו מתאוה, והביאו יחור וכו׳. פירוש אמר להם לקוצצי דקלים, שלדקלים שבירחו מתאוה, וק״ל:

ד״ה וכורכין את שמע, בפרק מקום שנהגו מפרש רב יהודא אומרים שמע ישראל ולא היו מפסיקין. כצ״ל, דהכי איתא התם בדף נ״ו ופירש״י דלא היו מפסיקין בין אחד לואהבת, והם ז״ל מפרשים התם והכא דלא היו מפסיקין בין ישראל לה׳, דמשמע דאומר לשם שישמע ישראל ויענם, ואינו כן אלא איפכא שאומר לישראל כי ה׳ אלקינו ה׳ אחד, ודוק. ועיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים:

ד״ה וקוצרים לפני העומר, יש ספרים שכתוב בהן בדברי ר׳ מאיר קוצרין וגודשין וכן בתוספתא, ובשלא ברצון חכמים תנו ונותנין פאה לפני הירק וכו׳. כלומר בחלוקה וברצון חכמים דתני הברייתא יש ספרים דגורסין גם כן וקוצרין וגודשין, וכן הוא בתוספתא קוצרים וגודשין ברצון חכמים. וכבר הרב ברכת הזבח כתב דבתוספתא שלפנינו בפסחים לא חזינן גירסא זו, אלא קוצרים לבד בדברי ר׳ מאיר ולא גרסינן וגודשין נמי, עיין שם. אכן בהדי(א) תוספתא לא חזינן מידי מאי סבירא ליה ר׳ מאיר בגדישה:

ע״ב

בא״ד ועוד כי דייק וכו׳, הוה ליה למידק מאן שמעת ליה דאמר גודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ר׳ יהודא, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים כונתם, אלא על כרחין דלר׳ מאיר נמי גודשין שלא ברצון חכמים, עיין שם:

תוס׳ ד״ה ומתירין גמזיות של הקדש וכו׳, ואם תאמר ויחללו וכו׳. ויש לומר דאסרו בקונם, וכן יש לפרש מסותא דשנים אוחזים. אי נמי דוקא וכו׳. כונתם להקשות אמאי מיחו הכא להתיר גמזיות של הקדש, יאמרו דיחללו שוה מנה על שוה פרוטה ולא ימחו, דבזמן הזה שרי אפילו לכתחילה. ותירצו דאיירי בקונם, וכן ההיא מסותא פירושו מרחץ דבב״מ דף ו׳ ריש ע״ב, דהוה מנצו עלה בי תרי וקם חד מינייהו אקדשה פרשי מיניה ר׳ חנניה ור׳ אושעיא וכולהו רבנן, ואמאי פרשו יחללו שוה מנה על שוה פרוטה, אלא מוקמינן ליה דמיירי בקונם, ומשום דהאי תירוצא דחיק הוא להוקים התם כך דמיירי בקונם, לכך תירצו עוד אי נמי דוקא בעלים וכו׳, וק״ל:

ד״ה ונותנים פאה לירק וכו׳, ואם תאמר והא כיון דהוי הפקר פטור ממה נפשך, עכ״ל. פירוש כיון שאין פאה נוהגת בירק ואם היה נותנים הוי כאלו הפקרו לעניים הוי הפקר ופטור מן המעשר, ותירצו דבעינן הפקר שוה בין לעניים בין לעשירים ולא לעניים לחודיה כדסברי בית הלל. ושוב כתבו ופאה דפטור לבית הלל כדדרשינן בספרי וכו׳, כונתם היא להרגיש כפי מה שתרצו דהפקר לבית הלל בעינן בין לעניים בין לעשירים, אם כן מאי טעמא בפאה עצמו שרי הא מפיק לה ממעשר, ולא מצינן למימר טעמא משום הפקר, דהא הפאה אינו אלא לעניים ואיהו בעי הפקר בין לעניים בין לעשירים. ותירצו מטעמא אחרינא היא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה וכו׳, ובספרי הכי מיתניא בסוף פיסקא מקצה שלש שנים בפרשת ראה, יכול אפילו לקט שכחה ופאה יהיו חייבים במעשר, תלמוד לומר ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך דברים שאין לו בהם חלק ונחלה עמך אתה נותן לו יצאו אלו שיש לו בהם חלק ונחלה עמך, ע״כ. ופירשו תוס׳ בפסחים דף ז״ן ע״א יצא זה שיש לו ללוי חלק בהן שאם הוא לוי עני נוטל פאה, עיין שם:

ד״ה הנחל והשלולית וכו׳, מפרש בירושלמי כל שהיא מושכת, נחל אף על פי שאינו מושך, עכ״ל. בירושלמי הכי גרסינן שלולית כל שהיא מושכת נחל אף על פי שאינו מושך נתכוון, ע״כ, ופירושו שאינו מושך במתכוין[34]:

לעיל ע:. 34. אך בדברי התוס׳ בהמשך משמע דגרסי ׳אע״פ שאינו מושך, מכיון דתנינן וכו׳, וכן הגירסא לפנינו בירושלמי.

בא"ד ופריך התם מכיון דתנן דרך היחיד וכו', ונראה דגרסינן איפכא דזו אינה קושיא וכו', עד סוף הדיבור. עיין בהר"ש בהרע"ם ובתוספות יום טוב ריש פרק ב' דפיאה:

ד"ה אלא אי אמרת וכו', ואם תאמר ולימא מתניתין וכו'. ויש לומר דהתם אפילו חדש לא מהני. אי נמי אהא לא הוה צריך לאשמועינן. אי נמי אין לחלק בין הביא שליש לעומדת לקצר, עכ"ל. נראה לי דרצו לומר כל הסברות בהני ג' תירוצים שתירצו וכולם הפוכות זו מזו, והם הקדימו לומר כל הני כדי דלא יבואו אחריהם ולישדו בהו נרגא באחד מתירוצם ויאמרו איפכא מסתברא, דגם הם זלה"ה ברוב חכמתם הרגישו כל מה שיכולים אחרים לתרץ והם הקדימו, וחדא מינייהו נקטינן לתרץ שפיר קושייתם דהא והא מקום איכא בראש לומר ולתרץ, וק"ל:

ד"ה אימור דשמעת ליה וכו', ופירש שם בקונטרס קוצר לשחת להאכיל לאדם, ומאכיל לבהמה חיטין גמורין, והקשה ר"ת וכו', עד סוף הדיבור. שם בפסחים דף כ"ג ליכא ברש"י בד"ה קוצר לשחת להאכיל לאדם כמו שכתבו לפנינו משמו, רק במאכיל לבהמה פירש אף חיטין גמורין על ידי קיטוף, ועיין מה שכתבו תוס' התם:

ד"ה לאדם מי שמעת ליה [וכו', דאם כן הוה להו תלתא תנאי]. פירוש אפילו לר' יהודא וכו' (עד סוף הדיבור)[35]. כונתם פשוטה כאשר קדמני הרב צאן קדשים דאפילו לר' יהודה משמע הכי, מדקאמר שהתחיל עד שלא הביא שליש, משמע דשרי אחר כך לקצור אף לאחר שהביאה שליש, ומכל שכן לר' שמעון, ובפסחים שם כתבו תוס' מדר' שמעון דייק, עכ"ל:

דף ע"ב ע"א

תוס' ד"ה סבר לה כותיה בחדא, בכהאי גונא הוי מצי לשנויי לעיל דאמר בשיטת ר' יהודא. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם דסבר ליה בחדא דבלא הביא שליש לא הוי קצירה, ופליג עליה בחדא דאלו ר' יהודא סבירא ליה דוקא לבהמה אבל לאדם הוי קצירה אפילו לא הביא שליש, ולר' מאיר אפילו לאדם לא הוי קצירה. ובזה שקטה מה שכתב הרב ברכת הזבח דלא גרסינן בשיטת משום קושיא לאדם מי שמעת ליה, ואיפכא מסתברא דגירסת בשיטת ר' שמעון לא ניחא משום קושית מתניתין אהדדי כדלעיל, עכ"ל.

ומאי דסיימו תוס' ואיכא השתא שלשה תנאי, פירש גם זה הרב הנ"ל (פאן קדשים) דלר' יהודא אפילו לבהמה דוקא עד שלא הביא שליש לא הוי קצירה ומשהביא שליש הוי קצירה, ור' שמעון סבירא ליה דכל לבהמה אפילו הביא שליש לא הוי קצירה, ור' מאיר סבירא ליה אפילו לאדם בפחות משליש לא הוי קצירה כיון דלשחת הוא, עכ"ל:

ד"ה קצירכם וכו', בפרק כל שעה דריש קצירכם וכו'. עיין מה שתירצו שם, ועיין בספר טירת כסף (פרשת אמור דרוש ג') דף קפ"ט ע"ג:

ד"ה כריכות, פירש בקונטרים אלומות, ואי אפשר לומר כן כדמוכח בפרק אלו מציאות (דף כ"ג), עכ"ל. כונתם דהתם קחשיב כריכות בפני עצמו ואלומות בפני עצמו, וכן פירש הרב הנזכר, והוסיף דלפי מה שפירש"י במתניתין אלומים קשורים לא קשיא מידי, דהתם דקחשיב אלומים בפני עצמו, היינו אם אינם קשורים אלומים גדולים כמו שפירש רש"י התם, וכריכות אלומים קטנים קשורים, עכ"ל[36]:

גמ' מאי טעמא דכמה דאפשר לא טרחינן, ע"כ. לא המתקתי האי טעמא, דבשלמא לעיל בריש פירקין (סג:) גבי י"ד שחל להיות בשבת דאמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דמפשיט את הפסח עד החזה, שייכא שפיר אותו טעמא דכל היכא דאפשר לא טרחינן מפני שהוא שבת כדפירש רש"י התם, אבל הכא מה איכפת לן אי טריח או לא כיון דבחול עסקינן, וכמו דמשמע מפסק רבינו בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין דין י"ו, דבתר דפסק דינא דמתניתין תבואה שלא הביאה שליש דמותר לקצור, וכן מפני הנטיעות ומפני מקום בית האבל ומפני בית המדרש, כתב ואף על פי שמותר לקצור לא יעשה כריכות וכו', וצריך לי ישוב[37]:

שם תנו רבנן ואם תקריב מנחת ביכורים, מה תלמוד לומר לפי שמצות העומר וכו' תלמוד לומר תקריב תקריב כל שהוא וכו'. בספרי (מורת כהנים, פר' ויקרא דיבורא דנדבה פר' יג פט"ו) לא איתמר הא בריש קרא על ואם תקריב מנחת ביכורים כדמשמע הכא בברייתא שלפנינו

35. הלשון כאן מועתק מלשון הצאן קדשים, עיין שם. 36. והטהרת הקודש תירץ שלדעת רש"י שם 'כריכות' כולל גדולות וקטנות, אמנם כאשר מזכירם ביחד כריכות ואלומות, אזי לעולם כריכות הן הקטנות והאלומות הן הגדולות. 37. ואמנם יעוין ברבינו גרשום שכתב וז"ל 'לא טרחינן לעשות כדרכו לפני העומר משום שינוי', ומשמע דמפרש דהלשון לא טרחינן הוא לאו דוקא רק לסימנא בעלמא, דלמעשה זהו

ובפירש״י (ד״ה מה מ״ל) דבעי מה תלמוד לומר משום דהא כתיב בספיה דקרא תקריב מנחת ביכוריך, אלא אסיפא דקרא גופיה תני התם תקריב מנחת ביכוריך מה תלמוד לומר לפי שנאמר וכו׳, וזה ניחא טפי דאי כפי הברייתא שלפנינו בתר דדרש תקריב דרישא דקרא מה ידרש בתקריב דסיפא דקרא[38], וצריך ישוב:

שם ואפילו בשבת ואפילו בטומאה. הכא ליכא למידק בתיבת ואפילו בוא״ו כמו שכתבו תוס׳ לעיל בדף (ו׳ סוף ע״א) [מ׳ סוף ע״ב] דמורה תרתי מילי, דשאני הכא מהתם, דהתם במילתא חדא תני ואפילו בוא״ו אף על גב דלא קדים דין אחר, ולכן כתבו דתיבת ואפילו בוא״ו רומז תרי מילי, מה שאין כן הכא דהוי בתר דינים אחרים שייכא שפיר למיתני ואפילו בואו אפילו דאינו אלא אותו דין לחודיה דקאמר כמו הכא שבת וטומאה, וק״ל:

תוס׳ ד״ה מנין שאם נקצר ביום כשר ודוחה את השבת, לר׳ אליעזר דאמר דאפילו אפשר לעשות מערב שבת דוחה את השבת ניחא, אבל לר׳ עקיבא לא וכו׳. כונתם לפרש הברייתא דבעי מניין שאם נקצר ביום דכשר ודוחה את השבת, דכפי סברת ר׳ עקיבא בעי מנין דדוחה שבת, דאי לר׳ אליעזר דפליג עליה במסכת שבת ניחא דדוחה אף על גב דאפשר לקצור ביום, כמו דבר שאפשר לעשות בערב שבת כגון איזמל לצורך מילה וכו׳ דדוחה את השבת, אבל לר׳ עקיבא לא יתכן לומר כן, דאם סבירא ליה הכא בנקצר ביום דכשר אף על גב דמצותו בלילה, ודאי דאינו דוחה לדידיה שבת לקצירה, אלא צריך לומר דדוקא להקרבה דוחה, וקא בעי הברייתא מנא ליה ומשני מתקריב. ואם תיקשי אמאי יליף הברייתא מתקריב ולא ממועדי ה׳ כדיליף לקמן (ע״ב), זה אינה קושיא דלאו דוקא היא כדחזינן מילפותא דאפילו בטומאה דיליף מתקריב ולקמן (שם) יליף לה ממועדי ה׳, וק״ל:

ד״ה אף דלילה ביום לא, על כרחין ביום שלמחרת קאמר, דאי ביום שלפניו הרי הקטר חלבים דכשרים ביום שחיטתן. ותימא וכו׳. כונתם לפרש דמאי דדייקינן ביום לא רצה לומר יום שלמחרת דאי יום שלפניו כשר, כדחזינן בהקטר חלבים ואברים דאף על גב דמצותו בלילה אם הקטירו ביום עצמו ששחטן דהוי לפני הלילה כשר, אם כן מאי פריך למתניתין דתני נקצר ביום כשר, נימא דפירושא דמתניתין דתני ביום כשר היינו יום שלפניו דומיא דהקטר חלבים ואברים ושפיר תני לה, ותירצו מה שתירצו דמוכרח לפרש מתניתין יום שלאחריו דומיא דקצירה וספירה דלעיל דף ס״ז ע״א ושפיר פריך.

ומה שהקשה עליהם הרב צאן קדשים ואמר דדבריהם אינם מובנים אצלו, דמאי ראיה מהקטר חלבים דכשרים ביום ובלילה לאפוקי קצירת העומר דסלקא דעתין דביום לא, והניחו בצ״ע, אחר המחילה רבתי לא הבנתי, דלעולם גם התוס׳ יודעים דהקטר חלבים ואברים מצותן בין ביום בין בלילה, אך ממאי דדייק הגמ׳ בפירכא קתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום נמי לא, הכריחו דאינו כל כך קושיא משום דמצינן לשנויי אין הכי נמי לילה דומיא דיום ליפסול ביום שלאחריו ולא ליום שלפניו, והראיה מהקטרת חלבים ואברים דמצותו בלילה וביום שלפני הלילה כשר וביום שלאחר הלילה פסול, והכי נמי נימא בעומר דיום שלמחרתו פסול וביום שלפניו כשר, ואף על פי כן שפיר קתני ודוחה את השבת דאי לר׳ אליעזר שפיר נפרש לה לקצירה ואי לר׳ עקיבא להקטרה וכמו שכתבו בדיבור הקודם, אלא ודאי מוכרח לפרש נקצר ביום דקתני יום שלמחרתו קאמר כמו שתירצו תוס׳ דלענין קצירה לא שייך לחלק בין יום שלפניו ליום שלאחריו כדלעיל בענין קצירה וספירה, ושפיר קא פריך הש״ס ממתניתין דמגילה, ומוכרח לשנויי הא רבי והא ר׳ אלעזר בר רבי שמעון, ודוק:

ד״ה הבא אחרת תחתיה, בפרק קמא דיומא (דף ז׳) **מפרש דאפילו למאן דאמר טומאה הותרה בציבור מביא אחרת להתיר שירים,** עכ״ל. הרב הנזכר פירש כונתם בזה דלא תיקשי היכי מצי לאוקמי מתניתין דהכא דקתני נקצר ביום כשר כרבי, דילמא הא דקאמר רבי התם הבא אחרת תחתיה דכיון שנטמאה העומר וטומאה דחוייה היא בציבור הוי נמי שלא כמצותו, משום הכי מכשיר להביא אחרת תחתיה לקצור ביום אף על גב דהוי נמי שלא כמצותו עדיף מטומאה, אבל בעלמא סבירא ליה נקצר ביום פסול, משום הכי כתבו דהתם מפרש דאפילו למאן דאמר טומאה הותרה, עכ״ל, והוא פשוט:

ד״ה אמאי דחי שבת וכו׳, ואף על גב דלכתחילה וכו׳,

הדין דאין טורחים לכרוך החבילות, אך אין זה מצד איסור טירחא רק מצד דבעינן שינוי, וכן מבואר בלשון הרמב״ם הנ״ל ״לא יעשה אותן כריכות כדרך הקוצרין וכו׳, וכן ביאר הקרן אורה, ולפי״ז לק״מ.

38. לכאורה עיקר הקושיא היא כדהקשה בטהרת הקודש דתיבת ״תקריב״ קמא לאו מייתרא היא דאיצטריכא לגופה. וכן פירש באמת בפסקי רי״ד שכונת הגמ׳ להקשות על תיבת ״תקריב״ השניה.

עד סוף הדיבור. עיין בספר דבר משה ח"ג בחלק יו"ד (הל' מילה) סי' ה' דף כ"א ע"ד:

ע"ב

גמ' והתנן וחכמים אומרים אחד שבת ואחד חול משלש היה בא, דלא כרבי. וחכמים אומרים וכו'. כבר הרגיש רש"י ז"ל מאור עינינו אמאי פריך עוד כל שאר פירכות ולא מצי לתרוצי אנפשיה כתירוץ קמא דלא כרבי, ואמר כל הני פירכות לא אתו אלא להעדפה ומשום פירכא בתרייתא דפריך בתוקף ממתניתין דנקצר ביום כשר דמסיק לעיל דרבי מיתניא לה וגביה קתני דוחה שבת, וק"ל. והא דפריך מעיקרא מדברי חכמים, לאו לאפוקי ממאן דפליגי עלייהו דהא גם לדידהו קשיא דבין ר' ישמעאל ובין ר' חנינא בר פלוגתייהו דריש פירקין סבירא להו דקוצרין אפילו בשבת כדסבירא להו חכמים, אלא כונת הש"ס היא להביא דברי רבנן למיפרך דאפילו רבנן דפליגי עם ר' ישמעאל ועם ר' חנינא בדינייהו סבירא להו דקוצרין בשבת, ואיך אמרינן דרבי סבירא ליה קצירת העומר לא דחיא שבת, הלא בכלל חכמים איכא גם כן רבי. ומשני אין הכי נמי רבי לא סבירא ליה כותייהו, ובהא דקצירת העומר בשבת דדחיא לא נכללינהו לרבי עם רבנן דסבירא להו כך אלא פליג עלייהו וסבירא ליה דלא דחי, ודוק:

שם לא להקרבה אבל לקצירה לא, ע"כ. כבר עמדו גאוני עולם להקשות להרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ז דהלכות תמידין ומוספין דין ו' דקצירת העומר דוחה שבת ובדין ז' פסק דאם קצרוהו ביום כשר, והלא מסקינן בשמעתין לרבי דתני נקצר ביום כשר ודוחה שבת היינו להקרבה ולא לקצירה, עיין בספר ברכת הזבח[39] מה שפלפל עם גאון אחר אשכנזי דאחר כך נמסר ונהרג על קידוש השם זכותו יגן עלינו, וכמה טרחו ליישב פסקי רבינו, ועיניך תראינה בספר צאן קדשים מה דשדא בהו נרגא ובירר לו דרך אחר ליישב בדוחק, והרב ש"ך ביו"ד הלכות מילה ריש סי' רס"ב (סק"ג) הניחו בצ"ע, וגם הרב לחם משנה לא מצא מענה, והביאו מורינו הרב חיים אבולאפיא ז"ל בסוף ספר החשוב עץ חיים אבולאפיא בהשמטות [שבסוף הספר] דף ג' ע"ב, וניחא ליה תירוץ מהר"א צמח ז"ל שתירץ דסבירא ליה רבינו דאף משום מצוה בעלמא דחינן בשבת, ואף על גב דאם נקצר ביום כשר מכל מקום דחייה שבת לקוצרו כיון דלכתחילה הכי בעינן למצותה, ודלא כסברת התוס' בד"ה דלעיל אמאי וכו', דכתבו בהפך דאף על גב דלכתחילה בלילה מצותה כיון דבדיעבד כשר ביום לא הוי דומיא דתמיד לדחות את השבת, עיין שם. גם אשור בספר עוללות הבציר דף מ' ע"ד ובשאר מחברים זלה"ה.

ואני בעניי לא המתקתי שום תירוץ, דכיון דבהדיא בגמ' מפרשינן מתניתין דתני דוחה שבת להקרבה ולא לקצירה משום דקצירה ביום כשר, ואיהו פסק כך דקצירה ביום כשר, בדין הוה ליה גם כן לפסוק מאי דאמרינן בגמרא דמאי דוחה שבת להקרבה היא, וכמו שכתב הרב תוספות יום טוב על מתניתין חלקו בחיים:

הדרן עלך פרק ו' ר' ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת:

וירא אליו מלאך ה' בלבת:

פרק ז' אלו מנחות נקמצות

גמ' אמר רב פפא כל היכא דתנן עשר תנן מאי קא משמע לן וכו'. כבר לעיל בדף ס' הרגשתי אמאי הביא הש"ס הא דרב פפא בשלשה מקומות בדף נ"ט ובדף ס' והכא, ולא ידעתי טעמא. ואפשר דלעולם רב פפא פעם אחד לבדה אמרה אלא דהש"ס חזר ואמרה מילתיה בכל מתניתין, וכמו דתריץ הכי הרב בעל אדרת אליהו לקמן בפרק ט' דף פו ע"א הבעיא דרבא אם הקדישו סולת שהתליעה ועץ שנמצא בו תולעת ושמן פסול, דג' פעמים הובא בעייתו לכל אחד ואחד, עיין שם:

תוס' ד"ה אם אינו ענין לחריבה של חיטין, דמתרביא מזאת תורת, אף על גב דבפרשתא מיירי בשיש בה שמן, עכ"ל. דבריהם מובנים מעצמם ואינו צריך לבארם. וכתב עלייהו הרב צאן קדשים דנראה לו דאינם צריכים לזה, כיון דאליבא דר' שמעון היא, ומדכתיב גבי מנחת חוטא לכהן כמנחה יליף ר' שמעון לקמן

ובחידושים המיוחסים לרשב"א כתב שכונת הגמ' להקשות שאחת התיבות של 'תקריב' הן מיותרות, אלא שהגמ' דורשת את תיבת התקריב הראשונה לפי שהיא מוקדמת בפסוק.

39. במהדורא הראשונה, ובברכת הזבח שנדפס באסיפת זקנים זה נשמט.

דף ע"ד ע"א ולא לאישים כמנחה, שמע מינה חריבה של חיטין נאכלין ועיין לקמן פירש"י, עכ"ל:

דף ע"ג ע"א

גמ' מנין שאין חולקין מנחות כנגד זבחים תלמוד לומר כל המנחה וכו', עד סוף הברייתא ואין קטן חולק ואפילו תם. עיין בספר קרבן אהרן בפרשת צו (פרשה ה תחילת פי"ד) דף כ"ב דפירש כל ברייתא זו של תורת כהנים היטיב, בהצעה דדייק הברייתא למאי איצטריך קרא ליכתוב כולם בשמם הפרטי חד אשר תאפה בתנור, שנית על מחבת, שלישית מרחשת, רביעית בלולה, חמישית חריבה, הוה ליה לכתוב וכל מנחה לכל בני אהרן תהיה דהיה כללית[1], לכן דרשו כל אחד למיעוט, עיין שם:

תוס' ד"ה תלמוד לומר איש כאחיו, ואם על תודה כר' יהודא מוקמינן הך ברייתא בפ"ב דקידושין (דף ג"ן ע"ח) **וגרסינן התם וסמיך ליה אם על תודה** (*כצ"ל) **משמע דמסמוכין דריש, וקשה דר' יהודה לא דריש סמוכין בפרק קמא דיבמות** (דף ד'), **והתם פירשתי,** עכ"ל. והוא במה שתירצו שם בקידושין דלאו סמוכים ממש דריש אלא וא"ו מוסיף על ענין ראשון דכתיב וזאת תורת זבח השלמים, וביבמות דף ד' תירצו תירוצים אחרים, עיין שם. ועיין גם כן בספר קרבן אהרן הנזכר מה שכתב על האי קושיא של תוס', דמלבד דלפי פירוש רש"י דפירש דמקרא נדרש לפניו מתורץ קושייתם, גם לפי גירסת (ב)ברייתא דתורת כהנים בלתי וסמיך ליה וכו' מתורץ דמגופיה דריש[2], עיין שם:

ד"ה איש חולק אפילו בעל מום, לשון חולק לאו דוקא דהא קאמר אין חולקין, אלא אין מריבין כלומר אין מקפידין. כצ"ל, וכן כתב הרב צאן קדשים משם ספר ישן. ומאי דהכריחו דלשון חולק לאו דוקא משום דתני אין חולקין קשה לי דאי מהא לא איריא, וכמו שכתבו אחר כך הם עצמם דאין חולקין דתני היינו זבחים כנגד עופות או מנחה כנגד מנחה אחרת וכיוצא, אבל לא באותו זבח ולא באותו מנחה ממש, ואם כן דקרי להו מאי קרי להו. ואפשר לדחוק ולפרש כונתם דכיון דתני אין חולקין, ומשמע טעמא משום דלא הוי שלו לחלוטין אלא איש כאחיו ובכל חלק יש זכיית חבירו, אם כן קשיא להו אמאי תני אחר כך איש חולק דמשמע דאותו חלק יהיה לו לגמרי ואין זכייה בשאר אחיו הכהנים, ומשום הכי כתבו דלשון חולק לאו דוקא אלא פירושו אין מריבין אבל חלוקה גמורה לא עבדי ליטול בשוה. אי נמי וכו'.

ובמאי דכתבו אחר כך גבי לחם הפנים ושמעון הצדיק וכו' עיין מה שכתבתי בספרי הקטן שבת של מי בפרק שואל (קמח:) דף רמ"ב (בדפי הספר) באורך קצת.

והא דבעל מום חולק עיין ברש"י בקידושין דף ג"ן ע"א (ד"ה אפילו) דפירש שאף הם היו מתליעין בעצים ומפשיטים ומנתחים ושוחטים, וכן כתב הרב קרבן אהרן בפרשת צו דף כ"ב ע"ג, והוסיף דלא אתא קרא לרבות בעל מום שיחלוק דהא מכל זכר בכהנים ילפינן לה וכל הזבחים בכלל, אלא לא איצטריך הך דרשא אלא לומר שאין קטן חולק אפילו יהיה תם דלא איקרי איש, עיין שם:

ד"ה והא אפיקתיה וכו'. ויש לומר דדייק הכי אי איתא וכו'. כצ"ל:

ד"ה מן האש כתיב, תימא לא ליכתוב מן האש ולא בעי לכל, עכ"ל. הרב ברכת הזבח תירץ קושייתם בשתי אופנים, בפן הראשון דאתא האש לאשמועינן דלא זכו הכהנים בהם כי אם אחר הקטרת האישים, וכמו שכתב רש"י בחומש בפרשת קרח (במדבר יח, ט) והכי איתא בספרי שם. והפן השני דדילמא סבירא ליה ברייתא זו כר' יוסי דקידושין דף ב"ן סוף ע"ב דהמקדש בקדשים אינה מקודשת ויליף התם מדכתיב מן האש הרי הוא כאש דאסור בהנאה, עיין שם. ודחה האי תירוצא הרב צאן קדשים מדמסיק התם בקידושין (נג.) דאף ר' יהודא הדר ביה וסבירא ליה כר' יוסי, וקאמר אביי דברייתא זו מסייעא להו משום דמשמע דמשולחן גבוה קא זכו ואינה של כהנים ולכן אינה מקודשת, ולפי זה בלא תיבת אש שמעינן שפיר דאינו מקודשת, והדרא קושית התוס' למקומה לא ליכתוב לא תיבת אש ולא תיבת לכל. ועיין שם בחידושי מהרש"א בקידושין (נג: סוד"ה גמ' וזה) ובספר פני יהושע (שם ד"ה אמר ר' יוחנן), ובספרי הקטן מטה עז שיטה על מסכת זבחים דף מ"ד ע"ב מהש"ס (תוס' ד"ה סלקא):

רש"י ד"ה שלך הם, כל הני דמתרבי מהאי קרא, עכ"ל. כבר בספרי הקטן הנזכר שם בזבחים (רש"י ד"ה לך) הבאתי מה שהקשו העולם לרש"י ז"ל מיניה וביה מהתם להכא, דהתם פירש דאגזל לחודיה קאי האי לך הוא, והכא פירש דכולהו איתרבי מהאי קרא, (והניחם)

1. הלשון קצת מגומגם, ובקרבן אהרן: הוה ליה למיכתב לכל בני אהרן תהיה ובזה כלולות כולם. 2. ועיין גם במלבי"ם פר' צו סי' צו אות ו שביאר גם כן לפי דרכו דהדרשא היא מגוף הפסוק. ועיין עוד בתוס' רי"ד קידושין נג ובריטב"א שם שביארו דהך דרשא אינה סמיכות אלא

[והניחו] בקושיא. והרב צאן קדשים ז״ל תירץ שם וכמו שרימז כאן על דברי רש״י ז״ל הלזו, עיין שם:

תוס׳ ד״ה זה גזל הגר וכו׳, ובספרים ישנים גרסינן בזבחים (דף מ״ד ע״ב) **גזל הגר בהדיא כתיב וכו׳, ופירש שם בקונטרס דלא גרסינן ליה משום דחטאות וכו׳, וקשה לפירושו דאם כן מאי קא פריך אשם מצורע בהדיא כתיב, אלא כל הני וכו׳.** כונתם פשוטה דלפום טעמא דרש״י שהוכיח דלא גרסינן בזבחים פירכת הש״ס גזל הגר בהדיא כתיב, קשה אם כן אמאי פריך התם אשם מצורע בהדיא כתיב, בדין הוא דהא נמי לא גרסינן, וקל. ובספרי הקטן הנזכר הבאתי שם בזבחים מה שתירץ הרב צאן קדשים הנ״ל, דלפי מה שפירש רש״י שם בד״ה אשם מצורע וכו׳, נהי דאשמם כתיב הכא לסדר בפרשה כל כ״ד מתנות כהונה אלא כל למה לי, לא קשיא קושייתם דאשמם נמי משמע כל האשמות אפילו אשם נזיר ואשם מצורע וכל למה לי.

אלא דבתר הכי הקשה אמאי לא פירש״י דמשום הכי לא גרסינן ליה, דאף על גב דכתיב בהדיא איצטריך הכא לרבות דשלו יהא אפילו לקדש בו את האשה, דגבי גזל הגר כתיב לה׳ לכהן דמשמע דקנאו השם ונתנו לכהן ומשולחן גבוה קא זכי ואינו יכול לקדש בו את האשה כדאמרינן בב״ק דף ק״ט ע״ב וכדפירש״י במסכתין לעיל דף מ״ה סוף ע״ב, משום הכי איצטריך הכא לרבות דשלו יהא אפילו לקדש בו את האשה, והניחו בצ״ע.

ובהורמנותיה אמינא דלא מצי רש״י ז״ל להוכיח דלא גרסינן מטעמא דידיה, משום דאז הייתי מקשה דלא ליכתוב לא לה׳ ולא לך היא ולבניך, אלא ודאי בלא האי קרא שפיר משמע דבגזל הגר מצי לקדש האשה דשלו הוא וכמו שכתבו תוס׳ לפנינו בד״ה ואפילו לקדש, ושפיר הוה מצי למיפרך גזל הגר בהדיא כתיב אפילו לקדש את האשה, ומשום הכי מטעמא אחרינא הכריח רש״י ז״ל שפיר דלא גרסינן לה האי פירכא כאשר כתב, ודוק היטב:

בא״ד מיהו צריך לדקדק אמאי צריך לכל בכל הני לרבויינהו וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם פשוטה דהקשו אמאי איצטריך תיבת כל בכל הני, הא מתיבות עצמם קרבנם חטאתם וכו׳, משמע שפיר כיון דשאר כולהו כתיבי בהדיא והני לא כתיבי, מה תאמר דנילף כולהו מוזאת תורת המנחה וזאת תורת החטאת, ואם כן קשה נמי דאפילו שתיבות קרבנם ומנחתם לא איצטריכו למילף, ליתא דבכל הני הייתי מחלק כדמחלק הש״ס ושפיר איצטריך קרבנם ומנחתם וכו׳ למילף מינייהו, אבל תיבת כל בכולהו למאי איצטריכו והניחם בקושיא.

והרב הנזכר כתב דדבריהם אינם מובנים אצלו, משום דאי לא כתיב כל לא הוה שמעינן דאתו לרבויי כל הני, אלא מאי דכתיבי בהדיא כבר וסידרו הכתוב כאן מפני מחלוקת של קרח כמו שפירש״י, ואף על גב דהתוס׳ לא סבירא להו הך סברא, מכל מקום הוה אמינא הכי, וצ״ע, עכ״ל. ואנכי הצעיר שמעתי ולא אבין כיון דאיהו עצמו כתב דלא סבירא ליה תוס׳ האי סברא, היאך מתרץ קושייתם במה דלא סבירא להו, ודברי קדשו נפלאים ממני והמעיין יעיין:

ע״ב

[3] **ד״ה ואפילו לקדש בו את האשה וכו׳, ומיהו הא מילתא דריש התם מדכתיב מלבד איל הכפורים,** עכ״ל. פירוש הא מילתא דאינו יכול ליתנו לכל כהן שירצה אלא לאותו משמר, יליף לה מאותו קרא עצמו דכתיב גביה מלבד איל הכפורים, ולא איצטריך למילף מהאי קרא דלה׳ ולכהן דאתא להא, וק״ל:

בא״ד ושמא אתא קרא לאשמועינן דמועלין בו עד שיבא ליד הכהן וכו׳. פירוש שמא אתא קרא דלה׳ וכהן לאשמועינן שהם לה׳ ומועלין בו כל זמן שעדיין לא בא ביד הכהן, וכדמצינו בחרמים, וק״ל. וראיתי בספר צאן קדשים דהקשה עליהם כיון דחרמים ילפי התם מגזל הגר בגזירה שוה לכהן לכהן שנותנים לכהן שבאותו משמר וקיימא לן דאין גזירה שוה למחצה, אם כן מצינן למילף נמי גזל הגר מחרמים בגזירה שוה לכהן דכל זמן שהם ביד הבעלים הרי הוא כהקדש, ואם כן לה׳ למה לי, והניחו בצ״ע. ואפשר לתרץ דגזל הגר הוה אמינא דלא הוי ביד הגוזל כבעלים בחרמים, דהא גזל זה שבידו לאו דידיה הוי ולא חשיב בעלים, ולא הוה יליף גזל הגר כבעלי החרמים, ולכך איצטריך לה׳ לומר דכל היכא דאיכא האי גזל הגר כיון שמת הגר הוי לה׳ ומועלין בו[4], ודוק:

בא״ד ואם תאמר היאך מקדשין בו את האשה הא לאו ממון כהן הוא, כדמשמע בסוף הגוזל קמא (דף ק״י) **דאם**

היקש. 3. הדיבור מתחיל בע״א. 4. ונמצא לפי״ז דלא אמרינן הא דאין גזירה שוה למחצה לענין זה, ועיין במנחה טהורה שתירץ גם כן דלא אמרינן כללא דאין גזירה שוה למחצה אלא לענין שהדבר הלמד לומד מחברו את כל הפרטים שיש במלמד, אבל אי״ז אומר שחייבים להשוותם לגמרי שזה לומד מזה וזה לומד מזה. ועיין עוד בבארות המים ובדרכי יושר שתירצו באופן אחר קושית הצאן קדשים.

החזירה בלילה או החזירה לחצאין לא יצא. כצ״ל, וקשר קושייתם מובן מעצמו:

בא״ד ויש לומר דהני מילי קודם חלוקה, אבל לאחר שיגיע לכל אחד חלקו נעשה ממון כהן, עכ״ל. ואין להקשות אם כן קדשי קדשים נמי יהיה כן כיון שיגיע לידו נעשה ממונו ויוכל לקדש האשה, דליתא ושאני הא מהא דקדשים מתכא דרחמנא קא אכלו ואינו שלהם ולכן לא מצו לקדש בהם האשה, מה שאין כן גזל הגר אחר שיבא ביד כהן דידיה לגמרי הוא כמו שכתבו בריש דבריהם, על כרחין אית לן למימר דלאו משולחן גבוה קא זכו, ודוק:

גמ׳ איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא, איבעית אימא סברא נכרי לבו לשמים, איבעית אימא קרא אשר יקריבו לה׳ לעולה, ע״כ. טעמא דקאמר איבעית אימא הוא פשוט יען בכל חדא וחדא איכא לגמגם, באיבעית אימא ראשון יש להרגיש דמאן קא מסהיד דלבו לשמים דילמא לא, ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק, לכך איצטריך איבעית אימא שנית, ולהא נמי איכא להקשות דילמא קרא דלעולה אתא למעוטי נזירות כסברת ר׳ עקיבא דסמוך ונראה לפנינו בברייתא, לכך איצטריך איבעית אימא קמא, וכן כתב הרב למנצח לדוד:

שם אמר ר׳ יוחנן לא קשיא הא ר׳ יוסי הגלילי הא ר׳ עקיבא, דתניא איש מה תלמוד לומר איש [איש] לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל וכו׳ דברי ר׳ יוסי הגלילי, ר׳ עקיבא אומר אשר יקריבו לה׳ לעולה אין לי אלא עולה בלבד, ע״כ. בפרשת אמור בתורת כהנים מיתניא בהפך ר׳ עקיבא במקום ר׳ יוסי הגלילי, ור׳ יוסי הגלילי במקום ר׳ עקיבא, עיין שם. איך שיהיה מהברייתא שמעינן דנתרבו נכרים להקריב נדרים ונדבות מתיבת איש. והקשו הרבנים זלה״ה על ברייתא דתורת כהנים ריש פרשת ויקרא, וכן בירושלמי סוף פרק קמא דשקלים דתני התם אדם כי יקריב, אדם לרבות את הגרים, מכם להוציא את המומרים, ולמאי איצטריך אדם לרבות הגרים מכל שכן דנכרים אתו דמרבינן להו בתורת כהנים עצמו בפרשת אמור, וכמו דתני הברייתא לפנינו, וכן הקשה הרב קרבן אהרן (פי׳ ויקרא דנורא דמדנה פרשה ג סוף פ״ג) בדף מ״ד ריש ע״א, והרב אליה מפולדא בפירושו על הירושלמי. והרב צאן קדשים בשמעתין הוסיף להקשות קושיא יותר חזקה, במאי דחזינן שם בתורת כהנים בפרשת אמור דפירש קרא דכתיב בהדיא מן הגר בישראל זה הגר, כל אחד ואחד טרח ליישב עיין בספריהם הקדושים.

ועיני ראו ישוב נכון בספר החשוב ברכי יוסף סי׳ תר״ם דתריץ יתיב דמאי דמרבינן גרים מתיבת אדם אינו אלא לענין סמיכה דסליק מיניה, דממעטינן נכרים ונשים מסמיכה מדכתיב בני ישראל, והוה אמינא דגם גרים אימעטו מדכתיב בני ישראל, קא משמע לן אדם לרבוויינהו דגרים סומכין, וכן מצא אחר זמן ישוב זה בקובץ ישן נושן מרבינו ישעיה הראשון כתב יד וכיוין לדעתו עיין שם, ושם הראה מה שפלפל גם כן בתירוצים של הרבנים הנזכרים זלה״ה ופלפל פילפלא רטיבא.

שוב הביא הרב צאן קדשים קושיא אחרת שהקשה ליה חכם אחד מהאי סוגיא דמרבינן נכרים לנדרים ונדבות, לההיא איבעיא דנדרים דף ל״ה (ע״ב) דבעי הש״ס אי כהני שילוחי דידן הוו או שילוחי דרחמנא, תיפשוט מהכא דשלוחי דרחמנא נינהו, דאי שילוחי דידן אין שליחות לגוי לא שנא אינהו לדידן לא שנא אנן לדידהו, ותריץ יתיב. וכן עיני ראו בספר ארעא דרבנן אות א׳ סי׳ ה׳ דמקשה ומפרק, וגם הרב עפרא דארעא (שם אות ז), עיין בספריהם הקדושים.

והאחרון חביב עלי מה שתירץ הרב חק נתן ז״ל ואעתיקהו את לשונו, ונראה לי דלא קשיא מידי על פי מאי דאיתא בנדרים (שם) דבעי למיפשט מהא דתנן מקריב עליו קני זבים וכו׳, אי אמרת שילוחי דידן קא מהני ליה, וליטעמיך ליתני מקריב עליו קרבנות, אלא מחוסרי כפרה שאני דאמר ר׳ יוחנן הכל צריכין דעת חוץ ממחוסר כפרה וכו׳, וכתב הר״ן ז״ל שם חוץ ממחוסר כפרה וכו׳ והני כיון דאין קרבנן בא לכפרה אין צריכין דעת, אבל כל שצריכין כפרה על חטא צריכין דעת, עכ״ל. למדנו מדבריו דבקרבן שבא על כפרה צריכין דעת, אבל נדרים ונדבות דאינם באים לכפרה אינן צריכים דעת, ולפי זה ליכא למיפשט דכהני שילוחי דרחמנא נינהו מהא דמרבינן מאיש איש דנכרים נודרין נדרים ונדבות כישראל, דלעולם אימא לך דכהני שילוחי דידן נינהו ואף על גב דאין שליחות לגוי אפילו הכי יכולים להקריב עליהם, כיון דאינם מקריבים אלא נדרים ונדבות דאינן באים לכפרה על חטא אבל חטאות ואשמות דבאים לכפרה אינן יכולים להקריב, דלא מרבינן בברייתא אלא נדרים ונדבות וכדתנן בפרק קמא דשקלים הנכרי וכו׳ ואין מקבלים וכו׳ וחטאות ואשמות וכו׳, והני אינן צריכין דעת כיון דאינן באים לכפרה על חטא דומיא דמחוסר כפרה, וכיון דאין [צריכין] דעת ודאי כהן לאו שליחותייהו קא עביד, ולא תיפשוט מהכא דכהני שילוחי דרחמנא

נינהו, כמו דלא פשטינן מהא דמקריבין עליו קני זבים וכו׳, משום דמחוסר כפרה שאני דאין צריכין דעת, ודוק, עכ״ל. ועיין בספר פתח עינים ביומא (יט.) דף ע״ב ע״ג (בדפי הספר מהדו׳ ליוולנו)[5]:

שם אי מהתם הוה אמינא קרבן הוא דלא לייתי אבל נזירות חלה עלייהו, קא משמע לן, ע״כ. ופירש״י אי מהתם מאשר יקריבו לה׳ לעולה וכו׳, ולכאורה שטח הש״ס הוה מורה פירוש אי מהתם דקאי אקרא דאיש כי יפליא, אבל בחכמה רמה פירש כן, משום דברייתא תני בני ישראל נודרין ואין נכרים נודרים, והאי נודרים פירושו נדר הנזירות כאשר יורה פשטיה דקרא ולא קרבן נזירות דמאן דכר שמיה קרבן בקרא, ולכן הוכרח לפרש אי מהתם דרצה לומר קרא דאשר יקריבו לה׳ לעולה.

ברם כפי האי שינויא של הש״ס וכדפירש״י כאמור מבזבז ועולה מאי שהקשה הרב קרבן אהרן בפרשת אמור (פרשה ז סוף פ״ו) דף רל״ט ע״ב כיון דקרא דכי איש יפליא אתא למעוטי נכרי דלא חייל עליה נזירות כלל ונדרו לא הוי נדר, למאי איצטריך עולה למעוטי קרבן נזירות, מכל שכן אתיא ומה נזירות לא חל עליה קרבן מיבעיא, ומאי קאמר פרט לנזירות. ותירץ דמאי דממעט מקרבן הוא אם יביא עולת נזיר לישראל שנדר לשלם עולתו בעבורו, וזה דישראל שאמר הרי עלי קרבן נזיר זה יביא, אבל מהנכרי אין מקבלין ממנו כלל, עכ״ל.

ואשתמיטיתיה דברי תוס׳ במסכת נזיר דף ס״א סוף ע״ב ד״ה אי הכי, דכן הקשו וכן תירצו כמו שהגיהו המגיהים סוף דבריהם שם בגמרות חדשות כך, ויש לומר שלא יביא כותי קרבנות נזירות כדי לפטור ישראל נזיר מקרבנותיו, ותירוצא היא ולא סיומא דקושיא כאשר היה נדפס בדפוס ישן בסוף דבריהם וצ״ע, וכפי הגהה זו צריך למחוק תיבת וצ״ע.

ועלה בדעתי ליישב דאילו לא הוה כתיב אלא קרא חדא אפילו אותו דאיש כי יפליא וכו׳, הייתי מפרשא שפיר לקרבן נזירות לחודיה, והוה אמינא בני ישראל נודרים קרבן נזירות אבל לא נכרים, ואיש אתא לרבות נזירות ממש לנכרים דחלה עלייהו, לכך איצטריך קרא אחריתי עולה לה׳ דמינה נמעט נכרי מקרבן נזירות, ובהכרח מוכרחים אנו לומר דקרא דבני ישראל הכתוב בנזיר אתא למעט נכרים מנזירות עצמו[6]. אכן אחור נסוגותי משום דזכורני דגם הרב צאן קדשים בתמורה דף ז׳ ע״א מהש״ס היה רוצה להשיב קושיא הנזכר של תוס׳ בנזיר (*ואיהו חישב דהניחם בצ״ע דבפניו לא היה הגהה הנזכרת בדבריהם ויש לומר וכו׳ כאמור) כאשר חשבתי, ודחאו משום דכיון דמסיק התם במסכת נזיר דהלכה למשה מסיני היא בנזיר, על כרחך הא דכתיב בני ישראל קא ממעט להו מנזירות לגמרי, וכמו שפירש שם רש״י בהדיא דף ס״ב ריש ע״א, וכמו שרמזתי דברי קדשו בספרי הקטן מתן בסתר חידושים על מסכת תמורה (סס תוס׳ ד״ה ומיד), עיין שם:

תוס׳ ד״ה איש איש לרבות וכו׳, תימא דתיפוק ליה מדכתיב גבי בעלי מומין ומיד בן נכר וכו׳, ואין לומר דהיינו ישראל מומר דהא אמרינן בתמורה (דף ז׳) **ומיד בן נכר לא תקריבו למה לי וכו׳. ויש לומר דאי לאו איש הוה אמינא וכו׳. ועוד יש לומר דהאי קרא וכו׳,** עד סוף הדיבור. בתמורה הרחיבו טפי קושייתם דכתבו איפכא ליכא למיבעי מיד בן נכר למה לי תיפוק לי מאיש איש, דהא איצטריך בן נכר לההיא דרשה דדריש התם סלקא דעתך אמינא הואיל ולא נצטוו בני נח אלא על מחוסר אברים נפסלו, אבל איש איש למה לי דמכל אלה שמעינן דתמימים מקבלין מהן. ותירצו משם רבינו שמשון בן אברהם דאיצטריך איש איש בין לר׳ יוסי הגלילי ובין לר׳ עקיבא, לר׳ יוסי הגלילי לרבות יין והלבונה והעצים דמכל אלה לא שמעינן, ולר׳ עקיבא דאין נודרים אלא עולה בלבד, עיין שם. וכל זה אישתמטיתיה מהרב קרבן אהרן בפרשת אמור דף מ״ט דתריץ יתיב מעין דוגמא, ושם נתן טעם לשבח אמאי כתבו תוס׳ כאן תירוץ אחר ולא סגי להו תירוץ ראשון כמו שתירצו ההיא תירוץ ראשון לבד בחולין דף י״ג ע״א ד״ה אבל וכו׳, (*וגם זה נעלם מעיני הבדולח של הרב הנזכר).

וחזי הוית להרב צאן קדשים דבתר דהביא תירוץ של רבינו שמשון תירץ עוד מדיליה, דאפשר לומר דאיצטריך איש לרבות קדשי נכרים דמועלין בהן

5. וכמה אחרונים (דרוש וחידוש לרע״א כתובות יא. ד״ה אר״ה בשם בנו, מנחה טהורה בתי׳ ב, יד דוד וחשק שלמה) תירצו עפ״י דברי התוס׳ יומא (יט: ד״ה מי) שודאי כהנים הם שלוחי דרחמנא, וכל ספק הגמ׳ הוא רק אם הם גם שלוחי הבעלים, ולפי״ז מיושב שאף אם אין שליחות לגוים, מכל מקום יכלו הכהנים להקריב קרבנם, כיון שעכ״פ הם שלוחי הקב״ה להקריב קרבנם. ובמנחה טהורה תירץ עוד עפ״י סברת הראשונים בקדושין כג: שבקרבנות של ישראלים שאינם יכולים להקריב בעצמם, בזה שפיר נפשט ספק הגמ׳ דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, וכל הספק הוא רק בקרבנות כהנים, וכעי״ז תירץ בפנים מאירות שו״ת ח״ב סי׳ קיח דבגויים שאינם בני שליחות בודאי דכהנים שלוחי דרחמנא. וע״ע בעולת שלמה ובבאר יצחק שו״ת סי׳ א ב. בהג״ה שתירצו באופנים נוספים. 6. וכן כתב הקרן אורה, ועל ביאור התוס׳

וחייבין עליהם משום פגול נותר וטמא, ויליף ר׳ יוסי מדכתיב לה׳ בהוא קרא כדאיתא בזבחים דף מה ע״א ובתמורה דף ג׳, עכ״ל. ואני בעניי לא ידעתי מאי תירוצא היא זו דהתינח לר׳ יוסי אמנם לר׳ שמעון דהתם בזבחים דפליג עליה דר׳ יוסי וסבירא ליה דקדשי נכרים לאו מועלים ולא חייבים משום פיגול נותר וטמא, והכי הלכתא כדפסק הרמב״ם בפ״ה דהלכות מעילה דין ט״ו מה יענה, ודוק:

ד״ה אי לר׳ יוסי הגלילי אפילו יין נמי, ולא מצי למימר דיין נמי וכו׳. ועוד מדחשיב ליה בהדי עופות ומנחות דבאין בפני עצמן. ועוד דמרבינן ברישא תודה ושלמים, ובריש תמורה משמע דהא דנכרים מביא נסכים מיירי בבאין עם הזבח. כצ״ל, וכונתם להקשות עוד ממאי דמרבינן ברישא תודה ושלמים, להוכיח דכשם דמרבי ר׳ יוסי תודה בפני עצמו ושלמים בפני עצמם כך צריך לפרש דמרבי נסכים בפני עצמן דמאי שנא. ועוד הוסיפו להקשות דבתמורה משמע פירוש הברייתא שלפנינו אזרח מביא נסכים ואין הנכרים מביאין נסכים, הוא אפילו נסכים עם הזבח, ולפי זה קשה טפי דלא אתיא כר׳ יוסי אפילו אם נפרש דבריו דמיירי נסכים עם הזבח דמישרא קא שרי, ודוק:

גמ׳ תנו רבנן והיתה לכהן כמנחה וכו׳. עיין בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא (דפורא דמובא פרשה י) פרק י״ט דף קכ״ט ע״ב דפירש ברייתא זו כל הצורך:

דף ע״ד ע״א

תוס׳ ד״ה אי דלמטה וכו׳, ור״ת מפרש במקום שמניחין תרומת הדשן אצל הכבש, ולא יתכן דתרומת הדשן קודם תמיד היה, ואחר התמיד היו מקריבין קרבנות ומנחות ואז [כבר] נצטנן, עכ״ל. רש״י ז״ל פירש כר״ת[7]. ומה שהקשו תוס׳ דלא יתכן את פירושם משום דכבר נצטנן, עיין בספר צאן קדשים דמיתרצא שפיר:

ד״ה ויש לך דבר שקרב למטה, ואף על גב [דאיכא] רצפת העזרה דנתקדשה לר׳ יהודה אין זה למטה, והיינו אבוה, עכ״ל. הרב הנזכר כתב דדבריהם אינם מובנים כיון שהיה מתפזרים על בית הדשן דלמטה, והדשן היה מפסיק בין השירים לרצפת העזרה לא היה מקדש, וכן משני תוס׳ גופייהו במסכת זבחים דף פ״ד ע״א ד״ה זאת היא העולה וכו׳. ויש לומר כגון שיש הפסק בין בהמה לרצפת העזרה ומשמע כל מידי דמפסיק, עכ״ל.

ובהורמנותיה אפשר לתרץ קושייתיה בחילוק דאיכא לחלק בין הדשן על הרצפה דאינו מפסיק לשאר הפסקות, דהדשן כיון דמקומה היא עליה לא חשיב הפסקה והוי כרצפה ממש, בהיות דשם היה נבלעת הדשן כידוע וכמו שכתב רש״י לפנינו (מיוחס לרש״י ד״ה אלא אפית הדשן), אבל שאר מילי אם היה על הרצפה ודאי היתה מפסקת, וזה אמרם התם בזבחים כגון שיש הפסק וכו׳, ולא כיוונו לדשן שהיה עליה, דאי היה כונתם כך לא הוה להו לומר כגון שיש הפסק אלא הכי הוה להו לומר דהדשן שעל הרצפה מפסקת, אלא ודאי כיוונו להפסק אחר חוץ מן הדשן. וכונת התוס׳ להרגיש ואם תיקשי בגמרתין איך קאמר ויש לך דבר שקרב למטה, דלר׳ יהודה לא הוי למטה כיון דרצפה נתקדשה, אם כן היינו כסברת אבוה. ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן מטה עז בשיטתי על מסכת זבחים על דברי תוס׳ דהתם (ד״ה בא״ד ואם תאמר):

ד״ה ויש לך דבר שקרב לאיבוד, ואף על גב דאיכא שתי הלחם הבאין בפני עצמן דלשריפה קא אתיין. סברת ר׳ עקיבא היא כדמפרש רש״י לקמן בע״ב (מיוחס לרש״י ד״ה לאפוקי):

ד״ה לאכילה הקשתיו, דאיתקשה מנחת חוטא לחביתין לענין אכילה ולא להקרבה, שזה לאיבוד וזה כליל, עכ״ל. כבר הרגיש הרב הנזכר אמאי לא פירשו כפירש״י (מיוחס לרש״י ד״ה תני) דפירש דאיתקש מנחת חוטא למנחת נדבתו, וכתב טעמא משום דאכתי לא אסיק דקרא איירי בתרוייהו, עכ״ל.

ד״ה מאי קאמר וכו׳, ורבא לא חייש בהא דשפיר מקיים וכל מנחת דהוקשו לחביתין. כצ״ל[8], ופירש דבריהם דקאי כל אתרוייהו דהוקשו לחביתין, וק״ל:

ד״ה ובסים ריחיה וכו׳, וקשה דלא חשיב שמן ולבונה, עכ״ל. פירוש דבמנחת חוטא לא היה בו שמן ולבונה, ואמאי לא קא חשיב הא נמי, וק״ל:

ד״ה ורבנן האי כל מנחת וכו׳, היינו בין רבנן בין ר׳ שמעון וכו׳. כונתם פשוטה דהרגישו בש״ס אמאי פריך טפי לרבנן האי כל מנחת כהן וכו׳ מאי עבידי ליה, הלא גם לר׳ שמעון שייכא האי פירכא, לכן כתבו דאין הכי נמי הכונה היא בין לרבנן בין לר׳ שמעון דבכלל רבנן הוא, וק״ל:

ד״ה לאו דזרות, פירש בקונטרס וכו׳, וקשה דהאי קרא בתרומה כתיב וכו׳ וכתיב בתריה תושב ושכיר, ונראה

בנזיר הנ״ל כתב שהוא דחוק. 7. וכן ציין הברכת הזבח. אך כבר זכינו בדורות האחרונים לפירוש רש״י כתב יד, ושם מבואר כמו שהביאו התוס׳ בשמו דלמטה היינו על שפך הדשן בחוץ. 8. משמע דכונתו להצאן קדשים [המובא בהמשך ׳ופירש דבריהם׳], ושם איתא

דגרסינן בתרוייהו וזר לא יאכל כי קודש הם, עכ״ל. כונתם פשוטה היא דהקשו דקרא דוכל זר לא יאכל קדש הכתוב בפרשת אמור מיירי בתרומה כדפירש״י ז״ל בחומש, ותירצו דצריך להגיה בין בכריתות ובין במכות דף ח״י ע״א במקום ההוא, קרא אחריתי דזר לא יאכל כי קודש הם הכתוב בפרשת תצוה דמיירי בקדשים, וכמו דשם במכות דף הנזכר ע״ב הביא האי קרא רב משמיה דרבי בזר שאכל חטאת ואשם לפני זריקה דפטור:

בא״ד ואם תאמר והיכי לקי הכא ובכריתות אלאו דזרות הא מסיק התם במכות וכו׳. ויש ליישב פירש הקונטרס דהכא ודכריתות דשייך ביה לאו דוכל זר וכו׳. כצ״ל, במחיקת תיבת ודמכות, וכמו שכתב הרב צאן קדשים דבמכות לא שייך תירוצם דפריך התם דלילקי משום לאו דמעילה, דאם כן מאי משני כיון שלכהנים לא חזי וכו׳, אדרבה כיון דלא חזי חייב משום מעילה כדאמרינן במסכת מעילה דף ט׳ ע״א בעולה מועלין עד שתצא לבית הדשן, ופירש״י כיון דכולה כליל ואין בה היתר לכהנים לעולם מועלין בה, אלא ודאי דפריך התם דלילקי משום לאו דזרות כי קודש הם, ולכן תירוצם לא מצי אתיא לההיא דמכות, ודוק. ועיין שם בתוס׳ במכות ד״ה ולילקי משום זר לא יאכל קודש:

ע״ב

בא״ד ומיהו קשיא לפי זה מהא דתניא התם כל חלב וכל דם לא תאכלו ופריך מאי שנא חלב דלוקה שלש וכו׳. עיין בשיטתי על מסכת כריתות בספרי הקטן אביר יעקב (כריתות ד:):

מתניתין בזה יפה כח המזבח וכו׳, ואמרינן בגמ׳ מאי בזו לאפוקי משמואל וכו׳. עיין ברבינו עובדיה ומה שתמה עליה הרב תוספות יום טוב, ומה שהליצו בעדו מפרשי המשניות (קול הרמ״ז ושוסמיס לדוד), וגם אשור בספר חק נתן:

רש״י ד״ה לאפוקי ממאן דאמר שתי הלחם וכו׳. עיין לעיל בדף מ״ז ומה שהגיה את לישניה הרב צאן קדשים, ועיין בספרי הקטן נזיר שמשון דף קט״ו ע״א[9]:

תוס׳ ד״ה לאפוקי מדשמואל וכו׳, והא דלא פריך מהכא לפי שאינו אלא מיתור משנה וכו׳, והתם מוכח טעמא דשמואל משום דבר שאינו מתכוין, עכ״ל. וסיים הרב צאן קדשים משום הכי סתם הכא לאפוקי מדשמואל משום דשמואל כר׳ שמעון סבירא ליה דדבר שאינו מתכוין מותר, וסתם מתניתין ר׳ יהודא היא דסבירא ליה דדבר שאינו מתכוין אסור, עכ״ל[10]:

ד״ה איכא מתנות, פירוש מתנות על הפרוכת, ולא משמע כן וכו׳. לא ידעתי אמאי אעיקרא פירשו כן מתנות על פרוכת, ולא כפירוש רש״י דפירש מתנות לבהונות, וצריך לי ישוב[11]:

ד״ה למעוטי מנחת מאפה, לא מיקרי וכו׳, דקסבר אין תנור מקדש, עכ״ל. עיין בספר בית דוד על המשניות:

מתניתין כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלשה מתנות שמן, יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן, ע״כ. עיין בתוספות יום טוב ובמפרשי המשניות זלה״ה הטעם למה תני התנא סדר זה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, אלו ואלו דברי אלקים חיים:

דף ע״ה ע״א

גמ׳ תנו רבנן סולת בלולה מלמד שנבללת סולת וכו׳, עד אמר רב שמואל בר רב יצחק רביעית שמן היא היאך מתחלקת לכמה חלות. כבר הרב קרבן אהרן בפרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה י תחילת פי״ב) דף ע״ד ע״ג ביאר הברייתא ומאי דאיתמר הכא בגמ׳ וכפי הגרסאות שהביאו רש״י והתוס׳ זלה״ה הכל כמין חומר, ואין להוסיף על דברי קדשו מידי, עיין שם:

תוס׳ ד״ה מה להלן יציקה וכו׳, תימא למה לי למילף מגזירה שוה דקרבנך וכו׳, ומצינן למימר וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בספר החשוב הנזכר שם דהביא כל דבריהם ופירש כונתם הטיב, וכן דיבור שלאחר כך של תוס׳ שפיר קאמרי ליה רבנן. גם אשור בספר לחם משנה בפי״ג דהלכות מעשה הקרבנות דין ה׳, ומה שכתב עליה התייר הגדול בעל משנה למלך שם:

גמ׳ חלות בלולות ולא רקיקין בלולין וכו׳. עיין בספר החשוב הנזכר ספר קרבן אהרן דפירש כל הצורך. ופירוש דברי רבא דאמר לא לישתמיט וליכתוב חלות

׳כל דמנחות׳ וכעי״ז בשיטה מקובצת אות יג. **9.** לא מצאתי שם שום דבר בזה, ועיין. **10.** דברי הצאן קדשים קצת סתומים, אבל נראה שכונתו לבאר שהתוס׳ באים לבאר דמשום הכי לא קשיא אשמואל איך יפלוג אמתניתין דהכא, משום דאיהו ס״ל כר׳ שמעון וע״כ מתניתין אתיא כר׳ יהודה ולא כר׳ שמעון. וכן ביארו בזבחי צדק ובאמתחת בנימין כונת התוס׳, אך יעוין בישר וטוב שביאר דברי התוס׳ באו״א. וכן כתב גם השפת אמת מדעת עצמו, עיין שם. **11.** ובאמת שהמחבר לא זכה לאורו של השיטה מקובצת, דלהמבואר שם באות יא יש להגיה בדברי התוס׳ במקום תיבת ׳פירוש׳ ׳פירש בקונטרס׳, ולפי״ז מתיישב היטב לשון התוס׳ שהם מביאים פירוש רש״י ותמהים עליו, וכן מבואר באמת ברש״י כת״י שהוא מפירוש רש״י עצמו, דמתנות היינו מתנות הפרוכת.

משוחות ורקיקין בלולין, רוצה לומר לא לישתמיט קרא ליכתוב חדא זימנא חלות משוחות ורקיקין בלולין, ומדלא כתיב הכי בשום זימנא משמע דדוקא, וכן פירש הרב הנזכר (סס סוף פי"ח) בדף ע"ג ע"ג, עיין שם:

תוס' ד"ה ומה חלות שאין טעונות משיחה, צריך לדקדק אי שייך כאן כל חד וחד ליקום בדוכתיה, עכ"ל. כבר הרב צאן קדשים ציין דברי תוס' בזבחים דף י"ו סוף ע"ב ד"ה כל חדא וכו', והתם מסיק הש"ס כך דכל חדא וחדא תיקום בדוכתיה, וכפי דבריהם דהתם הכא לית למימר כך, ושאני מההיא דהקל וחומר סתרי אהדדי מה שאין כן הכא, ודוק:

גמ' תנו רבנן פתות אותה פתים מנחה לרבות כל המנחות לפתיתה, יכול שאני מרבה אף שתי הלחם ולחם הפנים, תלמוד לומר אותה, ע"כ. וסיים ברייתא דתורת כהנים, מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים, אחר שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל שיש מהן לאישים, יצאו מהן שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים, ע"כ. ופירש הרב קרבן אהרן (דגולת מרבבה פרשה י תחילת פי"ג) בדף ע"ה ע"ג אחר שגם מנחת מאפה תנור אינה נעשית בכלי, מה ראית לרבות אותה ולמעט שתי הלחם ולחם הפנים אחר שכולם מאפה תנור נינהו, ומשני שהטעם הוא משום הבדל אחר והוא שאין מהן לאישים, ואם כן מאפה תנור אינו מובדל אלא באחד, ושתי הלחם ולחם הפנים הובדלו בשתים בתנור ובמה שאין מהן לאישים, עכ"ל. ועיין בתוספות יום טוב מה שתירץ קושית הרב גור אריה דאכתי נמעטי מאפה תנור מפתיתה מתיבת היא, ועיין גם כן מה שכתבו עליה הרב בית דוד והרב שושנים לדוד זלה"ה:

שם ויצקת שמן מנחה לרבות כל המנחות ליציקה, יכול שאני מרבה אף מנחת מאפה תלמוד לומר עליה שמן, ויוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין תלמוד לומר היא, ע"כ. כבר הרב קרבן אהרן הנזכר ז"ל פירש כמין חומר האי פירכא, דלכאורה מקשה היא דכיון דעליה איכא למעט מאפה תנור מימלא נשמע בין חלות בין רקיקין כיון דשניהם מאפה תנור הוו, עיין שם.

ובדברי קדשו מתיישב לי נמי מאי דלפי מראית העין הקהתי קיוהא בהאי ברייתא דמוציא חלות ורקיקין מכח תרי מיעוטי דעליה והיא, ואמאי לא אמרינן בהפך דבאו תרי מיעוטי עליה והיא לרבות שתיהן וכפי הכלל דאין מעוט אחר מיעוט אלא לרבות, אבל כפי מה שפירש איהו ז"ל כונת הברייתא סרו מהר קושיא זו, ודוק. עיין שם דהוסיף לומר עוד דשתי הלחם ולחם הפנים אינם צריכים קרא למעט אותם מיציקה דאפילו שמן אינם טעונים כלל[12], מה שאין כן חלות ורקיקין דהם מאפה תנור דאית בהו שמן חלות בבלילה ורקיקין במשיחה, והוה אמינא דיצק עליה שמן, לכך אתא קרא למעט אותן מיציקה:

תוס' ד"ה אימא להוציא וכו', הקשה בקונטרס גבי פתיתה נמי ליפרוך אימא להוציא מנחת כהנים, ותירץ וכו'. כל הרואה יראה שברש"י שלפנינו ליכא קושיא זו שהביא תוס' משמו[13]. וכן הרב קרבן אהרן וכל חי מרגיש דמאי קושיא הלא במנחת כהנים כתיב תופיני מנחת פתים, והיאך מצינן למעוטי בהם פתיתה, וכן ראיתי דהקשה הרב צאן קדשים וכתב דיש ליישב בדוחק. ונראה לי דהדוחק היא מה שנוכל לתרץ דמאי דכתיב תופיני מנחת פתים לא מיירי אלא במנחת חינוך של כהן ולא במנחת נדבה, דמנחת נדבה הייתי אומר דלא בעי פתיתה מהאי טעמא דאותה[14]. ולזה תירץ דכיון דמנחת כהן היה במחבת[15], בדין הוא שיהיה כמו שאר מנחת נדבה של ישראל במחבת, דכתיב בהדיא פתות אותה פתים, ודוק:

ע"ב

מתניתין מנחת ישראל כופל אחד לשנים ושנים לארבעה וכו', וכולן כזיתים, ע"כ. הרבה פירושים נאמרו בהא דכזיתים וכמו שהביא רש"י ז"ל לפנינו ג' פירושים, ברם מה שפירש הרמב"ם ז"ל במשנה וכן רבינו עובדיה דאחר שעשה פתיתין כזיתים כופל כל זית לשנים ושנים לארבעה, מקשה היא כאשר הקשו

12. וכעין זה תמה בתוס' יו"ט בפירקין מ"ג הגור אריה פרשת ויקרא שהקשה אמאי לא ממעטינן שתי הלחם ולחם הפנים מיציקה כמו שממעטינן מפתיתה במשנה דלקמן, דמאי קושיא כיון דהם אינן טעונים שמן כלל כדתנן במ"ג פרק דלעיל, אם כן אי"צ למעטם מיציקה. 13. אך כן הוא להדיא לפנינו ברש"י כת"י (נדפס בע"ב ד"ה הוי). 14. ובעולת שלמה תירץ דפתיתה כתיבא בהדיא רק במנחת כהן משיח, והתם מקפלה רק לשנים כדלקמן ע"ב, ואנן בעינן למילף למנחת כהנים דמקפלה לארבע. ומאי דכתבו התוס' בתירוצם דפתיתה כתיב בה בהדיא, היינו דהואיל ומצינו שם פתיתה במנחת כהן משיח, טפי אית לן לרבות מנחת כהנים ולמעט שתי הלחם ולחם הפנים. וכן ביארו הטהרת הקודש והקרן אורה. 15. משמע מדברי המחבר שנקט דמאי דכתבו התוס' בתירוץ בשם רש"י 'שכן פתיתה כתיבא ביה בהדיא' לא קאי אמנחת כהנים, רק על מנחת מחבת, מדלא הביא כאן לדבר זה, ודלא כהאחרונים הנ"ל (בהערה הקודמת) שנקטו בפשיטות דזה קאי על מנחת כהנים. ואמנם יש לציין שברש"י כת"י שלפנינו משמע להדיא דהתיבות 'שפתיתה כתיבא בה' קאי אמנחת מחבת ולא אמנחת כהנים, וזה כהבנת רבינו המחבר, וכן הגיה החק נתן מדעת עצמו בדברי התוס' [במקום תיבת 'שכן' 'שפתיתה'], וכתב

מפרשי המשניות זלה"ה ממימרא דרב יוסף בגמרתין, ואינהו ז"ל הליצו בעד הרמב"ם, אבל לרבינו עובדיה הניחו בקושיא מכח מה שכתב איהו עצמו בריש פ"ט דמסכתין עיין בספריהם הקדושים. וכבר הרמב"ם בחיבורו בפי"ג דהלכות מעשה הקרבנות הביא רק המשנה כצורתה ונוכל לומר הכי והכי, או דילמא חזר בו מפירושו, או דילמא מחזיק כסברתיה ופירושו, כמו התנצלות של הרב שושנים לדוד, והמעיין יבחר:

שם ר' שמעון אומר מנחת כהנים ומנחת כהן משיח אין בהם פתיתה וכו'. כבר הקשו עליה הראשונים זלה"ה הראב"ד ורבינו ישעיה והרא"ם, הביאם הרב קרבן אהרן ז"ל (דבורא דנדנה פרשה י תחילת פי"ג) בדף ע"ה ע"א, איך יתכן שיאמר כך כיון דקרא מלא הוא תופיני מנחת פתים, ודחקו לתרץ שמה שאמר ר' שמעון אין בהם פתיתה רצה לומר אין בהם פתיתה כמו מנחת ישראל שהוא אחד לשנים ושנים לארבעה אלא אחד לשנים לחוד. והרב קרבן אהרן הנזכר תירץ באופן אחר עיין שם, גם אשור בספר לחם משנה ומשנה למלך בפי"ג דהלכות מעשה הקרבנות דין ד':

רש"י ד"ה [ר' שמעון אומר] מנחת נדבה וכו', עוד אחר, וכולן פתיתין כזתים וכו' כך שמעתי, ואיכא דאמרי וכולן פתיתין כזיתים וכו', עד סוף הדיבור, ולא מ"ה. הרב צאן קדשים כתב בסוף דברי רש"י ז"ל ולא מ"ה דראשי תיבות היא ולא מפי השמועה, וכונתו משום דמקמי הכי בפירוש אחר כתב רש"י ז"ל כך שמעתי, השתא כתב בהאי פירושא דכך ראה ולא היה מפי השמועה אשר שמע. ועל זה הקשה עליה דהא בעשרון היה מ"ג בצים וחומש לפי חשבון עשרית האיפה, נמצא כשהיה עושה מן העשרון עשרה חלות מגיע לכל חלה ד' בצים ושליש ביצה נמצא כשעושה מכל חלה ארבעה מגיעה לכל פתות יותר מכביצה והיאך כתב רש"י שלא היה בכל פתות אלא כזית, וצ"ע רב ליישב, עכ"ל.

ואחר המחילה רבתי נראה דכל מה שהקשה על רש"י ז"ל הכל למותר היא, ואמינא דהא גופיה קא קשיא ליה לרש"י ז"ל באומרו ולא מ"ה וראשי תיבות היא ולא משמע הכי, ולא ראשי תיבות מפי השמועה היא כאשר סבר הרב הנזכר, וכונתו של רש"י ז"ל להקשות להוא איכא דאמרי כאשר הקשה הוא ז"ל דלא משמע הכי מסוגייתין, ודוק, ובהכי לא צריכינן לדחוק במה שדחק הרב חק נתן לתרץ קושית הרב הנזכר דבאמיתות תברא בצידה כאשר יראה המעיין. ועל מה שפירש רש"י בתחילה מנחת נדבה של כהנים, עיין מה שכתב התייר הגדול בעל משנה למלך בפי"ג דהלכות מעשה הקרבנות הלכה יו"ד (ד"ה ודע שלפימי לרש"י):

גמ' אמר רב יוסף האי חביצא וכו'. כל סוגיא זו הובא בברכות דף ל"ז ע"ב ושם פירש"י כל הצורך:

שם אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן בכדי אכילת פרס וכו'. הכי גרסינן בברכות. כלומר בשלמא אי הוה אמר כדמסיק הכא במאי עסקינן בבא מלחם גדול ולעולם לא עירסן הוה ניחא, אמנם השתא דאמרת דמיירי בעירסן קשה האי כשאכלן אכלו מיבעי ליה, וק"ל:

תוס' ד"ה חביצא, פירש בקונטרס וכו', ועוד דבסמוך דקאמר ר' ישמעאל וכו'. כבר הרב צאן קדשים כתב טעמא אמאי כתבו האי ועוד, והוא כמו שכתבו בברכות, דאם נאמר דרב יוסף יפרש ההיא דחיטה דפרק כיצד מברכין דתניא בזמן שהפרוסות קיימות דרוצה לומר כזית ואין הפרוסות קיימות רוצה לומר דאין בהן כזית, אפילו הכי איכא למיפרך ליה מדבסמוך דקאמר ולר' ישמעאל וכו'. והרב לשון למודים בח"א דף מ"ה ריש ע"ד הקשה עליהם דמאי הקשו לרש"י וכי יש לך אין פרוסות קיימות יותר מזה, ומאי קושיא דילמא המקשן סבירא ליה דכולא מילתא תליא בתוריתא דנהמא. ויש לומר דעדיין לא שמיע בהאי סוגיא ההיא דרב ששת ורבא, עכ"ל:

ד"ה היה עומד ומקריב, פירש בקונטרס כהן שלא הביא מנחה בשנה זו, ולא היה לומר הביא, דמנחת כהן וכו'. פירוש הביא רצה לומר הביא את מנחתו השייך לו ונהנה ממנה לאכול את השירים כדמסיים הברייתא נוטלן לאוכלן, ואילו מנחת כהן כולה כליל הוה ואינו יכול לאכלו. וכבר כתבו המחדשים זלה"ה דברש"י שלפנינו וגם בברכות דף ל"ו ליכא האי פירושא, וצריך לומר דהתוס' היה לפניהם[16]. ומה שרצה לתרץ הרב צאן קדשים בעד רש"י שהביאו, הוא דוחק גדול ואיכא ביה תברא אחר המחילה רבתי כאשר יראה המעיין עיין שם:

בא"ד ונראה לפרש דלפי שהיו משמרות מתחדשות וכו', נמצא שלא היו מקריבין אלא ב' ימים בשנה וכו'

דלפי"ז מתיישבת קושית הצאן קדשים. אך צ"ב דסוף סוף 'תפני מנחת פתים' כן כתיב במנחת כהן משיח, וצ"ל כמ"ש המחבר לעיל די"ל דזה קאי על מנחת חובה של כהן ולא על מנחת נדבה. **16.** ואכן כן הוא לפנינו ברש"י כת"י ד"ה היה עומד. [וכל דברי רש"י שהובאו

לפיכך מברך אזבח ואמנחה שהחיינו לזמן, עכ"ל. בספרי הקטן מתת אלקים בחידושי במסכת תענית (מז: סד"ה עמדו) דף ק"ד ע"ב (נדפי הספר נמהדורת פיסת) הקשיתי דהלא בכל המועדות היו באים כל המשמרות והיו עובדים ביחד ותו לא הוי עבודתן מזמן לזמן[17], עיין שם:

ד"ה אפילו פירורין שאין בהן כזית וכו', ואם תאמר הא דאמרינן וכו' אבל פתיתים גדולים ופתיתים קטנים פשיטא, ואי איכא לחם אחר שלם פשיטא דאהחוא לחם מברך. ונראה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים ז"ל[18], ופירש דבריהם דמתחילה הקשו אפילו אי ליכא לחם אחר שלם רק פתיתין גדולים מההיא דפת צנומא פשיטא דמברך על הפתיתים גדולים, ואי איכא לחם אחר שלם אפילו קטן נמי פשיטא דעל השלם מברך, ועיין שם בתוס' דף ל"ט ע"ב ד"ה מברך, עכ"ל:

בא"ד ונראה לפרש דמיירי התם בכבר שמפרר ממנו בקערה לשם ברכה כדי לברך עליו המוציא, עכ"ל. כונתם היא דלעולם איירי דליכא לחם אחר ובהא פליגי דתנא קמא סבירא ליה פת צנומה בקערה מברך עליה, רצה לומר שאינו מברך עליה בשעה שמפרר דכיון דיבשה היא אינה ראויה לברכה אלא עד ששורה אותה בקערה אז מברך עליה, ור' חייא בר אבא סבר דמברך בשעה שמפרר דבעינן שתכלה הברכה עם בציעתו של פת, אבל לאחר שריה שבורה ועומדת היא, וכן פירש הרב חק נתן, ועיין בתוס' שם בברכות דף ל"ט דתירצו באופן אחר:

דף ע"ו ע"א

מתניתין כל המנחות טעונות שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה וכו'. לא ידעתי מנלן הא דבעינן ג' מאות שיפות וחמש מאות בעיטות. ואפשר דהוי בכלל שיעורין דרבנן דאין להרהר עליהן, וזה יהיה גם כן בכלל שיעורין וחציצין דהלכה למשה מסיני הם, והוי כמו חסר קרטוב וכיוצא, והכל הוי בכלל תמימים יהיו לכם דקאי בין למנחות ובין לנסכים ובין לקרבנות, כדאמרינן לקמן בסוף פרק כל הקרבנות דף פ"ז ריש ע"א ר' יוסי בר יהודא אומר יין שיש בו קמחין פסול שנאמר תמימים יהיו לכם ומנחתם תמימים יהיו לכם ונסכיהם, ופסקו הרמב"ם בריש פ"ו דהלכות איסורי מזבח, עיין שם. והוי דומיא דמתניתין דלקמן ע"ב דתני העומר היה מנופה בי"ג נפה, דפירש רש"י הלכה למשה מסיני היא, ואף לפירוש הרמב"ם והר"ב דלקמן הכא שאני דתני טעונות מה שאין כן לקמן, ודוק:

שם כל המנחות באות עשר עשר וכו'. רבינו עובדיה כתב דמנחת סולת נמי אף על גב דקודם אפיה נקמצת, אפילו הכי עשר חלות היא באה[19], ועיין מה שכתב עליה הרב תוספות יום טוב:

גמ' תנא שף אחת בועט שתים, שף שתים בועט שלש, ע"כ. פירוש ואחר כך חוזר חלילה לשף אחת ולבעוט שתים שף שתים ובועט שלש, וכן על זה הדרך עד מלאות המנין, ולא היו טועים וסיעתא דשמיא היה בהם:

שם כל המנחות באות עשר וכו', לחם הפנים בהדיא כתיב ביה, חביתי כהן גדול אתיא חוקה חוקה מלחם הפנים, כל המנחות הבאות עשר עשר מנלן גמר מלחמי תודה מה להלן עשר אף כאן עשר, ולילף מלחם הפנים וכו', מסתברא מלחמי תודה הוה ליה למילף וכו'. קצת קשה הלא גם במנחות כתיב בפרשת צו קודם חביתי כהן, כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם לדורותיכם, ואמאי לא אמרינן גם בהו דאתיא חוקה חוקה מלחם הפנים ובאות שתים עשרה כדאמרינן בחביתי כהן גדול דאתיא חוקה חוקה מלחם הפנים, ואין לומר דהא גופא פריך הש"ס בפירכת ולילף מלחם הפנים מטעם דכתיב חוקה, דאי הכונה כך מאי שינויא היא הא דמשני מסתברא וכו', הלא אתא גזירה שוה ומפקה כמה סברות שלא לדחותן ללחמי תודה. ויש לתרץ דאותו חוקה לא הויא חוקה כדפירש רש"י לעיל בדף י"ט סוף ע"א וכדפירשתי לעיל בדברי תוס', וכשם דלענין עיכוב דלעיל לא הויא חוקה, כך לא הויא חוקה הכא לענין מנין חלות למילף מגזירה שוה דלחם הפנים לחיובי שתים עשרה, ודוק.

והרב צאן קדשים כתב על פירכת הש"ס דפריך ולילף מלחם הפנים וכו', דאין לדקדק דאי איתא דהוה ליה למילף מלחם הפנים גזירה שוה דחוקה חוקה למה לי, אלא על כרחין מדאיצטריך גזירה שוה למילף חביתי כהן גדול מלחם הפנים על כרחין שאר מנחות לא ילפינן, דיש ליישב דאי לאו גזירה שוה לא הוי סלקא דעתין למילף יחיד מצבור, אבל השתא דגלי

בתוס' בדפים אלו נמצאים ברש"י כת"י ולא ברש"י הנדפס לפנינו].

17. צ"ב דמכל מקום בין כל רגל ורגל גם כן איכא איזה זמן, ואם כן יש לומר דמהאי טעמא מצי לברך שהחיינו. ואולי ס"ל דדברי התוס' שכתבו 'ב' פעמים בשנה' הוא דוקא, ועל זה קשיא ליה דאיכא נמי רגלים.

18. וכעין זה הגיה בשיטה מקובצת אות כב 'וכל שכן היכא דאיכא לחם אחר שלם וכו'.

19. וכן כתב ברש"י כת"י כאן ד"ה כל המנחות, וכן משמע ברש"י לעיל נט. ד"ה כל היכא, ובעולת שלמה שם נקט דאין ראיה מדבריו שם לזה. ובדעת הרמב"ם מעשה

גזירה שוה דילפינן יחיד מצבור, פריך לילף נמי שאר מנחות מלחם הפנים, עכ"ל:

שם מסתברא מלחמי תודה הוה ליה למילף שכן הדיוט שהתנדב חצאין לפיגול וכו'. אם תדקדק אמאי לא קאמר הכא נמי שמן נפסל כמו שאמר לעיל, אתרץ לך בפשיטות דשאני מההיא דלעיל, דלעיל משני אמאי לא יליף מלחם הפנים ולגבי דידה נכון לומר שמן נפסל בלינה, דהני תרי לא היו בלחם הפנים, אבל הכא דיהיב טעמא אמאי לא נילף מחביתין, לא מצי למנות שמן ונפסל נמי, דהא גם בחביתין שייכי הני שמן ונפסל, וק"ל:

שם אי סבירא לן. צריך לומר[20] אי סבירא ליה דבר הלמד בגזירה שוה וכו':

תוס' ד"ה אתיא חוקה חוקה מלחם הפנים, תימא דבפרק קמא דרשינן חוקה דחביתין, ובהקומץ רבה דרשינן חוקה דלחם הפנים, עכ"ל. וכונתם כמו שפירשו המחדשים (נרכת הזבח ופאן קדשים) זלה"ה דכיון דלאו מופנה משום צד לכולי עלמא אין למדין כדאיתא במסכת נדה (כב:), ומכל שכן היכא דאיכא למיפרך, וכן פירש הרב ברכת הזבח בהדיא. ופירש לפירושם דכיון דאיצטריך תיבת חוקה בתרוייהו לגופייהו לעכב וכמו שכתבו לקמן בע"ב ד"ה שריבה וכו', אמאי אמרינן הכא דנילף חביתי כהן גדול מגזירה שוה דלחם הפנים, והניחם בקושיא.

ובהורמנותייהו אתרץ במה שכתבו תוס' לעיל בדף י"ט סוף ע"א משם ר"ת ד"ה תורה בעיא חוקה וכו', דכל מקום דאמרינן חוקה לעכב לאו ממשמעותא אלא מגזירה שוה, כדיליף רמי בר חמא התם (זבחים נ.) מרבוכה וחלות ורקיקין[21], ואף על גב דרבינא דחי ליה, הא איכא ילפותא התם דרבא מקרבו ופרשו דשפיר שמעינן דילפינן, והכי מסקינן, וכן כתבו בעלי הכללים, לבד ממהרש"א בהוריות על דף ח' (ע"ב ד"ה גמרא ומה) מהש"ס, והקשה עליה הרב שער יוסף דף (ע"ז ע"ד) [ע"ו ע"ב], ורמזו גם כן בספרו החשוב פתח עינים, דלא כן היא אלא כאמור וכמו שכתבתי בשיטתי על זבחים בספר מטה עז (סס ד"ה דנר), אמור מעתה אף על גב דחוקה דלחם הפנים ודחביתין אתו לעיכובא, כיון דאעיקרא מגזירה שוה אתו ולא ממשמעותא, שפיר נוכל גם כן לעשות גזירה שוה אחרת דבעינן שתים עשרה חלות, דדבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה, ודוק[22]. וכבר בשיטתי הנזכרת רמזתי מה שכתב בעל ברכי יוסף או"ח סי' א' אות י"א על דברי ר"ת דהתם, עיין שם:

ד"ה דאפרישנהו בלישייהו, לכאורה אין שם תרומה עליהם בעיסה דבשחיטת הזבח הוא דקדשי וכו', ותימא דבסוף פרק קמא דנדרים וכו'. וצריך לומר דלאו תרומה ממש הוא עד אחר אפיה, עכ"ל. פירוש דבריהם לכאורה משמע מדתנן לקמן בפרק התודה דף ע"ח (ע"ב) דשחיטה עד שלא קרמו פת בתנור לא קידש הלחם, דלא הוי שם תרומה בתרומה שהפריש בעיסה קודם אפיה, ואם כן קשה מאי דאמרינן בנדרים גבי אי אמר כחלת אהרן וכתרומתו מותר, ודייק הש"ס הא אי אמר כתרומת לחמי תודה אסור, ונושא ונותן הש"ס שם אי בתר השתא אזלינן או בתר מעיקרא, ופריך הא תרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים אסור וקא תפיס בדבר אסור, ואם כן בתר השתא אזלינן ולא בתר מעיקרא, ומשני בשינויא בתרא לעולם אזלינן בתר מעיקרא ומיירי תרומת לחמי תודה קודם זריקת דמים וכדרב טבי וכו' דאפרישנהו בלישה והוי אסור גם לפני זריקת דמים, ואמאי הוי אסור הא לא קידש הלחם קודם אפית החלות ולא חל עליה שם תרומת קדשים מקמי הכי. ותירצו דאין הכי נמי תרומה ממש לא הוי עד אחר אפיה, אבל שם תרומה אית ליה מקמי הכי כשהפריש בעיסה וכמו שכתבו תוס' בנדה בדף ו' ע"ב (ד"ה דאפרשינהו) יותר מרווח, עיין שם:

בא"ד ואם תאמר דמשמע הכא דהך דרב טבי בר קיסנא בדיעבד היא, ובפרק קמא דנדה גבי שפחתו וכו'. קשר קושייתם עם הקודם הוא פשוט, בתר דתירצו דאף קודם אפיה חל עליה שם תרומה כדמוכח מרב טבי, מכל מקום לא נכחד דבדיעבד מיירי רב טבי ולא דמצי לעשות כך למצוה מן המובחר לתרום בשעת

הקרבנות פי"ג ה"י עיין בלחם משנה שהאריך לדון אם ס"ל שמנחת סולת באה עשר חלות. והמשנה למלך הוכיח דס"ל דאינה נאפית, ואם רוצה הכהן אוכלה בלא בישול ואפיה. והקרן אורה והגרי"ז לעיל נה: תמהו עליו דהא בהדיא נאמר דין דמצות תאכל גם על השיריים דמנחת סולת. **20.** וכן הוא לפנינו. **21.** דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה. **22.** לכאורה צ"ב דאף דדבר הלמד מגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה, היינו דאי ידעינן דין מסויים מכח דילפינן ליה מגזירה שוה, שפיר מצינן למיהדר ולמילפיה למקום אחר בגזירה שוה, אבל ע"כ אין הכונה דאותה תיבה עצמה תבא גם ללמוד וגם ללמד, דאם כן הא לא הויא מופנה, וממילא גם לפי דברי התוס' שם ד'חוקה' לא משמע עיכובא ממשמעותא אלא מקרא דילפינן ליה מגזירה שוה [והיינו לכאורה דדיני חביתי כהן גדול ודיני לחם הפנים דמעכבים ילפינן ממחוסר בגדים המוזכר שם], עדיין יקשה איך מצינן למילף חביתי כהן גדול מלחם הפנים דבעינן י"ב חלות, כיון דה'חוקה' דתרוייהו לא מייתר דאיצטריך למילפינהו מ'חוקה' דמחוסר בגדים בגזירה שוה.

הלישה אלא דוקא אחר אפיה, ואם כן שפחתו של רבן גמליאל אמאי עשאה כן לכתחילה ולא עבדא כמצוה מן המובחר לתרום אחר אפיה. ותירצו לעולם דלא איפרישה לגמרי אלא שברירה בלישה אותן העתידות להיות תרומה אחר אפיה, כדי לעשותן עבות ונאות, וק"ל.

ועיין מה שאכתוב לקמן בסוף הסוגיא אי לחמי תודה ולחם נזיר הוה מצו לעשותן חוץ לעזרה, בד"ה גמ' אמר רב הונא וכו':

גמ' וכי תימא דמפריש מכל חדא וחדא אחד אמר רחמנא שלא יטול פרוס וכו'. מתניתין היא לקמן בפרק התודה דף ע"ז ריש ע"ב, ועיין שם בגמ' ובפירוש רש"י בנדרים דף י"ב ע"ב (ד"ה ומיבעיא הא') ובנדה דף ו' ע"ב (ד"ה דאפרשינהו):

ע"ב

תוס' ד"ה שריבה במידת חלתן וכו', זו היא גירסת הקונטרס וכו', אבל בשאר מנחות כתיב מצת, ואפילו כתיב בהו מצות בוי"ו גמר ממנחת מאפה, ע"כ. איכא למידק כיון דאמרו אבל בשאר מנחות כתיב מצת, אמאי כתבו ואפילו כתיב בהו מצות בוי"ו גמר ממנחת מאפה, דילמא לא כן היא והוה אמינא מה ראית למילף ממנחת מאפה לילף מלחמי תודה דכתיב מצות, ושאני מנחת מאפה דכתיב ביה מצה חסר ומצות מלא, חלות מצה בלולות בשמן חסר, ורקיקי מצות משוחים בשמן מלא, אבל בשאר מנחות אי הוה כתיב מצות לחודיה מלא בוי"ו הוה אמינא דנילף מלחמי תודה דכתיב בהו מצות מלא בין בחלות בין ברקיקין. ויש ליישב:

בא"ד ודבר תימא היאך יכול לכוין בחביתין שיהיו שוות, דלקמן בריש שתי מדות אמרינן דמחלקה ביד, עכ"ל. הרב ברכת הזבח הקשה היאך תלי קושיא זו בכאן, דהא בכאן אין שום משמעות שיהיו החלות שוין הי"ב זה כזה, אלא שלא יוסיף על י"ב ולא יפחות מהן, וכשהן י"ב אין קפידא אף שאחת גדולה ואחת קטנה, ולקמן בפרק שתי מדות משמע שהן שוות דקאמר וכי טורטני יכניס, ושם הוה ליה למיפרך ולא כאן, עכ"ל. והרב צאן קדשים תירץ דהתוס' סבירא להו דכי היכא [ד]אם עשה כל החלות גדולות ועשה פחות מיו"ד, או עשה כל החלות ועשה יותר מיו"ד פסולות כחביתין, כך אם עשה רק אחת גדולה והאחרות קטנות פסולות כיון דכתיב חוקה לעכב, משום הכי הקשו קושיא זו הכא, עכ"ל. וקושית התוס' מצינן לתרץ דסיעתא דשמיא היה להו לחלקן שוות[23]:

גמ' אמר רב הונא מנחת מאפה שאפה חלה אחת יצא. מתקיף לה רב פפא וכו'. ההיא פליגא. פירש"י ההיא דרב טבי פליגא ארב הונא, וכתב הרב ברכת הזבח אם כן לפי זה צריך לומר דלרב הונא לא מהני דאפרישנהו בלישייהו, ותימא דבפרק קמא דנידה דף ו' ע"ב אמר רב הונא דמעת לעת שבנדה מטמא לקדש ולא לתרומה, ופריך מהא דשפחתו של רבן גמליאל שהיתה אופה ככרות של תרומה, ומשני בלחמי תודה וכו', הרי מוכח דרב סבירא ליה כשמואל. ויש ליישב דרב הונא משני דרבן גמליאל סבירא ליה הכי וכתנא קמא דברייתא דהכא, ורבן גמליאל איירי בלחמי תודה, וללישנא בתרא דהתם לא קשיא מידי. ולכאורה נראה דמשום הכי פסק הרמב"ם כשמואל ולא כרב הונא משום ההיא סוגיא דנדה, אכן לפי מה שכתבו תוס' דגם אותה שפחה עשתה ארבעים אתי שפיר ולא קשיא מידי, דרב הונא סבירא ליה כשמואל בהא דמותר להפריש ארבע בלישה ובארבעים סבירא ליה לעכב, עכ"ל.

שוב כתב דמההיא דנדה נראה ראיה ברורה למה שפסק הרמב"ם בפ"ט דהלכות מעשה הקרבנות דין כ"ד דמעשה לחם נזיר ושבתודה מעשיהם חוץ לעזרה, שהרי שפחת רבן גמליאל היתה אופה, ואי הוה אפייתה בפנים אשה בעזרה מנין, דלפירש"י בפרק ב' דקידושין (נג: ד"ה וכי) אסורה ליכנס, ואפילו לפירוש התוס' (שם ד"ה וכי) אין דרך אשה ליכנס בעזרה וכל שכן שפחה, אלא שמע מינה דמעשיהם היה בחוץ, ומינה ילפינן לנזיר גם כן דשוו אהדדי לקמן בפרק התודה. אכן במה שהוא גופיה הוכיח לקמן בדף פ"ח ע"ב מהגמ' דאפייתן היה בפנים, קשה ליישב אותה סוגיא אליבא דהרמב"ם והניח הדבר בצ"ע, עיין שם.

וכתב עליה הרב צאן קדשים (לעיל ע"ח) דראייתו משפחת רבן גמליאל אינה ראיה, להתוס' פשיטא דלאו ראיה היא ממה שכתבו אין רגילות שתכנס לשם כדי להתקדש היא משום בזיון, אבל ליכנס לאפות קדשים אין הכי נמי דהיו רגילות דזה לא הוה בזיון, ולפירש"י נמי אינה מוכח דבאמת אותה שפחה לא היתה אופה בעצמה, אלא היתה טחה ולשה בעיסה כדי לעשותן עבות ונאות, ודרך הלשון לומר[24] היום אפיתי לחם

23. ועיין עוד במקדש דוד סי' ח אות ד ד"ה ובמנחות, שצידד דדוקא בלחם הפנים היה צריך שיהיו כל הי"ב חלות שוות, אבל בלחמי תודה לא היו צריכות החלות להיות שוות. 24. לפנינו בצאן קדשים: וכן דרך הלשון לע"ז שאחד מספר לחבירו וכו'.

זה, והכי הוא ההיא דאיתמר התם בשפחה היתה אופה ורצה לומר דעל ידה היתה נאפית, עכ"ל.

וכפי דחייתו צריך לסיים דאפילו תימא דלא היתה אופה כי אם טחה ולשה באיזה מקום היתה טוחה ולשה, ודאי בעזרה כפי פירוש רש"י אי אפשר שתכנס בעזרה אלא ודאי חוץ לעזרה, אם כן שפיר הביא הרב ברכת הזבח ראיה משפחת רבן גמליאל להרמב"ם כפי פירוש רש"י דמעשה לחמי תודה חוץ לעזרה הוה, אף על גב דאפיה לא היתה על ידי אשה, ומעשה הלחם של שניהם שכתב הרמב"ם חוץ לעזרה, נפרש דוקא לטחה וללשה ולא לאפיה, ובהכי דברי הרמב"ם יצודקו, ודוק. ועיין מה שאכתוב לקמן בדף פ"ח ע"ב (ד"ה ועיין) דממתניתין דפסחים פ"ב מ"ה משמע דאפילו אפיה היה בחוץ:

מתניתין העומר היה בא עשרון משלש סאין וכו'. הא דתני היה בא משום דאם ריבה ומיעט במידת הסאין כשרות כדתני בברייתא לפנינו, ומשום הכי תני היה בא כלומר כך היו נוהגין אבל לא לעיכובא, וכן כתב הרב קול הרמ"ז, עיין שם:

תוס' ד"ה כל המנחות שריבה [במדת] עשרונן וכו', פירש בקונטרס בלשון אחר משום דכשריבה וכו', וקשה וכו', דגזירת הכתוב הוא ואסור לשנותו, עכ"ל. בפנינו ליכא מידי מזה ברש"י ז"ל כי אם לפניהם[25]:

מתניתין העומר היה מנופה בי"ג נפה וכו'. פירש"י[26] הלכה למשה מסיני. דייק רש"י ז"ל לומר כך מדחזינן שינוי בלישנא דמתניתין דידן לדלעיל, דלא תני הכא כלישנא דלעיל היה בא עשרון, לכך פירש דהלכה למשה מסיני היא הכא הא די"ג נפה, אבל הרמב"ם ורבינו עובדיה פירשו דלאו דוקא אלא כדלעיל בעשרון, ועיין מה שכתב הרב תוספות יום טוב:

גמ' אמר ר' אלעזר התורה חסה על ממונן של ישראל וכו'. מכאן איכא למידק לרבינו בחיי בפרשת בא אל פרעה (יב, ד), שלא מנה כי אם ארבע מקומות שחסה התורה, והרי זה חזינן הכא ולקמן דף פ"ו ע"ב דאיכא אחריני תוספת על המנין, כמו שכתבתי בזכרוני בשבת[27] תורת אלקים חיים:

הדרן עלך פרק ז' אלו מנחות נקמצות:

תוך העזרה ולא בחוצות:

פרק ח' התודה היתה באה

תוס' ד"ה התודה היתה באה וכו', כמו שהוסיפו על הסאה שתות כך הוסיפו על האיפה שתות, ולעולם קים לן גם עכשיו איפה שלש סאין, עכ"ל. וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם כיון דגם על האיפה הוסיפו שתות וסלקא דעתיה דאיפה ירושלמי לא הוי שלש סאין, משום הכי כתבו דקים לן, עיין שם:

דף ע"ז ע"א

גמ' אמר שמואל אין מוסיפין על המדות וכו', מאי טעמא אילימא וכו', עד סוף הסוגיא. עיין בפירוש רשב"ם בבתרא דף צ' ע"א דפירש ביאור רחב:

רש"י ד"ה אלא מהכא וכו', וכור ידעינן ודאי הוא שלשים סאין לפי שהוא לשון חכמים נמצא וכו'. כן נמצא בנוסח אחר, והרב הנזכר כתב דהוא שבוש משום בשביל שהוא לשון חכמים ידענא דכור שלשים סאין אתמהא, אלא צריך להגיה את לישניה כך וכור ידעינן ודאי שהוא שלשים סאין נמצא וכו', והשאר נמחק, יעוין שם[1]:

ד"ה שקל האמור בתורה, הוא סלע, עכ"ל. הכי איתמר במדרש תנחומא בפרשת וירא סוף פיסקא ראשונה אמר ר' חנניא כל שקלים האמורים בתורה סלעים, ושבנביאים ליטרין, ושבכתובים קנטרין, פירוש ככרין בר משקלי עפרון דאינון קנטרין דכתיב בכסף מלא יתננה לי בתוככם, עיין שם:

ע"ב

מתניתין מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה וכו'. הא דתני מכולם כבר נתנו טעם הרבנים זלה"ה מפרשי המשניות הרב קול הרמ"ז והרב שושנים לדוד, דאתא התנא לרמוז מאי דתניא בברייתא שצריכין להיות יחד בכלי אחד וזהו מכולם, ומסיים הרב שושנים לדוד הנזכר דהיינו טעמא נמי שהוצרך לאתויי קרא דוהקריב ממנו, עיין שם:

25. ואמנם כן הוא ברש"י כת"י בד"ה שריבה ובד"ה או שמיעט.
26. במיוחס לרש"י, וברש"י כת"י ליתא. 27. משמע לכאורה כונתו שכן כתב בספר שבת של מי, אך לא נמצא שם.
1. ובשיטה מקובצת כתב יד נראה שהגיה 'לפי שהוא חול'.

שם אחד שלא יטול פרוס. הקשה הרב הנזכר בעל קול הרמ"ז הא איצטריך לגופיה שיקח אחד מכל מין, ותירץ דזה למדנו מגזירה שוה דתרומת מעשר ואייתר ליה תיבת אחד, עכ"ל, עיין שם:

גמ' תנו רבנן והקריב ממנו מן המחובר וכו'. האי ברייתא כולה וגם כל מה שנשא ונתן הש"ס כבר פירשה הרב הגדול בעל קרבן אהרן כמין חומר בפרשת צו (פרשה ז סוף פי"ח) דף כ"ה, עיין שם:

שם אי מה להלן שני עשרונים אף כאן שני עשרונים תלמוד לומר תהיינה, ע"כ. אם נפרש אותה כפי מראית העין דפריך כשם דהתם בשתי הלחם היו שני עשרונות כך יהיו כל חלה וחלה של לחמי תודה, אחרי שבא תיבת תביאו לומר שכל מה שאתה מביא ממקום אחר וכו', קשה טובא דאמאי נטר המקשן ליפרוך השתא, הא טפי הוה ליה למיפרך הכי לעיל, תכף כשאמר ליה הריני דן נאמר כאן לחם ונאמר להלן בשתי הלחם לחם מה להלן עשרון לחלה אף כאן עשרון לחלה, מה תאמר לא מצי לומר כך משום דלא תסברא דאי ילפינן משתי הלחם יהיה חלה אחת כשיעור שתי הלחם, אם כן מאי פריך הכא הכי ובמה נתפייס להפך סברתיה ולמיפרך הכא הכי, אלא ודאי כונת פירכא זו הוא למיפרך כך השתא דהוכחת דנילף משתי הלחם ולא מלחם הפנים, נימא דכל עשרה לחמי תודה יהיו בין כולם שיעור שני עשרונים לחודיה כמו שהיה שתי הלחם כל שניהם, ולא יהיה כל חלה עשרון אחד כיון דאמרת דתביאו אתא לכך שיהיה לחמי תודה הבאה עם הזבח כמו שתי הלחם. ומשני תלמוד לומר תהיינה כמו שמפרש הש"ס לקמן. והשתא כונת המקשן בתחילה היה לדמותן ללחם הפנים לרבות המידה של כל חלה שני עשרונים לאחד, ובתר הכי היפך הקושיא ואמר דנימא לדמותן לשתי הלחם למעט מידתן של לחמי תודה מכל חלה וחלה, ודוק היטב.

ומעין דוגמא פירש הרב הנזכר בעל קרבן אהרן בקיצור, עיין שם. ומה שכתב עליה הרב צאן קדשים דהוא דוחק, אחר המחילה רבתי לעניות דעתי נראה דמוכרח הוא לפרש כן והיא פשטא דשמעתתא. ומה שרצה הוא לפרש דלעולם פריך שתהיה כל חלה וחלה שני עשרונים מריבוייא דתהיינה, וקא פריך הכי כיון דיליף משתי הלחם והתם כתיב שני עשרונים סולת תהיינה, ותהיינה יתירה דילמא אתי לרבות ללחמי תודה שכל חלה וחלה יהיה משני עשרונים, ומשום הכי פריך לקמן מאי תלמודא, עכ"ל. אחר המחילה רבתי לא מתיישבה על הלב כאשר יראה המעיין, דעדיין לא נחתינן לתיבת תהיינה, ולא עלה על דעת המקשן דתהיינה אתא לרבויי, אלא התרצן משני ליה תלמוד לומר תהיינה, ועל ההיא תירוצא פריך לקמן הש"ס מאי תלמודא כלומר מאי קא תריץ, ודוק.

אחרי כתבי כל זה אתיא זכירה זכירה מה שפירש רש"י בסוף פרק איזהו מקומן (מז: ד"ה מי מה) בהדיא כונת האי פירכא וזה לשונו, אי מה להלן שני עשרונים אף אלו כל עשר חלות שבה שני עשרונים, והתימא גדולה מהרב צאן קדשים דשם הגיה הלשון וכתב שני עשרונים ותו לא אף כל וכו', וכאן לא נייחא ליה לפרש כן, וכי השכח דוד[2], גם מהרב קרבן אהרן היתה העלמה פירוש רש"י הנזכר, והוא פלא:

שם תלמוד לומר ממנו תרומה לה' וכתיב בתרומת מעשר ממנו תרומה לגזירה שוה, ע"כ. אם תיקשי הלא תיבת ממנו דכתיב בלחמי תודה אתא לומר שתהא מן המחובר ולא הוי מופנה, אתרץ לך דתיבת ממנו הכתוב בתרומת מעשר מופנה הוא ומופנה מצד אחד מסתייה לגזירה שוה כדאמרינן בנדה (כב:), וליכא למימר דהתם נמי בתרומת מעשר כתיב ממנו כדי לומר שיהיה כולו בכלי אחד ומחובר ותו לא הוי מופנה בשום צד, דליתא דבתרומת מעשר לא בעינן מוקף כדתנן בבכורים פ"ב מ"ה, ובירושלמי יהיב טעמא דכתיב מכל מעשרותיכם אחד ביהודא ואחד בגליל, אם כן הוי מופנה ולא אתא אלא לגזירה שוה ללחמי תודה אחד מעשר, ודוק. ועיין בהרמב"ם והראב"ד ובכסף משנה בפ"ג דהלכות תרומות דין ך':

שם ונילף מתרומת מדין. דנין תרומה הנוהגת לדורות וכו'. כונת הפירכא היא כך דנילף מתרומת מדין דהוה אחד מחמשים, כיון דבההיא נמי לא הוה אחריה עוד תרומה, ואמאי יליף מתרומת מעשר, ומשני אל תוכיח תרומת מדין שאינה נוהגת לדורות. שוב פריך ליה ונילף מתרומת חלה, ומשני ליה תנא דבי ר' ישמעאל וכו', אם תיקשי אמאי לא תריץ בהא דתנא דבי ר' ישמעאל פירכא קמייתא נמי דפריך מתרומת מדין, דבהכי לא הוה פריך עוד מתרומת חלה, אתרץ לך דרצה התרצן לשנויי ליה בלא הא דתנא דבי ר' ישמעאל לית ביה פירכא משום דדנין מתרומה הנוהגת לדורות, ומעין דוגמא כתב הרב קרבן אהרן (פר' צו פרשה ז סוף פי"ח), עיין שם[3].

2. ביטוי לשון ע"פ לשון הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"ב הי"ב.

3. ובעולת שלמה יישב באופן אחר, שהיה מקום להבין שכונת

ומתרומה גדולה לא פריך מטעם שכתבו תוס׳ (ד״ה ופ״ה) דהוי דומיא דביכורים שיש אחריה תרומה, וכשם דלא ילפינן מההיא כך לא ילפינן מהא, וק״ל:

שם בעי רבא תרומת לחמי תודה חייבין עליה מיתה וחומש או לא וכו׳, מדמעת או אינו מדמעת, תיקו, ע״כ. משטח לשון האיבעיא של רבא משמע דאפילו נימא דמיעט רחמנא ממיתה וחומש, אפילו הכי קא מיבעיא ליה אי מדמעת או לא, ומשום הכי לא צירפה יחד בבעיא אחד, ולא אמר חייבין מיתה וחומש ומדמעת או אין חייבין מיתה וחומש ואינה מדמעת[4], ואם כה נפרש לא ידעתי למה דכיון דמיעט רחמנא ממיתה וחומש, מאי ספיקא איכא אי מדמעת או לא, ודאי לא. ויש ליישב בדוחק דאפילו הכי מספקינן בדימוע כיון דרחמנא קרי ליה תרומה.

אלא דאכתי קשיא לי מאי מספקא במיתה, הלא האי מיתה מיתה בידי שמים היא, וקמי שמיא גליא. וכן ראיתי בספר כסף משנה בפ״ט דהלכות מעשה הקרבנות דין י״ג שכתב על מה שפסק רבינו הלחם המורם מן התודה ספק תרומה היא לפיכך אין חייבין עליה מיתה וחומש כתרומה ואינו מדמע כתרומה, דמקורו היא בעיא דרבא שלפנינו ופסק בה לקולא לענין מיתה וחומש, ומן הדין לא היה לרבינו ליכתוב פיטורו ממיתה דהא מיתה בידי שמים היא וקמי קב״ה גליא ומיפשטא בעיא, אלא שנגרר אחר לשון הבעיא, עכ״ל. ואנכי בער ולא אדע מה נענה בבעיא דרבא עצמו, דמאי בעי אי חייב מיתה הלא קמי שמיא גליא וליכא שום בעיא. וחזי הוית בספר החשוב משנה למלך דתירץ יתיב דנפקא מינה למלקות דקיימא לן דחייבי מיתה בידי שמים לוקין, עיין שם[5].

שוב כתב הרב כסף משנה, ועל מה שפסק רבינו ואינו מדמע כתרומה יש לתמוה כיון דספיקא היא הוה ליה למיפסק לחומרא, ותירץ משם הר״י קורקוס דאפשר שבתערובת המותר מן התורה קאמר דשיעור מדרבנן הוא הילכך אזלינן לקולא, אבל בספק (תודה) [תורה][6] ודאי דלחומרא, וזהו כונת רבינו במה שכתב אינו מדמע כתרומה, עיין שם:

דף ע״ח ע״א

גמ׳ אמר רב יצחק בר אבדימי תהיינה כתיב, אימא עשרה קפיזי, אמר רבא בעשרונות דיבר הכתוב, ע״כ. כל חי מרגיש איך נוכל לומר קפיזי קפיזי, הלא מתיבת תביאו ילפינן דאתא ללחמי תודה כל מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה, וממה נפשך היאך מפרשינן אי בכמות החלות הוי דוקא עשרון לאחד, אי בכמות הסולת כולן עשרה חלות הוו שני עשרונים לחודיה, ואיך יתכן לומר קפיזי קפיזי דהיינו חצי קב, ואם נאמר כן תו לא הוי כשתי הלחם לא בכמות הסולת ולא במשקל החלה עשרון לאחד והתורה אמרה תביאו דיהיה כזה, ואחר כך כתיב תהיינה למנין החלות שיהיה כל אחת עשרון, וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן והניחו בצריך עיון.

ואפשר לדחוק ולומר דהכי קא פריך לעולם דתביאו אתא ללחמי תודה שיהיה כשתי הלחם שלא תביא פחות משני עשרונות, אבל אם ירצה לעשותן יותר מההיא שיעורא אין הכי נמי דמצי כאשר נשמע מריבוי דתהיינה, דמאן אמר לן דתהיינה אתא לומר דוקא שתהיה כל עשרה חלות של חמץ עשרון לאחד, אימא קפיזי קפיזי אפילו חצי קב שרי ליה דכיון דמרבינן מרבינן טובא. ומשני רבא בעשרונות מיירי קרא כלומר על שתי עשרונות דכתב קרא מרבינן ליה שאר עשרונות ויהיו בין כולם עשרה עשרונות, ודוק[7]:

רש״י ד״ה תהיינה, בתרין יודי״ן, דחד יו״ד דמייתר

הברייתא לעשות גזירה שוה מהמילים ׳תרומת ה׳ ולא מתיבת ׳ממנו׳, ותרומת ה׳ נאמרה גם בתרומת מדין [דכן כתיב שם לגבי תרומת אנשי הצבא], דתיבת ׳ממנו׳ דכתיב בתרומת מעשר מוקמינן לה בתרומה גדולה כמו שכתבו התוס׳ לעיל נד: ד״ה כך, בשם הירושלמי. אך יתכן דהמחבר לא ניחא ליה בזה כיון דאזיל בשיטת המיוחס לרש״י, דנקט דהקושיא דנילף מתרומת מדין היינו מתרומת בני ישראל שנתנו אחד מחמשים ללוים, ושם לא כתיב ׳תרומת ה׳, ותירוץ זה דהעולת שלמה מתיישב טפי לשיטת רש״י כת״י דהקושיא היתה דנילף מתרומת אנשי הצבא שנתנו אחד מחמש מאות לאלעזר הכהן, והתם שפיר כתיב ׳תרומת ה׳. [ואמנם בעול״ש לא נחת לזה ומשמע דאף להמיוחס לרש״י יש ללמוד משם, דסוף סוף כתיב בהאי פרשתא ׳תרומת ה׳ וי״ל דקאי גם על זה]. 4. וכן משמע להדיא ברבינו גרשום ובמיוחס לרש״י שהם ב׳ ספיקות, וכן כתב בטהרת הקודש דלפי רש״י הספק הב׳ הוא באם תימצי לומר דאין חייבין מיתה וחומש, דמכל מקום אפשר דמדמעת. 5. ובמעין גנים תירץ שרבא סובר כרבי יצחק במכות יג: שאין מלקות בחייבי כריתות ובחייבי מיתות בי״ד, אם כן איכא נפקותא דאם יש בו חיוב מיתה אינו לוקה אבל אם אין בו חיוב מיתה הרי הוא לוקה. עוד תירץ דנפק״מ לענין כיפה, דקיי״ל בסנהדרין פא: שהעובר ג׳ פעמים על עבירת כרת כונסין אותו לכיפה, והוא הדין דהעובר ג׳ פעמים על עבירת מיתה בידי שמים דכונסין אותו לכיפה מהאי טעמא. 6. השיבוש ׳תודה׳ נמצא בחלק מהדפוסים הישנים של הכס״מ, והתיקון פשוט וכן הוא בדפוסים המדוייקים. 7. ובישר וטוב תירץ באופן אחר, שאילו לא היתה הוכחה ש׳תהיינה׳ הכונה לעשרונות, היינו אומרים שדרשה זו אינה באה ללחמי תודה אלא לענין אחר, וכונת קושית הגמ׳ היא מנין ש׳תהיינה׳ עוסק בעשרונות ובלחמי תודה, אולי הוא בא לרבות קפיזי ואינו עוסק כלל בלחמי תודה, וממילא אין לומר ד׳תביאו׳ אתא לעשרון לחלה בלחמי תודה.

אתיא ללחמי תודה, עכ"ל. עיין בספר הנזכר החשוב קרבן אהרן (פר' לו פרשה ז סוף פי"ח) דפירש דבריו יפה דהכא ודלעיל ד"ה תלמוד לומר תהיינה:

ד"ה הימנו ודבר אחר הוא וכו'. גם בזה עיין בספר הנחמד הנזכר (שם) דפירש דבריו כל הצורך:

תוס' ד"ה אמר רב יצחק בר אבדימי תהיינה כתיב וכו', עד סוף הדיבור. עינך תחזינה בספר הנזכר (שם) מה שפירש דבריהם ונשא ונתן באמונה ויעורב לך:

ד"ה הימנו ודבר אחר, פירש בקונטרס וכו', עד סוף הדיבור. עיין בדבריהם בזבחים דף ז"ן סוף ע"ב ד"ה (מכל) [היינו דכתיב מ]מושבותיכם. ומה שכתבו כאן בסוף דבריהם, ועוד יש לפרש משום דתרומת מעשר חולין הוא חשיב ככתיבה בגופייהו, כן אמרו התם, אי נמי משום דתרומת מעשר חולין הוא, ופירשתי בספרי הקטן מטה עז בשיטתי על מסכת זבחים כונתם דרצו לומר אפילו למאן דאמר התם לעיל מההיא דבתר מלמד אזלינן, אפילו הכי כיון דתרומת מעשר חולין הוא שפיר חשיב כדכתיב בגופיה, ושפיר אמרינן דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש, וכן פירש הרב חק נתן, עיין שם:

מתניתין המילואים היו באים כמצה שבתודה וכו'. כבר הרגיש הרב בית דוד ואמר דהא דתני לה ולא אמרינן מאי דהוה הוה כדי למסבר קראי, כדאמרינן בפרק קמא דיומא כיצד הלבישן וכו', עיין שם:

שם נמצא עשרה קבין ירושלמית וכו'. איכא למידק דהוי כל זה מיותרת דכיון דתני דנזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, וכבר תני לעיל בריש פירקין דהתודה דהיה ג' מינין היו ט"ו קבין, מימלא ידעינן דשתי ידות דהם שני שלישים הם עשרה קבין. ויש לתרץ בהקדים דקדוק אחר וחדא פירוקא לחבירתה, והיא דאמאי תני הכי נזירות היתה באה שתי ידות כמצה שבתודה, הוה ליה למיתני נזירות היתה באה כמצה שבתודה חלות ורקיקין ואין בה רבוכה, ואמאי תני שתי ידות, אלא כונת התנא היה לרמוז מאי דתני בברייתא לקמן דשלמי נזירות איתרבי בתודה בפסוק על זבח תודת שלמיו, ולא איתרבי אלא לחלות ורקיקין ולא לרבוכה, וכיון דאיתרבי לאלו בלבד בהכרח צריך לומר דיהיה כשיעוריהן עשרה קבין ירושלמית בין שניהם, ומשום הכי תני שתי ידות כדי למשמע דדוקא לאלו נתרבו ומטעמא דאיתא בגמ', וכיון דאיתרבו לאלו נמצא דצריך לומר דנתרבו גם כן לשיעורייהו דעשרה קבין ירושלמית, ולכן מסיים וקאמר נמצא עשרה קבין וכו', ודוק:

ע"ב

תוס' ד"ה או לאחד מבני חבורה, אפסח קאי, אבל סתמיה פשיטא דלא מיחייב משום אחד שבישראל, עכ"ל. פירוש אחד מבני חבורה דקאמר ריש לקיש היינו דוקא משום דבקרבן פסח דשחט שייכא ביה ואית ליה חמץ חייב השוחטו, אבל אי אית ליה חמץ איניש דעלמא בשעה ששוחט האחר קרבן שאינו מחברתו אינו חייב, והוא פשוט. וכתבו עוד תוס' בפסחים דף ס"ג ע"ב (ד"ה או) משם ר"י דלא מיחייב בעל החמץ אלא מי ששוחט וזורק, דלא תשחט אמר רחמנא ולא האחר, ועוד היאך יתחייב לר' יוחנן הא לאו שאין בו מעשה הוא, עכ"ל עיין שם. והרב צאן קדשים הגיה את לשונם[8], אבל אתמיד פשיטא וכו', ופירוש דתמיד של בין הערבים הוא ושייך לכל ישראל והוי כאחד מבני החבורה, ולא מיחייב אם אחד מבני ישראל היה לו חמץ, עיין שם[9]:

גמ' איתמר תודה ששחטה על שמונים חלות, חזקיה אמר קדשו ארבעים מתוך שמונים, ור' יוחנן אמר לא קדשו ארבעים מתוך שמונים, ע"כ. הרמב"ם בפי"ב דהלכות פסולי המוקדשין הלכה (ח"י) [ט"ו] פסק כר' יוחנן, ותמה עליו הרב כסף משנה אמאי פסק כותיה ולא כחזקיה רביה והניחו בתימה, והרב ברכת הזבח תירץ שפיר משום דבתראי מסקי דפליגי בהא דחזקיה סבירא ליה דכלי שרת מקדש שלא מדעת בעלים, ור' יוחנן סבירא ליה דלא מקדש אלא מדעת ולא קדישי שהבעלים נתכוונו לקרבן גדול, וכיון דכבר פסק רבינו בפ"ג דהלכות פסולי המוקדשין דין (ג') [כ'] דכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, מכח ברייתא דמנחות דף ז' ע"א דאתיא כותיה, מימלא גם כאן קיימא לן כר' יוחנן ולא סבירא לן לחלק בין סכין לשאר כלי שרת, דכולהו אין מקדשין אלא מדעת וכמו שכתב בפ"ג, עכ"ל. ועיין בתוס' לעיל בדף ז' ריש ע"א ומה שכתבתי שם, והרשב"א ז"ל משם הראב"ד ז"ל כתב דהלכה כחזקיה, והביאו הרב משנה למלך בפי"ב דהלכות פסולי המוקדשין, עיין שם:

8. וכן הגיה השיטה מקובצת אות כ והיד דוד, וכן הוא בכמה דפוסים ישנים. 9. וטעם הגהה זו פשוט, דבגמ' כתוב 'או לאחד מבני חבורה' ואם כן אי אפשר לומר דמיירי בפסח ששוחטו על חמץ של אדם אחר מישראל שאינו מנוי על פסח זה, דזה אינו נכלל בלשון 'אחד מבני חבורה', ולפיכך הגיהו דצ"ל 'אתמיד', וקא משמע לן כנ"ל.

רש״י ד״ה אף על גב דלית ליה לסכין תוך כיון דמקדשא הזבח יותר משאר כלי שרת שיש להן תוך הכי נמי אלימא משאר כלי שרת שמקדש מה שראוי לזבח וכו׳. כן צריך להגיה, וכן הגיה הרב צאן קדשים:

תוס׳ ד״ה ליקדשו ארבעים מתוך שמונים, אף על גב דר׳ יוחנן לית ליה ברירה בריש כל הגט, היינו היכא כשמתברר לבסוף דלאו כלום עביד, אבל הכא קדשי כל היכא דאיתנהו, עכ״ל. הרב צאן קדשים הכריח דצריך להגיה דבריהם כך היינו היכא שאינו מתברר לבסוף דלא כלום עביד[10], וכונתם היא דהתם גבי גט דאמר ר׳ יוחנן התם אף אחרון נמי אינו פוסל, הוא משום דקאי על מתניתין דאמר ללבלר כתוב לאיזה שארצה אגרש אף על גב דהוא מברר ואמר לאיזה שארצה, על כל פנים לבסוף אינו מתברר אם היה גם כן בשעת כתיבת הגט דעתו לזה וכתיב וכתב [לה] לשמה, ומשום הכי סבירא ליה התם ר׳ יוחנן דאין ברירה ולאו כלום עביד. ולפי הגירסא שלפנינו לא ניחא דאדרבא כשמתברר לבסוף סבירא ליה דיש ברירה, וכמו שכתבו שם תוס׳ בע״ב ד״ה דברי ר״מ ובעירובין דף ל״ז ע״א (ד״ה דנרי), עיין שם שהאריך קצת, והקשה למה שכתב מהרש״א ז״ל בעירובין בדף ן׳ מהש״ס, גם אשור בספר חק נתן מה שכתב לעיל בדף מ״ח (ע״b) מהש״ס על דברי רש״י ד״ה ואי דפריק וכו׳:

בא״ד וכשבא להפריש ד׳ חלות של תרומה צריך להפריש י״א חלות מכל מין ומין וכו׳. עיין בתוס׳ בעירובין דף ן׳ ע״ב דפירשו טפי. וכבר הרב ברכת הזבח כתב דהרמב״ם בפי״ב דהלכות פסולי המוקדשין דין ט״ו לא סבירא ליה כותייהו ולא פסק כן, אלא פסק אם אמר יקדשו ארבעים מתוך שמונים מושך ארבעים מתוך שמונים ומרים מהם אחד מכל קרבן, והארבעים השניות יפדו ויצא לחולין, ומדמי לה לשתי הלחם שבדף מ״ח ע״א, עיין שם ודבריו ברורים, עכ״ל. וכן רימז הרב כסף משנה שם במקור הדין של רבינו ואמר, נתבאר בפרק התכלת.

ואם שחט על שמונים חלות ואמר תיקדוש פלגא דכל חדא, כתב הרשב״א משם הראב״ד ז״ל דלא קידשה דהוה ליה פרוסה, והביאו הרב משנה למלך שם בהלכות פיסולי המוקדשין, עיין שם. ועוד כתב (המשנה למלך) משם התוס׳ דאם שחט על שמונים חלות אם הן לבדן יכול להפריש ארבע מכל ארבעים וארבעים, ועיין בתוס׳ דעירובין דף ן׳ הנזכר דכן כתבו משם ר״י ז״ל:

מתניתין שחטה שלא לשמה וכו׳ לא קידש הלחם. רבינו עובדיה כתב דכתיב על חלת חמץ יקריב קרבנו על זבח תודת שלמיו, על זבח שנזבח לשם תודת שלמיו, והיא ברייתא שלפנינו לעיל. ונוראות נפלאתי מהרב הגדול בעל קול הרמ״ז ז״ל שכתב עליה ראיה זו לא מצאתיה במכילתין, ורש״י כתב משום דכי שחטה שלא לשמה הוציאה מקדושתה, עכ״ל. ועין רואה דברייתא ערוכה היא לפנינו, וכן ראיתי דתמה עליה הרב שושנים לדוד, והוא פלא איך נעלם מעינו הבדולח.

והא דתנן שחטה שלא לשמה וכו׳ לא קידש הלחם, נראה דהזבח אינו פסול אלא כשר, כדתנן בריש זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לשם הבעלים חובה חוץ מן הפסח ומן החטאת, ועיין בהרמב״ם סוף פט״ו דהלכות פסולי המוקדשין:

דף ע״ט ע״א

תוס׳ ד״ה והדר ביה רבה לגביה רבא, תימא התנן בהדיא בפרק המזבח מקדש (דף פ״ד) **ואלו אם עלו לא ירדו וכו׳,** עד סוף הדיבור. כבר כתבתי כל הצורך בשיטות שלי בין על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז על דברי תוס׳ דהתם דכתבו בקיצור מה שכתבו כאן, ובין במעילה דף ב׳ ע״ב ובנדה דף מ׳ ע״ב בספרי הקטן מתן בסתר, ומן הבאר ההיא מובנים כל מה שכתבו הכא עיין שם.

ומה שכתבו הכא תוס׳ ראיה מההיא איבעיא דמעילה ופליגי רבה ורב יוסף, להעדפה היא, כמו שכבר הרגיש הרב צאן קדשים דהוי כיהודא ועוד לקרא כיון דמתניתין היא דתני אם עלו לא ירדו, שפיר הקשו בתחילה ממתניתין, ולמאי איצטריכו עוד להביא ההיא איבעיא דמעילה כיון דההיא איבעיא עצמה תלויה בההיא מתניתין דקתני בפרק המזבח מקדש ואלו אם עלו לא ירדו, וכמו שכתבו הם עצמם במעילה דף ב׳ ע״ב ד״ה עלו מהו שירדו, וצריך ישוב[11]:

10. וכעי״ז הגיהו ר׳ אייזיק חבר ובחמדת דניאל, עיין שם. ועיין בטהרת הקודש, מים קדושים, מנחה טהורה, שפת אמת, ישר וטוב, בעולת שלמה ובבארות המים מש״כ בזה. 11. ועיין במים קדושים דכתב דפשוט דדברי התוס׳ נכונים והוא סיום קושיא דלעיל דמוכח דאף ר׳ יהושע סובר דלא ירדו, עיין שם שביאר הדבר. והיינו דהראיה ממעילה הוצרכה בשביל להוכיח דאף ר׳ יהושע סובר דאם לא עלו לא ירדו, דאי ממתניתין לא שמעינן דכן הוא לר׳ יהושע. ויש להוסיף דהתוס׳ בנדה מ: ד״ה חוץ, תירצו דר׳ יהושע [אליבא דר׳ יהודה] לא מקיש חוץ למקומו לחוץ לזמנו.

מתניתין הנסכים שקדשו בכלי וכו'. רש"י ז"ל פירש שנתנו הנסכים בכלי ואחר כך נמצא זבח פסול, והוא פשטא דמתניתין. ומה שרצה לפרש הרב שושנים לדוד מתניתין נסכים שקדשו בכלי כלומר בסכין, שנשחט הקרבן ונתקדשו הנסכים ונמצאו אחר כך הזבח פסול, כלומר הזבוח דהיינו שכבר נשחט בהכשר וכו', לא ברירא לי אחר המחילה רבתי. והנה כבר לעיל בדף ט"ו ע"ב האריכו תוס' (ד"ה ספסר) לבאר מתניתין דידן ומאי דאיתמר עלה בגמ', ושם כתבתי כל הצורך, עיין שם. ועיין בהרמב"ם בפי"ב דהלכות פסולי המוקדשין דין (ד') [ו'] ובדברי הרב כסף משנה שם, ומה שכתב עליה הרב תוספות יום טוב והרב שושנים לדוד הנזכר:

רש"י ד"ה הכא במאי עסקינן כגון שקיבל הדם בכוס ונשפך ואחר כך נפסל הזבח. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש כונתו וכיון דקודם שנשפך לא נפסל היה עומד לזרוק והוי כזרוק, סבירא ליה לענין שאם יש זבח אחר יקרבו עמו, אבל אם היה נפסל הזבח קודם שנשפך לא היה עומד לזרוק, עכ"ל:

תוס' ד"ה אין הנסכים מתקדשין וכו', פירש בקונטרס ליפסל בלינה וכו'. בגמרות ישנות ליכא בדברי רש"י, אבל בחדשות איכא בפירוש במתניתין בד"ה ואם לאו יפסלו בלינה וכו', וכן הוא בגליון[12]:

ע"ב

גמ' אמר מר אם יש זבח אחר יקרבו עמו, והא אמר רב חסדא שמן שהפרישו לשם מנחה וכו'. כתב הרב צאן קדשים הנזכר דאין לומר דלא דמי דרב חסדא איירי במנחה כשרה משום הכי פסול לשם מנחה אחרת, ומתניתין איירי בזבח שנפסל משום הכי כשר לשם זבח אחר, דמכל מקום פריך שפיר מדנקט סתמא פסול לשם מנחה אחרת, משמע בכל פנים אפילו אם נפסלה המנחה דאם לא כן לא הוה ליה לסתום דבריו דאין דרכו של אמורא לסתום דבריו, עכ"ל.

אבל על כל פנים הוה מצי לשנויי ליה תכף שאני שמן דגופה דמנחה היא וכיון שהפריש אותה אינו יכול לשנותה מה שאין כן נסכים, ואילו הוה מתרצא הכי לא הוה פריך מאי דפריך אחר כך, מה שאין כן בתר דמשני ליה אמר רבי ינאי וכו', ומשום הכי קאמר אי הכי וכו', ודוק:

רש"י ד"ה (ולא) [ור"א] סבירא ליה כאבוה וכו', אלא אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו, כאן הוא סוף הדיבור והשאר שפת יתר, וכן כתב הרב הנזכר:

ד"ה כגון שהיה, מתניתין דתני יקריבו עמו וכו' באותה שעה שנפסל זה ומיד חזו הנסכים וכו'. כצ"ל[13]:

ד"ה תמידין שלא הוצרכו לצבור וכו', ענין אחר מפי רבי ז"ל, שלא הוצרכו וכו' ואחר כך נמצאו, לא יקרבו בחג הסוכות ולא יקרבו בחג המצות ואין נפדין וכו'. כן הגיה הרב הנזכר, ואמר דאין להקשות להאי פירושא של לשון אחר דקאי על תמידין שאבדו, לפי זה מאי פריך, דילמא אבודין שאני דלא שכיח ולא חשיב בית דין להתנות עליהן, כדמשני במסכת שבועות דף י"א ע"ב בסוגיא זו, דכפי מה שתרצו תוס' שם בשבועות דף הנ"ל בד"ה ר' שמעון מתורץ נמי הכא, עכ"ל:

(בא"ד) [ד"ה] לדברי חכמים דאמרי יפדו דתנאי בית דין מועיל בהן, הני תמידין דהכא נמי נפדין. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר:

תוס' ד"ה ליפלוג וליתני בדידה, מכאן מוכח דגרס במתניתין ואם לנו, ולא גרסינן ואם לאו, דאם כן הא קא מפלגי, עכ"ל. רבינו עובדיה פירש מתניתין בחסורי מחסרא, ועיין מה שכתב עליה הרב קול הרמ"ז והביא דברי תוס' שלפנינו, עיין שם. ולפי מראית העין קצת קשים דברי תוס' כמו שכבר קדמני הרב צאן קדשים וכתב דדבריהם אינם מובנים אצלו, דלפי דבריהם מאי משני דהכי נמי קאמר, בשלמא אי גרסינן ואם לאו משני שפיר דהכי נמי קאמר אם לאו שאין זבח זבוח באותו שעה נעשה וכו', אבל לגירסא ואם לנו לא ניחא לפרש נעשה כמו שנפסלו בלינה ופסולין, דאם כן הוה ליה למיתניה ואם (לן) [לנו] פסולין מאי יפסלו בלינה. ובלאו הכי ליכא הוכחה גדולה, דאפילו לגירסת ואם לאו פריך שפיר דסלקא דעתיה דאם לאו משמע דליכא זבח כלל, ומשני באמת דהכי קתני ואם לאו שלא היה זבוח באותה שעה, עכ"ל עיין שם:

מתניתין ולד תודה ותמורתה וכו', אינה טעונה לחם שנאמר והקריב על זבח התודה וכו'. כבר הרב הרמ"ז נתן טעם למה התנא אמר שנאמר וכו'. וראיתי בספר שושנים לדוד שכתב טעמא דמייתי קרא לרמוז דינא מאי דאיתא בגמ' ופסקו הרמב"ם בפי"ב דהלכות פיסולי המוקדשים דין ח', דהא דוולדה וחליפתה

12. בתלמוד מהדורת אמשטרדם ליתא כן. ואמנם נמצא פירוש זה ברש"י כת"י, וכל פירושי רש"י שהביאו התוס' בדפים אלו מקורם שם.
13. וכ"ה בצאן קדשים.

ותמורתה אינן טעונין לחם היינו כשהביאן לאחר שכיפר בתודה ראשונה, אבל אם עדיין לא כיפר והרי היא וולדה או היא וחליפתה או היא ותמורתה עומדות הרי שניהם צריכין לחם, ע״כ, ולכך מייתי קרא דכתיב ביה על זבח התודה דמשמע מינה שמביאה לבדה אז הוא דאין ולדה וכו׳ הבא אחר כך טעון לחם, אבל אם שניהן עומדות טעונין, עכ״ל.

ולפום הנראה קשה טובא דברי הרמב״ם דלא הוי כברייתא דתורת כהנים ולא כגמרתין, דתני הכי (תו״כ לו פרשה ו תמילת פי״ח) בהדיא, מהו תודה יקריב מנין אתה אומר המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ולא הספיק להקריב עד שנמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות, מנין שיביא איזה מהם שירצה ויביא עמה לחם ושניה יביא בלא לחם, תלמוד לומר תודה יקריב, יכול יהיו שתיהם טעונות לחם תלמוד לומר יקריבנו אחת טעונה לחם ואין שתיהם טעונות לחם, ע״כ, ופירש הרב קרבן אהרן דאופן ההקרבה יהיה האחת נבדלת שהראשון יקריב בשלימות עם הלחם והשנית לא, דאחר שריבה הכתוב דצריך להקריבן שניהם מיעט שאין טעון לחם בשניה, וכן פירש רש״י לפנינו, הרי דאפילו שניהם עומדות אינם טעונות בשניהן לחם, והיאך פסק רבינו בהפך. ולא הרגיש מזה הרב שושנים לדוד הנזכר כלום, ואדרבה סבר וקביל ובנה עליה דייק, ואף ר׳ יוחנן סבירא ליה הכי כדמוקים הש״ס דקאי אולד תודת חובה, וקאמר לא שנו אלא לאחר כפרה אבל לפני כפרה טעון לחם, ורצה לומר בראשונה שמקריב לכפרתו אם באם או בולד, וכמו שפירש רש״י ז״ל, ולא מצינן לפרשה דברי ר׳ יוחנן דסבירא ליה דלפני כפרה בשתיהן צריכות לחם לולד ולאם, דאם כן הוי הפך ברייתא דתורת כהנים דתני כששתיהן עומדות יביא איזה מהן שירצה ויביא עמה לחם ושניה יביא בלא לחם.

ועוד קשיא לי דברי רבינו היאך שפכי הדינים במאי דפסק אחר כך בדין ט׳ היכא דשלשתן עומדות כרבא, ומשמע בהדיא דבתודת חובה באחת לחודיה מביא לחם, כמו שפסק היכא דנתכפר באמצעית שתיהן אינן טעונות לחם, והאמת אגיד ולא אבוש דנבהלתי ונשתוממתי בהבנת דברי רבינו.

אמנם אחר העיון אמרתי דאפשר לפרש דברי קדשו באומרו שניהן צריכים לחם, דרצה לומר דחיוב הלחם חל בשניהם בין על התודה ובין על חליפתה או תמורתה, דכל מה שיקריב בתחילה חייב להביא עמה לחם, ושיעור דברי קדשו כאילו אמר באחד משניהן צריכה לחם, לאפוקי לאחר שנתכפר בתודה ראשונה דלא חל חיוב כלל של לחם לא בחליפתה ולא בתמורתה, כמו שכתב בתחילת הדין, ודוק דלא קאמר רבינו הרי בשניהן צריכין לחם, אלא אמר הרי שניהן צריכין לחם, וכונתו כמו שפירשתי[14]. ודוק נמי בפירוש רש״י שלפנינו על הברייתא דאמר ר׳ יוחנן לא שנו וכו׳, דפירש בדיבור המתחיל אבל לפני כפרה אם הקריב לוולדות ולתמורה ולחליפין טעונין לחם, והוא כאמור, ודוק:

גמ׳ הוי בה רב עמרם אהייא אילימא אחליפי תודת חובה אי לפני כפרה תנינא אי לאחר כפרה תנינא. כבר רש״י ז״ל פירש כגון דאמר הרי עלי ואמתניתין קאי וכו׳, אי לפני כפרה תנינא בברייתא דטעונין לחם דתני והרי שתיהן עומדות איזה מהן שירצה יקריב ולחמה עמה, ובתודת חובה מיירי דקתני והפריש אחרת תחתיה מכלל דתודת חובה היא, ואי לאחר כפרה תנינא במתניתין נמי דאין טעונין לחם, וכן פירש הרב קרית ספר, עיין שם:

דף פ׳ ע״א

גמ׳ מאי קא משמע לן דקסבר ר׳ יוחנן וכו׳. יש מי שגורס וקא משמע לן ר׳ יוחנן אדם מתכפר וכו׳, ולא גריס מאי קא משמע לן[15]:

רש״י ד״ה הוי בה אביי וכו׳, ותירץ אולד תורת חובה. כאן הוא סוף הדיבור, והדר מתחיל לפני כפרה:

תוס׳ ד״ה מאי קא משמע לן וכו׳, משמע הכא דפשיטא לן דאית ליה לר׳ יוחנן חד סברא, וכן משמע נמי בפרק בתרא דכריתות דבעי ר׳ אלעזר התם אי אדם מתכפר

14. וכן תירצו רוב האחרונים [חסדי דוד פ״ח הי״א – י״ב במסקנתו, קרן אורה לקמן פ. שהם וישפה, שפת אמת, ליקוטי הלכות [אלא שכתב שבלשון רבינו בפיה״מ לא משמע כן], וחזון איש תמורה סי׳ לג סק״ז [ועל מה שכתב הליקוטי הלכות שלא משמע כן בפירוש המשניות, כתב שלא ידע כוונתו] את דברי הרמב״ם. והקרן אורה (בסוגין) תירץ עוד דדעת הרמב״ם דכל מאי דאמר ר׳ יוחנן דחליפי תודה אי״צ לחם לאחר כפרה, היינו כשהביאם להקריב אחר שכבר נתכפר, אבל אם הביאם קודם כפרה יטענו לחם אף לאחר מכן. והאבן האזל תירץ שהדבר תלוי שאם קרבה האחת מהן וכבר נגמרה כפרתה בזריקת הדם, יהיה על האחרת שם מותר תודה ולא תהא טעונה לחם, אבל אם שחט השניה קודם שנזרק דמה של הראשונה תיטען לחם, שחובת לחם נקבעת בשחיטה, וכיון שהוא שוחט השניה כל זמן שעדיין לא נגמרה כפרתה של הראשונה, הרי חל עליה חובת לחם, עיין שם. 15. וכן כתב בישר וטוב, ודקדק כן במיוחס לרש״י (ד״ה אלא - הב׳), וכן משמע ברש״י כת״י ד״ה דקסבר, וברבינו גרשום (ד״ה קסבר).

בשבח הקדש או לא, אמר ר׳ יוחנן כמה שנים גדל זה בינינו ולא שמע הלכה זו ממני, מכלל דאמרה ר׳ יוחנן, אין וכו׳. כבר פירשתי בשיטתי על מסכת כריתות בספרי הקטן אביר יעקב דף קנ״ו ע״א דהכי פריך מכלל דר׳ יוחנן אמרה הלכה זו בתמיה הלא תוספתא היא כדמסיק הגמ׳ שם בשעת הפרשה יפה סלע וכו׳, ומשני ליה אין דאמר ר׳ חנינא משמיה דר׳ יוחנן בשמעתין על מתניתין דתני וולד תודה ותמורתה וכו׳ לא שנו אלא לאחר כפרה דאם, אבל לפני כפרה יקריב הולד במקום אמו וטעון לחם, אלמא אדם מתכפר בולד דהוא שבח הקדש, וזה למד ר׳ יוחנן מהתוספת[א] דהתם, עיין שם:

בא״ד ומתיישבת בהך שמעתתא דבסמוך וכו׳. כונתם כפי האמור דחלקו לר׳ יוחנן בין חטאת לתודה, מתיישבת מאי דפריך לקמן לשמואל מאי קא משמע לן, ורצה לומר דילמא הלכה כר׳ שמעון, ומשני דאתא לאפוקי מר׳ יוחנן וכו׳, דמאי לאפוקי היא הלא נימא דר׳ יוחנן לא סבירא ליה כר׳ שמעון אלא אף בחטאת מתכפר בולד דהיא שבח הקדש ולא מתה, ואכתי קשה דילמא הלכה כר׳ שמעון, ובשלמא אי מכרחינן דר׳ יוחנן נמי סבירא ליה דולד בחטאת מתה ובתודה מתכפר, שפיר נוכל לומר דשמואל אתא לאפוקי סברתיה וקאמר דשוין הן בחטאת מתה ובתודה לא בעיא לחם, אבל אי אמרינן דגם בחטאת סבירא ליה ר׳ יוחנן דמתכפר בולד דהוא שבח הקדש דומיא דתודה דמביא לחם בולד, מאי לאפוקי שייכא דין הוא פלוגתייהו איהו סבירא ליה כר׳ שמעון ור׳ יוחנן לא, אלא ודאי צריך לומר דגם ר׳ יוחנן סבירא ליה בחטאת דאין אדם מתכפר בשבח הקדש, דאי כשהפריש חטאת מעוברת ההיא ולד הוי שיור ולא שבח, ואי נתעברה אחר שהפרישה אותו ולד מתה דבכלל חמש חטאות מתות הוא, ובכהאי גונא דהפרישה ואחר כך נתעברה, דבחטאת סבירא ליה דמתה קאמר ר׳ יוחנן בתודה דיביא לחם עם הולד, והא אתא לאפוקי שמואל וקאמר כיון דבחטאת בכהאי גונא מתה וקא מודה ר׳ יוחנן, בתודה נמי לא יביא לחם עם אותו ולד, ודוק.

שוב כתבו ומיהו קצת קשה דלקמן גבי מפריש חטאת מעוברת מסיק דילמא אי שיורי [אינו] משויר, וטעמא דר׳ יוחנן דקסבר אדם מתכפר בשבח הקדש, עכ״ל. כונתם פשוטה דהקשו לפי מה שאמרו דר׳ יוחנן כשהפריש חטאת מעוברת לא מיקרי שבח הקדש אלא שיור, הלא חזינן לקמן דקאמר הש״ס בהפך לר׳ יוחנן, דטעמא דסבירא ליה רצה בולדה מתכפר הוא משום דסבירא ליה גם בחטאת אדם מתכפר בשבח, ואם כן הדרא קושייתם במקומה מאי משני הש״ס בשמעתין לשמואל דאתא לאפוקי מר׳ יוחנן, הלא ר׳ יוחנן סבירא ליה תודה דומיא דחטאת דגם בחטאת אדם מתכפר בשבח הקדש ולא מתה, ואין הכי נמי היכא דבחטאת מתה גם ר׳ יוחנן סבירא ליה בתודה דאינו מביא לחם כדקאמר שמואל ומאי לאפוקי היא, והניחו בקושיא.

ונראה לתרץ דמאי דאיתמר לקמן דילמא אם שיירו אינו משוייר והיינו טעמא דר׳ יוחנן דאמר אדם מתכפר בשבח הקדש, דחייא בעלמא היא ולא לקושטא, דלפום קושטא טעמיה דר׳ יוחנן משום שיורי משייר ולא משום דסבירא ליה בחטאת אדם מתכפר בשבח הקדש, ושפיר כתבו מה שכתבו בתחילה דשמואל אתא לאפוקי סברת ר׳ יוחנן בהיכא דהפרישה ואחר כך נתעברה דבחטאת סבירא ליה גם ר׳ יוחנן דולדה מתה אבל בתודת חובה טעונה לחם, קאמר שמואל דאינו מביא לחם כיון דבחטאת מתה אין טעונה לחם, ודוק:

ד״ה הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר וכו׳, לא בהפריש זו אחר זו דאם כן אין מתכפר בשניה, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים דאין אדם מביא שתי חטאות על חטא אחד, וכן כתבו תוספות בפסחים דף צ״ז ע״ב ד״ה הפריש, עכ״ל:

בא״ד אבל צריך לדקדק דלא תיקשי אם אין ברירה, דגבי תודה ששחטה על פ׳ חלות לא קשיא מברירה כדפרישית לעיל, עכ״ל. כונתם היא בתר דהכריחו דמיירי כגון דאמר תיקדוש אחת מהן מתוך השתים כמו דאמרינן לעיל בדף ע״ח ע״ב דליקדשו ארבעים מתוך שמונים דקדשו לכולי עלמא, הרגישו דצריך לדקדק הכא בחטאת אמאי בכי האי גוונא אי אמרינן דאין ברירה דדילמא במאי דמתכפר חולין הוא וקא שחיט חולין בעזרה, מה שאין כן גבי לחמי תודה דשחט הקרבן על כל שמונים ולכן קדשי דכל היכא דאיתא קדשי ארבעים כמו שכתבו תוס׳ לעיל בדף הנזכר ד״ה ליקדשו, והניחו הדבר בהכי ולא שרו קיטרין.

והרב הנזכר כתב דנראה לו לישב כיון דאסקינן במסכת ביצה דף ל״ח ע״א דר׳ אושעיא בדרבנן אית ליה ברירה, ושחיטת חולין בעזרה מדרבנן כדאמרינן בפסחים דף כ״ב ע״א ובמסכת נזיר דף כ״ה ע״א, לפי זה לא קשיא לר׳ אושעיא דסבירא ליה כמאן דאמר

שחיטת חולין בעזרה מדרבנן היא ובדרבנן אית ליה ברירה, עכ"ל[16].

וכבר עמדתי בהא דחולין בעזרה דפליגי ר' מאיר ור' יהודה בפסחים בספרי הקטן מדבר ציון ח"א אות ח', ופלפלתי פלפלת כל שהוא על דברי הרב ארעא דרבנן במהדורא שנית אות ע"ג שכתב דבקידושין פרק ב' הובא האי פלוגתא, ולא כן היא דהתם מסיק הש"ס בדף (נ"ה) [נ"ח] (ע"ב) דאף לר' שמעון חולין שנשחטו בעזרה הוי דאורייתא וליכא פלוגתא, עיין שם שהארכתי קצת[17]:

ע"ב

גמ' אמר ר' זירא וכן לענין חטאות הפריש חטאתו וכו'. דקדק הרב הנזכר לפי זה לעיל דמהדר לאוקמי שמואל כרבי, ופריך לרבי רועה בחטאת היכא משכחת לה דבכהאי גונא בתודה טעונה לחם ואסיקנא שמואל כר' שמעון סבירא ליה, נוקמה כרבי ומשכחת לה בשלשה חטאות כי הכא, ומתכפר בראשונה והשלישי תרעה דבכהאי גונא בתודה דשלישית טעונה לחם וכל שבחטאת מתה דהיינו שניה בתודה נמי אין שניה טעונה לחם, ודוחק לומר דסוגיא דלעיל כאביי אתיא ולא כרבא ור' זירא, עכ"ל. ובהורמנותיה אפשר עוד לתרץ דלא מצי להוקים כרבא ור' זירא בחטאת דסבירא להו שלישית תרעה, משום כבר ידעינן סברא דרבי דקאמר אבודה בשעת הפרשה מתה בין שניה ובין שלישית, ורבא ור' זירא אליבא דחכמים אמרו דסבירא להו אין חטאת מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו הבעלים, אבל קודם שנתכפר הבעלים רועה כדאמרינן לעיל באותה סוגיא, ודוק:

שם תני ר' חייא תודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן חבירתה אין לה תקנה וכו'. הרמב"ם פסקו בפי"ב דהלכות פסולי המוקדשין דין י"ג, וסיים אלא תרעה עד שיפול בה מום, והשיג עליו הראב"ד מה תקנה יש בזה, והליץ שפיר מרן כסף משנה שם, ועיין מה שפלפל הרב חק נתן. והאי מציאות דר' חייא שאני מדלעיל כשהן כולם עומדות דתני ברייתא דאפילו בתמורתה אם הקריבה אותה בתחילה דבעיא לחם, דהכא ליכא דכבר מתה אחת מהן, וק"ל:

שם סימן למודים וכו'. עיין בספר למנצח לדוד שכתב דבספרים נפל טעות וצריך להגיה כך, למודים מרת עלה שיש שכן דדמה דמי חלש מותר תמורה בחוץ חזקיה הפריש חטאת לאחריות, ועניינו הוא על רבנן דשקלו וטרו אמילתיה דתנא רבי חייא תודה שנתערבה וכו' אין לה תקנה דאמאי אין לה תקנה, ברישא יהב סימנא על שמות החכמים וזה עד מילת דמי, וממילת חלש ואילך הוא על השקלא וטריא דידהו, ומפרש כולהו כפי הנגלה וכפי הנסתר, עיין שם. גם הרב חק נתן הגיה האי סימנא ופירש לה כמין חומר, עיין שם[18]:

רש"י ד"ה אי הכי איפכא נמי, דכיון דלחם איקרי תודה יביא נמי ממותר לחם תודה. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דלא ניחא ליה כמו שנדפס, משום דיהיה חלוק המקשן עם התרצן בסברא. ושוב הגיה אחר כך דיבור אחר של רש"י ז"ל תודה לא איקרי לחם להביא נמי ממותר לחם תודתו, ולא כאשר נדפס, דהא כונת רש"י ז"ל לפרש הטעם מאי טעמא לא אמרינן איפכא, וכן מצא בספר ישן, עיין שם:

ד"ה תודה דאיכא למימר וכו', כדאמרינן לעיל אף על גב דהויא תודת חובה. כן הגיה הרב הנזכר, ונכון הוא:

ד"ה אימא לא תהוי שלישית וכו', קא משמע לן ר' זירא דלא. כצ"ל, וטעמא הוא משום דהאי שלישית סוף סוף לא הוי חליפת ראשונה דאז הוי דינא שתמות אלא הוי חליפת האמצעית, וכיון דהאמצעית מתה משום דנתכפר בראשונה כאשר הדין נותן ניצולת השלישית ממיתה ורועה, ודוק. וכל זה אתיא כרבנן דפליגי עם רבי בתמורה דף כ"ב וכרב הונא משם רב דפירש פלוגתיה שם, ודוק הטיב:

ד"ה לא סגיא וכו', דהוי כמפריש שתי תודות לאחריות דחדא קרי בה עם הלחם. כצ"ל:

16. ובטהרת הקודש הקשה עליו שבודאי בירור זה הוי נפק"מ אף לדבר שהוא מן התורה, שהרי חובת הבאת החטאת המוטלת על המחויב היא מן התורה, וחל עלינו לדעת אם בהמה זו שהקריב היא זו שנתקדשה מתחילה ויצא ידי חובתו בהקרבתה, או שמא זו שאינה קדושה ולא יצא ידי חובתו, וכן הקשה העולת שלמה, ועוד הקשה מדברי התוס' בזבחים עז: ד"ה בדם, שכתבו שמה שאמרו בגמ' שאיסור חולין שנשחטו בעזרה אינו מן התורה, אינו אלא לענין איסור אכילת בשר בהמת חולין שנשחטו בעזרה, אבל עצם שחיטת החולין וזריקת דמם בעזרה בודאי שאסורה מן התורה. ובמצפה איתן תמה שהרי לעיל בסמוך (בד"ה רועה) כתבו התוס' שאמר רבי אושעיא זה בשיטת רבי, ורבי הלא סובר בגיטין מז: שאין ברירה אפילו בדרבנן, עיין שם. 17. ואולי יש ליישב דעל כל פנים בנזיר כט. סבירא ליה לריש לקיש אליבא דר' יוסי בר חנינא דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, ולא חייש בעל הארעא דרבנן לנקוט הגמ' בקדושין דעכ"פ כן סבירא להו התם רב יוסף ור' שמואל בריה דרבה בר בר חנה אליבא דר"ש, אף דלפי האמת דחה שם רבה לצד זה בשיטת ר"ש. 18. ועיין עוד ביד דוד ובישר וטוב שביארו הסימן והגיהו לפי דרכם.

תוס׳ ד״ה וכי מכניסין חולין לעזרה וכו׳, ואף על גב דאדם נכנס במלבושי חול בעזרה וכו׳, לא אסרינן להכנים חולין לעזרה אלא היכא דאיכא כעין עבודה כי הכא וביכורים וחזה ושוק, כדדרשינן מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי אסור דהיינו כעין עבודה דומיא דשלי בשלך, עכ״ל. תוס׳ בחולין דף ק״ל ע״ב (ד״ה פ׳) ביארו יותר וכתבו, דדוקא חזה ושוק וכן ביכורים דדרך קדושה מייתי להו דעביד בהו תנופה, וכן לחם לצורך תודה שהוא הכשר קרבן יש קפידא טפי בהבאתה בעזרה שלא לצורך.

והא דאמרי דדרשינן מה שלי בשלך וכו׳, פירושו הוא כמו שפירש הרב צאן קדשים שלי קדשים בשלך ברשותך דהיינו חוץ לעזרה אסור, הוא הדין שלך דהיינו חולין דומיא דשלי כעין עבודת קדשים בשלי בעזרה אסור:

בא״ד והא דפריך לעיל בהקומץ רבה (דף כ״פ ע״ב) **חולין פשיטא וכו׳ ופירש״י וכו׳ וכו׳ עד ואם תאמר.** עיין מה שכתבתי לעיל, ושם ציינתי דמה שהביאו מפירש״י, הוא בתמורה דף כ״ג סוף ע״א, ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן מתן בסתר שם בחידושי על מסכת תמורה:

בא״ד ומה שתמה תחילה, כצ״ל וכו׳, דמקדיש גזירה שלא יאמרו וכו׳. כצ״ל:

בא״ד דליכא שיעור ידעי דהא דיש לו פדיון משום דאין לו שיעור לכך אין קדוש קדושת הגוף. כצ״ל[19]:

בא״ד נפדין כתרומות ומעשרות וכו׳. ביאר הרב הנזכר דהשתא נמי לאחר פדיון אינן נאכלים אלא לכהנים:

ד״ה אמר ליה לוי לרבי, פירש בקונטרס היינו למדין לפני רבי, דבקמייתא אמר ליה וכו׳. כצ״ל[20], נראה כונתם דמדפירש רש״י דלמידין היינו לוי, בהכרח צריך לומר דבקמייתא אמר ליה בישיבת שאר תלמידים, וזו היא בינו לבין עצמו, אבל לדידהו למדין לפני רבי הוא חכם אחר ולא לוי, ולמידין לפני חכמים דאמרינן בסנהדרין הוא לוי לפני חכמים ולא לפני רבי. ועיין במעילה דף ט׳ בתוס׳ ובספר יבין שמועה דף ה׳ ע״ב, ומה שכתב עליה הרב כהנא בספרו החשוב יד מלאכי בסי׳ תקנ״ט, וגם אשור בספר חדש ממש שיצא לאור מרב חביבי רחם רחמתין בעל פני מבין בתו׳[21] שיטה על מסכת סנהדרין (דף טו״ב ע״ב) דף מ״ח ע״ד (בדפי הספר):

דף פ״א ע״א

רש״י ד״ה ולייתי בהמה מעוברת וכו׳, וליכא למימר דמפריש תחילה למותרות. כצ״ל, ופירוש כיון דהיתה מעוברת הוי כחדא:

תוס׳ ד״ה אי איתא לדחזקיה, בחנם נקט אי איתא דהא אפילו ר׳ יוחנן מודה היכא וכו׳, כדאמרינן לעיל, עכ״ל. והוא כמו שאמר ר׳ זירא לעיל בדף ע״ח ע״ב הכל מודים וכו׳:

בא״ד ושמא דדוקא היכא דלא מיכוון כי אם לארבעים דהוי צורך קרבן ואידך ארבעים דודאי הוו חולין לא לייתו לעזרה איכא בינייהו, עכ״ל. וכן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דכאן הוי סוף הדיבור[22], ופירש כונתם הכי, דלר׳ יוחנן לא מייתי לעזרה כי אם ארבעים דהוי צורך קרבן ואידך ארבעים לא מייתי לעזרה, ולא אמרינן דהוי כמפריש לאחריות ושפיר דמי, ולחזקיה מביא כל השמנים לעזרה כיון דהוי כמפריש לאחריות, והכא מיירי דמכניס כל השמנים לעזרה משום הכי מייתי הכא אי איתא לדחזקיה, עכ״ל.

אחר כך מתחיל דיבור אחר, וליקדשו להו ארבעים מתוך שמנים ואידך הוה להו כמפרשי לאחריות, דהכי אמר חזקיה לעיל וכו׳. כתב הרב הנזכר פירוש ומותר להכניס כל השמנים לעזרה דלא כמו שפירש רש״י ז״ל:

בא״ד אבל בהנך דלעיל דליכא אלא חדא בהמה וכו׳ חולין לעזרה קא מעייל, עכ״ל. פירוש לעיל (פ:) דאמר (רבי ללוי) [לוי לרבי] וכי מכניסין חולין לעזרה, היינו משום דהוה מיירי בחדא בהמה לחודיה ודילמא תמורה היא ולא חזיא ללחם כלל, מה שאין כן הכא, ומשום הכי שפיר משני ליה דקא מעייל חולין לעזרה, וק״ל, וכן פירש בקיצור הרב הנזכר, עיין שם:

בא״ד ועל חנם פירש כן בקונטרס דלינחינהו בחוץ. כן הגיה הרב הנזכר, ומבואר שפיר כפי האמור[23]:

19. כן הגיהו הצאן קדשים ור׳ אייזיק חבר, וכן הוא הלשון בתוס׳ זבחים עז. ד״ה וחולין. 20. היא הגהת הצאן קדשים, ובשיטה מקובצת כתב יד הגיה כעי״ז ׳היינו למדין דרבי אלא קמייתא אמר׳. 21. תיבה לא ברורה, ולכאורה הכונה ׳בתוך׳. 22. וכן כתבו השיטה מקובצת אות יב והחק נתן דכאן הוא סיום הדיבור. ועיין שם בחק נתן שהגיה את לשון התוס׳ באופן אחר. 23. לכאורה הכונה כדפירש הברכת הזבח דקאי אדברי המיוחס לרש״י ד״ה ולייתי שמונים שכתב שמכניס ח׳ חלות בלבד, והתוס׳ פליגי עליו וס״ל שיכול להכניס כל השמונים. ועיין טהרת הקדש. ובישר וטוב, בזבחי צדק, בחמדת דניאל, ובבארות המים הגיהו דצ״ל ׳קא מעייל על חנם, כן פירש בקונטרס, וקאי אדברי רש״י בכת״י ד״ה וליקדשו, והתיבות ׳על חנם׳ הוא סוף הדבור שם.

בא"ד ואף על גב דלעיל בפרק התכלת גבי שחט שני כבשים על ארבע חלות. כצ"ל, עיין לעיל בדף מ"ח (ע"ח):

ד"ה דילמא אם שיורי אינו משייר, לעיל פירשתי דקשיא מתמורה וכו', עד סוף הדיבור. הוא לעיל בדף פ' ד"ה מאי קא משמע לן דשם פלפלו תוס' על דברי ר' יוחנן דלכאורה מיחזו דבריו דסתראי נינהו וחילקו בין חטאת לתודה, ורמזו שם גם כן מאי דמקשה הכא הש"ס והניחו הדבר בקושיא, ועיין מה שתרצתי שם בעניותי:

ד"ה התודה וכו', ואפילו ר' יהודא לא קאמר אלא וכו'. כלומר אפילו ר' יהודא דסבירא ליה טוב מזה ומזה נודר ומשלם:

ע"ב

גמ' אי הכי רישא דקתני תודה מן החולין וכו', הכא נמי נעשה כאומר. נראה לפרש האי קושית אי הכי כך, בשלמא אי הוה משני ליה בפשיטות דהכא לא שייך למימר סוף מילתא נקט כיון דפירש דבריו בתחילה ואמר תודה מן המעשר, מה שאין כן מימרא דרב הונא דמיירי דלא אמר מידי אלא אמר הרי עלי לחמי תודה, תו לא הוה שייך למיפרך אחר כך מרישא היכא דאמר תודה מן החולין ולחמה מן המעשר דהכא נמי פירש דבריו, אמנם השתא דמשני ליה נעשה כאומר הרי עלי לחם לפטור תודתו של פלוני, שפיר נימא גם ברישא כן נעשה כאומר הרי עלי תודה לפטור לחמו של פלוני, ואמאי תני דיביא היא ולחמה מן החולין, ומשני ליה הכי השתא וכו'.

והא דלא משני ליה כאמור, משום דאיכא להקשות כאשר הקשו תוס' (ד"ה ממאי) דמאי פריך המקשן מעיקרא לרב הונא מבבא דתודה מן המעשר ולחמה מן החולין, וכי אינו רואה מדנפשיה דאיכא לחלק הא מהא דלא שייך לפרש בבבא דמתניתין דסוף מילתא נקט, כיון דבתחילה פירש דבריו ואמר תודה מן המעשר, אלא מוכרח לומר דכונת המקשן היא למיפרך כמו שכתבו תוס' דפריך לרב הונא דגזר אומר כשאמר הרי עלי לחמי תודה מביא תודה ולחמה מן החולין, אמאי מביא שניהם מן החולין נאמר דיכול להביא תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, כמו דמצינו במתניתין דמצי להביא כך דתנן אמר תודה מן המעשר ולחמה מן החולין יביא כמו שנדר, ובהא לא מצינן לחלק שאני התם דאמר בפירוש, יען כי ממתניתין די לן למילף דמצי להביא [תודה] מן המעשר, והכא נמי נימא היכא דלא אמר מידי בתודה דמצי להביא תודה מן המעשר ולחמה מן החולין.

וכאשר תירץ ליה דטעמא דמתניתין דקתני דמביא תודה מן המעשר לאשמועינן דנעשה כאומר הרי עלי לחם של חולין לפטור (תודתו) [תודתי] שנדרתי להביאו מן המעשר, ושאני ממציאות דרב הונא דלא מצינן לפרש כן היכא דאמר הרי עלי לחמי תודה סתם ולא אמר עוד שום דבר לא בתחילה ולא בסוף, הקשה שפיר במתניתין מבבא לבבא, דברישא נמי היכא דאמר תודה מן החולין ולחמה מן המעשר אמאי לא אמרינן דיביא כמו שנדר מטעמא דאמרינן נעשה כאומר לפטור לחמו, וכדפירש"י דבכל ענין שנדר להביא אף מן המעשר ולהוי החולין גרירא בתר מעשר. ומשני ליה הכי השתא וכו', ודוק. ועיין בספר צאן קדשים מה שפירש דברי תוס' בקיצור, וכמדומה לי דהוא מעין דוגמא כאשר פירשתי בעניותי דברי קדשם, עיין שם:

שם טעמא דאמר תודה אבל לא אמר תודה לא, ע"כ. הקשה הרב חק נתן אמאי לא פריך ליה מרישא דמתניתין דקתני האומר הרי עלי תודה יביא היא ולחמה מן החולין, טעמא דאמר תודה אבל לא אמר תודה אלא לחמי תודה לא, ותירץ דממתניתין ליכא להקשות דמצינן למימר הוא הדין איפכא נמי כשאמר הרי עלי לחמי תודה ולא אתא לדיוקי הא, אלא דיוקא דמתניתין היא מאי דקתני אחר כך תודה מן המעשר וכו', וק"ל, עיין שם:

שם אמאי נדר ופתחו עמו וכו'. הרב צאן קדשים דייק דקושיא זו לא שייכא כאן, דבלאו הכי הוה מצי להקשות להברייתא, ותירץ דהכי פירושו השתא דאמרת הוא הדין אם אמר לחמי בלא תודה נמי כופין אותו להביא תודה ולחמה אמאי נדר ופתחו עמו כמו שפירש"י, בשלמא אם אמר הרי עלי תודה בלא לחם דכופין אותו מצינן לאוקמי כבית שמאי דאמר תפוס לשון ראשון, ותודה הוא עיקר הקרבן וכיון דאמר תודה נתחייב גם כן בלחמה, כמו גבי נזיר דאמר הריני נזיר שהוא עיקר, אבל אם אמר הרי עלי לחמי תודה דליכא למימר תפוס לשון ראשון להתחייב בתודה כיון דלחם לאו עיקר קרבן הוא דלחם בא בגלל תודה ותודה לא בא בגלל לחם אמאי כופין אותו כאשר אמרת דהוא הדין. ומשני ליה ר' יוחנן אפילו תימא בית הלל וכו', הילכך אפילו אם אמר לחמי בלא תודה בכהאי גונא כופין, עכ"ל:

שם רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו לא שנו אלא

מחיטי מעשר שני, אבל מחיטין הלקוחות ממעות מעשר שני יביא, ע"כ. הרמב"ם בסוף פי"ו דהלכות מעשה הקרבנות לא הביא הא דרב נחמן ורב חסדא דמצי להביא מחיטין הלקוחות ממעות מעשר שני, אלא המשנה כצורתה לא יביא מחיטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני, ולא ידעתי למה השמיטו. וראיתי בספר חק נתן דהרגיש כן ברבינו, וכתב דכיון דסיים רבינו כמו הבהמה שהיא ממעות מעשר שני, כונתו היתה דכמו בבהמה לא שייכא שתהיה מחיטין הלקוחות ממעות מעשר שני אלא דוקא ממעות, הוא הדין לחמה נמי אינו בא אלא דוקא ממעות, עכ"ל[24].

ואני הצעיר כמתלמד לפניו אמינא בהמה נמי משכחת לה שפיר להביאה מחיטין הלקוחות ממעות מעשר שני בחליפין, ואכתי לא ידעינן טעמא אמאי לא הביא רבינו הא דרב נחמן ודרב חסדא, וכפי דבריהם אף בהמה של שלמים תהוי כמו תודה דיכול להביאה בחלוף החיטין הלקוחות ממעות מעשר שני, כיון דתודה נמי מיקרי שלמים, ולא מיקרי חילוף במעשר שני דאסור כדתנן בריש מסכת מעשר שני. אלא נראה לי הנכון לומר דכיון דר' זירא[25] פליג עלייהו ואסרו מחיטין הלקוחות ממעשר שני, לכן רבינו פסקו כותיה לחומרא[26]:

רש"י ד"ה הכי נמי נעשה כאומר וכו' של פלוני, בכל ענין שנדר להביא אף מן המעשר ולהוי חולין גרירא. כן הגיה הרב צאן קדשים[27]:

תוס' ד"ה תודה מן החולין וכו', דכי אמר הרי עלי תודה וכו'. כצ"ל:

בא"ד ולא דמי להכא דבעי למיחדר ולא מצי מיחדר דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט, עכ"ל. כל חי מרגיש לפי דבריהם הללו אמאי הוצרך לאוקמי לקמן ברייתא כבית שמאי לחזקיה ואפילו לר' יוחנן כבית הלל באומר וכו', הלא שאני הקדש דאמירתו לגבוה וכו', כבר הרגישו מזה הרבנים המובהקים הרב צאן קדשים והרב חק נתן ומר אמר חדא ומר אמר חדא, הרב צאן קדשים כתב אף על גב דבברייתא מדמי הריני נזיר להאומר הרי עלי תודה בלא לחם, לבית שמאי מדמי שפיר דמה התם אמר תפוס לשון ראשון כל שכן באמירה לגבוה. והרב חק נתן כתב דהתוס' מפרשים כפירוש שני של רש"י דפירש פירכת נדר ופתחו עמו דנדר בטעות הוא דסבור שהיה יכול להביא תודה בלא לחם, ועכשיו שאינו יכול אינו רוצה בנדר, דלהאי פירושא לא שייך למימר דלא מצי מיהדר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, דהא לא הדר ביה אלא דהנדר מעיקרו הוה בטעות, עכ"ל:

בא"ד ואמרינן נמי בפרק בתרא דנדרים והלכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועבודה זרה ומקדש ומגרש, עכ"ל. הרב צאן קדשים הנזכר כונתם דכמו בהנך ארבעה אמרינן אפילו תוך כדי דיבור לא מהני החזרה משום דחמירא, הוא הדין באמירה לגבוה נמי לא מהני חזרה. אבל לפי זה צריך עיון למה לא חשיבי נמי אמירה לגבוה התם דלא מהני חזרה[28], ויש ליישב בדוחק, עכ"ל. ונראה ליישב בדוחק דלא צריך התם לומר הא נמי דאמירה לגבוה, משום דממגדף ועבודה זרה שמעינן כיון דלגבי גבוה היא הנהו תרתי וחזינן דלא מהני בהו חזרה, מינה שמעינן לכל מילי דהוא לגבי גבוה דלא מהני חזרה, ודוק:

בא"ד וגבי תמורת עולה ותמורת שלמים מוכח בתמורה (דף כ"ה) **דבנמלך אפילו ר' יוסי מודה דאפילו תוך כדי דבור הרי זו תמורת עולה,** עכ"ל. הרב ברכת הזבח בין הכא ובין בתמורה דף כ"ה הקשה להתוס' דדבריהם סתראי נינהו, דהכא כתבו דבהקדש לא יוכלו לחזור אפילו תוך כדי דבור קטן ואפילו לר' יוסי משום דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט, ובב"ק דף ע"ג ע"ב וכן בתמורה משמע בהדיא דתוך כדי דיבור קטן מודה ר' יוסי דכדיבור דמי ויכול לחזור, והניחו בקושיא[29].

והרב צאן קדשים תירץ דהא דמסיק בב"ק דשאני לר' יוסי בין תוך כדי דיבור קטן לתוך כדי דבור גדול, משום דתוך כדי דיבור קטן הוי דומיא לנתכוון תחילה לכך כיון דאפשר לקיים שניהם להיות חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים וכמו שכתבו תוס' שם

24. וכן פירש המרכבת המשנה (בכורות פ"ה ה"ט) שדעת הרמב"ם שאי אפשר להביא מחיטים הלקוחות במעות מעשר שני. וכן נקט הקרן אורה דכן היא דעת הרמב"ם, עיין שם שביאר טעם פסקו באופן אחר. אך המהר"י קורקוס והרדב"ז שם נקטו דאדרבה דעת הרמב"ם היא להיפך דהלכה כרב נחמן ורב חסדא, ולפיכך לא הזכיר אלא שלא יביא מחיטי מעשר שני, ומשמע שכל שאינו מביא מחיטים ממש מותר. וכן דעת היד דוד והליקוטי הלכות בשיטתו. 25. וכן נקט בעולת שלמה שר' זירא סובר שאסור, אך הרדב"ז שם נקט דר' זירא אמר המימרא דמותר מחיטים הלקוחות במעות מעשר שני, ור' ירמיה אמר לו 'רבי אתה אומר כן אני אומר וכו', וכן נקטו היד דוד והקרן אורה. 26. צ"ב דר' זירא [או ר' ירמיה, עיין בהערה הקודמת] הוא יחיד כנגד ג' אמוראים ולא הוה ליה למיפסק כוותיה, ועיין בקרן אורה מש"כ בזה. 27. וכעי"ז בהגהות הב"ח אות ג. 28. עיין בש"ך חו"מ סי' רנה סק"ג שתמה על זה שאין ראיה מדברי הגמ' בנדרים לגבי קידושין להקדש, וכן הקשה גם הסמ"ע שם ס"ק יד שמדברי הגמ' בנדרים אין ראיה לזה, וכן דעת הט"ז. 29. וכן תמה הש"ך

בד״ה תוך כדי וכו׳, אבל הכא כיון דאמר בתחילה הרי עלי והוי דבר שבחובה ודבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין, ליכא למימר דנתכוון לכך להביא מן המעשר, על כרחין בעי למיהדר והוי כתוך כדי דיבור גדול, משום הכי לא מהני חזרה, כן נראה לי ברור ונכון, וכן משמע שם בתוס׳ בפרק מרובה, עכ״ל[30]. וכבר בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר הארכתי קצת בדברי תוס׳ הללו, ובין בפסק הרמב״ם בריש פט״ו דהלכות מעשה הקרבנות ובסוף פ״ב דהלכות תמורה, דפסק בסתם דאין חזרה בהקדש אפילו תוך כדי דבור משמע אפילו כדי דיבור קטן, ושם הבאתי דברי הרע״ם ודברי הרמב״ם בפירושו דבששה דברים תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, ומה שפלפלו עליהם המחדשים והאחרונים זלה״ה ובכללם התייר הגדול בעל משנה למלך ז״ל (בהל׳ מעשה הקרבנות שם), לכו חזו:

ד״ה אמאי כיון דאמר לחמה מן החולין וכו׳, תימא הא לא שייך הכא סוף מילתא וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר פירשתי דבריהם לעיל בסוגיא ד״ה אי הכי, עיין שם:

ד״ה טעמא דאמר תודה הא לא אמר תודה לא, תימא מאי קשיא ליה אין הכי נמי דדוקא וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם להקשות מאי פריך לרב הונא מדיוקא דהא ברייתא דדייקינן אי אמר לחם בלא תודה דלא כייפינן ליה שאני הא מהא, דהכא פירש ואמר לחם בלא תודה וקא מוציא בשפתיו דחזר בו והוי נדר ופתחו עמו כיון שאמר דלא רוצה להביא תודה, ולחם בלא תודה אין מקריבין, מה שאין כן במציאות דרב הונא דאמר הרי עלי לחמי תודה לחודיה שפיר נוכל לומר דכיוון לתודה גם כן, והא דאמר לחמי תודה סוף מילת[א] נקט, דכאן לא שייך נדר ופתחו עמו, והניחם בקושיא[31]. ומה שדחק הרב צאן קדשים לתרץ לא ברירא ליה, עיין שם.

ואם יראה בעיני המעיינים אתרץ קושייתם כך, דמברייתא דייקינן תרתי דוקא אם אמר הרי עלי תודה בלא לחם כייפינן ליה, הא בין אם אמר לחם בלא תודה ובין אם אמר לחמי תודה לחודיה לא כייפינן ליה משום דאינו חייב, והוא הפך מרב הונא, ולא מצית אמרת דדוקא דייקינן לחם בלא תודה ולא אם אמר לחמי תודה לחודיה, דאם אמר לחמי תודה לחודיה אין הכי נמי דנתחייב כסברת רב הונא, דאם כן לישמועינן הברייתא רבותא דאפילו אם אמר לחמי תודה לחודיה כייפינן ליה וכל שכן אתיא אם אמר תודה בלא לחם דכופין אותו, כיון דאמר תודה בפירוש דהלחם נגרר אבתריה דתודה. ומשני ליה אין הכי נמי דאם אמר לחמי תודה לחודיה כופין אותו דהוא הדין כמו אם אמר תודה בלא לחם, והא דלא תני הא בפירוש דהויא רבותא טפי, משום דבעי למיתני זבח בלא נסכים בהדיה, דבההיא לא מצי למיתני נסכים לחודיה דכופין להביא זבח, משום הכי לא תני לחמי תודה לחודיה, ודוק. ואפשר דלזה כיון רש״י ז״ל לפרש בד״ה אבל לא אמר תודה אלא לחמי תודה, דהא נמי דייקינן מלישנא דברייתא כאמור, ודוק:

דף פ״ב ע״א

רש״י ד״ה ושלמים גמר שם שם ממעשר שני, דזבין (*כצ״ל) ממעות מעשר וכתיב בשלמים ואכלת שם וכו׳. האי קרא דשלמים הוא בפרשת כי תבא [פרק] כ״ז (פסוק ז) הנאמר בהר עיבל כמו שכתבו תוס׳ בפסחים דף ק״ט (ע״ב) [ד״ה] וזבחת שלמים ואכלת שם, וכן כתב רבינו עובדיה בפ״א דמעשר שני מ״ג, ועיין בתוספות יום טוב פ״א דמסכת חגיגה מ״ב, ולא כמו שרמזו לפנינו בדברי רש״י ז״ל ויקרא[32], דשם ליכא האי קרא דואכלת שם, כאשר עין רואה, וק״ל:

ד״ה לא יצא העור לחולין, דאילו בשר חיה גופה וכו׳, אבל עור וכו׳ לא יצא לחולין דיש בו תורת מעשר ליקח בו בחמה כמו שהם מעות מעשר דהוי שלמים ומביא בדמיו שלמים וכו׳. כצ״ל[33]:

ד״ה הכי קאמר וכו׳, הואיל ושלא כתורה לקחן (*כצ״ל) דנעשה וכו׳ שור למחרישה וכו׳. פירוש שאמר כן בהדיא למחרישה ולא לקחו סתם:

בא״ד ענין אחר וכו׳ דהיינו שיהא כשלמין הבאין ממעות מעשר שני שהכשר נאכל בתורת שלמים והעור יוצא לחולין, עכ״ל. והשאר כתב הרב צאן קדשים דיש למחוק דשפת יתר הוא, כי אם אבל לא קנה שלמים דנעשה וכו׳, עד סוף הדיבור, עיין שם. וכתב הרב חק נתן דפירוש קמא הוא פירוש רבינו עובדיה במסכת מעשר שני פ״א מ״ד, ופירוש ב׳ הוא פירוש תוס׳ שלפנינו:

תוס׳ ד״ה אינו בתורת שלמים, לצאת עור לחולין וכו׳ כדמשמע הכא וכו׳, ומיהו יש לדחות וכו׳ אבל הכא

שם. 30. וכעין זה תירצו הפני יהושע בב״ק שם ד״ה וסבר, ובתוס׳ ד״ה נמלך, וד״ה כי, והמחנה אפרים הל׳ צדקה סי׳ ח ד״ה אבל הא׳.

31. ועיין בשיטה מקובצת אות י בקרן אורה ובשפת אמת מה שתירצו בזה. 32. ולפנינו צוין כתיקון המחבר. 33. הגהה זו מקורה בצאן

משמע דנפיק לחולין, עכ״ל. כל העיני בשר לו תמה תמה יקרא דמה צורך להם לדיוקי הא הלא מתניתין לפנינו היא, דקתני בהדיא במסכת מעשר שני פ״א מ״ג הלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאוה יצא העור לחולין, וכן הקשה הרב ברכת הזבח והניחו בקושיא. וראיתי בספר הנזכר (פאן קדשים) דתריץ יתיב דאפשר כונתם כך על פי האמת דממתניתין ליכא למידק, דאיכא למימר הא דקתני במתניתין דהעור יצא לחולין מיירי שקנה ממוכר הדיוט שאינו יודע בסחורה וחישב שאינו מוכר לו אלא הבשר ואינו מקפיד על העור, לפיכך יצא העור לחולין שלא קנאו ממעות מעשר שני, אבל בלוקח ממוכר אומן שיודע דמי הבשר והעור לא יצא העור לחולין דנעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, אבל מדיוקא דהכא מוכח שפיר אפילו לקח ממוכר אומן וגם מכר העור בפני עצמו יצא העור לחולין, דמדקאמר בלקח חיה לזבחי שלמים דהעור אינו בתורת שלמים, משמע בחיה לבשר תאוה העור בתורת שלמים, ואפילו הכי יצא לחולין. ועיין סברא זו בפירוש המשניות של רבינו עובדיה שמביא זה משם הירושלמי, עכ״ל. וכן הביא הר״ש ז״ל שם עיין שם. והרב חק נתן דחה את תירוצו משום דכך הוא הדין דין אמת כדפסק הרמב״ם בריש פ״ח דהלכות מעשר שני, עיין שם:

בא״ד והא דשרינן חיה לבשר תאוה וכו׳. בגיליון נדפס כך, והא דשרינן עור חיה לבשר תאוה דיוצא לחולין טפי מבהמה לבשר תאוה נראה דנפקא וכו׳, והוא נלקח מדברי הר״ש שם במסכת מעשר שני פ״א מ״ד דאחר שכתב כדברי תוס׳ שלפנינו דלא חלה קדושת שלמים אחיה כלל, כתב עוד וזה תימא בבהמה לבשר תאוה יצא העור לחולין כמו בחיה לבשר תאוה דמאי שנא, ויש ליתן טעם קצת משום דבשילהי תודה ילפינן ממעשר שם שם משלמים ובספרי מקרא דואכלת מעשר דגנך יליף שמחה, הילכך בבהמה הראויה ליקרב לא יצא לחולין אלא אם כן תקדש לשלמים, עכ״ל, ומשם בארה האי סיומא של תוס׳:

ד״ה הא מני ר׳ יהודא היא, לעיל נמי גבי חיה לזבחי שלמים הוה מצי לשנויי הא מני ר׳ יהודא היא, עכ״ל. הר״ש ז״ל נמי שם הרגיש הרגש זו ותירץ דמתניתין לא מצי לאוקמה כר׳ יהודא משום דסתם מתניתין ר׳ מאיר היא, וכן נדפס השתא בגליון של גמרות חדשות:

רש״י במתניתין ד״ה האומר הרי עלי תודה וכו׳, משנה שאינה צריכה היא דהא תנינן לעיל, אי לא משום סיפא דצריכא דקתני נסכים בכל מקום אפילו היכא דאמר הרי עלי זבח ולא אמר ונסכים, עכ״ל. והקשה הרב חק נתן דגבי תודה נמי דינא הכי דאי אמר הרי עלי תודה ולא אמר ולחמה חייב להביא היא ולחמה מן החולין כדתנן לעיל, והניח בתימא. ובהורמנותיה אמינא דדין הוא טעמא דכתב אחר כך רש״י ז״ל, אי נמי דאמר זבח ונסכים וכו׳ משום דקשיא ליה כקושייתיה למה דאמר בתחילה, ומשום הכי כתב אי נמי וכו׳, ומשום דגם לאי נמי איכא להרגיש דהא תני הרי עלי ולא תני הרי זו, משום הכי כתב טעם הראשון, ודוק:

תוס׳ ד״ה להקיש דבר הבא מן הצאן וכו׳, תימא תינח זבחים, עופות ומנחות מנלן, ולמאן דיליף בגמ׳ מחטאת ניחא, עכ״ל. והוא ר׳ עקיבא לקמן (פג.) דיליף מחטאת. ועיין בספר שושנים לדוד מה שתירץ קושייתם, ומה שהקשה על הרב תוספות יום טוב:

ד״ה הנסכים וכו׳, כדתניא בספרי וכו׳. עיין מה שהקשה הרב קול הרמז, ומה שכתבו עליה הרב בית דוד והרב שושנים לדוד:

ע״ב

רש״י ד״ה ליקום במילתיה וכו׳, חוזר ודן. כצ״ל[34]:

ד״ה לדבריו דר׳ אליעזר וכו׳, אפשר פריך מה וכו׳. כצ״ל[35]:

ד״ה בכללא איתמר וכו׳, בכלל אחד הוא וכו׳ (*כצ״ל), **דכי יליף תודה מפסח דורות וכו׳:**

ד״ה זאת אומרת, מדלא פריך הכי, אין משיבין על ההקש, אף על גב דאיכא למיפרך ביה כמו הכא, דאדם דן קל וחומר לעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדה מרבו וכו׳. האי לישנא קשה אצלי למאי קאמר הכא הא דאדם דן קל וחומר מעצמו, ותו דנראה דבריו דהכא הפך ממה שפירש בנדה דף ל״ז ע״ב ד״ה הקישן הכתוב, דשם פירש דהני מילי אין דנין כגון גזירה שוה אבל היקשא אין משיבין על ההקש, דמשמע דבגזירה שוה משיבין ובהקש אין משיבין, והכא משמע בהפך דבהקש איכא למיפרך אלא דלא פרכינן, אבל בגזירה שוה ליכא למיפרך מידי דכך קיבלה מרבו עד הלכה למשה מסיני, וכן הערתי בשיטתי על מסכת נדה בספרי הקטן מתן בסתר,

קדשים, אך שם במקום תיבת ׳שהם׳ גרסינן ׳סתם׳. 34. כן הגיה הצאן קדשים, וכעין זה בשיטה מקובצת אות ז ׳חזר ודנן׳, וברש״ש ׳חזר ודנו׳. 35. וכעין זה הגיהו השיטה מקובצת אות ח וההגהות הב״ח ׳אפשר קאמר׳.

ורמזתי דגם הרב יבין שמועה (כלל 5) בדף מ״ה עמד על דברי רש״י והקשה כן דדבריו סתראי נינהו. ועוד קשה כיון דאין משיבין על ההקש אמאי אמרינן אחר כך בש״ס, ור׳ עקיבא פסח דאינו בא אלא מן החולין מנא ליה, מאי בעי נימא מהיקש דר׳ אליעזר כיון דלא מצי לפרוכי ומוכרח הוה לקבלו, ואי נימא דבעי הש״ס מהיכן הוה יליף ר׳ עקיבא קודם דשמע מר׳ אליעזר ההקש, קשה מה איכפת לן למידע מאי דהוה סבר מעיקרא.

אשר על כן עלה בדעתי לפרש כונת רש״י ז״ל כאן דההקש איהו כמו קל וחומר דאדם דן מעצמו, וכשם דלקל וחומר פרכינן כך מצינן למיפרך להיקש, ומצינן לחלוק למאן דאית ליה הקש ולומר דלא משגחינן בהיקשו אלא דאין משיבין ליה למאן דאית לי היקש, ולכן הכא דר׳ אליעזר למד ההקש מדיליה ולא מגזירה שוה, הוה מצי ר׳ עקיבא לפלוגי ליה ולא ליסבור כותיה משום דאית ליה פירכא, ולכן בעי הש״ס אחר כך, ור׳ עקיבא פסח דאינו בא אלא מן החולין מנא ליה, ואפילו הכי לא השיב לר׳ אליעזר משום דאין משיבין על ההקש, דמאן דאית ליה הקש לא חשיב הפירכא לכלום, אבל בגזירה שוה לית לן למיפרך מידי דאלימא, ובהכרח צריך לקבלה דהוא ממשה רבינו, ובהכי שוין הם דברי רש״י דהכא ודנדה, הכא קאמר דטעמא דלא פריך ר׳ עקיבא לר׳ אליעזר משום דאין משיבין, הגם דאיכא למיפרך כמו דפרכינן לקל וחומר ושאני מגזירה שוה, ושיעור דברי רש״י דהתם יהיה כך ואפילו לר׳ עקיבא הני מילי דאין דנין, כלומר הא דפריך אין דנין אפשר משאי אפשר לא מצי למיפרך בגזירה שוה דבהכרח צריך לקבלן, אבל היקשא אינו מוכרח לקבלו מכח האי (ה)פירכא אלא דלא פרכינן למאן דאית ליה הקש.

אך עלה בדעתי לפרש דבריו ועבידנא סמוכות מדברי הרב חוות יאיר בסי׳ ר״ג דמסיק וקאמר דהקש הוא דבר קל ולפעמים בלא רמז והוכחה, רק דילפי דבר מסברא או על ידי דקדוק קלוש, מה שאין כן גזירה שוה דהוא קבלה מרבו עד הלכה למשה מסיני. אכן בזכרי דברי רש״י בסוכה פרק לולב הגזול דף ל״א ע״א (ד״ה לא מקשינן) דכתב בהדיא דשום מידות לא ניתנו לדרוש מעצמן חוץ מקל וחומר בלבד, ופליגי עליה תוס׳ שם (ד״ה ור״י) וסוברים דכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזירה שוה, אחור נסוגותי ולא אעיז את עצמי לומר דרש״י ז״ל הדר ביה כדמצינו בשאר מקומות, ולכן מוכרח אני גם כן לדחוק במה שדחק לפרש הרב הנזכר בעל יבין שמועה, דמה שכתב בנדה כגון גזירה שוה היינו גזירה שוה שאינה גמורה, אבל בהיקש ובגזירה שוה גמורה כגון שהוא מופנה אין להשיב עליה, ומאי דבעי אחר כך הכא לר׳ עקיבא פסח מנא ליה, זה היה מעיקרא קודם דידע הקש של ר׳ אליעזר, הגם דאיכא להקהות קיוהא ולומר היכן חזינן האי חילוקא בין גזירה שוה לגזירה שוה לרש״י ז״ל דרצה לומר כך לסברתיה, ועוד אמאי מביא הוא דאדם דן קל וחומר, והימונתא להוי דעדיין דברי רש״י ז״ל קשיא אבי חינכי[36]:

תוס׳ ד״ה והשתא נמי וכו׳, אבל אין לומר דלית ליה הקש דעל כרחך אית ליה היקשא לשאר מילי וכו׳. פירוש דבריהם כיון דאיצטריך האי היקש דבחודש הזה לשאר מילי כדחזינן בפסחים דף נ״ז ע״א, צריך לומר בהכרח דהא דלא יביא אלא מן החולין לא ילפינן מינה לר׳ עקיבא כיון דסבירא ליה דאין דנין וכו׳, ור׳ אליעזר סבירא ליה דהא נמי ילפינן ושפיר דנין דבר משאי אפשר, ולהאי סברא לא מצי ר׳ עקיבא למיפרך ליה וכי דנין וכו׳, דאין משיבין על ההקש, כיון דלדידיה נמי אתא הקש לשאר דברים ואדם יכול לידון מעצמו כסברתיהו בסוכה דף ל״א ע״א כאשר אמרנו לעיל (נדבור הקודם).

שוב כתבו ואם תאמר והא בפרק בנות כותים וכו׳, קשר קושייתם הוא פשוט, השתא דכתבו דלר׳ עקיבא לא יליף מהאי היקשא דבר שבחובה וכו׳, משום דסבירא ליה דאין דנין וכו׳, הלא חזינן בנדה דף (ל״ו) [ל״ז] (ע״ב) דלא קפדינן להא דאין דנין אפילו לר׳ עקיבא, כדאמר רב ששת התם על כרחך הקשן הכתוב ומאי שנא הא מהא. ותירצו דשאני הכא דמצי ר׳ עקיבא לאוקים האי היקשא למילי אחריני, מה שאין כן התם. והא דלא תירצו דהתם איכא דאמרי אמר רב אחדבוי אמר רב ששת ר׳ אליעזר היא, משום דהגם דהוה תרצינן שפיר הכי, מכל מקום היינו מקשים לרב פפא התם כפי אותו איכא דאמרי דקאמר על כרחך היקשן הכתוב, דמאי שנא התם מהכא דלא אמרינן לר׳ עקיבא הכי על כרחן היקשן הכתוב, ומשום הכי תירצו תירוץ השוה לכל דשאני הכא דמצינן למימר דהקש אתא לשאר מילי.

אלא דלפי תירוצם צריך לומר דמאי דאמרינן לקמן

36. עפ״י כתובות לט: עיין שם.

בדרשא דאשם דיליף ר׳ אליעזר בהקש כשם דאשם אין שפיר ושליא קדוש בו וכו׳ קסבר ולדות וכו׳, ודנין אפשר משאי אפשר, ומשמע דר׳ אליעזר לטעמיה אזיל דהכי סבירא ליה מדקאמר קסבר וקאי בעלמא ור׳ עקיבא פליג עליה, צריך לומר בהכרח דהתם נמי מצינן לאוקמי ההקש לר׳ עקיבא לשאר מילי.

שוב כתבו ואם תאמר הא פליגי ביבמות פרק החולץ דף מ״ו (ע״ב) דר׳ אליעזר יליף מאבות דמל ולא טבל, ופריך לר׳ אליעזר וכו׳, והשתא אפילו לר׳ עקיבא מצי לאקשויי וכו׳, כונתם היא בתר דחילקו לר׳ עקיבא מהיכא דמצינן לאוקים ההקש לשאר מילי להיכא דלא מצינן, דבהיכא דלא מצינן איהו נמי סבירא ליה על כרחך הקשן הכתוב, הקשו השתא אמאי פריך התם ביבמות טפי לר׳ אליעזר דמשמע דלר׳ עקיבא ניחא, הלא גם לדידיה הוה מצי למיפרך דבההיא גוונא דלית לן לאוקים למילתא אחריתי אית ליה נמי על כרחך היקשן הכתוב. ותירצו כיון דבעלמא חזינן לר׳ עקיבא דלית ליה דנין אפשר משאי אפשר כי אם היכא דלא מצינן לאוקים למילי אחריני, נוכל שפיר לומר התם בהיקש דככם כגר דסבירא ליה דהיקשן הכתוב כל אחד כפי סוגו אנשים לאנשים ונשים לנשים, ולכן באנשים שפיר סבירא ליה דאם טבל ולא מל אינו גר ולא ילפינן מנשים, אבל לר׳ אליעזר דחזינן אפילו בעלמא אית ליה דנין אפשר משאי אפשר, קשה דמי מכריחן לפרש כן, ולכן פריך שפיר התם לר׳ אליעזר לחודיה, ודוק.

והרב צאן קדשים כתב דלפי מה שכתבו תוס׳ התם ביבמות בד״ה כי פליגי, לא מצי לאוקמי לר׳ עקיבא, כיון דר׳ עקיבא ממעט התם גר שמל ולא טבל מפסח מדכתיב תושב ושכיר, ולפי זה סבירא ליה מדמעטינן קרא מפסח שמע מינה דאין גר עד שימול ויטבול, עכ״ל, והמעיין יוכל להשיב, ודוק.

שוב כתבו ויש לתמוה דבפרק קמא דמכות דף ה׳ (ע״ב) ילפינן לה בגזירה שוה דרשע רשע ממיתה דאין משלשין במכות והתם הוי דנין אפשר משאי אפשר, מה תאמר דשאני התם דהוי גזירה שוה ובגזירה שוה אמרינן אין גזירה שוה למחצה, הכא נמי הוי הקש ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה כזה לשאר מילי ואין הקש למחצה, וכי תימא עוד דשאני התם דעל כרחין צריכין לומר דהקישן מכות למיתה משום דהגזירה שוה לא צריכא, ליתא דלעולם הגזירה שוה דרשע רשע צריכא למילי טובא כדחזינן התם בהוא פירקא ובשאר מקומות, וכן הקשו שם ביבמות דף מ״ו ריש ע״ב והניחום שם גם כן בתימא.

וראיתי בספר צאן קדשים שכתב על קושיא זו של תוס׳ דקושייתם שייכא כפי סברת אביי דמשני התם במכות מנא הני מילי דאין משלשין משום גזירה שוה דרשע רשע, ולדידיה קשיא לר׳ עקיבא כאמור מאי שנא הקש מגזירה שוה, אבל לרבא דמשני התם באופן אחר דבעינן כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא, לית קושיא לר׳ עקיבא מההיא, עכ״ל. ואנכי הצעיר כמתלמד לפניו אמינא דבלא ההיא דרשע רשע איכא להקשות קושית התוס׳ לר׳ עקיבא, מאי שנא הקש מגזירה שוה דבגזירה שוה מודה דאין גזירה שוה למחצה ובהקש לא סבירא ליה הכי, והא דהביאו תוס׳ ההיא דמשלשין בממון ולא במכות, לדוגמא הביאו משום דשייך התם הא דאפשר ושאי אפשר, ואכתי קושייתם לר׳ עקיבא במקומה היא ומפרסן איגרי. וכן הקשו בבכורות דף נ״ו ע״א ד״ה ומה בנך, והניחם בקושיא, עיין שם:

גמ׳ אמר שמואל משום ר׳ אליעזר זאת התורה לעולה וכו׳, אלא סכין ועולה גופה מנלן דכתיב וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, ע״כ. בתנחומא בסוף פרשת וירא איתמר למה נקרא מאכלת שהיא מתרת את האוכלין לתוך פיו של אדם, עיין שם[37]:

תוס׳ ד״ה ויקח את המאכלת, השתא דריש הכא לקדשים וכו׳. מהאי דיבורא עד דיבור דלקמן (פג.) מה אשם עצמותיו מותרין לעשות מהם כלים, כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז דף צ״ז (סוף ע״ב) וצ״ח (ע״ב) מהש״ס פירשתי כל הצורך, ופלפלתי פלפלת כל דהו, לכו וראו:

דף פ״ג ע״א

רש״י ד״ה בהדיא כתיב בהו, וזה יהיה לך מקדש הקדשים וכו׳. כתב הרב צאן קדשים ז״ל הא דמביא רש״י על חטאת ואשם האי קרא דכתיב בפרשת קרח, ובמסכת זבחים דף צ״ז ע״ב קתני בהדיא כתיב ומביא[38] קרא דכתיב בפרשת צו כל זכר בכהנים יאכלנה[39], אפשר ליישב דמחטאת ואשם דכתיב בפרשת צו איכא למימר דאיירי בחטאת יחיד דוקא

37. לכאורה אין זה שייך לעיקר דברי הגמ׳ כאן, והביא זה ללמד על מהו לשון ׳מאכלת׳. 38. היינו שהגמ׳ מביאה בהדיא הפסוק דכל זכר בכהנים יאכלנו הכתוב בפר׳ צו ז, ו. 39. ואמנם כן הוא באמת ברש״י כת״י כאן ד״ה בהדיא, וכפי שרואים מהתוס׳ בכל המקומות

ולא בחטאת צבור, הוא הדין באשם סלקא דעתך אמינא דמיירי בסתם אשם אבל אשם גזילות ומעילות אינו נאכל, משום הכי מביא רש"י האי קרא דכתיב בקרח והתם כתיב לכל חטאתם ולכל אשמם, עכ"ל. לא נכחד דהישוב ניתן ליאמר, אבל סוף סוף קשה לרש"י כיון דהגמ' קאמר קרא דכל זכר, לא הוה ליה רש"י ז"ל להביא קרא אחרינא כלל וכלל, אף על גב דהוה ליה איזה קושיא בקרא דמביא הש"ס:

ד"ה מריבויא דקרא אתי, דיאכל אתו, עכ"ל. הקשה הרב הנזכר דבזבחים פירש"י דילפינן מקדש יהיה לך דקרא יתירא הוא כמו שכתבו תוס', וצ"ע[40]:

ע"ב

תוס' ד"ה ושלמים הבאים מחמת פסח וכו', פירש בקונטרס וכו' חגיגת י"ד וכו'. כבר בספרי הקטן הנזכר מטה עז פרשתי דבריהם שם בזבחים דף ט' (ע"ח), ושם הקשיתי דדבריהם סטראי נינהו, דהתם וכן בר"ה דף ה' מסיקי דשלמים הבאים מחמת פסח היינו מותר הפסח, והכא אמרו איפכא דלאו היינו מותר הפסח דכבר תנא ליה, וכן הקשה הרב צאן קדשים שם, והניחו בצ"ע. ועוד הקשיתי ברש"י ממקום למקום דהתם פירש שלמים הבאים מחמת פסח חגיגת י"ד, (והכי) [והכא] פירש מותר הפסח[41], ופילפלתי פלפלת כל שהוא לך נא וראה כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק ח' התודה היתה באה:

אשירה לה' כי גאה גאה:

פרק ט' כל הקרבנות

רש"י ד"ה במתניתין כל הארצות, שבארץ ישראל וכו'. עיין בספר ברכי יוסף א"ח סי' תפ"ט (אות ג ד"ה ואולם) דף קמ"ב ע"ד וקמ"ו ע"ב:

תוס' ד"ה כל קרבנות וכו', פירש בקונטרס במנחות קאמר, ונראה דשייך נמי בזבחים וכו', עד סוף הדיבור. הרב קול הרמ"ז הליץ בעד רש"י ורבינו עובדיה זלה"ה דמה שפירשו במנחות משום דמעיקרא דמילתא במנחות דבהו שייך חדש ומן הארץ, אבל בזבחים לא שייך חדש אלא דוקא ארץ וחוץ לארץ כדתנן בפרק ב' דפרה, עכ"ל. ועיין בספר שושנים לדוד מה שהוסיף בקיום מילתיה של הרב הנזכר ז"ל:

גמ' מתניתין דלא כהאי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר וכו' ואפילו מן העליה וכו'. הרמב"ם בפ"ח דהלכות תמידין ומוספין הלכה ב' פסק כתנא דברייתא, וכל חי מרגיש למה שבק תנא דמתניתין ופסק כתנא דברייתא. וחזי הוית בספר אורים גדולים דהקשה כן בלימוד כ"ה[1], ותירץ ישוב נכון ואעתיקנו פה כי ספר דוקנא זה לא נמצא ביד כל האדם, וזה לשונו הזהב, ואשר אחזה לי בישוב הענין בדרך נכון ויהיה רוח חכמים נוחה הימנו הוא, דחזינא לתנא דברייתא דיליף לה מקראי גבי עומר כתיב תקריב ואפילו מן העליה, גם חזינא לתנא דמתניתין דאית ליה האי דרשה גבי עומר דתקריב לרבות הוא בא, שכן שנו חכמים בלשון המשנה בפרק ר' ישמעאל (לעיל עח.) מצותו לבא מן הלח לא מצא יביא מן היבש ומפיק לה מדכתיב תקריב, נמצא דבין תנא דמתניתין ובין תנא דברייתא אית להו דתקריב לרבות הוא, הא לא נחלקו אלא באופן הריבוי דתנא דמתניתין סבר דתקריב אסקיה חד דרגא דקרא קאמר אביב קלוי באש גרש כרמל, תקריב בא לרבות אף על פי שאינו כרמל כי אם יבש יביא, ותנא דברייתא השנויה בריש כל קרבנות הצבור סבר דאתא רבויא ואסקיה לעומר תרי דרגי, דריבויא דתקריב אכוליה קרא קאי תקריב אף על פי שאינו כרמל, תקריב אף על פי שאינו אביב כי אם מן העליה יביא.

ובהא ודאי אתי שפיר פסקו של הרמב"ם גבי עומר דלא פסק מן העליה כי אם דוקא לא מצא מן הלח יביא היבש, כסתם מתניתין בפרק ר' ישמעאל וכתנא דברייתא השנויה שם דתפסת מועט תפסת, אמנם גבי שתי הלחם רבויא דקרא דאית ביה תביא מכל מקום והתם לא אשכח תנא דברייתא לאסקיה תרי דרגי כעומר, דהא לא נאמר בו כרמל אלא אסקיה חד דרגא לחוד מן החדש לישן, צריך תלמוד ולמה תנא

דהרש"י כת"י הוא הרש"י המקורי, ופירוש רש"י שלפנינו אינו מרש"י. **40.** ואמנם ברש"י כת"י כאן ד"ה בקדש, מבואר נמי כדבריו בזבחים וכד' התוס' כאן, וכיון שהוא הרש"י המקורי לק"מ. **41.** ואמנם ברש"י כת"י כאן ד"ה ושלמים, ופשוט שהוא הרש"י שהיה לפני התוס', דהרי הם כותבים בסתמא 'פי' בקונטרס' ולא כתבו 'בקונטרס פירש בזבחים', וגם מדלא הקשו מדבריו כאן אדבריו שם.

1. וכבר עמד על זה הכס"מ שם, וכתב שאפשר שזו כונת הראב"ד שכתב 'הלכה זו בהפך', דהיינו דלא פסקינן כמאן דאמר דלא מצא

דמתניתין לא דריש תביאו לרבויי, מאי שנא מתקריב דגבי עומר דדריש ליה וגבי שתי הלחם לא דריש ליה, אלא ודאי מוכרחים אנו לומר דגם תנא דמתניתין דריש ליה דיגיד עליו רעו דומיא דתקריב דגבי עומר, וסבר שפיר דאם הוא מן העליה כשר, ולית לן לאפושי פלוגתא בין תנא דמתניתין לתנא דברייתא היכא דלא איתמר בפירושא. ומאי דתני תנא חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש, וקאמר סתמא דתלמודא מתניתין דלא כהאי תנא דתנא וכו׳, מילתא אחריתי היא והוא דתנא דמתניתין כונת דבריו כפשטן דכל קרבנות צבור באים מן החדש ומן הישן, והרצון בו אם יש לפנינו ישן וחדש הבחירה בידו להביא מאיזה מין שירצה, חוץ מן העומר ושתי הלחם דהיכא דאיכא קמן חדש וישן אינו מביא אלא מן החדש, לעיכובא שאם עבר והקריב מן הישן לא עשה כלום ויחזור ויביא מן החדש דוקא הואיל ושכיחא קמן. ועל זה קאמר סתמא דתלמודא מתניתין דלא כהאי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר ושתי הלחם הבא מן הישן כשר, ולא חלק בענין משמע אפילו דשכיח קמן חדש, אמנם תנא דמתניתין דרש גם כן תקריב דעומר ותביאו דשתי הלחם לרבות, אלא סבר שפיר דלא אתא לרבות אלא היכא דלא מצא דוקא, ואפילו דלא מצא גבי עומר לא סליק ליה אלא חד דרגא דאפקיה מלח ואוקמיה איבש אבל מן העליה לא, וכן תביאו דשתי הלחם אסקי חד דרגא דלא מצא מן החדש יביא מן העליה, אבל בהיות שתיהן דהלך ומצא חדש ועבר והביא ישן לא יצא וצריך לחזור ולהביא מן החדש דלא סלקינן תרי דרגי, וכל שכן גבי עומר דהוא תלת דרגי.

ומעתה תריץ יתיב דברי הרמב״ם וטעמו ונמוקו עמו דפסק הכל כסתם מתניתין דבעומר אם לא מצא [לח] יביא מן היבש דוקא ולא מן העליה, והיכא דאיכא חדש אף כי הוא יבש והביא מן הישן לא עשה כלום, ובשתי הלחם היכא דלא מצא חדש יביא מן הישן, ואם עבר והקריב מן הישן בהיותו מצוי מן החדש לא עשה ולא כלום, ודוק כי פסק הכל כסתמא דמתניתין, והוא עיון חשוב ונאה להרמב״ם שאמרו, עכ״ל[2]:

מן החדש מביא מן העליה. 2. וכן תירצו המהר״י קורקוס בתירוצו השני, המרכבת המשנה, הערוך השולחן העתיד סי׳ סא סט״ו, הזבח תודה, העונג יו״ט חידושים מאחי המחבר אות א, והחזון יחזקאל פ״י ה״ז, עיין שם. ובזבח תודה הוסיף שמקור דברי הרמב״ם לחלק בזה הוא מהתוספתא פ״ט ה״א, ששנתה בדין העומר ושתי הלחם כמו ששנינו במשנתינו ׳שאין באין אלא מן החדש׳ ומשמע שדין חדש מעכב, ומכל מקום אמרו בתוספתא פ״י ה״ז ׳שתי הלחם מצוה להביא מן החדש אין להן יביא מן העלייה׳, ומבואר שאף על פי שצריך להביא מן החדש, אך כאשר לא מצאו מן החדש יביאו מן הישן כדי שלא תיבטל המצוה. ועוד נאמרו תירוצים רבים בקושיא זו עיין במהר״י קורקוס, בכס״מ, בלח״מ, במעשה רקח, בקרן אורה, בבית ישחק, בהר המוריה, בחסדי דוד, בנימוקי הגרי״ב, ובצפנת פענח.

דף פ״ד ע״א

תוס׳ ד״ה שומרי ספיחים וכו׳, ויש לומר דמדאורייתא בצירה דוקא אסור אבל באכילה שרי. פירוש לבצור כדרך הבוצרים אבל אם בצר שרי לאכול, והביאו ראיה ממועד קטן דף ג׳ ריש ע״א דאיתמר התם מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא, למימרא דאהני תולדות מיחייב, ומכאן מוכח דדוקא בצירה כדרכה אסרה תורה כמו קצירה אבל אם בצר בשינוי שרי לאכול, דהא כתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, והתוס׳ הביאו כאן הא דזמירה דהיא תחילת סוגיא דהתם, וכונתם היא לבצירה דאיתמר שם.

אמנם התוס׳ בב״מ בפרק הזהב דף ח״נ סוף ע״א ד״ה לשמור, דחו תירוץ זה וכתבו דהא (ד)בצירה כדרכו אסור אפילו מן ההפקר, כדמשמע בתורת כהנים דאחר דתני ואת ענבי נזירך לא תבצור מן השמור בארץ אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר, תני אחר כך לא תבצור כדרך הבוצרים דמשמע אפילו מן ההפקר, ומשמע דמן השמור בכל אופן שבצר אסור באכילה וכמו שכתבו תוס׳ משם ר״י ז״ל בסוף יבמות דף קכ״ב ע״א, והדרא קושיתם לדוכתא, ומשום הכי כתבו כאן עוד תירוץ אחר, ועוד יש לפרש דשומרי ספיחים דהכא לא היו מונעים וכו׳, וכן תירצו שם בב״מ ובסוכה פרק לולב הגזול דף ל״ט ע״ב (ד״ה גד״ה). ועיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים מה שכתבו בזה:

בא״ד ואם תאמר ולר׳ עקיבא דאמר ספיחין אסורין הא בעינן ממשקה ישראל וכו׳. פלוגתא דר׳ עקיבא ורבנן הובא בתורת כהנים בפרשת בהר על קרא הן לא נזרע ולא נאסוף תבואתינו, אם אין אנו זורעים מה אנו אוספים אמר ר׳ עקיבא מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהו אסורים בשביעית, וחכמים אומרים אין ספיחים אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים וכו׳, עיין שם. והשתא הקשו שפיר תוס׳ בשלמא לרבנן דסברי דספיחי שביעית אסור מדרבנן, שפיר כתבו כל מה שכתבו עד עתה, אמנם לר׳ עקיבא דסבירא ליה דספיחי שביעית אסור מן התורה בכל אופן הדרא קושייתם, היאך מביאין עומר מן הספיחין הא בעינן

ממשקה ישראל. ותירצו שאני מצוה כמו דאמרינן בשאר שנים דמביאין עומר מן השעורים, דעדיין לא ניתרו השעורין לישראל קודם העומר, וק"ל:

ד"ה רחמנא אמר לדורותיכם וכו', הקשה רבינו תם וכו'. גם בבכורות בדף (י"א) [י"ב] (ע"ב) כתבו כל מה שכתבו הכא יותר מרווח, דהתם כתבו בתירוצם דשאני עומר דמצותו בכך ואי אפשר לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית דבעינן כרמל, אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית בבהמות אחרות ובפירות אחרים, עיין שם. ומהאי טעמא נמי סיימו בשתי הלחם בשביעית הבאות בפני עצמן למאן דאמר לחם עיקר כמו שכתבו תוס' לעיל בדף מ"ו ע"ב דלשרפה קיימא כדמסיק לעיל ולא אמרינן לאכלה ולא לשרפה, משום דמצותו היא ואי אפשר שלא להביאו, ודוק:

ד"ה בעינא כרמל וליכא, ולר' יוסי בר יהודא נייתי מחוץ לארץ וכו'. היינו ברייתא דריש העמוד דתני ר' יוסי בר יהודא אומר עומר בא מחוץ לארץ:

ד"ה אלמא דשתי הלחם משום ביכורים וכו', ונראה דלתרוייהו פריך דהא ר' אלעזר פירש טעמא משום דכתיב ראשית וכו'. כלומר ולפי האי דבר אחר דאמר ר' עקיבא טעמא הוא משום דשתי הלחם יהיה ביכורים, ואילו הוה בא [העומר] מן החיטין לא היה [שתי הלחם] ביכורים, וכן יהיה טעם העומר משום ביכורים ולא מדיוקא דראשית קצירך ולא סוף קצירך, דלהא כפי האי דבר אחר לא הוה קפדינן, ולא הוה דייקינן בהכי.

ושוב הקשו ומאי פירכא לימא דחד למצוה וחד לעיכובא, כונתם היא וכי תימא מאי טעמא הוי תיובתא לר' אלעזר נמי דאמרו, דילמא לדידיה איצטריך תרתי ראשית קצירך ובכורים חד למצוה וחד לעכב, ובשלמא לר' יוחנן הוי תיובתא דאמר כרמל אף על פי שאינו ביכורים והתורה אמר ביכורים, ליתא דהא כבר כתיב שתי פעמים ביכורים בפרשת ויקרא, ואם תקריב מנחת ביכורים לה' וכו', תקריב את מנחת ביכורך, ומינייהו ילפינן לעכב דשנה הכתוב ואמר ביכורך, ולכן הוי תיובתא נמי לר' אלעזר דיליף מראשית קצירך ולא סוף קצירך כאשר הקשו, ודוק. ומעין דוגמא נראה לי דכן פירש הרב צאן קדשים בקיצור, עיין שם:

ע"ב

גמ' איתיביה ר' אחא לרבה קרבן ראשית תקריבו וכו'. ברייתא זו מיתניא בתורת כהנים, ועיין בפירוש הרב קרבן אהרן בפרשת ויקרא (דבורא דמדבר פרשה יב סוף פי"ג) דף ע"ח ע"ב דפירשא כולה כמין חומר:

שם אמר רב משרשיא תרי קראי כתיבי לך יהיה וכתיב כל טהור בביתך יאכל אותו, הא כיצד כאן בביכורים כאן במנחות. רב אשי אמר כולי במנחות, וסיפא דקרא אתאן ללחמי תודה, ע"כ. ופירש"י כאן בביכורים כתיב כל טהור בביתך יאכל אותו, כאן במנחות כתיב לך יהיו דאין נאכלין אלא לזכרי כהונה וכו'. ורב אשי אמר כוליה למנחות וסיפא דקרא דכתיב כל טהור בביתך אתאן ללחמי תודה דנאכלין לכל טהור, ולא קשיא לעולא.

כפי סוגיא זו הרב זהב שבא בסוף הספר תריץ יתיב להרב החסיד כמהר"ר גבריאל אישפיראנסה ז"ל, מה שהקשה בספרי והובא ברש"י ז"ל בפירוש החומש בפרשת נשא על פסוק וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה, אמר ר' ישמעאל מה תלמוד לומר אשר יקריב[ו] לכהן אלו הביכורים שנאמר בהם תביא בית ה' אלקיך, ואיני יודע מה יעשה בהם תלמוד לומר לכהן לו יהיה, בא הכתוב ולמד על הביכורים שיהיו נתונים לכהן, ע"כ, והקשה מר למאי איצטריך האי קרא, הא בפרשת קרח כתיב קרא בהדיא בביכורים ביכורי כל אשר בארצם, ודרשינן בהדיא בספרי כל טהור בביתך יאכל אותו אפילו נשים, עכ"ל.

ותירץ הרב הנזכר כפי גמרתין אליבא דרב אשי דסבירא ליה דקרא מיירי במנחות, אם כן גם רישא דקרא דכתיב ביכורי כל אשר בארצם לאו בביכורים מיירי אף על גב דכתיב ביכורי כל אלא במנחות, ואם כן אכתי ביכורים לא ידענו מה לעשות בהם אי לאו קרא דפרשת נשא דכתיב אשר יקריב[ו] לכהן לו יהיה, ושפיר קאמר ספרי. וגם אליבא דרב משרשיא דמוקי קרא ביכורי כל בביכורים וכתיב ביה כל טהור בביתך יאכל אותו, מכל מקום קשי קראי אהדדי דמדכתיב יאכל אותו משמע דוקא לאכילה כמו מעשר אבל לא לשאר צרכיו כגון לקדש אשה, וכתיב לך יהיה משמע שלך הוא לקדש בו האשה ולכל צרכיך, אם כן הוו שני כתובים המכחישים זה את זה, בא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם ויפרש דהכא תרתי קאמר, אם ירצה לאכול אפילו נשים יאכלו וגם לקדש את האשה ולכל צרכיו לך יהיה והם נכסי כהן, וזה השמענו פסוק דפרשת נשא עיין שם, ורימז כל זה בקיצור הרב נחל קדומים בפרשת נשא עיין שם.

וחזי הוית בספר זית רענן מהרב החסיד בעל מגן

אברהם ז״ל בפרשת נשא דף (ג״ן ע״ד) [ג״מ ע״ב][3] דעל הלשון הספרי כתב דכן הוא במדרש רבה, והרגיש גם הוא ז״ל מה שהקשה הרב הנזכר ז״ל וזה לשונו, אף על גב דכתיב בהדיא בפרשת קרח ביכורי כל אשר בארצם לך יהיה, הוה אמינא דמקריבין קצת מהם למזבח והשאר לכהנים כמו שאר קרבנות, לכך כתיב כאן ללמד שזהו כולן לכהנים ואין מהן למזבח כלום, ואף על גב דכתיב כל שאור וכל דבש לא תקטירו ופירושו כל מיני פירות, אפילו הכי הוה אמינא דגבי ביכורים גלי הכתוב תביאו בית ה׳ אלקיך להקריב מהן למזבח קא משמע לן. והרמב״ן ז״ל פירש דעיקר הלימוד הוא כאן וחזר ושינה בפרשת קרח לכרות עליהם ברית, וגם נתחדש שם כל טהור בביתך יאכלנו, ועוד לימד כאן שיהיו הביכורים ניתנים לאנשי משמר ולא יתנם לכל כהן שירצה, ובמנחות דף פ״ד ע״ב מוקי קרא (דפי׳) [דפרשת] קרח במנחות עיין שם, ואם כן לא קשה מידי, עכ״ל:

שם בפלוגתא ר׳ יוחנן אמר אם הביא לא קדש, ריש לקיש אמר וכו׳. כלומר הא דעולא פלוגתא היא בין ר׳ יוחנן וריש לקיש וקיימא לן כר׳ יוחנן דהוי כעולא, וכמו שפסק הרמב״ם בפ״ב דהלכות ביכורים דין ג׳, עיין שם:

שם וריש לקיש האי ארצך מאי עביד ליה מבעי ליה וכו׳. הרב ברכת הזבח כתב אין להקשות למה לריש לקיש גזירה שוה דארץ ארץ, דהא ריש לקיש יוכל ללמוד דבשבעה מינים הכתוב מדבר ממראשית ולא כל ראשית לפי פירש״י[4], דיש לומר דריש לקיש לא דריש מ״ם דמראשית כדמסיק ארץ מארץ לא משמע ליה. (*ואחר המחילה רבתי שאני הא מהא, עיין בתוס׳ ד״ה ארץ מארץ). אבל לר׳ יוחנן דדריש על כרחין מ״ם דמארצך, אם כן גם מ״ם דמראשית דריש. ויש לדקדק למאי דמסיק דגם ר׳ יוחנן סבירא ליה גזירה שוה דארץ ארץ לענין שבעה מינים, אם כן למה לי מ״ם דמראשית ולא כל ראשית הא שפיר ילפינן דבז׳ מינים הכתוב מדבר מגזירה שוה דארץ ארץ. ושמא יש לומר דמוקים לה לדרשא אחריתי, שאינו מחוייב ליטול כל הפירות שבאילן שנתבכרו אלא מקצתן כמו שדרשו בחלה[5]. והא דפירש רש״י למעוטי שאר פירות שאינן משבעה מינים, היינו בתחילת הסוגיא קודם שידעינן דר׳ יוחנן דריש גזירה שוה[6]. אי נמי יש לומר דלמסקנא גם ר׳ יוחנן לא דריש מ״ם דמראשית אף דדריש מ״ם דמארצך. ומה שיש לדקדק בזה לרש״י שבחומש כבר האריך הרא״ם ז״ל, וכמדומה שהשתמיט להרא״ם ז״ל סוגיא זו דידן שלא הזכירה כלל, ועיין מה שכתב מהרא״י ז״ל בביאורי רש״י שבחומש, ולפי דבריו יש ליישב גם דברי רש״י ז״ל שבכאן, אבל דבריו דחוקים, עכ״ל. ועיין בספר צאן קדשים מה שכתב ליישב הכל:

רש״י ד״ה קרבן ראשית, משמע נמי אשתי הלחם וכו׳. פירש הרב הנזכר בעל צאן קדשים דביכורים בלאו הכי איכא טעם דקראו ראשית משום דבאים מראשית כל פרי, אלא על כרחך קאי על שתי הלחם שתהא ראשית, עיין שם[7]:

ד״ה תלמוד לומר ביכורי קציר וכו׳, ענין אחר חג שבועות וכו׳. עיין בספר קרבן אהרן בפרשת ויקרא (דנולא דנדנה פרשה יג סוף פי״ג) דף ע״ח ע״ב דהסביר לן היטב דברי רש״י הללו למה נקט קרא דחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים:

תוס׳ ד״ה שבח ארץ וכו׳, אלא כמו שפירש בקונטרס

3. בדפוס ראשון, בדפוסי הילקוט שמעוני המצויים לא הדפיסו את הזית רענן בשלימות, ולא נמצא שם קטע זה. 4. ובאמת דעל קושיא זו כבר עמד רש״י עצמו ברש״י כת״י [שלא היה לפני בעל ברכת הזבח] (ד״ה אף כאן), ותירץ דמדרשא זו לא הוה ידעינן רק שאין מביאים מכל המינים, אך לא היינו יודעים מאיזה מביאים ומאיזה לא, ולפיכך הוצרכה הגזירה שוה. והרא״ם דברים כו, ב העלה צד זה, והקשה על זה דאם כן אמאי בעינן את הדרשה מראשית ולא כל ראשית, ליסגי בגזירה שוה לבד [וכעי״ז הקשה הברכת הזבח המובא כאן]. ובגור אריה שם תירץ שהדרשה שדרשו ׳ארץ׳ ׳ארץ׳ אינה דרשה שדרשו מחמת שהפסוק מיותר והיא דרשה שנתקבלה הלכה למשה מסיני, אלא דרשו כן ממשמעות הפסוקים , לאחר שנאמר ראשית ולא כל ראשית שמביאים רק ממקצת הפירות, יש לנו לדון שנאמר כאן ׳ארץ׳ ונאמר כאן ׳ארץ׳ והיינו שטעם מצות הבאת הביכורים הוא מחמת שבח הארץ, ולפיכך יש לנו ללמוד ממקום אחר שנאמר שם שבח ארץ ישראל שרק בז׳ המינים משתבחת ארץ ישראל, וממילא אמרינן שרק מהם יביא. ומצינו עוד כמה תירוצים על קושיא זו, עיין בדברי דוד להט״ז שם, בפירוש הריב״א בשם ר״ת, בחידושים המיוחסים לרשב״א, בטהרת הקודש, ובדרכי יושר. 5. וכן תירצו בספרי דבי רב (על הספרי דברים פיסקא רצז), במים קדושים, ובעולת שלמה. וכן נקטו כמה אחרונים [מהרי״ט אלגאזי בכורות אות ח סק״ב, הלבוש והאור החיים] שזו כונת הרא״ם במה שתירץ שם לקושיא זו. 6. וכן תירץ בספרי דבי רב (על הספרי דברים פיסקא רצז), אך ברש״י כת״י הנ״ל מבואר להדיא לא כך. 7. דברי הצאן קדשים צ״ב רב, דאף דזה דביכורים נקראים ראשית זה פשוט ולא איצטריך לזה הך קרא, מכל מקום עדיין הוצרכה התורה לומר את עיקר הדין המבואר כאן, והיינו דאף דכל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה׳, מכל מקום קרבן ראשית דהיינו ביכורים כן מביאים מדבש. ולכאורה ההכרח להעמיד הפסוק על שתי הלחם הוא כדכתב רש״י בחומש שם, דביכורים הם מן הדבש ולא מן השאור, דהרי אפשר להביא חיטה שאינה חמץ, ומדכתבה התורה ׳קרבן ראשית תקריבו׳ משמע דשייך אף שאור, והיינו בשתי הלחם.

שבח ארץ שבעת המינים, עכ"ל. כן כתבו תוס' לעיל בדף ס"ח ע"א ד"ה קוצרים, עיין שם:

ד"ה ארץ מארץ לא משמע ליה, דלא דמי מאלה וכו'. כונתם פשוטה דלעיל שפיר מצינן למידרש תיבת מאלה, אבל הכא לא מצי למיכתב תביא ארצך בלא מ"ם, וק"ל:

ד"ה כאן בספינה של עץ וכו', פירש בקונטרס וכו', והא דלא משני וכו' משום דאין דרך ספינה להיות נקובה וכו' שלא יכנסו בה מים, עכ"ל. ברש"י שלפנינו ליכא האי טעמא, וכמו שכתב גם כן הרב ברכת הזבח, וכן ליכא בגטין דף ז', אבל בחידושי הרשב"א בגטין כתב משם רש"י ז"ל, הא דאין דרך ספינה להיות נקובה, עיין שם:

בא"ד והשתא לא הוי דומיא דאידך שינויי דכולהו מזכיר ברישא ההוא דמביא וקורא וכו'. כלומר באחריני מקדים לפרש ברייתא דתני מביא וקורא במה קא מיירי, והכא בספינה מקדים לפרש תחילה ברייתא דתני מביא ואינו קורא דמיירי ספינה של עץ, אבל ברייתא אחריתי דתני מביא וקורא מיירי בשל חרס:

בא"ד וחקשה ר"ת דבפרק ב' דגטין אמרינן כתבו על חרס של עציץ נקוב משמע דחרס בעי נקיבה, עכ"ל. כן הקשו בגטין דף ז' ע"ב ד"ה עציץ נקוב, ושם ביארו טפי (כך) [איך] משמע דחרס בעי נקובה דאי לאו הכי מאי רבותא הוא בנקובה טפי משאינו נקובה, ועל זה כתב הרב צאן קדשים דלאו הוכחה גמורה היא, משום דמסיק התם דהגט כשר משום דשקיל כוליה עציץ ויהיב לה ניהלה, ופירש"י ואין כאן מחוסר קציצה ואין לחוש שמא ישבר החרס ויתן לו החתיכה דלא מפסיד לעציץ, עכ"ל. ולפי זה דוקא נקט נקוב דלא חיישינן שישבר החרס דלא מפסיד לעציץ, אבל בשאינו נקוב חיישינן שמא ישבר חתיכה אחת כדי לנוקבה דלהוי כתלוש לענין הכשר זרעים, אלא לענין טומאה והוי ליה קציצה, עכ"ל, עיין שם:

בא"ד וסתם חצבא דחרס הוא, עכ"ל. גם זה דחה הרב הנזכר ואמר דלאו הוכחה היא לפי פירש"י שפירש שם דלי, וסתם דלי של עץ הוא:

דף פ"ה ע"א

בא"ד ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים. אלמא סתם עציץ של חרס הוא:

בא"ד ורצה למצוא בספינה חידוש אחר, עכ"ל. פירוש לחלק בין ספינה של עץ לספינה של חרס, דבספינה של עץ אפילו נקובה לא מהני משום דהעפר נדבק ונעשה רגבים וסותם את הנקב ולכן אינו קורא, מה שאין כן בספינה של חרס. אלא דאכתי האי שינויא דמשני הש"ס כאן בספינה של עץ וכו' לא הוי דומיא דהנך דזה קאי לברייתא דתני מביא ואינו קורא, ולכן כתבו עוד דהיה רגיל ר"ת לפרש דבשל עץ אפילו נקובה לא בעי משום דמתלחלחת מן הקרקע יותר משל חרס, ונוקים השתא ברישא ההוא דמביא וקורא בשאר אינך. וכן כתבו בגטין שם, אך לא בתיבות הללו תחילה היה רגיל, אלא כתבו ונראה לר"ת להפך דבשל חרס בעי נקובה ושל עץ לא בעי נקובה, עיין שם, וכמו שהרגיש גם כן התייר הגדול בעל משנה למלך בהלכות ביכורים פ"ט הלכה ט', ושם ביאר כל דברי תוס' הללו ודהתם, יע"ש:

בא"ד ולכולהו לישני דפרישית היה יכול לתרץ וכו', עד סוף הדיבור, עיין בדבריהם שם:

גמ' אלא לר' יוחנן קשיא, תנאי היא, ופירש"י אלא לר' יוחנן דאמר לא קידש, והא הכא דלדברי הכל קידש דלא גרע מחורבה עבודה (*כצ"ל), וכל הני אף על פי שאינם מובחרים לדברי הכל מביא וקורא:

תוס' ד"ה תנאי היא, תימא אכתי קשיא לר' יוחנן מגג וחורבה וכו'. כלומר אפילו להאי תנא שבגג ושבחורבה מביא וקורא, ולא יהיו גורעים מהם אותם תמרים שבהרים ופירות שבעמקים, וקשיא לר' יוחנן, והניחם בקושיא, והרב צאן קדשים דחק טובא לתרצה, יע"ש. והנראה נכון מה שכתב הרב חק נתן דמה שכתבו הם עצמם אין לומר, נוכל שפיר למימרא כמו דאית לן סמוכות מהרמב"ם ז"ל דבפ"ב דביכורים דין ג' פסק כר' יוחנן דאם הביא מתמרים שבהרים לא נתקדשו, ובדין ט' פסק להאי ברייתא, אלא ודאי מוכרחים אנו לחלק ולומר דגג וחורבה עדיפא מתמרים שבהרים ומפירות שבעמקים, כמו שכתב הרב כסף משנה שם, ולא דמיין אלא לשבעציץ ושבספינה, והא דפריך הגמ' לעיל קתני מיהא שבגג ושבחורבה וכו', לא פריך אלא מעציץ וספינה דדמיין לתמרים שבהרים ופירות שבעמקים, ולא מגג וחורבה דעדיפי מינייהו. גם מה שאמרו בגמ' בשלמא לריש לקיש גג אגג לא קשיא וכו', הוא הדין לר' יוחנן נמי לא קשיא, ולא נקט לריש לקיש אלא משום קושיא דעציץ אעציץ וספינה אספינה, עכ"ל:

גמ' איבעיא להו היכי קאמר נרה שנה ראשונה ושניה נרה וזורעה וכו'. תא שמע דתניא אמר ר' יוסי וכו' קתני

מיהא חורש ושונה, ולטעמיך מתניתין לא קתני שונה ברייתא קתני שונה, תא שמע דתניא נר חציה וזרע חציה וכו׳. אמרתי לפרש סוגיא זו כדי ליצול מכמה דקדוקים דאיכא למידק בה, הן מקדם מאי פריך ולטעמיך מתניתין לא קתני שונה וכו׳, וכי סני ליה למסבר דברייתא גילה מאי דסתם מתניתין, אין הכי נמי במתניתין לא תני שונה וזורע ובברייתא קתני לה, וכמו שמצינו בכמה דוכתי דמאי דסתם מתניתין פירשה ברייתא, ועוד מאי אולמיה דהאי ברייתא מהאי ברייתא, דבברייתא שנית דתני נייר חציה מתיישב הכל, ונוכל שפיר לפרש דברי תנא דמתניתין, ובברייתא קמייתא לא מתיישבה אכתי נוכל לומר דמתניתין פליג לכולהו ועדיין בספקא קיימינן כמאן נקטינן.

ויש לומר דהכונה כך נהי דמצינו בכמה דוכתי דמאי דשבק מתניתין למיתני פירש ותני הברייתא, אמנם הכא אינו מוכרח לומר כן מברייתא דתני ר׳ יוסי ותני בה חורש ושונה, דמצינן למימר דר׳ יוסי הכי סבירא ליה ופליג לתנא דמתניתין, ולתנא דמתניתין לא בעי שונה מדלא קתני לה, ולכן קאמר לה ולטעמיך מתניתין לא קתני שונה כלומר בשלמא אם הברייתא שהבאת היתה סתמית הוה מיפשט הבעיא, והוה אמרינן דמאי דסתם מתניתין פירש הברייתא, אמנם השתא דהבאת לי ברייתא דתני ר׳ יוסי מצינן למימר דפליג משום דר׳ יוסי קאמר בפירוש שונה ומתניתין לא תני הכי, וזו היא הכונה דאתקפתא ולטעמיך וכו׳, כלומר מי מכריחך לומר דתנאים לא פליגי.

ומשני ליה הא לא קשיא מתניתין מיירי בעבודה רוצה לומר דנעבדה אותה שדה כמה שנים ולא היתה בור, ובשנה ראשונה רצה לומר אשתקד אחר שנר בה זרעה, ולכן בשניה אינו מצריך התנא לחרוש בה שנית, ומשום הכי לא קתני ובשניה חורש ושונה, וברייתא דר׳ יוסי מיירי בשדה שלא עבדה בה כי אם בשנה ראשונה דהיינו אשתקד חרש בה, ולכן בשניה מצריך לחרוש בה פעם אחר פעם כדי לזורעה, ומר מיירי במציאות אחד ומר במציאות אחרת ולא פליגי, דאם זרעה בשנה ראשונה אחר שנר אותה ר׳ יוסי מודה לתנא דמתניתין דאינו צריך לחרוש בשניה, ואם לא זרעה בראשונה מודה תנא קמא לר׳ יוסי דבשניה צריך לחורשה ותפשוט בעייתך. אמנם אכתי מספקינן אי מוקמינן הכי דברי התנאים או לא, דאכתי מצינן למימר דפליגי ולעולם לתנא דמתניתין בין שזרע בראשונה בין שלא זרע, כיון דנר אותה בשנה ראשונה אינו צריך לחרוש בשניה, ולר׳ יוסי בכל אופן צריך, ולכך בעי הש״ס מאי הוי עלה.

ומשני תא שמע נר חציה וכו׳, כלומר הסכת ושמע ברייתא אחרת סתמית דתנא נר חציה וזורע חציה וכו׳ בלי שום פלוגתא, וכיון שכן מצינן להשוות כל דברי התנאים שפיר כהאי ברייתא, ומתניתין דתני נרה שנה ראשונה ובשניה זורעה רצה לומר אותה חלק שנר בשנה ראשונה ולא זרעה בה, ומשום הכי לא תני ובשניה חורש ושונה, וברייתא דר׳ יוסי דתני ובשניה חורש ושונה, רצה לומר חלק אחר דזרע בראשונה חורש ואינו זורע באותה שנה כי אם בשנה שלישית, וכן על הדרך יעשה בשאר שנים הבאים, כן נראה לי לפרש הסוגיא על פי פירוש רש״י ז״ל בד״ה הא לא קשיא, לכשנדקדק שפיר בדברי קדשו דקאמר שכבר היתה עבודה שנה ראשונה ועכשיו נוחה לגדל יותר, כלומר שזרעה בשנה ראשונה. וכן משמע לי דהבין הרב ברכת הזבח בהגהתו שהגיה דברי רש״י ז״ל בד״ה הא לא קשיא, ואם לא היתה עבודה לא ידעינן אם חורש ושונה אם לא, והוא כאמור דאכתי מצינן למימר דפליגי וכו׳. ועיין בהרמב״ם בפירוש המשנה דמחזי לעניות דעתי דברי קדשו כאשר פירשתי.

אמנם הרב צאן קדשים פירש הסוגיא באופן אחר וזה לשונו, מתחילה בעי למיפשט מברייתא דאף על גב דבמתניתין לא קתני חורש בשניה כיון דתני בברייתא מתניתין נמי הכי מיפרשא, דבשנה ראשונה חורש ולא זורעה ובשניה זורעה עם החרישה, וקאמר ולטעמיך דמברייתא משמע דבשניה חורש שתי פעמים דחורש ושונה קתני, ובמתניתין לא משמע דבשניה שונה. ומשני דמתניתין איירי דכבר היתה עבודה בשנה ראשונה קודם שנרה, ומשום הכי בשניה אינו חורש אלא פעם אחת, ובברייתא מיירי דשאינו בשנה ראשונה עבודה קודם שנרה, ומשום הכי חורש ושונה בשנה שניה, מיהו הא ליכא למישמע ממתניתין דאם לא היתה עבודה בשנה ראשונה קודם שנרה שבשנה שניה חורש ושונה, ומשום הכי קאמר מאי הוי עלה, עכ״ל. והמעיין יבחר ויקרב.

והרמב״ם ז״ל בפ״ז דהלכות איסורי מזבח דין ד׳ כתב הכי, נר חצי השדה בשנה ראשונה וזורע חציה, ובשנה שניה נר החצי שזרע בראשונה וזורע החצי האחר קודם לפסח שבעים יום, ואם לא היתה השדה עבודה חורש ושונה ואחר כך זורע, עכ״ל. וכפי גמרתין במאי דמסיק נראה דלית לן חלוקה מאם

השדה עבודה היתה (ללא) [לאם] לא[8], וכבר עמד על דבריו הרב לחם משנה ודחק טובא לפרש דבריו, ופירש גם הוא ז״ל סוגייתין, עיין שם[9].

איך שיהיה בטוב טעם הקשה בעל צאן קדשים לרבינו עובדיה דכתב, מסיק בגמ׳ דשנה ראשונה נר כולה וזורע חציה ומניח חציה ניר, וכן בשניה חורשה כולה וזורע החצי שלא זרע אשתקד וכו׳, דמי הכריחו לומר כך דבשניה חורש כולה הפך משמעות הברייתא, דבהדיא קתני בכל שנה נר חציה לחודיה וכמו שכתב גם כן הרמב״ם ז״ל כאמור, והאמת דדברי קדשו צריכים עיון כמו שהניחו גם כן הרב הנזכר ז״ל. ובעיני גם כן יפלא דברי הרמב״ם בפירוש המשנה שפירש ניר הוא ההפוך שמהפכין את הארץ ומניחין אותה שנה אחת ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה, עכ״ל. וכפי מאי דמסקינן בגמרתין אינו כן, ולא כאשר פסק בחיבורו הנזכר, ודוחק לי לומר דפירש מתניתין כפי מאי דחילק הש״ס בתחילה בין שדה עבודה לשדה שאינה עבודה וכאשר פירשתי, דמי הכריחו לפרש כן ולא לפרש מתניתין כפי מאי דמסקינן נר חציה וחרש חציה, וכאשר פסק איהו ז״ל, ודברי קדשו בפירוש המשנה צריך לי ישוב:

תוס׳ ד״ה וזורע וכו׳, והשתא מאן מקל מכולהו תנאי ר׳ שמעון וכו׳. פירוש מאן מקל במשך ימי הזרע ר׳ שמעון שמונה מן מרחשון ואומר מרחשון וכסליו זרע, ועיין בספר לחם משנה בפ״ז דהלכות איסורי מזבח (סס):

בא״ד זרע לה ואזיל. פירוש דבעל הקרקע אומר לאריס כל זמן הזריעה חזור וזורעה, שמא לא הגיע הזמן:

ע״ב

בא״ד על כן נראה דהיינו בתחילת שבט שמזלו דלי. כן הגיה הרב צאן קדשים וכתב אף על גב דשבעים קודם הפסח הוא ה׳ שבט, כבר הקשו קושיא זו תוס׳ שם ומתרצו כיון שהקרקע חשובה היא שזורעים בה לצורך העומר נמשך שם ימי הזרע יותר, עיין שם:

בעי רבא הקדישן מהו שילקה וכו׳, כתבו תוס׳ שמא יש שום צריכותא הא דאזיל ומבעיא ליה אכל חד וחד. ונראה דבעיא דעצים אליבא דרבי וכו׳. כונתם פשוטה דהרגישו אמאי איצטריך רבא למיבעי הא דהקדישן בין בסולת ובין בעצים, ואמרו דאיצטריך משום דהוה אמינא בשלמא בסולת מצינן למימר דאינו חייב משום דסולת לאו קרבן מיקרי, אבל עצים דאליבא דרבי מיקרי קרבן הוה אמינא דפשיטא דיהיה חייב, קא משמע לן דבהא נמי מספקינן.

ולי הצעיר קשה קצת דלפי דבריהם מה נענה בהא דלקמן (פו.) בשמן דבעי גם כן רבא כמו בסולת ובעצים, וליכא למימר דלקמן הוא רבה בה״א והכא רבא באל״ף, דאפילו תימא כן, וכי רבא דתלמיד רבה הוה לא ידע דההיא דבעי רביה סלקא בתיקו, ומדנפשיה אמר דהוא הדין סולת ושמן. ואפשר לידחק ולומר כך דבשלמא בשמן איכא למימר דאינו חייב, משום דשמן לא מיקרי מנחה ולא הוי כקרבן, דהא חזינן במנחת חוטא ובמנחת קנאות דלא היה בהן שמן וקרי ליה מנחה, אבל סולת דמנחה מיקרי כמו מנחת הסולת אימא דחייב קא משמע לן. ואכתי מצינן למימר דבשלמא מנחה סוף סוף לא הוי קרבן, אבל עצים לרבי דהוי קרבן אימא חייב קא משמע לן. ואם נרצה להפכה מצינן גם כן להפכה כך, בשלמא עצים מצינן למימר דפטור משום דמכשירי קרבן הם כרבנן, אבל סולת דהוי מנחה לה׳ מקריבין קומץ ממנה אימא חייב קא משמע לן, ובסולת נמי נוכל לומר בשלמא סולת נמי פטור משום דאין קרבן מנחה בלא שמן, כמו מנחת מחבת ומנחת מרחשת ומנחת מאפה תנור ושאני ממנחת חוטא ומנחת קנאות משום דאינם ראוים במנחתם שמן, אבל שמן לבדו אימא דחייב משום דמצינו דמתנדבים שמן בפני עצמו כר׳ טרפון במסכת זבחים סוף פרק כל התדיר (:fs), ופסקו הרמב״ם בפי״ו דהלכות מעשה הקרבנות (הי״ד) ובפירוש המשנה במסכת זבחים סוף פרק עשירי, קא משמע לן דאפילו בשמן תיקו.

והרב אדרת אליהו כתב דרבא בעיא אחת בעי לחודיה וכיללם, והש״ס סידרם כל אחד במקומו. ואני שמעתי ולא אבין דאעיקרא קשה לרבא דבעי בכולם,

8. לכאורה הלשון כאן אינה מדוייקת, ועיקר הקושיות שמקשה הלח״מ על הרמב״ם הם, א. דברמב״ם משמע דבעבודה אפשר לזרוע למנחות ולעומר אפילו בלא להוביר את השדה, ובגמ׳ משמע דבכה״ג צריך נירה בראשונה וזריעה בשניה, אבל נירה וזריעה בשנה ראשונה לא. ב. דבדברי הרמב״ם משמע דבשאינה עבודה חורש ושונה אפילו בשנה ראשונה, ומהסוגיא משמע דבכה״ג שאינה עבודה בעינן נרה בשנה ראשונה ובשניה חורש ושונה. ואולי יש להכניס כן בלשון המחבר, ומש״כ דבסוגיא משמע דאין הבדל בין עבודה לאינה עבודה, היינו דמשמע דאף באינה עבודה לא סגי בחרישה פעמיים אלא צריך גם נרה שנה ראשונה. 9. ועיין עוד בטהרת הקודש, בשפת אמת, ובישר וטוב שביארו שאכן לדברי הרמב״ם פירוש הברייתא ש׳נר חציה וזרע חציה׳ הוא שזורע את החצי השדה בשנה ראשונה, אך זריעה זו אינה לצורך העומר ומנחות, ויביא את העומר והמנחות בשנה שלאחריה מן החלק שהוביר בשנה זו, ופירשה המשנה כיצד מכינים

אפילו תימא בחדא מחתא היתה בעייתו, דלמאי איצטריך למבעי בכולם בחדא הוה סגיא, ובכל אופן איצטריך למצוא הצריכותא, ועוד קשה להש"ס שסידרם כל אחד בפני עצמם ואמאי לא כיללם יחד כמו דבעי רבא לפי סברתו. אמנם לפי האמור ניחא דלעולם רבא עצמו אחד לאחד בעי וכל אחד במקומו, וכן סידר הש"ס וניחא. אלא דאכתי כינהומא קשיא אבי חינכי מאי דחזינן לקמן בדף פ"ז ע"א דגם ביין בעי ר' יוחנן, הגם דאיכא למימר דר' יוחנן בעי ביין לחודיה ומינה נשמע לכולהו דהוי ספק[10], ורבא לא הוה ידע ההיא דר' יוחנן, ורבא לא בעי ביין משום דסבירא ליה דאיכא לדמותו לחד מינייהו או לשמן או לסולת, ודוק.

וחזי הוית להרב צאן קדשים דהקשה על דברי תוס' במאי דכתבו דבעיא קאי דוקא אליבא דרבי ולא אליבא דרבנן, דלרבנן עצים הוי קרבן נדבה ולר' קרבן גמור, וכן כתבו תוס' לעיל, ובתמורה דף ז' ע"ב מסיק אליבא דכולי עלמא דאפילו בנדבה אינו רשאי לומר על בעלת מום הרי זו למזבח, ואם אמר עובר על לאו לא ירצה עיין שם ברש"י, ואיפכא מסתברא דבעיא זו אליבא דרבנן דסבירא להו דלאו קרבן גמור הוא, ומשום הכי מיבעי ליה אכל חד וחד, עכ"ל.

שוב כתב ומה שאמר הרב [הברכת הזבח] דהרמב"ם לא סבירא ליה כתוס' שהרי פסק בחיבורו דלא כרבי ואפילו הכי הביא בעיא זו, לא ידעתי מנין הוא לו דרבינו פסק דלא כרבי, ואי משום דפסק בפ"ה דהלכות איסורי מזבח דעצים אין צריכים מלח ולר' עצים צריכים מלח כדאמרינן לעיל, משום הא לא איריא דהא מסיק התם ודבר זה קבלה, וכתב הרב כסף משנה הא דכתב רבינו ודבר זה קבלה משום דאילולי הקבלה לא היינו ממעטים עצים ממלח משום דמיקריא קרבן, לפי זה אפשר דסבירא ליה כרבי דעצים קרבן גמור, ולענין מלח קבלה היא, עכ"ל:

גמ' וישלח יואב תקועה מאי שנא תקועה, אמר ר' יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה שם, ע"כ. הכונה היא למאי איצטריך לכתוב קרא תקועה, הוה סגי לכתוב וישלח יואב ויקח אשה חכמה, ומה איכפת לן לידע מאיזה מקום היתה, לכן בא ר' יוחנן ואמר דאתא להודיע לן זהירות יואב דרצה לבקש אשה חכמה ביותר מעיר שמגדלת חכמה, והיא תקועה דשם חכמה מצויה מפני רוב השמן, ולקח משם אשה חכמה ביותר מכולן, וכן ראיתי בספר מראית העין דפירש מעין דוגמא, עיין שם[11]:

שם לקיים מה שנאמר יש מתעשר וכו'. עיין בספר עיון יעקב ובספר הנזכר:

שם אין מביאים לא מבית הזבלים וכו', והתניא אין מביאין אנפקטן ואם הביא פסול, ע"כ. כבר הרב צאן קדשים (נדפס להלן לו.) הגיה כך, תניא אין מביאין אנפקטן ואם הביא פסול מפני שהוא שרף, והתניא אם הביא כשר, אמר רב יוסף וכו', כצ"ל, והיא גירסא נכונה. ובדברי רש"י נמי הגיה כך בסוף הדיבור המתחיל לר' שמעון ואם הביא כשר ומתניתין אתיא כר' שמעון, ורש"י היה גורס במתניתין ואם הביא כשר, והתוס' היה לפניהם ברש"י גירסא אחרת[12], עכ"ל:

דף פ"ו ע"א

גמ' בעי רבה הקדישו מהו שילקה וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל בד"ה גמ' בעי רבא:

שם איבעיא להו מגרגרו תנן או מגלגלו תנן, תא שמע וכו' מגלגלו בראש הזית וכו'. רש"י ז"ל בחומש ריש פרשת תצוה נקט מגרגרו, ותמה עליו הרא"ם למה לא נקט מגלגלו כדמסיק הש"ס, והניחו בקושיא, וכן הקשו הרב קול הרמ"ז והרב שושנים לדוד להר"ב ולהרמב"ם, וכולם חתרו ליישב, וכן הרב קרני ראם, עיין שם. והנכון אצלי מה שכתב בפשיטות הרב קרבן אהרן ז"ל (פר' אמור פרשה יג סוף פי"ז) בדף ר"ס ע"ב דהכל הולך אל הכונה אחת בין מגרגרו בין מגלגלו, ורוצה לומר שיהיו הזיתים מבושלים יפה, ולקחו לשון משנה מגרגרו. ולכל הפירושים ואפילו לפירוש הערוך מגרגרו רצה לומר דלוקט גרגרים דכבר נתבשלו באילן, עיין בספריהם הקדושים:

תוס' ד"ה שלשה זיתים, פירש בקונטרס שלשה פעמים בשנה מלקטין את הזיתים וכו'. וקשה דבמסכת פאה משמע דחייבין בפאה וכל דבר שאין לקיטתו כאחד לא

את הקרקע לצורך זריעת העומר ומנחות. **10.** עיין באור שמח (איסורי מזבח פ"ו ה"ג) שביאר דר' יוחנן לא מבעיא ליה על סולת ושמן אם לוקין וכן על עצים, כיון דרק מסמוכים ילפינן היינו מתרי קראי דקרא דומנחתם סולת בלולה סמוך לקרא דתמימים יהיו ואין עונשין מסמוכין, ורק על יין בעי דכתיב בקרא גביה תמימים, אבל אמוראי בבלאי לטעמייהו דסברי דעונשין מסמוכין למאן דיליף, לכן מספקא להו גם בסולת ובשמן וגם בעצים. **11.** והמהרש"א בחידושי אגדות כתב דאי אפשר לומר שידע יואב שיש אשה מסוימת בתקוע שהיא חכמה, דאם כן הוה ליה למימר וישלח יואב לאשה החכמה לתקועה, ומדכתיב וישלח יואב תקועה משמע שלא ידע אלא מחמת זה שבתקועה יש חכמה. **12.** והיא הגירסא הנמצאת ברש"י כת"י ד"ה והתניא.

מחייבא בפאה וכו׳. שערי תשובה לא ננעלו הרב צאן קדשים תירץ דאפשר דרש״י סבירא ליה דדוקא תאנה ממעטינן משום דנלקטין כמה פעמים, כדאמרינן בפרק חזקת הבתים דף כ״ח ע״ב אכלה שלשה פירי בחד יומא ופירש״י שם (ד״ה ולר׳ מאיר) כגון תאנה, ומשום הכי ממעטינן, אבל זיתים דאין נלקטים רק לג׳ זמנים ובכל פעם נלקטין הרבה ביחד לא ממעטינן, וכן כתב רבינו עובדיה בפירוש המשניות במסכת פאה פ״א דממעטינן תאנה משום דכתיב קציר משמע דבר הנקצר הרבה ביחד, עכ״ל.

והרב אדרת אליהו תירץ דלא דמי לתאנים דבתאנים יש מהם שנתבשלו מכל וכל ויש מהם באילן עצמו שלא נתבשלו כלל, אבל הזיתים וכן שאר אילנות אינם כן אלא כשאחד מבושל יפה אין באותו אילן שאינו מבושל כלל, אלא שאינו מבושל כמוהו, ומשום הכי אינם לוקטים אותם כאחד ולכן חייבים בפיאה, עכ״ל. וכן תירץ הרב קרבן אהרן דקדם ליה (שם) בדף ר״ס ע״ג, עיין שם:

בא״ד ובגמ׳ דבעי מגרגר תנן וכו׳. כונתם פשוטה הוא לומר דהרב הערוך לא פירש מגרגרו ומגלגלו כמו שפירש רש״י ז״ל, אלא פירש מגרגרו לוקט, ומגלגלו מניח האילן ויעשה בהם סימן עד שיתבשלו יפה, ולפירוש רש״י היינו הך בין מגרגרו בין מגלגלו, דרצה לומר שילקטנו כשהזיתים הם רכים, ולשון מגלגלו כמו ביצה מגולגלת שהוא לשון בישול:

מתניתין אף כל המנחות היו בדין שיטענו שמן זית זך מה מנורה וכו׳. עיין בספר קול הרמ״ז ובספר שושנים לדוד מה שכתבו ביסוד הקל וחומר, ועיין בספר לימודי ה׳ לימוד ע״ה מה דנשאלו לן בהא דהוי קל וחומר שסופו להקל, דאם לא מצא זך [יהא] יושב ובטל, ורימז דברי הרב ידי אליאו גאליפפא בליקוטיו בסוף הספר מה שכתב בזה בדף פ״ט ע״ד ודף צ׳ עיין שם, גם אשור מה שכתב הרב ינו״ן ז״ל בסוף קונטריס חדות יעקב בסוף ספר שיח יצחק מגאון אביו ז״ל על מסכת חגיגה:

רש״י ד״ה השני שבזית ראשון וכו׳, דהא אמרינן בגמ׳ דלמנורה בעינן כתית ולא היו כתית אלא ראשון שבכל זית, עד כאן סוף דיבור כמו שהגיה הרב ברכת הזבח. וכתב דשאר תיבות דמתניתין דכותש ר׳ יהודא היא צריך למחוק, והדין עמו דהא לעיל סמוך ונראה מסיק הש״ס האי תנא סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא, ופירש״י האי תנא דמתניתין סבר לה כר׳ יהודא בחדא בכותש ופליג עליה בחדא בתוך הסל.

והרב צאן קדשים רצה לקיים הגירסא כמו שהוא לפנינו, ולפרש דאתא לאפוקי מסברת רבנן דברייתא, דלדידהו שבכל זית היה טוחנו ברחים ועל כרחין טחינה נמי קרי ליה כתית, לפי זה שני שבכל זית נמי כשר למאור דהוה טוחנין אותן נמי וטחינה קרי כתית וכתיב כתית למאור, אבל לר׳ יהודא לא היה טחינה בראשון אלא כתישה וכתישה דוקא קרי כתית ולא טחינה, ומשום הכי אינו כשר למאור אלא ראשון שבכולן, עכ״ל. ולפי פירושו היה לו טפי להגיה הלשון כדרכו כך, דמתניתין דכותש אליבא דר׳ יהודא היא, והיה מובן הכל ונכון, ודוק. ועיין בספר חק נתן:

ע״ב

תוס׳ ד״ה שוין אבל למנורה אינן שוין וכו׳, ופירוש הקונטרס עיקר דאי כדפרישית מרישא שמעינן וכו׳. כונתם פשוטה בתחילה פירשו מאי דאמר הש״ס שוין למנחות דלאו למנחות אתא למשמע לן אלא לדיוקי דדוקא למנחות שוין אבל לא למנורה, ואחר כך רימזו פירוש הקונטרס דלא פירש כן, אלא למנחות עצמן אתא לומר דהן שוין, שאם ירצה ליתן הראשון שבשני למנחות הרי הוא כשני שבראשון, וניחא להו טפי האי פירושא מפירושם משום דאי כפירושם מרישא שמעינן דתני הראשון למנורה והשאר למנחות, ולא איצטריך לן למידק מבבא דשוין למנחות ולא למנורה, וק״ל, וכן פירש הרב צאן קדשים דחידושא אתא לאשמועינן שיכול ליתן ראשון שבשני למנחות לכתחילה אף דהוא ראוי להדלקה, וכן פירש הרב ברכת הזבח דקדימנו, עיין שם:

גמ׳ תנו רבנן זך אין זך אלא נקי, ר׳ יהודה אומר כתית אין כתית אלא כתוש, ע״כ. הרב צאן קדשים כתב דכונת ר׳ יהודא אתא לפרושי מילתא דתנא קמא ולא פליגי, דלא תאמר דכתית היינו טחינה ולרבנן דברייתא דסבירא להו דהיו טוחנים כל הזיתים לפי זה כולן שוין למנורה, ולא שייך לומר זך אין זך אלא נקי דאחרינה לא היו נקיים כל כך, משום הכי קאמר ר׳ יהודא אין כתית אלא כתוש ולא טחינה ולא היה כתישה אלא בראשון שבכולן, ואין כשר למנורה אלא ראשון שבכולן, ושייך שפיר אין זך אלא נקי דהראשון לעולם נקי, וכן כתבו תוס׳, עיין שם:

שם יכול יהא כתית זה פסול למנחות. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דכן הוא בכל הספרים, אבל הרב ברכת הזבח כתב דצריך לומר כמו שהוא לפנינו, יכול יהא זך כתית פסול, וכונתו דפריך משניהם. וכתב עליה הרב הנזכר, ואיני יודע מי הכריחו לזה

וממשמעות הברייתא נמי משמע דאינו פריך אלא מכתית דכתיב ביה למאור ובמנחות נמי לא כתיב אלא כתית וכן הגירסא בתורת כהנים בפרשת אמור פרשת י"ג עכ"ל. ועיין שם מה שפירש הרב קרבן אהרן בדף רס"א דפילפל בטוב טעם ודעת:

שם אלא מפני החיסכון, מאי חיסכון אמר ר' אלעזר התורה חסה על ממונן של ישראל וכו'. כבר לעיל בדף ע"ו סוף ע"ב הקשיתי מהא דר' אלעזר לרבינו בחיי בפרשת בא שלא מנה כי אם ארבע מקומות שחסה התורה, והלא חזינן דטפי הוי, עיין שם:

רש"י ד"ה יכול יהא זך כתית פסול למנחות הואיל וכתיב ביה למאור, אם כן וכו'. עיין בהרא"ם מה שנשא ונתן על דברי קדשו בריש פרשת תצוה, וכבר רמזתי דהרב קרבן אהרן בדף רס"א עמד לפרש ברייתא דתורת כהנים שפיר, לך נא וראה, גם אשור בספר החשוב לחם משנה סוף הלכות איסורי מזבח מה שפלפל על דברי הרא"ם ז"ל, ועיין בספר צאן קדשים מה שפירש כונת רש"י שלפנינו:

תוס' ד"ה לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך, יש מפרשים מדנותן שולחן בצפון ומנורה בדרום ולא לצד מערב ששם השכינה, וליתא וכו', ופירוש הקונטרס עיקר, עד סוף הדיבור. כונתם לדחות פירוש היש מפרשים דפירשו מדחזינן דשולחן בצפון ומנורה בדרום ולא לצד מערב דמינה אמרינן דלא לאורה ולא לאכילה הוא צריך, דאי מהא לא איריא דאכתי חס ושלום יוכל להיות בין שולחן בצד צפון ובין מנורה בצד דרום סמוכים שניהם לצד מערב, מה שאין כן לפירוש רש"י דמדייק דזה היה בצפון וזה היה בדרום והמזבח באמצע רחוקה מהמנורה ומהשולחן, ודאי אות ומופת חותך הוא דלאו לאורה ולא לאכילה הוה צריך, דאילו היה צריך חס ושלום היה נותן מנורה סמוך לשולחן כנוהג שבעולם ולא רחוק זה מזה, וק"ל:

גמ' תנא שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ. כן הוא מוגה הגמרות שלנו חדשות, והכי משמע מפירש"י שפירש שקופין מבפנים שהמשקופין של חלונות היינו צר שבחלון היו מבפנים, והרוחב שבחלון מחזר כלפי חוץ להוציא אורה לעולם, עכ"ל, כלומר יציאת אורה של מקדש היה לכל העולם והיתה מתפשטת ברוחב. אכן תיבת אטומים קצת קשה דאטום בשאר דוכתי פירושו סתום, והכא מפרשינן בהפך, ולכן אי גרסינן בגמ' שקופין מבחוץ ואטומים בפנים היה יותר ניחא, ואז צריך לגרוס ברש"י שקופין מבחוץ ואטומים מבפנים שהאטומים של חלונות היינו צר שבחלון היו אטומים, וכן הגיה את לשונו הרב חק נתן, עיין שם:

שם מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד עדות הוא לכל באי העולם וכו', עד ממנה היה מדליק ובה היה מסיים. הכי מובא בפרק במה מדליקין דף כ"ב ע"ב, ועיין בספרי הקטן שבת של מי מה שרמזתי ספר מהרי"ט ז"ל מה שכתב בחידושיו ופלפל פלפול ישר, וכן רמזתי תשובת הרשב"א ז"ל בסי' ע"ט וסי' ש"ט, ובסוף ספרי הקטן הנזכר[13] בריש קונטריס מוצאי שבת דף רנ"ד ע"ב הבאתי מה שהקשה הרב פתח עינים לקמן בדף צ"ט להרמב"ם, משם הרב עמר ז"ל, ובאתי לידי ישוב, עיין שם:

תוס' ד"ה מחוץ לפרוכת העדות, בפרק במה מדליקין וכו'. ומיהו סוגיא דשמעתין משמע דאשכינה קאי, וקשיא דהוה ליה למימר כל העולם כולו לאורו של מקום היו הולכים, עכ"ל. שם בפרק במה מדליקין לא קשו הכי וכבר הרב קרבן אהרן (פר' אמור פרשה יג סוף פי"ז) בדף רס"א ע"ג תירצא שפיר קושייתם, כמו שרמוז בגיליון של גמרות חדשות. גם אשו"ר מה שכתב שם באופן הטבת הנרות ובכלל דבריו הובא מה שכתבו תוס' בדיבור שלאחר זה המתחיל ממנה היה מדליק וכו', והשינוי שהיה בזמן ששמעון הצדיק היה חי משאר זמנים אחר פטירתו, הרחמן יזכנו לראות בנועם ה' ולבקר בהיכלו:

מתניתין מאין היו מביאין את היין וכו'. כבר הרב קול הרמ"ז נתן טעם לשבח אמאי תני הכא ביין מאין טפי משמן דלא תני מאין, עיין שם:

שם אין מביאין לא מבית הזבלין וכו', ולא ממה שנזרע ביניהן ואם הביא כשר, ע"כ. כבר מפרשי המשניות זלה"ה כתבו דמוכרח לפרש דמתניתין איירי דהזרעים רחוקים מן הגפן כשיעור שלא יהיו כלאים, דאם לא כן לא הוה תנא ואם הביא כשר, עיין בספר שושנים לדוד:

דף פ"ז ע"א

גמ' אין מביאין לא מתוק וכו', והא קתני רישא אין מביאין את הליסטיון ואם הביא כשר. אמר רבינא כרוך ותני. רב אשי אמר חוליא דשמשא לא מאים חוליא דפירא מאים, ע"כ. נראה לפרש הסוגיא כך, קתני מתניתין אין מביאין לא מתוק ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול,

13. במהדורות החדשות של ה'שבת של מי' נדפס שם כב:.

מאי שנא מהליסטיון דמתוק הוא וקתני ואם הביא כשר, ומשני רבינא כרוך ותני כלומר גם מתוק אם הביא כשר, והכי תני לה אין מביאין הליסטיון ואם הביא כשר והוא הדין מתוק, ומאי דקתני אחר כך ואם הביא פסול קאי למעושן ומבושל, וזה הוא לפירוש התוס׳ (ד״ה כרוך). אמנם לפירוש רש״י הכונה היא כרוך ותני לצד דאין מביאין לכתחילה הליסטיון, דלמה אין מביאין הליסטיון משום דאין מביאין לא מתוק לא מעושן ולא מבושל ואם הביא אותן פסול, ולכך אסרינן להביא הליסטיון לכתחילה משום יין מתוק, דאם הביא יין מתוק פסול. ברם לכל הפירושים קשה קצת לרבינא דאמר כרוך ותני, אמאי הפסיק התנא ביניהם והניח פלוגתא דרבי ורבנן, וצריך ישוב[14]:

תוס׳ ד״ה הליסטיון, יין ענבים שנתמתקו בשמש וכו׳. ומיהו לא כמו שפירש בקונטרס שתולין הענבים לשמש, דהא בפרק המוכר פירות (דף 5״ו) **קתני בברייתא יין הליסטיון ושל צימוקין וכו׳.** הרב צאן קדשים כתב על דבריהם דהמעיין שם יראה דאינו מוכח, ורצה להגיה בדבריהם כך, קתני בברייתא תרתי יין הלסטיון ושל צימוקין, על כרחין מוכח דיין הליסטיון אינו אלא במחובר, וכלומר דלפירש״י היינו יין הליסטיון היינו צימוקין:

ד״ה מתוק, לשון אחר פירש בקונטרס תירוש שלא עברו עליו מ׳ יום, ולא יתכן דהא הכא קתני ואם הביא פסול, ובפרק המוכר תנא ר׳ חייא יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר, עכ״ל. הרב הנזכר הרגיש אף על גב דמסיק הכא כרוך ותני ופירשו תוס׳ להכשיר, אפילו הכי שפיר כתבו מה שכתבו לפי פירש״י דפירש כרוך ותני לפסול, עכ״ל. ובהכרח צריך לומר דכוונתו היא לפסול אפילו אם הביא דוקא יין מתוק ולא הליסטיון, דבליסטיון תני בהדיא במתניתין ואם הביא כשר, אלא כרוך ותני לפסול דקתני קאי דאין מביאין לכתחילה יין הליסטיון כמו דאין מביאין יין מתוק, אבל לעולם אם הביא יין הליסטיון כשר, מה שאין כן יין דמתוק דפסול אם הביא וכמו שפירשתי לעיל בסוגיא. וכפי פירושו של רש״י שפיר הקשו עליה מההיא דתני ר׳ חייא יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר, הפך מהכא דאם הביא תירוש שלא עברו עליו מ׳ יום קאמר (דכשר) [דפסול], וגם לפירוש התוס׳ כפי רב אשי לא יתכן לפרש יין מתוק דפירושו תירוש, דהוה קשה מההיא דר׳ חייא, וכן כתב הרב הנזכר בסיום דבריו:

ד״ה כרוך ותני וכו׳, ואף על גב דאיצטריך ליה לתנא למיתני הליסטיון ומתוק, לא משמע ליה לרבינא לחלק בין זה לזה, עכ״ל. הכונה היא כמו שפירש הרב הנזכר כיון דאיצטריך לאשמועינן תרוייהו על כרחין יש חילוק ביניהם, והיכא קאמר רבינא כרוך ותני דמשמע דשוים הם ואפילו הכי לא משמע ליה לחלק:

גמ׳ אמר ר׳ יוחנן כשם שהדיבור יפה לבשמים כך דיבור רע ליין, ע״כ. הרב הנזכר כתב דשמע טעם על זה משום דידוע איזה דבר שהנשמה נהנית בו הוי אומר זה הריח, כמו ריח הקטורת שמחזיק כח הנשמה ומשבר כח הגוף, משום הכי הדיבור יפה לבשמים שמתחזק הנשמה ומדבר בדברי קדושה ותורה, אבל ליין רע כי היין מביא שכרות ומחזיק הגוף לחוד ולא הנשמה, בודאי הדיבור של נבלות הפה רע ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, עכ״ל.

והאי פירושא מסייעא לי מה שפירשתי דרך הלציי כשם שהדיבור יפה לבשמים דמברכין עליהם ברכת הנהנין, כך דיבור רע ליין שמי שמרבה לשתות יין פותח את פיו ומדבר דברים אשר לא חן אחת למעלה ושבע למטה דברים בטלים ומבוטלים, ולפעמים מגלה את מצפוניו ועושה רע בעצמו. ובספרי הקטן אביר יעקב (כריתות ו: ד״ה וכשהוא) הבאתי משם הרב שלטי הגבורים שער אריה, שבזמן הרמת העלי היו מרימים את קולם ואומרים הדק הטיב כדי שיהיו עולים העלי בכח, ואחר כך כשנחו מהרמת קול ועלו העלי, היו רומזים שינוחו העלי בנחת באומרם הטיב הדק, עכ״ל, ושדיתי ביה נרגא מיניה וביה דאיהו גופיה כתב דהשוחק עצמו היה אומר כך מפני שהקול יפה לבשמים, ופירש בשתי אופנים, אחד מצד השוחק ואחד מצד הסממנים, ומצד השוחק הוא כדי שלא יזיקהו עפרורית שבשמים בגרונו של שוחק מחממות הסמנים, ובאומרו הטיב הדק היה דוחה אותו עפרורית שהיה פורח באויר, עיין שם. וכפי האי פירושא נוכל לומר שפיר טעמא ביין דדיבור רע, משום דמכניס תוך גופו חמימות היין ואידים שבו ועולים למעלה ראש ומזיק לו, ולכן יפה שתיקה ולא יפתח פיו:

ד״ה שגוכחן רחבים גרסינן, ולא שגוכחן כרחבן, כדאשכחן רחבו דמייתי קרא וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם נראה דאתו לאפוקי פירוש רש״י ז״ל דפירש שהיו רחבים מרוב שמנות כמו

14. עיין בקרן אורה שכתב ליישב דהא דאפסקיה בפלוגתא דרבי ורבנן ביין ישן, הוא משום דכולהו חד טעמא להו, משום דנשתנה טעמו, הליסטיון נשתנה מפני השמש, וישן נמי משום דפג טעמו ומראיהו כדאיתא בתוספתא במכילתין (פ״ט ה״ב), ומעושן ומבושל גם כן מפני שינוי טעמו הוא, ולהכי שפיר איכא למימר כרוך ותני.

שגבוהים, אלא רצה לומר דגובהן היה רחב רחב מרוב שמנונית מלאות וטובות.

והרב אדרת אליהו כתב אילו כפירוש רש״י הוה ליה לומר רחבן כגבהן, אבל אמרו גובהן כרחבן משמע שהן ננסים, וזה הוא הפך הבראשית רבה שהביאו תוס׳, והפך הראיה שהביא דכתיב כר נרחב שצריך שיהיה רחב הרבה, לכן נראה דהכי קאמר שגבהן היה אטום בין הירכים כרחבן שהוא אטום משום רוב שומן, מה שאין כן כשהבהמה כחושה דבין הירכים יש אויר הרבה, ובזה אתי שפיר הראיה שמביא מהפסוק שנזכר בו כי אם הרוחב, דמשמע דאף גבהו היא כרחבו ולא שייך למימר ביה שם גובה, עכ״ל עיין שם:

גמ׳ מאי אמרי אמר רבא בר רב שילא אתה תקום תרחם ציון, רבי נחמן אמר בונה ירושלים ה׳. ומעיקרא מאי הוו אמרי, אמר רבא בר רב שילא כי בחר ה׳ בציון אוה למושב לו, ע״כ. עיין מה שכתב הרב עיון יעקב והרב חידושי אגדות והרב מראית העין. ואני הצעיר אפרש כך פשט דרבא בר רב שילא אמר אתה תקום תרחם ציון, לרמוז שלמען השכינה שהיא בגלות תרחם ציון, וזה אומרו אתה תקום בשביל אתה, ורב נחמן אמר עוד בונה ירושלים ה׳ כלומר שאתה תבנה במהרה ירושלים וכשאתה תבנה לא יהרס עוד, וכדאיתא בספר הזוהר הקדוש דמעשה ידיו יקיים לעולמי עד, ובית השלישי הקב״ה בכבודו יבנה ומורידה לארץ, ואחר כך נדחי ישראל יכנס. ומעיקרא מאי הוו אמרי קודם שנחרב הבית אוה למושב לו, כלומר אף על גב דבעונותינו יחרב אל יתיאש מן הרחמים כי יבנה עוד יען אוה למושב לו והקב״ה חפץ בה ולא לעד תהיה נחרב, הרחמן יזכנו לראות בעגלא ובזמן קריב בית קדשנו ותפארתינו ירושלים הבנויה ונשוב אל ארצנו ארץ החיים:

הדרן עלך פרק ט׳ כל קרבנות:

דברי חכמים כדרבונות:

פרק י׳ שתי מדות

מתניתין שתי מדות של יבש היו במקדש וכו׳. אל תיסק אדעתך דדוקא שתי מדות לחודיה היו במקדש של יבש ולא עוד, דהא במסכת חגיגה (כו:) תנן כל הכלים שהיו במקדש היה להם שניים ושלשים, אלא הכונה היא דשני מיני מדות היו במקדש עשרון וחצי עשרון, אבל לעולם דמאלו מדות היו הרבה לצורכן, וכן תפרש מתניתין דלקמן (ע״ג) דקתני שבע מדות, וזה יהיה לך למזכרת לכל מאי דאיתמר לקמן כאשר אכתוב בעזרת השם לקמן בגמ׳:

תוס׳ ד״ה שתי מדות וכו׳, תימא גדול דר׳ מאיר דריש לה מקרא דכתיב עשרון עשרון לכבש האחד, ובקונטרס פירש דר׳ מאיר סבירא ליה גמרא דשני עשרונות בצבור, עכ״ל. כבר הרב צאן קדשים כתב דברש״י שלפנינו ליתא לכל זה[1], ואם איתא אפשר ליישבו לענין שאחד גדוש ואחד מחוק סבירא ליה מגמרא דזה לא מצינו בתורה, עכ״ל. ולפי מראית העין נראה דהתירוץ נכון, אבל איכא מקום למישדי ביה נרגא דאי כתירוצו העיקר חסר בדברי רש״י דלא הוה ליה לומר לחודיה דגמרא שתי עשרונות בצבור, דזה לא צריך לר׳ מאיר גמרא דהא יליף ליה מקרא, ודוק. וראיתי בספר חק נתן דהביא תירוצו בלתי מזכירו, ודחאו באמרו וליכא למימר כונת רש״י כאמור, משום דכיון דילפינן מקרא שהיו שם שתי עשרונות ידעינן שהיו אחד גדוש ואחד מחוק, דאי שתיהן שוות אם כן הוי מדה אחת כמו שכתב הרע״ב ז״ל, עכ״ל[2]:

ד״ה גדוש שבו היה מודד וכו׳, איפכא לא רצו לעשות וכו׳, עד סוף הדיבור. לא ידעתי מה באו להוסיף על דברי רש״י ז״ל דכן כתב לקמן ריש ע״ב[3]:

ע״ב

גמ׳ אמר ליה מדר׳ מאיר נשמע לדר׳ מאיר ומדר׳ מאיר נשמע לרבנן מדר׳ מאיר מחוק לרבנן נמי מחוק, ע״כ. הרב חק נתן קדמני להקשות להרמב״ם דלא ביאר בפ״א דהלכות כלי המקדש הלכה י״ו דשתי מדות אלו היו מחוקים, והניחו בקושיא[4]. ואני בעניי מתמיה עוד אמאי לא הביא גם כן הא דלא ימדוד לא בשל ג׳ לפר ולא בשל שנים לאיל, דבין ר׳ מאיר ובין רבנן הכי סבירא להו כר׳ יוסי, ואין לומר דסבירא ליה

1. אך כן הוא ברש״י כת״י ד״ה אחד. 2. ובאמת שכן הוא להדיא ברש״י כת״י לפנינו שם, דר״מ ס״ל גמרא דשתי מדות של עשרונות היו בצבור ואי שניהם שוים הויא ליה מדה אחת. 3. אך הדבר פשוט שאף שכן הוא במיוחס לרש״י, מכל מקום לפני התוס׳ היה הרש״י כת״י שהוא הרש״י האמיתי ובו לא נמצא כן. 4. וכן תמה המשנה למלך שם. והקרן אורה כתב דמסתימת הרמב״ם

הרמב״ם דאין הכי נמי היו יכולים למדוד במידה דג׳ עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל, כרבי שמעון דאמר לקמן (פח.) כלי שמשמש במדה זו אינו משמש במדה אחרת, דליתא דאף ר׳ שמעון מודה ואזיל הכא במידות יבש דלא היה שם אלו מידות דשלשה ושנים, ולא פליג אלא במידות הלח דלא הוקש מידות הלח למידות יבש, דבמידות יבש אית לן הוכחה מקרא או בוי״ו למר או בניקוד למר, מה שאין כן במידות הלח וכמו שאכתוב בעזרת השם, והאמת דצריך ישוב לרבינו למה השמיט כל זה:

תוס׳ ד״ה מודד, ורמינהי חביתי כהן גדול וכו׳, ומהא דקאמר ר׳ מאיר ומחוק שבו מודד לחביתי כהן גדול לא בעי לאקשויי דסלקא דעתין שפעמים מודד בזה ופעמים בזה, עכ״ל. אמרתי דכונתם היא אמאי נטר הגמ׳ להקשות הכא ולא הקשה לעיל במשא ומתן שנשא בדברי ר׳ מאיר, ולא הקשה הכי דמדבריו משמע דהיה מודד עשרון לחביתי כהן גדול בכלי שרת, וממתניתין משמע שהיה מביא עשרון בתוך ביתו ובביתו היה מודד בכלי שרת, לכן תירצו דלר׳ מאיר לא היה קושיא כל כך דהוה מצי למימר פעם מודד בביתו ופעם בתוך העזרה, אכן הכא שפיר פריך. וכן ראיתי דפירש כונתם הרב צאן קדשים והנאני.

ברם חזי הוית בספר חק נתן הנזכר דפירש דבריהם באופן אחר וזה לשונו, דהוה ליה לאקשויי מדקאמר ר׳ מאיר עשרון מחוק שבו היה מודד לחביתי כהן גדול אלמא לא היה מודד אלא בעשרון שלם, והיכי קתני מתניתין חצי עשרון שבו היה מודד לחביתי כהן גדול, ותירצו דלא בעי לאקשויי הכי דסלקא דעתיה שפעמים מודד בזה, ורצה לומר הא דקאמר ר׳ מאיר עשרון מחוק וכו׳ אינו לעיכובא אלא פעמים מודד בעשרון פעמים מודד בחצי עשרון, אבל מהאי ברייתא דקתני חביתי כהן גדול לא היו באים חצאין וכו׳, משמע דעיכובא הוא, עכ״ל.

ואחר המחילה רבתי לא ברירא לי דכך יהיה כונת התוס׳, הן מקדם אופן הקושיא כפי פירושו היה ממתניתין לר׳ מאיר ולא מהברייתא דחביתי כהן גדול, וכפי דברי תוס׳ משמע דמהאי ברייתא הוה ליה להקשות לר׳ מאיר[5]. ועוד מאי אולמיה דקושיא כפי פירושו, [הא יש לומר ד]אין הכי נמי דהיה מודד חביתי כהן גדול לר׳ מאיר שתי פעמים בתחילה בעשרון ואחר כך בחצי עשרון כדי לחלקו מחצה בבוקר ומחצה לערב, לכן נראה לעניות דעתי יותר מרווח מה שפירשתי, ושזכיתי לכוין לדעת הרב הגדול בעל צאן קדשים ז״ל הנזכר:

ד״ה במה מחלקן לחלות, פירש בקונטרס שמחלקה לעיסה, ואי אפשר לומר כך וכו׳. ברש״י שלפנינו ליכא הא דכתבו משמיה דפירוש לעיסה[6]. ואפשר אחר העיון דמפירש״י נשמע דהכי מפרשה לעיסה, משום דהביא (נד״ס כיון) קרא דוהשיבו לחמכם במשקל, דמשמע טפי בעיסה ולא בסולת, והם אמרו דגם בסולת שייכא שפיר כמו בעיסה.

ומה שסיימו ומדה קטנה כל כך של אחד מי״ב בעשרון לא רצו לתקן, ואפשר וכו׳, כיוונו לתרץ מה שנוכל להרגיש אעיקרא יעשו מדה אחת קטנה לחלוק הסולת, וכמו שמצינו דהיה בו חצי לוג ורביעית לוג ולא הוה להו למיחש למידי דהוה אמרינן דכן יעשה להיות נזהר בשיעורין לא פחות ולא יותר, לזה כתבו דכל כי הא לא רצו לתקן מעיקרא מדה קטנה כזה, משום דקטנה כל כך אפילו מעיקרא לעשותה אינו סימן ברכה:

ד״ה מהו שיקדש קומצים בגודש שלו, פירש בקונטרס שני קומצי לבונה בלא בזיכין וקשיא דהוה ליה למימר לבונה בהדיא. ועוד כיון דעם שולחן נמי וכו׳. כונתם להקשות לפירוש רש״י דפירש בעיא דרמי בר חמא בין בקומץ הסולת ובין בקומצי לבונה, אמאי רמי בר חמא לא בעי בהדיא לבונה גם כן אלא קאמר קומצים סתם[7], וכי תימא כיון דהלבונה היה קומץ המונח בכל בזך, בכל קומצים הוא דבעי ולא היה נצרך לפרש בהדיא לבונה, לזה כתבו ועוד כלומר לא מצית אמרת כן דהא בלבונה ליכא למיבעי כלום דכיון דעל השולחן בעינן בזכין עם לבונה כדכתיב כפותיו, ולא הוה מצי להניח לבונה לחודיה בלא בזך על השולחן, ודאי דאם לא הניח בבזכין דלא מקדש.

משמע דמחוק או גדוש אינו לעיכובא אלא תרוייהו כשרים, אולם החסדי דוד (תוספתא פ״י ד״ה ר״מ אומר) נקט דמהרמב״ם (מעשה הקרבנות פ״ב ה״ט) כבר משמע דהיה מחוק. וע״ע באבן האזל בהל׳ כלי המקדש שם ובהל׳ מעשה הקרבנות שם מה שיישב בדעת הרמב״ם בזה. 5. לכאורה כונתו דלפירוש החק נתן צ״ב דהא השתא מקשה אדר׳ מאיר ממתניתין, ומה הקשו דהוה ליה להקשות מברייתא, הא טפי אלים ליה לאקשויי ממתניתין. 6. אך כן הוא להדיא ברש״י כת״י ד״ה במה. 7. המחבר פירש כן לפי מאי דנקט דהפירוש המיוחס לרש״י הוא פירוש רש״י [שלא היה לפניו רש״י כת״י וכנ״ל], ולפי״ז הוצרך להידחק דהתוס׳ מקשים כן, כיון שבמיוחס לרש״י ד״ה שלחן, מבאר דקאי אמנחה ואלבונה, אבל להמבואר לפנינו ברש״י כת״י ד״ה בגודש, דהספק הוא רק על הלבונה, ניחא טפי קושית התוס׳ דאם כן הוה ליה להזכיר לבונה.

משום הכי כתבו דנראה לפרש דבעי דוקא בקומץ של מנחה ולא בלבונה דלא כפירש״י, וקא בעי אם קמץ קומץ המנחה בהיכל דכשרה כדאמר לעיל בדף ח׳ ריש ע״א ר׳ אלעזר, והניח הקומץ בשולחן בין לחם ללחם מאי מקודש או לא, ומיהו כתבו אחר כך דלפי מאי דמשני הש״ס מקדש ליפסל ולא מקדש ליקרב, לא מצינן לפרושי הכי דבעי בקומץ מנחה לחודיה כאשר פירשו הם, דהא בלא נתינה על השולחן כבר מקודש הסולת ליפסל בלינה כיון שכבר נתנו הסולת בכלי שרת כדי לקמצה, ולכן מוכרח לפרש כפירוש רש״י דבעי בלבונה דעדיין לא הניחו בתוך הבזכין אלא נתנו על השולחן וקא בעי אם מקדש או לא, ומשני דמקדש ליפסל ולא ליקרב. ומאי דהקשו בתחילה לפירוש רש״י אמאי לא קאמר רמי בר חמא לבונה בהדיא, נתרץ כאמור דקומצים קאמר ופירושו שני קומצי לבונה, והא דאמר קרא כפותיו אין הכי נמי דכפותיו בעי למצוה אבל לא לעכב, והכל אתיא על נכון כפי פירוש רש״י, מה שאין כן לפירושם דקשה כמו שהקשו הם עצמם כפי שינויא של הש״ס.

ומיהו סיימו דאכתי יכולים לקיים את פירושם ונפרש מאי דמשני אינו מקדש ליקרב אבל מקדש ליפסל, דרצה לומר ליפסל שאינו יכול עוד להניח קומץ המנחה בתוך הכלי ולקמץ עוד, כדאשכחן לעיל בדף ו׳ בענין זר שקמץ, ולא נפרש ליפסל בלינה וביוצא דהני בלא זה נפסל כיון דכבר היה מקודש בכלי קומץ המנחה עם הסולת כאמור, ודוק:

דף פ״ח ע״א

גמ׳ אלא זה הכלל היה במקדש כלי שמשמש מידה זו אינו משמש מדה אחרת, ע״כ. נראה דמכאן מוכח דלא הוקש כלי הלח ליבש דהא הכא אמר ר׳ שמעון כלי שמשמש מדה אחת אינו משמש מדה אחרת, ורבנן לא פליגי עליה בהא מילתא כי אם ר׳ אלעזר וכמו שכתב רש״י (מיוחס ד״ה אלא), והשיבו עליה רבנן כמו שכתבו תוס׳ (ד״ה אף), ואילו לעיל אליבא דכולהו תנאי בשלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל סברי רבנן דלא היו מודדין בכלי גדול בבת אחת אלא עשרון עשרון. ודלא כהרב הגדול בעל קול הרמ״ז דכתב בדברי ר׳ שמעון במתניתין בד״ה וכי מה ההין משמש, דנראה לו דקים להו דהוקש הלח ליבש, וכי היכי דביבש היו מודדים עשרונות אחד לאחד הכי נמי בלח, דאי לא תימא הכי נימא דההין משמש לשני פרים, עכ״ל, דאחר המחילה רבתי אי מהא לא איריא כאשר דחאו הרב שושנים לדוד, דלמה יעשו כן כיון דאחר כך סוף סוף היה צריך לחזור ולחלק כדי לבלול חציו בסולת של פר זה וחציו בסולת של פר אחר, אלא ודאי לא הוקשו, ודוקא בלח כלי שמשמש במדה זו לא היה משמש במדה אחרת, ושאני ההיא דעשרונות לפר ולאיל דגילה קרא או בתוספת וא״ו או בניקוד כדלעיל דלא מצינן, ובההיא מודה ר׳ שמעון, אבל בלח אין הכי נמי דהיה כלי אחר של לוג ומחצה לחביתי כהן גדול.

ועוד מוכרח מצד עצמו אף לרבנן דלא הוקשו מדות הלח למידות יבש, דהא לעיל אמרינן דסברי דהיו מודדין ג׳ עשרונות אחד לאחד, ואילו בשמן כתיב חצי ההין וכדתנן לקמן ששה לפר וכל הני ששה לוגין היו במדה אחת ולמה היה כך מאי שנא מעשרונות, ולמה לא עשו מדה דשישית ההין כדי למדוד חצי ההין לצורך ג׳ עשרונות כמו שהיו עושין בסולת עשרון עשרון, אלא ודאי מוכרח לומר דבמדות הלח לא היו מקפידין על זה דלא הוקשו למידות היבש, ודלא כהרב בעל קול הרמז הנזכר, ודוק.

ואכתי פש לבאר בסוגיא זו מאי דלכאורה היה קשה מאי דאמרו לו חצי לוג היתה שם ואפשר לשער בחצי לוג, דמאי קושיא הלא אם היו משערין בהכי בחצי לוג להיכן היו נותנין כל חצי לוג אם בכלי אחד דמחזיק לוג ומחצה, אמאי יעשו כן טפי היה ניחא לעשות כר׳ שמעון כלי אחד בתחילה שמחזיק לוג ומחצה, ועוד אם היו עושין כן הוה ליה מידה אחרת. ותו קשה בין לרבנן ובין לר׳ שמעון הלא היה צריך לחביתי כהן גדול כל רביעית לבדו כדי ליתן לכל חלה וחלה רביעית שמן כדאמרינן לקמן (ע״ב), ולמה אמרו רבנן חצי לוג היתה שם היה להם לומר רביעית לוג היתה שם.

אלא ודאי מוכרח לומר כאשר כתבתי בריש פירקין (פז.) דמאי דתני שתי מידות ביבש ושבע מידות בלח רוצה לומר מינים המדות, אבל לעולם דמכל מדה ומדה היה במקדש טובא, וכדתנן בחגיגה סוף פרק ג׳ כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלשים, ופסקו הרמב״ם בפ״ז דהלכות כלי המקדש דין י״ט, וזה אומרם של רבנן לר׳ שמעון למאי איצטריך כלי גדול של לוג ומחצה היה מצי לשער בשלשה חצאי לוג שהיו שם הרבה מדות מחצאי לוג, ולזה נראה דכיון גם רש״י ז״ל, דפירש כן בד״ה ואפשר לשער וכו׳ ותריץ להו רש״י זה הכלל וכו׳, ודוק:

רש״י ד״ה אלא, לפיכך לא היה משער וכו׳ זה הכלל היה במקדש וכו׳, ור׳ אליעזר בר רבי צדוק לית ליה זה

הכלל, עכ״ל. דייק רש״י ז״ל לומר דוקא ר׳ אליעזר ולא רבנן, משום דלרבנן היו שם כלים מכלים שונים[8], מה שאין כן לר׳ אליעזר דסבירא ליה שנתות היו בהין ולא היה אלא כלי אחד, וכמו שפירש רש״י עצמו בין במתניתין ובין בסוף הסוגיא שבע מדידות, ודוק:

ד״ה (איכא בינייהו) [ומ״ד מלמעלה] וכו׳, ומתוך שממתין נחסרין הבירוצין. כצ״ל[9]:

תוס׳ ד״ה בירוצי מדות נתקדשו, למאן דאמר לא נתקדשו וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר התייר הגדול בעל משנה למלך עמד ופירש דבריהם בפ״ב דהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט׳. ועינך תחזינה משרים מה שפלפל גם כן בהרמב״ם ז״ל דפסק שם דבירוצי מדות נתקדשו, ואיהו מנאם מלמעלה למטה בפ״א דהלכות כלי המקדש דין י״א, ולפי גמרתין מאן דמנה הכי לא סבירא ליה דבירוצי מדות נתקדש, ונאים הדברים למי שאמרן, עיין שם:

גמ׳ ולית ליה שבע מדות לית ליה ואיבעית אימא מאי שבע מדות שבע מדידות, ע״כ. פשוט הוא דהוצרך לומר איבעית אימא משום דתירוץ הראשון קשה לסבול דפליגי בקבלה אם היו שבע מידות במקדש או לא, לכך משני עוד איבעית אימא שבע מדידות, כלומר אין הכי נמי דגמירי כולם במנין שבע אלא דנחלקו בפירושא, דר׳ אליעזר בר צדוק מפרש לה מאי שבע מדות שבע מדידות, ורבנן מדות ממש, ולהאי איבעית אימא נמי איכא להקשות כקושית התוס׳ (ד״ה שבע) מהתוספתא דתני משום ר׳ אליעזר ד׳ מדות של לח היו, ולכן צריכין אנו לתירוץ ראשון דלית ליה.

וזה הוא לפי פירש״י דפירש לר׳ אליעזר דלא היה אלא כלי אחד ושם היו שנתות, דהיינו מדידות. אמנם לפום קושטא דחזינן בתוספתא דר׳ אליעזר היה סובר דארבע מדות של לח היה במקדש, [צריך לומר ד]ארבע מדות [היו] בכלי אחד והוא ההין, ושלשה מדות אחרות נפרדות זה מזה לוג וחצי לוג ורביעית לוג, צריך בהכרח לפרש הכי כונת האיבעית אימא של הש״ס כדי להשוות להתוספתא[10].

וצריך טעם אחר אמאי לא משני מתחילה האי שינויא לחודיה. ויש לומר משום דאפילו הכי איכא להקשות בהאי איבעית אימא אפילו אם נפרש כהתוספתא דארבע כלים היו, דמאי שנא לר׳ אליעזר דבהין היו עושין שנתות ולא בלוג, היה די שיעשו שני מיני כלים לחודיה אחד מלוג ושנתות לחצי ולרביעית ואחד מהין ושנתות, או יעשו כולם בכלי אחד ויעשה בהם סימנין כולם בין לחצי ההין ולשלישית ההין ולרביעית ההין ובין ללוג וחצי לוג ורביעית לוג, אלא ודאי ניחא לן טפי לומר כפי מתניתין דלעולם לר׳ אליעזר לית ליה שבע מדות, ואין הכי נמי דכלי אחד לבד היה ובו היו כל הסימנים, ותנא דמתניתין פליג לתוספתא בסברת ר׳ אליעזר בר רבי צדוק:

תוס׳ ד״ה שבע מדות, לתוך כלי אחד, וכן פירש במתניתין דלא היתה שם אלא הין, עכ״ל. נראה כונתם למה שפירש רש״י בין הכא ובין במתניתין[11], ולזה הקשו בין מהתוספתא דתני בהדיא ר׳ אליעזר ארבע מדות של לח, ובין ממתניתין דלא קתני שנתות אלא לפר ואיל ולכבש, ומינה נשמע דכלים אחרים היו שם גם לר׳ אליעזר בר ר׳ צדוק, ואם כן אינו כפירוש רש״י דפירש דכלי אחד היה שם לר׳ אליעזר, ושבע מדות דאמרינן היינו שבע מדידות, בארבע כלים לוג וחצי לוג ורביעית לוג דהם שלשה וההין דהוי ארבעה, ובהין היו שנתות עד כאן לפר עד כאן לאיל עד כאן לכבש:

מתניתין רביעית מה היתה משמשת רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר, ע״כ. קשה למה לא קתני נמי רביעית לחביתי כהן גדול כדאמרינן לקמן בריש ע״ב, שבה היה מודד לחביתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה, וכן ראיתי דדקדק הרב חק נתן, והוסיף להרגיש דכן בסיפא נמי גבי חצי לוג לא קתני שבו היה מודד למנורה. ותירץ בדוחק משום דלא פסיקא ליה שצריך לבאר לכל חלה וחלה ולכל נר ונר לכך לא תני להו, עכ״ל. והרב קול הרמז הרגיש בחצי לוג דקתני מתניתין מה היה משמש, אמאי לא תני גם כן כפי רבנן דלעיל דהיה משמש לשיעור לוג ומחצה לחביתי כהן גדול בשלשה חצאי לוג, ותירץ דלא תני אלא מאי דהיה דוקא החצי לוג לחוד[12]:

8. צ״ב דכאן מיירי רש״י לגבי הכלל דאמר ר״ש ׳זה הכלל היה במקדש כלי שמשמש מדה זו אינו משמש מדה אחרת׳, ומה שייך זה למאי דמודו רבנן שהיו כלים שונים. ועיין עוד בשפת אמת שביאר דחכמים באמת הודו לר׳ שמעון וקיבלו תשובתו, אלא דמכל מקום בעיקר הדין עמדו בשיטתם דלחביתין לא נמדד כלל בלוג ומחצה רק רביעית ורביעית היא מדה המיוחדת לכל חלה. 9. וכן הגיה הצאן קדשים. 10. היינו דלפי״ז שם ׳מדידות׳ מתחלק, דחלק מהמידות היו ממש מידות חלוקות, והם הין, לוג, חצי לוג, ורביעית, וההין עצמו נחלק לעוד ג׳ מדידות שונות. 11. בפשטות יש לומר דלשון התוס׳ מדוקדק, דכאן פירש רש״י [וכן במיוחס] שכל השבע מדות היו בכלי אחד, אבל הלשון הזאת שהביאו התוס׳ ׳וכן פירש במתניתין דלא היתה שם אלא הין׳, פירשו רש״י רק במתניתין ולא בגמ׳. 12. ועיין להלן ד״ה יתיב רבי, מה שתירץ עוד בזה בשם הרמ״ז. ובשפת אמת תירץ דאפשר דאם לא היה בו שימוש רק

שם ובלוג היה מודד לכל המנחות. דקדק הרב הנזכר בעל קול הרמ"ז אמאי לא תני הכא ולוג מה היה משמש כדתני באחריני, ותירץ משום דאית לן קרא בהדיא במצורע ולוג אחד שמן, ותנא אתא לאשמועינן מה דלא ידעינן, שבלוג מודד לכל המנחות, עיין שם[13]. ועיניך תחזינה מה שכתב עליה הרב שושנים לדוד:

גמ' יתיב רבי וקא קשיא ליה רביעית למה נמשחה אי מצורע וכו', אמר ליה ר' חייא שבה היה מודד לחביתי כהן גדול וכו', קרי עליה מארץ מרחק איש עצתי, ע"כ. לפום הפשט משמע דרבי לא הוה ידע, וכן ראיתי שכתב הרב הגדול בעל קול הרמ"ז, ובזה ניחא אמאי לא תני במתניתין רביעית היתה משמש לחביתי כהן גדול, והרגשנו [בזה] לעיל (ד"ה מתניתין), [ולפי"ז ניחא] דהא איהו לא הוה ידע כשחיבר המשניות. ואחר נשיקת עפר משכבו לא ברירא לי האי תירוצא, דאפילו נימא דרבי לא הוה ידע הא, דהוא זר, מכל מקום קשיא למאן דתני האי מתניתין בתחילה, אמאי לא תני לה הא דחביתי כהן גדול דידוע דרבינו הקדוש סידר מתניתין כאשר קיבל, ועדיין לחלוחית הקושיא במקומה כאשר דקדק הרב חק נתן הנזכר, ודחק לתרצה כאשר כתבתי:

תוס' ד"ה רביעית מים למצורע, תימא דבפרק בתרא דנגעים תנן כיצד מטהרים את המצורע וכו', והגיה רבינו יהודא רביעית כדתנן הכא. ורבינו יום טוב בר יצחק מפרש דתנאי היא וכו', עד סוף הדיבור. אעתיק פה מה שהובא בהר"ש בריש פרק בתרא דנגעים משם הגהה, כל דברי תוס' הללו יותר מתוקנים וזה לשונו, וברוב משניות כתוב ונותן לתוכה חצי לוג מים, והגיה הרב יהודה בן הרב ר' יום טוב רביעית כדתנן במנחות בפרק שתי מידות דף פ"ח, ובנזיר פרק שלשה מינים דף ל"ח קא חשיב גבי עשר רביעיות, והרב רבי יום טוב ברבי יצחק היה מקיים הגירסא, דפלוגתא דתנאי היא בסוטה דרבנן לא בעו מים שדם הציפור ניכר בהם ודילמא בעי חצי לוג כדתנן התם גבי סוטה ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור, ר' יהודא אומר רביעית, ואשכחן התם לעיל בגמ' דילפי סוטה כלי כלי ממצורע משמע שיש להשוותם [*כלומר כשם דבסוטה סברי רבנן חצי לוג מים, כך סבירא להו במצורע, ושפיר תני סתם מתניתין דנגעים בטהרת המצורע חצי לוג דרבנן היא]. ולא יתכן פירוש זה דהא בפרק שתי מידות תנן רביעית מים למצורע וחצי לוג מים לסוטה, ועוד דבעשר רביעיות דחשיב רביעית מים למצורע, פריך דליחשיב רביעית מים לסוטה, ומשני בפלוגתא לא קמיירי משמע דמצורע לאו פלוגתא היא ודוקא בסוטה פליגי רבנן התם דר' יהודה אמר רביעית כשם שממעט בכתב כך ממעט במים דלא היה ניכר בחצי לוג אבל במצורע דלכולי עלמא ברביעית פליגי בהכי דמר בעי אדמימות דם גמור ומר לא חייש אלא אפילו נתבטל במים וליכא אלא חזותא בעלמא, עכ"ל.

ומשם בארה דברי תוס' הללו, דמה שהקשו לא יתכן מדתנן הכא רביעית מים למצורע וחצי לוג מים לסוטה, הוא משום דלא אתיא כשום תנאי, דלרבנן דהתם אמרנו דשוים הם מצורע וסוטה בחצי לוג, ולר' יהודה ור' ישמעאל רביעית בשניהם, ובסוף דבריהם צריך להגיה כך אלמא דמצורע לאו פלוגתא היא ודוקא בסוטה פליגי וכו', והוי כלשון שכתב הר"ש ז"ל והרב ברכת הזבח קיים דבריהם כמו שכתוב לפנינו ושמא וכו'. ופירש כפי דברי תוס' דסוטה עיין שם. ומאי דכתבו דמר בעי אדמימות דם גמור ומר לא חייש, הכונה היא דר' ישמעאל בעי שיראה אדמימות דם גמור בתוך רביעית המים, ולרבנן לא חיישינן ליה אלא די חזותא, אבל לכולי עלמא רביעית מים במצורע בעי:

ע"ב

גמ' אי תודה לחמי תודה בשחיטת תודה הוא דקדשי וכו'. כתב הרב ברכת הזבח הא דלא פריך בתודה ובנזיר חוץ הוא, דהא סולת בוללן כדאיתא לעיל דף (ע"א) [ע"ה] ע"א, ולהרמב"ם היה מעשה אפייתן בחוץ ולא קדשי וכמו שהבאתי לעיל בסוף פרק אלו מנחות נקמצות משמו, צריך לומר דעדיפא מיניה פריך, וצ"ע להתיישב בזה דנראה לכאורה מכאן דלא כהרמב"ם, עכ"ל. וכבר לעיל בסוף פ"ז דף ע"ו ע"ב מהש"ס עמדתי על דברי קדשו והבאתי דברי הרב צאן קדשים דכתב דאינו ראיה מה שהביא ממשמעות רבן גמליאל.

ועתה אכתוב עוד דברי הרב הנזכר בעל צאן קדשים דאיכפל תנא אתי לישניה וזה לשונו, ותמיה לי על מורי ורבי בעל ברכת הזבח שרצה לפרש הא דכתב הרמב"ם ומעשה הלחם של שניהם תודה ונזיר חוץ

לחביתין לא היו נעשין משל ציבור רק משל כהן גדול, רק משום דנצרך גם להני שימושים היה משל ציבור, ועיין עוד בטהרת הקודש מה שיישב בזה. 13. אך יעוין בתפארת ישראל אות יח שכתב דהא דלא חשיב נמי לוג שמן של מתן בהונות למצורע, לפי דלתוך כף הכהן היה יוצקו ולא היה צריך לקדשו בכלי, והיינו דלא כהרמ"ז.

לעזרה היינו אפיה חוץ לעזרה, לפי דעתי שגג בזה דהא הרמב"ם בפי"ב דהלכות מעשה הקרבנות (הכ"ח) כתב דלישתן ועריכתן ואפייתן של כל המנחות בפנים בעזרה, ועל כרחין סבירא ליה דתנור מקדשן, וליכא למימר דהרמב"ם סבירא ליה דשני תנורים היה במקדש אחד למנחות דהיה מקדש ולשתי הלחם ולחם הפנים, אבל ללחמי תודה ולחם נזיר תנור אחר היה שלא היה מקדש, וכן כתבו תוס' לעיל דף ס"ג ע"א ד"ה וכשרות וכו', דהא הרמב"ם מסיים התם בפי"ב דתנור של מקדש של מתכת היה, והוא מסוגיא דזבחים דף צ"ו ע"א, ומשם מוכח דלא הוה במקדש אלא תנור אחד, וכן כתבו תוס' שם, אלא על כרחין נראה דכונת הרמב"ם מה שכתב מעשה הלחם של שניהם בחוץ היינו לישתן ועריכתן, כמו שכתב בלחם הפנים בפ"ה דהלכות תמידין ומוספין ובשתי הלחם בפ"ח שם, אבל אפייתן מודה דבפנים כמו שהיה אופה לחם הפנים ושתי הלחם, והתנור מקדשן, כן נראה לי ברור בכונת הרמב"ם, עכ"ל.

ועיין לעיל בתוס' דף מ"ו ע"א ד"ה ואיזו היא, ובתוס' סוף פ"ד דף ן' ע"א. אכן ממתניתין דפסחים פ"ב מ"ה משמע לי דהוה שרי אפילו אפייתן בחוץ, דתנן התם חלות תודה ורקיקי נזיר וכו' עשאן למכור בשוק יוצאין בהן, וכתבו תוס' בדף ל"ח (ע"ח ד"ה חלות) משם ר"י דבלא הוקדשו מיירי, וכשהיו למכור ודאי דלא היו אופין בפנים אפילו אי נימא דהוה שם שתי תנורים דלמה היו צריכין לאפות בפנים כיון דלא היה מקדשן, ומהא משמע שפיר דאפייתן היה בחוץ ושפיר מצינן לפרש דברי הרמב"ם דאפילו אפיה היה בחוץ, ודוק:

שם אמר רבי נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה וכו'. וכל זה כשהיה מסלקן היו משליכין כולם לבית הדשן, כמו שכתב הרמב"ם (נפ"ג) [בפ"ג] דהלכות תמידין ומוספין (הי"ג).

ועיין מה שכתבתי בקונטרס מוצאי שבת בסוף ספרי הקטן שבת של מי דף רנ"ד[14] לתרץ מה שהקשו לרבינו דמשמע מדבריו דהיו מדליקין את המנורה גם בבוקר, הפך מן הקרא בדברי הימים ב' י"ג ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב, עיין שם:

רש"י ד"ה נר שכבה, בחצי הלילה או קודם אור היום, עכ"ל. לא המתקתי מה שכתב בחצי הלילה, דהא בחצי הלילה המקדש היה סגור ולא היו נכנסים בתוכה עד שבא הממונה קודם אור היום, כדתנן בתמיד ופסקו הרמב"ם בסוף הלכות בית הבחירה ובמקואות דהיו שומרים הכהנים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, [ושם] לא היו יכולים לראות את המנורה אם היתה דולקת או אם היתה כבה, וצריך אני לידע איך הוה[15]:

ד"ה של פרקים היה, לא של חוליות ממש שהיה יכול ליטלן. כצ"ל, וכן הוא בתוס', וכן הגיה הרב צאן קדשים:

דף פ"ט ע"א

גמ' הא כיצד מביא חצי לוג שמן וחוציהו חציו לחלות ולרקיקין וחציו לרביכה, ע"כ. הא דבעינן טפי ברביכה מחלות ורקיקין, משום דרביכה משמע דיהיה רבוך בשמן הרבה, ולכן ריבה קרא בשמן שלישי, וק"ל:

שם אמר ליה ר' אלעזר בן עזריה עקיבא אם אתה מרבה כל היום כולו בשמן בשמן איני שומע לך, אלא חצי לוג שמן לתודה ורביעית שמן לנזיר ואחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני. ופירש רש"י הלכה למשה הוא דחציו לחלות וחציו לרבוכה ולאו מקרא אתי, עכ"ל. עיין בספר החשוב קרבן אהרן בפרשת צו פרשה [ו תחילת פרק] י"א דף כ"ד דפירש כל הצורך ברייתא זו המובא שם בתורת כהנים, ופלפל פלפול ישר על דברי רש"י ז"ל, ותתענג נפשך:

תוס' ד"ה חד ריבוי הוא, דחד בשמן איצטריך לגופיה וכו', תימא דבכהאי גונא קרי ריבוי אחר ריבוי לעיל בהקומץ רבה דף ל"ד דתניא מזוזות וכו'. פירוש דבריהם כשם דהתם לא אמרינן במזוזות דכתיב בפרשה ראשונה איצטריך לגופיה אלא קאמר דהוי ריבוי, כך הכא בשמן לא יאמרו דאיצטריך לגופיה ומאי פריך הש"ס הכא. אמנם התירוץ הוא מרווח ולא איצטריכו לאמרו, כפי הכלל אשר כילל לן הרב פליטת בית יוסף[16] הובא

14. ונדפס לפנינו בפנים הספר, כב: ד"ה הן עתה. 15. וכעין זה תמה בהגהות היעב"ץ דהלא אין נכנסין להיכל אלא בשעת הטבה או הדלקה או הקטרה. ובעיקר דברי רש"י יעוין בשו"ת הרשב"א סי' עט שט דפליג וסובר שנר שכבה בלילה אין חיוב להדליקו, והסוגיא מיירי בנר מערבי בלבד שצריך להיות דולק תמיד. ועיין עוד במנחת חינוך מצוה צח אות יב, ובחידושי רי"ז הלוי תמידין ומוספין עמ' 80 ובקונטרס על יומא עמ' 18 שביאר היטב שיטת רש"י. 16. צ"ל פליטת בית יהודה, וכמו שכתב בשם הגדולים מערכת ספרים אות פ - פח בד"ה פליטת בית יוסף וז"ל 'פליטת בית יוסף' הובא בספר כנסת הגדולה, שו"ת הגאון מהר"י קארו כך כתב בספר סדר הדורות, ועמו הסליחה דלא היו דברים מעולם רק דהוא טעות הדפוס בכנה"ג, דהוא כתב 'פליטת ב"י' והדפיסו 'פליטת בית יוסף', אך הכונה של הרב כנה"ג היה על שו"ת 'פליטת בית יהודה' שהם תשובות מהר"י לירמא, וזה פשוט.

בכללי כנה"ג ח"א (בכללי תוס') סי' כ"א[17], וכאשר הבאתי הרבה פעמים, וזכיתי לתרץ בכמה דוכתי תמיהות של התוס' דהניחו בתימא, והכא נתרץ הכי, דהתם אפילו מזוזות הכתוב בפרשה ראשונה שפיר הוי ריבוי מדכתיב מזוזות ולא מזוזת, דאילו היה כתיב מזוזת חסר הוה משמע שפיר דאפילו על פצים אחד היה חייב, ואילו הוה כתיב הכי הוה ליה לגופיה לחייב מזוזה על הפתח, כתב מזוזות מלא הוי ריבוי, ועוד כתב פעם אחרת בפרשה שניה מזוזות מלא, הוי שפיר ריבוי אחר ריבוי, ואף מאן דסבירא ליה דחד מזוזות כתיב, מכל מקום כפי המסורת הוי מזוזות ושפיר הוי ריבוי בשתיהן כמו שכתבו תוס' עצמן לעיל בדף ל"ד ריש ע"א, מה שאין כן הכא בתיבת בשמן לא מיחזי ריבוי, ולא שייך למימר ביה ריבוי אחר ריבוי, ולכן פריך שפיר הש"ס הכא חד ריבוי הראשון איצטריך לגופיה, ודוק.

וכן תירץ הרב קרבן אהרן בפרשת צו בדף הנזכר (סס) והרב יבין שמועה בסי' קע"א והרב אדרת אליהו[18]. ומה שהקשה על האי תירוצא הרב ברכת הזבח שפיר מיתרצא הרב צאן קדשים, עיין בספריהם הקדושים.

מעתה שפיר פירשתי לעיל בדף ל"ד מאי דקאמר הש"ס התם הוי ריבוי אחר ריבוי ואינו אלא למעט, כלומר כיון דבפסוק ראשון איכא ריבוי בתיבת מזוזות מלא מדלא כתבא מזוזת חסר וגם בפסוק שניה, ודאי הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ריבוי ראשון דהוה משמע דוקא בשני פצימין וממעט אותו ריבוי לומר דאפילו בפצם אחד חייב במזוזה וכאשר פירשתי שם. ובזה תירצתי מה שלכאורה הקשיתי שם דטפי הוה ליה למימר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ולא אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, וכמו שהקשה הרב צאן קדשים ז"ל והניחו בצ"ע, ואחר המחילה רבתי קושיא אין כאן ואדרבה כפי מה שכתב הוא עצמו הכא בתירוץ תמיהת התוס' ברוחב ביאור, מיפשטא כאיגרת הבנת הש"ס דלעיל דאמר אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כאמור וליכא שום קושיא, וק"ל. ועיין בספר חק נתן לעיל בדף ט' ע"ב מהש"ס ד"ה ואימא אין מיעוט אחר מיעוט וכו':

ד"ה חצי לוג לכל נר ונר, תימא למה היה צריך לקדש השמן בכלי שרת, עכ"ל. גם תמיהה זו תירצו הרבנים זלה"ה שקדמני, הרב קול הרמ"ז תירץ דחצי לוג עם כל שאר כלים נמשחו בימי משה רבינו עליו השלום ומשם ואילך עבודתם מחנכתם, ואם כן סברא הוא שכל הכלים המשמשים בפנים נמשחו בימי משה דכתיב וקדשת וכו' ואת המנורה ואת כליה, ולמה ישתנה בחצי לוג מן המחתות והמלקחים, ועיין בהרמב"ם פ"א מהלכות כלי המקדש, עכ"ל. והרב צאן קדשים תירץ כיון דלילי קצר הוי יותר מכשיעור, והוי כמו אינו ראוי למנורה וכלי שרת אין מקדשין אלא הראוי להן כדאמרינן בסוכה דף מ"ט ע"ב, וכן כתבו תוס' לעיל בדף מ"ו ע"א ד"ה ואיזהו וכו' גבי תנור, עכ"ל. לא אכחד דתירוץ זה דחוק הוא טובא כמו שכתב איהו גופיה, דהכא לא הוי יותר מכשיעור אף בלילי קצר דהא היו דולקין והולכין ביום כידוע וכמו שכתב רש"י בשבת דף כ"ב ע"ב (ד"ה כמדת), ואם ידלק ביום בלילות הקצרים ידלק.

ומן ההדיוט נראה לי לתרץ במאי דאמרינן בזבחים ריש פרק המזבח מקדש דף פ"ג ריש ע"ב על מתניתין דתני המזבח מקדש את ראוי לו, ומפרש רב פפא דאתא למעוטי קומצין שלא קידשו בכלי, ופירש"י בריש מתניתין למעוטי קומצים שלא קידשו בכלי לאחר קמיצה שלא הוברר לחלק גבוה, דאף על גב דקידשה המנחה כולה בכלי אין זה חלק גבוה ברור שאין המנחה קריבה כולה, ובקמיצה בלא מתן כלי אין זה מבורר למזבח, עכ"ל, אמור מעתה הכא נמי בשמן למנורה צריך שיוברר חלק לכל נר ונר בכלי שרת ושיוקדשו קודם שיתנו במנורה, ואם לא נילף מקומץ מכל שכן דהתם כבר המנחה כולה היתה בכלי שרת, לפחות נאמר דהוא הדין ובעינן כלי שרת גם לצורך שמן לכל נר ונר, ודוק[19]:

ד"ה אין לך עבודה שכשירה וכו', צריך לישב הקטרת איברין ותרומת הדשן. ויש לפרש דלא דמי דהקטרת איברים מתחלת מבעוד יום וכו', ותרומת הדשן לא מתחלת משקיעת החמה, עכ"ל. פירוש דבריהם דהקטרת איברים מתחלת קודם תמיד של בין הערבים, דמצותה היה כך ביום עצמו של הקרבת קרבן דחביבה מצוה בשעתה אלא דהיה זמנן כל הלילה, ותרומת הדשן לא היה מרים אחר שקיעת החמה דאז הוי אחר תמיד של

17. דכל מקום שכתבו התוס' קושיא ללא תירוץ ולא כתבו וצ"ע, זה משום שאפשר בקלות לתרץ הקושיא. 18. וכן תירץ בשפת אמת, עיין שם. 19. אך לכאורה יש לחלק דבקומץ בעינן קידוש כלי שד' עבודות דמנחה הם כנגד ד' עבודות דזבח, דהקמיצה הוה כנגד שחיטה, ונתינת הקומץ בכלי היא כנגד קבלה, וכן הולכה והקטרה הוה כנגד עבודות אלו בזבח, ולפיכך בעינן קידוש מיוחד לקומץ אף שנתקדשה המנחה, אבל בשמן דמנורה ל"ש זה. ועיין עוד בקרן אורה לעיל פח: דכתב ליישב קושית התוס' דכל דבר שנעשה בפנים צריך שיהא מקודש, ובפרט שמן למנורה שבא להיכל. ועיין עוד במקדש דוד סו"ס כא שכתב ב' סברות אמאי לא תקדש המנורה עצמה.

בין הערבים, אלא קודם שיאיר היום היו מרימין הדשן, ולכן שפיר קאמר הש"ס אין לך עבודה שכשירה מערב עד בוקר אלא זו בלבד דהדלקת הנרות של המנורה ותו לא. ואם תיקשי אמאי היו מרימין הדשן והיו עושין עבודה זו קודם תמיד של שחר, לזה אתרץ לך דעדיין כשהיו מרימין הדשן והיו עושים עבודה זו קודם תמיד של שחר לא היה יום ולא הוו מצי להקריב קרבן תמיד, וכמו שכתבו תוס' לקמן בד"ה תמיד של שחר, עיין שם, וק"ל. ועיין בהרא"ם בפרשת צו בפסוק וערך עליה העולה שתירץ באופן אחר, ודחאו הרב קרבן אהרן בדף י"א ע"ד, עיין שם:

רש"י ד"ה ושיערו חכמים וכו', ואיכא דאמר בקיץ היה עושה פתילה עבה וכו', עד ולמאן דאמר וכו'. האי איכא דאמר דכתב הוא כמו פירוש אחר, לאפוקי מה שאמר בתחילה דמה שנשתייר בבוקר זורק לחוץ, אלא לא היו באים לידי כך דבקיץ היו עושים פתילה עבה ובחורף היו עושים פתילה דקה, והוא כהירושלמי דהביאו תוס' לפנינו. ואחר כך פירש איכא דאמרי אחריתי המובא בש"ס דמלמטה למעלה שיערו.

וראיתי בספר המזרחי בין בפרשת ואתה תצוה ובין בפרשת אמור שכתב על מאי דאמרינן ושיערו חכמים חצי לוג וכו', דהרגיש אף על פי שאין שיעור אלא לפי הפתילות שאם היו עבות לא יספיקו אפילו לוג, ואם היו דקות יספיק אפילו בחצי חציו. יש לומר שהיו לנרות בית קבול לפתילות שאי אפשר שיהיה עובי הפתילות אלא לפי השיעור ההוא, ועל פי השיעור ההוא שיערו חכמים חצי לוג, אבל בנרות חנוכה שאין שם גבול לפתילות לא נתנו שיעור בשמן כמו במנורה, אלא בזמן בלבד משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, עכ"ל. ואיכא לעמוד על דבריו טובא הן מקדם מאי דיסד יסוד שהיו לנרות בית קבול לפתילות שאי אפשר שיהיה עובי הפתילות אלא לפי השיעור ההוא, זה הוא הפך דברי הירושלמי לגמרי שהביאו תוס' לפנינו דאיתמר דבימות הקיץ וכו', אם כן היה אפשר לעשות הפתילות כרצונם, והא דשיערו חכמים סיימו תוס' דהוה לפתילות בנוניות וכן כתב ריב"א, והביא איהו ז"ל גופיה שם בפרשת תצוה שבלילות הקצרים היו עושים פתילות גסות עיין שם, ומהיכן יצא לו לומר כך מאי דלא חזינן לא בגמרתין ולא בהירושלמי לא לפתילות ולא לשמן, ולכן איצטריכו חכמים לשער לפתילות בנוניות כמה שמן היה צריך ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר, וק"ל.

ומה שפירש רש"י דבליל קצר מה שנשתייר בבוקר זורק לחוץ, קשה דהוה מצי לומר דהיה דולק והולך בבוקר כמו שכתב בשבת דף כ"ב כאשר רמזתי (ד"ה תני לוג), וכן ראיתי בספר פתח עינים דהקשה עליה בשם יש מקשים, עיין שם:

מתניתין מערבין נסכי פרים בנסכי אלים וכו' אבל אין מערבין וכו', אם עד שלא בלל פסל, ע"כ. לכאורה מקשה האי סיפא דתני אם עד שלא בלל פסול, דמדיוקא דרישא שמעינן בהפך דתני אין מערבין לכתחילה הא בדיעבד כשר, ועוד דקדוקים אחרים, והכל מיפשטא במאי דאכתוב בעזרת האל:

ע"ב

גמ' ורמינהי והקטירו מלמד שלא יערב חלבים בחלבים. אמר ר' יוחנן אם נתערבו קאמר, אי הכי ואין מערבין וכו'. אמר אביי וכו'. האי סוגיא צריך לבארה והאלקים עד דכל מה שביארתי בלמדי אותה חזי הויתי דכונתי לדברי הרב חק נתן ושמח לבי, ואעתיק דברי קדשו דהוא קדמני וזה לשונו, אי הכי ואין מערבין וכו' והא מדקתני סיפא בללן וכו', הקושיא מבוארת דילמא לעולם אין מערבין אפילו נתערבו נמי לא וכגון שלא בלל, וסיפא דקתני ואם בללן וכו' ונתערבו כשרים, משום דלא נתערבו אלא לאחר בלילה ולכן כשרים בדיעבד, כמו שהקשו תוס' (ד"ה והא). ועוד קשה לפי סברת המקשן דבעי למימר דרישא דקתני אין מערבין הוא לכתחילה, אם כן תיקשי ליה מתניתין רישא אסיפא דרישא קתני אין מערבין וכו' לכתחילה הא בדיעבד כשרים, וסיפא קתני אם עד שלא בלל פסול.

ונראה לעניות דעתי דהמקשן הכי קא פריך אי הכי ואין מערבין וכו' כיון דקא מוקמת רישא דרישא דקתני מערבין נסכי פרים וכו' אם נתערבו קאמר דהיינו דיעבד, אם כן אין מערבין דסיפא דרישא אפילו דיעבד נמי לא, ועל זה פריך והא מדקתני סיפא ואם בללן וכו', והקושיא היא מסיפא דסיפא דקתני אם עד שלא בלל פסול, אלא דהמקשן קיצר בדבריו ולא אייתי אלא סיפא וסמיך אסיפא דסיפא, והכי קא פריך בשלמא אי רישא דרישא דקתני מערבין וכו' איירי לכתחילה, אם כן סיפא דרישא דקתני אבל אין מערבין וכו' איירי לכתחילה דומיא דרישא, וכדי שלא תטעה לומר דדוקא לכתחילה הוא דאין מערבין וכו' בדיעבד כשר, לכך איצטריך למיהדר ולמיתני סיפא דסיפא אם עד שלא בלל פסל לאשמועינן אפילו דיעבד פסול, והא דקתני סיפא דרישא אין מערבין וכו' דמשמע דוקא לכתחילה, אגב דקתני רישא מערבין וכו' קתני

סיפא נמי אין מערבין וכו׳, אבל השתא דקא מוקמת רישא דקתני מערבין וכו׳ הוא דיעבד, אם כן סיפא נמי דקתני אבל אין מערבין וכו׳ הוא דיעבד דומיא דרישא, ואם כן כיון דכבר אשמועינן מתניתין דאין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים וכו׳ אפילו דיעבד נמי לא, אמאי איצטריך למיהדר ולמתני סיפא דסיפא אם עד שלא בלל פסל, הא כבר שמעינן מסיפא דרישא, ואם כן תרתי דיעבד למה לי, אלא שמע מינה דרישא לכתחילה הוא, ודוק, עכ״ל הזהב, ומקובלת ומרוצת היא:

שם אמר אביי הכי קאמר מערבין יינן אם נתערב סולתן ושמנן, ע״כ. הרב הנזכר כתב לפי זה סיפא דקתני אבל אין מערבין וכו׳ היינו אפילו נתערב סולתן ושמנן דומיא דרישא. ואם תאמר פשיטא דאין מערבין יינן אפילו נתערב סולתן ושמנן, דהא אם נתערב סולתן ושמנן פסולין כדקתני סיפא אם עד שלא בלל פסול וצריך להביא סולת ושמן אחר, ואם כן מהיכא תיסק אדעתין לערב יינן. ויש לומר הא דקתני אין מערבין יינן אפילו נתערב סולתן ושמנן, היינו שנתערבו אחר בלילה דכשרים כדקתני סיפא, והוה קא סלקא דעתין כיון דכבר נתערבו סולתן ושמנן אחר בלילה דכשרים מותר לערב נמי יינן, קא משמע לן דלא.

והשתא לפי זה רישא נמי דקתני מערבין יינן אם נתערב סולתן ושמנן היינו נמי שנתערבו אחר בלילה דומיא דסיפא דרישא, וסיפא דקתני ואם בלל אלו וכו׳ אם עד שלא בלל וכו׳, מילתא באפי נפשה היא, וקאי בין אנסכי פרים ואילים ובין אנסכי כבשים ואילים כמו שכתב מרן כסף משנה בסוף הלכות תמידין ומוספין, והוא נגד פירש״י, דרש״י פירש במתניתין דקאי אפרים וכבשים, ואפשר דלפי הסלקא דעתין פירש כן דקאי אסולת והשמן, אבל לפי אוקמתא דאביי דמתניתין קאי איינות מצינן לפרש הא דאם בלל בין אפרים ואילים ובין אפרים וכבשים.

ובהכי ניחא מאי דמשמע מדברי הרמב״ם בין בפירושו ובין בחיבורו דמפרש האי בבא דאם בלל לכלהו בין אנסכי פרים ואילים בין אנסכי כבשים ואילים. אמנם קשה להאי סברא אמאי בנסכי פרים ואילים אם נתערבו קודם בלילה פסולים, הא בלילתן שוה וראוי לבילה היא. ועוד קשה דלקמן בדף ק״ג ע״ב אמר ר׳ שמעון והלא אלו לפרים ואלו לכבשים אינן נבללים זה עם זה וכו׳, משמע דוקא פרים עם כבשים אינן נבללים זה עם זה משום דאין בלילתן שוה, אבל פרים עם אילים דבלילתן שוה נבללין זה עם זה, עכ״ל הנצרך להביא פה.

ומה שהקשה עוד מסוף דברי הרמב״ם בהלכות תמידין ומוספין, כפי גירסתינו שם סרה מהר קושייתיה כאשר יראה המעיין. ואף מה שפירש סוגייתין מכח קושייתיה דפשיטא דאין מערבין יינן אפילו נתערב סולתן ושמנן של נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים, ומכח זה פירש דקאי סיפא דאם בללן אפילו אנסכי פרים שנתערבו עם נסכי אילים, לא ברירא כל כך ומצינן שפיר לתרץ קושייתיה, דפשיטא בתירוץ אחר ולעולם אימא דבבא אם בללן קאי אנסכי כבשים עם פרים דוקא, ואיצטריך למתני דאין מערבין יין אפילו נתערב סולתן ושמנן קודם בלילה, משום דהוה אמינא דאף על פי כן יערבו יין מטעם דר׳ יוחנן דאמרינן לקמן באשם מצורע ששחטו שלא לשמו דטעון נסכים, משום שאם אתה אומר כך פוסלתו מלקרב על גבי המזבח, והוה אמינא הכא נמי דמצי לערב יין כדי שלא ליפסל מלקרב על גבי המזבח, הא קא משמע לן מתניתין דאפילו הכי אין מערבין יינן משום דנסכי כבשים עם נסכי פרים פסולים הם ושאני מאשם:

שם ויינן לכתחילה לא והתניא וכו׳. עיין מה שפלפל עוד הרב הנזכר בהאי אוקמתא בתרייתא ויש להשיב בדברי קדשו, ולאהבת הקיצור פה אעשה שביתת קני:

רש״י ד״ה מערב נמי יין, לכתחילה וכו׳, שהרי כבר מעורבין ועומדין, עכ״ל. אם תדקדק מאן דכר שמיה השתא נתערב הא לא אמרינן אלא דהוקטרו כמצותן, ופשט כמצותן רצה לומר אחת לאחת, אתרץ לך דצריך להוסיף בדברי רש״י אחר כמצותן כך, אי נמי לא הוקטרו אלא כבר נתערב סולתן ושמנן, ומשום הכי פירש אחר כך מה שפירש דליכא למיחש דילמא אתי לערובי וכו׳, דכבר מעורבין ועומדין ודוק, וכן תראה בתוספות יום טוב:

בא״ד אבל אין מערבין היינו בשלא נתערבו סולתן ושמנן. כבר מרן הקדוש בספר כסף משנה סוף הלכות תמידין ומוספין הגיה את לשונו וכתב דצריך לומר, אפילו נתערבו במקום בשלא נתערבו, והביאו גם כן הרב תוספות יום טוב, ועיין מה שפלפל הרב הנזכר באורך דרצה לקיים בפלפולו דברי רש״י כאשר הוא לפנינו בלתי הגהת הרב כסף משנה הנזכר, ולא ברירא לי אחר המחילה, והמעיין יראה דברי קדשו ויכריע. ושם רימז גם כן דברי הרב לחם משנה דקיים גם כן דברי רש״י ז״ל כאשר הוא לפנינו בלתי הגהת מרן ז״ל עיין שם, והמעיין יבחר ויקרב:

תוס׳ ד״ה בללן אלו בפני עצמן [וכו׳] ונתערבו כשירות, כרבנן דפליגי עליה דר׳ יהודא בהקומץ רבה (עלה

כ״ג ע״ב) **דאמרי חרב שנתערב בבלול יקרב,** עכ״ל. וראיתי בספר צאן קדשים דכתב, ותמיה לי דבהדיא פליגי לעיל בנסכי פרים ואילים שנתערבו בנסכי כבשים נמי, עכ״ל. לא הבנתי מאי קשיא ליה ולמה הניחו בתמיהה, יען דכונת התוס׳ היא כך דהאי תנא דתני ואם בללן אלו בפני עצמן וכו׳ כשרות, רבנן גופייהו דפליגי לעיל הם וסברי דחרב שנתערב בבלול יקרב, והיינו דוקא אם נתערבו נסכי פרים ואילים בנסכי כבשים אחר שבללן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, אז סבירא ליה חרב שנתערב בבלול יקרב, אבל בתחילה קודם שבלל כל אחד בפני עצמו נתערבו יחד אפילו רבנן מודו דפסולות, ולא סבירא ליה בהאי גוונא חרב שנתערב בבלול יקרב, ור׳ יהודא אפילו בכהאי גונא דבללן זה בפני עצמן וזה בפני עצמן, סבירא ליה דפסולות ולא יקרב, משום דחרב בולע מן הבלול. ותמיהתו אחר המחילה רבתי לא שייכא, דאינו כסברתיה [ד]פלוגתא דרבנן ור׳ יהודא באם נתערבו סלתן ושמנן קודם בלילה דלרבנן יקרב, אלא לאחר בלילה פליגי ודוק דלעיל משני בדף כ״ג ע״א פרושי קא מפרש לה, כלומר סיפא דברייתא דתני חרב שנתערב וכו׳ מפרש רישא דברייתא דתני מנחת פרים וכו׳ דמיירי בחרב דהיינו אחר בלילה כל אחד בפני עצמו, ודוק:

ד״ה והא מדקתני סיפא וכו׳, תימא מאי קושיא דלעולם אין מערבין אפילו נתערבו נמי לא וכגון שלא בלל. ונראה וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם היא דהקשו מאי פריך הש״ס והא מדקתני סיפא וכו׳, לעולם אימא לך דבבא דאין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים נפרש דקאי אם נתערב בדיעבד, ומיירי דנתערבו קודם שבלל זו בפני עצמן וזו בפני עצמן אלא מתחילה נתערבו סולתן ושמנן ביחד ולכן פסולות, וכדקתני סיפא אם עד שלא בלל פסול, (*כי לזה כבר הרגשתי למאי איצטריך למיתני עוד אם עד שלא בלל פסול, כיון דכבר תני לה אבל אין מערבין וכו׳, אם מוקמת בהכי).

ותירצו דהמקשן לא פריך מבבא דאין מערבין ולא הביאו כתחילת מילתיה אלא משום סיפא, ועיקר קושייתיה היא כך היכא מוקמת מתניתין בדיעבד, הלא גילה מתניתין בבבא דואם בללן וכו׳ דדוקא היא מיירי בדיעבד דקתני ונתערבו, מה שאין כן רישא דמיירי לכתחילה ותני מערבין אפילו לכתחילה, והדרא קושיא לדוכתה מוהקטירו שלא יערב חלבים בחלבים, ודוק:

גמ׳ אלא אמר אביי חדא מינייהו נקט. רבא אמר בשלמא וכו׳. כצ״ל. האי לישנא דאלא לא המתקתי יען לא היה שום שינויא בתחילה כדי לומר אחר כך אלא. ואפשר לומר דכונת הש״ס היא לשנויי כך אין הכי נמי דשוין, אלא הא דנקט ר׳ יוחנן אשם מצורע כדאמר אביי דחדא מינייהו נקט, והוא הדין אינך:

רש״י ד״ה לימד על כבש, כלומר וכו׳. (כתב) הרב צאן קדשים הגיה את לשונו כך ומהפך הדפסת הדיבורים, דבתר האי דיבורא דסיים מה שלא לימד בכל הזבחים, שייך אחר כך מה שכתב בתחילה דאף על פי שמנחתו כפולה דכתיב ומנחתו שני עשרונים ושאר כבשים אין להם אלא עשרון לכבש לא היו נסכים כפולים אלא ג׳ לוגין יין וג׳ לוגין שמן, עכ״ל של רש״י, ואחר כך דיבור המתחיל שנבלל:

תוס׳ ד״ה תמיד של שחר וכו׳, כך פירש בקונטרס, וקשה (דהיכי) [דהכי] תנן וכו׳. כן הגיה הרב הנ״ל:

בא״ד והשתא תימא אי גזירי עצים וכו׳. וצריך לומר דלא חשיבה וכו׳. כונתם היא אי גזירי עצים דתמיד של שחר היה צריך דוקא כהן אחד כדמשמע בסוגיין כפי פירש״י, למה לא תני התם הוה לי עצמו בעשרה, אלא צריך לומר ודאי דלא חשיב האי דיוקא כדי להקשות משום דקודם שחיטת התמיד של שחר הוה הא דהבאת עצים, ולכך לא מני לה ולא חשיב אלא אותם דהיו עוסקין בשעת התמיד, אבל אם שחט התמיד שלא לשמו אין הכי נמי דטעון שני גזירין בכהן אחד, ומיהו מהברייתא איכא לדיוקי וכו׳:

דף ץ׳ ע״א

רש״י ד״ה אי ר׳ מאיר וכו׳, גדוש שבו היה מודד לכל המנחות חוץ ממדה של כהן גדול שהיה גדולה כל כך שגודשה בתוכה ומחוק הוי. וכאן הוי סוף הדיבור, ואחר כך דיבור אחר, אי רבנן חדא ומחוק הוה ואפילו חד גדוש לא הוי, כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים:

ד״ה ומאי כל מידות לא תימא וכו׳. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה כיצד יעשה, שלא יבא לידי פסול יניחנה עם הבזיכין לשבת הבאה. אי נמי מה יעשה מן חלחם אחר שהוקטרו הבזיכין, עכ״ל. הא דכתבו אי נמי נראה טעמא דכפי פירוש הראשון דפירשו כפירוש רש״י (מיוחס ד״ה כיצד) דפירש דכיצד יעשה מיירי דהניחו לאחר השבת ולא הקטיר הבזיכין בשבת, חסורי מחסרא לידע כיצד יעשה אם הקטיר הבזיכין בשבת, לכך כתבו פירוש אחר ואמרו אי נמי דכיצד יעשה דתני קאי היכא דהקטיר הבזיכין בשבת, ומכל שכן

אתיא היכא דלא הקטיר הבזיכין בשבת דאין בכך כלום, וק"ל:

ד"ה מארבע ועמדו משלש, בפרק הזהב (דף נ"ז ע"ב) **מפרש וכו', או אפילו בשער הלקוטות וכו'.** פירוש תבואה שלוקטין בכמה שדות ואינן יפות כשאר תבואה[20]:

ע"ב

בא"ד אם יש לו מותר. כדפירש התם דמטבע נעשה חליפין, או בפרוטטות (*פירוש מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה), דכיון דיש לו מוזלי אוזל גביה ואין כאן אגר נטר, פירוש אפילו בהדיוט אם יש לו אפילו מוזל טפי שרי:

גמ' תנו רבנן ועשיתם אשה לה' יכול כל העולה לאישים יהיה טעון נסכים וכו'. בספרי שלפנינו (פרשת שלח פיסקא קז) גרסינן כל הקרב לאישים יטעון נסכים, והכל אחד, וכן שאר הברייתא הובא שם בפרשת שלח לך באופן אחר, והכל עולה בסיגנון אחד, עיין שם:

שם תלמוד לומר לפלא נדר או לנדבה וכו'. עיין בסוף הספר שמלה חדשה [מחידושי בכור שור על הש"ס] דף (קכ"ד ע"ד) [רל"ג ע"א] מה שהקשה לר' אליעזר דסבירא ליה בכריתות דף כ"ה (ע"ב) דאשם בא בנדבה מאי איכא למימר, ותריץ יתיב, עיין שם:

שם ור' יהונתן למה לי קרא האמר עד שיפרוט לך הכתוב [יחדו], איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו דמי, ע"כ. קשיא לי לא ליכתוב לא ה"א ולא וא"ו[21], לא וא"ו דומן הצאן, ולא (הכא) [ה"א] מן הבקר או מן הצאן. ויש ליישב דלעולם איצטריך וא"ו למידרש דרשא אחריתי כמו שכתבו תוס' (שם. ד"ה הואיל) דנדרש בתמורה, והייתי דורש גם כן ליחדיו, ומשום הכי כדי שלא נטעה הכא דיחדיו, אתא קרא אחריתי הכא בפרשת שלח לך וכתב מן הבקר או מן הצאן לחלק, ודוק:

רש"י ד"ה ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר, עכ"ל. עיין בספר החשוב משנה למלך בפ"ב דהלכות מעשה הקרבנות סוף הלכה ט':

תוס' ד"ה אפילו מנחה תלמוד לומר עולה, תימא דבריש המזבח מקדש משמע דמדכתיב עולה לא ממעטינן מנחה. ויש לומר דשאני התם דכתיב כל הנוגע דמשמע לרבות. אי נמי זאת תורת ריבה. אי נמי הכא גבי נסכים דכולן למזבח מסתבר עולה ממש דכולה כליל, עכ"ל. הא דכתבו אי נמי נראה לי לתת טעם משום דהרגישו בלחישה הכי לתירוץ ראשון דתירצו משום דכתיב כל הנוגע לרבות, איכא להקשות הניחא לר' אליעזר דדריש כל, אמנם לאחריני דלא דריש כל כדאיתא בפסחים הדרא קושיא לדוכתה לכן תירצו תירוץ שני, אי נמי זאת תורת ריבה. והכא נמי איכא להקשות כיון דזאת תורת ריבה, אימא דריבה לכל בין דהמזבח מקדש כל הראוי לאישים ואפילו מנחה, ובין מאי דבעינן נסכים, לכן תירצו עוד הכא דכתיב עולה גבי נסכים ניחא טפי לפרש עולה ממש ולא כל עולין דהיה נכלל גם כן מנחה, משום דהוי דומיא דנסכים ושום אהדדי עולה כולה כליל ונסכים כולן [ל]מזבח, מה שאין כן מנחה דאיכא חלק לכהנים, ודוק:

ד"ה שלמים מנין, ואם תאמר שלמים בהדיא כתיבי לפלא נדר או שלמים לה'. ויש לומר דהא ברישיה דההוא קרא כתיב וכי תעשה בן בקר, ואתא זבח לרבויי מן הצאן, עכ"ל. כבר הרב ברכת הזבח פירש דבריהם דרצו לומר דהוה סלקא דעתיה דוקא בשלמים הבאים מן הבקר טעונים נסכים, אבל מן הצאן לא, לכך כתב זבח בראש הפרשה גבי צאן לרבות לשלמים הבאים מן הצאן דטעונים נסכים, עכ"ל:

ד"ה בן בקר בכלל היה, פירש בקונטרס בכלל ועשיתם אשה וכו', ובחנם פירש כן וכו', ולשון בכלל משמע כפירוש הקונטרס, עכ"ל. ואיכא למידק הא ניחא לפירוש רש"י דהכריחו לפרש כן הברייתא משום תיבת דבכלל דתני לה, אמנם להברייתא עצמה דתני לה הכי בן בקר היה חוזרת קושיתייהו אמאי תני הכי ולא תני הא כתיב בהדיא מן הבקר או מן הצאן. ויש לתרץ דכונת הברייתא דתני בכלל היה, אינו מתיבת אשה אלא בכלל הפרשה דכתיב בהדיא מן הבקר ומן הצאן וכדפירש רש"י לפנינו, ולא כמו שהביאו משמיה תוס' וכמו שהרגיש מזה הרב ברכת הזבח הנזכר, ודוק:

דף צ"א ע"א

רש"י ד"ה הואיל דכתיב בויקרא ומן הצאן, כיון דהוה ליה למיכתב מן הצאן וכתיב ומן כמו דכתיב יחדיו וכו'. מפשט דבריו משמע בהדיא דקא דריש מוא"ו, ונפלאים ממני דברי תוס' ביומא פרק הוציאו לו דף ז"ן ע"ב ד"ה תניא דכתבו משם רש"י ז"ל דפירש בשמעתין דלאו מוא"ו קא דריש, אלא מדמשני קרא בדיבוריה, דברישא כתיב מן הבהמה מן הבקר והדר

20. כן כתב הצאן קדשים. 21. עפ"י לשון הגמ' פסחים ה. ושם 'לא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א'.

כתיב ומן הצאן ולא כתיב ומן הבקר ומן הצאן, שמע מינה לערב בקר וצאן, ודחאם פירוש זה ואמרו דלא נהירא עיין שם, וקשה דעינינו רואות כאן ברש"י דלא פירש כמו שהביאו שם משמו, ובודאי צריך לומר דגירסא אחרת היה לפניהם ברש"י דשמעתין[22]. וכן ראיתי בספר שיח יצחק חידושין על מסכת יומא שכתב על דברי תוס' דהתם דרש"י בשמעתין דריש ליה מכח וא"ו מוסיף, ועיין בספר לימודי ה' לימוד ס"ג:

תוס' ד"ה הואיל וכו', דמדכתיב מן הבהמה והדר כתיב מן הבקר ומן הצאן ולא כתיב מן הבקר והצאן משמע שניהם, ותרוייהו אפירושא דבהמה קאי דאיכא לפרש מאיזה בהמה יקריב מן הבקר ומן הצאן מזה אחד ומזה אחד. ואף על גב דדרשינן בתמורה (דף ט') **כוליה וא"ו ודידיה נמי דריש התם, מכל מקום אי לא הוה כתיב הכא או לחלק הוה דרישנן ליה למימר דבעינן יחדיו. ובקונטרס פירש בענין אחר.** כן צריך להגיה דבריהם, וכן הגיה הרב צאן קדשים. אכן בתמורה דף ט' לא ראיתי שום דרשות בוא"ו, עיין שם:

גמ' ולרבי יאשיה וכו' ליבעי קרא, ע"כ. הקשה הרב חק נתן אימא דיליף לה מתיבת או דאתא לחלק, ומאי דדרשינן לקמן בסוף הסוגיא לא בעי קרא כמו דלא בעינן לר' יהונתן, והניחו בצ"ע. ואפשר לתרץ בדוחק דעדיין לא נחית למיותרות של תיבת או, והראיה דאחר כך אמרינן, והשתא דאמרת או לדרשא, ודוק:

גמ' סלקא דעתך אמינא הני מילי במפרש, אבל בסתמא ליתי מתרוייהו, קא משמע לן. ואם ליקשי לר' יאשיה ליבעי קרא אחריתי, אתרץ דלר' יאשיה קרא דאם עולה קרבנו וכו' ואם מן הצאן אתא בין במפרש ובין בסתמא, דאפילו בסתמא אינו צריך שניהם אלא רצה מזה מביא רצה מזה מביא, כן נראה משטח הסוגיא. ועיין מה שאכתוב לקמן בפיסקא ור' יאשיה האי מן הבקר וכו' לתרץ קושית הרב צאן קדשים ז"ל:

שם להביא ולדות קדשים ותמורתן ועולה הבאה מן המותרות ואשם שניתק לרעיה, ע"כ. עיין בסוף פרק קמא דתמורה:

שם והשתא דאמרת או לדרשא לפלא נדר או לנדבה למה לי לחלקם, איצטריך סלקא דעתך אמינא עד דמייתי נדר ונדבה לא ליבעי נסכים, קא משמע לן וכו'. הניחא לר' יאשיה אלא לר' יהונתן וכו', או במועדכם למה לי סלקא דעתך אמינא וכו', וכי תעשה בן בקר וכו' סלקא דעתך אמינא וכו' לפלא נדר וכו' ותסגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן, ע"כ. אמרתי לפרש האי משא ומתן של הש"ס כדי שירוץ הקורא נעים בלתי שום גמגום, ואציע דהגמ' רצה לדרוש כל תיבת או הכתוב בפרשת נסכים, והתחיל בתחילה בתיבת או דכתיב לפלא נדר או בנדבה למאי אתא או. ומשני אילו לא הוה כתיב או הוה אמינא בשלמא כשהביא שניהם נדר ונדבה יחד אז חייב להביא נסכים, אבל אם הביא חדא מינייהו או נדר או נדבה לא, קא משמע לן או לומר דאפילו בחדא מינייהו חייב להביא נסכים. ופריך הניחא לר' יאשיה דסבירא ליה דבלא או משמע יחדיו, אמנם לר' יהונתן דלא סבירא ליה כך למאי איצטריך או, ומשני אי לא כתיב או הוה אמינא בין אייתי כל חד לחודיה בין אייתי שניהם יחד סגי ליה בחדא נסכים, קא משמע לן או דאם הביא שתים בעינן שני נסכים, ולר' יאשיה איכא להקשות מה שהקשה הרב חק נתן לר' יאשיה מנא ליה נסכים לכל אחד ואחד אם הביא שניהם והניחו בקושיא, עיין שם.

שוב בעי או במועדיכם למאי אתא, ומשני סלקא דעתך אמינא אי לא הוה כתיב או, הוה אמינא הא דאמרינן דאם הביא נדר ונדבה יחד בעינן שני נסכים היינו דוקא דקא מייתי עולה בנדר ושלמים בנדבה או איפכא, אבל אם הביא שניהם עולה ושלמים בחיוב נדר או שניהם בנדבה כיון דשם אחד הוו שניהם או שם נדר או שניהם שם נדבה הוה סגי בנסכים אחד, קא משמע לן או דיביא אפילו בכהאי גונא שני נסכים אחד לעולה ואחד לשלמים.

וכי תעשה בן בקר עולה או זבח האי או למאי אתא, איצטריך סלקא דעתך אמינא הא דאמרינן דאו דבמועדיכם מרבינן אפילו אם הביא שניהם עולה ושלמים בשם אחד או בשם נדר או בשם נדבה דבעי שני נסכים, היינו דוקא דהביא שני מינים עולה דכולה כליל ושלמים דאינו כולו כליל אלא איכא גם כן חלק בעלים, אבל אם הביא שתי עולות אחת לנדר ואחת לנדבה אימא כיון דשניהם שם עולה היא לא יהיה חייב אלא נסכים אחד, קא משמע לן או זבח דאפילו הכי חייב שני נסכים כיון דאחד לנדרו ואחד לנדבתו. ולימוד הראשון דאו לנדבה דאמרנו דאתא לרבות היכא דהביא שניהם יחד נדר ונדבה, לא שמענו בשתי עולות אלא היכא דהביא עולה לנדר ושלמים לנדבה דהוה אמינא מעיקרא דהוה סגי בנסכים אחד, אבל אם שניהם עולות אחד לנדר ואחד לנדבה אכתי הוה

22. ואמנם יעוין ברש"י כת"י דאיתא בתחילה קצת כעין דברי התוס' שם.

אמינא אי לא הוה האי או דאו זבח דסגי בנסכים אחד, קא משמע לן או דבעינן אפילו בשתי עולות אחד לנדר ואחד לנדבה שני נסכים.

שוב בעי לפלא נדר או שלמים למה לי או. ומשני סלקא דעתך אמינא וכו׳, כלומר הא דמרבינן מאו זבח אפילו בהביא שתי עולות אחת בנדר ואחת בנדבה, הגם דשם עולה שתיהם אינהו בעינן שני נסכים, הוה אמינא דהיינו דוקא בכהאי גונא דלשתי כונות מקריבין אותן אחד כולה כליל לשם נדר ואחת לשם נדבה והוי שתי שמות, אבל היכא דמייתי שתי עולות לשם נדר או שתי עולות בתורת נדבה, וכן שתי שלמים בנדר או שתי שלמים בנדבה, דבשניהם הוי רק שם אחד אימא דסגי בשניהם נסכים אחד, קא משמע לן דאפילו בכהאי גונא בעינן שני נסכים כיון דהוי שתי הקרבות:

שם ולר׳ יאשיה האי מן הבקר ומן הצאן למה לי, ע״כ. אין להקשות הא כבר אמרנו לעיל דאיצטריך לאפוקי עולת העוף, דהכא הכונה היא דפריך לר׳ יאשיה מתיבת או דכתיב או מן הצאן למה לי, וק״ל.

וראיתי בספר צאן קדשים דהקשה דאימא דאתא היכא דאמר סתמא, דלעיל דחי ליה ר׳ יהונתן ואמר דההיא מוקי לה במפרש ולא בסתמא, ולר׳ יאשיה נאמר דהא איכא תיבת או מן הצאן לחלק, והניחו בצ״ע. ועם מה שכתבתי לעיל (ד״ה גמ׳ סלקא) דר׳ יאשיה סבירא ליה דליכא חילוק בין סתמא למפרש, דהכל נשמע מקרא דואם עולה קרבנו וכו׳ ואם מן הצאן, שפיר נוכל לתרץ קושייתיה דהאי או לא איצטריך לסתמא, ושפיר קא פריך הש״ס או למה לי, ודוק:

שם הני מילי בתרי מיני וכו׳. חילוף גירסאות איכא הכא ו(כ)לפנינו נדפס בהגהה בגמ׳ חדשות כך[23], הני מילי בתרי מיני אבל בחד מינא תיסגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן ככה תעשו לאחד למה לי, סלקא דעתך אמינא הני מילי בזה אחר זה אבל בבת אחת תיסגי ליה בנסכים דחד, קא משמע לן, ע״כ. ולאו נכון לגרוס כך כמו שכתב הרב צאן קדשים, דלפום האי גירסא דאו אתא לרבות חד מינא וככה יעשה וכו׳ אתא לרבות בבת אחת, פשיטא דאי אפשר ליישבו, דבבת אחד לאו חידושא הוא דמרבינן לעיל אם לא משום דהוי נמי חד מינא, לפי זה הדרא קושיא לדוכתה או למה לי או ככה למה לי.

והנכון הוא לגרוס כמו שמצא הגירסא בילקוט בפרשת שלח לך דאיתמר כך, סלקא דעתך אמינא הני מילי בתרי מיני אבל בחד מיני ובבת אחת תיסגי ליה בנסכים אחד קא משמע לן ותו לא, ופירושו אי לאו האי או הוה אמינא הא דמרבינן לעיל היכא דמייתי שתי עולות או שתי שלמים דבעינן שני נסכים, הני מילי בתרי מיני בקר וצאן דהאי מן הבקר ומן הצאן קאי על כולהו ומשמע יחדיו לר׳ יאשיה, אבל בחד מינא ובבת אחת דהיינו שתי עולות מן הצאן או שתי עולות מן הבקר או שני שלמים מן הבקר או מן הצאן תיסגי ליה בנסכים אחד, קא משמע לן דבעי שני נסכים[24].

והגהה שהגיהו בגירסא אחרת היתה על פי פירש״י שלפנינו אותו הפירוש הטעתו, אבל קושטא היא דגם בפירוש רש״י איכא טעות וצריך להגיהו כך, הני מילי דבעי נסכים לכל חד בתרי מיני, אבל בחד מינא דצאן ובקר תיסגי ליה וכו׳, וככה יעשה לשור האחד דמשמע נמי לכל אחד נסכיו בפני עצמו, לקמן (ע״ב) מפרש למה לי דהדר מפרש דינו של כל אחד ואחד[25], וכאן הוא סוף הדיבור של רש״י, עכ״ל, עיין שם, והוא הנכון.

ולענין פלוגתא דר׳ יאשיה ור׳ יהונתן המובא בסנהדרין דף פ״ה (ע״ב) אי בעינן או לחלק, עיין בספר הליכות אלי סי׳ שכ״ח דהאריך טובא, ועיין מה שכתב עליה הרב לימודי ה׳ בלימוד ס״ג, ועיניך תראינה מישרים בספר יד מלאכי סי׳ תקפ״ו שכתב, עד כאן לא פסקינן כר׳ יהונתן אלא משום דאמרינן בריש פרק השואל דף צ״ה ע״ב דאביי סבר כר׳ יאשיה ורבא סבירא ליה כר׳ יהונתן, וקיימא לן כרבא לגבי אביי וכמו שכתבו תוס׳ בפ״ה דב״ק דף ד״ן ע״א ד״ה או ובחולין פרק אותו ואת בנו דף ע״ט ע״א ד״ה עייל, והראש שם, וכן כתב בנימוקי יוסף בריש פרק השואל בשם הרנב״ר והרשב״א בתשובה, ועיין עוד בהרשב״א בחידושי קמא [פ״ה] דף קפ״ז ע״ג, עיין שם:

רש״י ד״ה ועדיין איני יודע וכו׳. עיין בהרא״ם בפרשת מצורע (יד, י) ד״ה שלשה עשרונים שמפרש בענין אחר, ועיין בספר קרבן [אהרן] (סס פרשה ג תחילת פ״ב):

ע״ב

גמ׳ הני מילי היכא דתרוייהו כי חדדי נינהו, אבל היכא דאשם להכשיר וחטאת לכפר בעינן תרי קראי, ע״כ.

23. וכן הגיה השיטה מקובצת באות ח. 24. וכן גרס החק נתן. ואמנם אף לגירסתו עדיין צ״ב מדוע יש תוספת חידוש בכך שגם כשמביא בבת אחת צריך להביא שני נסכים. 25. ועיין בספר יד בנימין שהקשה שגם לפי גירסא זו ברש״י עדיין יקשה מה בא הפסוק

אין להקשות אכתי לא איצטריך או, דהי מינייהו מפקת מתיבת זבח. דיש לומר דהיא הנותנת כיון דלאו הדדי נינהו לא הוה ידעינן בעבור מי איצטריך נסכים או בשביל החטאת או בשביל האשם דשניהם חייב להביא ושניהם נכללים בתיבת זבח, והוה אמינא דסגי בחד הא קא משמע לן דאיצטריך לתרוייהו נסכים בריבוי של תיבת או, ודוק.

והאי לכפר פירש"י דעל שבעה דברים נגעים באין, ותמיהא לי טובא הלא בכריתות דף כ"ו ע"א קאמר הש"ס מצורע כי מייתי לאו לכפרה מייתי אלא לאשתרויי באכילת קדשים, ופירש רש"י שם דמנגעו איכפר לי מצער הנגע ונתכפר חטאו כדאמרינן בהדיא בשבועות דף ח' ע"א, ואיך אמרינן הכא דחטאת של מצורע לכפר היא, ובספרי הקטן אביר יעקב (כו. מדפי הס"ס) בדף ק"ך ע"ב הבאתי גם כן דברי תוס' בשבועות דף ח' סוף ע"א ד"ה על ששה דברים, דסלקא דעתך אמינא דאתרוייהו מייתי לכפרה ולאשתרויי, ומשני דלאו לכפרה מייתי אלא לאשתרויי בקהל, וכן ראיתי בספר חק נתן דהקשה כך בדברי רש"י, והניחו בצ"ע. ולא ידעתי אמאי לא הקשה על הגמרא עצמה דמשני הכא אבל היכא וכו' וחטאת לכפרה, וצריך לי עיון. שוב ראיתי בסוף הספר חיים שאל ח"א (סי' קפ סוד"ה קצת) דהקשה כקושייתין, ודחק טובא לתרץ דהוי סוף כפרה במה שחטא בדבר שבעבורו נגע אלקים, עיין שם[26]:

שם שלא מצינו בכל התורה כולה שיהא טפל חמור מן העיקר אלא זה, רבא אמר וכו'. כצ"ל:

שם ודאי לבר פדא קשיא. הרב למנצח לדוד תריץ יתיב בהכי דמלבד דאיכא לשנויי לדידיה דלשום דרשא אחריתי איצטריך או ולא לפלגס, שכיוצא בזה תירצו בכמה מקומות, עוד יש לומר דלפלגס גופיה איצטריך, ואף על גב דליכא ספיקא קמי שמיא מכל מקום איצטריך דאי לאו דרבייה קרא הוה אמינא דכיון דמשונה הוא משאר אילים ומשאר כבשים אינו כשר למזבח כלל, קא משמע לן. וכיוצא בזה כתבו תוס' ז"ל בפרק קמא דחולין דף כ"ב בד"ה איצטריך קרא וכו', ועוד תירץ תירוץ אחר עיין שם.

ובסוף מילתיה כתב דמכל מקום קשיא ליה לרש"י ז"ל דכתב התם בחולין (כג: ד"ה מייתי) דאליביה דבר פדא או לאיל דריש ליה לדרשא אחרינא במנחות בפרק שתי מדות, והא חזינן דליכא הכא שום דרשא אליביה דבר פדא, אלא אדרבא אסקינא בקושיא אליביה משום דלא ידעינן לדידיה או למה לי, וכמו שכתב רש"י גופיה הכא. וכמו כן קשיא לי לאידך גיסא על התוס' שכתבו התם דבפרק שתי מדות איתותב בר פדא מהאי קרא דאו לאיל עיין שם, ועינינו רואות דלאו תיובתא היא אלא קשיא, ושפיר איכא לשנויי בכמה אנפי כדאמרן וצריך לי עיון, עכ"ל:

שם ככה יעשה לשור האחד או לאיל האחד או לשה בכבשים או בעזים לשור האחד מה תלמוד לומר וכו'. הא דלא דריש הכא כל הני תיבות או, מוכרח לומר משום דלא מצא הש"ס מידי מאי דאתו לרבות ולכן לא קא בעי, וכמו שכתב הרב באר שבע בריש תמורה גבי מניינא למה לי, עיין שם:

רש"י ד"ה הני מילי דנפקי תרוייהו וכו' דתרוייהו להכשירו. כצ"ל במחיקת התיבות חטאת דנזיר טהור ואשם דנזיר טמא, כאשר הגיהו בגמרות חדשות, והוא מטעמא דלא שוין דאשם דנזיר טמא אינו בא להכשירו ביין וליטמא למתים אלא בא למיחל עליה נזירות טהרה, וחטאת נזיר טהור בא להכשירו ביין וליטמא למתים. והרב חק נתן הקשה קושיא זו לרש"י בכפי הנדפס שהיה לפניו, ודחק טובא לפרשה דרצה לומר דכיון דבאשם מתחיל מנין נזירותו יקרא בא להכשירו וכו' כשיכלה מנין נזירותו עיין שם, וכפי הגהה הנ"ל ליכא שום קושיא:

(בא"ד) [בד"ה] אבל הכא, במצורע דאשם להכשירו לבא במחנה אתי, עכ"ל. עיין בספר באר שבע במסכת כריתות פרק המביא אשם ד"ה מצורע כי מייתי לאו לכפרה מייתי, ומה שכתבתי בספרי הקטן אביר יעקב

'ככה תעשו לאחד' ללמדנו. **26.** ומצינו עוד כמה תירוצים בזה באחרונים, החקרי לב או"ח סי' ב תירץ שנידון זה האם חטאת דמצורע באה להכשיר או לכפר, תלוי במחלוקת ר' יהודה ור' שמעון בכריתות ט: לגבי מצורע עני שהביא אחד מקרבנותיו וקודם שהביא שאר הקרבנות העשיר, לר' שמעון הכל הולך אחר החטאת שהיא הדבר המכפר ולר' יהודה הכל הולך אחר האשם שהוא המכשיר, וביאר שלר' יהודה החטאת אינה באה לכפר אלא להכשיר, אלא שעיקר המכשיר הוא האשם, ולר' שמעון החטאת היא בגדר מכפר, ולפי זה יש לומר דהך סוגיא אתיא כר' שמעון, ושאר הסוגיות אתיין כר' יהודה. והיד דוד נקט נמי שהסוגיות חלוקות ושם צידד דתלוי זה אי דרשינן טעמא דקרא או לא, עיין שם. והבית מאיר בשבועות ח. תירץ שהסוגיא כאן דנקטה דחטאת מצורע אתיא לכפר, היא רק אם היה כתוב רק 'זבח' שאז היינו אומרים שאי אפשר ללמוד חטאת ואשם מפסוק אחד שזה להכשיר וזה לכפר, ודוקא אשם מצורע טעון נסכים וחלוק משאר אשמות לפי שבא להכשיר, אבל חטאת מצורע אינה טעונה נסכים ואינה חלוקה משאר חטאות משום שגם היא באה לכפר, אבל לאחר שכתוב 'או לזבח' וגם אשם מצורע וגם חטאת מצורע שונים משאר חטאות ואשמות וטעונים נסכים, יש לומר ששניהם באים

(כו. ד״ה והא דמשני) בדף ק״ך ע״ב וריש קכ״א ע״א (בדפי הספר):

בא״ד וחטאת לכפר דעל ששה דברים נגעים באים, עכ״ל. כבר לעיל בסוגיא ד״ה הני מילי, כתבתי מאי דקשה בזה בין לרש״י ובין להגמרא עצמה:

תוס׳ ד״ה דאמר מר חטאת ואשם מנין, בפרק כל הפסולין (דף ל״ו) **גבי נאכל ליום ולילה, ובקונטרס פירש בנזיר גבי חטאת נזיר ואשמו,** עכ״ל. נראה לי כונתם להקשות[27] לרש״י דהביא ההיא דנזיר דף מ״ה ע״ב ולא ההיא דזבחים דף ל״ו ע״א, דטפי הוה ליה להביא ההיא דזבחים דברייתא היא, ולא ההיא דנזיר דרבא קאמר לה. [28] לדחות ולומר דוקא ההיא דכתיב תרי פעמים זבח בפרשת נזיר, ואת האיל יעשה זבח שלמים, ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, מצינן שפיר למימר דזבח שני אתא לרבות חטאת, אבל הכא בקרא דאו לזבח מאן אמר דזבח משמע שתים חטאת ואשם אימא חדא, ועולה או זבח דכתיב ברישא כבר אמרנו דאתא או זבח לשלמים. ועוד כפי הכלל דכל היכא דאמרינן אמר מר קאי לתנא ולא לאמורא לרוב פעמים, טפי הוה ליה לפרש ההיא דכל הפסולין דברייתא היא, ודוק.

ואפשר להליץ בעד רש״י ז״ל דטעמא דנקט טפי ההיא דנזיר משום דדמיא קצת למצורע דגם לנזיר הוי לכפרה, כסברת (בר קפרא) [ר׳ אלעזר הקפר] בשבועות דאמר בדף ח׳ (ע״ב) דנזיר נמי נקרא חוטא, עיין שם, ודוק:

ד״ה אבל היכא דחטאת לכפר וכו׳, והא דלא מיבעיא לן תרי קראי לחטאת ואשם של מצורע וכו׳ היינו היכא דלא משנינן וכו׳. כונתם להרגיש השתא דאמרינן במצורע דחטאת אתא לכפר ואשם להכשיר ומשום הכי איצטריך תרי קראי, קשיא להו דהתם בזבחים (דף ל״ו) דיליף כל חטאות ואשמות דנאכלין ליום ולילה מתיבת זבח, אמאי לא קמבעיא הכי תינח חטאת ואשמות דעלמא אבל דמצורע דמשונה היא משאר אשמות מנין ואיצטריך קרא. ותירצו דשאני הכא מהתם, דהכא משנינן חטאת ואשם דמצורע משאר חטאות ואשמות דעלמא, דבעלמא לא בעי נסכים כדאמרינן לעיל משום דלאו בא בנדבה ובמצורע בעינן נסכים, ומשום הכי שפיר איכא למיבעי מנין ואיצטריך קראי, אמנם התם דקיימינן בדינא דאכילת יום ולילה ולא פלגינן חטאת ואשם מצורע מאחריני, לא שייך למיבעי מנין כדי שיצטרך קראי.

אלא דלפי דבריהם מבזבז ועולה מה שהקשה הרב צאן קדשים וזה לשונו[29], ו[ל]דבריהם דאמרו בדיבור הקודם דמאי דפריך אמר מר חטאת ואשם מנין תלמוד לומר זבח, דקאי להיא דפרק כל הפסולין דנאכלין ליום ולילה דלא כרש״י, אמאי לא משני הגמ׳ שאני ההיא דלא משנינן חטאת ואשם דמצורע משאר חטאות ואשמות דעלמא, ליכא למיבעי מנין ולא איצטריך שום קרא[30], אבל הכא דמשנינן חטאת ואשם דמצורע דבעי נסכים משאר חטאות ואשמות דעלמא דלא בעי נסכים, בדין הוא דאיצטריך קרא כדי לחיובי ליה בכך, ולא הוה ליה לשנויי דלאו הדדי נינהו, דאפילו אם הוו הדדי הוה איצטריך פסוק לשנויי למצורע בחטאתו ואשמו דבעי נסכים.

וקושיא אלימתא היא לפום הנראה וכמו שהניח הוא ז״ל בצריך עיון. ומה שכתב הרב חק נתן דלא קשיא, אחר המחילה רבתי לא ידעתי מאי קאמר כאשר יראה המעיין. ולי הצעיר בהורמנותיה אתרץ דאי הוה מתרץ הש״ס הכי כמו שאמר הרב ז״ל, שאני ההיא דלא משנינן אבל הכא משנינן, אכתי היה מקום למיפרך דהוה סגי זבח ולמילף מיניה חטאת, ומחטאת דמצורע הוה אמינא דהוא הדין אשם דמאי שנא, אם לא שנחלק בין חטאת לאשם דזה להכשיר וזה לכפרה, ולכך משני הש״ס הכי, ודוק היטב:

ד״ה איל בכלל היה [ו]למה יצא, דכתיב ביה מנחתו ונסכו. ואם תאמר והא דרשינן לה בזבחים (דף ח׳)**. ויש לומר דהתם וא״ו קא דריש, ולעיל פרשתי בפרק התכלת,** עכ״ל. כונתם בתחילה ביארו מאי דמשני הברייתא תלמוד לומר ואת האיל יעשה זבח שלמים, דהכונה היא משום דכתיב ביה מנחתו ונסכו, ודייקינן דוקא מאי דבא בנדר ונדבה לאפוקי חטאת דאינו בא בנדבה.

להכשיר. ועיין בתורת הקנאות סוטה טו. שתירץ עוד ב׳ תירוצים בזה.
27. אף דלא נקטו בלשונם לשון קושיא, מכל מקום מעצם מה דלא פירשו התוס׳ משמע דלא ניחא להו בפירוש רש״י מחמת איזה טעם.
28. לכאורה כונתו דאיכא טעם נוסף לומר דלא ניחא לן להביא סוגיא דנזיר, דאי מייתי מהתם אם כן איך מקשינן דליסגי בתיבת ׳לזבח׳ לחודה, כמו דהתם דרשינן חטאת ואשם מ׳זבח׳ לחודה, הא יש לומר דבאמת דרשינן התם ממאי דכתיב תרי פעמים ׳זבח׳ אחד לחטאת ואחד לאשם, ולעולם מתיבה אחת לחודה לא מרבינן תרוייהו. אך צ״ב דלהדיא משמע התם בנזיר מה: דהכל נלמד מדכתיב ׳זבח׳ אשר תחת זבח השלמים.
29. אין זה לשונו רק תוכן דבריו, וכן מצינו בספר זה כמה פעמים שכותב ׳וז״ל׳ וכונתו לתוכן הדברים.
30. היינו דלא איצטריך שום קרא לגבי חטאת ואשם דמצורע, שהם בכלל מה דילפינן התם מ׳זבח׳ שאר חטאות ואשמות ואין חילוק בין חטאת ואשם דמצורע לשאר חטאות ואשמות.

ושוב הרגישו הלא האי מנחתו ונסכו אתא לדבר אחר כדאמרינן בזבחים דף ח׳, וכמו שפירש״י שם דאפילו למחר יוכל להביא נסכים וכל זמן שיעשנו קרי ליה מנחתו ונסכו של זה, ואכתי נוכל לומר אפילו חטאת. ותירצו לעולם מנחתו ונסכו אתו לומר דוקא איל דבא בנדבה אף כל דבא בנדבה לאפוקי חטאת, ומאי דדרשינן התם בזבחים הוא מיתורא דוא״ו מנחתו ונסכו, דהוה מצי למיכתב את המנחה ואת הנסך, קאמר מנחתו ונסכו לומר כל זמן שיעשנו הוי נסכו.

ומה שסיימו ולעיל פירשתי בפרק התכלת, כונתם היא דלפי מה שכתבו לעיל בדף מ״ד ע״ב ד״ה מנחתם לא מיתקיימא מה שתירצו דהתם בזבחים דריש מיתורא דוא״ו, ואפילו הכי ניחא ההיא דזבחים כדפירשו לעיל (סס) משם ר״ת דנילף מעצרת דמצי להביא נסכים למחר, ומנחתו ונסכו אתו כדקאמר הכא מאי דבא בנדר ונדבה וכו׳, וק״ל:

ד״ה דמייתי ומתני, פירש בקונטרס וכו׳, עד ואם תאמר וכו׳. הרב צאן קדשים קדמני להרגיש מי הכריחו לרש״י ז״ל לפרש מאי דמייתי נסכי איל לחודיה דהם ארבעה לוגין ולמיתני וכו׳ כאשר פירש, ואמאי לא פירש דמייתי שבעה לוגין ויתני ויאמר אם כבש היא הרי נסכי כבש לשלושה לוגין לחובה ושאר ארבעה לוגין יהיו נסכי נדבה, ואם איל הוא הרי נסכיו ארבעה לוגין לחובה ושלשה יהיו לנדבה, וסיים דיש ליישב בדוחק. ונראה ליישב דרבותא קא משמע לן רש״י ז״ל דאפילו בארבעה לוגין לחודיה מצי למיתני, וסגיא דמייתי ארבעה לוגין ותו לא, ואם רוצה להביא שבעה הנה מה טוב ומה נעים, ודוק[31]:

בא״ד ואם תאמר והא תניא בסוף כל התדיר יין כדברי ר׳ עקיבא לספלים כדברי ר׳ טרפון לאישים, והשתא לר׳ עקיבא ניחא אלא לר׳ טרפון דאמר לאישים הא לא ידע הי מינייהו נדבה דעביד לאישים, עכ״ל. לא הבנתי קושיא זו, דהא ר׳ טרפון מודה לר׳ עקיבא במתנדב יין דהוא לספלים וכדפירש רש״י לעיל בסוף פרק התדיר, ולא פליגי אלא בשמן דלר׳ עקיבא אינו מתנדב ולר׳ טרפון מתנדב נמי שמן ונותנו על גבי אישים, והכי אמרינן בהדיא שם בגמ׳ יין כדברי ר׳ עקיבא לספלים שמן כדברי ר׳ טרפון לאישים, והא דשמן במנחה כבר כתבו בסוף הדיבור היאך יעשה, והא דשרי שם שמואל לזלף יין על גבי האישים, הוא אליבא דר׳ (יהודא) [שמעון] דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר, ואפילו הכי ניחא דדוקא המתנדב יין לבדו ולא בהאי מציאות דפלגס, אבל לר׳ טרפון דהקשו לא ידעתי מאי קשיא להו, דלעולם ר׳ טרפון סבירא ליה כר׳ עקיבא יין לספלים ולא לאישים, וצריך לי עיון.

ובחפשי בספרי קודש ראיתי בספר שער המלך בהלכות פסולי המוקדשין פ״ו הלכה ח״י, דהביא דברי תוס׳ הללו וכתב עלייהו דאין דבריהם מובנים אצלו מטעם האמור והנאני עד מאד, וכן ראיתי דהקשה הרב שער יוסף (הוריות ג.) בדף ח״י (ע״ג) [ע״ב] ולא מצא מענה, עיין בספריהם הקדושים[32]:

בא״ד ולענין המנחה מייתי שתי מנחות בשתי כלים וכו׳. כונתם היא דהרגישו לבר פדא בשלמא יין מצי להביא ולמיתני כאמור, אבל המנחה איך יעשה בפלגס, הלא אם כבש הוא צריך מנחה של עשרון אחד בלול ברביעית ההין, ואם איל הוא בעי מנחה של שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, והכל בכלי אחד ומנחה אחת אי אפשר דזו בלילתה עבה וזו בלילתה רכה ותנן ריבה שמנה או חסר שמנה פסול, לכך כתבו דהיה מייתי שתי מנחות בשני כלים וכו׳ חדא לחובה וחדא לנדבה, דמצי אדם להביא מנחת נסכים בכל יום, ודוק:

דף צ״ב ע״א

מתניתין כל קרבנות הציבור וכו׳, ר׳ שמעון אומר אף שעיר עבודה זרה וכו׳. האי לישנא דאף דקאמר ר׳ שמעון אינו קאי אלא לפר דאמר תנא קמא דהוא ר׳ יהודא, לא על מאי דאמר שעיר המשתלח, דבשעיר המשתלח לא חשיב ליה ר׳ שמעון סמיכה, אף על גב דכתיב ביה וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי כדאיתא בגמ׳, וכן כתב הרב קול הרמז[33], ועיין

31. וכעין זה כתב המנחת כהן שרש״י לא כתב שיביא שבעה לוגים ויתנה, משום שהתורה חסה על ממונן של ישראל, ולכן כתב רש״י שיביא רק ארבעה לוגין ויתנה. והשער המלך (הל׳ פסולי המוקדשין פ״ו הי״ח ד״ה והנה), המים קדושים, והיד דוד כתבו שרש״י לא כתב שיביא שבעה לוגים ויתנה, משום שלשון המשנה ׳הקריבו מביא עליו נסכי איל׳ משמע שמביא רק ארבעה לוגים שהם נסכי איל, ולא שמביא שבעה לוגים ומתנה עליהם. 32. וביד דוד כתב שאפשר שצריך להגיה בלשון התוס׳ ׳והא דאמרינן בסוף כל התדיר לרבי עקיבא לספלים ולרבי שמעון לאישים, וכן הגיה באהל משה, והיינו מאי דאמרינן התם דלשמואל מזלפו לאישים משום דסבר כר׳ שמעון. אך יעוין בקרן אורה שהוכיח דאי אפשר להעמיד דברי התוס׳ כדעת שמואל. ובספר אמתחת בנימין תירץ דאף דבדברי רש״י בזבחים שם מבואר שר׳ טרפון מודה שאם נדב יין יכול לתתו בספלים, מכל מקום התוס׳ חולקים על זה וסוברים שלר׳ טרפון המתנדב בין יין ובין שמן מזלפו על גבי האישים, ולר׳ עקיבא אין מתנדבים שמן כלל ויין מזלפים לספלים, עיין שם. 33. וכן כתבו השושנים לדוד [והתפארת ישראל אות מז], וביארו דאי אפשר לפרש שר׳ שמעון מוסיף על דברי תנא קמא במה שאמר שיש סמיכה בשעיר המשתלח, דלשיטתו שאין

בשאר מפרשי המשניות[34], גם אשור בדברי רש״י דלקמן בסוף הסוגיא בסוף ע״ב ד״ה לא ידעינן וכו׳:

שם יכפר אלו העזרות, ע״כ. הא דלא קאמר עזרה עיין בתוס׳ לפנינו ובשבועות דף י״ג ע״ב, ובברייתא דתורת כהנים לא מיתנייא האי סיומא דברייתא יכפר אלו העזרות וכו׳, עיין שם:

גמ׳ הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח דברי ר׳ יהודא, ר׳ שמעון אומר וכו׳. בין למר בין למר האי קרא מיירי בתר שעיר המשתלח דהא כבר כתיב קרא אחרינא בתחילה וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד וכו׳, ואותו קרא מיירי בתר הזאות דם הפר ודם השעיר, ולכן מר דריש לה באופן אחד, ומר דריש לה באופן אחריתי, וק״ל:

שם ור׳ שמעון הא ודאי הושוו וכו׳. רש״י פירש בד״ה ור׳ שמעון, הך ר׳ שמעון דאומר דאין הכהנים מתכפרין בשעיר המשתלח, הא קתני ברייתא דהושוו כלומר שמתכפרין בשעיר, עכ״ל. ליכא להקשות דמאי פריך הלא ר׳ יהודא הוא דאמר הושוו כולן לכפרה אחד שמתכפרין בשעיר המשתלח ולאו ברייתא סתמית ומאי פריך מר׳ יהודא לר׳ שמעון, דליתא דהא כבר אמרנו דהאי קרא מיירי בתר שעיר המשתלח, ושם כתיב על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר, ופשטיה דקרא מורה דכולם שוים לכפרה אחד ובזה לא מצינן למימר דפליגי, ומשום הכי קאמר ור׳ שמעון הא וודאי הושוו כלומר פשטיה דקרא מוכח דהושוו כמו שאמר ר׳ יהודא ואמאי לא סבירא ליה כך, אלא אמר דוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל דוקא בשאר עבירות ולא על הכהנים, הא קרא משוה אותם ביחד כהנים וישראלים. ומשני אין הושוו כולן דבני כפרה נינהו מיהו כל חד וחד מכפר בדנפשיה וכו׳, ועיין במהריבל ובספר ברכת הזבח:

שם כדקתני אחד ישראל ואחד כהנים וכו׳. משנה היא בשבועות פ״א מ״ז (ג.):

תוס׳ ד״ה וכפר את מקדש הקודש וכו׳, בפרק קמא דשבועות (דף י״ג ע״ב) **פירש בקונטרס דמיירי בטמא ששימש לפני ולפנים או בהיכל או במזבח, וקשה דלא אשכחן דמכפר שעיר הנעשה בפנים אמשמש בטומאה, וכאן פירש בקונטרס דמיירי בטמא שנכנס לפני ולפנים או נגע במזבח, וקשה דאמאי בעי קרא הכא אכל חד וחד הא בפרק ב׳ דשבועות וכו׳. ושמא יש לומר מאחר דנפקא לן הכא בכולהו דמתכפרין, לא מיבעי לענין כרת אלא חד קרא. ועוד קשה הא דתניא וכו׳.** נראה לי כונתם ולקשור קושייתם הכי, בתחילה הקשו לרש״י דפירש בשבועות דף י״ג ע״ב האי ברייתא דתני וכפר את מקדש הקודש זה לפני ולפנים, על טומאה שאירע לו לפני ולפנים ושהא כדי השתחויה דמחייב על שהייתו וכן אם נטמא בהיכל, דלא אשכחן דמכפר שעיר הנעשה בפנים בכהאי גונא דמשמש בטומאה רק טומאת מקדש וקדשיו כגון טמא שאכל או נגע בקודש או טהור שאכל טמא וכדפירש הכא, וכי תימא דהדר ביה רש״י הכא ממאי דפירש התם, קשיא להו קושיא אחריתי דלפי מאי דפירש בהאי קרא אחת לאחד דכולהו איצטריכו בין ללפני ולפנים בין להיכל בין למזבח דלכולהו מתכפרין, ואמאי איצטריכו כל הני הלא חזינן בשבועות דף י״ו ע״ב דמחד קרא לחודיה ילפינן כרת בכולהו, ואם כן הכא נמי הוה סגי בחדא. אלא דלזה נוכל לתרץ דבתר דילפינן כפרה לכל חדא וחדא מהאי קרא וחזינן דלכל חדא וחדא כתיב קרא, מינה נשמע לחיוב כרת בחדא קרא לחודיה כיון דאיצטריך כפרה לכולהו, ואילו לא היה חייב כרת לכולהו כפרה מנין.

אמנם קשה לפירושו דפירש ברייתא הכי הכא בענין טומאת מקדש וקדשיו, מהא דתני בשבועות וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל וכו׳ דקאמר ר׳ שמעון ממקומו הוא מוכרח דהוה ליה למימר דמוכרח מהכא דעל כרחך בטומאת הקודש הכתוב מדבר, לכן נראה להם לפרש ברייתא זו בענין ההזאות כאשר סיימו. ועיין שם בשבועות בתוס׳ דף י״ג ע״ב ד״ה וכפר, דשם נמי נשאו ונתנו על דברי רש״י כמו הכא:

ד״ה הושוו כולן לכפרה אחת וכו׳, ואם תאמר ולוים במה מתכפרים. ויש לומר דמתכפרים בשעיר וכו׳. כבר נשאו ונתנו הרב ברכת הזבח והרב צאן קדשים בהאי דיבור של תוס׳ ובמה שכתבו שם בשבועות דף י״ד ריש ע״א ד״ה כולן קרויים ביתו, והביאו גם כן קושית מהר׳ יהושע בן לוי ז״ל על דברי תוס׳ דהתם עיין בספריהם הקדושים, גם אשור בחידושי מהרש״א ז״ל שם בשבועות:

גמ׳ ורמינהי החי החי טעון סמיכה ואין שעירי עבודת

מתכפרים בשעיר המשתלח רק ישראל ולא כהנים, וסמיכה דשעיר המשתלח נעשה ע״י הכהנים, ואם כן לשיטתו בע״כ שאין זה נחשב סמיכה. 34. היד דוד כתב שודאי יש סמיכה בשעיר המשתלח כדכתיב ׳וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי׳, ובאמת כונת ר׳ שמעון ב׳אף׳ להוסיף סמיכה שלישית על שתי הסמיכות הללו, ומה דאמרינן בברייתא בגמ׳ שיש רק שתי סמיכות בציבור, היינו דכיון דסמיכה זו אינה סמיכה בבעלים אינה נמנית בכלל סמיכות אלו. [וכן כתב המלאכת שלמה]. ובבית דוד כתב דה׳אף׳ קאי על עצם הסמיכה

אלילים טעון סמיכה דברי ר׳ יהודא, (ו)ר׳ שמעון אומר חי טעון סמיכה באהרן ואין שעירי עבודת אלילים טעון סמיכה באהרן אלא בזקנים, ע״כ. ברייתא היא זו בתורת כהנים בפרשת אחרי מות פרשה ד׳, ופירש לה הרב קרבן אהרן בדף קע״ו ע״ב וג׳ וזה לשונו, החי מלה יתירה היא דכבר אמר והקריב אהרן את השעיר החי, ואם כן הוה ליה למימר על ראש השעיר ואמר החי למעוטי, ולדעת ר׳ יהודא בא למעוטי הסמיכה משעירי עבודת אלילים שזה טעון סמיכה ואין שעירי עבודת אלילים טעונין סמיכה, וזה לפי שלדעתו מלת החי סמוכה לוסמך ולזה אמר דמאי דממעט הוא הסמיכה בעצמה. ור׳ שמעון סבר דאינה סמוכה אלא לאהרן שהוא מאי דסליק מיניה ולזה אינו ממעט אלא הסומך שלא יהיה זה, וירצה וסמך אהרן על זה השעיר החי אבל לא יסמוך אהרן על שעיר עבודת אלילים דהתם הזקנים הם אשר יסמכו, אבל סמיכה ודאי צריכי ויליף לה לעיל גבי שעיר נשיא מדכתיב וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעירי עבודת אלילים לסמיכה, עכ״ל:

רש״י ד״ה ואין שעירי עבודת אלילים, ושני סמיכות הם פר העלם דבר של צבור ופר הבא על כל המצות, עכ״ל. וכצ״ל, והשאר נמחק וכן הגיה הרב צאן קדשים[35], ופירש דבריו דפר הבא על כל המצות היינו פר עבודת אלילים טעונה נמי סמיכה, ודייק רש״י מדר׳ יהודה דממעט שעיר עבודת אלילים משמע בפר עבודת אלילים מודה דטעונה סמיכה, כדקתני במתניתין חוץ מן הפר הבא על כל המצות, והני תרי סמיכה לא(ו) הוי אלא חד, דפר עבודת אלילים דכלל כל המצות היתה אלא שהוציא הכתוב משום שעיר לרבות בעבודת אלילים שעיר לחטאת מה שאין כן בשאר מצות, וכמו שפירש רש״י בחומש, משום הכי נקרא חד סמיכה, ועיין בספר ברכת הזבח[36]:

תוס׳ ד״ה ואין שעירי עבודת אלילים טעונין סמיכה, ואיצטריך קרא למעוטי דלא תילף מפר העלם דבר של צבור דזה ציבור והאי ציבור, עכ״ל. הקשה הרב צאן קדשים למה לא כתבו דלא תילף מפר דידיה, דר׳ יהודה לא ממעט אלא השעיר של עבודת אלילים אבל פר עבודת אלילים לא ממעט(ו), וכן כתב רש״י, והניחו בתימא. ואפשר לתרץ בהורמנותיה בתורתו עצמה שכתב על דברי רש״י דפר עבודת אלילים בכלל הוא דפר שאר מצות, והיינו הך דעל כולם בפר בעינן סמיכה, וזו היא גם כן כונת תוס׳ דנילף מפר עצמו של עבודת אלילים, אלא דנקטו פר העלם של ציבור דשם כתיב בהדיא בויקרא סמיכת הזקנים ואם כל עדת ישראל ישגו וכו׳ וסמכו זקני העדה את ידיהם וכו׳, מה שלא כתוב בפרשת שלח לך סמיכת הזקנים בפר עבודה זרה בפרשת וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וכו׳, ודוק:

בא״ד אי נמי וכו׳. ואיפכא לא מסתברא ליה וכו׳. פירש הרב הנזכר להך לישנא דלקמן דר׳ יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני שתי סמיכות, אבל ללישנא קמא דרש״י דאית ליה לא מצי למימר איפכא, עכ״ל. ופירוש דבריו בשלמא אי אמרינן דר׳ יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני, מצינן שפיר לומר דיוכל לרבות גם כן שעיר עבודת אלילים מלבד פר העלם ושעיר המשתלח, אבל אי אית ליה הלכה למשה מסיני דדוקא שתי סמיכות בציבור ותו לא, ואיהו סבירא ליה דהיינו דוקא פר העלם של צבור ושעיר המשתלח, תו לא מצינן לומר איפכא דירבה שעיר עבודת אלילים דאז הוי טפי משתי סמיכות בציבור, וק״ל.

ומה שכתב משם רש״י דר׳ יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני, הוא כפי מה שהביאו תוס׳ משמיה לקמן בע״ב ד״ה גירסא בעלמא, שאין לפנינו ברש״י ז״ל[37]. והא דכתבו אי נמי אפשר לומר דהרגישו בלחישה לטעם הראשון שכתבו דלא תילף מפר וכו׳, מאי דהייתי יכול לדחות ולומר למה נילף מפר היכא דמצינן סמיכה מצינן היכא דלא מצינן לא מצינן, ולא נילף מיניה הראיה שאר הקרבנות צבור כמו כבשי עצרת דלא סמכינן כדתנן במתניתין כל קרבנות צבור אין בהם סמיכה, לכך כתבו טעמא אחריתי, אי נמי משום דר׳ שמעון מרבי ליה שעיר עבודת אלילים לקמן מקרא דוסמך על ראש השעיר דתיבת השעיר הוא מיותר, לכך קאמר ר׳ יהודא דאיצטריך קרא החי למעט שעיר עבודת אלילים כדפירשתי משם קרבן אהרן לעיל בסוגייתין ד״ה ורמינהי, ודוק:

בא״ד ולי נראה דלהכי ליכא למימר חי למעט [שעיר] נחשון, משום דאי אמרת בשלמא לרבות שעיר נחשון ניחא, אלא אי אמרת וכו׳. כן נראה לי להגיה[38], והרב צאן קדשים הגיה במקום שעיר שפיר, והיינו הך. וכונתם פשוטה בשלמא אי אמרינן לרבות דאתא תיבת

שיש סמיכה גם בשעירי ע״ז, ולא על כך שנחשב סמיכה בצבור. 35. וכן הגיה בהגהות הב״ח אות ד. 36. אך יעוין בחסדי דוד על התוספתא פ״י ה״ג שדן בזה, ומסיק שיש להגיה בדברי רש״י ׳שתי סמיכות הן פר העלם דבר של ציבור ושעיר המשתלח׳. 37. ונמצא לפנינו ברש״י כת״י שם ד״ה גירסא. 38. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות יא.

החי לרבות ניחא דכתבא קרא מלה מיותרת, אלא אי אמרת למעט שעיר נחשון למאי איצטריך מיעוט בתיבת החי לישתוק קרא מיניה משום דשעה מדורות לא ילפינן, אלא ודאי צריך לומר דמהחי ממעטינן לר׳ יהודא שעיר עבודת אלילים, ומקרא דוסמך ידו על ראש השעיר מרבינן שעיר נחשון, וליכא למימר דנרבה תרתי שעיר נחשון ושעיר עבודת אלילים, מתיבת החי שעיר נחשון ומתיבת השעיר הכתוב בנשיא שעיר עבודת אלילים, דכבר כתבו דטפי אית לן לטפויי שעיר נחשון מתיבת השעיר הכתוב בנשיא מלרבות שעיר עבודת אלילים, וכיון דנתרבה שעיר נחשון ממילא נתמעט שעיר עבודת אלילים, ותו לא מצינן לרבות מהחי שעיר עבודת אלילים, ודוק:

ע״ב

תוס׳ ד״ה הא לר׳ שמעון סמיכה בבעלים בעינן, ואהרן לאו בעלים הוא דאי משום שמתכפר עם כל ישראל הא אמר ר׳ שמעון בהוריות וכו׳. כונתם לפרש מאי דפריך רב ששת ותסברא וכו׳, דלא מצית אמרת דמתרצתא ברייתא קמייתא דתני ר׳ שמעון אומר פר טעון סמיכה בזקנים ואין שעירי עבודת אלילים טעון סמיכה בזקנים אלא באהרן, דהא איהו עצמו סבירא ליה דאהרן לאו בעלים הוא, ואף על גב דבשעירי עבודת אלילים נתכפר גם כן אהרן עם כל ישראל, אפילו הכי לא סגיא בסמיכת אהרן לדידיה לחודיה ולא בסמיכת זקנים, הראיה דסבירא ליה דבעבודת אלילים היה צריך פר ושעיר לכל שבט ולא הוה סגיא אותו דבית דין לחודיה כדתנן בהוריות דף ה׳, וכל שכן דצריך שיסבור דלא סגיא סמיכה באהרן לחודיה ולא בזקנים, וק״ל:

ד״ה גירסא בעלמא, לשון אחר פירש בקונטרס דרבי יהודה לית ליה הלכה למשה מסיני וכו׳, ויליף להו מקראי, וקשה דבפרק כל המנחות (דף ס״ג) **פריך וכו׳. ויש לומר דהתם מיירי לר׳ שמעון דאית ליה גמרא כדאמר [נמי] בסמוך לרבינא, ור׳ יהודה הוה ממעט זבחי שלמי צבור מהפר,** עכ״ל. אף על גב דדבריהם פשוטים אפרש אותם כדי להביא מה שהקשה עליהם הרב צאן קדשים, הנה הרגישו כפי לשון אחר שהביא רש״י ז״ל דאין לפנינו[39] דר׳ יהודא לית ליה הלכה למשה מסיני, אנן חזינן לעיל דהוא מוכרח דאית ליה בפרק כל המנחות דף ס״א (ע״ב) דתני מתניתין זבחי שלמי צבור טעונים תנופה ואין בהם סמיכה, ופרכינן בדף ס״ב (ע״ג) ויהיו זבחי שלמי צבור טעונין סמיכה מקל וחומר וכו׳, ומשני רבינא גמירי שתי סמיכות בצבור, ומשמע דההיא שנוייא אתיא בין לר׳ יהודא ובין לר׳ שמעון, דאי לא תימא הכי כי אם לר׳ שמעון אמר רבינא ור׳ יהודה לא סבירא ליה הכי, קשיא ליה דיהיה זבחי שלמי צבור טעונין סמיכה מקל וחומר, ואיהו גם כן סבירא ליה דלא בעינן סמיכה דלא חזינן דפליג על זה, והיאך מצינן למימר הכא דר׳ יהודא לית ליה הלכה למשה מסיני כפי לשון אחר של רש״י ז״ל. ותירצו דאין הכי נמי ר׳ יהודא סבירא ליה דאינו הלכה למשה מסיני שתי סמיכות לחודיה, וטעמא דזבחי שלמי צבור לא בעי סמיכה משום דממעט ליה מהפר, ומאי דמשני לעיל בדף ס״ב לר׳ שמעון היא, דהתם קאי על דברי ר׳ שמעון דתני ג׳ מינים טעונין ג׳ מצות וכו׳, ולא לר׳ יהודא וכדחזינן הכא לקמן דקאמר הש״ס ולרבינא דקאמר שתי סמיכות וכו׳ ופירש״י לר׳ שמעון קמבעיא ליה וכו׳, זו היא כונתם.

והרב צאן קדשים הנזכר כתב דדבריהם אינם מובנים אצלו, כיון דר׳ יהודא ממעט שעיר עבודת אלילים מהפר, מנא ליה דאתא נמי למעוטי שלמי צבור ולא ליתי מקל וחומר. ועלה בדעתי לתרץ דר׳ יהודא אית ליה תרי מיעוטי חד פר וחד החי, וסבירא ליה דחד אתא למעוטי שעיר עבודת אלילים וחד אתא למעוטי זבחי שלמי צבור, וכן ראיתי בספר חק נתן דתריץ כן. אמנם לא ברירא לי האי תירוצא כפי דברי תוס׳ שכתבו דמהפר ממעט ר׳ יהודא זבחי שלמי צבור, ומשמע דתרתי ממעט מהפר בין שעיר עבודת אלילים ובין זבחי שלמי צבור, דשעיר עבודת אלילים בהדיא תני בברייתא דר׳ יהודא ממעט ליה מהפר, ואכתי מבזבזת ועולה קושית הרב צאן קדשים הנזכר.

שוב כתב (הצאן קדשים) לעיקר קושית התוס׳ הנ״ל לתרץ אליבא דר׳ יהודא כך, דר׳ יהודא סבירא ליה דסמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא, ולפי זה איכא למיפרך להקל וחומר אשם מצורע יוכיח שטעון תנופה מחיים ואין טעון סמיכה, ופירכא זו כתבו תוס׳ אהאי קל וחומר במסכת זבחים דף ל״ג ע״א ד״ה סמיכת אשם וכו׳ דהניחו בתימא, עכ״ל. ותמהתי על המראה איך יצא מפי קדוש האי תירוצא, דהא איהו גופיה בזבחים שם בדף ל״ג תמה על דברי תוס׳ בקושייתם דאינה קושיא, משום דאיכא למיפרך מה לאשם מצורע שכן אינה טעונה תנופה שחוט, מה שאין כן שלמי צבור שטעונים תנופה חיים ושחוטין, והניחו בקושיא,

39. והוא ברש״י כת״י ד״ה גירסא.

וכן הקשה שם הרב חק נתן להתוס׳, וכמו שכתבתי בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מטה עז.

וכדי דלא למיסק מילתיה קושיא אמרתי בדוחק רב דכונתו היא לתרץ מה שתירץ כפי דברי תוס׳ דהתם בזבחים, לא לקושטא דמילתא דאיהו לדידיה לא ניחא ליה בהאי תירוצא כיון דדחאו שם בזבחים, אלא תירצא הכי לשיטתייהו דהתם, ודוק:

רש״י ד״ה ואין שעירי עבודת אלילים וכו׳, אלא בזקנים דגמר מעיני מעיני מפר העלם דבר של צבור, וקשיא וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים:

ד״ה והכי קאמר [וכו׳], באהרן הוא דשמיע דלא בעי סמיכה. כצ״ל:

ד״ה גירסא בעלמא וכו׳, לר׳ שמעון אין מתכפרין בשעיר המשתלח (*כלומר אם כן לא הוי בעלים) אבל לר׳ יהודא דלא בעי סמיכה בבעלים לא איצטריך קרא. כן הגיהו הרב הנזכר והרב חק נתן, והכונה היא כפי האי פרושא דלר׳ יהודא לא איצטריך קרא למעט שעיר עבודת אלילים דהא שתי סמיכות גמירי, ולר׳ יהודא שעיר המשתלח מכפר על בני אהרן והוי סמיכה בבעלים. והא דכתב רש״י לר׳ יהודא לא בעי סמיכה לבעלים, פירושו הוא דאי אמרת דאי לאו קרא הוה אמינא שעיר עבודה זרה טעון סמיכה, אבל בבני אהרן אף על גב דלא עבדו עבודת אלילים דהוי סמיכה שלא בבעלים, משום הכי כתב רש״י ר׳ יהודה נמי לא בעי סמיכה בבעלים והוי סמיכה גמורה, ולא גמירי אלא שתי סמיכות, עכ״ל של הרב צאן קדשים עיין שם:

ד״ה לא ידעינן הי נינהו, אותן שתי סמיכות וכו׳, [וד״ה דומיא וכו׳] ואי כתב השעיר הוה אמינא סמיכת עבודת אלילים באהרן הוא, לכך איצטריך החי למימר דחי טעון סמיכה באהרן ולא שעירי עבודת אלילים וכו׳. האמת אגיד דלא המתקתי הא, דהא כבר אמרנו לעיל דר׳ שמעון בעי שתי סמיכות בבעלים, והיאך הוה אמרינן דאי כתב השעיר לחודיה ומרבינן מיניה שעיר עבודת אלילים הוה אמינא דהסמיכה היה באהרן ולא בזקנים, ולכך איצטריך קרא החי לר׳ שמעון למעט סמיכה לשעיר עבודת אלילים באהרן אלא בזקנים דהיינו בעלים, הלא איהו סבירא ליה דאהרן לאו בעלים נינהו, ובלתי קרא דהחי שפיר הוה אמינא בשעיר עבודת אלילים דנתרבה דבעינן סמיכה בזקנים דומיא דפר העלם דהוו בעלים, ואמאי צריך קרא דהחי. וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן מעין דוגמא וזה לשונו, קצת קשה היכי אפשר לומר כן דהא דגמר ר׳ שמעון שתי סמיכות בציבור היא בבעלים כמו שכתב רש״י לעיל, ואי הוה סמיכת עבודת אלילים באהרן לא היה בבעלים כמו שכתבו תוס׳, ואם כן לא הוה אלא חד סמיכה בציבור, והיכי גמירי ב׳ סמיכות בציבור. ותירץ דהוה אמינא זבחי שלמי צבור טעונים סמיכה, דלא הוה ממעט מהלכתא כיון דליכא שתי סמיכות בצבור אלא בהן, אבל השתא דכתיב החי לגלויי דסמיכת עבודת אלילים בזקנים ממעטי שלמי צבור מהילכתא, עכ״ל:

גמ׳ תנו רבנן קרבנו ולא הבכור וכו׳ קרבנו ולא מעשר וכו׳ קרבנו ולא פסח וכו׳. הכי מיתניא בתורת כהנים בפרשת ויקרא פי״ז, מיתניא בתחילה מאי דאמרינן לקמן בסוגיין קרבנו ולא קרבן גוי קרבנו ולא קרבן חבירו וכו׳ (לג.), והרב קרבן אהרן פירש שם (דנורא דנדנה פרשה יג תחילת פי״ז) בדף פ״ג ע״א דלכאורה הוה משמע דמתלתא קרבנו דכתיב גבי צאן קדריש כדפירש רש״י לפנינו שהביאו תוס׳[40], ואם מן הצאן קרבנו, ואם כשב הוא מקריב קרבנו, וסמך ידו על ראש קרבנו, ולא נראה, אלא הנכון הוא מה שפירש״י עצמו בריש מסכת ערכין ובריש מסכת תמורה, דתלתא קרבנו דכתיב גבי סמיכה קא דריש, חד בבקר חד בכבש חד בעז, ואף על גב דבעז לא כתיב אלא ראשו כתבו תוס׳ דראשו חשיב כמו קרבנו, וכן הוא דראשו קאי אקרבנו דאמר אם עז קרבנו וירצה ראש של קרבנו ולא ימעט מסמיכה אלא מקרבנו דכתיב גבי סמיכה, עכ״ל.

ובהא דלקמן דאמרינן בש״ס (לג.) ורבנן האי קרבנו מאי עביד ליה, קרבנו ולא קרבן גוי וכו׳, כתב עוד (הקרבן אהרן שם) וזה לשונו, לכאורה היה נראה דתלתא קרבנו אחרים דכתיב גבי שלמים הוא דדריש עכשיו, חד בבקר חד בכבש חד בעז, אם זבח שלמים קרבנו, אם מן הצאן קרבנו, ואם מן העז קרבנו, אבל במנחות לא משמע הכי, דאמרו שם דתלתא קרבנו דכתיב גבי סמיכה אשר דרש למעלה לחוברין ולמעט גוי ואחר המה דדריש עכשיו, אלא שעיקרם לא באו אלא למידרש בהו מאי דדרשו לצבור ולמעשר ולפסח, ולא הוה צריכי לכל זה משום דהקל וחומר מופרך הוא כדאיתא בש״ס, ולא אתא קראי אלא לעיקר מאי דדרשינן בהו למעט גוי וכו׳, וכל הני אסמכתא נינהו כדי דלא תילף מכל שאר מידות, עכ״ל. וכבר בחידושי על מסכת ערכין בספרי הקטן מטה עז (ג. תוס׳ ד״ה

40. ונמצא ברש״י כת״י כאן ד״ה קרבנו.

קרבנו) ובחידושי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר, פלפלתי פלפלת כל שהוא בזה, ושפיר קיימתי דברי רש״י שם דכונתו הוא לפרש ברייתא דתורת כהנים דתלתא קרבנו הם חד בבקר חד בכבש וחד בעז דבכולהו איכא סמיכה, ולהשוות דברי קדשו של רש״י ז״ל בין מה שפירש הכא ובין מה שפירש בערכין ובתמורה, ודלא כהרב הנזכר אחר המחילה רבתי עיין שם, והבאתי סיעתא לדברי מדברי תוס׳ דהתם בריש ערכין דכתבו בסוף הדיבור קרבנו וכו׳, אי נמי משאר קרבנו קא דריש, עיין שם, וכונתם נראה כמו שפירשתי שם.

וראיתי בספר חק נתן דהרגיש למה הוצרך לעשות לכל אחד ואחד קל וחומר בפני עצמו היה יכול להביא שלשתן יחד בקל וחומר, ומה שלמים שאינן בעמוד והביאם טעונין סמיכה, בכור ומעשר ופסח שהן בעמוד והביא אינו דין שטעונין סמיכה, ותירץ משום דתלת קרבנו כתיבי למעוטי ואי הוו כולן בחד קל וחומר הוה סגי חד קרבנו למעוטינהו דשקולים הם, לכך הוצרך לעשות חומרא בכל אחד ואחד כדי להצריך תלת מיעוטי, ואי לא הוה כתיב אלא חד מיעוטא הוה ממעיט דוקא הגרוע שבהן, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה איכא למיפרך, תימא נילף מהיקשא דכל הקרבנות כדדרשינן ביום צוותו זה בכור מעשר ופסח, עכ״ל. ליכא להקשות על דבריהם דמאי הקשו לאיכא למיפרך דנילף מהיקשא, אמור יאמר אין הכי נמי נילף מהיקשא ולא מקל וחומר דבקל וחומר איכא פירכא, ליתא דלאו כונתם היה כך להקשות לאיכא למיפרך בפירכתיה, אלא כונתם היא להקשות קושיא מבחוץ דמה נועיל למיפרך לקל וחומר דלא מצינן למימרא, סוף סוף נילף מהיקשא דדרשינן בזבחים דף ז׳ מיום צוותו וכו׳, והניחו בתימא.

ובהיות דהכלל מסור בידינו דכל היכא דלא סיימו תוס׳ בתר תמיהתם וצריך עיון התירוץ הוא מרווח ולא רצו להטריח את עצמם לכתבה[41], הכא נמי נימא דפשוט הוא התירוץ דלכך נאמר קרבנו למעט דלא נילף מהיקשא, דמקל וחומר לא הוה צריך מיעוט דהקל וחומר מופרך הוא[42], וק״ל. ואחרי כתבי ראיתי בספר ברכת הזבח דכתב על דבריהם כך וזה לשונו, רוצה לומר כיון דבעל כרחין הקישן הכתוב ולא פרכינן אלא בעינן בעל כרחין שלשה מיעוטין למעט, ודוק, עכ״ל. וכל הרואה יראה דדבריו סתומים, אכן במה שתרצתי נראה כונתו שהבין דברי תוס׳ דבירור היא, וכלומר אם תיקשי נילף מהיקשא אמינא לך דלכך אתא מיעוט. והימנותא דהלשון של תוס׳ לא משמע כן, אמנם משמע לי מדברי קדשו שזכיתי לכוון את דעתו בכונת דברי תוס׳, ושפיר תירצתי אם נפרש דבריהם בלשון תמיהה כאשר מורה את לשונם, ודוק היטב[43]:

דף צ״ג ע״א

גמ׳ דתניא יורש סומך יורש מימר, ר׳ יהודה אומר יורש אינו סומך יורש אינו מימר וכו׳, עד סוף הסוגיא. בין בריש ערכין ובין בריש תמורה הובא סוגיא זו גם כן באיזה חילופים, ובספרי הקטן מתן בסתר הנזכר בשיטתי על מסכת תמורה כתבתי דמהאי טעמא דאיכא איזה שינויים ומחלפא זה מזה פירש רש״י ז״ל בערכין באופן אחד ובתמורה באופן אחר, וכמו שכתב גם כן הרב למנצח לדוד והרחבתי קצת, עיין שם:

רש״י ד״ה קרבנו, דתלת קרבנו כתיבי בעניינא דשלמים. כאן הוא סוף הדיבור והשאר נמחק, כמו שכתב הרב חק נתן והרב ברכת הזבח:

תוס׳ ד״ה קראי למה לי, פירש בקונטרס וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר במה שכתבתי לעיל בגמ׳ ד״ה תנו רבנן קרבנו וכו׳ דבריהם מבוארים:

ד״ה תחילת הקדש מסוף הקדש תמורה מסמיכה וכו׳. עיין בתוס׳ בתמורה ובערכין ומה שכתבתי בשיטתי שם בערכין:

ד״ה קרבנו ולא קרבן גוי, הא דדרשינן בפרק כל המנחות בני ישראל סומכין וכו׳ פירשתי שם, עכ״ל. לעיל בדף ס״א ע״ב וכן בריש תמורה תירצו דאיצטריך מהו דתימא אין הגוי עצמו סומך קרבנו אבל הכהנים סומכין, משום הכי איצטריך קרבנו לומר שאין בקרבן

41. כלל זה כתב רבינו המחבר בהרבה מקומות בספריו בשם הרב פליטת בית (יוסף) [יהודה], וכגון לעיל ב: תוס׳ ד״ה שחיטה, ועיין שם מה שציינו בהערות בזה. 42. צ״ע דאי״ז מתיישב בדברי הגמ׳, דאם כן אמאי הדרינן בן ואמרינן קראי אסמכתא בעלמא, הא שפיר איצטריכו קראי למעט דלא נילף מהיקשא, וע״כ זו גופה קושית התוס׳ דאמאי אמרינן כן נימא דהוה לימוד גמור משום דאיצטריך למעט מהיקשא. 43. ובעיקר קושית התוס׳ עיין בקול הרמ״ז שתירץ שלא נאמר היקש זה אלא על עבודות הקרבנות, אבל סמיכה אינה עבודה. ובשפת אמת כתב דע״כ ההיקש לא נאמר על סמיכה, שהרי קרבנות צבור אין בהם סמיכה, ובכור ומעשר ופסח הוקשו לשלמי צבור. והמצפה איתן והטהרת הקודש כתבו שכיון שבהיקש זה נכללו אף קרבנות שאין בהם סמיכה, אין ללמוד סמיכה בהיקש זה, וכעין שכתבו התוס׳ לעיל פב: ד״ה מה, שאין ללמוד הלכה שאינה שוה בכל הנלמדים. וכן כתב הפני יהושע ביצה כ. ד״ה תני.

גוי סמיכה כלל. ועיין עוד שם טעמא אמאי לא נילף תרתי גוי ואחר לרבנן מחד קרבנו:

ד"ה לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה לית ליה, פירש בקונטרס אחד סומך על ידי כולן, ובתמורה פירש דלא סמיכי כלל וכו', עד סוף הדיבור. כבר בשיטתי הנזכרת על מסכת תמורה הבאתי דברי תוס' הללו והלצתי בטוב טעם לרש"י ז"ל אמאי פירש בערכין והכא באופן אחד ובתמורה באופן אחר, דשינוי הסוגיות הכריחו ושפיר משמע מחדא דאחד סומך על כולן ומאחריתי דאינם סומכין כלל, וזמנין דקאמר הכי הש"ס וזמנין דקאמר הכי, ומקום איכא בראש לומר בין הכי ובין הכי, עיין שם דדבריו יצודקו ולאו סתרא"י נינהו:

ד"ה מיבעי ליה לרבות את האשה, תימא דבפרק אין מעמידין שמעינן לר' יהודא גבי המול ימול דברה תורה כלשון בני אדם, עכ"ל. הקשה הרב צאן קדשים הלא בפרק אין מעמידין דף כ"ז ע"א מסיק הש"ס דהוא ר' יהודא הנשיא ופירש"י שם דהוא בעל פלוגתא דר' יוסי, והכא בעל פלוגתא דר' מאיר ר' יהודא אחרינא היא, והניחו בתימא. ונבהלתי מראות קושיא זו, יען כל הרואה יראה שם בפרק אין מעמידין דדוקא ברייתא דתני מנין למילה בגוי שהיא פסולה שנאמר ואתה את בריתי תשמור הוא ר' יהודא הנשיא, אבל ברייתא אחריתי דפליגי ר' יהודא ור' יוסי בכותי דר' יהודא סבירא ליה דכותי לא ימול לישראל מפני שמל לשם הר גריזים, ור' יוסי סבירא ליה דיכול למול משום דלא בעינן לשמה, הוא סתם ר' יהודא בר פלוגתיה דהוא ר' יהודא בר אלעאי, והוא עצמו ר' יהודא דהכא, ושפיר קא מקשו תוס' הכא לפנינו מדידיה לדידיה דהתם סבירא ליה גבי המול ימול דברה תורה כלשון בני אדם, כדאמרינן התם אמר רב חסדא מאי טעמא דר' יהודא וכו', והכא בהמר ימיר סבירא ליה דאתא לרבות ולא קאמר דדברה תורה בלשון בני אדם.

ומאי דמסייעא הרב הנזכר מפירוש רש"י דהתם, אדרבה כל עיני בשר לו יראה דכיון לפרש בהפך באמרו בד"ה מאי טעמא, דר' יהודא בר פלוגתיה דר' יוסי דפסיל כותי, ומפרש כך כדי דלא נימא דהוא ר' יהודא הנשיא דר' יהודא הנשיא לא מיירי בכותי אלא בגוי, והוא פשוט, ודברי הרב הנזכר תמוהים בעיני טובא ושגגה היא דיצא מלפני השליט. ודע דגם לעיל בדף י"ז ע"ב הקשו תוס' כך מר' יהודא לר' יהודא בד"ה מאי האכל יאכל, עיין שם:

בא"ד ושמא במקום שהפסוק מוכיח לא אמרינן, עכ"ל. בריש ערכין תירצו באופן אחר וכמו שכתבו לפנינו אחר כך בדבור הסמוך. ומה שתירצו הכא נראה לכאורה הפך ממה שכתבו הם עצמם בב"מ דף ל"א ריש ע"ב, דכתבו התם דדוקא בהנהו תרי קראי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם משום דמוכחי קראי דכתיב די מחסורו ובאידך כתיב אשר ברכך וכו', אשר על כן נראה לי דמהאי טעמא הרב חק נתן הגיה הכא במחיקת תיבת לא, ופירש דבריהם דהיכא דיש הוכחה מפסוק מנגד הריבויא אז אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, ולכך גבי המול ימול אמר ר' יהודא דברה תורה כלשון בני אדם, משום דהאי ריבויא מנגד הפסוק דכתיב לה' המול דבעינן מילה לשמה כדאיתא התם, מה שאין כן הכא גבי המר ימיר, עכ"ל. ברם הוה ליה לסיועי דבריו מדבריהם עצמם של פרק אלו מציאות שהבאתי.

ואם נרצה לקיים הגירסא שלפנינו בתיבת לא אמרינן, נוכל לפרש דבריהם דרצו לומר היכא דמוכח מקראי דאתא לרבות, כמו הכא שכל הענין אינו מדבר אלא בלשון זכר, מסתברא טפי לומר דאתא לרבות מלומר דדברה תורה כלשון בני אדם, וכן פירש הרב צאן קדשים. ואם כה נאמר שפכי אהדדי דבריהם הקדושים מה שכתבו הכא עם מה שכתבו שם במציעא, ודוק. ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן מטה עוז בשיטתי על זבחים דף ק"ח ע"ב בדברי תוס' דהתם ד"ה דברה תורה:

ד"ה לפי שכל הענין כולו אינו מדבר וכו', בכמה מקומות בעי קרא למעט כגון בני ישראל סומכין וכו', וכן בגניבתו וכו', משום דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, אלא הכא וכו'. כונתם היא להרגיש אמאי איצטריך ריבוי לתמורה לאשה הלא בכלל הציווי גם כן היא נכללת, כאשר מצינו בשאר עניינים כגון בסמיכה, וכן בגניבה דאיצטריך מיעוט למעט אותה, ואילו לא הוה המיעוט היו שוות נשים כאנשים אף על גב שהיו אותם עניינים בלשון זכר. ותירצו דבשלמא שאר עניינים שפיר נוכל לומר דשוות נשים כאנשים כיון דאיכא עונש והושוה הכתוב אשה לאיש בענשים, אבל הכא בתמורה כיון דאנן חזינן דאפילו באנשים איכא חילוקא דאין הצבור והשותפין עושין תמורה, הייתי יכול לומר שפיר דנשים אינן בדין תמורה, לכך איצטריך ריבוי לרבותן. וכי תימא מה עונש איכא בסמיכה אם לא סמך כיון דלא הוי אלא שיורי מצוה כדאמרינן לקמן, כבר הרגיש מזה הרב

צאן קדשים ותירץ דאף על גב דסמיכה שיורי מצוה היא כיון דמעלה עליו הכתוב אם לא סמך כאילו לא כיפר וכיפר, שפיר נוכל לומר דהשוה הכתוב לאיש כדי דתהוי לה כפרה גמורה, עיין שם[44]:

בא"ד ואם תאמר למה ליה למימר שכל הענין כולו וכו'. קשר הקושיא זו עם הקודם כבר קדמני הרב הנזכר ופירש כך, בשלמא בלא זה לא הוה קשה מידי דליכא למימר דסלקא דעתין ללמד תחילת הקדש מסוף הקדש כיון דהשוה אשה לאיש לכל עונשין לא ילפינן מהדדי אלא היכא דגלי קרא למעט אשה גלי, משום הכי איצטריך למימר שכל הענין כולו אינו מדבר אלא בלשון זכר וגלי נמי למעט אשה, אבל השתא דאמרינן אף על גב שכל הענין כולו אינו מדבר בלשון זכר ממעטינן אשה משום דהשוה לאיש, והכא היינו טעמא כיון דהוי מעשה שאינו שוה בכל, הקשו שפיר ולמה לי למימר שכל הענין וכו', עכ"ל:

מתניתין הכל סומכין חוץ מחש"ו וכו' והאשה. רבינו עובדיה פירש טעמא באשה משום דכתיב בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות, והרב תוספות יום טוב פלפל עליה למה פירש כן, ולא פירש כדיליף בגמ' לקמן (ע"ב) מיתורא דידו ואמרינן ידו ולא יד אשתו, ומכל שכן אשה דעלמא, עיין שם, גם אשור מה שכתבו הרבנים מפרשי המשניות זלה"ה (קול הרמ"ז, שוסנים לדוד). ואנכי הצעיר אדקדק על הרב תוספות יום טוב עד שהוא מקשה לרבינו עובדיה למה נקט דרשא דבני ישראל ולא בנות ישראל ולא נקט דרשא דידו ולא יד אשתו דאתמר בגמרתין, אמאי לא הקשה בגמרתין עצמה ובתורת כהנים דאמאי איצטריך תרי מיעוטי למעט אשה ואשתו בני ישראל וידו, הוה סגי ידו לחודיה דממעט מיניה אשתו ומכל שכן אתיא אשה דעלמא. ומה שתירץ הרב קול הרמז דאי לאו קרא דבני ישראל הוה אמינא דאשתו מקרי שפיר ידו, לא ברירא לי כל כך.

ולכן הנכון אצלי מה שכתב הרב קרבן אהרן (פי' ויקרא דבורא דנדבה פרשה יג תחילת פי"ז) בדף פ"ג ע"א דבתר דהביא כל משא ומתן של גמרתין הרגיש, ואף על גב דכבר מעטנו הנשים מהסמיכה בפרשת עולה בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות, ההוא לומר שלא יסמכו על קרבנן, והאי למעט שלא תסמוך על קרבן בעלה דלא נימא דכיד בעלה דמי אחר שאשתו כגופו. ואם תאמר למה לי קרא למעט שלוחו, והא דרשינן לקמיה קרבנו ולא קרבן אחר והיינו שלוחו. ויש לומר דהתם לא ממעטינן אלא אחר מדעתו שלא שלחו כגון אם לא היו שם בעליו, ולזה הוצרך למעט גם (את שילוחו) [אם שלחו], עכ"ל.

ואם תיקשי אחר משילוחו אתיא מכל שכן, ואכתי לא איצטריך קרבנו למעט אחר, ומידו נילף דממעיט שילוחו, ליתא דאי לא הוה קרא דקרבנו למעט אחר הוה אמינא דידו אתא למעט אחר ולא שילוחו דבכל התורה שילוחו של אדם כמותו, לכך איצטריך תרי קראי חד לשלוחו וחד לאחר, ודוק:

שם ותכף לסמיכה שחיטה. מקשין העולם במה שכתבו תוס' בברכות דף ב"ן ריש ע"ב ד"ה תכף לנטילת ידים סעודה, והאי דלא חשיב ליה לעיל בפרק כיצד מברכין בהדי אידך דתכיפות, משום דשנייה במשנה לא חש למתנייה, עכ"ל, ומאי תירוצא היא הלא מתניתין דידן תני ותכף לסמיכה שחיטה, וקא חשיב ליה לעיל בדף מ"ב בהדי אינך. והרב ברכת הזבח תירץ דכוונתם היא כמו שתירץ רבינו יונה (ברכות ל. מדפי הרי"ף) דלא חשיב אלא אותן שיש להם ראיה מן המקרא כדאיתא בירושלמי, וכך אומרם משום דשנייה במשנה ואין לו ראיה מהמקרא לא חש למחשביה, והוא דוחק, עיין שם.

ותירוץ זה לא ברירא כל כך בדברי תוס' כמו שכתב הרב בני יהודא עיין שם בדף ס"ה ע"ד דלשון לא חש למיתנייה דכתבו תוס' משמע דמרוב פשיטותה לא הוצרך למנותה, ולדברי הרב אדרבה איפכא מסתברא דהנך דמייתי להו מילפותא דקראי פשוטים יותר ואפילו הכי מני להו, ותירץ באופן אחר, עיין שם ובסוף ספר חידושי [הלכות מהגאונים] מהר"י בן לב ומהרש"ך, גם אשור בספר ברכי יוסף או"ח ובספר מחזיק ברכה בשניהם ריש סי' קס"ו דהביא קושיא זו גם משם הרב פרי חדש, והביא גם כן תירוץ הרב ברכת הזבח כפי דברי רבינו יונה, ולא ניחא ליה משום דאעיקרא תירוץ רבינו יונה מקשה היא כאשר הקשה עליה הרב יד אהרן דמהירושלמי משמע דקאי על מים ראשונים, וכמו שכתב הרב מעדני מלך ונשא ונתן ומפרש כונת התוס', עיין שם:

44. ובבארות המים כתב דכיון שצריך לסמוך בכל כוחו (חגיגה טז:) ואם אינה מצווה הרי היא מועלת ויש בזה עונש, שפיר נכללת סמיכה בכלל הא דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. וביד דוד כתב ליישב שכיון שסמיכה היא מצות עשה דבעידן ריתחא ענשי עלה משמיא, לפיכך נתרבו גם נשים לגבה מצד השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ועיין שם שהביא בשם הבית ישחק הל' עדות (פי"ח ה"ב) שבאמת לא כתבו התוס' הא דהשוה הכתוב אשה לאיש לגבי סמיכה רק לגבי גניבה.

רש"י ד"ה אתיא סמיכה וכו', דאמרינן בסנהדרין (דף י"ז ריש ע"ב) **ונשאו אתך בדומין לך. כצ"ל:**

תוס' ד"ה רב חסדא ור' יצחק בר אבדימי, כאן ולקמן משמע שהיה חבירו של רב חסדא והוא היה רבו של רבא וכו', ועוד אחר היה בימי רבי כדאשכחן בפרק כירה וכו', והוא היה רבו של רב דאמר בפרק הספינה וכו'. איכא למידק הלא חזינן בברכות דף ל' ע"ב דאיתמר רב יצחק בר אבדימי משם רבינו אמר הלכה כר' יהודא ומפרש רש"י ז"ל משם רבינו רב, הרי דרב היה רבו של ר' יצחק בר אבדימי. אמנם התוס' בכתובות פרק אף על פי דף נ"ו ריש ע"א הקשו על רש"י שפירש רבינו רב, והכריחו דרבינו היינו רבי, והוא רב יצחק בר אבדימי הקדמון שהיה תלמידו של רבי כדאמרינן בפרק כירה דף מ' (ע"ב) אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחד נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ, והוא היה רבו של רב דאתנייה לרב כחל בפרק כל הבשר דף ק"י (ע"ב) ומדות בפרק המוכר את הספינה דף פ"ז (ע"ב), עד כאן לשונם עיין שם. וצריך לומר לפי זה דתרי ר' יצחק בר אבדימי הוו כמו שכתבו תוס' לפנינו, והשני היה תלמיד דרב רבו של רבא, דאי אפשר שהיה חי הראשון טובא עד רבא וכמו שכתבו גם כן תוס' בחולין ובפרק הספינה, ועיין בספר החשוב סדר הדורות (סדר תנאים ואמוראים אות י) דף קכ"ג ע"ג דשם הביא כל זה:

ע"ב

גמ' תנו רבנן ידו ולא יד עבדו וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל במתניתין, ועיין גם כן בספר לימודי ה' [לימוד] קמ"ג דף (ע"ד ע"ד) [ע"ו ע"ב]:

תוס' ד"ה אתיא סמיכה סמיכה מזקני, תימא אם כן ניבעי מנוקים מכל מום, עכ"ל. כונתם פשוטה כיון דזקני העדה היו מנוקים מכל מום כדילפינן בסנהדרין דף י"ז ריש ע"א מונשאו אתך בדומין לך, כן יהיה בסמיכה. והוסיף הרב צאן קדשים על קושייתם דהא אין גזירה שוה למחצה, וליכא למימר דילמא משום כבוד השכינה היה מנוקים מכל מום כדאמרינן בסנהדרין שם ובקידושין דף ע"ו (ע"ב), דלפי זה סומא נמי ליכא למילף מהתם:

בא"ד ולמאן דיליף מעולת ראיה למעט סומא באחד מעיניו דפטר ליה מראיה ושאר כל הנהו דפטרי התם, ועוד למה לי בני ישראל למעוטי נשים תיפוק לי מהכא, עכ"ל. כונתם פשוטה ואינו צריך לבארו. ועיין בתוספות יום טוב מה שנשא בדבריהם, גם אשור במפרשי המשניות זלה"ה דתירצו קושייתם:

ד"ה יליף מעולת ראיה וכו'. עיין בספרי שבת של מי (קלו: ד"ה הזכר) דף רכ"ה (ע"ב):

ד"ה ידו ולא יד אשתו, מהא דכתיב בני ישראל למעוטי נשים מסמיכה לא נפקא אשתו, עכ"ל. עיין לעיל (ע"ב) מה שכתבתי במתניתין משם הרב קרבן אהרן:

בא"ד ואם תאמר למה לי קרא למעוטי נשים מסמיכה תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא הוא וכו', עד סוף הדיבור. שערי תשובה לא ננעלו הרב ברכת הזבח תירץ בפשיטות דכבר הוכיחו תוס' עצמם בר"ה דף ל"ג ע"א ובחגיגה דף י"ו ובכמה דוכתי דכל מצות עשה שהזמן גרמא אף על גב דנשים פטורות אם ירצו להחמיר על עצמם רשאין ומברכין עליהן וצונו, וקא משמע לן הכא דאין הנשים רשאין לסמוך דסמיכא בכל כוחו בעינן והוי כעובד עבודה בקדשים, עכ"ל. ודחאו תירוץ זה הרב צאן קדשים דאכתי תיקשי ידו למה לי תיפוק ליה מדכתיב בני ישראל למעוטי נשים, מאי אמרת דהוה אמינא דתסמוך בקרבן בעלה, הא על כרחך אתי קרא לאשמועינן דאסור לסמוך משום עבודה בקדשים כדלעיל, ומשום הכי מיישב תוס' תחילה הא דלא ילפינן מבני ישראל, ואחר כך כתבו ואם תאמר וכו', דהשתא אי אפשר לתרץ בענין זה, אלא נראה לתרץ בדרך אחר במה שכתבו תוס' בעירובין דף ב' ע"א ד"ה שלמים וכו' ולעיל דף מ"ט ע"ב ד"ה תדיר וכו' כתבו בהדיא דמותר לשחוט קודם תמיד של שחר וקרא דהעולה דוקא בהקטרה איירי ולא בשחיטה, לפי זה לא קשיא מידי דאפשר לסמוך תכף לעמוד השחר ולשחוט תכף אפילו קודם תמיד השחר ולא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, עכ"ל.

ועיין בספר שושנים לדוד דכתב על סיום דברי תוס' שכתבו עוד תנן בפרק ב' דמגילה כל היום כשר לסמיכה ולשחיטה וכו' ואיתקש סמיכה לשחיטה דכתיב ושחט וסמך, אי מהא לא איריא[45] דהוה אמינא אדרבא וסמך ושחט איתקש סמיכה לשחיטה והני נשי הואיל ואיתנהו בשחיטה כדתנן בריש פרק כל הפסולין שהשחיטה כשירה בנשים, איתנהו נמי בסמיכה דמהאי טעמא חייבות בקידוש היום מהיקשא דזכור ושמור כידוע, קא משמע לן[46], והרב קול הרמ"ז תירץ כתירוץ

45. ובאמת שכן תירצו התוס' בקדושין לו. ד"ה הקבלות, וכבר תמהו היד דוד והמשמרות כהונה על החק נתן (הובא להלן בהמשך הדברים) מדוע הביא תירוץ זה בשם העץ החיים ולא הביא כן בשם התוס'.

46. ועיין בפנ"י וברע"א על התוס' בקדושין הנ"ל והטורי אבן חגיגה

הרב ברכת הזבח, עכ״ל. ועיין בספר חק נתן שהביא תירוץ של הרב שושנים לדוד בקושיא שנית של התוס׳ משם הרב עץ החיים, ושני נביאים ניבאו בסיגנון אחד[47]. גם אשור בספר לימודי ה׳ לימוד כ״ט ולמ״ד מה שכתב בהאי עניינא דסמיכה בנשים:

ד״ה כאילו לא כיפר וכיפר, בפרק קמא דזבחים (דף ו׳) **בעי למידק מהכא דלא מכפר אעשה דלאחר הפרשה וכו׳,** עד סוף הדיבור. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז הבאתי באותה סוגיא פירוש הרב קרבן אהרן (פר׳ ויקרא דגורא דנדבה פרשה ג תחילת פ״ד) בדף ג״ן ע״ב, ומשם בארה דברי תוספות הללו, עיין שם:

גמ׳ תנו רבנן ידו על הראש ולא ידו על הצואר וכו׳, ואי אשמועינן הני תרי משום דלא איתרבי לתנופה אבל חזה דאיתרבי לתנופה אימא לא צריכא, ע״כ. ברייתא זו הובא בתורת כהנים בפרשת ויקרא פרק י״ז בתר ברייתא הקודמת אשר הובא לפנינו ידו ולא יד עבדו וכו׳, כי לכן צריך לפרש האי ברייתא כאשר פירש הרב קרבן אהרן דיליף כל הני מעל ראשו ולא מידו, וזה לשונו (פר׳ ויקרא דגורא דנדבה פרשה יג תחילת פי״ז) בדף פ״ג ע״א, ויליף זה מאמרו על ראש דלא אמר בראש, דאילו אמר כך הייתי אומר דהגב השוה לראש או הצואר אשר הוא לצד האחר הם חלק מהראש ויסמוך שם, לזה אמר על ראש דמשמע בעליונות הראש בעצמו ולא למטה ממנו בצואר או בגב, ולזה בעי בגמ׳ ידו על הצדדין שהוא על צדדי הראש והם הלחיים מהו, ומיעט גם זה מאומרו על ראש דמשמע עליו דוקא, עכ״ל.

שוב פירש סיומא דברייתא דתני ומה הראש שאין טעון תנופה וכו׳ החזה שהוא טעון תנופה אינו דין שטעון סמיכה, כלומר והייתי אומר שטעון גם כן סמיכה דכיון שהם שתי מלאכות נעשות בקרבן דין שיהיו שניהם בחלק אחד, לכן אמר על ראשו זימנא אחריתי בעז למעט החזה, עכ״ל הנחמד:

שם הכי קאמר במקום שסומכין שוחטין שתכף לסמיכה שחיטה, ע״כ. עיין בתוספות יום טוב מה שכתב על דברי הרמב״ם שאמר בפירושו ותכף וכו׳, ועיין גם כן מה שכתב עליה הרב שושנים לדוד. ודע דאף על פי דתנינן תכף לסמיכה שחיטה איכא שיעורא כמו שכתבו תוס׳ בסוטה דף ל״ט ע״א ד״ה כל כהן וכו׳, שהוא כדי מהלך עשרים ושתים אמות, וכן פסק רמ״א באו״ח סי׳ קס״ו. ומה שתמה על זה הרב מג״א שם, כבר כתבתי בשיטתי על זבחים הנזכרת בדף ל״ג ע״א מהש״ס דהרב צאן קדשים תירצה שם בשיטתו, וציינתי דברי הרב צבי אשכנזי סי׳ (קכ״ג) [קכ״ח], וכן מה שכתב אבתריה הרב בנו בספר שאלת יעבץ ח״א סי׳ ל״ז, והרב חוות יאיר גם כן בסי׳ רכ״ז:

מתניתין חומר בסמיכה מבתנופה ובתנופה מבסמיכה שאחד מניף וכו׳. עיין בספר קול הרמ״ז מה שכתב אמאי לא הדר ותני חומר בתנופה מבסמיכה כדתנן בסוף פרק ח׳ דחולין, וקלסיה הרב שושנים לדוד, עיין שם:

דף צ״ד ע״א

רש״י ד״ה מה שאין כן בסמיכה, דאין נוהגין בשחוטין, ואין נוהג אלא בדבר שיש בו רוח חיים, עכ״ל. הרב הנזכר בעל קול הרמ״ז כתב הא דכתב רש״י כך, משום דאף הסמיכה נוהגת בקרבנות יחיד ובמקצת קרבנות צבור כדלעיל, וכי תימא אם כן אמאי תני האי בבא כיון דשוות בה סמיכה ותנופה[48], היינו משום דקרבנות יחיד התנופה דוקא בשחוטין והסמיכה בחיים לבד, ובקרבנות צבור התנופה בחיין ובשחוטין,

טז: ד״ה בני, שתמהו על זה, איך אפשר ללמוד זה משחיטה, הרי בשחיטה עצמה אינה חייבת לשחוט אלא שאם שחטה שחיטתה כשרה ואין הקרבן נפסל בכך, ואיך אפשר ללמוד משם שהאשה חייבת לסמוך. ועיין בדברי יחזקאל סי׳ מה אות ו מה שביאר בזה. ועיין בפנ״י שם מה שהקשה עוד על תירוץ זה של התוס׳. 47. ועיין עוד בריטב״א בקדושין שם שתירץ שכל הכלל שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמן נאמר דוקא במצוות שהן חובה מצד עצמן, אבל סמיכה אינה חובה מצד עצמה אלא היא באה להכשר הקרבן אם ירצה המקריב שיעלה לו קרבנו לרצון, ולכן בלא הפסוק היינו אומרים שאף נשים סומכות. ובמהרי״ט בקדושין שם תירץ שגם אם נאמר שסמיכה היא מצות עשה שהזמן גרמן, מכל מקום אין למעט אשה מסמיכה משום כך, שמכיון שבעיקרו של הקרבן נשים חייבות אע״פ שהוא מצות עשה שהזמן גרמו, שהרי אין מקריבים קרבנות רק ביום, מעתה נשים חייבות בכל מצוות הקרבן גם אם הן מצוות שהזמן גרמן, וכעי״ז כתבו המים קדושים והשפת אמת. ועוד שסמיכה היא מצוה המוטלת על הבעלים, ומכיון שהאשה חייבת בקרבן, בכלל זה שהיא חייבת בכל המצוות המוטלות על בעלי הקרבן. והפני יהושע שם תירץ שצריך את הפסוק שלא נאמר שאע״פ שאין האשה סומכת, מכיון שסמיכה היא מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום הקרבן עצמו יהא טעון סמיכה על ידי אחר, וכמו שבקרבן נשים עושים תנופה על ידי כהן, ולכן צריך את הפסוק להשמיענו שקרבן נשים אינו טעון סמיכה כלל. וע״ע בעמק ברכה עמ׳ קג בענין חגיגה מה שהוסיף בזה. ובמקנה שם תירץ דחיוב המוטל על האדם תמיד ורק אין אפשרות לקיימו רק בלילה, לא חשיב בגדר מצות עשה שהזמן גרמא, וע״ע בחדושי רע״א שם ובקדושת יו״ט סי׳ כה שתירצו הקושיא בכמה אופנים. 48. כונתו להקשות דלכאורה איזה חומרא יש בתנופה יותר מסמיכה שהיא נוהגת גם בקרבנות צבור, הרי גם סמיכה נוהגת בחלק מקרבנות צבור כמבואר במשנה לעיל צב. דסמיכה נוהגת בפר הבא על כל המצוות ובשעיר

עכ״ל[49]. ואיכא למידק קצת על דבריו דהא באשם מצורע היה תנופה חיין ולא בשחוט, ויש ליישב:

תוס׳ ד״ה סמיכה שלא נתרבתה בשחוטין, תימא ותתרבה בשחוטין מקל וחומר מתנופה שנתמעטה בחוברין ונתרבתה בשחוטין, עכ״ל. כבר עמדו המחדשים זלה״ה ותרצו תמיהתם, הרב ברכת הזבח כתב דלא קשה מידי דקרא דייק ואמר וסמך והדר ושחט ומינה ילפינן תכף לסמיכה שחיטה, עכ״ל. ודבריו סתומים דמאי תירוצא היא דאימא אין הכי נמי קרא אמר וסמך ושחט תכף לסמיכה שחיטה והיינו מחיים, אבל אחר ששחט מכח הקל וחומר מקשים התוס׳ דלבעי סמיכה אחרת. ונראה כונתו לומר דמקרא משמע דוקא מחיים ולא בשחוטין, דכיון דאמר וסמך ושחט תכף לסמיכה שחיטה משמע דאינו צריך בשחוטין, דאילו הוה צריך בשחוטין נמי אמאי בעינן תכף לסמיכה שחיטה הלא חזינן דמעכבינן בתר ששחט הרבה בסמיכה אחרת, ומאי שני מחיים לאחר שנשחט, אלא ודאי דמקרא ילפינן דדוקא בחיים בעינן סמיכה ולא בשחוט, כן נראה לי כונתו.

והרב צאן קדשים תירץ מדאיצטריך קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה שלא לילף מקל וחומר מתנופה שנתרבה בשחוטין ונתמעטה בחוברין, על כרחין סמיכה אינו מתרבה בשחוטין, וסוגיא הזו כתבו תוס׳ בכמה דוכתי, עכ״ל. והרב חק נתן הציע מאי דכתבו תוס׳ בחולין דף כ״ג ע״ב ד״ה ותהא פרה, שכתבו דכל מקום דעבד קל וחומר הכי והכי וכו׳ צריך לומר דיש שום סברא או קולא או חומרא לעשות קל וחומר אחד יותר מאחר, וכיון שהיינו עושין קל וחומר אחד איצטריך קרא למעוטי, מעתה היינו עושין קל וחומר להפך, עכ״ל. אם כן הכא נמי איכא למימר דיש שום סברא למיעבד האי קל וחומר ומה תנופה וכו׳ למעט סמיכה בחוברין, מלמעבד קל וחומר אחר ומה סמיכה וכו׳ לרבות תנופה בחוברין, ולא אמרינן כל חד וחד תיקום בדוכתיה, ולכך איצטריך קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה, מעתה היינו עושין קל וחומר להיפך. ובזה גם כן לא תיקשי מה שהקשו תימא ותתרבה בשחוטים מקל וחומר וכו׳, דאיכא למימר דקים להו דהאי קל וחומר שוה לקל וחומר דעביד גמ׳ ומה סמיכה וכו׳, ואין סברא למעבד חד קל וחומר מהאחר ולכך אמרינן כל חד וחד תיקום בדוכתיה, אבל בתר דכתיב קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה דלא תילף מקל וחומר מבתנופה שנתרבה בשחוטין ונתמעטה בחוברין, אם כן על כרחך שמעינן דסמיכה אינה בשחוטין, דאי איתא בשחוטין מהיכא תיתי דאינה בחוברין עד דאיצטריך קרא לרבות, אלא שמע מינה דאינה בשחוטין ולכך עביד קל וחומר ומה סמיכה וכו׳.

אבל אכתי קשה מהיכא תיתי למיעבד קל וחומר ומה סמיכה וכו׳, דאי תנופה איתא בחוברין אמאי איצטריך קרבנו לרבות סמיכה בחוברין, דמהיכא תיתי דסמיכה אינה בחוברין דאי מקל וחומר מתנופה הא אמרת דאיתא בחוברין אלא שמע מינה דתנופה ליתא בחוברין, וצ״ע, עכ״ל. וכמדומה לי דיש ליישב דלעולם איצטריך קרבנו אפילו אי נימא דתנופה איתא בחוברין, משום דהוה אמינא שאני תנופה דאיכא נמי בשחוטין מה שאין כן בסמיכה, והוה אמינא דסמיכה בחוברין נמי לא, לכך איצטריך קרבנו, ודוק:

גמ׳ וכזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרים זורקין. אמר אביי התם משום כבודו דכהן גדול, ופירש״י שיהא נראה כמו שהקריב הוא את כולן היה סומך עליהן וכו׳. עיין מה שכתב הרב בית דוד (פ״ט מ״ט סד״ה מה שאין כן, ותמיד פ״ז מ״ג ד״ה הר״ג), והוא פשוט דלא היה צריך לאמרו:

תוס׳ ד״ה קא הויא חציצה, והא דכהן מניח ידו וכו׳. פירשתי לעיל בדף ס״א ע״ב, ועיין מה שכתב עליהם הרב קול הרמ״ז (פ״ט מ״ט ד״ה תרוייהו):

ד״ה בזמן שכהן גדול רצה להקטיר, משנה היא במסכת תמיד. לכאורה לא ידעתי למה טרחו להורות לן באצבע היכן נשנית מתניתין דהביא הש״ס. ואפשר לומר דכיון דמצינו בכמה דוכתי בש״ס דקאמר תנן והיא ברייתא, וכן תניא והיא מתניתין, כמו שכתבו בעלי הכללים עיין בקמא דף ע״א ובכתובות דף ל״ד ע״א, לכך כתבו דמתניתין היא ולא ברייתא, ונשנית במסכת תמיד בפרק בתרא, תורת אלקים חיים:

הדרן עלך פרק י׳ שתי מדות:

למנצח שיר ידידות:

המשתלח. 49. לכאורה כוונת הקול הרמ״ז ליישב דמה שכתבה המשנה חומר בתנופה מבסמיכה שהתנופה נוהגת בקרבנות היחיד ובקרבנות הצבור וכו׳, אין זה ב׳ דברים א. שתנופה נוהגת בקרבנות יחיד וצבור וסמיכה לא, ב. שתנופה נוהגת בחיים ובשחוטים וסמיכה לא, אלא הכל הוא דבר אחד שיש חומר בתנופה מבסמיכה בזה שלגבי קרבנות צבור היא נוהגת בין בחיים ובין בשחוטים, מה שאין כן סמיכה שאינה נוהגת בשחוטים כלל. וכן יישבו הרש״ש, הישר וטוב, והגרז״ס את עיקר קושיתו של הקול הרמ״ז [בלא שיזכירו את שמו].

פרק י״א שתי הלחם

מתניתין שתי הלחם וכו׳ לחם הפנים וכו׳. כבר הרב שושנים לדוד דקדק למה הקדים שתי הלחם ללחם הפנים, דלחם הפנים היה תדירי ותדיר קודם, ותריץ יתיב עיין שם. ולי הצעיר נראה לומר טעמא דידוע דשתי הלחם היו באות בעצרת יום מתן תורה, וטמון ברמ״ז שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה כדכתיב לכו לחמו בלחמי, ולחם הפנים היו י״ב חלות כנגד י״ב שבטי יה, לכך הקדים שתי הלחם דרומזות תורתינו הקדושה ללחם הפנים שרומזים לישראל, ותורה ניתנה לעם קודש, ואם שגיתי אתי תלין משוגתי. עוד נוכל לתרץ דסירכיה דמשנה דמסכת אבות (פ״ה מ״ה) נקט דתני לא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ולחם הפנים, דהתם תני הכי משום לא זו שתי הלחם דהיה פעם אחת בשנה, אלא אפילו לחם הפנים דהיה בכל שבת ושבת לא נמצא פסול, וכמו שכתב הרב הון עשיר שם, ולכן בכל שאר המשניות הקדים שתי הלחם ללחם הפנים, ודוק:

שם לחם הפנים נילושת אחת אחת ונאפת שתים שתים. וכן יש גירסא במשנה נילוש אחד אחד, ועיין בתוספות יום טוב ובספר הון עשיר:

גמ׳ מנא הני מילי דתנו רבנן שני עשרונים יהיה החלה האחת מלמד שנילושות אחת אחת, ע״כ. פירש הרב קול הרמז דמילת החלה מיותרת, ולכן דרשינן שבשעת הלישה שאז נעשית החלות אז יהיה החלה האחת, ועיין בספר קרבן אהרן (פר׳ אמור פרשה יג תחילת פי״ח) בדף רס״ב ע״ב:

שם תנו רבנן ושמת אותם בדפוס ג׳ דפוסין הם וכו׳. הרא״ם ז״ל (שמות כה, כט) הקשה אמאי לא נזכר במתניתין כי אם שתי דפוסים, והניחו בצ״ע[1]. ועיין בספר קול הרמ״ז דמיתרצא שפיר, גם אשור בספר קרבן אהרן (שם) דף רס״ב הנזכר:

תוס׳ ד״ה שתי הלחם, במשנה ובמקרא קרוי לשון זכר ולשון נקיבה וכו׳. עיין מה שכתב עליהם הרב תוספות יום טוב וכן בדיבור דלקמן ובדפוס היה עושה אותן, ומה שכתב הרב הנזכר בעל קול הרמ״ז דנאים הדברים למי שאמרן, גם אשור בספר צאן קדשים, ותמהו עליהם ממאי דאיתא בקידושין דף ב׳ ע״ב מאי איריא דתני שלש ליתני שלשה לשון זכר, וכתבו תוס׳ משום דכל התורה בלשון זכר נאמרה, אם כן ליפרוך הכא מאי איריא דתני שתי ליתני שני לשון זכר. ויש ליישב כיון דבקרא גבי שתי הלחם נמי כתיב לשון נקבה הביאו לחם תנופה שתים וכו׳, ועל התוס׳ יש לתמוה אמאי לא הביאו מקרא זה, וכבר הרגיש מזה הרב תוספות יום טוב, עכ״ל:

ד״ה וכשהוא רודן נותנן בדפוס וכו׳, הא בין למר בין למר קערות נתקדשו כדכתיב וכו׳. כונתם כמו שפירש הרב צאן קדשים דהקשו דאפילו למאן דאמר אין התנור מקדש סוף סוף נתקדשו בקערות ואיפסלה בלינה, אף על גב דאין כלי שרת אלא בזמנן דלילה לאו מחוסר זמן, ועיין לעיל בתוס׳ דף נ״א ע״א ד״ה אפי לה וכו׳, דבסוף דבריהם כתבו דמאן דאמר תנור אינו מקדש נראה שגם הקערות לא התקדשו, עכ״ל:

בא״ד אבל אין לפרש דעל שולחן של משה שבהיכל היו סודרין בתוך הקערות דאם כן וכו׳. קשה דזה אי אפשר לומר בעולם דהיו סודרין בקערות על שולחן דמשה, דהא כתיב ושמת אותם וכו׳ על השלחן הטהור, ופירש״י על טהרו של שולחן (*פירוש גבו) שלא יהיו הסניפין מגביהין את הלחם מעל גבי השולחן, וכלומר דכיון דהיו הסניפים למעלה מעל השולחן ולחם הפנים מונח עליהם, והיו בין כל לחם ולחם כמו שמפורש בפרשת תרומה כדי שלא יכבד משא העליונות על התחתונות וישברו, אבל על כל פנים סדר הראשון של לחם היה שוכב על השולחן ולא היה שם קנה ומכל שכן קערות. וכן ראיתי בספר צאן קדשים דכתב על דברי תוס׳ הללו, תמיה לי דאשתמיטתייהו מאי דאיתא בתורת כהנים על השולחן הטהור על טהרו של שולחן שלא יהיה הסניפים מגביהין את הלחם מעל השולחן וכפירש״י בחומש, עכ״ל. ועיין בספר קרבן אהרן (שם) דף רס״ב ע״ב:

ד״ה ושמת אותם בדפוס, ואם תאמר והא אפיקתיה לומר שאפייתן שתים שתים. ויש לומר דאם כן ליכתוב

1. אי״ז מדוקדק לגמרי, דבעיקר דבריו כתב שהמשנה אינה חולקת עם הברייתא, רק שהמשנה לא קמיירי רק על הדפוסים שהם אחר עשיית תמונתה, שהאחד מהם הוא הדפוס שבתנור, שבו נאפת לאחר עשיית תמונתה, והאחר הוא הדפוס שנותנה שם לאחר שרודה מן התנור, אבל על הדפוס הראשון שנעשית בו תמונתה בעודה בצק קודם שנאפת לא קמיירי, והברייתא מיירי בכלהו. והוסיף שכן נראה גם מפירוש הרמב״ם ז״ל בפירוש המשנה הזאת שכתב: ״והיו ללחם הפנים שלשה דפוסים: אחד נותנין אותו בו כשהוא עיסה, והשני שאופין בו בתנור, והשלישי שנותנין אותו לכשיצא מן התנור״. אך הוא מסיק בתיבת ״וצ״ע״ והיינו שאין זה ברור לו לגמרי.

ונתת אותם, אבל ושמת משמע שימה בדפוס, עכ"ל. כונתם היא להקשות איך נדרוש אותם לשימה בדפוס אחר הוצאה מן התנור, כיון דדרשינן אותם לשימה ראשונה בתנור. ותירצו אם כן ליכתוב ונתת אותם דאז הוה משמע נתינה ראשונה בתנור, ומדכתב ושמת משמע שימה בדפוס. ועיין מה שהקשה עליהם הרב קרבן אהרן (שם) בדף הנזכר ופירש פירוש אחר:

ע"ב

רש"י ד"ה היינו דיתבי קנים וכו', ראשו האחד על דופן זה וראשו האחר על דופן זה. כצ"ל:

ד"ה אלא למאן דאמר וכו', ואין יכול לסמוך פני דופנותיו וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

תוס' ד"ה כמין תיבה פרוצה וכו' ופרוצה מלמעלה. כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך ד"ה כמין ספינה רוקדת וכו', כך פירש הקונטרס ומתוך פירושו נראה דפתוח הלחם עד למעלה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דלפי פירוש רש"י נראה שהדפנות היו מרחיבים עד למעלה למאן דאמר כמין ספינה רוקדת ולא היה להם דופן זקוף כלל, ותוס' פירשו בענין אחר, עכ"ל:

בא"ד חד בראשו וחד בסופו לצד אורך. כצ"ל:

בא"ד מכל מקום בעינן שיהא משאן של לחם חזק. כצ"ל[2]:

בא"ד אבל גובה הלחם מאמצעית לא היה הולך וכו'. הרב הנזכר הגיה גובה הלחם מאמצעית היה הולך, ופירש כיון שכלה עד כאצבע ומאותו אצבע שהיה מונח על השולחן היה נקראת מאמצע שהיה לכל צד ה' טפחים פחות חצי אצבע, עכ"ל:

בא"ד והם השוליים הממלאים רחבו של שולחן, ואחר כך כופל מכאן וכו'. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש טפחים ומחצה מכאן וטפחים ומחצה מכאן לר' יהודה והם השוליים דהיינו רוחבו של השולחן, אם היו מונחים על השולחן, עכ"ל:

בא"ד הא גובהה טפי לר' יוחנן גופיה וכו'. פירש הרב הנזכר בשלמא אלו היו מונחים על השולחן ממש כמו תיבה פרוצה אז לא יעלה הגובה כי אם ט"ו טפחים, אבל עכשיו השיפוע של דפנות נגבהו קצת יותר מט"ו טפחים, עכ"ל. ועיין בספר ברכת הזבח דפירש דבריהם ביותר:

בא"ד הרי לחם הפנים עוביו טפח וכו'.[3] אם כן השוליים היה עובי טפח, ועוד טפחים ומחצה לר' יהודה שנקפלו נמצא מקדש טפי, עכ"ל:

ד"ה דסמיכי וכו', ותימא וכו'. עיין בספר הנזכר מה שתמה על תמיהתם היאך משמע לחם התחתון דוקא, אי משום דנקיט לחם ולא נקט סומכין את החלות, דילמא לישנא דקרא נקט לחם הפנים והיתה ללחם לאזכרה, עכ"ל. והרב ברכת הזבח כתב לתרץ קושייתם דלמאי דמשני דעגיל להו מיעגל ועל גבי השולחן היו עומדים אתי שפיר, עכ"ל. ודבריו סתומים וחתומים איך אתי שפיר כמו שהרגיש גם כן הרב הנזכר ולא ידע אכנהו:

ד"ה תלח, כמו נפל תילחי תילחי דפרק אלו טרפות (דף נ"ט). לא ידעתי מה באו להוסיף על דברי רש"י ז"ל דכן פירש:

דף צ"ה ע"א

תוס' ד"ה מר אמר במסודר וכו', והא דמסיק בפרק בתרא דזבחים אף על פי שנסע אהל מועד הוא, היינו לענין קדשים קלים. כצ"ל, דשם להכי נאמר, עיין שם[4]:

בא"ד ומיהו קשה דבפרק קדשי קדשים (דף ס"ח) **מסיק ליה גבי קדשי קדשים דמפרש בשני מקומות נאכלין וכו'.** עיין שם ברש"י ותוס' ע"א וב'.

אם תיקשי מהיכן היה להם סולת ללחם הפנים עיין לעיל בתוס' דף מ"ה ע"ב ד"ה קרבו, דכתבו דמתגרי אומות העולם היו מביאים להם כדאיתא ביומא דף ע"ה, ועיין מה שכתבתי שם:

גמ' אמר אביי שמע מינה יש סילוק מסעות בלילה, דאי סלקא דעתין אין סילוק מסעות בלילה, אימת מדלי לצפרא מאי איריא משום יוצא תיפוק ליה דאיפסיל בלינה, ע"כ. כבר פירש רש"י ז"ל דקאי אביי לברייתא דלעיל דתני בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין ביוצא וכו', ומההיא דייק דיש סילוק מסעות בלילה כלומר דהיו מתחילים לנסוע ישראל במדבר אף בלילה ולאו דוקא ביום, דאי לא תימא הכי כי אם בתחילת היום מאי איריא לאסור קדשים משום יוצא תיפוק לי דאסורים אותם קדשים שעברו עליהם הלילה משום לינה, אלא ודאי צריך לומר דגם בתחילת הלילה היו מתחילים לנסוע, ושפיר קתני דקדשים הנמצאים בלילה דהיו יכולים לאכול אם לא היו נוסעים נפסלו משום יוצא, ולזה הקשו תוס' (ד"ה שמע) דילמא ברייתא מיירי היכא דנסעו באמצע היום, ומאי מכריח אביי מהברייתא

2. כל ההגהות בעמוד זה מקורם בצאן קדשים. 3. לשון הצאן קדשים. 4. וכן הגיה הצאן קדשים.

דסילוק מסעות גם בלילה הוה, ופירשו דאביי מיירי לפלוגתא דר׳ יוחנן ור׳ יהושע בן לוי בלחם הפנים, וכמו שאבאר דבריהם:

תוס׳ ד״ה שמע מינה יש סילוק מסעות בלילה, פירש בקונטרס וכו׳ תימא וכו׳. ונראה לפרש דקאי אפלוגתא דר׳ יוחנן ור׳ יהושע בן לוי דאיירי בלחם הפנים וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר פירשתי מקצת דבריהם בדיבור הקודם ועכשיו אפרש יותר, דהקשו לפירוש רש״י דפירש דברי אביי דדקדק מברייתא דקדשים נפסלין ביוצא שמע מינה דיש סילוק מסעות בלילה כאשר ביארתי, דמאי דקדוק היא דילמא ברייתא מיירי היכא דנסעו בחצי היום והיו כבר קדשים נשחטין ונפסלו בנסיעתם ביוצא ולא בלינה שעדיין לא לנו, ובשלמא אי הוה מצינן למימר דדוקא או בתחילת היום או בתחילת הלילה היו מתחילין לנסוע ולא באמצע היום, שפיר מצינן לפרש דאביי דייק מברייתא דקדשים ושפיר קא דייק, אבל כיון דליכא לן ראיה לזה ולומר דוקא בתחילת היום או בתחילת הלילה קשה, וזהו כונתם בסוף דבריהם שכתבו ואי הוה אמרינן דבשום שעה וכו׳.

לכן פירשו דאביי נראה דקאי אפלוגתא דר׳ יוחנן ור׳ יהושע בן לוי דפליגי לעיל בלחם הפנים אם נפסל במסעות או לא, ומסקינן בגמ׳ דלא פליגי ומר מיירי במסודר ומר מיירי במסולק ובמסולק שניהם סברי דנפסל, ומזה קא דייק אביי דיש מסעות בלילה ואם נסעו במוצאי שבת וכבר סילקו לחם הפנים בשבת מעל השולחן נפסל ביוצא, דאי לא תימא הכי דיש מסעות בלילה כי אם ביום ובודאי ביום השבת לא היו נוסעין משום איסור הוצאה ומשום איסור מחמר אחר בהמה בשבת, אילו היו נוסעין באחד בשבת ועדיין היו להם לחם הפנים שסילקו ביום שבת כבר היה נפסל משום לינה, ולמאי איצטריך טעמא משום יוצא, אלא ודאי מדבריהם נשמע דיש מסעות בלילה ולכן משכחת לה דנפסל ביוצא גם כן בליל מוצאי שבת גופה, זו היא כונתם. והרב ברכת הזבח הליץ בעד רש״י ז״ל ודחאו הרב צאן קדשים, והליץ באופן אחר בדוחק, עיין שם.

איך שיהיה מדברי תוס׳ משמע בהדיא דלחם הפנים הוה מצי לאכול במוצאי שבת, דאם לא כן כיון שלא היו נוסעים ביום שבת מימלא נפסלו תכף במוצאי שבת ולא צריכין למיפסל משום יוצא, וכבר עמדתי בזה בספרי הקטן שבת של מי (קמח:) בדף רמ״ב ע״א והבאתי דהרמב״ם בין בפירושו ובין בחיבורו בהלכות תמידין ומוספין כתב בהדיא דדוקא ביום כפור הוה שרי לאכול לערב אבל לא בשאר מוצאי שבתות, וכן כתב רבינו עובדיה לקמן במתניתין דתני לחם הפנים נאכל לא פחות מתשעה וכו׳, ודלא כהרב תוספות יום טוב שם[5].

והוספתי שנית בקונטרסי הקטן שומר שבת דף כ״א ע״א בסוף ספרי הקטן אביר יעקב[6] דמאי דהקשו תוס׳ כאן לפי פירש״י דילמא נפקא מינה היכא דנסעו באמצע היום דליכא בקדשים איסור לינה, ניקשי אנן לפירושם דילמא נפקא מינה היכא דנסעו באמצע השבוע דליכא איסור לינה, וזה יותר שכיחא שנסעו ממה שנסעו באמצע היום דהא כתיב ללכת יומם ולילה כדפירש״י שם, עכ״ל, ולא סיים שם המעתיק את לשוני וצריך להוסיף שם כך, וכי תימא אם נסעו באמצע השבוע אפילו פיסול יוצא ליכא כדמסקינן בש״ס מר במסודר ומר במסולק, ובאמצע השבוע ודאי היה מסודר על השולחן, ליתא דמשכחת לה כמו שכתב הרב צאן קדשים היכא שאירע שסידר הלחם והבזיכין לאחד בשבת דקתני לקמן במתניתין דף ק׳ ע״א דצריך להניח על השולחן עד לשבת הבאה, רק קודם בין השמשות של שבת ראשונה קאמר רבא לקמן דצריך לסלקן מעל השולחן, דאם לא כן איפסלו בלינה בליל ששה, ואשמועינן הכא דאם אירע כך במסעות הלחם הזה אין לו תקנה דבשעת סילוק איפסלה ביוצא ולא משום לינה, ודוק:

ע״ב

גמ׳ מה נפשך אי אפייה בעינן זריזין לישה ועריכה נמי בעינן זריזין, ואי לישה ועריכה לא בעינן זריזין אפייה נמי לא בעינן זריזין. כצ״ל, ופירש הרב צאן קדשים על כרחין בפנים היינו בעזרה, ודוקא אפייה בפנים דתנור היה בעזרה ותנור מקדש, אבל לישה ועריכה בחוץ דמדת יבש לא נתקדשה, והדרה קושיא לדוכתה איפסלה בלינה, עכ״ל. ועיין בספר ברכת הזבח. והרב חק נתן כתב היכי סלקא דעתין לפרש בפנים במקום זריזין, תינח גבי לחם הפנים דבאות מצה בעינן זריזין לשמרן מחימוץ, אבל גבי שתי הלחם דחמץ הן מאי שימור איכא דבעינן זריזין, אלא מוכרח מאי בפנים בעזרה ומשום דתנור מקדש, וצ״ע[7], עכ״ל. ואפשר לתרץ דהזריזות היה ללוש שתי הלחם אחת

5. ועיין עוד לעיל יג: בד״ה מתניתין שחט שני כבשים, שהאריך עוד המחבר בזה. 6. במהדורות המאוחרות הדפיסו קונטרס זה כהערות על ספר שבת של מי, ונמצא שם בדף קמח:. 7. וכן הביא הנודע ביהודה מהדו״ק או״ח טו ד״ה ומה, שנשאל כן מבעל אור חדש.

אחת ולאפות אחת אחת כדתנן בריש פירקין, ולא זריזות מחששת חימוץ דפירש רש״י ז״ל בלחם הפנים[8]:

תוס׳ ד״ה אין טמאי מתים משתלחים וכו׳, ואם תאמר והיכי ילפינן טמא מת ממת שאני מת דאין לו טהרה במקוה וכו׳, ואף על פי שהיו נושאין ארונו של יוסף עמו במחיצתו, מכל מקום קשה הא קא חשיב רבותא אפילו מת עצמו. ויש לומר דסבר כמאן דאמר חייב. אי נמי חשיב במינו טהרה במקוה דיש לאדם חי טהרה, עכ״ל. כונתם להקשות בתר דהציעו דטמא מת מותר ליכנס במחנה לויה דהיינו חוץ לעזרה עד הר הבית, דכולה היה נקרא מחנה לויה כדפירש רש״י בפסחים דף ס״ז ע״א (ד״ה זב), וילפינן ממת עצמו כדחזינן במשה רבינו עליו השלום דלקח עמו ארונו של יוסף ומשה לוי הוה, הקשו היכי ילפינן ממת נימא דלעולם טמאי מת אסור במחנה לויה ושאני מת דאין לו טהרה במקוה, והכתוב אמר מזכר עד נקבה תשלחו ואמרינן בעירובין דף ק״ד ע״ב דהתורה אמר האי קרא למילף דכל מי שיש לו טהרה במקוה איסורא רביע עליה ליכנס במקדש טמא, ולכן המכניס טמא שרץ כלומר כלי שנטמא בשרץ קאמר שמואל דחייב, יצא שרץ שאין לו טהרה במקוה פטור, והכי נמי נימא דשאני מת דאין לו טהרה במקוה שרי להביא בתוך מחנה לויה, אבל טמאי מת דיש לו טהרה במקוה אסור, ואף על פי דארונו של יוסף היה נושא עמו במחיצתו והוי טומאת חיבורין דחמירי כדאיתא בע״א דף ל״ז ע״ב, ונימא דהכי רצה לומר התם בפסחים ולא טמא מת בלבד אמרו אחר שפירש, אלא אפילו מכניסו המת עצמו עמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו כמו שכתבו בסוטה דף ך׳ ע״ב (ד״ה גם), מכל מקום קשה דקחשיב לישנא דמת עצמו דקאמר לרבותא ולא קאמר מכניסו המת דמשמע דרבותא הוא המת עצמו, ואינו כן דשאני מת דאין לו טהרה במקוה כאמור.

ותירצו איהו סבר כמאן דאמר בעירובין דהמכניס שרץ עצמו חייב ולית ליה יצא מי שאין לו טהרה במקוה, ולכן שפיר קא יליף טמא מת ממת, וכי תימא תינח למאן דאמר דאמר חייב, אבל למאן דאמר המכניס שרץ במקדש פטור מההוא טעמא דיצא מי שאין לו טהרה במקוה מאי איכא למימר, לכך תירצו עוד אי נמי מת חשיב כמי שיש לו טהרה במקוה כיון דאם היה חי היה לו טהרה במקוה והוי במינו טהרה, ולכן כיון דחזינן במשה רבינו דהיה נושא ארונו של יוסף ולוי היה, שפיר מינה ילפינן מכל שכן דטמאי מתים מותרים ליכנס במחנה לויה, ודו״ק. וכן כתבו בנדה דף כ״ח ע״ב (ד״ה פרט), ודלא כמו שכתבו בסוטה, דהכא ובנדה שוים בתירוצם, עיין שם:

ד״ה לישתו ועריכתו בחוץ וכו׳, והאי דכל המנחות נילושות בפושרין אפילו מנחה מאפה פירשתי בפרק כל המנחות באות מצה, עכ״ל. עיין לעיל בדבריהם בדף נ״ה סוף ע״א ד״ה כל המנחות, ומשם בארה:

ד״ה שהוא קשה כברזל, שבח הוא לתלמיד חכם כדאיתא בפרק קמא דתענית כל תלמיד חכם וכו׳. הוא בדף ד׳ ריש ע״א, ועיין מה שכתבתי שם בשיטתי על מסכת תענית בספר מתת אלקים (ד״ה גמ׳ דכתיב):

ד״ה ומאי קושיא דילמא עשרון לא מקדש תנור מקדש וכו׳, ובהחיא שמעתתא אמר ר׳ חנינא אין מנחה קדושה בלא שמן וכו׳, עד ולא מסתבר וכו׳. עיין לעיל בתוס׳ דף ח׳ ע״א ומה שכתבתי שם בפירוש דבריהם (ד״ה גמ״ל ולגין):

בא״ד ולא מסתבר למימר שיכול לחלוק חסולת והשמן קודם שיתקדש בביסא וכו׳. כלומר ולפי זה לא היה צריך לקדש חצי עשרון כיון דהוה מצי לחלוק קודם שיתקדש בביסא, דזה לא מסתברא דהא אמר קרא מנחה מחצתה הבא מנחה ואחר כך חוצהו, ואם כן היה צריך להניח כולה העשרון בביסא בתחילה ואחר כך חוצהו בתוך חצי עשרון, וכיון דאיתקדש בתחילה בכלי שרת היה גנאי להניחה בכלי חול, ולכן היה צריך משיחה לחצי עשרון. ומיהו לר׳ אלעזר דהתם דסבירא ליה קדשה לחצאין והיו יכולים בתחילה להניח בחצי עשרון ולא בביסא, קשה למאי היה צריך משיחה בחצי עשרון טפי מעשרון כיון דליכא טעמא דגנאי, וק״ל:

והנו״ב תירץ דכונת רש״י היא שאע״פ שטעם זה ל״ש רק בלחם הפנים ולא בשתי הלחם, אך כדי שלא לחלק בין שתי הלחם לכל שאר המנחות שנאפות במקום זריזין, יאפו אף את שתי הלחם באותו מקום. ובטהרת הקודש יישב דכל קושית הגמ׳ היא רק מלחם הפנים ולא משתי הלחם, דלגבי שתי הלחם אפשר לומר דמה דקתני במשנה שהן נאפות בפנים, זה רק כשחל יו״ט בחול ואז ל״ש פסול לינה, ולא קשה מדוע התנא לא פירש שאם חל בשבת הדין משתנה ואינם נאפים בפנים, כיון שכבר נאמר במשנה שאינם דוחים את השבת, ואם כן מובן שאם חל עצרת בשבת אין אופים בפנים אלא בחוץ, ולפי זה הלשון ׳פנים׳ מתפרש במשנה בכמה אופנים, לגבי שתי הלחם פירושו בתוך העזרה, ולגבי לחם הפנים פירושו במקום זריזין. וע״ע בעולת שלמה, ובאור שמח מעשה הקרבנות פ״ז ה״ג ד״ה ובהא, שיישבו הקושיא בכמה אופנים. 8. ועיין בנימוקי הגרי״ב שיישב שגם בשתי הלחם צריך זריזות שהרי חובה שיעשו חמץ, ואם כן נדרש להיזהר בכמה פרטים כדי שודאי יהיו חמץ, ועיין שם מה שביאר לפי דבריו המו״מ בגמ׳.

בא"ד ואף על גב דמשמע מפירוש הקונטרס שזו היא נמי פירושו של ואין בהן מעשה כלי בחוץ וכו', נראה לפרש דאין בהן מעשה כלי בחוץ אטחינה והרקדה קאי וכו'. כונתם היא דאף על פי דמפירוש רש"י דלקמן (לז.) במתניתין דפירש בד"ה מעשה כלי, לישה ועריכה הכל בכלי שרת בפנים ולא בחוץ, משמע דכך הוא כונת לשון המתניתין דתני ואין בהן מעשה כלי שרת בחוץ אלא דוקא בפנים, אפילו הכי הם פירשו סיומא דמתניתין דרצה לומר מילתא אחריתי, דאותן מלאכות שהיו עושין בחוץ כגון טחינה ורקידה לא היו צריכין לעשות בכלי שרת כדתני בתוספתא, וק"ל. ועיין בהר"ב ובתוספות יום טוב:

ד"ה אלא דרב אשי בדותא היא, ותברה מי ששנה זו לא שנה זו, עכ"ל. ולעיל בדף נ"ה ע"א ד"ה כל המנחות פירשו דלמאן דאמר מדות היבש נתקדשה לישתן בפנים דעשרון נתקדש, עיין שם. והרמב"ם פסק כמתניתין דידן דאפייתן בפנים ואינן דוחות את השבת, ולכאורה קשה כפי סוגייתין וכבר הרגיש מזה הרב תוספות יום טוב עיין שם, והליצו הרב ברכת הזבח לעיל בסוף פרק ר' ישמעאל דף קכ"ה סוף ע"א וריש ע"ב, והוסיף הרב קול הרמז דבילמדנו משמע בהדיא כהרמב"ם, ועיין בילקוט שמואל דף ק"ל.

וכן מה שהקשה רבינו תוספות יום טוב על רבינו עובדיה שכתב בדברי תנא קמא לא איתברירת טעמא דהא מילתא בגמ' אמאי לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, שפיר מיתרצו הרב הנזכר בעל קול הרמ"ז בתוספת כעיקר מהרב שושנים לדוד עיין בספרים הקדושים. גם אשור ברש"י שבחומש בפרשת תרומה דנקט כתנא קמא דמתניתין דאינן דוחות את השבת:

דף צ"ו ע"א

מתניתין חביתי כהן גדול לישתן וכו'. כל מאי דאיכא לדקדק במשנה זו מרישא עד גמירא כבר קדמנו רבינו תוספות יום טוב ומפרשי המשניות זלה"ה, לך נא וראה:

תוס' ד"ה כלל אמר ר' עקיבא, בפרק אם לא הביא ובפרק אלו דברים פסיק כר' עקיבא משום דאיכא צריכותא וכו'. ומיהו אמילתיה דר' עקיבא לא בעי צריכותא וכו'. עיין בשבת דף קל"ג ע"א ובתוס' שם וכן בפסחים דף ס"ט ע"ב:

רש"י ד"ה והאיכא בזיכין, קשיא לי אמאי פריך הכי דהא שולחן לא מיקדש ליה לבזכין, עכ"ל. פירוש אלא הבזיכין מקדש ללבונה:

תוס' ד"ה והאיכא בזיכין, הקשה בקונטרס וכו'. ונראה דלא קשיא מידי דהא אמרינן בפרק קמא (דף ז') **דקומץ מנחה מכלי שעל גבי קרקע שכן מצינו בסילוק בזיכין, משמע דהוי כקומץ מעל גבי השולחן,** עכ"ל. פירוש דבריהם לעיל אמרינן בדף ז' ע"ב אמר רבא פשיטא לי קומץ מכלי שעל גבי קרקע שכן מצינו בסילוק בזיכין, מקדישין מנחה בכלי שעל גבי קרקע שכן מצינו בסידור בזיכין, ופירש רש"י שמסדר הלחם שהוא שירים ובזיכין שהן קומץ על השולחן שעל גבי קרקע, דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשירים, עכ"ל, והשתא הקשו עליה תוס' דמאי מקשה דשולחן לא מקדש הבזיכין, הלא מלעיל חזינן מסילוק הבזיכין מעל השולחן בשבת והיו מקטירן דהוי כמו קומץ מן המנחה, דהמנחה והקומץ כשהיו יחד קדושים היו שנתקדשו בכלי, והכי נמי השולחן היה מקדש הלחם והבזיכין שהיה לבונה בתוכן, והשולחן היה מקדש הלבונה כמו הלחם, ולכך היה מקטירן תכף סילוקו בלתי שימת הלבונה בשום כלי אחר אחר סילוקו מעל השולחן כדי לקדשו בכלי שרת קודם הקטרה, ולכן לא הוה מצינן לעיל למילף קדוש קומץ בכלי אחר מבזיכי לבונה כמו דפירש רש"י ז"ל לעיל, ואנן קידוש קומץ בעינן בכלי אחר כדלעיל, ולכן קא בעי רבא שם ממנחה ילפינן או מדם, כן נראה לי כונתם.

וחזי הוית בספר צאן קדשים דכתב על דברי תוס' הללו דדבריהם אינם מובנים אצלו, דהא הלחם הוי כמו שירים ובזיכין הוי כקומץ וכמו שפירש"י לעיל, והשולחן שהיה עומד על גבי קרקע היה מקדש ללחם, לפי זה אף אי אמרינן דהשולחן לא היה מקדש כלל בזיכין, מוכח שפיר דקומץ מנחה מכלי שעל גבי קרקע כדפירש"י לעיל, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשירים והבזיכים היה מקודשים בפני עצמן והיה מקדשים ללבונה, עכ"ל.

ואחר המחילה רבתי נראה לי דדבריהם נכונים, דאי איתא כדבריו דהבזכים מקדש ללבונה בלא שולחן, ליכא שום ראיה דקומץ מכלי שעל גבי קרקע מהשולחן דהוי כלי שעל גבי קרקע, דלדידיה לא השולחן היה מקדש ללבונה שבבזיכין אלא הבזכין עצמן, וכשהיו משימין הלבונה בתוך הבזיכין תכף היו מקדשים הלבונה ולא היה צריך לקדושת (המשכן) [השלחן] דאחר כך כשהיו מניחין הבזיכין שכבר היה בתוכן הלבונה, והיאך ילפינן לקומץ מכלי שעל גבי קרקע דשרי, אלא ודאי צריך לומר בהכרח דהשולחן

מקדש גם כן לבזיכין וללבונה שבתוכן[9], ושפיר קא מקשה הש"ס והאיכא בזיכין, ומאי קשיא ליה לרש"י באמרו דשולחן לא מיקדש ליה לבזכין, כיון דמדלעיל מוכרח לומר דשולחן מקדש לבזיכין, ודוק:

ע"ב

גמ' והאיכא מסגרתו, ופירש"י דגובהו טפח דכי מסדר לחם עלה חוי י"ו טפחים. והקשה הרב צאן קדשים מאי פריך דילמא הא דכתיב בפרשת תרומה ועשית לו מסגרת טופח היינו מאותו אמה וחצי קומתו תעשה לו מסגרת גובה טפח, נמצא אותו טפח בכלל קומת השולחן, ויש ליישב, עכ"ל. נראה לי ליישב דזה לא מצית אמרת דהיה באמצע המסגרת בקומת השולחן, דהא כתיב אחר כך ועשית זר זהב למסגרתו סביב, ואילו היה המסגרת בכלל קומת השולחן זר זהב היה לו להיות משום פאר על השולחן ממש ולא על המסגרת, אלא ודאי דהמסגרת היה למעלה מהשולחן טפח ועליו היה זר זהב כדפרש"י בחומש, וכך היה סובר המקשן. ומשני ליה כמאן דאמר מסגרתו למטה היתה, ופירש"י דארבעה דפין רחבין טפח קבועין על צידיהן ולא על רחבן אלא בגובה ארבעה רגליו של שולחן לד' רוחות, והיה דף השולחן העליון מונח על אותן דפין כעין כסוי וכו', כלומר אלו ארבעה דפין של מסגרת למטה מדף השולחן היו, והיו מונחין על צידיהן מרגל לרגל ולא ברוחב ובראשם של הרגלים ולא בסופם ולא באמצעיתם, ועליהם דף השולחן היה מונח וכדפירש רש"י בסוכה דף ה' ע"א, ושפיר הוה מצי להיות זר זהב על המסגרת כיון דסמוכים היו לשולחן, ועליהם היה דף השולחן מונח הוי כמו שהיה על השולחן ממש, ודוק:

שם מכלל דשולחן בר קבולי טומאה הוא וכו'. פירוש בין לדברי האומר מסגרתו למטה היתה ובין לדברי האומר מסגרתו למעלה היתה שמעינן דשולחן היה מקבל טומאה, דלמאן דאמר למטה היתה ודף השולחן היה עומד על המסגרת שמעינן בפשיטות דדף השולחן שהיה יכול להפך מעבר לעבר ולהשתמש בצד זה כמו בצד זה מקבל טומאה וטבלא המתהפכת טמאה, וכן למאן דאמר דמסגרתו היה למעלה והיה חקוק דף השולחן בתוך המסגרת, השולחן היה מקבל טומאה משום דהוה ליה בית קיבול, ולא היה מתהפכת דלא הוה מצי מפני המסגרת, ותיבעי לן טבלא המתהפכת אי מקבל טומאה או לא, ואמאי אמרינן דהשולחן היה מקבל טומאה הלא דומיא דשק בעינן וכו':

רש"י ד"ה ותיפוק לי, דאפילו אין מגביהין אותו וכו'. עיין בכסף משנה פ"ד דהלכות כלים דין ד' שפירש מהר"י קורקוס הפך מפירוש רש"י לדעת הרמב"ם ז"ל:

תוס' ד"ה (ו)לדברי האומר מסגרתו למטה היתה וכו', משני צדדין טמאה בשולחן של מקדש. כצ"ל:

בא"ד אי נמי טבלה המתהפכת כיש לה תוך חשיבא. כצ"ל, וכלומר מחמת רוב רוחבה חשיב כאילו הוה בה תוך, וק"ל:

בא"ד והא דאמר בפרק המוכר את הבית גבי דף של נחתומין וכו', עד סוף הדיבור. כן כתבו במסכת סוכה דף ה' ע"א (ד"ה מסגרתו), ובבבא בתרא דף ס"ו ע"א (ד"ה ושמני) יותר מבואר עיין שם:

ד"ה כלי עץ העשוי לנחת הוא, דמה שמסלקין וכו' כיון דמקומו קבוע, עכ"ל. פירוש כמו שהיה בעת חנייתן, וכן פירש הרב צאן קדשים, ואיהו תירץ תירוץ אחר כדמשנינן במסכת שבת דף ל"א ע"ב כיון דכתיב על פי ה' יחנו כמקומו דמי:

ד"ה פילוקו כסידורו, היינו למאן דאמר אפייתו דוחה שבת, דלמאן דאמר אין אפייתו דוחה שבת לא היה חם בשעת סידור, עכ"ל. ובסוף מסכת חגיגה סיימו אם לא שנאמר לדבריהם נשאר בתנור לשמור חומו עד השבת בבוקר עיין שם. והרב פתח עינים כתב שם בחגיגה משם ליקוטי רבינו בצלאל כתב יד דכיון דכל היה דרך נס אם נשמר חומו משבת לשבת כל שכן מערב שבת ליום מחר, ועיין לעיל בתוס' דף כ"ט ע"א ומה שכתבתי שם:

ד"ה כאן בציפוי שאינו עומד, הוה מצי לאקשויי משולחן דמשה דציפוי עומד הוא, עכ"ל. כונתם היא למאי איצטריך להביא ממרחק מבעיא דריש לקיש לר' יוחנן, ליפרוך כך וכי תימא כאן בציפוי עומד כאן בציפוי שאינו עומד ושולחן של קודש לא היה עומד, הלא ציפוי של שולחן דמשה רבינו עומד הוא[10], וכתבו דאין הכי נמי הכי הוה מצי לאקשויי, אלא דניחא להש"ס למיפרך מר' יוחנן משום דכבר נשא ונתן מדברי ר' יוחנן וריש לקיש בפירכא אחריתי דקדימא בסוף חגיגה, וכי תימא עצי שטים חשיבי ולא בטילי וכו', כמובא אחר כך בסוגייתין, עיין שם:

9. וכן מטין משמיה דהגרי"ז (עיין בחדושי הגרי"ז סטנסיל ד"ה אמר). ועיין במקדש דוד סי' כב סק"ג ד"ה במנחות מה שביאר עוד בדעת התוס'.

10. עיין בעולת שלמה שהגיה בלשון התוס' 'הוה מצי לאקשויי דשלחן דמשה ציפוי דעומד הוא', והיינו נמי כדביאר המחבר כוונת התוס', אלא שהלשון מתיישבת יותר.

בא"ד אי נמי לא היה מחובר בעץ אלא כעין מעשה ארון וכו'. כלומר הא דלא פריך משולחן של משה, עוד נוכל לומר טעם אחר יותר מקובל דאותו שולחן של משה לא היה מחובר בעץ, אלא היה עשוי כמו שעשה בצלאל הארון אחת של עץ ושנים של זהב כן עשה שלש שולחנות, וכן כתבו שם בחגיגה (כו: ד"ה כמן), עיין שם. ומה שציינו ברכות דף נ"ו ליתא שם ההיא דבצלאל דעשה ארון שלשה כי אם ביומא דף ע"ב, ומפרש רש"י שם משום דכתיב מבית ומחוץ תצפנו, ולפי זה ליכא הכרח לומר דגם השולחן היה כך כמעשה ארון דכתבו תוס' לפנינו, ואפילו בארון איכא פלוגתא בירושלמי יש אומרים ארון אחד היה ויש אומרים שתי ארונות כאשר הביאו בעלי תוס' על התורה בפרשת עקב, עיין שם:

בא"ד ועוד יש לפרש דעומד קרי כשהציפוי עב וחזק וכו'. כלומר אז העץ לא בטיל לגבי הציפוי, אבל שולחן של משה הזהב היה רך וקלוש ובלא עץ לא מצי קאי לפיכך העץ עיקר והציפוי בטל לגביה, כן כתבו שם בחגיגה משם יש מפרשים עיין שם, גם אשור בספר שיח יצחק חידושין על מסכת חגיגה (שם ד"ה גמ"ד וי"מ) מה שכתב בזה:

דף צ"ז ע"א

תוס' ד"ה כלי אכסלגוס, שם מקום דבפרק דם חטאת (דף נ"ד) **מייתי לה גבי עורות,** עכ"ל. הרב חק נתן כתב דכונת דבריהם הוא דבאו לשלול שלא תפרש אכסלגוס הוא שם מין עץ, דאם כן תיקשי דהכא משמע דאכסלגוס הוא עץ ובפרק דם חטאת משמע דהוא עור מדמייתי לה גבי עורות, אבל אי אמרינן דאכסלגוס הוא שם מקום ניחא, דהכא קאמר כלי אכסלגוס רצה לומר כלי עץ הבא מאכסלגוס, ובפרק דם חטאת דמייתי לה גבי עורות מתפרש כלי עור הבא מאכסלגוס. אבל מדבריהם בשילהי חגיגה נראה דקשיא להו אף אם תפרש אכסלגוס שם מקום, ולפי דבריהם דהתם צריך להגיה כאן בדבריהם הכי, כלי אכסלגוס שם מקום, וקשה דבפרק דם חטאת מייתי לה גבי עורות, עכ"ל. והרב שיח יצחק בחידושיו על מסכת חגיגה (שם ד"ה בגלי) כתב דהמשך דבריהם דהתם הוא לומר ואם לא כן קשה וכו', אבל לכשנאמר דהיינו שם מקום לא יקשה מידי וכמו שכתבו הכא עיין שם:

ד"ה שאני שולחן וכו', תימא דבסוף חומר בקודש תנן כל הכלים וכו' וחכמים אומרים מפני שהן מצופין, ומפרש בגמ' מטמאין מפני שהן מצופין, והשתא מה בכך הא רחמנא קרייה נמי למזבח עץ וכו'. ועוד קשה דהכא משמע דציפוי וכו' ולאידך לישנא וכו' ויש לך ליטהר מטעם עץ, עכ"ל. תרי קושיות הקשו תוס', חדא כפי מאי דמסקינן שאני שולחן דרחמנא קרייה עץ ורצה לומר אפילו דאיכא עליה ציפוי לא אזלינן בתר ציפוי אלא בתר עץ ולא בטיל העץ לגבי הציפוי, קשה אמאי חכמים בשלהי חגיגה אמרו לפי לישנא קמא דהש"ס התם דמטמאין מזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שהן מצופין, הלא קרי רחמנא למזבח עץ והציפוי בטיל לגבי שולחן דהוא עץ, ואמאי מטמאין וצריכין טבילה לרבנן.

ועוד הקשו לאיבעית אימא דהתם דרבנן לר' אליעזר קאמרי מאי דעתיך דמזבח אינו צריך טבילה מטעם דקרקע הוא ולא מטעם עץ משום דמצופין הם, ואמרו ליה דליתא דהציפוי בטיל לגבי עץ ולעולם מיקרי עץ ולא צריך טעמא דידך דקרינהו רחמנא אדמה, אם כן אמאי הכא אמרינן לגבי שולחן והדולפקי שחיפן בשיש ולא שייר בהם מקום הנחת כוסות טהור לפי שאינו ראוי למלאכה ראשונה, מה שאין כן אם שייר דעדיין ראוי הוא למלאכה ראשונה טמא, אפילו לא שייר נמי הוה ליה למימר לרבנן דטמא לפי דהציפוי של שיש בטיל לגבי השולחן.

ותירצו דלרבנן כפי לישנא קמא דהתם בחגיגה דקאמר אימא וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין, סבירא להו דמזבח לאו עץ מקרי אפילו אחר ציפוי, ומפרשים קרא דהמזבח עץ שלש אמות כמתרגם יהונתן בן עוזיאל פתורא (*ורצה לומר שולחן) לקבל מדבחא ולא מדבחא ממש. ולאיבעית אימא דהתם דרבנן לר' אליעזר קאמרי מאי דעתיך וכו' דלא איצטריך קרא דמזבח אדמה ואדמה קרי לה, דתיפוק לי משום דאיקרי מזבח עץ, סבירא ליה מדאפקיה לשולחן בלשון מזבח שמע מינה דמזבח נמי הוי כשולחן דהציפוי בטל גבייהו בין למזבח ובין לשולחן, אבל ר' אליעזר סבירא ליה דלאו משום דקרו עץ בטיל הציפוי, אלא משום דקרי קרא מזבח אדמה והוי קרקע ומבטל הציפוי:

בא"ד אי נמי היינו טעמא דבטל ציפוי גבייהו כדמפרש התם טעמא דמתניתין וכו', עד סוף הדיבור. הרואה יראה דהאי תירוצא הוא תירוץ רבינו אלחנן דכתבו תוס' בשלהי חגיגה, והכונה היא דטעמא דרבנן דסבירא ליה דבטל ציפוי הוא משום דקרייה רחמנא אדמה, ומזבח הזהב איתקש למזבח הנחושת. וכל חי מרגיש כאשר הרגיש מהרש"א ז"ל שם בדבריהם דחגיגה איך אפשר לומר כך לרבנן אם כן היינו טעמיה

דר׳ אליעזר, וכן הקשה הרב חק נתן, וציין דברי מהרש״א ז״ל (נד״ה ופנ״פ) שנתעורר מזה ודחק ליישב, עיין שם, ועיין גם כן בספר שיח יצחק הנזכר (פס):

ד״ה המזבח עץ שלש אמות, אין שיעור זה לא למזבח ולא לשולחן, עכ״ל. הרב הנזכר בעל חק נתן פירש דאי במזבח הזהב כתיב אמתים קומתו, ואי בשולחן כתיב ואמה וחצי קומתו, והא דלא ניחא להו לאוקמי במזבח הנחושת דכתיב שלש אמות קומתו, יש לומר משום דאזלו לשיטת יהונתן בן עוזיאל שתרגם פתורא דלקבל מדבחא דהיינו מזבח הזהב שהוא בהיכל נגד השולחן, דאי מזבח הנחושת חוץ להיכל הוא. ואם תאמר אמאי לא קשיא להו מארכו דבקרא דיחזקאל כתיב אמתים ארכו, ובמזבח הזהב כתיב בתורה אמה ארכו. יש לומר דאאורך לא קשיא להו דאיכא למימר דקאי אשולחן כדעת יהונתן שתרגם פתורא לקבל מדבחא, אבל בקומה קשיא להו שפיר שאינו מתיישב לא בשולחן ולא במזבח הזהב, עכ״ל:

בא״ד ושמא זה היה גובהן של סניפין, עכ״ל. הרב ברכת הזבח חתר למצוא חשבון ולא מצא, עיין שם. והרב חק נתן ז״ל יגע ומצא וזה לשונו, ולי נראה לכוין החשבון למאן דאמר כמין תיבה פרוצה והסניפין היו עומדים בקרקע, ולדעת ר׳ מאיר דאמר טפחים קופל והוא כדעת רש״י ז״ל לעיל דסבירא ליה דסניפין היו מפוצלים לתת בהן ראשי הקנים, ואם כן איכא למימר דהסניפין לא היו מגיעין אלא עד סיום הקנים, והוא עד לחם ששי ולא עד בכלל, כי אינן מגיעין אלא עד הקנים שבין לחם חמישי לשישי, דלמעלה לא היה קנים יותר ולכן לא היו הסניפין גבוהין יותר דאינן צריכין, והשתא ניחא דכתיב שלש אמות גובה כי מהקרקע עד השולחן יש אמה וחצי כשיעור גובה השולחן, וחמשה חלות גובהן עשרה טפחים לדעת ר׳ מאיר דהיינו אמה וחצי וטפח עם אמה וחצי דגובה השולחן יהיה הכל בכלל שלש אמות וטפח, וקרא לא קא חשיב טפח דנקט שלש אמות משום חשבון שלם ואותו טפח לא חש ליה, עכ״ל. והרב צאן קדשים מיישב באופן אחר לעיל בדף כ״ח ע״ב בדברי תוס׳ ד״ה גובהה של מנורה וכו׳, עיין שם[11]:

ד״ה שלחנו מכפר עליו, דגדולה לגימה, עכ״ל. רש״י ז״ל מפרש בשילהי חגיגה (כז. ד״ה שולחנו) שולחנו מכפר עליו בהכנסת אורחין, והוסיפו תוס׳ שם (ד״ה שלחנו) דגדול כח הלגימה כדאיתא בהגדת חלק, והיא דבסנהדרין דף ק״ג סוף ע״ב איתמר אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי בן קיסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ופירש״י לגימה אכילה שמאכילין אורחים. שתי משפחות עמון ומואב, שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבואו בקהל, עיין שם:

ד״ה לאורכו של שולחן וכו׳. שייך לקמן אחר שתי דיבורים הסמוכים שלאחריו. וכונתם שלא היה מקום פנוי להניחם על השולחן כיון שהיה שם לחם הפנים והיה ממלא כל רחבו של שולחן כדאמרינן לעיל בדף צ״ו ע״א נותן ארכו כנגד רחבו של שולחן וכו׳, נמצא ארכו ממלא רחבו של שולחן וכו׳ עיין שם, ובריתא זו ודאי ר׳ יהודה היא, דאי ר׳ מאיר היו יכולים להניחם בטפח העודף מהאורך מכאן ומכאן לרחבו של שולחן, וק״ל:

ד״ה קשותיו אלו סניפין, לר׳ יוסי קשה מה ידרוש כדפרשית לעיל, עכ״ל. והוא מה שתמהו גם כן לעיל בדף הקודם ע״ב ד״ה לא היה שם סניפין, ועיין גם כן בהרא״ם מה שהקשה עוד איך יתפרש קשותיו שהוא בסי״ן מענין קושי וכו׳, עיין שם:

ד״ה לא סידור הקנים, ואף על גב דאין שבות במקדש האי טלטול לאו משום שבות הוא וכו׳, כך פירש הקונטרס, ולא משמע כן בריש כל הכלים (נדף קכ״ג ע״ב) **קנין ומקלות וכו׳ קודם התרת כלים נשנו.** ופירש״י מנין האחרון שהותרו כולן לצורך גופן, ומשמע משם דלא הוה אלא איסורא בעלמא, דאי כפירש״י דטלטול הקנים היה אסור משום דמחזי כבונה וסותר לא היו מתירין מנין האחרון, וק״ל. ויש להליץ בעד רש״י דגם זה התירו כיון דלא הוי אלא כמחזי בונה וסותר לא בונה וסותר ממש:

בא״ד ואשכחן נמי שבות דאסרו במקדש כגון ציר העליון וכו׳. כתב הרב צאן קדשים דרש״י אזל לשיטתיה דכתב שם דף ק״ב ע״ב גם כן הטעם משום בנין, עיין שם. ובהא דאין שבות במקדש עיין מה שכתבתי בספרי הקטן שבת של מי (כפ. תוס׳ ד״ה שמחת) דף מ״ג ע״ג:

11. ועיין עוד בישר וטוב שכתב שכונת התוספות שהגובה שהסניפים הגיעו מעל השולחן היה שלוש אמות, ומבאר שלשיטת ר׳ מאיר שבאמה אחת יש ששה טפחים, אם כן חמש עשרה טפחים מסניפים היו תומכים בלחם, ועוד שלושה טפחים היו מעל הלחם, ולדעת ר׳ יהודה שבאמה יש חמשה טפחים שתים עשרה טפחים היו בגובה הלחם ושלשה מעל הלחם. ועיין עוד בבארות המים מה שיישב בכונת

ד"ה תנן התם ר' מאיר אומר וכו', משנה היא במסכת כלים פרק כל בעלי בתים, עכ"ל. אם נדקדק מה אתו להודיענו נתרץ דבאו לשלול שלא נאמר דתוספתא היא ולא משנה, כדאשכחן בכמה דוכתי בגמ' דקאמר תנן ואינה משנה, וק"ל. ובמשנה שלפנינו לא נשנית כל אמות שהיו במקדש וכו' בכלים פי"ז משנה יו"ד אלא ר' מאיר אומר כל האמות היו בינוניות וכו':

רש"י ד"ה באמות אמה אמה וטופח וכו'. הרב צאן קדשים הגיה את לשונו כך, באמות אמה אמה, וטופח על אותה אמה תהא צריך להוסיף טפח דהוה בת חמש שחסרה טפח מאמה בינונית דהוי של ששה אמה וטפח מאלו, עכ"ל:

ע"ב

אלא חיק האמה כנסה אמה וכו'. עיין בספר חק נתן מה שפלפל לפי דברי הרמב"ם בפ"ב דהלכות בית הבחירה דין ז' דסבירא ליה דאמה דיסוד בין דגובהה בין דכניסה היתה בת חמשה:

דף צ"ח ע"א

גמ' ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה וכו'. גם בזה עיין מה שפילפל הרב הנזכר כפי דברי הרמב"ם בפ"ח דהלכות מעילה דין ה', ועיין מה שכתבתי עליה בשיטתי על מסכת בכורות דף מ' ע"א דשם גם כן הובא הא מילתא. והאי לישנא דלמה אמרו דקאמר הש"ס לא המתקתי היכן אמרו כך אחת קטנה ואחת גדולה, אלא צריך להגיה כך, ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה כדאיתא בבכורות בדף הנזכר:

שם אמר ר' ינאי לעולם תהא אימת מלכות עליך שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי וכו', ואילו לדידיה לא קאמר ליה. ר' יוחנן אמר מהכא ויד ה' היתה אל אליהו וכו'. טעמא דלר' יוחנן לא ניחא ליה הראיה שהביא ר' ינאי, נראה לי משום דמקרא דוירדו כל עבדיך וכו' לא משמע כל כך דתהיה אימת מלכות על האדם, דהא באומרו משה רבינו לפרעה כך וירדו כל עבדיך וכו' והשתחוו לי, הוי כאילו הוה אמר ליה לפרעה דלא יהיה עוד מלך כיון דהוו עבדיו משתחוים למשה, והשתחויה לא יהיה אלא משום דמשים להם למלך ומינה היו מורדים בפרעה ומאי אימת המלך הוי זה, אם באולי יאמר אדם כך למלך אחד ודאי דחייב מיתה אף על פי שלא יאמר לו בהדיא למלך אתה תשתחוה לי וכמו שלא אמר משה לפרעה, ואם כן ליכא ראיה כל כך, ומשום הכי קאמר ר' יוחנן מהכא שנאמר ויד ה' אל אליהו וכו' וירץ לפני אחאב משום כבודו, ודייקא נמי בדברי ר' יוחנן דאמר מהכא, לאפוקי אתא ראיה דר' ינאי ומטעם האמור[12]:

שם ועלהו לתרופה רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר להתיר פה שלמעלה, וחד אמר להתיר פה שלמטה, איתמר חזקיה אמר להתיר פה אלמים, בר קפרא אמר להתיר פה עקרות, ע"כ. כבר פירש רש"י דחזקיה ובר קפרא מפרשא מילתייהו טפי והיא היא, וכאן לא שייך לומר לימא כתנאי דלאו דינא היא אלא דרשא בעלמא ופירוש הכתוב מר מפרש הכתוב להתיר פה וסתם פה הוא פה שלמעלה, ומר מפרש לתרופה מלשון בית התורף והוא פה שלמטה להתיר פה רחם של עקרות, וק"ל:

שם ואלו נאמר שתים מערכות שש המערכת ולא נאמר שתים עשרה הייתי אומר שלש של שש שש לכך נאמר שתים עשרה, ע"כ. איכא למידק יאמר קרא שתים מערכות לשש המערכת, ואנא ידענא דהוו שתים עשרה ולא ליכתוב שתים עשרה, וצריך לי ישוב:

שם ואילו נאמר שתים עשרה חלות ומערכות ולא נאמר שתים ושש, הייתי אומר שלשה של ארבע ארבע, לכך נאמר שתים ושש, ע"כ. הרב חק נתן כתב, ואם תאמר איך אפשר שלא יאמר שש, הא אמרינן לעיל אם לא נאמר שש הייתי אומר אחת של ארבע ואחת של שמנה. ויש לומר דלא אמרינן הכי אלא אם נאמר שתים דאז הוה אמינא דהתורה קפיד שיהיו שתים מערכות, אבל לא קפיד אשווין דאף אם לא יהיו שוין לית לן בה, אבל השתא דלא כתיב שתים אלא מערכות סתם משמע דקפיד שיהיו שוין, ואם כן אף דלא כתיב שש ידעינן דלא עבדינן אחת של ד' ואחת של שמנה. וכי תימא אכתי קשה דיאמר שתים עשרה חלות ושש המערכת ולא יאמר שתי, ואנא [ידענא] דליכא אלא י"ב חלות ושש המערכת. ויש לומר דהוה אמינא דאיכא טפי משתי מערכות, והכי קאמר קרא שש המערכת רצה לומר דבעינן מערכה מהן תהיה בת שש, והשאר שלש שלש, לכך נאמר שתים דליכא אלא שתים, עכ"ל.

אמנם מה שדקדקתי (נדפוס הקודם) דיאמר קרא שתים מערכות לשש המערכת, לא מיתרצא בתירוצו דאז לא הייתי יכול לומר מהן תהיה בת שש והשאר

התוס' בזה. 12. ובעיון יעקב בזבחים קב. כתב דלכך לא יליף ר' יוחנן מפרעה, משום דלמאי דקאמרינן שם בגמ' איפוך דלר' יוחנן הקב"ה אמר למשה 'מלך הוא הסבר לו פנים', נמצא דהתם היה ציווי מיוחד מהקב"ה לכבד את פרעה, ולכן אין להוכיח משם.

שלש שלש כדקאמר הרב ז"ל, דהא לשש המערכת הוה כתיב, ואכתי כינהומא קשיא לי אבי חינכי דאמאי לא כתיב הכי שתים מערכות לשש המערכת, ולא ליכתוב שתים עשרה, ועדיין צריך לי ישוב:

שם רבי לטעמיה דאמר על בסמוך דתניא וכו'. הרב הנזכר ז"ל הכריח דרבי סבר כר' מאיר דלעיל דאמר ארכו של שולחן י"ב טפחים הוה, דאי כר' יהודא סבירא ליה דארכו של שולחן היה עשרה טפחים, אם כן לא יש ריוח בין המערכות להניח הבזכין, אלא על כרחין כר' מאיר סבירא ליה, ודין הוא טעמא של הרמב"ם ז"ל שפסק כר' מאיר בפ"ג דהלכות בית הבחירה דין י"ב יעוין שם להרב כסף משנה שם, ועוד הביא ראיה אחריתי עיין שם. ועיין לעיל בגמ' בדף ס"ב ובדף (ע"ג)[13], ועיין בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז בדף לז ע"ב מהש"ס (ד"ה אמנם לאיתי), מה שפירשתי לשון הירושלמי בהאי פסוקא של וסכות על הארון וכו':

רש"י ד"ה בפרוכת, פרוכת היתה פרוסה בפתח בית קדשי הקדשים לצניעות בעלמא ולא משום מחיצה וכו'. עיין מה שכתבתי בספרי הקטן מדבר ציון ח"א במערכת וי"ו בענין וילון:

בא"ד וכי תימא לוקמה במקדש שני דהוה פרוכת, ליכא למימר דבמקדש שני לא הוה ארון ובדים דיאשיהו גנזו, ועוד דקרא במקדש ראשון כתיב, ע"כ. הרב ברכת הזבח מכאן הקשה לרב קטינא ביומא דף ד"ן ע"א דאמר בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגלין להן את הפרוכת וכו', ופריך במאי עסקינן אי נימא במקדש ראשון מי הוי פרוכת וכו', והקשה מר הא ודאי הוה פרוכת כדאיתא בברייתא לפנינו, והניחו בצ"ע. ושוב הביא דברי הרב כסף משנה בפ"ד דהלכות בית הבחירה דין ד' שכתב על דברי רבינו דהתם שאמר אבל במקדש ראשון לא היה שם [אלא] פרוכת [אחת], נראה דלמשכן קרוי מקדש ראשון דאלו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל, והקשה גם כן עליה דמהמקרא ומהש"ס ומפרש"י ומסברא, על כרחך היה פרוכת במקדש ראשון, והניחו בצ"ע. ועיין מה שתירץ הרב חק נתן בכל מכל כל:

תוס' ד"ה רואין אותו כאילו אינו, תימא הא אין שולחן מקדש יותר מי"ב טפחים ונמצא בזיכין למעלה מי"ב. ויש לומר כגון דמשקע ליה לשביעי עד שהוא בתוך השישי וכו'. מדבריהם נמי מוכח דסבירא להו דרבי כר' מאיר סבירא ליה דלעיל במתניתין דף צ"ו ע"א דארכו של שולחן י"ב טפחים הוה והיו קופלים הלחם טפחים מכאן וטפחים מכאן, ואז לא היה מקדש השולחן בגובה יותר מי"ב טפחים, ולהכי הקשו כאן דמאי פריך הש"ס והא איכא חציצה תיפוק ליה בלא חציצה אין השולחן מקדש לבזיכין שהן למעלה מי"ב, ותירצו מה שתירצו.

וראיתי בספר צאן קדשים שכתב דתוס' אזלו לשיטתייהו דכתבו לעיל דף צ"ו ע"א ד"ה והאיכא בזיכין וכו' דשולחן מקדש לבזיכין, אבל רש"י כתב לעיל דאין השולחן מקדש לבזיכין, משום הכי כתב רש"י הכא דפריך הא איכא חציצה, כן נראה לי כונתם. אבל עדיין יש לדקדק מנא להו להתוס' דפריך משום חציצה, דילמא באמת פריך כקושית התוס' והא בעינן על שיהא הבזיכין מונחים על הלחם ונמצא הבזיכים מונחים למעלה מי"ב ואין השולחן מקדש, ומשני דבאמת לא היה מונחים על הלחם רק בסמוך, וצ"ע לישב, עכ"ל.

ואחר המחילה רבתי אינו נראה דצריך עיון רב לישבו, משום דאי איתא הלבשת פירכת הש"ס כקושית התוס' וכמו שרוצה הוא ז"ל לפרש, לא הוה ליה למימר הש"ס והא בעינן ונתת על לחודיה, אלא הכי הוה ליה למיפרך והא בעינן ונתת על ושולחן אינו מקדשו, ומדלא פריך הכי שמע מינה דלא נחית הש"ס למיפרך ליה מכח דאין השולחן מקדשו אלא משום דבעינן על המערכת שש הבזיכין, דאפילו תימא דרואין אותו כאילו אינו סוף סוף כשמשים מערכת שביעי תו לא הוו הבזיכין על המערכת שש דחוצץ השביעי בין מערכה לבזיכין, ומשום הכי הקשו תוס' מאי איריא משום חציצה תיפוק לי דאינו מקדש יותר מי"ב טפחים, והכי הוה ליה למיפרך הש"ס, כן נראה לי כונתם ולתרץ קושייתיה בהורמנותיה.

אלא כשאני לעצמי קשיא לי דברי תוס' דהקשו הא אין שולחן מקדש יותר מי"ב טפחים, דמשמע דהבינו דרבי כר' מאיר סבירא ליה כאמור, הלא נוכל לומר גם כן כר' יהודא סבירא ליה, דעד שלא נודע סברתיה דסבירא ליה על בסמוך מצינן למימר הכי כמו הכי, אלא דאיהו סבירא ליה דרואין את העליונה כאילו אינה, ואם כן הכי הוה להו להקשות והא שולחן אינו מקדש יותר מי"ב טפחים לר' מאיר ויותר מט"ו טפחים לר' יהודה, ולמה החליטו ליקח כר' מאיר סברת רבי השתא דלא ידעינן מאי דסבירא ליה

13. ציון הדפים אינו ברור ולא מצאנו הכונה.

בפירושא דעל דקרא. ויש לומר בדוחק דנקטו כחדא מינייהו ולאו דוקא והוא הדין לאידך.

ברם אכתי קשיא לי מאי דפריך הש"ס והא בעינן ונתת על, דמאי פירכא היא וכי לאו מתניתין לפנינו (לעיל ל.) היא אבא שאול אומר שם היו נותנין שני בזיכין לבונה של לחם הפנים, אמרו לו והרי כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה, אמר להם הרי כבר נאמר ועליו מטה מנשה, ומדנפשיה יוכל גם כן למיפשט דרבי הכי סבירא ליה, ודוחק לי לומר דאין הכי נמי מדנפשיה גם כן הוה מצי לתרוצי, אלא דניחא ליה לשמוע שינויא אחריתי, וצריך לי ישוב יותר מרווח:

ע"ב

תנו רבנן עשרה שולחנות עשה שלמה המלך וכו', וכן תנו רבנן עשר מנורות עשה שלמה המלך וכו'. עיין לעיל בדף כ"ט (ע"ב) מה שכתבתי הטעם. ומאי דתנן בשקלים שלש עשרה שולחנות היו במקדש עיין בדברי המפרש במסכת תמיד דף ל"א סוף ע"ב ומשם באר"ה. ואם תיקשי היאך עשה שלמה עשרה שולחנות ועשרה מנורות הלא איכא בל תוסיף, דרחמנא אמר חדא לחודיה בשניהם, כבר הרב רבינו בחיי בפרשת תרומה הרגיש מזה ותירץ דעל פי קבלת משה רבינו עליו השלום היה דכשיבנה בית המקדש יעשה עשרה מכל אחד מינייהו, עיין שם. ותנא דמסייע ליה רבינו אפרים ז"ל דרימז פסוק כן עשה את המנורה בריש פרשת בהעלתך דכן גמטריא שבעים רמז לעשרה מנורות שעשה שלמה שבעה נרות לכל אחת, עשה גמטריא שלמה, והביא גם כן הרב נחל קדומים בריש פרשת בהעלתך עיין שם, אם כן הוי גלוי מן התורה דהוה מצי למעבד:

דף צ"ט ע"א

גמ' ולא היו מדליקין אלא בשל משה שנאמר את מנורת הזהב וכו'. ר' אלעזר בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין וכו', ובכולן היו מדליקין וכו'. ר' יוסי בר יהודא אומר לא היו מסדרין אלא על של משה, אלא מה אני מקיים ואת השולחנות אשר עליהם לחם הפנים זהב, אלו ג' שולחנות שהיו במקדש שנים שהיה באולם וכו'. ודאי ר' יוסי כתנא קמא דברייתא סבירא ליה דדוקא על שולחן של משה היו מסדרין לחם הפנים וכן מנורה של משה לחודיה היו מדליקין, ולא אתא אלא לפרש קרא דאת השלחנות שהביא ר' אלעזר בן שמוע ראיה לסברתיה שהוא סובר דעל כולם היו מסדרין פעם בזה פעם בזה, וקאמר דהני שלחנות דקאמר קרא היינו אחת בכניסתו ואחת ביציאתו ושפיר קא מפרשא לה. ואם תיקשי תינח קרא דאת השלחנות שפיר קא מפרש לה, אבל קרא את המנרות ונרותיהם לבערם כמשפט שהביא ממנה ר' אלעזר בן שמוע ראיה לסברתיה מה יפרש בה, כבר הרגיש מזה הרב חק נתן ותירץ דר' יוסי בן יהודא יפרש קרא דלבערם לא קאי אלא אנרות של מנורת משה[14].

ושוב הביא על דברי רש"י שפירש לפנינו בדברי ר' אלעזר בן שמוע שאמר על כולן היו מסדרין דרצה לומר פעמים בזה ופעמים בזה, דלא כתנא קמא ור' יוסי דסבירא להו דדוקא על שולחן של משה היו מסדרין לעולם, כתב משם מדרש תדשא שהביא הרב שלטי הגבורים שער אריה בפרק ל"א דאיתמר כך, אף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחילה אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים, ואחר כך היה מסדר על כולן שנאמר והשלחנות ועליהן לחם הפנים, ואף על פי שעשה שלמה עשר מנורות לא יהיה מבעיר תחלה אלא על של משה שנאמר ומנורת הזהב ונרותיה, ואחר כך היה מבעיר כולם שנאמר ואת המנורות ונורותיהם לבערם כמשפט, ע"כ, וממדרש זה החליט הרב הנזכר כר' אלעזר בן שמוע שהיו עורכין ערך לחם לפני ה' על האחד עשר שולחנות, וכן היו מדליקין האחד עשר מנורות ככתוב בדברי הימים, עיין שם.

ואנכי תולעת יעקב לא ידעתי איך הביא סיעתא למילתיה ממדרש תדשא הנזכר, דמאי אולמיה מדרש ההוא ממאי דאיתמר בירושלמי בשקלים סוף פ"ו (ה"ג) ומגמרתין דלפום פשטן של דברים מורה דבכל השולחנות היו מסדרין ובכל המנורות היו מדליקין, ואפילו הכי רש"י ז"ל מאור עינינו פירש דבריהם פעמים בזו פעמים בזו, וכונתו היה לשלול בין סברת תנא קמא שאמר דדוקא על משה היו מסדרין והיו מדליקין, ובין מה שנוכל לפרש כפשטן דבכולן היו מסדרין וכולן היו מדליקין. ותמהני מהרב חק נתן שהביא דבריו ומדרש ההיא, ולא השיגו דמשם אין

14. המחבר מביא דברי החק נתן על דברי ר' יוסי בר' יהודא, והיינו שהוא נוקט דלדעת החק נתן ס"ל לר' יוסי בר' יהודא גם במנורות כתנא קמא, וכן דעת החסדי דוד מנחות פי"א ה"ו. אך בעזרת כהנים מדות פ"ד מ"ז עג: ד"ה ובתוספתא, נקט דכל מה דמסכים ר' יוסי עם תנא קמא זה רק בשולחנות אבל במנורות מודה לר' אלעזר בן שמוע שהיו מדליקים בכולם, ולפי"ז לק"מ. ובאמת דהמעיין בדברי

ראיה דכמו שנפרש דברי ר׳ אליעזר בן (יעקב) [שמוע] לפנינו כמו שפירש רש״י ז״ל כך נפרש מדרש ההוא, וצריך לי עיון. וחזי הוית בירושלמי הנזכר דבמקום ר׳ אליעזר בן (יעקב) [שמוע] הביא ר׳ יוסי בר יהודא הפך ממאי דנשנית בברייתא שלפנינו, ושם הביא משם ר׳ יוסי בן יהודא דעל כל השלחנות היו מסדרין וכל המנורות היו מדליקין, מה שאינו כן לפנינו, עיין שם.

ובהא דמדליקין בשל משה עיין מה שכתבתי בקונטרסי הקטן מוצאי שבת דף רנ״ד (ע״א) [ע״ב][15] לתרץ קושית הרב עמר ז״ל להרמב״ם ז״ל:

שם ומנלן דאין מורידין דאמר קרא ויקם משה את המשכן, ומנלן דמעלין דאמר קרא את מחתות החטאים האלה וכו׳. כבר בספרי הקטן שבת של מי (כפ: ד״ה והפ דמעלין) דף מ״ו סוף ע״א כתבתי דרש״י ז״ל כתב שם כדאיתא הכא בגמרתין, אבל במסכת מגילה דף כ״ו (ע״פ ד״ה פנ) כתב בהפך משם התוספתא, דמפסוק ויקם משה את המשכן ילפינן דמעלין ומפסוק את מחתות החטאים ילפינן דאין מורידין, ותמהתי מאי האי שינויא. ובקונטרסי הקטן יעקב לחק סוף לימוד ב׳ באתי לידי ישוב במה שמצאתי בספר ארעא דרבנן מערכת מ״ם סי׳ שפ״ה דהעתיק גמרתין כדברי התוספתא דמשמע דהכי גרסינן הכא, וגם הרב תוספות יום טוב בשקלים פ״ו משנה ד׳ הביא כלישנא דתוספתא, ומשמע דהכי הוה גריס איהו גם כן לפנינו, מדלא הביא גמרתין אלא לשון התוספתא דהיא שורש הדברים. ועיין מה שכתבתי אחר זמן בהגהותי עלי חק בסוף ספרי הקטן אביר יעקב בקונטריס שומר שבת דף כ״ד ריש ע״א דאיצטריך תרי פסוקים דבחדא הוה סגי דכיון דהוה ילפינן חדא ממילא נשמע אחריתי, עיין מה שכתבתי שם בקונטרסי הנזכר יעקב לחק סוף לימוד ב׳:

שם אשר שברת ושמתם בארון תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון וכו׳. דרך אגב אמינא דהא דכתיב שתי פעמים בפרשת תרומה ונתת אל הארן את העדות אשר אתן אליך ואחר כך פעם אחרת ואל הארן תתן את העדות, בא לרמוז דמלבד הלוחות היה צריך להשים גם כן בתוכה שירת האזינו דכתיב ביה והיה לך לעד[16]:

שם מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו וכו׳. הרב צאן קדשים כתב דיש ליתן טעם לזה דקאמר מכאן לתלמיד חכם וכו׳ דאיתא מכח שבירת הלוחות נתהוה החשך השכחה מצד הקליפה, לפי זה אונס הוא לתלמיד חכם ששכח תלמודו, ומשום הכי קאמר ריש לקיש פעמים שביטולה של תורה זהו יסודו של תורה ויליף משבירת הלוחות, משום דאם לא נשתברו הלוחות לא היה שכחה ואם היה לומד פעם אחת לא היה צריך ללמוד יותר, ועכשיו שנשתברו ובא השכחה לעולם צריך ללמוד כמה פעמים עד דמונח בקופסא נמצא שביטולה של תורה פירוש ביטולה היינו שבירת הלוחות שעל ידי השבירה נתבטל הוא יסודה, ומשום הכי הסכים הקב״ה עם משה ואמר לו יישר כחך ששברת, עכ״ל:

שם סימן ביט״ל סר״ח ושכ״ח. הפשט הוא דנתן סימן לג׳ מימרות דריש לקיש הבאות אחר זה זו סמוך לזו. ונוכל לפרש גם כן דרך מוסר כך מי שביטל דברי תורה שלא ללמוד, סרח מעל וגדול עונו, וענשו גם כן דשוכח כל מה שלמד כדרך דאמרינן יום תעזבני יומים אעזבך, ומעין דוגמא ראיתי דפירש הרב למנצח לדוד. ועוד פירש פירוש אחר בדרך הסוד, עיין שם:

תוס׳ ד״ה כמה משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה וכו׳. עיין בספר שלטי הגבורים מהרב שער אריה בפרק ל״א הנזכר דהאריך בזה:

ד״ה מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון, בפרק קמא דבבא בתרא אמרינן והלוחות וכו׳, ובירושלמי דשקלים וכו׳. עיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים מה שכתבו ז״ל:

ע״ב

תוס׳ ד״ה יכול אפילו מחמת אונסו, משנה היא במסכת אבות (פ״ג), עכ״ל. נראה כונתם דבאו לרמוז דבאבות לא נשנית כך כמו שהוא לפנינו דהתם תני ר׳ דוסתאי בר ינאי משם ר׳ מאיר יכול אפילו תקפה עליו

החק נתן יראה דאיהו לא קאי כלל אדברי ר׳ יוסי רק אדברי תנא קמא גופיה, ואם כן יש לומר דאיהו גם כן סובר כהעזרת כהנים דלא ס״ל לר׳ יוסי בן יהודא כתנא קמא רק בשולחנות ולא במנורות.

15. נדפס בסוף הספר שבת של מי מהדורת ליוורנו, במהדורות המאוחרות נדפס זה בתוך הספר שבת של מי (שבת כב: ד״ה הן).

16. צ״ב שלא הזכיר דברי רש״י שכתב שם ׳לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות. ויש לומר שבא ללמד, שבעודו ארון לבדו בלא כפרת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפרת עליו׳, עכ״ל. וכעין זה ביאר האבן עזרא. וע״ע ברמב״ן שביאר שהפסוק בא לבאר צורך הכרובים, וקאמר שהם נמצאים שם בגלל שאל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך, וממילא המקום שם הוא כמו כסא הכבוד. ובלקח טוב משמע שמבאר דבא לרמוז שגם שברי לוחות היו מונחין בארון. ועיין עוד בבכור שור ובחזקוני מש״כ בזה.

משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך, ולא כמו הכא דיליף מתיבת רק ומקרא דפן יסורו לאונסו אליבא דרב נחמן. וחוץ מדבריהם קשה לרב נחמן דאמר בשלשה לאוין אמאי לא חשיב ארבעה לאוין, כיון דחשיב השמר ושמור לשנים הוה ליה למיחשב נמי פן פן שתי פעמים פן תשכח ופן יסורו, וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן ותירץ בדוחק דסבר פן יסורו לא אתא לאזהורי, אלא דאתא לפרושי באיזה אמרתי דעובר בשלשה לאוין במי שמסירם מלבו, והכי קאמר קרא ופן רוצה לומר באיזה אמרתי שעובר בפן אלא במי שמסירם מלבו:

ד"ה אחד של כסף, ברוב ספרים גרסינן של שיש, וכן מוכח במסכת שקלים וכו' ואמרינן בגמ' תני של כסף היו (*כצ"ל), ר' אחא ור' מישא ומטו בה משום רב שמואל בר רב יצחק לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח לא בדין תני זה אחד מן הניסים וכו', ר' יהושע בן לוי אומר אין מזכירין מעשה ניסים, משמע דכולה סוגיא אשולחנות של אולם קיימא דמיוחדים ללחם ולא אשולחנות דבית המטבחים ולא אשולחנות דבמערבו של כבש המיוחדים לאיברים, כצ"ל, עכ"ל. וביאור דבריהם דהוכיחו מגמרא ירושלמי דשתי שולחנות שהיו באולם אחד של שיש ואחד של זהב היו, לא אחד של כסף ואחד של זהב, ושפיר גרסינן ברוב הספרים במתניתין דידן אחד של שיש וכו', דאמרינן התם תני של כסף היה ופליג עליה רב שמואל בר רב יצחק לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח, ואם היה של כסף מאי נס הוה מאי דאמרינן זה אחד מן הניסים שהיו במקדש שכשם שהיו מניחין אותו חם כך מוצאין אותו חם, אלא ודאי של שיש היה שמקרר ובזה היה מכיר הנס שהיו מניחין חם, ומשמע מהאי משא ומתן דעל אשולחנות שבאולם שעליהם היו מניחים לחם הפנים לשעה מיירי, ולא אשולחנות דבית המטבחיים ולא אשולחנות דבמערבו של כבש דמיוחדים לאיברים, דהא שולחן שני של כסף שהיה במערבו של כבש היה מיוחד לכלי שרת, וכן סיים הרב צאן קדשים, והכי איתא בתמיד פרק לא היו כופתין וכו' דף ל"א ע"ב, עיין שם:

בא"ד ומיהו בכל הספרים כתוב במשנה ובמסכת תמיד אחד של כסף ואחד של זהב בשולחנות של אולם, ואין לדחות דרצה לומר דכי היכי דאיכא נס אלחם הכי נמי אאברים, דאם כן הוה ליה לאתויי מתניתין דמסכת אבות לא הסריח בשר קדש מעולם, עכ"ל. וכונתם דאין לדחות ולומר דלעולם ברייתא דשקלים לא פליג אתמיד וגרסינן שפיר אחד של כסף בשולחנות של אולם במתניתין דידן, ומאי דאיתמר שם בירושלמי קאי לשולחנות של מערבו של כסף המיוחדים לאיברים, ובתחילה אמרה תני של כסף היה ועל זה אמר רב שמואל לית כאן של כסף מפני שהוא מרתיח לאיברים, והכי קאמר דכי היכי דאיכא נס ללחם הכי נמי הוה נס לאיברים ואם היו מניחים בשל כסף היו גורמים בידים להסריח, ואם כן הכי הוה ליה למימר שם ולאתויי מתניתין לא הסריח בשר קודש מעולם, ומדלא הביא זה אלא הנס דלחם הפנים כסידורו חם כך סילוקו חם שמע מינה דקאי אשולחנות של אולם ולא אשולחנות דבמערבו של כבש דמניחים איברים, ועיין בספר ברכת הזבח ובספר צאן קדשים:

בא"ד ובקונטרים משמע כגירסא במתניתין דהכא של שיש, ובגמ' בברייתא של כסף, ופירש שם וכו'. דברים הללו אינם מובנים דמאי דכתבו דבמתניתין שלפנינו גריס של שיש כך חזינן, אמנם מה שכתבו דבגמ' בברייתא גריס של כסף ופירש שם וכו' ברייתא דשקלים היא, היכן חזינן הא דלעיל בעמוד א' על ברייתא דאחד של כסף וכו' פירש רש"י והאי דקרי הכא כסף ובמתניתין שיש משום דשיש לבן ככסף עיין שם, כי לכן נראה לי טעמא להגהת הרב צאן קדשים שהגיה כך, ובקונטרס משמע כגירסא במתניתין דהכא של שיש, ובתמיד בברייתא דברי הכל של כסף פירש שם בקונטרס דהאי דקרי לה בברייתא כסף היא ברייתא דשקלים ופלוגתא דתנאי היא, עכ"ל. אמנם עינינו אינם רואים דברי רש"י בתמיד כי אין לנו רק דברי המפרש, ואיהו לא כתב כלום מזה, ועוד אם איתא דבדברי רש"י בתמיד היה כתוב כך, והיה להתוס' לפניהם בהגהתו, תמה תמה יקרא למה לא כתב רש"י ז"ל כמו שכתב לעיל והא דקרי בברייתא כסף וכו' משום דשיש לבן ככסף:

בא"ד והא דפריך במסכת תמיד מכדי אין עניות במקום עשירות וכו', ומשני ר' שמואל בר ר' יצחק מפני שמרתיח, אכולהו פריך וכו'. הרב הנזכר פירש דבריהם אכולהו פריך אשולחנות דבית המטבחים ואשולחן דבמערבו של כבש, אבל של אולם של כסף היה, עכ"ל. לא הבנתי סיום פירושו שכתב אבל של אולם של כסף היה, דאחר המחילה רבתי לא אתיא שפיר מה שסיימו תוס' אחר כך, ור' שמעון בר רבי יצחק לטעמיה דחייש להכי במסכת שקלים, אלא בהורמנותיה נראה לומר בהפך אבל של אולם של שיש היה, ובהכי ניחא לומר דלטעמיה אזיל דחייש כדאיתא בירושלמי בשקלים.

וכונתם בהא דסיימו והא דפריך במסכת תמיד וכו׳, נראה לי לעניות דעתי לפרש כך דבתר דהכריחו דניחא טפי לגרוס בשולחנות של אולם כגירסת מתניתין אחד של שיש ואחד של זהב, כתבו דמאי דפריך התם לניעבדינהו דכספא ודהבא, פריך לכולהו בין לשולחנות דאולם ובין לשאר שולחנות, ומשני ר׳ שמואל בר רבי יצחק מפני שמרתיח וקאי לכולהו, ולשיטתיה אזיל דכך סבירא ליה טעמא בשולחן האולם שהיו מניחין לחם הפנים וכדאיתא בשקלים.

וכפי דברי הרב ז״ל הנזכר נראה כונתם דהרגישו תוס׳ במאי דכתבו והא דפריך וכו׳ הוא לפי מאי דסיימו משם רש״י דפלוגתא דתנאי היא, ואיכא מאן דסבירא ליה דשולחנות של אולם שהיו מניחין לחם הפנים של כסף היו, ולכן אמרו דמאי דפריך שם בתמיד לא קאי לאותן שולחנות אלא לשאר שולחנות דבית המטבחים ושבמערבו של כבש, והמעיין יבחר ויקרב. ועיין בספר באר שבע בתוספותיו על מסכת תמיד בין בפ״ד (לח: מדפי הס״ס) ד״ה ובאולם ובין בפ״ה (לג. מדפי הס״ס) ד״ה נטל מחתת הכסף וכו׳:

רש״י ד״ה (ואלו מניחין) [אף זה היה תמיד] וכו׳, אלא שלא ילין לילה אחד בלא לחם, עכ״ל. כבר בספרי הקטן נזיר שמשון הבאתי על משנה זו מה שכתב הרב פני דוד בפרשת תצוה משם רבינו ישעיה, ותמהתי עליו דלא הרגיש שרבינו ישעיה היה לו גירסא אחרת ברש״י בחומש שלא כגרסתינו, דלפום גירסתנו ניחא דבריו ושפכי דברי קדשו כמו שכתב במתניתין דידן ובשמעתין, עיין שם[17]:

מתניתין חל להיות בערב שבת שעיר של יום הכפורים נאכל לערב. עיין מה שכתבתי שם בספרי הקטן הנזכר (נזיר שמשון):

גמ׳ שאל בן דמה בן אחותו של ר׳ ישמעאל את ר׳ ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר תורה הזה וכו׳ צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית וכו׳. כבר בקונטרסי הקטן לקט שכחה הנדפס בסוף ספרי הקטן מתת אלקים (פרכות לה:) סי׳ כ״א הרגשתי מה שהרגישו האחרונים זלה״ה מהכא לברכות דף ל״ה, דמיחלפא שיטתא דר׳ ישמעאל מהכא להתם, ובאתי לידי ישוב נכון דתרי ר׳ ישמעאל הוו, והוכחתי דברי מהגמרא ירושלמי ריש מסכת פאה ומדברי תוס׳ דלעיל דף ס״ד, לך נא וראה כל הכתוב לחיים. ומרבי שמעון בן יוחאי לרבי שמעון בר יוחאי ממקום למקום עיין בספריהם הקדושים, ואחרון חביב מה שכתב הרב חק נתן, עיין שם:

שם אמר חזקיה מאי דכתיב ואף הסיתך מפי צר רחב וכו׳, מדת בשר ודם מסית את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה, והקב״ה מסית את האדם מדרכי מיתה לדרכי חיים, ע״כ. כבר בקונטרסי הקטן הנזכר (לקט שכחה) סי׳ כ״ו הרגשתי ממאי דאמרינן התם בברכות דף ס״ב ע״ב על פסוק אם ה׳ הסיתך בי ירח מנחה, דאמר ר׳ אלעזר אמר ליה הקב״ה לדוד מסית קרית לי וכו׳, ואם כן איך הכא אמר חזקיה בהאי לישנא הקב״ה מסית את האדם וכו׳, ותירצתי בחילוק נכון מטובה לרעה דהתם דברי דוד היה הסתה לרעה דהיה מסית לשאול לרדפו ולהרגו, מה שאין כן הכא בדברי חזקיה דמה שמסית הקב״ה לאדם לטובה היא, וק״ל, עיין שם:

דף ק׳ ע״א

מתניתין סידר את הלחם ואת הבזיכין לאחר השבת פסולה כיצד יעשה וכו׳. כבר הרב תוספות יום טוב האריך טובה בהאי בבא אי גרסינן פסולה או לא, והביא דברי הרמב״ם בפ״ה דהלכות תמידין ומוספין ומה שכתב עליה מרן הכ״מ ופלפל על דבריו, עיין שם וגם בנושא כליו:

רש״י ד״ה לאחר שבת, למחר, עכ״ל. לא ידעתי מאי אתא לאשמועינן ולמאי איצטריך לפרש הא. ואפשר דהרגיש רש״י בלישנא דמתניתין דתני בהאי בבא לאחר השבת, דלא יצודק האי לישנא כי אם הוה ליה למיתני כך סידר את הלחם ואת הבזיכין באמצע השבוע והקטיר את הבזיכין בשבת וכו׳, כיון דשוה דינם בכל יום שסדרו חוץ משבת איכא תיקונה להניחה לשבת הבאה, לכך פירש רש״י ז״ל למחר כלומר לחידושא נקט כהאי לישנא והוא כפשטא למחר שהוא יום ראשון, לאשמועינן דאפילו דסדרו ביום ראשון לא מיפסיל בלינה למוצאי שבת, וכל שכן

17. רבינו ישעיה הביא בשם רש״י שכשם ש׳תמיד׳ הכתוב במנורה היינו מלילה ללילה כן ׳תמיד׳ הכתוב בלחם הפנים מתפרש משבת לשבת, והקשה על זה דתמיד דלחם הפנים ממש הוא דקאי מלפני ה׳, וכמו דאמרינן כאן ארבעה כהנים היו וכו׳. והפני דוד הביאו ולא העיר עליו כלום, ותמה המחבר שהיה לו להעיר דברש״י שלפנינו גרסינן כן, כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה אומר (במדבר כח, ו) עולת תמיד, ואינה אלא מיום ליום, וכן במנחת חביתין נאמר (ויקרא ו יג) תמיד, ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב, אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא, עכ״ל. ולפי״ז כונת רש״י היא להיפך דלגבי לחם הפנים ה׳תמיד׳ היינו כפשוטו שיהא ממש כל הזמן, וממילא לא קשיא מידי מהמשנה.

אם סידרו בשאר ימים דלא נפסל בלינה למוצאי שבת כיון דלא היה שם כל כך ימים כדי למיפסל בלינה במוצאי שבת, ודוק:

גמ׳ תנן התם וכו׳ מתתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח וכו׳. הרב פתח עינים הרגיש להרב מקום שמואל בסוף סי׳ צ״ז במה שכתב דאשתמיט להרב עזריאל דשם מתתיה נזכר גם כן בשקלים, ולאו דוקא בפרק אלו טרפות לחודיה, והוא משיג דאישתמיט גם כן מיניה מתניתין דיומא פ״ב המובא לפנינו, עיין שם. ואני בעניי בספרי הקטן נזיר שמשון בפ״ה ממסכת שקלים מ״א הלצתי בעד הרבנים זלה״ה בין להרב עזריאל ז״ל ובין להרב מקום שמואל ז״ל, להרב מקום שמואל אמינא דכונתו היה להשיג למאי דאמר הרב עזריאל דלא נזכר שם מתתיה כי אם בש״ס, וקאמר איהו דנזכר נמי במשנה ולא בש״ס לחודיה, ולדוגמא הביא ההיא דשקלים והוא הדין יומא שהוא לפנינו, ולרב עזריאל אתרץ דגירסתא היה בפרק אלו טרפות דף ס״ז ע״א מתתיהו בוא״ו כאשר נראה מתוך דבריו, וקאמר דכמוהו לא נמצא במקומות אחרות לא במשנה ולא בגמ׳, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אמר לחן הממונה, ביומא פירש בקונטרס דממונה הוא הסגן, וקשה דאם כן הוה ליה למיחשביה בהדיה דברים דחשיב בירושלמי וכו׳. ושמא היה ממונה על הפייסות דמיקרי ממונה סתם וכו׳, עכ״ל. כבר בספרי הקטן הנזכר (מזיר שמשון) בפ״ג דמסכת יומא מ״א הבאתי הא דכתבו תוס׳ דממונה לאו היינו סגן אלא ממונה אחר, והקשיתי עלייהו דגמרא ערוכה היא בסנהדרין דף י״ט ע״א אמר רב פפא שמע מינה תלת שמע מינה היינו סגן היינו ממונה, וכן כתב הרמב״ם בפי״ד דהלכות כלי המקדש דין י״ו. וכן ראיתי דתמה עליהם הרב לחם שמים וסלקא דבריהם בקושיא עיין שם, גם אשו״ר בספרי הקטן הנזכר בריש (פ״ו) [פ״ז] דתמיד (ד״ה תוספות יום טוב שהוא):

ד״ה אלא אפילו עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה, רבותא היא מהני אף על גב דלאו בכלל ביום זבחיכם נינהו, קא משמע לן וכו׳, ומשום קודם תמיד לא נפסלה וכו׳ ומשום פסול לינה נמי לא דלאלתר שורפו אפילו קודם עמוד השחר. ומיהו אי אפשר לומר כן דהא פריך וכו׳. אם תרצה להבין דבריהם שלפנינו על בוריים צריך בתחילה לראות מה שכתבו ביומא בדף כ״ט ע״ב ד״ה נהדריה ונקמציה ביממא וכו׳, ומשם בארה. והתם הקשו מנליה דמקדשי שלא בזמנו הא לא קתני אלא נקמצה, ונימא דהקטיר הקומץ בלילה ולהכי תצא לבית השריפה, ותירצו דאי אמרינן כך דהקטיר קומצה איפכא הוה ליה למימר אלא אפילו מנחה שנקמצה ועולת העוף שנמלקה, דטפי פשיטא לן דהקטרת קומץ ביום ממליקה דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה וכו׳, וכתיב בתריה ביום צותו להקריב וכו׳, ומדלא קאמר הכי אלא עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה משמע שפיר שלא הקטיר אותה עיין שם, ומעתה זו היא כונתם הכא (דהני) [דתני] עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה בלילה רבותא הוא דאף על גב דלאו בכלל ביום זבחכם נינהו אפילו הכי מיפסלו, ונפקו מקרא דביום צוותו, דלא מצית אמרת דטעמא דמיפסל משום דעבדו להו קודם התמיד של שחר, דאילו מהא לא מיפסלו דמאי דבעינן דהתמיד יקדים לכל דבר הוא למצוה דוקא ולא ליפסל אם הקדים ליה קרבן אחר, מה תאמר משום לינה מן הקומץ עד היום, ליתא דנימא דתכף שקמצה הקטירה והכי מיירי ברייתא דתני אבוה דר׳ אבין, אלא ודאי משום שעשאם בלילה.

שוב כתבו ומיהו אי אפשר לומר כן דהא פריך וכו׳, כלומר אי אפשר לומר כן דקמץ והקטיר גם כן, וליכא פסול לינה אלא משום שעשאם בלילה כאמור, דאי איתא דהקטיר גם כן הקומץ מאי פריך אחר כך ניהדר קומץ לדוכתיה ונקמציה ביממא ומשני כלי שרת מקדשין שלא בזמנן ומיפסיל משום לינה, הלא ליכא תו בעולם, אלא ודאי איכא ולא מיפסל משום דקמץ בלילה אלא משום דקדשו הכלי ונפסל בלינה, ולא מצינן לשרוף אותה עד שתעבור צורתה דהיינו עד שיעלה עמוד השחר שיפסלו בלינה דאפילו אם הניחו המנחה בכלי שרת בלילה קידשה ונפסלה בלינה, ולאו דוקא נקמצה אלא אפילו לא נקמצה נמי שוין הן כדאמרינן במעילה דף ח׳, ועיין שם בתוס׳ ביומא דתירצו קושיא זו וחילקו בין נקמצה ללא נקמצה:

ע״ב

רש״י ד״ה כי מטי לילה דבי שמשי וכו׳, וליפסול בליל שישי משום סידור לילה ולשחרית נפסל בלינה שהרי עומד שם שבעה ימים שלמים. כן הגיה הרב צאן קדשים[18], וכן הוא ברש״י ביומא דף כ״ט ע״ב:

תוס׳ ד״ה כמי שסידרו הקוף, הא דאמרינן בסוף לולב וערבה דלא היה ממלא במקודשת משום פסול לינה וכו׳, שאני התם דלא בעי כהן בבגדי כהונה במילוי, עכ״ל. כן כתבו בסוף פרק לולב וערבה דף ן׳ ע״א, ופירושו דזר

18. וכן הוא בכתב יד (הגהות וציונים מהדו׳ עוז והדר).

נמי כשר למילוי. ונראה לי לתרץ גם כן תירוץ אחר בתורתם שכתבו ביומא דף כ"ט סוף ע"ב ד"ה כמי שסידרו הקוף, עיין שם. ועיין גם כן בתוס' חדשים שנדפסו מחדש במסכת יומא דף כ"ד ע"א דמתרצו עוד בענין אחר כפי אשר ציין הרב צאן קדשים, ואנכי לא ראיתיו:

מתניתין לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה ולא יותר על אחד עשר וכו'. כבר פלפלתי פלפלת כל שהוא בספרי הקטן שבת של מי דף רמ"ב (קמח:) בענין אכילת לחם הפנים אי הוה צריך לאכול דוקא כולו ביום השבת או אפילו הוה מצי לאכלו במוצאי שבת, והוספתי גם כן תוספת כל דהו בקונטרס שומר שבת דף כ"א ע"א בסוף ספרי הקטן אביר יעקב, עיין במקומם[19]:

גמ' אמר רבינא לדברי האומר וכו'. בביצה דף ך' ע"ב איתמר הא משם רב הונא עיין שם:

תוס' ד"ה שני ימים טובים של ראש השנה וכו'. ומיהו קשה היכי חייל יום הכפורים באחד בשבת וכו' וקתני רישא אין פוחתין מששה חדשים וכו'. עיין בתוספות יום טוב במשנה שלפניה ד"ה חל להיות בערב שבת ובמשנה דידן ד"ה שני ימים של ראש השנה, דהקשו להתוס' מאי קשיא להו טפי על פירושם מעל המשנה עצמה מרבן שמעון בן גמליאל דאמר אינו דוחה את יום צום, ועיין מה שכתב עליה הרב ברכת הזבח, ומה שהליץ בעד הרב תוספות יום טוב הרב צאן קדשים:

ד"ה ואינו דוחה את יום צום, בפרק אלו עוברין (דף מ"ז) **פריך מהכא דשתי הלחם מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, והכא קתני ואפילו יום טוב ביום טוב לא עבדי וכו'.** כצ"ל, והכונה היא דהתם פריך מרישא דמתניתין דידן דתני שתי הלחם נאכלות וכו', למאן דאמר התם דצורכי שבת עושין מדאורייתא ביום טוב, ומשני התם לכם ולא לגבוה, וכן גזר אלקים חיים:

הדרן עלך פרק י"א שתי הלחם אחת אחת נילושות:

והכהן היה מניפות ומגישות:

פרק י"ב המנחות והנסכים

מתניתין המנחות והנסכים וכו'. דקדק הרב שושנים לדוד הא דתני המנחות ולא כל המנחות משום דרימז מנחות הידועות דהיינו המחוברות שבהם, בהנך דוקא שנטמאו לאפוקי מנחת חוטא ואפילו טהורה יש לה פדיון כדאיתא בגמ'.

שוב הקשה על הרמב"ם שכתב בפ"ו דהלכות איסורי מזבח כל הנסכים שנטמאו עושה להן מערכה בפני עצמן ושורפן במזבח, דמנא ליה לרבינו הא דשורפו על המזבח, עיין שם דהניחו בקושיא:

גמ' משקידשו בכלי אין להם פדיון, פשיטא. כצ"ל[1]:

תוס' ד"ה המנחות והנסכים שניטמאו, בגמ' פליגי אי נטמאו דוקא או אפילו טהורין, עכ"ל. לכאורה קשה מאי אתו לאשמועינן מילתא דכל העיני בשר לו קא חזי. ואפשר לומר דאתו לאשמועינן דלא תידוק מלישנא דמתניתין דדוקא ניטמאו עד שלא קידשו בכלי יש להם פדיון אבל טהורין אין להם פדיון, דבגמ' איכא פלוגתא ושמואל סבירא ליה דניטמאו דקתני לאו דוקא, ואגב סיפא קתני לה, ודוק:

ד"ה העופות, בשקדם הקדישן למומן מיירי, אבל קדם מומן להקדישן נפדין כדתניא בתוספתא וכו'. כתב הרב צאן קדשים דהתוספות סבירא ליה הא דקתני העופות שנטמאו היינו שנעשו בעל מום מחוסר אבר דאין תמות וזכרות בעופות, אבל טומאה לא שייך בעופות דאי בעלי חיים אין מקבלין טומאה, ואי לאחר שנמלקו דינו בשריפה כנותר וטמא מוקדשין. והרב תוספות יום טוב דחק לפרש דלענין טומאה נמי נשנו, ולאחר מליקה כיון שאינה באה לכלי שרת לא הוי כבהמה שחוטה, ודוחק הוא, עכ"ל:

בא"ד ואפילו בעל מום מעיקרו וכו'. הקשה הרב הנזכר דהא התם משמע דלוי לא קאי אלא אפילו בעל מום מעיקרו בכלל העמדה והערכה ומכל שכן בשקדם הקדשן למומן ותרוייהו איתא להו פדיון, והכא במתניתין מיירי בשקדם קדושת הגוף כשהן חיין למזבח, וכן כתבו תוס' התם כדמסיק לקמן, וצ"ע, עכ"ל. וכן הקשיתי בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר בדף ל"ג ע"א מהש"ס בדברי תוס' ד"ה אפילו חיה ואפילו עוף שכתבו כגון שמתפיס

19. ועיין עוד במה שכתב בזה המחבר לעיל יג: ד"ה שחט שני כבשים וצה. ד"ה איך שיהיה.
1. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות ח והצאן קדשים.

תרנגולין לבדק הבית, והא דאמרינן במנחות אין לעופות פדיון הני מילי בשקדשה קדושת הגוף, ומשמע דדבריהם אינם כדברי רש״י דרש״י פירש לקדשי מזבח והם פירשו לקדשי בדק הבית, וכן אינם כדבריהם דהכא דכתבו דעופות דקתני וכו׳, עיין שם:

ד״ה וכלי שרת, לר׳ נחמיה וכו׳ ואשכחן לרבנן נמי דאין מועל אחר מועל דמדרבנן אין נפדין, עכ״ל. כלומר אפילו לרבנן דקאמר התם אין מועל אחר מועל, אפילו הכי הא דקתני במתניתין אין נפדין שפיר קתני דהיינו מדרבנן אין להם פדיון, וכן פירש הרב הנזכר:

דף ק״א ע״א

גמ׳ לאו אמרת התם כיון דלא שכיחי לא מיפרקי הכא נמי כיון דשכיחי מומין דפסלי בבהמה דאפילו בדוקין שבעין נמי פסלי הלכך לא שכיחי. פירוש כיון דאמר שמואל דטעמא דעצים ולבונה וכלי שרת אין להם פדיון משום דלא שכיח, הכא נמי המתפיס תמימים לבדק הבית דתני הברייתא אין פודין, קאמר שמואל דטעמא הוא משום דלא שכיח למצוא בהמה תמימה נקיה ומשופה אפילו (מבדוקין) [ממום בדוקין] שבעין דפסלי בבהמה ולא בעופות, וכיון שבא לבדק הבית אין פודין אותה, אבל לעולם מצד עצמה הוה מצי לפדות אותה, וק״ל:

רש״י ד״ה (חוץ ממנחת חוטא) [מחטאתו על חטאתו] וכו׳, ודרשינן בתורת כהנים דלהכי כתיב מחטאתו וכו׳. כצ״ל[2]:

תוס׳ ד״ה אף על גב דנטמאו כטהורים דמי, מדלא קאמר טהורים וכו׳, ותימא דבפרק כל הפסולין אמרינן והאמר מר והבשר וכו׳, הכא במאי עסקינן כגון שקידשו בכלי, עכ״ל. והכונה היא כמו שפירש הרב צאן קדשים דמשמע דוקא שקדשו בכלי דהוי כמי שקרבו כל מתיריו, וכל שאין לו מתירים משקדש בכלי חייב משום טומאה, דילפינן בזבחים דף מה ע״ב מקרא דכתיב אשר הם מקדישים משמע דוקא משהוקדשו אבל קודם שהוקדשו בכלי שני אפילו איסור דאורייתא ליכא, והכא משמע אפילו קודם שהוקדשו מקבלים טומאה. ובזה נדחה מה שכתב הרב בעל ברכת הזבח דשמא איסורא דאורייתא איכא אף על גב שאינו לוקה קודם שקדשה בכלי שני, ומיישב בדוחק עיין שם, עכ״ל:

בא״ד אף על גב דבפרק הקומץ רבה אמר שהקומץ והשירים הכל למזבח וכו׳. פירש הרב הנזכר ומה קמיצה שייך בעצים, אפילו הכי הוי דבר שיש לו מתירים כמו שכתבו תוס׳ לעיל ד״ה לדרבי וכו׳, ועל כרחין הך סוגיא דכל הפסולים דלא כרבי היא, עכ״ל:

בא״ד השואל קרדום מחבירו ובקע בו ובא חבירו ובקע בו כולן מעלו. כצ״ל:

בא״ד מותר לבקע בו לכתחילה. כצ״ל:

בא״ד והא דאמר בהשואל המשאיל קרדום וכו׳ וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה משמע דיצא לחולין מיהו נראה אף על פי שעדיין הקדש מעורב בו וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים הנזכר, ועיין בספר חק נתן שפירש דבריהם:

ע״ב

גמ׳ אי הכי בשר בחלב נמי וכו׳. האי קושיא לר׳ יוחנן קאי כדחזינן בבכורות דף ט׳ ע״ב, והכי קשיא ליה בשלמא אי הוה אמרת טעמא דר׳ שמעון משום דסבירא ליה דבכולהו לא היה להם שעת הכושר משום דבהמה בחיים בחזקת איסור עומדת וכשאירעו להם הני כולהו נאסרו, היה ניחא ברייתא דמסיים למיתני ומודה ר׳ שמעון וכו׳ הואיל והיתה לו שעת הכושר, אבל השתא דאמרת טעמא אחריתי לר׳ שמעון באחריני, קשה דבשר בחלב נמי תיפוק ליה דאוכל (שאי) [ש]אתה יכול להאכילו לאחרים, ודוק. ועיין בדברי רש״י ובתוס׳ ד״ה פיגל במנחה לר׳ שמעון, ומה שאכתוב שם בדבריהם בעזרת השם:

שם הניחא להך לישנא דאמר ר׳ הושעיא טמאין נפדין טהורין אין נפדין שפיר, אלא להך לישנא דאמר אפילו טהורין נפדין ליפריקינה וכו׳. קשיא לי קצת מאי קושיא היא זו, אימא להך לישנא דר׳ אושעיא איהו סבירא ליה הכי דטהורין נפדין, אבל ר׳ שמעון לא סבירא ליה הכי אלא דאין נפדין, ור׳ אושעיא מאי דאמר לר׳ שמעון אמר כדקאמר שמעתי פגול במנחה לר׳ שמעון וכו׳, ולא גילה סברתיה היאך סובר ומאי פריך, ויש ליישב בדוחק:

שם והא פיגול וכו׳. צריך למחוק תיבת והא דכולה ברייתא היא, וכמו שכתב הרב צאן קדשים, ודלא כהרב ברכת הזבח:

שם והא לן לפני זריקה וכו׳. כתב הרב חק נתן דקושיא זו אין לה קישור דהא בלא ר׳ אושעיא נמי איכא למיפרך דר׳ שמעון אדר׳ שמעון, דגבי פרה אשכחן לר׳ שמעון דסבר דמטמאה טומאת אוכלין, אלמא דסבירא ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי,

2. כן הגיה הצאן קדשים, ובשיטה מקובצת אות יד ובהגרי״פ הגיהו ׳ודרשינן בפרק בתרא דכריתות׳.

והכא קאמר לן לפני זריקה אינו מטמא טומאת אוכלין אלמא לא אמרינן כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכן משמע מפירוש רש"י ז"ל לקמן דקושיא זו אין לה קישור, עכ"ל. והוא לקמן בדף ק"ב ע"א ד"ה לן ממש, עיין שם[3]:

רש"י ד"ה ופטר חמור ששחטו לנכרי וכו', ומפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות. לשון אחר אפילו היה נבילה מטמא טומאת אוכלין, וכגון דאיכא פחות מכזית דלא חזי לטומאת נבילות ומצטרף לפחות מכביצה אוכלין להשלימו לכביצה. כן הגיה הרב צאן קדשים ואמר דכאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר כולן אין מטמאין הואיל ואסורין בהנאה, ופטר חמור אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה דקדוש בבכורה הוא, וכן הוא דברי רש"י בבכורות דף ט' ע"ב, עכ"ל:

ד"ה הואיל והיתה לו שעת הכושר, דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא לא מיתסר עד שיבטלנו, עכ"ל. פירוש תרו ליה רצה לומר דשרוהו יחד בשר בחלבא כמו שהביא רש"י ז"ל בפסחים משם יש אומרים בדף כ"ה ע"א (ד"ה זפת), אלא דדחאו, וזה קשה דהכא פירש כהיש אומרים דהתם. וכבר ידוע אצלי דקושיא זו מקשים העולם לרש"י מהכא להתם, והביאו גם כן משמם הרב פתח עינים שם בפסחים פרק כל שעה (שם) דף נ"ו סוף ע"ד, ותירצה דמה שדחה רש"י ז"ל שם פירושם הוא מכח כלאים כמבואר בדבריו, אך קשה בסוגיא דנזיר דף ל"ז דאמרו כלאים נמי וכו' אלא דאי תרו ליה וכו' מסוגיא דפסחים וכתב דבהגהותיו האריך, עיין שם:

[4]**תוס' ד"ה פיגל במנחה לר' שמעון אינו מטמא טומאת אוכלין, ומפרש טעמא וכו', ומוקי ליה במסקנא דאקדשה במחובר שלא היה לה שעת הכושר דטהורין אין נפדין.** כבר הרגיש הרב חק נתן וכתב דשלא בדקדוק כתבו זה דאפילו נפדין השתא מיהא לא פריק, ולא אמרינן כל העומד לפדות כפדוי דמי כיון דאין מצוה לפדותה כדאיתא לקמן, עכ"ל:

בא"ד ואם תאמר אם כן עולה לר' שמעון לא מטמא טומאת אוכלין, וזה נמי לא היתה שעת הכושר, עכ"ל. פירש הרב ברכת הזבח דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכמו שפירש רש"י ז"ל. וקשיא לי דלא הוי דומיא דמנחה שהקדישה במחובר, דבהיא שפיר נשמע דאי אפשר להאכילו לאחרים דכיון דהקדישה אסור בהנאה, אבל עולה אפילו דמחיים בחזקת איסור עומדת היינו לבני ישראל, אבל לנכרי מאי איסורא איכא ומצי ליתנו לו אבר מן החי[5].

והרב צאן קדשים הקשה קושיא אחרת על דבריהם הללו כפי פירוש הרב הנזכר בעל ברכת הזבח ואמר, וקשה לי להולמן אף על גב דבחייה בחזקת איסור עומדת, אפילו הכי היה לה שעת הכושר לאחר שנשחטה דנשחטה בחזקת התיר עומדת כדקיימא לן. ואפשר לפרש דבשר בחלב היתה לה שעת הכושר מדאורייתא אפילו לאחר שתרו ליה כוליה יומא בחלבא דדוקא דרך בישול אסרה תורה, אבל אינך אין להם שעת הכושר לאחר מעשה דמדאורייתא אסורים בהנאה כדילפינן במסכת קדושין דף נ"ז ע"א הוא הדין עולה לאחר שהוקדשה, עכ"ל. ובהאי תירוצא נתרץ נמי מה שהקשיתי, והוא דוחק גדול:

בא"ד ויש לומר דאכילת מזבח שמיה אכילה כדאשכחן באותו ואת בנו (דף פ"ח) **בהיא חולין ובנה עולה וכו', ואפילו לרבא וכו' ופטר משום אותו ואת בנו לר' שמעון, לענין טומאה מודה דשמיה אכילה והוי אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים מידי דהוי אטריפה וכו'.** כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, וכן כתבו תוס' עצמם בחולין דף פ"א ע"א הנזכר ד"ה עולה לאו בר אכילה, עיין שם. והדימוי הוא דכשם דבטריפה סבירא ליה לר' שמעון דשחיטה שאינה ראויה היא לענין אותו ואת בנו התם, ואפילו הכי לענין טומאה מודה דהוי אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים, הכי נמי הכא, וק"ל:

בא"ד ותדע דהא עצים ולבונה וכו' דאי מהניא פיגל במנחה יטמא לר' שמעון. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר:

בא"ד ועוד כמו שדקדקתי מפרה. הכוונה היא כמו שדקדקו שם בחולין בד"ה הנזכר עולה, וכתבו, וכי תימא דחיבת הקדש משוי ליה אוכל, אם כן למה ליה לר' שמעון גבי פרה טעמא דהואיל והיתה לה שעת הכושר, תיפוק ליה דחיבת הקודש משויא ליה אוכל, אלא ודאי לא מהני וכו', עיין שם. וכתב על זה הרב צאן קדשים, ואין להקשות דעדיין פיגל במנחה יטמא לר' שמעון, דכשנתקדשה בכלי קרי אוכל שאתה יכול להאכילו למזבח דהיינו היכא דנתפגלה בהקטרת

3. אך בתוס' ד"ה והא, משמע דקושיא זו שייכא לדלעיל, ועיין בטהרת הקודש ובחמדת דניאל שביארו שיטתם, וכן יעוין עוד בישר וטוב בזבחי צדק ובזרע יצחק שביארו שיטת התוס' בזה שקושית הגמ' היא דוקא אליבא דר' אושעיא באו"א, ועיין בבית מאיר שדקדק אמנם מדברי התוס' דהקושיא היא דוקא אליבא דר' אושעיא, אך הוא תמה על זה דלכאורה הקושיא היא בעיקר שיטת ר' שמעון, והניח דברי התוס' בצ"ע. 4. תחילת הדיבור נדפס בע"א. 5. צ"ב הכונה דהרי אבר מן החי אסור ליתן לבן נח, כמבואר בפסחים כב:.

הקומץ אף דאקדשה במחובר, דיש ליישב דמכל מקום שירים דנאכלים לכהנים לא מיקרי אכילת מזבח ולא היה להם שעת הכושר, ודוק, עכ"ל:

ד"ה פיגל במנחה מיטמא טומאת אוכלין, וקשיא לר' אושעיא וכו'. ויש לומר וכו' וכי האי גוונא לא היתה למנחה שעת הכושר קודם שהקדישה, עכ"ל. וסיים הרב צאן קדשים דקודם שהקדישה לא שייך שעת הכושר דחולין היא, עכ"ל:

ד"ה והא לן לפני זריקה וכו', אי לאו הנך שינויי וכו' ברייתא גופה לא קשיא מאי שנא פיגל במנחה וכו', ומאי שנא לן לפני זריקה וכו', דמנחה היתה לה שעת הכושר קודם שהוקדשה, עכ"ל. פירש הרב הנזכר קודם שהוקדשה בכלי דיכול לפדותן דהוי קדושת דמים וקדושת דמים נפדין, אבל בקרבן זבח לא שייך קדושת כלי דהוי קדושת הגוף ואינו נפדין, עכ"ל:

דף ק"ב ע"א

גמ' אמר רב אשי אמריתה לשמעתתא קמיה דרב נחמן אפילו תימא לן ממש ואפילו תימא דפגל בזריקה, דאי בעי פריק אמר אי בעי הוה זריק לא אמרינן, ע"כ. ופירש"י ודקא קשיא לך דר' שמעון הכא וכו' לא קשיא דאי בעי פריק אמר דמחוסר פדייה לאו כמעשה דמי דברים בעלמא נינהו, דאי בעי זריק לא אמרינן, עכ"ל. ואם תיקשי כיון דלר' שמעון אמרינן דסבירא ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי, תחזור חלילה פירכא דלעיל (6ק:) להיא לישנא דר' אושעיא דאמר אפילו טהורין ניפדין ליפריקנא, והגם דלא פריק כפדוי הוא כדאמרינן לר' שמעון גבי פרה, יש לומר דתרי חילוקי איכא, חדא מעלמא למצוה בפרה דהיא מצוה לפדותה סבירא ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי, מה שאין כן בעלמא במלתא דאינה מצוה לפדותה כל כמה דלא פריק לא חשיב אוכל, וחילוק אחר איכא ממצוה למצוה, מאי דהוי מחוסר מעשה למאי דלא הוי מחוסר מעשה, בפדוי דפרה דהוי מצוה ולא צריך מעשה סבירא ליה כל העומד לפדות כפדוי טמא ולכן מטמא טומאת אוכלין, בזריקה דבעינן מעשה דזריקה, כל כמה דלא זרק לא חשיב כזרוק, ולכן קאמר לן לפני זריקה אינו מטמא טומאת אוכלין, ודוק:

תוס' ד"ה אמר רב אשי וכו', עד סוף הדיבור. עיין בספר שער יוסף דף פ"ו (ע"ג) [ע"ב] דשם נכנס בהא דרב אשי ודרבינא ודרב נחמן, והביא דברי תוס' הללו:

ד"ה דקומץ מנחה כשחיטה דמי, תימא היא שחושב חידוש הא דלא חשבינן ליה כשחיטה לענין טומאת אוכלין, עכ"ל. כונתם כך על מאי דאמרינן בגמ' פיגל במנחה איצטריך ליה דאף על גב דפיגל בקמיצה דקומץ במנחה כשחיטה דמי אפילו הכי וכו', כלומר וחידושא הוא דשאני פיגול בקמיצה מפיגול דזבח בשחיטה, דפיגול זבח בשחיטה אינו מטמא טומאת אוכלין אבל פיגול בקמיצה מטמא טומאת אוכלין אף על גב דהוי כשחיטת זבח, הקשו הם ז"ל מאי חידושא הוא זה, בדין הוא שיהיה כך כיון דשאני הא מהא דבזבח לא היה לו שעת הכושר דקודם שחיטה בחיים בחזקת איסור עומדת ובשחיטה פיגל, ובמנחה קודם שקמץ היתה לו שעת הכושר, ולכן פיגל במנחה מטמא טומאת אוכלין פיגל בשחיטת זבח אינו מטמא טומאת אוכלין דלא היה לו שעת הכושר, זו היא כונתם, וכן פירש הרב צאן קדשים.

ואפשר לתרץ תמיהתם דאין הכי נמי בתר דשמעינן הטעם כדקאמר הש"ס הואיל והיתה לו שעת הכושר מעיקרו ולא מיירינן דאקדשיה במחובר פשוט הוא דמטמא טומאת אוכלין ולא דמיא לפגול שחיטת הזבח, מה שאין כן קודם האי טעמא דעדיין לא הוה ידעינן איצטריך ברייתא דר' שמעון למיתני לה פיגל במנחה מטמא טומאת אוכלין, דסלקא דעתך אמינא דאינה מטמאה טומאת אוכלין דומיא דפיגול בשחיטת הזבח וקמיצה במנחה כנגד שחיטת הזבח ואימא דלא פלוג, קא משמע לן דשאני הא מהא ומטעמא דזה לא היה לו שעת הכושר וזה היה לה שעת הכושר, ודוק[6]:

ד"ה דאי בעי זריק, ולית ליה הא דאמרינן לעיל בפרק התודה ובפסחים (דף י"ג) **לר' אלעזר ברבי שמעון היכא דנתקבל הדם בכוס ונשפך אמרינן כזרוק דמי,** עכ"ל. הקשה הרב צאן קדשים כיון דמוקמינן דפיגל ודאי דגרע מנשפך הדם, דהא ר' אלעזר בר' שמעון נמי סבירא ליה התם כל העומד לזרוק כזרוק דמי, ואפילו

6. ועיין עוד ברע"א שתמה על עיקר קושית התוס', שהרי לעיל (קא: ד"ה פיגל) כתבו התוס' שבלא הברייתא לא היה אפשר להקשות שמנחה היתה לה שעת הכושר כמו בשר בחלב, שיש לומר שמכל מקום משעה שנתקדש למנחה לא היתה עליו שעת הכושר, ואם כן היינו סבורים לומר שדוקא פיגל בזבח בזריקה מטמא טומאת אוכלים משום שגם אחר שנעשה זבח היתה לו שעת הכושר אחר שחיטה מטעם שעומד להיזרק נחשב כזרוק, אבל במנחה שמשעה שנעשית מנחה לא היתה לה שעת הכושר שהרי כיון שאין מצוה לפדותה אין אומרים שנחשבת כפדויה, אם כן הרי זה כמו שפיגל בזבח בשחיטה, ולכך הוצרכה הברייתא להשמיענו שמכל מקום מטמא טומאת אוכלים על ידי שעת הכושר קודם שנעשית מנחה והיתה חולין, והניח בצ"ע. וכן הקשו בטהרת הקודש, במנחת כהן ובמשמרות כהונה שלכאורה כן יש ליישב קושית התוס'.

הכי סבירא ליה התם נזרק דמן שלא לשמן לא אמרינן כזרוק דמי, ודוחק לחלק בין פיגל לשלא לשמן, וסברא זו כתבו תוס׳ גופם התם בפסחים דף י״ג ע״ב ד״ה כל העומד, והכא כתבו תוס׳ דלית ליה הא דאמרינן בפסחים, וצ״ע, עכ״ל:

בא״ד אי נמי היכא דנזרק מודי רב אשי. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש דבריהם דר׳ אלעזר אית ליה האי שינויא דשוחט תמימים בפנים שלא לשם בעלים, ודקא קשיא ליה התם והלא זריקה מתרת ובשעת טביחה שחיטה שאינה ראויה היא כיון דנזרק אחר כך מודה ר׳ אלעזר דמעיקרא בשעת שחיטה כזרוק דמי והוי שחיטה ראויה, עכ״ל.

ומאי דסיימו תוס׳ ובמרובה מייתי ראיה מטומאה, עכ״ל, פירש הרב חק נתן דרצו לומר דשם אייתי ראיה מטומאה דאמרינן כל העומד לזרוק כזרוק דמי ולא אייתי ראיה ממעילה, שמע מינה דלא מצי לאתויי ראיה ממעילה דאיכא למימר דשאני מעילה דסברא לומר בה דכזרוק דמי טפי משאר דברים, עכ״ל:

גמ׳ מתיבי כלל אמר ר׳ יהושע כל שהיתה לו שעת הכושר אין מועלין בה וכו׳. אמרתי אפרש האי קושיא ופירוקא וכל המשא ומתן של הש״ס כפי דברי רש״י ז״ל, הגם דכבר פירשא איהו ז״ל ואינו אלא תוספת ביאור כפי תורתו הקדושה, וזה כדי שירוץ הקורא, הנה רב אשי אמרה שמעתתא דלעיל קמי רב נחמן ופשטא ליה אפילו תימא לן ממש וכו׳ אי בעי פריק אמר אי בעי הוה זריק לא אמר, ולזה פריך מר׳ יהושע דחזינן דאמר כל שהיתה לו שעת היתר לכהנים מי שנהנה ממנו אינו מועל בה לפי שממון כהן הוא ולא ממון של הקדש, ותני איזו היא שעת היתר לכהנים שלנה, והיאך יתכן זה דהוה היתר לכהנים כשלנה קודם זריקה כיון דעדיין לא זרק לא הוי בשר לכהנים, אלא ודאי צריך לומר דכיון דהוה מצי לזרוק היתר לכהנים מיקרי דהוי כאילו זרק ולא הוי ממון הקדש, וקשיא לרב נחמן ולרב אשי דקביל מיניה ד[אי]בעי זריק לא אמרינן, ומדר׳ יהושע משמע איפכא ד[אי]בעי זריק אמרינן.

ומשני ליה הכי הוא פירושא ראויה לצאת וראויה לטמא ולא ראויה ללין, כלומר הא דתני שלנה ושנטמאת ושיצאה, רצה לומר שלנה הבשר בשעה שאינה מעותד לאירע בה כי אם פסול דטומאה או דיציאה לחוץ ולא פסלות דלינה, שכבר זרק הדם ותו לא מצי לאירע בה פסלות דלינה ולכן הוי ממון בעלים, אבל אם לא זרק אין הכי נמי דמועלין בה דממון הקדש הוא ולא דבעלים, לפי דלא אמרינן אי בעי זריק כזריק דמי, זהו לפי פירוש ראשון של רש״י ז״ל. עוד פירש פירוש אחר דמשני הש״ס לא ראויה לצאת וראויה לטמא וראויה ללון כמו שהוא לפנינו, והכונה פשוטה היא דנזרק הדם וכשרה היא והוי ממון של כהן, ומאי דקתני שלנה ושנטמאת ושיצאה רצה לומר דהאי הדם אם לא היה נזרק היה מעותד לאירע בהן אלו פסולין, ומינה נשמע דכבר נזרק הדם היא ולא אמרינן אי בעי זריק.

שוב פריך הש״ס אם כן לינה ממש מאי הכי נמי דמועלין כיון דלא הוי ממון כהן משום דלא אמרינן כל מאי דבעי לזרוק כזרוק דמי, קשה אמאי קתני האי לישנא כל שהיה לו שעת היתר לכהנים דמשמע שהיתה לו שעה להתירה כלומר שהיה יכול ליזרוק אבל לא זרק ולא הותרה, הלא אמרת דבכי האי גוונא לא מיקרי ממון לכהנים כיון דלא זרק ואמאי אין מועלין אכתי הוי ממון הקדש, ואם כן הכי הוה ליה למיתני כל שיש לו שעת היתר לכהנים כלומר שנזרק דאז הוי היתר לכהנים ממש אז אין מועלין בה משום דממונא דידהו נינהו, וכל שאין לה שעת היתר לכהנים כלומר שלא נזרק מועלין בה דהוי ממון הקדש.

אלא אמר רב אשי לעולם אימא לך דאי בעי זריק לא אמרינן לגבי טומאת אוכלין כדאמר רב נחמן, וממעילה ליכא קושיא דמעילה משום קדושה הוא דחייב דנהנה מן ההקדש, וכל כמה דראוי לזרוק פקעה מעילתו דלא נקרא ממון של הקדש אלא ממון של כהן, וכיון דפקעה ממנה תו לא הדרא קדושה עליה לחיובי ליה במעילה אם נהנה ממנה, דבמאי רכבה בה פעם אחרת קדושה כדי לומר דהוי ממון של הקדש, מה שאין כן טומאת אוכלין דתלוי מילתא באוכלא דאי הוי אוכלא מטמא ואי לא הוי אוכלא לא מטמא, אם כן אם ודאי נזרק דמצי לאכלו ודאי דחשיב אוכל ובדין הוא דמטמא טומאת אוכלין, אבל אם עדיין לא נזרק דאסור באכילה ודינא יתיב דאינו מטמא טומאת אוכלין משום דלא הוי אוכל, מהיכי תיתי לומר דמשום דראוי לזרוק ויהיה אוכל אפילו דלא זרק יהיה חשוב כאילו זרק ויהיה אוכל, הא אכתי לא מצי אכיל ולא הוי אוכל וכיון דלא הוי אוכל אינו מטמא טומאת אוכלין ולא הוי דומיא דמעילה.

כן נראה פשט הסוגיא כפי שתי לשונות של רש״י ז״ל. אמנם התוס׳ (ד״ה ה״ג) הקשו על פירוש הראשון דוקא, ואמרו דמאי דפריך כל שיש לו היתר מיבעי ליה, הא כיון דלנה אין לה עכשיו היתר. ולכן פירשו

דהתרצן מתרץ דקודם זריקה נמי אמרינן כזרוק דמי אם לא אירע פסול קודם זריקה דעומד לזרק כזרוק דמי, ולא דמי לפגל בזריקה דזריקה לא נעשה בהכשר והוא הדין אם אירע בה פסול לבסוף לאחר זריקה נמי אין מועלין, ומכל שכן קודם זריקה דאין מועלין אם לא אירע בה פסול, כן נראה לי כונתם, וכן משמע לי דהבין הרב צאן קדשים במה שפירש דבריהם בקיצור נמרץ, ועיין בספר ברכת הזבח ובספר חק נתן כי גם הם ז"ל עמדו לפרש הסוגיא כפי דברי רש"י ותוס' ומאי דנפקא מינה בין הפירושים, והמעיין יבחר ויקרב, ועיין בב"ק דף ע"ז:

ע"ב

רש"י ד"ה כל העומד ליזרק, למאי דסלקא דעתיה מעיקרא דר' יוסי בשיטת ר' שמעון אמרה. פירוש מדר' שמעון גופיה ליכא למידק דסבירא ליה הכי, כיון דאסיקנא לעיל דאי בעי זריק לא אמרינן, משום הכי כתב רש"י ז"ל למאי דסלקא דעתיה דר' יוסי בשיטת ר' שמעון אמרה פריך, וכן פירש הרב צאן קדשים, וק"ל:

מתניתין, זו להביא במחבת והביא במרחשת וכו'. כבר הרב שושנים לדוד דייק אמאי קאמר הכא תיבת להביא ולא זו במחבת לחודיה, כמו דאמר רישא עלי במחבת בלתי תיבת להביא. ותירץ דאתא ללמד בהאי (תיבת) [תיבה] מיותרת מאי דאמרינן בגמ' דדוקא כשאמר כן קודם הבאה שהוא בשעת נדרו אז הוא דפסול, אבל נדר סתם ולא קבע בשעת נדרו ובשעת ההפרשה קבעה במחבת יכול לשנותה ולהביאה במרחשת, כדאמרינן בגמ' (קג.) כאשר נדרת ולא כאשר הפרשת, ואף על גב דבגמ' לא איתמר הכי אלא בסיפא דבשני כלים, פשיטא דהוא הדין ברישא דמחבת דמאי שנא, עכ"ל:

שם אמרו לו בכלי אחד נדרת וכו'. כתב הרב תוספות יום טוב, יראה לי דהוא הדין נמי ברישא אם אמר ליה במחבת נדרת, אלא במאי דסליק אשמועינן והוא הדין לרישא, והרמב"ם בפי"ז דהלכות מעשה הקרבנות (ה"3) העתיק המשנה כצורתה[7], עכ"ל:

דף ק"ג ע"א

תוס' ד"ה הא מני בית שמאי היא דאמרי וכו'. ואם תאמר ולימא טעמא דבית הלל משום דיש שאלה להקדש, ובית הלל לטעמייהו דאמרי הקדש טעות לא הוי הקדש וכו'. ויש לומר דלמאן דאמר אין פותחין בחרטה וכו'. התוס' בנזיר דף ט' ריש ע"ב תירצו באופן אחר, עיין שם:

בא"ד ועוד יש לפרש דניחא ליה לפרושי טעמא דבית הלל כר' שמעון, משום דהיינו נמי טעמא דבית שמאי לר' יהודא דקתני סיפא אמר ר' יהודא וכו'. שם במתניתין דנזיר. והא דכתבו תוס' ועוד יש לומר וכו', נראה לי טעמא דהתם בנזיר דף ט' ע"א ד"ה אין שאלה לנזירות כתבו הפך תירוץ הראשון שתרצו הכא, דלמאן דאמר אין פותחין בחרטה נקט טעמא לבית הלל וטעמא דבית שמאי אפילו למאן דאמר פותחין, דלמאן דאמר אין פותחין לא הוה צריך לפרושי טעמא דבית שמאי משום דאין שאלה להקדש, דהתם כתבו ואם תאמר תיפוק ליה דאין חרטה, ותירצו דאפילו למאן דאמר אין פותחין צריך לפרושי טעמא דבית שמאי משום דאין שאלה כיון דתוך כדי דיבור הוא אין צריך חרטה, עיין שם, ולכן כתבו הכא ועוד יש לפרש דניחא ליה לפרושי טעמא דבית הלל כר' שמעון, משום דהיינו טעמא נמי דבית שמאי לר' יהודא וכו':

בא"ד ונזיר הוי ולא נדור וכו'. פירוש נזיר ממש מן היין ולא נדור מן הגרוגרות דהא לר' מאיר נמי לא הוי נדור, וטעמו כיון דסבירא ליה אין אדם מוציא לבטלה כי אמר הריני נזיר הוי נזיר מיד:

בא"ד אלא סבירא ליה לר' יהודא טעמא דבית שמאי כר' שמעון דלא נדר כדרך הנודרים. כצ"ל[8]:

בא"ד ומיהו קשה לפירוש זה דשמעינן לר' יהודה בסוף פרק ב' דזבחים דאית ליה תפוס לשון ראשון, ולקמן מפרש טעמא דר' שמעון משום דבשיטת ר' יוסי אמרה דאף בגמר דבריו אדם נתפס וכו'. כלומר ואם כן תהיה נזיר מיין ותדור נמי מגרוגרות דתפוס לשון ראשון והוי מיד נזיר מיין וגם מגרוגרות יהיה נדור דאף בגמר דבריו אדם נתפס, ועיין שם בתוס' ד"ה אין אדם מוציא דבריו לבטלה דתירצו קושיא זו:

בא"ד ואם תאמר דהשתא אמרה לבית שמאי וכו'. ויש לומר דנשאל לחכם דהתם היינו לידע אם בלשון

7. בנתיבות הקודש כתב דמדהביא הרמב"ם המשנה כצורתה ולא חילק לגבי מחבת ומרחשת בין אמרו לו ללא אמרו לו, משמע שלגבי מחבת ומרחשת כשרה אף אם אמרו לו, וביאר שרק כאשר שינה בכמות המנחה אנו אומרים שאם היתה כונתו למנחת נדבה היה לו לענות להם ולומר שאין כונתו בזה להביא את המנחה שנדר רק מנחה אחרת, כי ידוע ששינוי הכמות משנה את הדין משום שעל ידי כן נעשית המנחה חסירה או יתירה כמו שפירש רש"י, אך לגבי מחבת ומרחשת הסיבה שלא ענה להם היא משום שהיה סבור שמנחה אחת היא ולכך לא ענה להם, ולעולם יש לומר שכונתו לשם מנחת נדבה, וסיים שעדיין צריך ביאור. 8. וכן הגיה הצאן קדשים.

נזירות נדר או לא וכו׳. פירש הרב צאן קדשים שאמר לו החכם שאותו קבלה לאו כלום הוא, ונמצא שלא חל עליו הנזירות אפילו רגע אחד וגרע זה מהקדש טעות, וכן כתבו תוס׳ התם בנזיר. והא דלא השיב בית שמאי לבית הלל הכי דגרע זה מהקדש טעות, כבר מתיישב תוס׳ זה התם דף ל״א ע״ב ד״ה אמרו להם, עיין שם, עכ״ל:

בא״ד ועוד קשה אטו רבנן דר׳ שמעון דאמרי יביא מן החיטין, מי סברי ליה כבית שמאי דאמרי מן הגרוגרות הוי נזיר, עכ״ל. פירש הרב הנזכר דאם כן אפילו אמר הרי עלי מנחה מן העדשים לייתי חטים, כמו מן הגרוגרות לבית שמאי דאפילו הכי הוי נזיר מן היין, עכ״ל:

בא״ד ולחזקיה דמדמי מנחה ונזירות וכו׳. כתב הרב הנזכר פירוש דבריהם, לחזקיה דאמר דמתניתין דהכא בית שמאי היא, אף על גב דאמרינן דהדר ביה חזקיה, אפילו הכי כתבו תוס׳ היכא תיסק אדעתיה דרישא דהכא בית שמאי היא אם כן קאי ר׳ יוסי בפרק מקום שנהגו כבית שמאי דאינה משנה, ואנן קימא לן הלכה כר׳ יהודה, עכ״ל:

ד״ה הריני נזיר מן הגרוגרות, בתוספתא תניא כנוי כינויים וכו׳. ור״ת פירש דבירושלמי מפרש דקרי אינשי לגרוגרות תירוש וכו׳. ותוס׳ שם בנזיר דף ט׳ ריש ע״א כתבו דבירושלמי קרי לדבילה תירוש, אם כן צריך לומר כפי דבריהם דהכא ודהתם, דלהירושלמי בתרתי לישני קרו אינשי לתירוש בלשון גרוגרות ובלשון דבילה, דאי לא כי אם בחדא או גרוגרות או דבילה קשה אחריתי, וק״ל:

ע״ב

רש״י ד״ה לא שנו, דתפוס לשון ראשון, אלא דאמר מנחה מן השעורים וכו׳. מפירושו משמע (דר׳ זירא) [דזעירי] קאי אחזקיה, אבל מפסק הרמב״ם (בפי״ו) [בפי״ז] מהלכות מעשה הקרבנות משמע דקאי אר׳ יוחנן דאמר (לעיל ע״b) אפילו תימא בית הלל היא, וקאמר לא שנו דבאומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך, אלא דאמר מנחה מן השעורים, ועיין שם בכסף משנה[9]:

גמ׳ איתביה רבא לרב נחמן קמח יביא סולת לאו דלא אמר מנחה לא וכו׳, בלא שמן וכו׳, חצי עשרון וכו׳. ואם תיקשי כיון דשני ליה פירכא ראשונה דפריך ליה מקמח ושני ליה דמיירי דאמר מנחה, מדנפשיה יוכל להשיב בשאר בבות דהכי קא איירי כולהו דאמר מנחה, זו אינה קושיא דכבר ידיע לן מה שכתבו תוס׳ בשבת פרק כירה דף מ״ג סוף ע״א ד״ה כופה עליו כלי, דלפעמים ידע המקשן דמצי לשנויי ליה כשנויא קמא ואפילו הכי פריך ליה שנית, משום דרוצה לידע אם יש לתרץ בענין אחר, ושורשם היא בקמא פרק שור שנגח ארבעה וחמשה דף מ״ב ע״ב דקאמר התם אי הכי לר׳ אליעזר נמי בשקדם ושחטו, הכי נמי וסבר דילמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי, ע״כ. ועיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז (f5.) על דברי תוס׳ ד״ה תא שמע מוספי שבת, ומה שפירשתי כונתם:

שם אי הכי אימא סיפא וכו׳. כבר התוס׳ פירשו ואמרו בשלמא בלא זה וכו׳:

תוס׳ ד״ה לא שנו וכו׳, ואית דגרסי אבל אמר מנחת פירוש משום דמנחת דבוק לשעורים (*כצ״ל), ולא שייך כלל גבי בלא שמן ולבונה, עכ״ל. פירוש גבי בלא שמן ולבונה דאמר לא שייך האי, דאפילו אמר מנחת לא שייך לומר דדבוק לבלא שמן, והיינו כמו דאמר מנחה, וכן פירש הרב צאן קדשים, וק״ל:

ד״ה אי הכי ר׳ שמעון פוטר וכו׳. ועוד יש לפרש דקאי אהא דאמרן לא צריכא וכו׳. כתב הרב הנזכר כונתם דלתירוץ הראשון קשה עדיין מאי פריך אף על גב דהדר ביה חזקיה ומוקי לתנא קמא כבית הלל, ומשום טעמא באומר אילו הייתי יודע, דילמא ר׳ שמעון נמי כבית הלל סבירא ליה דליתא ליה תפוס לשון ראשון, משום הכי כתבו, ועוד יש לפרש דהכי פירושו אף על גב דלית ליה תפוס לשון ראשון, כיון דאמר עשרון לבסוף לייתי, עכ״ל:

רש״י ד״ה אלא, מפני מה וכו׳, ואליבא דר׳ אליעזר בן יעקב נקט לה וכו׳. כן כתב רבינו עובדיה, ותמה עליהם הרב תוספות יום טוב דאם כן משנה זו כולה נדחית מהלכה, דדברי תנא קמא נידחין מפני הקושיא האמיתית שהקשה עליו ר׳ שמעון, ודברי ר׳ שמעון נמי נדחין כיון דהוי כר׳ אליעזר בן יעקב ולמה שתקו ולא אמרו בהדיא דמשנה זו דחויה היא, ולא עוד אלא שהרמב״ם פסקו וכו׳. ונראין הדברים דאפילו לתנא קמא דר׳ אליעזר בן יעקב דסבירא ליה דכל עשרון מביא לוג, קאמר ר׳ שמעון דעד ששים יכול להבלל

9. והלחם משנה ביאר שדעת הרמב״ם היא שדברי זעירי נאמרו בין לחזקיה המעמיד את המשנה כבית שמאי, ובין לר׳ יוחנן המעמיד את המשנה כבית הלל.

ששים ואחד לא וכו׳, עיין שם. ותמהני עליו דלא עשה סמוכות מדברי רש״י עצמו, שכן כתב לעיל בפרק הקומץ דף ח״י ריש ע״ב וזה לשונו, ולי נראה דאפילו לרבנן דאמרי ששים לוג קים להו דאין נבללים יפה בכלי אחד, ולהקשות גם כן לרש״י מדידיה מלעיל להכא כמו דהקשה הרב צאן קדשים, והניחו בצ״ע, וכמו שנדפס בגליון בגמרות חדשות לפנינו על דברי רש״י הללו:

גמ׳ שאיל שאילה למעלה מרבי יהודא בר אילעאי וכו׳. למעלה דקאמר רצה לומר למעלה ביבנה כדאמרינן במקום אחר, וכדחזינן בשבת דף ל״ג (ע״ב) בשאלה אחרת ששאלו בכרם ביבנה, ושם היה ר׳ יהודא ור׳ אלעזר בר׳ יוסי ור׳ שמעון ור׳ יהודא היה ראש המדברים בכל מקום, ותנא קמא דמתניתין דידן ר׳ יהודא היא, וק״ל:

שם העיד ר׳ יהושע ור׳ יהושע בן בתירה על דם נבלות שהוא טהור, ואמר ר׳ יהושע בן בתירא מעשה וכו׳. פשטא משמע דטהור לגמרי, ועיין בהרע״ם ובתוספות יום טוב ריש פ״ח דעדויות:

שם אמר ר׳ חנן והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה וכו׳. כתב הרב יפה מראה (על הירושלמי) בשבת פרק המוציא יין דף ק״ב ע״ד (במהדורת וגליה) דאף על גב דמשמע הכא דיש לאדם לקנות חטים לשנים רבות, לא יקשה שזה יראה חסרון אמנה ומיעוט הבטחון, הפך ממה שכתוב במכילתא גבי ולקטו דבר יום ביומו מי שיש לו לאכול היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה כי מי שברא יומו ברא פרנסתו, דהיינו להצטער ולפחד במה שאין בידו לעשות כי ראוי לבטוח ברחמי שמים, אבל במה שביד אדם לעשות יש לו לעשות כל מה שבידו שלא יסמוך על הנס וכמו שכתוב בכל (אשר) משלח ידך אשר תעשה, ונאמר הכן בחוץ מלאכתך וכאלה רבות, והמקצר מהכין עצמו לקבלת העזר האלקי במה שאפשר בידו גורם לקצר השפע והעזר האלקי, כדברירנא ביפה עינים בפרשת שלח לך, עכ״ל.

והרב עיון יעקב כתב על האי מימרא והיו חייך תלואים וכו׳ זה הלוקח תבואה משנה לשנה, הוא כדאמרינן בב״מ דף נ״ט (ע״ב) שאין המריבה עם אשתו אלא על עסקי תבואה וכתיב וראה חיים עם אשה, וכדאיתא ביבמות דף ס״ג זרע ולא תזבין אף על גב דכי הדדי נינהו הני מברכין עיין שם. וידיע מאי דאיתמר בברכות דף כ״ד ע״א על האי פסוק דוהיו חייך תלואים זה התולה תפיליו, עיין שם:

דף ק״ד ע״א

תוס׳ ד״ה מוריינא דבי נשיאה, של בית רבי, ואפשר שהיה בימיו דאפילו ר׳ מאיר דנפטר קודם ר׳ יהודא כדמוכח בקידושין (דף נ״ן), היה קיים עדיין בהלולא דר׳ שמעון בר רבי כדמוכח בירושלמי דביצה וכו׳. והרב יוחסין בדף ל״א כתב דקשה עליו דר׳ מאיר היה בחופה ר׳ שמעון בר רבי, והביאו גם כן הרב פתח עינים, וציין עיין מה שכתב הרב יפה מראה בפרק משלין, עיין שם:

ד״ה הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית וכו׳, וכן מוכח בירושלמי דאמר דם נבלה טמא וכדתנן דם השרץ כבשרו מטמא ואין לנו כיוצא בו, אין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו, אבל דמו מטמא. ואם תאמר וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים, ומפרש דפריך על הא דאמר דם נבילה טמא, מהא דתנן דם השרץ מטמא ואין לנו כיוצא בו דמשמע דוקא דם השרץ ולא דם נבילה, ומשני מאי אין לנו כיוצא בו כשיעור דבשרץ הדם והבשר מצטרפין אבל בנבילה אין מצטרפין, וזהו ראיה לדברי תוס׳ מה שכתבנו לעיל, וכן מצאתי בתוספתא הך פירוש דירושלמי, עכ״ל:

ד״ה אין מתנדבים לוג שנים וחמשה וכו׳ וכי אמר חמשה יביא ששה וכו׳. הרב הנזכר כתב דנראה לו דלא קשיא מידי, מדאיצטריך יהיה לרבות שאם רצה להוסיף יוסיף חמשה כדמסיק הכא, ואי אמרינן דאם מתנדב חמשה צריך להביא ששה אם כן יהיה למה לי דהא חזו לפר וכבר שמעינן מאזרח דמתנדבים נסכים, עכ״ל:

בא״ד ובגמרא גבי יש קבע לנסכים, פירש בקונטרס כגון דאמר הרי עלי כך וכך לוגין למדה, עכ״ל. כונתם פשוטה כדפירש הרב הנזכר ואפילו הכי קמבעיא ליה שמע מינה דלא סבירא ליה לרש״י את תירוצם, וסיים הרב הנזכר אבל לפי מה שכתבתי דבלאו הכי לא קשיא מידי ניחא, עכ״ל:

ע״ב

מתניתין מתנדבין יין ואין מתנדבין שמן דברי ר׳ עקיבא, ר׳ טרפון אומר מתנדבין שמן וכו׳. עיין מה שכתבתי לעיל בדף צ״א ע״ב על דברי תוס׳ בד״ה דמייתי ומתני (סס ד״ה בא״ד), דר׳ טרפון מודה לר׳ עקיבא דמתנדבין יין ולא פליג אלא בשמן, ופלפלתי פלפלת כל שהוא על דבריהם, עיין שם:

שם אמר ר׳ טרפון מה מצינו ביין שבא חובה ובא נדבה אף שמן וכו׳. התוס׳ בזבחים דף צ״א ריש ע״ב

תמהו דלמאי איצטריך מה מצינו הלא יליף מקרא מתיבת קרבן כדתני בברייתא שם ולקמן בדף ק"ז ע"א קרבן מנחה מלמד שמתנדב שמן והניחם בקושיא, ופוק חזי בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז שהבאתי הרבה תירוצים, עיין שם:

גמ' מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש אמר הקב"ה וכו'. ידוע דכל היכא דאיתמר בש"ס מפני מה צריך לן תרי טעמי, דטעמא חדא מקשה היא, והכא נמי הכי הוא דלכאורה טעמא היא כדי למילף דלא מצי להביא מנחה בשותפות אלא יחיד כי לכן כתיב נפש, אלא דאיכא למידחי כאשר כתבו תוס' לפנינו (ד"ה מה) דאי מהא לא איריא דהוה ליה למיכתב איש, ולכן קאמר מפני מה דצריך טעמא אחריתי, ואמר ר' יצחק דטעמא הוא דאמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה אלא עני, ומעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני אלקים חיים:

הדרן עלך פרק י"ב המנחות והנסכים:

אשר היו מקרבין ומנסכים:

פרק י"ג הרי עלי עשרון

מתניתין מנחה או מן המנחה יביא אחת וכו'. אם תיקשי פשיטא, אתרץ כדתריץ הש"ס ברישא פירשתי ואיני יודע וכו' איצטריך ליה, וק"ל:

רש"י ד"ה רבי אומר כיון דאמר מנחה וכו', הלכך יביא ששים מנחות מאחד ועד ששים חדא של עשרון וחדא של שתים וכו' עד שישים. כך פירש רבינו עובדיה וסיים ונמצא מביא בין הכל אלף שמנה מאות ושלשים עשרון, והכי תניא בברייתא לקמן דף ק"ו (ע"ב), ועיין שם בתוס' (ד"ה שהן):

גמ' דמייתי שיתין עשרונות בשיתין מאני, ע"כ. הרמב"ם בפי"ז דהלכות מעשה הקרבנות דין ז' כתב דאם פירש נדרו ושכח כמה עשרון פירש יביא ששים עשרון בכלי אחד, ולפום הנראה קשה דמשמע מפשט הש"ס דצריך שיתין מאני, ומרן כסף משנה כתב שם על דברי רבינו, כך פירש"י ומוכרח הוא, עכ"ל, ואיני רואה כן בפירוש רש"י, וגם לא ידעתי איך הוא מוכרח לפרש כן דיהיה הכל בחד מנא הפך דברי רש"י, וצריך לי ישוב. שוב ראיתי בספר חק נתן דהוקשו לו דברי מרן כאשר הקשיתי, ועל פסק הרמב"ם יהיב טעמא דכיון דלא קבען בכלי בשעת הנדר מה לי כלי אחד ומה לי ששים כלים, דכיון דליכא קביעותא לית לן ביה, ולכן סבירא ליה הרמב"ם דשיתין מאני דקאמר הש"ס לאו דוקא, עיין שם.

שוב כתב על דברי רש"י שפירש בד"ה רבי אומר וכו', ואית ליה לרבי קביעותא דמנא מילתא וכו', משמע אבל רבנן לית להו קביעותא דמנא מילתא, ולכך סבירא להו דאין צריך להביא מאחד ועד ששים, וקשה לפי זה אם כן מאי בעי לקמן (קו.) במאי פליגי, הא שפיר פליגי בקביעותא דמנא דרבי אית ליה לכך אינו יכול להביא בכלי אחד דהוה ליה מנחה יתירה, אבל רבנן דסבירא להו דקביעותא דמנא לאו מילתא היא יכול להביא בכלי אחד ולא הוי מנחה יתירה, והניחו בצ"ע[1]. והרואה יראה לעיל בדף ג' ע"א דאפשר לרבנן דאית להו קביעותא דמנא, אכן אפשר דלאו הני רבנן נינהו דפליגי עם רבי, וצריך לי ישוב:

דף ק"ה ע"א

גמ' מן הצאן יביא כבש הואיל ופתח בו הכתוב תחילה, ופירש רש"י יביא כבש ולא עז הואיל ופתח בו וכו'. הרב צאן קדשים הביא קושית הראשונים זלה"ה שהקשו בהא וזה לשונו, והנה כבר צווחו קמאי דקמאי בקושיא זו לפירש"י מאי מפרש דלקדם לכבש הואיל ופתח בו וכו', הא אהדרי קרא והקדים עזים (*והוא קרא גבי ואם נפש אחת תחטא דכתיב והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא, ואחר כך כתיב ואם כבש יביא קרבנו וכו'), וכן גבי תור ובני יונה הדרא קרא והקדים בני יונה (*והוא דכתיב בריש פרשת תזריע ובמלאות ימי טהרה תביא וכו' ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד), ומשנה ערוכה בסוף מסכת כריתות דף כ"ח ע"א היא

1. ואמנם יעוין בטהרת הקודש דכתב שאין לנו להרבות מחלוקות בין רבי לחכמים, ואפשר שגם חכמים סוברים דקביעותא דמנא מילתא היא, אלא שהם סוברים שאעפ"כ אי"ז סתירה לכך שאדם שהתחייב להביא סך עשרונים בכלי אחד יביא באותו כלי עשרונים נוספים. וכן מוכח לקמן קו. שכתוב בברייתא פירשתי מנחה של עשרונים וקבעתי בכלי אחד ואיני יודע מה פירשתי חכמים סוברים שיביא מנחה של ששים עשרונים, ומוכח שאף כשהתנה בכלי אחד מביא בתוכו ששים עשרונים, וכן כתב העולת שלמה.

ופירש״י התם (ד״ה ה״ג) דאם אמר הרי עלי עולה דאיזה מהם שירצה יביא או כשב או עז, וכן גבי תור או בן יונה איזה מהם שירצה יביא.

ושמעתי כמה תירוצים בקושיא זו, ואני מצאתי ישוב נכון דאפילו הכי פריך שפיר לר׳ יהודא, דבמנחות נמי מצינו דאהדרי קרא והקדים שלשה מנחות למנחת הסולת בפרשת צו דכתיב וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת וכו׳ וכל מנחה בלולה בשמן וכו׳, והאי מנחה בלולה היא מנחת הסולת, וכן כתב הרמב״ם בפ״י דהלכות מעשה הקרבנות (הט״ו), נמצא דמצינו כאן גם כן דהקדים שאר מנחות למנחת הסולת, ואפילו הכי סבירא ליה לר׳ יהודא דיביא מנחת הסולת, לפי זה פריך שפיר דאם אמר הרי עלי עולה מן הצאן דיביא כבש ולא עז הואיל ופתח בו, כן נראה לי[2]. אבל הא איכא למידק למה לא פריך בקיצור מהאומר הרי עלי עולה דיביא בן בקר, ולקמן במתניתין לא פליג ר׳ יהודא דעיקר קושיא היא, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל:

גמ׳ אלא מהא ליכא למישמע מינה וכו׳. הרב הנזכר כתב יש לדקדק למה קאמר דממתניתין ליכא למישמע, הא אפשר למשמע מינה וסיפא אתא לאשמועינן הא מיני מנחה יביא שתים משני מינים כדמשני לקמן מברייתא, רק מאידך ברייתא איכא למיפרך והא לא תני הכי, לפי זה הוה ליה למיתני הכי הא מיני מנחה חדא, וכי תימא דילמא הא מיני מנחה שתי מנחות משתי מינים והא לא תני הכי מין מנחות בקיצור, וצ״ע ליישב, עכ״ל[3].

והרב חק נתן כתב, ואם תיקשי מאי פריך אימא סיפא מנחות מין מנחות וכו׳ דילמא אמרינן נעשה, והכי קאמר מין מנחה יביא אחת הא מיני מנחה נעשה כאומר מין מנחות ויביא שתים[4]. יש לומר דהכא לא מצינן למימר נעשה, משום דתני מנחות באמצע והוי הפסק בין מין מנחה למין מנחות, ולכך לא אמרינן נעשה, ודוק:

רש״י ד״ה ממין אחד דמקיים לתרוייהו לישני, עכ״ל. פירוש מין לשון יחיד ומנחות לשון רבים:

תוס׳ ד״ה למחרת מביא אשמו ולוגו וכו׳, פירש בקונטרס למחרת יום ששים, ובזבחים פירש למחרת יום שמיני והכל אחד וכו׳. כן כתבו בנדה דף ע׳ ע״א ובזבחים דף ע״ו ע״א (סס וסס ד״ה למחרת), וכל מה שכתבו כאן כתבו בזבחים, וכבר בספרי הקטן מטה עז שיטה על מסכת זבחים כתבתי על דבריהם כל הצורך לך נא וראה, ועיין גם כן בספר כסף משנה בפ״י דהלכות נזירות כאשר ציין גם כן הרב ברכת הזבח זלה״ה:

ע״ב

תוס׳ ד״ה ותנופת חזה ושוק, תימא דלא תני תנופה מחיים דבעי אשם מצורע כדתנן בפרק כל המנחות באות מצה, עכ״ל. הרב צאן קדשים כתב דאפשר ליישב דליכא למימר דליתני נמי תנופה מחיים ותנופת חזה ושוק לאחר שחיטה, כיון דכל אלה לא עבדינן אלא משום תקוני גברא ודי בתנופה אחת[5], ושלמי יחיד נתמעט לעיל דף פ״ב ע״ב מתנופה מחיים, ואי כונת התוס׳ דליתני תנופה מחיים ולא תנופת חזה ושוק, כיון דעבדינן ככל חומר דאשם משום הכי עבדינן תנופה כחומר דשלמים נמי, עכ״ל:

דף ק״ו ע״א

תוס׳ ד״ה כר׳ שמעון בן יהודה, ואם תאמר מאי סלקא דעתיה דהמקשה וכו׳. כבר הרב צאן קדשים פירש דבריהם הללו וזה לשונו, פירוש כיון דפריך אליבא דר׳ שמעון, והתם לא אשכחן דר׳ שמעון אית ליה האי סברא דמותר השמן מחזירו לחלות, הוא הדין בכולה רקיקין לא אשכחן התם דר׳ שמעון אית ליה האי

2. ועיין במים קדושים בישר וטוב במנחה טהורה ובטהרת הקודש שתירצו עוד עיקר הקושיא בכמה אופנים. ובעולת שלמה תירץ שכיון שר׳ יהודה סובר לגבי מנחה שצריך להביא מנחת סולת הואיל ופתח בה הכתוב תחילה, על כרחך שאינו סובר כר׳ שמעון שהתורה גילתה לנו לגבי כבשים ועזים ששקולים שניהם וללמדינו שאין חשיבות במה שהקדימה תורה את אחד הפריטים, ואם כך קשה לר׳ יהודה האם האומר הרי עלי עולה יצטרך להביא דוקא בן בקר. ועיין שם שהאריך להוכיח שר׳ יהודה לא ס״ל כר״ש בזה. 3. וכמה אחרונים (טהרת הקודש, זרע יצחק, מים קדושים, ישר וטוב, חידושי הגרז״ס) תירצו שכיון שבסיפא של המשנה שכתוב ׳מנחות או מין מנחות׳ יביא שתים לא מפורש שצריך להביאם ממין אחד, לפיכך אי אפשר לומר שלכך נכתב בכדי שנוכל לדייק שכאשר אמר ׳מני מנחה׳ צריך להביא שני מינים משתי מנחות. ועיין עוד במנחה טהורה מה שתירץ בזה.

4. וכן הקשה המנחה טהורה ועמד בזה בצ״ע. ובספר משמרות כהונה תירץ שהתנא של המשנה גם מסופק מה דינו של האומר ׳מיני מנחה׳ אם מביא שתים או אחד, ונקט במשנה רק את הדינים הברורים לו, ולכן אי אפשר לדייק מהדוגמאות שהביא במשנה שבאופן שאמר מיני מנחה יביא שתים. אך הביא מהתוס׳ בחולין טז. ד״ה אמר, שמבואר בדבריהם דלעולם אומרים נעשה, וכתב דלדבריהם צ״ל שאכן גם בסוגייתינו יכלה הגמ׳ לומר כך ולפשוט את הספק של רב פפא. 5. ביד דוד הביא דבריו והעיר דלכאורה אף שנתמעטו שלמי יחיד מתנופה בעוד הבהמה בחיים, אך המיעוט הוא שאין צורך לעשות את התנופה כאשר הבהמה חיה, אבל ודאי שאין פסול אם יעשה לה תנופה בעודה בחיים ובפרט שעושה כך מספק, וכמו שלאשם מצורע אין צריך לעשות תנופת חזה ושוק ואעפ״כ עושים בבהמה זו מספק, כמו כן יעשו תנופה מחיים מספק, עיין שם עוד מש״כ בזה.

סברא, ומשום הכי מתרצו [ד]רבנן דפליגי התם אר׳ שמעון בן יהודה שאמר משום ר׳ שמעון, נמי אליבא דר׳ שמעון קאמרי דר׳ שמעון הכי סבירא ליה דמותר השמן מחזירו לחלות, עכ״ל:

גמ׳ תנו רבנן פירשתי מנחה וכו׳, פירשתי ואיני יודע מאיזו פירשתי וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, וכתב דהכלל בפלוגתא זו דכי פליגי רבנן ארבי באומר פירשתי וקבעתי בכלי אחד, אבל באומר פירשתי ואיני יודע בכמה כלים קבעתי ואיכא לספוקי בכלי אחד או בשני כלים מודה רבנן לרבי, וכן כתב הרב ברכת הזבח, ובהכי מיושב דברי הרמב״ם בפי״ז דהלכות מעשה הקרבנות, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה שהן אלף ושמנה מאות ושלשים וכו׳, וכן נוכל למנות פרים דחג דעולים לשבעים כיצד ז׳ וי״ג הם עשרים, וכן ח׳ וי״ב הם עשרים וכו׳, עד סוף הדיבור. כלומר שבעה מיום השביעי וי״ג פרים מיום ראשון הוי עשרים, וכן שמנה פרים מיום ששי עם י״ב מיום שני הוי עשרים, וכן תשעה פרים מיום חמישי עם י״א פרים מיום שלישי הוי עשרים, העולים כולם ששים ומצטרפין עמהם עשרה של יום רביעי הוי בין כולם שבעים פרים, וכונתם דכשם דבמנין של ששים ואחד ניקח ראש וסוף עד החצי לידע כל המנין שלם, כך במנין שבעים פרים בימי החג כשתקח ימים ראשונים עם האחרונים ותצרף יחד תמצא בקל המנין שלם, וק״ל:

ד״ה דתלי לה בדעת כהנים, ואף על גב דבהקומץ רבה לית ליה לאביי בדעתה דכהן תליא מילתא, הכא מודי, עכ״ל. הקשה הרב חק נתן אדרבה שם בהקומץ רבה דף כ״ד ע״ב משמע איפכא דאביי אית ליה דבדעתא דכהן תליא מילתא, דשם פריך אהא דאמר אביי אפילו קמץ מאחד מהן שניהן אינן נאכלין תרי פירכי, ומשני ליה רב אשי קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא, עיין שם, ואם כן אדרבה איפכא הוה ליה להקשות מאי פריך אביי והא קמיץ מחובה אנדבה, והא אביי אית ליה דבדעתא דכהן תליא מילתא כדאיתא בהקומץ רבה, וצ״ע, עכ״ל. והרב צאן קדשים הרגיש בלחישה קושיא זו וכתב בהבנת דברי תוס׳, דלעיל טעמא אחרינא אית ליה אף על גב דכהן אדעתא דעשרון חד הוא דקמץ, מכל מקום כולהו בני ביקתא דהדדי נינהו, כולן מכח מנחה אחת באו, עכ״ל[6]:

ע״ב

תוס׳ ד״ה אפשר דמייתי שתין בחד מנא וכו׳. ואם תאמר לרבי יאמר וכו׳ ואם פחות מס׳ נדרתי הרי עלי עדיין כל מה שחסרתי משששים ועוד עשרון אחד יותר וכו׳. כבר הרב צאן קדשים הרגיש למה פירשו כך, ופירש דבריהם דהשתא דרבי לית ליה דר׳ אליעזר, דלר׳ אליעזר דאמר אבל אתה מעלהו לשם עצים אינו צריך לעוד עשרון, אלא קומץ שני קומצים משששים עשרונים הראשון לשם חובתו שהיה עליו כבר והשני לשם חובה דהשתא, ואי ששים עשרונים נדר הקומץ השני לשם עצים, אבל השתא דלית ליה דר׳ אליעזר משום הכי כתבו ועוד עשרון אחד יותר, עכ״ל:

בא״ד דהוי נדבה. כתב הרב הנזכר ז״ל דכאן הוי סוף דיבור, ואחר כך דיבור המתחיל ורבי כר׳ אליעזר וכו׳, דהא כי בלל חובה ומערבה בנדבה הוה ליה וכו׳. כצ״ל, ועיין בספר חק נתן שפירש כונתם:

שם סימן עצים זהב יין וכו׳. הרב למנצח לדוד כתב דצריך לגרוס זהב ישן, דבתיבת ישן נכלל גם כן שמן, ופירש האי סימנא על פי הסוד, מלבד הפשט דהוא סימנא לדינים הנשנית אחר כך במתניתין[7], וסוד ה׳ ליריאיו, עיין שם:

מתניתין הרי עלי זהב לא יפחות מדינר זהב, נחושת לא יפחות ממעה כסף, ע״כ. תוס׳ בשבת דף צ׳ ע״א (ד״ה לא) הקשו משם ר״י אמאי בברייתא לא תני נחשת לא יפחות מפרוטה, כדתני לא יפחות מדינר זהב ומדינר כסף, והניחם בקושיא. ואנכי הצעיר בספרי הקטן שבת של מי תירצתי דמיירי באתרא דלית בהו פרוטה של נחשת, וכדאוקים הש״ס לפנינו (קז.) גבי כסף באתרא דלא סגו פריטי דכספא[8], ושם רמזתי דגם הרב מגיני שלמה תירץ קושייתם באופן אחר, והן היום ראיתי דגם הרב צאן קדשים והרב חק נתן תירצו קושיית ר״י[9].

6. וביד דוד כתב דלפי המבואר בתוס׳ לעיל עו: ד״ה כל המנחות, לדעת רש״י ברייתא דהתם לא ס״ל דקומץ בדעתיה דכהן תליא, ולפי״ז יש לומר דאביי הקשה לרבא לפי מאי דס״ל כהך ברייתא, אמנם בתר דשני ליה רבא הכא דלרבנן בדעתא דכהן תליא מילתא, חזר בו וסבר כן בפרק הקומץ רבה, והברייתא בדף ע״ו אתיא כרבי די״ל דלא ס״ל דתליא בדעתיה דכהן. 7. היינו שזה סימן לדינים הנשנים במשניות הבאות המתחילים ב״הרי עלי״, הסימן הראשון לבבא ראשונה לענין עצים, והשני לבבא שניה לזהב וכו׳. 8. וכן כתב בהגהות בן אריה, והוסיף דמה שהגמ׳ לא הקשתה ותירצה כן משום שסמכה על מה שתירץ רב ששת לגבי כסף. 9. ובריטב״א בשבת שם תירץ דכיון דפרוטה של נחושת אינה חשובה, מסתמא דעתו של הנודר להקדיש דבר חשוב יותר, לכן אמרינן שהדין הוא שלא יפחות מנחושת בשווי של מעה כסף. וכן תירצו המשמרות כהונה והשפת אמת, וע״ע במשמרות כהונה מה שהוסיף בזה. ובהגהות ר׳ אלעזר משה הורוויץ

אכן הרב צאן קדשים הרגיש אמאי לא הקשו כי אם בברייתא התם ולא הכא במשנה. והרב חק נתן כתב דלפי דברי הרמב"ם בפ"ב דערכין דין ט' קושית ר"י במקומה עומדת, וכבר רמזתי שם בספרי הקטן הנזכר ואמרתי עיין בכסף משנה שם. והרגשת הרב צאן קדשים יש ליישב דתוס' דהכא אינו תוס' דהתם, ואין הכי נמי דר"י הקשה בין במתניתין דידן ובין בברייתא דהתם, אותם בעלי תוס' הביאו קושייתיה בברייתא, והכא לא הוו אינהו בעלי תוס' דהתם, ולכן לא הביאו קושייתיה, ודוק:

רש"י ד"ה פירשתי וכו', וקא סלקא דעתין ודאי מדנחתא למניינא דעתיה נמי אמידי דלית ביה התיר שירים לכהנים וכו'. ואית דגריס אמידי דאית ביה היתר לכהנים כדאיתא בגליון. ולא אכחד דבין הכי ובין הכי הלשון מגומגם בעיני, דאי גרסינן אמידי דלית לא ניחא לישניה אחר כך דסיים וכתב, והלכך יביא מכולם, ואי גרסינן דאית היינו כדסלקא דעתין, ובודאי נראה דאיכא טעות בלישניה כאשר יראה המעיין:

תוס' ד"ה לא יפחות מן הקומץ, [במסכת שקלים] בפרק י"ג שופרות פליגי אי לשיעור יד בעלים או לשיעור יד כהן, עכ"ל. האי פלוגתא הובא בירושלמי במסכת שקלים ר' אילא סבירא ליה בקמצו של כהן גדול, ורבי חזקיה משם ר' ירמיה אמר אפילו בקומץ הבעלים, עיין שם. וכאן הבן שואל לר' ירמיה אמאי מיקל אפילו בקומץ הבעלים, כיון דילפינן לה התם מאזכרה והכא בגמרתין מקרא דוהרים, אם כן בדין להוי כקומץ כהן כמו שהיה קומץ סולת דדוקא הכהן היה קומץ כדאמרינן לעיל (ט. יח:) מקמיצה ואילך הוא על ידי כהן, וצריך לי ישוב:

ד"ה המעלה את הקומץ בחוץ וכו', ואם תאמר ומי סתם לן תנא כר' אליעזר וכו'. ויש לומר דקומץ דנקט לאו לאפוקי וכו' אלא לאפוקי דאידך דר' אליעזר דאמר וכו'. מילתא אחריתי דר' אליעזר נשנית בזבחים פרק (בתרא) [י"ג] מ"ו (קי. מדפי הס"ס), עיין שם:

בא"ד ולפירוש זה לא מיירי בקומץ דסולת, עכ"ל. פירוש אלא בקומץ דשני בזיכים דחייב אפילו בקומץ אחד וכזית ממנו ודלא כר' אליעזר, וק"ל. והרב תוספות יום טוב הביא(ו) דבריהם הללו, והקשה דאם כן הוה ליה לשנות תחלה שני בזיכין, עכ"ל. ועיין מה שתרצו מפרשי המשניות:

ד"ה והא איכא עולה וכו', ועוד קשיא והא איכא עצים וכו'. הרב צאן קדשים תירץ כיון דלרבנן לא הוי קרבן גמור ולא שייך באומר הרי עלי אלא קרבן נדבה, משום הכי לא פריך, ועיין לעיל דף ך' ע"ב בתוס' ד"ה מלמד, עכ"ל:

דף ק"ז ע"א

תוס' ד"ה ודילמא נסכא, נראה וכו', עד סוף הדיבור. עיין כל מה שכתב ופלפל הרב צאן קדשים בין על דבריהם שלפנינו ובין על דבריהם דכתובות דף ק"י, וכן בדברי רש"י דהתם:

בא"ד באתרא דלא סגי פריטי דכספא, הכא ובגט פשוט משני הכי וכו'. עיין בספר חק נתן:

ד"ה שמוחטין בה את הפתילות, לאו של מנורה דמלקחים אית להן, אלא של שאר נירות שהיו במקדש. ובפרק קמא דסנהדרין (יד:) דאמרינן אפילו צינורא קטנה וכו', לא כמו שפירש רש"י שם שטוין בה את הזהב וכו'. עיין שם בתוס' ד"ה צינורא דכתב דהרבה כלים נקראו בשם צינורא וכל אחד ואחד נעשית מלאכה אחת, עיין שם:

ד"ה כליה עורב, פירש בקונטרס וכו', ובפרק ב' דמועד קטן לא משמע כן וכו', ושמא תחלה עשה כליה עורב שלא היה יודע, ואחר כך כשראה קדושתן שמטן, עכ"ל. הרב צאן קדשים הקשה עליהם דבמועד קטן כתבו בהפך, דכתבו שם בדף ט' ע"א דבשעת הבנין בזמן שלא היה השכינה שורה בו לא היה צורך, משמע לאחר הבנין שהיה השכינה שורה בו היה מן הצורך לכליה עורב, ובעירובין דף ו' ע"א ד"ה כגון אמה כתבו כמו הכא, וצריך לי עיון, עכ"ל. ובהורמנותיה אתרץ דאין הכי נמי הוה סבירא ליה בתחילה דהיה מן הצורך לכליה עורב אפילו אחר הבנין בזמן שהשכינה היה שורה בה, אלא דאחר כך ראו דלא היה בו צורך שלא היה עופות פורחות עליו כלל וכלל, ודוק[10]:

גמ' רבנן סברי דון מינה ומינה וכו' ורבי סבר דון מינה ואוקי באתרא. אמר להו רב פפא אי ממנחה גמר לה רבי דכולי עלמא לא פליגי דון מינה ומינה, אלא רבי

תירץ שנחושת היא כ'פירא' ולא 'טבעא' כלל, ולכאורה כונתו דמהאי טעמא לא תלינן חיוב המתחייב נחושת במטבע נחושת רק בנחושת בשיעור מעה כסף. ובשושנים לדוד וביד דוד תירצו שאף דמיירי שאמר הרי עלי להביא מטבע נחושת [ודלא כמו שנקט החק נתן, עיין שם], מ"מ פרוטה אינה נקראת מטבע, ולכך לא תלינן חיובו בפרוטה רק במעה כסף. ועיין בשפת אמת תירוץ נוסף בזה. **10.** וכן תירץ בבארות המים, ועיין עוד במנחה טהורה ובדביר הקודש תירוצים נוספים על סתירת הצאן קדשים.

מאזרח גמיר לה, ע"כ. נראה לי הכונה כך דאמר רב פפא אי רבי יליף לה ממנחה לא הוה סבר בשמן ג' לוגין אלא כתנא קמא, דלא פליג לדון מינה ומינה, והא דסבירא ליה ג' לוגין שמן משום דיליף לה מאזרח ודון מינה ומינה כשם דביין ג' לוגין כך יהיה השמן[11], ולעולם דרבי סבירא ליה כרבנן בדון מינה ומינה:

תוס' ד"ה אי תניא תניא, ולעולם כאן בדון מינה ומינה פליגי. כלומר ורבי סבירא ליה דון מינה ואוקי באתרא כדאמרו רבנן קמיה דרב פפא, והודה להו מכח האי ברייתא, והכי איתא בזבחים פרק כל התדיר דף צא ובפסחים דף ל"ג:. שוב כתבו והא דלא קאמר הכי בפרק כל המנחות מצה דחייא בעלמא היא, עכ"ל, כונתם היא דלעיל בסוף פרק כל המנחות באות מצה דף ס"ב ע"ב רב פפא לא אמר הכי, ולא חזינן דהדר ביה אלא אמר דכולי עלמא דון מינה ומינה וכו', וקשה מכל אלו המקומות דחזינן דאמר אי תניא תניא, ולכן כתבו דמאי דקאמר התם דחייא בעלמא היא, אבל לעולם דרב פפא נמי סובר דפליגי רבי לרבנן בדון מינה ומינה וסבירא ליה רבי דון מינה ואוקי באתרא. והתוס' שם תירצו תירוץ אחר, דמאי דאמר רב פפא התם דכולי עלמא דון מינה ומינה, מקמיה דלשמעיה להאי ברייתא דמתנדב שמן, עיין שם:

הנה כבר לעיל בדף ס"ב ריש ע"ב רמזתי בדברי תוס' (ד"ה רב פפא) דהלכו אחרונים זלה"ה ועמדו באיזה דינים דנראין הפוכים זה מזה, דמאיזה מהם משמע דאזלינן כרבנן דסבירא ליה דון מינה ומינה ומאיזה מהם משמע דאזלינן כסברת רבי דסבירא ליה דון מינה ואוקי באתרא, וציינתי דהרב ברכת הזבח בשמעתין עמד בזה וכן הרב חק נתן וחילקו כל אחד כפי רוב שכלם כדי להשוותם חד. והן זו תוספת כי גם הרב צאן קדשים ענה את חלקו ונשא ונתן על דברי הרב ברכת הזבח במה שכתב משם הרב חתנו, עיין בספריהם הקדושים:

ד"ה ר' אלעזר בן עזריה וכו', ואף על פי שהיו רגילים לקנות קרבנות בירושלים כדאמרינן וכו'. עיין בתוספות יום טוב:

ד"ה פירשתי מן הבהמה, הכי גרסינן וכו', ועל כרחין גרסינן ליה כדקתני גבי שלמים שעירה. הרב תוספות יום טוב הביא לשון הרמב"ם שכתב דשם טלה נופל על כבש ועל עז, והרגיש עליה דאי הכי לא לגרוס גדי שהוא בן שנה כמו הכבש, עיין שם:

ע"ב

תוס' ד"ה מוסיף עליהם תור ובן יונה, ולא גרסינן ובני יונה, עכ"ל. פירוש דפרידה אחת סגי:

ד"ה כבש יביא הוא ונסכיו בסלע וכו', ואם תאמר והא משמע בריש איזהו מקומן דחטאת בת דנקא וכו', וכן בפרק קמא דבכורות אפילו בפטרוזא בת דנקא. פירוש שה כחושה:

בא"ד ואם תאמר והא אמרינן בפרק הוציאו לו וכו', ופירש שם בקונטרס ארבע זוזי מדינה וכו' דאיסתרא דהוא סלע מדינה הוי פלגא זוזא וכו'. פירוש דבריהם מתוך פירוש רש"י משמע הא דאמרינן בכריתות ועמדו קינין בו ביום ברבעתים, בעי למימר דשני הפרידים עמדו ברובע שלם נמצא שוה החטאת של הפרידים חצי דינר, וכן כתב שם רש"י להדיא:

בא"ד אי נמי אורחיה דחש"ס בכל דוכתא ד' זוזי וכו'. דא תהא למזכרת כי בברכות דף ך' סוף ע"א ד"ה תליסר, כתבו בשם יש מפרשים דלשון הרגיל בגמ' תליסר זוזי פשיטי, עיין שם:

בא"ד ועוד דומיא דסלע, עכ"ל. כונתם כדפירש הרב צאן קדשים כשם ששיעור חסרון הסלע תלי לה התלמוד בשקל, כך הוא הדין חסרון דינר תלי נמי במשקל השקל, עכ"ל, עיין שם:

ד"ה שחור והביא לבן, חלוקים קצת וכו'. עיין בגיטין דף ס"ח ע"א:

ד"ה שיהא שלום זה עם זה, ואף על פי שבערב שבת מחלקים העורות משום בעלי זרוע וכו'. הלשון זה של תוס' מגומגם הוא כמו שכתבו המחדשים זלה"ה עיין מה שהגיה הרב צאן קדשים ונדפס בגיליון, והרב חק נתן כתב דכונתם כך, דסלקא דעתין הא דקאמר בפרק מקום שנהגו שבערב שבת מחלקין העורות משום בעלי זרוע דאתו כולן משמרות ושקלן בהדדי, רצה לומר שתקנתם היתה שכל העורות של כל יום ויום היו מניחין אותן עד ערב שבת ומחלקין אותן לכל המשמרה שוה בשוה, ולכך קשיא ליה אם כן אמאי הוצרך ששה שופרות, הא ליכא קנאה בין בתי אבות שהרי לא היו מחלקין אלא בערב שבת. [ותירצו ד]מכל מקום לא היו נוטלין בשוה אלא כל בית אב היתה נוטלת אותן עורות שהיו ביום שלהן, ולכך עדיין יש קנאה ביניהן ולכך הוצרך ששה שופרות. והדר

11. צ"ב דלכאורה אם לומדים מ'אזרח' אי"צ להגיע לדון מינה ומינה, אלא לומדים שמן מיד מנסכים דכמו דבנסכים מביאים שלושה לוגין שמן כן במתנגב, וכמו שלומדים יין מאותו לימוד.

קשיא להו אם כן עדיין יש בעלי זרוע כיון שכל בית אב היה נוטל משופר שלו, ותירצו הואיל וכל המשמרה עומדים ביחד בשעת חלוקה ליכא למיחש להו, ודוק, עכ"ל:

ד"ה ורבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא, דלרבנן לא חיישינן, עכ"ל. כונתם כדפירש רש"י לקמן (קפ.) בד"ה כיחידאה, דהמתנדב עגל או איל או כבש או גדי או שעיר נותן המעות לשופר של פר והכהנים מקריבים פרים מהם עד שיכלו כל המעות שיש שם, ולא חיישינן לסברת רבי, וק"ל:

בא"ד אף על גב דזמנין דשני ליה וכו'. הרב צאן קדשים הגיה את לשונם כך, ואף על גב דזמנין דשנים נתנן לשני אילים והוא מביא פר תחתיהם, וכונתם אף על גב דרבנן סבירא ליה קטן והביא גדול יצא, ליחוש דנתנן לשני אילים וצריך להביא עמהם שתי מנחות בשני כלים והביא פר דאינה אלא מנחה אחת בכלי אחד כדאמרינן לקמן דף ק"ח ע"ב אליבא דרבי, מכל מקום רבנן לא חיישו לזה, עכ"ל:

דף ק"ח ע"א

תוס' ד"ה ושמואל מאי טעמא לא אמר כר' אושעיא וכו'. הנכון לגרוס כאשר הגיה הרב צאן קדשים, ור' אושעיא מאי טעמא לא אמר כשמואל, והוא הדין כל הני אמוראי דלעיל, ור' אושעיא מאי טעמא לא אמרי כשמואל דבשלמא אמוראי וכו':

ד"ה ומדאינה קרויה חטאת ירקבו, לא דמי למותר מנחה דלא תירקב וכו'. כבר הרב צאן קדשים פירש כונתם וכתב כך, פירוש מנחת נדבה אף דאינה קרויה חטאת ואינה נרקבת, ומשני בשלמא מנחת נדבה לא היה שם חטאת מעולם עלה, מה שאין כן עשירית האיפה, עכ"ל:

מתניתין שור זה עולה ונסתאב וכו' ורבי אוסר, איל זה עולה ונסתאב וכו' ורבי אוסר, ע"כ. אם תיקשי למאי אתא האי בבא מרישא שמעינן לה, כבר הרגיש מזה הרב קול הרמז ותירץ תירוץ נכון, דרישא איצטריך משום רבנן וסיפא משום רבי, עיין שם:

ע"ב

רש"י ד"ה ליפלוג נמי וכו' והביא גדול ליפלוג נמי וליתני ורבי אוסר וכו'. כצ"ל:

ד"ה לפי שאין בילה וכו', הילכך מיחזי כי ההוא דנדר מידי דבאה מנחתו בכלי אחד וכו'. כצ"ל:

ד"ה ודילמא עלי להביא לזה עולה קאמר וכיון דנסתאב אזל ליה נדריה, כאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל שור זה ודמיו אם יסתאב וכו'[12]:

תוס' ד"ה לפי שאין בילה שצריך להביא וכו', הילכך מיחזי כי ההיא דנדר. כצ"ל, כאשר הובא ברש"י ואיכא כאן חיסור לשון:

בא"ד ומן הדם לא חיישינן וכו', עד סוף הדבור. לא ידעתי כונתם בזה, ועיין לעיל בדף פ"ט ע"ב:

גמ' היכי עביד, אמר רבי חייא בר רב ממתין לו עד שיומם ומחיל ליה בקדושתיה בגדול. הא דקאמר הכי ולא קאמר עד שיומם חד מינייהו ומחיל ליה באחר, משום דאי נפל מום בגדול לא סגיא לחללו בבנוני כדי להוציאו לחולין, דדילמא שוה יותר הגדול במום מבנוני בלא מום, והיה צריך שיביא גם כן בדמים היתירים, ומשום הכי קאמר דממתין עד שיומם הבנוני דאז פשוט דבחילול בגדול יוצא הבנוני לחולין כדפירש רש"י ורבינו עובדיה, וכן משמע מדברי תוספות יום טוב, עיין שם, וק"ל:

שם אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא דאמר אחד משורי הקדש, אבל אמר שור בשורי הקדש הגדול שבהן הקדש תורא בתוראי קאמר. מיתיבי וכו'. עיין במעילה דף כ"א (ע"ב), ומה שכתבתי בשיטתי שם בספרי קטן מתן בסתר (נמוס' ד"ה פרוטה) על ענין למי שאומר פרוטה מן הכיס זה הקדש, והערתי על פסק הרמב"ם, עיין שם:

דף ק"ט ע"א

תוס' אפילו תימא עלייה וכו', תימא דבפרק הנודר מן הירק וכו', עד סוף הדיבור. עיין בהר"ן בנדרים שם בדף נ"ו ע"א ובהרא"ש, ומשם באר"ה דברי תוס' הללו, ודוק:

גמ' ורב המנונא אמר לך נזיר כדקאמרת וכו'. כותיה פירש רבינו עובדיה מתניתין דהכי סבירא ליה ר' יוחנן כדמסיק הש"ס, ומיתניא גם כן ברייתא כותיה:

רש"י ד"ה טפי לא מצינא לאיצטעורי וכו', ואליבא דרבא לא מיחייב משום שחוטי חוץ, עכ"ל. עיין בתוס' בכתובות פרק אף על פי דף נ"ו ע"א ד"ה הרי זו מקודשת וכו', דהקשו במאי דאמרינן הכא בנזיר טעמא דלצעורי נפשיה קא מיכוין בין לרבא ובין לרב המנונא דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, דאין גילוח

12. כל התיקונים כאן מקורם בצאן קדשים.

אלא במקדש, ותירצו שפיר עיין שם, והביאו גם כן הרב תוספות יום טוב בקיצור, עיין שם:

תוס׳ ד״ה שאקריבנה בבית חוניו, אין שייך כאן תפוס לשון ראשון ואחרון, דהוי כאומר עד בית חוניו מצינא דאטרח כדאיתא בגמ׳, עכ״ל. האי דתפוס לשון ראשון ואחרון עיין לעיל בדף ק״ג ע״א. וסיים הרב תוספות יום טוב, ואף על גב דבעולה לא אמרינן האי טעמא, היינו משום דסבירא ליה דשם עולה יש עליו וחייב כרת, ומכל מקום סברא הוא שמשום כך הוא אומר בבית חוניו דלא מצי מטרח, עכ״ל:

ד״ה לא ישמשו במקדש וכו׳, ותו אמרינן בתענית (דף כ״ז) **אי מה משרת וכו׳**, עד סוף הדיבור. הרואה יראה שם בתענית דליכא גירסא זו, אלא הכי איתמר אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא, הא איתקש לנזיר וכו׳. ועיין שם בתוס׳ דהוכיחו משם כסברת רש״י דכתבו הכא, וכבר בשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מתת אלקים רמזתי דברי הרב גופי הלכות בדף ק״ב ע״ב מה שכתב על דבריהם וכן בספרו רצוף אהבה, וציינתי גם כן מה שהקשה הרב לשון לימודים בחלק או״ח בהלכות נשיאות כפים דף ל״ב סוף ע״ב דאמאי טרחו תוס׳ למשמע דינא דכהן בעל מום מברך, הלא משנה שלימה שנינו במגילה פרק הקורא עומד דף כ״ד ע״ב דכהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו, טעמא דהעם מסתכלין בו הא לאו הכי שפיר דמי, ותריץ יתיב עיין שם. גם אשור בספר באר יעקב (שו״ע סו״ס) דף ח׳ ע״ג מה שפלפל בדברי הרב שבות יעקב ח״ב סי׳ א׳.

והא דתני שבירושלים כבר הרב תוספות יום טוב כתב דאתא לאשמועינן דבנוב וגבעון היו מותרים לשמש, עיין שם[13]:

ע״ב

וצריכא דאי אשמועינן וכו׳. ואיפוך הצריכותא מהפכינן לרב נחמן[14], וק״ל:

תוס׳ ד״ה חוניו בני ישמש תחתי וכו׳, ואם תאמר וכי לא ראה כהן גדול משמש בעולם וכו׳. ויש לומר דלא היה יודע סדר הבא ליכנס בכהונה גדולה. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דדבר זה אינה שכיח להתחנך לכהונה גדולה ודבר זה לא ראה מעולם, עכ״ל. וצריך לסיים דכיון דהוה בנו של שמעון הצדיק ושמש בכהונה גדולה שמונים שנה כידוע, ודאי דלא ראה חוניו שום כהן אחר בחינוך כהונה גדולה, וק״ל:

ד״ה והעלה עליו עולה לשם שמים, תימא הרי יש כאן איסור שחוטי חוץ. ונראה דלבני נח היה מעלה לנכרים הנודרים נדרים ונדבות, עכ״ל. כבר בשיטתי על מסכת מגילה בדף יו״ד מהש״ס ע״א בספרי הקטן מתת אלקים כתבתי על דברי תוס׳ דהתם בד״ה שמעתי וכו׳ דהקשו דהיאך מקריבין שם בטומאה דהא גזרו טומאה על ארץ העמים, ודחקו לתרץ, דהרב ברכת הזבח תירץ כפי דבריהם דהכא שכתבו דלגבי בני נח היה מותר שחוטי חוץ, הוא הדין בטומאה דשרי לבני נח, ואפילו למאי דאמרינן בזבחים ריש פרק ב׳ דגם קרבן גוי אסור בטומאה, להקריב טומאת ארץ העמים לא גזרו. ומה שתירצו תוס׳ הכא אתו דלא כר׳ יוסי בפרק בית שמאי דף מ״ה ע״א דלדידיה שחוטי חוץ בגויים נמי חייב, עכ״ל.

ואני בעניי רמזתי שם דבפרק בתרא דזבחים דף קי״ו ע״ב הובא ברייתא דתניא בהדיא דאין הנכרים מצווין על שחיטת חוץ, דתניא התם דבר אל בני ישראל בני ישראל מצווין על שחוטי חוץ ואין הנכרים מצווין על שחוטי חוץ לפיכך כל אחד ואחד בונה לו במה לעצמו, וכונתי היתה דאף על גב דלהם שרי אפילו הכי לנו בעדם אסור, וכמו שפסק הרמב״ם בסוף מעשה הקרבנות פי״ט הלכה י״ו, ועיין מה שכתבתי שם בספרי הקטן מטה עז, ולכן כתב הרב ז״ל דמה שכתבו תוס׳ הכא אתיא דלא כר׳ יוסי. ודוחק לומר דבבית חוניו הם לא הקריבו קדשי נכרים אלא נכרים עצמם דהוה שרי להו כדאמרינן בברייתא הנזכרת, וכמו שרצה לתרץ הרב צאן קדשים ולפרש הכי דברי תוס׳ שלפנינו, ובהכי אתו דבריהם גם אליבא דר׳ יוסי ודלא כהרב ברכת הזבח, דמפשט המעשה ואמירת ובנה שם מזבח והעלה עליו לשם שמים וכו׳ משמע דחוניו עצמו העלה עולות ולא נכרים לבדם, ומשום הכי שפיר כתב הרב ברכת הזבח דדבריהם דלא כר׳ יוסי. עוד תירץ הרב צאן קדשים תירוץ אחר, עיין שם ומה שכתב עליה הרב שער יוסף

13. כן הביא שם שכן כתבו התוס׳ בשם רש״י, והוא לפנינו בתוס׳ ד״ה לא, וכנראה מה שציין המחבר דוקא לתוס׳ יו״ט משום ששם כתב ׳שכ״כ התוס׳ בשם תשובת רש״י׳, ולפנינו בתוס׳ לא נתפרש להדיא שהמקור הוא תשובת רש״י. 14. היינו דאי הוה נקט דוקא הודה הוה אמינא בהא דוקא קאמר רב נחמן אבל במשתחוה ובשוחט לא, ואי הוה אשמועינן משתחוה הוה אמינא דוקא בהא דלא עבד לה עבודה, אבל בשחיטה דעבד לה עבודה מודה לרב ששת, ואי הוה אשמועינן לתרוייהו עדיין הייתי אומר דדוקא בהני דלא עבד לה שירות, אבל בזריקה דעבד שירות אימא מודה ליה לרב ששת.

בדף קי״ד ע״ב, כמו שרמזתי בספרי הנזכר בפרק בית שמאי דף מ״ה ע״א מהש״ס (ד״ה מתניתין)[15]:

תוס׳ ד״ה בתחילה כל האומר עולה או מנחה, [בתחלה] קודם שיפריש קרבנו ואומר הרי עלי עולה ומנחה אני מטיל עליו וכו׳. משמע דלפי גירסא זו לא היה אלא זה אני מטיל עליו וכו׳, כלומר הייתי מענישו שמא לא יקיים, מה שאין כן לפי גירסא אחרת דעליה וירידה, גרסינן שפיר בתחילה אני כופתו ואחר כך מטיל עליו.

ועיין בחידושי אגדות (מהרש״א) מה שדקדק אמאי בתחילה קאמר כופתו לפני הארי ואחר כך נקט להטיל עליו קומקום מים חמין. ואני בעניי אפרש טעמא דנקט כך, לרמוז כשם שמי שעומד לפני הארי בפחדא קא יהיב דילמא אוכלו, כך בתחילה כשאמר ליה עלה לגדולה ולנשיא יפול אל הפחד דעבדות היא וצריך טובא לרעות בישראל מרעה טוב והקולר תלוי בצוארו ואריא דחיובא רביע עליה להדריכם בדרך ישר, לא כאלו אנשי דורינו דרודפים אחר השררה וניחא להו לומר אני אמלוך ולא קפדו לכמה הרפתקי דעדו עלייהו, אלא ר׳ יהושע בן פרחיה סני ליה הרבנות ומסאנא דרב מכרעא לא בעא[16], ולכן אמר אני כופתו ונותנו לפני הארי דתמיד בסכנא קא יתיב והיה יראוי לנפשיה, אבל כשעלה כל מי שהיה אומר לו (ו)ירד היה מטיל עליו קומקום של חמין, לרמוז כשם דקומקום של חמין ניחא ליה לאדם וצר ליה כשיצטנן, כך הגדולה והרבנות כשעלה ויושב בגוהרקא דרכבא הוי פאר לו, ואם ירד יהיה כקומקום של חמין לכשיצטנן דאזלא לה שביחותיה וצר ליה.

ואף על גב דאמרינן בברכות דף (כ״ט) [כ״ח] ע״א בהיא דר׳ אלעזר בן עזריה לישתמיש איניש בכסא דמוקרא והדר ליתבר, ר׳ יהושע בן פרחיה לא הוה סביר כך, או דילמא ר׳ אלעזר בן עזריא אמר כך קודם שעלה לנשיאות, אבל אחר שעלה אין הכי נמי דהוה סבירא ליה כר׳ יהושע בן פרחיה והוה סני ליה הירידה, ודוק:

בא״ד ושלשה דברים הגיה רבינו קלונימוס כמפי נבואה וכו׳, זאת ועוד וכו׳ חוץ מן הדם ונומי ר׳ שמעון מחייב בדבר וכו׳. כבר בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז על דברי רש״י ז״ל בדף מ״ה ע״ב[17] פירשתי משם הערוך דנומי כמו נומיתי דאמרינן במתניתין בסוף מסכת יבמות (קכ״ב) ופירושו אמירה, והכא נמי דכוותה בפירוש נומי ר׳ שמעון דרצה לומר ואמר ר׳ שמעון, עיין שם:

גמ׳ לכדתניא לאחר מפלתו של סנחריב יצא חזקיה וכו׳. בספר כלי פז (על ספר ישעיהו יט, יט) כתב דבסדר עולם הובא כך, אחר מפלתו של סנחריב עמד חזקיה ופטר את האוכלסים שהביא עמו ממצרים ומכוש בקולרין לפני ירושלים וקבלו עליהם מלכות שמים וחזרו למקומם, שנאמר ביום ההוא יהיו חמש ערים וכו׳ הלכו ובנו מזבח לה׳ בארץ מצרים ומקרבין עליו קרבן לשמים לקיים מה שנאמר ביום ההוא יהיה מזבח לה׳ בארץ מצרים, וכן הביא הא דגמרתין ומאי דתירגם יהונתן קרתא דבית שמש דעתידא למחרב ותאמר דהיא חדא מנהון, ותרגום יהונתן בשני פנים האחד לשון האומר לחרס ולא יזרח והאחר לשון הריסה וחרבן, ומהיכן למדה יונתן מנבואתו של ירמיה שניבא בתחפנחס ושיבר את מצבות בית שמש אשר בארץ מצרים עתידה ליחרב ומצבות האמורות שם היא מצבה אצל גבולה לה׳ האמורה כאן, ויש לומר שהיתה בית שמש יושבת בגבול מצרים על הספר, לכך נאמר אצל גבולה, ע״כ, עיין שם ובשאר המפרשים:

דף ק״י ע״א

שם אמר רב הונא אלו גליות של בבל שדעתן מיושבת עליהן כבנים, ובנותיך מקצה הארץ אלו גליות של שאר ארצות שאין דעתן מיושבת עליהן כבנות. הכרח של רב הונא דפירש כך כבר קדמנו מהרש״א ז״ל בחידושי אגדות דאי בניך ובנותיך ממש למה חילקן הכתוב דהא ודאי הבן והבת במקום אחד הן, ואמר אלו גליות שבבבל שדעתן מיושבת וכו׳ לפי ששם גלו החכמים

15. ובקרן אורה זבחים קטז: בתוס׳ ד״ה אסור, כתב שגם לדעת ר׳ יוסי שקרבנות של עכו״ם יש בהם איסור של שחוטי חוץ, היינו רק באופן שהקדישו על מנת להקריבו במקדש, אך אם הקדישו על מנת להקריבו בבמה אינו עובר עליו משום שחוטי חוץ, וכן תירצו החזו״א קדשים קמא סי׳ מא ס״ק יד והמקדש דוד סי׳ כז סק״ט, וכן הובא בשם הגרי״ז בסטנסיל זבחים מה. ובעולת שלמה יישב עפ״י המבואר בזבחים קטו: שגוי מותר להקריב בבמה קרבנות בעלי מום וחיות שאינם ראויים להקריב בבית המקדש, וממילא אפש״ל שחוניו היה מקריב מאותם קרבנות, ובהם אף לר׳ יוסי אינו חייב משום שחוטי חוץ שהרי אינו יכול להקריבם בפנים. וברש״ש בזבחים קטז: כתב שקושית התוס׳ היא לפי מה שהם סברו דחוניו הקריב לישראל, וזה פסוקים מפורשים של שחוטי חוץ ולכן תמהו בזה התוס׳, ולמאי דתירצו שהיה מקריב לגוים, יש לומר דלעולם אף לר׳ יוסי נתרץ כן, אלא דבזה גופא טעה חוניו שסבר שאין איסור שחוטי חוץ כשמקריב לגוים, אך לפי האמת אף בגוים יש איסור שחוטי חוץ. ועיין עוד במים קדושים שביאר בדרך נוספת איך אפשר ליישב דברי ר׳ יהודה אף לדעת ר׳ יוסי. 16. עפ״י קדושין מט. 17. ואמנם יש לציין שרש״י שם כתב ׳ולי נראה שכך פירש ר׳ משולם בר קלונימוס גאון

כדאמרינן בפרק המגרש החרש והמסגר וכו׳, עיין שם[18]:

שם אמר רב יהודא אמר רב מצר ועד קרטינגי מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים וכו׳. כבר מהרש״א הנזכר הרגיש אמאי אמר בתחילה מכירין את ישראל ואחר כך ואת אביהם שבשמים, דעל ידי ישראל שלמטה נתפרסם אלהותו יתברך ויכולתו בעולם התחתון ושהוא אלקי ישראל ומשגיח על הארץ דהיינו אביהם שבשמים, אבל מצור כלפי מערב כיון דאין מכירין לישראל אין מכירין אביהם שבשמים שהוא משגיח בעולם השפל, עכ״ל:

שם איתיביה רב שמי בר חייא וכו׳, אמר ליה שימי את דקרו ליה אלהא דאלהא, ע״כ. כלומר אתה שימי חכם גדול ומקשה כך, תדע דהכי הוא מה שאמרתי דקרי ליה להשם יתברך אלהא דאלהא, שאומרים כבייכול שאינו משגיח בתחתונים ונותן כח וממשלה לאלהות שתחתיו:

שם בכל מקום מוקטר מוגש לשמי בכל מקום סלקא דעתך. פירוש הלא זה אסור להקטיר בכל מקום, אלא אלו התלמידי חכמים שעוסקים בתורה בכל מקום כאילו מקטירין ומגישין לשמי. והרב צאן קדשים פירש אלו תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, והיינו בכל מקום נקראו מגישי לשמי כדאמרינן בברכות דף ס״ג ע״ב דנקראו מבקשי ה׳, עיין שם:

שם ומנחה טהורה זה הלומד תורה בטהרה נושא אשה ואחר כך לומד תורה, ע״כ. וכתבו תוס׳, בפרק קמא דקידושין איכא למאן דאמר איפכא ואמרינן לא פליגי הא לן והא להו. וכפי אותה הגמ׳ הרב הנזכר כתב, דאפשר לפרש למה מדמה דוקא לקרבן מנחה, משום דבקדושין פליגי שמואל סבר הלכה אדם נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה, ר׳ יוחנן אמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה, וכתבו תוס׳ התם (ד״ה הא) דר׳ יוחנן לבני בבל דיבר שהם עניים, ולפי זה מי שנושא אשה ואחר כך לומד תורה אף על פי שצריך לחזור אחר מזונות אשתו, אפילו הכי עוסק בתורה ומסתפק במועט, הוי כמו קרבן עני דקרבן מנחת עני הוי חשוב כשאר קרבנות, עיין שם:

שם שיר המעלות הנה ברכו את ה׳ אמר ר׳ יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה, ע״כ. רמז הוא לתלמידי חכמים דעוסקים בלילות רצה לומר בדוחק ובגלות וביסורין דכולהו דמיין ללילות ולא בטלו מתורתם, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה כלומר ולילה כיום יאיר, הם לומדים בלילות רמז לדוחק וגלות יזכו ללמוד ביום רמז שילמדו בישוב וברוב עושר, דומיא דעבודת בית המקדש שהיו עובדים ביום ולא בלילה, וכדאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות פ״ד מ״ט) כל המקיים תורה מעוני סופו לקיימה מעושר:

שם לעולם זאת על ישראל, אמר רב גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. ור׳ יוחנן אמר וכו׳. טעמייהו דפירשו קרא הכי משום דכיון דבקרבנות משתעי קרא אי אפשר לומר לעולם זאת על ישראל, דהא אחר שנחרב הבית ספו תמו הקרבנות ומאי לעולם, משום הכי רב גידל מפרש למיכאל שר הגדול וכו׳, ור׳ יוחנן לא ניחא ליה לפרש קרא הכי דפשט הכתוב מורה לישראל שהיו מקריבין הקרבנות ולא לשר מיכאל של מעלה, ולכן קא מפרש לה לתלמידי חכמים העוסקים בעבודה כאילו נבנה בית המקדש בימיהם ומקריבין. וזהו קשר המימרא אחריתי דמביא הש״ס משם ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה וכו׳ ודוק. ועם האמור ניחא מאי דפירש רש״י בד״ה ולעולם זאת על ישראל, מקרא הוא בדברי הימים, דלכאורה קשה מה בא להודיענו זיל קרי ביה, אלא כונתו הוא לפרש פלוגתייהו דפליגי בהבנת הפסוק, לא דבא להורות לן דפסוק הוא, אלא בא לפרש הפסוק למר כדאיתא ליה ולמר כדאיתא ליה וכאמור[19], ודוק:

תוס׳ ד״ה ומיכאל שר הגדול עומד וכו׳, מדרשות חלוקין יש מי שאומר כבשים של אש, והיינו דאמרינן בשמונה עשרה בעבודה, ואישי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, עכ״ל. לפי האי יש מי שאומר צריך לפרש הפסוק לעולם זאת על ישראל בשביל ישראל מיכאל מקריב כבשים של אש:

בא״ד ויש אומרים דקאי אדלעיל, והשב [את] העבודה לדביר ביתיך ואישי ישראל, עכ״ל. כונתם דהאי ואישי

בשעת מיתתו׳, והתוס׳ כאן כתבו שכן פירש ר׳ קלונימוס בשעת פטירתו. 18. אך רש״י כאן בריש העמוד פירש שהטעם שבני בבל דומים לזכרים הוא מפני שאין להם עול מלכות כשאר גליות שבכל ארצות, וכתב המצפה איתן דכן מבואר בפסחים פז: שלא היו גזירות מלכות בבל אכזריות כגזירות מלכות רומא. 19. צ״ב דעכ״פ גם בלא דברי רש״י ברור שהם נחלקו מה הפירוש ב׳לעולם זאת על ישראל׳, וע״כ משמע מזה דדברי רש״י מתפרשים כפשוטם לבאר דתיבות אלו ׳לעולם זאת על ישראל׳ הם פסוק בדברי הימים.

ישראל קאי להשב העבודה, כלומר דיחזור במהרה בנין בית המקדש ושם נחזור לעבוד עבודת הקודש בהקרבת אישי ישראל שהם הקרבנות, ותחזור כבראשונה כהנים בעבודתם עבודת הקודש עליהם ישאו, כן יהיה בעגלא ובזמן קריב אמן כן יהי רצון. ועיין בספר מור וקציעה בא"ח סי' ק"ך, גם אשור בספר פתח עינים מה שהביא משם מורינו הרב מנחם עזריה במאמר אם כל חי:

גמ' אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה וכו', כל העוסק בתורה כאילו הקריב וכו'. אמר רבא האי לעולה וכו', אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה וכו'. כבר רש"י ז"ל פירש טעמא דקאמר מאי דכתיב ופירכת רבא, אלא דאכתי לכאורה קשה מה בא להוסיף רבא דנראה הכונה אחת. וכן ראיתי דהקשה מהרש"א, ועוד מאי בינייהו בין ריש לקיש ובין רבא ובין רבי יצחק, ועוד זו יתירה דאמאי סידר רבינא דברי ר' יצחק בסוף דקדים לכולהו[20]. ונראה ליישב הכל במקצת דברי מהרש"א ז"ל ובתוספת נופך, דריש לקיש סבירא ליה פירוש הכתוב דזאת התורה לעולה דהכונה היא דכל הלומד תורה בכל מקום שהיא עונותיו מתכפרין וכאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם, דכל אלו היו באים לכפרה עולה על מצות עשה, מנחה מנחת עני, וחטאת ואשם. ופריך ליה רבא אם איתא כאשר פירשת קרא, לא הוה ליה לכתוב לעולה למנחה כיון שאמרת דהתורה היא גופה עולה ומנחה וכו'. אלא הכונה היא דלא צריך לכפרה דבזכות התורה שלומד מצילו מחטוא וכדאמרינן בברכות (ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצרו הרע וכו', אם אזיל מוטב ואם לא ילמוד תורה וכו', והאי לעולה הוי כמו לא עולה כלומר אינו צריך עולה ולא מנחה ולא חטאת וכו', דכיון דאין בו חטא אינו צריך לכפרה.

אמנם ר' יצחק סבירא ליה דאין אדם צדיק בארץ ולא יחטא וכולי עלמא מעותד לחטוא, ולא סבירא ליה לא כריש לקיש ולא כרבא, אלא סבירא ליה דאפילו ילמוד תורה צריך שילמוד לכפרת עונותיו פרשת חטאת ופרשת האשם, ויכוין כאילו הקריב חטאת ואשם בזמן בית המקדש אז יכפר לו ואם לאו לאו, ולכן סידר רבינא דברי ר' יצחק בסוף, ודוק. ועיין בספר ראש דוד בפרשת צו (ד"ה מי גמי מפסר) מה שפירש פלוגתייהו דריש לקיש ורבא, גם אשור בספר מקראי קודש דף ס"ח ע"א:

גמ' אמר ר' זירא מאי קראה מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל. רב אדא בר אהבה אמר מהכא ברבות הטובה רבו אוכליה, ע"כ. איכא למידק אמאי מר לא אמר כמר. ונראה ליישב על פי מה שראיתי בספר עיון יעקב דהרגיש בדברי ר' זירא דמאי בעי מאי קראה, הא מתניתין עצמה יהיב טעמא דבכולהו כתיב ריח ניחוח לה', ואמר מר דמהא דכתיב בכולהו ריח ניחוח ליכא הוכחה כל כך, דיש לומר דמכל מקום כל אחד כפי מעלתו ומדרגתו הוא לריח ניחוח זו למעלה מזו, להכי קאמר מאי קראה שהכל בשוה, ומייתי שפיר ממתוקה שנת העובד דהכל בסוג אחד, עכ"ל, אמור מעתה הא גופה קשיא ליה לרב אדא בר אהבה בראיה דהביא ר' זירא, דאכתי מההוא קרא דמתוקה שנת העובד לא שמעינן דהכל בשוה בסוג אחד, ואכתי נימא דמתוקה היא לכל אחד כפי מדרגתו ולא בשווי, ולכן הביא קרא אחריתי דכתיב ברבות הטובה רבו אוכליה וכפירוש רש"י דברבות הקרבנות רבו אוכליה כהנים, ומה כשרון לבעליו להקב"ה כי אם ראות עיניו שזה מתכוין לטובה, ודוק:

שם ושמא תאמר לאכילה הוא צריך וכו'. עיין במהרש"א ובספר עיון יעקב:

שם מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול שנאמר ושחט את בן הבקר וכו', אמר ליה זו בידינו הוא, לעכב מנין תלמוד לומר לרצונכם תזבחו לדעתכם זבחו, ע"כ. הכי הובא בזבחים דף מ"ז ריש ע"א, וכתבו תוס' (ד"ה מנין) התם דיש מתעסק אחר כגון משום חולין, דהיינו כסבור שהוא חולין וכולהו מושחט את בן הבקר, עכ"ל. והקשה הרב צאן קדשים לפי דבריהם מנא להו לעכב דילמא חד קרא אתא שתהא זביחה לשם קדשים ולא לשם חולין, וחד אתא שיהיה מתכוין לחתיכות סימנים, ולעולם למצוה ולא לעיכובא, וסיים דיש ליישב בדוחק. ואני בעניי שם בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז תרצתי בריוח במה שסיימו תוס' עצמם שם ואמרו, וכולהו מושחט את בן הבקר נפקו כלומר בין (זביחת) [זביחה] לשם קדשים ולא משום חולין ובין לחתיכת סמנים, (דזביחת) [דזביחה] לשם קדשים ולא משום חולין נפקא לן מלפני ה' ולא חולין, וחתיכת סמנים ולא זביחה נפקא

20. צ"ב דלכאורה סתם ר' יצחק באגדתא הוא ר' יצחק בר פנחס וכמו שכתבו רש"י ורשב"ם בפסחים קיד., שהיה תלמיד ר' יוחנן (שבת קמט:) ור' אלעזר (סנהדרין פב.), ואם כן לכאורה הוא אחר ריש לקיש.

לן מתיבת ושחט דהוא שחיטה בחתיכת סמנים ולא זביחה, והאי קרא למצוה היא, אתא קרא אחריתי לרצונכם תזבחו לעיכובא בתרתי בין לשם קדשים ובין לחתיכת סמנים, עיין שם:

רש"י ד"ה מאי דכתיב זאת התורה, ולא כתיב בה חוקה. עיין בספר ברכי יוסף או"ח סי' א' אות י"א מה שהביא קושית הרב אליה זוטא על רש"י מגמ' דלעיל דף י"ט, ונשא ונתן ביה כאשר רמזתי לעיל:

אימא סיפא אמתניתין קא מהדרנא דתנן בסוף מסכתין נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח וכו' לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, רמז קא רימז לנו התנא דצריך האדם להיות כל מעשיו לשם שמים דומיא דקרבנות, ובפרט לימוד התורה דבעינן תורה לשמה, וקא מזהיר לן אחד המרבה ואחד הממעיט בעסק התורה צריך שיכוין לבו לשמים ויהיה תורתו לשמה, כי לא עליך המלאכה לגמור רק שיהיה לימודו לקיים מצותו יתברך שצוה לנו והגית בו יומם ולילה, ואי אתה בן חורין ליבטל ממנו, ואף על גב דדרשו רבותינו זכרונם לברכה בשבת דף ס"ג ע"א פסוק אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד דמאן דלומד שלא לשמה הויא ליה עושר וכבוד, אפילו הכי לא יתנהג אדם כך, וכבר אמרו דמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ובזה נוכל לומר דנעוץ סוף מסכתין בריש מכילתין דתני כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, כלומר לפעמים משכחת דכדי לחנך את הנערים שילמדו נותנין להם מתן שכרם, והגם דאזי היא תורה שלא לשמה, אפילו הכי מישרא קא שרי דמתוך שלא לשמה יבא לשמה. וכדחזינן אותו מעשה המובא בספר זוהר הקדוש בפרשת לך לך בסתרי תורה דף פ"ח ע"ג וד' ברבי יוסי בן פזי דהוה בשיבבותיה דר' אבא דאמר ליה בעינא למילעי באורייתא כדי שיהיה לי עותרא, ואמר ליה הא ודאי, אמר ליה מה שמך אמר ליה יוסי אמר להו לתלמידוי דיקרון ליה ר' יוסי מארי דעותרא ויקירא, יתיב ואתעסק באורייתא ליומין הוה קאים קמיה אמר ליה רבי אן הוא עותרא וכו', יהב ליה ההוא כסא דפז וכו', ליומין עאל חמידו דאורייתא במעוי יומא חד הוה יתיב והוה בכי אשכחיה רביה דהוה בכי, אמר ליה על מה קא בכית, אמר ליה ומה מנחנא חיי דעלמא דאתי בגין האי לא בעינא אלא למזכי לגבאי, אמר השתא שמע מינה דלשם שמים קא עביד וכו', אהדר לי ר' יוסי ההוא כסא דפז ועד יומא לא אעדי שמיה ומן בנוי בן פזי, והיינו ר' יוסי בן פזי, וזכה לכמה אורייתא הוא ובנוי, עיין שם. וזו היא כונת מתניתין כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כלומר שלקומץ יד כיוין, כלומר למהר ומתן ועל מנת לקבל פרס, אף על פי דמיתחזי שלא לשמן כשירות ושרי להו, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה אותו לימוד שלומד בשביל מתן שכר, כי צריך שיהיה לשמה בלתי שום פנייה כלל וכלל, אלא דמשרא קא שרי כדי שבזה יתלהב ויתחזק ללמוד תורה לשמה וכמו שאירע לר' יוסי בן פזי, והתורה עצמה יסייעהו וידריכהו באורח מישור.

ועל זאת יתפלל כל האדם שלא יפתה יצרו הרע ללמוד חס ושלום שלא לשמה לקנתר ולאהבת הניצוח ולראות לכל העמים שהוא חכם או כדי ליהנות מבני אדם, דחלילה לעשות כן רק ישב בדד וידום בתוך חדר הורתו וילמוד תורה לשמה בין מעט ובין הרבה ולשמור את דרך עץ החיים:

הדרן עלך פרק י"ג הרי עלי עשרון וכולא מסכתא:

ביום זה ז"ך לספיר"ת תפאר"ה דהאי שתא:

שפ"ר קדמי להחויא שירתא ותושבחתא:

לאלקה קדישא עילת כל עילתא:

פתח פתוח

כל צריך ייתי ויפס״ח בהאי פיתחא, פתח פתוח לרוחה, לחזות בנועם מילי דרבנן דשנ״ו בדיבורייהו הבאים בתוך מסכת מנחות לפני ולפנים הא בבתי גואי: הכא תרגימו נהוריתא היום גלות״י כולם בחדא מחתא יאי גלות״א הא בבתי בראי: אנא אפיקתיה להקל הטורח למאן דתני ומתני במסכתא אחריתי וסלקא בדעתיה מילתא דאיתמרא הכא, ולא ידע אן מיתניא וטריחא ליה כולי האי לחפש בחיפוש חיפוש בנרות, דברים שבסתר דמרגלא בפומייהו ומטמרן נינהו ולאו כולי עלמא ידען בהאי, ואגב אורחאי אמרתי למשלפא ולהחויא ושדי עילוואי, להורות באצבע כדי לזכות את הרבים, ואמינא במלא פום לכו חזו במראית העין כולם בסיקרא חדא כללי ופרטי דאתו באקרא״י קריאה בעלמא, וקחו ותחי נפשיכם מיטב האר״ש דברים בעתו מה טוב דלא אישתבאי ושפה לפי חדאי נפשאי, חדאי נפשאי:

פרק א

רבינו הקדוש שנאה מתניתין כאשר מצא - בדף ב׳ מהש״ס ע״ב

כל היכא דכתבו תוס׳ תימא ולא סיימו וצ״ע לפעמים התירוץ הוא פשוט — שם

מחשבה דקדשים דמפגל מחלוקת היא אי סגי במחשבה לחודיה או בעינן להוציא בפה — שם

קביעותא דמנא אי חשיב או לא - ג׳ ע״א וק״ד ע״ב

פירוש רש״י בחומש גבי מנחת חוטא, ומה שהקשה עליה הראם ז״ל - ד׳ ע״א

יש מחוסר לבו ביום - ע״ב ודף ה׳ ע״א

מצינו דאע״ג דאמרינן דרב תנא הוא פרכינן ליה מדברי התנא וסלקינן בתיובתא - דף ה׳ ע״א

שחיטה לאו עבודה היא — שם

מנחת העומר שקמצה שלא לשמה כשירה - ע״ב

אין שבות במקדש - שם ודף צ״ז ע״ב

בגדי כהונה קשין אין בהם איסור כלאים והיינו דוקא בהצעה אבל לא בלבישה — שם

ממשקה ישראל ילפינן מן המותר לישראל - דף ז׳ ע״א

שיעור דנקא הוא שתות דינר - ע״ב

מילתא ממילתא אי ילפינן או לא - דף ח׳ ע״א

כלי שרת מקדשין את הראוי להם - ע״ב

מנחת נסכים נקרא אותה מנחה הבאה עם היין - שם

אין מיעוט אחר מיעוט דאמרינן אינו אלא לרבות, וכן אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מקשים תוס׳ לישתוק מתרוייהו - דף יו״ד ע״א

תוס׳ דיומא הוא תוס׳ שאנץ — שם

כל מקום שנאמר כף אינו אלא ימין - דף יו״ד ע״א

שיעור לבונה כקומץ - דף י״א ע״ב

ר׳ שמעון דריש תיבת את באיזה מקומות ובאיזה מקומות לא דריש, עיין בתוס׳ שם — שם

פרק ב

אין מפגלין בחצי מתיר – דף י״ג ע״א ודף י״ו ע״א

לבונה מתיר בפני עצמה - ע״ב

אין מתיר מפגל את המתיר — שם

חצי מתיר וחצי אכילה — דף י״ד ע״ב

אי הציץ מעלה על עולין — דף ט״ו ע״א

טומאה הותרה בציבור — שם

לב בית דין מתנה — ע״ב

פרק ג

שתי אכילות איכא בקרבן, אחד אכילת מזבח ואחד אכילת אדם — דף י״ז ע״א

הא דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם לאו בכל דוכתא אמרינן כך, וקושיא חזקה על תוספות - ע״ב ודף צ״ג ע״א

סתם ר׳ יהודא הוא ר׳ יהודא בר אלעאי - דף י״ח ע״א

ור׳ אילעאי תלמידו של רבי אליעזר הוה — שם

יוסף הבבלי היה חביב יותר לר׳ אלעזר בן שמוע — שם

כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת — ע״ב

כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה - שם

אין נותנין מתנה לכהן עם הארץ — שם

פעמים דייקינן מניינא למה לי ופעמים לא דייקינן — שם

פלוגתא בין רבנן ור׳ שמעון אי מקרא נדרש לפניו ולאחריו - דף י״ט מהש״ס ע״א

וי״ו מוסיף על ענין ראשון — שם

תורה בעיא חוקה חוקה לא בעיא תורה — שם

שמואל אמר דורות משעה לא ילפינן, והא דמזרקות מקדשין וילפינן מדכתיב שניהם מלאים סולת טעמא הוא דכתיב י״ב פעמים והוי משום יתורה — ע״ב

טעם שני כתובים הבאים כאחת אין מלמדים משום דליכתוב חדא ולילף אידך מינייהו, אבל אם שני כתובים הוא בדבר אחד מלמדין — שם

היכא דכתיב ברית הוי לעכב — דף ך׳ ע״א

כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט פלוגתא היא אי כללא קמא עיקר או כללא בתרא — שם

וכן אי בעינן שני צדדין שווין או קרוב בשווי — שם

דם וקומץ אינו מחייב בהם משום פיגול — תוס׳ שם

חילוק בשקיעת החמה מתחילת השקיעה לסוף השקיעה — שם

היין והדם והעצים והקטורת לא היו מולחין, וכן צריך להיות בפסק הרמב״ם בפ״ה דהלכות איסורי מזבח הלכה י״א — דף כ״א ע״א

דם שבישלו או מלחו ואכלו חייב ודלא כמאן דסבירא ליה פטור — שם

הא דמליח כרותח היינו דאינו נאכל מחמת מולחו ואינו צריך ריבוי מלח כמו שאדם מולח להצניע — שם

הבינה מתקנת את האדם כמו המלח לבשר — שם

סתירה לרש״י מיניה וביה דהכא במנחות פירש דמלח סדומית דקה ומלח אסתרוקנית גסה, ובפרק לא יחפור דף ך׳ פירש דמלח סדומית עבה — שם

קושית הרב משנה למלך בהלכות שבת פי״א הלכה ה׳ דלמאי איצטריך קרא תקריב מלח ואפילו בשבת למישרי מליחה ביום השבת, והלא מליחה אינו אלא משום עיבוד ואין עיבוד באוכלין — שם

פלוגתא בין רש״י לתוס׳ בחולין הנכנס לעזרה דאסור אי הוא דוקא בעבודה או אפילו בחינם - שם

[פלוגתא בין רש״י לתוס׳] אם נותנין מלח בחולין ותרומה שהיו אוכלים כהנים עם קדשים, אבל בתבלין נותנין — שם

רבן יוחנן בן זכאי מכריחין תוס׳ דלא היה כהן, ולא כדמשמע בספרי וכתוספתא — שם

עולין אין מבטלין זה את זה — דף כ״ב ע״ב

מין במינו אי בטיל ברוב פלוגתא דרבנן ור׳ יהודא דרבנן סברי דבטיל ור׳ יהודא סבירא ליה דלא בטיל — שם

מצות אין מבטלות זו את זו, כתבו תוס׳ דוקא באכילה כגון פסח מצה ומרור להלל אבל עשיית שאר מצות דילמא מבטלות — שם

בדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לבדיעבד — כ״ג ע״א

קושית הרב דרך המלך לתוס׳ בדף יא ע״א בהיא דלא ליכריך איניש מצה ומרור — שם ע״ב

הרבה פעמים עלה רב כהנא מבבל לארץ ישראל, פעם מצאו לר׳ שמעון בר׳ רבי חבירו של ר׳ חייא, ופעם אחרת לחזקיה בנו של ר׳ חייא רבו של ר׳ יוחנן, ופעם אחרת מצאו לר׳ יוחנן דהיה יושב ראש הישיבה ותלמידיו היו עומדים לפניו שורות שורות — שם

ר׳ יוחנן שאל ספיקותיו לרב כהנא כדאיתא במציעא דף קי״ז ע״א וב׳ — שם

צירוף כלי מדרבנן וקשיא להרמב״ם מדידיה אדידיה — דף כ״ד ע״א

ספק אי אמרינן שבע לו טומאה אם לא — שם

קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא — שם ודף ק״ו ע״א

טהור שאכל את הטמא פטור מכרת דעיקר כרת בטומאת הגוף כתיב - דף כ״ה ע״ב

התורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה מדכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם וכו׳ — שם

אין קומץ פחות משני זיתים ואין הקטרה פחות מכזית, הכי סבירא ליה ר׳ יהושע בן לוי, ופליג לר׳ יוחנן דסבירא ליה יש קומץ פחות משני זיתים ויש הקטרה פחות מכזית, וקיימא לן כר׳ יהושע בן לוי — דף כ״ו ע״ב

יש מי שפירש דביום שני של סוכות סגי בחד מד׳ מינים ומברך על נטילת לולב — דף כ״ז ע״א תוס׳

לולב אין צריך אגד, ויש מי שפירש דאם כל ארבעה מינים לפניו יוכל ליקח אותן זה אחר זה — שם

גובהה של מנורה ח״י טפחים — דף כ״ח ע״א

מנורה של עץ יוכל לעשותה אפילו בשבעה קנים וכמו שמדליקים ביום החופה — שם

טעם אמאי עשה שלמה עשרה מנורות — דף כ״ט ע״א

אבן היתה לפני המנורה ובה ג׳ מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות — שם

סילוקו של לחם הפנים כסדורו שהיה חם ומגביהין השולחן שעליה הלחם הפנין לעולי רגלים — שם ודף צ״ו ע״א

בשלשה דברים נתקשה משה רבינו עליו השלום, וסמניך שמו הטוב משה ראשי תיבות מנורה שרצים החודש — שם

משה רבינו עליו השלום נשמתו נסתלקה בערב שבת ונפשו בשבת — דף ל׳ ע״א

כותבי ספרי תורה ותפלין ומזוזות אומרים התיבות קודם שכותבין — שם

שמנה פסוקים אחרונים שבתורה יחיד אומר אותה בבית הכנסת — שם

תרומת מעשר אחד ממאה הוא — ע״ב

אימת שבת על עם הארץ שלא לעבור עבירה, וכן אימת דמוע עליו — שם

הלכה כר׳ שמעון שזורי בכל מקום ששנה, ולאו דוקא במשנה כדקאמר הש״ס — בדף ל״א ע״א

ר׳ שמעון שזורי סובר יין שנקרש חשיב משקה ולא שמן ודבש, ובזה נתישב פסק הרמב״ם וניצול מקושית הרב תי״ט בטהרות פ״ג — שם

אי בעינן לשרטט הכתוב שאדם כותב באגרת שלומים — ל״ב ע״ב

ודאי דהלכתא כר׳ יוחנן לגבי רב הונא כיון דאף לגבי רב רביה דרב הונא הלכתא כר׳ יוחנן — שם

רב יוסף אמר לאביי מר — שם

וכתבתם כתיבה תמה — ל״ד ע״א

טט בכתפי שתים פת באפרקי שתים — ע״ב

גורעין ומוסיפין ודורשין — שם

יהודה ברבי, רש״י פירש ברבי חכם וקשה דבריו מיניה וביה — שם

לשון תפילין הוא מלשון ויפלל שעשה פלילות עם קונו כמו שכתבו תוס׳ שם — שם

ציץ רוחבו שתי אצבעות — ל״ה ע״א

מחלוקת בין ר׳ אליהו מפריש עם סברת ר״ת בקשר תפילין אם צריך בכל יום לעשותה — ע״ב

יד סתם פירושו שמאל, וקושיא לרש״י בפרשת ואתחנן דפירש על פסוק ואת ידיך החזקה ימין — ל״ו ע״ב

זרוע של אדם נקרא העצם שהוא סמוך לכתף ובקיבורת מניחין תפילין - שם

עצם הסמוך ליד נקרא מרפק (קומדא) [קודא] — ל״ז ע״א

מאי דבעא פלימו מרבי מי שיש לו שתי ראשים באיזה מהן מניח תפילין הוא — שם

פרק ד

מצינו דהתלמוד שלנו פליג לספרי כמו שכתבו תוס׳ — בדף ל״ח ע״א ובדף מ״א ע״ב

לשון של ספרי מפרשת שלח לך לפרשת כי תצא דלא שפכי אהדדי — שם

לא בעינן שינה הכתוב לעכב אלא בקדשים, תוס׳ בסוף העמוד — שם

אריוך קרי ליה לשמואל מלך, עיין ברש״י דפירש שהוא מלשון גור אריה יהודה — ע״ב

יש מי שאומר דר׳ יוסי הגלילי רבו של רבי הוה, ויש מי שאומר דר׳ יוחנן בן נורי רבו של רבי הוה — שם

כל שהו משמע דאית שיעורא — דף ל״ט ע״א

ציצית עולה ת״ר וח׳ חוטין ה׳ קשרים עולים תרי״ג, ועיין בספר רבינו משה אלשיך בפרשת ציצית — שם

האמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר, כן כתבו תוס׳ בד״ה ופליגא דרב נחמן — בדף ל״ט ע״ב

לעבור בבל תוסיף לא בעי כונה — דף מ׳ ע״ב

היכא דאמרינן ואפילו בוא״ו ולא אפילו בוא״ו תרי מילי משמע — שם

תוספות במסכתא זו הביא דברי הרמב"ם בד"ה תפילין בדף מ"ב סוף ע"ב

קושיא על דברי הגאון ולרש"י והתוס' דכתבו דכסות סומא פטור מן הציצית — מ"ג ע"א

קושיא על תוס' במה שכתבו דבתרי קראי לא אמרינן כל שישנו בהא ישנו בהא — שם

הפרים והאילים והכבשים אם היו מעכבים זה את זה — שם

סתם ספרי ר' שמעון היא — ע"ב

מה ה' אלקיך וכו' אל תקרי מה אלא מאה — שם

פרשה זו עתיד אליהו לפרשה – מ"ה ע"א

מילואים בימי עזרא וכן לעתיד לבא — שם

תרי אליהו הוו אחד פינחס ואחד אליהו — שם

טעם למה לא פשט אליהו כל התיקו שבש"ס כיון דהוא נמצא בישיבות — שם

כמשפטם דכתיב בפרי החג לאו לעיכובא להרמב"ם כפי הרב בה"ז — שם

התורה לא תשתנה לעתיד לבא – שם

המן נעשה כגרעני חטה מוגבל בעיסה שיש בה מים הרבה והיו מקריבין ממנו למנחות וללחם הפנים – ע"ב

הגזירות שוות בעינן תיבות דדמיין אהדדי כמו מעיני לעיני — בדף ד ע"ב ושם מ"ז ע"א

אם זריקה מועלת ליוצא — מ"ז ע"א

תודה בכלל שלמים — דף מ"ח ע"א ודף פ"א ע"ב

מה שפודין בתוך העזרה מאיזה סיבה לא הוי חולין שנכנסה בעזרה, דחולין ממילא הא הויין — מ"ח ע"א

אין התנור מקדש מאי דלא חזו — שם ודף ע"ב

איכא חילוק בהא דאמרינן אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה – שם

כתבו תוס' בדף מ"ח ע"ב ד"ה תעובר צורתן, דרבה בר אבוה סבירא ליה דאפילו פיגול בעינן שתעובר צורתן קודם שריפה מפני בזוי קדשים, אבל איכא דאמר כל שפסולו בגופו ישרף מיד — שם

הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין לשלם לבעלים דמי קרבן — מ"ט ע"א ודף ס"ד ע"ב

בעיא היא תדיר ומקודש איזה מהם עדיף ולא איפשיטא, ומה שפסק רבינו עובדיה בפרק יו"ד משנה ו' דמסכת זבחים דתדיר עדיף, כבר הקשה עליה הרב תוספות יום טוב שם — שם

אין מעבירין על המצות, היינו דוקא היכא דתרי מצות צריך לעשותן והם לפניו — ע"ב

הקטרת קרבן אחר קודם תמיד מיפסל, אבל שחיטה קודם תמיד לא מיפסל, תוס' — שם ודף צ"ג ע"ב

תמיד טעון ביקור ארבעה ימים קודם היינו דוקא למצוה ולא לעיכובא - שם

קושיא להרא"ם בסוף פרשת תצוה על פסוק לא תעלו עליו קטורת זרה — דף ן' ע"א

עיבור צורה דאמרינן היינו דיעבור לילה ויפסל בלינה — ע"ב

הי מינייהו מפקת – שם

ר' שמעון באיזה מקומות דריש וא"ו ובאיזה מקומות לא דריש, וכתבו תוס' דהני דרשי לא דריש — דף נ"א ע"ב

נכסי הגר הפקר נינהו — שם

כהנים שבבית שני לא הוציאו שנתן תוס' שם — שם

אפר מרפא מכה רש"י סוף ע"ב - שם

אמאי בכל מקום תני פר העלם דבר בלשון יחיד ושעירי ע"א בל' רבים תוס' — דף ב"ן ע"א

ישוב להרמבם דפסק במתניתין דידן הלכה כר' יהודה ובפ"ז דשקלים פסק בהפך — שם

פרק ה

ר' עזרא בר בריה דרבי אבטילס היה עשירי לעזרא הכהן — דף ג"ן ע"א

ברכה אשר קידש ידיד מבטן דמברכינן במילה, עיין בתוס' את פירושא — ע"ב

כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו בחולם אלא ממנו בשורק — שם

אי מי פירות מחמיצין חמץ גמור, ומחלוקת בין רש"י ור"ת — שם

פירוש אל תקרי ממנו אלא ממנו — ע"ב

קמיצת מנחת חוטא הוא יותר קשה משאר קמיצות — דף דן ע"א

אין דיחוי באוכלין ובאיסורין אבל לענין שבת ספק הוא — ע"ב

בשר עגל כשמבשלין נופח, ובשר שור מתמעט, ואוכל שנתפח אם צריך ברכה אחרונה — שם

מצינו דדיבור נקרא מחשבה — דף נ"ה ע"א

זריזין, רש"י פירש כהנים, והתוס' פירשו ציבור — שם

קושיא להרא"ם בפרשת ויקהל בפיסקא לא תבערו — ע"ב

כלל ופרט המרוחקין זה מזה אי דנין או לא — שם

שעה מדורות לא ילפינן, והא דבעי בסנהדרין דף ט"ו ע"ב גילוי מילתא בעלמא הוא כמו שכתבו תוס' — נ"ו ע"ב

הרבה תנאים אית להו דרשה וריבויא דתיבת כל ולא ר' אליעזר לחודיה - ע"ב

היכא דאיתמר בש"ס פלוני ופלוני אמרו דבר אחד אי הוי כשיטה או לא — דף ז"ן ע"ב

רצפת העזרה לר' יהודא נתקדשה כמזבח, תוס' סוף ע"ב — שם

כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו — שם

העולות שהיו מביאין עם הביכורים לאו עולות חובות נינהו כדפירש רש"י בדף ח"ן ע"א, אלא לעשר הביכורים הוו — דף ח"ן ע"א

לאו שבכללות אין לוקין עליו, כן פסק הרמב"ם בהרבה מקומות, והוא כרבא לפי גירסתו — ע"ב

כמה סוגיות הפוכות איכא בש"ס וכמו שציין הרבה תוס' בדף ח"ן סוף ע"ב — שם

קושיא להזוהר בפרשת תצוה דף קפ"ג ע"ב וכן להרב תולעת יעקב שהביא הרב שני לוחות הברית במסכת שבועות דף קפ"א ריש ע"א דכתבו דשתי הלחם היו מתקרבות על גבי מזבח, ולא כן היא דשתי הלחם היו נאכלות לכהנים כדתנן בסוף פי"א של מסכתין — שם

עשרה מנחות הן, מנחת הסולת, המחבת, המרחשת, החלות (*והיא מנחת אופה), הרקיקין, מנחת כהנים, מנחת כהן משוח, מנחת גוים, מנחת נשים, מנחת העומר, וכל אלו היו באים עשר חלות אפילו מנחת הסולת אחר קמיצתה — דף נ"ט ע"א

ובכל הני עשרה מנחות היו צריכין שמן ולבונה, אבל מנחת נסכים בעיא שמן ולא לבונה, ובלחם הפנים לבונה ולא שמן, ובשתי הלחם ובמנחת חוטא ובמנחת קנאות לא שמן ולא לבונה — שם

כל שבידו לתקן לא הוי דחוי — ע"ב

מתיבה אחת מצינן למידרש כמה דרשות — דף ס' ע"א

הגשה בחודה של מזבח בקרן דרומית מערבית — שם

ר"פ אומר מצינו דליכא פלוגתא אלא אומר דבר משם אומרו — דף ס"א ע"א

אופן תנופה הכהנים עם הבעלים באופן שלא יהיה חוצץ — ע"ב

הוא סומך ולא על ידי שליח, ועיין בתוס' ד"ה מצינו — שם

רבי סבירא ליה דעל פירושו סמוך, ויליף מקרא וסכות על הארון את הפרוכת — דף ס"ב ע"א ודף צ"ח ע"א

ור' יוחנן סבירא ליה בדף ע"ח ע"ב גבי לחמי תודה דעל אפילו רחוק ואינו בסמוך

דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא — שם ודף ק"ו ע"א

אסור לאתגריה עליה שטנא — שם

הולכה והובאה בהנפה ובנענועים של לולב שלשה שלשה בהולכה ובהבאה — שם

תכף לסמיכה שחיטה דאורייתא הכי מסקינן בפרק כל הפסולין דף ל"ג, והביאו תוס' הכא בדף ס"ג ריש ע"א – שם

כתבו תוס' דבפרק דם חטאת מוכח דלא הוה במקדש אלא חד תנור של מתכת שהיה לשתי הלחם ולחם הפנים ולמנחות — שם

ר' יוסי בר יהודא הוא בן ר' יהודא סתם דהוא ר' יהודא בן עלאי, כן כתב רש"י בסוף פ"ה — ע"ב

פרק ו

מאי דלא פליגי נקיט התנא ברישא, כן כתבו תוס' בריש פרק ו' — שם

פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן בהפשטת קרבן פסח כשהיה חל בשבת, וקושיא על התוס' מדידהו לדידהו מהכא במנחות לשבת דף קי"ו — שם

שחט שתי חטאות או שתי עולות בשבת ולא היה צריך אלא

אחת חייב על השנייה אפילו נתכפרה לו בשנייה, אבל אם הראשונה כחושה פטור — ס"ד ע"א

תוספות היה להם ירושלמי על סדר קדשים, וכן הרמב"ם ז"ל — דף ס"ד ע"ב

מרדכי דהיה בימי אחשורוש כפי דברי רש"י האריך ימים טובא עד הורקנוס וארסטבולוס כשצרו מלכי בית חשמונאי, והתוס' פליגי עליה — שם

פירוש הפליאה על מאי דאמרו רז"ל פתחיה זה מרדכי דקאמר היינו דכתיב והיה ראשיתך מזער ואחריתך ישגא מאד — דף ס"ה ע"א

כתבו תוס' דלא היה צריך דכל הסנהדרין שהיו יודעים שבעים לשון לדיני ממונות, אך לדיני נפשות אפשר דבעינן, והיו גם כן בעלי כשפים — שם

כל החוזר [ו]כל המשנה הילכתא היא — שם

התוס' הביא מחלוקת היכא דמצינו אמרה תורה רצה לומר מילתא דגם הצדוקין מודים או לא — ע"ב

עוד כתבו דספירת שנת היובל דהיה חייב הבית דין לספור כדכתיב וספרת לך היו מברכים כמו שאנחנו מברכים על ספירת העומר – שם

עוד כתבו דאין לחוש בסדר התנאים המובא בש"ס — שם

דין מירוח הגוי אי פוטר ממעשר פלוגתא דתנאים היא — דף ס"ו ע"ב

אם ספק מוציא מידי ודאי במילי דרבנן — דף ס"ז ע"ב

רבי ור' יוסי בר יהודא הוה מכניסין את הכלכלה אחורי הגגות וכו' — שם

תקנת ריב"ז באיסור חדש כל יום ששה עשר — ס"ח ע"ב

מי שאין לו אלא חדש לעשות מצה בפסח ולאכול בט"ו, אמאי לא אמרינן אתי עשה דמצות מצה ודחי איסור חדש, ובכלל גם כן קושית הרב שאגת אריה על גמרא דחולין ריש פרק גיד הנשה דתנן נוהג במוקדשין, דפריך הש"ס שם פשיטא, ולא פריך איפכא אמאי נוהג במוקדשין לימא אתי עשה דמצות אכילת קדשים ולידחי איסור ולאו דאכילת גיד הנשה — שם

קושיא על התוס' בסוכה דף מ"ז ד"ה מיתב דכתבו טעמא אמאי מיתב יתבינן בסוכה ביום ח' ואינן נוטלין לולב, מהא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאכלו חדש באורתא דשיתסר נהגי שבסר משום דקסברי חדש בחוצה לארץ דרבנן ולספיקא לא חיישינן — שם

אי עד ועד בכלל או לא — שם

קושית הרב שאגת אריה בסי' צ"ה בגמ' דחולין ריש פ' גיד הנשה — שם

אזהרה שלא לעשות חילוקי אשכנזים כמו שכתב הרב חוות יאיר בסי' קכ"ג — שם

סתירה לרש"י בפירוש כלי גללים — שם

קושיא לרש"י בסוכה דף ל"ז דפירש איסור להריח אתרוג מהכא בשמעתין — דף ע' ע"א

סודני קרא רבא לרב פפא, ולחד פירושא הוא מלשון סוד ה' ליריאיו, ופירושו תלמיד חכם — ע"א ע"א

אין חולקין מנחות כנגד זבחים — ע"ג ע"א

גזל הגר כשמת הגר קרן וחומש לכהן שבאותו משמר — שם

המחזיר גזל הגר בלילה או לחצאין לא יצא ידי חובתו משום דהכתוב קראו אשם כדאיתא בקמא דף ק"י ופסקו הרמב"ם בפ"ח דהלכות גזילה ואבידה דין ה' — שם בתוס' ע"ב

קושיא מפורסמת על תורת כהנים וירושלמי סוף פרק קמא דשקלים דדריש על פסוק אדם כי יקריב דאדם אתא לרבויי גרים — ע"ב

קושיא אחרת על איבעיא דבעי בנדרים אי כהני שילוחי דידן או שילוחי דרחמנא — שם

מיתור משנה ודיוקא לא פרכינן, תוס' — ע"ד סוף ע"ב

מושחן כמין כ"י עיין בתוס' שהביאו פירושים חלוקים — ע"ה ע"א

חביצא דאית ביה פירורין כזית יברך עליו המוציא — ע"ב

כל המנחות ולחמי תודה ולחם נזיר באות עשר חלות אבל לחם הפנים וחביתי כהן גדול י"ב חלות - ע"ו ע"א

תרומת לחמי תודה היה אחת מעשר, ואחר אפיה היה מרים, ואם הפריש בלישת עיסה שם תרומה חייל עליה, ולא להפכה ולהחליפה בחלה אחרת — שם

והתורה חסה על ממונן של ישראל וקושיא לרבינו בחיי בפרשת בא — שם

לחמי תודה ולחם נזיר אי הוה שרי לעשותן חוץ מהעזרה — ע"ב

פרק ח

שקל היינו סלע כן כתב רש״י ז״ל והוא מדרש תנחומא — ע״ז ע״א

תיבת ממנו דכתיב בתרומת לחמי תודה אתו למילף דבעי׳ מן המחובר — ע״ז ע״ב

הימנו ודבר אחר לא הוי היקש — ע״ח ע״א

תרומה גדולה ותרומת לחמי תודה בעינן להרים מן המוקף, אבל תרומת מעשר אינו צריך — שם

ר׳ יוחנן סבירא ליה דעל אפילו אינו סמוך, ועיין בתוס׳ — ע״ב

למדין לפני חכמים הוא לוי לפני רבי, כפי פירוש רש״י ולא כפירוש התוס׳ — דף פ׳ ע״ב

אמירה לגבוה כמסירתו להדיוט ואינו יכול לחזור בו אפי׳ תוך כדי דיבור קטן — דף פ״א ע״ב

וכן במגדף וע״ז ומקדש ומגרש — שם

פלוגתא בין בית שמאי ובית הלל בתפוס לשון ראשון, דלבית שמאי תפוס לשון ראשון ולא הוי נדרו ופתחו עמו — שם ודף ק״ג ע״א

פלוגתא בין ר׳ אליעזר ור׳ עקיבא אי דנין אפשר משאי אפשר, דלר׳ אליעזר דנין ולר׳ עקיבא אין דנין — פ״ב ע״ב

ולר׳ עקיבא אמרינן על כרחך הקשן הכתוב — שם

אין משיבין על ההיקש וחילוק פירושים איכא בזה בין רש״י ותוס׳ — שם

גם רש״י ותוס׳ פליג בסוכה דף ל״א ע״א במדות שהתורה נדרשת אם אדם דן מעצמו, דלרש״י קל וחומר לחודיה דן אדם מעצמו ולא שום אחריני, ולתוס׳ כולם חוץ מגזירה שוה — שם

פרק ט

קושיא ותירוץ מהרב זהב שבא על פירוש רש״י בחומש בפרשת נשא על פסוק וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל וכו׳ לך יהיה — פ״ד ע״ב

וישלח יואב תקועה עיר תקועה היתה חכמה הרבה מפני רוב השמן שהיה שם — פ״ה ע״ב

הקול יפה לבשמים ורע ליין — פ״ו ע״א

אלים ממואב, כבשים מחברון, עגלים משרון, גוזלות מהר המלך, כבשים גבהן כרחבן — שם

כל המנחות היה בדין שיטענו שמן זית זך, ואיכא להקשות דהא סופו ליבטל אם לא מצא — שם

פרק י

ההין לא היה משמש לכלום בבית המקדש אלא נצרך בימי משה למילואים ונשאר — פ״ח ע״א

שתי מדות של יבש ושבע של הלח היה במקדש ותו לא, אבל מאלו מידות היו טובא — שם

תנור אחד היה במקדש ושל מתכת היה — ע״ב

נרות של המנורה שכבו בחצי הלילה דפירש״י לא ידעתי איך היו יכולים לראותם — שם

מאי דשיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר, הבאתי דברי הרא״ם דנפלאים ממני — פ״ט ע״א

קושיא לרש״י מהכא לשבת, דהכא פירש דבקיץ מה שהיה נשאר בנרות היו זורקין, ובשבת דף כ״ב פירש דהיו דולקין והולכין ביום — שם

והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים — ע״ב

אם מערבין יינן של נסכים — שם

וכן אם נתערבו סולתן ושמנן של מנחות דאיכא חילוקא — שם

מאי דהוי רבית בהדיוט לא הוי בהקדש, עיין בתוס׳ ד״ה בארבע — דף צ׳ ע״א

פלוגתא דר׳ יאשיה ור׳ יונתן היכא דלא כתיב קרא יחדיו אי הוי כאילו כתיב או לא, דלר׳ יאשיה אף על גב דלא כתיב יחדיו כמאן דכתיב דמי וצריך איזה לימוד לחלק, ולר׳ יונתן כיון דלא כתיב יחדיו משמע נמי אחד אחד ולא צריך קרא אחריתי לחלק כמובא בסנהדרין דף פ״ה ובשאר מקומות — שם ע״ב וצ״א ע״א

קושיא לרש״י במה שפירש דקרבן מצורע אתא לכפרה, דהוא הפך גמ׳ דשבועות, וכן קשה להגמ׳ עצמה מהכא להתם דף ח׳ — שם

יין לספלים ושמן לאישים - צ״א ע״ב וק״ד ע״א

הא דשרי שמואל לזלף יין שאדם מתנדב ע״ג האישים הוא אליבא דר׳ (יהודא) [שמעון] דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר — שם

סמיכה בבעלים בעיא — צ״ב ע״א

גירסא בעלמא הרבה פירושים נאמרו בה — ע״ב

קראי אסמכתא בעלמא אלא קראי למה לי — שם

תרי ר׳ יצחק בר אבדימי הוו — צ״ג ע״א

כתבו תוס׳ דמצינו הרבה פעמים במשנה דמרבה במקום אחד מה שכבר נשנה בהדיא במקום אחר, ואפילו באותה משנה — שם

לשון התוס׳ בברכות דף ב״ן ע״ב בענין תכף לנטילת ידים סעודה, לכאורה קשה — שם

סנהדרין היו צריכים שיהיו מנוקים מכל מום — שם

אף על גב דנשים פטורות במצות עשה שהזמן גרמא, אם רוצים להחמיר לעשותן מצו ושפיר מברכין וצונו, תוס׳ בכמה דוכתי — שם

שחיטת קרבן אחר קודם התמיד לא מיפסיל כי אם הקטרה — שם

הא דאמרינן תכף לסמיכה שחיטה היינו שלא יתעכב יותר מהילוך כ״ב אמות, והוא הדין בשאר תכיפות דאמרינן בברכות, וכן פסק רמ״א בא״ח סי׳ קס״ו – ע״ב

אשם מצורע היה תנופה חי ולא בשחוט — צ״ד ע״א

מצינו תנן שהיא ברייתא ותניא משנה — שם

פרק יא

ג׳ דפוסים היו ללחם הפנים אחד ללישה, ואחד לאפיה, ואחד לאחר אפיה — שם

אם היו נוסעים ישראל במדבר בתחילה בלילה או דוקא ביום — צ״ה ע״א

מחלוקת הפוסקים באכילת לחם הפנים במוצאי שבת אם היה שרי או לא — שם

בשבת לא היו נוסעין במדבר משום איסור הוצאה ומשום איסור מחמר אחר בהמה, תוס׳ — שם

מהר הבית עד העזרה היה מחנה לויה — ע״ב

כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם, והוא שבח — שם

בשתי הלחם היה ג״כ פנים כמו לחם הפנים — דף צ״ו ע״א

סילוקו כסידורו אף על גב דלא היו מסדרין בשעת אפייתן למאן דאמר דאפיה אינה דוחה שבת, אפילו הכי היה חם כשהיו מסדרין — ע״ב

שולחן איקרי עץ וכן מזבח אף אחר שהיו מצופין זהב, וכתבו התוס׳ דשלשה שולחנות עשה כמו ארון זה בתוך זה — צ״ז ע״א

כשהיו שומטין הקנים שתחת הלחם הפנים בערב שבת היו מניחין על הרצפה — שם

גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות של ישראל — שם

אין שבות במקדש איכא שינוי משבות לשבות — שם

לעולם תהא אימת מלכות עליך — צ״ח ע״א

סובר רבי דעל פירושו סמוך — שם

במקדש ראשון דאמרינן ביומא דלא הוה פרוכת קושיא משמעתין — שם

אם על כל השולחנות שעשה שלמה היו מניחין לחם הפנים, וכן אם כל המנורות שעשה שלמה היו מדליקין. וקשה איך שלמה עשה יו״ד מנורות ויו״ד שולחנות הלא עובר בבל תוסיף — דף צ״ט ע״א

מעלין בקודש ולא מורידין, וקושיא על רש״י משבת למגילה — שם

טעם למה כתוב שתי פעמים בפרשת תרומה ואל הארן תתן את העדות — שם

דברי תורה לא יהיו עליך חובה ואי אתה רשאי לפטור עצמך, וג׳ פירושים דכתבו תוס׳ — ע״ב

סתירת ר׳ ישמעאל ממסכתין לברכות בענין לימוד חכמת יונית — שם

הרגש משמעתין לברכות בענין הסתה, דהתם אמרינן אמר הקב״ה לדוד מסית קרית לי, והכא אמרינן שהקב״ה מסית לאדם מדרכי מיתה לדרכי חיים — שם

שם מתתיהו בוא״ו לא נזכר לא במשנה ולא בגמ׳ כי אם בפרק אלו טרפות — דף ק׳ ע״א

תירוץ למה שהקשה הרב מקום שמואל בסוף סי׳ צ״ז — שם

ממונה היינו סגן כדאמרינן בסנהדרין דף י״ט ע״א, וקשיא על התוס׳ — שם

לחם הפנים אם היה צריך לאכול כולו ביום שבת או אפילו במוצאי שבת — ע״ב

בזמן הראיה היה מצי לחול יום הכפורים בערב שבת או באחד בשבת — שם

פרק יב

לא שכיח למצוא בהמה תמימה נקיה ומשופה אפילו מבדוקין שבעין — דף ק"א ע"א

אי שרו בשר בחלבא כולי יומא אינו חייב — ע"ב

אי בעי פריק אמרינן אי בעי זריק לא אמרינן, וכל העומד ליזרק אינו כזרוק דמי ולא קיימא הכי אלא אף אי בעי זריק כזרוק דמי דכל העומד ליזרק כזרוק דמי — ק"ב ע"א

טומאה ממעילה לא ילפינן — שם

לפעמים ידע המקשן דמצי לשנויי כשינויא קמא ואפ"ה קא מותיב — ק"ג ע"ב

קושיא לרש"י מדף ח"י לדף ק"ג ע"ב במאי דאמרינן עד ששים יכולים להבלל — שם

ר' יהודא בר אילעאי ראש המדברים בכל מקום — שם

ר' יהודא הנזכר היה מוריינא דבי נשיאה, פירוש דלבית רבי היה להם מורה הוראות — שם

מימרא דרב חנין בפסוק והיו חייך תלוים לך מנגד, ומה שכתב עליה הרב יפה מראה בשבת פרק המוציא יין, כדי להשוות במאי דאיתמר במכילתא בפרשת המן בפסוק ולקטו דבר יום ביומו דמי שיש לו לאכול היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, מי שברא יומו ברא פרנסתו — שם

ר' מאיר ראה החופה של ר' שמעון בר רבי, וכל שכן [ד]ר' יהודא בר אילעאי דהאריך ימים אחר ר' מאיר — ק"ד ע"א

כל היכא דאיתמר בש"ס מפני מה צריך לימצוא טעם אחר מן החוץ — שם

פרק יג

נעשה דיוקא דרישא כמו סיפא — שם

מנין שעשו תוס' בקיצור לשבעים פרים בחג — ק"ו ע"א

מצינו בש"ס דמביא דברי רבה בתר דברי רב חסדא, אף על גב דקדים רבה ליה, תוס' — שם

קומץ בדעתא דכהן תליא מילתא — שם ודף כ"ד ע"ב

רבי סבירא ליה דעצים קרבן הם טעונין מלח והגשה וקמיצה — דף ק"ו ע"ב

אורחיה דש"ס לומר בכל דוכתא ארבע זוז — דף ק"ז ע"ב

עשירית האיפה של כהן גדול דהיה מקריב כל יום היא נקראת חטאת, כן פירש"י לפנינו, ועיין ברש"י במועד קטן דף י"ו ריש ע"א — דף ק"ח ע"א

כהנים ששמש בבית חוניו לא ישמשו במקדש — דף ק"ט ע"א

כהן שהמיר דתו מחלוקת בין הפוסקים והביאו תוס' אם שב אם ישא את כפיו –

חוניו שהלך לאלכסנדריא של מצרים פלוגתא בין ר"מ ור' יהודא העולות שהעלה שם במזבח אם לשם ע"ז עבד או לשם שמים — ע"ב

לבני נח מעלין קרבנות בחוץ וליכא משום שחוטי חוץ אליבא דר"ש אבל אליבא דר' יוסי איכא אבל גויים עצמם שרי להו בכל מקום — שם

כל האומר עולה לגדולה כופתו לפני הארי, כל האומר רד מגדולה מטיל עליו קומקום של חמין — שם

רבינו קלונימוס אביו של רבינו משולם הגיה בשעת פטירתו בשלשה מקומות בש"ס — שם

לאחר מפלתו של סנחריב יצא חזקיה ומצא בני מלכים והדירן שלא לעבוד ע"ז והלכו לאלכסנדריא ובנו מזבח והעלו עליו עולות לשם שמים — דף ק"י ע"א

בגלות של בבל דעתן היה מיושבת עליהן טפי משאר גליות — שם

תלמידי חכמים העסוקים בתורה בכל מקום כאילו מקטירין קטורת — שם

כל הנושא אשה ואחר כך לומד תורה הוי לומד בטהרה, אמנם בקדושין דף כ"ט (ע"ב) איכא פלוגתא ומסיק הא לן והא להו — שם

כל העוסק בתורה בלילה רמז לדוחק יזכה ללמוד בריוח – שם

מיכאל שר הגדול דמקריב למעלה — שם

פירוש אישי ישראל דאמרינן בתפלות י"ח — שם

כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה — שם

אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים — שם

המתעסק בקדשים פסול — שם

צריך ללמוד תורה לשמה וקשר סוף מסכתין בריש מכילתין — שם

סליק

גם היא זו מן התשלומי״ן תשלומ״י מעליא:

מפתחות פנימיות בסיעתא דשמיא:

לידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שריא:

וכל הנשמה תהלל יה הללויה:

מרומם על כל ברכה ותהלה:

אל נורא עלילה:

פיסת בר

שיטה על מסכת בכורות

פרק א׳

אתן תחילה בעזר הצור במסכת בכורות:

בעצם היום הזה ז״ך לסך אדד״ם בספ״ורות:

והוא יאר עיני אמרות טהורות זכות וברות:

ולא אכשל בהלכות בין קלות ובין חמורות:

דף ב׳ ע״א

גמ׳ כל הני למה לי צריכי דאי תנא לוקח הוה אמינא וכו׳, אבל מוכר דקא מפקע ליה מקדושה אימא ליקנסיה, קא משמע לן, ע״כ. באיפוך הצריכותא נוכל לומר דאי הוה תני מוכר, הוה אמינא מוכר פטור משום דכי יליד ברשות גוי יליד ולא הוי דישראל אבל לוקח דכי יליד ברשות ישראל יליד וליחייב, קא משמע לן דאפילו הכי פטור, וק״ל.

ובמאי דאמרינן בש״ס אימא ליקנסיה איכא להעיר דודאי האי סלקא דעתין דליקנסיה מדרבנן היא דלישנא דליקנסיה הכי משמע, וקשה ואמאי לא ומאי טעמא היא דמתניתין שנאמר בישראל ולא באחרים, אכתי אימא מן התורה פטור אבל מדרבנן חייב משום קנס ובמאי מפקא הסלקא דעתין[1]. ונראה ליישב דטעמא אלימתא קתני מתניתין, דהנה הכתוב אמר הקדשתי לי כל בכור בישראל ודייקינן דוקא בישראל איכא קדושה ולא באחרים, ואי הוה קניס רבנן אפילו באחרים הוה הפך ממשמעות קרא, לכן לא רצו ליקנסיה היכא דמכר ולומר דקדוש הוא וצריך לפדותו[2], ודוק:

תוס׳ ד״ה הלוקח עובר חמורו וכו׳, ומתרי קראי נפקי וכו׳. פירוש דבריהם דלקמן בדף ג׳ (ע״b) אמרינן דתרי קראי כתיבי כל מקנך תזכר וכל בכור, מקרא דכל מקנך ילפינן דבעינן דהאם נמי תהיה מישראל, אם כן הלוקח עובר של גוי פטור משום דנשארת האם לגוי ולא הוי כל מקנך, והמוכר לו העובר דנשארת האם לישראל פטור משום דכתיב כל בכור, ומשום הני תרי קראי פטרי רבנן לקמן בשותפות הגוי אפילו באזנו לחודיה, משום דלא הוי כל מקנך של ישראל וכדאמרינן מאי שנא בו (*כצ״ל) דבעינן כל וליכא, אמו נמי בעינן כל מקנך תזכר וליכא.

שוב כתבו והא דעביד צריכותא בלוקח ומוכר ולא אמר משום דנפקא מתרי קראי משום דלא תני תרוייהו בלוקח ומוכר וכו׳, כונתם היא בתר דכתבו דמתרי קראי נפקי כאשר הוכיחו, קשיא להו אמאי קא טרח הש״ס למיעבד צריכותא בלוקח ומוכר, הלא אילו לא

1. לכאורה יש לומר דאין הכי נמי דאין טעם המשנה טעם לזה מדוע לא קונסים מדרבנן, דטעם המשנה אינו רק טעם מדוע מן התורה איכא פטור בכל הני גווני, אלא דכונת הגמ׳ דלמעשה חזינן ממתניתין דפטור בזה גם מדרבנן, מדנקטה המשנה בפשיטות ׳פטור מן הבכורה׳ ולא נקטה דמדרבנן מיהא חייב, וע״כ דלא ראו חכמים לקנוס בכה״ג.

2. לכאורה כונתו על דרך דברי הט״ז ביו״ד סי׳ קי״ז סק״א דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר, דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה, מה שאין כן במקום שיש היתר מפורש מן התורה. אך יתכן דלשיטתו יכולים חכמים לאסור בכה״ג אלא שאין רוצים לאסור.

הוו תרי קראי לא הוה שמעינן הא מהא ובדין איצטריך למיתני תרוייהו, לזה תירצו בשלמא אילו הוה תני מתניתין הלוקח עובר של גוי או האם או המוכר עובר לגוי או האם, אז לא הוה עביד הש״ס הצריכותא משום דדינים חלוקים נינהו ולא הוה נשמע חד מן חבריה והיה טעמא משום תרי קראי, אמנם השתא דנקט מתניתין תרתי דינים דלוקח ומוכר בעובר לחודיה, ומשמע שפיר דתרתי נילף מקרא חדא לחודיה, שפיר פריך הש״ס למאי איצטריך למיתני מוכר עובר הלא מכל שכן דהלוקח עובר אתיא, והראיה דתרתי נילף מחד קרא דקתני שנאמר בישראל אבל לא באחרים, ובודאי האי טעמא קאי לחלוקת דוהמוכר לו דקתני דהיינו אעובר, דלא מצית לפרש דהמוכר לו דקתני רצה לומר האם, דאי פרישית כן לא הוה ניחא אחר כך הראיה מקרא שנאמר בישראל, יען האי קרא הנאמר במדבר ג׳ לא קאי אלא אעובר ולא קאי האם, דמאן דכר שמיה האם בקרא, לכך שפיר עביד הש״ס צריכותא, ודוק דזו היא כונתם. ויש מי שמגיה את לשונם, והכל עולה בסגנון אחד ובכונה חדא, עיין בספרי המחדשים:

ד״ה והמשתתף, בתורת כהנים בפרשת אמור בכור איתיה בשותפות מדכתיב בכורות בקרכם וצאנכם, עכ״ל. חיפשתי בתורת כהנים בפרשת אמור ולא מצאתי, אך זה ראיתי בספרי בפרשת ראה על פסוק ובכורות בקרכם וצאנכם דדרש קרא כך, בכורות זה הבכור בקרכם וצאנכם אלו חטאות ואשמות, ובפרשת אמור פרשה ז׳ לא איתמר אלא דשלמי נדבה באים בשותפות, ויליף לה מריבוי דאיש ולאפוקי מציבור שאין הציבור מביאים שלמי נדבה, כי לכן טפי הוה ליה להביא מהגמ׳ דחולין דף קל״ה ע״ב דשם איתמר בהדיא דשותפות ישראל איתא בבכור ויליף לה מהאי קרא דבכורות בקרכם וצאנכם, וכאשר רימזו אחר כך תוס׳ עצמם, ולא מסתייה דברי קודש של מהרש״א ז״ל שכתב דהוא הדין דהוה מצו להביא ההיא דחולין, וצריך ישוב:

בא״ד ואם תאמר תיפוק לי מדאיצטריך בישראל וכו׳. ועוד קשה וכו׳. ולמאי דפרישית דאיכא תרי קראי חד בעובר וחד באם ניחא וכו׳, עד ולקמן מייתי מכל מקנך משום דרשא דכל, עכ״ל. קשר קושייתם הוא פשוט דבתר דהציעו דשותפות ישראל איתא בבכור ונילף מקרא דבקרכם וצאנכם, הקשו דלמאי איצטריך ההוא קרא כיון דמפסוק הקדשתי כל בכור בישראל נילף דשותפות גוי פטר מבכורה, מינה דייקינן דבשותפות ישראל חייב. ותירצו דלפי מאי דכתבו בדיבור הקודם דתרי קראי איצטריך כל בכור וכל מקנך חד לעובר וחד לאם בשותפות גוי, הכי נמי איצטריך תרי פסוקי בשותפות ישראל דחייב חד לעובר וחד לאם, פסוק דהקדשתי בישראל דייקינן הא שותפות ישראל [בעובר] חייב, ופסוק בקרכם וצאנכם אתא לשותפות באם.

וכתבו עוד דהוא הדין דהוה מצי הש״ס להביא שם בחולין קרא דכל מקנך תזכר למילף שותפות גוי דפטור כאשר הובא לקמן, אלא דאגב דקאמר התם בקרכם וצאנכם לשותפות ישראל דחייב, קאמר נמי בקרך וצאנך למעט שותפות גוי. אמנם איכא להרגיש סוף סוף אית לן תרי קראי למעט שותפות גוי ולמאי אתו תרתי, ומהרש״א ז״ל כתב דליכא להקשות כך תרי קראי למה לי משום דקרא בקרך במשנה תורה כתיב, וחדא דרשא היא מכנוי דך׳ של בקרך וך׳ של מקנך, והוא דוחק, עיין שם:

בא״ד וניחא דאיצטריך בקרכם משום שותפות אם וכו׳. כונתם דלא תיקשי אכתי למאי איצטריך בקרכם וצאנכם לשותפות אם בישראל דחייב, פשיטא כיון דבגוי פטור בישראל חייב, ותירצו דמתיבת בישראל דממעטינן שותפות גוי לא מצינן למילף כי אם שותפות ישראל דחייב בעובר אבל שותפות באם לא נילף, ולא מצינן לפרש ולומר דכיון דגלי קרא בישראל למעט גוי ומינה דייקינן דחייב בשותפות ישראל, הכי נמי דייקינן מקרא דבקרך וצאנך דממעטינן שותפות גוי מינה שותפות ישראל חייב ולמאי אתא בקרכם, דליתא דהא אנן חזינן בשאר מילי בחלה בתרומה ובמעשר דאף על גב דאיכא מיעוט שותפות גוי, אפילו הכי איצטריכו קרא לשותפות ישראל כמו עריסותיכם תרומותיכם ומעשרותיכם, והכי נמי דכוותה כתב קרא בקרכם וצאנכם, וכן משמע לי דפירש הרב חק נתן, עיין שם. ועיין בספר הבהיר הלכות יום טוב[3] מה שפלפל ונשא ונתן באמונה בדיבור זה של תוס׳.

וחזי הוית בספר צאן קדשים שכתב על מה שהקשו תוס׳ דבפרק ראשית הגז קאמר בקרך וכו׳, דנראה לו ליישב הכל דתלתא קראי איצטריך, דאי הוה כתיב בישראל ולא בקרך, הוה אמינא דכל בכור בישראל עד דאיכא כוליה ואפילו אין שותפות לנכרי

3. מהרי״ט אלגאזי, פתיחה סוף אות ה ד״ה והנה למ״ש התוס׳, יעוין שם שתמה גם כן אמאי איצטריכו תרי קראי [וכדתמה המחבר לעיל בדיבור הקודם], ובאות ו שם תירץ דחד קרא איצטריך למעט בהמת הפקר מבכורה, עיין שם.

אלא באוזן הבכור אינו קדוש, משום הכי כתיב בקרך שעם גוף הבכור של ישראל קדוש אפילו יש לנכרי חלק באוזן, דמצי למימר ליה שקיל אזנך וזיל כדאמרינן לקמן (ג.), ואי הוה כתיב הני תרתי ולא בקרכם הוה אמינא דבקרך וצאנך אתי למעוטי אפילו שותפות ישראל, ובישראל אתי למעוטי אפילו אין לנכרי חלק אלא באוזן, דכל עד דאיכא כוליה דישראל משמע, משום הכי צריכא לכולהו, עכ"ל[4]:

רש"י בסוף העמוד ד"ה והנותן לו בקבלה וכו', קנסא הוא שקונסין אותו לפי שמוסרה לגוי ונתן לו בקבלה, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, אף על פי שאינו רשאי כלומר שאף על פי שאינו רשאי ליתנו לו לנכרי במתנה, כך הגיה הרב הנזכר בעל צאן קדשים, ופירש כונתו דמשמעות הלשון משמע דרבותא אתא לאשמועינן שאף על פי דאינו רשאי אפילו הכי קנסינן ליה, וזה אינו דאדרבא מהאי טעמא קנסינן ליה, משום הכי פירש"י דהכי קאמר דכיון דאף על פי שאינו רשאי ואפילו הכי נתן לו, משום הכי קנסינן ליה וקאי אף על פי על הנותן, פירוש אף על פי כן נתן לו, עיין שם:

תוס' ד"ה מייתי לה לקדושה, פירש הקונטרס שתהא שובתת בשבת, וכן מפקע. כצ"ל[5]:

בא"ד ואף על גב דבלוקח אם הולד זכר לא שייך מייתי לה לקדושה, פעמים שהעובר נקבה וכו'. כונתם כפי מה שפירשו הפך פירוש רש"י דקדושה דקאמר הש"ס היינו קדושת בכור, ואיכא להרגיש מאי קדושה שייכא בלוקח העובר כיון דאינו קדוש במעי אמו, לזה תירצו דלפעמים העובר נקבה היא ומייתי לה לקדושה דתתעברה ותהיה העובר בקדושת בכורה:

בא"ד ומכל שכן דניחא השתא הא דלא נקט טעמא דפרישנא במתניתין משום דנפקי מתרי קראי, עכ"ל. נראה כונתם דניחא מאי דאיתמר בגמ' צריכי וכו', משום דכיון (דמיירי) [דמייתי] צריכותא דלוקח ומוכר לא מצי למינקט טעמא דתרי קראי כאשר כתבו במתניתין בראש אמיר בד"ה הלוקח, דתרי קראי אתו חד בעובר וחד באם ושניהם בלוקח מן הגוי, ולא חדא בלוקח וחדא במוכר, ולכן איצטריך למצוא הצריכותא לתרוייהו ומטעמא דקאמר הש"ס, וק"ל:

ד"ה ונותן חצי דמיו לכהן וכו', ואם תאמר ובסיפא דקתני קונסין אותו עד עשרה בדמיו אי איירי בפטר חמור וכו'. כונתם להקשות השתא למאי דתירצו דמשום טיבותא דכהן לא ניחא ליה בשותפות גוי, הניחא ברישא דהבהמה של גוי הוא ונתנה לישראל בקבלה, אמנם בסיפא דהבהמה של ישראל היא וקנסינן ליה עד עשרה בדמיו כדי שיקחנה מהגוי, למה יתן דמיו לכהן יתן הבהמה עצמה לכהן. ותירצו אי איירי בפטר חמור ניחא וכו', לפי שאפילו פטר חמור דישראל גופיה אינו נותנו לכהן אלא פודה בשדה וכו', זו היא כונתם, וכן הביא מהרש"א ז"ל והרב צאן קדשים עיין בספריהם.

אמנם הרב חק נתן כתב דטעות סופר הניכר איכא בדבריהם וכך צריך לומר, ואם תאמר וכו' עד עשרה בדמיו דליכא שותפות גוי למה נותן כל דמיו לכהן, ויש לומר דנקט הכי אגב רישא ואי איירי בפטר חמור וכו', עכ"ל. וכפי הגהה זו ממותק שפיר תירוצם, דלפי מה שהבינו הרבנים הנזכרים אי לא איירינן בפטר סלקא בקושיא מה שהקשו בסיפא אמאי נותן כל דמיו לכהן ולא הבהמה, מה שאין כן כפי הגהה הנזכרת מתרצא לה דאין הכי נמי דיתן לכהן הבהמה, אלא דנקט דמיו אגב רישא, ודוק:

ע"ב

גמ' והא דמיו קתני, תני דמיה. והא נותן כל דמיו לכהן קתני, ואי בהמה כהן מאי עבידתיה הכא במאי עסקינן וכו'. איכא למידק קושית קיצור אמאי לא הקשה תכף הא דאי בהמה כהן מאי עבידתיה, בלתי קושיא אחריתי דהקשה והא דמיו קתני, כיון דהא עדיפא. ויש ליישב דאדרבה בקיצור קא פריך ליה מעיקרא באמרו והא דמיו קתני, וכונתו היה למאי דתני דיתן דמיו לכהן מכלל דקאי אעובר דאי אבהמה כהן מאי שייכא, והתרצן לא הבין דכך היתה כונתו למיפרך ליה והבין דדקדק בלישנא דדמיו לחודיה ולזה השיבו תני דמיה, ובשמעו המקשן כך מאי דתריץ ליה חזר ופירש כונתיה מאי דפריך ליה מעיקרא בקיצור והא דמיו קתני, ומשני ליה הכא במאי עסקינן וכו', ודוק.

וכפי האי אוקמתא משמע דלרבי יהודא שרי למכור את העובר, דדוקא בהמה מעוברת אמר ר' יהודא דקנסינן מגו אימיה, אבל מכירת אעובר לבדו אפשר דשרי דהוי כמו שבורה דשרי ר' יהודא, ואכתי לא תיפשוט בעיין. ברם לקמן חזינן דבעי המוכר בהמה לעובריה מאי וקא בעי בין לר' יהודא ובין לרבנן, ובעי למיפשט מהאי ברייתא דר' יהודא דשרי

4. ובעיקר קושית התוס' עיין עוד בשטמ"ק אות א' בשם תוספות חדשים, בהגהות מצפה איתן, ובחזון יחזקאל על התוספתא ריש מכילתין ד"ה והמקבל, ובמשנת ר' אהרן ריש בכורות. 5. וכן הוא לפנינו.

דדוקא משום דמכר ליה עובר קניס ר׳ יהודא אבל מכר לעוברין שעתידה להתעבר שרי, ולא אמרינן דמיירי דברי ר׳ יהודא ביהיב ליה בהמה לפטומה ומשום אימיה קנסינן ליה אלא משום עובר קנסינן, וזה קשה פעמים אמרינן דמיירי הכי ופעמים אמרינן דמיירי הכי. ויש לומר דאין הכי נמי לא הא ולא הא מצינן למיפשט בעייא, לא מכירת העובר לבדו ולא מכירת בהמה לעובריה, דאם בעינן למיפשט לאסור מכירת אעובר דחינן ואמרינן לא היא משום דנימא דר׳ יהודא מיירי בנתן לה בהמה לפטומה ואגב אימיה קנסינן ליה לעובר, ואי בעינן למפשט דהמוכר בהמה לעובריה אסור, מצינן למידחי דר׳ יהודא מיירי במכר לו את העובר ולא פשטינן מידי:

תוס׳ ד״ה מאי לאו אעובר, פירוש ואיירי בבהמה מעוברת. לא אבהמה, פירוש ולא איירי בעובר אלא בבהמה לעוברה וכו׳, ולכאורה לא איירי בבהמה לעוברה דאם כן מאי פריך והא דמיו קתני וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם היא דלכאורה לא מצינן לפרש כך כשדוחה ואומר לא אבהמה דרצה לומר בהמה לעובריה, דאם כן מאי פריך התרצן והא דמיו קתני שפיר קתני דמיו דקאי אעובר כיון דמכר בהמה לעובריה, וכי תימא דמשמע ליה דברי ר׳ יהודא דאמר הנותן בקבלה אף על פי שאינו רשאי קונסין אותו לפדות הבהמה עד עשרה כדפירש״י לקמן בריש עמוד ג׳, ולכך מקשה דהוה ליה לומר עד עשרה בדמיה, אם כן לקמן נמי הכי הוה ליה למידק ולומר דייקא נמי דקתני קונסין אותו עד עשרה בדמיו ולא קתני בדמיה, ולא כדפירש רש״י (פס ד״ה דיקא) ואי אבהמה כהן מאי עבידתיה, אלא ודאי צריך לפרש דכשדחה ואמר לא אבהמה פירושא היא דיהיב לה בהמה לפטומה כדמסיק, ולא מיירי במוכר בהמה לעוברה כדכתבו בתחילה, אבל לקמן דחי וקאמר דמיירי לעוברה, והוא כמו שפירשתי דהא קא מדחה והא קא מדחה בין פשיטותא למכירת העובר לבדו ובין פשיטותא להיכא דמכר בהמה לעוברין. ובסיום דברי תוס׳ צריך להגיה ולקמן בוי״ו, וכמו שהגיהו המחדשים זלה״ה, זו היא כונתם.

ברם כל חי מרגיש אמאי לא דחו תוס׳ הא דלא מצינן לפרשה דאיירי בהמה לעוברה, משום דאי אמרינן כן מינה תיפשוט מכל שכן את בעייתיה ומה אם מכר בהמה לעוברין דאכתי ליכא עוברין בעולם קניס ר׳ יהודא, מכל שכן אם מכר העובר עצמו נאסר וקנסינן ליה, ובמה קא דחי וקאמר לא אבהמה תיתי מכל שכן, וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן והניחו בצ״ע, עיין שם. וכפי מה שפירשתי כונת דברי תוס׳, שפיר נבין דברי מהרש״א לקמן בריש דף ג׳ על דברי רש״י בד״ה דייקא נמי וכו׳, ומה שכתב עליה הרב צאן קדשים, ואיני צריך להאריך בביאור דבריהם, ודוק הטיב:

גמ׳ אמר להו לכשתלד דלא מקבלה זכר. עיין בתוס׳ בע״א דף ט״ז ע״א מה שדקדקו[6]:

ד״ה דלא מקבלת זכר, לא מטעם טרפות מדאמר בפרק אלו טרפות וכו׳, ומכל מקום מסתבר הכא דאפילו מן הארכובה ולמטה שרי ר׳ יהודא משום דלא מקבלה זכר, עכ״ל. כונתם דלא תימא דמטעם טרפות סבירא ליה ר׳ יהודא דלא מעברה בשבורה, דהא חזינן בפרק אלו טריפות דף ז״ן דאמרינן דילמא קסבר ר׳ יהודא טריפה יולדת ומשבחת, הרי דסבירא ליה דבטריפה מעברה ויולדת, ואפילו לאית ספרים דלא גריס התם בחולין יולדת, ואם כן נוכל לומר שפיר לר׳ יהודא דטעם טריפות סבירא ליה דאינה מתעברה, מכל מקום מפשט דבריו דקאמר דבשבורה מותר בסתם, שמע מינה דאפילו אם היא שבורה מן הארכובה ולמטה דובודאי אינה טרפה, שוב לא מעברה ויולדת כיון דחתוכה ברגלים היא, וק״ל. וכן כתבו תוס׳ שם בחולין עיין שם ובע״א דף הנזכר שציינתי:

ד״ה ולטעמיך המשתתף לו וכו׳, מקבלה לא שייך להקשות דמיתסר וכו׳. כונתם דהרגישו אמאי לא מקשה ליה מבבא דהמקבל ממנו דשייכא טפי לגבי בעייתו, דאף על פי דלא קתני שאינו רשאי אפילו הכי אסור משום שותפות מטעמא דאבוה דשמואל, דאיכא למידחי דוקא השותפות שייכא ההיא דאבוה דשמואל ואסור, אבל שאר משא ומתן ובכללם קבלת בהמה לא אסיר ואימא דרשאי, ומשום הכי הקשה משותפות דהוא פשוט דאסור, וכן צריך לומר במתניתין אף על גב דלא קתני גבה אינו רשאי, וק״ל:

ד״ה אסור לאדם שיעשה שותפות עם הגוי, הא דתניא וכו׳ כל הני עובדא פליגא אאבוה דשמואל, עכ״ל. הרב צאן קדשים כתב דאין הכרע לומר דפליגי, דאפילו אבוה דשמואל מודה דאי עביד שותפות עם הגוי דלא קנסינן ליה מעותיו, ותדע דהא פסק הלכה כאבוה דשמואל, והני עובדא פסקו הפוסקים להלכתא ביורה דעה סי׳ רצ״ד, עכ״ל[7]:

6. לכאורה כונתו לציין דברי התוס׳ בד״ה אלמא, אך צ״ב דגם בתוס׳ כאן ד״ה דלא, כתבו את אותם הדברים. 7. אך במים קדושים כתב

ד"ה שמא יתחייב וכו', ור"ת מתיר מפני שהוא כמציל מידם כדאיתא בפרק קמא דע"א (לף ו' סוף ע"ב) **מלוה על פה גובין מהן מפני שהוא כמציל מידם אף על גב דאזיל ומודה.** פירוש דאזיל ומודה ביום איד שלו דפקע מיניה חיובא, אפילו הכי שרי מפני שמציל מידם דבקל במלוה על פה יוכל להפטר בעלילות, מה שאין כן מלוה בשטר. ברם האידנא אפילו מלוה בשטר שרי כמו שפסקו הפוסקים, עיין בטור ובב"י בי"ד סי' קמ"ח, וגם תוס' (ע"ז ג. ד"ה ולפרוע) כתבו כן משם הירושלמי (ע"ז פ"ח ה"ח) כאשר כתב הרב בית יוסף שם (ד"ה ומ"ש והתידנא):

בא"ד עוד מייתי ראיה ר"ת מהחיא דפרק בתרא דמגילה וכו'. כתב הרב צאן קדשים טעמא דלא הביא ראיה מהנהו עובדי דכתבו תוס' בדבור הקודם, משום דאפשר דמשמע מינייהו איפכא דאסור לקבל שבועה מהנכרי, ומשום הכי מותר לעשות שותפות עם הגוי דאם יתחייב שבועה אסור לקבל הימנו, אבל מאבוה בר איהי דהתפאר במדת חסידות, שמע מינה דאף על גב דמותר לקבל ממנו שבועה אפילו הכי החמיר על עצמו ולא עביד שותפות עם גוי. אבל תוס' כתבו התם דהיה מתפאר אפילו בענין שאינו יכול לבוא לידי שבועה, ואפילו יחול עליו שבועה יפטרינה דשרי בשאר בני אדם, לפי זה אינו ראיה מאבוה בר איהי, עיין שם, עכ"ל.

ובהא דתיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת עיין מה שכתבתי בספרי הקטן שבת של מי (קיח: מדפי הס"ס) דף ק"ף ע"ב:

בא"ד עוד פירש ר"ת בזמן הזה כולם נשבעים בקדשים שלהם. כצ"ל:

דף ג' ע"א

אמר ר' יהושע ושניהם מקרא אחד דרשו כל בכור רבנן סברי וכו'. ואיבעית אימא דכולי עלמא בכור רובה, ע"כ. טעם האיבעית אימא יש לומר משום דקשיא ליה לטעם הראשון דקאמר לרבנן בכור מקצת בכור, דהיכן מצינו בתורה דכוותה כך אלא בהפך משמע בכור כוליה בכור, לכך הוצרך לומר איבעית אימא דלכולי עלמא בכור כוליה משמע, ומשום דמצינן למימר דרובו יהיה ככולו כדאשכחן בעלמא הכי, והוה אמינא הכא נמי בבכור דאם רובו מישראל יהיה חייב, לכך אתא כל למלויי למר ולגרועי למר. ולהאי איבעית אימא נמי איכא להקשות כיון דאמרינן דבכור כוליה משמע והוא הדין רובא כדאשכחן בעלמא דרובו ככולו, אמאי סבירא ליה ר' יהודא הכא דאתא כל לגרועי, ולימא טפי דאתא כל למלויי עד שיהיה כוליה של יהודי, דאי הוה הכי הוה ליה לכתוב כל בכור מישראל דאז הוה משמע אפילו כל דהו מישראל חייב, ולא ליכתוב כל בכור בישראל דמשמע דיהיה כל בכור שלם בישראל, לכך איצטריך טעם ראשון דבכור כוליה משמע לר' יהודה ותיבת כל מיותרת היא ולא אתא אלא לגרועי, דאפילו כל דהו דישראל חייב, ודוק. ועיין בספר למנצח לדוד דכתב מעין דוגמא:

רש"י ד"ה או לאו דוקא, דלא קנסיה ליה כולי האי, אי נמי טפי מהכי קנסינן ליה אם אין הגוי מיתרצה בכך, עכ"ל. איכא למידק אמאי כתב אי נמי וכבר קדמני הרב צאן קדשים וכתב, דהא דהדר רש"י מסברא קמייתא דלא קנסינן ליה כולי האי, משום דקשה לרש"י קושית התוס' בגטין דף מ"ד ע"א ד"ה או לאו דוקא וכו', דאי אמרינן דלא קנסינן כולי האי אפילו עד עשרה בדמיו, אם כן איזה שיעור יהיב[8], והתם בגטין דמפרש רש"י גבי עבד ד"ה [דוקא או] לאו דוקא, דלא קנסינן כולי האי עד מאה בדמיו וגוזמא קאמר, הא נמי קשה קושית התוס' כמו שהקשו שם על רש"י, דהתם יש ליישב דרש"י סבירא ליה דהמקשן היה ידע מדריש לקיש דגבי בהמה גסה קונסין אותו עד עשרה בדמיו, משום הכי פריך או לאו דוקא דלא קנסינן כולי האי רק עד עשרה בדמיו כמו גבי בהמה גסה, רק דהיה מסופק משום דשאני עבד דמפקע ליה ממצות, ואפשר לומר גבי עבד דוקא קאמר מאה, אבל הכא דפריך גבי בהמה דוקא עשרה או לאו דוקא עשרה, ליכא לפרש הכי, משום הכי כתב רש"י ז"ל אי נמי, ודוק, עכ"ל:

ד"ה הכי גרסינן אי הכי ליקנסיה טפי חד מכדי שיעור דמיה. הכי הגיה הרב הנזכר. והרואה יראה שם בגטין דף מ"ד דאיתמר בש"ס כמו הכא, ולא כתב שם רש"י ז"ל מידי היכי גרסינן, דאינו צריך לכאורה להשים האי גירסא אי הכי וכו', וק"ל:

ד"ה לא פליגי, רב חסדא ורבא עליה דרב הונא, אבל רב חסדא ורבא פליגי, כאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, הא בו אם יש חלק לנכרי בבכור עצמו וכו'[9]:

דודאי הני עובדי שרו אפילו לכתחילה מדלא קתני בהן 'אע"פ שאינו רשאי', והיינו דלכך נקטו התוס' דהני עובדי פליגי אאבוה דשמואל, כיון דמשמע התם דאפילו לכתחילה שרי ולדעת אבוה דשמואל עכ"פ לכתחילה הוה לן לאסור.

8. וכן הקשה השיטה מקובצת אות א, ומסיק שם כהתוס' בגיטין.

9. זו הגהת הצאן קדשים, וכעין זה הגיה הב"ח אות ד.

תוס׳ ד״ה ור׳ יהודא סבר כוליה בכור משמע, תימא דבפרק כיסוי הדם (לף פ״ח ע״ב) **וכו׳, על כן יתכן לפרש דאין לדמות הדרשות.** כצ״ל, וכן כתבו תוס׳ התם, עיין שם:

בא״ד דהנהו דמו אהדדי דהוו ענין אחד. כצ״ל, וכן כתבו תוס׳ התם, עיין שם:

בא״ד והתם קאמר לית דחש להאי דר׳ שמעון וכו׳. פירש הרב הנזכר כיון דלית דחש לדר׳ שמעון ולא אמרינן מקצת כסף ככל כסף, הוא הדין דלא אמרינן מקצת בכור [כ]כל בכור לר׳ יהודא, אם כן קשיא הלכתא אהלכתא, משום הכי כתבו משם סיעתא דהלכתא כרבנן ולא כר׳ יהודא, עכ״ל:

ד״ה רב חסדא וכו׳, והא דאמר רבא התם ושטו נקוב אמו טמאה לידה וכו׳, עד סוף הדיבור. כבר מהרש״א ז״ל פירש כונתם דרצו לומר דמכח קושיא זו דסבר רבא התם בושטו נקוב דטמאה לידה וטרפה חיה, הסכימו תוס׳ בנדה ובתמורה דהגירסא דשמעתין משובשת והך דתמורה היא עיקר, אבל התוס׳ דהכא כתבו דאין מכאן הוכחה דאין לדמות ואין כל הטרפות שוות, דושטו נקוב הוי טרפה חיה אבל חסרון עד לארכובא דהכא כדפירש״י הוי טריפה ואינה חיה, וכר׳ זכאי דסבירא ליה התם הכי, עכ״ל. ובשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר הרגשתי על דברי קדשו, דלא חזינן בתוס׳ בתמורה דשבשו גירסא שלפנינו מכח ההיא דנדה, רק אמרו שם דהסוגיא נהפכה, וכן כתבו בנדה דפלוגתא איפכא היא, וכן הקשה ליה הרב בני שמואל עדאוי ז״ל בשיטתו על מסכת תמורה עיין שם.

עוד הבאתי שם בשיטתי הנזכרת דהרב ברכת הזבח כתב מדנפשיה דלענין רבא לא הוי גירסא הפוכה כי אם לגבי רב חסדא, דלרבא מצינן לגרוס או הכא או התם רבה בה״א, ודלא כהרב בני שמואל הנזכר שהבין דהרב ברכת הזבח כתב זה לסברת התוס׳, והשיג עליה דלא משמע כן דבריהם, דלאחר המחילה רבתי לא כן אדמה, אלא כונת הרב ז״ל היה לדידיה ולא להתוס׳. ודע שהתוס׳ שם בנדה כתבו משם ר״ת דהוי כאיכא דאמרי, כלומר הני סוגיות הפוכות הוי כאילו הוה הגמ׳ אומר איכא דאמרי איפכא, עיין שם.

ועל פירוש מהרש״א דהכא חזי הוית דהרב צאן קדשים כתב עליה דאינו מבין דבריו, וכתב איהו כונתם של תוס׳ דאפילו גרסינן הכא רבא דאמר טריפה אינו חיה, אין להפך גירסא דהכא משום קושיא דרבא אדרבא, דאמר התם אמו טמאה לידה משום דטריפה חיה, משום דהתם גבי ושט אף על גב דסבירא ליה דטרפה חיה, מכל מקום הכא אם יש לגוי חלק בדבר שעושה טריפה דאינו חיה דהיינו מן הארכובה ולמעלה כמו שפירש״י, אבל מכח גירסת דפרק קמא דתמורה דאמר רבא בהדיא בדבר שעושה נבילה, על כרחך גירסא הפוכה, עכ״ל, וכונתו נראה דהוי כמו שהקשיתי שם בשיטתי למהרש״א ז״ל, וציינתי דכן הקשה עליה הרב בני שמואל כאמור, והכל הולך בסיגנון אחד דהתוס׳ לא אמרו מידי לא בתמורה ולא בנדה איזה גירסא צריך לשבשה, כי אם הכא דכתבו וההיא דהתם עיקר, ודוק:

ד״ה הא דרב הונא ורב חסדא ורבא לא פליגי, הא פשיטא דרב חסדא ורבא פליגי, אלא הכי קאמר הא דרב הונא לא פליגא אדרב חסדא ורבא, עכ״ל. לכאורה נראה דהיינו דברי רש״י (ד״ה לא פליגי) ומה באו להוסיף, אלא נראה כונתם לשלול שלא תאמר דכך אמרו רבנן קמיה דרב פפא הא דרב הונא ורב חסדא ורבא לא פליגי כולא בחדא מימרא כנראה מפשט הש״ס, דזה אי אפשר דודאי רב חסדא ורבא פליגי, אלא תיפתר הכי דרבנן אמרו קמיה דרב פפא הא דרב הונא ופסיק, ואחר כך אמרו גם כן הא דרב הונא לא פליגא אדרב חסדא ורבא, משום דרב הונא מיירי בו ורב חסדא ורבא מיירי באמו, וכל זה לא נשמע בדברי רש״י כל כך בהדיא משום הכי פירשו הם, וק״ל[10]:

ד״ה מאי שנא מנפלים, אף על גב דהתם כתב קרא, הוה ליה למילף מנפלים וכו׳. כונתם דהרגישו מאי פריך מנפלים גזירת הכתוב היא, אלא כונת הפירכא כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, קשה לרבנן דסבירא להו דשותפות גוי פטור משום דסבירא להו דכל אתא למלויי, למילף מנפלים ולימא דכל אתא לגרועי כמו דסבירא ליה ר׳ יהודא ונשוה כל הדרשות בענין אחד, או נימא איפכא דנפלים פטור ותיבת שגר נפרש באופן אחר. ואם תיקשי מאי פירכא היא הלא אין לדמות הדרשות וכמו שכתבו תוס׳ בדיבור דלעיל ור׳ יהודא וכו׳, ליתא דשאני ענין אחד משני עניינים, בשלמא בשני עניינים מצינן שפיר לומר אין לדמות הדרשות דלכל אחד יהיה טעמא דידיה, אבל בענין

10. צ״ב דאם כן היה להם להתוס׳ להדגיש את המשך לשונם של רבנן ׳הא בו הא באמו׳, ומדנקטו בקיצור משמע דאתו לומר דאף שאמרו הלשון ׳רב הונא ורב חסדא ורבא לא פליגי׳, מ״מ דבריהם מתפרשים דרב הונא לא פליג על רב חסדא ורבא, והיינו ממש כדברי רש״י.

אחד כמו הכא שותפות ונפלים דבשניהם שייכא טעמא דחיותא, מאי שנא זו מזו ולכך פריך שפיר, וק"ל:

גמ' ר' אלעזר לא על לבי מדרשא, אשכחיה לר' אסי אמר ליה מאי אמור רבנן בי מדרשא, אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל, והא דתנן רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנין חייב הכי אמר ר' יוחנן מום קבוע הוי לשחוט עליו. הכי גרסינן והכי משמע מפירוש רש"י. ומשטח הסוגיא משמע דר' אלעזר הוי ידיע כל מאי דאיתמר בענין שותפות דבכור, ומאי דאמר גם כן רב הונא אפילו אזנו, והתקפתות הכל כאשר מובא לעיל, ולכן קא שאל לר' אסי מאי אמור רבנן בבי מדרשא כלומר מאי הוי עלה ושאל ממנו איך גמרו הענין, והשיב ליה כך אמר ר' יוחנן אפילו מום קל:

ע"ב

שם אלא מום קבוע מאי קא משמע לן דכיון דאישתני הוה ליה מומא, לא משום דהוי שרוע, ע"כ. הקשה לי תלמיד אחד נר"ו קושיא דקיצור דאמאי האריך טובא להקשות הכי, בתחילה מברייתא דפיו דומה לשל חזיר, ואחר כך ממתניתין דעינו אחת גדולה ואחת קטנה ומאי דתניא עלה גדולה כשל עגל וכו', הוה ליה למיפרך בקיצור ממתניתין לחודיה ומאי דתניא [עלה], ולא מברייתא דפיו דומה לשל חזיר כלל.רש"י.

ותירצתי לו דבטוב טעם סידר פירכתיה כך, משום דאי הוה פריך ממתניתין ומברייתא דעגל לחודיה, סלקא בדעתיה דמצי לתרץ ליה שאני ההיא שינוי דכולי עלמא רואים אותו דעינו אחת קטנה ועינו אחת גדולה, אבל שאר שינויים כמו ההיא דר' יוחנן דצמרו כעין עגל הוה אמינא דלא מיקרי שינוי דלא קפדי אינשי בזה ואינם מרגישים בה, ולכן קא משמע לן טובא ר' יוחנן דאפילו הכי מיקרי שינוי, ולכן כדי דלא לישני ליה האי תירוצא, פריך ליה בתחילה מברייתא דפיו דומה לשל חזיר דהוי שינוי, אף על גב דלא מרגישים כל כך בני האדם דלית בבהמה שינוי זה מזה כמו עין אחת גדולה ואחת קטנה ואפילו הכי מיקרי שינוי, וקשיא לר' יוחנן מאי קא משמע לן, וכי תימא שאני ההיא משום דאין במינו קדוש, עינו כשל עגל יוכיח דאף על גב דבמינו קדוש אפילו הכי הוי שינוי, אם כן לא מטעם שינוי ברור ולא מטעם דאין במינו קדוש מצית אמרת בברייתות, דכל מילי דשינוי פסול והוי מומא, ומאי קא משמע לן ר' יוחנן, ודוק:

רש"י ד"ה הכי אמר ר' יוחנן וכו'. צריך להגיה כך, והא דתנן רחל וכו' והכי נמי אמר ר' יוחנן בי מדרשא דהאי חייב וכו':

ד"ה תרוייהו בעו, והא ודאי משונה. ואי קשיא אמאי איצטריך ר' יוחנן למימר הא דשינוי הוי מומא, תריץ כיון דאיכא למימר הכי דלאו משום שינוי הוא אלא משום שרוע, איצטריך ר' יוחנן למימר, עכ"ל. הקשה מהרש"א ז"ל דמאי קשיא ליה קושטא הוא למאי דקאמר אימא לך וכו', דקושיא היא לר' יוחנן מאי קא משמע לן טפי ממתניתין, עכ"ל, וכונתו להקשות דמאי הקשה רש"י, כיון דהא גופא מקשה הש"ס באמור לעולם אימא לך וכו'.

ובהורמנותיה אמינא דלאו כונת רש"י ז"ל היא להקשות קושיא זו מדנפשיה, אלא כונתו היא דאם תיקשי קושית הש"ס כפי הדחייה דדחי לעולם אימא לך משום שינוי וכו', ותחזור הקושיא למקומה מאי קא משמע לן ר' יוחנן, אתרץ לך דלהכי אתא ר' יוחנן לומר דשינוי הוי מומא כדי שלא תפרש טעמא דמתניתין משום שרוע ולא משום שינוי אלא משום שינוי דוקא, וליכא לדחות תירוץ זה מדחזינן דהגמ' לא משני הכי משמע דלא הוי תירוץ, משום דאכתי הייתי מקשה מאן אמר ליה לר' יוחנן דהוי משום שינוי ולא משום שרוע, דהוה אמינא הכי קים ליה לר' יוחנן, וטעמא דלא משני הש"ס הכי משום דמקום הניח לן, ורש"י בחכמתו תריץ לה כדי דלא להסיק דברי ר' יוחנן בקושיא.

ברם הא קשיא לי קצת כיון דאיהו תריץ הכי לר' יוחנן ומצינן שפיר לומר טעמא דעינו אחת גדולה ואחת קטנה הוי מומא משום שינוי, אמאי בקרא בפרשת (משפטים) [אמור] (ויקרא כב, יח) פירש שרוע עינו אחת גדולה ואחת קטנה, כיון דלר' יוחנן זו לא הוי משום שרוע אלא משום שנוי, וכמו דמסיק גם כן הש"ס בפירכא לר' יוחנן. ויש לומר בדוחק דכיון דדחייה היא, ופשט הסוגיא מוכח דעינו אחת גדולה ואחת קטנה פסול הוא למזבח משום שרוע, וכדאמרינן הכי נמי מסתברא וכו' ולא משום שינוי, משום הכי פירש קרא כך דשרוע היינו עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה.

איך שיהיה שמעינן מסוגייתין דאף על גב דאיתמר הכי נמי מסתברא, מצינן למימר דלאו קושטא היא ומצינן לדחותה, וכן כתבתי במקום אחר. אבל כבר כתבתי בספרי הקטן שבת של מי בפרק נוטל דף קמ"ג ע"א מהש"ס ומספרי דף רל"ג ע"א משם הרב [שיטה]

מקובצת בב"מ (דף קכ"ד ע"ב ד"ה ורבא)[11], דכל היכי דאיתמר בש"ס הכי נמי מסתברא כן הוא לפי האמת, והביאו גם כן הרב כהנא בספרו החשוב יד מלאכי סי' רכ"ד, ומהאי טעמא נוכל לומר טעמו של רש"י דנקט בחומש משום שרוע, וכאמור. ועיין מה שכתבתי שם בספרי הקטן הנזכר והקשיתי בדברי תוס' של ביצה דף ל"ג ע"א ד"ה דרש רבא, שכתבו הפך פירוש רש"י דפירש התם דרבא כר' יהודא סבירא ליה, עיין שם:

תוס' ד"ה אלא לאו משום דהוה ליה שרוע וכו', ואם תאמר אם כן קשה טפי לר' יוחנן וכו'. ויש לומר ההיא דלעיל שינוי חמור טפי משתיהן גדולות וכו'. הרב צאן קדשים כתב השתא דמסיק דשתיהן גדולות לא הוי כל כך שינוי כמו אחת גדולה ואחת קטנה, יש לתרץ קושית רש"י (ד"ה תרוייהו) על ר' יוחנן דאמאי איצטריך לאשמועינן, דיש לומר דשינוי דאחת גדולה ואחת קטנה חמור טפי גם כן משינוי דר' יוחנן, ומשום הכי איצטריך ר' יוחנן לאשמועינן דאפילו הכי הוי מומא, עכ"ל. מדברי קדשו אלו הוי לי סיעתא במה שכתבתי לעיל בגמ' בד"ה אלא מום קבוע לתרץ קושית קיצור:

ד"ה דקא מפקע להו מקדושתייהו וכו', והכי נמי אסר להו בגיזה ועבודה, עכ"ל. כלומר לפי שהיה מקנה אזנו של עובר ולא באימיה משום הכי אסר להו גיזה ועבודה, וק"ל. ועיין בהרא"ש ז"ל, ובספר חק נתן דתיקן הלשון של תוס' ואף על גב דאית דגרסי לאזנה[12]:

בא"ד ואפילו בהא דרב יהודא אמרינן בפרק אין מערימין וכו'. כצ"ל[13]:

בא"ד אי לאו משום דרב יהודא וכו'. כי היה צריך להשהותו עד שיפול מום מעצמו, פירוש וביני ביני חיישינן דילמא אתי לידי גיזה ועבודה, וק"ל:

בא"ד עוד פירש ר"ת רב מרי לא היה מקנה אוזן עובר לנכרי דהוי דבר שלא בא לעולם. כצ"ל, וכו' עיין בספר החשוב הלכות יום טוב דף ד' ע"ד (אות א (פ)):

בא"ד לא היה להזכיר ראיה מלקמן דאדרבה וכו'. כן צריך לומר:

גמ' ואיבעית אימא רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור וכו'. כבר הרב למנצח לדוד נתן טעם למה איצטריך הש"ס לומר איבעית אימא, וכתב דתרוייהו טעמי קלישי נינהו למימר דמשום הכי כליא חיותא דרב מרי, דאי מטעמא דמפקיע להו אפילו מקדושת כהן וטפי הוה ליה להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם, איכא למימר אדרבא דכיון דלא הוה דעתיה לאפקועינהו ולפי האמת לא הוה מפקיע להו דאדרבא הוה אסר להו גיזה ועבודה ויהיב להו לכהן, אלא משום חששא דתקלה הוה עביד, אם כן בהכי ניחא טפי דלא קעביד מעשה בגופו וסוף סוף קודם שבא לעולם הוה, ואי שרינן ליה להטיל מום ממש דהוי איסור מפורש בתורה קודם שיצא לאויר העולם, כל שכן איכא למישרי להקנות לגוי דלא קעבר אמידי דאיסורא דאפקעתא לא כתיבא באורייתא, משום הכי קאמר טעמא אחרינא דאיכא חששא מפני הרואים, והך נמי טעמא קלישא דאדרבה יש לומר דטפי איכא חששא דרואים להטיל בו מום קודם שיבא לאויר העולם, דכי חזו אינשי בתר הכי לא ידעי שהטילו מעיקרא ודלא קדיש כלל, עכ"ל[14]:

ד"ה כהנים ולוים פטרו עצמן מקל וחומר, ואם תאמר

11. ציון זה נשתרבב כאן בטעות משבת של מי בדף קמג. הנ"ל, ששם ציין למה שכתב במס' שבת קכ"ד ע"ב בתוס' ד"ה ורבא. אך הציון של השיטה מקובצת הוא כמו שציין שם בשבת של מי שהוא בדף קמ"א ע"ב וביד מלאכי ציין שהוא קמ"ב ע"ב, עכ"פ הוא לא בדף קכ"ד ע"ב ובודאי לא בד"ה ורבא. ועיקר דברי השיטה מקובצת נמצאים בדף סב. מדפי הש"ס בד"ה לא מאי קום עשה, ושם כתב בתוך הדברים דע"כ אי אפשר לומר דתי' הגמ' שם לא מאי קום עשה לקרועי שטרא, אתיא אליבא דר' יוחנן, דאם כן דחינן דברי ר' אלעזר לגמרי מהלכתא, מדאמרינן על דחיה זו 'הכי נמי מסתברא', והרי כן קיי"ל כר' אלעזר דרבית קצוצה יוצאה בדיינים. ומזה הוכיחו היד מלאכי והמחבר דדעת הריטב"א דכל 'הכי נמי מסתברא' הוה פשיטות גמורה. אך לכאורה יש לדחות דכונת הריטב"א דע"כ שם הדחיה של הגמ' 'לא מאי קום עשה לקרועי שטרא' היא דחיה גמורה שנשארת להלכה, ואינה דחיה בעלמא כיון דאמרינן עלה 'הכי נמי מסתברא' ולא דחינן אחר כך שום דבר, מה שאין כן הכא דלאחר ה'הכי נמי מסתברא' אמרינן 'לא לעולם אימא לך וכו', אם כן יתכן שפיר דה'הכי נמי מסתברא' נדחה. 12. לפנינו איתא באמת כן 'ואף על גב דאית ספרים דגרסי לאזנה'. ובעיקר ביאורו במש"כ התוס' 'והכי נמי אסר לה בגיזה ועבודה' אף דכן משמע גם בחק נתן שכתב ומ"ש והכי נמי וכו' קא מייתו ראיה לשהיה מקנה אזנו של עובר, אך באמת לכאורה זה צ"ב דבפשטות משמע בתוס' דהם באים להוכיח ששייך לנקוט לשון נקבה על עובר זכר, דהלשון נקבה קאי אחיותה, ועל זה כתבו דהכי נמי חזינן במאי דנקטינן 'אסר לה' בלשון נקבה אעובר זכר. וכן משמע להדיא בתוס' שאנץ [אם כי צריך להגיה שם במקום תיבת 'ליה' 'לה']. אך ברא"ש (סי' ב) משמע כהחק נתן והמחבר, וכמו שציין החק נתן. ואמנם למאי דגרס המחבר בדברי התוס' 'והכי נמי אסר להו בגיזה ובעבודה' וכן הגירסא ברא"ש, אם כן אי אפשר לפרש כמו שפירשנו, אך להנוסח שלפנינו 'והכי נמי אסר לה' משמע להדיא כמו שפירשנו. 13. כן הגיה בצאן קדשים, וכעי"ז במהרש"א. 14. לביאור זה יוצא דשני התירוצים פליגי אי חיישינן לטעמא דאפקעתא, או חיישינן לטעמא דהרואה יסבור שלא הקנה בקנין גמור. ועיין בחזו"א בכורות טז, ב שבתחילה נקט דבאמת הוה פלוגתא בין התי' בגמ', ובאופן אחר מהלמנצח לדוד, ולבסוף צידד שב' התירוצים בגמ' לא פליגי, ותי' בתרא בא להוסיף דאיכא בזה חשש נוסף.

בלא קל וחומר תיפוק לי מתוך קונטרקוס השר וכו׳. הא דקונטרקוס השר הובא לקמן בדף ה׳ ע״א:

דף ד׳ ע״א

גמ׳ והא פטרו קתני דמשמע אינהו. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים:

שם אלא אמר רבא הכי קתני וכו׳. שמעינן מן הסוגיא דבין לאביי ובין לרבא בהמות טהורות של ישראל במדבר פטרו בהמות טהורות של לויים, כדכתיב (במדבר ג, מה) ואת בהמת הלוים תחת בהמתם, ומכאן הקשיתי בסוף ספרי הקטן נזיר שמשון בהשמטות, לרש״י בחומש (שם) דפירש קרא דואת בהמת הלוים תחת בהמתם דלא פדו בהמת הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל אלא את פטורי חמורותיהם, ושה אחת של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל, תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים בבהמה, עכ״ל, והוי הפך מגמרתין.

וישבתי דסבירא ליה רש״י דלעולם קרא לא מיירי אלא במה דפטרו בהמות טמאות של ישראל, ובהמות טהורות של ישראל לא פטרו בהמתן של לוים, וכתבתי שם דדין הוא טעמא דרש״י ז״ל לפנינו בד״ה ועוד אם איתא וכו׳, דלא סיים כדסיימו תוס׳ (ד״ה ועוד) דהא בהמה דידהו הפקיעה בהמת ישראל הטהורה, אלא כתב דהא בהמה טהורה דידהו הפקיעה בהמת ישראל, ורצה לומר הפקיעה בהמה טמאה של ישראל, וכן צריך לומר שם בקונטרסי, דהמדפיס עיות שלא להדפיס וסירס את הלשון מלבד שאר טעיות כנראית לעין דטעה, ואיהו סבירא ליה הכי בין לאביי ובין לרבא, הפך פירוש התוס׳, ודוק עיין שם שהארכתי קצת[15]:

שם למה נקוד על אהרן שבחומש הפקודים, שלא היה באותו מנין, ע״כ. כבר הרא״ם ז״ל תמה וכתב דלא ידע היאך דרשו שהנקודות שעל אהרן שלא נמנה עמהם, והא קרא דאשר פקד משה ואהרן במונין קמיירי, וקאי במונין וקא ממעט נמנין, ועיין בספר חק נתן מה שתירץ:

תוס׳ ד״ה ועוד אם איתא וכו׳, מבהמת תחת בהמתן נפקא לן לקמן. כצ״ל:

בא״ד ועוד יש לפרש דלקמן טעם דמתניתין אתא לפרש מה טעם וכו׳. כצ״ל[16]:

בא״ד ואם תאמר [ואביי] מאי קסבר אמאי לא עבדי קל וחומר בטהורה. יש לומר קסבר לענין טהורה שיש בהן קדושת מזבח לא שייך למימר פוטרין את של עצמן מקל וחומר דפוטרין של ישראל, דכהנים ולוים קרבים לצד מזבח יותר משל ישראל. כונת תירוצם נראה לפרש דרצו לומר דחיה לקל וחומר מה לבהמה טהורה דישראל ד[נ]פטרו בבהמתן טהורות של לוים, משום דישראל אינם קרבים לצד מזבח, תאמר בבהמתן של כהנים ולוים דקרבים הם לצד מזבח, ודוק. ומה שפירש הרב חק נתן לא המתקתי, עיין שם:

ד״ה אם הפקיעה קדושה של לוים, ואם תאמר מאי קל וחומר וכו׳. יש לומר הכי דייק קל וחומר אם קדושת וכו׳ דאין בכור מפקיע בכור דלויות של לוי וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ופירש הקונטרס וכו׳ מדאיצטריך לאקושי בכור בהמה טמאה וכו׳, שמע מינה גבי בהמה טהורה לא איתחייב למידרש קל וחומר וכו׳. כצ״ל[17]. וכתב הרב חק נתן דהא דהקשו תוס׳ מאי טעמא דרבא לית ליה קל וחומר דאביי וכו׳, ליכא לתרוצי מטעמא דרבא גופיה דאמר אם איתא אפילו מבכור בהמה טהורה נפטרו, משום דזה כבר דחו תוס׳ בדיבור דלעיל במה שהקשו אביי מאי קסבר וכו׳ ותירצו קסבר לענין טהורה שיש בהן קדושה וכו׳:

ד״ה דין הוא שתפקיע את עצמו, פירש הקונטרס לרבא פוטרין דמתניתין איירי בפדיון הבן, וקשה דבפטר חמור עסקינן, עכ״ל. כונתם היא כמו שפירש הרב צאן קדשים דבין לאביי ובין לרבא תנא דמתניתין משמע לן דהם עצמם פטורים, ומפטר חמור נמי פטורים:

ד״ה דלא הוה ליה שה וכו׳, כל שכן דפוטר של שאר לוים שלא היה להם שה וכו׳. (*כצ״ל). **ויש לומר אין זה קל וחומר דלא אמר הכתוב וכו׳.** כצ״ל:

ד״ה בפטר רחם תלא רחמנא, פירש הקונטרס כיון דרחם דחך לויה היא, אי משכחת (*כצ״ל **וכן הוא ברש״י שלפנינו) דלוים כולן פטורים אפילו פחות מבן חודש בן לויה נמי פטור, משמע שרוצה לתרץ הך פירכא דבן לויה**

15. ואמנם יעורן ברא״ם שם שהקשה סתירה מדברי רש״י בסוגין לדברי רש״י עה״ת הנ״ל, והיינו משום שהוא גרס בדברי רש״י כמו שמבואר בשיטה מקובצת באות ה [בהשמטות] שהתוס׳ גרסי ברש״י ׳הפקיעה בהמת ישראל הטהורה׳, אמנם לפי גירסתנו אין שום סתירה, דלא מבואר בשום מקום ברש״י דבהמת הלוים פטרה בהמת ישראל הטהורה וכמו שכתב המחבר, וכן נקט במים קדושים, עיין שם שפירש מהלך הסוגיא היטב לפי זה, וכעי״ז פירש השיטה מקובצת באות ג׳ בשם תוס׳ כת״י ובאות ה׳ בשם רבינו פרץ. וכן ביאר החזו״א בכורות טז ד. ועיין עוד מה שכתבו בזה הגור אריה עה״ת, והמקנה בקדושין לז: ד״ה בגמ׳ ביאה, השמן רוקח, השי למורא, והראשית בכורים בסוגיין. 16. ב׳ הגהות אלו מקורם בצאן קדשים. 17. גם הגהות אלו מקורם בצאן קדשים.

בשינויא דפטר רחם, ובן לוי שהוא פחות מבן חדש נטר לתרצה עד שנויא דהוקשו כל הלוים כולן זה לזה. כצ״ל, ומימלא דבריהם מובנים אצל המעיין, ודברי מהרש״א ז״ל קשים להבינם, וכמו שכתב גם כן הרב חק נתן[18]:

בא״ד אלא לגמרי מתרצה בשינויא דפטר רחם דבן לוי שהוא פחות וכו׳ (*כצ״ל). **ומה שהוא בן לויה משויהו ללוי אף על פי שאין אביו לוי.** כצ״ל[19]:

ד״ה ואהרן שלא היה באותו מנין, פירש הקונטרס לא הוא ולא בהמותיו וכו׳, ואי אפשר לומר כן דלא היה אהרן בכור וכו׳. איכא למידק ומאי מפרשים תוס׳ כונת הש״ס דפריך מאהרן עתה דדחו פירש״י. וכן הרגיש הרב חק נתן וכתב עוד, בפירש״י ז״ל שלפנינו אינו כן, אלא כתוב לא יפקע פטרי חמורים דידיה, והנה הם דחו פירש״י שכתבו ולא כתבו מה הם מפרשים. ונראה שהם מפרשים כפירש״י שלפנינו וחסר מדבריהם, עכ״ל:

ע״ב

רש״י ד״ה דלא פסיק קדושת בכורות, דהנך שנולדו במדבר קדשו איכא למימר דמעיקרא שנולדו במדבר בקדושתייהו קיימי. צריך לומר שנולדו במצרים בקדושתייהו קיימי[20]:

תוס׳ ד״ה לא קדשו בכורות במדבר, לא בכור אדם ולא בכור בהמה, עכ״ל. הא דכתבו הכי טעמא יהיב הרב חק נתן, דהכי משמע להו מדפריך ליה מהא דתניא ועבודה בבכורות ומהא דקרבו להם בכורות, עכ״ל:

בא״ד והא דפריך לעיל אפילו מבכור בהמה טהורה וכו׳, אין זה אליבא דריש לקיש לפי סברתו של עכשיו, אבל לפי מסקנא וכו׳. כבר מהרש״א ז״ל פירש דבריהם הטיב והביאו גם כן הרב צאן קדשים, דמבכור אדם דפוטר במתניתין לא תיקשי לריש לקיש דאיכא לאוקמי באותן שיצאו ממצרים, אבל מבכור בהמה טהורה ליכא לאוקמי נמי באותן שיצאו ממצרים, דהא לריש לקיש קרבו כולן באותו היום שהוקם המשכן וכפרש״י לקמן, וקרא ואת בהמת הלוים תחת בהמתם נאמר באייר אחר שהוקם המשכן:

דף ה׳ ע״א

גמ׳ אמר ר׳ אלעזר ר׳ יוחנן חזאי בחלמא דמילתא מעלייתא אמינא וכו׳. וכהאי גונא איתא במנחות דף פ״ד ע״ב עיין שם, ופירושו זכיתי לראות ר׳ יוחנן בחלום משום דמילתא מעלייתא אמינא בטעמיה:

תוס׳ ד״ה קוביוסטוס, בחולין פירש רש״י גונב נפשות, ואין עניינו כאן גבי גביית כסף, עכ״ל. תוס׳ בפרק המוכר פירות [ב״ב] דף צ״ב ע״ב (ד״ה קוביוסטוס) כתבו דהכא נמי שייכא פירש״י, דכיון שהשקלים היו כנגד ישראל קורא אותו כאילו גונב נפשות, עיין שם:

בא״ד והא דאמר בבראשית רבה שלחני נא וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם כמו שכתבו בקידושין דף י״א ע״א (ד״ה קוביוסטוס) דפירשו טפי, והא דאמר בבראשית רבה ויאמר שלחני וכו׳ לפירוש הקונטריס ניחא, ולפירוש רבינו חננאל נמי יש לומר דאדם שמשחק [בקוביא] רגיל להיות עליו נושים הרבה ונטמן בפניהם, עכ״ל עיין שם:

ד״ה מנא ליה, פירוש יש לו לדקדק דבר זה מתוך מה אמר מלבד קושיא זו, עכ״ל. הרב צאן קדשים הגיה מה אמרת דבר זה וכו׳, ופירש דבריהם כך מנא ליה דבר זה דמנה של קדש כפול היא, מלבד קושית קונטרוקוס השר דליכא למימר מכח קושית השר מוכח דכפול היה, דהא קושית השר מתורץ בלאו הכי מדכתיב ואת האלף וכפירש״י ותוס׳, עכ״ל:

ד״ה הרי כאן שבעים ואחד מנה, ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט שמע מינה דמנה של קודש כפול היה וכו׳, והכל דיבור אחד, כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא״ד נקראת אלמנה על שם מנה דעתידי רבנן דמיתקני לה כתובה מנה ופריך ומי כתיב וכו׳ ואמאי לא דייקינן דכתובת אלמנה מדאורייתא מנה. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר. והא דאמרינן דמשה רבינו עליו השלום נאמן היה ובקי בחשבונות היה ומנה של קודש כפול היה וכו׳, עיין מה שכתבתי בספרי הקטן אביר יעקב (ו. ד״ה משקל) דף כ״ב ע״א:

ע״ב

גמ׳ אמר ר׳ חנינא שאלתי את ר׳ אלעזר בבית מותבא רבה מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים. אמר ליה גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאת ממצרים וכו׳. איכא למידק כיון דענה ליה ואמר גזירת הכתוב היא, למה איכפל אחר כך לתת טעמא דכשאמרינן גזירת הכתוב לא מהדרינן אטעמא. ונראה לי לתרץ במה שראיתי בספר עיון יעקב דכתב ואין

18. וכן תמה היד דוד, עיין שם, וכהגהה זו כן הגיהו גם הצאן קדשים והר״ב רנשבורג. 19. כל ההגהות כאן מקורם בצאן קדשים, מלבד הגהה זו שהיא כעין הגהתו. 20. וכן הגיה הצאן קדשים.

להקשות אמאי לא נילף חמור חמור משבת כדאמרינן בב"ק דף ד"ן (ע"ב), דיש לומר דהרי על כרחין בהמה טהורה אינו בכלל כדכתיב בקרא, ולכן מוכח דלא ילפינן משבת, עכ"ל. ולפי דבריו הא גופא קשיא ליה כשתירץ ואמר גזירת הכתוב היא, ואם תיקשי מאן מוכח דגזירת הכתוב היא דדוקא חמור ולא פטר סוס וגמל אימא כולם ונילף חמור חמור משבת דהוא הדין כולם, לזה אמר עוד טעמא דדוקא חמור משום שסייעו את ישראל בשעת יציאתם ממצרים, ודוק.

ובהא דתשעים חמורים דהיו טעונים מכסף וזהב, עיין בספר החשוב הנזכר ובספר מראית העין גם כן:

שם שנתעסקו בדברי שטות, ע"כ. הרב חק נתן פירש מלשון ערוה מלשון ואסופי שת שית זונה לקראתו[21] ודריש ליה בחילוף דטלנת וכו', עיין שם:

מתניתין, פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה מין סוס פטורה מן הבכורה וכו'. איכא למידק אמאי לא קתני חמור שילדה כמין פרה, וכבר הרגיש מזה הרא"ש ז"ל בתוספותיו (בפסקי הרא"ש סי' ד)[22] וזה לשונו, הא דקתני חמור שילדה כמין סוס, הוא הדין חמור כמין פרה, אף על גב דאישתני למעליותא מקדושת דמים לקדושת הגוף פטורין מן הבכורה, אלא חמור כמין סוס איצטריכא ליה דמהו דתימא כיון דאידי ואידי אין לה קרנים ואידי ואידי סדוקות קלוטות אימא חמור אדום בעלמא הוא, קא משמע לן. ולי נראה דגריס במתניתין חמור שנולד כמין פרה, כדמוכח בסיפא דקתני מה הן באכילה ולא קתני מה הוא באכילה ולא קתני (וזה) [מה] הוא באכילה, ועוד מדקתני וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסורה באכילה אלמא דברישא איירי נמי בהאי, ומה שנכתב בספרים חמור כמין סוס אגב שיטפא דברייתא הוגהו גם כן במשנה בספרים, ובריתא דתנן כמין סוס לאשמועינן דאף בכהאי גונא אם יש בו מקצת סימנים חייבים בבכורה, אף על גב דסוס לאו בר מיקדש בבכורה הוא, אף על גב דדחי לה בגמ' דיחויא בעלמא הוא, עכ"ל. ובזה מובן דברי תוס' דלקמן בדף ו' ריש ע"א ד"ה ומה הן באכילה, כמו שאכתוב:

תוס' ד"ה [תלמוד לומר] אך חילק, תימא תנא דידן דלית ליה הך דרשא מקצת סימנים דחייב מנא ליה ומתניתין היא בפ"ב (דף י"ו ע"ב), **ולא מסתבר דפליג אהא דפירקין. ומיהו אי לא פליגא וכו', עד סוף הדיבור.** כונתם לא מסתבר דפליג מתניתין דלקמן אהא דתנן במתניתין שלפנינו, מדחזינן בשמעתין דקא בעי במאי קמיפלגי ומשני תנא דידן סבר גלי רחמנא בקדושת דמים וכו', ולא קאמר דבהא פליגי במקצת סימנים ומהא מוכח דגם תנא דידן הכי סבירא ליה דאם יש לו מקצת סימנים דחייב, ומנא ליה הא, וכי תימא אין הכי נמי דאף תנא דידן אית ליה ההיא דרשא דאך חילק, אם כן כדבעי הש"ס לפנינו על מתניתין דרחל שילדה כמין עז מנא הני מילי, אמאי רב יהודא לא הביא קרא דמתניתין דפטר חמור שתי פעמים כתנא דמתניתין דידן, וכחלוקא דאם יש מקצת סימנין דסיים מתניתין דלקמן קרא דאך חילק, והניחם בקושיא.

ובהורמנותייהו אפשר לתרץ דכיון דעל כל פנים הוה ליה לרב יהודא להביא לדינא דסיפא קרא דאך חילק, רצה גם כן להביא גם דרשה דבכור בכור דריש קרא לדינא דמתניתין דרישא רחל שילדה כמין עז דמינה ילפינן עד שיהא הוא שור ובכורו שור, ולכן לא הביא קרא דמתניתין, ובמה שפירשתי דברי התוס' אזלא לה מה שהקשה הרב חק נתן דאמאי לא הכריחו תוס' דלא פליג מדברי הש"ס משמעתין דקאמר תנא דידן סבר גלי רחמנא וכו', עיין שם:

ד"ה והא תנא וכו', ואין לומר וכו' וקרא דהכא לפטור מדין בכור שור, דפטורה מן הבכורה דקתני מתניתין משמע לגמרי בין פטור לפרה ובין פטור לחמור דילפי מהדדי כדלקמן. כצ"ל[23]:

בא"ד ואם תאמר נהי דשמעינן מפטר פטר פרה שילדה כמין חמור. כצ"ל:

בא"ד ויש לומר דמסתבר לגמרי משמע דילפינן מהדדי קדושת דמים וקדושת הגוף. כצ"ל:

ד"ה ור' יוסי הגלילי וכו', והא דדרשינן מינה עד שיהא הוא שור ובכורו שור, אף על גב דאיצטריך לדר' יוסי בר חנינא, משום דלא בעינן בכור שני ושלישי שיש לנו לדרוש מן הראשון. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם דיש לנו לדרוש דבכור ראשון קאי על כבש ועז נמי, אלא על כרחין לכדר' יוסי הגלילי שיהיה הוא ובכורו שור, וכן משמע גירסא זו מספרים ישנים, ומהרש"א ז"ל גורס גירסא שלפנינו וקשה להולמה, עכ"ל. ובמחילה מכבודו אפשר שפיר לפרשה כאשר

21. ופירש זה לפי מאי דגריס שם 'שנתעסקו בדברי שתות'.
22. המחבר הביא הרבה דברים הנמצאים בפסקי הרא"ש במכילתין בשם תוספות הרא"ש, וכנראה שכל דבר שאינו פסק ממש של הרא"ש רק הוא תוספת ביאור בדברי הגמרא, החשיבו רבינו בשם 'תוספות הרא"ש'.
23. וכעין זה הגיה הצאן קדשים, עיין שם.

פירש הרב חק נתן, דאף על גב דבכור ראשון איצטריך לאימורים, מכל מקום כיון דבכור שני ושלישי על כרחין אתו עד שיהא הוא ואמו שוין, אם כן גם בכור ראשון נמי אתי נמי להכי ותרוייהו שמעת מינה, עכ"ל, עיין שם:

דף ו' ע"א

תוס' ד"ה ומה הן באכילה, מה הוא מיושב יותר שלא דיבר אלא בפרה שילדה מין חמור, ולא חמור היולד פרה, עכ"ל. כונתם פשוטה כפי מה שכתבתי לעיל (ה:) במתניתין משם הרא"ש, דלפי גירסת מה הם באכילה במתניתין צריך לגרוס גם כן ברישא פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה מין פרה, כתבו תוס' דלפי גירסא שלפנינו במתניתין וחמור שילדה כמין סוס, צריך לגרוס גם כן ומה הוא באכילה דזה מיושב יותר ולא מה הם, דהא לא קתני חמור היולד פרה, וק"ל:

גמ' אם כן ליכתוב רחמנא פטר חמור תפדה בשה וחמור תפדה בשה, פירש"י אם כן ליכתוב קרא תנינא חמור בשה תפדה ואנא ידענא וכו'. כבר מהרש"א ז"ל דקדק כיון דאליבא דר' יוסי הגלילי קיימינן הכא, נימא אדרבא דאיצטריך למיכתב ופטר, דאי לא הוה כתיב ופטר הוה דיינינן ליה בכלל ופרט שור ושה וחמור אין מידי אחרינא לא, והשתא דכתיב פטר הפסיק הענין דלא נדייניה בכלל ופרט למעט פטרי סוסים וגמלים, ותירץ שתי תירוצים. וכתבו עליה הרב צאן קדשים והרב חק נתן דלא קשיא מידי דר' יוסי הגלילי אליבא דתנא דידן קאמר ולא לדידיה, עיין בספריהם הקדושים דספרין פתיחו:

שם תא שמע בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה פטורה מן הבכורה וכו', מאי לאו אפילו פרה שילדה מין סוס (*פירוש ותיפשוט כולהו), לא [אפילו] פרה שילדה מין חמור. ותיפשוט אלא חדא בעיא ראשונה, וק"ל:

שם תא שמע פרה שילדה מין חמור וכו' לאו אתרוייהו. ותפשוט (כולהו) [תרתי][24]. לא אפרה שילדה מין חמור, ולא איפשיטא אלא חדא דהיא בעיא ראשונה, ואינך תרתי לא איפשיטא.

וכתב הרא"ש (סי' ד) ואזלינן לחומרא ומפריש טלה והוא לעצמו כדקתני מתניתין על ספק פטר חמור, והיינו בחמור שילדה מין סוס, אבל בפרה שילדה מין סוס אסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים. וכתב הרמב"ם בפ"ב דהלכות בכורות (ה"ו) שזה שהוא ממין אחר הוא בעל מום קבוע ואין צריך שום מום אחר שאין לך מום גדול מזה משינוי ברייתו, והביאו גם כן הרב מעדני מלך (דברי חמודות אות יא) על דברי רבינו הראש הנזכר, וסיים וכדאמרינן לעיל בגמ' דף ג' אמתניתין דלקמן פ"ב ומייתי לה רבינו שם סי' ג'.

עוד כתב הרא"ש ז"ל בתוספותיו (שם) דמסקינן בפרק שנים אוחזים בספק בכורות דאפילו תקפו כהן מוציאין אותו מידו, ואפילו הכי אסור בגיזה ועבודה דקדושה הבאה מאיליה שאני, עכ"ל. ועיין שם בספר הנזכר מעדני מלך ולחם חמודות (שם אות יב) דכתב דהכי מסיק רבה, אבל רב המנונא סבר דאם תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו, וכך פסק הרמב"ם בפ"ב דהלכות בכורות ובפ"ה, ורבינו הרא"ש טעמא דלא פסק כן אלא כרבה משום פשיטותא דהלכה התם משמע לפסוק כן, וכן כתב הרשב"א בתשובה סי' שי"א. ומכל מקום הראה פנים לסברת הרמב"ם. ועיין מה שכתב שם עוד הרב לחם חמודות (שם) משם מהרא"י בפסקיו סי' קס"ו שאפילו נתנו לו הישראל בטעות שהיה סבור שצריך ליתנו לו ואחר כך נודע לו צריך הכהן להחזיר לו, עיין שם. ועיין לקמן בתוס' דף מ"ח ע"ב ד"ה ואם לשני כהנים נתן וכו':

[25] **תוס' ד"ה ור' שמעון נפקא מאת הגמל, הכא דריש ר' שמעון את, ובפרק קמא דמנחות** (דף י"ח ע"ב) **גבי לבונה אמר ר' שמעון את לא דריש. וצריך לומר את לא דריש להחיא דרשה, תדע מדלא מייתי עלה החיא דשמעון העמסוני כדמייתי הכא,** עכ"ל. וכונתם כמו שכתבו תוס' התם במנחות (ד"ה ורבי שמעון) דלא מייתי התם על מאי דאמר הש"ס ור' שמעון לא דריש את, הא דשמעון העמסוני דפריש מלמדרש כמו דהביא הכא הש"ס על רבנן, שמע מינה דלאו לגמרי לא דריש ר' שמעון את בשום מקום, אלא באותן מקומות דאית ליה טעמא דלא למידרש:

בא"ד ואם תאמר דמשמע הכא דמאן דדריש את וכו'. (*כצ"ל). יש לומר ניחא ליישב מילתיה דר' יוסי אפילו למאן דאמר קלוט שרי וכו'. עיין בספר צאן קדשים[26]. וספר חק נתן דפירש כיון דדריש את לאסור חלבו, על כרחך גמל גמל לאסור גמל להנולד מן הפרה כר' שמעון:

24. כן צריך להגיה כאן שהרי פשוט דהספק השלישי לגבי פרה שילדה מין סוס לא נפשט, כיון שנשתנה מאמו הן בפרט של קידוש בכורה, והן בפרט של טומאה וטהרה, ולא נפשטו רק שתי הספיקות הראשונים, לענין פרה שילדה מין חמור, ולענין חמור שילדה מין סוס, וכן מבואר להדיא בלשון רש"י ד"ה מאי לאו דבעינן למיפשט רק תרתי. 25. התוס' הזה נדפס כאן בע"א, אך הוא שייך לע"ב. 26. לכאורה כונתו להגהת הצאן קדשים שמוסיף בלשון התוס' אחר התיבות 'מהלכי כפים' התיבות 'בחיה טמאתי לך'.

בא"ד טעמא דר' אליעזר משום דדריש את, עכ"ל. פירש הרב הנזכר משמע התם דלא דרשינן את משום דנקטינן דאין קושי סותר:

בא"ד עוד נראה דאין זה ראיה מנדה דמה הוא זקוק לומר אי משכחת תנא דאמר סותר ר' אליעזר היא, עכ"ל. גם זה פירש הרב הנזכר, מדקאמר אי משכחת משמע דהכי קאמר ר' אליעזר דרש את להאי דרשה דסותר ונקטינן דאין סותר ודרשינן את לדרשה אחריתי אבל את דרשינן, ועיין בהרא"ש, עכ"ל. וכן פירש הרב חק נתן ברוחב ביאור, עיין שם:

ד"ה פירש, ואם תאמר לוקמה במורא אב ואם דמשווה מורא שלהן כמוראת המקום. כצ"ל, כיון דבקרא דמורא מיירינן דפירש שמעון העמסוני מלמדרש, אם כן קושייתם שייכא במורא של אב ואם ולא בכיבוד אב ואם, וכן כתב והגיה הרב הנזכר (לפ"ן קדשים). ועיין בספר ברכי יוסף א"ח סי' תע"ב (אות ה). ועיין בקונטרסי הקטן לקט שכחה בסוף ספרי הקטן מתת אלקים (פסחים כג: אות נד) מה שפירשתי הא דשמעון העמסוני, וישבתי מאי דלכאורה איכא להקשות אמאי לא פירש בפסוקים דכוותיה דקדים בתורה כמו לא תשא את [שם] ה' אלקיך לשוא, וקרא למען תירא את ה' אלקיך, ואהבת את ה' אלקיך בפרשת [ו]אתחנן, וכן אמאי נקט שכר היה לו די לומר מה שדרשתי דרשתי, ובאתי על הישוב, עיין שם:

בא"ד כדאמר תפילין יש בו ח' עשה. כצ"ל, וכן הגיה הרב חק נתן, ועיין בספר הבהיר ברכי יוסף א"ח סי' תע"ב דף קל"ה ע"ד מה שנשא ונתן בדברי תוס' הללו, ובדברי הרב צאן קדשים:

ע"ב

תוס' ד"ה לאסור ציר ורוטבו וכו', ואם תאמר בפרק כל הבשר גבי רב מרי וכו'. ויש לומר דקים ליה דאסור ציר מדרבנן. עיין בתוס' בחולין דף צ"ט ע"ב ד"ה שאני ציר וכו' דשם מבארים יותר תירוץ זה:

בא"ד ומה שכתוב בספרים שמע מינה ציר מותר לא גרסינן ליה, עכ"ל. הכי כתבו תוס' שם בחולין דף קי"ג ע"א ד"ה מאי לאו וכו' דלא גרסינן שם שמע מינה דצירן מותר, עיין שם:

ד"ה רוטב וקיפה, ואם תאמר תיפוק ליה ממשרת ליתן טעם כעיקר וכו', עד סוף הדיבור. עיין בתוס' שם בחולין דף קי"ב ע"ב (ד"ה ורוטבן), וכן בדיבור הסמוך שלאחר זה המתחיל קיפה שלהן:

גמ' וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי אילימא מדאסר רחמנא בשר בחלב הא לחודיה שרי, ואימא חלב לחודיה אסור באכילה ומותר בהנאה, ע"כ. הרב צאן קדשים כתב דהכי פריך גמל גמל לרבנן את גמל לר' שמעון למה לי, מאי אמרת סלקא דעתך אמינא הואיל ואישתרי בבהמה טהורה בבהמה טמאה נמי לישתרי, בהמה טהורה גופה מנא לן וכו'. ואחר כך כתב בפירכא ואימא חלב לחודיה אסור באכילה וכו', אין להקשות לפי זה הא דאוקימנא במסכת חולין דף קט"ו ע"ב שלשה פעמים לא תבשל כתיב, ומוקי אחד לאיסור אכילה, למה לי תיפוק ליה דחלב לחודיה נמי אסור באכילה, יש ליישב דג' פעמים לא תבשל גדי איכא לאוקמי פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה כדאמרינן התם במתניתין דף קי"ג ע"א, עכ"ל.

ואנכי חזון בספר אחד אשכנזי הא לא מצינן למילף מדאסר רחמנא בשר בחלב משמע הא לחודיה שרי, ויש לומר היינו לאחר שחיטת בהמה דחלב שחוטה קיל טפי, עיין בתוס' דחולין דף (מ"ו) [צ"ד] (ע"ב) ד"ה אלא מעתה, חלב שחוטה מדרבנן אסור דומיא דבשר גדי דאינו מותר אלא לאחר שחיטה, אבל בחיות בהמה מנא ליה דחלבה מותר ולא אסור משום אבר מן החי. ויש לתרץ קושיא זו עם קושיא אחרת גדולה מזו, דלמה אמר הכתוב לא תבשל גדי בחלב אמו ולא אמר סתם לא תבשל בשר בחלב, אלא ודאי צריך לומר דהכתוב בא לתרץ הקושיא דידן, דאי אמר סתם לא תבשל בשר בחלב הייתי אומר לאחר שחיטה ולא אמרינן קודם שחיטה נמי, לכך אמר הכתוב לא תבשל גדי בחלב אמו דמשמע גדי שחוטה ולא אמו, ואם כן הוי בחלב כמו אבר מן החי ואפילו הכי שרי מדאסר הבשר בחלב דמשמע הא לחודיה שרי קודם שחיטת אמו, ודוק. ועיין עוד יותר מזה בספר אהבת עולם, עכ"ל.

ועיין גם כן בספר החשוב קהלת יעקב אלגאזי בתוספת דרבנן דף ע"ז ע"ד (מערכת אות ס סי' רלג) מה שנשא ונתן בהאי סוגיא במאי דדחק הש"ס לשנויי שינוייא דחיקא לר' שמעון. גם אשור בספר דרך המלך דף ח"י ע"ד בהלכות מאכלות אסורות (פ"ט ה"ח), ובספר שער המלך (הל' איסורי מזבח פ"ג הי"ח), ובספר הלכות יום טוב דף יו"ד ע"א (אות ב (ד)) וע"ד (שם (ו)), ובספר לשון ערומים בלשונות הרא"ם דף ו' (ע"ח):

שם אלא מדכתב ואת עשרת חריצי החלב, ודילמא לסחורה, אטו דרכה של מלחמה לסחורה. ואיבעית אימא מהכא ארץ זבת חלב ודבש, ואי לא דשרי משתבח לן קרא

במידי דלא חזי. ואיבעית אימא מהכא לכו שברו ואכלו וכו׳. כבר הרב למנצח לדוד נתן לן טעמא אמאי קאמר הש״ס כל הני איבעית אימא. ואני בעניי אמינא לפום מה שכתב הרב מעדני מלך על דברי הרא״ש דלא הביא שם האי קרא דחריצי חלב, משום דההיא שינויא אינו מוכרח כולי האי דאף על גב דאין דרכה של מלחמה לסחורה אפילו הכי אלו לסחורה היו, עכ״ל, אמור מעתה דהא גופה קשיא ליה להש״ס בלחישה, ולכן קאמר איבעית אימא מהכא ארץ זבת חלב ודבש, ובהיות כי גם בהאי קרא איכא למימר דלאו ראיה כל כך דאכתי מצינן למימר דמשבח קרא בתרתי בין במידי דאכילה ובין במידי דסחורה, הא כדאיתא והא כדאיתא כל אחד בסוגו חלב לסחורה ודבש לאכילה, משום הכי הביא עוד קרא דלכו שברו ואכלו וכו׳ ובלא מחיר יין וחלב, ולהא נמי אכתי איכא למימר דרישא דקרא ואכלו לא קאי אלא איין ולא אחלב, לכך איצטריך כולהו.

ואם תיקשי אמאי לא הביא הש״ס קרא דויקח חמאה וחלב דכתיב גבי אברהם אבינו עליו השלום, כבר העירו תוס׳ חיצוניות, והביאו הרב הלכות יום טוב בדף יא ע״א (אות ז) משם הרב מהר״ש גורמזיאן בשיטתו כתב יד[27], ומה שתירץ ר״י מפריש[28] דהיה סבור שהיה בני נח ולא נצטוו על זה כי אינו משבע מצות בני נח, ומה גם על פי הירושלמי[29] דאכלו בשר בחלב וכמו שאמר להם הקב״ה כשרצה ליתן את התורה לישראל אתם אכלתם בשר בחלב, ונשאו ונתנו הרבנים הנזכרים זלה״ה בהיא תירוצא, עיין שם:

דף ז׳ ע״א

תוס׳ ד״ה שמע מינה לאכילה נמי בעי ר׳ שמעון ראשו ורובו, דמשמע שאין בו כי אם שני חלוקין מדלא קתני חלוק שלישי וכו׳, והשתא רישא וסיפא רבותא קא משמע לן וכו׳. כונתם פשוטה דהרגישו איך פשטה הש״ס מהאי ברייתא דר׳ שמעון בעי ראשו ורובו לאכילה, ואמרו מדחזינן דלא תני ברייתא אלא שני חלוקות והם הקצוות, ולא קתני חלוקה האמצעית דאם יש קצת סימנין מותר באכילה, שמע מינה דלית ליה לר׳ שמעון הא דמקצת סימנין כשר באכילה אלא דוקא בעי אף לאכילה ראשו ורובו, והכי הוא שיעורא דברייתא בתחילה תני בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה אסור באכילה, ומיירי אפילו דאיכא קצת סימנין והוי רבותא דאפילו במקצת סימנין לא שרי באכילה דלא כרבנן, ושוב תני סיפא דאם דומה ראשו ורובו חייב אף בבכורה, ומשום דבהאי סיפא ליכא כל כך רבותא, משום הכי הגיה הרב צאן קדשים לישנא דתוס׳ כך, והשתא רישא יותר רבותא מסיפא קא משמע לן, ושכן מצא בספר ישן.

ובהכי אזלא לה מאי דקא מתמה הרב חק נתן, דאיהו נקט דברים ככתבן לפנינו בתוס׳ דאיכא רבותא בין ברישא ובין בסיפא, ובסיפא פירש דרבותא היא דלא בעינן כוליה אלא מסתייה ראשו ורובו לחיובי בבכורה, וקא מתמיה אם כן מאי קא מדחה ליה דייקא נמי דשבקה לאכילה וקם ליה אבכורה, הא כבר אמר דנקט בכורה לרבותא, ודחק לתרץ דהדוחה לא הבין דעת הפשטן עד שחזר וביאר דבריו ואמר ובכורה איצטריך סלקא דעתך אמינא וכו׳, עכ״ל. ועם הגהה הנזכרת דכתבו תוס׳ דברישא איכא רבותא טפי מסיפא, ליכא שום קושיא כיון דבסיפא לא נחית השתא למישמע לן רבותא, ודוק:

ד״ה זה אי אתה אוכל, גמל ושפן כתיב בקרא, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, אבל אתה אוכל וכו׳ ובצמרו, ולאו דוקא סימני טהרה בעי:

ד״ה עד שיהא אביו ואמו כשבה מדכתיב כבשים ועזים וכו׳, והשתא דרשות דר׳ יהושע לאסור לאו מקרא[30] דר׳ אליעזר הוא וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם דלפי פשט הש״ס מורה דבין ר׳ יהושע ובין ר׳ אליעזר דריש מתיבות כבשים ועזים, אלא דר׳ יהושע דריש עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה, ור׳ אליעזר דריש כבשים ועזים מכל מקום, והם אמרו דלאו פירושה כך אלא ר׳ יהושע דרש מדכתיב כבשים ועזים ולא כתיב כבש ועז מינה נשמע דבעינן אביו ואמו כבשים, ור׳ אליעזר מדכתיב שה שה תרי זימני שמע מינה כבשים ועזים מכל מקום, ולזה כתבו דלאו דרשות דר׳ יהושע ודר׳ אליעזר מקרא חדא היא כלומר מתיבות כבשים ועזים, ולכן לשון דלא בא הכתוב דקאמר ר׳ אליעזר מגומגם קצת הוא, דמשמע מאותו קרא ממש כלומר מתיבות כבשים ועזים ממש ואינו כן, אלא נוכל לפרש לישנא דלא בא הכתוב כמו לא באתה התורה, ואין הכי נמי דלר׳ אליעזר לאו מתיבות כבשים ועזים היא.

27. ברי״ט אלגזי שם הביא כן בשם ׳הרב בצלאל מכ״י׳ ונמצא לפנינו בשיטה מקובצת אות ב, ובשם מהר״ש גורמיזאן כתב שם לעיל מיניה (אות ו) קושיא אחרת. 28. כן הוא ברי״ט אלגזי, ולפנינו בשיטה שם ליתא כן בשם ר״י מפריש רק בשם ר״י. 29. כן איתא בפסיקתא רבתי סוף פכ״ה, וכעי״ז במדרש שוחר טוב תהלים ח, וידוע דהרבה פעמים הביאו התוס׳ דברים מהמדרשים בשם ירושלמי. 30. לפנינו ׳לאו הוא דר׳ אליעזר להתיר׳, והגהת המחבר היא כעין הגהת הצאן קדשים.

ושוב כתבו דמאי דקאמר ר׳ אליעזר לא בא הכתוב להתיר את המותר אלא להוסיף על המותר, הכונה היא מכח (א)יתור דכתיב שה שה ולכך אמרינן שה כשבים ושה עזים מכל מקום, וזו היא פירושא דברייתא ולא כדמשמע דמתיבות כבשים ועזים יליף ר׳ אליעזר, ודוק:

ד״ה ופליג בחדא, מה שיוכל לדחות דחי כן וכו׳. כונתם דהרגישו אמאי דחק כך לומר דר׳ אליעזר סבר כר׳ שמעון בחדא ופליג בחדא, ולא ליפשוט מדר׳ אליעזר דבשיטת ר׳ שמעון אזל דלא בעינן ראשו ורובו, לזה כתבו דדחה כך משום דלפום קושטא חזינן במסקנא דלאכילה נמי בעי ר׳ שמעון ראשו ורובו, וק״ל:

ד״ה והא איפכא שמעינן להו ולד טריפה וכו׳, אלא לרבי יהושע אייתי ואף על גב דלאו דברי הכל היא מה שהזכיר כאן זה וזה גורם[31], עכ״ל. פירוש דניחא ליה לאתויי מהך ברייתא שר׳ יהושע הוזכר בה אף על גב דלאו דברי הכל היא, וכן פירש הרב צאן קדשים, וק״ל:

בא״ד משום דהכא איירי בדבר הבא מהיתר ואיסור שייך שפיר זה וזה גורם. כצ״ל:

בא״ד ומיהו קשה כיון דאין חוששין לזרע האב מאיזה טעם יחשב וכו׳, לא יחשב שור גורם וליתסר. כצ״ל[32], ופירושו לא יחשב זרע האב כלל, וק״ל:

ע״ב

גמ׳ מיתיבי מפני מה אמרו דבש דבורים מותר, מפני שמכניסות אותו לגופן ואין ממצות אותו מגופן, ע״כ. לפי הפשט נראה דהאי תיובתא שייכא בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא, אכן ראה ראיתי בספר חק נתן שכתב דלא קאי אלא ללישנא בתרא דהיינו איכא דאמרי, אבל ללישנא קמא דלא אסיר אלא דחמור משום דהוי מינא דטמא הוא לא קשיא, עכ״ל. ואחר המחילה רבתי אמר מילתא בלא טעמא, אכן הרא״ש ז״ל (סי׳ ז) יהיב טעמא אמאי לא הוי תיובתא ללישנא קמא, עיין שם.

והא דאמר לישנא דמפני מה וידוע דכל היכא דאיתמר כהאי לישנא צריך לימצוא טעם מן החוץ ולא ברירא ליה כל כך, הכא [נמי] נימא בכהאי גונא דעלה בדעתיה לומר טעם דשרי משום דחזינן דכתיב ארץ זבת חלב ודבש, ואמרינן לעיל (ו:) אי לאו דשרי לא הוה משתבח לן קרא במידי דלא חזי לאכילה. אכן איכא לדחות ולומר אי מהא לא איריא דמצינן לפרש דבש דקרא דבש תמרים ולא של דבורים[33], ולכן קאמר מפני מה אמרו דדבש דבורים מותר, ודוק:

שם אמרת לא, ומה ראית וכו׳, ומוציא אני דבש הגיזין והצירעין וכו׳. הרב מעדני יום טוב (אות ק) הביא מה שהקשה הרב בית יוסף דמנליה לרבי יעקב למעט דבש גיזין וצרעין, דהא בקרא לא אדכר דבש אלא מדיוקא דאבל אתה אוכל, ובכלל דרשא זו איכא דבש גזין וצרעין. ורמ״י ז״ל תירץ הואיל ודבש חידוש הוא מגזירת הכתוב, אמרינן מסברא שלא ריבתה תורה להתיר אלא דבש סתמא שאין דרך להזכיר עמו שם השרץ, עכ״ל.

ולא ניחא ליה האי תירוצא להרב חק נתן, משום דקשיא ליה ממאי דאמרינן לעיל (ו:) גבי חלב בהמה טמאה דאי לא כתיב קרא לאסור סלקא דעתך אמינא דהואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא בבהמה טמאה נמי לישתרי. וכתב דיש ליישב קושית הרב בית יוסף ז״ל דהא דקאמר אמרת לא, היינו משום דדיוקא הוא הכי דדייקינן אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ ואיזה זה דבש, והדיוקא הוא כאלו כתיב דבש סתמא וקאמר זה דבש דבורים, ואמר ליה מה ראית כיון דכתיב סתמא, וחזר וביאר דבריו ואמר משום דדבש דבורים אין לו שם ליווי, עכ״ל. ובמחילה מכבודו גם תירוצו אינו מתיישב כל כך, ואכתי קושית הרב בית יוסף במקומה היא, דכיון דבקרא לא אידכר דבש אלא מדיוקא נימא כל דבש ומה לי שם ליווי ומה לי שם בלתי ליווי, וכי שמא גרים דבש דייקינן יהיה מה שיהיה התורה שריא. והנכון כמו שכתב ר״ת בספר הישר והביאו הרב מחזיק ברכה בחלק יורה דעה סי׳

31. קצ״ב שחיבר התיבות ׳מה שהזכיר כאן זה וזה גורם׳ להכתוב לעיל מיניה ׳אף על גב דלאו דברי הכל׳, ולפנינו בתוס׳ איתא זה כדבר בפני עצמו ׳ומה שמזכיר כאן זה וזה גורם וכו׳, ולפי זה מתיישב ההמשך ופ׳ אותו ואת בנו נקט לישנא דחוששין לזרע האב, משום דהכא וכו׳, ולפי גירסת המחבר צ״ב, ובצאן קדשים ליתא רק הביאור להתיבות אף על גב דלאו דברי הכל היא. 32. התיקון כאן והתיקון הנ״ל מקורם בצאן קדשים. 33. ובאמת דבפשטות בודאי שהפסוק מדבר על דבש תמרים ותאנים ולא בדבש דבורים, כי הרי הפסוק מדבר בשבח ארץ ישראל שנשתבחה בפירות שהם דבש, ודבש דבורים יש בכל מקום ואינו מיוחד לארץ ישראל, וכן משמע בכתובות קיא: במעשה דרמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק, דדבש קאי על דבש תאנים, וכ״פ רש״י במגילה ו. ד״ה זבת, וכן כתב בספר ל״ו שערים (המיוחס לתרומת הדשן, שער כד), ודבש דשרי אף על גב דבא מן הטמא וכל היוצא מן הטמא טמא, לא ידעינן שריותה מקרא דזבת חלב ודבש, דההוא איירי בדבש תמרים, וכן כתב בשערי דורא (איסור והיתר סימן סה) ודבש דבורים שלנו דשרי לא מן הפסוק ידעינן, דההוא דבש בדבש תמרים איירי. וע״ע בכנסת הגדולה יו״ד סי׳ פא הגהות ב״י אות סו, דחידש שם דאף דעיקר קרא ד׳זבת חלב ודבש׳ מיירי בדבש

פ״א דין י״ב, ודחה דברי הרב הנזכר[34] וכס פילפלא פילפלא אריכא בהאי סוגיא, עיין שם.

ולענין הלכה ר״ת פסק דלא כר׳ יעקב משום דסתם מתניתין דמסכת מכשירין דלא כותיה היא, דתנן התם דבש צירעה טהור ומותר באכילה, ותמה עליו הרא״ש (סי׳ ז) כיון דרב ששת סבר כר׳ יעקב אמאי לא פסק כותייה, ומסיק דהלכתא דדבש גיזין וצרעין אסור, עיין שם. וכן פסק הרמב״ן ז״ל עיין בספר הלכות יום טוב, ועיין גם כן בספר דברי חמודות (פוס יח) שהביא שם דברי הרמב״ם ז״ל בפ״ג דהלכות מאכלות אסורות דין ג׳ דפסק דשרי, ומה שכתב עליה הרב המגיד שם, ופוק חזי מה שפלפל הרב הנזכר בעל מחזיק ברכה בדברי הרא״ש ובדברי הרב כנסת הגדולה ושאר פוסקים זלה״ה:

שם כמאן אזלא הא דתניא דבש הגיזין והצרעין טהור ומותר באכילה דלא כר׳ יעקב, ע״כ. ואף על גב דכך היא דרך הגמ׳ דאפילו בדבר הנראה לעין כל ופשוטים הם קאמר הכי כמאן אזלא, כדאמרינן בברכות דף ן׳ ע״ב, בשבועות דף ל״ד, בביצה דף ו׳, וכאלה רבות, מכל מקום היכא דמצינן לומר מילתא אמרינן והכא נימא הכי, דספוקי קא מספקא דדילמא תרי מיני גזין וצרעין איכא חד מין טהור וחד מין טמא, וכמו שנראה בפירוש רש״י בשבת דף ק״ו ע״ב דפירש גזין מין חגב טהור הוא, וכי תימא למאי איצטריך למישרי דבש כיון דמין טהור הוא, נוכל להשיב דלא אתא אלא למישמע דהוא טהור דכיון דאין דרכו לאכילה טהור מלקבל טומאת אוכלין עד שיחשב עליו, ולא להיתר אכילתו כל זה לא צריך והוא פשוט ואכתי מצינן למימר דאתא כר׳ יעקב, או דילמא לעולם מין טמא הוא ודבש שרי דלא כר׳ יעקב.

ופשיט ליה דהכי הוא ודאי דלא כר׳ יעקב דלעולם מין טמא הוא, והא דהביא ברייתא זו ולא מתניתין דמכשירין פ״ו מ״ה, משום דבמתניתין לא תני גזין אלא צרעין ובברייתא תני נמי גזין. ומעתה לפי האמור קשה טובא לרש״י ז״ל ולהר״ן ז״ל דכתבו שם בשבת סוף פרק האורג דגזין מין חגב טהור הוא, וכבר הקשה עליה הרב פרי חדש ז״ל והניחו בצ״ע, ועיין שם בספר מחזיק ברכה הנזכר (ד״ה ולפי דלכו) דבא מן הישוב:

שם תניא נמי הכי דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה, ע״כ. פירוש דוקא דבש בכוורתו דהיינו של דבורים אינו צריך מחשבה משום דמסתמא לאכילה הוא עומד, אבל דבש של גזין וצרעין בעינן מחשבה, וק״ל:

תוס׳ ד״ה תניתוה וכו׳, דמשמע לעיל דלסימן נקטיה לא קשה מידי ופירשתי לעיל. כצ״ל[35], והיינו לעיל בדף ו׳ ריש ע״א (ד״ה למה), עיין שם:

ד״ה הגיזין וצרעין, גרסינן ולא גרסינן חגבים שזה עוף כמו גזי דכלתא דנדה לפירוש ר״ת, עכ״ל. הרב מחזיק ברכה הנזכר שם (ד״ה והתוספות) כתב דמעיי״ני הישועה נתקשו בפירוש דבריהם, ואיהו ז״ל פירש דיש מי שגורס חגבים לבד והם כתבו גזין והצירעין גרסינן לאפוקי אותה נסחא דלא גריס לה, או שמא בנסחא אחרינא לא גרסינן הגזין והצרעין אלא חד מינייהו נקט ובמקום השני גריס חגבים, ובאו תוס׳ להעמיד גירסת הגזין והצרעין ולמחוק חגבים. וסיימו שזה עוף כמו וכו׳, וכונתם דגזין אינו מין חגב אלא הוא העוף המצוי בבתים ובחדר המטות כמו גזי דכילתא דפרק כל היד, ואינו מין ארבה כדפירש״י דארבה אינו מצוי בבתים ובפרט בלילה, וגזין דומה לדבורים ועושה דבש, אבל חגבים אין עושים דבש וכו׳, עיין שם:

גמ׳ עור הבא כנגד פניו של חמור מותר מאי טעמא פירשא בעלמא הוא, ע״כ. הרב חק נתן כתב, ואם תאמר מאי שנא ממימי רגלי בהמה דאסור ולא אמרינן פירשא בעלמא הוא. ויש לומר דמי רגלים לא הוי פירשא כל כך כיון דשתו אינשי:

תוס׳ ד״ה עור הבא כנגד פניו של חמור, פירושו כדלעיל, עכ״ל. עיין במהרש״א מה שדחק לפרש, והנכון כמו שפירש הרב צאן קדשים עור הבא וכו׳ פירוש שליא, והוא סוף הדיבור עיין שם. ומה שפירש הרב חק נתן, אחר המחילה רבתי אינו מחוור, עיין שם:

גמ׳ אשרוצי אשריץ דתניא וכו׳. כצ״ל בלתי תיבת מנלן, דמנלן לא שייך אלא היכא דמייתי מקרא, וק״ל[36]:

שם אי הכי כי חזינן דבלע וכו׳. כלומר אי אמרת בשלמא דלא משריץ ומפרשינן מתניתין דקתני דהאי הנמצא בתוכו הוי משום דבלע, ניחא דמה שנמצא דג טהור אמרינן הא בלעו ושרי ומה שנמצא דג טמא אמרינן הא בלעו ואסיר ולא בעינן דנחזי ליה, אמנם השתא שאמרת דדג טמא משריץ [דג טהור] ומתניתין

תמרים, מ״מ בע״כ שזה כולל גם דבש דבורים, ועפי״ז יישב קושית הב״י שם, והמחזיק ברכה שם כתב עליו שדבריו חלושים.

34. הכונה לרב בית יוסף. 35. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות כט. 36. וכן כתב החק נתן, וכן בשיטה מקובצת אות יא מחק לזה.

מיירי דוקא דחזינן דבלע, קשה האי איעכול והאי אשרוצי אשריץ. אמר רב ששת וכו׳, ורב פפא וכו׳ ורב אשי וכו׳, ופליגי הני אמוראי ונקטינן כרב וכמו דפסקו הפוסקים, ועיין באשרי (סי׳ ח) ובספר מעדני יום טוב:

תוס׳ ד״ה דג טהור וכו׳, תימא במסכת אהלות וכו׳. עיין בהרא״ש (שם) ובספר דברי חמודות (אות יט), וכן בדיבור דלקמן דג דגים וכו׳ מרישיה לסיפיה, עיין שם. וכבר בספרי הקטן נזיר שמשון בריש יבמות דף ב״ן ע״א הבאתי דברי הרב שער אפרים בסי׳ ע׳ בענין אי ילפינן איסור מטומאה (ד״ה ואין לומר) ומסיק (שם ד״ה אמנם ז״ל שהרי) דילפינן, והביא דברי תוס׳ הללו דמשמע דמחלקים זה מזה ולא ילפינן, וציינתי דברי הרב משאת משה ח״א בחלק יו״ד (סי׳ ג) דף כ״ו ע״ב דמסכים והולך דגמירי אהדדי, וכן מורה באמצע הרב יד מלאכי (כללי התלמוד) בסי׳ מ״ח, וכתבתי שורותיים, עיין שם:

ד״ה דג טמא וכו׳, בע״ז (דף מ׳) מפרש תרוייהו מטילי בצים נינהו, זה משריץ בחוץ וזה משריץ בפנים, עכ״ל. ופירש״י ז״ל שם משריץ בחוץ דג טהור לאחר שהוטלה ביצתו משרצת ועומדת מאיליה בחול, אבל דג טמא משריץ מבפנים במעי האם לאחר שנגמרין ביציו במיעיו, עיין שם:

דף ח׳ ע״א

גמ׳ בדק בקינה של תרנגולין וכו׳ ולמחר השכים ומצא בה ביצים, מותרות לאכילה ביום טוב, והלא בדק אימא לא בדק יפה יפה, אי נמי יצאתה רובה וחזרה וכדר׳ יוחנן. הכי הובא באשרי (סי׳ ט), עיין שם:

שם אמרי במערבא הואיל ודברה עמהם שכינה, ופירש רש״י ויאמר (ל)ה׳ לדג, עכ״ל. איכא למידק אמאי טרח רש״י ז״ל לפרש טפי הא דדג מכולהו. ויש לומר דבאחריני באדם ונחש לא איצטריך דפשוט הוא זיל קרי בי רב, ועין רואה מה שאמר השם יתברך לשניהם, אבל הכא בדג מקום איכא לפרש קרא כמו שפירשו רד״ק ומהרי״א ויאמר ה׳ לדג דרצה לומר העיר את רוחו ורצונו של דג שיקיאנו אל היבשה ולא שאמר לו בהדיא פנים אל פנים, לכך בא רש״י ז״ל לשלול זה ופירש דאמירה ממש הוה באמרו ויאמר ה׳ לדג כדמשמע בגמרתין, והוי דומיא דאינך אדם ונחש, ודוק:

שם ויש אומרים מוכספים. עיין במהרש״א בחידושי אגדות, ומה שסייעו הרב עיון יעקב:

תוס׳ ד״ה תרנגולת וכו׳, וריב״א מפרש שקדים שקורים אלמנ״דלייר, דבטנים ושקדים מתרגם ירושלמי וכו׳. כונתם להביא סיעתא לפירוש ריב״א מהירושלמי, וכמו שכתב הרב חק נתן, וק״ל:

בא״ד ויש מדרש[37] **מקל שקד משעה שהוא מציץ עד שעה שהוא גומר כ״א יום אף מי״ז תמוז וכו׳.** כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב עוד דסוף הדיבור הוא לעתיד לבא:

ד״ה בנות שוח, על משנה דבנות שוח שביעית שלהן שנייה פירש בירושלמי וכו׳, ולא כפירוש ר״ח ז״ל שפירש וכו׳. שביעית שלהן שניה פירש הר״ש דפירות החונטים בשביעית אין נגמר בישולן עד שנה שניה של שמיטה ואז נוהג בה דין שביעית דבתר חנטה אזלינן, וכן פירש רבינו עובדיה ז״ל. והתוס׳ ז״ל כתבו הכא דלפי הירושלמי דקאמר התם דבכל שנה בנות שוח עושה פרי וכמו שפירש הר״ש שם, הוא דלא כפירוש רבינו חננאל, ועיין בתוס׳ בב״ב דף ל״ז ע״א ד״ה היכא דלא אפיק, ובע״ז דף י״ד ע״א ד״ה בנות שוח, דשם ביארו טפי ודבריהם יותר מבוררין מהכא, ומשם בארה מה שכתבו אחר כך בהאי דיבורא:

ע״ב

גמ׳ אמר ליה קיסר לר׳ יהושע בן חנניה נחש לכמה מיעבר וכו׳ והא סבי דבי אתינא וכו׳ זיל זכינהו ואייתינהו וכו׳. עיין בחידושי אגדות דפירש הגדה זו כמין חומר ונאים הדברים למי שאמרם דברי פי חכם חן, ועיין גם כן בספר פתח עינים מה שהביא משם רבינו תם:

רש״י ד״ה אזל ר׳ יהושע וכו׳, וכי חזו הנך סבי כרעא דעיילא קטלי להו לבראי וכו׳, קטלי לשומרי בראי וכו׳, וכי חזו וכו׳ קטלי להו לגוואי. כן הגיה הרב צאן קדשים ושפיר הגיהו, ועיין בספר חק נתן:

דף ט׳ ע״א

תוס׳ ד״ה בי בליעי, פירש הקונטרים מים שבאוקיינוס וכו׳. וקשה וכו׳. ויתכן בי בליעי שם מקום וכו׳, עד סוף הדיבור. וצריך לומר לדבריהם דהיה מקום שמימיו היו בלעי כל שאר מימות אפילו אם היה בתיגרא בלתי דהיו פולטות דרך תהום:

מתניתין שתי חמורות[38] **שלא ביכרו וכו׳, או שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן,** ע״כ. הרא״ש (סי׳ י) כתב דצריך גם כן להפריש טלה אחד לעצמו דשמא שני זכרים בכורות הן, ולא חש התנא למיתני משום

37. לפנינו ׳וי״מ׳ והצאן קדשים כתב שהכונה ׳ויש מדרש׳ וכן כתב ביד דוד. 38. כן היא גירסת הרמב״ן בהל׳ בכורות והרא״ש בסי׳ י׳,

דכבר אשמועינן בבבא קמייתא דבמקום הספק מפריש טלה אחד לעצמו, ובבבא דסיפא דאחת ביכרה ואחת לא ביכרה דתנא זכר ונקבה מפריש טלה לעצמו, ולא תנא אין לכהן כלום, משום דבעי לאסוקי עלה שנאמר ופטר חמור תפדה בשה, ועיין עוד שם במה שהאריך:

תוס' ד"ה מאן תנא [א"ר ירמיה] דלא כר' יוסי הגלילי, פירש הקונטרס וכו', וקשה לפירושו דהכא אפילו ר' יוסי הגלילי מודה וכו', וצריך לפרש דנהי דמספק וכו', עד סוף הדיבור. הרב צאן קדשים הקשה על קושייתם דילמא באמת הכי קאמר דאי ר' יוסי הגלילי ליתני במתניתין ויצאו שני ראשיהם כאחד שניהן בכורות, ולאשמועינן דר' יוסי הגלילי יליף בכור בהמה טמאה מבכור בהמה טהורה, והניחו בצ"ע. ובהורמנותיהו אנכי תולעת יעקב אמינא דהכי פירושו, מדתני מתניתין חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים בסתם, משמע בכל גוונא בין דיצאו זה אחר זה בין דיצאו שניהם כאחד, אפילו הכי אינו נותן טלה אחד לכהן, ומינה נשמע דהוי דלא כר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי בחלוקה דיצאו שניהם כאחד סבירא ליה דחייב שני טלאים לכהן, ודוק.

ועיין עוד מה שכתבו הרב הנזכר והרב חק נתן בדבריהם של תוס' דכתבו וצריך לפרש וכו':

[39] **ד"ה אמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ, תימא בפרק בהמה המקשה** (דף ע' ע"ב) **בעי כרכתו אחותו והוציאתו מהו. כן הוא גירסת ר"ת ודלא כגירסת רש"י,** עיין שם בתוס' (ד"ה כרכתו):

בא"ד יש לומר הכא מקצת פנוי איכא למימר טפי במינו אינו חוצץ. פירוש התם בכרכתו אחותו הוא בכולו, אבל הכא כיון דאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם בבת אחת, אותו מקצת שיצא פנוי מאחיו ואינו חוצץ:

בא"ד ואם תאמר לאביי דמוקי מתניתין כר' יוסי הגלילי וכו'. כצ"ל:

בא"ד ואם תאמר מדקאמר נהי וכו' משמע דאי הוה אפשר לצמצם וכו' והא פרישית [ד]לא אמר וכו'. כונתם דהרגישו מדקאמר נהי וכו' משמע דהכי קאמר נהי דאי אפשר לצמצם ולכן קדוש אחד לחודיה לרבנן, חציצה מיהא איכא, ומשמע מזה דאי הוה אפשר לצמצם היה קדוש, והוה קשה לן אמאי קדוש הא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, לזה כתבו דלא קשה הא דכבר פירשו דלא אמרינן כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו אלא בדבר התלוי במעשה ולא בדבר התלוי בדבור או קדושה הבאה מאיליה, ותירצו דהכי פירושו וכו', ודוק היטב:

ד"ה זכר ונקבה וכו', ואם תאמר לר' יוסי [הגלילי] דאמר אפשר לצמצם וכו'. מהרש"א הקשה אמאי לא קשיא להו הכי גם לרבנן, והניחו בקושיא. ומה שתירץ הרב צאן קדשים דחאו הרב חק נתן, וכתב[40] דבשלמא לרבנן דאמרי אי אפשר לצמצם לא קשיא, אף על גב דנקבה חוצצת מכל מקום כיון דאי אפשר לצמצם ואיכא מקצת מגע ברחם איכא למימר דרבנן סברי מקצת רחם מקדיש, ולכך מפריש טלה לעצמו דליכא אלא מחצה ומחצה, אלא לר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם ומשכחת שיצאו שניהם בבת אחת, אם כן סמוך מיעוט דבת אחת למחצה דנקבות קודמות והוי רובה ואינו צריך להפריש טלה אחד לעצמו, עכ"ל:

ד"ה שתי חמוריו שלא ביכרו וכו' הכא ניחא וכו' כדפרישית לעיל (בדף ד' ריש (ע"ב) [ע"ג]), **אבל לקמן בפרק ב'** (דף י"ח ע"ג) **דקתני כהאי גונא וכו' ליכא למימר הכי. יש לומר קא משמע לן לא תלינן להעמיד הממון בחזקת בעלים שהאחד טנפה וניומוח הולד ואחד ילדה שני זכרים.** הקשה מהרש"א דהכא נמי נימא כן דקא משמע לן דלא נימא דהאחת טינפה וכו', ויש ליישב עכ"ל. נראה לי בישוב דאי אמרינן הכא דהא קא משמע לן דלא אמרינן הכא טינפה וכו', הדרא קושית התוס' לדוכתה מאי קא משמע לן לקמן גבי בכור בהמה טהורה, לכך כתבו הכא טעם אחד ולקמן טעם אחר. והרב צאן קדשים תירץ באופן אחר, עיין שם.

ושוב הקשה לר' יוסי הגלילי דסבירא ליה דאפילו אחת ילדה שני זכרים שניהם לכהן דאפשר לצמצם, מאי אתא לקמן (יח:) לאשמועינן דלא חיישינן לטנפה ואחת ילדה שנים, דהא אפילו אחת ילדה שנים שניהם לכהן, וצ"ע, עכ"ל. ואני בעניי לא הבנתי קושייתו אעיקרא לא קשה מידי לר' יוסי הגלילי, דהא מאי דתנן לקמן בדף ח"י ע"ב שתי רחלים שלא ביכרו וילדו שני זכרים שניהם לכהן, לאו ר' יוסי הגלילי קתני לה, ואין הכי נמי דלדידיה מכל שכן אתיא. ותו מקום איכא בראש לומר טפי, הא דאחת טינפה בשתי רחלים מרחל אחת דילדה שני זכרים דאנן חזינן שניהם חיים,

ולפנינו 'חמוריו'. 39. דברי התוס' נדפסו בכל הגמרות בע"א אך הם שייכים לע"ב. 40. היינו מה שכתב לגבי עיקר קושית המהרש"א, לא לגבי דחיית דברי הצאן קדשים.

ובודאי מאותה רחל הם ולא מצינן למימר טינפה, מה שאין כן בשתי רחלות, ובהכי הוי חידושא אף לר׳ יוסי הגלילי. ובהכי לא צרכינן לתירוצא של הרב חק נתן דתירץ דלא אמר ר׳ יוסי הגלילי אם ילדה שני זכרים שניהם לכהן, אלא כשראינו שיצאו שני ראשיהן כאחד, אבל בשלא ראינו אינו נותן לכהן אלא אחד והשני מפריש לעצמו, ודוק:

בא״ד אי נמי ניחא ליה לפרש כל גווני אף על גב דלא צריכי, כדקתני זכר ונקבה נותן הזכר לכהן דלא צריכי כלל. כצ״ל, והיא מיתניא לקמן דף ח״י ע״ב:

ד״ה שתי זכרים ונקבה וכו׳, לכאורה מוכח דמפריש טלה אחד מספק לעצמו (*כצ״ל)[41]. ומה שכתבו אחר כך וכן מוכח לקמן וכו׳, עיין בספר חק נתן דפירש הוכחה:

ע״ב

גמ׳ אמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ. כן הגיה רב חק נתן[42]:

שם ומי הקפידה. אין להקשות אמאי הכא נמי לא משני ליה הרי בכור אדם דהקפידה תורה בחמשה סלעים ומותר, דכבר רש״י ז״ל בחכמתו הרמה הגין קושיא זו במה שמפרש בד״ה שהקפידה וכו׳, בשה ולא באחר, מה שאין כן בבכור אדם דסבירא ליה שפיר המקשן דלאו דוקא חמש סלעים אלא אפילו בשוה כסף כדתנן לקמן בדף מ״ט ע״ב, וכולם נפדין בכסף ובשוה כסף, ולכן משני ליה הך ומי הקפידה:

שם איבעית אימא ר׳ יהודא ור׳ שמעון בהאי קרא קא מפלגי וכו׳. טעמא דקאמר איבעית אימא נראה משום דלפי מה שאמר עולא עד השתא במילי דסברא הוא דפליגי מר להקל ומר להחמיר וזה קצת דוחק, ולכן קאמר איבעית אימא דפלוגתייהו תלויה בקרא. ועיין בספר למנצח לדוד דנתן טעמא אחריתי לשבח, ומצא גם כן קושיא לאיבעית אימא:

שם קשיא. הרב הנזכר בעל למנצח לדוד תירץ ולטעמיך לר׳ יהודא מי ניחא לומר דכתב קרא איידי, בשלמא במילי ובלישני דרבנן אשכחן כי האי גוונא, אבל בתורה אינו כן ולא מסתבר כלל לומר דכתב רחמנא אגב וכו׳. ואחר המחילה רבתי אישתמיטיתיה גמרא דשבועות דף ח״י סוף ע״ב דקאמר ור׳ עקיבא איידי דבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרבי כתיב נמי שרץ, הרי לך דמיון דבתורה נמי אמרינן איידי, ולא קשיא מידי מה שהקשה ולטעמיך וכו׳, והכי איתא גם כן בב״ק דף נ״א ע״א ורבי איידי דכתב האי כתב האי, עיין שם:

רש״י ד״ה בשוויו, לא אמרינן דלא חמיר מהקדשות, עכ״ל. פירוש שפודין אותן בכל דבר בשיווין:

ד״ה אמר רבא גרסינן. צריך לומר אמר רבה בה״א גרסינן, וכן הכי גרסינן אמר רבה מנא אמינא לה. וטעמיה הוא משום דאמרינן לקמן אלא אמר רבה דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישבו, וק״ל, וכן כתב הרב חק נתן[43]:

תוס׳ ד״ה ותנן ר׳ יהודא אומר במזיד קידש, משמע הכא דמקודשת בגבולין קודם שיגיע לירושלים, עכ״ל. כונתם פשוטה דמשמע הכא דמקודשת מדקאמר אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה ועולה ואוכלתו בירושלים, מדקאמר עולה משמע דמקדש אותה בגבולין, ולזה הקשו אחר כך והא דאמרינן בסוף פרק חלק וכו׳ דמשמע דהוי ממון גבוה ולכן פטורה מן החלה, ליתא אלא משום דלא קרינן ביה עריסותיכם וכמו שפירש רש״י ז״ל שם בלשון אחר, וכן בעיר הנדחת אם היה מעשר שני שם יגנזו משום דלא הוי שללה, ולאו משום דהוי ממון גבוה:

בא״ד כדממעטינן הקדש במעילה. כצ״ל, וכן הגיה הרב חק נתן[44], וציין דף י״ג ע״א, עיין שם:

ד״ה מכל האוכל אשר יאכל וכו׳, יש לומר התם חיה ועוף אשר יאכל כתיב. כצ״ל[45]:

בא״ד אבל הכא מכל האוכל אשר יאכל כתיב, משמע שפיר למעוטי שאין נאכל לאחרים, עכ״ל. וכונתם מדכתיב כל משמע לרבויי אפילו אסור באכילה, אם כן אשר יאכל על כרחך לא ממעט אלא איסור הנאה, מה שאין כן התם דלא כתיב כל, כן כתב הרב חק נתן, ואמר דכן דבריהם מבוארים בפרק המנחות והנסכים (מנחות) דף ק״א ע״ב (ד״ה אוכל):

אי הכי בשר בחלב וכו׳. עיין מה שכתבתי במנחות דף ק״א ע״ב פירוש דאי הכי:

דף יו״ד ע״א

גמ׳ ואי איתא דלאחר עריפה שרי ר׳ שמעון ליתני וכו׳. הרב חק נתן הרגיש כפי מה שפירש רש״י

41. וכן הגיה הצאן קדשים. 42. וכן הגיה השיטה מקובצת אות א. ולכאורה הגיהו כן עפ״י גירסת התוס׳ נדפס לעיל ע״א ד״ה אמר רב אשי, וכן הוא באמת בספר הישר לר״ת סי׳ תנה וברמב״ן בהל׳ בכורות. אך הצאן קדשים שם הגיה בדברי התוס׳ דצ״ל ׳אמר רב׳. ובאמת בזבחים קי. מצינו דרב איהו הוא דקאמר מין במינו אינו חוצץ, ועיין. 43. וכן כתב בהגהות הב״ח אות ב ואות א. 44. וכן הוא בגליון הש״ס מכתב יד (נדפס בתלמוד מהדו׳ עוז והדר). 45. וכן הגיה החק נתן.

בפירוש הראשון דאיירי ששחטו, לעולם אימא לך דלאחר עריפה נמי שרי ר׳ שמעון והכא משום ששחטו שלא נעשית מצותו[46]. ותירץ בפשיטות דאי מחיים וגם לאחר עריפה שרי ר׳ שמעון, מהיכא תיתי איסורו בשחיטה, אלא על כרחך צריך לומר דלאחר עריפה מודה ר׳ שמעון דאסור, ולכן אם שחטו נמי אסור, עוד תירץ תירוץ אחר, עיין שם:

שם תא שמע נבלת בהמה טמאה בכל מקום וכו׳. הא מני ר׳ שמעון היא. איכא למידק אמאי מדנפשיה לא קא תריץ הכי דר׳ שמעון היא, כמו דתריץ ליה פירכא קמייתא. ויש לומר דכונת המקשן היה בכח למיפרך מרישא דההיא מתניתין דעוקצין, דבודאי לא מצי למיפשט דר׳ שמעון היא משום סיפא דתני אחר כך נבלת בהמה טהורה וכדדייק הא טמאה בעיא מחשבה דהיינו בבא ראשונה, אלא דהתרצן לא נחית לקושייתיה ודחי ליה הא נמי ר׳ שמעון היא, וכששמע המקשן כך ביאר את קושייתיה בפירכא שלישית ושתק, ודוק:

רש״י ד״ה ואינה צריכה הכשר וכו׳. עיין מה שכתב מהרש״א ז״ל:

תוס׳ ד״ה מה להלן אסור באכילה וכו׳, תימא דבפרק כל שעה דריש איסי בן יהודה וכו׳. ואם תאמר מאן דדריש ליה וכו׳ תיפוק ליה וכו׳. עיין בתוס׳ שם בפרק כל שעה דף כ״ד ע״ב ד״ה אמרת ומשם בארה. ומה שהקשה מהרש״א ז״ל שפיר מתרצה הרב הצאן קדשים במה שפירש דבריהם דהכא, דכונתם להקשות אליבא דר׳ שמעון דסבירא ליה בשר בחלב מותר בהנאה ויליף מאנשי קודש, למה לא יליף מבקדש באש תשרף לאסור הנאה, דר׳ שמעון גופיה יליף שם הך דרשא, עיין בספרים הקדושים:

ד״ה נבלת בהמה טמאה בכל מקום וכו׳, והחלב לא גרסינן וכו׳ עד דחשיב עליה וכו׳. הכי כתב הר״ש בפ״ג דעוקצין משנה ג׳ (ד״ה וגבלת). ומה שסיימו תוס׳ לפנינו עכל״ה רצו לומר עד כאן לשון הקונטריס, והשאר נמחק וכמו שכתב הרב חק נתן, ודלא כהרב צאן קדשים דרצה להגיה לפי שיש ספרים שאין כתב בהן ושמא וכו׳, ופירש שאין כתב בהן והחלב, דאינו מן הצורך לזה. ועיין מה שפלפל הרב הנזכר (חק נתן) בדבריהם. וכבר כתבתי בשיטתי על מסכת נדה בדברי תוס׳ דף ן׳ ע״ב ד״ה לא גרסינן וכו׳, דכתבו כמו שכתבו כאן דרש״י במסכת כריתות דף כא ע״א כתב בדבריהם יותר מרווח, ועיין מה שכתב מהרש״א שם בנדה דיש ליישב דאיצטריך החלב בהמה טמאה לאשמועינן דאינה צריכה הכשר, ואין חלבה חלוק מבשרה כמו חלב בהמה נבלה טהורה דחלוק מבשרה, וכן נראה מפירוש הרמב״ם במסכת עוקצין, עכ״ל:

ד״ה ונבלת עוף טהור בכפרים, פירש הקונטרים וכו׳. ונראה לפרש טעם אחר וכו׳. הרואה יראה ברש״י ז״ל בחולין דף קכ״ח ע״א דהביא שתי פירושים הללו, ולא ידעתי למה כתבו פירוש אחר מדנפשייהו, ואפשר שלא היו גורסים שם ברש״י פירוש הראשון דהיא כפירושם:

ד״ה נבלת בהמה טהורה, ואמרינן במגילה וישנה שהאכילה קדלי דחזירי. כצ״ל, ועיין בתוס׳ שם במגילה דף י״ג (ע״ס ד״ה קדלי) ומה שכתבתי שם בשיטתי בספרי הקטן מתת אלקים:

ע״ב

תוס׳ ד״ה שהשוחט עורב וכו׳, ותימא דפירש דדם נחירה מכשיר לעלמא דמאיזה טעם יכשיר. כצ״ל[47]:

גמ׳ איתביה אביי לא רצה לפדותו עורפו בקופין. כצ״ל[48]:

שם פשיטא, איצטריך סלקא דעתך אמינא וכו׳. הרב צאן קדשים והרב חק נתן כתבו דמאי דבעי פשיטא קאי לחלוקא דתפדה מיד, דאילו לחלוקא שנית תפדה בכל שהוא, לא שייכא קושיא פשיטא דאיכא למימר דאתא לאפוקי מאי דסבירא ליה ר׳ יוסי בר יהודא דאין פדיה פחות משקל, ומשום הכי קאמר תפדה בכל שהוא, אלא במאי דקאמר תפדה מיד הקשה שפיר פשיטא כיון דלא חזינן בתורה דקבע זמן, וק״ל:

דף י״א ע״א

רש״י ד״ה ממונא דבעלים הוא, ולא מצי כהן לזבוני האי פטר חמור לפודה בהיא פדיון שנתן לו וכו׳. כצ״ל:

תוס׳ ד״ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן, יש ספרים דגרסי תנינא וקושיא היא זו, עכ״ל. כונתם דכפי גירסא דאף אנן נמי תנינא בניחותא סיעתא היא מאי דאמר רבא, דממתניתין נמי שמעינן מאי דקאמר רב יוסף אפילו פטרוזא בת דנקא, אמנם כפי גירסא אחריתי דגריס תנינא פירושו דרבא אתא למיפרך לרב

46. וכן הקשה השפת אמת עיין שם מה שצידד ליישב בזה, והסיק דהעיקר כפי׳ הב׳ ברש״י. 47. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות כד והצאן קדשים. 48. וכן גרס השיטה מקובצת אות ג, והחק נתן, וכ״ה לפנינו ברש״י וברבינו גרשום.

יוסף דמאי אתא לאשמועינן הא כבר תניינא במתניתין, וק"ל:

גמ' אמר ר' יצחק אמר ריש לקיש מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו פודהו בשויו, למאן אילימא לר' יהודא הא אמר הקפידה עליו תורה בשה, אלא לר' שמעון. קצת קשה הלא לעיל בדף ט' ע"ב מוקמי לר' יהודא דאין הכי נמי אפילו בשיויו, והכי קאמר יש לך דבר שהקפידה עליו תורה לאפקועי איסוריה בשה, ופירש רש"י ואפילו שלא בשווין ומאי פריך הכא, וצריך לי ישוב[49]:

שם רב נחמן בריה דרב יוסף פריק לי בשילקי בשויו, ע"כ. כן פסקו כל הפוסקים, ועיין בספר דברי חמודות (פות כו) דהביא דברי הפוסקים (נ"י יו"ד סכ ד"ה וכסס) [דכתבו לדעת הרמב"ם (ביכורים פי"ב הי"א)] דהא דאסיקנא דפודין בכל דבר בשיוויו היינו דוקא בדלית ליה שה, אבל היכא דאית לו שה אינו יכול לפדותו בדבר אחר, ואיהו פליג עלייהו וקאמר דגם לשון הרמב"ם נוכל לפרש דדיבר בהווה, דלאו בשופטני עסקינן דאם יש לו שה ודאי לא היה פודה בשיוויו.

והקשה (סס פות כה) גם כן להרמב"ם אמאי השמיט הא דמפליג הגמ' בין בא לימלך לעושה בעצמו, וכן הרב ש"ע והניחו בצ"ע, עיין שם. ועיין גם כן לקמן (יג.) במתניתין אין פודין לא בעגל וכו':

תוס' ד"ה והלכתא ברגיא, בבא לימלך וכו', רגיל הכא ורגיל הכא, אבל בעצמו אפילו בפטרוזא בת דנקא, כאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל, ואם אין לו שה וכו' כדאמר לקמן בשמעתין, והוא סוף דיבור, והיינו כדאמרינן לקמן בסוף ע"ב דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי. ואחר כך כתבו ושה וכו' כלומר אם פודה בשה אפילו קטן כדתנן במתניתין, ועיין באשרי (סי' יג) דפסק כמו שכתבו תוס', והוסיף (סי' יד) דלא דמי לפדיון הבן דממתינין לברך בשעה שנותן הפדיון לכהן, דשאני דהתם חייב באחריותן עד שיבא ביד כהן, מה שאין כן בפדיון פטר חמור מיד בשעת פדיון נגמרה המצוה הילכך מברך לאלתר, עיין שם:

ד"ה וגונב מבית האיש וכו', בפרק מרובה איתא הך דרשא, ולאו דוקא דהא מרעהו ולא מהקדש נפקא. כצ"ל[50], והא דלעיל הובא שם בפרק מרובה דף ס"ב סוף ע"ב, ועיין שם בתוס' דף ס"ג ריש ע"א ד"ה רעהו, ומשם מבואר סוף דבריהם דהכא, וק"ל:

גמ' ואי אשמועינן הכא דאפשר לעשורי מיניה וביה דהא מנה, אבל התם כיון דשה מעלמא בעי אתויי ומפריש וקאי אימא לא, צריכא. פירוש פטרי חמורים אשמועינן לחידושא דהן שלו, וטבלים ממורחין אתא לאשמועינן לעשרן, ואפרש אי הוה אמר עשרה פטרי חמורים לחודיה דמפריש והן שלו, הוה אמינא דוקא בפטרי חמורים הן שלו, אבל טבלים ממורחים הוה אמינא דאינם שלו וצריכים לתת לכהן, קא משמע לן דאפילו הכי הם שלו, ואי הוה אשמועינן טבלים ממורחים לחודיה הוה אמינא דוקא טבלים צריך לעשרן, אבל בפטרי חמורים אינו צריך להפריש שיין, קא משמע לן דאפילו הכי צריך שיפריש אותן[51]. ועיין מה שאכתוב בדברי רש"י בע"ב ד"ה ואותו אבי אמו וכו':

ע"ב

גמ' אלא דמרחינהו ישראל ברשות נכרי. כצ"ל:

דיגונך אמר רחמנא. גם כן צריך לומר[52]:

[53] **רש"י ד"ה ואותו אבי אמו כהן וכו', רבותא קא משמע לן דאף על גב דמכח ישראל קאתי דאיכא למימר ניתבינהו השתא לתרומה ומעשר לכהן וכו'.** כתב הרב צאן קדשים הא דלא כתב רש"י ז"ל לעיל גבי פטר חמור רבותא קא משמע לן, אפשר לומר דדוקא גבי תרומה הוי רבותא כיון דכהן עצמו חייב להפריש כמו שכתב רש"י לקמן ולא יצא מכלל חיוב וסלקא דעתך אמינא ניתבינהו לכהן כי היכא דעביד ישראל קמא, אבל בפטר חמור דכהן עצמו פטור לא שייך רבותא כולי האי, משום הכי לא כתב רש"י לעיל דרבותא קא משמע לן. אבל לפי זה הוה ליה למיעבד צריכא בהכי, ויש ליישב, עכ"ל. ונראה לי פשוט הישוב, דהא גופא נתלבש במאי דקאמר הש"ס אבל הכא מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיין והכהן עצמו היה חייב

49. אישתמיטתיה דברי רש"י כאן (ד"ה האמר) שעמד בזה ויישב דהמקשן כאן סבר כמאי דס"ל לעיל בה"א שם. 50. כ"ה החק נתן, וכעי"ז הגיה הצאן קדשים. 51. ביאור זה מחודש מאוד בפשט הגמ', וברבינו גרשום (נדפס יא: ד"ה אבל התם) כתב להדיא דכאן גם כן הסלקא דעתך היתה דיצטרך הנכד הישראל להפריש ולתת לכהן [כמו לגבי הצריכותא הראשונה], עיין שם. וכן מבואר להדיא בשיטה מקובצת אות ט דגרס 'כיון דשה מעלמא בעי אתויי מופרש וקאי לא אמרינן', והיינו דהוה אמינא שאין זה נחשב כאילו זה נתקן וחייב הישראל לתקן וליתן לכהן. 52. לכאורה הכונה דבמקום מאי דגרסינן בגמ' 'דגנך אמר רחמנא ולא דגן עובד כוכבים', צריך לגרוס 'דיגונך אמר רחמנא ולא דיגון עובד כוכבים' [ודיבור זה שייך לעיל מהדיבור הקודם]. ובאמת שכדברי המחבר מבואר להדיא בגמ' בגיטין מז. דמאן דפטר מירוח עכו"ם דריש 'דיגונך ולא דיגון עכו"ם' ולא דגנך ולא דגן עכו"ם, עיין שם. ואמנם יעוין ברש"י ד"ה דגנך, דמשמע דהרגיש בזה וכתב 'דגנך, דיגונך מה שאתה ממרח חייב וכו', ומשמע דס"ל דאפשר לגרוס דגנך ולפרש דיגונך, ועיין. 53. דיבור זה דרש"י נדפס

להרים אף על גב דהיה שלו, ואם כן ישראל זה ירים ויתן לכהן, קא משמע לן דאפילו הכי הן שלו, וזו היא רבותא, וק"ל:

גמ' הא ודאי חלפינהו דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן וכו'. עיין בתוס' במנחות דף ס"ז ע"ב (ד"ה גזירה מע"ב) ובפירוש הרמב"ם ובר"ב על מתניתין דמסכת דמאי פ"ב משנה ד' ומה שהקשיתי (לעיל שם סז. ד"ה גמ"ד ומס תמר) בדבריהם:

שם אמר ר' אלעזר להפריש כולי עלמא לא פליגי [כי פליגי] ליתנן לכהן תנא קמא סבר ודאי חלפינהו בעי מתנינהו לכהן וכו'. עיין בספר חק נתן מה שכתב על דברי הרמב"ם בפירוש המשנה, ותנא דמסייע לי למה שכתבתי שם במנחות על דברי תוס' הנזכרים, עיין שם:

תוס' ד"ה דגנך וכו', ומיהו קשה דאפילו לתנא דסבירא ליה מירוח וכו'. כצ"ל[54]:

בא"ד מתרצא בהכי דדייק. כצ"ל[55]:

בא"ד ומיהו קשה לישני אף על גב דאינו פוטר. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם לישני דמרחינהו נכרי וסבירא ליה מירוח נכרי אינו פוטר ומשום הכי מעשרן, והא דקתני והן שלו משום דאמר ליה קאתינא מכח גברא וכו':

בא"ד היינו ודאי כפי המסקנא דמסקינן כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. פירוש בתרומה גדולה בעי למיתבינהו לכהן ולא מצי למיפטר משום דאמר ליה קאתינא וכו', כיון דתרומה גדולה במיתה, וק"ל:

ד"ה מעשרן וכו', וכי תימא וכו' דאפילו תימא דחייב לעשר דאורייתא הרי הן שלו הא ממה נפשך וכו'. כצ"ל[56]:

ד"ה הרי הן בחזקתן וכו', ואם אמר עשה לי משליכי וכו' (*כצ"ל), **וקשה מהחיא דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ וכו'.** מתניתין היא בפ"ה דשביעית משנה ט':

ד"ה הא חלפינהו ודאי וכו', ואף על גב דשמעינן לר' שמעון מירוח הגוי פוטר, מכל מקום וכו'. הרב צאן קדשים כתב הא דלא הקשו מפשטא דמתניתין דקאמר ר' שמעון דמאי משמע דאי הוי כפירותיו של נכרי הוי חייב, הא ר' שמעון סבירא ליה מירוח נכרי פטור, יש ליישב דבמתניתין אפשר לפרש פלוגתייהו הכי דתנא קמא סבירא ליה בפירותיו שמא החליפם הגוי בפירותיו ופטורים, ור' שמעון סבר דמאי שמא נתחלפו בפירות של ישראל אחר מן החשודים על המעשרות דהפקיד גם כן בידו, וכן פירש רבינו עובדיה בפירוש המשניות, אבל בסוגיא דהכא דדייק מר' שמעון דאי חלפינהו ודאי בפירות של גוי בעי למיתבינהו לכהן, הקשו שפיר, עכ"ל. גם דבריו סיעתא הוי למה שכתבתי במנחות על דברי תוס' בדף ס"ז ע"ב, עיין שם:

ד"ה טבלים משמע הכא וכו', והא דאמרינן וכו', עד סוף הדיבור. עיין בתוס' במנחות דף ס"ו (ע"ב ד"ה מירוח) ובפרק השואל (נ"מ) דף ק"א (ע"ב ד"ה סנרוח) ובע"א דף כ"א ע"א (ד"ה הא), ומשם בארה. ועיין גם כן בספר צאן קדשים הגהות שהגיה בדיבור זה, ומה שכתב גם כן איהו ז"ל בדברי תוס' דמנחות ד"ה מירוח, וגם אני בעניי עניתי את חלקי בדבריהם, עיין שם:

דף י"ב ע"א

מתניתין אין פודין לא בעגל ולא בחיה וכו'. כבר כתבתי לעיל (יא.) בד"ה (אמר) רב נחמן, דהרב בית יוסף ז"ל בביתו בית ועד לחכמים כתב, דהא דתנן אין פודין וכו' מיירי בדאית לו שה ולכן לא מצי לפדות בדבר אחר, וקאמר דהכי משמע דברי הרמב"ם, אמנם הרב דברי חמודות בסוגיא דלעיל דאיתמר לא אמרה תורה בשה להחמיר אלא להקל וכו' חלק עליו, ואמר דהא דכתב הרמב"ם אין לו שה דיבר בהווה דאילו היה לו ודאי פודהו בשה דלאו בשופטני עסקינן, ומתניתין דתני אין פודין וכו', כבר פירש"י בגמ' (*והוא בדיבור המתחיל או דילמא) דכל הנך אין פודין דאמר במתניתין שלא בשוייה קאמרינן, דאי בשיווייה אפילו בשילקי שרי:

גמ' אבעיא להו מהו לפדות בכן פקועה וכו'. עיין בפסקי הראשונים ואחרונים בי"ד סי' שכ"א:

שם איבעיא להו מהו לפדות בנדמה וכו'. פירוש נדמה כדפירש רש"י בנדה דף מא ע"א אביו ואמו מן העז והוא כבש, ובחולין דף ל"ח ריש ע"ב פירש יותר, נדמה עז שילדה מתיש כמותה ובנה רחל, עיין שם:

שם מהו דתימא העברה העברה מבכור גמר, קא משמע לן תחת תחת מקדשים, ע"כ. איכא למידק מאי אולמיה הא מהא ואמאי ילפינן טפי מתחת תחת ולא מהעברה העברה, ויש ליישב דהכי גמיר. ובעיא זו לא איפשיטא, וכתב הרא"ש (סי' טו) הילכך אין פודין

בע"ב ושייך לע"א. 54. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת מכתב יד. 55. וכן הוא לפנינו, במהדורת אמשטרדם 'מתרצא כהני דדייק', וכנראה כן היה בדפוס אחר שהיה לפני המחבר. 56. וכעין זה הגיה הצאן קדשים, ובדומה לזה הגיה השיטה מקובצת אות כח.

בנדמה, ואם פדה בו ולא נתנו לכהן עד שמת פטר חמור יהנה הישראל בטלה ופטר חמור יקבר, ואם אחר שנתנו לכהן מת, פטר חמור יקבר והטלה לכהן, דלא אמרינן תקפו כהן מוציאין אותו מידו אלא בשתקפו, אבל נתנוהו לו בעלים הדר הוו להו כהן בעלים והוה להו בעלים המוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרמב"ן. אמנם דעת הרמב"ם בפי"ב דהלכות ביכורים דין [ט] נראה דדוקא לכתחילה אין פודין בשה הדומה לאחר, אבל בדיעבד אם פדה פדוי, ועיין מה שפלפל עליה הרב הלכות יום טוב (אות יא (ג)):

תוס' ד"ה ר' אליעזר מתיר בכלאים וכו', וכן מוכח במרובה דאמר לר' אלעזר דמתיר בכלאים שה דאינו אלא להוציא כלאים וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא"ד אלמא דר' אליעזר פליג על ר' אלעזר וכו'. פירש הרב הנזכר כיון דר' אליעזר מתיר לעיל בדף ז' ע"א טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא דלא כר' יהושע, על כרחך פליג נמי אר' אלעזר וסבירא ליה דשה אתי להוציא מן הכלאים משום הכי גרסינן הכא ר' אלעזר, עכ"ל:

ד"ה קא משמע לן תחת תחת מקדשים, ואם תאמר למה לי בבכור עד שיהא שורו וכו'. ויש לומר משום דכתיב אך וכו'. כונתם להקשות כיון דאמרת דמתחת תחת ילפינן מעשר בהמה מקדשים לנדמה דפטור, אם כן תו לא איצטריך ילפותא לפטר חמור בנדמה מקרא דאך בכור שור ודרשינן עד שיהא הוא שור ובכורו שור, נילף ממעשר בהמה דבשניהם כתיב העברה, ואף על גב דהוי דבר דלמד מן הלמד, הא אמרינן בפרק איזהו מקומן דף ן' ע"א דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה. ותירצו דהוכרח ההיא דרשא דבכור שור ולא סגי ילפותא דהעברה, משום דכיון דכתיב גבי בכור אך ומחייבינן למקצת סימנין מתיבת אך, ואם כן הוה אמינא דהוא הדין נדמה ליחייב, לכך איצטריך ההיא ילפותא דבכור שור עד שיהיה הוא שור ובכורו שור לאפוקי נדמה, ולאוריי לן היכא קאי תיבת אך להיכא דיש בו מקצת סימנין דוקא. שוב כתבו ומיהו לההוא תנא דממעט לעיל נדמה מפטר חמור תרי זימני וכו', עיין לעיל בדף ה' ע"ב, ומשם בארה:

בגמ' או דילמא כיון דלא תפיס פדיונו אפקועי איסורא בעלמא הוא, ע"כ. כלומר כיון דבעלמא לא תפיס השה הניתן תחת פטר חמור שום קדושה כדפירש"י ז"ל, הוי איפקועי איסורא דפטר חמור ובכל מידי אפילו בפיסולי המוקדשין מפקיע ליה:

תוס' ד"ה מה צבי ואיל אין פודין וכו', עוד יש דרשא מצבי ואיל וכו'. ואם תאמר היכי עבדינן כל הנך דרשות, ובפרק כל פסולי המוקדשין (*והוא לקמן דף ל"ג ע"א) אמר תלתא צבי ואיל כתיבי וכו'. והיה אפשר לתרץ במקצת דאותה דרשא דלקמן דר' יצחק ור' הושעיא דלא ידעינן כדפירש רש"י ז"ל (פס ד"ה ומידן) אפשר שיהיה הא דלפנינו או ההיא דלקמן דף ט"ו, ולא נשאר לן כי אם תרתי. אמנם לאו ישוב גמור הוא, ועיין בתוס' לקמן דף ט"ו ע"א ד"ה מה צבי ואיל וכו' מה שכתבו:

ע"ב

גמ' מיתיבי וכו'. מכאן משמע דגרסינן בתחילה לאכילה אמר רחמנא ולא לשריפה, דאי גרסינן ולא לסחורה מאי תיובתא הוי. ומזה קשה למרן ז"ל בפ"ה דהלכות בכורות דין ט' שכתב לרבינו כדי להצילו מהשגת הראב"ד ז"ל דהכי הוה גריס לאכילה ולא (לשרפה) [לסחורה], וכבר נתעורר מזה הרב חק נתן וכס פלפלא, עיין שם:

תוס' ד"ה ודאי לא תיבעי לך וכו', ותימא דאפילו רבנן לא אסרי בהגוזל קמא משרה וכביסה וכו', ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה, ע"כ. ואפשר לתרץ קצת דמשכחת לה בבהמה למלאכה דלא הוי הנאתו וביעורו שוה, הגע עצמך דעביד מלאכה והיא בריאה ואינה מכחשת אלא מפטמה בכל יום טפי, ולכך אסירי לרבנן[57]:

גמ' אלא אמר רבא אמר קרא אך פדה תפדה לפדייה הקשתיו ולא לדבר אחר. כל הרואה יראה דלר' אליעזר אמר רבא הכי ולא לרבנן, דלרבנן לית להו היקשא כלל, ולפי זה קשה טובא לפירוש הרמב"ם במשנה ורבינו עובדיה שכתבו וחכמים אומרים אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה לפדייה הקשתיו ולא לדבר אחר, וכבר נתעורר מזה הרב תוספות יום טוב והניחו בקושיא, ועיין בספר קול הרמ"ז דתירצא שפיר, כאשר קיים גם כן הרב שושנים לדוד מאמרו[58]:

57. ובקהלות יעקב סי' יג עמד קצת בזה, וכתב דרוב תשמיש בבהמה יש בו כחש, וע"ע מש"כ הקהלות יעקב בזה בשביעית סי' יט. וברש"ש העיר לצד השני דיש לומר דחמור רובו למשא, ובזה ההנאה אינה רק כאשר יגיע המשא למקום חפצו, וביעורו הוא בכל מצעד ומצעד במשאו שעל גבו, וציין לדברי התוספות בסוכה (מ.) ד"ה יצאו. וע"ע בקהלות יעקב שם מה שהביא מדברי הריטב"א והרשב"א בגדר הנאתו וביעורו שוה, ובמה שביאר לשיטתם מדוע לא קשיא קושית התוס'. 58. ועיין עוד מה שתירץ מהרי"ט אלגזי (סי' יג אות ד),

תוס׳ ד״ה לאו איתמר עלה אמר רבא דכולי עלמא מעכשיו אין בנו פדוי, לשון זה אינו לקמן פרק יש בכור (דף מ״ט ע״ח). כצ״ל, דלא איתמר משם רבא:

דף י״ג ע״א

גמ׳ אי הכי מכאן ואילך או פודהו או עובר עליו מי בעי ליה וכו׳. עיין בספר חק נתן מה שהקשה על מרן כסף משנה בפרק י״ב דהלכות ביכורים דין [ו׳] על מה שכתב רבינו מאימתי חייב לפדותו וכו׳, דכתב דפסק כרב ששת, דלפי שמעתין משמע דלרב ששת אחר שלשים יום עובר עליו, ומסיק דרבינו נקט כרבא, וכמו שכתב מהר״י קורקוס והיא נדפס מחדש, עיין שם:

מתניתין מצות הפדייה קודמת למצות עריפה, ע״כ. הכי פסק הרמב״ם ריש פרק י״ב מהלכות ביכורים, ומה שהשיג עליו הראב״ד דלאו עריפה מצוה היא דמזיק נכסי כהן, עיין שם במהר״י קארו מה שתירץ לרבינו וקיים דברי קדשו, וכן הרב הלכות יום טוב (אות יד (ד)), ועיין גם כן בספר יקר תפארת מהרדב״ז ז״ל[59], כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק א׳ הלוקח עובר חמורו:

בעזר הבורא עולמו במאמרו:

פרק ב

גמ׳ מאי איריא דתני עובר חמורו ברישא והדר תני עובר פרתו, ליתני עובר פרתו וכו׳. קשה אצלי עד דפריך הש״ס הכי, אמאי לא פריך דמשנה מיותרת היא כיון דילפי לה מקרא שנאמר הקדשתי לי כל בכור בישראל, ודרשינן מתיבת בישראל דמיותרת היא דאתא למעט אחרים מה לי פרתו ומה לי פטר חמורו, וכיון דתני לעיל בריש מסכתין דהלוקח עובר חמורו של גוי וכו׳ פטור מן הבכורה שנאמר בישראל אבל לא באחרים, הוא הדין [ו]הוא הטעם הלוקח עובר פרתו של גוי דפטור מן הבכורה.

ואפשר לתרץ בדוחק דהא לא קשיא ליה משום דסבירא ליה דהתנא רצה למיתני האי דינא בין בבהמה טמאה בין בבהמה טהורה, כדי לשלול איזה סלקא דעתא דהוה אמינא דוקא בהא ולא בהא[1], ולכך שתק מלהקשות קושיא זו, אמנם קשיא ליה כיון דרצה לשנותו בשניהם הוה ליה לאקדומי הא דעובר פרתו דבהמה טהורה היא, ואחר כך ליתני דינא דפטר חמור דבהמה טמאה היא. ומשני איבעית אימא איידי דחביבא ליה כדר׳ חנינא, ואיבעית אימא איידי דזוטרן מילי דבהמה טמאה פסיק ושדי ליה, וכל הני תרי איבעית אימא דחוקים הם, ולכך אמרי במערבא תרוייהו, ודוק:

תוס׳ ד״ה הלוקח, קנה [וכו׳ ו]ואף על גב וכו׳, דלא תימא קנה מספק וכו׳. עיין בספר הלכות יום טוב (אות טז (ח)) מה שהקשה כיון דספקא היא אוקי ממונא בחזקת מארי קמא, ומתרץ שפיר דגבי גוי לא אמרינן כך, ועשה לו סמוכות מהראשונים זלה״ה, עיין שם:

תוס׳ ד״ה מה אחוזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, פירוש כשקונה מישראל וכו׳, אבל בגוי לא מסתבר שיועיל שטר לפי וכו׳. כתב הרב חק נתן ז״ל לפי זה הא דפריך אם כן אפילו בשטר ובחזקה נמי שלא בדקדוק, ולא פריך אלא מחזקה דהא גופיה נמי אם קנה אותו מגוי לא יועיל שטר, הוא הדין נמי ממונו אם קנה ממנו לא יועיל שטר, עכ״ל:

ד״ה מיד עמיתך במשיכה הא מיד גוי בכסף, ואם תאמר דילמא הא מיד גוי בחזקה דחזקה נמי שייכא במטלטלין. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, וטעמא דכבר כתבו בדיבור דלעיל (ד״ה מה) דבגוי לא מסתבר

ומה שכתב אפריון יוסף (ח״א סי׳ כח) בביאור דבריו, וברש״ש כתב וז״ל, ולי נראה דכוונתם על ההיקש דאמר רבא לעיל (ד.) לפטור כהנים ולוים מבכור בהמה טמאה וכדמסיק התוי״ט בעצמו, ורצה לומר דוקא לענין עיקר חיוב פדייה כגון לפטור כהנים ולוים, וכן לענין במה שיהיה הפדייה כדאיתא שם (ע״ב) מה בכור אדם לא חלקת בין לדורות כו׳ וזה ההיקש הוא לכולי עלמא דהא מיניה ילפינן הא דפודה בו פעמים הרבה, ועיין בתוספות שם ד״ה אם. 59. חידושי הרדב״ז על הרמב״ם הל׳ הפלאה וזרעים נדפסו בפעם הראשונה תחת השם ״יקר תפארת״.

1. ועיין בשורש ישי שהקשה ותירץ גם כן כעין קושית המחבר, וביאר שם שאם היה כתוב רק אחד לא היינו יכולים ללמוד את השני ממנו, שאם היה כתוב רק עובר חמורו היינו אומרים שרק בעובר חמורו שקל הוא כיון שקדושתו קדושת דמים ואינה קדושת הגוף, לכן יש כח במכירה לגוי להפקיע מקדושת בכורה, אבל בעובר פרתו שקדושתו חמורה כיון שקרב על גבי המזבח אין כח במכירה לעכו״ם להפקיע מקדושתו ויתחייב בבכורה, וכן אם היה כתוב רק עובר פרתו היינו אומרים שרק בזה פטור מן הבכורה אף מדרבנן כדי שלא יביא חולין לעזרה, אבל בעובר חמורו שהוא רק קדושת דמים ואינו קרב על גבי המזבח, אף שמן התורה פטור כשמכרו לעכו״ם כפי שנלמד מהכתוב בישראל, מכל מקום מדרבנן הייתי אומר שיקנסוהו שיהא

שיועיל שטר, ואם כן צריך למחוק תיבת בשטר שכתבו הכא. אבל הרב חק נתן הנזכר כתב אף על גב שכתבו לעיל שקנין שטר לא שייך בגוי, היינו לפי האמת דדרשינן מיד עמיתך במשיכה הא מיד גוי בכסף, אבל השתא התוס׳ מקשים דילמא לא דרשינן הכי אלא דרשינן הא מיד גוי בשטר ובחזקה, ובזה יתיישב נמי הא דפריך אם כן אפילו בשטר, דפריך הכי מקמי דידעינן הא מיד גוי בכסף, עכ״ל. ועיין בספר פתח עינים מה שכתב נגד הגהת הרב צאן קדשים, ופירש כוונתם כדברי הרב חק נתן[2]:

בא״ד שזה נוטל מעות וזה מושך אצלו. כצ״ל:

ד״ה אימא לנכרי כלל וכו׳, ואם תאמר דילמא בחליפין דהוא מקני ממונו וכו׳. כתב הרב חק נתן הנזכר על כרחין לומר דחליפין נמי מצוי ושייך כמו כסף ומשיכה שמצוי שמחליפין זה עם זה, ולכך מקשו דילמא הא מיד גוי בחליפין, ואף על גב שכתבו לקמן בע״ב בד״ה דבר תורה, דקנין כסף ומשיכה הוא דרגילין ומצויין ולא חליפין, היינו לפי אותה סברא דחליפין אין קונה בגוי. ויש לדקדק אמאי קבעו קושיא זו הכא ולא קבעו אותה לעיל אחר שהקשו ואם תאמר דילמא הא מיד גוי בשטר וכו׳, ותירצו דשני קנינים הללו מצויין ושייכי, הוה ליה להקשות מיד דחליפין נמי מצוי ושייך. לכן נראה לי דהוא דיבור אחד עם דיבור דלעיל וצריך למחוק אימא לגוי עד כל שכן, וכצ״ל, והפקר[3], ואם תאמר דילמא בחליפין וכו׳:

בא״ד ויש לומר דאי לא אשכחן כסף או משיכה בגוי לא הוה מוקמינן ליה בחליפין, והא דקאמר אף נכרי נמי בחדא לאו בחליפין מיירי שזה קנין חדש, אלא בקנין ששוה בנכרי ובישראל כגון כסף או משיכה כדאמרינן לעיל. כן הגיה הרב צאן קדשים וכתב דכן הוא בספר ישן, ופירש דבריהם כיון דכתבו דאי לא אשכחן כסף או משיכה בנכרי לא הוה מוקמינן בחליפין, לפי זה השתא דאשכחן כסף בנכרי אשכחן נמי חליפין, משום הכי כתבו דזה קנין חדש, אבל משיכה וכסף שוה בנכרי ובישראל דאף על גב דישראל במשיכה אשכחן נמי כסף שזה נוטל מעות וזה מושך כמו שכתבו תוס׳ לעיל. ומהרש״א הגיה ועוד יש לומר, ודבריו אינם מובנים היאך יתרצו הקושיא בזה, ואינו מן הצורך לשבש כל הגירסאות, עכ״ל.

והרב חק נתן כתב דנראה כונתו [דהמהרש״א] כך, דלא בעי לאוקמי הא מיד גוי בחליפין משום דחליפין שוה בגוי ובישראל, ומשמע מהא דקאמר מה עמיתך בחדא אף גוי בחדא הוא קנין חדש שיש בישראל מה שאין כן בנכרי ויש בנכרי מה שאין בישראל, ולכך מוקמי בכסף או במשיכה שהוא קנין חדש שאין שוה בשניהם, עכ״ל, והמעיין יבחר ויקרב:

ד״ה אם גופו קנוי וכו׳, והלכה כר׳ יוחנן. פירוש דקאמר דבר תורה מעות קונות כדאמר לקמן (ע״ב תוד״ה ורב אסי). ועיין בתוס׳ בקידושין דף י״ד ע״ב ד״ה הואיל וכו׳:

בא״ד ואם תאמר אכתי גוי קונה ישראל בחזקה וכו׳. ורצה לומר אם כן אמאי לא פריך הכא אם כן אפילו בחזקה, וק״ל:

ע״ב

גמ׳ הכא במאי עסקינן שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, ע״כ. פירוש ודינא הוא כמו עמיתך במשיכה לר׳ אושעיא, ולכן נקט בסיפא משך, וק״ל:

שם אי הכי מעות למה לי, ע״כ. פירוש אי אמרת בשלמא דבגוי בעי שניהם מעות ומשיכה, ניחא דנקט תרוייהו מעות ומשיכה, אלא לדידך דאמרת דבגוי בכסף לחודיה ולעמיתך במשיכה, ואוקימתא דהכא במאי עסקינן דקיבל עליו לדון בדיני ישראל דהיינו לדון אותו במשיכה לחודיה אמאי נקט מעות, ודוק דסיועי קא מסייע לן תוס׳ לפנינו בד״ה ואי אמרת ובע״ז דף ע״א (ע״ב ד״ה ואי):

שם אי הכי קשיא רישא. בסגנון הנ״ל נפרש גם קושיא זו, בשלמא אי אמרת דבעינן תרוייהו ניחא רישא, אלא אי אמרת בגוי בכסף לחודיה וכאשר אוקימת סיפא בחידושא קאמר אף על פי שנתן מעות, קשה אם כן רישא דמשך אמאי יחזיר דידיה הוא ויוליכהו לים המלח, כיון דקיבל עליו לדון בדיני ישראל במשיכה:

שם ורישא הכי קאמר אם לא נתן ולא משך יחזור, ע״כ. כל הרואה יראה דאוקמתא היא בברייתא למיתני הכי, וקצת קשה דהוה ליה למימר תני הכי, וכן ראיתי דהרגיש הרב חק נתן, וק״ל[4]. ועיין מה שאכתוב לקמן (יד.) בדברי תוס׳ (ד״ה וריש):

תוס׳ ד״ה דבר תורה מעות קונות וכו׳, שבהדיוט

חייב לפדותו, לכן הוצרכה המשנה לכתוב הדין בשניהם. 2. וכן כתב המים קדושים. 3. זו התיבה המסיימת את התוס׳ בד״ה מיד. 4. ובשיטה מקובצת אות ג [במהדו׳ הישנות נדפס שלא במקומו, ודבריו קיימי על תירוץ רבינא] ובמשמרות כהונה יד. בתוס׳ ד״ה ורישא, כתבו שרבינא אינו מגיה, רק הוא מפרש שהתיבות ׳אם עד שלא׳ מוסבות גם על ׳נתן מעות׳ וגם על ׳משך׳.

דאפשר במשיכה לא יהא קנין אחר, ועוד נראה לר"י וכו'. כצ"ל[5]:

בא"ד ואפילו אם תימצי לומר שיקנה חליפין בישראל ולא בנכרי ולא כדפרישית לעיל, מצי למימר וכו'. כן הגיה מהרש"א ז"ל, וכונתו דלא כמו שפירשו לעיל (ע"ב) בד"ה אימא לגוי כלל וכו', דחליפין שוה בנכרי ובישראל, וכן קיים הרב חק נתן ודלא כהרב צאן קדשים, עיין שם:

ד"ה כמאן דאמר גזל הנכרי מותר וכו', ואם תאמר וגזל נכרי היכי שרי וכו'. כונתם דבב"ק דף קי"ג ע"ב יליף מקרא דואכלת את כל העמים וכו' אם הנכרים תחת ידיך דלכולי עלמא שרי, לזה הקשו הא כתיב וחישב עם קונהו ומיירי בנכרי שהוא תחת ידו, דאי אין תחת ידו מי ציית לפי שנים שעבר משנת היובל, ותירצו מה שתירצו. וכתב הרב צאן קדשים דהתוס' אזלו לשיטתייהו דמפרשי וחישב עם קונהו היינו שלא יבא עליו בעקיפין ויטעה את הכותי ויתן לו פחות ממה שנתן לו, דמשמע אפילו טעות כותי אסור מכל שכן גזל, אבל לפירש"י דמפרש שלא יניח הכותי לכפול ולהוסיף לתבוע מה שלא נתן לו וכו' לא קשיא מידי, ועיין בב"ק שם בדף קי"ג ע"ב ד"ה יכול יגלום עליו, עכ"ל:

ד"ה ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי, תימא דבפרק בתרא דע"ז וכו'. ואומר ר"י דהמקשה סובר וכו'. עיין בתוס' שם בע"ז דף ע"א ע"ב ד"ה ואי סלקא דעתך וכו', ומשם באר"ה:

ד"ה הכי קאמר וכו', ואם תאמר הא איכא מי שפרע. יש לומר כשקבל עליו לדון בדיני ישראל ומי שפרע אין זה דין, עכ"ל. כלומר לא נקרא דין תורה אלא חומרא דמי שפרע, ועיין בפרק הזהב (נ"מ) דף מ"ח (ע"ב) דאיתמר דהיכא דאיכא דברים ובהדייהו מעות קאי במי שפרע:

בא"ד אי נמי כמו שמפרש ר"ת דלענין יוקרא וזולא שייך מי שפרע. כצ"ל[6]. והא דכתבו אי נמי משום דסוף סוף דוחק היא מה שתרצו דמי שפרע אינו דין, לכך כתבו השתא דאפילו מי שפרע ליכא כיון דאיכא הפסד:

בא"ד ואף על גב דבסמוך מפורש וכו' אביי[7] לא חייש למיחזי עבודה זרה ביד ישראל, עכ"ל. כונתם אף על גב דלקמן בסוף הסוגיא חזינן דאי הוה שייכא בנכרי מחוסרי אמנה, היה נאסר אפילו בדברים בעלמא, אם כן אפילו לא משך יהיה נאסר דמחזי כעבודה זרה ביד ישראל כיון דבישראל שייך מחוסרי אמנה, אפילו הכי יחזיר משום דאביי לא סבירא ליה דעבודה זרה ביד ישראל נאסר, וק"ל:

בא"ד ועוד דכאן לא מיחזי כלל, כיון דמי שפרע ליכא כדפרישית ליכא נמי משום מחוסרי אמנה בישראל טפי מנכרי. כצ"ל, וכן כתב הרב צאן קדשים דכן הוא בספרים ישנים. וכונתם נראה לי דבכהאי גונא דעדיין לא משך כיון דבגוי ליכא משום מחוסרי אמנה בישראל [ליכא], אף על גב דמישראל לישראל איכא משום מחוסרי אמנה הכא ליכא. ובזה ניחא מאי דאמרינן לקמן סמוך ונראה הני מילי ישראל מישראל, ולא קשיא לתירוצם דתירצו השתא כאשר הקשה עליהם הרב חק נתן, עיין שם[8]. ועיין גם כן במה שהגיה מהרש"א בגוי טפי מישראל, דכונתו כך ליכא בהאי מציאות דלקח ישראל מהגוי ולא משך מחוסר אמנה טפי כאילו הוה מישראל[9], ובהכי ניצול ממה שהשיגו הרב חק נתן דנראה מדבריו דגם בישראל לישראל ליכא משום מחוסרי אמנה, ואינו כן כפי שמעתין דאמרינן והני מילי ישראל מישראל, ואיהו הגיה בנכרי כמו בישראל, דלפי מה שפירשתי דבריו לא קשה מידי כאמור. ברם הנכון כהגהת הרב צאן קדשים וכאשר פירשתי:

ד"ה רב אשי אמר מדרישא וכו', דפסיק רבא. באלף כצ"ל[10]:

בא"ד וגם רבינא מקשה התם לרב אשי מדר' יוחנן מההיא דבן נח. כצ"ל[11]:

דף י"ד ע"א

בא"ד לא רצה להקשות מההיא דדבר תורה מעות קונות, דלעולם לעמיתך ולנכרי בכסף וכו'. כן היה מפרש רבינו חיים והביאו תוס' בפרק הזהב דף מ"ח ע"ב ודחאו, עיין שם:

5. כן הגיה הצאן קדשים. 6. וכן הגיה הצאן קדשים. 7. וכן הגיהו השיטה מקובצת כתב יד, המהרש"א, והרש"ש, ולפנינו 'ואביי'. 8. החק נתן מקשה דמשמע מלשון התוס' דבישראל מישראל ליכא משום מחוסרי אמנה והרי הדין הוא לא כך כמבואר בגמ' בהמשך דבישראל מישראל כן איכא משום מחוסרי אמנה, אמנם לפי ביאור המחבר ניחא דכונת התוס' דלענין זה אמרינן דכיון דבגוי ליכא משום מחוסר אמנה אף בישראל הקונה מן הגוי ליכא לזה. 9. צ"ב דאי"ז מתיישב כל כך בלשון 'בגוי טפי מבישראל', דמשמע דאין כמו שבישראל אין, ולא משמע דליכא מי שפרע כאילו הוה בישראל. 10. וכן הוא לפנינו, במהדורת אמשטרדם 'דפסיק רבה', וכן היה בדפוס אחר שהיה לפני המחבר. 11. וכן הגיה הצאן קדשים.

בא"ד תדע דרבא גופיה הוא דפסק כר' יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דוכתא בר מתלת, עכ"ל. כלומר ואי איתא הוה ליה לומר בר מארבע ולימנות גם כן הא דמשיכה, וק"ל. וכי תימא שאני הכא דתניא כותיה דריש לקיש ולכן לא חש למיתנייה הא דמשיכה, ליתא דגם התם חשיב מילתא דריש לקיש דתניא כותיה וכו':

בא"ד ור' יוחנן סבר כתנא דמתניתין וכו'. וכלומר וזה עדיף מברייתא דתניא כריש לקיש, וק"ל:

בא"ד ואידך שינויא דמשני התם בזונה ישראלית וכגון דקאי בחצירה וכו'. כתב הרב חק נתן, והא דלא משני בזונה ישראלית דלא מחסרה משיכה לר' יוחנן דאית ליה מעות קונות בישראל, כדמשני לריש לקיש בזונה נכרית דלא מחסרה משיכה, משום דרבנן תקינו משיכה, לכך הוצרך לאוקמי כגון דקאי בחצירה, עכ"ל:

בא"ד ומיהו יש לדחות דאפילו הכי כר' יוחנן סבירא ליה, ואפשר דדריש לעמיתך ולנכרי בכסף, ולעמיתך ידרוש לענין אונאה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דקאי על ר' חיים[12] דגרסינן רב חסדא, עכ"ל, עיין שם.

העולה מתוך דברי תוס' דקיימא לן כר' יוחנן דמישראל קונה בכסף ומנכרי במשיכה, וכן נראה מהרמב"ם בריש פ"ג דהלכות מכירה דפסק כר' יוחנן דקאמר דמטלטלין נקנין במעות דין תורה, וכן בפ"ז דהלכות ע"ז דין ה' גבי הלוקח גרוטאות מן הנכרי ומצא בהן עבודה זרה כתב, וכן אם משך ולא נתן מעות אף על פי שמשיכה בכותי קונה וכו' והוי כר' יוחנן. ולכאורה קשה מאי דפסק בפ"ד דהלכות בכורות דין ה' האי דינא דרב אושעיא ישראל שנתן מעות לכותי וקנה לו וכו' חייבת בבכורה, וכן אם קנה הגוי מישראל בדיניהם ונתן מעות אף על פי שלא משך קנה ופטורה מבכורה, אמאי פטורה הלא גוי אינו קונה אלא במשיכה, וכן ראיתי דהקשה הרב חק נתן, וחתר ליישבה על פי מה שפסק רבינו בפ"א דהלכות זכייה ומתנה דין י"ד דסבירא ליה לרבינו דבשניהם גוי קנה בין במעות בין במשיכה כמו שכתב הרב המגיד משנה שם, אבל ממקום אחר החזיק קושייתיה לרבינו ונשא ונתן באמונה והניחו בצ"ע. וציין דהרב לחם משנה בריש פ"ג דהלכות מכירה עמד על פסק רבינו והקשה גם כן איהו ז"ל עליה, וכן שם בהלכות זכיה ומתנה, וכס פלפלא כדי ליישבה.

ואין כאן מקום לעמוד בפלפולו, רק אציין מה שכתב הרב הלכות יום טוב בדף ל ע"ב (אות טז (ז)) דג' סברות איכא בדבר, רש"י ודעימיה סבירא להו דהלכה כריש לקיש דישראל מישראל במשיכה ודרשינן עמיתך במשיכה ולא בכסף וגוי בכסף, ולדעת ר"ת ודעמיה סבירא להו דהלכה כר' יוחנן דדבר תורה מעות קונות בישראל וגוי דוקא במשיכה ולא בכסף, והסברה הג' היא סברת הרמב"ם דסבירא ליה דגוי קונה ומקנה מישראל בין בכסף לחוד ובין במשיכה לחוד, והאריך בפילפולא עיין שם:

[13] **תוס' ד"ה ורישא הכי קאמר אם לא נתן מעות, פירוש וגם אם לא משך יחזור,** עכ"ל. כונתם דבאו לשלול שלא תפרש הא דקאמר ולא משך רצה לומר אם לא משך, והוי וי"ו כמו או, דאם כן לא משני מידי, וק"ל, וכן פירש הרב חק נתן. ובהכי מתורץ קצת מה שהקשתי לעיל (יג:) בגמ' ד"ה ורישא:

ד"ה והני מילי ישראל מישראל, תימא דומיא דישראל מגוי שמפסיד וכו'. כצ"ל:

בא"ד הוי דומה לדמי [עבודת כוכבים ביד] ישראל. כצ"ל[14]:

רש"י ד"ה טעמא דנפדו, ארישא קאי, עכ"ל. לא ידעתי מה בא לשלול לן רש"י ז"ל, דאיצטריך לפרש כן[15]:

תוס' ד"ה כל הקדשים וכו', ומשני בזיא[16] מילתא וכו':

ע"ב

גמ' נפדין תמימים או אין נפדין תמימים. תא שמע המתפים בעלי מומין קבועין לגבי מזבח וילדו ימכרו ואין צריכין מום, שאין קדושה חלה עליהן שלא יהא טפל חמור מן העיקר, טעמא שלא יהא טפל חמור מן העיקר אבל הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף וכו'. נראה לפרש הסוגיא כך, אחר שדקדק (לעיל ע"b) הא לפני פדיונן אסירי ופירש"י אסירי בלא פדיון, קא בעי הש"ס אם כן בעלמא מי שהקדיש בהמה תמימה יכול לפדות

12. המובא בתוס' ב"מ מח: וכנ"ל בדברי המחבר. 13. ב' הדיבורים הללו נדפסו בדף יד. אך הם שייכים לדף יג:. 14. ב' תיקונים אלו מקורם בצאן קדשים. 15. כונתו להעיר דלכאורה לא איצטריך רש"י לבאר כן, כיון דבמתניתין לא קתני 'נפדו' רק ב' פעמים ברישא ובסיפא, ואי אפשר שהגמ' כאן קאי אנפדו דסיפא דהא התם קתני דפטורין מן הבכורה ומן המתנות, אם כן אי אפשר דנימא על זה טעמא דנפדו הא לא נפדו פטורין מן הבכורה, דאדרבה גם בנפדו הדין כן. 16. כונתו להגיה במקום תיבת 'בריא' הכתובה לפנינו, וכן הוגה בגליון הש"ס הנדפס לפנינו.

אותה או לא, דומיא דעובר זה דלית ביה שום מום וקדוש הוא מכח אימיה[17]. ומשני ליה ממאי דתניא המתפיס בעלי מומין קבועין לגבי מזבח וילדו ימכרו, כלומר יפדה העובר ויכול למכור ולעשות כל מה שירצה, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"א דהלכות איסורי מזבח הלכה י"א דבעלת מום קבוע אם ילדה והוא קדוש יפדה הולד ויצא לחולין, אם כן שמע מינה דנפדין תמימים דהיינו העובר וכפירש"י. ודחי ליה הש"ס לעולם אימא לך דלא נפדין תמימים, ושאני הכא דטעמא היא שלא יהיה טפל דהיינו העובר חמור מן העיקר דהיינו האם, דהאם מצי לפדותה והעובר לא ולכן אמרינן דמצי לפדות גם כן העובר אף על גב דתם הוא ולית ביה שום מום, אבל בעלמא הקדיש זכר לדמיו אינו יכול לפדותו דאין תמימים נפדין, וכדאמרינן לקמן בדף ט"ו ע"ב, ודוק:

תוס' ד"ה הקדיש זכר לדמיו וכו', ומיהו נראה לר' אליעזר וכו'. כבר המחדשים הגיהו האי לישנא, וזה לשון הרב חק נתן, חיסור לשון יש כאן וכצ"ל, ומיהו נראה דאתי לר' אליעזר נמי דאמר התם וכו' לבדק הבית ולפי מה שהיה רבא סבירא ליה בתחילה וכו'.

ומדבריהם משמע דגרסי רבא באלף, אמנם בשבועות דף י"א ע"א נראה בהדיא דגרסינן רבה בה"א, דאיתמר התם אמר ליה אביי והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ואילו היה רבא באלף לא הוה אמר ליה מר כי אם לרבה דהוה רביה, וכן כתבתי והוכחתי בשיטתי בתמורה בספרי קטן מתן בסתר (יפ: ד"ה גמרא נעי רבא), וציינתי דכן הרב צאן קדשים כתב כן והדפיסו בגליון בגמרות חדשות:

ד"ה גמר העברה, מצי למימר תחת תחת מקדשים וכו'. פירוש העברה כתיב במעשר בהמה כל אשר יעבור תחת השבט ובבכור כתיב והעברת כל פטר רחם, ותחת תחת כתיב בקדשים תחת אמו ובמעשר תחת השבט, וכמו שכתב רש"י ז"ל בדף י"ב ע"א, והשתא הרגישו תוס' דהוה מצי למילף תחת תחת מקדשים דהוה שייכא טפי בשמעתין למיכלל מעשר בקדשים, ותירצו דמשום דמעשר בהמה ובכור שוין בכמה ענינים נקטיה, וק"ל.

והרב צאן קדשים כתב דנראה לו דעל כרחין איכא פירכא דלא מצי למילף מעשר מגזירה שוה דקדשים תחת תחת, דאי מצי למילף מעשר בגזירה שוה מקדשים, קשה פסח או עיור לא תזבחנו גבי בכור למה לי נילף העברה העברה ממעשר, ולא הוי למד מן הלמד דדבר [הלמד] בגזירה שוה ילמד בגזירה שוה כדאמרין בזבחים דף ן' ע"א, עכ"ל. ואנכי תולעת יעקב שמעתי ולא אבין דאכתי אמינא לא ליכתוב בבכור פסח או עיור ותיתי מעשר מתחת תחת דקדשים, ואחר כך נילף בכור מגזירה שוה דהעברה העברה, וכל זמן דלא מצינן ביה פירכא נימא לעולם כן, ומאי אומרו על כרחין איכא פירכא, כיון דלא ידעינן אותה, אלא ודאי ניחא ליה לקרא ליכתוב בהדיא בבכור פסח או עיור לא תזבחנו, ולהא דניחא ליה קרא אינן מחוייבים למיהדר אטעמא, וכיון דכתב בהדיא בבכור ובמעשר בהמה לא, הדבר שקול למילף מעשר בין מבכור ובין מקדשים, ולזה כתבו תוס' טעמא דמילף מבכור ולא מקדשים משום דשוין בשאר עניינים, ודוק:

ד"ה הקישן הכתוב לנדרים, אינו מן הברייתא בתמורה וכו'. כצ"ל, וכלומר דברייתא ליכא האי סיומא דאמר רבא הקישן הכתוב, וק"ל:

בא"ד והחוא תנא נמי נפקא שפיר מהיקש תמורות וולדות לגוף הקרבן. כצ"ל[18]:

בא"ד והשתא לא צריכין להיקש דלעיל דמקיש תמורתו לו. כצ"ל[19], כלומר כיון דמיתורא דרשינן תו לא צריכינן להיקש דהביא הש"ס לפנינו תמורתו לו, וק"ל:

ד"ה טוב ברע מבעיא וכו', ומייתי עלה דרשא דאביי ביום ולא בלילה ושביק דרשא דרבא דמפיק ליה מלי ולא לאורי וכו'. האי דרשא דרבא הובא במועד קטן דף ח' ע"א מקרא דכנגע נראה לי בבית, ולא מפקא ליה מקרא וביום הראות בו דמפיק לה אביי, ואנן חזינן בסנהדרין דף ל"ד ע"ב דנקיט כאביי, משום דפשוט יותר וכן הכא, וק"ל:

בא"ד ואין לתמוה מהא דאלו נשרפין (לף ע"ו) **דאיכא איפכא גבי בתו מאנוסתו דאמר קל וחומר על בת בתו ענש על בתו לא כל שכן, וכי עונשין מן הדין גלוי מילתא בעלמא היא, וחשיב ליה אביי גלוי מילתא טפי מרבא,**

17. צ"ב דרש"י בד"ה נפדין, פירש להדיא דספק הגמ' הוא רק לגבי הוולדות שנולדו לפני פדיונן האם הם נפדין תמימין או לא, ומשמע דהא פשיטא לן לגבי סתם המקדיש תמימה שאי אפשר לפדותה.

18. וכעין זה הגיה הצאן קדשים. 19. וכן הוא לפנינו, במהדורת אמשטרדם 'ומהשתא לא צריכ' להקיש' דמקיש תמורתו לו', ואם כן היה לפני המחבר, אולי כונתו להגיה 'והשתא' במקום 'ומהשתא', [או שכונתו לפתוח את התיבות המקוצרות], וצ"ב. ואולי היה לפניו מהדורה אחרת שבה נדפס כאן בשיבוש אחר.

דלרבא לא גמרינן מהדדי, ולגבי אחותו איצטריך קרא לכולי עלמא וכו׳ ולא חשיבא ליה גילוי מילתא בעלמא וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דפירוש דבריהם דשביק התם מילתא דאביי דחשיבי גילוי מילתא ותפסינן כרבא דלא חשיבי גילוי מילתא והוי איפכא דהכא, ובזה נחה ושקטה קושית מהרש״א, עכ״ל עיין שם:

ד״ה טוב ברע מיבעיא, ואם תאמר דילמא איצטריך משום סיפא דקרא וכו׳. ויש לומר דהוה מצי למיכתב בסיפיה ואם המר ימיר טוב ברע או רע בטוב, עכ״ל. כן הקשו בתמורה דף ט׳ ע״א ד״ה לאביי, ובשיטתי על אותה מסכתא בספרי הקטן מתן בסתר (ד״ה בא״ד ועוד) פירשתי דבריהם דכונתם להקשות דילמא איצטריך טוב ברע משום סיפיה דקרא דכתיב והיה הוא ותמורתו קודש, וקא משמע לן דנתפס רע דחולין בטוב דקדש. ותירצו שם דהכי פריך ליכתוב רחמנא ולא ימיר אותו רע בטוב או ברע, טוב ברע למה לי, ורצה לומר טוב שני למה לי, ולא דקשיא ליה דנישתוק לגמרי רישא דקרא טוב ברע דזה לא קשיא ליה, אלא קשיא ליה דחד טוב דהיינו סיפא מיותר הוא, והיינו כאביי עיין שם, ובהאי פירושא תירצתי מה שהקשה שם הרב חק נתן דאכתי לא אתיא כאביי. והכא תירצו דהוה מצי למיכתב בסיפא דקרא ואם המר ימיר טוב ברע או רע בטוב והיה הוא ותמורתו קדש, ולא סמוך ללא ימיר, ועיין מה שכתב הרב צאן קדשים שם:

גמ׳ ומודה ר׳ שמעון בבעל מום מעיקרו וכו׳, עד סוף הסוגיא. כבר בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן הנזכר מתן בסתר עמדתי בסוגיא זו בדף ל״ב (ע״ב) ול״ג (ע״ב) מהש״ס לאורכה ולרחבה, ותרצתי (לג. ד״ה גמ׳ ולמגא) הא דהניח הש״ס אותה ללוי בקושיא, במה שכתב מרן ז״ל בכסף משנה בפ״א דהלכות איסורי מזבח (ה״י) בטעמא דפסק רבינו כלוי, ומחלק מחיים לאחר מיתה, ורמזתי מאי דפלפלו הרב לחם משנה והרב משנה למלך, וגם מאי דאיכא להקשות מיניה וביה להרב לחם משנה ממה שכתב שם למה שכתב בהלכות ערכין פ״ה דין י״ב, לך נא וראה כל הכתוב לחיים:

דף ט״ו ע״א

רש״י ד״ה אך ולא אותו ואת בנו, ומסתברא למיפטר מבכורה ומתנות אתיא וכו׳, דאי אמרינן איפכא לא מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין, עכ״ל. פירוש אי אמרינן דאיתקש לצבי ואיל לפטור מחלבו ומאותו ואת בנו ואך ליחייב בבכורה ומתנות, אז לא הוה מדמינן פיסולי המוקדשין לענין חלב ולענין אותו ואת בנו לא לחולין ולא לקדשים, דבשניהם חייבים בין בחלב ובין באותו ואת בנו, אמנם השתא דאמרינן דהיקש אתא לפטור מבכורה ומן המתנות, ואך אתא לחיובי בחלב ובאותו ואת בנו, אתא שפיר דשוים בבכורה ובמתנות לקדשים דפטור, ובחלב ובאותו את בנו חייבים דומיא דקדשים וחולין, וק״ל.

הוצרכתי לפרש דברי רש״י ז״ל מפני שראיתי בספר צאן קדשים שכתב עליה במה שאמר דאי אמרינן איפכא וכו׳, יש לדקדק לפי זה אך למה לי, דליכא למימר דאי לאו אך סלקא דעתך אמינא דהיקשא אתי למיפטר מבכורה ומתנות ומאותו ואת בנו ולמישרי חלבו, דהא לא הוה מדמינן להו לא לקדשים ולא לחולין, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל. ונראה לי הישוב דאין הכי נמי אילו לא היה אך הייתי אומר דכיון דהקישו הכתוב לצבי ואיל לכולם הקישן דאין היקש למחצה, ופסולי המוקדשין הוה אמינא דפטור בכולן בבכורה במתנות ומאותו ואת בנו וחלבן שרי, אמנם השתא דכתב קרא היקש ומיעוט והוה מצינן לפרש הכי כמו הכי, דהיקש אתא לפטור מאותו ואת בנו ומחיוב אכילת חלב ואך אתא לחיובי בבכורה ומתנות כמו בהמות של חולין, וכן איפכא היקש אתא לפטור מבכורה ומתנות ואך לחיובי באותו ואת בנו ובאיסור חלב, שדינן אך לחיוב אותו ואת בנו ולאיסור חלב כדי שיהיו שוין בין לקדשים ובין לחולין והיקש לפטור מבכורה ומתנות דומיא דקדשים גם כן, ושניהם מקיימינן היקש ומעוט, ודוק[20]. וכן משמע מדברי תוס׳ כשנדקדק בדבריהם כפי הגהה שהגיה הרב הנזכר וכמו שאכתוב:

תוס׳ ד״ה מה צבי ואיל וכו׳, עוד מפרש התם חד לכדרבי יצחק וכו׳. כצ״ל, וחד לבכורה הנדפס צריך למחוק השתא בדברי תוס׳, דכבר כתבו ויש לומר דהתם נמי וכו׳, וק״ל[21]:

בא״ד דמצבי ילפינן כל חיה, ואיל לכדרב מרי דמה צבי ואיל אין פודין, ודבעי למידרש בסמוך דחלב ואותו ואת בנו מותר אי לאו אך, היינו מצבי ואיל ددרשינן מיניה בכורה ומתנות דמשמע שרוצה לתת להם דין חיה,

20. וכן תירצו בחק נתן, ביד דוד, בקרבן אשם, ובנאם יהודה.

21. וכן הוסגר במהדורות שלפנינו בסוגריים עגולות לסימן מחיקה.

ולהכי כתיב אך לחייב על חלבה וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר, וכן מצא בספר ישן[22]:

בא״ד ובסמוך דקאמר ולדן וחלבן היכי דמי אי דאיעבר ואתייליד אחר פדיונן ולד צבי ואיל הוא, לאו יתורא איכא אלא מימלא פשיטא ליה דהוי כוליה צבי ואיל, עכ״ל. כונתם כך הא דאמרינן לקמן (ע״ב) דאי איתעבר ואתייליד וכו׳ דשרי ולדן, לא תטעה ותאמר דמהיקש דצבי ואיל יליף לה וקאמר הכי, דאז הוה צריך פסוק אחר למילף הא נמי, דאי דרשינן הא נמי מהנהו תלתא קראי זה הוה עדיף והוה הדרא קושייתם לדוכתא מנלן כל הנך דרשות כיון דליכא אלא תלתא צבי ואיל כתובין, וכל מה שדרשו בהני תלתא נייחו כולם עד השתא, לזה תירצו דאין הכונה מאי דלקמן מיתורא כדי למידרש ולדן להיתר מיתורא, אלא מימלא פשיטא ליה להש״ס ההוא דינא דכיון דאיתקש פיסולי המוקדשין לצבי ואיל, מימלא ולדן כמו ולד צבי ואיל היא ואמאי אסירי ולדן:

ד״ה רק את דמו לא תאכל וכו׳, ושמא דריש להו במכילתא למילתא אחריתי. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דכן הוא בספרים ישנים:

ד״ה ואהני קרא וכו׳, ואם תאמר וכו׳ הדר לגמרי אף לכרת. כצ״ל[23]:

בא״ד ולא אמר איתקש לצבי ואיל ומפקיע לגמרי מלאו וכו׳. כצ״ל[24]:

בא״ד וצריך לחלק, עכ״ל. כבר הרב הנזכר ציין דהתוס׳ בחולין דף צ״ט ע״א ד״ה רבא (ד״ה נדף לח:) חילקו, עיין שם:

בא״ד ומהחיא דהגוזז וכו׳ נמי קשה על מה דאמרינן טעמו ולא ממשו אסור דילפינן מגיעולי נכרים ואין לוקין עליו דכיון דאישתרי טעם לפגם כמו נבלה מסרחת כי הדר אסר גיעולי נכרים במדין איסורא בעלמא איכא ולא מלקות, ואינו נראה דאיכא למימר אהדריה לאיסוריה כדפרישית. כן הגיה הרב הנזכר, וציין גם כן דברי תוס׳ דחולין בדף הנזכר ותוס׳ ע״ז דף (ס״ח ע״ב) [ס״ז ע״א] (ד״ה אמר ר׳ יוחנן):

דף ט״ו ע״ב

גמ׳ אבל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. וסיים הרב צאן קדשים[25], אבל גיזה וחלב בהנאה מחיים אין הכי נמי דאסור, ועיין ברש״י תמורה דף ל״א ע״א, עכ״ל:

שם הא לפני פדיונן מיקדש נמי קדישי, מנא הני מילי וכו׳. הרב תוספות יום טוב בפ״י דחולין משנה ב׳ ד״ה וולדן הקשה מהא לרבינו עובדיה ולרש״י דפירשו התם אי אתיליד לפני פדיונו אפילו קדם מומן להקדשן נמי ולדן אסור, ואמאי איצטריך לזה טפי הוה להו לפרש כדאמרינן הכי דמקדש קדיש נמי, והניחו בקושיא. והרב שושנים לדוד (חולין שם) תירץ דהוה מצינן למימר דאין הכי נמי דמקדש נמי קדישי, אלא איידי דתני רישא מותר וכו׳ תנא סיפא נמי אסור, ומשום הכי הוכיחו רש״י ז״ל והר״ב דאם לא כן מאי איריא הני אפילו קדם מומן נמי, והש״ס בשמעתין קושטא דמילתא קאמר, עכ״ל:

שם אלא [אימא] סמוך לפדיון אמן מתפיסן לשם אותו זבח, ע״כ. פירוש טרם שיפדה את אמן מקדיש את ולדן לשם אותו זבח אשר הקדיש אמן, ופירש״י דהשתא חיילא עלייהו קדושה לעצמן ולא פקעה קדושתייהו, וממתין עד שיוממו ופריק להו. ואם תיקשי כיון דמקדשין אותם עכשיו וחלה על הולדות קדושה יקרבו ולמה ממתינים עד שיוממו, לזה נתרץ כלשון אחר שכתב רש״י עצמו לקמן סמוך ונראה בד״ה אמר ר׳ לוי, גזירה שמא יגדל עדרים עדרים. ועיין מה שאכתוב לקמן בדברי רש״י ד״ה סמוך לפדיון.

ולפני פדיונן דקאמר הש״ס דפליגי עיין בתמורה ריש פרק אלו קדשים דף י״ז ע״ב דפליגי שם שמואל ובר פדא ורבא ורב פפא, ועיין בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר (ד״ה דמיכא שם) מה שהארכתי בפלוגתייהו, והבאתי לענין הלכה דהרמב״ם פסק בפרק בתרא דתמורה הלכה ט׳ כשמואל ורבא דפירשו ברייתא דתורת כהנים דמרבה ולד בעלי מומין ליקרב אליבא דר׳ אלעזר, ולא כבר פדא ורב פפא דפירשו ברייתא לרעיה, ואף על גב דרב פפא בתרא הוא לגבי רבא והוה ליה למיפסק כרב פפא, הא איכא שמואל דהוא מרי דגמ׳ והלכתא כותיה, ודלא כמרן כסף משנה שם וכמו שהקשה ליה גם כן הרב לחם משנה, הכל כאשר הבאתי שם בפלפלת כל שהוא, עיין שם:

רש״י ד״ה קדושה דחוייה, דאית בהו תרתי לריעותא

22. וכעין זה הוגה בשיטה מקובצת מכתב יד. 23. וכן הגיהו השיטה מקובצת כתב יד והצאן קדשים. 24. וכן הוא לפנינו. במהדורת אמשטרדם ׳ולא אמר איתקוש לצבי ואיל מפקי׳ לגמרי מלאו׳, וכנראה כן היה גם בדפוס שהיה לפני המחבר. 25. הצאן קדשים כתב ׳ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא להגיה הכי להאכילן לכלבים אבל גיזה וחלב וכו׳.

חדא וכו׳. איכא למידק למאי איצטריך לפרש כך, וכבר קדמני הרב חק נתן וכתב דפירש הכי כדי לתרץ דלא תיקשי הא לפני נמי אתו מכח קדושה דחוייה ואיכא למאן דאמר קדשי ליקרב, לכך כתב דאית בהו תרתי לריעותא וכו׳ מה שאין כן קודם פדיונן, עכ״ל:

ד״ה סמוך לפדיון אמן וכו׳, ולא פקעה קדושתייהו על ידי פדיון אמן וכו׳. הוסיף לבאר הרב הנזכר דפדיית אמן לית לה כח אלא למיפקע קדושה דאתיא מחמת אמן, אבל לא קדושה דאתיא להו על ידי מקדיש, וק״ל. ומה שסיים רש״י ז״ל וממתין עד שיוממו, ומשמע דלא קרבי, כבר הרגשתי בגמ׳ (ד״ה שם אלא) דאמאי לא מקרבי כיון דקדשו אותן מחדש[26], ואמרתי משום גזירה שמא יגדל עדרים כדכתב רש״י עצמו. וראיתי בספר הנזכר חק נתן דכתב דמדברי הרמב״ם ז״ל בפ״א דהלכות איסורי מזבח (סוף דין י״ח) נראה דעל ידי התפסה זו הוא עצמו קרב[27], ומה שכתב רש״י דממתין עד שיוממו הוא למאן דאמר קדשי לרעיה[28], אבל למאן דאמר קדשי ליקרב אין הכי נמי דקרבי, והרמב״ם אזיל לשיטתיה דפסק שם כמאן דאמר דקדשי ליקרב, ולכן סבר גם בזה שהוא עצמו קרב, עכ״ל:

ד״ה אמר ר׳ לוי גזרו וכו׳, אי אמרת אית להו תקנתא וכו׳. הרב הנזכר כתב ורצה לומר אי אמרת איכא תקנתא לולדות שמתפיסן סמוך לפדיון אמן, אתי לשהויי לבהמת קדשים שנפל בה מום לגדל ממנה עדרים ולא פריק לה, דלמאי חייש לה דילמא איעבר קודם פדיונן ואתייליד לאחר פדיונן הא אית ליה תקנתא סמך לפדיון אמן מתפיסין, וחיישינן דאתי למיכלינהו בלא פדיון, אבל אי מפסדינן ליה לולדות ממהר לפדות את האם מיד כשיפול בה מום קודם שתתעבר. אבל עדיין קשה מה הועילו חכמים בתקנתן דאכתי חיישינן לשהויי, ואי איתעבר לפני פדיונן לא פריק להו עד דאיתייליד, דהשתא לא מפסיד לולדות דלמר קדושים ליקרב ולמר קדשי לרעיה. ויש לומר דחייש דילמא לבתר דאיעבור איצטריך להו למיפרקינהו ומפסיד לולדות, ולכך ממהר לפדותן קודם דאיעבור, עכ״ל.

ובדרך פשוט גם כן נוכל לומר דניחא ליה טפי לפדותן מהר כדי שעוברן יהיו חולין כשאיתעבר ואיתיליד אחר פדיונן, ולא ניחא ליה שיהיה קודש בין למאן דאמר דמצי ליקרב ובין למאן דאמר לרעיה, ודוק[29]:

בא״ד ובקדם הקדשן למומן גופייהו דשרינן וכו׳ לא גזרינן, כיון דאסרת לחנך דאיעבר לפני פדיונן לא אתי לדחינהו. כצ״ל[30]:

ד״ה ואינו סופג את הארבעים, ואף על גב דאסירי בגיזה ועבודה לא לקו עליה דכי כתיב לא תגוז אקדשים גמורים כתיב וכו׳. כתב הרב צאן קדשים לפי זה הא דכתב רש״י ז״ל לעיל דמשום הכי לא גזרינן גבי קדם מומן להקדשן משום מילתא דלא שכיח הוא, אינו מן הצורך דבלאו הכי לא גזרינן שמא יגדל עדרים ואתי בהו לידי גיזה ועבודה כיון דליכא אלא איסורא דרבנן, עכ״ל[31]:

תוס׳ ד״ה מה בכור וכו׳, דלמאן דאמר במעי אמן חן קדושין וכו׳ ואפילו למאן דאמר בהוייתן קדושין וכו׳. כצ״ל[32]:

דף י״ו ע״א

רש״י ד״ה לאתויי חלבו, דאסור, ולאתויי שוחטו בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דאם כן איבעי לן למימר בדוקין שבעין, ועוד בסיפא קתני השוחטן בחוץ פטור. כצ״ל. וכונתו דלא מצי הש״ס לומר דכללו של דבר דסיפא

26. וכן תמהו בשפת אמת, בחזון איש (סי׳ יח סק״ט), והגרי״ז (סטנסיל תמורה לא:). 27. וכן דייק המהר״י קורקוס מנוסחת הרמב״ם שהיתה לפניו ׳אלא כיצד יעשה סמוך לפדיון אמו מתפיס זה הולד לשם אותו הזבח, לפי שיכול להקריבו מכח אמו מפני שבא מכח קדושה גמורה׳, וכן היתה גירסת הרדב״ז. אך כתב המהר״י קורקוס שמצא בספר מוגה גירסא אחרת בדברי הרמב״ם [והיא הנוסחא שלפנינו] ׳אלא כיצד יעשה סמוך לפדיון אמו מתפיס זה הולד לשם אותו הזבח, לפי שאינו יכול להקריבו מפני שבא מכח קדושה דחויה׳, ועל פי זה כתב שדעת הרמב״ם היא כרש״י שהולדות אינן קרבות מפני שהן באות מכח קדושה דחויה. אמנם כמה אחרונים [חק נתן, שהם וישפה (ספר הליקוטים רמב״ם מהדו׳ פרנקל), חידושי הגרי״ז (סטנסיל תמורה לא:)] כתבו שלדעת הרמב״ם הולדות קרבים, שכונתו היא שרק מכח קדושת אמו אינו יכול להקריבו, אבל על ידי ההתפסה הולד קרב. 28. עיין שם בחק נתן שלא כתב כן באופן מוחלט רק כצידוד. 29. וכן תירץ בשורש ישי. ובמים קדושים תירץ שודאי לא חששו חכמים שישאיר בכונה, רק עיקר החשש שיתעצל לפדותו, ולפיכך אי אמרינן דאין לו תקנה יפדהו מיד שמא תתעבר ואז יהא אסור לפדותו עד אחר זמן לידה, ומסתמא לא יהא ניחא ליה לשהותו כל כך. 30. וכעין זה הגיה הצאן קדשים [אך שם איתא ׳ולא גזרינן׳ והמחבר הגיה ׳לא גזרינן׳ והוא ניחא טפין]. 31. אך יעוין בבית מאיר לעיל יד. ד״ה ויוצאין וברש״ש שנקטו בפשיטות ברש״י שיש כאן איסור דאורייתא, כיון שכתב רש״י בהמשך ׳ואיסורא מיהא איכא כיון דנהנה מן ההקדש׳, ולפי״ז הם מקשים על רש״י מדוע כתוב בברייתא ׳ואינו סופג את הארבעים׳ הרי צריך להיות שיספוג את הארבעים מצד איסור מעילה. ואמנם ברמב״ם מעילה פ״א ה״ט מבואר שאין בכה״ג רק איסור דרבנן, ובמהר״י קורקוס תמה שם מדוע אין בזה משום איסור מעילה, עיין שם שיישב בב׳ אופנים. 32. בצאן קדשים הגיה גם כן ׳דלמ״ד׳ במקום ׳למ״ד׳ הכתוב לפנינו, אך המחבר הוסיף להגיה

אתא לאתויי דהשוחטן בחוץ חייב, חדא דהוה צריך לאוקמי האי מומין בדוקין שבעין, כדאמרינן לקמן בש"ס ואליבא דר' עקיבא דמתקבל בפנים וסבירא ליה אם עלו לא ירדו, ועוד דבמתניתין קתני סיפא והשוחטן בחוץ פטור, אלא דרב הונא מתני חייב כדקאמר הש"ס, וק"ל:

גמ' ואיצטריך קרא ואיצטריך הלכתא וכו'. ואיבעית אימא לאקושי וכו'. טעם דאיבעית אימא כבר כתב הרב למנצח לדוד כך, דלמאי דמשני דאיצטריך קרא ואיצטריך הלכתא דאי מהלכתא הוה אמינא איסור איכא באכילה לאו ליכא, קצת קשה דכיון דגלי הלכתא דלא חזי להקרבה שדינם למיתה, אם כן אפילו זרק דמן פשיטא שאין הקדש מקבלן וכמאן דלא זריק דמי, ונמצא שלא קרבו מתיריו ובודאי אי אכיל לקי משום לאו דלא תוכל לאכול בשעריך וכדאיתא במכות וכן פסק ברמב"ם בפי"א דהלכות מעשה הקרבנות, והדרא קושיא קרא למה לי, ודוחק לומר לעבור עליו בלאו אחר, משום הכי קאמר איבעית אימא דאין הכי נמי דלא איצטריך קרא כלל דכלא מילתא מהלכתא גמרינן, וקרא לא אתא אלא לאקושי, וגם זה דוחק דכיון דמודית להך שינוייא דקרא לא איצטרך כלל לחטאות המתות דכל מילתייהו מהלכתא ילפינן, אם כן מנא ליה לאוקמי לקרא דמפריסי הפרסה בחטאות המתות כדי שתוכל לאקושי[33], עכ"ל:

תוס' ד"ה ותמורה שלאחר פדיונו מתה, ואם תאמר מאי שנא מולדות דאיעבר ואיתיליד וכו'. כתב הרב חק נתן דאין להקשות הא נפקא לה מברייתא דלקמן ממעלי הגרה טמא, דיש לומר דהקשו השתא תוס' אסברת דרב נחמן, וכמו שכתבו לקמן אהא דפריך רב עמרם ותיתכיל במומה לבעלים, וק"ל[34]. ועיין בספר צאן קדשים דכתב באופן אחר:

בא"ד אבל תמורת קדשים בה היא (*כצ"ל)[35], (*כלומר הקדושה חלה בה עצמה), וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע חלה גם כן לאחר פדיונה אלא דלא קרבה. כצ"ל:

בא"ד והא דאיצטריך קרא דממעלי הגרה בסמוך, ללאו אתא וכו'. כלומר כיון דשפיר ידעינן טעמא דקאמר רב נחמן, וגם לפי מה שכתבו דשאני מוולדות, איכא להקשות למאי איצטריך קרא דממעלי הגרה המובא לקמן, ותירצו דללאו אתא:

בא"ד ועוד יש לפרש דקרא וסברא צריכי דאי לאו קרא הוה אמינא לא קדשה כלל כצבי ואיל כולדות דאיעבר ואוליד לאחר פדיונן, עכ"ל. אין להקשותם דהוי סברא הפוכה ממה שכתבו עד השתא דשאני מולדות וכו', דכונתם שוים דלעולם אי לאו קרא לא הוה חייל קדושה כמו הולדות לאחר פדיונן, אמנם השתא דקרא קאמר דחייל עליה קדושה צריך לומר דשאני מולדות משום קדושה דאית ביה וכמו שכתבו בתחילה, מה שאין כן ולדות דמכח אמן אתיא וכיון דנפדית פקעה קדושתו לגמרי, ודוק:

ד"ה כל שבחטאת מתה באשם רועה, אומר ר"ת דרעיה מדרבנן היא וכו'. עיין בתוס' פסחים דף ע"ג ע"א (ד"ה אשם), ובתמורה דף ח"י (ע"ב ד"ה ניתק), ובמנחות דף ד' ע"א ד"ה אשם, ומה שכתבתי שם בשיטתי:

ע"ב

מתניתין רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' שאחריותן לנכרי. הכי גרסינן במתניתין:

גמ' ועוד מאי פסקא, ועוד [וכו']. יותר נכון היה בלתי ועוד שני, והכונה מאן פסקא האי חילוקא בין צאן ברזל לצאן ברזל, אדתני סיפא וכו' ליפלוג וליתני בדידה כדי למישמע לן האי חילוקא[36]:

שם העמיד וולדותיהן וכו'. טוב להגיה ולדותיהן פטורין אמר רב הונא וכו', דקאי ארישא כדפירש רש"י דארישא קאי, וק"ל[37]:

גם תיבת 'ואפילו' במקום 'אפילו'. 33. עיין בתוס' שבועות יב. ד"ה אשם, שכתבו שמסוגיא דידן מוכח שהפסוק יכול להתייחס להלכה, אך יעוין ברש"ש שתמה מכאן על מה שכתב רש"י בשבת קלב. ד"ה עקיבא שמה שניתן בהלכה למשה מסיני לא ניתן להידרש בי"ג מידות, ולדברי הלמנצח לדוד יתכן לומר שזה גופא המחלוקת כאן בין ב' האיבעית אימא בגמ', וכדמשמע בלשון זו 'מנא ליה לאוקמי לקרא דמפריסי הפרסה בחטאות המתות כדי שתוכל לאקושי'. [אך באמת דיותר נראה דגם להאיבעית אימא הב' אי"ז ילפותא גמורה רק אסמכתא]. 34. והיינו דמדברי רב נחמן משמע דלומד זה מסברא ולא מקרא. ועל פי זה ביארו המשמרות כהונה והפרחי כהונה דלפיכך דקדקו התוס' להקשות כן אמימרא דרב נחמן, ולא הקשו כן אברייתא דלעיל טו: דאיתא שם דבין קודם פדיונן ובין לאחר פדיונן עושין תמורה, אלא משום דבברייתא אפשר לפרש שהתמורה קדושה מקרא דממעלי הגרה, ולכך הקשו כן ארב נחמן דלומד כן מסברא. 35. וכעין זה הגיהו הצאן קדשים, החק נתן, והמראה כהן, ובשיטה מקובצת מכתב יד הגיה 'אבל תמורה קדושת פה היא וכיון וכו'. 36. צ"ב דהשאלה הראשונה 'מאי פסקא' היא דמאי פסקא לחלק כן בין ב' המשניות לומר דמתניתין דידן מיירי שקיבל הנותן אונסא וזולא, ומתניתין דב"מ מיירי שלא קיבל עליו הנותן אונסא וזולא, והשאלה השניה דמתניתין דב"מ גופה הוה לה לחלק בזה בין היכא דלא קיבל להיכא דקיבל, אם כן אף אם תשמיע המשנה שם את החילוק הזה בין היכא דלא קיבל הנותן אונסא וזולא להיכא דקיבל, עדיין קשיא מאי פסקא להעמיד המשניות בשני אופנים. 37. וכן הגיהו הצאן קדשים והחק נתן.

רש"י ד"ה וולדותיהן וכו', אישתכח דשייכא יד הנכרי באמצע. כצ"ל, ולא באמן דהשתא קיימינן לולדות, וק"ל:

ד"ה העמיד ולדות וכו', עד אותו זמן עצמו והשתא אלימא. כצ"ל במחיקת תיבת וולדותיהן דלא שייכא השתא, וכולא דיבור אחד הוא, וק"ל:

ד"ה אמר רב הונא וכו', כדפרישית במתניתין. כצ"ל:

ד"ה והא קא משמע לן וכו', סלקא דעתך אמינא כיון שהוחזק כח נכרי. כצ"ל[38]:

תוס' ד"ה אין מקבלין צאן ברזל וכו'. בפרק איזהו נשך דף ע' ע"ב כתבו כמו הכא, פירש"י כל האחריות נכסים על המקבל ושם אותו במעות עליו וכו', ונשאו ונתנו עליו כמו שכתבו הכא, ודבריהם דהתם יותר מבוארים וליכא טעויות כמו הכא עיין שם, גם אשור מה שהקשה שם מהרש"א ומאי דתירץ הכא הרב חק נתן הלא ספרין פתיחו:

גמ' והא קא משמע לן אפילו העמיד נמי דאורחיה דנכרי למיתפס בנה חוי כמו דלא העמיד. כצ"ל[39]. ומדברי הרמב"ם בחיבורו בפ"ד דהלכות בכורות הלכה ד' לא משמע מידי כמאן או כרב הונא או כרב יהודא, והרב כסף משנה כתב שם דרבינו נתן כלל בדבר דכל ולדות שיש רשות לגוי לגבות מהם פטורים וכל ולדות שאין להם רשות לגבות חייבים, ולדוגמא נקט ולדות ולדי ולדות, ומפני כך השמיט מה ששנו במשנה העמיד ולדות תחת אמותיהן וכו', ודין שכתב רבינו אמת, עכ"ל.

ועיין מה שכתב עליה הרב לחם משנה דלדידיה פסק רבינו כרב הונא, אלא דקשיא ליה את לישניה בפירוש המשנה דכתב, וכן אפילו העמידו ולדות תחת אמותיהן, דלישנא דאפילו דהוא חידושא משמע כרב יהודא כדמפרש הש"ס, דאי לרב הונא בדוקא נקטיה. והרב חק נתן דהלך אחרי דברי קדשו כתב דיש להגיה בלישנא דפירוש המשנה במקום תיבת אפילו תיבת אם[40], ובהכי פסק הכל כרב הונא עיין שם, וכן תראה בהרמב"ן[41] וברא"ש (סי' ג) דפסק כרב הונא משום דגדול משמואל נמי דהיה רביה דרב יהודא:

ד"ה טעמא דהעמיד וכו', תימא דלקמן פריך לרב יהודא וכו', ואם כן גם כאן אמאי לא מפרש כן וכו'. הרב חק נתן דחק לתרץ את קושייתם עיין שם, גם אשור בספר הלכות יום טוב (אות יט (h)) דהביא משם רבינו בצלאל כתב יד דמאי דפריך לקמן תא שמע המקבל וכו', ברייתא היא ולא ממשנה דבמשנה לא קתני הן, מיתרצא שפיר קושייתם, עיין שם:

דף י"ז ע"א

גמ' ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל וכו'. הא דקאמר איבעית אימא הרב למנצח לדוד נתן טעם דלתירוץ הראשון קשה דהעיקר חסר מן הברייתא דלא קתני אלא רחל בת עז, ולתירוץ השני תיבת ועז יתירה, דלא הוה ליה למימר אלא רחל בת רחל בת עז, אי נמי נימא בקיצור רחל בת נדמה, עכ"ל:

רש"י ד"ה היינו דקאמר וכו', אסורין לעולם ואיצטריך. כצ"ל:

ד"ה חוששין לזרע וכו', אם שחט אותו ובתו חייב. כצ"ל:

ד"ה אין חוששין, בעז בת רחל ושחט. כצ"ל:

ד"ה ברחל בת רחל בת עז, וגבי עז וכו'. כצ"ל[42]:

ד"ה הני מילי דלא נחית לדרי, כלומר דאינו נדמה לצד אם אמו אלא לאמו, ואמו גופיה חוי נדמה. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריו דהוי תרתי לריעותא שאינו דומה לאמו אלא לאם אמו, ועל כרחך אמו גופיה נמי אינו דומה לאמו, עכ"ל:

תוס' ד"ה ולית ליה הא דתנא ר' ישמעאל וכו', עד סוף הדיבור. עיין בחולין פרק ראשית הגז דף קלז ע"א ומשם באר"ה:

ד"ה ברחל וכו', ומיהו הא דפריך וכו'. כצ"ל[43]:

ד"ה בשעיר של ראש חודש, קמא נקט והוא הדין שעירי רגלים, דהכי נמי כתיב בהו אחד, עכ"ל. לא ידעתי מה באו להוסיף על מה שכבר כתב רש"י ז"ל לפנינו (ד"ה ומ') כך:

מתניתין רחל שלא ביכרה וכו' שנאמר הזכרים לה'. וחכמים אומרים אי אפשר לצמצם. ואם תיקשי לרבנן מאי עביד מהזכרים, כבר הרגיש מזה הרב הלכות יום טוב (יט, ג) וקא תריץ לה, עיין שם[44]:

38. כל התיקונים כאן מקורם בצאן קדשים. 39. וכן הגיה הצאן קדשים. 40. ואכן בפירוש המשנה הנדפס מחדש (ע"י מוסד הרב קוק ומכון המאור) עפ"י כתב יד הרמב"ם הגירסא שם 'וכך אלו העמידו ולדות תחת אמותיהן וכו', ולפי"ז ליכא ראיה דהלכה כרב יהודה, אלא אדרבה משמע דהלכתא כרב הונא. 41. צ"ב דהרמב"ן כתב 'ולא איפסיק הלכה כמאן הלכך רביעי ספיקא הוי', ואולי הלשון כאן חסרה קצת. 42. כל התיקונים כאן מקורם בצאן קדשים. 43. וכעי"ז הגיה הצאן קדשים. 44. המהרי"ט אלגזי שם נוקט דרבנן

ע"ב

גמ' תא שמע ממידת כלים ממידת מזבח. שאני התם דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצי למיעבד ניחא ליה, ע"כ. כבר הרגישו המחדשים זלה"ה דהאי שינויא הוה מצי לשנויי נמי לעיל אהא דפריך מחוט הסיקרא. והרב חק נתן כתב דבלאו הכי משני שפיר, והרב צאן קדשים תירץ באופן אחר יותר מרווח דחוט של סיקרא דחוגרו באמצע ילפינן בזבחים דף נ"ג ע"א מדכתיב והיתה הרשת עד חצי המזבח, משמע דקפיד רחמנא דוקא עד חצי המזבח, משום הכי משני דמרווח פורתא, עכ"ל. ותמהני מהרב חק נתן הנזכר אמאי פנה בדרך אחר דרך דחוק, ולא שת לבו להאי תירוצא של הרב הנ"ל, ולא ידעתי למה:

תוס' ד"ה זכר ונקבה וכו', אפילו איצאו שני ראשים כאחד קאי. כצ"ל:

בא"ד ולא דמי להחיא דפרק בהמה המקשה (דף ע' ע"ב) **כרכתו אחותו והוציאתו, דהתם איירי כדנפק הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה דלא הויא איהי פטר רחם,** עכ"ל. כבר כתבתי לעיל בדף ט' (ע"ב ד"ה אמר רב אשי) דר"ת הכי גריס התם ודלא כגירסת רש"י דגריס התם כרכתו אחזתו והוציאתו, ורצה לומר דאשה כרכה העובר ואחזתו בידים והוציאתו והפסיקה ידיה בינו לבין הרחם. והשתא כתבו תוס' דאף לגירסת ר"ת דגריס כרכתו אחותו, לא דמי להא דזכר ונקבה, משום דהתם מיירי דהוא יצא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה, דודאי אינו חוצץ, מה שאין כן הכא דשניהם יצאו דרך ראשו ובודאי אחותו שהיא נקבה חיצצה[45], ולכן מודה גם כן ר' יוסי דאין לכהן כלום, וק"ל:

ד"ה אפשר לצמצם בידי שמים וכו', וקשה לר"י כי קא מבעיא ליה לרבנן וכו' היכי פשיט דאפשר לצמצם ממכוון. כצ"ל:

בא"ד ונראה לר"י דאפילו למאן דאמר אי אפשר לצמצם בידי שמים, פעמים שנמצא בו שהוא מצומצם. כצ"ל:

בא"ד ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם. כצ"ל[46]:

בא"ד ומתוך הא דפליגי אמוראי בפרק קמא דעירובין (דף ט"ו ע"ב) **בפרוץ כעומד וכו', ואין לומר דקרי פרוץ כעומד כשדומה לנו שהם שנים וכו', דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק משום דשמא שייר רובה,** עכ"ל. פירוש דבריהם דממאי דפליגי התם בעירובין בפרוץ כעומד דהיינו מחצה על מחצה, וכן בחולין בשחט מחצה משמע דהלכה כר' יוסי דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם, דאי לא מאי טעמא איכא למאן דשרי דילמא לא הוי אפילו מחצה כיון דאי אפשר לצמצם, אלא ודאי מוכרח דהנהו אמוראי סברי דהלכתא כר' יוסי הגלילי דאפשר לצמצם. ושוב כתבו דאין לומר דאין הכי נמי סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם, אלא טעמא דשרי משום דדומה לנו שהם שוים אף על גב דלפום קושטא דילמא אינם שוים, דאם כן מאן דאסר למאי איצטריך טעמא דהכי אגמריה רחמנא למשה גדור רובה שחוט רובה, תיפוק ליה דאסור דלא אזלינן בתר הדמיון וראות עינינו, דשמא נשתייר רובה פרוץ או לא שחט [רובה] כיון דאי אפשר לצמצם, אלא ודאי מוכרח לומר דזה אמרינן אלא כולהו סברי כר' יוסי הגלילי דאפשר לצמצם והלכה כותיה לפחות בידי אדם:

בא"ד לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו וכו', אבל בידי אדם הלכה כמותו, עכ"ל. וכן פסק הרא"ש (סי' ד), אבל הרמב"ם בריש פ"ד דבכורות (ה"ב) פסק כרבנן, [ופסק כרבנן] בשתיהם, במתניתין שלנו פסק (סס) דאי אפשר שלא קדם אחד לצאת והוי בדבר שהוא בידי שמים, ובפ"ט דהלכות רוצח הלכה (ט') [ח'] פסק גם כן כרבנן, דאם נמצא מכוון בין שתי

נמי דרשי 'הזכרים' אלא דמוקמינן להיכא דיבא אליהו ויאמר ששני ראשיהם יצאו כאחד ממש, אבל אם אין אנו יודעים בודאי שיצאו שניהם כאחד, כיון שאי אפשר לצמצם אין קדוש אלא אחד. אך יעוין ביד דוד שנקט דע"כ חכמים לא דורשים הפסוק, שאם היו דורשים הפסוק כריה"ג יש ללמוד מהפסוק שאפשר לצמצם, ולכך אמרו דהם סוברים שאי אפשר לצמצם שזהו טעמם מדוע לא דורשים הפסוק כריה"ג, וגם שאם היו סוברים אפשר לצמצם היו סוברים ששניהם קדושים אף בלא פסוק. וכן נקט החזו"א סי' יט ס"ק יא שחכמים אינם דורשים הפסוק כריה"ג מחמת שסוברים דא"א לצמצם, אבל בלא"ה היו דורשים כריה"ג. ובחידושי הגרי"ז סטנסיל כאן דקדק ג"כ כן מדברי התוס' לעיל ט. ד"ה אמר, עיין שם עוד מש"כ בזה.

45. הנה לשון התוס' כאן הוא 'הכא שהיא נקבה והויא פטר רחם כמוה בטלה בכורתו לגמרי', ומשמע שאין זה מטעם חציצה, וכן ביאר הראשית בכורים שכיון שכל מה ששני זכרים חשיבי שניהם פטר רחם לריה"ג זה מגזיה"כ, לפיכך בזכר ונקיבה שאין את הגזיה"כ אף הזכר אינו קדוש, שאינו נחשב פטר רחם כיון שאף הנקבה פטרה. ובמהרי"ט אלגזי פ"א אות ד (ד) כתב גם כן דבדברי התוס' כאן מבואר שאי"ז מטעם חציצה, רק דהנקבה נמי פטרה בכורת רחם, וממילא צ"ב מה שנקט המחבר כאן שזה משום ש'אחותו שהיא נקבה חיצצה'. ואמנם כעיקר הסברא כן כתבו התוס' לעיל ט. ד"ה אמר, בתי' הב' דבכרכתו אחותו יש לומר דהוה אינו מינו טפי מאחיו, ולפיכך היא חוצצת.

46. הני ג' תיקונים מקורם בצאן קדשים.

עיירות יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו ביניהם לפי שאי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם, עיין שם:

בא"ד והרב ר' שמעון [וכו'] היה מפרש וכו', ומאן דשרי כשדומה לנו שהפרוץ כעומד משום דאימא עומד מרובה, ואם תימצי לומר שהם שוים רחמנא אמר לא תפרוץ רובא, ומאן דאסר משום דאימא פרוץ מרובה, ואם תימצי לומר שהם שוים רחמנא אמר גדור רובא. כן הגיה הרב צאן קדשים[47]. והאי סברא של ר' שמעון הוא הפך ממה שכתבו הם ז"ל, ואמרו ואין לומר דקרי פרוץ כעומד כשדומה לנו וכו', וכמו שפירשתי (לעיל ד"ה בא"ד ומתוך), וק"ל:

בא"ד אבל קשיא לרבי וכו'. עיין בחולין דף כ"ח (ע"ב ד"ה לפי) מה שתירצו, וכן שם בעירובין:

בא"ד ומהא דפריך בהחיא שמעתתא דפרוץ כעומד והא אפשר לצמצם וכו'. כבר הרב הנזכר ציין לן דקאי דבריהם בשמעתתא דסוכה (דף ט"ו ע"ב) דשם כתבו כל מה שכתבו הכא, עיין שם:

בא"ד וכן בהחיא ד[סוף פ"ב ד]חולין (דף ל"ח) **וכו'.** עיין מה שכתבתי שם דשפיר מיתרצא:

דף י"ח ע"א

בא"ד ובסמוך דקאמר וכו' אלא כדפירשתי שם. כצ"ל, והוא לקמן בדף ס"א:

בא"ד ומיהו קשה וכו', והיאך יכול להיות זה דדל קריאת שם דידה מהכא וכו' כיון דאי אפשר לצמצם ממה נפשך עשירי מאיליו קדוש. ויש לומר דמבתרא פריך היאך הוא קדוש כיון דאי אפשר לצמצם אינו קדוש אלא מחמת דיבורו. כצ"ל, וכן כתבו שם בסוכה, עיין שם. וכתב הרב הנזכר, אף על גב דכתבו לעיל כיון דאין לברר ולהכיר לא דמי לקרא עשירי עשירי ולי"א עשירי ושניהם קדושים, מכל מקום פריך מבתרא כיון דאינו בזה אחר זה, עכ"ל:

גמ' מאי טעמא דר' מאיר וכו'. אף על גב דלא הזכיר במתניתין ר' מאיר, קאמר הכי משום דמתניתין דלקמן תני בהדיא פלוגתא דר' מאיר ור' יוסי[48], וק"ל. ועיין בתוס' בחולין דף קל"ב ע"א ד"ה אמאי, ומה שהקשה עליהם הרב הלכות יום טוב (פוס כ"ג):

שם ור' יוסי מאי טעמא, אמר רבא עשו שאינו זוכה כזוכה, ע"כ. אף על גב דר' יוסי סבירא ליה דשניהם לכהן והיכא שייכא הא דמתנות ביד ישראל[49], כבר גילה לן רש"י ז"ל (ד"ה עשו) דמיירי דעדיין לא מטא ביד כהן, ומשום דשייכא ביה אף על פי דלא זכה בה עדיין הוי כאילו זכה וכמאן דמטא לידיה וזבניה לישראל בתורת חליפין במאי דשקליה האחר, וק"ל.

ובהא דאמר רבא עשו שאינו זוכה כזוכה עיין בספר קהלת יעקב אלגאזי בחלק תוספת דרבנן במערכת עין אות רמ"ט דחקר ואמר כיון דמאי דאמרינן בעלמא עשו את שאינו זוכה כזוכה מפני איזה תקנה או משום דרכי שלום, אם כן למה יתקנו הכא הכי, כיון דאפשר לתקן לפטור אותו ממתנות על ידי שישראל מעיקרא יתן לכהן שני הזכרים הספיקות וימשוך אותם הכהן ויכוין הכהן לזכות במשיכה זאת אחד משנים מי שהוא הבכור, דבהכי שפיר דמי דמקיים מצות נתינה בפועל, וכיון דכבר זכה הכהן בבכור בכל מקום שהוא, אחר כך אם יבא לידי ישראל הבכור ממש הוה ליה כמחליף הבכור בשלו ופטור מן המתנות דהוי ככהן המוכר לישראל בכור ודאי דפטור, ואם כן אמאי הוצרכו חכמים הכא לעשות את שאינו זוכה כזוכה בהיות דאפשר על דרך האמור, ונשא ונתן בארוכה ובפלפולא שמינה.

ותירץ דנראה לו דעיקר פלוגתייהו דר' מאיר ור' יוסי אינו אלא בדיעבד דאם עבר ושחטו ולא קיים מצות נתינה על ידי זכייה לא על ידו ולא על ידי אחר, ר' מאיר מחייב דלא עשו בכהאי גונא את שאינו זוכה כזוכה, כיון דהיה אפשר לו לפטור על ידי זיכוי, ור' יוסי סבירא ליה כיון דעבר ושחטו בלי זיכוי עשו את שאינו זוכה כזוכה כדי שיקיים מצות נתינה בכור למפרע מחיים ויהיה פטור ממתנות, אבל אין הכי נמי דלכתחילה צריך שיקיים מצות נתינה מחיים בפועל ושיזכה לו על ידו או על ידי אחר, דבהכי שפיר טפי דמקיים מצות נתינה מן התורה נמי, וממילא פטור מן המתנות, עכ"ל.

ולענין הלכתא ודאי הלכה כר' יוסי דר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי כידוע, וכן פסק רבינו עובדיה והרמב"ם בין בפירושו ובין בחיבורו בפ"ט דהלכות ביכורים דין ג', ועיין מה שכתב הרב תוספות יום טוב

47. וכעין זה הגיה הב"ח אות ח. 48. ורש"י ד"ה מאי, הדגיש דהגמ' מדקדקת כן ממאי דקתני כן מתניתין בסתמא סתם משנה ר' מאיר, [וכן רמז לזה לעיל יז: ד"ה וחייב, עיין שם]. 49. דברים אלו צ"ב טובא, דכאן מיירי בר' יוסי סתם דהוא ר' יוסי בן חלפתא התנא חברם של ר' מאיר ור' יהודה, ומאי דמבואר בריש המשנה דר' יוסי סבירא ליה דשניהם לכהן היינו ר' יוסי הגלילי שהיה חברו של ר' עקיבא שרבי אלעזר בן עזריה היה תלמידו (ירושלמי כתובות פי"א ה"ג), והתוכח בהלכה עם ר"ט ור"ע וניצחם (זבחים נז.). ואמר לר"ע 'עקיבא, אפילו אתה מרבה כל היום כולו, איני שומע לך' (זבחים פב.).

על דברי מרן בית יוסף בסי׳ שי״ח. אמנם הרא״ש (סי׳ ד) פסק כר׳ מאיר, וכן משמע מדברי תוס׳ שלפנינו (ד״ה עקו) ועיין בספר מעדני יום טוב (פוס ט) ודברי חמודות (פוס ח) דנתן טעם לשבח לפסק הרא״ש דפסק דלא כר׳ יוסי דסבירא ליה עשו את שאינו זוכה כזוכה אלא כר׳ מאיר, ועיין בספר לחם משנה בפ״ה דהלכות בכורות (ה״ג) מה שהקשה לרבינו מיניה וביה בפסקיו והניחו בקושיא, וקא תריץ לה הרב קהלת יעקב הנ״ל בסוף פילפולו שם:

תוס׳ ד״ה עשו את שאינו זוכה כזוכה, הא דאמר בסוף כל הגט וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בתוס׳ במציעא דף י״ב ע״א ד״ה ואמר שמואל, דשם מבורר דבריהם טפי. וכבר כתבתי דמדבריהם משמע דסבירא ליה דלית הלכתא כר׳ יוסי דסובר עשו לשאינו זוכה כזוכה כי אם היכא דאיכא תקנת עניים, וסברי כסברת הרא״ש (סי׳ ד) דהלכתא כר׳ מאיר וכמו שכתב הרב דברי חמודות:

רש״י ד״ה בספק מעשר וכו׳, דאם מעשר הוא אין לכהן חלק בו דמעשר קרב שלמים ונאכל לבעלים, עכ״ל. כתב הרב צאן קדשים דאף על גב דבשלמים איכא חזה ושוק ויש לכהן לבא עליו ממה נפשך, מכל מקום איכא למימר זיל הכא קמדחי ליה, אבל במתנות זרוע לחיים וקיבה ממה נפשך הוא שלו דהא אי בכור הוא כולו שלו ובכלל המתנות, עכ״ל:

ע״ב

תוס׳ ד״ה שמניח רועה ביניהם ומסתלק וכו׳, אבל הכא לא חיישינן אי שקלי לה כולהו ואזלי דמיירי כשהפקידו אצלו שלא מדעתו וכו׳. הכי מוקמינן התם במציעא פרק המפקיד דף ל״ז ע״ב, עיין שם:

גמ׳ צריכא דאי אשמועינן קמייתא בהחיא קאמר ר׳ עקיבא וכו׳, ואי אשמועינן הא בהא קאמר ר׳ עקיבא וכו׳ צריכא, ע״כ. ואם נרצה להפך בקל מהפכינן הצריכותא דאתא להודיעך כוחו דר׳ טרפון, וק״ל[50]:

דף י״ט ע״א

תוס׳ ד״ה דהך שלא ביכרה שביח טפי וכו׳, ועגלה תילתא לאו היינו שלישי לבטן כדפירש״י כדאמרינן (*בסנהדרין) עבדי ליה עגלה תילתא, אלא דתילתא לשון חשיבות כמו ושלישים על כולו, עכ״ל. כונתם להקשות לפירש״י בשבת דף י״א ע״א (ד״ה עיגלא) שפירש עגלה תילתא שלישי לבטן, והקשו ליה ממאי דאמרינן בסנהדרין דף ס״ה ע״ב רב חנינא ורב הושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא והוו עסקי בספר יצירה ומברו להו עגלה תילתא ואכלי ליה ובודאי אותה עגלה לא היתה שלישי לבטן דהא הוו מיברי לה לשעתה, ולכן פירשו לשון תילתא לשון חשיבות כמו ושלישים על כולו, וכן הקשו תוס׳ בגיטין פרק הנזיקין דף נ״ו ע״א (ד״ה עגלא), עיין שם.

אמנם בהורמנותייהו מי שרואה דברי רש״י ז״ל בסנהדרין בקל יוכל לתרץ קושייתם, דשם הביא שתי פירושים ופירש הכי דהוה שביחי ומעלי כאילו הוה לשליש שניו, לשון אחר כאילו הוה שלישי לבטן, וכונתו היא דלעולם לא הוה שלישי לבטן אותה עגלה דאיברו אלא דהיה משובח כאילו הוה שלישי לבטן, אבל לעולם פירושו דעגלה תילתא רצה לומר שלישי לבטן כמו ההיא דשבת ובתענית דף י״ב ע״ב, ודוק. ונהירנא מה שראיתי זמן מה בהגהות הזוהר הקדוש ח״ב בפרשת קדושים דף פ״ז ע״א מהרב הגדול כמוהר״ר חיד״א ז״ל דהביא מה שהקשו תוס׳ בהנזיקין, וכתב דיש לישב, וכמדומה לי דזו היא הישוב פשוט, עיין שם.

אך אמנם אם נפרש לישנא דעגלה תילתא כפירוש רש״י והערוך דפירשו שלישי לבטן, קשה מסוגייתין דמשמע דמאי דלא ביכרה שביחי טפי והיינו ראשון לבטן, וקשה דאיך סלקא דעתך כך כיון [דקתני] בהדיא דלא ביכרה מעולה טפי[51]. ועיין בספר חק נתן דגם הוא ז״ל העיר מזה, ומיישבה בחילוף גירסא כך, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו ב׳ זכרים אימא מודה ליה ר׳ טרפון לר׳ עקיבא דהך דביכרה שביח טפי וכו׳, עיין שם:

גמ׳ במאי קמפלגי ר׳ טרפון מספקא ליה וכו׳. הרב הנזכר כתב נראה הא דמספקא ליה משום דכתב רחמנא בכור ולא ידע מאי טעמא כתביה, אי משום דפטר רחם משמע דוקא פטר רחם הוא דקדוש אבל אם הוא יוצא דופן אינו קדוש, לכך כתב בכור לאשמועינן דבכור לדבר אחד הוי בכור ויוצא דופן הוי קדוש, או דילמא הא דכתב בכור הוא משום דפטר רחם משמע אפילו יצא לאחר יוצא דופן, לכך כתב בכור עד דיהוי בכור לכל מילי ולכך מספקא ליה, עכ״ל.

50. וכעין זה כתב בקרבן אשם דלעולם הוה מצי למיעבד צריכותא בר׳ טרפון, ולא עבדינן הכי משום דניחא להגמ׳ למיעבד צריכותא בר׳ עקיבא דהלכתא כוותיה.

51. כונתו לקושית התוס׳ הנ״ל דהוכיחו מסוגיין דהראשון שנולד לאם שלא ביכרה מעולה יותר, דאיך

ולענין הלכה פסקינן כר׳ עקיבא דהלכה כר׳ עקיבא מחבירו, ור׳ טרפון חבירו הוה כדאמרינן בפרק הכותב דף פ״ד ע״ב[52], וכן פסקו הרמב״ם (הל׳ בכורות פ״ג ה״ד) והרמב״ן והרא״ש (סי׳ ה). ומה שכתב הרא״ש דהלכה כר׳ עקיבא משום דהוי מחלוקת ואחר כך סתם דתנן לקמן בפרק יש בכור (מז:) יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינן בכור לא לנחלה ולא לכהן, כבר הרב מעדני יום טוב (אות נ) כתב דלרווחא דמילתא כתב כן, דלא צריכין להאי טעמא דהא ר׳ טרפון לא הוה רבו של ר׳ עקיבא והלכה כר׳ טרפון מחבירו, עכ״ל. ועיין בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות כג ד״ה ולמיתי) דעמד גם כן איהו ז״ל בהאי טעמא דכתב הרא״ש ונשא ונתן באמונה:

שם תנו רבנן מכלל הצריך לפרט מפרט הצריך לכלל כיצד קדש לי כל בכור וכו׳, עד סוף הסוגיא. אם תרצה להבין שפיר ברייתא זו ומאי דפירש״י ז״ל ומה שכתבו תוס׳ עליה, פוק חזי בספר החשוב והנחמד קרבן אהרן במחברת מדות אהרן (פרשה ו עד פרק ו) מדף ל״ב עד דף ל״ד ע״ב, ושם תראה מה שפירש ברוחב בינתו על כל קוץ וקוץ תילי תילים ולא הניח פינה וזוית שלא עמד בה, וכל ההוגה באותיותיו ישתעשע באמרותיו הקדושות אמרות טהורות, חלקו בחיים:

הדרן עלך פרק ב׳ הלוקח עובר פרתו:

יצו ה׳ את ברכתו:

פרק ג׳ הלוקח בהמה

סוגיא דרוב ומיעוט

ע״ב

מתניתין זה הכלל כל שידוע שביכרה וכו׳. כבר הרב רבינו תוספות יום טוב כתב דזה הכלל הזה לאו לאתויי אתא אלא פירושו היא, נקוט האי כללא קאמר ר׳ עקיבא, וכדאמרינן במגילה פרק ג׳ אמתניתין ב׳ עיין שם[1]. ומוכרח גם כן מלישנא דברייתא דלקמן (כ.) דתני ואני לא באתי לידי מידה זו, ודוק:

תוס׳ ד״ה פרה וחמור וכו׳, אין לפרש דיולדת תוך שתי שנים אלא וכו׳, אין לפרש כן דבהדיא אמרינן בריש אין מעמידין וכו׳. כתב הרב חק נתן והא דלא רצה הש״ס לפרושי הכי, משום דליכא לפרושי הכי גבי עז בת שנתה, ועוד דלא מתיישב האי פירושא פלוגתא דר׳ יוסי ורבנן לקמן בברייתא גבי חמורה דלרבנן בת שלש ולר׳ יוסי בת ארבע, עכ״ל. ובהכי מתורץ מה שהרגיש הרב צאן קדשים, דהתוס׳ מביאין ראיה מהתם והתם מביא ראיה ממתניתין, ודחק עצמו ליישבם, עיין שם.

והתוס׳ שם בע״ז דף כ״ד ע״ב (ד״ה פרה) תמהו דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתים יולדת, ותירצו דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דוורדא דאמרינן בחולין דף (מ״ו) [מ״ז] כל חיויא ברייתא הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו, ועתה היא בכל הבהמות, עכ״ל:

ד״ה ובגסה שליא וכו׳, ואית ספרים דלא גרסי התם כן אלא גרסי סימן וולד באשה סימן וולד בהמה וכו׳. כן כתב רש״י ז״ל שם בחולין ורבינו עובדיה דהכי גרסינן, עיין שם:

ד״ה ברובא דאיתא קמן כמו תשע חנויות, הוה מצי למימר ולטעמיך מי פליג ר׳ מאיר התם וכו׳. כלומר אכתי נימא דר׳ ישמעאל כר׳ מאיר סבירא ליה במאי דפליגי רבנן עליה היכא דליתיה רובא קמן[2], דבההיא דאיתיה קמן אפילו ר׳ מאיר סבירא ליה דאזלינן בתר הרוב כדילפינן לכולי עלמא בחולין דף י״א מקרא דאחרי רבים להטות, וטעמא דלא קאמר ליה הכי משום דעדיפא מזה פריך ליה מקטן וקטנה, דליתא רובא קמן ואפילו הכי אזלו רבנן בתר רובא, וק״ל:

ד״ה איש כתב רחמנא ומקשינן אשה לאיש, משמע הכא דחליצת קטנה פסולה דאורייתא כמו קטן, ותימא דבמתניתין פרק מצות חליצה (נדף ק״ה) בירושלמי גרסינן החולצת מן הקטן וכו׳, וכן יש במקצת ספרים שלנו וקאמר בגמ׳ זו דברי ר׳ מאיר וכו׳, וברוב ספרים שלנו

יישבו רש״י והערוך לקושיא זו. 52. אף דשם מבואר בצד אחד בגמ׳ דפליגי בזה ר׳ יוחנן וריש לקיש, ולר׳ יוחנן ר׳ טרפון הוה רבו, כנראה סבירא ליה למחבר דאזלינן כהאיבעית אימא האחרון בגמ׳ דלכו״ע חברו הוה, עיין שם.

1. וכן הביא רבינו בספר מטה עז זבחים כט: ד״ה מתניתין זה הכלל, בשם הרמ״ז לגבי ׳זה הכלל׳ דמתניתין שם, עיין שם מה שכתב בזה. וכן כתב עוד שם ל. ד״ה גמ׳ אלא, ושם סח: ד״ה תנן. 2. צ״ב דדברי התוס׳ מתפרשים בפשטות דכונתם להקשות דהוה מצי לאקשויי

גרסינן חליצתה פסולה וכו׳. כונתם פשוטה דהקשו ממאי דמשמע הכא דאיתמר אמרו לו יפה אמרת שאין חולצין איש כתוב בפרשה ומקשינן אשה לאיש דמשמע דחליצת קטנה פסולה, למאי דתנן התם כפי גירסת הירושלמי ואם לא חלצה חליצתה כשירה, ואי איתקש לאיש אמאי כשרה הלא החולצת מן הקטן תנן דפסולה, ומכל שכן דקשה לפום מאי דאמרינן התם ביבמות בהדיא אמר רב יהודא אמר רב זו דברי ר׳ מאיר דאמר איש כתוב בפרשה ומקשינן אשה לאיש, דמשמע דר׳ מאיר גופיה קאמר האי טעמא דהיקש ולא רבנן דאמרו לו בעדו. ותירצו וברוב ספרים שלנו גרסינן חליצתה פסולה, ובהכי ניחא הא דאיתקש.

אמנם קשה אם כן ליערבינהו בהדי אינך דקתני בבבא דלעיל חרש וחרשת וכו׳, ואמאי תני בבא בפני עצמה קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה, ועוד דמאי שנא וכו׳. לכן נראה דלעולם גרסינן כשירה כדגרסינן בירושלמי, והאי היקש לאו היקש גמור הוא אלא אסמכתא בעלמא וכאילו אמר דגזרינן אשה אטו איש, אי נמי גזרינן חליצה אטו יבום ולכן לכתחילה תחלוץ משתגדיל, אבל אם לא חלצה כשירה מטעמא דאמרינן בירושלמי עצמו, ברם הכא ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים תהיה מה שתהיה בין גדולה בין קטנה, כן נראה פשט דבריהם.

והוצרכתי לבאר דבריהם מפני שראיתי בספר חק נתן שכתב על מה שכתבו תוס׳ בראש אמיר משמע הכא דחליצת קטנה פסולה דאורייתא וכו׳, לא ידענא מהיכא משמע להו דפסולה מדאורייתא, אי מדקאמר ומקשינן אשה לאיש ומשמע להו דהיקש גמור הוא, הא התם נמי קאמר זו דברי ר׳ מאיר דקאמר איש כתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש, אף על גב דגרסינן במתניתין ואם לא חלצה חליצתה כשירה, אלמא אף על גב דקאמר ומקשינן אשה לאיש לאו היינו היקש גמור אלא אסמכתא היא, הכא נמי נימא הכי, וצ״ע, עכ״ל.

ואחר המחילה רבתי לא ידעתי מאי קשיא ליה דכונתם להקשות ממאי דאיתמר הכא ומכל שכן ממאי דאיתמר התם זו דברי ר׳ מאיר וכו׳, דלפום ההיקש אמאי תני ואם לא חלצה חליצתה כשירה כיון דבקטן פסול ולא דקשיא להו טפי הכא מדהתם, אלא אדרבה ממאי דאיתמר התם קשיא להו טפי, וכאשר פירשתי דר׳ מאיר עצמו אמר טעמא דהיקש, וכשתרצו דלאו היקש גמור אלא אסמכתא מתורץ שפיר בין התם ובין הכא, ודוק[3]:

בא״ד רבי מנא אמר לה סתם, ר׳ יצחק בריה דרבי חייא מטי בה בשם ר׳ יונה דר׳ מאיר הוא דאמר אין חולצין ולא מיבמין את הקטנה שמא תימצא אילונית, משמע דכולה חד טעמא הוא. ומיהו אין נראה וכו׳. פירוש דבריהם דבירושלמי איתמר רבי מנא אמר לה סתם ולא בשם רבי יונה ור׳ יצחק בשם ר׳ יונה אמרו טעמא דר׳ מאיר דסבירא ליה דאין חולצין ולא מיבמין את הקטנה שמא תמצא אילונית, משמע דכולה חד טעמא הוא בין בחליצה בין ביבום, ואינו כן כדמשמע הכא דההיא טעמא משום אילונית לא שייכא אלא באין מיבמין, וטעמא דאין חולצין הוא משום דגזרינן אשה אטו איש ואיש בעי קרא ולא קטן, ולכן מוכרח לומר דמאי דקאמר ירושלמי אינו אלא טעמא דאין מיבמין, ולאו טעמא היא דאין חולצין משום שמא תמצא אילונית דהאי לא שייכא גבי חליצה:

בא״ד והא דתנא תחלוץ משתגדיל לאשמועינן דדוקא וכו׳. עיין שם בתוס׳ ביבמות דתירצו תירוץ אחר:

בא״ד ועוד יש לומר דלמאן דאמר בריש כל הגט קטן ואנפליא פסולין ואין פוסלין, איצטריך לאשמועינן גבי קטנה תחלוץ משתגדיל לאשמועינן דחליצה פסולה ופוסלת על האחים ואינה מתייבמת, עכ״ל. כלומר אזלינן לחומרא בין לגבי האחים ובין להתירה בשוק, ולא אמרינן כיון דחליצה פסולה היא להתירה בשוק, אם כן כמאן דליתיה היא ושרי לאחים ליבומי לה, קא משמע לן דגם לגבי אחים פסולה וחשבינן חליצה במקצת וכיון דלא בנה שוב לא יבנה, וק״ל:

דף ך׳ ע״א

גמ׳ רבינא אמר אפילו תימא רבנן כי אזלי רבנן בתר רוב ברובא דלא תלי במעשה אבל רובא דתלי במעשה לא, ע״כ. וכתבו הרמב״ן והרא״ש (סי׳ ח) ז״ל דקיימא לן בהא כר׳ ישמעאל דלא אשכחן לרבנן דפליגי עליה בהא, עיין שם:

על המקשן שרצה לומר דכל מאי דאזלי רבנן בתר רוב הוא דוקא ברובא דאיתא קמן, דאם כן בעל כרחן מחלוקת ר״מ עלייהו היא ברובא דאיתא קמן, ואיך אפשר שיחלוק ר״מ ויסבור דלא אזלינן בתר רובא ברובא דאיתא קמן והא אחרי רבים להטות כתיב. וביאור המחבר אינו מובן, דמה שייך להקשות דאולי עדיין ר׳ ישמעאל יסבור כר״מ ברובא דליתא קמן, הא התוס׳ קיימי השתא אמאי דבעינן למימר דברובא דליתא קמן לא פליגי רבנן עליה דר׳ מאיר כלל. 3. וכן תירץ ביד דוד.

תוס׳ ד״ה מחוורתא דר׳ ישמעאל כר׳ מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא, ומטעם סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע רובא, אין לחושבו ודאי בכור דלא הוי אלא פלגא ופלגא כדאמרינן בריש פרק בתרא דיבמות ושם הארכתי, עכ״ל. כונתם פשוטה דהרגישו אמאי מכאן ואילך הוי ספק משום דחייש למיעוטא, אימא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע רובא דמתעברות ויולדות בתוך שנתן ויהיה ודאי לכהן דבכור הוי. לזה תירצו דלא מצית אמרת כך דאפילו תימא סמוך מיעוטא לחזקה לא הוי אלא פלגא ופלגא ובספקא קיימא, ולכן שפיר סבירא ליה ר׳ ישמעאל מכאן ואילך ספק, וכדאמרינן בריש פרק בתרא דיבמות דף קי״ט ע״ב. ומה שהקשו תוס׳ מההיא דפרק כיסוי הדם דף פ״ו גבי תינוק שנמצא בצד העיסה דמטהרין לעיסה מטעמא דסמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע רובה ולא אמרינן דהוי פלגא ופלגא, מה שתירצו הכא תירצו שם משם רבינו חיים, עיין שם.

ברם זכורני מה שראיתי בספר אסיפת זקנים מרבינו בצלאל בכתובות דף (מ״ד) [ט׳] ריש ע״א (ד״ה והקשו) משם תוס׳ בגיליון (*וידוע דתוס׳ בגיליון הוא מהר״א מטוך ז״ל כמו שכתב הרב פתח עינים בגיטין דף קכ״ו ע״ב) דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אלא כשהחזקה הוא מענין אחר והמעוט ענין אחר, אבל כשהחזקה והמיעוט הם מענין אחד רובא עדיף מתרוייהו, עיין שם, ולפי זה בנידון שלנו דמיעוטא וחזקה הוא ענין אחד, מיעוטא דאינן מתעברות בתוך שנתן, וחזקה דלא ילדה, לא אמרינן איתרע רובא כפי דבריהם דהתם בגיליון, ודוק:

ד״ה רבינא אמר אפילו תימא רבנן, תימא דלא משני הכי בריש פרק ב׳ דיבמות (דף קי״ט ע״ב) **וכו׳. ויש לומר דתשמיש האדם לא חשיב תלי במעשה כמו תשמיש דבהמה דפעמים וכו׳.** פירוש מה שאין כן האדם מימלא נזקק לאשתו ולא הוי תלי במעשה דאינו צריך אדם אחר להזקיקו, וק״ל:

גמ׳ אי דחזינן דטינוף דכולי עלמא לא פליגי דטינוף פוטר, והכא בחוששין לטינוף קא מיפלגי וכו׳, והאמר רבא מחוורתא ר׳ ישמעאל כר׳ מאיר סבירא ליה דחייש למיעוט וכו׳. האי פירכא אינו אלא לרבא דאמר כך בריש העמוד, אמנם לרבינא דאוקים באופן אחר דברי ר׳ ישמעאל ליכא שום פירכא, ומצינן לומר שפיר דר׳ ישמעאל לא חייש למיעוט ודלא כר׳ מאיר, וק״ל, ומכל שכן כפי מה שכתבו הפוסקים הרמב״ן והרא״ש דקיימא לן הכי, כמו שכתבתי לעיל בדברי (רבא) [רבינא].

שם והכא במטנפת וחוזרת ויולדת בתוך שנתה קמיפלגי דר׳ ישמעאל סבר מטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאיליד ודאי לא טניף, ור׳ יהושע סבר מטנפת חוזרת ויולדת בתוך שנתה, ע״כ. אין להקשות וכי מחלוקת במציאות נשאל לרועה חכם אי משכחת הכי או לא, דיש לומר דר׳ ישמעאל הוה ידעי טפי מכל רועים חכמים דהיכא דמטנפת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה ולא סמכינן לדברי הרועים, ורבותינו ז״ל היו יודעים טפי, וסוד ה׳ ליריאיו:

שם ואיבעית אימא דכולי עלמא אית ליה לדזעירי וכו׳. בכל הני איבעית אימא דקאמר הש״ס כבר עמד הרב הגדול בעל למנצח לדוד וטעים בהו טעמא, עיין שם:

רש״י ד״ה במאי קמפלגי ר׳ ישמעאל וגמריה דר׳ יהושע דקתני אבל אמרו, כאן הוא סוף דיבור, ואחר כך מתחיל בטינוף פוטר פליגי[4]:

ד״ה לחומרא וכו׳, פשוט ודאי מכאן ואילך וכו׳. כצ״ל במחיקת תיבת דהא:

ד״ה לגמריה, היכא דלא ידעינן שטינפה בת ששה אדר׳ ישמעאל פליג, (*כצ״ל) **וכו׳, והיכא דחזינן דלא טניף בתוך ששה וטינפה בסוף ששה וכו׳,** (*כצ״ל) [5]**לסבריה אף על גב דחזינן דלא טניף עד סוף ששה נמי ספיקא הוא דלית ליה לזעירי, עכ״ל.** איכא למידק כיון דלית ליה לזעירי וטניף בסוף ששה יהיה פשוט ודאי ולא בכור, כבר הרגיש מזה הרב חק נתן ותירץ דהא דקאמר לית ליה דזעירי היינו שאינו פשוט שאינו מקבלת אלא דספיקא הוא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה ור׳ יהושע סבר חוששין לטינוף, ואם תאמר הא קא מסקינן לקמן דר׳ יהושע לא חייש למיעוטא כדדייק ממתניתין דיצתה מלאה ר׳ יהושע אומר אינה חוששת וכו׳, ועוד וכו׳ הוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא וכו׳. ויש לומר דמכל מקום לא הוי ודאי בכור שניתן לכהן דאיכא חזקת ממונא דעדיפא ואפילו לרב וכו׳. אי נמי יש לחלק בין ממון שאין לו תובעין לממון שיש לו תובעין. ומיהו הא קצת תימא דלענין ללקות בגיזה ועבודה וכן לענין ליקרב למזבח חשיב ודאי בכור, ולענין נתינתו לכהן יחשב ספק. ונראה לתרץ דלהכי חיישינן למיעוט

4. וכן הוא לפנינו, במהדורת אמשטרדם ׳במאי דמפלגי ר׳ ישמעאל וגמריה דר׳ יהושע דקתני אבל אמרו בטינוף פוטר פליגי, ומצוין כאן סוף הדיבור, וכן היה כנראה בדפוס שהיה לפני המחבר. 5. לפנינו הוא דיבור בפני עצמו.

דמטנפות וכו׳, עד סוף הדיבור. אמרתי לבאר דבריהם הקדושים למען ירוץ הקורא, בתחילה הקשו למאי דאמרינן הכא ור׳ יהושע סבר חוששין לטינוף דהוי מיעוט, והלא לקמן מסקינן בעמוד ב׳ דר׳ יהושע לא חייש למיעוט ומאי שנא הכא דחייש, ועוד דאפילו לר׳ מאיר במיעוט כזה דאיכא רובא דאין מטנפות וחזקה שלא ילדה, המיעוט דמטנפות הוי מיעוטא דמיעוטא, וידוע דר׳ מאיר דחייש למיעוטא למיעוטא דמיעוטא לא חייש, ואם כן ר׳ יהושע נמי יסבור הכי דלא עדיפא ליה מסברת ר׳ מאיר, ואם כן בדין הוא שיהיה לכהן כסברת ר׳ ישמעאל.

ותירצו דמכל מקום סבירא ליה ר׳ יהושע דלא הוי ודאי לכהן, משום דאיכא חזקה כנגדו דאוקי ממונא בחזקת מריה דהיינו הבעלים, והכהן המוציא ממנו מוכרח להביא ראיה דלא טינף דהמוציא מחבירו עליו ראיה, ולכן חייש דילמא טינף דהחזקה מסייעו, ואפילו לסברת רב דסבירא ליה דבממונא אזלינן בתר הרוב כדאמרינן בב״ק דף מ״ו ע״ב גבי המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני, ולא אזיל בתר חזקה דאוקי ממונא בחזקת מריה כי אם שמואל, ואם כן הכא נמי לא נימא כך וניזיל בתר הרוב הכא דאין מטנפות ויהיה לכהן, שאני הא מהא דהתם יש תובעין והוי ממון דיש לו תובעין דקא תבע ליה דלרדיא זבני, ושפיר סבירא ליה רב דבתר רובא אזלינן, מה שאין כן הכא דאין לו תובעין בהאי ולד אפילו אי הוי בכור משום דלמזבח יקרב, לא אזלינן בתר רובא אלא אוקי ממונא בחזקת בעלים כיון שאין לו תובעין.

אמנם לפי זה נתת דבריך לשיעורים דהולד תם דדינא יתיב ליקרב על גבי מזבח, נימא דיהיה לבעלים משום דהוי ממון שאין לו תובעים, אבל אם יהיה הולד בעל מום דצריך ליתנו לכהן יהיה חייב ליתן מפני דהוה ליה ממון שיש לו תובעים, וזה קשה בגוף אחד לומר כך תרתי מילי דסתרי, ואם כן הדרינן לקושייתם דאליבא דרב דסבירא ליה בממונא אזלינן בתר הרוב הכא נמי הוה ליה לילך בתר הרוב הבהמות דאינן מטנפות, ואמאי אמרינן לר׳ יהושע דחייש למיעוטא דאינן מטנפות. ולכן תירצו תירוץ אחר לקושייתם קמייתא איך אמרינן הכא דר׳ יהושע חייש למיעוטא, הפך ממאי דמסקינן לדידיה לקמן, דהכא היינו טעמא משום דסמכינן האי מיעוטא דמטנפות, לרובא אחריתי דרוב בהמות מתעברות כשמגיעות לזמן שראויות להתעבר בו ואמרינן דנתעברה בזמנה וטינפה והפילה, מה שאין כן לקמן גבי יצאתה מליאה שפיר לא חייש ר׳ יהושע למיעוטא, משום דליכא ליסמך מיעוטא לרובא אחריתי והוי מיעוטא לחודיה ולא חייש לה, זו היא כונתם פשוטה, ומהאי טעמא אפילו לגבי כהן סבירא ליה ר׳ יהושע דלא יתנו לו והמוציא מהבעלים חייב להביא ראיה.

וחזי הוית בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות כה (פ)) דאכתי קשה לר׳ יהושע, דכיון דר׳ יהושע לא חייש למיעוטא אם כן נפלוג ארישא דמתניתין דקאמר ר׳ ישמעאל מכאן ואילך ספק, ופרכינן בגמ׳ דנימא דרוב בהמות מתעברות ויולדות והא ודאי מילד אוליד, וקאמר רבא אלא מחוורתא דר׳ ישמעאל כר׳ מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא וחשבינן ליה ספק בכור, ומתוך דברי ר׳ יהושע נראה מבורר דלא פליג אר׳ ישמעאל אלא על הא דקאמר דעז בת שנתה ודאי לכהן דלר׳ יהושע בת שנתה נמי הוי ספק, אבל להך דינא דמכאן ואילך הוי ספק לא פליג ר׳ יהושע, ואמאי הא שמעינן לר׳ יהושע דלא חייש למיעוטא, ובשלמא לרבינא דמשני דר׳ ישמעאל אפילו לרבנן אתי מטעם דשאני רובא דתלי במעשה ניחא, אבל לרבא דלא סבירא ליה חילוק זה ומוקי לר׳ ישמעאל כר׳ מאיר מאי איכא למימר[6], וכן מצא בתוס׳ חיצוניות דהקשו כך, ומה שתירץ רבינו יונה מטוליטולה דחאו והניחו בצ״ע, עיין שם[7].

גם על מה שכתבו תוס׳ בסוף דבריהם דהא דחייש ר׳ יהושע למיעוטא מטנפות, [הוא] מטעמא דרוב בהמות מתעברות ויולדות כשמגיעות לזמן שראויות להתעבר בו, הקשה (אות כה (ג)) דהתינח לרבא דסבירא ליה דרוב זה דרוב בהמות מתעברות ויולדות רוב גמור הוא, אבל לרבינא דסבירא ליה דרובא דתלי במעשה לא אזלינן בתר רובא דלא חשיב רוב גמור, אם כן אמאי חייש ר׳ יהושע למיעוט מטנפות מאחר דרוב זה דמסייע למיעוט מטנפות לאו רוב גמור הוא כיון דתלי במעשה.

ויותר קשה להרא״ש בפסקיו (סי׳ פ) דבתחילת

6. ביד דוד בסוגיין תירץ עפ״י מש״כ התוס׳ לקמן ע״ב ד״ה חלב, דאיכא חזקה דהעמד בהמה בחזקת שלא ילדה, ולפי״ז שפיר סובר ר׳ יהושע דלאחר שנה הוי ספק, ואף על גב דאיכא רוב דיולדות תוך שנה, מ״מ סמוך מיעוט שלא יולדות לחזקה שבהמה בחזקת שלא ילדה והוי ספק. ועוד תירץ שם דרבא ס״ל דר׳ יהושע פליג נמי בלאחר שנה, אלא דלא אמר לר׳ ישמעאל טעית כיון שאין בדבריו טעות אלא דר׳ ישמעאל אזיל בשיטת ר״מ אך לא הוי טעות. 7. עיין ביד דוד מה שתירץ בזה.

הסוגיא הביא הא דרבינא להלכה דלכולי עלמא רוב דתלי במעשה לא אזלינן בתר רובא, ואחר כך כתב (שם) והלכתא כר׳ יהושע דסבירא ליה דתוך שנתה נמי ספק דחיישינן לטינוף ומטנפת וחוזרת ויולדת בתוך שנתה, ואף על גב דקיימא לן בעלמא כרבנן דאזלינן בתר רובא וכו׳, ויש לומר כמו שפירש רבינו יונה דאיכא רובא דמסייע למיעוטא דמטנפות, דרוב בהמות מתעברות כשמגיעות לזמן שראויות להתעבר, וזו ודאי נתעברה בזמנה ולכך חוששין לטינוף, עכ״ל הרא״ש, וקשה דכיון דרוב זה תלוי במעשה ולא חשיב רוב, הוי מסייע שאין בו ממש למיעוטא ואמאי חיישינן למיעוט מטנפות כך. וצריך לומר בדוחק דהתוס׳ והרא״ש סבירא ליה דאף דרוב דתלי במעשה לא אזלינן בתר (מיעוטא) [רובא] דידיה, מכל מקום אהני מיהא לסייע למיעוט דבהצטרפות שניהם חיישינן למיעוט[8], עכ״ל עיין שם.

ובתר הכי (אות כה (ג)) הביא דלדעת הרמב״ן ולדעת הרא״ש נמי מצינן למימר בגוף אחד תרתי דסתרי אהדדי כמו בבכור זה שלפנינו, דלאכשורי למזבח ולמילקא עליה בגיזה ועבודה ולמנהג בגופיה כל דיני בכור ודאי דיינינן ליה, אבל לאפוקי כהן מינייהו דבעלים לא מפיק דקיימא לן אין הולכין בממון אחר הרוב ודלא כהתוס׳, עיין שם שהרחיב בפילפול כדרכו הטוב:

ד״ה לקולא לא חייש, ואפילו לכהן ינתן כיון דקרב למזבח, עכ״ל. כלומר לא חייש ר׳ יהושע למיעוט דטינוף כדי לפוטרו ליתן לכהן, אפילו דאיכא חזקה בהדיה דאוקי ממונא בחזקת מריה אלא ינתן לכהן, ומאי טעמא משום דקרב למזבח אם הוא בכור תם דלגבי מזבח אינו מועיל חזקה זו כיון דאיכא רובה וחזקת בהמה שלא ילדה וכמו שכתבו תוס׳ לעיל (ד״ה ור׳ יהושע):

ד״ה ואיבעית אימא בין לקולא בין לחומרא חייש, מעיקרא נמי דהוה בעי למימר לקולא לא חייש, משמע דהיינו לר׳ ישמעאל אבל לר׳ מאיר בכל מקום חייש. ומכל מקום אין לדקדק מכאן דהא דר׳ מאיר חייש למיעוטא היינו מדאורייתא וכו׳, עד סוף הדיבור. אמרתי לבאר גם דיבור זה כל הצורך ולהפשיט כל העקמומיות למען ירוץ הקורא, הנה הציעו תוס׳ דמעיקרא נמי כדמשני הש״ס כי חייש לחומרא ולא לקולא ודאי דדוקא לר׳ ישמעאל תרץ הכי, ולא נחית הש״ס לגלות סברת ר׳ מאיר, דלעולם ר׳ מאיר סבירא ליה בין לקולא בין לחומרא חייש למיעוטא כדמוכח מכמה דוכתי בש״ס, ולא צריכינן ליתן לטעם משום דקאמר הש״ס בלשון יחיד ולא בלשון רבים כאשר כתב הרב חק נתן, דמימלא נשמע מכח שאר עניינים דחזינן דר׳ מאיר חייש למיעוטא אפילו להקל, והכא קאמר הש״ס מעיקרא דר׳ ישמעאל לחומרא לחודיה סבירא ליה כר׳ מאיר דחיישינן למיעוטא ולא להקל, וק״ל.

שוב כתבו והא דאמרינן דר׳ מאיר חייש למיעוטא בכל מקום בין לחומרא בין לקולא, לא תאמר דמוכח מכאן דסבירא ליה דמדאורייתא חיישינן למיעוטא, מדחזינן הכא דחיישינן למיעוטא דטינוף כדי שלא ליתנו לכהן והוי להקל, דליתא דלעולם אימא לך דמדאורייתא סבירא ליה ר׳ מאיר דלא חיישינן למיעוט אלא לעולם בתר הרוב אזלינן, ושאני הכא דאיכא חזקה דאוקי ממונא בחזקת מריה בהצטרפות המיעוט דטינוף והמוציא מחבירו עליו ראיה. אי נמי סמוך מיעוטא דטינוף לרוב דמתעברות כשמגיעות לזמן הראויות להתעבר, ואיתרע רובא דרוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן, ומשום הכי אין נותנין לכהן ואם כן מהכא ליכא שום הוכחה.

שוב כתבו ראיה לזה דר׳ מאיר לא סבירא ליה דמדאורייתא אזלינן בתר מיעוטא אלא מדרבנן, מדחזינן בע״ז פרק אין מעמידין דף ל״ד ע״ב גבי גבינת בית אונייקי דר׳ מאיר חייש למיעוטא וגזר רובא דבית אונייקי אטו מיעוטא ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום, ואי איתא דאזלינן מדאורייתא בתר מיעוטא ומשום הכי הוי אסור כל גבינות דבית אונייקי, הוה ליה לאסור גם כן גבינות של שאר מקומות אטו אותו מקום מדרבנן במדרגה, אלא ודאי צריך לומר דמדרבנן היא הא דאזלינן בתר מיעוטא לר׳ מאיר, ובבית אונייקי גזרו רבנן רובא אטו מיעוטא של אותו מקום, ולכן בשאר מקומות שרי דהוי מיעוטא דמיעוטא וכמו שכתבו תוס׳ בריש פרק כל הצלמים, ואזלא לה מה שהקשה הרב חק נתן, עיין שם.

שוב הביאו ראיה אחרת מההיא דחולין דף י״ב דמוכיח הש״ס דאזלינן בתר רובא מדאמר רחמנא

8. וכן הקשה ותירץ גם במעדני יום טוב סי׳ ז, ובשו״ת ר׳ יוסף מסלוצק סי׳ לז כתב לבאר דברי התוס׳ והרא״ש עפ״י המבואר במהרי״ט אלגזי לקמן אות כט דרוב התלוי במעשה אינו רוב רק מדרבנן אבל מדאורייתא הוי רובא, ואם כן אע״פ דרבנן החמירו ברוב כזה, היינו שלא להוציא על ידו את הולד לחולין, אבל מ״מ מהני להצטרף למיעוט דמטנפות להוציא מבכור ודאי ולעשותו בכור ספק, וכן כתב גם בחבל יעקב ח״ג בהערותיו על המהרי״ט אלגזי כאן.

שחוט ואכול ולא חיישינן שמא במקום נקב שחט, ופריך התם ודילמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר, דאי לא תימא הכי לר׳ מאיר דחייש למיעוטא הכי נמי דלא אכיל בשרא, וכי תימא אין הכי נמי פסח וקדשים מאי איכא למימר אלא היכא דאפשר וכו׳, ודייקי תוס׳ אמאי לא קאמר נמי התם בשר תאוה מאי איכא למימר, ומדחזינן דלא פריך לר׳ מאיר מבשר תאוה נמי, שמע מינה דאיהו סבירא ליה דמאי דאמרינן אזלינן בתר מיעוטא מדרבנן היא ולא מדאורייתא, דמדאורייתא לא אזלינן בתר מיעוטא ולכן בשר תאוה הוה שרי, אבל מדרבנן אין הכי נמי דהוה אסור בשר תאוה משום דילמא במקום נקב שחט, מה שאין כן מבשר פסח וקדשים דלא מצו רבנן לאסור אכילתן פריך ליה שפיר, והוכרח לשנות ולחלק מהיכא דאפשר להיכא דלא אפשר, דהיכא דלא אפשר כגון אכילת פסח וקדשים דהיה חיוב לאכול לא אסרו רבנן משום מיעוטא, אבל היכא דאפשר שלא לאכול כגון בשר תאוה אסרו רבנן לאכול משום מיעוטא דילמא במקום נקב שחט.

והא דחילקו רבנן בין אפשר ללא אפשר למדו דבר זה מן התורה, דחזינן דגם התורה חילק כך דבאי אפשר לידע ולברר אי שחט במקום נקב או לא שריא ליה כמו בשר תאוה ולא חייש, מה שאין כן שאר טרפיות דמצינן לבדוק ולברר לא שריא בלא בדיקה, ומדחזו רבנן כך אינהו נמי חילקו בין אפשר לשלא אפשר כדי ליזיל בתר המיעוט, ואילו לא היו רואים האי חילוקא מן התורה כיון דלפי סברא החיצונה באיסורי דאורייתא לית לן למימר דהתורה מחלק בין אפשר לשאי אפשר, אינהו נמי לא היו מחלקים כך דכל מה שתיקנו כעין אורייתא תיקנו, אבל מדחזו דהתורה חילקא כך אינהו נמי חילקו כך.

שוב כתבו ומיהו היכא דחזקה מסייעת למיעוט נראה דחייש למיעוט מדאורייתא וכו׳, כונתם היא כך הא דאמרו עד השתא והוכיחו דהתורה לא חייש למיעוטא ולא אזיל אבתרה היינו דוקא כשהמיעוט לחודיה היא, אבל אם עם המיעוט מצטרף החזקה ומסייעא ליה סבירא ליה ר׳ מאיר שפיר דהתורה עצמה חייש למיעוט, וכדחזינן שם בחולין דף פ״ו סוף ע״א גבי תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו דר׳ מאיר מטהר מפני דמיעוט תינוקות אינם מטפחים ועיסה בחזקת טהרה עומדת סמוך חזקה למיעוטא ואיתרע רובא, וכן שחיטת אותו ואת בנו אחר שחיטת חרש שוטה וקטן דר׳ מאיר מתיר לשחוט אחריהן אפילו אי הוו רוב מעשיהם מתוקנין ומיעוט מעשיהן אינן מתוקנים, נצטרף עם המיעוט חזקה דבהמה בחזקת איסור אבר מן החי עומדת עד שנודע לך במה נשחטה הוי נבלה, ואיתרע רובא דתיקון מעשיהם ומותר לישחוט אחריהם, ותרתי [הני גווני] מדאורייתא איסורי נינהו.

אלא דלזה קשה כמו שהקשו בסוף דבריהם, כיון דהוכיחו מכל הני דר׳ מאיר סבירא ליה היכא דאיכא חזקה עם מיעוטא מן התורה אזלינן בתר מיעוטא ואיתרע רובא, אמאי בפרק הזהב דף נ״ה ע״ב גבי חמשה חומשים דקתני וחדא מינייהו תרומת מעשר של דמאי, קאמר הש״ס דר׳ מאיר היא דאמר עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה, תיפוק ליה דהוי מדאורייתא ממש והוי חשוב טבל אף על גב דדמאי הוא והוי ספק, משום דסמוך מיעוטא דאין מעשרין לחזקת טבל וניזיל מדאורייתא בתר מיעוט דאין מעשרין, ולאו משום דעשו חיזוק היא דלאו מדרבנן הוא אלא מדאורייתא.

ותירצו דלא חשיב חזקה כל כך דדילמא כר׳ אושעיא עבדה דהכניס במוץ, דאז פטור ממעשר ואיתרע החזקה, ועוד דלגבי תרומת מעשר של דמאי אין להחזיק מדאורייתא שאר אינשי ברשע דאין מעשרין בשביל המיעוט, ולכן שפיר סבירא ליה התם ר׳ מאיר דאינו אלא מדרבנן ומשום דעשו חיזוק לדבריהם, מה שאין כן במציאות אחר דנוכל לסמוך מיעוטא לחזקה אלימתא, אין הכי נמי דסבירא ליה דמדאורייתא אזלינן בתר מיעוטא ולאו מדרבנן היא. ובזה ניחא מה שדקדק מהרש״א על סוף דבריהם של תוס׳ הללו דכתבו, ולמה אינו טבל דאורייתא, דהוה להו לומר ספק טבל דאורייתא, דכונתם היא כאמור דאף על גב דהוי ספק נימא דחשוב כטבל גמור מפני דאיתרע רובא מכח המיעוט והחזקה, ודוק:

ע״ב

רש״י ד״ה מאי איכא בין ר׳ עקיבא לר׳ יהושע, דבבציר מהכי מי ילדה, עכ״ל. כונתו היא היכא דחזינן דלא טניף עד סוף ששה וילדה בתוך שנתה, דלר׳ יהושע לגמריה הוי בכור מעליא ולסבריה לא והוי ספק, במה פליג עליה ר׳ עקיבא באומרו אני לא באתי לידי מדה זו אלא כל שידוע שביכרה וכו׳, וכי בבציר מהכי מי ילדה היינו ר׳ יהושע או לגמריה דחשיב ליה בכור מעליא דהא בציר מהכי ידעינן ודאי דלא ילדה כיון דחזינן דלא טניף עד סוף ששה ואית ליה לזעירי,

או לסבריה דספיקא הוי משום דטניף ולית ליה לזעירי, ומשני חלב פוטר איכא בינייהו:

ד"ה חלב פוטר, אם חולבת אפילו בתוך שנתה, או שנולדה בבית ישראל לא ראינוה יולדת עד לאחר שנתה והרי היא חולבת, עכ"ל. כבר מהרש"א ז"ל פירש דבריו כך, אם חולבת בהמה זו שקנה מן הגוי אפילו דילדה השתא והיא בתוך שנתה, לא אמרינן דבכור היא משום דרוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתה, דכיון דחולבת סבירא ליה ר' עקיבא דכבר ילדה פעם אחרת וחלב פוטר, אבל אם קנה מן הגוי אחר שנתה בלא חלב פוטר מטעם דרוב בהמות מתעברות בתוך שנתן למאן דלא חייש למיעוט כר' מאיר, או שנולדה בבית ישראל ולא ראינו שילדה עד לאחר שנתה, דלית לן למיזל בתר רוב בהמות כיון דלא ראינוהו יולדת, אפילו הכי אשמועינן דחלב פוטר:

תוס' ד"ה חלב פוטר איכא בינייהו, פסק ר"ת דחלב אינו פוטר, דלקמן בפירקין מסקינן כרבן שמעון בן גמליאל דאמר וכו', ואפילו לא קיימא לן כר' מאיר. כצ"ל[9]:

בא"ד ואף על גב דבפרק קמא דחולין משמע דאין הלכה כר' מאיר אפילו להחמיר, דקאמר לר' מאיר דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא, משמע דאין הלכה כן דלא קאמר היכי אכלינן בישרא, מכל מקום וכו'. פירוש מדחזינן דקשיא ליה דוקא לר' מאיר ולא קאמר היאך אנן אכלינן בישרא, שמע מינה דלדידן שפיר אכלינן משום דאזלינן בתר רובא, ולית לן הלכתא כר' מאיר דאזיל בתר מיעוטא, אבל לר' מאיר עצמו קשה, וק"ל.

ומהרש"א ז"ל הקשה סוף סוף אמאי אכלינן בישרא כיון דאמרנו היכא דאיכא מיעוטא וחזקה אזלינן בתר מיעוטא, הכא נמי איכא תרתי, מיעוטא דילמא במקום נקב שחיט וחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת, ותירץ דאותה חזקה לא הוי מסייעא למיעוט משום דהמיעוט הוא דילמא במקום נקב קא שחיט ושחיטה ראויה היא ומפקא מידי נבילה אלא דטרפה קא שחיט, והחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה לא הויא שחיטה כלל, ולכך לא מסייעא למיעוט, וכן תירץ הרב חק נתן.

אמנם הרב צאן קדשים תריץ בפשיטות יותר, דבשלמא הכא מסייע החזקה למיעוטא דחזקה שלא ילדה ומיעוטא נמי חולבת אף על פי שאינה יולדת, אבל התם החזקת איסור בחייה משום אבר מן החי מכל מקום אינו מסייע למיעוטא לומר שבמקום נקב קא שחיט, והא דהקשו לקמן הא דלא אמרינן סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דבהמה וכו', אף על גב דהתם נמי אין החזקה מסייע למיעוטא דאין מומחין, מכל מקום מסייע לענין זה דשחיטה שאינן מומחין לאו שחיטה היא כלל, והוי כאילו היא בחייה ובחזקת איסור, עכ"ל:

בא"ד וגוסס נמי לא אזלינן בתר רובא להעיד עליו להשיא את אשתו, עכ"ל. פירוש אלא אזלינן לחומרא דמיעוט גוססים חיים משום דאיכא חזקה דאשת איש דמסייעא למיעוט דחיים ואינם מתים[10]:

בא"ד וגם באתרא דרובא מסבלי והדר מקדשי וכו'. דבריהם הללו קאי למה שכתבו קודם זה, ומה שהחמירו לכתחילה דלא תינשא משום חומרא דאשת איש, אמרו השתא דהכא נמי חיישינן למיעוטא, אף על גב דאיכא רובא וחזקה להתיר משום חומרא דאשת איש, וק"ל[11]:

בא"ד ויש לתמוה אהא דפריך הכא לר' יהושע וכו', עד ועוד קשיא דבסוף אין מעמידין משמע דר' יוחנן וכו'. כונתם להקשות מאי פריך המקשן מההיא דיבמות דהיתה לה חמותה וכו' מסיפא דמתניתין, שאני הא מהא הכא איכא חזקה שלא ילדה בהדי מיעוט, וכן קשה להתרצן דמהפך מדברי ר' יהושע דהתם דלא פליג ארישא ואמרנו דכיון דאיכא חזקה בהדה מודה דאזלינן בתר מיעוטא, והכא חזינן איפכא דלא סבירא ליה הכי אלא סבירא ליה חלב פוטר ולא חייש למיעוט דחולבות אף על פי שאינן יולדות אף על גב דאיכא חזקה בהדה שלא ילדה.

ובשלמא אי הוה מצינן למימר דהאי חזקה שלא ילדה לא חשיב חזקה כלל, מפני דאיכא חזקה אחריתי דאיתרע לה דהיינו העמד ולד בחזקת שאינו קדוש ממעי אמו קודם שיכנס ברחם והוי חולין[12], דקדושת

9. וכן הוא לפנינו, במהדורת אמשטרדם 'ואפילו לא קיימא כרבי מאיר' וחסרה תיבת 'לן', וכן היה כנראה בדפוס שהיה לפני המחבר. 10. וכן גרס השיטה מקובצת אות י בגוף דברי התוס' אחר התיבות 'להשיא את אשתו' 'משום דסמכינן מיעוט דחיים לחזקת אשת איש'. וכן הגירסא ברא"ש סי' ב, וכן פירש המהרש"א. אך במעדני יום טוב אות ט פירש דזה קאי אמאי דכתבו בסמוך שהחמירו לכתחילה משום חומרא דאשת איש, ולפירושו ניחא יותר המשך דברי התוס' שכתבו 'וגם באתרא דרובא מסבלי וכו', שגוסס ורובא מסבלי הכל הוא ענין אחד, אמנם המחבר להלן (בדיבור הבא) כתב דדברי התוס' קאי אדבריהם לעיל מינה ולא על גוסס, וכן פירש הצאן קדשים, וזה דחוק קצת שהפסיקו בגוסס שאינו מענין הדברים. 11. וכן פירש הצאן קדשים, ובמהרש"א ציידד דכונת התוס' דעל כרחך אין לדמות כל המיעוטין זה לזה דיש מיעוט דשכיח דחיישינן ליה להחמיר אפילו לגבי רובא וחזקה, עיין שם. 12. מה שכתב 'קודם שיכנס ברחם' כונתו קודם שיפטור את הרחם, ולא הכונה קודם שיכנס לרחם, דהא קודם שיכנס אין כאן ולד כלל.

בכור לא הוי קודם שיכנס ברחם והמוציא מחבירו עליו ראיה אז הוה ניחא בין להמקשן בין להתרצן, דהמקשן פריך שפיר מהכא לסיפא דמתניתין דהתם דליכא חזקה לא הכא ולא התם בהדי מיעוטא, וכן התרצן כשתירץ איפוך ניחא דהוי דומיא הא דר׳ יהושע דסבירא ליה חלב פוטר כמו סיפא דהתם דבתרתי ליכא חזקה בהדי מיעוט, מה שאין כן רישא דמתניתין דהתם דאיכא חזקה בהדי מיעוט מודה, אכן אי אמרינן כן דלא חשבינן האי דלא ילדה חזקה הוה קשה לרבן שמעון בן גמליאל דסבר חלב אינו פוטר אלמא חייש למיעוט, ובפרק כל הצלמים משמע דלא חייש למיעוט, וכדי לתרוצי מרבן שמעון בן גמליאל לרבן שמעון בן גמליאל צריך לחלק בין הנושאים ולומר דשאני הכא דחייש למיעוטא משום חזקה דלא ילדה דאיכא בהדה, אם כן חזקה אלימתא הוי והדרא הקושיא במקומה בין להמקשן ובין להתרצן, זו היא כונתם.

ובדוחק נוכל לומר דפליגי בהא רבן שמעון בן גמליאל ור׳ יהושע, דלרבן שמעון בן גמליאל חזקה שלא ילדה חשיב ליה חזקה ומסייעא למיעוט, ולכן סבירא ליה דחלב אינו פוטר דאזלינן בתר מיעוט דחולבות ואינן יולדות, וההיא דפרק כל הצלמים ליכא חזקה בהדי מיעוט ולכן לא חייש לה, אבל ר׳ יהושע לית ליה האי חזקה דלא ילדה חזקה, מטעם דאיכא חזקה אחריתי כאמור העמד ולד בחזקת שאינו קדוש במיעי אמו והמוציא מחבירו עליו ראיה ולכן לא אזיל בתר מיעוטא, ושפיר קא מקשה המקשן מהכא לסיפא דהתם דבתרתי ליכא חזקה בהדי מיעוט, ושפיר גם כן קא מתרצא התרצן איפוך דהוי דומיא דסיפא דמתניתין דהתם דבתרתי ליכא חזקה בהדי מיעוט, ושאני רישא דמתניתין דהתם דמודה ר׳ יהושע משום דאיכא חזקה בהדי מיעוט כדאמרינן התם בש״ס והכל ניחא, ודוק:

בא״ד ועוד קשיא דבסוף פרק אין מעמידין משמע דר׳ יוחנן סבירא ליה כר׳ מאיר בגבינת בית אונייקי וכו׳. כבר הרב צאן קדשים הראה לן מהיכן משמע דר׳ יוחנן סבירא ליה כך, והוא מדחזינן בע״ז דף ל״ט ע״ב גבי מאי דתנן הרי אלו אסורים למעוטי מאי, וקאמר לר׳ יוחנן למעוטי מורייס וגבינות בית אונייקי דאסורים אפילו בהנאה וסתמא כר׳ מאיר, משמע דר׳ יוחנן כר׳ מאיר סבירא ליה דחייש למיעוטא. (*ומה שפירש מהרש״א ז״ל דברי תוס׳ הללו באופן אחר והקשה עליה, לפי פירוש זה ליכא שום קושיא, עיין שם)[13]. ותירצו דאיכא סתמא אחריתי, ואם תיקשי מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא, לכן תירצו עוד דהוי סתם ואחר כך מחלוקת דאין הלכה כסתם.

שוב כתבו דלקמן משמע דר׳ יוחנן אית ליה הלכה כרבן שמעון בן גמליאל גבי ההוא דראה [חזיר] כרוך אחר רחל, ותירצו דאין להחזיק כל הכותים כרשעים. ועוד הקשו מפרק עשרה יוחסין גבי רוב תינוקות מטפחים וכו׳ עד ומיהו קשה דרבן שמעון בן גמליאל וכו׳, כונתם כך בתחילה הקשו מר׳ יוחנן דאכל משחיטת כותים דמשמע דלא חייש למיעוטא דנחשדים, ואילו לקמן בדף כ״ד ע״א חזינן דר׳ יוחנן סבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל באם רואים חזיר כרוך אחר רחל דפטורה מן הבכורה הולד הנולד אחר כך, ואמרינן דהחזיר היא ילדה משום דחזינן דהולך אחריה ומניקתו, ואילו לא ילדה לא מרחמה ליה להניקו אלא דאינו קדוש משום דנדמה הוא כדאיתא לקמן, ודייקינן דוקא מהאי טעמא דלא מרחמה אלא אם כן ילדה אמרינן דדידה היא, הא אילו לא הוה האי טעמא אף על פי דחזינן דחולבת הוה אמינא מאי דילדה אחר כך הוי בכור משום דאיכא מיעוט דחולבות ואינם יולדות וחיישינן למיעוטא וחלב אינו פוטר, ואמאי הא ר׳ יוחנן חזינן דלא חייש למיעוט ולמאי איצטריך טעמא דלא מרחמה אלא אם כן ילדה, בלא זה הולד שתלד לאו בכור היא כיון דחולבת וחלב פוטר וכמו שכתבו תוס׳ בראש הדיבור.

ולזה תירצו אין הכי נמי דר׳ יוחנן חייש למיעוטא כדמוכח לקמן מהא דחזיר דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל, וטעמא דאכל משחיטת כותים ולא אזל בתר מיעוטא משום דלא הוה נראה לו להחזיק כל הכותים כרשעים מפני מיעוטם דרשעים.

אמנם קשה מההיא דפרק עשרה יוחסין דף פ׳ ע״א גבי רוב מטפחים דמשמע דסבירא ליה ר׳ יוחנן כרבנן דאזלינן בתר רובא, דקאמר התם תניא כותיה דר׳ יוחנן שני דברים אין בהם דעת לישאל ועשאום חכמים כמי שיש בו דעת לישאל תינוק ועוד אחרת וכו׳ ולא כר׳ מאיר, ומדלקמן בההיא דחזיר חזינן דחייש כר׳ מאיר למיעוטא כיון דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל כאמור. ותירצו לעולם כדאמרנו דר׳ יוחנן סבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל דחזיר הכרוך אחר רחל דפטורה מן הבכורה משום דלא מרחמה אלא אם כן ילדה, אבל לא מפני זה דייקינן דסבירא ליה דחלב אינו פוטר משום דחייש למיעוטא כאשר דקדקנו,

13. וכן משמע בשיטה מקובצת אות יד כפירוש זה.

דאינו כן אלא אעיקר מילתא פסק כותיה דרבן שמעון בן גמליאל דלא מרחמה אלא אם כן ילדה, ואפילו הכי סבירא ליה דחלב פוטר, ונפקא מינה היכא דראינוה לבהמה שהיה חולבת וידענו דלא ילדה, אם אחר כך ראינוה מניקה ולא ידענו אם ילדה אותו ולד או לא, אמרינן לא מרחמה אלא אם כן ילדה וזו היא ולדה, וכן כתב הרא״ש בפסקיו (סי׳ ג).

ולפי זה גם לרבן שמעון בן גמליאל מצינן למימר כן דסבירא ליה דחלב פוטר, אף על גב דיהיב טעמא דלא מרחמה אלא אם כן ילדה ולעולם דלא חייש למיעוטא, וליכא שום ראיה לפסק ר״ת דכתבו בראש הדיבור דחלב אינו פוטר משום דחיישינן למיעוטא, מדחזינן לרבן שמעון בן גמליאל דיהיב טעמא לפטור מן הבכורה משום דלא מרחמה אלא אם כן ילדה, דזו אינה ראיה כאשר אמרנו לר׳ יוחנן, ולעולם דגם רבן שמעון בן גמליאל לא חייש למיעוטא ומחלב לחוד מיפטרא, ולא צריכינן חזקה בהדי מיעוטא אלא אמרינן רוב בהמות אין חולבות אלא אם כן יולדות ואזלינן בתר רובא, ולא חיישינן למיעוטא דחולבות אף על פי שאינן יולדות, ודוק:

בא״ד ומיהו קשה דרבן שמעון בן גמליאל דאמר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ואם לא שהה ספיקא חוי וכו׳. הא דרבן שמעון בן גמליאל איתמר בשבת דף קל״ה ע״ב, ודייק הש״ס הא לא שהה ספיקא הוי, ומפרשינן התם דלרבן שמעון בן גמליאל אפילו נפל מן הגג או אכלו ארי הוי ספיקא משום דחייש למיעוט, וקשה דעד השתא אמרינן דלרבן שמעון בן גמליאל לא חייש למיעוטא וסבירא ליה דחלב פוטר, ושפכי אהדדי להיא דרבן שמעון בן גמליאל דריש פרק כל הצלמים דסבירא ליה דלא חיישינן למיעוטא, ומהא משמע איפכא וסותר מיניה וביה.

ובלא קושיא זו מרבן שמעון בן גמליאל לרבן שמעון בן גמליאל, קשה טפי הלכתא אהלכתא דבחולין דף י״א משמע דלא חיישינן למיעוטא מדפריך לר׳ מאיר דוקא היכי הוה אכיל בישרא ולא איתמר היכי אכלינן אנן בישרא, דמשמע בהדיא דלדידן דלית לן סברת ר׳ מאיר דחייש למיעוטא שפיר אכלינן, אבל לר׳ מאיר דחייש לה קשה כאשר פירשנו לעיל בתחילת הדיבור, ואילו בהיא דרבן שמעון בן גמליאל קיימא לן כותיה דכל שלא שהה הוי ספקא דילמא פיהק ומת, וחיישינן למיעוטא אפילו היכא דנפל מן הגל או אכלו ארי. ותירצו דלעולם מן הדין אית לן למיפסק כרבנן דאזלו בתר רובא ולא חיישינן למיעוטא, אמנם ביבמה החמירו מדרבנן לחוש למיעוטא הואיל ומת בתוך שלשים משום חומרא דיבמה אף על פי שנפל מן הגג או אכלי ארי, ואף על גב דבאבלות הקילו כדאיתא לקמן בפרק יש בכור דף מ״ט, החמירו ביבמה כדי שלא יאמרו העולם דפיהק ומת קודם שאכלו ארי או קודם שנפל מן הגג וזקוקה ליבם ויבא לידי לעז וקלקול שיאמרו דיצאתה לחוץ בלא חליצה ויבואו להקל בערוה, זו היא כונתם. ולפי תירוץ זה דתירצו מהלכתא להלכתא נתרץ נמי מרבן שמעון בן גמליאל לרבן שמעון בן גמליאל, מההיא דכל הצלמים דחזינן דלא חייש למיעוטא לההיא דאמר כל ששהא וכו׳ ודייקינן הא אם לא שהה ספיקא הוי, ודוק:

בא״ד שלא יבא לחקל בעדות. צ״ל בערוה[14]:

בא״ד ועוד שבכל מקום הלכה כדברי המקל באבל, עכ״ל. כלומר מלבד דבדין הוא דאין אבלות היכא דמת בתוך שלשים מטעם האמור, עוד איכא טעמא אחריתא דהלכה כמקל באבל ושפיר נימא דנפל הוי, מה שאין כן לגבי יבמה החמירו לחלוץ משום לעז כאמור, ועיין בתוס׳ שם ביבמות דף ל״ו ע״ב ד״ה הא לא שהא וכו׳:

בא״ד וכלא שהה ח׳ ימים בבהמה העמידו כרבן שמעון בן גמליאל דאי לא הא לא קיימא הא, עכ״ל. פירוש גזרינן בהמה אטו אדם, ועיין בתוס׳ בשבת דף קלה ע״ב וביבמות דף הנזכר:

דף כ״א ע״א

בא״ד ועוד דמשום דהיא גופה שאם נתיר לשוחטו לאוכלו כשהוא בריא יבא לשוחטו כשהוא חולה וכו׳. כצ״ל[15]:

בא״ד ואין לדקדק דרבן שמעון בן גמליאל לא חייש למיעוטא מהא דחיישי למיעוט ר׳ עקיבא ור׳ טרפון וכו׳ ורבן שמעון בן גמליאל וכו׳, דדילמא התם הוא דלא חייש משום דחשבינן כלא אפשר שאם כן לא נחרג אדם מעולם וכו׳. פירוש דבריהם לא מצית להוכיח דרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה דלא חיישינן למיעוטא מדחזינן במכות דף (ו׳) [ז׳] (ע״ב) דפליג לר׳ עקיבא ור׳ טרפון דחששו למיעוטא ואמרו הני רבנן דילמא במקום סייף נקב הוה, וקאמר איהו אף הן מרבין שופכי דמים בישראל דמשמע דסבירא ליה דלא חייש להא משום דמיעוטא הוי, דליתא דלעולם מצינן למימר דרבן שמעון בן גמליאל נמי (לא) חייש למיעוטא, והתם

14. וכן הגיה השיטה מקובצת אות כד. 15. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יג והצאן קדשים.

שאני משום דהוי כלא אפשר לברר זה ואם כן לא נהרג אדם מעולם:

בא"ד ועוד אין נראה לר"ת לפרש כלל טעמייהו משום דחיישינן למיעוטא וכו', עד סוף הדיבור. עיין בתוס' בחולין דף י"א ע"ב ד"ה ליחוש דילמא במקום סייף וכו', דשם הרחיבו את לשונם ומשם באר"ה.

העולה מדברי תוס' הללו ומן הסוגיא זו כך, דבין ר' יוחנן ובין רבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה דלא חיישינן למיעוטא ודלא כר' מאיר דחייש, וסברי דחלב פוטר וכר' יהושע בתר האיפוך וכדתני ברייתא בהדיא חלב פוטר דברי ר' יהושע, והלכה כר' יהושע לגבי ר' עקיבא דרביה הוא כמו שכתב מרן כסף משנה בפ"ד דהלכות בכורות הלכה ח' על פסק רבינו דפסק כך דחלב פוטר, משום דאזלינן בתר רוב בהמות ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן יולדות.

ולגבי פלוגתא דר' ישמעאל ור' יהושע ור' עקיבא בלוקח בהמה מן הגוי ואינו יודע אם ביכרה או לא וילדה אצלו, הרי הוא ספק בכור ויאכל במומו לבעלים, ואינו לכהן דהמוציא מחבירו עליו ראיה וכמו שפסק רבינו משה בדין הקודם הלכה ז', דחיישינן שמא טינף ברשות הגוי, ואפילו לקחה מן הגוי כשהיא קטנה וילדה אצלו בתוך שנתה הרי זה ספק בכור שמא טינף והפילה ברשות הגוי, דלא כר' ישמעאל אלא כר' עקיבא כמו שכתב מרן ז"ל שם בדין יו"ד, דמשכחת לה דטינף קודם ששה חדשים וחוזרת ויולדת בתוך שנתה, והוי גם כן כגרמיה דר' יהושע, אבל אם טינף בתוך ששה וכל שכן בסוף ששה וחזרה וילדה בתוך שנתה, הוי טינוף ממש והפילה ונפסדה צורתו ולא הוי ספיקא כדקאמר ר' יהושע לסבריה, אלא כר' עקיבא דמתניתין דהויא כגמריה דאין לו לכהן, דיולדת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה ומטנפת בתוך ששה כיולדת דמי דחד טעמא הוא משום דזעירי דאין טנוף פחות משלשים יום, וכמו שפסק כן הרמב"ן ז"ל וכן משמע מהרא"ש בפסקיו, עיין שם.

ודא תהא למזכרת דבהמה לא מתעברא עד מלאות שלשים יום שנולדה וכמו שכתב תוס' לקמן בדף כ"א ע"א ד"ה תנא קמא, עיין שם. והרב פתח עינים כתב דעמד בהאי ענין דחלב פוטר ובדברי תוס', ובירר דעת הרא"ש ליישב תמיהת הרב ים של שלמה ביבמות פרק י"ו סוף דין ב' על הטור:

עד כאן סוגיא דרוב ומיעוט

רש"י ד"ה גדייה, נקט משום דדרכה לילד ולדות הרבה בעיבור אחד, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך שייך דברי קדשו דלקמן בדף הסמוך ד"ה גדייה שלש בנות עד וילדו קודם אלול, ואחר כך דיבור שלפנינו אני ראיתי עד סופו, ואחר כך ד"ה למה לי למיתני הנדפס לקמן עד כולהו ג' בנות, ואחר כך ד"ה לימא קסבר מטנפת וכו' הנדפס שם סמוך עד במטנפת, ואחר כך ד"ה בתוך שנתה של ראש העמוד דלקמן עד הלכתא, ואחר כך ד"ה ומשני וכו' כנדפס בסוף העמוד דלקמן, ואחר כך ד"ה איכא בינייהו הא דזעירי של ראש העמוד עד אף על פי שטינפו לסוף ששה, ואחר כך צריך לומר לישנא אחרינא איכא בינייהו הא דזעירי וכגון שטינפו וכו' הנדפס בסוף העמוד עד של שנה נולדו, ואחר כך צריך לומר פירוש אחר אני ראיתי וכו' של אמצע העמוד עד ותלד בתוך שנתה, ואחר כך ד"ה במחוסר הזמן וכו' עד זמן דמתעשר, ואחר כך ד"ה והתניא בניחותא הנדפס ב' פעמים ואחד שפת יתר, וכן ראיתי בספר חק נתן דהדריך לן פירוש רש"י ז"ל מאור עינינו דהמדפיסים טע"ו במדב"ר להדפיס הדיבורים שלא כסדרן עיין שם, והשתא נבא לכתוב שורותים בדברי קדשו ובדברי תוס' זלה"ה ובראש אמיר דברי רש"י ז"ל של אמצע העמוד מדף הסמוך:

ד"ה כולן נכנסות לדיר וכו', ואין מצטרפין אותן שנולדו לאחר אלול עם אותן שנולדו קודם אלול כדמפרש וכו'. כצ"ל:

ד"ה בתוך שנתה (*של ריש העמוד דשייכא כאן כאמור), כלומר בתוך שנתה לטינופה וכו'. הוכרח לפרש כן בתר מאי דפירש בד"ה לימא קסבר הנדפס לקמן סמוך ונראה בסוף העמוד, ובעי למיפשט נמי מינה סתמא אי כתנא קמא או כר' יהושע דפליג לעיל במטנפת, דהאי בתוך שנתה דקאמר ר' שמעון פירושו בתוך שנתה לטינופה, דליכא לפרושי בתוך שנתה בתוך אותה שנה שהיא עצמה נולדה כדלעיל אבל אחר כך יכולה היא לילד, דאם כן אכתי תיקשי תיהדר איהי ותוליד בהדיהן דהא יכולה היא לחזור ולילד בתוך אותה שנה שילדה השלש בנות, אלא ודאי תוך שנתה דאמר הכא ר' שמעון פירושו תוך שנתה של טינוף, וכן כתב הרב הנזכר ז"ל, והוא פשוט:

ד"ה ומשני וכו', ילדה ודאי אינה חוזרת דברי הכל היא. כצ"ל[16]:

16. וכעין זה הגיה הב"ח אות ו.

ד"ה איכא בינייהו דזעירי, וכגון שטינפו וכו' (*דלקמן)[17] הבנות לסוף ששה ללידתן בתחילת חודש שביעי, תנא קמא וכו'. פירוש אלו הבנות מוכרח לומר שנולדו ביום ראשון של אלול, ובתחילת חודש אדר שהוא חדש שביעי טינפו, דאז לא משכחת דיולדות קודם אלול הבאה, אם לא דהשנה מעוברת דאז יולדות בראש חודש אב, דאי לא תימא הכי אין נכנסין לדיר להתעשר אימהות ובנות יחד, דהני מאלול של שנה אחד והני מאלול של שנה אחרת, וק"ל:

ד"ה איכא בינייהו הא דזעירי (*של ראש העמוד), וקמיירי כגון שטינפו הבנות ביום אחרון של ששה חדשים וכו', עד סוף הדיבור דבשנה אחת נולדו וכו'. לפי פירוש זה אינן צריכין להוקים בשנה מעוברת כמו דהוקים בפירוש הקודם. וכתב הרב חק נתן, דלפי פירוש זה בין לתנא קמא בין לר' שמעון כולן נכנסין לדיר להתעשר, וליכא בינייהו אלא דלתנא קמא לא נכנסו אלא ביום אחרון של שנתן ולר' שמעון נכנסו קודם, ולפי האי פירושא ליכא לפרושי הכי גבי ואיבעית אימא וכו' הכא במחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר קמפלגי וכו', דעל כרחך לתנא קמא [אלו] דנולדו ביום אחרון של שנתן לא נכנסו לדיר להתעשר עמהן, דהא מחוסרי זמן הן עד שבעת ימים ופטורין מן המעשר, אבל לפי לישנא אחרינא שמפרש כגון שהיתה שנה מעוברת שפיר נכנס[ו] כולן להתעשר, עכ"ל:

תוס' ד"ה לימא קסבר מטנפת וכו', ובתוך שנתה לאו דוקא אלא גם אחר שנתה מעט, דהא לאו באותה שנתה נולדה הגדייה שאם כן תתעשר עם בנותיה, ותנא קמא לא חשיב לה אלא כלומר בת שנתה יום אחר שנתה, עכ"ל. דברי תוס' הללו מיוסדים על פירוש אחר שהביא רש"י ז"ל דפירש, אני ראיתי גדייה שעישרה בתוך שנתה כלומר בתוך אותה שנה שהיא עצמה נולדה, וכתבו תוס' דתוך שנתה דקאמר לאו דוקא היא אלא קודם יום או יומים, דאי דוקא בתוך שנתה עצמה שהיא נולדה אם כן אמאי היא עצמה לא נכנסה לדיר להתעשר עם בנותיה, דהא תנא קמא לא חשיב לה עמהן, אלא ודאי לאו דוקא אלא קודם ראש חודש אלול יום או יומים נולדה והוי יום אחר שנתה, ולכך לא נכנסה לדיר להתעשר עם בנותיה, וקאמר דאינה חוזרת ויולדת אפילו יומים אחר שנתה, דאי לא תימא הכי חוזרת היא ותוליד בהדיהן ולא צריכין שנה, ודוק.

וחזי הוית בהרמב"ם פ"ז דהלכות בכורות דין ו' שכתב כך, ילדו תולדות בתוך שנתן הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר, עכ"ל, נראה בהדיא מדבריו דסובר דגם היא נכנסת לדיר, ומרן בכסף משנה מקורו הערה תוספתא בפ"ז של מסכתין (ה"ה), ולא ידעתי מאי עדיפות מצא בתוספתא ממאי דתני ברייתא שלפנינו, וגם בתוספתא מיתניא הא דשלש, ואמאי הרמב"ם לא הביא כלישנא דברייתא ותוספתא דשוים הם גדייה שילדה שלש בנות וכל בנותיה ילדו שלש שלש כולן נכנסות לדיר להתעשר. ועוד קשה כיון דאיהו סבירא ליה דמשכחת לה דילדו בנותיהן בתוך שנתה של אמן, מדקאמר הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר, קשה למה לי למיתני וכל בנותיה ילדו שלש, הלא סגיא שהולידו כולהו תרתי תרתי דהוו ששה, ועם אמהותיהן תשעה, ובהצטרפות הגדייה הזקנה הוה ליה עשרה, ולמה לא פריך הכי הש"ס[18], דבהאי פירכא לא הוה מצי לשנות איידי דאיכא חדא דלא סגיא בלא שלש תנא כולהו דילדו שלש שלש[19]. ועוד דכפי דברי התוספתא דנכנסו למנין החדשים אי אפשר שיולידו בתוך שנתה של גדייה ממש, ודברי רבינו צריכים לי ישוב:

בא"ד פירש בקונטרס דהוי כר' ישמעאל ועדיפא מר' ישמעאל, והדין עמו וכו'. לשיטתייהו אזלו דכתבו ואפילו יום או יומים אחר שנתה אינה יולדת, דהוי עדיפא מסברת ר' ישמעאל דאמר דוקא בתוך שנתה אינה יולדת אבל יום או יומים אחר שנתה יולדת:

בא"ד והקשה בקונטרס כיון דאינה נכנסת עמהם לוקמה כגון שנולדה היא בניסן וילדה [לה] באלול, דאפשר וכו'. ולא דק בלישניה וכו', עד סוף הדיבור. הרב צאן קדשים כתב דמיירי בשנה מעוברת דאם לא כן אינה

17. היינו הדיבור 'איכא בינייהו דזעירי' הנדפס בסוף העמוד.
18. לכאורה י"ל דהרמב"ם יסבור דבאמת לדעת תנא קמא אי אפשר שהזקנה ובנותיה ובנותיהן יתעשרו בשנה אחת, דקיימא לן כזעירי ואי אפשר שהנולדת תתעבר עד יום ל"א ללידתה וגם לא אמרינן מקצת היום ככולו ואינה יולדת למקוטעין, והלכך לא משכחת לה שהזקינה והנכדה יתעשרו בשנה אחת, ועיין בחזו"א (בכורות סי' כ סק"א ד"ה ועוד) שהוכיח מדברי התוס' דכן ס"ל לרש"י בפירוש אחד דבהא פליגי תנא קמא ור"ש, דלתנא קמא א"א דהזקינה והנכדה יתעשרו בשנה אחת ולר"ש אפשר, עיין שם שהוכיח כן מן הקושיא הנ"ל [שהקשה המחבר] דאמאי הוצרך תנא קמא להעמיד שכל אחת ילדה שלש שלש ולא סגי ליה בתרי תרי, ולפי"ז ניחא דלכך לא פריך הכי.
19. וכמו דחזינן בגמ' עצמה דעל הפירכא 'ולמה לי למיתני שלש כלל לילדו כולהו תרתי ותיהדר איהי ותוליד בהדייהו' לא מתרצינן דאגב האם נקטינן כן בבנות, וע"כ דלא אמרי' אגב רק באותו דור כגון אם הוצרכנו לומר שאחת הבנות ילדה שלש, ולא אמרי' כן מהאם לבנות.

יכולה לחזור ולילד תוך השנה שילדה, ומפרש קושית התוס׳. ואחר המחילה רבתי נראה דלא צריך לומר כן, אלא כמו שכתב הרב חק נתן דכיון דלהאי פירוש אחר שמפרש בתוך שנה שנולדה דלאו דוקא אלא שנולדה קודם מעט, אם כן מאחר שכן לוקמא דנולדה בניסן וילדה לה באלול דאפשר לה לחזור ולילד קודם אלול, דהא להאי פירושא שאינה חוזרת ויולדת היינו דוקא תוך שנה ויום שלאחריו שנולדה, ואם כן אפשר לה לחזור ולילד קודם אלול, ואם כן הדרן קושיין למה לי למיתני שלש כלל.

ומה שכתבו ולא דק בלישניה וכו׳, כונתם להקשות איך קאמר לוקמא כגון שנולדה היא בניסן וילדה באלול דליכא אלא חמשה חדשי העבור, הא בעי נמי שלשים יום דאין בהמה מתעברת אחר שנולדה בפחות משלשים יום, אם כן צריך שלשים יום לבד מה׳ חדשי העבור שלמים, והוה ליה למימר שנולדה באדר לפחות בכ״ה באדר כדי שיבא המנין שלם, ודוק:

ד״ה תנא קמא אית ליה דזעירי וכו׳, דלמאי דמוקי פלוגתייהו וכו׳. כצ״ל[20]:

בא״ד וכשנולדה באחד באלול וכו׳, כל שכן יולדת. כצ״ל[21]. והא דכתבו וכשנולדה באחד באלול לא קיבלה הזכר רצה לומר הגדייה עצמה, כבר הרגיש הרב הנזכר וכתב, אף על גב דלכל הפירושים הגדייה עצמה נולדה קודם אלול דאי לאו הכי היתה נכנסת עמהם לדיר להתעשר, מכל מקום בהמצאה זו הוא דאיכא בין תנא קמא לר׳ שמעון, ואין הכי נמי דלפי המצאה זו דגדייה עצמה נכנסת היא להתעשר עם בנותיה, אלא דפליגי אם נכנסת היא ובנותיה עם בנות בנותיה דלתנא קמא דלא אמרינן מקצת יום ככולו אינן נכנסות דבנות בנותיה נולדו בשנה שנייה, ולר׳ שמעון דאמר מקצת יום ככולו נכנסין דכולהו נולדו בשנה אחת, והשתא קא מייתי ראיה דחדשי העבור הם לשנות הלבנה דאי אמרת דלא בעינן שלשים יום, אם כן אפילו לר׳ שמעון לא משכחת להו דנולדו כולהו בשנה אחת, עכ״ל:

בא״ד אמר ליה חמרתי מעברתא והיא בעיא מילד ואנא בעינא מרבענא שלא תצטנן. כצ״ל[22]:

בא״ד ותני כן הפוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה והמוספת וכו׳. כצ״ל[23]. ופירש הרב צאן קדשים ימות הלבנה הם שנ״ד ימים וימות החמה הם שס״ה ימים, ובאלו הי״א ימים שבין ימות החמה לימות הלבנה היא דרכה לילד, וזאת לא הגיע לזה המספר ואין זמניה עדיין לילד. וכל מילתיה דכתבו צריך למחוק תיבת וכל[24], דבירושלמי ליתא האי תיבת וכל, עיין שם בסוף הלכה ד׳[25]:

בא״ד בקורות של אנטונינוס היתה עוברה והרביעו של בית רבי ממנה שוורים. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש ביקורת עדרים הבקר:

ע״ב

בא״ד כאן בבהמה טמאה כאן בבהמה טהורה. כלומר לא פליגי, דבבהמה טמאה אין זמן ללידתה, ושוב פריך והכתיב וכו׳, ומשני חיה טהורה כבהמה טמאה דאינן יולדות למקוטעות אלא לזמן ללידתן, אבל בהמה טהורה יולדת למקוטעין, ובשמעתין פלוגתא היא בבהמה טהורה אם יולדת למקוטעין, וק״ל.

ובכל הני איבעית אימא דקאמר הש״ס, עיין בספר למנצח לדוד כאשר רמזתי לעיל בדף הקודם ע״א:

גמ׳ אדרבה מקדשים הוה ליה למילף שכן זכר וכו׳. לא ידעתי מאי אולמיה הא מהא דהנראה דשקולים הם דבין בקדשים ובין בבכור איכא ארבעה מילי, וליכא רוב מנין בקדשים טפי מבכור דלזיל אבתרייהו למילף מהנהו מעשר בהמה דקאמר אדרבה. ויש לומר בדוחק דהאי דזכר דשוה קדשים למעשר בהמה דבשניהם לא בעינן זכרים דוקא מה שאין כן בכור דנוהג דוקא בזכרים עדיפא טפי הדמיון, ומשום הכי קאמר אדרבה הפך ממאי דאמר מסתברא מבכור, ודוק:

רש״י ד״ה שכן גואל וכו׳, אבל קדשים נפדין, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר מום דקדישן במומן וכו׳[26]:

תוס׳ ד״ה אף מחוסר זמן קדוש לפני זמנן, והא דאמר בתמורה (דף י״ט) **הרי מחוסר זמן וכו׳.** עיין מה שכתבו תוס׳ שם (ד״ה והא), ומה שכתבתי אני בעניותי על דבריהם בספרי הקטן מתן בסתר:

ד״ה שכן גואל מום וכו׳, הא דלא קאמר נמי ואין באים מחוץ לארץ כשאר קדשים משום דפלוגתא היא בתמורה (דף כ״ו) **וכו׳.** כבר שם בשיטתי על מסכת תמורה בספרי

20. וכעין זה הגיה בשיטה מקובצת כתב יד, ושם ׳למאי׳. 21. וכן הגיה הצאן קדשים. 22. כן הגיה הצאן קדשים, וכעין זה בשיטה מקובצת אות כד. 23. כן הגיה הצאן קדשים, וכעין זה בשיטה מקובצת אות כה. 24. וכן מחקה השיטה מקובצת אות כו. 25. לפנינו שם סוף הלכה ג. 26. וכן משמע בצאן קדשים, עיין שם.

הקטן הנזכר (פס ע"ב ד"ה גמ' רע"ב) הרגשתי דהרמב"ם פסק בבכור כר' עקיבא דאינו בא מחוץ לארץ בפ"א דהלכות בכורות דין ה', ובפ"ו דין ב' גבי מעשר בהמה העתיק המשנה דריש פרק ט' דבכורות כצורתה דנוהג בין בארץ בין בחוץ לארץ דלא כר' עקיבא, והבאתי מה שנדחקו המפרשים זלה"ה ליישב פסקיו, עיין שם:

ד"ה אישתבוחי מישתבח ליה, פירש בקונטרס שכבר ביכרה ולא תפתכן בלידה וכו'. ועוד יש לפרש דאישתבוחי דהכא היינו שכבר נפטרה מן הבכורה, עכ"ל. הרואה יראה ברש"י שלפנינו דפירש כפירוש שני של תוס' ולא כפירוש ראשון שכתבו בתחילה משמיה, וצריך לומר בהכרח דהתוס' היו גורסים כמו שכתבו, וכן כתב הרב הגדול בעל הלכות יום טוב (פוס כט)[27], והאריך בענין אם הגוי מסיח לפי תומו דכבר ביכרה אי נאמן או לא, עיין שם:

ד"ה [רבי יוחנן אמר] חולין ודאי, בהלכות גדולות פסק כר' יוחנן, ובביצה אמרינן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, ובפרק מי שהוציאוהו אמרינן שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, עכ"ל. וכן פסק הרמב"ם בפ"ד דהלכות בכורות הלכה ט', וכן כתב הרא"ש (סי' ג) והרמב"ן ז"ל, אבל רבינו יונה מטולטולה ז"ל כתב דהלכה כשמואל דאמר מילתא מציעתא[28], ולענין אכילתו בלא מום הוה ליה רב ושמואל דאסרי תרי ור' יוחנן דאמר חולין ודאי חד ויחיד לגבייהו, ולענין נתינתו לכהן הוה ליה ר' יוחנן ושמואל תרי ורב דאמר בכור הוא ודאי הוי יחיד, הלכך יאכל במומו, עכ"ל, והביאו גם כן הרא"ש ז"ל בפסקיו (פס). וכתב עליה הרב מעדני יום טוב (פוס ד) דרבינו הרא"ש סתרי דבריו אהדדי דבפרק חבית סוף סי' ד' כתב הכי וגם בפרק הדר סי' ק"ן, ושם בסי' קנ"ג לא כתב כן וגם בקידושין פרק האומר סי' ג' ובפרק הזרוע סי' א' לא כתב כן, והניחו בצ"ע.

וכבר אני בעניותי בקונטרסי הקטן קשיא סיפא בסוף ספרי הקטן שבת של מי סי' נ"ט הבאתי הא, ותמהתי על הרב שני לוחות הברית שכתב בחלק תורה שבעל פה דף תי"ג ריש ע"ב משם הרשב"א סי' ק"א דכי פליגי רב ושמואל תרוייהו אדר' יוחנן הלכה כותייהו דרבים נינהו, וכתבתי דמלבד דלא מצינו בהרשב"א בסי' הנזכר כך, אדרבה בהפך מצינו דכתב הרשב"א בסי' (תס"ז) [תש"ז], עיין שם.

הן עתה ראיתי בכנסת הגדולה בסוף מהדורא א' של חלק אורח חיים בכללי הגמ' סי' מ"ג דהביא ההיא דמהר"י קארו שכתב משם הרשב"א כמו שכתב הרב של"ה, והקשה ליה כאשר הקשיתי דחיפש ולא מצא כך ואדרבה מצא בהפך בסי' (תס"ז) [תש"ז] כאמור, וחתר ליישב ולבסוף מסיק דאולי הרב מצא כן להרשב"א ז"ל בפירושו ולא נודע לנו מקומו איו[29], וסי' ק"א שכתב ושסיים הוא טעות סופר ואולי הוא בספר אחר, עיין שם. ואחר המחילה רבתי אני שמעתי ולא אבין דיותן ולא יונח דכן ראה באיזה ספר אחר של הרשב"א, מימלא מבזבז סתירה מיניה וביה להרשב"א ז"ל ממאי דעינינו רואות בפירוש מה שכתב בסי' (תס"ז) [תש"ז] בהפך, וזה קשה לאומרו, גם אני מתמיה איך לא הביא גם כן דברי הרב של"ה דשפכי אהדדי לדברי מהרי קארו ז"ל, דאין דבר היה נעלם ממנו וזה אשתמיטתיה:

ד"ה בהמה גסה ששפעה חררת דם וכו', אף על פי דתנא בפרק בהמה המקשה המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים וכו' הכא שאני וכו'. כבר הרגיש הרב צאן קדשים וכתב, והא דלא אמרינן התם גבי מבכרת משום פרסום לפרסם שנפטרת מן הבכורה, משני תוס' במסכת נדה דף ז"ך ע"ב (ד"ה כדי) דהתם אין צריכה פרסום דהכל יודעים שיש ולד בשליא, עכ"ל:

בא"ד ומה שאינו דוחק בגמ' לומר כן וכו', בלאו הכי היה צריך טעם דפרסום אלא דאמר ר' חייא לא ניחא ליה כל כך וכו', עד סוף הדיבור. כוונתם פשוטה דהרגישו בגמ' וכי אילו לא היה דברי ר' חייא דאמר לא מטמאה לא במגע ולא במשא ופריך ליה אמאי תקבר, לא הוה יהיב טעמא דתקבר משום פרסום בלא זה היה צריך להאי טעמא, דתכף ומיד בראותינו במתניתין דקתני תיקבר היינו שואלים מאי טעמא והיה צריך לומר משום פרסום. ותירצו דאין הכי נמי גם במתניתין היה צריך ליתן טעם משום פירסום, והא דאמרה אמילתיה דר' חייא משום דלפי סברתו הא דאינו מטמא במגע

27. והביא שם שכן הוא בגירסת רבינו בצלאל אשכנזי בכתב יד, ואכן כן הוא לפנינו בשיטה מקובצת אות טו. 28. בתלמוד בבלי מהדורת עוז והדר הביאו בשם רי"א חבר דלכאורה סברת רבינו יונה תמוהה דהא קיי"ל דאין הכרעה שלישית מכרעת. אך באמת יש לפרש דכל דברי רבינו יונה הם חדא מילתא, וכונתו דקיי"ל כשמואל משום דאמר מילתא מציעתא והיינו דלגבי אכילתו בלא מום איכא את רב ושמואל דהוו תרי כנגד ר' יוחנן, ולגבי נתינתו לכהן איכא נמי לרב ושמואל דהוו תרי כנגד ר' יוחנן, וכן כתב בספר שי למורא. 29. עיין בשבת של מי קמה. ד"ה מה, שהביא שם שהרשב"א שם בסוגיא כתב כן להדיא דלא קיי"ל כר' יוחנן דהתם לענין כבשין ושלקות שסחטן למימיהן דמחייב חטאת, אלא כרב ושמואל דתרוייהו אמרי דאינו חייב חטאת, משום דהוה להו תרי לגבי רבי יוחנן וקיימא לן כוותייהו. ועיין עוד בספר שבת של מי שם שהביא שיטות הראשונים בזה, דעת הר"ן דאין הלכה כר' יוחנן כנגד רב ושמואל, ודעת התוס' חולין צז. ד"ה

ומשא הוא משום דבטיל ברוב, אם כן אפילו דידעינן דילדה דבר קדוש לא הוה צריך כלל ליקבר כיון דבטילי, אפילו הכי אמרינן דיקבר משום פרסום, ודוק:

דף כ"ב ע"א

גמ' ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר ר' יוחנן ר' אליעזר בן יעקב ור' שמעון אמרו דבר אחד, ע"כ. מכאן ראיה למה שכתב מורינו הרב מנחם עזריה מפאנו ז"ל סי' י"ג דהיכא דאמרינן הכי בש"ס פלוני ופלוני אמרו דבר אחד הלכה כותייהו, ואינו כמו שיטה דאמרינן[30] אין הלכה כשיטה, דהא חזינן דהא דקאמר ר' חייא במילתיה דר' אליעזר בן יעקב דאינו מטמאה במשא ומגע הלכתא כן, כאשר פסק הרמב"ם בפ"א מהלכות אבות הטומאות הלכה י"ו, וכתב האי טעמא לפי שהיא בטילה ברוב היוצא עמה, עיין שם. וכן כתב הרב כנסת הגדולה בכללי הגמ' בסוף מהדורא א' של חלק או"ח סי' ל"ז משם מורינו הרמ"ע הנזכר, ובסי' קודם זה כתב בהפך משם הרשב"א בסי' תל"א, והוא כפי דברי יש מי שאומר שהביא הרשב"א עצמו בחידושיו על מסכת שבת דף י"א סוף ע"ג עיין שם, וכן כתב הרב כהנא בספרו הנחמד יד מלאכי סי' ע"א, אכן דבריו קשים מה שכתב בסי' כת"ר, ובדוחק יש לישבה כאשר עין רואה, עיין שם[31]:

תוס' ד"ה ר' אליעזר ור' שמעון אמרו דבר אחד, אף על גב דרבנן מודו לר' שמעון דבטל כשחוציאוהו בספל לבית החיצון וכו'. עיין בספר לחם משנה בפ"ד דהלכות בכורות (סי"ח) דהקשה כיון דהרמב"ם פסק בפ"א דהלכות אבות הטומאות הלכה י"ו כר' אליעזר בן יעקב כאשר כתבתי, אמאי לא פסק כר' שמעון בהלכות טומאת מת פרק כ"ה הלכה יו"ד אלא כתנא קמא דהבית טמא משום שחזקה היא דאין אשה בלא ולד, ותריץ יתיב שפיר:

ע"ב

[32] **ד"ה יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתתא, הקשה הרב ר' אפרים וכו'. ומיהו קשה לר' יוחנן דאפילו בטומאה דחולין דקילא דייקינן בסמוך ממתניתין וכו'.** כצ"ל[33]:

בא"ד ועוד אשכחן בפרק הנודר מן הירק דר' יוחנן אית ליה אפילו גידולי היתר מעלין את האיסור, עכ"ל. כבר הרב חק נתן פירש דבריהם דרצו לומר דאיתא התם אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה, אלמא דאתו גידולים המחוייבים ומבטלים את העיקר דפטור ולא אמרינן ראשון ראשון בטל, והתם אמרינן דלחומרא אמרינן כך, ולמה ביין נסך ר' יוחנן לא אזיל לחומרא וקאמר ראשון ראשון בטל. ובע"ז דף ע"ג (ע"ח ד"ה כי) כתבו תוס' בזה הלשון, ובנדרים אמר ר' יוחנן גידולין של תרומה שגידלו ורבו גידוליו על עיקרו אסור אפילו לכהן לאוכלן משום טבל, ולא אמרינן ראשון ראשון בטל, וכתב הרב הנזכר דחיפש שם ולא מצא האי מימרא משם ר' יוחנן כי אם משם ר' ינאי דאמר התם אמר ר' ינאי בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על העיקר מותר, והא דקאמר מותר רצה לומר דלא הוי תרומה אבל מכל מקום טבל הוי כמו שכתב שם הר"ן, וזהו שכתבו תוס' שם בע"ז דאסור אפילו לכהן לאכלן משום טבל, עכ"ל:

בא"ד וההוא דשמא רבו הנוטפין וכו'. בשבת דף ס"ה (ע"ב) הובא זה גבי ההיא דשמואל, עיין שם:

בא"ד אבל קשה מהא דשמעתין ובפרק הערל דאפילו בהפסק אמרינן דחוזר וניעור. כצ"ל[34], דשם ביבמות אמרינן נותן סאה ונוטל סאה עד רובו וברובו מיהא מיפסל ולא אמרינן ראשון ראשון בטל:

בא"ד ואאיסור משהו דמתניתין דהתם קאי, והלשון ראשון ראשון בטל דיין נסך וכו'. כצ"ל[35], וכונתם כמו שכתבו בהדיא שם בע"ז דף ע"ג סוף ע"א וביבמות דף פ"ב דהקשו כיון דעד ששים קאמר, אם כן מה חידוש הוא זה לאשמועינן שיהא בטל עד שישים.

אמר, דהלכתא כוותיה, ועיין שם מש"כ בדעת הרא"ש בזה. **30.** אין זה מפורש בגמ', אך כן כתבו הגאונים (ספר המקח לרב האי גאון שער כ ושער כט; תשובות הגאונים הרכבי סי' שג; רב נטרונאי בתג"ק סי' מה) והראשונים (הרי"ף שבת פי"ח; תשובות הרשב"א ח"א סי' שיד ותלא ותרפח; ר"ן סוכה פ"א ורמב"ן במלחמות שם בשם קבלת הגאונים), ויש לזה מקור בגמרא ב"מ סט: דאמרינן 'לאו הלכתא איתמר אלא שיטה איתמר', עיין שם בתוס' בשם ר"ח. **31.** לכאורה כונתו שהיד מלאכי בסי' כת"ר הביא בסתמא דברי הרשב"א בשבת דפעמים אפילו דאמרינן פלוני ופלוני כולהו סבירא להו כך וכך, מ"מ אין זה משום שאין הלכה כן, דנקטינן לה בהאי לישנא משום דבעיא לפרושי מילתייהו, עיין שם, והוסיף עוד שלדעת היש מי שאומר ברשב"א גם ההיא דאמרינן פרק במה מדליקין [דף] ז"ך ב' אמר אביי רשב"א וסומכוס אמרו דבר אחד, הכי מיפרשא דלאו לאוקמינהו כשיטה הוא דקאמר הכי אלא לפרושי מילתייהו הוא דאתא, וע"ז קשיא ליה דאמאי לא הביא שלדברי הרמ"ע מפאנו (המובאים בדבריו בסי' עא) בכה"ג ד'אמרו דבר אחד' לא הוה שיטה כלל. ומ"מ אי"ז קושיא כ"כ דהרי יסוד דברי הרשב"א הוא אפילו לגבי היכא דמוקמינן להו בשיטה ממש, ונפק"מ בזה אי לא נסבור כהרמ"ע מפאנו. **32.** הדיבור מתחיל בע"א. **33.** וכן הגיה הצאן קדשים. **34.** וכן הגיהו השיטה מקובצת אות ט המהרש"א והצאן קדשים. **35.** כן הגיה הצאן קדשים, וכעי"ז הגיה המהרש"א. ובשיטה מקובצת כתב יד גרס 'וזה לשון רבי, ראשון ראשון בטל דיין

ותירצו דאתא לאשמועינן דאף על גב דקתני מתניתין יין ביין במשהו דלא מיירי באיסורא לגו היתרא אלא מיירי בהיתרא לגו איסורא, עיין שם:

בא"ד ונראה מאן דאית ליה ביין נסך החמור וכו' כל שכן בשאר איסורין, או שמא בדבר זה הקלו ביין נסך יותר מבשאר איסורין, עכ"ל. כונתם פירש הרב חק נתן, דלפי מאי דבעו לומר הא דאיצטריך לטעמא דראשון ראשון בטל הוא אפילו דלא נשאר בהיתר ששים אלא דנשאר רובא סגי, כל שכן בשאר איסורין דאמרי הכי ולא בעי ששים, עכ"ל. וסיימו או שמא ביין נסך הקילו אפילו אין ששים בהיתר רק רובו נגד היין בטל ברוב.

ושוב כתבו דאינן חלוקין אלא היכא דנפיש עמודיה, ורצה לומר דאין חילוק בין יין נסך לשאר איסורים דבכולהו בעי ששים, ואין חילוק ביניהן אלא היכא דנפיש עמודיה טפי מחבית או בהיתרא לגו איסורא, דבשאר איסורים אף על גב דהאיסור נפל בבת אחת כיון דאיכא ששים בהיתר בטל, וכן היכא דנפל היתרא לגו איסורא ולא היה בהיתר ששים ואחר כך רבה ההיתר כל כך עד שיהיה בו ששים בטל האיסור, מה שאין כן ביין נסך דאי הוה נפיש עמודיה טפי מחבית אף על גב דהוה ששים בהיתר לא בטל, וכן אם נפל היתירא לגו איסורא ולא היה בתחלת התערובת ששים בהיתר, ואחר כך רבה ההיתר והיה בו ששים לא בטל האיסור משום דיין נסך חמור, כן פירש הרב הנזכר, עיין שם:

בא"ד ושמא אפילו בנפסק לא אמרינן ראשון ראשון בטל וכו'. פירש הרב הנזכר דרצו לומר דלגבי שאר איסורין אפילו כשרבה עליו ההיתר היה בהפסק אפילו הכי לא אמרינן ראשון ראשון בטל, כמו בחתיכת בשר שבלעה טעם נבילה דלא אמרינן שאותה חתיכה בטילה אלא דמועיל בה רביה:

בא"ד אפילו למאן דמפרש חתיכה עצמה וכו', לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא שלא תועיל לו פליטה משום דאי אפשר לסחטן, אבל רביה תועיל. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבשאר איסורים מועיל אם רבה ששים של היתר וקאי אדלעיל. ועיין בפרק כל הבשר (חולין) דף ק"ח ע"א מחלוקת אמוראים בזה היכא דאפשר לסחטן, ובתוס' פרק גיד הנשה (שם) דף ק' ע"ב ד"ה בשקדם, שכתבו מחלוקת של רבינו אפרים ורבינו תם, דלרבינו אפרים לא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא דוקא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים, ולר"ת גם בשאר איסורים אמרינן כן וצריך ששים נגד כל החתיכה, וכמו שקדמני לציין הרב הנזכר בעל חק נתן, וכתב דזהו מה שכתבו תוס' כאן אפילו למאן דמפרש חתיכה עצמה נעשית נבילה בשאר איסורין וכו' הוא סברת ר"ת. אבל מה שכתבו דלא אמרינן זה אלא לענין שלא תועיל לו פליטה וכו' אבל רביה תועיל, לא משמע הכי מדבריהם שם (ק. ד"ה נשקדם) אלא שאותה חתיכה בטילה ונעשית נבילה וצריך ששים נגד כל החתיכה לבטלה, והניחו בקושיא. ואחר המחילה אם נפרש דברי תוס' דקאי אדלעיל וכתבו דמועיל רביה וכמו שרימז הרב צאן קדשים ניחא, ודוק:

בא"ד אבל טבל לא בטיל, עכ"ל. הרב חק נתן הנזכר פירש אפילו איסורא לגו היתרא, דטבל נמי במינו במשהו, עכ"ל. ושוב כתבו או שמא יין נסך בטל, ומינה שמעינן דכל שכן טבל ולרבותא נקטיה. כצ"ל:

בא"ד ומי פירות במקום שמעלין וכו'. כונתם השתא להקשות כיון דהסיקו דעד ששים דוקא ולא עד רובא אמאי מי פירות בטלי ברוב, והיאך אמרינן גבי נתן סאה ונטל סאה דאיירי במי פירות כמו שפירשו רש"י ותוס' ביבמות דף פ"ב ובקמא תוס' דף ק' ע"ב דסגי עד רובו, ותירצו דהכי גמירי ואין לתמוה:

בא"ד ולמאי דפרישית וכו' אלא עד ששים, לא נפקא לן מידי וכו'. כצ"ל[36]:

בא"ד ור"ת פסק שם דקיימא לן כרבין. כצ"ל[37]:

בא"ד ואפילו לר"ש (*צ"ל ולרש"י) דלא מפרש לרב דימי חבית דוקא וכו' עד ובהוא דציר וכו' (של) [עד] סוף הדיבור. עיין מה שפירש הרב צאן קדשים ובהגהות הרב חק נתן ז"ל:

בא"ד ובהוא דציר דקיימינן דלא קאמר אמרינן סילק את מינו וכו'. איכא להעיר כמו שהקשה הרב הנזכר בעל חק נתן דקושיא זו כבר הקשו לעיל (ע"ח) תוס' בד"ה אבל לקדירה לא, ונתנו טעם נכון וישוב יפה, ואמאי חזרו והקשו אותה כאן ונדחקו לתרץ דההוא אמורא לית ליה והניחו בקושיא, עיין שם[38]:

ד"ה תירום ותרקב וכו', ודיבור אחר הסמוך תעלה ותאכל וכו', ואל השלישי בא ד"ה ובלבד שלא יהא במקום אחד כביצה וכו'. עיין הכל בהר"ש במסכת תרומות

נסך, נראה עד רובו לכל היותר אבל אם רבה האיסור אסור, ולגירסא זו ניחא טפי דאינו סותר את דברי התוס' לעיל 'כל זמן שיש בהיתר ששים, ועיין עוד בחק נתן. 36. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יט והצאן קדשים. 37. וכ"ה הצאן קדשים. 38. וכן תמהו השיטה

(פ"ב) [פ"ה] מ"ב ומשם בארה. ומה שכתבו בד"ה תעלה משם הקונטריס, וכן הר"ש ז"ל שם, ברש"י שלפנינו רק אלא בד"ה תעלה תיבטל ותאכל וכו', ולא שאר הלשון כאשר כתבו הם ז"ל, ולפניהם בודאי היתה כל מה שכתבו משמו[39]:

דף כ"ג ע"א

תוס' ד"ה סבר אבטלינהו ברובא, תימא וכו'. ושמא הא חשיב שוגג כסבור שמותר לבטל, עכ"ל. עיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת זבחים בדף ק"ח ע"ב מהש"ס בספרי הקטן מטה עז על דברי תוס' דהתם ד"ה שוגג אנוס ומוטעה, דפלפלתי פלפלת כל שהוא במאי דלכאורה קשה דבריהם ממאי דכתבו בשבת דף ס"ח ע"ב ד"ה אבל תינוק וכו', ובאתי לידי ישוב, עיין שם:

ד"ה ואי אמרת טומאה כמאן דאיתא וכו', אינה סוגיית הש"ס שיבא אביי להקשות על עצמו דפירש דטומאה עוררת טומאה, עכ"ל. וכונתם פשוטה דאיתביה דאיתמר בש"ס הוא אביי דפריך לר' ירמיה, ולכן לא יתכן לפרש כפירוש רש"י דמינה הוה קשה לאביי עצמו, וק"ל:

בא"ד מכל מקום בדין הוא על טומאה שעוררת טומאה כמו אם הויא טומאה. כן הגיה הרב צאן קדשים[40], והכונה דעיקר הקושיא של אביי היא על טהרה עוררת טומאה:

ד"ה נבילה בטלה בשחוטה וכו', ותימא אי דנגע בכל חזיתים וכו'. עיין בספר כסף משנה בסוף פ"א דהלכות אבות הטומאות שכתב לחלק משם מהר"י קורקוס ז"ל:

בא"ד וקצת תימא דכיון דחשיב וכו'. ויש לחלק. עכ"ל. עיין בתוס' בחולין דף קכ"ד ע"ב ד"ה אמר רב פפא:

ד"ה הניחא לבר פדא, תימא אמאי לא פריך מהחיא דר' שמעון וכו'. ויש לומר דהוה מצי לדחויי כריש לקיש וכו'. עיין בתוס' בנידה דף זך ע"ב ד"ה משום בטול ברוב דשם הקשו יותר מרווח מהכא, ועיין גם כן שם בעמוד א' ד"ה מ"ט דר' שמעון דמשם באר"ה, כמו שרמזו כאן ואמרו כמו שפירשתי בנדה, עיין שם:

ד"ה טומאה חמורה וכו' וד"ה וטומאה קלה וכו', הכל הוא דיבור אחד כדמשמע מדבריהם, וכן ראיתי בספר צאן קדשים, עיין שם:

בא"ד והא דאין חררת דם מטמא במגע דאמרינן בדם הלידה נגע שהוא רוב. כצ"ל[41]:

בא"ד והשתא לפירושו אית נמי לבר פדא וכו'. פירש הרב צאן קדשים משום טומאת מגע שהיא קלה צריך לטעמא דר' יוחנן משום בטול ברוב. אמנם בחולין דף ע"א ע"א פירש רש"י בד"ה אלא לבר פדא, דטומאה חמורה לטמא אדם וטומאה קלה טומאת אוכלין, והוא כפירוש התוס' שלפנינו, וזה קשה על רש"י וכן הקשה הרב הנזכר והניחו בצ"ע, עיין שם:

ע"ב

גמ' קשיא. אין לתרץ דר' ירמיה כבר פדא סבירא ליה ולא כר' יוחנן, דזה הגמ' עצמה אמרה כך הניחא לבר פדא כלומר הניחא אם תרצה לומר דר' ירמיה סבירא ליה כבר פדא, אלא אי אמרת דסבירא ליה כר' יוחנן מאי דלא חזינן כמאן סבירא ליה קשיא.

ויש לתרץ כאשר תירץ הרב למנצח לדוד דאפילו תימא דסבירא ליה ר' ירמיה כר' יוחנן דאחת זו ואחת זו עד לכלב, מכל מקום מצינן למימר דבהא לא סבר כר' יוחנן דפירש לעיל טעמיה דר' חייא משום ביטול ברוב, אלא קסבר כטעמא דריש לקיש בפרק המפלת דמייתו תוס' משום בלבול צורה, ודוק[42].

ולפי זה ניחא פסק הרמב"ם דבפ"א דהלכות אבות הטומאת דין י"ג וי"ד פסק כר' יוחנן, ובדין י"ו פסק בהמה ששפעה חררת דם דאינו מטמא לא במגע ולא במשא מטעם דריש לקיש דאין בו צורה ולא משום בטול ברוב, ולכן שפיר פסק בפי"ו דהלכות טומאת אוכלין דין ה' בדין של ציר כר' ירמיה, דאף על גב דסלקא בקשיא ממאי דפריך ליה מר' יוחנן, שפיר מצינן לתרצה כאמור. ולא צרכינן לטעמא דמרן הקדוש בכסף משנה דכתב, דאף על גב דאסיקנא בקושיא נקטינן כותיה כיון דלא אסקינא בתיובתא, דלפום הנראה דברי קדשו אינם מובנים דבשלמא לגבי ר' ירמיה מצינן למימר כך כיון דלא אסקינן דבריו בתיובתא נקטינן כותיה, אבל לגבי ר' יוחנן לא שייכא, עיין בדברי הרב כסף משנה עצמו בפ"א דהלכות

מקובצת אות כט והרש"ש ועמדו בקושיא. 39. וכן הביא השיטה מקובצת אות ד כהוספה בדברי רש"י כעין הלשון שהביאו התוס' בשמו, והיינו עפ"י כתב יד שהיה אצלו דא"א לומר שהעתיק את זה מהתוס', שהרי אי"ז לשונם ממש. 40. עיין עוד בשיטה מקובצת אות כא, בשיטה מקובצת כתב יד, ובמהרש"א שהגיהו דברי התוס' באופנים אחרים. 41. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות לז והצאן קדשים. 42. ובחזו"א בכורות סי' כא סק"א ד"ה הא, כתב דהא דאין זה תיובתא משום דיש לומר דאף על גב דאינו מטמא במשא כל זמן שהוא בטל ברוב, מ"מ להוסיף מים אי אפשר כיון דכי מטמא למים הטהורים הוה להו רוב טמאים, שפיר אמרינן דחוזר וניעור והוי ככולו

איסורי מזבח הלכה יו"ד[43], ותמהני מהרב חק נתן דעבר על דברי הרב כסף משנה דפ"א דהלכות אבות הטומאות דין (י"ג) [י"ז] שציין, ואשתיק ולא הרגיש מזה כלום, עיין שם:

רש"י ד"ה ציר טהור כגון שהשיקה במים וכו', כדמפרש נחשדו עמי הארץ לערב וכו', וכי נפיל ביה כל שהוא מצא מין את מינו וכו'. הרב הנזכר (חק נתן) הקשה מה בכך דנפל ביה כל שהוא ורבו מים על הציר, כיון דהאי מים דנפל ביה טהור הוא, אף על גב דרבו המים מכל מקום טהור הוא שהרי מחצה שהיו בציר נטהרו בהשקה, דכיון דלא בטילי עלתה להם השקה כמו שכתבו תוס' לעיל, ואם כן טומאה מהיכא אתיא להו, דלא אמרינן מצא מין את מינו וניעור אלא היכא דהוה מיא מיעוטא דלא סלקא ליה השקה וקא מטהרינן להו מטעם ביטול ברוב. ותירץ דהשתא סלקא דעתין דמחצה נמי בטל ולא סלקא ליה השקה, וזהו דפריך ליה למה לי מחצה וכו' והוה ליה פלגא ופלגא ולא בטיל, ומשני אימא עד מחצה אבל אי הוה מחצה לא בטל וסלקא ליה השקה, [44][ומה שכתבו התוס' לעיל דמחצה לא בטל וסלקא ליה השקה] הוא להאי שינויא, אבל לפי שינויא דאיבעית אימא וכו' אפילו מחצה בטל ולא סלקא ליה השקה, הלכך כי נפל כל שהוא חוזר וניעור, עכ"ל:

תוס' ד"ה אחת זו וכו', אין לפרש דטעמא דר' יוחנן ובשר וכו', דהחיא אכילה לאו אכלב קיימא. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים[45], ופירש דהאי לא תאכלו לאו אכילת כלב קאי אלא אאדם, ומנא ליה דאכילת כלב שמיה אכילה מדכתיב ואת איזבל וכו':

ד"ה ואידך למעוטי פרוחה מעיקרא, אליבא דר' יוחנן קאמר. ותימא דמתוך סוגיא וכו'. כצ"ל[46]:

ד"ה תנן התם, במסכת מכשירין וכו' דהא אמרן לעיל דבעי השקה, ועוד מדתני ציר טהור ולא תני ציר סתמא משמע שניטהר בהשקה. כצ"ל[47]:

ד"ה שנפל לתוכו מים כל שהוא וכו', אבל אחר השקה דממה נפשך וכו'. כצ"ל:

בא"ד והשתא למאן דמוקי האי כל שהוא מים טמאים הא דדייק מיניה רב נחמן. כצ"ל[48]:

גמ' אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתתא, ע"כ. ברוב מקומות אמרינן כי האי לישנא כד ניים ושכיב ביבמות דף כ"ד ע"ב ודף ק"ט ע"ב[49] ובב"ק דף (מ"ו) [מ"ז] ע"ב וס"ה ע"א וס"ז ע"ב ובנדה דף ס' ע"א כמו שציינתי בספרי הקטן מדבר ציין ח"ב במערכת כ' אות ד', ושם הבאתי מה שכתב הרב חוות יאיר בסי' קנ"ב דמאמר זה כד נאים ושכיב הוא שבח ולא גנאי, דלפי מעלתו וגדולתו של רב אי אפשר לומר שטעה טעות גדול כזה אם לא שנאמר כד נאים ושכיב אמרה, ולא אמר כד שכיב ונאים כמו שכתבו תוס' בפרק ערבי פסחים דיש תרי גווני תנומה אחת בתחילת השינה ואחת בסופו, והנה זו שבסופה אף על פי שיטעה במאמרו מאחר שמתעורר והולך מרגיש אחר כך בטעותו וחוזר בו, מה שאין כן כד נאים ושכיב, עכ"ל. והביאו גם כן הרב סדר הדורות בדף ס"ו סוף ע"ב ובדף קנ"ח ע"ב (ערך רב ששת), עיין שם:

רש"י ד"ה קב ונקי, לא איצטריך לרב לאשמועינן, קב ונקי מעט שלא הוזכר אלא במקומות מועטין ומה שאמר נקי הוא שהלכה כמותו, עכ"ל. לפי דברי קדשו משמע דדוקא במשנה דמועטין הם רק שלשה וארבעים פעמים[50] מצינו דברי ר' אליעזר בן יעקב במתניתין, אבל עם מאי דאיתא בברייתא עוד איכא טובא, כי לכן הרב רבינו חננאל נתן לנו סימן מנין קב דבק"ב מקומות מצינו דברי קדשו כמו שכתב הרב הנזכר בעל חוות יאיר בתשובה סי' צ"ד, ועיין בספר הבהיר הנזכר סדר הדורות בדף ע"ט ע"א מה שכתב בזה.

וכבר במקום אחר עמדתי אי דוקא במשנה אמרינן כך משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי והלכתא כותיה ולא בברייתא, או אפילו בברייתא עיין בספרי הקטן שבת של מי בדף קנ"ג ע"א וב' (קכה. ד"ה כמאן מדפי הס"ס) ובדף רל"א ע"ב (קמ: ד"ה גמ' מתניתין) דכתבתי דאפילו בברייתא ואפילו נגד רבים אמרינן כך, וכמו שכתבו כבר בעלי הכללים[51] זלה"ה. וזכורני דהרב

מים. 43. הדברים כאן צ"ב דבכס"מ בפ"א מאיסורי מזבח ה"י לא כתב רק לעיקר הדבר דכד מסקינן ב'קשיא' אין הכרח שלא לפסוק כן, וכן הביא החק נתן לדבריו לגבי זה, ומהדברים כאן נראה כאילו מדברי הכס"מ שם מתבאר דאי אפשר לתרץ כן לגבי מילתיה דר' יוחנן, ועיין. 44. בכת"י חסרות התיבות הנ"ל מפני טעות הדומות והושלם עפ"י החק נתן. 45. וכן הגיה השיטה מקובצת אות יח. 46. הגהת הצאן קדשים, וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות יט, עיין שם. 47. הגהת הנ"ל, וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות כה, עיין שם. 48. ב' הגהות אלו מקורם בהנ"ל, והגהה זו כיו"ב הגיה השיטה מקובצת אות לג. 49. וכן איתא גם ביבמות צא. ובחוות יאיר שם נקט גם כן המקומות הנ"ל והשמיט יבמות צא. 50. לכאורה הכונה שבשלושים וארבע משניות מצינו דבריו, כי למעשה הוא נזכר בשלושים וששה מקומות, כיון שבשתיים מאלו המשניות הוא נזכר ב' פעמים, בנדרים פ"ה מ"א ובמדות פ"ב מ"ו, ואמנם בנדרים שם לכאורה זו סברא אחת שאומר אותה בב' לשונות, אך במדות הם ב' מימרות שונות, ועיין. 51. יד מלאכי, עין זוכר, ותורת חסד הובאו

עיון יעקב בגיטין סוף פ״ו כתב מפי השמועה דמצינו שעיקם הכתוב לדבר באורך כדי שלא להוציא דבר מגונה (פסחים ג.), אבל משנת ר׳ אליעזר בן יעקב אף על פי שהיה קב אפילו הכי דיבר לשון נקי, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אלא אדר׳ אליעזר בן יעקב, ואם תאמר הא מיפלג פליגי רבנן דר׳ שמעון דשיליא דלעיל וכו׳. הכונה היא אם כן הוי פלוגתא, כיון דלעיל בדף כ״ב ע״א אמרינן דר׳ אליעזר בן יעקב ור׳ שמעון אמרו דבר אחד ורבנן פליגי עליה דר׳ שמעון, ומימלא פליגי עליה דר׳ אליעזר בן יעקב:

בא״ד ויש לומר דדילמא ר׳ שמעון סבר כמאן דאמר טומאה חמורה עד לגר, דלדידיה לא צריכינן לטעמיה דביטול ברוב וכו׳. אי נמי לא חשיב פלוגתא כיון דלא נחלקו עליו בהדיא באותו דבר עצמו, עכ״ל. קשה לי קצת לפי תירוצם הראשון כיון דלר׳ שמעון אית ליה טעמא אחרינא היאך אמרינן לעיל ר׳ אליעזר בן יעקב ור׳ שמעון אמרו דבר אחד דמשמע דוקא משום דסבירא ליה ביטול ברוב, ומעין דוגמא ראיתי בספר חק נתן שהקשה כן, והביא נוסחא אחרינא בדברי תוס׳ דכתבו כך[52], ויש לומר דילמא סבר רב כמאן דאמר טומאה חמורה עד לגר, ורצה לומר דילמא רב סבר טעמא דר׳ אליעזר בן יעקב גבי בהמה ששפעה חררת דם דתני ר׳ חייא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, טעמא הוא משום דסבר כמאן דאמר טומאה חמורה עד לגר, וכל טומאת נבילה קרי טומאה חמורה אפילו טומאת מגע, דלדידיה לא צריכינן לטעמא דביטול ברוב דלעולם סבר לא בטל ברוב ואפילו הכי אינה מטמאה כלל משום דאינה ראוייה לגר, ולפי האי תירוצא על כרחין דסבר רב פלוגתא דרבנן ור׳ שמעון דשיליא הוא בנתבלבלה צורתה כריש לקיש ולכולי עלמא לא בטל ברוב, עכ״ל.

ולפי זה צריך לומר דרב פליג לר׳ יוחנן במאי דאמר לעיל ר׳ אליעזר בן יעקב ור׳ שמעון אמרו דבר אחד ומשום בטל ברוב נגעו בה, ולכן תירצו תירוץ אחר דלא חשיב פלוגתא מאי דפליג רבנן לר׳ שמעון לגבי ר׳ אליעזר בן יעקב, כיון דלא פליגי עליה בהדיא באותו דבר עצמו דתני ר׳ אליעזר בן יעקב בהמה ששפעה חררת דם, ודוק:

ד״ה משנת ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי, אף על פי שיש מקומות שפוסק הלכה כר׳ אליעזר בן יעקב וכו׳, ורב גופיה [53] **מסתבר כותיה וכו׳.** כונתם דאף על פי שיש מקומות דפסקינן הלכה כר׳ אליעזר בן יעקב, ואם כן מאי קושיא היא אימא דלהא נמי כיון רב, ומכל שכן דמצינו ביבמות דרב גופיה אינו סובר כותיה, ומצינן שפיר לומר הכא דבא לאשמועינן רב דהכא הלכתא כותיה, אפילו הכי פריך סתם תלמודא הכי משום דעל הרוב הלכתא כותיה, וכל היכא דלא אשכחן מאן דקאמר דלית הלכתא כותיה נקטינן הכי, ואם כן לא היה צריך רב לאמרו ובשתיקה הוה סגיא, ודוק:

דף כ״ד ע״א

גמ׳ תא שמע דבר בחזקתו וכן היה רבן שמעון בן גמליאל וכו׳. כצ״ל, וכן תראה ברש״י ז״ל דגריס כך:

שם כמאן כרבן שמעון בן גמליאל, ופירש״י כרבן שמעון בן גמליאל דלא מרחמה דלאו דידה, עכ״ל. מוכרח לומר דהשתא לא אזיל הגמ׳ כפי מאי דסיים דמספיקינן ברבן שמעון בן גמליאל מאי כונתיה כמו דסלקא האביעיא הסמוכה בספק, אלא איתמרא בבי מדרשא הכי ובהבנת דברי רבן שמעון בן גמליאל כפי פשטא דלא מרחמא אלא אם כן דידה היא ושפיר קא מקשי, ובתר הכי משני ליה דהא גופא מספקא ברבן שמעון בן גמליאל אי יולדת מרחמת כמו האיבעיא דלעיל, וסלקא בתיקו ונפקא מינה לאותו ואת בנו דלא לקי מספק כדאיתמר בש״ס, ומתניתין דקתני רבן שמעון בן גמליאל אומר הלוקח בהמה מניקה מן הנכרי אין חוששין שמא בנה של אחרת היה, נפרש כדפריש הש״ס לעיל הכי קאמר אינו חושש שמא בנה של אחרת אלא אם כן היה לה ולד מעיקרא:

שם אי הכי וכו׳. כלומר בשלמא אי אמרת דלא מספקא ברבן שמעון בן גמליאל אלא פשיטא דסבירא ליה רבן שמעון בן גמליאל דוקא דידה מרחמא, שפיר נקט חזיר ולא טלה לאשמועינן דאפילו דאמרינן כרבן שמעון בן גמליאל דפטורה מן הבכורה משום דדידה היא, אפילו הכי אסור באכילה מפני הרואים דאי שרינן ליה יאמרו דאוכל מאכלות אסורות דהא לאו כולי עלמא ידעי דנולד זה מן רחל, והא דתנן לעיל

בדבריו שם ושם. 52. וכן הוא במהדורת אמשטרדם, ולפנינו הנוסח ׳דדילמא ר״ש סבר׳ כמו שהביא בתחילת הדיבור. 53. ולפנינו איתא ׳ורב גופיה בפרק הבא על יבמתו יש דלא מסתבר כוותיה׳, והגיה השיטה מקובצת אות מא דצ״ל ׳יש מקומות דלא מסתבר כוותיה׳, ולפי״ז דברי התוס׳ מתפרשים באו״א לגמרי דאמאי מקשינן דלא איצטריך רב לפסוק כר׳ אליעזר בן יעקב, הא מצינו בכמה מקומות דפסקינן כר׳ אליעזר בן יעקב, ואף רב גופיה בפרק הבא על יבמתו פוסק כר׳ אליעזר בן יעקב. ועל זה תירצו דיש מקומות דלא מסתבר כוותיה לפיכך הוצרך לפסוק הלכה. ובאמת דיש להעיר על המחבר דהיה לו להקשות על גירסתו [ואולי היא מתיקון המחבר גופיה], מהמבואר בהבא על יבמתו להדיא דרב פוסק כר׳ אליעזר בן יעקב, ולא דלא מסתבר ליה לרב כוותיה.

בפ״א דף ה׳ ע״ב פרה שילדה כמין חמור מותר באכילה משום דהיוצא מן הטהור טהור, איירי בדידעינן ודאי דעינינו רואות כך ולא משום חזקה דלא מרחמה אלא דידה, אמנם השתא שאמרת דאפילו לרבן שמעון בן גמליאל משום ספיקא אסור באכילה דילמא יולדת מרחמת, ולכן בכל אופן פטורה מן הבכורה, קשה אמאי נקט חזיר לישמועינן טלה דנפקא מינה לאותו ואת בנו, ומשני ליה שפיר נקט חזיר דאי אשמועינן וכו׳, ולעולם דסלקא בספק.

העולה מן הסוגיא דלרבן שמעון בן גמליאל נשאר לן ספק בטעמיה דפטר מן הבכורה, או משום טעמא דאינה מרחמה אלא אם כן יולדת וכבר היתה לה ולד אחרינה, או משום דלא מרחמה אלא אם כן דידה היא, וכן באכילה אסור משום ספק דילמא ולד אחרינא היא ומרחמה לה להאי חזיר אף על גב דלאו מינה היא, ונפקא מינה לגבי אותו ואת בנו דאם שחט שניהם ביום אחד אינו לוקה דהא ספקא היא.

ונחזי אנן היאך פסק רבינו משה ז״ל ועיני ראו דברי קדשו בשינוי מקומות ונבהלתי דבפ״ד דבכורות דין ח׳ כתב, לקח בהמה מניקה מן הגוי אינו חושש שמא בנה של אחרת היא מניקה אלא הרי זו בחזקת שילדה, ואפילו היה זה שמניקה כמו מין אחר ואפילו חזיר הרי זו פטורה מן הבכורה, עכ״ל, משמע מדברי קדשו דנקט פשט דברי רבן שמעון בן גמליאל דלא מרחמה אלא אם כן ילדה ואמרינן דידה היא ולכן הבא אחריו פטורה מן הבכורה, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, ומינה אם שחט שניהם ביום אחד יהיה חייב משום אותו ואת בנו ומילקא קא לקי כיון דחזקה היא שילדה, ודין הוא טעמא דבהלכות שחיטה פי״ב בדיני אותו ואת בנו לא פסק מידי מזה ונוכל לומר דסמך להאי דינא דבכורות, ואינו כמו שציין הרב עין משפט בגיליון הש״ס לפנינו בחלוקה למאי נפקא מינה למילקא עליה משום אותו ואת בנו, הרמב״ם פי״ב דהלכות שחיטה, דעין רואה דליכא מידי שם מזה[54], ואילו בפ״א דהלכות מאכלות אסורות דין ד׳ פסק אם הניח פרה מעוברת בעדרו ובא ומצא כמין חזיר כרוך אחריה, אף על פי שהוא יונק ממנה הרי זה ספק ואסור באכילה שמא מן הטמאה נולד ונכרך אחר הטהורה, ע״כ, והרב כסף משנה מקורו הערה סוגייתין דמספקא לן דילמא מרחמה אפילו דלאו מינה וכו׳, עיין שם, והוא הפך ממאי דפסק בהלכות בכורות דכתב דחזקה שילדה ובנה היא ולאו ספיקא, וכפי דבריו דהתם דינא יתיב דיהיה מותר באכילה כיון דדידה היא דכל היוצא מן הטהור טהור, ואמאי הרכיב אתרי רכשי, דהשתא כפי שני דינים הללו לא מצינן למיחלט מידי בענין אותו ואת בנו דמבכורות משמע דמילקא לקי, וממה שפסק בהלכות מאכלות אסורות פטור דספיקא היא, וצריך לי ישוב.

וחזי הוית להרב לחם משנה שם בבכורות דעמד בדברי רבינו בדקדוק אחר מסוגייתין ועל דברי הטור ביו״ד סי׳ שי״ו שכתב שלא היתה מרחמת עליו להניקו אלא אם כן יולדתו, הקשה עליה מסוגייתין דנשאר הדבר בספק טעמיה דר׳ שמעון, וכמו שפסק איהו גופיה ביו״ד סי׳ ע״ט דאסור באכילה מספק כשמניקה כמין חזיר, ודחק עצמו ליישב דברי הטור, אמנם על רבינו לא הרגיש כלום ממה שהרגשנו, ולפום הנראה קושיא היא לרבינו כאשר אמרנו. ומה שדחק לפרש דברי הטור לא מצינן לפרש הכי דברי רבינו דהא קאמר בהלכות בכורות אלא הרי זו בחזקת שילדה, ומפשט דבריו משמע דלא מרחמה אלא אם כן ילדה, ואכתי דברי רבינו צריך לי ישוב:

תוס׳ ד״ה ופלוגתא דברייתא פלוגתא היא, ואם תאמר דר׳ יוסי בן משולם נמי פליגי עליה ממה נפשך בברייתא מדאיצטריך לפסוק כמותו, עכ״ל. כונתם כך הא דאמרינן דאי לא הוה אמר רב בתחילה הלכה כר׳ יוסי בן המשולם, אלא האי מימרא לחודיה דהלכה בכוליה פירקין בר מפלוגתא, הוה אמינא דקאי אר׳ יוסי בן המשולם דתרתי קאמר, ומינה דסבירא ליה דפלוגתא דברייתא הוי פלוגתא, והכי הוה מפרשינן בר מפלוגתא דקאמר רצה לומר בר מפלוגתא אפילו דמצינו דפליגי בברייתא ולאו דוקא במתניתין, אם כן קשה היכי הוה מפרשינן דהלכה בכוליה פירקין קאי לר׳ יוסי בן המשולם, דכיון דקאמר הלכה מוכרח לומר דאיכא מאן דפליג עליה בברייתא דאי לא לא שייכא לומר הלכה, והא איהו קאמר בר מפלוגתא.

ותירצו דאין הכי נמי הוה אמינא דידע רב דרבנן פליגי עליה ומשום הכי קאמר הלכה כר׳ יוסי בן המשולם, ובר [מ]פלוגתא דקאמר הכוונה היא דאיכא בהדיא או במשנה או בברייתא פלוגתא דאז הוי פלוגתא, ומינה דבענין דרבן שמעון בן גמליאל לא

54. עיין במהרי״ט אלגזי (אות לז (ב)) דהעיר גם כן אמאי השמיט הרמב״ם לנידון זה, ומ״מ מתוך דבריו יש ללמוד אולי כונת העין משפט, דכתב אף על גב דהרמב״ם כתב שם ׳איסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות שזה בנה ודאי׳, ויש לומר דהרמב״ם מכוין לומר דדוקא בידוע שהוא בנה אבל בסתמא שהוא כרוך אחריה אינו נוהג מפני הספק, מ״מ עדיין קשה מדוע השמיט הדין דאסור לכתחילה, ועפי״ז

הוה הלכתא כותיה, משום הכי הקדים ואמר הלכה כר׳ יוסי בן המשולם, ואחר כך אמר הלכה בכוליה פירקין בר מפלוגתא, לאשמועינן דלא חשיב פלוגתא דברייתא פלוגתא, והלכתא כרבן שמעון בן גמליאל, ודוק:

ד״ה ראה חזיר כרוך אחרי רחל, קצת קשה דנקט חזיר ולא גמל משמע דסבירא ליה כר׳ שמעון וכו׳. (*כצ״ל). **אי נמי ניחא למינקט מילתיה ככולי עלמא,** עכ״ל. כונת קושייתם כך קשה הוא לומר דהא דנקט ר׳ יוחנן חזיר ולא גמל משום דסבירא ליה כר׳ שמעון דלעיל בדף ו׳ (ע״ב) דסבירא ליה דקלוט אסור אף על פי דידוע לן שיצא מן הטהור ומשום הכי נקט חזיר דמישרא שרי, אלא מצינן למימר דאגב דנקט רחל שהיא בהמה דקה נקט נמי חזיר והוא הדין גמל הבא מן הטהור דשרי וכרבנן סבירא ליה ר׳ יוחנן. אי נמי נקט חזיר למינקט מילתיה ככולי עלמא, אבל לעולם דר׳ יוחנן סבירא ליה כרבנן דאף גמל היוצא מן הטהור הוי טהור ושרי כמו דסבירא להו רבנן דלא כר׳ שמעון, זו היא כונתם לעניות דעתי.

וראיתי בספר חק נתן דהביא בשם מגיהין דהגיהו לישנא של תוס׳ הלז, ויש לומר משום דסבר כר׳ שמעון דאסר קלוט וכו׳, והקשה להתוס׳ מנא להו הא, אי משום דר׳ שמעון לא נקט אלא גמל ומשום דכתיב גמל גמל שתי פעמים, חזיר נמי כתיב שתי פעמים, והרחיב עוד להקשותם והניחו בצ״ע, ואחר המחילה רבתי מדבריו עצמו נוכל לתרץ קושייתיה כאשר יראה המעיין, עיין בדברי קדשו:

ע״ב

מתניתין ר׳ יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן, ע״כ. האי בי״ת בקופיץ הוא בי״ת בשביל, דהגמ׳ (כה.) קאמר תני לקופיץ, ופירושו לצורך מקומו של קופיץ כדמפרש רבינו עובדיה, וכן ראיתי בספר הון עשיר שכתב דהוא בי״ת בשביל:

שם ותולש השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו, ע״כ. הרב תוספות יום טוב הרגיש דהוה ליה למיתני תולש את הצמר דהא בצאן צמר מיקרי, ותירץ דמילתא אגב אורחיה קא משמע לן דלא תגוז שייך נמי בבכור שור, עיין שם. והרב קול הרמז כתב דמצינו בפ״ה מ״ג דתנן מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וקרי ליה שער אף על פי שהוא זכר של רחל. וצריך לומר שהגיזין שנגזזין נקרית צמר, אבל העיקר שלהם שהוא מחובר לגוף נקרא שער ובו שייכא תלישה, עכ״ל, ומה שהשיגו הרב בית דוד מיתרצא הרב שושנים לדוד, עיין שם. והשתא פירושא דמתניתין היא שמפריד הצמר לשני הצדדים והיינו מכאן ומכאן, ואחר כך תולש את השער דהיינו אותו שבנתים שהוא הקצר שיש בין הגיזים, וזהו לשון שער דקתני, וכן כתב הרב הנזכר בעל קול הרמ״ז, עיין שם, ועיין מה שכתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון:

שם וכן תולש את השער לראות מקום מום, ע״כ. רבינו תוספות יום טוב הביא גירסת וכן התולש[55], וכתב דמשום הכי פירשו הרמב״ם והר״ב דהוא לכתחילה דאי גרסינן וכן תולש הא גופה לישנא דלכתחילה, עיין שם. וכתב עליה רב קול הרמז דאינו הכרח דהתוס׳ בחולין דף ג׳ (ע״ב) כתבו דאף בה׳ משמע לכתחילה[56], והרב חק נתן דחאו מטעם אחר, עיין שם:

תוס׳ ד״ה והיינו טעמא דשרי וכו׳, ויש לתמוה וכו׳ אי במתכוין פשיטא דאסור. פירוש משום דהוי עוקר דבר שגידולו [מן הארץ], ואי בשאינו מתכוין פשיטא דשרי כדחזינן במתניתין דידן דשרי בבכור. וכתבו ומיהו הא גופא קמבעיא וכו׳, כלומר אי אמרינן טעמא דר׳ יוסי בן המשולם משום דסבר תולש לאו היינו גוזז, אם כן ליכא למיפשט דאין מתכוין מותר דאפשר דאסור, ובכור טעמא אחרינא אית ביה דמותר דלא שייך ביום טוב, ואי אמרינן טעמא דר׳ יוסי בן המשולם משום דאין מתכוין הוא, אם כן פשטינן דביום טוב נמי מותר דחד טעמא הוא, וכן פירש דבריהם הרב חק נתן, עיין שם:

בא״ד וקשיא דבלאו יום טוב היו יכולים לשאול הא דקתני מתניתין וכו׳. ונראה לפרש וכו׳, עד ולאידך לישנא. הרא״ש ז״ל הביא בפסקיו (סי׳ ה) קושיא זו ופירוקא ביותר קצור ומשם בארה וזה לשונו, מיהו קשה בלא יום טוב הוה מצי למיבעי פירושא דמתניתין

יש לומר דזו כונת העין משפט דהרמב״ם רמז בתיבות ׳שזה בנה ודאי׳ שאינו נוהג אותו ואת בנו בספק. ובעיקר ההערה על השמטת הרמב״ם כן העירו גם הכנסת הגדולה יו״ד סי׳ טז בהגהות הטור אות ד, ובערוך השולחן שם סק״ז, וע״ע ביד יהודה שם סק״ב ובשו״ת אבני נזק יו״ד סי׳ תט אות יד.

55. וכן הגיה הב״ח אות א, וכן הוא בלשון הגמ׳ לקמן כה. ובמשנה שבמשניות, ועיין עוד במלאכת שלמה מש״כ בזה.

56. צ״ב דבתוס׳ שם ד״ה המניח, כתבו דהא דמבואר שם בגמ׳ דלשון ׳המניח׳ משמע דיעבד אין הכונה שזה רק בדיעבד אלא שזה גם בדיעבד וגם לכתחילה, אם כן אדרבה צדקו דברי התוס׳ יו״ט דכיון דגרסינן בה״א הוצרכו הרמב״ם והרע״ב לבאר דהיינו לכתחילה, כיון שלשון זו מתפרשת בין בדיעבד ובין לכתחילה, מה שאין כן אי הוה גרסו ׳תולש׳ שזה מתפרש רק לכתחילה.

התולש את השער במתכוין קאמר משום דתולש לאו היינו גוזז, או בשאינו מתכוין קאמר וגם שלא יהיה פסיק רישיה משום דתולש היינו גוזז. הילכך נראה לפרש דאפילו אי תולש לא הוי גוזז מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישיה גזירה תולש אטו גוזז, ומתניתין בשאינו מתכוין וגם אינו פסיק רישיה הילכך לא מצי למיבעי במתניתין לענין איסור אלא לענין מלקות, וקא מבעיא ליה כנגדו ביום טוב דילמא דוקא בבכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא איסורא דאורייתא הוא דשרי דבר שאינו מתכוין, אבל ביום טוב דאיכא איסור דאורייתא עוקר דבר מגידולו לא שרינן בשאינו מתכוין, או דילמא בבכור נמי איכא איסורא דאורייתא דתולש היינו גוזז, וכי היכי דשרי בבכור משום דבר שאינו מתכוין שרי גם ביום טוב (שרי), ואמר להו כנגדו מותר ביום טוב, עכ"ל.

ומה שסיימו תוס' ואמרו דאי תולש לאו היינו גוזז וכו', הכוונה כך דאי תימא דתולש לאו היינו גוזז ותולש דמתניתין שרי מדאורייתא במתכוין, אם כן היכי שרינן כנגדו ביום טוב מתכוין מטעמא דהוי כלאחר יד, כיון דמתכוין הוא איסורא דאורייתא אפילו כלאחר יד יהיה אסור, דלא שרינן כלאחר יד אלא באיסורא דרבנן, אלא על כרחך צריך לומר דאיירי בלא מתכוין דליכא איסורא אלא מדרבנן ולכך שרי כלאחר יד, וכן פירש הרב הנזכר:

בא"ד ולאידך לישנא דאמרינן רב סבר כר' יוסי בן המשולם וכו', היינו דרב שרי בבכור באין מתכוין וכו', עד כדאשכחן גבי פרה. הכונה היא כאשר פירש הרב הנזכר דאף על גב דרב סבר אין מתכוין אסור, אפילו הכי שרי בבכור כיון דתולש לאו היינו גוזז, ואפילו במתכוין אינו אסור אלא מדרבנן.

ושוב הרגישו והא דקאמר רב הלכה כר' יוסי בן המשולם לעיל משמע דלא הוי פלוגתא וכו', הכונה היא דלעיל אמרינן הלכה בכוליה פירקין בר מפלוגתא, ולפי אידך לישנא ר' יוסי בן המשולם סבר אין מתכוין מותר, ומדפסק הלכתא כותיה משמע דליכא מאן דפליג עליה בזה, והא אשכחן כמה תנאי דסברי אין מתכוין אסור:

בא"ד דהא בשוטף[57] את הרחלים נחלקו ר' יוסי ורבנן בחולין לענין ראשית הגז דאיכא מאן דמחייב אלמא מיקרי גז צאנך וכו'. פירוש אפילו שוטף במים דהצמר נתלש מהם מיקרי גז צאנך ליחייב בראשית הגז והוא הדין דתולש היינו גוזז, אם לא שנחלק בין תולש לשוטף. ועיין בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מא (ג)) דף ז"ן ע"א וב' מה שהקשה על דבריהם בזה ומיישבו שפיר:

בא"ד ואם תאמר לקמן דמייתי ראיה מפרה דסבר ר' יוסי בן המשולם וכו', שמע מינה שרוצה לדקדק דכי היכי וכו'. ויש לומר דההוא דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש לאו היינו גוזז ולעוקר דבר מגידולו כלאחר יד וכו'. כונתם פשוטה כמו שפירש הרב חק נתן גם כן, דמדקדקים לפי מה שחילקו לעיל באין מתכוין בין איסורא דאורייתא לאיסורא דרבנן, אם כן היכי בעי לדקדק לקמן אהא דקאמר ר' יוסי בן המשולם סבר כרב דאין מתכוין אסור מהא דאמר גבי פרה דאין מתכוין מותר, דלפי מה שמחלקים מאי מדקדק דעד כאן לא קאמר ר' יוסי בן המשולם סבר דאין מתכוין אסור אלא באיסורא דאורייתא אבל בדרבנן לא. ותירצו דההוא דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש ולעוקר דבר שגידולו [מן הארץ] כלאחר יד דאין איסורין הללו דאורייתא בשום מקום, רצה לומר דלאחר יד לעולם אינו אסור מן התורה בשום מקום ולכך באינו מתכוין מותר, מה שאין כן בגיזה גמורה דאשכחן דאסור מן התורה, עכ"ל:

בא"ד וראיה לדברי וכו', ואם תימצי לומר הלכה כר' יהודא מקלקל הוא אצל הפתח וכו'. כצ"ל[58]:

בא"ד אסר ר' יהודא קידור אף על גב דדבר שאין מתכוין הוי ומקלקל וכו'. כצ"ל[59]:

בא"ד מידי דהוה אדם הקזה והא דאמרינן גבי וכן תולש את השער וכו', ומשמע מדתני וכן דסיפא נמי לכתחילה קאמר כמו רישא לאו לכתחילה וכו', או דיעבד כלומר דאי נמי עשה לא יזיזנו ממקומו. כן הגיה הרב חק נתן:

דף כ"ה ע"א

גמ' והאיכא איסורא דרבנן שאני פרה וכו'. כן הגיה הרב חק נתן, וכתב דצריך לימחוק תיבת אלא שהרי אינו עוקר[60]:

שם איבעית אימא רב סבר כר' יוסי בן המשולם ור' יוסי בן המשולם לא סבר כרב, ע"כ. עיין בספר למנצח לדוד טעמא למאי איצטריך הני תרתי שינויי:

57. עפ"י הגהת הצאן קדשים, ולפנינו בטעות 'דהא בשותף נחלקו ר' יוסי ורבנן וכו'. 58. כן הגיה החק נתן. 59. וכן הגיהו החק נתן והצאן קדשים. 60. היינו שלא עוקרים עכשיו התירוץ הקודם רק שזה טעם וביאור לתירוץ הקודם, שתירצה הגמ' שאין בה איסור גיזה משום שקדשי בדק הבית היא, והקשתה הגמ' שמדרבנן יש איסור גיזה, ועל זה הוסיפו ואמרו שכיון שאינה שכיחה לא גזרו בה. וכן

שם וכן תולש את השער לראות בו מום, איבעיא להו וכו׳. הרמב״ם בפ״א מהלכות מעילה דין יו״ד דהשער שתלש או שנשר אסור בהנאה, והביאו גם כן הרב דברי חמודות (אות ז), וכן כתב הרא״ש בפסקיו במתניתין דלקמן (סי׳ ו) והרמב״ן ז״ל. והרב פתח עינים רימז דמכאן מקשים למהרימ״ט בתשובות ח״ב חלק אבן העזר סי׳ מ״ד דכתב כי תנן במשנה וכן היינו ממש כדין דלעיל, וכפי זה מאי בעי הכא הא וכן קתני, ויש ליישב, ועיין בספר משאת משה אה״ע סי׳ ז״ך, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה מסוכריא דנזיתא, פירשנו בפרק קמא דכתובות ובסוף כל כתבי (דף קי״ח). עיין שם בספרי הקטן שבת של מי:

ד״ה דהוה ליה עוקר דבר מגדולו, כלאחר יד אין ללמוד מכאן שיהא מותר לתלוש נוצה מצואר של עוף כדי לשחוט ביום טוב וכו׳. עיין בהרא״ש בפסקיו (סי׳ ה) ובהרמב״ן מה שכתבו בזה, דהרא״ש כתב כדברי תוס׳ דאף על גב דשרינן תלישת צמר ביום טוב בשעת שחיטה אין להתיר בשביל זה תלישת נוצה ביום טוב בשעת שחיטה, דהא אסקינן דכנף היינו אורחיה, ואף על גב דאין צריך לנוצה והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אין ללמוד מלאכה שאינה צריכה לגופה מכלאחר יד, ועוד דהא פרישנא דאפילו בצמר לא שרינן אלא באין מתכוין, וכן ביום טוב שרי באין מתכוין, והרמב״ן ז״ל כתב דתלישת נוצה לצורך שחיטה ביום טוב שריא, וחלק עליו עיין שם. ועיין גם כן בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מ) מה שפלפל, ושם הביא דאף הרמב״ם סבירא ליה בפ״ג דהלכות יום טוב דבעוף אסור:

ד״ה ואמר ריש לקיש חייב משום גוזז, תימא מה הוא מקשה וכו׳ דגוזז ככל עוקר דבר מגידולו בבעלי חיים וכו׳, וכן קיטוף וכו׳. כלומר מאי מקשה אף על גב דלענין בכור אינו מחייב, בשבת איכא לחיובי כדאשכחן חילוקא בבעלי [חיים] משבת לקדשים, דבשבת חייב אם הושיט ידו למעי בהמה ודילדל משום תולדה דגוזז ובמוקדשין אינו חייב, וכן בקיטוף פירוש קטוף דתולש ביד כדכתיב וקטפת מלילות בידיך חייב בשבת משום תולדה דקוצר, אף על גב דלענין קצירת העומר ולענין לקט אינו כלום כדאיתא בחולין דף קל״ו, והכא נמי נימא כך ומאי מקשה:

בא״ד והתניא התולש את הכנף. כצ״ל[61]:

ד״ה מדרב סבר לה כר׳ יוסי וכו׳, אלא קים ליה לרב דאית ליה לר׳ יוסי דבר שאין מתכוין אסור, עכ״ל. הקשה הרב צאן קדשים לפי זה למסקנא דמשני דר׳ יוסי לא סבר ליה כרב קושית התוס׳ במקומה עומדת מנא ליה לרב, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל. והתירוץ הוא פשוט כאשר כתב הרב חק נתן בלתי הזכירו וזה לשונו, ולפי מאי דמשני איבעית אימא רב סבר כר׳ יוסי בן המשולם ור׳ יוסי בן המשולם לא סבר כרב, הא דקאמר רב הלכה כר׳ יוסי בן המשולם היינו כוותיה ולא מטעמיה דאילו לר׳ יוסי בן המשולם משום דסבר אין מתכוין מותר, אבל לרב משום דסבר תולש לאו היינו גוזז, וכמו שכתבו תוס׳ לעיל בד״ה והיינו טעמא, שכתבו ולאידך לישנא דאמרי רב וכו׳:

ד״ה גוזז במספרים ואינו חושש, כלומר אפילו יגזוז משאר השערות בלא מתכוין (*כפי גירסתם דגרסי עיקרן משחיר) אף אלו עצמן אם יגזוז יותר מן הצורך לגירסת הקונטרס ראשו משחיר ואינו חושש. וכן פירש דבריהם הרב חק נתן, ונכון הוא. ומזה מדקדק וכו׳, כצ״ל, ואין זה כשאר לשון וכו׳ כצ״ל, אין זה חשוב גוזז, כצ״ל:

תוס׳ ד״ה שער בכור בעל מום שנשר וכו׳, ותימא לרבי וכו׳. ועוד אפילו בתולש פליגי כדמוכח בסוף פירקין דשרי ר׳ עקיבא[62] **וכו׳.** הקשה הרב צאן קדשים מאי אפילו דכתבו, שאני תולש דהוי כלאחר יד ומשום הכי (ר׳ עקיבא) [עקביא] מתיר, אבל גוזז הוי במתכוין, והניח בצ״ע. ואנכי הרואה בתוס׳ בחולין דף ל״ו ריש ע״א דלא כתבו תיבת אפילו אלא ובתלוש נמי פליגי, וכונתם אינו אלא לסברת רבנן דאסרי, ומוכרח לומר דאינו אלא מדרבנן, וכן כונתם הכא וצריך למחוק תיבת אפילו, וק״ל:

ע״ב

בא״ד וחלב נמי אסרינן מחיים ולא לאחר שחיטה למאן דדריש וכו׳ אלא משעת זביחה ואילך ולא מדכתב בשר, ועוד דשרי לכולי עלמא וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר[63], ועיין לעיל ברש״י.

ועיין גם כן מה שפלפל הרב הלכות יום טוב (אות מב (ח)) על דברי תוס׳ (גרים הדיבור) שכתבו דגיזה שרי והא דדרשינו תזבח ולא גיזה היינו לא תגוז:

בא״ד משום דהוא דלאחר שחיטה, עכ״ל. פירש הרב הנזכר (צאן קדשים) דלמא בקדשים אתי לאשמועינן

כתבו הב״ח אות א והרש״ש דיש למחוק תיבת אלא. **61.** וכן הגיהו השיטה מקובצת אות כח והמסורת הש״ס. **62.** השיטה מקובצת אות כב והצאן קדשים תיקנו דצ״ל עקביא, והמחבר העתיק הנוסח הישן. **63.** וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות כו עיין שם.

אפילו לאחר שחיטת החלב אסור, ובחולין אחר שחיטה החלב מותר, ומחיים אפילו בחולין אסור:

בא"ד ומיהו מצינן למימר דאיצטריך קרא תשפכנו כמים משום דם שיצא קודם שחיטת רוב, עכ"ל. עיין בתוס' דחולין דף הנזכר (לו. ד"ה סלקא) דדחאו האי:

בא"ד ואומר רבי דסלקא דעתין למיסר דם משום דדרשינן בשר ולא חלב, והוא הדין דהוה דרשינן ולא דם ולא דמו וכו', עד סוף הדיבור. כך צריך להגיה וכן כתבו שם בחולין דף ל"ו הנזכר ריש ע"א. וכתב הרב חק נתן דאכתי קיימינן במה שכתבו הא דאיצטריך קרא למישרי דם הוא משום דם שיצא קודם שחיטת רוב סימנין, דהוה אסרינן ליה משום דדרשינן בשר ולא דם כמו דדרשינן בשר ולא חלב, אבל דם שיצא אחר שחיטת רוב סימנין לא איצטריך קרא למישרייה דילפינן ליה מחלב שמותר לאחר שחיטה, עכ"ל:

גמ' מכלל דתנא קמא אמר לא ואמר רב נחמן וכו'. כצ"ל[64]:

דף כ"ו ע"א

גמ' אמר ר' יוסי מודה אבא חלפתא בזה, ופירש"י אבא ששמו חלפתא[65]. הרב קהלת יעקב אלגאזי בחלק מענה לשון דף קכ"ד ע"ג (מות אלף ס"ק קט) הרגיש היכי הוה אמר אבא חלפתא ומזכירו בשמו, הלא אמרינן בפרק קמא דקידושין דף ל"א סוף ע"ב חכם משנה שם אביו ושם רבו כי הא דמר בר רב אשי דאיהו אמר אבא מארי. ותירץ דתנא דברייתא הוא דמפרש שמו חלפתא, ור' יוסי כי קאמר אמר אבא סתם, עיין שם[66]:

רש"י ד"ה (שמא יש תקוה) [אבל] וכו', בפרק בכל מערבין בסוף הפרק (נדף מ"ח ע"ח)**.** כצ"ל[67]:

ד"ה תנא קמא וכו', הכי תרצת כדמתרץ ריש לקיש. כצ"ל[68]:

תוס' דתנא קמא סבר וכו', אם כן סיפא דקרי ליה בעל מום מיירי בהתרת מומחה. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים[69]:

בא"ד ונראה לפרש דסובר הש"ס וכו'. כונתם לפרש הפך פירוש רש"י, וק"ל:

ד"ה התולש צמר מעולה תמימה, יש פירוש מרש"י שכתוב בהם שהוממה וכו', ותימא וכו', עד סוף הדיבור. כבר הרבנים זלה"ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן עמדו בדברי התוס' הללו, ורימזו דברי תוס' בחולין דף קל"ה ע"א ד"ה ראשית הגז דכתבו ונהי וכו', ובהבנת דברי תוס' שכתבו ועוד יש לפרש וכו' פליגי היכא מתרמיא דבריהם הללו. והרב צאן קדשים הנזכר הכריח ממה שכתבו תוס' בזבחים דף פ"ו ע"א ד"ה אתיא זריקה, דצריך לגרוס האי ועוד לפרש שכתבו כאן אחר דבריהם דלקמן שכתבו אי מישתרי בהכי, והתם שייכא אחר כך, והא דאמרינן בשופר של עולה לא יתקע יש לפרש שופר של עולה שהוקדשה הבהמה לדמי עולה וכו', כדקאמר בפרק קמא דפסחים הכא בעצי שלמים עסקינן, אבל פלוגתא דאמוראי וכו', דהכי פירושו השתא דמבעיא ליה אי מישתרי הצמר בזריקה, הקשו הוה ליה למיפשט משופר דאמרינן לא יתקע ולא מישתרי בזריקה הוא הדין צמר נמי לא מישתרי, ומפרש דהתם יש לפרש שהוקדשה הבהמה לדמי ולא הוי זריקה, עכ"ל:

ע"ב

גמ' הא נתלש שרי, ע"כ. כתב הרב צאן קדשים אין לדקדק דהא אליבא דרבנן קא מיבעיא ליה כמו שפירש"י לעיל, ולרבנן אפילו נשר אסור ומכל שכן ניתלש, ויש ליישב דוקא בעל מום סלקא דעתך דאסרו רבנן אפילו נשר, אבל ניתלש כשהוא תם מתירים דלא חיישינן דילמא אתי למשהי, עכ"ל הטוב, חלקו בחיים:

הדרן עלך פרק ג' הלוקח בהמה:

תורת ה' תמימה:

פרק ד' עד כמה

גמ' ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטפולה מרובה וכו'. כתב הרב תוספות יום טוב דצריך לומר דר' יוסי לית ליה דרשא דקרא, אלא סבירא ליה דמסברא בעלמא אמרו חכמים שיטפלו בו ישראל כדי שתהא הנתינה דרך גדולה וכדכתיב למשחה בהם, עיין שם. ועיין לקמן בפרק מעשר בהמה דף נה סוף ע"ב

64. וכן הגיהו הצאן קדשים והב"ח אות ה. 65. וכן כתב הרשב"ם בב"ב נו: ד"ה אבא, שסתם רבי יוסי הוא ר' יוסי בן חלפתא. 66. ובביאור הגר"א יו"ד סי' רמב סקל"ו וברע"א שבת קטו. תירצו עפ"י דברי רש"י בסנהדרין ק. ד"ה בשמו, שכתב לענין הזכרת שם רבו שאם מוסיף שם תואר ואומר רבי פלוני מותר, והוא הדין בשם אביו כיון שהוסיף את התואר 'אבא' שהוא תואר של חשיבות מותר. 67. לפנינו צויין לח. ואכן זה נמצא גם שם, וציון המחבר ניחא יותר משום דרש"י כתב 'בסופו'. 68. וכן הגיה הצאן קדשים. 69. וכן הגיה השיטה מקובצת אות יב.

מאי דאמר רב כהנא, ומה שכתב הרב הלכות יום טוב (אות ז) בדף ס׳ ע״ד:

רש״י ד״ה מלאתך וכו׳, שהרי בפסח התבואה מתבשלת וכו׳. וכן כתב רבינו עובדיה ז״ל שהתבואה מבושלת בפסח, והקשה עליהם תוספות יום טוב דדוקא השעורים מבושלת ולא חטה כדכתיב כי השעורה אביב וכו׳ והחיטה וכו׳ כי אפילות הנה, עיין שם. ובהורמנותיה אמינא דטעות סופר נפל בדבריהם, וצריך לומר כרש״י שלפנינו שהרי בפסח התבואה מתבשלת וכן ברבינו עובדיה, וכונתם שמתחלת להתבשל, ואינם מביאים בכורים עד העצרת שאז נגמר בישול החטה דהוי לאחר שלשים יום מתחילת הבישול:

תוס׳ ד״ה בדקה שלשים יום, כי הך פלוגתא איכא לענין טיפול אבדה במציעא (דף כ״ח), עכ״ל. לא המתקתי מאי אתו תוס׳ למישמע לן דמצינו פלוגתא במציעא בין ר׳ מאיר ור׳ יהודא בענין טיפול אבדה מעין דוגמא דהכא דפליגי תנא קמא ור׳ יוסי. ויש לומר דרמזו מאי דאיתמר לקמן דף כ״ח ע״א בבבא דלאחר שנתו דנותנין לו שלשים יום משום השבת אבדה לבעלים דהיינו כהנים, ולכן כתבו הא דמציעא דשייכא שפיר דגם התם הטיפול הוא משום אבדה, ודוק:

ד״ה מלאתך ודמעך [וכו׳], דהיינו ז׳ ימים מיום הבאת העומר וכו׳. ואם תאמר האי ביום חמשים הוא ולא הוי כעין בכור בניך וצאנך תתן לי דלאחר שלשים, עכ״ל. כונתם פשוטה דהם פירשו דלא כפירוש רש״י דפירש לענין ביכורים והם פירשו לענין שתי הלחם, ולפי פירושם הקשו דלא הוי דומיא בכור בניך וצאנך למלאתך ודמעך דזה ביום חמשים ממש וזה אחר שלשים, מה שאין כן לפירוש רש״י אתיא שפיר דמיום ב׳ של פסח יום הבאת עומר עד לאחר העצרת שהיו מביאין הבכורים הוי אחר חמשים יום, והוי דומיא בכור בניך וצאנך לאחר שלשים יום. ויש לתרץ בדוחק דכל דימוי דקרא לא אתא אלא לחלק בין דקה לגסה דזה לשלשים יום וזה לחמשים דומיא דמלאתך ובכור בניך הא כדאיתא והא כדאיתא, ולא נחתינן השתא אם ביום התשלום או ביום אחר כך, דזה נילף מילפותא אחרת, ודוק[1]. ומה שהקשה עליהם הרב חק נתן אחר המחילה רבתי לא ברירא כל כך, ובקל נוכל להשיב כאשר יראה המעיין, עיין שם, ועיין בספר הבהיר הלכות יום טוב:

ד״ה דילמא אתי לאפרושי וכו׳, כי ההיא דפסחים וכו׳ גבי הנהו דמפרשי חלתא מארוזא דאמר רב אשי חזינן אי רוכא אורז אכלי וכו׳, ואי רובן דגן אכלי ניכלה זר באפייהו דילמא אתי לאפרושי וכו׳, וכפרק קמא דיומא דף יו״ד ע״א גבי סוכת החג בחג חייבת בעירוב וכו׳. כצ״ל:

דף ז״ך ע״א

גמ׳ אתי למיטעי בהון סבר מיתחל קדושתייהו. כצ״ל[2]:

שם רב הונא בריה דרב יהושע כי מתרמי וכו׳. עיין בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מז (ס)) בדף ס״ח ע״ב וג׳:

רש״י ד״ה טובת הנאה, דבר מועט וכו׳. כבר הרב צאן קדשים כתב דהמדפיסים טעו בסידור דברי קדשו וכך צריך להיות בראש אמיר מתחיל דיבור בכולן יש בו טובת הנאה, ומפרש כגון ישראל שהפריש תרומה מכריו, אחר כך ד״ה טובת הנאה דבר מועט, והוא סוף דיבור, אחר כך מתחיל דיבור אחר ואם היה כהן, אחר כך ותנא מאי טעמא וכו׳ ולא גרסינן ותנא קמא, ואחר כך מאי טעמא לא אמר נמי וכו׳:

ד״ה תיתחל קדושתייהו וכו׳, דהיינו סלע. כצ״ל[3]:

תוס׳ ד״ה תרומת חוץ לארץ בטלה ברוב וכו׳, ותרומתו אינה מדמעת, ומשמע הא תרומת חוץ לארץ דישראל מדמעת ואינו עולה וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, וציין דברי תוס׳ במנחות דף ס״ז ד״ה ותרומתו דכן כתבו, עיין שם, ופוק חזי בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מו (ג)) דף ס״ז סוף ע״ב וע״ג וד׳ מה שהליץ בעד רש״י ז״ל ופלפל פלפלא אריכא:

ד״ה אוכל והולך וכו׳, מיהו הייתי יכול לפרש שבאחרונה לאחר שיפריש התרומה ישאר מכיריו שיתקיים בו מוקף, עכ״ל. כונתם דהוה מצינן לפרש דלעולם בעינן מוקף, ומאי דאמרינן אוכל והולך מפרשינן באופן דאף דאוכל נשאר שיורים דמצי להרים תרומה מן המוקף, אמנם רש״י דפירש דישייר כדי תרומה ודאי דלא סבירא ליה כך. ועיין בהרא״ש בפסקיו בפרק קמא דביצה (סי׳ יג) ובספר הלכות יום טוב (אות מז (ג)) דף ס״ח ע״ד ודף ס״ט:

ד״ה הילכך נדה קוצה לה חלה וכו׳, אבל תרומה שלהם שהייתה מן התבואה וכו׳. כונתם כמו שפירש הרב הנזכר הא דלא נקט נמי תרומת חוץ לארץ טמא

1. ובשיטה מקובצת אות כט גרס שהתוס׳ מתרצים את זה, וי״ל דביכורי יחיד לא מייתי עד לאחר עצרת. 2. כן הגיהו השיטה מקובצת אות ג, מסורת הש״ס בשם נ״א, הגהות הב״ח, והצאן קדשים. 3. כן הגיה הצאן קדשים, ובשיטה מקובצת אות ח ובהגהות הב״ח

מפריש תרומה ואכיל כהן קטן, טעמא הוא משום דלא הייתה ראויה ליתן לכהן קטן. שוב כתבו ועוד יש לומר שהתרומה יש לה שיעור כגון תרומת מעשר, כונתם אף על גב דתרומה גדולה אין לו שיעור מן התורה, כיון דתרומת מעשר יש לה שיעור לא נקט תרומת חוצה לארץ, עכ"ל:

(בא"ד) [ד"ה בריש מסא וכו'], ולפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה וכו'. פירוש דבריהם השתא דכתבו דמסא היינו מרדא ואין צריך להפך בו גחלים ועצים למה נקט מסא, לזה כתבו ולפי שיש דברים וכו', וק"ל:

ד"ה פסק, הדר מפרשא חלה אחריתי וכו'. אין למחוק תיבת פסק כי כן דרכם לכתוב פסק דין כמו שכתבו בעירובין[4], וכן כתב הרב הנזכר, ועיין בהר"ש בפ"ד דמסכת חלה משנה ח' ובהרא"ש סוף הלכות חלה (סי' יד):

ע"ב

תוס' ד"ה וכי הזאה יש לנו וכו'. עיין בהר"ש גם בזה שם כל מה שכתבו ובהרא"ש:

גמ' אמר מר זוטרא. כצ"ל דאמר, וכן העתיק מרן כ"מ בפ"ז דהלכות תרומות, עיין שם:

ד"ה ולית הלכתא כותיה בהא דמצריך טבילה וכו', ולשון הקונטרס לא משמע כן, עכ"ל. פירוש דלפי פירוש רש"י משמע דלית הלכתא כרב עמרם דאמר דלא בעינן הערב שמש אלא בעינן[5], ואינו כן כפי סברתם אלא דרב עמרם אמר דצריך לטבול ועליה קאמר הש"ס לית הלכתא כותיה דלא בעינן טבילה כלל. וכן משמע מדברי שמואל דלעיל (ע"ח) דאמר אין תרומת חוץ לארץ אסור אלא במי שהטומאה יוצאת עליו מגופו ופירושו כגון זב וזבה ונדה ובעל הקרי אבל לטמא מת שריא כדפירש רש"י לעיל (ד"ה טומאה), כי לכן קשיא לי פירש"י במה שפירש הא דלית הלכתא דמשמע דבעינן הערב שמש, דאי בעינן הערב שמש הרי הוא טהור לגמרי והוי הפך דשמואל דלעיל, וקשיא לי גם כן להתוס' דלא העירו מזה כלום לרש"י ז"ל, וצריך לי ישוב[6]:

ד"ה שנה בשנה וכו', וצריך לאוקמה כך שמעתתא דהכא בשנה בלא שלש רגלים, שברגלים לחודייהו בכל שנה איכא בל תאחר. כן העתיק את לשונם הרב מעדני יום טוב (אות ו), והרב צאן קדשים הגיה שברגלים לחודייה בלא שנה, והכל הולך אל הכונה אחת, דכתבו תוס' דמוכרח לומר האי בשנה לאו דוקא שנה דידיה תמימה כדמשמע מפירש"י בד"ה דלשנה דידיה מנינן, דאם כן עובר עליה שלשה רגלים וכפי סוגיא דראש השנה דף ו' (ע"ב) איכא בל תאחר, אלא רצה לומר שנה למנין העולם דנכנסה בו, ואפילו הכי מצי לקיימה עד שלא יעבור עליה שלשה רגלים. ומסיים הרב מעדני יום טוב ולאפוקי שמעתתא דפרק קמא דראש השנה דגרסינן התם בדף ו' סוף ע"ב, איבעיא להו בכור מאימתי מונין לו שנה, אביי אמר משעה שנולד, רב אחא בר יעקב אמר משעה שנראית להרצאה, ולא פליגי הא בתם הא בבעל מום פירוש שנולד במום, ולרש"י נוכל לומר כסברת אביי ורב אחא דשאני בכור דהתורה התירתו כל שנה אפילו בעבור ג' רגלים. ועיין מה שאכתוב לקמן (כח.) בבעית הגמ' היכי קאמר נולד לו וכו':

בא"ד בסופו דאין נפסל משנה לחברתה. כצ"ל[7]:

ד"ה הוה אמינא בחזה ושוק של תודה, לר' עקיבא לית ליה הך סברא בסוף פרק איזהו מקומן, ומפרש התם דפליגי בהימנו ודבר אחר אי הוי היקש או לא, עכ"ל. הרב חק נתן פירש דבריהם דרצו לומר דר' עקיבא סבירא ליה דהימנו ודבר אחר לא הוי היקש, ולכך איכא למימר בחזה ושוק של תודה, ולכך איצטריך לך יהיה הוסיף לך הכתוב הויה אחרת בבכור, אבל ר' ישמעאל סבירא ליה הימנו ודבר אחר הוי היקש, ולכך על כרחך לפרש לחזה ושוק של שלמים ולך יהיה לומר על בכור בעל מום שהוא מתנה לכהן, ועל כרחין דרב ודבי רב סברי כר' עקיבא דהימנו ודבר אחר לא הוי היקש, ולכך איצטריך לדבי רב דבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד

הגיהו כעי"ז 'דיהיב אבי אמו סלע דהיינו ד' זוזי'. 4. לכאורה צ"ל 'בעירוכין' [כידוע שהרבה מן האחרונים קראו למס' ערכין 'עירוכין'], והכונה לתוס' בערכין שמצינו שם בכמה מקומות לשון 'פסק', והוא בדף ג. ד"ה פסק, בדף י: תוד"ה י"ח (מע"א) ושם בסוה"ד איתא 'פסק', ובדף כא. ד"ה האי מאן. 5. השיטה מקובצת מכתב יד (נדפס בתלמוד בבלי מהד' עוז והדר, ד"ה ולית) בשם תוספות חיצוניות דקדק בתחילה שרש"י מפרש את ה'ולית הלכתא כוותיה' שצריך הערב שמש, ממה שכתב רש"י בד"ה וכי, שהנידון היה על הערב שמש, וכן ממש"כ גם בד"ה טובל, דמשמע שזה כל הנידון בגמ', אך בסו"ד הסיק דשמא גם רש"י סובר כן. 6. עיקר קושיתו היא דכיון דמצינו דשמואל ס"ל לעיל דלא בעינן טבילה כלל לטומאת מת, אם כן לא מסתבר דתפסוק הגמ' דלא כוותיה, דאם כן נמצא דפסקינן כאן דלא כרב ודלא כשמואל, מה שאין כן אי מפרשינן כהתוס' דלית הלכתא כוותיה דלא בעינן טבילה כלל, דאז יוצא דפסקינן ממש כשמואל. אך באמת שאין זה מוכח דהם ב' נושאים, א. אי בעינן טבילה או לא ובזה פליגי רב ושמואל, ב. אי בעינן הערב שמש, ושפיר י"ל דפסקינן כרב בעיקר הדבר דבעינן טבילה, ומחמרינן טפי מיניה דבעינן נמי הערב שמש. 7. הגהת הצאן קדשים, וכעי"ז הגיה השיטה מקובצת אות לו.

קרא דשנה בשנה, ולרב איצטריך לך יהיה הוסיף לך הכתוב הויה אחרת בבכור:

דף כ"ח ע"א

תוס' ד"ה שלא מצינו לו בכל התורה כולה, פירש בקונטרים שיתננו לכהן אלא מריבויא, לפירושו כן יכול לומר בכל דרשות. ומפרש ר"י וכו'. כבר המחדשים זלה"ה הרב צאן קדשים והרב חק נתן פירשו דבריהם כך, דהקשו לרש"י דפירש מאי דאמרינן בגמ' שלא מצינו לו בכל התורה שיתננו לכהן אלא מריבויא דהאי יהיה נפקא, מאי שנא הכא משאר דוכתי דילפינן מדרשות, ואמאי נקט טפי הכא הש"ס האי לישנא דלא מצינו ולא בשאר מקומות, לכן כתבו פירוש ר"י דהכי קאמר דלא מצינו בכל התורה חבר לבכור שיהיה כולו לכהן:כח, א

בא"ד והוה מצי למימר אחת עשר של מעשר יוכיח כדמצינו במותר מפסח. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דהוה מצי למימר מותר מפסח יוכיח דפסח גופא אינה טעונה נסכים ומותרו דאתי מכחו טעון נסכים דהוי שלמים עכ"ל, ומהרש"א כתב דמהוה מצי למימר עד וכן לשבת לא ידעתי להולמו, עיין שם. ולפי פירוש הרב הנזכר נוכל לומר כונתם של תוס' דהרגישו לפירוש ר"י דהביא סיעתא לפירושו מההיא דפרק שתי מידות, דאינה ראיה דהתם איכא להקשות דהוה מצי לומר מותר פסח יוכיח וחזינן דטפל חמור מן העיקר, ואם כן לא הוה צריך לימוד מתיבת האחד למילף נסכים לאחת עשר, ולא מתיישבה מאי דאמרינן התם דלא מצינו בכל התורה כולה וכו', ודוק:

ד"ה ואידך וכו', ואם תאמר והא תנא לא דריש מידי וכו'. פירוש ר' ישמעאל והתם דריש ר' יוסי הגלילי, וק"ל:

גמ' איבעיא להו היכי קאמר נולד לו וכו'. האמת אגיד דלא זכיתי למתק יפה האי איבעיא, יען פשטא דמתניתין משמע דאיכא חילוקא בנולד מום בתוך שנתו להיכא דנולד אחר שנתו, דבתוך שנתו דוקא י"ב חודש ותו לא, ולאחר שנתו שלשים יום אחר שנולד בו מום רשאי לקיימו ותו לא, והיכי מצינן לפרשה במתניתין הצד הראשון דאם נולד בו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חודש וגם שלשים יום אחר שנתו, אם לא שנפרש מתניתין דקתני לאחר שנתו כאילו תני ולאחר שנתו כלומר אחר שהשלים שנתו עוד יש לו זמן שלשים יום.

ובודאי האי איבעיא אתיא כפי פירש"י דלעיל (מ: ד"ה לשנה) דפירש שנה תמימה ולא חיישינן בבכור [א]איסור בל תאחר, וכסוגיא דפרק קמא דר"ה דף ז' כפי אביי ורב אחא דהתם, דאי להתוס' דכתבו לעיל בד"ה שנה בשנה דצריך לאוקמא שמעתתא דשנה בלא רגלים, קשה מאי מספקא הא לא משכחת שנה וחודש בלא רגלים, וכן ראיתי בספר חק נתן דהקשה מהאי איבעיא להתוס' דלעיל, ודחק לתרץ דאותה אוקמתא אינו אלא לגבי תם ובעל מום מעיקרו, אבל לגבי נולד בו מום בתוך שנתו איכא לאוקמה בבכור תם בזמן הזה, וכיון שנולד קודם הפסח ולא נולד בו מום כי אם אחר הסוכות שפיר אתיא דהשתא משכחת לה שנה וחדש בלא רגלים, עכ"ל, עיין שם:

תוס' ד"ה עד שלא נראה וכו', והוה מצינן לפרש וכו' דמעשים בכל יום וכו'. כצ"ל. וכונתם דגם האי פירושא לא ניחא להו לפרש דתיבת רשאי רצה לומר דאינו כונסו לכיפה משום דנראה דאינו יכול לכונסו לכיפה, דמעשים בכל יום ששומרים אותו עד שיפול בו מום, וכן כתב משמם הרב דברי חמודות, וציין דברי הרא"ש בסוף מכילתין דכן כתב, וגם בפרק קמא דע"א סי' י"ג, עיין שם:

ע"ב

רש"י ד"ה (מתניתין נמי דייקא) [הואיל וכו'], ואי בדוקין שבעין וכו'. עיין מה שהקשה הרב צאן קדשים ומה שתירץ הרב חק נתן:

תוס' ד"ה רביע לדקה, ואף על פי שפירש הקונטרים וכו' לאו משום דתיתי כסומכוס וכו'. פירוש כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק יחלוקו, וק"ל:

בא"ד וגם לא פליג בין מום, עכ"ל. כונת דבריהם כמו שפירש הרב צאן קדשים דמשמע דאיירי נמי במומין שבגוף, ועל כרחך אתיא דוקא כר' מאיר דלר' יהודא אחר שחיטה נמי נייתי ונחזי, משום הכי כתבו דאי מיירי דוקא בדוקין שבעין הוה ניחא טפי דאתיא נמי כר' יהודא, עכ"ל:

ד"ה משום גזירת וכו', וגם בקונטרס פירש כן מפני טורח גזרו לה, אבל לא דקדק ליישב לשון גזירה, עכ"ל. כלומר כפי פירוש רש"י דפירש בפירוש ראשון משום טורח מגדלי בהמה דקה וכו', אינו מדוקדק הלשון משום גזירה, מה שאין כן כפי פירושם מדוקדק שפיר גזירת חכמים שהחמירו שלא לגדלם, וק"ל. וכפי לשון אחר של רש"י קשה כמו שהקשה הרב חק נתן, דהוי קנסא לכהן וכהן לא עבר על דברי חכמים דהא הוא לא גידל בהמה דקה בארץ ישראל אלא שבא לידו בתורת בכור, ודחק לתרץ דסוף סוף נתגדל אותו בכור בארץ ישראל ולא גידלו בחורשין ולכך קנסינן ליה,

עכ״ל, ואני בעניי שמעתי ולא אבין את תירוצו ועדיין צריך לי ישוב.

ודע דהרמב״ן והרא״ש (סי׳ ד) כתבו דבחוץ לארץ משלם מחצה אף בדקה, והרמב״ם ז״ל בפ״ג דהלכות בכורות דין ו׳ לא הביא אלא האי דינא דארץ ישראל, ובחוץ לארץ אי מתרמי לא גילה דעתו כלום, ואפשר דגם הוא ז״ל יסבור כן. אכן במה שכתב ומפני מה לא ישלם כל דמיו מפני שקנסו וכו׳, כבר הרגיש הרב הנזכר דזה לא נזכר בשמעתין אמאי אינו משלם כל דמיו, אלא מפני מה אינו משלם מחצה בדקה כמו בגסה, וחתר לתרץ ולפרש סוגייתין בשיטה אחרת עיין שם, גם אשור בספר שושנים לדוד:

גמ׳ טיהר את הטמא שעירבן עם פירותיו, ע״כ. עיין בתוס׳ דקמא דף ק׳ ע״א ד״ה טיהר את הטמא:

תוס׳ ד״ה דן את הדין, בפרק קמא דסנהדרין (דף ו׳ ע״ב) **פריך מינה לר׳ אבהו וכו׳, ותימא מנא ליה דמיירי ביחיד וכו׳ הא בריש אלו טרפות קתני דן את הדין ולא מיירי ביחיד כדקתני וכולן רשאין ליקח**, עכ״ל. פירש הרב צאן קדשים ואי מיירי ביחיד מי רשאי ליקח משום חשד, אבל לא דייקו מדקתני וכולן דההיא וכולן גם כן אעדים קאי, עכ״ל. ואני הצעיר לא ראיתי בריש פרק אלו טרפות שמץ מזה דציינו תוס׳ לפנינו[8]:

ד״ה לימא תנן וכו׳, תימא דלא דייק הכא מרישא וכו׳, דההיא על כרחין וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ובהגוזל קמא (דף ק׳) **לא משכח התם וכו׳ והוה ליה לאתויי מהך, ובהגוזל בתרא** (דף קי״ז ע״ב) **גבי ההוא דאחוי וכו׳ אמאי לא חייביה מהך**, עכ״ל. פירוש מרישא דמי שאינו מומחה, וק״ל:

מתניתין אמר ר׳ טרפון הלכה המורך טרפון, ע״כ. לאו מעניותו אמר כן דידוע דר׳ טרפון כהן ועשיר הוה[9], אלא אמר כן אי מטעמא דכתב הרב הון עשיר, ואי מטעמא דדילמא חמורו היה מעולה ביותר והיה שוה כמו הפרה, וק״ל. ועיין בספר מחזיק ברכה בחלק יו״ד סי׳ מ״ה מה שהביא משם הרב ב״ח ופלפל בהא דר׳ טרפון ועדות דתודוס הרופא, גם אשור בספר מקום שמואל סי׳ כ״ח דנעלם מהרב הנ״ל:

דף כ״ט ע״א

רש״י ד״ה כאילא, הדר ביבנה דחסיד הוא, עכ״ל. אם תיקשי כיון דהיה חסיד אמאי היה לוקח שכר ומאי חשדא הוה ביה כיון דחסידותו היה מפורסם לכל, כי לכן נראה טעמא כמו שכתב הרא״ש בפסקיו (סי׳ ה) דהכל היו מביאין אליו בכוריהן כל היום והיה צריך להיות בטל מכל מלאכתו ולא הביא הא דהיה חסיד. ועיין בספר שושנים לדוד דמיישב פירוש רש״י דפירש שהיה חסיד, דאפילו הכי משום לזות שפתים היה לוקח השכר גם בתם, משום דלא יחשדו בני קרח לא מתו[10], ומי לנו גדול ממשה רבינו וכתיב ויקנאו למשה, עיין שם.

ומה שכתב הרב הנזכר דהרמב״ם פירש כפירוש רש״י בפ״ג זה לא ראיתי, ומחיבורו לא משמע כן אלא חכם גדול כמו שפירש במשנה, וכן כתב הרב חק נתן, עיין שם[11]:

תוס׳ ד״ה הנוטל שכרו לדון וכו׳, והא דתנן מכוער הדיין וכו׳ מפורש בפרק בתרא דכתובות באגר בטלה. כן נראה לי להגיה ולמחוק שאר תיבות דמוכח שרי[12], וכונתם לתרץ דהכא מיירי במתניתין דידן דתני דיניו בטילים אגר דינא, וההיא מתניתין דתני מכוער הדיין וכו׳ ודינו דין מיירי באגר בטלה כדמוכח התם בכתובות דף ק״ה ע״א. והמחדשים זלה״ה (מהרש״ל ופק נתן) הניחו תיבות דמוכח שרי, ופירשו דבריהם באופן אחר דכיונו מאי דאיתמר התם בכתובות לקרנא דהוה שרי ליה לגמרי ליקח השכר, משום דהוה מוכח שכר בטילתו, עיין בספריהם הקדושים, ולפי הגהה הנזכר נראה לעניות דעתי דדבריהם פשוטים דלא נכנסו בשכר בטילה בין מוכח ללא מוכח אלא לתרצה תרתי משניות, ודוק:

ד״ה מה אני בחנם, ואם תאמר ושוחד לא תקח וכו׳. ולאו פירכא היא דתרי מילי נינהו כדמוכח בכתובות, ובתורת אגרא דהיינו לשכר טרחו שרי. כצ״ל. וכונתם דמהאי קרא ראה למדתי אתכם וכו׳ דילפינן מה אני בחנם וכו׳, היכא דאיכא שכר טרחו שרי ליקח שכר, מה שאין כן ליקח שוחד להשתדל לדינו יפה ולהפך

8. צ״ב דכן איתא להדיא בדף מד: כולן רשאין ליקח. 9. כמבואר בתוספתא כתובות פ״ה שהיה כהן ועשיר, ועל עשירותו מבואר גם בנדרים סב. ובמסכת כלה רבתי פ״ב. 10. היינו שבעלי מחלוקת כקורח לא מתו. 11. ונראה דכונת השושנים לדוד במה שכתב ׳כמו שכתב הרמב״ם בפ״ג׳ לדברי הרמב״ם בחבורו בפ״ג מהל׳ בכורות ה״ז ׳הנוטל שכרו להיות רואה בכורות אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו׳, ומפרש השושנים לדוד ש׳מומחה גדול שאין כמותו׳ הכונה שהוא גם חסיד ומחמת חסידותו השלים את עצמו להיות מומחה וזהיר לענות על הדבר הדק היטב, ומה שכתב המחבר שכן פירש הרמב״ם גם במשנה ׳חכם גדול׳, הרמב״ם לא כתב כן כלל במתניתין, רק במשנה ג׳ כתב שענין מומחה שמראים לו בכורות הוא אדם שכבר נבחן ונוסה ונמצא בחכמה גדול ומובהק, עיין שם, ולפיכך ציין השושנים לדוד לדבריו בחבורו. 12. וכן הגיה הצאן קדשים.

בזכותיה אסור כדכתיב ושוחד לא תיקח. ועיין בספר פתח עינים מה שהביא משם יש מקשים:

ד"ה המקדש במי חטאת ואפר חטאת וכו', פירש הקונטרס דחוק וכו'. ואומר ר"י דעיקריה נקט משום רישא וכו'. קשה לי קצת אמאי כתבו פירוש רש"י הוא דחוק, טפי הוה ליה להעיר עליו דמהגמ' דקידושין דף ח"נ (ע"ח) מוכח דאפילו ישראל דקתני לא קאי אלא ארישא, דמוקים לה בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן, או כדפירש רש"י ורבינו עובדיה התם שנפלו לו תרומות ומתנות מבית אבי אמו כהן, ואי איתא דקאי אפילו ישראל לבבא דמי חטאת ואפר חטאת נמי, אכתי קשה לעולא דאמר טובת הנאה אינה ממון, וממתניתין שמעינן דהוי ממון כיון דהאשה מקודשת. ויש ליישב בדוחק דכיון דמה שפירש רש"י אינו אלא לפי הסלקא דעתין ולא לפום קושטא, דלקושטא לא מיירי מתניתין דהתם אלא בהבאת אפר ומילוי המים דאפשר נמי ליקח שכר, לא מצינן למיפרך תו לעולא מההיא דסיפא להוכיח דטובת הנאה הוי ממון, ודוק[13]:

ד"ה היכי אזיל וכו', ובשאלתות דרב אחאי וכו'. עיין מה שכתבתי בספרי הקטן מתת אלקים במגילה (כ. ד"ה ת"ש דאמר) דף סא ע"ב (בדפי הספר מהד' פיסח) על דברי הרב שאלתות:

שם ונראה לרבי דגרסינן מאי בודקין ובדיקה המפורשת וכו'. כן תירץ ר"י שם בפסחים, ומחלק בין בדיקה דקתני כיצד הוא בודק וכו' באהלות, למאי דקאמר התם מאי בודקין, עיין שם:

ע"ב

בא"ד וכן בעירוב אי אין מערבין אלא לדבר מצוה שרי ליטמא על ידי ניפוח וטמא[14], ואי מערבין אף לדבר רשות יש ללמוד דעל ידי ניפוח שרי בלא מצוה דאורייתא אלא מדבריהם. כצ"ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים, עיין שם:

בא"ד והא דבעו בחגיגה הבודק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו, אבדיקה דרב יהודא קאי ולא אמתניתין וכו'. כבר הרב חק נתן פירש דבריהם כך, דרצו לומר דלהאי פירושא ליכא למימר הא דבעי בדק לפסחו וכו' דקאי אבדיקה דמתניתין דקתני כיצד בודק מביא וכו', דהא להאי פירושא בדיקה המפורשת במתניתין מועלת לכל דבר אף לתרומה, אלא הא דבעי אבדיקה דרב יהודא קאי, דקתני מתניתין עלה בודקין לעושי פסח ואין בודקין לתרומה, וקא בעי עלה אי בדק לפסחו מהו דמהניא אותה בדיקה לאכול בתרומה, דלא קתני ואין בודקין לתרומה אלא בשביל תרומה לחודה לא סמכינן אהאי בדיקה דמנפח אדם וכו', אבל אי כבר בדק בשביל לעשות פסח קא בעי דילמא אגב דמהניא לפסח מהניא נמי לתרומה או לא מהניא. ולפירוש ר"ת הוי איפכא, דהא לפירוש ר"ת בדיקה דר' יהודא מילתא באפי נפשה היא ולא קאי אמתניתין, דהא גריס מאי בודקין ומפרש דבדיקה דרב יהודא מועלת לכל דבר, ואם כן על כרחך הא דבעי קאי אבדיקה דמתניתין דקתני כיצד בודק מביא וכו', ועל אותה בדיקה קתני בודקין לעושה פסח וכו', וקבעי עלה אי בדק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו כדפי', עכ"ל. ועיין בספר צאן קדשים מה שפירש גם כן דבריהם הללו:

בא"ד ועוד היינו יכולין לפרש דכל הבדיקות לעושי פסח, אלא דבדיקת המשנה לאחר שעבר ורב יהודא בא להשמיענו וכו'. כצ"ל, וכן הגיה הרב הנזכר (חק נתן), ופירש דרצו לומר בין בדיקה דמתניתין ובין בדיקה דרב יהודה כולהו לעושי פסח ולא לתרומה, אלא בדיקה דמתניתין לאחר שעבר ובדיקה דרב יהודא כדי לעבור, והא דבעי בדק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו קבעי אשתי בדיקות. ועיין להר"ש בפרק בתרא דאהלות (מ"ד):

ד"ה כפועל בטל וכו', וכענין זה צריך לפרש בסוף פרק אלו מציאות גבי השבת אבידה וכו'. כתב הרב הנזכר דהתוס' שם בפרק איזהו נשך דף ס"ח הכריעו גבי אין מושיבין חנוני וכו' אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי ודלא כפירוש רש"י ז"ל (*ועיין שם במהרש"א), דלפירושו לא מתיישב הצריכותא, וגם הוי מתניתין כר' שמעון, אבל גבי השבת אבדה הכריעו כפירוש רש"י מדפריך התם הא לאו בטל הוא, וכן הכא גבי נוטל שכר לדון כפועל בטל הכריעו כפירש"י, עיין שם. וכן הרא"ש בסוף פרק אלו מציאות (סי' כד) גבי השבת אבידה פירש כפירש"י, אף על גב דשם בפרק איזהו נשך גבי אין מושיבין חנוני פירש כפירוש התוס', עיין שם.

13. צ"ב דאין זה יישוב בדוחק, דע"כ אפילו אם נאמר כהתוס' ד'ואפילו ישראל' קאי ארישא, אכתי יקשה אפילו אכהן איך הוא יכול לקדש במי חטאת ואפר פרה, והרי אינם שלו כלל וגם הם איסורי הנאה וכמו שכתב הרשב"א בקדושין שם ובלא החסרון דטובת הנאה, וע"כ מוכרחים לומר דהקידוש במי חטאת ואפר פרה הוא בשכר הבאה ומילוי, וממילא אין מזה הוכחה כלל דטובת הנאה ממון.

14. הצאן קדשים מחק תיבת 'וטמא', בשיטה מקובצת אות יג הגירסא 'וטמא משום מצוה'.

והתימה ממנו איך פירש הכא כפירוש התוס׳, אף על גב דגריס הכא והא לאו בטל הוא. ועוד קשה כיון שמפרש כפירוש התוס׳ הא דמשני אביי כפועל בטל וכו׳, אם כן לא משני מידי מהא דפריך והא לאו בטל הוא, דאכתי הקושיא במקומה היא, בשלמא לספרים דידן דלא גרסינן לה ניחא, אלא להרא״ש ז״ל דגריס ליה איך מפרש כפירוש התוס׳ דלפירוש התוס׳ לא משני מידי, וצ״ע, וכן הקשה הרב מעדני יום טוב, עיין שם. ועיין בספר שביתת יום טוב דף ע״ה ע״ד ודף פ״ח ע״ד:

בא״ד ומשמע לגמרי כמו שפירשתי ולא כפירוש ר״ח ורש״י כלל. כצ״ל[15], וכבר העיר הרב הנזכר וכתב לא ידענא מהיכא משמע להו לגמרי, דילמא הא דקאמר נותן שכרו משלם היינו שאינו פוחת כלום, וקאמר רב אי הוינא התם לא יהיבנא ליה אלא כפועל בטל כפירוש רש״י או כפירוש ר״ח, ואי משום דקתני אבל אינו דומה הבא טעון להבא ריקם וכו׳, משמע הא דקתני נותן שכרו משלם לאו דוקא כיון שאינו דומה וכו׳ אלא כפירוש רש״י או כפירוש ר״ח, וקאמר רב אי הוינא התם לא יהיבנא אלא כפועל בטל, ועל כרחך היינו כפירוש התוס׳, הא ליתא דהא קאמר התם לא סיימוה קמיה. ונראה לי דהתם על כרחך הא דקאמר כפועל בטל היינו בטל לגמרי, דהא בטל הוא ואינו עושה עתה שום מלאכה אפילו קלה, עכ״ל:

בא״ד ולפירוש הקונטרס דשמעתין ודבב״מ קשיא. פירוש דלפירוש הקונטרס קשיא דר׳ שמעון היינו ר׳ מאיר, ודוק:

בא״ד כין היה עוסק במלאכה מועטת לעולם נותן לו כפועל בטל, ור׳ שמעון אומר וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ור״ח פירש שם כפועל בטל וכו׳. כל הרואה יראה דאינו כמו הפירוש שכתבו לעיל משמו, וכן ראיתי שכתב הרב הנזכר ז״ל, וכתב דזה הוא הפירוש שפירש רבינו הטור בי״ד סי׳ קע״ז שהעתיקו מהרש״ל ז״ל בספר חכמת שלמה שם בפרק איזהו נשך, עכ״ל:

דף ל׳ ע״א

מתניתין ויש שהוא חשוד על הטהרות ואינו חשוד לא על זה ולא על זה, ע״כ. כבר הרמב״ם בפירוש המשנה הרגיש בלחישה אמאי קתני בהאי לישנא ויש, ולא תני החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על זה ולא על זה, ואמר דאיכא חילוק בחשדא דטהרות בין מילי דאורייתא למילי דרבנן, דאם הוא חשוד במילי דרבנן אז אינו חשוד על המעשרות ושביעית שהם דאורייתא דחמירי, אבל אם הוא חשוד בטהרות על טומאה דאורייתא חשוד הוא גם כן בשאר מילי דאורייתא, ולפיכך קתני ויש וכו׳, והביאו גם כן הרב תוספות יום טוב, עיין שם:

שם החשוד על זה ועל זה חשוד על הטהרות. הרמב״ם פירש חשוד בשניהם, ותמהו עליו הרב קול הרמז והרב שושנים לדוד דמי הכריחו לפרש כן, ובחיבורו סוף פרק יו״ד דהלכות משכב ומושב לא נקט אלא חדא, עיין שם[16]:

שם זה הכלל כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, ע״כ. כבר עמדו הרבנים זלה״ה מפרשי המשניות (תוספות יום טוב ועוד) בהאי דתני זה הכלל, דלא שייכא למאי דתני מעיקרא, ומה שפירש הרב בית דוד ז״ל דמיהדר אדתנן לעיל הנוטל שכר לדון וכו׳, דחאו הרב שושנים לדוד בטוב טעם, עיין שם. גם מה שפירש הרב הון עשיר הוא דחוק טובא, והימונתא ליהוי דלא ברירא האי זה הכלל בתר כל שאר מתניתין דלעיל, אם לא שנאמר דמילתא באפי נפשא היא והכונה נקוט האי כללא בידך, כדאשכחן בריש פרק דלעיל זה הכלל כל שידוע שביכרה וכו׳ כמו שכתב הרב תוספות יום טוב לעיל, ואף על גב דהתם שייכא למאי דתני מעיקרא והכא לא שייכא, תני הכא הא אגב שאר מתניתין דתני החשוד וכו׳[17]:

15. וכן הגיהו החק נתן והצאן קדשים, וכעי״ז בשיטה מקובצת אות כז.
16. הנה הנוסח שהיה בפירוש המשניות הנדפס הוא ׳אבל חשוד בשניהם שהם מדאורייתא הרי הוא חשוד גם כן על הטהרות׳, ומלשון זה נראה קצת שצריך שיהא חשוד בשניהם, אבל לפנינו בתרגום החדש של פירוש המשניות (נדפס ע״י מכון המאור ומוסד הרב קוק) הנוסח הוא ׳אבל מי שהוא חשוד על שני אלו שהן דאוריתא הרי הוא חשוד גם על הטהרות׳, ובזה שפיר מתפרש שהכונה שאם הוא חשוד על אחד משני אלו שהן מדאורייתא, והרמב״ם קיצר קצת בלשונו וכתב כן כהמשך למה שכתב לפני כן ׳אסור שביעית דאוריתא ואסור מעשרות דאוריתא ויש בכל אחת חומרא שאינה בשניה, כי המעשרות טעונין הבאת מקום כלומר מעשר שני שבו מדובר מה שאין בשביעית, ושביעית אין לה פדיון מה שאין במעשר, וכבר נתבארו כללים אלו במקומן, ולפיכך מי שנתברר שהוא חשוד באחד מהן אינו נעשה חשוד על השני׳, עכ״ל, ועל זה כתב ׳אבל מי שהוא חשוד על שני אלו שהן דאוריתא הרי הוא חשוד גם על הטהרות׳, והכונה על אחד משני אלו.
17. ועיין בתוספות יום טוב שהביא שבפירוש הרמב״ם איתא, ומה שאמר זה הכלל ענינו מה שזכרתי לך שהחשוד על שום דבר בין מדרבנן בין מדאורייתא הרי הוא חשוד גם כן על איסור אחר שהוא כמותו באיסורו או פחות ממנו אבל לא על איסור שהוא חמור ממנו בשום צד מן הצדדים כמו שנתבאר במעשר ובשביעית ע״כ, וכתב שאין זה במשמע הלשון, וכן בנוסח שבא לידי מארץ ישראל נמחק. ויש לציין שבפירוש המשניות הנדפס מחדש עפ״י כתב יד הרמב״ם נמצאת תוספת זו שם.

גמ׳ ויש חשוד על הטהרות וכו׳, ורמינהי נאמן על הטהרות נאמן על השביעית הא חשיד חשיד, ע״כ. וכתבו תוס׳ (ד״ה הא) דלגופא לא איצטריך דפשיטא אלא לדיוקא. ואנכי תולעת יעקב לא הבנתי האי פירכא, דמי הכריחו לפרש הברייתא דתנא נאמן על הטהרות וכו׳ דמיירי במילי דרבנן נימא דברייתא מיירי בטהרות מטומאה דאורייתא, ותני מילתא אחריתי מאי דלא תני בהדיא מתניתין, דמתניתין תני טהרות דרבנן וקתני דאם הוא חשוד על טהרות דרבנן אינו חשוד על השביעית ועל המעשרות שהם מילי דאורייתא, ובריתא תני דאם הוא נאמן על הטהרות מטומאה דאורייתא נאמן גם כן על השביעית שהוא דאורייתא, ושפיר דייקינן הא אם חשיד חשיד דכיון דשניהן שוין דדאורייתא נינהו מאן דחשיד להא חשיד להא, וכמו שכתבתי לעיל (בדיבור הקודם) בשם הרמב״ם במתניתין בחלוקה ויש שהוא חשוד על הטהרות וכו׳. ומצינן גם כן להכריח דברייתא מיירי בטהרות דאורייתא, דאי מדרבנן הוה תנא מילתא דמשמע מכל שכן במתניתין וכמו שכתבו תוס׳ דלגופיה לא איצטריך אי מטעמם דפשיטא, ואי דאתיא מכל שכן ממאי דתני מתניתין דמי שהוא חשוד על הטהרות אינו חשוד לא על זה ולא על זה, ומאי פירכא היא זאת.

וחזי הוית בספר חק נתן שכתב להרמב״ם ז״ל דהוה מצי לשנויי ליה הכי הא דתני נאמן על הטהרות נאמן על השביעית הא חשיד חשיד היינו בטהרות דאורייתא, והא דמשני ליה הני שינויי ולא משני ליה הכי, לפי סברת המקשה דקא סלקא דעתיה דברייתא איירי בטהרות דרבנן קא משני ליה, אבל קושטא הוא דלא צריכי להני שינויי דשנויי דחיקי נינהו, עכ״ל, עוד תירץ תירוץ אחר להרמב״ם, עיין שם:

תוס׳ ד״ה הא חשיד חשיד דמשמע ליה דלגופא לא איצטריך דפשיטא וכו׳. הקשה [הצאן קדשים] מנא ליה דהאי דיוקא אתא לאשמועינן, דילמא האי דיוקא אתא לאשמועינן דנאמן על שביעית אינו נאמן על הטהרות, דליכא למימר דמילתא דפשיטא היא אפילו נאמן על החמור אינו נאמן על הקל, הא ממתניתין משמע דוקא היכא דחשוד על החמור חשוד על הקל, נמי משמע היכא דאינו חשוד על החמור אינו חשוד נמי על הקל, משום הכי אתא לאשמועינן דוקא היכא דנאמן על הקל טהרות נאמן על החמור שביעית, אבל היכא דנאמן על החמור שביעית אינו נאמן על הקל טהרות, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל.

והרב חק נתן הביאו בשם יש מקשים ותירץ כיון דאיכא למישמע האי דיוקא ואיכא למישמע נמי האי דיוקא, אי לא אתי אלא להאי דיוקא הא נאמן על השביעית אינו נאמן על הטהרות, הוה ליה למיתני בהדיא וליתני נאמן על השביעית אינו נאמן על הטהרות דליכא למיטעי בדיוקא כיון דאצטריך לגופא, אלא מדלא תני הכי ותני נאמן על הטהרות נאמן על השביעית דלא איצטריך לגופא על כרחך דלהאי דיוקא אתי אי חשיד חשיד, עכ״ל. וכבר אמרנו דמצינן לפרשא לגופא ומיירי בטהרות דאורייתא דנאמן גם כן בשביעית דאורייתא, וכמו שכתב הרמב״ם ז״ל בפירוש המשנה:

ד״ה כשראינוהו נוהג בצנעא וכו׳, ותימא דבסוף הניזקין קאמר מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא וכו׳. הרב צאן קדשים הקשה על קושייתם דאמאי לא הקשו ממתניתין שלפנינו לר׳ הושעיא דמוקי מתניתין כשראינוהו דמשמע דסתם עם הארץ חשוד על השביעית, ובמתניתין תני החשוד על השביעית ומשמע דסתם עם הארץ אינו חשוד, וכמו דדייק ר״ת מהאי מתניתין, בכתובות דף כ״ד ע״א ד״ה שלי חדש, ודחק ליישב עיין שם.

והרב חק נתן תירץ דמתניתין רבותא קתני אף על גב שבודאי חשוד הוא אשביעית אפילו הכי אינו חשוד על המעשרות, אבל לעולם סתם עם הארץ חשוד אשביעית. אלא דהא קשיא ליה להתוס׳ דמאי הקשו דילמא הא דמשמע דחשוד אשביעית היינו כשראינוהו שהוא חשוד אטהרות, שאז אמרינן מסתמא שהוא חשוד נמי אשביעית, אבל אם לא ראינוהו שנחשד על הטהרות בודאי אף על גב שמסתמא עם הארץ חשוד על הטהרות, מכל מקום לא הוי חשוד על אשביעית, ומעתה לא קשיא מה שהקשו מסוף הנזיקין, וכן לא קשה נמי מה שהקשו על ר״ת אף על גב דסתם עם הארץ חשוד אטהרות ואדמאי, אפילו הכי לא חשיד אשביעית אלא כשראינוהו בודאי שנחשד על אחד מהן, עכ״ל.

ואנכי הצעיר לא ידעתי אמאי לא סייע דבריו מדברי תוס׳ עצמם שכתבו אחר כך, אי נמי בודאי חשוד איירי, דלפי זה מתורץ קושייתם שהקשו אר׳ אלעאי כמו שכתב הרב הנזכר בעל צאן קדשים וזה לשונו, דלפי זה שקטה נמי קושית התוס׳ על ר׳ אלעאי דהיכא דודאי חשוד על אטהרות חשוד נמי על אשביעית, אבל סתם עם הארץ אף על גב דחשוד על הדמאי כיון דלא חשוד ודאי רק ספק לא חשוד אשביעית, עיין שם:

ע"ב

גמ' מאן חכמים ר' מאיר דתניא עם הארץ וכו' נחשד על כולן דברי ר' מאיר. כן הגיה הרב חק נתן דכן הגירסא בתוספתא, אמנם לפי הנראה מדברי תוס' בד"ה וחכמים אומרים נראה בהדיא דהוו גרסי כמו שלפנינו נחשד לכל התורה כולה:

שם הגר שקיבל עליו דברי תורה אפילו נחשד לדבר אחד הוי חשוד לכל התורה כולה, ע"כ. לפום הנראה איכא למימר דבהא דגר לא פליגי רבנן דלעיל ומשמע דדברי הכל היא, אכן ראיתי בספר הנזכר דכתב דמדהשמיט רבינו משה האי דינא דגר משמע דסבירא ליה דחכמים דפליגי ברישא פליגי נמי בסיפא, ולכך השמיטו וסמך על מה שפסק בפ"י דהלכות משכב ומושב דין ט' גבי עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות, עיין שם[18]:

שם סימן חבר תלמיד תכלת מכס חזר גבאי בעצמו, ע"כ. הרב הנזכר כתב דצריך להגיה [תלמיד חבר תכלת][19], ותלמיד (ו)רצה לומר הא דקתני ואפילו תלמיד חכם, וחבר רצה לומר הא דקתני חבר שמת, עיין שם.

והרב למנצח לדוד פירש האי סימנא כך, דרבנן ותלמידהון פטירי מכרגא ומכל מיני מסים וזה אומר חבר ותלמיד דדומה לכהן שהיה לובש מעיל תכלת פטורים ממכס, וסיים תדע שהרי חזר גבאי בעצמו בהיא עובדא דמייתי בב"ב (ח.) שהיה בימי רבי דרמו דמי כלילא איהודאי וכו', דלא נשארו אלא רבנן חזר בו ולא תבע תו מידי, עיין שם.

ולי הצעיר נראה לפרש כך, דרבנן ותלמידהון אשר יושבים ולומדים בתורה הקדושה פטורים מכל מצות דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וזה אומרו חבר ותלמיד פטורים מתכלת רצה לומר ממצות תכלת שהוא ציצית, ונקט האי מצוה משום שהיא מצוה ראשונה דאדם עושה כשיקום משנתו בלבישת הטלית, ורבנן הנוערים בלילה ולומדים אינם צריכים שיפסיקו לימודם כדי לקיים האי מצוה, וכדחזינן בשבת דף יו"ד ע"א בר' ירמיה דהוה יתיב קמיה ר' זירא והוו עסקי בשמעתתא נגה לצלויי והוה קא מסרהב ר' ירמיה, קרי עליה ר' זירא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה[20], וכן פטורים הם ממכס כמו שכתב הרב הנזכר, וכן הגבאי של צרכי ציבור דחוזר הוא בעצמו לגבות (מיחדי) [מיהודי] העיר מפתחא לפתחא פטור משאר מצות, כדכתב(ו) תוספתא ופסקו הרב שו"ע באו"ח סי' ע' (סעי' ד) היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אם נשאר עת לקרות, ודוק:

שם אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכו'. רש"י פירש אם חזרו תחת יד חבר אין צריכין לקבל דברי חבירות בתחילה, והקשה ליה הרב חק נתן דלא ידע מהיכן משמע ליה הכי, דלכאורה נראה אף אם נשארו תחת יד עם הארץ הרי הן בחזקתן עד שיחשדו, וכן הגירסא שם בתוספתא בפ"ב דמסכת דמאי, וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד דהלכות מעשר דין ג', עכ"ל:

שם ר' מאיר אומר אף הן צריכין לקבל עליהן דברי חברות בתחילה, וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר. כצ"ל דכן הוא בתוספתא, וכן הגיה הרב הנזכר:

רש"י ד"ה לפי שאינו דומה חבר שקיבל וכו', ובתוספתא גרסינן וכו'. כתב הרב הנזכר לפי האי גירסא על כרחך ליכא לפרושי אלא כפירוש קמא:

ד"ה כבוד זקן, האב והבן, ע"כ. כונתו דלא תפרש דוקא על האב אמר כן ולא על בנו אלא על שניהם אמר, יען כי טעמו שאמר נהגו כהנים סלסול שייך לאב ולבן, וכן כתב הרב צאן קדשים, והוסיף וקאמר והא דאמר בלשון יחיד כבוד הזקן הוא משום דכבוד הבן הוא כבוד האב, עיין שם:

ד"ה צריכין לקבל דברי חבירות בתחילה, גרסינן ולא גרסינן כבתחילה, ובתוספתא גרסינן הכי בתחילה כלומר וכו'. כצ"ל[21]:

דף ל"א ע"א

גמרא וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית. הרב הנזכר הביא מקור זה לדינו של הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד דהלכות משכב ומושב דין יו"ד דפסק כר' שמעון ור' יהושע בן קרחה משום דאמר ר' יוחנן הלכה כאותו זוג, ואין צורך למה שכתב מרן הקדוש שם דנלמד מדין מי שיצתה טריפה מתחת ידו, עכ"ל:

18. עיין בגליון מהרש"א מר' שלמה איגר שתמה על השמטת הפוסקים דין זה, ומשמע דלא ניח"ל בתירוץ המחבר. ועיין ביפה עינים שחולק על החק נתן ונקט דבהך דגר מודים חכמים כיון שלא היה לו חזקת כשרות מעיקרא, והוסיף שכן משמע בתוספתא דדמאי פ"ב, ועיין עוד בחכמת שלמה יו"ד סי' רסח ובבית מאיר יו"ד סי' קיט סק"ט מש"כ בזה. 19. בכת"י נשמטו התיבות הללו, והושלם עפ"י הכתוב בחק נתן. אמנם המחבר מביא בהמשך הדיבור רמזים לפרש הסימן על פי הגירסא שלפנינו. 20. לכאורה כונתו דהגמ' רמזה על מצות תכלת ואף מצות תפילה נכללת בה, כיון שבעת התפילה רגילים ללבוש את הציצית. 21. כן היא גירסת החק נתן, ועיין בצאן קדשים

גמ׳ זיל לחשיבותיה וכו׳ רב יוסף לא אזל. עיין בספר פתח עינים דמיסבר דעתיה דרב יוסף:

רש״י ד״ה וכולן שחזרו בהן, סיפא דהך ברייתא וכו׳, עד בתוספתא דמסכת דמאי פ״ב, וכאן הוא סוף הדיבור והשאר נמחק[22]:

תוס׳ ד״ה וכולן שחזרו בהן, פירש הקונטרס בפרק קמא דע״ז (דף ז׳) **אגזלנים ועמי הארץ קאי וכו׳, וזה תימא למה אין מקבלין אותן, ועוד דמשמע הכא דיש תקנה לעם הארץ שמקבל עליו דברי חבירות**[23]. וכונתם כמו שכתבו שם בע״ז, דלעיל דף ל׳ ע״ב תני עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד נחשד לכל התורה כולה, משמע הא לא נחשד מקבלין, עיין שם:

בא״ד וכי זו דרך רשעים שיהיו מעשיהם מקולקלין בגלוי ויהיו ירא שמים בסתר. כצ״ל, וכן הגיה מהרש״א, והרב צאן קדשים הגיה באופן אחר, ולא בפרהסיא אמאי אין מקבלין אותו כיון דיראי שמים בסתר, עיין שם, והמעיין יבחר ויקרב:

ד״ה איכא דאמרי עשו דבריהם במטמוניות וכו׳. כבר מהרש״א ז״ל כתב דהכל הוא דיבור אחד וסיומא דדיבור ראשון הוא, עיין שם. וכתב הרב חק נתן דזהו הפרש שיש בין פירוש ר״ת לפירש״י דהכא, שלפירוש רש״י עשו דבריהם במטמוניות הוא כשחזרו לסורן שלא חילל שם שמים בפרהסיא, אבל לפירוש ר״ת קאי אקודם שחזרו לסורן כשקבלו עליהן דברי חבירות שהיו נוהגין אף בסתר, ולפירושו יבא בדיוק ששינה לשונו ותני עשו דבריהם ולא תני חזרו כדתני לישנא קמא, עכ״ל:

ד״ה דהא חזי ליה בימי טומאתו, תימא ותרומה טמאה דלא חזיא ליה אמאי לא יהיה נאמן, וכן בשאר כל איסור והיתר, ובהדיא אמרינן בריש הדר (דף ס״ג) **האי צורבא מרבנן חזי ליה לנפשיה,** עכ״ל. דבריהם מדוייקים כפי טעמא של הש״ס וכדפירש רש״י בד״ה ונשאל על טהרותיו וכו׳, ובחולין קמיירי דתרומה טמאה לא חזיא ליה אפילו בימי טומאתו, ועל זה הקשו אמאי לא יהיה נאמן הלא בעירובין דף ס״ג ע״א אמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה, והניחם בקושיא.

וידוע דכל היכא דלא סיימו וצ״ע לפעמים התירוץ פשוט, כמו דכייל לן הרב פליטת [בית] יוסף[24] והביאו הרב כנסת הגדולה בכלליו בסוף חלק א׳ סי׳ ל״א עיין שם, והכא נתרץ הכי דרבא לא סבירא ליה האי טעמא של הש״ס דקאמר דהא חזיא ליה בימי טומאתו, ולידוק הא תרומה לא חזיא דלא חזי ליה בימי טומאתו, וסבירא ליה ברייתא כפשטא דבכל אופן נשאל על טהרותיו דצורבא מרבנן חזי לנפשיה, וברייתא מפרשא כפשטא בלתי שום חילוק כי לכן רואה את קדשיו ומעשרותיו, חוץ מבכור של עצמו משום דחמיר טובא דקדוש הוא מבטן אמו וחזינן כמה חמיר להיות מומחה בהוראת המומין שבבכור, וחששו חכמים טובא עליה כדחזינן לעיל דצריך שיהיה חסיד כאילא ביבנה כמו שפירש רש״י לעיל (כט. ד״ה כאילא) במתניתין, וגם הרמב״ם כתב בפ״ג דהלכות בכורות הלכה א׳ דצריך שיתן הנשיא שבארץ ישראל רשות ויאמר לו התר בכורות במומן, מה שאין כן בשאר איסורין דאורייתא לא חזינן כל כי האי חומרא דבעינן שהנשיא שבארץ ישראל יתן לו רשות להורות, ולכן שאני בכורות משאר מילי דאורייתא, ובהכי דברי רבא ניחא וליכא שום קושיא מהאי ברייתא, דאיהו סבירא ליה הברייתא כפשטא דמיירי בכל אופן כאמור ולעולם דצורבא מרבנן חזי לנפשיה.

אמנם עיני ראו בהרמב״ם פ״ו מהלכות (מעשר) [בכורות] דין ט׳ דהביא הא דרואה מעשרותיו, ויהיב טעמא כטעם הש״ס דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה, ומימלא נשמע דכן יהיה בראית קדשיו ושאלת טהרותיו מטעם הש״ס דיהיב לכולהו, והגם דלא ראיתי בחיבורו הקדוש דפסק הא דראית קדשיו ושאלת טהרותיו בשום מקום[25], מוכרח הדבר דהכי נקט כיון דבמעשרותיו כתב הטעם הש״ס ומחדא נשמע לכולהו, ולפי זה אידחיא מילי דרבא בעירובין

שגרס באו״א. 22. וכן כתב הצאן קדשים. 23. הנוסח עפ״י הגהת הצאן קדשים, וכעי״ז הגיה השיטה מקובצת אות י, עיין שם. ועיקר ההגהה היא עפ״י דברי התוס׳ בע״ז ז. ד״ה בשל תורה, עיין שם. 24. צ״ל פליטת בית יהודה, וכמו שכתב בשם הגדולים מערכת ספרים אות פ - פח בד״ה פליטת בית יוסף וז״ל ׳פליטת בית יוסף׳ הובא בספר כנסת הגדולה, שו״ת הגאון מהר״י קארו כך כתב בספר סדר הדורות, ועמו הסליחה דלא היו דברים מעולם רק דהוא טעות הדפוס בכנה״ג, דהוא כתב ׳פליטת ב״י׳ והדפיסו ׳פליטת בית יוסף׳, אך הכונה של הרב כנה״ג היה על שו״ת ׳פליטת בית יהודה׳ שהם תשובות מהר״י לירמא, וזה פשוט. 25. כבר עמד על השמטת הרמב״ם לדין זה המהרי״ט אלגזי (אות לה (ב)), וכתב שאפשר שהרמב״ם אזיל לשיטתו שבהל׳ ערכין פ״ז הי״ז לענין המקדיש נכסיו וגירש את אשתו פסק דאין גובה כתובתה עד שידירנה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא על הקדש, ואין אומרים דאי בעי היה נשאל על הקדשו, וביאר המחנה אפרים הל׳ צדקה אות ה דסבר הרמב״ם שבנדרי הקדש לא סגי בחרטה אלא בעינן פתח לנדרו, ואפשר שלא ימצא פתח, ולפיכך לא פסק גם כן לדינא דהכא, ושוב דחה ביאור זה, יעו״ש. ועיין עוד בשו״ת יהודה יעלה ח״ב סי׳ קפז מה שביאר בהשמטת הרמב״ם, וכן יעוין בספר אומר השכחה להגר״י פיק בסוגיין שעמד גם כן על השמטת הרמב״ם עיין שם.

דאמר צורבא מרבנן חזי לנפשיה מקמי דהאי סוגיא, ומשום הכי לא חזינן בהרמב״ם בשום מקום דהביא ההיא דרבא אלא נקטינן כסוגייתין, כפי הנראה מפשט דברי תוס׳ דהקשו מהא לרבא, חלקם בחיים:

הדרן עלך פרק ד׳ עד כמה:

חייב אדם ליטפל בבכור בהמה:

פרק ה׳ כל פסולי המוקדשין

מתניתין כל פסולי המוקדשין הנאתן להקדש וכו׳, פסולי המוקדשין הנייתן להקדש וכו׳. חילוף הגרסאות איכא במתניתין, מאן דמתני ברישא הנאתן להקדש לא מתני בסיפא ומאן דמתני בסיפא לא מתני ברישא, רש״י לפנינו גריס ברישא וכן משמע מפירוש רבינו עובדיה, אבל הרמב״ם בפירוש המשנה והרא״ש גרסי להו בסיפא ולא ברישא[1]:

שם ונשחטין באיטליז, ע״כ. מרש״י והרא״ש נראה דלא גריס הא דנשחטין מדלא הביאו, וכן הרמב״ם בפירוש המשנה ורבינו עובדיה לא הביאו הא דנשחטין באיטליז, אמנם הרמב״ם בחיבורו סוף פ״א דהלכות איסורי מזבח הביא, וכן מוכח מהש״ס דגרסינן לה מדפירך נשחטין הא בעינן העמדה והערכה:

רש״י ד״ה שוקלין מנה כנגד מנה בבכור, שאם יש לו חתיכת בשר וכו׳ יכול לשקול בשר בכור כנגדה, עכ״ל. הרמב״ם בפירוש המשנה פירש באופן אחר וזה לשונו, מנה כנגד מנה חלק בחלק כגון שיחלקו אותה ו׳ או ז׳ ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה רצוני לומר כפות ומאזנים, וזה מותר בבכור בלבד אבל מעשר לא לפי שנראה כאלו הוא מוכר וכאלו מחליף חלק זה בחלק זה וכו׳, וכן נראה בחיבורו בפ״א דהלכות בכורות דין ח״י, ועיין בדברי הרב כסף משנה שם ובספר הלכות יום טוב דף ק כ״ז ע״א וב׳ (אות לו) מה שפילפל:

תוס׳ ד״ה חוץ מן [הבכור ו]המעשר וכו׳, כדמוכח בפרק קמא דתמורה וכו׳. דהתם דריש מקרא דבהמתך למעוטי בכור ומעשר דבכור ומעשר הוי שלל שמים, אם כן הוי דאורייתא, עיין שם:

ע״ב

גמ׳ במעשר בהמה של יתומים עסקינן ומשום השב אבידה. ופירש״י ובמעשר בעל מום קמיירי, עכ״ל. וכן ראיתי בהרמב״ם בפ״ו דהלכות בכורות דין ז׳ שכתב ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו כדרכו מפני השבת אבדה ליתומים לא גזרו עליו, עכ״ל. ואיכא למידק אמאי דוקא בעל מום, אפילו תם נמי יהיה מותר משום השבת אבדה כיון דמיירינן ביתומים. ולכאורה יש לומר דכשהוא תם לא מצינו דאסור למכור בשר קדש, וכן ראיתי בספר חק נתן שתירץ כך.

אמנם הרב צאן קדשים כתב לרש״י דבמעשר בהמה בעל מום קמיירי, דאי נמי בתם שחיט נמי דינו הכי כדלקמן בברייתא דכתיב והיה הוא ותמורתו קדש אימתי אינו נגאל וכו׳, והתם בתם נמי מיירי כדכתיב לא יבקר בין טוב לרע וטוב זה תם, וסוגיא דשמעתין נמי מיירי בתם אלא מתניתין דהכא מיירי בפסולי המוקדשין, עכ״ל. ותמהני דלא שת לבו לראות פסק הרמב״ם דכתב בהדיא בהמה של יתומים דנשחט במומו, דוק מינה דאיהו סבירא ליה דוקא בעל מום שרי ולא תם. הן אמת דמפשט סוגייתין לא חילק ידענו בין תם לבעל מום במעשר בהמה של יתומים, אבל כבר הורה לן עמודי עולם רש״י והרמב״ם דדוקא בעלי מומין שרינן להו ולא תמים ואליהם נשמעון, וטעם הנזכר דאסור למכור בשר קודש בהכרח צריך לאמרו, ומה גם לפי רב שמואל בר יצחק דיליף לה מקרא אחריתי המובא בספרי רק בכל אות נפשך ומוקים לה בפסולי המוקדשין, ומינה נשמע דביתמי בבעלי מומין מוקמינן אדאורייתא דשרי למכור בלתי הבלעה:

רש״י ד״ה לא תפדה, ומשמע בעלים אין פודים אותן אבל נמכר הוא לאחרים משיבא ליד כהן, עכ״ל. והיינו דוקא בזמן הזה מצי הכהן למכור בכור תם, אבל בזמן שהיה בית המקדש קיים לא הוה הכהן מצי למכרו וכדאיתא בפרק קמא דתמורה, ופסקו הרמב״ם בפ״א דבכורות הלכה טו״ב. וכתב הרב תוספות יום טוב בפרק קמא דמעשר שני משנה ב׳ משם הרמב״ם,

1. וכן במשנה שבמשניות וכן בתמורה ח. ליתא כן ברישא רק בסיפא.

ובזמן הזה נמי דמצי הכהן למכור בכור תם מה תועלת לזה שקנאו, ותירץ דהתועלת גלויה ומפורסמת דאם נפל בו מום והוא אצלו יאכל אותו הקונה, עיין שם:

דף ל"ב ע"א

גמ' איבעיא להו מהו להבליעו בעצמות ר' חייא ור' שמעון ברבי חד אמר מבליעו וחד אמר אין מבליעו, ולא פליגי הא בדקה הא בגסה. ואיבעית אימא אידי ואידי בגסה ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה, ע"כ. כל העיני בשר לו רואה דשניהם דחוקים הם כמו שכתב גם כן הרב למנצח לדוד, דלאוקמתא ראשונה העיקר חסר, ולאקומתא שנית קשה דמבליעו סתם קאמר, עיין שם. וראיתי בספר חק נתן דהביא דברי הרמב"ם דפסק בפ"ו דהלכות בכורות הלכה ח' ואם היו דמי העצמות יקרים והבליע דמי הבשר בדמי העצמות מותר, וכתב עליה מרן כסף משנה פלוגתא היא ופסק לקולא בדרבנן, עכ"ל, והקשה עליה דלפי גמרתין ללישנא בתרא דמחלק בין דמי העצמות יקרים לשאינם יקרים חומרא היא, דלישנא קמא דכל אופן בגסה שרי אפילו שאינם יקרים, ואם כן רבינו פסק לחומרא ולא לקולא, והניחו בקושיא[2].

ולעניות דעתי אחר המחילה קושיא ליתא ושפיר קאמר מרן ז"ל, דהנה איכא למידק דקדוק אחד על רבינו אמאי לא פסק בהדיא דבדקה אסור, כדמשמע מסוגייתין אף ללישנא בתרא דקא מודי דבדקה אסור ואינו מחלק אלא בגסה, ועוד כפי שטת גמרתין ליכא פלוגתא כדחזינן דקאמר ולא פליגי, ואיך קאמר מרן הקדוש פלוגתא היא, אלא ודאי סובר רבינו דלפי האיבעית אימא ליכא חילוקא בין דקה לגסה ושוים הם, ופליגא לשינוייא קמא דמשני הא בדקה הא בגסה דבדקה הכל אסור, אלא אפילו בדקה אם העצמות יקרים הם שרי להבליעו הבשר עמהם כמו בגסה, ולפי זה הוי לקולא דבדקה נמי משכחת לה דשרי ודלא כשינויא קמא דאמר דבדקה אסור בכל אופן, וזהו כונת מרן ז"ל דבתחילה הציע פלוגתא היא ורצה לומר שינויא בתרא פליגי לשינויא קמא, ונקט רבינו כלישנא בתרא לקולא דאפילו בדקה שרי אם העצמות יקרים דבזה לא פליגי האמוראים כדמסיק הש"ס ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה, ודוק. ועיין בספר קרית ספר הטיב הדיק[3]:

שם לא יגאל דכתב רחמנא במעשר למה לי לאפנויי, ע"כ. הקשה הרב הנזכר תימא אמאי לא פריך הניחא למאן דאמר מופנה מצד אחד למידין ואין משיבין, אלא למאן דאמר משיבין מאי איכא למימר, והניחו בקושיא. ובהורמנותיה אתרץ דעדיף מהא פריך הש"ס באמרו אחר כך ואכתי במעשר נמי לא מפני, וכדתריץ ליה והעברת קרא יתירא הוא, ורצה לומר דמופנה הוא לגזירה שוה תו אין משיבין עליה וכדפירש רש"י ז"ל, ודוק:

רש"י ד"ה דקה, אין העצמות ראויים לכלים. כצ"ל[4]:

ד"ה בכור נמי נילף וכו', והיא היא גאולה, כאן סוף הדיבור. וכן הגיה הרב צאן קדשים:

ד"ה הקדש נינהו, ואינו בפדייה ולא דמי לקדשי מזבח, עכ"ל. רצה לומר קדשי מזבח בעלי מומין דנפדין דתמימים אין להם פדיון, וק"ל. וכן כתבו הרב חק נתן והרב צאן קדשים:

תוס' ד"ה דלא יאמר לא יגאל בחרמים וכו', ואם תאמר דילמא הוה ילפינן מהקדש וכו'. אי נמי משום דבחרמים כתיב לא ימכר ומוקמינן בלא יגאל[5], עכ"ל. הקשה הרב צאן קדשים כפי האי שינויא הא דקאמר הש"ס לא יאמר לא יגאל במעשר, דילמא אי לא הוה כתיב לא יגאל במעשר הוה ילפינן גזירה שוה תחת תחת מקדשים דתפדה כקושיית התוס', ומסיק דיש ליישב בדוחק, ועיין לעיל בתוס' דף י"ב ע"א, עכ"ל. ולי הצעיר בהורמנותיה אתרץ בחורפא דבכלל מאי דפריך הש"ס אחר כך ואמר אכתי במעשר נמי לא מפני דאיכא למיפרך כדפרכינן, איכא נמי האי קושיא של הרב ז"ל דמימלא אתיא דהוה אמינא דהוה מצי לפדות והיינו טעמא משום דנילף מתחת תחת, ודוק.

והרב חק נתן הביא קושית הרב משם יש מקשים (*ולא ידעתי למה לא הזכירו בפה מלא), ותירץ דגזירה שוה דהעברה העברה מבכור עדיפא משום דתחת הקדשים לא כתיב בבעלי מומין דנפדים אלא בתמימים דאינם נפדים, עכ"ל. ואני שמעתי ולא אבין דגם קרא דוהעברת כל פטר רחם לה' בבכור תם מיירי קרא ולא בבעל מום, והוי כמו תחת אמו דקדשים דמיירי בתמימים, ודוק:

2. וכן הקשה במקורי הרמב"ם לרש"ש ועמד בקושיא. ובספר שי למורא כתב שדברי הכס"מ נסובים על הלכה אחרת, ונכתבו שלא במקומן. 3. ועיין בערוך השולחן העתיד סי' רא אות כד, שביאר דעיקר החילוק בין דקה לגסה הוא מצד שבדקה העצמות זולות וממילא אי אפשר להבליע דבר יקר בזול, אבל לו יצוייר שהם יהיו יקרות יהיה מותר להבליע בהם, ולפיכך כתב הרמב"ם שהכל תלוי אם העצמות יקרות או לא, ולפי"ז מתיישבים דברי הרמב"ם אף אם נלמד דברי הגמ' כפשוטה שאין כאן מחלוקת בין ב' הלשונות. 4. וכן הגיה הצאן קדשים. 5. כהגהת הצאן קדשים.

ד"ה הוא ולא בכור, רבא נמי דמשני בסמוך שלא ימכר בחרמים לא צריך אית ליה נמי הוא ולא בכור, עכ"ל. תוס' אזלו כגירסת רש"י לקמן כגירסת רבא דאמר לא ימכר בחרמים לא צריך, ודלא כגירסת ר"ת דגריס לא יגאל בחרמים לא צריך כמו שהביאו בדיבור שלאחר זה, ואמרו השתא דאפילו לרבא דקאמר דלא ימכר דחרמים שדינן למעשר, סבירא ליה גם כן דלא נילף בכור ממעשר דגם בכור בעל מום אינו נמכר כמו מעשר בהמה מגזירה שוה דהעברה העברה, דהא איהו נמי אית ליה מיעוט הוא וממעטינן בכור, כדאמרינן בתמורה דף ה' ע"ב קדש קדשים הוא למעוטי בכור דיכול למכרו:

בא"ד ואביי נמי דמוקי בפרק קמא דתמורה הוא בהוייתו יהא, מכל מקום הוה דריש הוא ולא בכור, ומדסמך ליה הוא לקדש קדשים משמע הוא בקדושתו יהא, עכ"ל. וכצ"ל, כבר הרב צאן קדשים ציין דברי תוס' שם בתמורה דף ה' ריש ע"ב ד"ה ולרבא וכו', דלפי המסקנא דהתם לא איצטריך לאביי הוא דחרמים לומר בהוייתו יהא, והכא כתבו דאפילו אם תימצי לומר דאיצטריך אביי הוא, מכל מקום לא יליף אלא מדסמיך הוא לקדש קדשים, ומהוא גופא ילפינן הוא ולא בכור, עכ"ל. וכן כתב שם הרב הנ"ל בחידושיו לתמורה כמו שהבאתי בשיטתי בספר מתן בסתר (פס ד"ה גמ' ולרבא), עיין שם:

ד"ה רבא אמר לא יגאל וכו', ור"ת מפרש וכו' אפילו נפדו דקדש קדשים. כצ"ל:

בא"ד ואי משום לא ימכר קאמר הכי הוה ליה למימר. כצ"ל:

ד"ה הא לאחר שחיטה נגאל וכו', תימא לוקמה במפרכסת וכו'. ויש לומר וכו'. והרב רבי שמעון ז"ל היה מפרש וכו', והכל פירשתי במרובה וכו'. עיין בדבריהם שם בדף ע"ו ע"א ד"ה שחיטה שאינה ראויה וכו':

ע"ב

רש"י ד"ה (תנהו לענין מעשר) [מסתברא] וכו', כל כמה דאיתנהו ביד בעלים לא מיזדבן, ואי בי כהן חולין נינהו ונמכרים אם אינו ענין אחרמים תנהו לענין אמעשר דלא ימכר, וכן עיקר. כן צריך להיות הכל דיבור אחד, וכן כתב הרב צאן קדשים[6]:

ד"ה מנא אמינא ליה, דלא יגאל דמעשר לא ימכר הוא מדלא אסור וכו'. כצ"ל:

תוס' ד"ה פסק, מתניתין מני וכו' דברייתא דאסירי אליבא דתנא קמא ופליגי וכו', וכל שכן הכא דסתם לן בלשון בית הלל דעדיף וכו'. כצ"ל, וכן הובא באשירי (סי' ג)[7], וגם מה שכתבו תוס' אחר כך עיין שם. והעדיפות כבר פירשה הרב חק נתן דמשמע התם בשבת דבית הלל עדיף מסתם משנה, ודבריו נלקטים מהרב מעדני יום טוב, עיין שם:

בא"ד והא דמפרש בסמוך טעמא דר' עקיבא מדכתב כצבי וכאיל ואמרינן דאידך מוקים לה כר' אלעזר בן הקפר וכו'. משמע מדבריהם דהיו גורסים לקמן ואידך תלתא צבי ואיל כתיבי חד לכדרבי יצחק וחד לדרבי אושעיא וחד לכדרבי אלעזר הקפר, כי בהכי מה שקאמר אחר כך הגמ' ואידך מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה וכו' קאי אר' עקיבא ולא אאידך צבי ואיל, וכמשמע מפירש"י דכתב לקמן בד"ה ואידך תנא קמא וכו', ודרבי יצחק ור' אושעיא וכו', דמשמע דשניהם אמרו דבר אחד, ואז ואידך דקאמר הש"ס קאי אצבי ואיל ולא אר' עקיבא. וכונת תוס' השתא בתר דפסקו דהלכה כר' עקיבא, הוקשו להם אמאי פסקינן כר' עקיבא כיון דלית ליה ההיא דר' אלעזר הקפר דתלתא צבי ואיל, נימא לדידיה חד מה צבי ואיל מותר לנכרי אף פסולין מותר לנכרי, חד מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה אף פסולי המוקדשים פטורים מן הבכורה, וחד לכדר' יצחק. ותירצו דדילמא סבירא ליה כרבי וקיימא לן כרבי. ועוד תירצו דאין הכי נמי ר' עקיבא מצי סבר כר' אלעזר הקפר וגמר חד מצבי וחד מאיל, כן נראה כונתם.

ואנכי בער ולא איש לא המתקתי קושייתם דהקשו בהחלט ואמרו דמשמע דר' עקיבא לית ליה הא דר' אלעזר הקפר, אימא דלעולם אית ליה וההיא דר' יצחק ור' אושעיא לית ליה. ויש לומר בדוחק דניחא להו טפי לומר דר' עקיבא לית ליה לדר' אלעזר הקפר, מלומר דלית ליה להיא דר' אושעיא ודר' יצחק דתרתי נינהו דיליף להו ההיא דהמרביע שור פסולי המוקדשים והמנהיג שור של פסולי המוקדשים דלוקה משום כלאים, כדאיתא במכות דף כ"ב ע"א וכמו שפירש ר"ת ודלא כרש"י דכתב דלא אשכחן ולא נתפרש לנו היכן, וכן כתבו לעיל בדף ט"ו ע"א עיין שם.

והרב הלכות יום טוב בדף ק"ל ע"ג (אות מא (ה)) הקשה על תוס' דאמאי דחקו עצמם לומר דילמא קיימא לן כרבי ור' עקיבא סבר כרבי, הלא אפשר לומר דר' עקיבא אף דסבירא ליה כר' אלעזר הקפר, מכל

6. אך במהרש"א לא גרס כן, ולפנינו נדפס כעין מש"כ המהרש"א.

7. וכן הגיהו הצאן קדשים הרש"ש והחק נתן.

מקום עיקר קרא ומשמעותיה הוא לומר שילמוד פסולי המוקדשין מצבי ואיל, אלא דאמרינן נמי דבא ללמד ונמצא למד לענין שחיטה. ועוד קשה במה שכתבו דאפשר דר׳ עקיבא דריש חד מצבי וחד מאיל וכתבו כדפרישית לעיל בפרק ב׳, והדבר קשה דהא כתבו התם דהך קרא דר׳ אלעזר הקפר איצטריך חד לשחיטה וחד להא דאמרינן דאין פודין פטר חמור בפסולי המוקדשין, ולר׳ עקיבא דמבעי ליה להיתר נכרי הא דאין פודין מנא ליה, והניחו בקושיא. ובהורמנותיה אוכל לתרץ דר׳ עקיבא סבירא ליה כר׳ שמעון דפודין פטר חמור בפסולי המוקדשין כדאיתא לעיל בדף (י״א) [י״ב] סוף ע״א, וק״ל:

בא״ד ואף על גב דר׳ יוסי בר חנינא בנזיר (דף כ״ט ע״ב) **סבר דאין שחיטה לעוף מן התורה, אין ראיה ממנו שיהא הלכה כן דתנא הוא כדמוכח התם,** עכ״ל. עיין בדבריהם שם (ד״ה ה״ג) ובספר מעדני יום טוב (אות כ):

בא״ד ובח״ג משמע שרוצה לפסוק כבית הלל דברייתא ומשמע נמי דבדרבנן פליגי רבנן ור׳ עקיבא. כצ״ל, וכן הוא בהרא״ש (סס) דכתב משמיה דאיסור אכילת בשר דבכור לנכרי אינו אלא מעלה דרבנן. והקשה הרב הלכות יום טוב (סס) אם כן מאי דפריך הש״ס במאי דאמרינן דהיינו טעמא דר׳ עקיבא דכתיב כצבי וכאיל, ופריך ואידך ומשני תלתא צבי ואיל כתיבי, הא אפילו תנא קמא דר׳ עקיבא סבירא ליה דלנכרי אסור מדרבנן הוא, ואם כן מאי פריך מקרא דכצבי ואיל הא מן התורה מותר מהאי קרא.

ותירץ דלדעת בעל הלכות גדולות מאי דפריך ואידך אינו מפרש כפירוש רש״י דפירש דמאי דפריך ואידך קאי לתנא קמא דר׳ עקיבא דאסר לנכרי, אלא סבירא ליה דמאי דפריך ואידך קאי לבית שמאי דאסור לזרים וכל שכן לנכרים, דקא סלקא דעתך דהש״ס דהאי קרא דמייתי ר׳ עקיבא דכצבי ואיל הוא קרא מיותר, ולא איצטריך כי אם לדרשא זאת להתיר לנכרים, ועל כן פריך דאם כן דקרא מיותר הוא איך לא ילפינן מיניה לבית שמאי דמותר מיהא לזרים, [ד]אף דאיכא היקש דחזה ושוק ואליבא דבית שמאי קרא מיירי בין בתם ובין בבעל מום, מכל מקום כיון דהיקש זה דכצבי וכאיל אין לנו לדרוש ממנו כי אם זו, על כרחך צריך לומר דהיקש דחזה ושוק אינו אלא בתם אבל בעל מום לא הוקש לחזה ושוק, דאתי היקשא דכצבי וכאיל ומפיק מהיקשא דחזה ושוק, כיון דאותו היקש דחזה ושוק מתקיים בתם ואינו מתבטל לגמרי, מה שאין כן בהיקש דכצבי וכאיל דאינו מתקיים אלא בדרשא זאת להתיר לזרים, ועל זה משני דתלתא קראי כתיבי וכולהו איצטריכו [לדרשא אחת, וכיון דכל התלתא קראי איצטריכו][8] לדבר אחד, ואינו מתבטל ההיקש לגמרי מטעם דאין הקיש למחצה, לא שבקינן היקשה דחזה ושוק, כיון דעל כל פנים משתעי קרא דובשרם יהיה לך אפילו בבעל מום, ואי אמרינן דמותר לזרים מתבטל ההיקש מבעל מום לגמרי [כמו ששיערנו לעיל], מה שאין כן בהיקשה דכצבי וכאיל, עכ״ל. ובתורתו לא צריכינן למה שתירץ הרב חק נתן שהקשה גם כן כקושייתיה, עיין שם[9]:

בא״ד ואין להביא ראיה וכו׳, ובפרק בחמה המקשה וכו׳ הרי זה יקבר, מכל הנך אין ראיה. כצ״ל, ועיין בספר הבהיר הנזכר הלכות יום טוב (אות מא (ז)) דהקשה עליהם אמאי לא הביאו סתמא דמתניתין דתמורה דף ל׳ ע״ב דקתני בפירוש כל הקדשים שנעשו טריפה אין פודין אותן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, ונשא ונתן בפלפולא חריפא, עיין שם:

בא״ד ובטריפה נמי אף על גב דשרי ר׳ עקיבא העור אין הלכה כמותו. (*כצ״ל). ומיהו לדידן לא בעי שריפה דהתם אקדשי מקדש קאי. כן הוא באשרי (סי׳ ג) עיין שם. ורצו לומר דלדידן בגבולין בבכור בעל מום ונמצא טריפה לא בעי העור שריפה אלא קבורה כדתנן בכל הנך מתניתין יקבר, ולא אמרי רבנן בעור אלא יצא לבית השריפה אלא בקדשי מקדש:

בא״ד וחטאות המתות דינם במיתה ואי משום דכי נשחטו כו׳ הא בבכור תנן דנשחט שלא על פי מומחה וכו׳. כצ״ל[10]:

בא״ד ואין לחלק בין צמר לבכור גופיה דכהאי גונא פריך מפטר חמור וכו׳ תנן בשיער פטר חמור וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים והרב חק נתן, ופירש דבריהם דרצו לומר דאי יש לחלק אמאי לא משני התם דפטר חמור דתנן במתניתין יקבר איירי בפטר חמור גופיה ובמסכת ערלה דקתני ידלק מיירי בשיער, אלא מדלא משני הכי משמע דאין לחלק:

גמ׳ מתניתין מני ר׳ עקיבא היא, ופירש״י ר׳ עקיבא היא דמתיר אליבא דבית הלל קאמר ר׳ עקיבא דבית הלל מתירין אפילו נכרי, עכ״ל. הכי משמע מברייתא דתני

8. בכת״י נשמטו תיבות אלו מחמת טעות הדומות, והושלם עפ״י ההלכות יו״ט. 9. ועיין עוד ביד דוד ובשי למורא מה שכתבו בזה.

10. הגהת החק נתן, ועיין בצאן קדשים ובשיטה מקובצת אות לה שהגיהו גם כן כעי״ז.

ר׳ עקיבא מתיר, ולא תני ר׳ עקיבא אומר אפילו נכרי, ורצה לומר מתיר בית הלל, ובהכי ניחא לקמן (לג.) פלפול הש״ס דפליגי תנא קמא ור׳ עקיבא וכדפירש״י ז״ל לקמן בד״ה ואידך, והא דבעי הש״ס מתניתין מני ולא פשיטא ליה דהוא בית הלל, נראה לי טעמא משום דדייק בלישנא דמתניתין דקתני ואפילו נכרי בוא״ו, דאי דברי בית הלל היא כך הוה ליה לשנות ובית הלל מתירין אפילו נכרי, ומדלא תני הכי אלא ואפילו נכרי שמע מינה דתנא אחריתי היא דתני לה, ולכך בעי מני ומשני ר׳ עקיבא היא כדתני בברייתא ואליבא דר׳ עקיבא, ודוק:

דף ל״ג ע״א

גמ׳ ואידך מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה וכו׳. עיין במהרש״א ובספר צאן קדשים מה שכתבו בחילוף הגירסאות, וכבר כתבתי כל הצורך לעיל בדברי תוס׳ על מה שפסקו כר׳ עקיבא בד״ה מתניתין מני ר׳ עקיבא היא, עיין שם:

רש״י ד״ה בעבודת ציבור, דאם אין כהן טהור באותו בית אב עושה טמא עבודת ציבור, עכ״ל. הרב צאן קדשים כתב דבחינם דחק רש״י לכתוב באותו בית אב, דאי לא אשכחן באותו בית אב חוזרים על בית אב אחר, ואי לא אשכחן באותו משמר חוזרים על משמר אחר עד שיהא רוב הכהנים טמאים, עכ״ל. והרב חק נתן כתב על דברי רש״י דדבריו הוא למאן דאמר הותרה בציבור, אבל למאן דאמר דחויה הוא צריך לחזור אחר בית אב אחר, ואם היתה כל המשמרה טמאים צריך לחזור אחר משמרה אחרת כמו שכתב הרמב״ם ז״ל בפ״ד מהלכות ביאת המקדש דין י״ד, עיין שם[11]:

ד״ה באכילת זר קמיירי, ובאכילה זר עדיף מטמא. עיין מה שפלפל הרב הלכות יום טוב בדף קפ״ח (אות מ (פ)) בהאי קל וחומר דעשה בית הלל:

תוס׳ ד״ה ובית הלל הני מילי תם, אף על גב דהאי קרא וכו׳, או מיהיה לך (*כצ״ל) וכו׳, מכל מקום אתי קל וחומר ואפיק וכו׳ מאחר דאיתוקמא היקשא דבחזה ושוק בתם. כצ״ל:

בא״ד ובכהאי גונא אשכחן בפרק קמא דזבחים (דף י״פ) **גבי אשם שנכנס דמו פסול לא מצית אמרת קל וחומר מעולה אף על גב דאיתא לחו לרבנן היקשא דכחטאת כאשם ואוקמי רבנן למילתא אחריתי.** כצ״ל, וכלומר דהוי דומיא דהכא דמקיימינן היקשא לדבר אחר וקל וחומר לדבר אחר, עיין שם:

בא״ד ובפרק קמא דקידושין אתיא קל וחומר ומפקא מגזירה שוה בגמ׳ ובמיתת היבם וכו׳. כבר הרב חק נתן הרגיש דליכא שם בקידושין הכי, אלא כך צריך לומר, ובפרק קמא דקידושין דף י״ד אמרינן בגמ׳ גבי ההיא דמיתת היבם וכל היכא דאיכא עיכובא לא דרשינן קל וחומר, וכונתם דאף על גב דאיכא עיכובא כיון דמצינן לאוקים הא והא כמו התם דאופן החליצה יעשה ככה, אבל אין הכי נמי דהוה מצי להוציאה בגט נמי מכח הקל וחומר פריך שפיר. וכן ההיא שמעתתא דמצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות המובא בקידושין דף ל״ד ע״ב גבי ענין שמחת אלמנה, דאמרינן ליכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל ואנא אמינא טפלים חייבים פירוש הטף חייבים בהקהל נשים לא כל שכן, והאי קל וחומר לא מפיק מגזירה שוה דתפילין, דמשם ילפינן דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, דהגזירה שוה מוקמינן ליה בשאר דברים חוץ מהקהל, אבל אי הקל וחומר מפיק ההיקש לגמרי לא אמרינן הקל וחומר, ודוק:

בא״ד ואף על גב דלרבי יוסי בר יהודה צריכי היקשא לכדאמר בהחוא פירקא (דף נ״ט ע״פ) [**וכו׳**], **מכל מקום עיקר היקשא לא אתיא אלא לשנה שנה.** כצ״ל[12]. ועיין לקמן בדף ג״ן ע״ב:

בא״ד והא דבכל הבשר איכא מאן דאסר וכו׳ לא קשיא מידי אההיא דקידושין כדפרישנן בחולין. כצ״ל[13], והוא בדף קי״ו ע״א ד״ה מה להלן אסור באכילה, דשם כתבו דאהני גזירה שוה ואהני קל וחומר, עיין שם:

ד״ה חד לכדרבי יצחק ור׳ אושעיא וכו׳, פירוש שהשור בפני עצמו נחשב כצבי וכאיל דהיינו שני מינין, לא כמו שרגילין לפרש שם שקצת הוא כקדשים וקצת הוא כחולין וכו׳. רמזו למה שפירש רש״י בין במכות דף כ״ב ע״א ובין בחולין דף קט״ו ע״ב דמותרין באכילה כחולין ואסורין בגיזה ועבודה כקדשים עיין שם, ועיין בספר הבהיר משנה למלך בסוף פ״ט דהלכות כלאים מה שפלפל פלפלא אריכא, ומאי דנפקא מינה בין פירוש רש״י ופירוש תוס׳ משם ר״ת:

גמ׳ [תמימה] תיקרב בעלת מום תיפדה, ע״כ. פירש

11. וכן מבואר להדיא בגמ׳ ביומא ו: לל״ק דזה תליא בפלוגתת המ״ד אם טומאה הותרה בצבור או דחויה בצבור, וכן העיר הרש״ש על הצאן קדשים, והוסיף דכן דעת רבא ביומא שם, אך ציין לדברי השאגת אריה בסי׳ לח, ושם מבואר דנקט דרבא ס״ל דטומאה דחויה היא בצבור. 12. וכן הגיה הצאן קדשים. 13. כן הגיה החק נתן, ובמסורת הש״ס כתב, לפנינו בקדושין לא מצאתי, אבל תמצא פסחים

הרב חק נתן דתיפדה קודם שקרבה תמימה, דאם לא נפדית עד שקרבה תמימה הוה ליה חטאת שכיפרו בעליה דלמיתה אזלא, עכ"ל:

תוס' ד"ה דתניא היו לפניו שתי חטאות וכו', ואחת בעלת מום, ויש לתמוה דבברייתא אסרי וכו', (ורשב"א [ור' אלעזר בר' שמעון] אסר בברייתא בכל ענין ובמשנה דוקא אם קרבה שניה עד שלא נשחטה הראשונה תמות שכבר כיפרו הבעלים אבל בשנשחטה קודם לכן שרי. ואומר רבי וכו'. כצ"ל, וכן הגיה הרב חק נתן, ועיין שם בתוס' בתמורה סוף פרק ולד חטאת דף כ"ד סוף ע"א דכתבו כמו הכא יותר מבואר:

ע"ב

רש"י ד"ה במערבא אמרי, לעיל קאי, כלומר לעולם דברי הכל וכו'. הכי משמע באשירי (סי' ג) דאחר שהביא ברייתא דלעיל דתניא אין מרגילין ביום טוב וכו', כתב מאי טעמא במערבא משמיה דרבנא אמרי וכו' ר' יוסי בר אבין אמר וכו'. אמנם הרמב"ם ז"ל בסוף פ"א דהלכות בכורות (הי"ט) פסק דמצי להפשיט באיזה דרך שירצה דלא כברייתא דתני אין מרגילין וכו', וכבר מרן הקדוש בכסף משנה כתב דסבירא ליה הרמב"ם דהאי דמערבא קאי אדרבי אלעזר ברבי שמעון הפך מפירוש רש"י והרא"ש, עיין שם:

מתניתין בכור שאחזו דם וכו', וחכמים אומרים יקיז ובלבד וכו'. צריך להתבונן אי שפכי מילי דרבנן במתניתין עם מילתייהו דברייתא, וכמו שנפרש בעזרת השם לקמן בסוף הסוגיא (לד. תוס' ד"ה אילימא):

שם ר' שמעון אומר יקיז אף על פי שהוא עושה בו מום. כבר הרמב"ם הרגיש בפירוש המשנה והביאו הרב תוספות יום טוב איך מתיר ר' שמעון אף על פי שעושה בו מום, הלא איהו מודה בפסיק רישיה דאסור, וכתב וזה לשונו, אין כונתו במה שנאמר כאן אף על פי שעושה בו מום שאירע המום בשעת הקזה בהכרח, לפי שמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, וכבר [פירשנו] זה וביארנו אותו פעמים, אבל ענין מחלוקתו בכאן שר' יהודא אומר לא יקיז כל עיקר שמא יארע מום אף על פי שלא נתכוון לכך דדבר שאינו מתכוין אסור, וחכמים אומרים שיקיז על מנת שידע שההקזה אינו עושה מום בשום פנים, ור' שמעון אומר יקיז ואין חוששים לפי שהוא דבר שאינו מתכוין ולא נפל המום מחמת ההקזה בהכרח כדי שנדמה אותו לפסיק רישיה ולא ימות, ור' שמעון אומר ששוחטים אותו במומו שיארע בו מחמת אותה הקזה אם אירע והלכה כר' שמעון שיהא נשחט עמו גם כן, עכ"ל.

ואני בעניי בהורמנותיה אתרץ עוד באמרי כי ר' שמעון כסברת רבנן סבירא ליה דשרי, דאם יצטרך להקיז באותו אבר שעושה בו מום כדי שלא ימות מכח קרא דתמים יהיה לרצון כדאמרינן בש"ס, ולא פליגי עלייהו אלא אם נשחט על אותו מום, ובהכי ליכא להקשותו ממאי דסבירא ליה בפסיק רישיה דאסור דהכא התורה התירה, ודוק. ועיין לקמן (לד.) בתוס' ד"ה אילימא ר' שמעון דמתניתין ומה שאכתוב בעזרת ה' שם, ובספר לחם משנה פ"ב דהלכות בכורות (הי"ג)[14]:

גמ' חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה וכו'. עיין בהר"ש פ"ח דתרומות משנה ח' מה שהקשה על רש"י ז"ל בפירושו על פסחים פרק קמא, ועיין מה שפלפל הרב הלכות יום טוב בדף קל"ו (אות מב (ח)), עיין שם:

שם ממאי דילמא עד כאן לא קאמר ר' מאיר הכא דקא עביד בידים אבל התם וכו'. כצ"ל:

שם עד כאן לא קאמרי רבנן וכו' אבל התם וכו' כר' אליעזר סבירא ליה, ע"כ. כל הרואה יראה דאיכא חסרון הכא כמו שכתב הרב חק נתן דצריך להוסיף אח"כ כך, ועד כאן לא קאמר ר' יהושע התם אלא דגרמא היא אבל הכא דקא עביד בידים כר' מאיר סבירא ליה, וק"ל:

שם ועד כאן לא קאמר ר' יהודא הכא דקא עביד בידים אבל התם דגרמא כר' יהושע סבירא ליה, ע"כ. איכא למידק אמאי קאמר טפי דכר' יהושע סבירא ליה, דילמא כר' אליעזר סבירא ליה דשמא יבא אליה ויטהרנה, ויש ליישב:

שם ועוד [הכא] בקראי פליגי וכו'. עיין בספר הלכות יום טוב (אות מב (ח)) דף קל"ב (ע"ג) מה שפלפל:

תוס' ד"ה בכור שאחזו דם, בברייתא נזקק לפרש במאי פליגי. כך הגיה הרב צאן קדשים[15], והוסיף הרב חק נתן לציין דבריהם דלקמן (לד.) בד"ה אילימא ר' שמעון דמתניתין, וכשנגיע לשם בעזרת ה' נרחיב הדיבור:

ד"ה להביא נותק אחר כורת, פירש בקונטרים וכו',

כד: ד"ה אמרת. 14. וכן כתב הגר"א בביאורו יו"ד סי' שיג סק"י דלדעת רבינו הכל מחלוקת אחת, עיין שם ובחזו"א (בכורות סי' כד סק"ג ד"ה דברי) בביאור דבריו. ועיין עוד בשפ"א (מנחות נו: ד"ה והנה). 15. וכעין זה הגיה בשיטה מקובצת אות ל, עיין שם.

וקשיא לרבי דלקמן וכו׳ איתנהו לבצים בכיס גבי חוטין שנפגמו וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים[16]. ולקושייתם אפשר לתרץ בהורמנותייהו ולהליץ בעד רש״י ז״ל דתרתי נשמע בתיבת ניתוק, חדא דניתק ביד לגמרי והוי טפי מכרות ושניהם עדיין בכיס הם, וחדא נתקן מהכיס והשליכן, ותרתי מוכרח לומר הראשונה דניתק לגמרי והוי בכיס משום ר׳ יוסי פירש לה, דאמרינן בש״ס (לקמן לט:) מעוך וכתות הוי מומא דהא ליתנהו נתוק וכרות לא הוי מומא דהא איתנהו ולא הוי חסרון, ניתק מן הכיס והשליכן דהוי ניתוק מוכרח גם כן לפרש מכח שמעתין, דאמרינן דאיכא מסרס אחר מסרס דאי לא מפרשינן כך היכא משכחת לה מסרס אחר מסרס, ואם הראשון לא [כרת][17] או לא ניתק הבצים לגמרי, אכתי לא סירס ואמאי חייב הראשון לא ליחייב אלא השני שנתקן לגמרי מן החוטין התלויין בבצים, אלא ודאי גם הראשון ניתקן ביד או כרת בכלי הבצים לגמרי מהחוטין וכשבא השני והשליכן חוצה חייבים שניהם משום סירוס, ודלא כסברת תוס׳ במנחות דף נ״ו ע״ב ד״ה להביא נותק אחר כורת, עיין שם, ודוק.

והרמב״ם בפי״ו דהלכות איסורי ביאה (ה״י-ה״ח) ביאר מסרס אחר מסרס דלא כרש״י, וכמוהו פסק הרב שו״ע באה״ע סי׳ ה׳ סעיף י״א, עיין שם:

ד״ה בעל מום מעיקרו וכו׳, תימא לימא וכו׳ דהכי נמי מצי למימר דאיצטריך לזמן הזה דלא עבר משום מום אפילו בתם לר׳ מאיר דמחייב למטיל מום בבעל מום, ובזמן הזה גרע טפי דלא חזי נמי לדמי כדאמרינן בפרק קמא דע״ז (דף י״ג). כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם לר׳ מאיר דמחייב מטיל מום בבעל מום בזמן שבית המקדש קיים אף על גב דלא חזי להקרבה אפילו הכי חייב, ובזמן הזה גרע טפי דלא חזי נמי לדמי וסלקא דעתך דאסור להטיל מום אפילו בזמן הזה, משום הכי איצטריך דלא עבר בזמן הזה. ועיין בתוס׳ במנחות דף נ״ו ע״ב ד״ה אלא, דכתבו דלא צריך קרא להכי, וצריך עיון דהא לר׳ מאיר איצטריך כאשר כתבתי, עכ״ל. ובהורמנותיה אמינא דאינה כל כך קושיא, דכבר ידיע לן דרכם של תוס׳ עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ובכמה דוכתי חזינן דהניחו הדבר בקושיא ובמקום אחר תירצם והא נמי תהיה כותייהו:

בא״ד ומיהו אף על גב דפרישית דבזמן הזה גרע ממטיל מום בבעל מום וכו׳. עיין בספר הלכות יום טוב (שם) מה שפלפל על דבריהם הללו הקדושים:

דף ל״ד ע״א

גמ׳ ר׳ אליעזר סבר בשתי תרומות הכתוב מדבר ור׳ יהושע סבר תרומתי כתיב, ע״כ. עיין בפסחים סוף פרק קמא דף ך׳ ע״ב:

תוס׳ ד״ה אחת תרומה טהורה, ואם תאמר דבפרק במה מדליקין אמרינן וכו׳. עיין בדבריהם בשבת דף כ״ה ע״א (ד״ה אחת), ומשם באר״ה:

ד״ה ורמינהי בבגדו בה, פירש בקונטרס וכו׳, ובפרק קמא דקידושין הביא ראיה מן המכילתא וכו׳. כצ״ל, ועיין ברש״י שם:

בא״ד ועוד דלגירסת הקונטרס וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין בדבריהם הקדושים שם בקידושין דף י״ח ע״ב ד״ה ר׳ אליעזר סבר וכו׳, ומשם בארה ביאור רחב:

ד״ה אילימא ר׳ שמעון דמתניתין וכו׳, תימא אטו מי שרי ר׳ שמעון משום דאין מתכוין הא אפילו וכו׳, כדאמר לעיל דבקראי פליגי ושרי משום דכתיב תמים יהיה לרצון וכו׳. מתחילת דבריהם הללו הוי סיעתא למה שכתבתי לעיל (לג:) במתניתין בדברי ר׳ שמעון דאיהו סבירא ליה נמי כרבנן בדרשת קרא דתמים תהיה לרצון דהיכא דהוכרח להקיז דם במקום שעושה בו מום שרי קרא, ובהכי תו ליכא להקשות לר׳ שמעון מפסיק רישיה דסבירא ליה דאסור, דהכא קרא מישרא שרי ליה, ודוק:

בא״ד ומיהו אי אפשר לקיים פירוש הקונטרס כדפריש לעיל בפרק הלוקח בהמה, עכ״ל. כונתם דאי אפשר לפרש כפירוש רש״י מכח דברי ר׳ שמעון בברייתא דתני בהדיא דמצי להקיזו במקום שעושה בו מום, ולכך פירשו דבתרתי פליגי, וק״ל:

בא״ד ונראה לפרש הכא דבתרתי פליגי וכו׳, וחכמים אומרים יקיז בין מת בין לא מת ובלבד שלא יעשה בו מום. פירוש דבריהם דמספקא ליה כשאחזו דם דילמא מיית אבל לא מיירי במציאות דודאי מיית אם לא יקיז, ולכן אמרו חכמים דיזהר בהקזותיו שלא יוכל לבא לידי מום כשיקיז, דהכא כיון דלא ידיע ליה בודאי דמיית לא חשיב אחיזת דם בעל מום ולכן סבירא ליה דאסור להקיזו במקום שעושה בו מום, אבל אם בודאי מיית סבירא ליה דשרי להקיזו אף במקום שעושה בו

16. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות לא. 17. הלשון חסרה כאן, ואולי צריך להשלים כמו שהשלמנו למעלה, ועיין.

מום, וק"ל. וכן תראה בדבריהם במנחות דף נ"ו ע"א וב' ד"ה ר' שמעון אומר, עיין שם.

וכן כתב הרא"ש (סי' ד) בהדיא דבתרתי פליגי במתניתין ובברייתא, בברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום כגון שאחזו דם ביותר ואם לא יקיז ודאי ימות, הלכך חשיב בעל מום ואפילו לא מיית כיון שלא יחיה לעולם מאחיזת דם אם לא יקיז לו במקום שעושה בו מום וחשיב כבעל מום, ר' מאיר אסר להטיל מום בבעל מום, ורבנן שרו אלא דאסרו לשחוט על אותו מום משום גזירה, ור' שמעון שרי דלא גזר, ובמתניתין פליגי היכא דלא מיית אם לא יקיז לו דם או בשביל להתרפאות בהקזה במקום שאין בו מום הילכך לא חשיב בעל מום, חכמים אומרים יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום כלומר יזהר בהקזה שלא יוכל לבא לידי מום כגון שלא יקיז לו סמוך לאזניו או לניב שפתים או לחוטם, דסברי רבנן דבר שאינו מתכוין אסור, ר' שמעון אומר יקיז אף על פי שעושין בו מום כלומר שיכול לבא לידי עשיית מום דר' שמעון לטעמיה דאמר דבר שאינו מתכוין מותר, ובתרוייהו הלכה כר' שמעון דקיימא לן דבר שאינו מתכוין מותר ואפילו בשבת דאיכא איסור סקילה, ובמטיל מום הלכה כרבנן וכר' שמעון דשרי, עכ"ל.

שוב עמד במאי דפליגי חכמים ור' שמעון אם נשחט על אותו מום או לא, וכתב דאפשר דהלכה כרבנן והאריך קצת בטעמא. אמנם הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות בכורות הלכה י"ג פסק כר' שמעון דברייתא גם כן דאם נעשה מום בהקזה זו הרי זה נשחט עליו, וכפשטות דמסקנא דגמ' כמו שכתב הרב כסף משנה שם, וכן פסקו האחרונים זלה"ה כמו שכתב הרב דברי חמודות (אות ט) דמסתבר טעמיה דר' שמעון כיון שעשה המום בהיתר, עיין שם:

בא"ד ואם תאמר כיון דאחוזת דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום, אם כן לישחוט עילויה. ויש לומר דמדרבנן אסור דאתי לאיחלופי בתם. אי נמי חשיב כמו מום עובר שיש לו רפואה, עכ"ל. הא דכתבו אי נמי נראה משום דקשיא להו בתירוץ ראשון דלא שייך למיחש דאתא לחלופי בתם, כיון דשחיט ליה משום אחיזת דם דחשיב מום וידיע שפיר דאי לא הוה חשיב מום הוה אסיר ליה לשחוט, ולכן תירצו תירוץ אחר, וק"ל:

גמ' ומי קנים ר' אליעזר לעולם, ורמינהי מי שהיתה לו בהרת וכו' קצצה מתכוין וכו'. הרב חק נתן (ע"ג) דקדק אמאי לא פריך הש"ס ממתניתין הקודמת דתני התולש סימני טומאה וכו' מאימתי היא טהרתו, ר' אליעזר אומר כשיולד וכו' וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו וכו', ותירץ בדוחק משום דההיא מתניתין ארוכה היא לכך לא פריך אלא ממתניתין שנשנית אחריה שקצרה היא, כי אורחיה הש"ס לקצר, עכ"ל. ואשתמיטתיה מה שכתבו תוס' לעיל בדף ז"ך ע"ב ד"ה וכי הזאה וכו', דדרך הש"ס להאריך ולקצר כשמביא משניות מטהרות ומסדר זרעים. ועוד אמינא דבטוב טעם הביא הכא הש"ס מתניתין שנית דתנן קצצה הבהרת ולא קמייתא דהתולש סימני טומאה, משום דהוי קושיא טפי לר' אליעזר הכא בצורם אזנו, דחזינן דאפילו קצץ הבהרת ממש מקל ר' אליעזר וסגי ליה לכשיולד נגע אחר.

ובעיקר מתניתין דהתם אמאי תני לה ההיא דקצץ כיון דתני ההיא דתולש סימני טומאה, מלבד מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה וזה לשונו, בעבור שדיבר בתולש סימני טומאה מהנגע דיבר נמי במי שיחתוך הנגע בכללו, נוכל לומר עוד דלחידושא דר' אליעזר תני לה דאפילו בקצץ הבהרת סבירא ליה ר' אליעזר לכשיולד נגע אחר, ודוק.

שוב פלפל הרב הנזכר בסוגייתין, כדי שיבא פסק הרמב"ם על נכון בהלכות (נגעים) [טומאת צרעת] פרק יו"ד הלכה ג', דלפום הנראה מקשה היא כפי פשט שמעתין וכמו שפירש רש"י לפנינו והר"ש גם במשנה, ואיהו פירש גמרתין בשיטה אחרת להרמב"ם, ודברי פי חכם חן, עיין שם:

רש"י ד"ה הצורם, הפוגם, ובכהן קא מיירי, עכ"ל. עיין בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מג (ג)) מה שדקדק דמשמע דבישראל לא משכחת לה דין זה, ויהיב טעמא:

תוס' ד"ה ומי קנים ר' אליעזר לעולם וכו', מהא שמעתתא מוכחא דצורם אזנו וכו', האי בכור מדאורייתא דהא יש בו מום. כצ"ל[18]:

בא"ד אלמא דמדאורייתא אסור ובסמוך אשכחן דקנסא הוא לרבנן. ויש לומר דסברי כאחרים. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש דבריהם בשלמא לר' אליעזר לא קשיא דאיהו סבר דהאי מומא אסור מדאורייתא ולכך קניס לעולם, אבל לרבנן דאמרינן בסמוך דבהאי מומא נמי קנסא הוי קשה. ותירצו דסברי רבנן כאחרים דהתם דמיתניא בספרי דסברי דבפסולי המוקדשין

18. וכעין זה נדפס לפנינו, ואמנם בתחילת התוס' איתא 'כמה שמעתתא מוכחא', והמחבר מגיה 'מהא שמעתתא', ועדיין צ"ב סוף ההגהה.

הכתוב מדבר, אם כן בצרם אוזן בכור לא הוי מדאורייתא אלא קנסא לרבנן. ועיין בספר הלכות יום טוב (אות מג (ג)) מה שפלפל:

ע"ב

בא"ד ואין לאסור שחיטה על אותו מום מלא תאכל כל תועבה כמו בשר בחלב וכלאי זרעים ומעשה שבת, שיש לחלק, עכ"ל. התוס' שם בחולין דף קט"ו ע"א ד"ה כל שתיעבתי וכו' הקשו מעין דוגמא וכתבו כך, ואם תאמר צורם אוזן בכור ליתסר אפילו צרמו נכרי. ויש לומר דשרי רחמנא קדשים שהוממו כצבי וכאיל אם כן אינו דבר מתועב, עכ"ל עיין שם. ועיין בספר הלכות יום טוב (אות מג (ג)) מה שכתב על דבריהם דהתם. ומה שהקשה הרא"ם ז"ל בפרשת ראה (יד, ג) על תוס' דחולין הנזכר, דמאן לימא להו שאם צרם אוזן בכור אפילו נכרי מותר שישחוט ויאכל על אותו מום, הרי רש"י ז"ל חולק על זה וכו', אחר המחילה רבתי נעלם ממנו דברי תוס' בשמעתין דכתבו דלרבנן אינו אלא קנסא, ובסוף דבריהם שלפנינו כתבו דההיא דרשא דספרי אינו אלא אסמכתא, וכבר עמדתי במקום אחר על דברי רש"י ז"ל והרא"ם ז"ל במה שכתבו על האי קרא דלא תאכל כל תועבה, ועין רואה השתא הכא בספר חק נתן דכן הקשה להרא"ם ז"ל מדברי תוס' שלפנינו דאשתמיטיתיה, עיין שם.

גם ראיתי שם מה שפלפל בפסק דין של הרמב"ם ממקום למקום דמיחזי דסתרא"י נינהו, דבפ"ב דבכורות דין ז' פסק דהמטיל מום בבכור אינו אסור אלא משום קנסא כדמוכח מהאי שמעתתא, ובפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין דין ה' כתב וכן קדשים שהוטל בהם מום האוכל מהם כזית לוקה, ואין סברא לחלק בין בכור לשאר קדשים, ומתרץ דההיא דבכור דכתב רבינו אינו אלא בזמן הזה דאינו אלא מדרבנן וכמו שכתב תוס' לעיל בד"ה בעל מום מעיקרו, והספרי מיירי בזמן הבית דאסור מן התורה וזה הוא מה שפסק בפי"ח דהלכות פסולי המוקדשין שהוטל בהם מום האוכל מהן לוקה וכו', זה הוא תורף דבריו ואיכא לעמוד על דברי קדשו עיין באשרי בסוגיא דלעיל (סי' ד) בבכור דאחזו דם מה שכתב, ודוק הטיב:

בא"ד ואם תאמר ולר' אליעזר דלא מפליג וכו'. פירוש דלא מפליג בין צורם אוזן בכור ובשר בחלב ומעשה שבת דבכולהו כילל הא כל דתעבתי לך, הא מאי פריך וכו', וכן פירש הרב צאן קדשים, וק"ל:

רש"י ד"ה או עד שתתמעט מבהרתו וכו', אין לו טהרה עולמית דקנסינן ליה לעולם, עכ"ל. פירש הרב הנזכר דרצה לומר אלא עד שתפרח בכולו, ועיין בתוספתא שהביאה הר"ש ז"ל במסכת נגעים סוף פ"ז ומה שפירשה:

תוס' ד"ה עד שתפרח בכולו, בכל הספרים כתוב עד שתתמעט וכו'. ואומר רבי דאי גרים לה הכי פירושו שאם קצצה ומיעטה מכגרים וכו'. כצ"ל[19], וכן פירש הר"ש ז"ל שם, וכתב דאי גרסינן לה יש לדחוק דמיירי כגון שקצץ מקצת הבהרת ומיעטה מכגריס, וכי אזל ממה שנשתייר כל כך שאפילו קצץ היה ממעט מכגריס טהור, עכ"ל. ורבינו עובדיה שם בנגעים מכריח דלא גרסינן במילתייהו דחכמים בהאי מתניתין או עד שתתמעט מכגריס, כי אם במשנה הקודם התולש סימני טומאה, משום דהכא מיירי דקצצה כל הבהרת, עיין שם:

גמ' בעי רב פפא יטהר תנן או ויטהר תנן וכו' תיקו. רבינו עובדיה (נגעים פ"ז מ"ד) נקט בפירושו בפשיטות ויטהר, וכבר הרגיש עליו הרב תוספות יום טוב משמעתין דסלקא בתיקו, וכתב ואולי משום דיטהר הוי לחומרא נקיט ליה הרב הכי, והשמיט לכתוב דתלמודא נסתפק בגירסא, עיין שם:

רש"י ד"ה ומת, הצורם, מהו לקנוס בנו אחריו שלא יאכל מאותו בכור עולמית, עכ"ל. אין לטעות דדוקא לר' אליעזר קא בעי ולא לרבנן, אלא הוא הדין גם לרבנן[20], ועיין בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות מג (ה)) דף קמ"ב ע"ב:

תוס' ד"ה אם תימצי לומר מוכר עבדו לנכרים וכו', התם לא קנסו הכא קנסו. כצ"ל[21] וכו'. עיין בדבריהם הקדושים בגטין דף מ"ד ע"ב (ד"ה נטייבה):

ד"ה שנתקווצה, פירש בקונטרס שנוטל קוצים ממנה

19. הגהת הצאן קדשים, וכן הגיה השיטה מקובצת אות לב.
20. ומה שכתב רש"י 'שלא יאכל מאותו בכור עולמית' דמשמע דאליבא דר' אליעזר דס"ל כן מבעיא ליה, כונתו דאפילו לר' אליעזר דמחמיר טפי, מ"מ מבעיא לן דדלמא לא קנסו בנו אחריו וכל שכן לרבנן. וכ"כ ביד דוד דלא מסתבר לומר דכל הספק הוא רק לר' אליעזר דלית הלכתא כוותיה. אך בפנים מאירות ח"ב סי' סא, בגליא מסכת ח"א קונטרס אחרון סי' א ד"ה נחזור, בראשית בכורים ד"ה צורם, באחיעזר ח"ב סי' לג אות ז, בשמן רוקח, במלבושי יום טוב באסלינסקי ח"ב יו"ד סי' יג ד"ה ולפי, באמרי יושר ח"א סי' עח ד"ה ולפענ"ד, ובשאגת אריה בחדשות דיני חדש סי' ט ד"ה והנה, נקטו דרש"י מפרש הספק רק אליבא דר' אליעזר, עיין שם. ועיין עוד ברש"ש שנקט גם כן דרש"י מפרש הספק אליבא דר"א, אך תמה מדוע באמת נדחק רש"י לפרש כן, והרי לרבנן נמי אינו אלא משום קנס.
21. הגהת צאן קדשים, וכ"ה בשיטה מקובצת אות לז.

וכו׳, דאי אפשר לומר בקוצים שהיו מחוברים דאם כן איכא איסורא דאורייתא. (*כצ״ל). **כדאמרינן בשבת בפרק הבונה התולש עולשין והמזרד זרדים דבארעא דיליה חייב בכל שהוא.** כצ״ל:

בא״ד וכן משמע בירושלמי על המשנה תמן אמרין. כצ״ל[22]:

ד״ה נטייבה, בירושלמי מפרש איזהו טיוב כל העם חורש פעם אחת וכו׳. נראה כונתם דאתו לאפוקי מפירש״י דפירש נזדבלה על ידי עגלות ומשואות של זבל בהמות. ובמו״ק דף י״ג ע״א (ד״ה נטייבה-הג׳) כתבו דרבינו חננאל פירש כירושלמי, והקשו שם וכן בגטין דף מ״ד ע״ב על פירוש רש״י דכפי פירושו היכי פשיט הכא אצורם אזנו דהוי איסורא דאורייתא מהאי דנטייבה כיון דאינו אלא איסורא דרבנן, וכמו שכתבו אחר כך לפנינו בדיבור הבאה בסמוך, ומאי דתירצו הכא דקסבר שראוי להחמיר בשביעית וכו׳, כן כתבו התם בשם ר״ת, עיין שם. ועיין בספר חק נתן בפלפול שלו דלעיל שרמזתי בדיבור מי קניס וכו׳ במה שהקשו תוס׳ מספרי בפרשת ראה, דלפי פילפולו וסובר דהא דצורם אזנו מיירי בזמן הזה שהוא מדרבנן, דמתורץ קושייתם דהכא, וכבר כתבתי דיש לעמוד על דברי קדשו ועל המעיין קא סמיכנא.

ודע דבירושלמי איתמר כך שדה שנתקווצה תמן אמרין כשנטלו קוצין ורבנן דהכא אמרין משתרש, על דעתייהו דרבנן דהכא איזהו טיוב כל העם חורשין פעם אחת והוא חורש שתי פעמים, וכא כן, אמר ר׳ יוסי בר רבי בון תמן אין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת, ע״כ, וכתב הרב הנזכר דלא פליגי רבנן דתמן שמפרשים נטייבה חרש פעם אחת מיירי במקום שאין שם אונסין, ורבנן דהכא שמפרשים דחרש שתי פעמים הוא במקום שיש אנסין ולכן חרש פעם אחת לא קנסינן ליה, ועיין בהרמב״ם פ״א דהלכות שמיטה דין י״א י״ג וי״ד, עכ״ל. עיין שם:

דף ל״ה ע״א

גמ׳ וצריכא דאי אשמועינן נכרי דלא אתי למיסרך אבל קטן דאתי למיסרך אימא לא, ואי אשמועינן קטן משום דלא אתי לאחלופי בגדול וכו׳. רבינו עובדיה פירש כפירוש רש״י לפנינו, אבל הרמב״ם בפירוש המשנה פירש באופן אחר האי צריכותא[23], אבל איכא איזה טעיות שם דמינכרו, וכבר הרב חק נתן הגיה את לשונו הטוב, עיין שם:

שם שלא לדעת לאתויי מסיח לפי תומו, ופירש״י דשלא שאלם קסדור וכו׳. כתב הרב הנזכר דדין הוא מקורו של הרמב״ם בפ״ב דהלכות בכורות דין ט׳ וכמו שכתב גם כן הרב לחם משנה ודלא כמו שכתב הרב כסף משנה ז״ל, ולכן לא העתיק רבינו דינא דמתניתין דאתיא מכל שכן. אבל אכתי קשה שהיה לו להעתיק שאם הנכרי עשה כן פעם שנית לא ישחט עליו כדתני במתניתין. ויש לומר דטעמא הוא משום דאם להתירו נתכוון כבר כתב רבינו שם בדין י״ב ואם עשה כדי להתירו לא ישחוט עליו, עכ״ל. ומה מאד תמהתי בראותי בספר רבינו ירוחם בנתיב ך׳ ח״ב שכתב דאסור בשאלת הגוי בתחילה, והוא הפך ממתניתין וגמרא שלפנינו, וראיתי דכבר קדמני הרב הגדול בעל הלכות יום טוב (פוס מד), ודחק טובא לתרץ דטעות סופר נפל שם והפך הגירסא, או משום חומרא כתב כן[24], עיין שם.

ולמאי דמסקינן [ד]לא שנא עיין בספר דברי חמודות (פוס יפ), מה שהביא משם מהרא״י בסי׳ קס״ט ודברי הרב הרמ״א בדרכי משה משם אור זרוע:

גמ׳ איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא בשעת רדיפה אין וכו׳, אלא אפילו אחר רדיפה וכו׳. כן פסק רבינו בפ״ב דהלכות בכורות דין י״א וכן פסק הרמב״ן והביאו הרא״ש (סי׳ ו), וכתב עליה לא ידענא טעמא מאי דבשל תורה הוא, ואפשר דהיינו טעמא דאף על גב דאיסור הטלת מום הוי דאורייתא, מה שאינו נאכל באותו מום הוי דרבנן, עכ״ל. וכתבו גם כן מרן כסף משנה שם והרב קרית ספר:

רש״י ד״ה אימרא בשפתיה, ששפתיו נראין תחילה ואזניו קצרות ואינן נראות. כצ״ל[25]:

תוס׳ ד״ה גדיא באודניה כשרואה וכו׳, [ו]אין לו לחוש משראה האוזן שמא יצא רוב הראש ברישא קודם שיצא האוזן וחזר. כצ״ל[26]:

22. ובשיטה מקובצת אות מה הגיה ׳תמן מורין׳. 23. היינו הצריכותא הראשונה דאי אשמועינן נכרי דלא אתי למיסרך, דרש״י והרע״ב מפרשים שזה משום דלא איכפת לן אי יסרך הנכרי שהרי מותר לו לעבור איסורים משא״כ בקטן, והרמב״ם מפרש שהנכרי לא מתרגל לעשות כן פעם אחרת משא״כ הקטן. ובתוס׳ יו״ט נקט דלדעת רש״י הכונה שלא מוטל עלינו לדאוג שלא יעשה איסורים, ולדעת הרמב״ם הכונה שאין איסור לגבי הנכרי. [ומש״כ כן בדעת הרמב״ם כנראה שכתב כן ע״פ הנוסח שהיה לפניו, אך לפי הנוסח שנדפס מחדש משמע להיפך]. 24. צ״ב דלכאורה לא נמצא כן בדבריו. 25. כן הגיהו הצאן קדשים הב״ח אות ג והחק נתן, וכעי״ז הגיה השיטה מקובצת אות כד. 26. הגהת הצאן קדשים, ועיין בשיטה מקובצת אות לב מה שהגיה בזה.

ד"ה איכא דאמרי אימרא נמי באודניה דרך צדעין נפקי, עכ"ל. כלומר מראה רקתו לחוץ ויצא אוזניה דרך רקתו, ולא שיצא רוב ראשו וחזר:

בא"ד והאי אימר כמו ודאי, כמו דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו וכו'. כבר פירש הרב צאן קדשים וכתב דכונתם היא דלא תימא היאך תלינן מספק לקולא, דהא חזינן בדוכתי אחריני דהוי כמו ודאי, כמו ההיא דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו וכו':

בא"ד ורבא דהכא סבירא ליה כרבה דפרק בהמה המקשה (דף ס"ט ע"ב). כצ"ל. ועיין בתוס' שם בד"ה רב הונא אמר קדשו דכתבו כמו הכא:

גמ' חד אמר רועה ישראל בי כהנים וכו', וחד אמר רועה ישראל וכן כהנים נאמנים וכו'. פליגי רבוותא בפיסקא דדינא, הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות בכורות דין י"ו פסק כלישנא קמא דרועה כהן בי ישראל אינו נאמן, והרמב"ן ז"ל חלק עליו ופסק כלישנא בתרא דרועה כהן נאמן ולא רועה ישראל, וכן פסק הרא"ש ז"ל (סי' ז). וכתב עליו הרב כסף משנה דכל הקושיות שהקשה הרמב"ן על רבינו יש לתרצה, ולכן פסק בשולחנו הטהור ביו"ד סי' שי"ד (סעי' ג) כהרמב"ם, עיין שם. גם אשור בספר הבהיר הלכות יום טוב (אותיות מו - מז) מה שפלפל על קושיות הרמב"ן שהקשה על הרמב"ם דפסק כלישנא קמא, ונשא ונתן באמונה, עיין שם. וכבר כתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון מה שנסתפק הרב הנזכר (שם אות מז (ג)) אי כהנים הוו חשידי בזמן הבית, עיין שם:

ע"ב

והלכתא כרבן שמעון בן גמליאל. כן פסק הרמב"ם ז"ל בבכורות פ"ב הלכה י"ז ובהלכות מעשר פי"א הלכה י"ו, והראב"ד פליג שם במעשר וקאמר דלית הלכתא כרשב"ג אלא דוקא בבכור, וכן כתב בפי"א דהלכות עדות דין ז', וכבר מרן כסף משנה בכל שתי מקומות הנזכר הליץ בעד הרמב"ם, עיין שם. ופוק חזי מה שפלפל הרב הלכות יום טוב בהאי סוגיא (אות מז (ח ג)) ובמסקנא, וראה גם ראה (שם (ג)) מה שהקשה לרבינו ירוחם בנתיב ך' ח"ד דהשוה לכהן בבית כהן לאשתו שאינו נאמן, הפך דברי רשב"ג דאמר על עצמו אינו נאמן אבל נאמן על של חבירו, והניחו בצ"ע:

רש"י ד"ה צריך שנים מן השוק, שנים כל שהן אפילו כהנים, אבל כהנים שבביתו לא, עכ"ל. הרמב"ם בפירוש המשנה וכן רבינו עובדיה לא פירשו כך דמצי שני כהנים מן השוק להעיד, אלא כתבו דבעי שנים ישראלים, וכבר תמה עליהם הרב תוספות יום טוב מהיכן למדו זה, עיין שם, ועיין במפרשי המשניות:

תוס' ד"ה אלא לאו שמע מינה בעליו מעידין עליו, תימא ורב חסדא דבעי לעיל שנים מן השוק וכו' תיקשי ליה לר' מאיר מי מעיד עליו. ויש לומר דהוה משני כדפרישית דחילקנו בין חבר לעם הארץ. אי נמי יאמר רב חסדא ספק בכור וכו'. הא דכתבו אי נמי נראה משום דתירוץ ראשון איכא לדחויי דהא חזינן דר' יהושע חזר בו מהאי חילוקא בין חבר לעם הארץ. ועוד דלקמן (לו.) התוס' עצמם בד"ה בא לפני רבן גמליאל, הכריחו דר' מאיר לית ליה האי חילוקא, ועוד דלפום האי חילוקא מצינן למימר דלא פליגי רב חסדא ורב נחמן, לכן כתבו תירוץ שני, אי נמי יאמר רב חסדא ספק בכור לא יחמיר ר' מאיר וכו'.

וראיתי בספר החשוב צאן קדשים דדקדק לפי תירוצם שנית דילמא ר' מאיר גופיה נמי הכי סבירא ליה דחלקנו או אינו מחמיר בספק בכור, והיכא דייק דבעלים מעידים, והניחו בצ"ע עיין שם. וכפי האמור יש לתרץ דמדחזינן דאפילו ר' יהושע חזר ביה ולא חילק בין חבר לעם הארץ, תו לא מתיישב לומר דר' מאיר אית ליה האי חילוקא נגד רבן גמליאל ור' יהושע. ועוד דלקמן כתבו תוס' בדף הסמוך ד"ה בא לפני רבן גמליאל, דר' מאיר אינו מתיר אפילו שהיה חבר, ומכריח סברא זו מההיא דיומא גבי ר' יוסי בן זימרא, ומהאי טעמא רב נחמן לא סבירא ליה כך, וגם התוס' ניידו מתירוץ ראשון במה שתירצו מטעם זה כאמור. גם אין לומר דלא היה מחמיר מספק מפני דלא הוה ידענו טעמא דכיון דאיהו סובר החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו גם בספק בכור יהיה כן. ובהאי פלוגתא דרב חסדא ורב נחמן עיין בספר הבהיר הנזכר הלכות יום טוב (אות מז (ד)) מה שהאריך בפלפולא:

ד"ה כהני הכי נמי דלא דייני דינא, לרבא דאמר בפרק זה בורר (דף ז"ך ע"ח) **אוכל נבלות להכעיס וכו' לא פריך מידי, אבל לאביי דהתם פריך שפיר,** עכ"ל. פירוש רבא אמר התם לר' מאיר עד כאן לא קאמר ר' מאיר התם וכו', וק"ל:

בא"ד ועוד היה יכול להקשות לר' מאיר בלא בכור מטעם דנחשדו כהנים על השביעית כדאמרינן בפרק זה בורר, עכ"ל. הרב הנזכר (צאן קדשים) כתב דאפשר ליישב דמשביעית לא יכול להקשות לר' מאיר משום דגבי שביעית מורי בה היתרא כמו שפירש"י התם דף כ"ו ע"א ד"ה נחשדו כהנים, ומודה ר' מאיר דמשום הכי לא נחשדו לכל התורה, עכ"ל:

דף ל"ו ע"א

גמ' איבעיא להו עד מפי עד מהו לעדות בכור וכו'. כבר בספרי הקטן שבת של מי (קמה: ד"ה גמ' פ"ימא) דף רל"ח ריש ע"ג כתבתי ורמזתי דברי הרב המאירי, שכתב שם דלא מפרשא בגוף האדם לומר ששמע מאביו שזהו בכור, שאפילו עד אחד אינו נאמן בכך כמו שביארנו בסנהדרין פרק זה בורר, ואם כן אין גורסים כאן מה שגורסים במקצת ספרים שלשה נאמנים על הבכור חיה ואביו ואמו שזו בבכור אדם נאמרה, והגירסא נכונה בזה מה לעדות שהאשה כשירה לה דתניא ר' יהושע אומר בכור ביד כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו בנו ובתו אבל אשתו לא [מאי] טעמא אשתו כגופו, עכ"ל. ועיין בתשובות מורינו הרב ר' צבי אשכנזי סי' קמ"א ובספר פתח עינים בר"ה סוף פרק (ב') [א'] (כב. ד"ה ולפוס):

שם תני אלא לעדות שהאשה כשרה לה, ע"כ. והוי דומיא דמתניתין דפרק קמא דר"ה דף כ"ב ע"א דהפסולין הוי דומיא דאשה בעדות החדש דאינן כשרים, דתנן זה הכלל כל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרים לה, עיין שם:

רש"י ד"ה לאחזקינהו בחשודים מי אמר ר' מאיר, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, חשוד לדבר אחד:

גמ' אמר ר' אילעא לא היו מוחזקין בו שהוא בכור ובא אחר וכו' נאמן, ע"כ. הרמב"ם ז"ל השמיט האי דינא בחיבורו, וכבר תמה עליו הרב חק נתן למה השמיטו והוסיף דאין לומר שסמך על מה שפסק בריש פרק י"ב דהלכות גירושין גבי האשה שבאה ואמרה אשת איש וכו', דהא איכא לפלוגי כדאמר הכא הש"ס מהו דתימא וכו', והניחו בצ"ע. ועיין בספר הלכות יום טוב בדף קמ"ט (פ"ומ מא) מה שפלפל בהאי מימרא דר' אילעא:

תוס' ד"ה בא לפני רבן גמליאל וכו', והלכה כן דאין חילוק בין חבר לעם הארץ דבפרק בתרא דיומא וכו', ומיבעיא ליה אי הלכה כר' מאיר וכו', שמע מינה דלר' מאיר לא היה מתיר אף על פי שהיה חבר. עיין מה שכתבתי לעיל (לה:) בדברי תוס' ד"ה אלא לאו וכו', דדבריהם הללו הוי סיעתא למה שאמרתי שם:

ד"ה עמד השואל ושאל, בפרק נערה בירושלמי דריש מדכתיב ועמדו שני האנשים בוי"ו דשואל הלכות ואגדות צריך לעמוד, עכ"ל. הכי איתא התם בירושלמי פרק נערה המאורסה הלכה יו"ד[27] ועמדו שני האנשים אשר להם הריב אין לי עומדין אלא נידונין, שואל הלכות אגדות מנין תלמוד לומר עמדו ועמדו, ע"כ, פירוש הוה צריך למכתב עמדו וכתב ועמדו לרבות כל השואל שצריך להיות עומד, וכמו שפירש הרב פני משה מרגלית ז"ל שם, עיין שם. והרמב"ם בפ"ד דתלמוד תורה כתב דאין שואלין מעומד, ועיין בש"ך יו"ד סי' רמ"ו (ס"ק יפ) מה שיצא לסייעו, ופוק חזי בספר ברכי יוסף שם מה שכתב עליו, ובספר פתח עינים בברכות (כז:) דף י"א:

ד"ה עמוד על רגלך וכו' ויעידו בך, לא כאן ולא בריש פרק תפלת השחר. כצ"ל:

ד"ה רבי חוצפית התורגמן, מעשרה הרוגי מלכות, עכ"ל. קשה מה באו תוס' לומר הא כאן, וכן ראיתי דהרגיש הרב חק נתן, ונתן טעם כפי מאי דאיתמר בקדושין דף ט"ל ע"ב בטעם דחטא אלישע אחר מפני שראה לישנא דר' חוצפית וכו', ולכן כתבו כאן דמהאי מעשה מיתרצא, דכיון דהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה והוה ליה לר' חוצפית כשראה שר' יהושע היה עומד על רגליו לישתוק מפני כבודו ולא להמתין עד שרננו העם ואמר לו עמוד, לכך נענש מידה נגד מידה, אף על גב דכבר אמרו יודעי חן דכך עלה במחשבה, עכ"ל. אמת הוא דאין משיבין את הארי אחר מותו, אבל איכא למישדי ביה נרגא דר' חוצפית אילו לא היה העם מרננו ואמרו עמוד לא הוה מצי בידיה לעמוד משום כבוד דר' יהושע, דאז הוה פוגם בכבוד רבן גמליאל דגזר אומר ואמר עמוד, ודוק:

מתניתין נאמן הכהן לומר הראתי בכור זה ובעל מום הוא, פירש"י הראתי בכור זה לחכם ואמר לי שמום קבוע הוא ושחטו, ובלבד שיהיו לו עדים שלא הטילו בו, עכ"ל. כן פירש רבינו עובדיה, ואנכי חזון חילוקי פירושים, הרמב"ם בפ"ב דהלכות בכורות הלכה י"ח כתב בכור שהיה ביד כהן ונפל בו מום והעיד עליו עד אחד שזה מום מאיליו נפל וכו' הרי זה נאמן, ולא כתב ושני עדים מעידים כמו שכתבו הרבנים הנזכרים אלא כתב עד אחד. ומהרא"ש ז"ל (סי' י) משמע דלא צריכין כלל עדים לפנינו, מדקאמר ולא הוה שרי ליה חכם אלא אם כן העידו לפניו דהאי מום נפל בו מאיליו, ומשמע בהדיא דנאמן הכהן בלתי שיהיו לו עדים באותו זמן

27. במהדורת וילנא הלכה ח, דף לה.

שיעידו דלא הטילו בו מום, ומטעמא דכל מילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי, ואל מי נשמעון מהני אשלי רברבי.

וחזי הוית בהרב כסף משנה דכתב על דברי הרמב"ם זה הוא פירוש מה ששנינו וכו', כנראה דרימז שהרמב"ם פירש כך המשנה אבל אינו מוכרח ומצינן למימר כסברת הרא"ש, וכן ראיתי ברבינו הטור ביו"ד סי' שי"ד דהביא מחלוקת זה ולא הכריע, אמנם מרן ז"ל בספרו הקצר פסק כדברי הרמב"ם בעד אחד, עיין שם:

גמ' אמר רב יהודא אמר רב נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו וכו'. וכתב הרא"ש (פס) ודוקא ישראל פלוני אבל ישראל סתם לא דלאו מילתא דעבידא לגלויי הוא, וכן מתניתין דוקא כשאמר הראתי בכור זה לפלוני חכם אבל לחכם סתם לא דאית ליה לאישתמוטיה ולא עביד לאיגלויי, עכ"ל. אמנם הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ב דבכורות לא הצריך זה לא ישראל פלוני ולא חכם פלוני, ועיין בב"י סימן הנ"ל דיהיב טעמא לפסק הרמב"ם הפך סברת הרא"ש, משום דכיון דפסק הגמ' סתם כלישנא קמא משמע דהכי נקטינן כפשטיה דההוא לישנא דלא מצריך שיאמר חכם פלוני וכו'. ועיין בספר דברי חמודות (פוס כפ) מה שהשיב על דברי קדשו של מרן הקדוש, ועיין גם כן בספר חק נתן מה שהוסיף לפלפל בין לסברת הרמב"ם ובין לסברת הרא"ש כפי גמרתין, וכבר מרן ז"ל בספרו הקצר בסי' הנזכר קבע דינא כסברת הרמב"ם ז"ל, ואליו נשמעון:

ע"ב

תוס' ד"ה והילכתא אפילו כלישנא קמא, ואף על גב דהכא פסקינן וכו', מכל מקום לא הימניה לעד אחד שישאנה כיון דרחמה לה לא דייקא ולמאן דאמר הכא וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים[28], דלא כהגהת מהרש"א דקשה להולמו, ופירש הרב הנזכר כונתם כך, אף על גב דפסקינן הכא מילתא דעבידא לגלויי לא משקר, מכל מקום לא הימניה לעד אחד שאמר מת שישאנה את אשתו כדאמרינן ביבמות דף כ"ה ע"א אף על גב דמילתא דעבידא לגלויי הוא ולא משקר, מכל מקום כיון דרחמא לה שמא עיניו נתן בה ומשקר כפרש"י ז"ל שם, עכ"ל:

בא"ד ולמאן דאמר הכא אינו נאמן וכו', יש לחלק בין האי כהן לעד אחד, דגבי אשה הקלו משום עיגונא ועוד דדייקא, עכ"ל. פירש עוד הרב הנזכר כך למאן דאמר הכא אינו נאמן, אף על גב דמילתא דעבידא לגלויי היא הא קיימא לן דעד אחד נאמן לעדות אשה לישא לאחר, משום הכי כתבו דיש לחלק, עכ"ל:

גמ' כבודו דחכם לא עבר איסורא עבד. כן יותר טוב להיות נדפס, אף על גב דרש"י ותוס' לא גרסי הכי, כן כתב הרב חק נתן[29]:

תוס' ד"ה חזייה בשקריה, פירוש ראהו והכיר בו דבשקריה הוא לשון הכרה וכו' ובקונטרים לא פירש כן. כונתם דלרש"י פירושא הוא דחזייה רפרם דהוה משקר, ולפירושם חזייה בשיקריה רצה לומר חזייה והכירו, דתיבת בשקריה רצה לומר הכרה כמו ההיא דעושין פסין דף י"ט ע"א דאמרינן התם דאברהם אבינו עליו השלום מציל לרשעים בגהינם בר מישראל שבא על הכותית דמשכא ערלתו ולא מבשקר לה, ופירש"י אינו מכירו שהוא יהודי דמשכא ערלתו, ודומה לו כמו שאינו נימול, וכן ההיא דיבמות דף ק"ך ע"א דאבא בר מניומי הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא אייתי קירא וכו', פירוש שעוה חלף קמייהו ולא בשקריה פירוש לא הכירו, וכן תרגום ולבקר בהיכלו מתרגם ולבשקרא בהיכליה כאשר הביא הרב הערוך בערך בית[30]:

ד"ה משום כבודו דחכם וכו' ובמקום שיש מומחה לא, פסק אבל הא פשיטא וכו'. הכל הוא דיבור אחד[31], וכונתם לפסוק דין, כידוע דכל היכא דכתבו פסק רצו לומר פסק דין:

מתניתין הכל נאמנין על מומי מעשר וכו'. תיבת הכל מרבה אפילו בעלים כדפירש רבינו עובדיה, מה שאין כן בבכור כדתנן בסוף פרק ב' דנגעים, ועיין שם בתוספות יום טוב:

רש"י ד"ה הכל נאמנים וכו', ובספק מעשר קאמר וכו'. כל העיני בשר לו קא דייק אמאי אוקי מתניתין כך בספק מעשר ולא בודאי מעשר כדמשמע פשטא דמתניתין, וראיתי דכבר נפתח האי דיוקא בספרי קודש בספר שושנים לדוד ובספר חק נתן, ואחרון היה חביב מאי דקאמר הא דלא אוקי מתניתין בודאי מעשר,

28. וכעין זה הגיה החק נתן, עיין שם היטב. 29. החק נתן כתב רק שצריך לגרוס 'על כבודו דחכם לא עבר איסורא עבד', ולא כתב שברש"י ותוס' לא משמע כן. וגם צ"ב דברש"י לכאורה אין ראיה איך גרס, ובתוס' ד"ה על מבואר להדיא שכן גורס כגירסת החק נתן. וכעיקר גירסא זו כן מבואר גם בשיטה מקובצת כתב יד ובמראה כהן. 30. לפנינו בתרגום תהילים 'ולבקרא בהיכליה', וכנראה שנשתבש מחמת שלא הבינו תיבת 'ולבשקרא' והגיהו שלא כדין. 31. וכ"כ הצאן קדשים, וכן משמע בשיטה מקובצת אות כד, אלא שהוא סבר

משום דקשיא ליה אמאי הוצרך להמתין עד שנפל בו מום הוה ליה להקריבו ולאכלו דמעשר נאכל לבעלים, וליכא למימר דמתניתין בזמן הזה מיירי (*כדפירש רבינו עובדיה כפי סברת הרב שושנים לדוד) דמעשר נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית כדתנן לקמן בריש פרק מעשר בהמה דף ג"ן, דהא אמרינן התם דהאידנא אין מפרישין מעשר משום תקלה, ופסקו הרמב"ם ז"ל בריש פ"ו מהלכות בכורות דין ב', ואם כן על כרחין מתניתין מיירי בפני הבית, ואי בודאי מעשר אמאי איצטריך להמתין עד שיפול בו מום, הילכך על כרחין מתניתין בספק מעשר[32], ומפני כך הרא"ש ז"ל השמיט להאי מתניתין ולא העתיקה בפירושו, משום שאינה נוהגת בזמן הזה, עכ"ל, מה שאין כן הרמב"ם דפסקו בפ"ו דהלכות בכורות הלכה ט', עיין שם.

ברם אחר העיון לא ברירא לפי האמור לרש"י ז"ל דפירש מתניתין כך בספק בכור, הוה צריך לפרש גם כן דגם רב נחמן לעיל בדף ל"ה ע"ב דהביא הא דמעשר לר' מאיר מי מעיד עליו, סובר כן דמתניתין בספק מעשר מיירי, וזו לא שמענו לעיל דלפום טעמא דאי בעי שדי ביה מומא בכולי עדריה דמהימן שייכא נמי בודאי מעשר, אלא ודאי קושטא דמילתא היא דגם בודאי מעשר נאמן וכדמשמע מפשטא דמתניתין, וכמו דפסק הרמב"ם בסתם, והכי סבירא ליה רב נחמן לעיל, והיינו מטעם האמור דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה, ולא אלימא מאי דכתב הרב חק נתן דמה לו להמתין שנופל בו מום הוה ליה להקריבו ולאכלו, דבהמתנה קא רווח לאכול כולו בלתי הקטרת אימוריו, עיין בספר הלכות יום טוב דף קמ"ו ע"א וב' (אות מז (ג)) דכך סובר.

והימונתא דאכתי דברי רש"י קשיא אבי חינכי[33] וכדמסיק הרב שושנים לדוד הנזכר דלא ידע אמאי דחק רש"י ז"ל לפרש כך, עיין שם[34]:

תוס' ד"ה התרת בכור בחוץ לארץ על פי שלשה בני הכנסת, ממתניתין לא שמעינן ליה דאיכא לאוקמה בזמן הזה וכו'. כונתם דהרגישו בלחישה מאי קא משמע לן ר' יהודא נשיאה מתניתין היא, ואמאי הגמ' לא פריך כך כמו דפריך לרבא דאמר ובמומין מובהקין מאי קא משמע לן תנינא וכו', לזה תירצו דלא מצי למיפרך לר' יהודא נשיאה מאי קא משמע לן מתניתין היא, משום דאיכא לאוקמה מתניתין מיירי בזמן הזה דסגי ליה ג' בני הכנסת, אבל בזמן הבית אפילו בכור בחוץ לארץ לא סגיא ג' בני הכנסת דגזרינן חוץ לארץ אטו ארץ ישראל, לכך קא משמע לן ר' יהודא נשיאה דאפילו בזמן שבית המקדש היה קיים התרת בכור בחוץ לארץ על פי ג' בני הכנסת ולא גזרינן אטו ארץ ישראל, ומתניתין מיירי אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים, ודוק.

והאי לישנא דבני הכנסת עיין בספר דברי הון עשיר מה שכתב דאף על פי דאינם חשובים כל כך, יש להם קצת ידיעה הואיל ורגילים הם לבא תדיר לבית הכנסת, דמשום הכי נראה דבני הכנסת מקרו לאפוקי בעלי קרנות.

והנה הרב צאן קדשים הקשה על דברי תוס' דלדבריהם מאי פריך הש"ס לרבא מאי קא משמע לן תנינא במתניתין, דילמא איפכא דמתניתין איכא לאוקמה בזמן שבית המקדש קיים ומשום הכי אין מתירים ג' בני הכנסת אלא במומים המובהקים אבל בזמן הזה אפילו במומים שאינם מובהקים, משום הכי קא משמע לן רבא אפילו בזמן הזה דוקא במומין מובהקים, ויש ליישב בדוחק, עכ"ל. ואחר המחילה רבתי הישוב רחב רחב מיקרי, דאי מוקמינן מתניתין בזמן שבית המקדש קיים אם כן תיקשי ר' יהודא נשיאה מאי קא משמע לן מתניתין היא, אלא על כרחין מתניתין איכא לאוקמה בזמן הזה ור' יהודא נשיאה קא משמע לן אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים כמו שכתבו תוס', ואם כן על כרחין רבא דקאי אר' יהודא נשיאה גם הוא איירי בזמן שבית המקדש קיים, ואם כן שפיר פריך לרבא מאי קא משמע לן תנינא במתניתין דאפילו בזמן הזה דוקא במומין מובהקין כל שכן בזמן שבית המקדש קיים, וכן ראיתי דתירץ הרב חק נתן והנאני.

ברם חזי הוית בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות נ (ה)) דאחר שהביא דברי תוס' כתב, מתבאר מדבריהם דסבירא להו בפשיטות דבזמן שבית המקדש היה קיים שראוי להקרבה אין להקל להתיר בג' בני הכנסת כי אם דוקא על פי מומחה, דכיון דראוי להקרבה מחמרינן טפי, שמא כיון שאין התרתו על ידי מומחה יבואו לומר על מום עובר שהוא מום קבוע ויגיע פסידא למזבח ומשום תיקון המזבח התקינו והחמירו,

שיש למחוק תיבת 'פסק'. 32. וכעין זה כתב המים קדושים, עיין שם שביאר הדבר יותר. 33. עפ"י כתובות לט: עיין שם. 34. ועיין בראשית בכורים שצידד דמה שפירש רש" דמיירי לענין ספק מעשר היינו לגבי מעשר של כהנים, אבל לגבי מעשר של ישראל מיירי אף בודאי מעשר, עיין שם. ועיין עוד ביד דוד שנקט גם כן דלא כפירוש רש"י אלא דמתניתין מיירי בכל מעשר, וביאר הדבר בכמה אופנים.

מה שאין כן בזמן הזה או בחוץ לארץ בזמן שבית המקדש היה קיים דכיון דאינו ראוי למזבח וליכא בטול מזבח לא מחמרינן כולי האי, ובפרט דאין לו תקנה לאכלו כי אם על ידי מום, ומשום הכי יש להקל להתיר על פי שלשה בני הכנסת.

[35]אמנם מדברי הרמב"ם בריש פ"ג דבכורות (ה"ג) שכתב סתם ואם אין שם מומחה וכו' הרי זה ישחט על פי ג' בני הכנסת, וכן בכור שיצא לחוץ לארץ וכו' הרי זה יותר על פי ג' בני הכנסת, נראה דמדלא חילק לגמרי דהא דיותר על פי ג' בני הכנסת הוא דוקא בזמן הזה אפילו בארץ או בחוץ לארץ אפילו בזמן בית המקדש קיים, שמע מינה דסבירא ליה דאפילו בזמן בית המקדש קיים ואפילו בארץ מתירין, וזה שלא כדברי התוס' וקשה דאמאי הוצרך ר' יהודא נשיאה לאשמועינן בכור חוץ לארץ הא אפילו בזמן בית המקדש מתירין וכל שכן בחוץ לארץ, וכן קשה להרמב"ם דמאחר דמתחילה סתם דבריו דמשמע דאפילו בארץ ובזמן בית המקדש קיים, אמאי הוצרך לומר וכן בכור שיצא לחוץ לארץ וכו', וכבר הוקשה כן הרב לחם משנה שם.

ונראה לדעת הרמב"ם דסבירא ליה הפך סברת התוס' והרגמ"א דסבירא להו דבזמן בית המקדש קיים חמיר טפי, דאדרבא בזמן בית המקדש קיים דראוי להקרבה קיל טפי דכיון דראוי להקרבה ואין לבעלים הפסד ממון ליטפל בו עד שיפול בו מום דבידו להקריבו דמשום פסידא דהקרבת אימורים וכיוצא מפסידה הבאה על ידי הקרבה לא חשיבא פסידא לא מחמרינן להצריך מומחה, מה שאין כן בזמן הזה אפילו בארץ וכן בחוץ לארץ אפילו בזמן שבית המקדש קיים, דכיון דאינו ראוי להקרבה ומטי ליה פסידא יש לחוש דעל ידי ג' בני הכנסת יבואו להקל, דלא יחקרו היטיב מפני תועלת הבעלים. ושוב דחאו והגיה לישנא דהרמב"ם, עיין שם שהאריך בפלפולא להשוות כסברת תוס', עיין שם, ודוק היטב בדברי קדשו:

ד"ה במקום שיש מומחה, לאו דוקא מומחה וכו' דהא על רב אשי דלעיל וכו'. פירוש ורב אשי לא היה סמוך דאין סמיכה בבבל, וכן כתב הרב צאן קדשים, עיין שם:

בא"ד כדאמר רב נחמן התם כגון אנא דן דיני ממונות, עכ"ל. כל חי מרגיש למה לא הביאו תוס' ראיה מרב נחמן דשמעתין דלקמן בדף הסמוך ע"א, וכן הקשה הרב צאן קדשים, וסייעו מדברי הר"ן דנדרים דף ח' ע"ב דמביא ראיה שם מרב נחמן דהכא, והניחו בצ"ע. אמנם התירוץ מבואר כאשר תירץ הרב חק נתן דבעו תוס' לאתויי ראיה מדיני ממונות עצמן המובא בסנהדרין, ולכן הביאו ראיה מרב נחמן דהתם, ועוד דהתוס' לא גרסי לקמן כגון מאן אמר רב נחמן כגון אנא כמבואר בדבריהם לקמן בד"ה ר' יהודא אומר וכו':

דף ל"ז ע"א

מתניתין מכרוהו לנכרים וכו'. רבינו עובדיה כתב הא דלא תני גבי בכור מכרוהו לנכרים משום דבכור תמים אסור בהנאה, ועיין מה שתמה עליו התוספות יום טוב, ומה שכתבו מפרשי המשניות זלה"ה (רמ"ז, בית דוד, שושנים לדוד):

וכן השוחט את הפרה וכו'. הכי גרסינן במתניתין, וכן השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה מה שאכלו אכלו ויחזיר להם את הדמים, ומה שלא אכלו הן יחזיר לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים. וחידושא דוכן, עיין בספר שושנים לדוד:

גמ' בכור ולימא ליה מאי אפסידתך וכו', עד סוף הסוגיא. כדי להבין על בוריה כן צריך להגיה וכמו שנראה מפירוש רש"י ז"ל, בכור לימא ליה מאי אפסידתך, לא צריכא וכו', טבלים אמאי יטול קצת לימא ליה מאי אפסידתך, דאמר ליה הוה מתקננא להו ואכלנא, יין נסך מאי אפסידתך, כגון על ידי תערובת, ודוק:

רש"י ד"ה השוחט את הבכור, ומכר מבשרו, עכ"ל. נראה דלא הוה גריס במתניתין ומכר כדגרסינן במשניות עם הר"ב ותוספות יום טוב, ולכן הוצרך לפרש ומכר מבשרו:

ד"ה ינכה, והוא יטול קצת בדמים. כצ"ל[36], והוא סוף דיבור ואחר כך מתחיל, בכור בתמיה, ואחר כך ולימא ליה וכו':

ד"ה טבלים אמאי יטול קצת, ומשני (לימא) [דאמר] ליה מוכר ללוקח וכו'. כצ"ל:

ד"ה יין נסך אמאי יטול קצת, ומשני כגון דלא זבין ליה וכו' ומכרן, (דלימא) [דאמר] ליה אי הדרתיה וכו'. כצ"ל[37]. ובהא דטבלים ויין נסך עיין בספר באר שבע

35. כל זה המשך של דברי המהרי"ט אלגזי שם אות ב. 36. וכעין זה בצאן קדשים 'והוא יטול קצת מדמים'. 37. וכן הגיה הצאן קדשים כב' תיקונים אלו.

בהוריות דף י״א מה שהקשה לרש״י דהתם, ואחר המחילה רבתי אינה קושיא כלל כאשר כתב הרב שער יוסף דף צ״ח (ע״ג) [ע״ב], עיין שם.

וכי תשאל טעמא אמאי במתניתין מחלק בין בכור לטרפה דהיכא דלא אכלו הטרפה יחזיר את הבשר, כיון דקנסינן ליה לא יחזיר את הבשר ויחזיר את הדמים, כבר הרב נימוקי יוסף בבתרא בפרק המוכר פירות (מו: מדפי הרי״ף) נתן טעם לשבח דלא קנסינן ליה במה שהוא של עצמו, אכן שוב כתב אף על גב דהיכא דלא סר סכינא קמי חכם ונמצאת פגומה מכריזינן אבישריה שהיא נבילה דאפילו לגוי לא מיזדבן, אפשר דטעמא דמילתא משום דאיכא תרתי, איסורא ובזיונא דתלמיד חכם הלכך קנסינן ליה טפי, עיין שם.

ולעיקר הדין שאמר הרב הנמוקי יוסף דמאי דקתני מתניתין מה שאכלו אכלו ומחזיר להם את הדמים, אינו אלא משום קנסא שמכר במזיד, וכן כתב הרב שפתי כהן ביו״ד סי׳ קי״ט (ס״ק כה), הרב מחנה אפרים בהלכות נזקי ממון סי׳ ט׳ עמד על דבריהם וכתב, וקשיא לי מאד דבגמרא מייתי פלוגתא דרבנן ור׳ שמעון בן אלעזר דר׳ שמעון בן אלעזר חולק עם חכמים ומחלק בין דברים שהנפש קצה בהם לדברים שאין הנפש קצה בהם, דדברים שאין הנפש קצה בהם ינכה להם את הדמים ודברים שהנפש קצה בהם כגון נבלות וטרפות יחזיר את הדמים, משום דנפשו קצה בהם ולא קא מטיא ליה הנאה באכילתו, ומשמע דלא פליגי חכמים ור׳ שמעון בן אלעזר בזה, מדלא נקטו חכמים בברייתא נבלות וטרפות משמע דבאלו ליכא פלוגתא ביניהון דלכולי עלמא יחזיר את הדמים כיון שלא נהנה, דאפילו אם נאמר גבי בשר בכור וטבלין ויין נסך דמשם קנס הוא, מכל מקום גבי טריפה דנפשו של אדם קצה בה ולא נהנה, מן הדין יחזור את הדמים ואפילו בשוגג, והאריך שם בקושיתו, עיין שם.

ועיני ראו בספר הבהיר הלכות יום טוב דף קנ״א (אות נא (ה)) דעמד והליץ בחילוק בין טרפה לטרפה, דטרפות דמיירי ר׳ שמעון בן אלעזר וקאמר דנפשו של אדם קצה בהם, מיירי בטרפות דומיא דשקצים ורמשים וכגון טריפה האמורה בתורה שטרפה אותה חית היער ושברה אותה ונטתה למות ואינה ראויה אלא לכלב, ובכהאי גונא נפשו של אדם קצה בהם, אבל בשאר טרפיות שהם הלכה למשה מסיני שאינם מאוסים כל כך הוי בכלל דברים שאין דעתו של אדם קצה בהם, וכן כתבו תוספות חיצוניות וגם תוס׳ בפרק אין מעמידין דף כ״ו ע״ב ד״ה וחד אמר, ואם כן סתם טריפה דקתני מתניתין דלא כילל התנא בהדי שקצים ורמשים כמו שכילל אותה ר׳ שמעון בן אלעזר, מסתמא מיירי בטרפה שאין דעתו של אדם קצה בה, וכיון דליכא טעמא לומר דלא נהנה על כרחין הא דיחזיר את הדמים אינו אלא משום קנס דמכר להם טרפה במזיד, עכ״ל. עוד פלפל בשאר דברי הרב מחנה אפרים ז״ל, עיין שם כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק ה׳ כל פסולי המוקדשין:

כי על המזבח לא היו ניגשין:

פרק ו׳ על אלו מומין

מתניתין נפגמה אזנו מן הסחוס. פירש רש״י תנוך אוזן, ועיין בתוספות יום טוב. ומה שנקט התנא באוזן בתחילה נפגמה, ובשאר משניות ניקב בתחילה, עיין בספר הון עשיר. ומילי דחידושא שראיתי בספר מדרש תלפיות דף קכ״א סוף ע״ד כבר הבאתי בספרי הקטן נזיר שמשון והארכתי קצת, עיין שם:

שם אבל לא העור, ע״כ. הוא הדין אם נסדק העור ואפילו ניקב דלא הוי מום וכמו שפסק הרמב״ם בריש פ״ז דהלכות ביאת המקדש (ה״ג), עיין שם. ובמאי דנקרא עור עיין מה שכתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון שהבאתי מחלוקת, ורימזתי דברי הרב לחם חמודות (דברי חמודות אות ה):

שם ניקבה מלא כרשינא. לקמן (ע״ב) מסקינן בש״ס דלא הוי מום עד שתהא כרשינא נכנסת ויוצאת בו, והקשה הרב שושנים לדוד להרע״ם ולרבינו תוספות יום טוב אמאי לא פירשו כך, עיין שם:

גמ׳ כל מום רע חזר וכלל כלל פרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט וכו׳, ואימא מה הפרט וכו׳ כל מום רע ריבויא הוא, ע״כ. ופירש״י ריבויא הוא דכתיב כל ולא דרשינן ליה בכלל ופרט, עכ״ל. ראיתי במהרש״א ז״ל דהקשה לרש״י ז״ל בחומש דפירש בפרשת ראה קרא דכל מום רע בכלל ופרט וכלל הפך גמרתין, ותירץ דלמאי דמסיק נמי הכא כל מום רע ריבויא, קאי נמי אכלל ופרט לרבות כל הדומה לפרט, עכ״ל. ואתמהא

דרש״י עצמו לפנינו כתב בהדיא דתו לא דרשינן ליה בכלל ופרט, והדרא קושיתיה למקומה. וכן ראיתי בספר צאן קדשים דתמה על תירוץ מהרש״א ובירר תירוץ אחר לעצמו, דרש״י נקט בחומש כפי מסקנא דשמעתין דמום עובר אתיא מקל וחומר, או כפי איבעית אימא דפסח ועור למה לי ולעולם דדרשינן בכלל ופרט וכלל, עיין שם.

ועל מאי דאמרינן בשמעתין כל מום רע ריבויא הוא, קשה אצלי אמאי דאמרינן בב״ק ריש פרק מרובה דף ס״ג (ע״פ) דמשני התם כל ריבויא הוא, ופריך וכל היכא דכתיב כל ריבויא הוא והא גבי מעשר דכתיב כל ודרשינן ליה בכלל ופרט וכו׳, ומשני בכל כללא כל ריבויא, ואיבעית אימא כל נמי כלל הוא מיהו כל דהכא ריבויא הוא, והכי אמרינן בפרק שור שנגח את הפרה דף דן ע״ב, והביאותיו בספרי הקטן מדבר ציון ח״ב, ומסתמא נקטינן כלישנא בתרא כדנקטינן בכל המקומות, ושמעינן דכל היכא דליכא הכרח אמרינן כל כללא הוי, ואם כן הכא מאי הכרח איכא לומר דהאי כל ריבויא הוא אימא דכללא הוי, וצריך לי ישוב. אחרי כתבי ראיתי בספר הבהיר הלכות יום טוב (אות נב (פ)) דהקשה כן, וכיונתי לדעתו הרמה, וטרח ליישב, עיין שם:

תוס׳ ד״ה מה הפרט [וכו׳], אלא משום מראית העין מכלל דבבהמה כשר. כן הגיה הרב חק נתן, וכתב דצריך למחוק תיבות דאינו שוה בזרעו של אהרן[1], וטעמא דבנשרו שיניו אינו פסול אלא משום מראית העין לבד כדתנן לקמן בפרק מומין אלו דף מ״ד ע״א, ובין שאינו שוה בזרעו של אהרן ובין משום מראית העין איכא בינייהו עשה כדאיתא התם דף מ״ג ע״ב, עכ״ל:

בא״ד כדמפרש לקמן ובין חרש בידי אדם ובין חרש בידי שמים. כן הגיה הרב הנזכר:

גמ׳ אי הכי מומין שבסתר נמי וכו׳. קושית אי הכי נפרש כך, בשלמא אילו הוה תרצת מום רע כתיב לא הייתי מקשה, דמום רע משמע מום שבגלוי דמנוולו וכדפירש רש״י (לקמן ע״ב ד״ה מוס), וסגי בהכי ולא אזלינן בתר ביטול מלאכתו, אמנם השתא שאמרת ריבויא דכל אימא בין מום שבסתר ובין מום עובר דכולהו מרבינן מתיבת כל, וזו היא כונת רש״י באמרו (בכל שנים) [באי הכי השני] (נע״ב), אי הכי דכל מום ריבויא היא, ודוק:

ע״ב

שם אמר ר׳ אלעזר יודן ברבי היה דורש וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב חק נתן:

רש״י ד״ה אם כן דבעל מום נשחט. כצ״ל:

ד״ה ברבי, אדם גדול. עיין מה שכתבתי עליה בקונטרסי הקטן לקט שכחה בריש מסכת מכות (נדפס בתוך הספר מתת אלהים מהדו׳ פיסא).

ומה שכתב רבינו בחיי בפרשת משפטים (כא, ו) שאם נקב את אזנו בסם יצא, לא ידעתי היכן ראה זה כי בגמ׳ ליכא[2], וכן הרמב״ם פסק בפ״ג דהלכות עבדים דין ט׳ כרבי דדוקא במרצע של מתכת יהיה נרצע, עיין שם:

תוס׳ ד״ה נעקרו אין [וכו׳], אלא ניחא לאתויי מדיוקא דרישא וכו׳. פירש הרב צאן קדשים דבריהם, דמהיא דלקמן סלקא דעתך אמינא דלהכי אין שוחטין דלא הוי מום כלל אבל מדיוקא אתי שפיר דהא חזינן דבחיצונות הוי מומא, ואפילו הכי בפנימיות לא הוי מומא, עכ״ל:

ד״ה השתא מיפרק לא פרקינן, ואם תאמר להאי שינויא קמא וכו׳ פסח ועור מאי אהני ליה. ויש לומר דקסבר השתא דאי לא כתיב פסח ועור קא מרבינן וכו׳ והוה אמינא דאתא לאפוקי מקל וחומר וכו׳, עד סוף הדיבור. כונתם להקשות כפי האי תירוצא קמא דתריץ דמום עובר אינו מום ומילף יליף מקל וחומר, אם כן למאי אתא פסח ועור, הוה סגי ליכתוב כל מום רע וממום רע הוה מפיק מומין שבסתר ומום עובר מקל וחומר דלא הוו מומין. ותירצו דאדרבא אילו לא הוה כתיב פסח ועור, הוה מרבינן כולם מקרא דכל מום רע בין מומין שבסתר ובין מום עובר דכולם מום הוי, והוה דחינן הקל וחומר מכח קרא, אבל השתא דכתיב פסח ועור יש לן מקום לעשות קל וחומר לאפוקי מום עובר.

ועם האמור נתיישב מה שהקשה מהרש״א ז״ל על דבריהם בתירוצם דהיינו תירוצא בתרא, דלאחר המחילה אינו כך, דכונת תירוצא בתרא היא דלא צריכינן לקל וחומר, דפסח ועור דוקא כתיב ומינה שמעינן דמומין שבסתר ומום עובר לא הוי מומין. ומעין דוגמא ראיתי בספר חק נתן בקיצור שכתב, דכונתם השתא דכתיב פסח ועור דרשינן קל וחומר

1. אך המהרי״ט אלגזי (אות נב (ג)) נקט שיש לגרוס כן וביאר שם כונת התוס׳, ועיין עוד במים קדושים מש״כ בזה. 2. לכאורה עיקר הקושיא דבקדושין כא: פליגי תנאי אי נרצע בכל דבר הרוצע או דוקא במרצע של מתכת, ומבואר שם דבסם לכו״ע אינו נרצע, וא״כ איך

דקרא מסייעו, ולתירוצא בתרא לא דרשינן קל וחומר כלל דסגי לן קרא, ובזה מתורץ קושית מהרש״א, עכ״ל. והרב צאן קדשים (לעיל ע״ב בד״ה כל מוס) תירץ באופן אחר כפי שיטתו דפירש דכונת איבעית אימא דקאמר הש״ס אם כן פסח ועור למה לי לאחזוקי ילפותא דכלל ופרט וכלל דאמר הש״ס בתחילה אתא, ובהכי תריץ קושיא אחרת של מהרש״א לרש״י בחומש כאשר כתבתי לעיל בריש פרקין, עיין שם:

גמ׳ איבעית אימא אם כן פסח ועור למה לי, ע״כ. טעם האיבעית אימא פשוטה היא דלשינוייא קמא דמשני מקל וחומר איכא לדחויי כמו שהקשו תוס׳ (ד״ה הקמא) פסח ועור מאי אהני, ולכן קא תריץ הא, וגם לזה איכא קושיא דנימא דבכלל פסח ועור איכא גם כן מום עובר כגון חיגר דנקמצו גידיו לפעמים ואחר כך חוזרים עיין בריש חגיגה, ולא הוה דרישנא לכלל ופרט וכלל כדדריש לעיל מה פסח ועור דאינן חוזרין, וכן בדוקין שבעין הוה אמינא דהוי בכלל עור, לכך איצטריך שינויא קמא דקל וחומר ומפיק להו דלא הוי מומין.

וראיתי בספר למנצח לדוד שכתב כאשר כתבתי בעניותי טעם לאיבעית אימא משום דקשיא קושית התוס׳ לשנויא קמא כאמור, אך בסוף מיליה שכתב, ולשינויא בתרא נמי קשה דנימא דאי לאו פסח או עור הוה אמינא אפילו כי עבר מומו שחטינן ליה הואיל וכבר היה בו מום, אתא פסח או עור וקא ממעט למיסר דוקא בעוד מומו בו, דבעינן דומיא דפסח או עור דבעידנא דקא שחיט ליה ודאי מומו עליו, עכ״ל. אנכי שמעתי ולא אבין אם כן ניחא האי תירוצא שנית ולא איצטריך שינויא קמא[3], והסיגנון תהיה להקשות לתירוצא בתרא כדי לחזור לומר תירוצא קמא, וכאשר דרך איהו ז״ל דרך סלולה בכל שאר איבעית אימא דהובא בש״ס, ומה שכתב הכא אחר המחילה רבתי לא ברירא לי:

ד״ה כאן לשחוט כאן לפסול, ואם תאמר מדפסיל כהן משמע וכו׳. כצ״ל[4]:

בא״ד ושמא האי דאין שוחטין משום דאין ניכר יפה וגזרינן אטו מומין שבסתר. אי נמי האי דמפסיל כהן משום דאינו שוה בזרעו של אהרן. אי נמי מום עובר הוא ובעינן שלא יפסל אפילו לפי שעה משום דכתיב ושב אל משפחתו דדרשינן בקידושין למוחזק שבמשפחתו, ע״כ. צריך ליתן טעם אמאי כתבו תוס׳ הני אי נמי ולא סגיא להו תירוצא חדא. ונראה טעמא דלתירוצם הראשון דתירצו דילמא יבא להתיר מום שבסתר, וגזרינן הא דאין לשחוט בנקב פחות מכעדשה אטו דילמא ישחוט על מום שבסתר והתורה אמרה מום רע דיהיה מום גלוי, איכא להקשות אם כן אמאי נשחט אם נסדקה כל שהוא ליגזור נמי בסדק כל שהוא דאין העין שולטת בה אטו מומין שבסתר, לכן תירצו תירוץ אחר הא דמפסיל כהן משום דאינו שוה בזרעו של אהרן, ולהא נמי איכא להקשות כיון דלאו פסלות היא ליקרב על גבי מזבח ואמאי פסלינן דלא יקרב וכדפירש רש״י בד״ה כאן לישחוט, יש מומין הרבה בבכור שפוסלים אותו ליקרב, ולכן תירצו תירוץ ג׳ דלעולם מום עובר ולכן אין שוחטין ואין מקריבין כדין כל שאר מומין העוברים, והוה אמינא דלא עבדינן לכהן מפני דלא בעינן דלא יפסל אפילו לפי שעה, זה נראה כונתם. וכן ראיתי בספר חק נתן דכתב בטעם אי נמי שלישית שכתבו, משום דקשיא להו טעם שנית כאמור, אבל לטעם הראשון לא כתב שום קושיא כדי שהוצרכו תוס׳ לתרץ תירוץ שנית, ולפי מה שפרשתי הכל ניחא.

שוב הרגיש על תירוץ שלישי של תוס׳ דתירצו דלכהן אפילו לפי שעה לא בעינן שיפסל, אם כן מאי קאמרי חכמים ואם תאמר במילת היו רוצעין היאך עבד כהן נעשה בעל מום הא בעינן שלא יפסל אפילו לפי שעה, ותירץ בפשיטות דבמילת לא הוי מום כלל, ואינו נפסל אפילו לפי שעה. ולעיל בראש העמוד דפריך אי הכי מום עובר נמי אלמה תנן ולא מן העור, לא גרסינן אלמה תנן ולא מן העור דזה אינו מום כלל, ופריך משום דפשוט היה להם דמום עובר אינו פוסל בבהמה, ותדע דבמילת אינו מום כלל, שהרי הרמב״ם ז״ל כשמנה הפסולים באדם ולא בבהמה לא מנה מום זה, אף על פי דמום עובר פוסל באדם, עכ״ל. ועדיפא הוה ליה להביא מהרמב״ם שכתב בהדיא בריש פ״ז דהלכות ביאת המקדש (ה״ג) דעור המוקף לסחוס האוזן אין בו מום בין ניקב בין נפגם

כתב רבינו בחיי דלא ככולהו תנאי. 3. המחבר הבין בכונת הלמנצח לדוד שה׳פסח או עור׳ אתא למימר שצריך דוקא מום קבוע ולא מום עובר דומיא דפסח או עור, ולפי״ז הוא מקשה דא״כ אדרבה ניחא תי׳ האיבעית אימא דלזה אתיא קרא ד׳פסח או עור׳, ואין זה כשאר מקומות שבתלמוד דלעולם בא הלמנצח לדוד לבאר מדוע התי׳ הראשון לא הוה ניח״ל בתי׳ הב׳. ובאמת דלדבריו יקשה יותר דהרי הלמנצח לדוד כתב להדיא ׳ולשינויא בתרא נמי קשה וכו׳, ולהבנת המחבר אין כאן קושיא. ונראה דכונת הלמנצח לדוד היא דתי׳ קמא סובר דאי אפשר ללמוד מ׳פסח או עור׳ דבעינן דוקא מום קבוע, דיש לומר דלעולם מום עובר נמי חשיב מום כמו דהוה פשיטא לן מסברא, אלא ד׳פסח או עור׳ אתא למימר דבעינן דבעת השחיטה יהיה בו דוקא המום, ולא סגי במה שהיה בו מום ועבר. 4. והצאן קדשים כתב

בין נסדק, עכ״ל, הרי דבהדיא קאמר דבעור האוזן לא חשיב מום.

והא דפירש רבינו עור דמתניתין עור המקיף לסחוס ולא כפירוש רש״י ז״ל אליה רכה, כבר רמזתי בספרי הקטן נזיר שמשון דגם הרב לחם חמודות (פוס פ) הביא האי חילוק הפירושים, ותמה על מרן איך לא הרגיש דהרמב״ם פירש פירוש אחר, ומכל מקום בענייננו משמע שפיר סברתיה דבעור לא הוי מום כלל, וק״ל:

תוס׳ ד״ה כדי שינטל מן החי וימות, ובמלא מקדח נמי צריך לומר דמיירי שימות לבית שמאי (*כצ״ל)[5], **כדקאמר בפרק קמא דעירובין** (דף ז׳ ע״פ) **וכן לטרפה ומשמע דאתרוייהו קאי וכו׳.** עיין בדברי תוס׳ דהתם:

בא״ד ולר״ת נמי וכו׳ מדלא פריך בריש אלו טרפות (דף מ״ג ע״ב) **והאיכא נמי כמה חסרון בגולגולת וכו׳, משום וכו׳.** עיין דבריהם הקדושים שם בקיצור בעירובין ובחולין בדף הנזכר באריכות ומשם בארה:

דף ל״ח ע״א

גמ׳ דתנן זו עדות העיד חזקיה אבי עקש וכו׳. הרב חק נתן הגיה דתניא במקום דתנן משום דתוספתא היא ולא משנה[6], ואינו מן הצורך כאשר כתבתי בהרבה מקומות דמצינו בש״ס דקאמר תניא והיא משנה תנן והיא ברייתא, והכא נמי דכוותה עיין בכריתות דף ז׳ ריש ע״א דקאמר דתניא בת כהן שנישאת לישראל וכו׳, והיא מתניתין בתרומות פ״ז משנה ב׳, וכן בב״ק דף ע״א ע״א קאמר הש״ס דתנן המבשל בשבת וכו׳ ואינה משנה אלא ברייתא כדאמרינן בכתובות דף ל״ד ע״א[7]:

שם מה כלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו, אף כלי שטף נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו, בשלמא וכו׳. כצ״ל, וכן הגיה הרב הנזכר. והוכיח מדברי תוס׳ דשבת דף (י״א) [י״ו] ע״א ד״ה ה״ג רש״י, וציין דברי התייר הגדול בעל משנה למלך בפ״א דהלכות כלים הלכה י״ג. וכבר גם אני הצעיר בספרי הקטן שבת של מי (שבת שם) דף ל״ב ע״א כתבתי דהרב הנזכר פירש דברי תוס׳ דהתם בשבת באריכות מרישיה לסיפיה, וגם הרב מרכבת המשנה אשכנזי האריך ברוחב בינתו, ורמזתי גם כן דברי הר״ש בריש פרק ב׳ דכלים:

רש״י ד״ה כנגדו בכלי שטף, כלומר וכו׳, ואיכא דאמרי כלי שטף היינו כלי מתכות וכו׳. הרב צאן קדשים כתב דרש״י הבין לאיכא דאמרי דסבירא להו דכלי שטף היינו כלי מתכות לחוד ולא כלי עץ נמי, ומשום הכי דחי ליה, אבל התוס׳ סבירא להו דלאיכא דאמרי היינו כלי מתכות וכלי עץ נמי, ומשום הכי מיישבו תוס׳ לאותו מאן דאמר, עכ״ל. והוא כדברי תוס׳ שלפנינו ד״ה כנגדו:

ד״ה ולא שויה רבנן וכו׳, ואי קשיא אמאי לא גזור בכלי חרס טומאת משקין וכו׳. פירש הרב צאן קדשים כלומר ולוקמה דברי חזקיה אבי עקש בכלי חרס ובמשקה דרבנן ולא להגיה בדבריו, ותירץ משום דהתם ליכא למיגזר וכו׳, כן הוא דעת הראב״ד ז״ל בפ״ז דהלכות שאר אבות הטומאות דין ג׳, אבל הרמב״ם ז״ל סובר דגזרו אף בכלי חרס, עיין שם, וכן כתב הרב חק נתן:

ד״ה ואין לו תוך בכלי שטף וכו׳, ועוד דאמרן לעיל אי בטומאה דאורייתא וכו׳. התייר הגדול בעל משנה למלך (הל׳ כלים פ״פ הי״ג) הקשה עליה דמאי דאמרינן לעיל אי בטומאה דאורייתא הכי נמי, לא קאי אלא בכלי שטף שיש לו תוך דאמר שהוא ככלי חרס. והקשו דבכלי שטף לא גלי רחמנא תוכו, ותירצו אי בטומאה דאורייתא הכי נמי, והניחו בצ״ע.

והרב חק נתן הנזכר תירץ דרש״י סובר דהא דמקשה הגמ׳ אלא כלי שטף מי גלי ביה רחמנא תוך, דמקשה בין אהא דקאמר בכלי שטף שיש לו תוך שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובין אהא דאיצטריך לאשמועינן דבאין לו תוך נטמא גבו נטמא תוכו, דמקשה בשלמא כלי חרס וכו׳ אלא כלי שטף מי גלי ביה רחמנא תוך, דאמרת דביש לו תוך אם נטמא גבו לא נטמא תוכו ובאין לו תוך איצטריך לאשמועינן דאין לו אחורים לחלוקה, הא לא גלי ביה רחמנא תוך ופשיטא דבאין לו תוך אין לו אחורים לחלוקה וביש לו תוך אמאי נטמא גבו לא נטמא תוכו. ומשני אי בטומאה דאורייתא הכי נמי רצה לומר בין יש לו תוך בין אין לו תוך נטמא גבו נטמא תוכו והכא במאי עסקינן וכו׳, וכן מבואר בפירש״י בד״ה אי בטומאה, והשתא מייתי שפיר רש״י ראיה מהא דאמר אי בטומאה דאורייתא הכי נמי וכו׳ דקאי בין איש לו תוך בין אאין לו תוך, עכ״ל:

ע״א כאן לשחוט כאן לפסול׳. 5. כעין זה הגיהו השיטה מקובצת אות לט, המהרש״א, והצאן קדשים. 6. וכן הגיה במסורת הש״ס. 7. עיין ברשב״א בחולין יד. ד״ה דתנן, דכתב דבכל מקום שיש ברייתא שתחילת ועיקר דבריה נשנו במשנה מביאה הגמ׳ זה בשם ׳דתנן׳, כמו שם שמביאה הגמ׳ ברייתא דהלוקח יין מבין הכותים בשם ׳דתנן׳, כיון דתחילתה נשנית במשנה דדמאי פ״ז מ״ד, ועל פי זה לא

[תוס׳] **ד״ה הרי הוא ככלי חרס נטמא תוכו וכו׳, וקשה מכאן לגירסת רבינו שמואל דשבת** (נדף י״ו ע״ב) **וכו׳ ובסוף פרק קמא דחולין** (דף כ״ד) **דאמרינן דאויר כלי חרס טמא וגבו טהור. כצ״ל**[8]:

בא״ד ועוד אמרינן בפרק המפלת וכו׳. הרב חק נתן הגיה, והא דאמרינן בפרק המפלת וכו׳ דחשיב יד היינו להוציא טומאה אבל לא להכניס דלא עדיפא מגבו וכו׳:

בא״ד ואף על גב דבריש סוגיא דהעור והרוטב משמע דסבר הש״ס דיד של תנור להכניס ולהוציא ועדיף מגבו, במסקנא לא צריכינן למימר הכי. כצ״ל[9]. ועיין בדברי תוס׳ בחולין דף כ״ד ע״ב ד״ה וגבו טהור, ובנידה דף כ״ו סוף ע״א:

מתניתין חלזון נחש עינב. עיין בפירוש רש״י בחומש בפרשת אמור (כא, כ) ובספר הרא״ם שם, ובהרמב״ם בפ״ז דהלכות ביאת מקדש (ה״ה):

ע״ב

תוס׳ ד״ה וסימניך ברקא, משמע דהוי מום קבוע, ותימא דבפרק מי שאחזו יש רפואות לברקא, עכ״ל. פירוש דהתם בדף ס״ט ריש ע״א איתמר לברוקתיה ליתי עקרבא וכו׳, עיין שם, ועיין גם כן בספר הלכות יום טוב (פוף נג) דף קנ״ט מה שפלפל:

בא״ד ובפרק המוציא יין נמי וכו׳, דכן נראה דצריך לתרץ וכו׳. כצ״ל:

בא״ד שכך כוחלין (ליארור) [ליארוד], ובתוספתא גרסינן לחו חורוור במקום (יארור) [יארוד] משמע דהכל אחד וחורוור חשיב לקמן מום קבוע. ומיהו וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא״ד ועוד יש לתרץ דהיכא דאין מתרפא מאיליו הוי מום קבוע. כצ״ל[10]:

בא״ד דניטל חוזר לאיתנו יותר אף על גב דכשנפגם נמי הוי יכול ליטלו. כן הגיה הרב הנזכר, ופירש דבריהם דאף על גב דיש לה רפואה אפילו הכי הוי מום:

ד״ה אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, אומר ר״ת דלא אמרינן הכי אלא היכא דצריך לאותה הוראה כי הכא וכו׳. עיין בתוס׳ ביבמות דף ע״ז ריש ע״א דסיימו אבל אם אין צריכין[11] לאותה הוראה שומעין לו אף על פי שלא אמרה עד שעת מעשה:

גמ׳ דתניא וכו׳ ואלו הן מים הקבועין אכל לח ויבש של גשמים הרי זה מום, אבל לח ויבש של בית השלחין או שאכל וכו׳. כן הגיה הרב חק נתן:

שם איני והתניא והא רב אידי וכו׳. כל חי מרגיש מאי תנא הברייתא דקאמר והתניא ופריך מינה, ולפום הנראה ליכא פירכא אלא ממימרא דרב אידי, וכן ראיתי דהרגיש הרב הנזכר וכתב דנראה לו דתיבת והתניא נמחק דהא לא מייתי לה, ואם תימצי לומר דלא מייתי לה משום דלישנא דברייתא כלישנא דרב אידי, מכל מקום הא דבעי למיפשט מרב אידי אמאי לא פשיט מברייתא, עכ״ל[12]:

שם איבעיא לחו לח בזמן הלח וכו׳, או דילמא לח ויבש בזמן הלח וכו׳. הקשה הרב הנזכר מאי בעי הא תני בברייתא וישנו ג׳ חדשים, ואי לח ויבש בזמן הלח ליכא אלא חדש וחצי דהיינו אדר וחצי ניסן דהוא זמן הלח, ואפשר הא דקתני וישנו ג׳ חדשים קאי אזמן שצומח בו הלח והיבש, עכ״ל:

שם דילמא פירי דאלול ותשרי מאכלינן ליה [וכו׳]. כלומר זה אחר זה דהיינו ג׳ חדשים רצופים, והא דקאמר באדר לאו דוקא אלא רצה לומר אחר חצי חודש ניסן, וכן נראה מדברי הרמב״ם בפ״ב דהלכות איסורי מזבח הלכה י״ג. אלא דראיתי בספר הנזכר דהקשה להרמב״ם כיון דאבעיא דלא איפשיטא היא, אמאי נקט האי דינא הכי בפשיטות, ותירץ דמה שכתב שם בסוף דין י״ד ואם חיסר אחד מכל אלו הרי זה ספק וכו׳, קאי נמי למה שכתב בדין י״ג, עיין שם:

רש״י ד״ה חורוור, חולי הוא וכו׳ בעין, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך דיבור מים שעיניו נוטפות מים, ואחר כך דיבור אקבועים אתרוייהו קאי אחורוור והמים, ואחר כך דיבור בודקין וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים גם כן:

ד״ה אכל לח ויבש של גשמים וכו׳ והאכילוהו וכו׳, או לח ויבש של גשמים וכו׳, או שלא אכל ללח ויבש ביחד אלא אכל יבש ואחר כך אכל לח וכו׳. כתב הרב חק נתן דנראה מפירושו דמתניתין תרתי קתני, קתני אם אכל לח ויבש של גשמים ביחד, וכן לח ויבש של שלחים ביחד, והדר קתני או שאכל בזה אחר זה אלא שאכל היבש תחילה ואחר כך הלח אינו מום, אלא עד שיאכל זה אחר זה ויאכל הלח תחילה ואחר כך היבש אז הוי מום בין של גשמים בין של בית השלחים. והאריך

קשיא מהגמ׳ בב״ק שציין, דשפיר מייתינן הא דהמבשל בשבת בשם ׳דתנן׳, כיון שתחילתה ועיקרה נשנית בתרומות פ״ב מ״ג. 8. וכן הגיה הצאן קדשים, וכן הוא בשיטה מקובצת כתב יד. 9. וכן הגיהו הצאן קדשים והחק נתן. 10. וכן הגיה הצאן קדשים. 11. היינו התלמידי חכמים, וכמו שנקטו התוס׳ שם בלשון רבים. 12. וכן מחקו השיטה מקובצת אות טו, הב״ח אות ג, והמסורת הש״ס לתיבה

להכריח את פירושו [מ]מתניתין עצמה, מה שלא נשמע כן מפירוש רבינו עובדיה ומפסק הרמב"ם, ונשא ונתן באמונה עיין שם. גם אשור בספר לחם משנה שם בהלכות איסורי מזבח פ"ב (הי"ד):

דף ל"ט ע"א

תוס' ד"ה שהוא משולשין, בתחלת שמנים וכו', ובענין זה יש לפרש בפרק הקורא את המגילה (דף י"ט) **וכו' ובלבד שיהיו משולשין פירוש בתחלת הדף ובאמצעו ובסופו וכו'. ולא יתכן לפרש כן כלל אלא כמו שפירשתי מתחילה וכו'.** הרואה יראה בתוס' שם במגילה דף י"ט סוף ע"א ובמכות דף ט' ע"ב דדחו פירוש זה ששבחו כאן לפרש ההיא דמגילה בגדין תחלת הדף אמצעו וסופו. ואפשר דתרי תוס' נינהו כידוע דבמסכתות קטנות אינם מה שחיברו במסכתות גדולות, עיין שם. ועיין בספר לחם משנה בפ"ב דהלכות איסורי מזבח (הי"3):

בא"ד ונראה דכפרים המשולשים בכיצד מעברים (דף ז"ן ע"3) **הוי כי האי ולא כהיא דמכות.** כן הגיה הרב חק נתן. ואחר המחילה רבתי לעניות דעתי נראה דאינו מוכרח הגהתו, ושפיר נדפס לא כי האי ולא כי ההיא דמכות, ועיין בתוס' שם בעירובין ד"ה אלא, דכתבו דלאו משולשין ממש:

גמ' בעי רב אחדבוי וכו' אמר רב חייא בר יוסי דכולי עלמא יש ברייה באחת וחסרון מבפנים שמיה חסרון וכו', ור' יוחנן אמר דכולי עלמא אין בריה באחת וחסרון מבפנים שמיה חסרון וכו'. הרמב"ם בפ"ב דהלכות איסורי מזבח הלכה י"א כתב, וכן אם נמצאת אחת מאיבריה הפנימיין חסר אף על פי שאינה טריפה כגון שנמצאת בכוליא אחת או שנטל הטחול הרי זו אסורה למזבח ותשרף, לא מפני שהיא בעלת מום שאין חסרון שבפנים מום, אלא מפני שאין מקריבין חסר כלל שנאמר תמימים יהיו לכם, וכל היתר כחסר לפיכך אם נמצא שם שלש כוליות או שני טחולין פסולה, עכ"ל.

מדבריו נראה דנקט כברייתא ראשונה דתני ואת שתי הכליות ולא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש כוליות, ולא כאידך ברייתא אחרת, ופסק דחסרון מבפנים שמיה חסרון כמו דסבירא ליה בין רב חייא ובין ר' יוחנן הכי לכולי עלמא, אבל במאי דפליגי רב חייא ור' יוחנן אי כולי עלמא סברי יש בריה באחת או לא לא כתבו בהדיא כמאן נקטינן, אבל מדבריו משמע דסבירא ליה כר' חייא דכולי עלמא יש בריה באחת, מדלא פירש כר' יוחנן ומחלק בחסרה בין קבלה לאחר קבלה אלא סתם דבכל אופן כיון שחסרה אינה ראויה למזבח, כפשט הברייתא ואת שתי הכליות ולא בעל כוליא אחת משום דבעינן תמימים, ואף על גב דרב חייא מוקי לה ברייתא זו בנבראת בשתים וחסרו הא בנבראת באחת מעיקרא שרי כדאוקים ברייתא אחריתי, וזה לא גילה רבינו אלא סתם פסקו ומשמע בין הכי ובין הכי, אפשר דפסק לחומרא משום סברא פשוטה דר' אחדבוי דכך אמר תמים יהיה לרצון אמר רחמנא תמים אין חסרון לא, כך דעתי נוטה לומר להרמב"ם ז"ל. ולא אכחד דאפשר לפרש דברי קדשו באופן אחריתי כמו שיוכל לומר המעיין, וחלילה לי לומר קבלו דעתי, ואדרבה כל דבר אשר אשמע מפי חכם ויוכי"ח בין שנינו דברים נכוחים גם אני אבחר דברי קדשו:

רש"י ד"ה מר דפסיל וכו', דלא מום בגלוי הוא וחסרון לא הוי אלא בפנים. כצ"ל[13]:

ע"ב

גמ' הכי נמי מסתברא דתניא ר' יהושע אומר וכו'. הרב צאן קדשים כתב אין לדקדק לר' יהושע דסבירא ליה דאפילו לא נשתייר אלא כזית חלב קודם זריקה ולא נשתייר בשר כלל מקטיר החלב וזורק את הדם, ויליף מקרא במנחות דף כ"ו, אם כן יסירנה למה לי לרבות שאם חסרו כוליא אחת קודם זריקה דכשר להקטיר הכוליא אחת, דיש ליישב כיון דכתיב ואת שתי הכליות סלקא דעתך אמינא דקפיד קרא אשתי כליות, ואת שתי הכליות איצטריך לאשמועינן דחסרון מבפנים שמיה חסרון, עכ"ל:

שם ר' יהודא סבר מעוך וכתות הוי מומא דמכווצן וכו'. הרמב"ם פסק בהלכות ביאת מקדש (פ"ז) דין ח' כר' יהודא, ועיין טעמא בכס"מ שם[14]:

רש"י ד"ה אלא הכא במומין שבגלוי פליגי, ודכולי

זו. 13. במהרש"א כשהביא את דברי רש"י כתב 'וחסרון להוי בפנים', והגיהו שם צצ"ל 'וחסרון לא הוה בפנים', והיינו דלא כמו שהגיה כאן המחבר. 14. הכס"מ שם כתב שהטעם שלא פסק כר' אליעזר בן יעקב שמשנתו קב ונקי, הוא משום שבדין זה נחלקו גם ר' יוסי וגם ר' יהודה, והטעם שפסק כר' יהודה ולא כר' יוסי משום שטעמו של ר' יהודה מסתבר שכן בפסוק נאמרו יחד 'מעוך וכתות ונתוק' ולא מסתבר לחלק ביניהם. ובמנחת חינוך (מצוה רפו אות ט ד"ה ועיין) העיר שאין צורך לטעם זה מדוע לא פסקינן כאן כר' אליעזר בן יעקב, שהרי הכס"מ עצמו בהל' בית הבחירה פ"ב הי"ח כתב שהכלל שמשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי, נאמר רק על דבריו במשניות ולא על דבריו בברייתא, והנידון במומים אלו נזכר רק בברייתא. ועיין שם במנחת חינוך מש"כ עוד בזה.

עלמא חסרון בפנים לא שמיה חסרון. כצ״ל, וכן הגיה הרב צאן קדשים:

ד״ה **דהא ליתנהו, וחסרון הוי.** אבל נתוק וכרות לא הוי מומא דהא איתנהו, אף על גב דנתק ביד לגמרי כדפירשתי לעיל בד״ה נתוק, והתוס׳ לעיל בדף ל״ג ע״ב להביא נותק אחר כורת הקשה עליה מיניה וביה, ועיין מה שהלצתי בעניותי שם בעד רש״י ז״ל:

תוס׳ ד״ה **והאמר ר׳ זירא וכו׳, בפרק ב׳ דזבחים גרסינן דתניא הצורם וכו׳.** בהכרח צריך לומר דהתוס׳ היו גורסים שם בזבחים דף כ״ה ע״ב תניא אמר רבי הצורם אוזן הפר, ולא כמו הכא מימרא דר׳ זירא משם רב, וזו היא כונתם הכא לומר דפריך הש״ס לר׳ יוחנן מהברייתא ולא ממימרא דר׳ זירא, ובהכי אזלא מה שתמה עליהם הרב צאן קדשים דגרסינן התם כדגרסינן הכא, ואי אפשר לגרוס התם דתניא דתחילת הענין הוא ולא לראיה, ועם האמור ניחא דהתם גרסי תוס׳ תניא ולא דתניא, וק״ל:

תוס׳ ד״ה **כולן בגיד וכו׳, בכל מקום שמסרם ואפילו על ידי שתיית כוס עיקרין אסרינן.** כצ״ל. ואם שתיית כוס של עיקרין איסורא דאורייתא או דרבנן היא, עיין בספר עין זוכר במערכת אלף סי׳ ח״י דהביא פלוגתא דרבוותא קמאי בזה והאריך בענין, עיין שם:

מתניתין נפגם הזובן או ערייה [של] נקבה במוקדשין נפגם הזנב וכו׳ או שראש זנב מפציל עצם או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע, ע״כ. הכי גרסינן במשניות של הרע״ם ורבינו תוספות יום טוב, והשאר נמחק:

תוס׳ ד״ה **או שראש הזנב מפצל את העצם, מפרש בקונטרס שנקלף העור והבשר ונשאר העצם מגולה וכו׳, וקשה דאין זה לשון המשנה וחש״ס, והוה ליה למימר ונקלף. ונראה לפרש שמפצל את העצם וכו׳,** עד סוף הדיבור. כן כתב הרא״ש (סי׳ ג), אבל רבינו עובדיה הביא שתי פירושים של רש״י ושל תוס׳, עיין שם:

גמ׳ **וכמה תהא משולשת בית שמאי אומרים וכו׳ ובית הלל אומרים שלשה, ושלשה שבית הלל אומרים וכו׳.** כצ״ל, ולא שלשה ושליש דלמאי איצטריך גם כן שליש, אי משום שיבא מכוון למה שאמרו בית שמאי ארבע שהן באצבע, ואמרי בית הלל בגודל הן שלוש ושליש, זה אינו שאין עולין בגודל כי אם שלוש ופחות מרביע, וכן הכריח הרב חק נתן עיין שם שהאריך יותר:

רש״י ד״ה **אצבע שאמרו וכו׳, טפח דאורייתא ד׳ אצבעות בגודל, שית בקטנה, חמש בתילתא.** כצ״ל:

תוס׳ ד״ה **כמה חוטין הוא נותן, דאגרדום תכלת וקם אלבן וכו׳.** עיין במנחות דף ל״ח ע״ב ופירוש אגרדום רצה לומר שירים של חוטין כדפירש רש״י ז״ל שם:

בא״ד וזו משמע בספרי בפרשת כי תצא וכו׳ ארבע חוטין של תכלת וד׳ של לבן. כצ״ל, עיין מה שכתבתי שם במנחות דף מ״א ע״ב מהש״ס על דברי תוס׳ ד״ה בית שמאי אומרים ארבע (ד״ה בפ״ד ויתכן) שהביאו האי ספרי, והרגשתי דלפום מראית העין לא שפכי אהדדי תרי לישני של ספרי דפרשת כי תצא עם לישנא דפרשת שלח לך, וכתבתי דבהכרח צריך לומר דהוי כמו איכא דאמרי, עיין שם:

ד״ה **כמה, פירש בקונטרס וכו׳, וקשה לפירושו דלענין להרחיק מן הקרן הוא דמפשטינן כמלא קשר גודל.** כצ״ל, והרב חק נתן הקשה להם דאמאי לא הקשו גם כן לרש״י ממאי דאמרינן התם במנחות סמוך ונראה להאי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דף מ״א ע״ב ממימרות אחרות של אמוראים דרב הונא ודרב יהודא, ומאי דמסיק רב פפא התם דהלכתא ארבעה בתוך שלש משולשת ארבע דמשמע דמשולשת לאו היינו בתוך שלש שפירושו הוא למרחוק, והניחו בקושיא, עיין שם:

בא״ד וכן משמע בספרי בפרשת כי תצא (*כצ״ל) **גדילים תעשה לך למה נאמר לפי שנאמר ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו, תלמוד לומר גדילים כמה גדילים נעשים אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים בארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן של ארבע ארבע אצבעות והלכה כדברי בית שמאי משמע דאגדיל קאי, ובפרק התכלת פירש בקונטרס וכו׳.** כצ״ל, ועיין שם בתוס׳ דכך הביאו, וכבר ציינתי (ד״ה בפ״ד וזו) מה שכתבתי בחידושי על אותה מסכתא בדברי תוס׳ דהביאו האי ספרי, דנראה הפך ממאי דאיתא בפרשת שלח לך:

דף מ׳ ע״א

גמ׳ **ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה כשהיו אומנין וכו׳, תרתי למה לי חדא דכספא וזהבא וחדא דבניינא,** ע״כ. הרמב״ם בפ״ח דמעילה הלכה ה׳ השמיט האי חילוקא בין כספא ודהבא לבנינא, וכבר תמה עליו הרב כס״מ שם למה השמיטו. והרב חק נתן בחידושיו על מנחות בדף צ״ח ע״א מהש״ס הקשה עליה דעדיפא מינה הוה ליה להקשות על רבינו ממאי דבעי תרתי למה לי דמשמע דקאי לשתי אמות מחולקות שהיו במקדש, ולפי דברי רבינו לא משמע כן, דהא איהו מפרש דכשהיו נותנין לאומנין היו מתנין באמה של

חמשה טפחים, וכשהיו מקבלים מהם היו מקבלים באמה של ששה טפחים דהיינו ההיא דמשה ולא קאי לשתי אמות של שושן הבירה, ותירץ דלא הוה גריס ותרתי למה לי, עיין שם.

ואני הצעיר לא ידעתי מה תיקן דסוף סוף שתי אמות היו בשושן הבירה חדא עדיפא על של משה חצי אצבע וחדא יתירה עליה חצי אצבע, ולפי רבינו למאי איצטריכו שניהם בהכי, אם לא שנחלק כדמחלק הש"ס מן כספא ודהבא לבניינא וזה לא הביא הרמב"ם, ולכן בעיון רב הרב כס"מ הקשה ליה האי קושיא למה השמיט חילוק הש"ס, דבכלל קושיא זו איכא כל שאר קושיות דמצינן להקשות לרבינו, ודוק הטיב:

רש"י ד"ה שושן הבירה וכו'. כבר הרב צאן קדשים כתב דשלא כסדרן נדפסו הכא לשונות של רש"י, ואיהו ז"ל הגיהו והניחו על מקומן, עיין שם:

מתניתין מושיבו על עכוזו. הרב הערוך פירוש מושיבו על אליתו, עיין בערך הרגז, והוסיף הרב מוסף הערוך דבלשון יוני הוא פי הטבעת:

גמ' השתא אין לו אלא ביצה [אחת] אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא, חסורי מחסרא והכי קתני וכו'. איכא למידק תינח הכא דמצי לפרשה בחסורי מחסרא, אמנם לקמן בפ"ז דף מ"ד ע"ב דתני מתניתין הכי גבי מומין של אדם ולא מצית התם לפרש בחסורי מחסרא כמו הכא, משום דגבי אדם לא שייכא שתי כיסין מה נענה, אלא ודאי תענה ותאמר דלא זו אף זו קתני הכא נמי נימא הכי דלא זו אף זו קתני ואמאי איצטריך לומר חסורי מחסרא, והכא לא שייכא דברי תוס' בריש האיש מקדש (קדושין מא.) על מתניתין דקתני האיש מקדש בו ובשלוחו, דכתבו דבחדא בבא לא אמרינן לא זו אף זו, דהכא שאני דהוי כשתי בבות כיון דתני או אין לו אלא ביצה אחת.

וראיתי בספר הלכות יום טוב (אות נד (ה)) דהרגיש כן ותירץ בחורפא דגם לקמן שייכא חסורי מחסרא, דגם באדם מצינן למימר כך כיון דאיכא דופן מפסיק באמצע, ונשא ונתן באמונה, ולבסוף מסיק דלפי התוס' קשה דעל כרחך גבי אדם לא זו אף זו קתני, ואם כן גם גבי בהמה מנא ליה לומר דחסורי מחסרא וכו' להוציא דין חדש דאם יש לו ב' בצים בכיס אחד הוי מום, כיון דמתניתין מצינן לפרשה כמתניתין דגבי אדם דלקמן זו אף זו קתני, והניחו בקושיא, עיין שם.

ועלה בדעתי ליישב כפי דברי הר"ש בספר כריתות שער ג' מחלק לשון למודים סי' כ"ט שכתב דבעינן איזה חידוש גם כן בבבא הראשונה כדי לומר לא זו אף זו, והכא ליכא שום חידושא כפי הפשט היכא דאין לו שום ביצה ופשוט הוא דהוי מום, ולכן איצטריך לומר חסורי מחסרא, וכן ראיתי דתירץ הרב קול הרמז ז"ל. אמנם רואה אני דאינו מעלה ארוכה מפני מתניתין דלקמן בפ"ז (שם) גבי מומין של אדם ולא איתמר התם חסורי מחסרא כמו הכא, ולא מצינן למימר דמפני דתני הכא הכי תני התם אגב גררא, דהכא איכא טעמא דחסורי מחסרא ומשמעות של מתניתין אינה כפשטה מה שאין כן לקמן, ומינה תברא לדברי הר"ש ז"ל ממתניתין דלקמן. ברם כפי דברי ר"י הזקן והריטב"א בחידושיו על קידושין דכתבו בהההיא מתניתין דהאיש מקדש בו ובשלוחו דכתבו תוס' דלא אמרינן בבבא חדא לא זו אף זו, והם אמרו דאף על גב דמצינן למימר לא זו אף זו כל היכא דמצינן לשנויי עדיפא מזה משנינן, וכמו שרמזתי בספרי הקטן נזיר שמשון במסכת קידושין פרק ב' משנה א', הכי נמי נימא כך דאף על גב דהוה מצינן לומר לא זו אף זו כאשר מוכרח לומר במתניתין דלקמן גבי מומי אדם, אפילו הכי מפרש מתניתין דידן הש"ס בחסורי מחסרא.

אלא דאכתי כינהומא קשיא אבי חינכי[15] מאי דהקשה הרב הנזכר בעל הלכות יום טוב (אות נד (ה)) דמי הכריח להש"ס להוציא דין מחודש בחסורי מחסרא, ולומר דאם יש לו שתי בצים בכיס אחד הוי מום, כיון דמצינן לפרש מתניתין כפשטה דאין לו כלל וכמתניתין דלקמן ולא זו אף זו קתני, ושאני מההיא דקידושין דמפרשינן מצוה בו יותר משלוחו. ובדוחק יש לומר דהכי קים ליה להש"ס דסובר תנא קמא ולכן מלבישו במתניתין בחסורי מחסרא, מה שאין כן במתניתין דלקמן גבי מומין של אדם שבקינן לדרך התנא דתני לא זו אף זו, כן נראה לי לפי עניות דעתי ליישב[16].

וכבר שם בספרי הקטן הנזכר וגם ביבמות פ"ט מ"ג רמזתי מחלוקת של בעלי הכללים אם בבבא חדא

15. עפ"י כתובות לט: עיין שם. 16. בשי למורא בסוגיין תירץ דמלשון המשנה מוכח דאין לומר לא זו אף זו קתני, דאי נימא בלא זו אף זו כך הו"ל למיתני דמתני' אין לו ביצים, אין לו ביצה אחת, ואילו במתני' תנן אין לו אלא ביצה אחת, דמשמע דגם ברישא יש לו משהו, ול"ש לומר לא זו אף זו, והיינו דמאריך הגמ' בקושיא אין לו אלא ביצה אחת וכו', ולא קאמר השתא ביצה אחת הוי מום אין לו ביצה מבעי, דעל זה אפשר לתרץ לא זו אף זו, עיין שם. ועיין עוד בספר מעשי למלך על הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ז ה"ח מה

מהני הפסק תיבת על מן או לומר לא זו אף זו, עיין בספר יד מלאכי סי׳ שפ״ט ובספר עין זוכר במערכת זין[17] ולמ״ד (מות טז), כאשר ציינתי שם:

גמ׳ דכל יתיר כנטול דמי, אחר כך צריך להיות פיסקא, ורגליו שהן קלוטות כשל חמור אמר רב פפא לא תימא דעגילן וכו׳.

תוס׳ ד״ה שנשמטה יריכו, פירש בקונטרס כגון דלא איעכול ניביה וכו׳, וקשה לפירושו דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסיק, אלא יש לפרש דנשמטה כן מתחילה וכו׳. הרב מעדני יום טוב (מות ע) תירץ קושייתם דבפרק אלו טרפות דף נ״ד ע״ב איפסיק הלכתא דכשרה אפילו איפסיק עד דאיעכול ניביה, וכן תירץ הרב צאן קדשים. אמנם הרב חק נתן פירש שפיר קושייתם לרש״י דפירש מתניתין דנשמטה דמיירי בלא איעכול ניביה, מקשים לרב מתנא דסבירא ליה דטרפה אפילו בלא איעכול ניביה, אף על גב דלית הלכתא כותיה, איך קתני מתניתין במומי בכור נשמטה יריכו תיפוק לי דטרפה הוי, אלא ודאי צריך לפרש דנשמטה כן מתחלת ברייתה, עיין שם, ודברי פי חכם כן:

גמ׳ אמר רב יוסף הא באוכמא הא בציריא. כצ״ל, הרמב״ם השמיט האי חילוקא ותמה עליו הרב כס״מ בריש פ״ב דהלכות איסורי מזבח (ה״ג) למה השמיטו, וכתב אולי לא היה זה בגירסתו, עיין שם. וקצת קשה דלפי זה סלקא בקושיא קושית הגמ׳ דפריך למימרא וכו׳, וראיתי בספר הנזכר דציין ספר חזון נחום דעמד בזה, ובהיות דאין אתי לא יכולתי לראות מה אמר מר, ואתה תחזה:

שם ר׳ יהודא אומר רוב המדבר של לשונו, ע״כ. כן נקט הרמב״ם בפ״ז דהלכות ביאת המקדש סוף הלכה ז׳, עיין שם. והרב הנזכר ציין ספר הנזכר חזון נחום דכתב משם מהרי״ק ז״ל מילתא דשויא ליישב פסקי רבינו, ולא ידעתי למאי איצטריך ישוב, וכבר אמרתי דאין אתי האי ספרא דווקנא ואיני יכול לראות במה נתקשה:

שם ומאי תנא דקתני ומעשה וכו׳, ופליגי רבנן עליה דאילא וקאמרי כי פליגי רבנן עליה דאילא[18]:

ע״ב

אמר רב פפא לא קשיא הא דאית בה עצם הא דלית בה עצם, ע״כ. עיין בספר דברי חמודות (מות ט) מה שכתב בזה:

שם אזניו כפולות בחסחום אחת וכו׳. עיין בתוספות יום טוב מה שכתב על פסק הרמב״ם בריש פ״ז הלכה ג׳ הפך מהש״ס, וצריך לומר בהכרח דרבינו היה גורס בהפך בשמעתין כמו שכתב הרב כס״מ שם, והביאו דברי סמ״ג דהכי גריס בתוספתא והיא גירסא נכונה. ומה שכתב על דברי הרב בית יוסף בסי׳ ש״ט, כלומר דאילו דעתו היה לפרש כך המשנה וכו׳, עיין מה שכתב עליה הרב חק נתן:

שם אמר רב פפא לא תימא דכריכא וקטינא אלא דכריכא אף על גב דאלימא. כן הגיה הרב צאן קדשים[19]. עיין בהרמב״ם פ״ב דהלכות איסורי מזבח הלכה ד׳ דמפרש בענין אחר ממאי דפירש רש״י ז״ל שפסק זנב הגדי שהיה רך ומדולדל, ועיין שם בהראב״ד ז״ל:

מתניתין שנפסקה עצמו של פיו. הכי גרסינן במתניתין של הרע״ם ורבינו תוספות יום טוב:

גמ׳ למימרא דיבלת הוי מומא, ורמינהי וכו׳, עד סוף הסוגיא אלא אידי ואידי בלבן ואמר ריש לקיש לא קשיא הא דאית בה שער הא דלית בה שער. כבר עמדו הראשונים והאחרונים ז״ל על פסק הרמב״ם ז״ל בפ״ב דהלכות איסורי מזבח דין ב׳, עיין בכ״מ שם ובב״י יו״ד סי׳ ש״ט, ובספר מעדני יום טוב (מות ז), ובספר חק נתן:

שם אזנו אחת גדולה וכו׳ ורבנן עד כמה, תניא אחרים אומרים אפילו אינה לשנייה אלא כפול כשירה, ע״כ. הרמב״ם שם בפ״ב דהלכות איסורי מזבח הלכה ב׳ וכן בפירוש המשנה פירש הא דתנא וכו׳ באוזן, לא בביצים כדפירש רש״י ז״ל, ועיין בתוספות יום טוב ובספר לחם משנה:

רש״י ד״ה כל מרבית עגלים וכו׳, כך הוא שיש זנבן מגיעות לערקוב הילכך בציר מהני הוי מומא וכו׳. כן פירש רבינו עובדיה, ויש גורסים שאין זנבן מגיעות לערקוב הילכך בציר מהכי לא הוי מומא וכו׳. ונפקא מינה בין שתי הגירסאות דלגירסא ראשונה תנא קמא אמר זנב העגל שאינה מגעת לערקוב דהוי מומא כשאר דינים דקתני במתניתין, ופליג עליה רבנן ואמרו דמרבית עגלים בתחילה לא יש בהם כך ואחר כך נמתחות, וכפי גירסא שנית כולא מילי דרבנן היא ואמרו דזנב העגל שאינה מגעת לערקוב אינו מום לפי שאחר כך כשמגדילין הן נמתחות, וכן הוא פירוש הרמב״ם במשנה, ומשום הכי לא מנה הרמב״ם

שתירץ על קושית המהרי״ט אלגזי. 17. שם באותיות ו ז כתב בענין ׳לא זו אף זו׳, אך לא כתב בענין הנזכר. 18. כונתו להגיה בדברי הגמ׳, וכן הגיה הב״ח אות ז. 19. וכן הגיה השיטה מקובצת כתב יד.

בחיבורו בפ״ב דהלכות איסורי מזבח (ה״ד) הא מילתא בכלל שאר מומין, ועיין בתוספות יום טוב ובספר חק נתן:

תוס׳ ד״ה פיו בלום, פירש בקונטרס בלשון שני נפוח וכו׳, ונראה כלשון ראשון שפירש וכו׳. כצ״ל[20]:

דף מ״א ע״א

מתניתין ואלו שאין שוחטין עליהן וכו׳, ושנעבדה עבירה ושהמית אדם על פי עד אחד או על פי הבעלים, ע״כ. הרמב״ם בפירוש המשנה לא גריס במתניתין על פי עד אחד או על פי הבעלים, דהגמ׳ מוקים לה הכי לשנויי מאי דפריך הא בני קטלא נינהו, ואי תני לה במתניתין מאי פריך. ורש״י והר״ב דגרסי לה אפשר לומר דקא סלקא דעתך להמקשן דפריך והא בני קטלא, דמאי דתני במתניתין על פי עד אחד או על פי הבעלים לא קאי אלא למאי דתני ושהמית אדם ולא לבבא שנעבדה בה עבירה, ומשני ליה דלהה״א נמי קאי, וק״ל, ועיין בתוספות יום טוב:

תוס׳ ד״ה הכי גרסינן גרב זה החרס, תימא אמאי לא קאמר וכו׳. ויש לומר דמשמע דנקיט הכא זו אף זו וכו׳, וגבי קלולות נקיט זו אף זו שילקה בגרב ואפילו בחרס דקשה טפי, עכ״ל. מדבריהם שמעינן כי בקרא נמי אמרינן לא זו אף זו. ובהכי ניחא לי מאי דהקשה המכילתא בפרשת בשלח על פסוק ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו אם במשה האמינו קל וחומר בה׳, בא זה ללמדך שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם, ע״כ, ואתיא שפיר כדבריהם דהוסיף חידושא קרא שהאמינו במשה לאשמועינן דכל מי שמאמין ברועה נאמן כאילו מאמין בה׳ יתברך.

ברם בילקוט הובא באופן אחר דאיתמר התם אם במשה האמינו קל וחומר בה׳ ומה תלמוד לומר ובמשה, ללמדך וכו׳. וראיתי בספר קטן אשכנזי דהביא משם רב אחד דקהלה קדושה ליסא ז״ל דהקשה דהוה ליה לומר ומה תלמוד לומר בה׳, ולא מה תלמוד לומר במשה, ותירץ במה שכתבו תוס׳ בקידושין בריש פרק האיש מקדש (מא. ד״ה הא״ש) דאין לומר לא זו אף זו בחד בבא, אם כן לפי זה הכא אם במשה האמינו בה׳ לא כל שכן, וכי תימא דלא זו אף זו היא שהאמינו בה׳ אלא אף זו שהאמינו במשה, אם כן קשה למה אמר ובמשה ורצה לומר למה עשה ממנו בבא חדא, הלא בבבא חדא לא אמרינן לא זו אף זו קתני וכמו שכתבו תוס׳, עכ״ל. לא אכחד דחורפא היא, אבל כפי דברי תוס׳ דהכא דאשתמיטיתיה מהרב הנ״ל נפל היסוד, דהא אנן חזינן בהאי קרא דגרב ובחרס בקלולות דלא זו אף זו היא ושתיהם בבבא חדא היא, אם כן מוכרח לומר דבקרא ליכא חילוקא מבבא חדא לשתי בבות דלעולם מצינן למימר לא זו אף זו, מה שאין כן במתניתין כפי דברי תוס׳ דקידושין לא זו אף זו לא אמרינן אלא בשתי בבות ולא בבבא חדא, ולא דמיא מתניתין לקרא, והמדרש ניחא וכפי מה שביארתי ודוק. וכבר לעיל בדף (ל״ט) [מ׳] (ע״ב ד״ה גמ׳ השתא) עמדתי על דברי תוס׳ הנ״ל של מסכת קדושין ורמזתי כל הצורך, עיין לעיל:

ד״ה אלא תלתא הוו, דקרא דגבי מומין וכו׳. ויש לתמוה הא שחין מצרים דנכתב ברישיה דקרא דקלולות מאן נינהו וכו׳. כונתם פשוטה כיון דפירשנו דגרב ובחרס דכתיב בתריה שם אשר לא תוכל להרפא, פירשנו דגרב היינו לח מבחוץ ויבש מבפנים, היינו שחין מצרים דרישיה דקרא ואמאי איכפל קרא לומר אחר כך גרב וחרס, ומאן נינהו שחין מצרים, ועיין בהרא״ם (דגריס כח, כז) דתריץ לה:

רש״י ד״ה ובעל יבלת, כדאוקימנא לעיל וכו׳ בדאין בה עצם, דאי איכא עצם הויא מום גמור ואית בה שער וישנה בלבן של עין. כצ״ל, וכן הגיה הרב חק נתן, ומוכרח כפי אוקמתא דלעיל דלריש לקיש הא דאית בה שער הא דלית בה שער וכדפירש שם רש״י גופיה, עיין שם בד״ה אידי ואידי, וק״ל:

ד״ה דמצרים דהיינו וכו׳, ואי הוה בבכור הוי נמי מום גמור, עכ״ל. כתב הרב חק נתן דהיינו ילפת דקרא במומי בכור שהוא חזיזית המצרית והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים, וגרב דכתיב בקלולות גבי חרס היינו ילפת כמו שפירש רש״י ז״ל שם בחומש בפרשת אמור, אבל חזיזית דתני במתניתין הוא מן שחין אחר שיש לו רפואה, דליכא למימר שהוא לח מבחוץ ומבפנים כמו שפירש הרא״ם ז״ל בפרשת אמור וכן הלחם משנה בפ״ב דהלכות איסורי מזבח, דאם כן היינו גרב דמתניתין ותרתי למה לי גרב וחזיזית. ועוד דרבינו שם בפ״ב דהלכות איסורי מזבח דין ו׳ כתב גרב לח וחזיזית שאינה מצרית, ועל כרחך דגרב לח דכתב היינו לח מבחוץ ומבפנים דאי לא היינו מום גמור כדמוכח בשמעתין, ואי חזיזית שאינה מצרית לח מבחוץ ומבפנים, אם כן היינו גרב לח, אלא על כרחך לומר דחזזית שאינה מצרית מין חולי אחר.

20. וכן הגיה הצאן קדשים.

העולה מזה דחזזית המצרית הוא גרב דכתיב גבי קללות, ולא כמו שנראה מהרב כסף משנה שם בפ"ז מהלכה ביאת המקדש דין יו"ד דחזזית המצרית הוא מין אחר, ולא הא דאמרן לח מבחוץ ויבש מבפנים, דההוא לא מיקרי אלא גרב, ולשיטתו נדחק לפרש שם דברי רבינו שכתב מי שיש לו גרב מבפנים ולח מבחוץ וכו', דאין צורך לכל זה דמה שכתב רבינו גרב יבש היינו בין מבפנים בין מבחוץ, ויבש מבפנים ולח מבחוץ היינו חזזית המצרית שכתב רבינו שם שהוא ילפת האמורה בתורה, וכשהיה סמוכה אצל גרב נקראת ילפת, וכשהוא סמוכה אצל חרס נקראת גרב כפירוש רש"י בפרשת אמור, עכ"ל:

ד"ה וכתב אבעבועות וכו', דמשמע מבחוץ היה לח, עכ"ל. כתב הרב הנזכר מבואר מפירושו דהכי גרס בגמ' דמצרים יבש מבפנים ולח מבחוץ, ולא גרס כגירסת ספרים דגרסי יבש מבחוץ ולח מבפנים, והיא נמי גירסת הרב כסף משנה שם בפ"ז דהלכות ביאת המקדש, וכן יש להגיה בפירש"י ז"ל בחומש בפרשת כי תבא בד"ה בשחין מצרים שכתב רע הוא מאד לח מבפנים ויבש מבחוץ, וצריך להגיה לח מבחוץ ויבש מבפנים, וכן הוא הגירסא שהעתיק הרא"ם ז"ל, והא דלא אשמועינן הש"ס דין יבש מבחוץ ולח מבפנים אפשר שלא יש חולי במציאות זה, עכ"ל:

גמ' נחי דזכר הוא תעשה נקבות חריץ וישחוט עלה, ע"כ. כלומר תחשב נקבות שלו כמו חריץ ומימלא הוי מום ומצי לשחטו, ואין הכונה שיעשה לו חריץ דהא אסיר למיעבד ביה מום, וק"ל:

שם אמר אביי אמר קרא חרוץ דומיא דשבור מה שבור במקום עצם אף חרוץ במקום עצם, ע"כ. הרב חק נתן הקשה הא תנן לעיל (לח.) ריס של העין שניקב וכו' חטמו שניקב וכו' שפתו שניקבה וכו', ופירש"י בחומש (ויקרא כב, כג) חרוץ ריס של עין שנסדק או שנפגמה וכן שפתו שנסדקה או נפגמה, אלמא הוי חרוץ אפילו שלא במקום עצם. ותירץ הא דקאמר אף חרוץ במקום עצם, אינו רצה לומר שהחרוץ צריך להיות בגוף העצם דאם כן היינו שבור, אלא רצה לומר שהחרוץ צריך להיות בבשר שהוא במקום העצם כמו כל הני דקתני במתניתין, לאפוקי נקבות שאינו במקום עצם (אלא) [ולא][21] יש באותו מקום עצם, ולעולם דאם יש באותו מקום עצם אף שהחרוץ היה בבשר הוי מום.

אבל אכתי קשה מהא דתנן לעיל (לט:) נפגם הזובן והעריה של נקבה, והא התם לא הוי במקום עצם ואפילו הכי הוי מום, וליכא למימר דכל הנהו מתניתין אליבא דר' ישמעאל הן כדאמר בש"ס (בסוגין) כאביי לא אמר כרבא לא אמר וכו', דהא אין הלכה כר' ישמעאל כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה, וכל הנהו מתניתין הלכתא נינהו. ושוב ראיתי להרמב"ם ז"ל בחיבורו בפ"ז מהלכות ביאת מקדש בדין ח' שמנה לטומטום ואנדרוגינוס בכלל המומין, ואם כן פסק כר' ישמעאל וחזר בו ממה שכתב בפירוש המשנה, והשתא ניחא דכולהו מתניתין הן אליבא דר' ישמעאל דהלכתא כותיה, עכ"ל.

שוב פלפל על מה שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל שם בחיבורו דמנה לטומטום ואנדרוגינוס בכלל המומין, דסבירא ליה דהא דקאמר ר' ישמעאל אין לך מום גדול מזה דקאי נמי אטומטום, ודלא כרש"י שפירש אנדרוגינוס קאי, עיין שם דהאריך בפלפולא. והרב צאן קדשים כתב דמה דפירש רש"י אנדרוגינוס קאי אליבא דרב חסדא דלקמן מפרש לה, אבל ר' יוחנן פליג עליה לקמן (מב:) וקאמר דפליגי נמי בטומטום דאפילו טומטום חשיב מום, עכ"ל:

ע"ב

רש"י ד"ה אלא פשיטא וכו', לא מצינן לאוקמא, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, מיפשט פשיטא ליה דזכר הוא, והוא סוף הדיבור:

ד"ה לעולם רבנן בתראי וכו', דגבי בכור תרי קראי כתיבי וכו'. עיין בספר קרבן אהרן (ויקרא דגולא דנדפה פרשה ג סוף פ"ג) דף מ"ח ע"ג, ומשם בארה:

תוס' ד"ה אילימא תנא קמא וכו', ואם תאמר מנא ליה וכו' דילמא הוי כחוטין הפנימיות. (*כצ"ל). **ויש לומר דמדקאמר ר' ישמעאל בברייתא בכור הוא ומומו עמו מכלל דלתנא קמא לא הוי ודאי בכור,** עכ"ל. הקשה הרב חק נתן בתירוצם, הניחא אי ר' ישמעאל מיפשט פשיטא ליה דבכור ודאי הוא האי אנדרוגינוס, אז יש לדקדק מדקאמר בכור הוא מכלל דלתנא קמא לא הוי בכור ודאי, אבל אי אמרינן דר' ישמעאל נמי מספקא ליה ואם תימצי לומר קאמר, אכתי איכא למימר דתנא קמא פשיטא ליה דבכור ודאי הוא וטעמא דאין שוחטין משום דהוי כחוטין הפנימיות וכו', ואתי ר' ישמעאל למימר דמספקא ליה אם בכור הוא ואם

21. בחק נתן במהדורה קמא איתא 'אלא', אך נראה שצריך להגיה כנ"ל.

תימצי לומר בכור ודאי כתנא קמא מכל מקום מומו עמו, והניחו בצ״ע:

ד״ה ואתי קרא למעוטי ספקא, כהאי גונא פריך בפרק בתרא דיומא (דף ע״ד ע״א) **וכו׳ ולא דמי הואיל ופתח הכתוב בטומאה תחילה פעמים וכו׳.** כאן חסר הלשון וצריך להגיה כמו שכתבו בחולין דף כ״ב ע״ב (ד״ה איצטריך) דהקשו כך מאי שנא מדוכתא לדוכתא, וכתבו דיש לומר דכל ספיקא דאי אפשר להתברר כמו גבי בהרת ומעשר דלפעמים שהוא כך ופעמים שהוא בענין אחר, שייך למעוטי שפיר מקרא מטעם שהוא ספק, וטומטום נמי וכו׳, כצ״ל. וביומא דף ע״ד ע״א (ד״ה איצטריך) יותר מבוררים דבריהם, דכתבו דהכא פריך שפיר איצטריך קרא לאתויי ספיקא [ד]קמי שמיא גליא שהוא שוה כל שעה דהוה מצי למימר לן אי חיה אי בהמה, דאי חד מינייהו חיה כולהו חיות ואי חד מינייהו בהמה כולהו בהמות, וכן בפרק קמא דשחיטת חולין גבי פרט לתחילת הציהוב שבזה ושבזה פריך שפיר שכל שניה שוה דכל תחילת הציהוב גדולים נינהו או קטנים נינהו, אבל בספק עשירי לא הוה מצי למימר כולהו עשירי דיש מהם שהם תשיעי ויש מהם עשירי, וכן בספק בהרת קודמת זמנין שער לבן קודם, וכן בסוף פרק אלו מומין פריך שפיר מאנדרוגינוס דכולה שוין דקמי שמיא גליא אי כולהו זכרים או כולהו נקבות, מה שאין כן בטומטום דלא פריך מפני שאין כולם שוים יש מהם זכר כשיקרע ימצא זכר או ימצא נקבה, עיין שם:

בא״ד ואם תאמר הא רב דאנדרוגינוס ספיקא היא וכו׳ וקאמר בסוף הערל וכו׳. כצ״ל:

בא״ד ויש לומר דהכא פריך שפיר וכו׳, כצ״ל עד ולפי טעם זה וכו׳. כונתם לתרץ דהכא אליבא דרב הכי קא פריך הש״ס אי אתא למעוטי ספקא, וכי אתא למעוטי ספיקא שאפשר להתברר והא קמי שמיא גליא, ואי אתא קרא למעוטי משום דמשונה אם כן מדמעטיה מהזכר שמע מינה דזכר הוא ולא אתי כתנא קמא דאמר ספיקא הוא, מה שאין כן בהיא דרב דאיכא תרי מיעוטי מזכר ועד נקבה ואתי קרא למעוטי אנדרוגינוס משום דמשונה הוא, אבל אכתי ספיקא הוא דלא ידעי מהו ממעט קרא אי מזכר או מנקבה.

והכי כתבו בחולין דף כ״ב הנזכר דבהיא דרב תרי מיעוטי כתיבי דהוה מצי למיכתב מזכר ועד אדם או מנקבה ועד אדם ואתי חד מינייהו לאנדרוגינוס וחד לטומטום, ואם אנדרוגינוס הוא זכר אתי מזכר למעוטי מטעם שהוא משונה, ואם הוא נקבה אתיא מנקבה למעוטי מטעמא שהוא משונה, עכ״ל. ועיין מה שכתבתי בספר הקטן שבת של מי בדף רכ״ה על דברי תוס׳ דהתם בפרק ר׳ אליעזר דמילה דף קל״ו (ע״ב ד״ה דתניא) מהש״ס:

בא״ד ולפי טעם זה אית ליה שפיר לרב הא דרב חסדא וכו׳, עד סוף הדיבור. עיין מה שכתבו ביומא דף ע״ד ע״ב ומשם בארה, וכן מה שכתבו בחולין דף כ״ב טובים השנים:

ד״ה אי אמרת וכו׳, דאמר קדושת דמים למזבח הוא דמיחלפא וכו׳. כצ״ל[22]:

בא״ד ור״י תירץ דאיצטריך למעוטי. כצ״ל, וכן הגיה הרב חק נתן[23] ודלא כהגהת הרב צאן קדשים שהגיה, ויש לומר דאיצטריך, ופירש דקאי אתימה דלעיל:

בא״ד וגם עושה תמורה לקדושה דחויה כמו תמורת הפסח שאינה ראויה ליקרב ואפילו הכי נתפס. כצ״ל[24], ופירושו תמורת הפסח אינה ראויה ליקרב נקבה אף על גב דתמורת פסח הוי שלמים, מכל מקום הואיל מכח פסח אתי וכדפרש״י בתמורה דף י״ט ע״א:

בא״ד ויש לומר דהכי פריך אמאי איצטריך קרא וכו׳[25], **דאי למעוטי מדין תמורה לא הוה ליה למיכתב יתורא בזכר מטעם דאינו זכר גמור, אפילו הוי נקבה עושה תמורה. ואם תאמר היכי דייק וכו׳.** כן הגיה הרב חק נתן:

בא״ד ואם תאמר היכי דייק דמיפשט פשיטא ליה לר׳ ישמעאל, דילמא אתיא כתנאי וכו׳ כגון ר׳ יוסי דפרק הערל דסבר דאנדרוגינוס זכר, ואיכא למאן דאמר אף מאכילה בחזה ושוק, ואמר ר״א התם חייבין עליו סקילה כזכר, או כתנאי דברייתות דבסמוך וכו׳. כצ״ל:

דף מ״ב ע״א

[26] **ד״ה הזכר הזכרים וכו׳, דקראי טובא כתיבי בבכור וכו׳.** הקשה הרב חק נתן לפי זה דקראי טובא כתיבי בבכור, אם כן מנא ליה לרב חסדא דאמר אבל בטומטום דברי הכל ספיקא הוא וכו׳, לפי פירושם דטעמיה הוא משום דליכא אלא חד מיעוטא הילכך לא מסתבר ליה לאוקמיה בטומטום כיון דאיכא לאוקמיה באנדרוגינוס כמו שכתבו הכא ובפרק קמא

22. וכן הגיהו השיטה מקובצת כתב יד, הצאן קדשים, והחק נתן.
23. וכן הגיה השיטה מקובצת אות לא. 24. וכן הגיה הצאן קדשים.
25. כן הגיה השיטה מקובצת אות לה. 26. התוס׳ הזה נדפס בעמוד זה, אך הוא שייך לעמוד הקודם.

דחולין דף כ״ב ובפרק ר׳ אליעזר דמילה דף קל״ז, וכיון דכתבו דקראי טובא כתיבי בבכור אמאי לא אימעיט טומטום מחד מינייהו. וכהאי גונא כתבו שם תוס׳ בפרק ר׳ אליעזר דמילה, אהא דקשיא להו אמאי לא פריך הכא לרב חסדא מהא דפרק קמא דחגיגה זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס ולישני סמי מכאן טומטום, ותירצו משום דקרא יתירה למעט טומטום דתרי זכורך כתיבי, הכא נמי זכר טובא כתיבי בבכור, והניחו בצ״ע, עיין שם.

ולי קשה קושיא אחרת אמאי לא פריך גם כן ממאי דתני בתמורה פרק כיצד מערימים דף כ״ד ע״ב ילדה טומטום ואנדרוגינוס רבן שמעון בן גמליאל אומר אין קדושה חלה עליהן, ויש לומר כאשר תירצו תוס׳ שם (ד״ה קסבר), עיין שם:

תוס׳ ד״ה אבל טומטום וכו׳, דגבי טומטום שיש מהם זכר ושיש מהם נקבה שייך שפיר למעוטי כדפרישית לעיל. (*כצ״ל). אלא לא מיסתבר ליה לאוקמי מיעוטא בטומטום דחשיב ליה זכר גמור או נקבה גמורה, עכ״ל. וכונתם דאי חשיב ליה זכר גמור אין סברא למעוטי כיון דאיכא לאוקמה מיעוטא באנדרוגינוס, ואי נקבה גמורה חשיב ליה לא צריך קרא למעוטי, וק״ל:

בא״ד שהרי פירש אם זכר יקרב עולה וכו׳. כצ״ל, ופירשו תוס׳ בתמורה דף כ״ד ע״ב ד״ה קסבר, ישחטנו ולאחר שחיטה יראה אם זכר או נקבה:

בא״ד ויש לומר דרב חסדא פירש אין קדושת פה חלה עליהן, ומכל מקום בהוייתן תחול עלייהו. כן הגיה הרב צאן קדשים. וכונתם כמו שכתבו שם תוס׳ בתמורה דהא דקאמר רבן שמעון בן גמליאל התם דאין קדושה חלה עליהם היינו קדושת פה, דאין דעתו כי אם לזכר ודאי או לנקבה ודאית, עיין שם:

ד״ה אלמה תניא הזכר ולא טומטום ואנדרוגינוס וכו׳, דקאמר ר׳ יהודא פסל באשה ואנדרוגינוס לקידוש מי חטאת:

בא״ד ולענין מילה אפילו הוא אשה גמורה ריבהו הכתוב. כן הגיה הרב צאן קדשים[27]. ופירש כונתם דלא תימא כיון דלר׳ יהודה ספק הוא אם כן למה לי קרא במילה לרבות ובערכין למעט איצטריך קרא למעוטי ספיקא, ומשום הכי כתבו דאפילו הכי איצטריך קרא:

גמ׳ ר׳ שמעון בן יהודא היינו רבנן, ע״כ. הקשה הרב הנזכר נימא דאיכא בינייהו דלר״י ספוקי מספקא ליה ואם תימצי לומר קאמר כדאמרינן לעיל, ורבנן סבירא להו אין קדושה חלה עליו דהוי כמו נקבה והוי חולין גמורים, ולר׳ שמעון בן יהודא מפשט פשיטא ליה דזכר הוא ואיצטריך קרא למעוטי דאף על גב דזכר הוא לא קדיש שום קדושה כמו שכתבו רש״י ותוס׳ לעיל, עכ״ל והניחו בצ״ע. והרב חק נתן הביא קושיא זו משם יש מקשים, ותירץ דאי אמרת הכי אם כן לא הוו פליגי רבנן ור׳ שמעון בן יהודא לענין דינא אלא בטעמא הוא דפליגי, ומשמע דלענין דינא פליגי שהרי רבנן לא פירשו טעמייהו, עכ״ל:

ד״ה ואתא ר׳ שמעון בן יהודא וכו׳, משמע הכא דקסבר וכו׳, ותימא דבפרק הערל וכו׳. ויש לומר דאפילו הוי ודאי זכר ממעטינן ליה זכר וכו׳, עד סוף הדיבור. כל הרואה דבריהם הללו שפה לפיו דמחוסר הבנה והלשון מגומגם וכמו שכתבו הרבנים הנזכרים. והרב צאן קדשים פירש דבריהם כך כיון דזכר אתי למעט אנדרוגינוס אפילו הוי זכר ודאי, ובטומטום מסיק דאתי למעט דוקא ודאי נקבה כמו המטיל מים במקום נקבות, משום הכי כתבו דטומטום נמי אתי למעט דלא חייש שמא נהפכה זכרות לנקבות, עכ״ל. והרב חק נתן הגיה הלשון כך, ויש לומר דאפילו הוי ודאי זכר ממעט ליה מהזכר, אבל איצטריך למעט טומטום המטיל מים במקום נקבות, אף על גב דלפי המסקנא ודאי נקבה הוי מכל מקום קא משמע לן דלא חייש, עכ״ל:

ע״ב

גמ׳ כי הא דהורה ר׳ אילעאי בבהמה מטיל מים במקום נקבות חולין. כצ״ל[28]. ואיכא למידק איך נכון לומר דר׳ שמעון בן יהודא דהוא תנא סבירא ליה כר׳ אילעאי בהוראתיה דהוה אמורא וכמו שפירש רש״י, וכן ראיתי דדקדק הרב חק נתן ובא לידי ישוב כאשר אעתיק את לשונו בעזרת השם בדבור הסמוך:

שם תהי ביה ר׳ יוחנן וכו׳, לימא הוא דאמר כרבנן בתראי, ע״כ. פירוש רבנן בתראי דמתניתין. וכתב הרב צאן קדשים ליכא למידק הא רבנן בתראי לא מחלקי בין מטיל מום במקום זכרות או במקום נקבות, אלא סבירא להו דכל טומטום בריה הוא, ור׳ אילעאי הורה במטיל מום במקום נקבות דוקא, דיש ליישב דר׳ אילעאי נמי לא מחלק וסבירא ליה דכל טומטום בריה

27. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות לא.

28. וכן היא גירסת רש״י ״ר׳ אלעאי׳ במקום ״ר׳ אלעזר׳, וכן הגיהו השיטה מקובצת מכתב יד והמראה כהן, וכעין זה ברמב״ן ובראב״ש בסוף פירקין.

הוא, אלא שהוראה כך, דמעשה שהיה כך היה שבא לפניו אותה שהיה מטיל מים במקום נקבות.

וכן כתב הרב חק נתן, והוסיף דבזה ניחא דברי הש"ס דלעיל דאמר כי הא דהורה ר' אילעאי וכו' ופירש רש"י דהוא אמורא ולאו היינו אותו דברייתא, דלפי הנראה איכא למידק איך תלי ר' שמעון בן יהודא דהוא תנא לר' אילעאי שהוא אמורא, אבל לפי האמור ניחא דר' אילעאי סבירא ליה דאפילו מטיל מים במקום זכרות חולין הוא, ולא מצי למימר דר' אילעאי סבירא ליה כר' שמעון בן יהודא דר' שמעון בן יהודא מודה במטיל מים במקום זכרות דזכר הוא וקדוש, לכך אמר דר' שמעון בן יהודא סבירא ליה כי הך הוראה דר' אילעאי דבמקום נקבות חולין הוא, עכ"ל:

רש"י ד"ה לא לתנא קמא ולא לר' ישמעאל וכו', ור' ישמעאל לא פליג אלא באנדרוגינוס וכו'. הרב הנ"ל בעל צאן קדשים קדמני לכתוב דלחינם מפרש רש"י כן, דנהי נמי דפליג בטומטום מכל מקום סבירא ליה דקדוש רק דמומו עמו, ור' אילעאי סבירא ליה דחולין גמורים הם:

ד"ה הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד וכו', ור' ישמעאל אאנדרוגינוס קאי אבל טומטום וכו'. כתב עוד הרב הנזכר דכבר אמר דלחנם פירש רש"י ז"ל דר' ישמעאל אאנדרוגינוס קאי, דאפשר לומר דאטומטום נמי קאי וסבירא ליה דהוי זכר ודאי רק דמומו עמו, אבל רבנן בתראי ודאי אאנדרוגינוס קאי ולא אטומטום, ואפשר דנקט בר' ישמעאל הכי אאנדרוגינוס קאי משום רבנן בתראי, דעל כרחן אאנדרוגינוס קאי, אבל הא ליכא למימר דלוקמא מתניתין דפליגי בנקבה ופליגי בהואיל אישתני, דתנא קמא סבירא ליה אף על גב דאישתני אין שוחטין במדינה ולא במקדש, ור' ישמעאל סבירא ליה הואיל ואישתני מום הוא ושוחטין אפילו במדינה, ורבנן בתראי סבירא להו הואיל ואישתני הוי חולין גמורים, דאם כן הדרא קושיא לדוכתא דשביק תרי ועביד כחד, אבל ברייתא מוקי שפיר דפליגי בהואיל אישתני, ומשום הכי עביד כתרי דר' ישמעאל דברייתא נמי מצי סבר כר' שמעון בר יהודא, עכ"ל.

והרב חק נתן כתב דהוכרח רש"י ז"ל לומר דר' ישמעאל אאנדרוגינוס קאי, דאי אטומטום קאי נמי אם כן סבירא ליה אף על גב דמטיל מים במקום זכרות נשחט במדינה, דהא אוקי מתניתין במטיל מים במקום זכרות, ולריש לקיש סבירא ליה דקדוש הוא, עכ"ל:

תוס' ד"ה לא אמרו טומטום וכו', כר' שמעון בן יהודא סבירא ליה וכו', ולא כמו שפירש רש"י בד"ה הואיל וכו'. כך הגיה הרב צאן קדשים, חלקו בחיים:

הדרן עלך פרק ו' על אלו מומין:

בריך אלקא דעלמין:

פרק ז' מומין אלו

דף מ"ג ע"א

מתניתין מומין אלו בין קבועין בין עוברים פסולין באדם, ע"כ. כבר פירש רש"י פוסלין לכהן בעבודה, וזה ילפינן בתורת כהנים (אמור פרשה ג סוף פ"ג) דאיתמר בעל מום עובר מנין תלמוד לומר כל אשר בו מום לא יקרב, והביאו גם כן הרב תוספות יום טוב בזבחים ריש פרק י"ב (ד"ה אנן):

שם בעלי חטרות. הא דנקט בלשון רבים משונה מאחריני דתני להו בלשון יחיד, כבר העיר מזה הרב שושנים לדוד, ויהב טעמא לפי שיש שני מיני חטוטרת בגב ובחזה, עיין שם:

גמ' אמר רבא למה לי דכתב רחמנא מום באדם מום בקדשים מום בבכור וכו', עד כולהו צריכי. אין לומר דרבא לית ליה גזירה שוה דגרב גרב, דזה לא מצינן למימר כיון דברייתא היא בתורת כהנים נשנית ובודאי מידע הוה ידיע ליה, ואפילו תימא דלא ידיע ליה סוף סוף גרב גרב דכתיבי בתורה לדידיה למאי אתא אם לא לגזירה שוה, ואף על גב דרבא עצמו אמר לעיל בדף מ"א (ע"ב) דגרב אתא למימר דבעינן חרוץ במקום עצם ולא במקום בשר, מכל מקום אכתי הוי מופנה כמו שכתבו תוס' לפנינו בד"ה גרב. אלא נראה דכונתו היא כך, שפיר אמרינן דאתא גזירה שוה דגרב גרב למילף כל מיני מומין מהדדי, אבל אעיקרא קשיא ליה לרבא למאי איצטריך למיכתב בכולהו המומין באדם בבכור ובמוקדשים, ואחר כך איצטריך ילפותא דגזירה שוה לכל מיני מומין, ליכתוב בחדא לחודיה ותיתו הנך מדההיא, ומשני דכולהו צריכי. ואם כנים אנחנו

אפשר לתרץ מה שהקשו תוס׳ לפנינו בד״ה למה לי דכתב מומין באדם וכו׳, ודוק:

תוס׳ ד״ה הא איכא יבלת, הכי נמי הוה מצי למיפרך מחרוץ דלא כתיב באדם ושייך באדם חרוץ במקום עצם כמו בבהמה. כצ״ל:

בא״ד ואם תאמר אין לו בצים וכו׳ דתנן לעיל גבי בהמה הרי זה מום, ואין זה אלא ממרוח אשך וכו׳, תינה לתנא קמא אלא לר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא וכו׳. האי קושיא קאי במאי דמשני הש״ס מילף ילפי מהדדי, ועל זה הקשו תינח לתנא קמא דלעיל בדף מ׳ ע״א דתני אין לו בצים וכו׳ בבהמה דהוי מום, אף על גב דלא כתיב בבהמה האי מומא ומילף לה ממרוח אשך הכתוב באדם דפירושו אין לו ביצים כדתני לקמן בדף מ״ד ע״ב, אלא לר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא דלקמן דפירוש מרוח אשך כל שנימחו אשכיו או כל שרוח באשכיו, מנא להו הא, וליכא למימר דלא חשיבי להו מומא דהא מוכח לעיל דאית להו, מה תאמר לעולם דלא ילפי ממרוח אשך דאדם אלא טעמא דכשאין לו בצים בבהמה הוי מומין שבגלוי דאינם חוזרים, אם כן קשה לתנא קמא למאי איצטריך קרא דמרוח אשך פשיטא דהא הוי מום שבגלוי, וגם לדידהו קשה דשפיר הוה מוקמי קרא הכי אי לא דקשיא להו חסר אשך מבעי ליה, ואין לחלק ולומר דלעולם בבהמה דיש לה שני כסים, אי ליכא אלא ביצה אחת שפיר ניכר דחסר בה אחת והוי מום שבגלוי ולא איצטריך למילף ממרוח אשך דכתיב באדם, ודוקא באדם איצטריך קרא לפי שאינו ניכר אם אין לו אלא ביצה אחת משום דאין לו אלא כיס אחד, דליתא דאם כן כשאין כלל הבצים באדם לתנא קמא דלקמן אמאי איצטריך למילף ממרוח אשך בלא קרא נימא שפיר דהוי מומא כיון שהוא בגלוי וניכר ואינו חוזר והוי כמו בבהמה דלענין זה ליכא חילוקא בין אדם לבהמה. ותירצו אין הכי נמי לא הוה צריך, וכשם דמשני הש״ס בשמעתין כר׳ ישמעאל הכי נמי נימא השתא גבי מרוח אשך דיש מומין שנכתבו אף על גב דלא הוה צריכי, דהא הוה נפקי ממומין שבגלוי ואינו חוזר, ודוק:

ד״ה גרב דכתב רחמנא וכו׳, אבל אם כן לא הוי מופנה אלא מצד אחד וכו׳ אלא ללמד החרוץ במקום בשר. כצ״ל:

ד״ה למה לי דכתב רחמנא וכו׳, תימא למאי דקאמר צריכי דמשמע דלא ילפינן מהדדי מנלן באדם וכו׳. עיין מה שכתבתי לעיל בד״ה אמר רבא, דלעולם אפילו לרבא אית ליה ילפותא מגזרה שוה דילפינן הא מהא:

ע״ב

גמ׳ מאי איכא בין מומא לשאינו שוה לזרעו של אהרן, מומא מחיל עבודה וכו׳ שאינו שוה לזרעו של אהרן לא מיחיל עבודה, ע״כ. הרמב״ם ז״ל בפ״ו דהלכות ביאת המקדש הלכה ו׳ כתב כל מי שיש בו מום שפוסל באדם ובבהמה ועבד בין בשוגג בין במזיד עבודתו פסולה ואם היה מזיד לוקה, וכל מי שיש בו מומין מן המומין המיוחדים לאדם ועבד אף על פי שהוא לוקה לא חילל עבודתו, עיין מה שכתב עליה הרב חק נתן דמוכרח לומר דלא הוה גריס כגרסת הספרים, אלא הכי הוה גריס מה איכא בין שאינו שוה בזרעו של אהרן ומשום מראית העין, איכא בינייהו לא תעשה, ונפקא ליה לא תעשה מקרא דכתיב כל איש אשר בו מום אף על פי שאינו שוה בזרעו של אהרן אפילו הכי לא יגש, עיין שם. אכן מה שהקשה עליה אחר כך ממה שפסק איהו עצמו בפ״ח והניחו בצ״ע, יוכל המעיין לתרצה[1], ודוק:

תוס׳ ד״ה בבהמה וכו׳, והקשה עליו ר״ת דבהדיא תני ליה הכא גבי מומי אדם וכו׳. כן הקשו בפרק המפלת דף כ״ד ע״א (ד״ה ר׳ חנינא), ועיין מה שדחק לתרץ הרב הנזכר:

מתניתין עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, רואה את החדר ואת העלייה. עיין מה שכתב הרב הון עשיר:

דף מ״ד ע״א

גמ׳ וקיימי כסדרן נמי ורואה את החדר ואת העליה כאחד וכו׳ או שמדבר עם חבירו ואחר אומר לי הוא, ע״כ. דברתי עם חכם אחד משלנו דהיה יודע חכמת הטבע, ואמר לי דראות העין הוא דמצטרפת הראות של שתי עיניו באלכסון לא דאדם רואה בקו היושר, דאם כן היה מוכרח לראות כל דבר שיש לפניו שתים אם היה רואה בכל עין בקו היושר וכל דבר יהיה לפניו שתים, ואינו כן, אלא מוכרח דכל שתי עיניו מצטרפות בראיה באלכסון ורואה בחודו. ושאלתי לו מאי שנא מאזנים,

1. צ״ב כונתו, אמנם יעוין בחסדי דוד על התוספתא פ״ה ה״א שנקט בתוך דבריו דלדעת הרמב״ם יש חילוק בין מומים שהם רק משום מראית העין למומים שהם מיוחדים באדם, שבמומים שהם רק משום מראית העין כתב הרמב״ם שעבודתו כשירה ובמומים המיוחדים באדם לא כתב שעבודתו כשירה רק שאינו מחלל עבודה, דבכה״ג דמומים המיוחדים באדם הקרבן אינו כשר לגמרי דלא מתקיים בו העשה של תמים יהיה לרצון, אלא דאינו מחולל, ולפי״ז אולי אפשר ליישב דמה שאמרה תורה ׳ולא יחלל את מקדשי׳ היינו שהוא מחלל את המקדש

והשיב לי ישוב נכון והארכנו בהאי עניינא, ואין זה מקומינו:

מתניתין עיניו גדולות כשל עגל וכו'. כבר כתב הרב תוספות יום טוב אף על גב דבבהמה לא הוי מומא בשתיהן שוות, הכא משום שאינו שוה לזרעו של אהרן וכדאיתא לעיל בגמ' דף ג' ע"ב:

גמ' תנא באצבע קטנה, פירש רש"י אם חוטמו גדול לפי שאר אברין יותר מדאי כשיעור רוחב אצבע קטנה הוי מום, והיכי משערינן ליה וכו'. רבינו עובדיה לא פירש כן, וכתב הרב צאן קדשים על פירש"י שלפנינו דטעמא דלא ניחא לרש"י ז"ל לפרש כפירוש הרע"ם דמשערינן באצבע קטנה דידיה ואם היה ארוך או קצר מהן הוי מום, משום דקתני במתניתין גדול מאיבריו או קטן מאיבריו משמע דמשערינן לפי שאר איברין שלו, ואי כפירוש הרע"ם הוה ליה למיתני במתניתין גדול מאצבע קטנה שלו או קטן מאצבע קטנה שלו, אלא על כרחין משערינן אם חוטמו גדול או קטן לפי רוחב שאר איבריו, והיינו על ידי אדם הדומה לו:

תוס' ד"ה מחוי רב הונא חד מדידהו, פירש בקונטרס רב יהודא שהיה לפניו והיו עיניו וכו'. כצ"ל[2]:

בא"ד ורב הונא איניש גוצא הוה, כדאיתא במסכת מגילה פ"ד (דף כ"ז) **והיו עיניו קטנות ניכרות משל סתם בני אדם.** כצ"ל ודלא כגירסת מהרש"א, וכן כתב הרב צאן קדשים:

ע"ב

גמ' אין שותין מים לפני רבים. מה שפירש הרב עיון יעקב למי רגלים לרפואה, דחאו הרב פתח עינים:

תוס' ד"ה ואין שותין מים בפני רבים, פירש בקונטרס וכו', והא דאמר בסוף כיצד צולין וכו', ובהלכות דרך ארץ אמרינן דברבים הופך פניו לצד אחד וישתה מים, נראה דנקט מים לפי שאין רגילין לשתות כולו מים אלא הצמא בלבד, אבל שאר דברים רגילים לשתות יחד, עכ"ל. ראיתי בספר חק נתן דכתב קצת קשה אמאי לא כתבו זה אלא על הלכות דרך ארץ, שהרי בש"ס נמי גרסינן ואין שותין מים וכו', ואפשר דלא הוו גרסי בש"ס מים, עכ"ל.

ואחר המחילה רבתי לא נראה לי כן, ולעולם אימא לך דתוס' הוה גרסי מים בש"ס נמי, אלא דבתחילה הביאו פירוש רש"י דפירש על גמרתין דאמרינן אין שותין מים בפני רבים דדרך חכמים להיות צנוע באכילה ושתיה, אם כן משמע מדבריו דלאו דוקא מים צריך כך אלא אפילו יין ושאר משקים, ולזה הרגישו מההיא דרב הונא בסוף כיצד צולין דלא אהדר אפיה ומסתמא לא הוה מים דהא כי יהב ליה כסא מוכח לפי הפשט דהוה כסא דחמרא, דהא לא חזינן דשאל מים רב הונא אלא מאיליהם נתנו ליה בשעת סעודה וכמו שכתבו תוס', והכי משמע פשט עובדא דהוה בשעת סעודה מדאמר דאיקלע לבי רב נחמן ואמרו ליה ניתיב מר אפוריא ובשעת סעודה דכולם שותים התלמיד חכם אינו מחוייב ליהדר אפיה ולשתות, אבל שלא בשעת סעודה אין הכי נמי אפילו יין וכל שאר משקים, דתלמיד חכם צריך שיהיה צנוע ולמהדר אפיה וכמו שפירש רש"י ז"ל, ועל זה כתבו אחר כך ובהלכות דרך ארץ אמרינן דברבים הופך פניו לצד אחד וישתה מים וכו', כונתם ואם תיקשי לרש"י דדוקא מים נקט הלכות דרך ארץ ואם כן גם גמרתין נפרש כך דדוקא מים ולא יין ושאר משקין, לזה כתבו דאינו כן וטעמא דנקט מים לפי שאין רגילין לשתות כולן מים אלא הצמא, אבל שאר דברים כולן שוין לשתות יחד ולא שייכא בהם למיהדר התלמיד חכם אפיה, אבל לעולם אם באקראי יארע שהתלמיד חכם ישתה יין או שאר משקין ולא אחרים אין הכי נמי דצריך התלמיד חכם להיות צנוע ולמהדר אפיה וכמו שכתב רש"י ז"ל, כן נראה לפרש כונתם.

ושוב כתבו דברי ר"ת דפירש הברייתא דלא כפירוש רש"י אלא באופן אחר, ואפשר דסבירא ליה ר"ת דדוקא מים שלא בשעת הסעודה אין שותים בפני רבים וצריך למיהדר אפיה, אבל שאר משקים שותין ואינו צריך למיהדר אפיה, והכי איתא בפסקי תוס'. אחר זמן ראיתי בספר מג"א סי' ק"ע (סק"ז) דכתב בשם התוס' בהדיא דאין שותים מים בפני רבים אלא יהפוך פניו, ושלא בשעת הסעודה אפילו בשאר משקין יהפוך, עכ"ל, והוא כאמור. ברם ראיתי בספר אליה רבה דכתב עליה דלא דק דמה שכתבו תוס' שם ובהלכות דרך ארץ וכו' דנקט מים (בו) [כו'], משמע דוקא במים יש חילוק בין שעת סעודה אבל בשאר משקין אפילו שלא בשעת הסעודה אין צריך להפוך, וכן מצאתי בפסקי תוס', עכ"ל.

במה שהוא עובד, אך העבודה אינה מחוללת. [וזה דלא כפירוש רש"י עה"ת שם ש'ולא יחלל את מקדשי' היינו שאם עבד חילל העבודה]. ועיין עוד בקדושין סו: דילפינן דבעל מום שעבד חילל העבודה מדכתיב 'הנני נתן לו את בריתי שלום' כשהוא שלם לא כשהוא חסר, וי"ל דהרמב"ם נקט דמדמייתינן שם להך קרא ולא ילפינן מקרא ד'ולא יחלל את מקדשי' משמע דבאמת מהא ליכא ראיה, דיש לפרש דלא קאי זה על חילול העבודה, ועיין. 2. והיא הגהת הצאן קדשים, ועיין עוד בשיטה מקובצת אות לו ובבארות המים שהגיהו באופנים אחרים קצת.

ואחר המחילה רבתי אינו ראיה מדברי פסקי תוס׳, דכבר כתבנו דפסקי תוס׳ סבירא להו כר״ת הפך דברי רש״י, ומה שכתב הרב מג״א משם התוס׳ הוא על פי דברי רש״י ושפיר כתב, ודק בדבריהם הדיק הטיב. וחזי הוית בספר ברכי יוסף (סס פוס ג) דהליץ בעד הרב מג״א מעין דוגמא כאשר כתבתי בעניותי פירוש דברי תוס׳, אך לא בכוליה. וכן מה שכתב הוא ז״ל דאפשר דבפסקי תוס׳ טעות סופר נפל וצריך לומר, אין שותים מים בשעת הסעודה בפני רבים ושאר משקין שותין, נראה דאחר המחילה אינו מוכרח להשים הטעות, אלא סברת ר״ת היא דלא סבירא ליה כסברת רש״י כפי שפירשו תוס׳, והמעיין יעיין ויבחר ויקרב:

גמ׳ אמר ריש לקיש מאי דכתיב לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך אימתי לא יהיה בך עקר בזמן שבבהמתך, ע״כ. הרב הנזכר בעל חק נתן כתב דקשיא ליה דהוה ליה למיכתב לא יהיה בך ובבהמתך עקר ועקרה, ומדכתיב עקר ועקרה ובבהמתך משמע הכי אימתי וכו׳, עכ״ל. כן פירש מהרש״א ז״ל בחידושי אגדות ואשתמיטיתיה, ועוד פירש שם סברת ר׳ יהושע בן לוי דפירש דלא יהיה בך עקור מן התלמידים וכו׳, מי הכריחו לפרש כך, ומאי קשיא ליה בקרא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אימתי לא יהיה בך עקר וכו׳, תימא היאך יכולים להשים עצמם כבהמה וכו׳, עד סוף הדיבור. התירוץ מרווח כמו שתירץ הרב הנזכר (חק נתן) דאזהרה דלא יהיה בך עקר וכו׳ לא הוזהרו בה אלא לאחר ביאתן לארץ דקרא דלא יהיה בך עקר וכו׳ קאי אדלעיל מיניה דכתיב על האדמה אשר נשבע לאבותיך וכו׳, אבל במדבר כיון שאי אפשר להם לא הוזהרו על כך, ובדרך נס לא היו מסתכנין כיון דמשום מצוה מה שהיו מרחיקין ג׳ פרסאות. ואפשר דסגולת המן ומי בארה של מרים היו מצילים אותם מכל הניזקים, עכ״ל:

גמ׳ דאמר רב הני מדורי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם, ופירש״י דמקומות מדרון של בבל מהדרי לעין עיטם שבו כהן גדול טובל ביום הכפורים. ואיכא למידק הא בבל נקרא שנער ואמרו רבותינו זכרונם לברכה שכל מתי מבול ננערו שם לפי שבבל היא עמוקה מכל העולם, וכמו שפירשו המפרשים זלה״ה והביאו גם כן הרב מצודת ציון בריש ספר דניאל, ולקמן נמי בדף נ״ה סוף ע״א איתמר אמר רב כל הנהרות למטה מג׳ נהרות דהיינו חדקל פישון וגיחון, וג׳ נהרות למטה מפרת, ועין עיטם מפרת אתיא וכמו שפירש רש״י בשבת דף קמ״ב ע״ב פירש״י מדרונות שבבבל מחזירים מים הנשפכים בהם לעין עיטם שהוא מקום גבוה שבארץ ישראל וכו׳, ואיך אפשר זה כיון שבבל עמוקה היא מכל העולם, היאך אפשר שמדרונות שבבבל היו הולכות לעין עיטם דהיה מקום גבוה שבארץ ישראל.

ויש ליישב דאף על גב דעין עיטם מקום גבוה היא בארץ ישראל אפילו הכי מדרונות שבבל היו הולכות שם בעומק למטה למטה ומתערבות במים, ואין הכונה דמדרונות דבבל היו הולכות לעין עיטם בראשו אלא בתוכו, ודוק:

שם משובן בביצים ובעל גבר בגיד, ועד כמה וכו׳. כפי דברי הרמב״ם בפ״ח דהלכות ביאת מקדש דין י״ב משמע דאתרוייהו בעי, ודלא כפירוש רש״י ז״ל דפירש דוקא בגיד, וכן פירש רבינו עובדיה ז״ל, וכן כתב הרב חק נתן:

שם קשיא ליה לר׳ ישמעאל הא חסר אשך מיבעי ליה וכו׳, קשיא ליה לר׳ עקיבא וכו׳, עד סוף הסוגיא. רבינו עובדיה פירש בדברי ר׳ חנניא דפירש קרא דמראיו חשוכים שהוא שחור ואף על פי שאינו שחור ככושי, ולשון מראה אשך מראה חושך, ולא בביצים משתעי קרא ובעיקר הדין לא פליגי שכל אחד מהם מודה במום שמונה חבירו דהוי מום, ולא נחלקו אלא בפירושו של מקרא ומשמעות דורשין איכא בינייהו, עכ״ל. וראיתי בספר בית דוד פירוש על המשניות ובספר חק נתן הנזכר דהקשו בין להרמב״ם ובין להרע״ם דפירשו כך דאינו שחור ככושי, אם כן מאי פריך הש״ס היינו כושי ומשני ר׳ חנינא בן אנטיגנוס לא תני כושי, לישני דהכא איירי אף על פי שאינו שחור ככושי, והניחום בקושיא.

ואחר המחילה רבתי לא ידעתי מאי הקשו ופשוט הוא דאף לפי פירושם שייכא שפיר קושית הש״ס, דכיון דר׳ חנינא בן אנטיגנוס סבירא ליה דמראיו חשוכין הוי מום אף על גב דאינו שחור בתכלית ככושי, אם כן כל שכן כושי ולמאי איצטריך למיתני אחר כך כושי, ומשני דלא גריס כושי ולעולם דאתיא מכל שכן, וכן נראה כונת הרב תוספות יום טוב בד״ה הכושי אם שפיר נעיין בדברי קדשו, דבין לפירוש הרמב״ם והרע״ם ובין לפירוש רש״י שייכא שפיר קושית הש״ס למאי איצטריך למיתני תו כושי, ושינויא דש״ס דמשני לר׳ חנינא בן אנטיגנוס לא תני כושי, אתיא שפיר לשני הפירושים, וק״ל. ושוב ראיתי בספר שושנים לדוד דכתב כן והוא פשוט, והנאני:

רש״י ד״ה ממרוח אשך מיבעי ליה, דהא מ״ם דמרוח משמשת היא. עיין במהרש״א:

תוס׳ ד״ה לידי הדרוקן, לידי ירקון, משמע דהדרוקן וירקון תרי מילי נינהו, ומיהו נראה שהם ענין אחד דאמרינן ביבמות (דף ס׳) **העבירום וכו׳.** עיין שם בתוס׳ מה שכתבו בסוף ע״ב:

דף מ״ה ע״א

תוס׳ ד״ה עשו דבריהם דברי נביאות, מדפריך עליה משמע דלא לשבח קאמר ליה וכו׳, ובפרק קמא דבבא בתרא (דף י״ג) **משמע דקאמר לענין חשיבות וכו׳, ובסוף כיצד מעברין פירשתי,** עכ״ל. ושם חילק בין היכא דאיתמר אין אלו אלא דברי נביאות להיכא דאיתמר עשו דבריהם כדברי נביאות, דהיכא דאיתמר עשו דבריהם כדברי נביאות אינו לשבח כדחזינן הכא דפריך וכו׳, מה שאין כן התם דקאמר אין אלו אלא דברי נביאות הוי לשבח, עיין שם. אמנם אנן חזינן בבבא בתרא דכתבו תוס׳ בדף י״ב הנזכר סוף ע״א בהפך והשוו תרי לישני דאין אלו אלא דברי נביאות כלישנא דעשו דבריהם כדברי נביאות דהכא ושניהם שווין דאינם לשבח, ובהכרח צריך לומר דתרי תוס׳ נינהו כאשר חזינן בכמה דוכתי, ועיין בספר יד מלאכי בכללי [רש״י ו]תוס׳ סי׳ ך׳ (וכ״ד) [כ״ה]:

רש״י לר״ע מפתח הוה להו [רנ״ג], וקשיא לתלמידי ר׳ ישמעאל דלא מצאו אלא רנ״ב, עכ״ל. עיין להרב כסף משנה בפ״ב דהלכות טומאת מת (ה״ז) דף ו׳:

ע״ב

גמ׳ אמר רב פפא באריכא שמיטה סניא. ופירש״י דארוך הוא ודק שאינו עבה לפי ארכו וכו׳. הרמב״ם בפ״ח דהלכות ביאת מקדש דין י״ד כתב הארוך ביותר, ותמה עליו הרב חק נתן אמאי לא כתב דאיירי באריכא שמיטה, ותירץ דאפשר דזה אמרו תיבת ביותר. והרב אלפאנדרי בהגהותיו על הרמב״ם שנדפסו בהרמב״ם דפוס אמשטרדם קדמו להרגיש כך וזה לשונו, תימה על רבינו איך לא פירש דלא בכל ארוך איירי אלא למי שאינו עבה לפי ארכו, דהא זו היא מסקנא דגמרא, והוא סתם דבריו כאן ובפירושו כתב קפח הוא ארוך הרבה עד שנמאסים בני האדם ארכו, וצ״ע, עכ״ל[3].

ועל פירוש רש״י דפירש דאריכא שמיטה הוא ארוך ודק שאינו עבה לפי ארכו, כבר קדמני הרב צאן קדשים להרגיש ממאי דאמרינן בנדרים דף ל״ח ע״א אין הקב״ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, וכולן ממשה רבינו גבור דכתיב ויפרוש את האהל וכו׳, ופריך הש״ס אימא דאריך וקטין וכו׳ ופירש״י שלא היה גופני, ומשמע שלא היה הגוף לפי ארכו, ולפירושו דהכא דפירש קטינא דאינו עבה לפי ארכו וסניא הקב״ה, אם כן קשה חס ושלום עשיתו למשה רבינו עליו השלום שנואה לפני הקב״ה, וכדפריך לעיל (מד.) רב שמי אם כן עשיתו למשה רבינו בעל מום, בשלמא לפירוש הר״ן והראש שם דפירשו אריך וקטין אריך בקומה וקטן בכח ניחא, אמנם לרש״י דפירש שלא היה גופני ולא היה בעל כח ומשמע דקטין רצה לומר שלא היה גופני קשה, וכתב הרב ז״ל דיש ליישב בדוחק[4]. ואפשר דיש לפרש דברי רש״י גם כן שלא היה גופני דקאמר שלא היה בעל כח, דאף על גב דהיה אריך ועבה אפילו הכי לא הוה בעל כח, אבל לעולם דהיה עבה שוה לאריכותו, וסיום דברי רש״י דסיים ולא היה בעל כח פירושא היא למה שקדם שלא היה גופני, ויהיה שוה לפירוש הר״ן והרא״ש, ודוק:

שם שיכור מחיל עבודה בחדי מומי דמחיל עבודה בעי למיחשביה. בשאר דברים המשכרים ודלא כר׳ יהודא דתניא אכל דבילה וכו׳ נכנס למקדש חייב. ופירש״י דכיון דכתיבי שאר משקין מחלי עבודה, ומתניתין דלא כר׳ יהודא. ראיתי בספר דרך המלך בהלכות ביאת מקדש דף פ״ד דשאל ממנו הרב המופלא מהר״י אבולאפיא ז״ל, דכפי דברי הרמב״ם ז״ל דפסק בפ״א דהלכות ביאת מקדש הלכה ב׳ שיכור [מ]שאר משקין לוקה ועבודתו כשירה, אמאי מסיק הש״ס דמתניתין דלא כר׳ יהודא דלא מחיל עבודה משום דאיהו סבירא ליה דחייב מלקות, הלא אפשר דסבירא ליה דאף דלוקה אינו מחיל עבודה, ומתניתין שפיר מצי למיתנייה כותיה, וכתב הרב הנ״ל דכן מצא למהר״י קרקוס בכתב יד דהקשה כן. ותירץ דסבירא ליה להש״ס מדקאמר ר׳ יהודא יין במיתה ושאר משקין באזהרה, ולא קאמר יין מחיל ושאר משקין המשכרין אינו מחיל, משמע דסבירא ליה לר׳ יהודא דאינו חלוק יין משאר משקין אלא לענין דזה במיתה וזה באזהרה, אבל לענין מחיל עבודה שניהם שוין ומתניתין סבירא ליה דאינו מחיל, ופסק רבינו כסתם מתניתין, אלו דבריו ז״ל.

3. ובספר הר המוריה כתב, דיש לומר דרבינו מפרש דמאי דאמרינן ׳אריכא שמיטה סניא׳ היינו שהוא ארוך הרבה מופלג הרבה משאר העם, וזה מכוון למה שכתב רבינו בפירוש המשניות, והוסיף דעל פי זה מיושב מה שתמה בעל ההג״ה בכס״מ יעוין שם היטב. וכעין זה כתב המרכבת המשנה (חעלמא) שם ׳ובחנם תמה המגיה דאטו מוכרח רבנו לפרש כפי׳ רש״י, הוא מפרש שמיטא ארוך, סניא ששונאין העם אורכו׳. 4. ויש לציין שהב״י בחו״מ סי׳ קפו ד״ה הלוקח, נקט בפשיטות דהפירוש הנדפס על מסכת נדרים אינו מרש״י, ועיין שם

והקשה על תירוץ זה הרב הנזכר בעל דרך המלך דאכתי אימא דקושטא קאי דסבירא ליה לר׳ יהודא דיין דחייב מיתה מחיל עבודה, וכל שאר משקין דמשכרין שהם באזהרה בלבד אינו מחיל והא בהא תליא, ומנא ליה להש״ס לומר איפכא ולאפוקי מתניתין מדר׳ יהודא, ובירר לו דרכים אחרים טובים השנים כדי ליישב. ודרך הראשון אחרי כתבו מצאו דכיוין להרב לשון למודים בחלק א״ח דף ל״ג (ע״א) [ע״ב], עיין בספריהם הקדושים:

מתניתין ושנעבדה בהן עבירה ושהמית את האדם. הרב תוספות יום טוב כתב דלא גרסינן, וטעמא טעים משום מאי דאמרינן בברכות דף ל״ב (ע״ב) אמר ר׳ יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו וכל שכן לעבודה, וכן פסק הרב שו״ע באו״ח סי׳ קכ״ח סעיף ל״ה, ואף על גב דאיכא מאן דסבירא ליה דאם עשה תשובה מצי לישא את כפיו וכמו שכתב הרמ״א שם, מכל מקום פוק חזי בספר פרי חדש דהכריח דאפילו עשה תשובה לא ישא את כפיו משום דאין קטגור נעשה סניגור, ועיין גם כן בשאר אחרונים זלה״ה.

שוב כתב הרב תוספות יום טוב וקשיא לי ליתני דפסולים באדם, גם לא ראיתי להרמב״ם שפסלן באדם, עכ״ל. ואחר המחילה רבתי מצינן לתרץ דלעיל בדף מ״א ע״א תני להו במתניתין גבי מומי בהמה דאם נעבדו בהן עבירה או שהמית את האדם דאין שוחטין לא במקדש ולא במדינה שאין מקריבין במקדש אלא מן המובחר, ואף על פי דלית בה מום והני לאו מומין הן אפילו הכי פסולין, ובפרקין קתני ברישא כל מאי דפסיל בבהמה פסיל באדם, ואם כן הני נמי בכלל הם אף על גב דאינם מומין ולא איצטריך התנא למיתני דפסולין באדם, וכן ראיתי דתירץ הרב צאן קדשים והרב חק נתן, ושמחתי דכיונתי לדעתם ז״ל.

אכן במה שלא פסקו הרמב״ם בהדיא דהני פסולין באדם מיחזי דכשרים וגרסי להו במתניתין וכמו שכתב גם כן הרב הנזכר בעל חק נתן, ודלא כהרב צאן קדשים שכתב גם להרמב״ם דכיון דגילה פסולים אלו בבהמה בפ״ב דהלכות איסורי מזבח הלכה ט׳ הוא הדין באדם, דסוף סוף הוה ליה להביאו. ואפשר דסבירא ליה הרמב״ם ז״ל דשפיר גרסינן להו, ומיירי שעשו תשובה דומיא דאחריני דתני אחר כך מתניתין, ואף על גב דאיהו פסק בפט״ו דהלכות נשיאות כפים הלכה (י״ג) [ג׳] דכהן הרוצח אסור בנשיאות כפים אף שעשה תשובה, מכל מקום בעבודה אפשר דסבירא ליה דשרי וכמו שכתבו תוס׳ ביבמות דף ז׳ ע״א ד״ה [שנאמר] מעם מזבחי, דאיכא לחלק ביניהם, עיין שם:

תוס׳ ד״ה הניחא למאן דאמר צריך לפרט הנדר, פלוגתא היא דרב נחמן ורב פפא וכו׳, ואפילו לפי הספרים דגרסי התם רב ששת במקום רב פפא, אין הלכה כרב נחמן וכו׳. כלומר אף על גב דאיכא מאן דגריס רב ששת במקום רב פפא, ואז פליג לרב נחמן וקיימא לן הלכה כרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי כידוע, אפילו הכי הכא אין הלכה כרב נחמן, דלאו לענין דינא וכו׳.

וראיתי בספר חק נתן שכתב דהרמב״ם בפ״ו דהלכות שבועות לא כתב להא דצריך לפרט הנדר, ואדרבה נראה מדבריו שם שאין צריך לפרט, שכתב שם כיצד מתירין וכו׳ ואומר אני נשבעתי על כך וכך וניחמתי ולא כתב שצריך שיאמר נמי ומפני זה נשבעתי, כמו שפירש״י ז״ל הבא להתיר נדרו וכו׳ וכן בהשולח דף ל״ה ע״ה. וכן יש להביא ראיה ממה שכתב שם בפ״ו מהלכות ביאת מקדש הלכה ט׳ שכתב וזה לשונו, כהן שהיה נושא נשים בעבירה אינו עובר עד שידירוהו בית דין על דעת רבים כדי שלא יהיה לו הפרה וכו׳, והאי טעמא לא קאמר הש״ס הכא אלא למאן דאמר אין צריך לפרט הנדר אבל למאן דאמר צריך לפרט הנדר אין צריכין להאי, ואם כן על כרחך מדכתב רבינו שצריך להדירו על דעת רבים משמע דסבירא ליה שאין צריך לפרט הנדר. אבל בפירוש המשנה כתב ועל מנת שידור על דעת רבים שאין לו הפרה אלא לדבר מצוה, ואין אנו חוששין שמא ילך אצל חכם ויאמר לו נדר נדרתי על דעת רבים אבל דבר מצוה בא לידי ואני רוצה להתיר הנדר מחמתו, לפי שהחכם יאמר לו על איזה דבר נדרת לפי שהעיקר בידינו שצריך לפרוט את הנדר, עכ״ל, והוא דבר תמוה אי צריך לפרוט את הנדר אמאי צריך להדירו על דעת רבים הא ליכא שום חששא, וכדמוכח מסוגייתין דלא צריך לאוקמי דמהדרינן ליה על דעת רבים אלא למאן דאמר אין צריך לפרט הנדר. גם מה שהקשה שמא ילך אצל חכם וכו׳ אבל דבר מצוה וכו׳, נראה לי דאינו קושיא דאטו ברשעי עסקינן דמדבר עבירה יאמר דבר מצוה, דאם כן למה לו לחפש אחר חכם שיתיר לו בשקר, יעבור ויאמר החכם התיר לי, וצ״ע, עכ״ל.

וכבר דבר זה נפתח בראשונים[5] ואחרונים אי צריך

דאין לחוש לאותו פירוש, ולפי״ז אין להקשות סתירה מרש״י על רש״י, וגם אין לדקדק כל כך בלשונו כמו שרגילים לדקדק בפירוש רש״י. 5. דעת התוס׳ ערכין כג. ד״ה מר, שאין צריך לפרט הסיבה שמחמתה נדר רק את לשון הנדר בלבד, אך דעת הרשב״א בתשובה

לומר הסיבה שנדר בפני החכם כשבא לפרט את הנדר, ואפשר דהרמב"ם לא סבירא ליה דצריך שיאמר הסיבה, ומפני כך לא כתב ומפני זה נשבעתי כדמשמע בירושלמי ופסקו רש"י ותוס' בפרק השולח דף ל"ה ע"ב ד"ה קסבר, ועיין בשפתי כהן ביו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ"ה דהביא דברי הרב פרישה שכתב דלא נזכר בש"ס ופוסקים הא דצריך שיפרט הסיבה ודי שיפרט הנדר, ואף על גב דהרב ש"ך פליג עליה, מכל מקום אפשר לומר דהרמב"ם סבירא ליה כדעת הרב פרישה, כיון דלא חזינן בהדיא בגמרתין כי אם בירושלמי, ואף על גב דמשמעות הש"ס דידן משמע כירושלמי כדמוכח בשמעתין[6], מכל מקום אפשר לדחוקי ולומר דבפרוט הנדר לחודיה שמפרט לחכם יובן בעצמו הסיבה אף על גב דאינו מוכרח לשאול לו, והוא בחכמתו ידין בעצמו אי מצי להתירו[7]. אי נמי נוכל לומר דבכלל דברי הרמב"ם דכתב אני נשבעתי על כך וכך דהוי פרטות הנדר נכלל נמי את סיבתו דמגלה לפני החכם, וכמו זה צריך לומר גם כן לרבינו הטור שכתב סתם שם בסימן הנ"ל סעיף י"ד צריך הנודר לפרט הנדר קודם שיתירנו לו חכם, ולא כתב הא דצריך לפרט הסיבה שנדר בשבילה אלא נושא כליו כתבו עליה, ומאי דאמרינן לבעל הטורים נאמר גם כן להרמב"ם דדבריהם שוים לטובה בסתמות, והתימא מהרב חק נתן הנזכר שלא שת לבו לראות גם דברי הטור, ואם ראה וניחא ליה דסבירא ליה דגם הסיבה צריך שיאמר להחכם, וזה בכלל גם כן במה שפסק דצריך לפרט הנדר, כך הוה ליה לפרש דברי הרמב"ם ולא להקשותם, ודוק הטיב:

ד"ה הניחא למאן דאמר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה וכו', וכי תימא מדלא מפלגי רבנן בין ידעו בו רבים ללא ידעו, משמע דבכל ענין לא יחזיר וכו'. כצ"ל[8], וכונתם כמו שפירש הרב הנזכר (חק נתן), דאי רבנן סברו נדר שהודר ברבים אין לו הפרה, אם כן אמאי אמרי התם סתם בפרק השולח דף מ"ה ע"ב המוציא את אשתו משום נדר לא יחזיר, הוה ליה לפלוגי ולומר דוקא שלא ידעו בו רבים שיש לו הפרה הוא דלא יחזיר משום קלקולא דהיינו שלא יקלקלנה על בעלה לאחר שתינשא ויאמר אלו הייתי יודע שהנדר יש לו הפרה [לא][9] הייתי מגרשה, אבל נדר שידעו בו רבים יחזיר דליכא קילקולא שמא יאמר אילו הייתי יודע וכו', דקושטא הוא דאין לו הפרה גם לדעת רבנן וליכא קילקולא, והשתא הוי סברת רבנן איפכא מסברת ר' יהודא, אלא מדלא פליג רבנן הכי שמע מינה דסברי אף נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, ולכך לא פלוג דבכולהו איכא קילקולא ולכך לא יחזיר, עכ"ל. ועיין במהרש"א ובספר צאן קדשים.

והא דנקט לשון הפרה ולא לשון התרה יש לומר דלישנא דקרא נקט כמו שכתבו תוס' לעיל דף ל"ז ע"א סוף פ"ה ד"ה מפירין:

דף מ"ו ע"א

[10] **תוס' ד"ה דמדרינן על דעת רבים וכו', ויש לפרש דלענין נדרי אשתו אין לחלק ברבים בין על דעת רבים, כיון דברבים יש לו הפרה לרב הונא הוא הדין על דעת רבים בנדרי אשתו וכו'. ועוד יש לומר דרב הונא לית ליה דאמימר וכו'.** הא דכתבו ועוד נראה טעמא דכמו זר חשבו לחלק נדר על דעת רבים בין בעל לאשתו לאינשי אחריני, דאם דינא כך דעל דעת רבים אין לו התרה משום דליכא כולהו דמצי למחיל, כן יהיה דינא גבי אשה לבעלה דלא מצי בעלה למפר לה, ולכן כתבו דאעיקרא רב הונא לא סבירא ליה הא דאמימר דקאמר דעל דעת רבים אין לו הפרה, דאמימר קאי בפלוגתא דרבנן ור' יהודא דסוף פרק השולח דף מ"ו ע"ב במתניתין המוציא את אשתו משום אילונית, ולא על פלוגתא דרב הונא ורב נחמן דפרק השולח דף ל"ה ע"ב, ולא קאמר אמימר לדידהו, ואין הכי נמי דרב הונא פליג עליה דאמימר אפילו בעלמא מי שנדר על דעת רבים דמצי להתיר, וכבר פסקו לן הפוסקים

ח"ד סי' סב שצריך לפרט גם את הסיבה. 6. וכדכתב נמי הש"ך שם, והיינו דאי נימא שאין צריך לפרוט רק את הנדר ולא את הסיבה, א"כ איך מהני כאן שלא יתירו בית דין לנושא נשים בעבירה במה שנודר הנאה, הא כיון דעיקר הנדר הוא יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אחזיר אשה זו, יכולים בית דין להתירו שלא ידעו שהיא אסורה עליו. וכעין זה הוכיח הרשב"א שם ממה דאמרינן בגיטין לה: דכיון דצריך לפרט את הנדר מהני תקנת רבן גמליאל שתהא נודרת ליתומים וגובה כתובתה, ועל כרחך שצריך לפרט גם את הסיבה, דאל"כ איך ידעו בית דין שלא להתיר לה הנדר. 7. לכאורה כונתו שבזה שיאמר את כל לשון הנדר כגון כאן שאומר שהנדר היה 'יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אחזיר אשה פלונית', סגי שלא יתיר לו החכם, שיבין שיתכן שנדר כן מחמת שהיא אסורה עליו ויברר החכם הדבר ולא יתיר לו, וממילא אין צריך שיפרט גם הסיבה שמחמתה אסר על עצמו, וכעין זה כתב הט"ז ביו"ד שם ס"ק יט שאין כונת הרשב"א והשו"ע שצריך לפרט הסיבה, אלא שצריך להקפיד על ב' דברים, הראשון שלא יחסר דבר מן הנדר אם היה בו תנאי, השני שאף אם לא היה שם תנאי מ"מ לא יחליף לשון הנדר בלשון אחר רק שיאמר אותו כמות שהוא, ודקדק כן מדברי הירושלמי, ועל פי זה כתב שאין שום מחלוקת בין התוס' והרשב"א בדבר זה ולכו"ע אי"צ לפרט הסיבה שמחמתה נדר. 8. וכן הגיה הצאן קדשים. 9. תיבה זו חסרה גם בחק נתן, אך פשוט שכן צ"ל וכן מבואר בסוגיא דגיטין שם. 10. הדיבור מתחיל בדף מה:.

כאמימר דנדר על דעת רבים אין לו התרה, וכמו שפסק מרן ז"ל ביו"ד סי' רכח (סעי' כא), עיין שם:

ד"ה אמר אמימר הילכתא אפילו למאן דאמר וכו', ואף על גב דאסקינן בפרק השולח אליבא דרב נחמן דמדרינא ליה ברבים דמשמע דסבירא ליה הכי דקיימא לן כותיה בדיני, ולענין דינא איתמר, הא פריך בתר הכי הניחא למאן דאמר וכו' לאו אמתניתין דפירקין וכו', אלא קאי נמי אדרב נחמן וכו'. כן כתבו בגיטין דף ל"ז ע"א. וכונתם דהרגישו איך אמימר אמר אפילו למאן דאמר נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, דמשמע דהכי סבירא ליה הילכתא דאי אין לו הפרה כל שכן על דעת רבים דאין לו הפרה, הלא חזינן דרב נחמן סבירא ליה דשבועה ברבים אין לו הפרה והלכתא כרב נחמן בדיני והתם דינא קאמר דמוקמי ליה דמדרינן ברבים, לזה תירצו דכבר פריך התם וכו'.

ובהאי תירוצא כבר עמדו המחדשים זלה"ה לפרשה עיין במהרש"א שם בגיטין ובספר צאן קדשים בשמעתין, ואעתיק פה מה שפירש הרב חק נתן וזה לשונו, דרצה לומר דליכא לפרש דפירכת הניחא לא קאי אלא אמתניתין דהכא דמייתי התם, דפריך מינה לרב נחמן דאמר אין צריך לפרט הנדר ליחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה, ומשני דמדרינן ליה ברבים, ופריך הניחא וכו' ואף על גב דרב נחמן סבירא ליה הכי דנדר ברבים אין לו התרה ולכך אוקי מתניתין דהשולח דאיירי אפילו ניסת ודמדרינן ליה ברבים, מכל מקום פריך ליה הניחא וכו' כיון דפלוגתא דתנאי הוא צריך ליישב מתניתין נמי אליבא דמאן דאמר יש לו התרה. ואם כן לפי פירוש זה הא דאוקי רב נחמן לעיל אפילו ניסת ואיירי דמדרינן ליה ברבים, קאי נמי הכי אף במסקנא, והוי הלכתא כרב נחמן דהא לענין דינא איתמר, וכתבו שאין לפרש כן דפירכת הניחא וכו' קאי נמי אדרב נחמן דלעיל דאוקי מתניתין אפילו ניסת דמדרינן ליה ברבים, ועל זה פריך ליה נמי הניחא וכו' אלא למאן דאמר יש לו התרה מאי איכא למימר, ואיך אתה יכול לאוקי מתניתין בניסת, והדר ומשני דמדרינן לה על דעת רבים דאין לו התרה, ואם כן לפי זה הא דמשני דמדרינן ליה ברבים לא קאי במסקנא, ואם כן איכא למימר דאף רב נחמן סבר נדר שהותר ברבים יש לו התרה, עכ"ל הטוב, חלקו בחיים:

הדרן עלך פרק ז' מומין אלו באדם פוסלין לכהנים:

וימירו את כבודם לעבוד בפנים:

פרק ח' יש בכור

מתניתין יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן וכו' הבא אחר נפלים וכו'. הרבה דקדוקים איכא למידק בהאי מתניתין, וכבר קדמנו מפרשי המשניות (תוס' יו"ט, כ"מ דוד, וקול הרמ"ז) זלה"ה עיין בספריהם הקדושים:

תוס' ד"ה המפלת סנדל, בפרק המפלת (דף כ"ז ע"א) **מפרש סנדל וכו', ואם תאמר מה חידוש וכו'. ויש לומר דסלקא דעתין וכו'.** עיין שם בפירש"י:

ד"ה נתגיירה מעוברת, פירש בקונטרס וכו', ובחנם פירש טעם זה וכו' משום דגר שנתגייר וכו' ואינו חשוב אביו, דהא בעודו מצרי חשוב אביו לנחלה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים, ולא היה צורך להגיה כן אלא די להגיה אף על גב בלא אות וא"ו ואף על גב.

וכונתם כמו שפירש הרב הנזכר דסברי תוס' דלא כפירוש רש"י שכתב דזרע המצרי אפקריה רחמנא, אלא כתבו דטעמא הוא משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי כלומר אביו של עובר זה כקטן הוא כשנתגייר ואינו חשוב אביו משעת יצירת העובר, אף על גב דבעודו מצרי חשוב אביו גבי נחלה, וכיון שנתגייר תו לא הוי בכור לנחלה בכל מה שהיה לו אביו אף קודם שנתגייר, ולאו משום דאפקריה לזרעיה לנחלה כדפירש רש"י דהא מן התורה מצרי יורש אביו, אלא משום דכקטן הוא ואינו חשוב אביו, ודוק:

ע"ב

גמ' אמר שמואל וכו', ומאי קא משמע לן דכיון דמפיק ליה רישיה הוי לידה תנינא הוציא ראשו, וכי תימא אשמועינן בהמה וקא משמע לן באדם וכו', הא נמי תנינא יצא כדרכו וכו'. הקשה לי תלמיד אח"ד נר"ו החריף אמאי לא פריך בקיצור פירכא שנית לחודיה ממתניתין דיצא כדרכו כיון דהיא קושית הסוגר. ותירצתי דכאן לא שייך להקשות קושיא זו של קיצור כדרך מעייני אשכנזים, משום דלמאי דפריך מעיקרא מאי קא משמע לן ומשני כיון דמפיק ליה רישיה הוי לידה, והכונה היא דמילתא אגב אורחיה קא משמע לן דבכל מקום כיון דמפיק ליה רישיה הוי לידה ואפילו בבהמה, לזה

קא פריך הא לא צריך הכא לאשמועינן דאפילו בבהמה הוא כך דבהדיא קתני לה, ולההיא תירוצא לא הוה מצי למיפרך ממתניתין דנדה דתני יצא כדרכו כאשר פריך אחר כך דההיא באדם נשנית ואיהו קא תריץ אנפשיה, השתא דאתא מתניתין לאשמועינן אגב אורחיה דאף בבהמה כיון שיצא ראשו הוי כילוד, ומשום הכי פריך ליה מההיא דפרק המקשה ממתניתין דהוציא ראשו וכו׳ דבהדיא קתני ליה בבהמה, ואם כן תו לא מצינן למימר דמתניתין דידן אתא לאשמועינן אגב אורחה גם בבהמה אלא מוכרח לומר דדוקא באדם קא מיירי ומאי קא משמע לן נילף מבהמה, מה תאמר הא מהא לא מצינן למילף משום דיש בזה מה שאין בזה ואיצטריך התנא למישמע בשניהם דכיון דמפיק רישיה בן ט׳ חי הוי לידה, הא נמי תנינן באדם במסכת נדה יצא כדרכו וכו׳, והדרינן להקשות לשמואל מאי קא משמע לן מתניתין דידן בן תשעה שיצא ראשו מת ודייקינן הא יצא ראשו חי דהוי לידה הא כבר תנינן, וסלקא שמואל בתיובתא, ודוק:

שם איבעית אימא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד, ע״כ. טעם האיבעית אימא נראה פשוט דמאי דמשני מעיקרא ומחלק בין עדות אשה לשאר דברים דחיק הוא, דאי לכל התורה לר׳ יוחנן סגי בפדחת לחודיה אמאי החמירו בתחילתה באשה, ואדרבה מצינו בעדות אשה דאמרינן (יבמות פח.) מתוך שהחמרת עליה בסופה הקלת בתחילתה, לכך משני איבעית אימא דאיכא חילוקא בין יכיר דכתיב בקרא לחודיה להיכא דכתיב פנים עם יכיר כמו הכרת פניהם, וגם בזה איכא להקשות דבשלמא אילו הוה כתיב דמות פניהם ולא הכרת פניהם הוה ניחא לחלק מזה לזה, אמנם השתא דכתיב הכרת פניהם ונקט קרא לישנא דהכרת, אם כן גילה דלשון יכיר פירושו עם החוטם דהוי היכר פנים, ומשום הכי צריך לן תירוצא קמא דבהכרת פניהם נאמר באשה ומשום חומרא כאמור, ועיין בספר למנצח לדוד:

תוס׳ ד״ה דאדם מבהמה לא יליף, האי פרוזדור דהכא וכו׳, לא הוי כי ההיא דפרק יוצא דופן (דף מ״ג ע״ב) **וכו׳,** עד סוף הדיבור. עיין שם בתוס׳ דשם בארה ועיין גם כן מה שכתבתי שם בשיטתי בספר מתן בסתר:

רש״י ד״ה הכרת פניהם ענתה בם דהכרת פרצוף פניהם וכו׳, ופשטיה דקרא וכו׳. הרב צאן קדשים כתב דכונתיה הוא דלא תימא דילמא הכי קאמר קרא דמצורת פניהם ניכרים שהם רשעים כדכתיב ותהיה עונותיהם על עצמותם, וכן משמע מסיפא דקרא וחטאתם כסדום הגידו, משום הכי כתב רש״י דפשטיה דקרא בנואפים כתב דהקב״ה צר את הממזר בצורת פני המנאף, ומהכרת הצורה הכל מעידים שזהו בנו של המנאף, הכי נמי מעידים על פרצוף פנים להשיא את אשתו, עכ״ל[1]:

תוס׳ ד״ה תיובתא דשמואל, לא הוה מצי לאקשויי לשמואל וכו׳ שליא שיצאתה מקצתה וכו׳, דהא דקתני סיפא וכו׳ היינו לענין שליא דהויא סימן וולד, עכ״ל. כונתם להרגיש אמאי בתר דחילק בין בהמה לאדם לא פריך ליה תכף ומיד ממתניתין דשיליא שיצאתה מקצתה וכו׳ דתני בה כשם שסימן ולד בבהמה כך הוי סימן באשה, דזה הוה עדיפא להקשות אחרי סמוך טפי מההיא דיצא כדרכו משיצא רוב ראשו דקא פריך מינה. ותירצו דלא מצי למפרך מההיא דשיליא משום דהוה מוקי לה לענין שליא ולא לענין ולד, ולעולם הוה אמינא דדוקא בבהמה יציאת הראש הוי ילוד ולא באדם, ומשום הכי פריך לה ממתניתין דנדה יצא כדרכו וכו׳ דההיא ודאי מיירי באדם וליכא שום דחייה, ומשום הכי סלקא שמואל בתיובתא, ודוק:

בא״ד ואין להקשות דבבהמה המקשה היכי דייק מיניה וכו׳, עד ואם תאמר וכו׳. קשר דבריהם כך אחר שהוכיחו דדוקא ממתניתין דיצא כדרכו מצי למיפרך ולא מההיא דשיליא שיצאתה מקצתה וכו׳, כתבו השתא דאין להקשות דאכתי מאי פריך מינה והיכי דייק דיציאת הראש הוי כילוד, דילמא הא דאסורא משום דגזרינן מקצתה אטו רובא כדאמר התם ר׳ אלעזר בב״ק דף י״א (ע״ב), ותירצו דאי איתא וכו׳, ודוק. ועיין מה שכתבו שם תוס׳:

ד״ה לאתויי האי דתנו רבנן וכו׳, ואם תאמר מאי חידוש הוא זה וכו׳. ויש לומר דאפשר דאתא לאשמועינן וכו׳, מכל מקום לידת שאר הגוף וכו׳ חשיב גם כן לידה וכו׳. הרב צאן קדשים כתב דכפי דבריהם מיושב נמי הא דנקט גיורת שיצאה פדחת ולא נקט שאר נשים שיצאה פדחת דמונין טומאת לידה מיד שבעה לזכר וי״ד לנקבה, אלא לגבי טומאת לידה אף על גב דמשהוציא פדחתו חשיב לידה, מכל מקום כל הגוף

1. ובחק נתן ביאר דרש״י בא ליישב איך דוחה הגמ׳ ׳בעדות אשה החמירו רבנן׳ הרי כן משמע בפסוק ד׳הכרת פניהם ענתה בם׳ דאפשר להעיד על האדם רק על ידי ראיית כל הפנים, ולפיכך כתב רש״י דפשטיה דקרא נסוב על יצירת פני ממזר, אז אין להוכיח מזה לענין עדות, ורק דהך קרא הוה אסמכתא בעלמא לגבי עדות. ועיין בחת״ס אה״ע ח״א סי׳ נד שביאר דברי רש״י באופן נוסף.

שיצא אחר כך חשיב נמי לידה ואין מונין אלא משיצא כל הגוף, עכ"ל:

ד"ה מאי קראה, פירש בקונטרס וכו', ותימא דביבמות (דף ק"ך) **מייתי קרא וכו'.** כונתם כאשר פירש הרב הנזכר דלרש"י משמע דאביי קאי אמתניתין דהתם דאין מעידין אלא על פרצוף פנים, וביבמות משמע דאביי קאי אברייתא דקאי אפדחת:

דף מ"ז ע"א

תוס' ד"ה דבהיותו נכרי לאו בני נחלה נינהו, פירש בקונטרס נכרים אינם בני נחלה לירש את אביהם משנתגיירו, ובפרק קמא דקידושין משמע דהם בני נחלה וכו', אלא בני נחלה נינהו דקאמר הכא היינו תורת בכורה, עכ"ל. אמת הוא דהכי אמרינן בקידושין דף יז סוף ע"ב אמר רבא דבר תורה נכרי יורש את אביו, אמנם מדברי רש"י משמע דאינו יורש נכרי לאביו כשנתגייר, ואמרינן התם נכרי את הגר אינו יורש לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. אמנם מפשטא דשמעתין משמע דנכרי לא בני נחלה מדאמרינן וצריכא דאי איתמר בהא קמייתא בהא קאמר ר' שמעון בן לקיש משום דבהיותו נכרי לאו בני נחלה נינהו, והוא הפך מההיא דקידושין.

וחזי הוית בספר צאן קדשים הנזכר דעדיף מהא הקשה, ממאי דחזינן ברש"י עצמו ביבמות דף ס"ב ע"א (ד"ה בנכריותן) דלא פירש התם כמו הכא אלא כפירוש תוס' דהכא, דפירש שמעתין דקאמר לאו בני נחלה נינהו דרצה לומר לאו בני בכורה לתת לו פי שנים, אשר על כן נראה לו להגיה כאן דברי רש"י כך, דנכרים אינן בני נחלה לירש את אביהם וכו' וכיון דחזו לנחלה, משום הכי פליגי לענין בכורה דסתם ירושה כולי עלמא לא פליגי דיש להם, עכ"ל. ועיין בספר חק נתן:

ד"ה והא עבד ליה שבת, בפרק הבא על יבימתו קאמר בלשון אחר וכו', ובפרק ארבע מיתות (דף נ"ט ע"ב) **מוכח דלא מיפקדיה אפריה ורביה וכו'.** כן כתבו שם ביבמות דף ס"ב ע"א ד"ה בני פריה ורביה נינהו, דלאו בני חיוב פריה ורביה קאמר, אלא כלומר שבניהם נקראים על שמם, עכ"ל, ורצה לומר דזרעם מתייחס באביהם, מה שאין כן העבד דאין לו יחס כדאמרינן התם דהכל מודים בעבד שאין לו יחס דכתיב שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור:

גמ' אמר רב אדא בר אהבה לויה שילדה בנה פטור מחמשה סלעים, דאיעבר ממאן, אמר רב פפא דאיעבר מכותי וכו', מר בריה דרב יוסף אמר [משמיה דרבא] לעולם דאיעבר מישראל, ע"כ הסוגיא. כל הרואה רואה דמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא מודה לרב פפא היכא דאיעבר מכותי זאת הלויה דפטור מחמשה סלעים, אלא אפילו איעבר מישראל פטור, ורב פפא פליג עליה וסבירא ליה דדוקא מגוי פטור ולא מישראל, וכל הפוסקים פסקו כמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא. והרמב"ן ז"ל בכלל ראיותיו שהביא דהלכה כמר בריה דרב יוסף, משום דאמרינן בריש מסכתין דף ד' ע"א אמר ליה רב ספרא לאביי לדידך דאמרת וכו' ובין לדידך ובין לרבא וכו' לויה לא תיפקע וכו', אלמה אמר רב אדא בר אהבה לויה שילדה בנה פטור מחמשה סלעים, הא לא קשיא כדמר בר יוסף משמיה דרבא דאמר בפטר רחם תלה רחמנא, ומדמשני כך ולא משני גם כן אי נמי כרב פפא, שמע מינה דלית הלכתא כרב פפא דסבירא ליה דאי איעבר מישראל לא תפקע אלא כמר בר יוסף.

וכתב עליה הרא"ש (סי' ג) דמהא אינה ראיה משום דלא הוה מצי למימר התם אי נמי כרב פפא, דאכתי הוה אמינא אליבא דרב פפא לויה לא תפקע היכא דאיעבר מישראל, ומאי הוה מועיל לשנויי דברי רב אדא בר אהבה כרב פפא כיון דהקושיא במקומה היה עומדת לויה לא תפקע היכא דאיעבר מישראל, והוה מוכרח לשנויי אין הכי נמי והא לא מצי הש"ס למימר לרבא דלרבא אינו כן כנראה משמעתין, ולכך הביא ההיא דמר בר רב יוסף, עכ"ל. ועיין בספר הלכות יום טוב (אות סה - השני (ח)) דף קע"ו ע"ג וד' דשפיר מתרצא קושייתיה.

וחזי הוית בספר חק נתן דהקשה על הרא"ש אמאי לא הקשה להרמב"ן ז"ל דהיכי מצי למימר התם אי נמי כרב פפא, דהא בהא לא משני מידי דקושית הש"ס שם לויה לא תפקע משום דלא נמנו במדבר אלא הזכרים ולא הנקבות, ואם כן איך הוה מצי לשנויי אי נמי כרב פפא דאיעבר מכותי והכונה היא דלית ליה יחס גבי ישראל ושדיא הבן גבי אמו, דאכתי הקושיא במקומה קיימא דמה בכך דשייך הבן בתר האם מכל מקום לויה לא תפקע כיון דלא נמנו במדבר ואמאי פטור, עכ"ל.

ובהורמנותיה אתרץ דכפי דברי רש"י שלפנינו (ד"ה אלא) שכתב דלוי פסול מיקרי, נוכל לומר דאפילו תימא דבין מצד האב שהוא כותי ובין מצד האם שהיא לויה דינא יתיב דלא תפקע כל אחד מטעמיה, אפילו הכי כיון דקרינן שמיה לוי פסול דין הוא טעמא דפטור, ושפיר הוה מצי לאוקמי דברי רב אדא בר אהבה,

ומדלא משני הכי שמע מינה דלית ליה ההיא דרב פפא, והדרא הראיה דהרמב"ן במקומה, ומשום הכי לא הקשה עליה האי קושיא הרא"ש ז"ל, אלא דוקא מה שדחה ואמר דמההיא ליכא ראיה וכו', ודוק:

תוס' ד"ה ולא תימא אליבא דמאן דאמר וכו'. כונתם של תוס' בסוגייתין הוא כפירוש רש"י אך לא מטעמיה, דלרש"י הא דקרי ליה מזהמין הוא משום דסבירא ליה אי שדי ליה כותי הוי ממזר ולכך מזהמין קרי ליה, אבל אי שדיה ליה בתר אמיה הולד כשר ולכך אין מזהמין קרינן ליה, אבל התוס' איפכא סבירא להו אי שדי ליה בתר אמיה הוי ממזר ואי שדי ליה בתר כותי הולד כשר, והא דקרי ליה מזהמין משום דכותים מזוהמין הם, וכן כתב הרב חק נתן.

וראיתי בספר צאן קדשים שכתב דדברי תוס' קשים בעיניו, בשלמא לפירש"י דלא קאי אלא למאן דאמר נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר, הכי קאמר לא תימא דמשום הכי פוטר משום דסבירא ליה כמאן דאמר אין מזהמין ושדינן ליה בתר אימיה אלא אפילו וכו', אבל לפירוש התוס' דלמאן דאמר אין מזהמין ושדינן ליה בתר אמיה הולד ממזר, על כרחין רב אדא לא קאי אלא דוקא למאן דאמר מזהמין והולד כשר, דאי למאן דאמר אין מזהמין והולד ממזר קשה קושית הגמ' מאי איריא לויה אפילו ישראלית נמי פטור דולד ממזר, ויש ליישב בדוחק, עכ"ל. ובהורמנותיה נראה לי לתרץ דבישראלית אף דממזר הוא חייב דשדינן ליה בתר אמיה ופטר רחם היא, אבל בלויה פטור משום דנקרא לוי פסול ושם לוי מיקרי ואף שהוא ממזר דשדינן בתר אמיה, ודוק.

ובהאי פלוגתא של רש"י ותוס' עיין בספר הלכות יום טוב (אות סה – הראשון (פ)) דף קע"ג מה שפלפל בארוכה, ועל דברי הרב צאן קדשים שדא ביה נרגא בדף קע"ד (שם (ד)), והוכיח במישור דממזר מישראלית חייב בפדיון, עיין שם הטיב, וכן כתב מהריקש ביו"ד סי' ש"ה:

ד"ה אלא כהנת וכו', וגרעה מלויה שנשבית. כצ"ל:

ע"ב

גמ' לא נצרכה אלא לבא אחריו, ע"כ. כבר קדמני הרב צאן קדשים ליכתוב דאין לדקדק ארישא היא וכהנת היא ולויה וכו', דהקושיא במקומה עומדת הא בפשוט נמי לא שקיל דהא לא ידע בריה ממאן הוא, ולא מצי לשנויי לבא אחריו דזהו נמי פשיטא דהא כל אחד כבר ילדה רק דלא ידעינן איזהו דכהנת איזהו דישראלית, דאפשר ליישב דלא נקט ואינו בכור לנחלה אלא משום סיפא ובריש אתא לאשמועינן דהוי בכור לכהן, עכ"ל. ועיין גם כן בספר חק נתן[2]:

תוס' ד"ה הבן חייב לפדות וכו', וכן מתניתין דתנן נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת כשר, עכ"ל. הכי גריס מהרש"א תיבת כשר, ומפרש דרצה לומר מתניתין איירי אף בכשר שאינו חלל, עיין שם. והרב צאן קדשים מחק תיבת כשר, ומפרש דבריהם הא דתנן במתניתין בכור לכהן נמי שחייב לפדות את עצמו אף על גב דליכא חיובא באב דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וחייב, עיין שם:

ד"ה ראשון לנחלה וכו', וקשה דבנדה ריש פרק יוצא דופן מפרש וכו'. כצ"ל, ועיין שם:

בא"ד ואם תאמר דהתם קאמר דמודה ר' שמעון וכו' שכן בכור זכר מתנות. ויש לומר וכו' ובכור אדם דכהונה דכתיב ביה פטר רחם לא מצי ר' שמעון למילף מבכור לנחלה וכו'. פירוש אמאי ר' שמעון קאמר דראשון בכור לנחלה ולא יליף מבכור לכהונה כיון דלא הוי בכור לכהונה דפטר רחם בעינן והוא הדין דלא להוי בכור לנחלה, לזה תירצו דגבי בכור אדם דפטר רחם לא כתיב לידה ולכן לא מצי למילף בגזירה שוה, וק"ל, וכן פירש הרב צאן קדשים.

ואין להקשות לרבנן דסבירא להו הכא דבכור לדבר אחד לא הוי בכור, אמאי לעיל בריש פרקין בסוף מתניתין קתני מי שהיו לו בנים ונשא אשה אחרת וכו' היא וכהנת וכו', וכן מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים וכו' בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, לא יהיה גם כן בכור לכהן כיון דאינו בכור לנחלה ובכור לדבר אחד אינהו סברי דלא הוי בכור, דליתא דהתם המניעה דאינו בכור לנחלה הוא מצד אחר לא מצד עצמו כמו הכא וכדפירש רש"י ז"ל שם, ולכן הכא בשני דאינו בכור לנחלה משום דאינו ראשית אונו רק לרחמים סברי רבנן דלא הוי בכור אפילו לחמש סלעים משום דבכור לדבר אחד לא הוי בכור. ועיין לעיל בדף י"ט ע"א.

ומה שכתב מרן ז"ל בשולחנו הטהור ביו"ד סי' ש"ה (ס"ק כ"ג) [סעי' כד] בהאי דינא דהשני פטור מפני שקדמו אחר, צריך לפרש דבריו כמו שפירש הרב

2. אך יעוין במהרי"ט אלגזי אות סח (א) שנקט דבין שאלת הגמ' ובין תי' הגמ' שייכים גם על הבבות האחרות של המשנה, עיין שם שביאר מדוע קבעה הגמ' הקושיא על הבבא ד'וכן מי שלא שהתה', ועיין עוד בשי למורא מש"כ בזה.

ט"ז שם (סק"כ) מהאי טעמא, עיין שם. ותמהני מהרב בעל הלבושים שאמר טעמא בסתם דהתורה בכור האדם אמרה ולא פירש דבריו כשמעתין, עיין שם:

דף מ"ח ע"א

תוס' ד"ה דכולי עלמא אית להו דרב אסי וכו', משמע הכא וכו' ותימא דר' מאיר אית ליה ברירה כהחיא דהלוקח מן הכותי במרובה וכו'. כצ"ל[3]:

ד"ה דאמר רב אסי וכו', ורב אסי מספקא ליה ונוטל בנכסים הנשארים חלקו דהוא רביע או מן הקרקע או מן המעות. כך פירש רשב"ם בבתרא (דף ק"ו ע"ב), ועיין ברש"י בקמא דף ט' (ע"ב ד"ה אי) דהביא תרי לשונות וחדא מינייהו פירוש תוס' שלפנינו, וכן הכריחו תוס' שם (ד"ה רב אסי) כפירוש אחרון דנותן לו רביע בקרקע ורביע במעות כמו שכתבו הכא, עיין שם. וכתבו עכשיו דלפירוש זה לא יתכן גירסת רבינו חננאל דגרס שלשה אחין, וכונתם דאי מיירי בג' אחים שליש בקרקע ושליש במעות כך הוה ליה למיתני, בשלמא לפירוש אחר והוא פירוש רשב"ם הנזכר ופירוש ראשון של רש"י דאינו נוטל כי אם רביע או בקרקע או במעות שייך נמי בג' אחים, אם ירשו כל אחד שלשים מנים ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם, הנהו תרי אחים מחוייבים להחזיר לו עשרים מנים כל אחד עשרה מנים דעל כולן לפרוע חובת אביהם, והשתא דמספקא ליה ואינו נוטל אלא עשרה מנים וכל אחד מהאחים אינן מחוייבים להחזיר לו אלא חמשה מנים, דהיינו רביעית מעשרים מנים, כן פירש הרב צאן קדשים, ועיין במהרש"א דפירש באופן אחר, גם אשור בספר חק נתן:

בא"ד ויש מפרש שנוטל חצי חלקו הראוי לו ורביע חלקו וכו'. פירוש מאותה חצי חלקו שנוטל נוטל רביע בקרקע ורביע במעות:

בא"ד דהיינו רביע ומחצה במעות. כצ"ל והיא מחצה, פירושו היינו רביע שני:

בא"ד אדרבה הוה לן למימר דחצי חלקו יטול בקרקע ורביע במעות. ולא יפסיד אלא רביעית מחלקו, כן הוא כונתם, וק"ל:

בא"ד ובמלוה שעמו פלגי. כצ"ל[4], ופירושו כדפירש רשב"ם שם בב"ב דף קכ"ז ריש ע"א שהבכור נתחייב לאביו פלגי חלק בכורה חצי לאחיו וחצי לו משום ממון המוטל בספק, עיין שם:

ד"ה ודכולי עלמא מלוה וכו', ונראה לפרש לפי המסקנא דלאו ממש בדרב פפא קאמר דפליגי, אלא במלוה על פה כי הך דפדיון הבן שהיא כתובה וכו'. כצ"ל:

בא"ד ובפרק קמא דקידושין (דף י"ג) **איתא להא דלקמן וגרסינן שם ר' יהודא לטעמיה דאמר מלוה וכו'.** הרואה יראה שם בקידושין דף י"ג (ע"ב) דליכא הא דר' יהודא כי אם פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש, ולר' יוחנן קאמר התם מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, אמנם שם בקידושין דף כ"ט ע"ב איתא הא דר' יהודא וכדאמרינן לקמן בדף הסמוך ע"ב דר' יהודא סבירא ליה מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, וצריך לומר דוקא כי הא דפדיון כמו שהכריחו תוס'. הוכרחתי לזה משום שראיתי בספר חק נתן שכתב דחיפש בקידושין בין בדף י"ג ובין בדף כ"ט ולא מצא גירסא זו שכתבו תוס' ר' יהודא לטעמיה, דליכא שם הני תיבות רק כמו דלקמן ר' יהודא סבר, ומה איכפת דילמא התוס' היו גורסים שם כך ר' יהודא לטעמיה.

ומה שראיתי שם גם כן בגיליון בקידושין (כט:) על דברי הש"ס דאיתמר ר' יהודא סבר מלוה הכתובה בתורה וכו', [דכתב שם] וצריך עיון בפרק יש בכור סבירא ליה התם ר' יהודא איפכא, והיא שמעתין, לא ידעתי מאי קשיא ליה בתר שכתבו תוס' מה שכתבו בהאי דיבורא, ואיך לא שת לבו בדברי קדשם, עיין שם[5]:

ד"ה מלוה הכתובה בתורה, היינו דוקא וכו', ואף על גב דאיירי על פה וכו'. ורצה לומר וקרא דאשר אתה נושה איירי נמי במלוה על פה, וק"ל:

ע"ב

גמ' אלא דכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, והכא בדרב אסי ורב פפא קמפלגי וכו'. עיין מה שכתב בזה הרב חק נתן. ומה שכתב רש"י ז"ל בד"ה והכא במתניתין וכו' אי נמי איתא(א) ליה לדרב פפא ולית ליה לדרב אסי וכו', הרב צאן קדשים אחר שהגיה את לישניה כך, כתב דכונת רש"י ז"ל היה לתרץ קושית התוס' בד"ה ודכולי עלמא וכו', אטו מי לית ליה לר' יהודא הא דתנן בגט פשוט המלוה את חברו וכו' על פה גובה מבני חורין:

שם ואיכא דמתני ליה אסיפא וכו'. מאי דנפקא מינה בין הני תרי לישני כבר קדמנו הראשונים והאחרונים

3. כן הוגה הש"ס בשם גליון, וכן הגיהו החק נתן והרש"ש, וכן הוא בדפוס ראשון. 4. כן הגיה הצאן קדשים. 5. וכן העיר במסורת הש"ס שם על דברי הגליון הללו.

זלל"ה, עיין בכס"מ בהלכות ביכורים פי"א הלכה ך' מה שכתב מאי דנפקא מינה בין הני תרי לישני, וטעמו של הרמב"ם אמאי פסק כלישנא קמא כר' יהודא במת האב בין בתוך שלשים יום בין אחר שלשים יום בין שחלקו האחים בין שלא חלקו האחים הנכסים של אביהם, לעולם ינתן לכהן ה' סלעים שכבר נתחייבו הנכסים, ועיין גם כן בב"ח יו"ד סי' ש"ה, ובחידושי הרדב"ז על הרמב"ם (פס) ובשאר נושא כליו. וגם אשור באחרון חביב ספר הבהיר הלכות יום טוב (אות סט (ג)) דף קפ"ב ע"ד מה שנשא ונתן בדברי מרן ז"ל באמונה, ובכלל דברי קדשו נתן טעם לשבח לצריכותא דהרגישו תוס' אמאי איצטריך התנא למיתני במתניתין דלקמן סמוך ונראה פלוגתא דר' מאיר ור' יהודא אם נתנו עד שלא חלקו וכו', עיין שם, גם הרב בית דוד פירוש על המשניות חתר למצוא הצריכותא, עיין שם:

תוס' ד"ה ואם לשני כהנים וכו', ואם תאמר כיון דאם לא נתן וכו' השתא נמי דנתן ליהוי כתקפו כהן ומוציאין מידו וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל בדף ו' ע"א (ד"ה עוד כתב הרא"ש):

דף מ"ט ע"א

גמ' זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום, תנא רב הונא שני זכרים ונקבה וכו'. רש"י פירש דקאי לשתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו והיא בבא אמציעתא, ולפירושו קצת קשה אמאי הגמ' קבע דברי רב הונא בסיפא, דסיפא דתני זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום דמתני לה בהיכא דאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה של שני אנשים, כבר העיר מזה הרב חק נתן וכתב דחילוף גירסאות איכא ורש"י הוה גריס זכר ונקבה האבות פטורין דהיא סיפא דבבא אמציעתא, ועלה קבע הש"ס דברי רב הונא, אבל הרמב"ם והראב"ד ז"ל גרסי כגירסתינו דהקביעות הוא אבבא דסיפא עיין בפרק י"א דהלכות ביכורים הלכה כ"ה ומה שכתב שם הרב כסף משנה והרב משנה למלך:

לעיל בבא בהרשאה. הקשה הרב הלכות יום טוב (אות עב (ח)) אמאי לא מוקי לה אפילו שלא בהרשאה כגון שאחד מאבות הבנים פדה את שני בנים מממונו, דהפודה בנו של חבירו אפילו שלא מדעתו של אב בנו פדוי דזכות הוא לו וכמו שכתב הט"ז ביו"ד סי' ש"ה (ס"ק יח), וכמו שהאריך הרב מחנה אפרים בהלכות זכיה סי' ז', עיין שם[6]:

תוס' ד"ה הני מילי היכא דכפריה, תימא ללישנא קמא דפרק מרובה (לף ע') דלא מפליג בין כפריה ללא כפריה, מאי איכא למימר. (*כצ"ל). **ויש לתרץ הך דשמעתין בקרקעות ואליבא דר' דאית ליה לקמן וכו'.** כצ"ל. הרואה יראה תוס' בקמא שם בדף ע' ע"א ד"ה אמטלטלין דכתבו בהפך, דמתניתין דידן ליכא לאוקמי כמאן דאמר פודין במקרקעות דהא קתני בההיא משנה דהיינו לקמן בדף נ"א דאין פודין, אבל ההיא דשבועות מצי לאוקמי במקרקעות. וכבר הרגישו עליהם המחדשים זלה"ה, מהרש"א ז"ל שם בשבועות הקשה אמאי לא ניחא להו לאוקמי ההיא דשבועות במטלטלי דפקדון, כיון דיש לו כח להקדישו וכמו שכתבו תוס' עצמם לעיל ובשבועות גם כן פרק שבועת עדות. וכן הרב צאן קדשים הקשה מהכא להתם, דהכא כתב בהדיא לאוקמא מתניתין בקרקעות כרבי, והתם כתבו בהפך, ובדוחק יש לומר דהרבה תוס' איכא מי שכתב זה לא כתב זה[7]:

ד"ה מת בנו בתוך ל' יום, פירש בקונטרס משום דנפל הוא, ובחינם פירש כן דאפילו קים לן דכלו לו חדשיו בבן חדש תלה רחמנא, עכ"ל. עיין בספר הבהיר הלכות יום טוב דף קפ"ג ע"א וב' (אות סט (ג)) ודף קפ"ז (אות עג ד"ה ונעיקר) מה שכתב על סברת רש"י ותוס' דפליגי עליה:

ד"ה לאחר שלשים אף על פי שלא נתן יתן, בפסחים אמרינן דאבי הבן יברך שתים, ויש לספק כיון שמת אם מברך שהחיינו מכיון דזוכה לקיים המצוה. ואין לתמוה אהא דלא מברכין שהחיינו על כל מילה ומילה כמו על פדיון הבן וכו'. כבר פירש הרב צאן קדשים דבריהם דהכונה בשלמא בלא זה הוה אמרינן דמשום הכי לא מברכינן שהחיינו על כל מילה משום צער דינוקא, וכן כתב הרב בית יוסף ביו"ד סי' רס"ה (ד"ה כתב), אבל השתא שכתבו דיש לספק אם מת אם מברך שהחיינו, תיפוק לי דפשיטא דאין מברכין משום צערא דאבוה שמת התינוק, אלא על כרחין צריך לומר דברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא בדבר שהגיע בו תועלת, וכן כתב הרב בית יוסף שם, לכן כתבו השתא שפיר ואין לתמוה השתא הא דלא מברכינן שהחיינו

6. והרבה אחרונים כתבו ליישב קושית המהרי"ט אלגזי דדוחק להעמיד כך, כיון שלשון המשנה הוא 'אם לכהן אחד נתנו יחזיר להם, משמע דשניהם נתנו והוא יחזיר לשניהם. ובראשית בכורים בסוגיין דחה דברי המהרי"ט אלגזי דאף אי נימא שיכול לפדות בן חברו שלא מדעתו, מ"מ אופן הפדיון הוא שהכהן זוכה תחילה בחמשה סלעים עבור אבי הבן ואח"כ לעצמו, עיין שם, ועיין בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רצז ובשו"ת אבני נזר יו"ד סי' שצו, והמהרי"ט אלגזי נקט שגדר הפדיון בפודה בנו של חברו הוא כפורע חובו של חברו והוא מדינא דעבד כנעני, וממילא אי"צ שיזכה אבי הבן בממון הפודה תחילה ושפיר קשיא ליה. 7. עיין לעיל מה. תוס' ד"ה עשו, שנקט המחבר

על כל מילה, עכ"ל. ועיין בהראש דהביא גם איהו ז"ל ראיית התוס':

ד"ה מת ביום שלשים כיום שלפניו, ר' עקיבא אומר וכו', בריש החולץ אמרינן התם תניא רשבג"א וכו', ונראה דגורס תוך שלשים, דכיון דאמרי רבנן הכא יום שלשים כיום שלפניו, עכ"ל. וכונתם כמו שכתבו בהדיא שם בהחולץ תוס' עצמם דכיון דתני הכא יום שלשים כיום שלפניו מה לי ביום שלשים מה לי בתוך שלשים, ולמה ליה למינקט ביום שלשים טפי, עיין שם. והקשה מהרש"א מנליה לתלמודא התם דיום שלשים כלפני שלשים ואשת ישראל חולצת, הא לא פליגי הכא רבנן ור' עקיבא אלא בבכורי דורות אם למדין ממדבר, אבל למילתא אחריתי לענין חליצה כי התם אימא לכולי עלמא דהוי כלאחר שלשים דהוה ליה מדבר וערכין שני כתובים, ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל אימא דמודה התם דהוי בר קיומא, ויש ליישב, עכ"ל. כבר עמדו על קושייתיה הרבנים המובהקים הרב צאן קדשים והרב חק נתן ושפיר תירצו מה שהקשה, עיין בספריהם הקדושים:

בא"ד ומיהו הרב בה"ג כתב דביום שלשים וכו', עד סוף הדיבור. עיין שם בתוס' בהחולץ דהביאו גם כן הא, ומשם באר"ה, ועיין גם כן בספר הנזכר חק נתן:

גמרא אמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות יום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל, ע"כ. והכי הובא בהרא"ש (סי' ה) ובהרמב"ן. ודקדק הרב חק נתן כיון דהכל מודים למאי איצטריך להביא ראיה מהא דאמר שמואל הלכה כדברי המקל באבל הא לא פליגי. ויש לומר דמייתי ראיה דהכל מודים מהא דאמר שמואל, כיון דאמר שמואל הלכה כדברי המקל באבל מסתמא ר' עקיבא לא פליג באבל ומודה שיום שלשים כיום שלפניו כיון דלא אשכחן ליה דפליג באבל, עכ"ל:

ע"ב

גמ' ואף על גב דקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כותיה דשמואל, תנן וכו', וחזר ואמרינן הכי כדלעיל דהלכתא כותיה דשמואל. הרמב"ן והרא"ש (סי' ה) לא היו גורסים האי ואף על גב וכו' דהלכתא כשמואל, דהא פסקו כרב, ואילו היו גורסים לא היו אומרים איפכא, וכן צריך לומר להרמב"ם בפי"א דהלכות ביכורים וכמו שכתב הרב כ"מ שם, וכן הרב מעדני יום טוב (אות ה) והרב הלכות יום טוב (אות עה (פ)) עיין בספריהם הקדושים, ואחרון חביב דנשא ונתן אמאי קרינן הכא טפי מילתא דאיסורא ולא מילתא דממונא, כיון דקיימא לן לענין ספק אם חייב בפדיון או לא דפטור בין ספק דמציאות ובין ספק דדינא כדין כל ספק ממון דלקולא, עיין שם.

והרב מעדני יום טוב (בדברי המודות אות טז) הרגיש על הרא"ש היאך מצינן למימר דלא הוה גריס בשמעתין הא דהלכתא כשמואל, כיון דבריש מסכת נדה רימז הא, וכמו שכתבו תוס' התם בנדה דף ט"ז ע"א ורב נחמן וכו', דמהם נלקח דברי הרא"ש ז"ל שם בנדה ובגטין דף ס' ע"ב ד"ה והשתא, וכן כל הפוסקים הזכירו הא דשמעתין אף על פי דאיתמר האי כללא במקומות אחרים בש"ס כמו בהמפלת דף כ"ד ע"ב, עיין שם, והרב הנזכר בעל הלכות יום טוב (שם) נתן טעם אמאי פסקו כרב, עיין שם:

גמ' ודידיה אזיל וטריף ממשעבדי. הרב הלכות יום טוב (אות עח (פ)) חקר איך יכול לטרוף כיון דחוב זה אינו מבורר לו שהוא חייב לכהן זה ולא לאחר, ותריץ יתיב יפה, עיין שם:

תוס' ד"ה ודידיה אזיל וטריף וכו', ואם תאמר אכתי ליהדר לקוחות וליטרוף מהני חמש שפדה כהן בנו וכו'. הקשה עלייהו הרב הלכות יום טוב (אות עח (ג)) דאמאי לא תירצו דמיירי בשלא כתב ללקוחות שעבוד מטלטלי אגב סודר, דכל דלא כתב הכי אינם יכולים לטרוף מהני חמש שפדה כהן בנו, ועל כרחין בחמש מטלטלין הוא שפדה כיון דקיימא לן אין פודין בקרקעות וכו'. וגם בתירוצם נשא ונתן באמונה, עיין שם:

מתניתין חמש סלעים של בן וכו', חמשים של אונס ושל מפתה וכו'. פירש"י וכן חמשים של אונס וכו', ודייק עליה הרב חק נתן מאי קשיא ליה עד שכתב כך, הלא בלא וכן מתניתין מתיישבת שפיר, ועוד אמאי לא פירש בתחילה כך גבי שלשים של עבד. ותירץ דקשיא ליה לרש"י מאי פריך בגמ' לקמן (נח.) הא תו למה לי הא תנא ליה רישא, הא על כרחין דצריך למיהדר ולמיתני במנה צורי דאי לא מהדר למיתני לא הוה ידעינן למאי הא דתני שלשים של עבד חמשים של אונס וכו' לאיזה ענין הוא דתני להו, לכך איצטריך למיהדר ולמיתני במנה צורי, ולכן כתב רש"י ז"ל כלומר וכן חמשים של אונס כלומר דקאי אהא דקתני רישא במנה צורי, ולכך פריך שפיר הש"ס הא תו למה לי. והא דלא קבע אלא בחמשים של אונס ולא קבע ברישא בשלשים של עבד, משום דתנא לא איצטריך

למיהדר ולמיתני אלא משום אונס ומוציא שם רע כדאיתא לקמן (סס) ולכך קבע בהו, עכ"ל:

תוס' ד"ה אמר ר' אסי וכו', ועוד פירש בקונטרס דר' חנינא דאמר וכו'. כל זה ליכא ברש"י לפנינו, והרבה טעיות איכא בדיבור זה וכבר תיקנם והגיהם הרב צאן קדשים, עיין שם:

דף ן' ע"א

גמ' רב אשי שדר ליה שכסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן, שלח ליה לישדר לי מר תלתא יתירתא דאיכא עילויה, שלח ליה לישדר לי מר תלתא אחרינא דאוסיפו עלייהו, ע"כ. יש מי שגורס ושדר ליה, והכי גרס תוס' בכתובות דף יו"ד ע"א ד"ה נותן, עיין שם. מסוגיא זו משמע דבין על ידי שליח מצי אדם לפדות את בנו, ובין דמצי להוסיף על חמשה שקלים לפדיון בנו הקצוב בתורה, דמדשלח רב אשי לרב אחא שהיה כהן שמעינן דשרי לפדות על ידי שליח, ומדשלח רב אחא לרב אשי דלהוסיף ליה שמעינן דמוסיפין. ודבר זה ראיתי בספר הבהיר הלכות יום טוב דעמד בכל הני תרי דינים, ודקדק גם כן איהו ז"ל הכי בתחילה בדף קצ"ד ע"א (אות עט (פ)) דמהך עובדא יש ללמוד דיכול לפדות על ידי שליח ודלא כמו שכתב מור"ם ז"ל ביו"ד סי' ש"ה משם הריב"ש דאין האב יכול לפדות על ידי שליח, דאין לדחות ולומר דהכא מיירי שקודם לכן כבר קיים המצוה על ידו דנתן לו משכון משום שלא היה לו מעות מזומנים, דליתא דבנתינת המשכון אין בנו פדוי דבעינן נתינה אלימתא[8], וכמו שכתב הרב בני יעקב בדף ק"ד וכן כתב שם משם רבו, עיין שם, ומסיק דפודין על ידי שליח.

שוב כתב (שם (ג)) והנה לא נתבאר בש"ס אי רב אשי קבלה מיניה דרב אחא הא דשלח לו לומר דלשדר ליה תלתא אחרינא דאוסיפו עלייהו, דאפשר דרב אשי לא קיבלה ולא סבירא ליה הכי דאפילו בתר דאוסיפו לא הוסיפו על הסלעים של בן, וכמו שכתב ראב"ן בספרו סי' נ"ז. וראיתי להריטב"א בחידושיו לקידושין על דף י"א ע"ב עלה דאמרינן מאי קא משמע לן תנינא ה' סלעים של בן וכו', שכתב וזה לשונו, תמיהא מילתא אמאי לא עריב הסלעים של בן בהדי אינך ועבד מיניה מימרא באפי נפשה וכו'. ומורי נר"ו תירץ דמשום דאמרינן התם בבכורות שהוסיפו על כל השקלים האלו חוץ משקלים של פדיון הבן, מני ליה הכא באפי נפשה, ונכון הוא, עכ"ל.

ולכאורה נראה משמעתין איפכא דר' אחא שדר לרב אשי ואמר דלישדר ליה ההוספה, אלא ודאי על כרחין צריך לומר דרב אשי לא קיבלה, ולא שלח ליה עוד מידי משום דסבירא ליה דעל כל השקלים הוסיפו חוץ משל פדיון הבן, והלכתא כרב אשי דהוא בתרא. אלא דקצת קשה בדברי הריטב"א דאמאי לא הקשה לרבו ז"ל דהתינח לרב אשי, אבל לרב אחא דסבירא ליה איפכא דאף על פדיון הבן הוסיפו מאי איכא למימר. ועוד יש להקשות דרבו של הריטב"א הוא הרשב"א[9], ואיך אפשר דסבירא ליה דבשקלים של בן לא הוסיפו מאחר שרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל רבו לא סבירא ליה הכי, ומפורש יוצא בדבריו דסבירא ליה דאפילו בשקלים של בן הוסיפו והכי סבירא ליה להלכה, באופן דדברי הריטב"א תמוהים. ובפרט במה שכתב בפשיטות דאמרינן התם בבכורות שהוסיפו על השקלים חוץ משקלים של בן כאלו הוא דבר מוסכם בגמ', ועינינו רואות דבמחלוקת שנויה אף במונח דרב אשי לא קיבלה מרב אחא מה שאין נראה מפשט הגמ'. ומלבד דרבינו הרמב"ן הכי סבירא ליה, כן נראה שהוא סברת רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים, וכן כתב רבינו עובדיה במתניתין בשקל האמור בתורה וכו' הוסיפו וכו', ועיין בתשבץ ח"ג סי' (רכ"ז) [רכ"ו] שכתב, וכן כתבו ראשונים ואחרונים ודבר מוסכם הוא שחמשה סלעים של בן הוו עשרים דינרים כמו הוא הסלע בתר דאוסיפו עליהם, והרואה יראה דהריטב"א בשם רבו נראה דחולק על זה, עכ"ל.

גם הרב חק נתן הקשה לרבו של הריטב"א דבספר חזון נחום ראה שהביאו מאי דכתב דבשקלים של פדיון הבן אין מוסיפין, והקשה משמעתין דרב אשי דשדר ליה וכו' ורב אחא שדר ליה דיוסיפו עלייהו ושדר ליה (*והכי יש מי שגורס), אם כן שמעינן דמצינן להוסיף, וכן מוכח מקרא דתניא עשרים גרה השקל למדנו לשקל שיהיה עשרים גרה, ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף תלמוד לומר יהיה, יכול יפחות תלמוד לומר הוא, וחד הוא בערכין תיבת יהיה רצה לומר יש לו הויה אחרת, והאחר בפדיון הבן דכתיב הוא עשרים גרה הוא שלא יפחות וילפינן מהדדי, והניחו גם כן איהו בצ"ע. והרא"ש ז"ל

כן בפשיטות, וצ"ב מדוע צידד כאן שזה דוחק. 8. ועיין בשער המלך שהביא דבריו ודחאם, ועיין עוד בעיקרי הד"ט בהל' בכור סי' לג אות טו שאסף והביא הרבה שיטות דסברי דפדיון ע"י משכון מהני, ואת השיטות דסברי דלא מהני. ובאבני מילואים סי' כט ס"ק יג תלה דין זה במחלוקת הראשונים מאי טעמא המקדש במשכון אינה מקודשת. 9. ואף דגם הרא"ה היה רבו של הריטב"א, מ"מ הרי גם

השמיט הא דרב אשי ורב אחא, ולא ראיתיו ולא ידעתי למה:

ע"ב

גמ' ותנן הפורט סלע במעות, מעשר שני כסף כסף ריבה, ע"כ. עיין במהרש"א ז"ל בקידושין דף י"א ע"ב מה שהקשה משם מהריב"ל ז"ל וקא מתרצא, גם אשור בספר חק נתן דתריץ יתיב:

רש"י ד"ה הכסף כסף ריבה, תלתא זימני כתיב התם כסף וכו'. כן פירש כן שם בקידושין, ועיין מה שכתב עליה שם מהרש"א ז"ל דגרסינן התם הכסף ריבה דמשמע מריבויא דה"א קא דריש:

גמ' הקדש נמי יליף קדש קדש ממעשר, ע"כ. בקידושין גרסינן, התם נמי כסף כסף יליף ממעשר, ועיין שם במהרש"א (נפרש"י נד"ה כסף):

שם אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודא אמר רב כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי וכו'. רש"י בריש העמוד כתב, הכא דכתיב שקל הוי סלע צורי דהוא ארבעה דינרי כדמוקי ר' יוחנן לעיל, (והיינו) [והיכא] דלא כתיב אלא כסף ולא שקל הוי דינר צורי, עכ"ל. והקשה ליה הרב חק נתן והא תנן לעיל במתניתין חמשים של אונס ומאה של מוציא שם רע דלא כתיב בהו אלא כסף, ואפילו הכי קתני מתניתין כולם בשקל הקדש. ותירץ דהשתא לא קאי אלא אכסף שאינו קצוב בתורה, אבל כסף קצוב בתורה מודה דאפילו לא כתיב אלא כסף הוי שקל, ולמסקנא דאיירי בכסף הקצוב בתורה אין הכי נמי דאין חילוק בין כסף לשקל דכולם שקל צורי הם, עכ"ל:

תוס' ד"ה כל כסף האמור בתורה, בפרק קמא דקידושין פירש הקונטרס וכו', ופריך והרי טענה דקתני שתי כסף שהן מעות מדקתני שתי ולא שני וכו'. פירוש דשתי לשון נקבה היא וקאי אמעות, דאי קאי אדינר הוה ליה למימר לשון זכר שני, דדינר לשון זכר הוא, וק"ל:

בא"ד ומשני שאני התם דבעינן דבר חשוב דומיא דכלים ומעה דבר חשוב הוא וכו', אבל לפי המסקנא דאמר כסף קצוב קצת אתי לגרע דסגי במעה ולא בעינן דינר, ודבר חשוב אתי לאוסופי דבעינן מעה וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים, וכתב דכן הוא בספר ישן, ופירש תחלת דברי תוס' באמרם ואף על גב דכתיב עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרין מעין סלעא וכו', כמו שהרגישו שם תוס' בקידושין לפירוש רבותיו של רש"י דפירשו דדינר היה ממטבע פחותה שבצורי ומשמע שבצורי ליכא מעה, קשה דהא היתה מעה בימי משה וכו', עיין שם מה שתרצו משם ר"ת כמו שתירצו הכא:

בא"ד ורבינו ש"י הקשה לפירוש זה וכו'. הוא רש"י ז"ל רבינו שלמה יצחקי ז"ל, ועיין שם בקידושין דהביאם קושיא זו ומתרצים כמו הכא:

בא"ד ועוד דאפילו בדשמואל יש ספרים דגרים התם כי הכא כי דייקי קרא כותיה דשמואל וכו'. פירוש כי דייקי התם במסכת שבועות דקראי כותיה דשמואל גרסינן התם, מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כלים דבר חשוב וכו', וילפינן תרוייהו מכלים אף אליבא דשמואל, עכ"ל הרב צאן קדשים:

בא"ד לכל הפחות שמעינן דבעינן חשיבות. כצ"ל:

בא"ד כמו שאומר בירושלמי דטענו שתי מחטים צריך שיהיה שווין שני פרוטות. כצ"ל[10]:

בא"ד ורש"י פירש עוד לשון אחר בקידושין וכו' ותימא ונימא נהי וכו' וקשה לן לפירושו דלפי שיטתו היה לו להגיה הכא אף כל וכו'. (*כצ"ל), **ועוד קשה לר"י כיון דמטבע וכו',** עד סוף הדיבור. כן הקשו שם בקידושין, עיין שם:

דף נ"א ע"א

תוס' ד"ה והראיון, פירש בקונטרס וכו', ועוד דמשמע כאחרינא דמפרש בכל חד טעמא, לכך נראה דלפרושי טעמא הוא דאתא. כצ"ל, וכונתם פשוטה דהקשו לרש"י ז"ל דכתב דרב יוסף לסיועי אתא ולא לפרושי, דליתא דכשם דבאחריני במעשר ושקלים מפרש הברייתא טעמא, שקלים מפני משאוי הדרך מעשר מפני גזירת הכתוב דכתיב וצרת הכסף, גם בהראיון יהיב טעמא הברייתא דתני רב יוסף מפני סיגה שלא יביא סיגה לעזרה, וק"ל:

מתניתין כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו וכו'. עיין מה שכתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון במסכת חלה פ"ב מ"ה משם הרב לחם שמים וביארתי כונתו. ושם ציינתי מה שהאריך הרב הגדול מהרי"ט אלגאזי בין בספרו הבהיר הלכות יום טוב (פוטיוס פא פב) ובין בספר קהלת יעקב בחלק תוספת דרבנן סי' רס"ו:

שם לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי, פירש"י לפיכך דאמרן חייב ליתן לו ה' סלעים וכו'. ועיין בספר קול הרמ"ז שמחק לישנא דלפיכך[11]:

הוא היה תלמיד הרמב"ן. **10.** ב' תיקונים אלו מקורם בצאן קדשים. **11.** צ"ב דלא נמצא כלל בקול הרמ"ז, אלא אדרבה הוא מבאר שם

גמ׳ מתניתין דלא כרבי וכו׳, ורבי ריבויי ומיעוטי דריש והא רבי כללי ופרטי דריש במרצע דתניא מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול וכו׳ תלמוד לומר ולקחת דברי ר׳ יוסי בר יהודא, רבי אומר מרצע מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת וכו׳, אין בעלמא כללי ופרטי דריש רבי והכא כדתני ר׳ ישמעאל וכו׳. כבר לעיל בדף ל״ז ע״ב (ד״ה גרפי) הקשיתי לרבינו בחיי ז״ל שכתב בפרשת משפטים דאם רצעו בסם יצא אף על פי שלא יצא דם מאזנו, דמהיכן למד זה והיכן ראה מה שאין אנחנו רואים לשום תנא ואמורא סברא זו דיצא בסם, וכן הרמב״ם בהלכות עבדים לא פסק אלא כרבי דבעינן מתכת, וצריך לי עיון. והנה רבינו תוספות יום טוב הקשה על רבינו משה והרע״ם דפסקו במשנה ה׳ פ״ג דשבועות הלכה כר׳ עקיבא דדריש בכל התורה כולה ריבויי ומיעוטי ומשום הכי מחייב שבועה דלשעבר, דאמאי לא דחו מתניתין דידן דאין פודין וכו׳ מהלכה כיון דעל כרחין תנא דמתניתין דריש כללי ופרטי, ואנן חזינן דהרמב״ם בפי״א דהלכות ביכורים והטור ביו״ד סי׳ ש״ה פסקו, ודחק לתרצה.

והרב הגדול בעל הלכות יום טוב (אות פא (ח)) תריץ יתיב בפשיטות, דהא דתני דבי ר׳ ישמעאל דשני כללים הסמוכין זה לזה דנין אותו בריבה ומיעט, היינו טעמא הואיל ושינה הכתוב להשים הפרט אחר השני הכללים, שמע מינה דלגלויי אתא דלא נדרוש בכלל ופרט ככל התורה אלא בריבה ומיעט, ואם כן יש לומר דדוקא משום דסבירא ליה דבכל התורה דריש כללי ופרטי, משום הכי בשינה הכתוב להשים הפרט אחר השני הכללים דריש בריבה ומיעט, אבל למאן דדריש בכל התורה כולה בריבה ומיעט אפילו כשהכלל השני אחר הפרט, [א״כ] כששינה הכתוב להשים הפרט אחר השני הכללים על כרחין לגלויי אתא כי היכי דלא נדרוש בריבה ומיעט ככל התורה אלא בכלל ופרט, דאי בריבה ומיעט למה שינה הכתוב להשים הפרט אחר הכללים כיון דאפילו כתוב הכלל השני אחר הפרט דרשינן לה בריבויי ומיעוטי, באופן דלפי טעם הנזכר מאן דדריש בכל התורה כולה בכללי ופרטי בשני כללות הסמוכין זה לזה דריש בריבויי ומיעוטי, ומאן דדריש בכל התורה כולה בריבויי ומיעוטי בשני כללות הסמוכין זה לזה דריש בכללי ופרטי, והיינו טעמא דאמרי במערבא דרשינן בכללי ופרטי משום דסבירא להו דבכל התורה כולה דרשינן ריבוי ומיעוטי, ואם כן מתניתין דידן דאין פודין בקרקעות אתיא שפיר כר׳ עקיבא דדריש בכל התורה כולה בריבויי ומיעוטי, ומיניה דבשני כללות הסמוכות זו לזו דרשינן כללי ופרטי, כן נראה פשוט.

אלא דאי קשיא הא קשיא כיון דהרמב״ם פסק כר׳ עקיבא דדריש בריבויי ומיעוטי, אם כן על כרחין לדידיה בשינה הכתוב וכתב הפרט אחר הכללים דרשינן ליה בכללי ופרטי, ואם כן איך פסק בפ״ב דהלכות מאכלות אסורות כתנא דבי ר׳ ישמעאל בהני כללי דבמים במים דדרשינן ליה בריבויי ומיעוטי, והוו תרי פסקי דסתרי אהדדי, עכ״ל, עיין שם שהאריך טובא בפילפולא על מה שפסק הרמב״ם כמתניתין וכדאמרינן במערבא, והביא גם כן דברי הרב פרי חדש בי״ד סי׳ פ״ד סעיף ו׳ ונשא ונתן באמונה:

שם ולא בהקדשות פשיטא, אימא ולא הקדשות בכל אלו, ע״כ. איכא למידק אמאי לא משני דבקדשים קלים קא מיירי דממון בעלים הוא, וכדאמרינן לקמן בדף ג״ן ע״ב, וכבר קדמני הרב הגדול הנזכר להעיר כך מלבד שאר הערות שהעיר וחקירות שחקר בהא שמעתתא, עיין שם מה שפלפל פלפלא רטיבא:

תוס׳ ד״ה כתב לכהן שהוא חייב ליתן לו ה׳ סלעים וכו׳, בכתובות ריש פרק הנושא (דף ק״ג ע״ח) **מייתי לה וכו׳ ופליגי אי חשוב הודאה,** (*כצ״ל) **וכו׳. וצריך ליישב הסוגיא ושם פירשתי,** עכ״ל. עיין שם בתוס׳ דף (ק״א) [ק״ב] ע״א ד״ה דאמר ליה חייב:

ע״ב

גמ׳ כתב לכהן וכו׳ אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן, מאי טעמא אין בנו פדוי גזרה שמא יאמרו פודין בשטר וכו׳, והלכתא אין בנו פדוי, ע״כ. עיין בספר הבהיר קהלת יעקב אלגאזי בחלק תוספת דרבנן סי׳ רס״ו אות פ׳ פדיון הבן מה שהאריך בהאי עניינא, ושם תראה דלא היה גריס כמו שמתוקן לפנינו דברי עולא בהגהה בנו פדוי לכשיתן, דאילו היה לפניו כך לא הוה אמר מדנפשיה דהא דקאמר עולא דבר תורה בנו פדוי היינו לכשיתן, עיין שם[12]. אכן אשתמיטתיה ההיא סוגיא (דקידושין) [דכתובות] דף ק״ב ע״א דבהדיא איתא תיבת לכשיתן בדברי עולא, עיין שם:

תוס׳ ד״ה אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן,

מהו לשון ׳לפיכך׳. ואולי כונתו לעץ החיים להמהר״י חגיז, ושם מתחיל הדיבור ׳אם רצה הכהן׳, ומזה משמע דמוחק לתיבת ׳לפיכך׳, אך לכאורה אי״ז מוכח כ״כ, ועיין. 12. ועיין עוד במים קדושים דלא גרס גם כן ׳לכשיתן׳, וכתב לצדד דמדאורייתא אף בלא נתן בנו פדוי, ואח״כ הביא גירסת הגמ׳ בכתובות ודברי רש״י דאינו פדוי אלא לכשיתן.

לכאורה משמע בריש הנושא (דף ק"ב) **דליתא לדעולא אלא לריש לקיש. ויש ליישב דאיתא אפילו לר' יוחנן,** עכ"ל. הנה התם (בקידושין) [בכתובות] פליגי ר' יוחנן וריש לקיש במי שאמר לחברו בשטר חייב אני לך מנה ומסרו בידו אבל לא חתם כי אם נתנו לו בפני עדים, ר' יוחנן אמר דחייב דאלימא מילתא דשטרא וכמאן דאמר להו אתם עדי דמי, ריש לקיש אמר פטור דלא אלימא מילתא דשטרא, והשתא הקשו תוס' כיון דאיצטריך עולא לפרש טעמא משום שלא יאמרו פודין בשטרות, על כרחין כריש לקיש סבירא ליה דלא אלימא שטרא וכשנתן לו השתא הוי פרעון בשביל פדיון בנו, ומשום הכי דבר תורה בנו פדוי אלא משום שלא יאמרו, אבל לר' יוחנן דסבירא ליה דאלימא שטרא, אם כן כשנתן לו משום חיוב השטר נתן ולא משום פדיון הבן ולא איצטריך לטעמא משום שלא יאמרו, וכן פירש הרב צאן קדשים, והוא פשוט.

ומה שכתבו תוס' ויש ליישב דאיתא אפילו לר' יוחנן, כבר תירצו שם (בקידושין) [בכתובות] דף ק"ב ע"א ד"ה אמאי אינו פדוי וכו', דאיצטריך עולא לפרש הכי משום דמיירי בכל ענין אפילו כתב לו שאני חייב לו חמש סלעים לפדיון, ואפילו לא כתב לו הכי סתמא דמילתא לפדיון בנו הוא דקאמר ולעולם אית ליה דר' יוחנן, עכ"ל, עיין שם:

ד"ה אבל חכמים אומרים וכו', תימא מתניתין נמי וכו'. ויש לדחות וכו'. כלומר רב נחמן סבר דמתניתין יש לפרשה כך וכו', ועיין בספר צאן קדשים דתירץ באופן אחר:

גמ' תנינא להא דתנו רבנן נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא בזה אחר זה יצא, ע"כ. ופירש"י ולכהן אחד[13], כלומר שלא נתן לו כל החמשה סלעים בבת אחת אלא זה אחר זה, והקשה הרב הלכות יום טוב ז"ל (אות פא (מ)) דבמידי דאית ביה שיעורא כמו תרומה דבעינן ששים מדרבנן ומעשר ראשון דיש לו שיעור מן התורה בעינן שיתן השיעור בבת אחת, והוא הדין הכא גבי פדיון הבן דיש לו שיעור מן התורה בחמשה סלעים וקיימא לן חמש ולא חצי חמש כדמסקינן לעיל בפלוגתא דר' מאיר ור' יהודא דלכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, ובעינן שיתנו לכהן בבת אחת. ודחק לתרץ בחלוק היכא דהפריש מקצת ולא היה בדעתו להפריש יותר להיכא דדעתו להשלים, דהיכא דדעתו להשלים מצי לעשותו, והביא ראיה מההיא דזבחים דף פ"ח ע"א דתנא כלי שרת אין מקדישין אלא שלימים אמר רב אסי אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שאין דעתו להוסיף אבל דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש הכא נמי דכוותה, עיין שם.

ועל מה שפירש רש"י ז"ל בזה אחר זה לכהן אחד כתב (סס ד"ה והנה כתב) דכן משמע מפשט הברייתא דמביא הש"ס, דאי איתא דבשני חלוקות דבבת אחת ובזה אחר זה קאי לנתן לעשרה כהנים, אמאי לא כילל התנא יחד שתי חלוקות ולא תנא נתנו לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא, אלא כדפירש רש"י דחלוקת זה אחר זה לא קאי אעשרה כהנים כי אם לכהן אחד, ומשום הכי חלק אותם התנא בשתי בבות. אמנם מהרמב"ם בפי"א דבכורים דין ז' נראה דפירש לה כולה בעשרה כהנים, דכתב נתן החמשה סלעים לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא, ואפשר דהרמב"ם כך היה גורס בברייתא, אכן כפי גירסתינו פשט הברייתא מורה כפירוש רש"י ז"ל ולא כהרמב"ם, ודלא כדברי מהריקל וחומר ז"ל, זה הוא תורף [דברי] קדשו, עיין שם:

שם רבי חנינא הוה רגיל ושקיל ומהדר חזיא וכו', אמר ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש, פירש"י דבר רע עשית הילכך אין בנך פדוי אם אחזירם, לשון אחר אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי, עכ"ל. מדברי הרמב"ם בפי"א דהלכות בכורים משמע כפירוש ראשון של רש"י ז"ל שכתב, ולא יתן לו הוא ודעתו שיחזור, ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתן לו מתנה גמורה וכו'. אבל דעת הרמב"ן והרא"ש ז"ל (סי' י) כלשון שני של רש"י ז"ל הוא דאפילו אם לא יחזירם אין בנו פדוי, דכתבו דאי נמי מהדרנא לך אין בנך פדוי:

תוס' ד"ה הילכך אין בנו פדוי, תימא וכו' מאי שנא ממתנה על מנת להחזיר וכו', ואף על פי שאותו סתם נתן לו כפירש על מנת שיחזרו לו כיון דאיכא היכרא למילתא, ואין זה דברים שבלב כמו זבין ולא איצטריכא ליה לזוזי בפרק אלמנה ניזונת (דף נ"ז ע"ב), עכ"ל. כונתם פשוטה ואינו צריך לבארה. והרב צאן קדשים דקדק דהא תוס' כתבו התם דוקא שגילה דעתו בשעת המכר ואמר בפירוש דלזבן תורי קא זבין להו, דאי שתיק הוו דברים שבלב, ואין לדחות דהכא כיון דאיכא היכרא למילתא דקא אזיל ואתי קמיה והוי כאילו אומר בפירוש, דהא התם נמי איירי דאנו יודעים שהיה חפץ לקנות שדה פלונית, ואפילו הכי כתבו תוס' דצריך שיאמר בפירוש דוקא, ויש ליישב בדוחק, עכ"ל.

13. כהגהת צאן קדשים, ולפנינו 'אחר'.

ונראה ליישב דשאני הא מההיא, דהתם קנית השדה אינו תלוי בדעתו לחודיה אלא גם בדעת המוכר, והיה אפשר שלא יתרצה למכרו או שלא יתפשרו ביניהם ומכמה טעמים אחרים, ולכן איכא לספוקי כשלקח מעות כדי ליקח את השדה בספקא הוי, ואמרינן דעל כל פנים אם לא פירש בהדיא ליקח זוזי לצרכו בין לקנות אותו שדה ובין לדבר אחר [הוה דברים שבלב], אמנם הכא דהכל תלוי בדעתיה דחייב לפדות את בנו בחמשה סלעים ולא היה יכול לומר בהדיא שיחזירהו, כי אם ברמיזה בהולכה והבאה גילה דעתיה שפיר דכך הוא במחשבתו, ואף על גב דשתק הוי כאילו פירש בהדיא ולא הוי דברים שבלב, ודוק.

ומה שתרצו תוס׳ שר׳ חנינא לא רצה לזכות אלא במתנה גמורה וכו׳, וכן תירץ הרא״ש ז״ל (שם), עיין בספר הרב ב״ח בי״ד סי׳ ש״ה (ד״ה ונריך) דפירש תירוצם, ועיין גם כן בש״ך (ס״ק ז מ) ובט״ז שם (ס״ק ז):

ד״ה ולא בראוי כבמוחזק ולא האשה בכתובתה, בפרק יש נוחלין פסקינן הלכתא דאין הבכור וכו׳, ומתוך כך נראה וכו׳ כדתנן הכא אין לה בראוי, אבל שם פירשנו וכו׳. כצ״ל[14]:

בא״ד שר״ת מפרש וכו׳. דברי ר״ת הובא בפרק האשה דף פ״א ע״ב, עיין שם:

בא״ד ועוד דאם כן איך יתנו ליורשין וכו׳. דבריהם קאי אדלעיל דאם כן דהביא משנה דהכותב דר׳ מאיר היא, ומשום דסבירא ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב, איך יתנו ליורשין כו׳, וק״ל:

בא״ד וחומרא דר׳ נתן אין כאן (*כצ״ל)[15], ואין היורשין צריכין שבועה מסתבר (*כצ״ל) דאתא אפילו כרבנן:

בא״ד לפי שיש לו כח גדול בממון זה שיש ביד אחר יותר ממה שיש ליתומים. כן הגיה הרב צאן קדשים:

בא״ד כל הקודם בהם זכה לפי שאינם ביד היתומים יש בהם כח האשה וכו׳ ובעל חוב יותר משאר מטלטלי. כן הגיה הרב הנזכר:

בא״ד מדרבי נתן דמהאי טעמא חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים משועבדים מהאי טעמא חשבינן למטלטלי כאילו אביהם גבהן. כן הגיה הרב הנ״ל:

בא״ד מכל מקום הוו תרי חומרי וכו׳, שתגבה האשה מטלטלי דיתמי ותקנו נמי שתגבה אפילו ממלוה וכו׳. ועיין בספר חק נתן:

בא״ד ואף על פי שאמרתי שגובה ממלוה דיתמי מכח תקנת הגאונים וכו׳. כן הגיה הרב הנ״ל, ועיין בהרא״ש (סי׳ יח) דשם הביא בקיצור כל מה שכתבו תוס׳ בדיבור זה:

דף ב״ן ע״א

תוס׳ ד״ה ולא האשה בכתובתה וכו׳, הא דלא חשיב בעלים וכו׳ אלא הוא זוכה בנכסים מיד וברשותו בא השבח. כצ״ל, כי כן כתבו תוס׳ שם בפרק יש נוחלין דף קכ״ה ע״ב ד״ה אמר רב פפא וכו׳[16]:

בא״ד דלרבי צריך לאוקמה בגירשה וכו׳. כן כתבו תוס׳ שם, וכונתם כמו שכבר פירש הרב צאן קדשים דרבי דסבירא ליה דבכור נוטל פי שנים במלוה, משום הכי צריך לאוקמה בפרק שור שנגח דף נ׳ הא דתנן דאין הבעל יורש בנזקי אשתו היינו בגרושה, אבל לרבנן דסבירא להו דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, הוא הדין דאין הבעל יורש את נזקי אשתו דהוי כמלוה אפילו לא גירשה, עכ״ל:

בא״ד אף על גב דבכור יש פסוקא ילפינן מהדדי. כצ״ל, ופירוש דבריהם אף על גב דבכור איתא התם דף קכ״ד דילפינן מקראי דמתנה קרייה רחמנא מה מתנה וכו׳, אפילו הכי ילפי מהדדי, וק״ל:

גמ׳ מאי טעמא אמר קרא לו משפט הבכורה וכו׳. בספרי בפרשת כי תצא (פיסקא ריז) יליף מקרא ראשית אונו ולא ראשית אונה, וכבר הובא זה בפרק יש נוחלין דף קי״א ע״ב:

רש״י ד״ה בכור קרייה רחמנא, והיה הבכור וכו׳. עירבוב לשון איכא הכא דטעה המדפיס, וכבר הרב חק נתן הגיהו כך, תחילת דיבור בכור קרייה רחמנא וכו׳ לייבם בגדול בכור קרייה רחמנא ודינו כבכור וכו׳ ליבום, וכאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל דיבור אחר, יקום על שם אחיו וכו׳ עד ביבמות הוא סוף הדיבור, ואחר כך ד״ה והרי קם וכו׳ אחיו קמו פי שנים וכו׳:

תוס׳ ד״ה והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח וכו׳, ביתומים איירי הכא דומיא דבנות וכו׳. הרב הנזכר פירש דבריהם דרצו לומר אין לפרש הא דאמר שמואל

14. כן הגיה הצאן קדשים. 15. כן הגה הצאן קדשים, וציין שהמהרש״א הגיה באופן אחר, וכתב שאי״צ להגיה כמותו. 16. וכן הגיה הצאן קדשים.

בעל חוב גובה את השבח הוא דוקא בשבח שהשביחו לקוחות ולא בשבח שהשביחו יתמי, דהא דומיא דבנות במזונותיהן דתנן דאין להם בשבח, ועל כרחך הוא בשבח שהשביחו יתומים דאי בשבח שהשביחו לקוחות מאי איריא שבח הא אפילו מגוף הקרקעות עצמן אינם ניזונות, דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים, אלא על כרחין דאיירי בשבח שהשביחו יתומים, ודומיא דידיה הא דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח איירי נמי בשבח שהשביחו יתומים. ועיין לדבריהם שם בפרק הגוזל עצים דף צ"ו ע"א ד"ה דמסקי ביה שיעור וכו' דשם בירור יותר וכתבו כל מה שכתבו הכא באר הטיב, ועיין גם כן בדבריהם במציעא דף ט"ו ע"א ד"ה בעל חוב וכו', ובכתובות ריש פרק אף על פי דף נ"ה ריש ע"א:

בא"ד כי ההיא דקתני גבי המשה גובין מן המחוררין וכו', והמקבל עליו לזון בת אשתו וכו'. הרב הנזכר ציין דברייתא היא בפרק נערה שנתפתתה דף ל"א ע"ב, עיין שם בפירש"י ולתוס' בריש פרק הנושא בד"ה והיא ניזונת:

בא"ד ועוד דפריש הכא דתנאי כתובה ככתובה דמי ובתה הניזונת בפסק וכו'. כצ"ל[17]:

בא"ד וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי ובשאר שדות של בעל חוב והויין כיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות. כצ"ל[18]:

ע"ב

רש"י ד"ה ניכסי דאבי אבא וכו', שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם וכו'. רבינו עובדיה לא פירש כן, עיין שם[19]:

מתניתין והמתנה דברי ר' מאיר. עיין בספרי הקטן נזיר שמשון מה שהקשיתי לדעת סברת ר' מאיר דהוי הפך הכתוב ביחזקאל דכתיב בסי' מ"ו, וכי יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת היובל ושבת לנשיא, הרי דחוזר המתנה ודחקתי ליישב, עיין שם[20]:

שם וחכמים אומרים מתנה כמכר, ע"כ. גם אשו"ר שם בספר הנזכר מאי דאיכא למידק בזה דמשמע אפילו האב לבנו, ואילו ביחזקאל כתיב כי יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו נחלתו הוא לבניו תהיה אחוזתם היא בנחלה, ולא מצאתי ישוב נכון[21]:

תוס' ד"ה בכור לתת לו פי שנים וכו', דאינה חוזרת ביובל כבכורה. כצ"ל[22]:

ד"ה אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן וכו', ויש לפרש דאף על גב דאית ליה לקוחות וכו'. עיין בפרק השולח דף מ"ח (ע"ב ד"ה אי) דכתבו עוד ישוב אחר:

בא"ד ודוקא על ר' יוחנן דייק בסוף השולח היאך מצא ידיו ורגליו דתלוי חוזרת ביובל. כצ"ל[23]:

בא"ד ובהך סברא פליגי שאר אמוראי על ר' יוחנן. כונתם כדפירש הרב צאן קדשים דר' יוחנן סבר דמההיא לא ילפינן דגזירת הכתוב היא, ושאר אמוראי סברי דמחלוקת יהושע ילפינן דכל חלוקת ירושה דאין מחזירים ביובל אף על גב דלקוחות הם, עכ"ל:

בא"ד ואם תאמר מאי קשה לר' יוחנן הא ר' מאיר קתני לה למתניתין דאית ליה ברירה וכו'. פירוש ומשום הכי אמר ר' מאיר הכא במתניתין שאין חוזרים ביובל, אבל חכמים פליגי התם ואפשר דפליגי נמי בבכור ור' יוחנן כחכמים, וק"ל. ובהאי מקצוע דאין ברירה עיין בספר מקראי קדש אבולאפיא ז"ל (סט. בדפי הספר) ובליקוטי של הרב חק נתן בסוף ספרו מדף רי"ח עד ר"ך דהרחיבו וכתבו כל הצורך:

ד"ה באין בני משפחה וכו', בפרק נגמר הדין (דף מ"ה) **מיבעיא לן קבורה משום בזיונא או משום כפרה וכו', וליכא למיפשט מידי מהכא וכו'**, עד סוף דבריהם. עיין מה שכתבתי בארוכה בהיא בעיא בקונטרסי הקטן לקט שכחה בסוף ספרי הקטן מתת אלקים בברכות דף י"ט מהש"ס סי' י"ב, בהיא פיסקא תא שמע ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא וכו', כך אינו מטמא למת מצוה, תלמוד לומר ולאחותו

17. כן הגיה השיטה מקובצת אות כז וכעי"ז בצאן קדשים, אך שם חסרה התיבה 'ככתובה'. 18. כן הגיה החק נתן, וכעין זה בצאן קדשים, ועיין עוד בשיטה מקובצת אות לה מה שהגיה בזה. 19. זה לשון הברטנורה 'דאי מרישא הוה אמינא ראוי דקתני רישא שאין הבכור נוטל בו, כגון שנפלו להן נכסי אחי אביהן שלא היו לו בנים בשעת מיתת אביהן, ואין ראויין אלא מספק דשמא לא יהיה לו זרע', וכן כתב השיטה מקובצת אות ח בשם ס"א. 20. וכן תמה המרכבת המשנה בהל' שמיטה ויובל פי"א הי"ט, ותירץ דשאני הנשיא דחלק נחלתו שנוטל זרעו אחריו מגיע למלכות ואין כח ביד המלך להפקיע מהמלכים יוצא חלציו, עיין פ"ד מהלכות מלכים ה"ח ובדרושים הארכתי וכו', עכ"ל. וכעין זה תירצו בחומת אנך יחזקאל סוף פמ"ו ובמשך חכמה ויקרא כה, כו, ועיין שם תירוץ נוסף בזה. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תניינא חלק א סימן נו שהקשה ג"כ כהקושיא הנ"ל על ר"מ ועמד בזה בקושיא. 21. וכן עמדו בזה החיד"א בספר יוסף אומץ סי' סא ובחומת אנך שם, ובספר בית ישחק על הרמב"ם שם, עיין שם היטב בזה. 22. וכן הגיה הצאן קדשים. 23. וכעין זה גרס מהרש"א 'דתלוי חוזרות', ובבנין שלמה הגיה 'דתלי חזרת יובל בכך'.

לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה, וסוגיא זו הובא בכמה דוכתי בש"ס בכללם בזבחים דף ק' ע"א, ושם בשיטתי בספרי מטה עז (ד"ה גמ' ומיהו) הקשיתי דמאי בעי הש"ס קבורה משום בזיונא או משום כפרה ולא איפשיטא, תיפשוט מההיא דקובר למת מצוה דודאי משום בזיונא היא דאי משום כפרה אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך, ואיך אמרינן דלא יעביד קרבן פסח כדי לקברו ויהיה לו כפרה, ובאתי לידי ישוב. וגם העתקתי שם (נקוגטרס לקט שכחה שנסוף ספר מתת אלהים) מה שתירץ לי הרב המובהק מאיר כברק עצום ורב נר ישראל שורייני דעינאי רב רחימאי רחם רחמתין בעל פני מבין נר"ו לעד יהל במוטב תלתא אמן כן יהי רצון, ולך נא ראה כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק ח' יש בכור לנחלה:

בבני ישראל עם סגולה:

פרק ט' מעשר בהמה

דף ג"ן ע"א

תוס' ד"ה נוהג בארץ ובחוץ לארץ, הא דאמרינן בריש שילוח הקן דכל היכא דתני בארץ ובחוץ לארץ שלא לצורך לבד מראשית הגז, היינו בהנהו וכו' אבל הכא לצורך הוא, עכ"ל. לא פירשו מאי לצורך איכא הכא, וכבר קדמוני רבינו תוספות יום טוב שכתב משום דגמרא קאמר לימא מתניתין דלא כר' עקיבא וכו' אפילו תימא כר' עקיבא כאן ליקרב דלא כאן ליקדש וכו', והשתא אי אשמועינן דלא כר' עקיבא איצטריך, ואי כר' עקיבא נמי איצטריך דקדיש מיהא, עיין שם, וכן פירש הרב צאן קדשים בקיצור, עיין שם:

ד"ה כרב הונא וכו', דרב הונא לקמן בפירקין (דף ח"ן) **ושם לא צריך למיגזר משום כלאים וטרפה ויוצא דופן וכו'.** פירוש דלקמן לא שייך למיגזר משום כלאים ואחריני, דהא קתני מתניתין דאינם מכניסין אותם להתעשר, ואילו היו מכניסים לא היה שום תיקון להניח אמותיהם לחוץ דגם אינהו היו יוצאים כשאימותיהם היו גועות והיינו כמו ירקא, אבל הכא לטעם האידנא דלא מעשרינן שייך שפיר גזירה משום כלאים וטריפה כמו הגזירה משום יתום, וק"ל. אלא דקשיא לי קצת לקמן דכיון דגם היתום לא היה נכנס לדיר כאשר תני מתניתין דלקמן בדף (נ"ו) [נ"ז] (ע"ח), איך שייכא דברי רב הונא (נח:) דקאמר גזירה משום יתום, הא ליכא יתום בדיר והיאך מפיק חוצה אי שדינן ירקא[1]. ועיין מה שאכתוב עוד לקמן בדף ח"ן ע"ב (ד"ה ולישדי) בהא דרב הונא:

בא"ד לכך נראה לפרש דנקט הכא דוקא יתום דטעי ביה טפי מאחריני משום דלא בקיאי דיתום נמי וכו'. כונתם פשוטה דיתום שאינו נכנס להתעשר הוא דוקא כשמתה אמו קודם שנולד, אבל אם נולד ואחר כך מתה אמו מיחייב, ולכך טעו בהו אינשי דלא בקיאי בזה לחלק בין מתה אמו קודם שנולד לנולד ואחר כך מתה, וק"ל, וכן פירש דבריהם הרב חק נתן ז"ל, עיין שם:

ד"ה אלא [משום] תקלה, משמע וכו', והקשה ר"ת וכו', עד סוף דבריהם. עיין בתוס' בשבת שם בפרק בהמה יוצאה ובספר קהלת יעקב אלגאזי דף י"ד ע"ד. ובהאי טעמא דרבא דנתן להאידנא דאינן מעשרין מעשר בהמה משום תקלה, עיין מה שהאריך הרב הלכות יום טוב (פרק ג) בדף מ"ח ע"א (אות לג (ד)) וגם בספרו קהלת יעקב (מערכת אות אלף סי' נט ד"ה אשר על) דף י"ד ע"ג וד'.

והרמב"ם ז"ל בפ"ו דהלכות בכורות דין ב' הביא האי טעמא דמפני תקלה דקאמר הש"ס ומפרש לה שמא יאכלוהו תמים, עיין שם ומה שאכתוב לקמן בסוף מכילתין (סא.) ד"ה אלא תירגמה ר' שמעון ברבי אבא. והא דכתב הרמב"ם טעמא שמא יאכלוהו תמים, ולא קאמר טעמא דכתב רש"י דאין לנו על מה להקריב וצריך לשהויי עד שיומם ויבא לידי תקלה דגיזה ועבודה[2], משום דלשיטתיה אזיל שכתב בפ"ו דהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו שבלא בנין בית המקדש אפשר להקריב קרבנות, עיין שם[3]:

1. לכאורה היישוב הוא פשוט, דאם לא יהא הדין להוציאם ע"י אמותיהם, איכא למיחש דישכח ויכניס גם היתום לדיר להתעשר, ויוציאו ע"י ירקא כשאר הבהמות, ולכך אמרינן ליה דלא יוציאם ע"י ירקא כי אם ע"י אמותיהם ועל ידי זה יזכור שיתום אינו מתעשר.
2. ובספר ידי אליהו על הרמב"ם שם כתב דהרמב"ם נקט תקלת השחיטה כיון דהיא חמירא טפי שהיא בכרת.
3. צ"ב דא"כ אמאי חיישינן להרמב"ם לשמא יאכלוהו תמים, הא כל מה דחיישינן להכי הוא דוקא היכא דליכא הקרבה, דלכך לא חיישינן לזה רק בזמן הזה ולא בזמן הבית, ואי מקריבים אע"פ שאין בית א"כ יקריבו המעשר ולא יבואו לאכלו תמים.

ד"ה ואין מחרימין בזמן הזה, אפילו למאן דאמר סתם חרמים לכהנים אפילו במפרש לכהנים איכא למיגזר משום תקלה דכל זמן שהם ביד הבעלים הרי הן הקדש כדאיתא וכו', ובפרק קמא דע"ז פירש"י דקסבר סתם חרמים לבדק הבית, ואי נמי כדפרישית הא דאמר עולא בערכין וכו', עד סוף הדיבור. אמרתי לפרש דבריהם משום דלמראית העין הלשון מגומגם, בתחילה אציע פלוגתא בין חכמים ור' יהודא בן בתירא בערכין דף כ"ח ע"ב דחכמים סבירא להו סתם חרמים לכהנים ור' יהודא בן בתירא סבירא ליה סתם חרמים לבדק הבית, ושניהם ילפי מקרא, ושם בדף כ"ט ע"א איתא דרב אמר הלכה כר' יהודא בן בתירא ופריך ליה הש"ס איך שבק רבנן ועביד כר' יהודא בן בתירא ומשני לה, ועולא פסק כרבנן דסתם חרמים לכהנים, והכי פסק הרמב"ם בריש פרק ו' דערכין, ועיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת ערכין בספרי הקטן מטה עז (כח: ד"ה גם משור) בפלפלת כל שהו, וקושיא לרבינו עובדיה מיניה וביה.

והשתא תוס' כתבו בראש הדיבור דטעמא דאין מחרימין בזמן הזה אתיא ככולי עלמא, לא מיבעיא למאן דאמר דסתם חרמים לבדק הבית ולא מצי למסרו ולית בהו פדיון, אלא אפילו למאן דאמר דסתם חרמים לכהנים וסמי בידיה ליתן תכף לכהן, אפילו הכי אין מחרימין, אף אם מפרש בהדיא בשעה שהחרים ליתן לכהן, משום דגזרינן דילמא מעכבו בידו וכל זמן שהם ביד הבעלים הוי קדש ויבא לידי תקלה להשתמש בהם.

שוב כתבו ובפרק קמא דע"ז פירש"י דקסבר סתם חרמים לבדק הבית, כלומר רש"י פירש הא ברייתא דאין מחרימין דאתיא דוקא כר' יהודא בן בתירא דסבירא ליה סתם חרמים לבדק הבית, ולא כאשר פירשו הם ז"ל דאתיא אפילו כרבנן דסבירא להו סתם חרמים לכהנים, ושם בע"ז דף י"ג (ע"ב ד"ה אין) קלסו תוס' פירש"י ואמרו דיפה כיון, דלמאן דאמר סתם חרמים אינם לבדק הבית אלא לכהנים ליכא למיחש לתקלה שיכול ליתנו לכהנים מיד, הפך ממה שכתבו כאן וסייעו לפירש"י מדברי עולא דאמר התם בערכין אי הואי התם הואי יהיבנא כולהו לכהנים, עיין שם.

אמנם הכא נראה דחזרו בהם, ולכן כתבו אי נמי כדפרישית דמצינן לפרשה האי ברייתא דאין מחרימין ככולי עלמא בין לרבנן ובין לר' יהודא בן בתירא, וליכא הוכחה מדעולא כאשר הוכיחו שם בע"ז לסיוע רש"י ז"ל דפירש כר' יהודא בן בתירא דוקא מכח ההיא דעולא, דליתא דההיא דעולא מיירי בקרקעי כאשר הוכיח ר"ת בלא זה אפילו לר' יהודא בן בתירא בההיא הוראה דהורה רב יהודא להההוא גברא דהחרים נכסיו בפומדתא ואמר ליה דלישקול ד' זוזי וליחול עלייהו ולישדנהו בנהרא, הכי נמי נימא לעולא דהוה סביר כך במקרקעי ליתנו לכהן דאי מעכבי כל שכן דאתי לידי תקלה, אבל מטלטלי אין הכי נמי דגם עולא סבירא ליה דלא ליתנם לכהן בזמן הזה אלא ירקבו כדתני בברייתא, ואתיא אפילו לרבנן משום דבמטלטלי גזירנן דילמא יבא לידי תקלה, מה שאין כן במקרקעי דלא מצינן לגזור משום דקרקע לא מצינן למיפסדיה דקרקע עולם היא, ואי אסרינן ליה איסור עולם טפי איכא למיחש דיבא לידי תקלה, ולכן יהבינן ליה לכהן להסיר המכשול, מה שאין כן במטלטלי דמצינן למימר בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליך לים המלח.

שוב כתבו ומיהו קשה דמשמע התם וכו' עד סוף הדיבור, השתא הרגישו תוס' למאי דאוקימו אינהו לעולא אותו מעשה דפומדתא במקרקעי דוקא, הלא חזינן התם בערכין דפריך ליה לעולא מההיא דתניא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ומשני הא במקרקעי הא במטלטלי, ומשמע דאותו מעשה דפומדתא דקאי בה עולא מיירי דוקא במטלטלי ולא במקרקעי, הפך ממה שכתבו עד השתא. ותירצו לעולם מיירי אותו מעשה דוקא מקרקעי, והא דמשני הא במקרקעי הא במטלטלי דמשמע דההיא מעשה מטלטלי הוו, ליתא דאותם קרקעי נקרו מטלטלי כיון דהוו קרקעי דחוץ לארץ כדמסיק התם, ואם אכתי תיקשי דמשמע התם דאותו מעשה דהחרים הוה בין קרקעי ובין מטלטילי ובכולהו אמר עולא הוה יהיבנא כולהו לכהנים, ואם כן נהפך הקערה על פיה, ליתא דאיכא למימר דמאי דאמר עולא לא אמר אלא למקרקעי ולא למטלטלי דלמטלטלי דוקא ירקבו כדתניא בברייתא, ומכח האי ברייתא דהכא פריש התם הש"ס אותו מעשה דהוה מיירי גם מקרקעי ולא מטלטלי דוקא, דאילו הוה מטלטלי לחודיה לא הוה שרי עולא ליתנם לכהן כיון דתני ברייתא בהדיא פירות וכו' ירקבו, וניחא לפרש טפי דאתיא אפילו כרבנן ולא כר' יהודא בן בתירא לחודיה כדפירש רש"י ז"ל בע"ז, וזה אומרם וכל שכן דניחא השתא וכו', ונעוץ סוף דבריהם בתחילתם.

ועיין שם בע"ז בתוס' דכתבו דיכול להיות שאף למטלטלין עלתה התקנה לפי שהוקדשו ביחד עם המקרקעות, אבל הכא לא נכנסו בזה אלא כתבו דדוקא קרקעי שרי ולא מטלטלי, כן נראה לי לפרש דבריהם

הכא דסלקא מאי דהקשה הרב חק נתן על דבריהם ודחק טובא ליישבה, ועם האמור קושיא ליתא אחר המחילה רבתי, עיין שם:

ד"ה מעות וכלי מתכות וכו', ועכשיו כשאדם בא לחלל כרם רבעי וכו' צריך לשחוק וכו'. כן כתבו תוס' בברכות דף ל"ה ע"א ד"ה ולמאן דתני וכו':

ד"ה ואיזהו עיקור נועל דלת וכו', דלא מיבעיא ישראל שיש לו לקיים מצות נתינה ולהמתין עד שיזדמן לו כהן שירצה לקבלו. כצ"ל:

ע"ב

גמ' אפשר כדרב יהודא וכו'. כתב הרב צאן קדשים אין לדקדק היאך מתרץ הקושיא בכך, דאכתי תקשה ליעביד כדרב יהודא להטיל מום קודם שיצא לאויר העולם שלא יבא לידי תקלה כדפריך ליקנינהו לאודנייהו, דיש לומר דמעיקרא פריך ליקנינהו לאודנייהו דלא ליתו לידי בכורה ואם לא עשה כן ליקנסינהו להצריך נעילת דלת בפניה כמו גבי קדשים, ומשני אפשר כדרב יהודא דהא עדיפא, ומשום הכי ליכא למיקנסינהו אם לא עשה תקנה זו בקניית אוזן לנכרים, ובתקנתא דר' יהודא אין הכל בקיאים נמי לא קנסינן אם לא עשה להצריך נעילת דלת, ועיין בתוס' בע"ז דף י"ג ע"ב ד"ה נועל דלת ולעיל בדף ג' ע"ב ד"ה דקא מפקא, עכ"ל:

תוס' ד"ה אפשר כדרב יהודא, לעיל בפרק קמא (דף ג') **פירשתי דלדידן שרי לאקנויי לנכרים כיון דלא בקיאי למיעבד כרב יהודא.** כצ"ל, וכן הגיהו המחדשים (פמ"ן קדשים וחק נתן) זלה"ה, ועיין שם לעיל בתוס':

ד"ה הקדש עילוי, פירש בקונטרס טובת הנאה וכו' על מנת שיתננה לבן בתו כהן להקריבה כדאמר בפרק עד כמה, ובמסכת ערכין מפרש בענין אחר וכו' אם נדר נותן דמיהן פירוש כל דמי שיוויו דשלו הוא כיון דחייב באחריותו ואם נדבה וכו' וטובת הנאה דפרק עד כמה לא שייכא אלא בדבר הנאכל וכו'. אי נמי גבי דבר שאין נידר ונידב שייכא טובת הנאה זו, אבל בדבר הנידר והנידב שייכא אידך טובת הנאה, עכ"ל. כונתם פשוטה דבאו ליישב תרי פירושי של רש"י ז"ל דאמאי לא פירש בשני מקומות לעיל בפרק עד כמה ובערכין פירוש אחד שוה, ותירצו תרי תירוצים, הראשון דלעיל מיירי בדבר הנאכל, דשם הובא ברייתא דתניא הכהנים והלוים והעניים והמסייעים בבית הרועים וכו' אין נותנים להם תרומה ומעשר וכו' ובכולן יש בהן טובת הנאה, ולכן שפיר פירש שם רש"י ז"ל אופן טובת הנאה דהתם נותן סלע על מנת שיתננה לבן בתו כהן או לכהן אחר קרובו, מה שאין כן התם בערכין דלא מיירי בדבר הנאכל אלא במידי דהקרבה מפרש שפיר בענין אחר, כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב ואותן דמים יתן לכהן, והראיה דשם נמי בערכין תני הבכור בין תם בין בעל מום מחרימין אותו וכיצד פודין אותו אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו, ומשום דמיירי בבכור דנאכל תני התם אופן טובת הנאה כההיא דפירש רש"י לעיל בפרק עד כמה. אי נמי יש לתרץ בעד רש"י ז"ל ולחלק בין דבר שאינו נידר ונידב לדבר שנידר ונידב, דבדבר הנידר ונידב שייכא טובת הנאה אחת ובדבר שאינו נידר ונידב שייכא טובת הנאה אחרת, ובהכי ניחא תרי פירושי שפירש רש"י ז"ל.

אמנם רש"י ז"ל בתמורה דף ל"ב ע"א (ד"ה הקדש) פירש טובת הנאה כדי ליתן עולתו לבן בתו כהן אפילו בדבר שאינו נאכל, והתוס' שם השיגו, ועיין בתוספות יום טוב שם בתמורה פ"ז משנה ג' דהביא פירוש רש"י דפירש כמו שפירש הרע"ם שם. ומה שהקשו תוס' והסיקו דטובת הנאה דהתם היא כמה אדם רוצה ליתן בשור זה לעולה אף על פי שאינו חייב ודוקא בבכור מפרשים טובת הנאה כדי ליתן לבן בתו כהן, כי לכן שפיר כתב רבינו תוספות יום טוב עצמו על הרע"ם בערכין סוף פ"ח ד"ה מקדישו הקדש עילוי דפירש הר"ב להעלותו בדמים וכו' כדי להעלותו עולה, והשיגו דלא דק דהוה ליה לפרש כמה אדם רוצה וכו' כדי לתת לבן בתו כהן עיין שם, וכונתו כיון דאותה משנה מיירי בבכור דתני התם ר' ישמעאל אומר כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר אל תקדיש וכו' ושניהם בבכור, ואם כן הקדש עילוי דהתם הוה ליה לפרושי כמו רישא דהתם דתני הבכור בין תמים בין בעל מום וכו' כיצד פודין אותו וכו'.

ומה שכתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון בערכין (פ"ח מ"ז) משם מהרש"א ז"ל דכתב דלאו קושיא היא מה שהקשה רבינו תוספות יום טוב, משום דהכי כתבו תוס' בתמורה דאין רשאי ליקח שום פרוטה מישראל, אחר המחילה לאו תירוצא היא אדרבה מדבריהם ז"ל סיעתא הוי לרבינו תוספות יום טוב, דשם כתבו תוס' בהדיא דבבכור מפרשינן שפיר טובת הנאה לבן בתו כהן מה שאין כן בקדשים, ולכן שפיר הקשה הרב תוספות יום טוב להרע"ם אמאי לא פירש כך שם כמו רישא כיון דבבכור מיירינן, וכן כתבתי בשיטתי על מסכת ערכין בספרי הקטן מטה עז סוף פ"ח דף כ"ט

ע"א מהש"ס להתנצלות רבינו תוספות יום טוב, עיין שם:

גמ' אמר רבא אמר קרא שנה [שנה] לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר, ע"כ. ואם תיקשי אם כן אפילו בקר וצאן מתעשרין מזה לזה, ליתא דהא איכא קל וחומר מחדש וישן, וכמו שכתבו תוס' לקמן (נד.) בד"ה אלא מעתה, עיין שם:

דף ד"ן ע"א

תוס' ד"ה ושני מינין וכו', משמע דכל מינין דלא כתיבי בהני קראי דרבנן וכו'. כן כתב הר"ש בריש מסכת מעשרות, אבל הרמב"ם בריש פ"ב דהלכות תרומות וכן בהלכות מעשר פ"א הלכה ט' לא סבירא ליה כך, אלא פסק מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני האדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות, ומרן כסף משנה הביא למקורו ירושלמי דריש מעשרות וספרי בפרשת עשר תעשר, דהתוס' מיישבים לפנינו כפי סברתם, עיין שם.

ואולם שמעתין קשה לרבינו דבהדיא אמרינן הכא הני דרבנן נינהו, ומשמע בהדיא מגמרתין דדוקא דגן ותירוש ויצהר חייבים במעשר דאורייתא, אבל שאר מילי אינו אלא מדרבנן וכמו שפירש"י פשטא דשמעתתא, וצריך ישוב לרבינו. שוב ראיתי דגם הרב חק נתן הקשה כן לרבינו משמעתין ולא מצא מנוס, עיין שם[4]. ואם תראה בסוף כנסת הגדולה או"ח חלק א' בכללי הפוסקים שכתב באות כ"ח משם הרב תומת ישרים, דדרך הרמב"ם לפסוק הפך שיטת הש"ס היכא שספרא וספרי מוכחים להפך, וזה יהיה חדא מינייהו, ודברי מרן הקדוש מסייע ליה דהביא מקורו ספרי בפרשת עשר תעשר, פוק חזי גם כן בספר החשוב יד מלאכי בסוף הספר בכללי הרמב"ם סי' ט' דהביא זה והקשה עליה קושיות אלומות[5] והוכיח דלא מקיימא הא, עיין שם:

בא"ד אף על גב דבספרי לא פטר אלא חרובי שיטה וכו'. כצ"ל, וכן הוא בהר"ש שם[6]:

בא"ד משכחת לה דפליגי מדאורייתא וכו'. עיין שם ברש"י ז"ל שפירש באופן אחר:

בא"ד והא דתנן במסכת פרה דבילה של תרומה וכו' לאו דוקא וכו', ונפקא מינה וכו'. עיין בהר"ש שם דלא כתב ונפקא מינה לאלקויי טפי משאר מלקיות כמו שכתבו תוס' הכא אלא כתב למכת מרדות, ואין לומר דגם תוס' סבירא ליה הכי ולאלקויי דכתבו רצו לומר מכת מרדות, דהא מלקות ממש לא שייכא כיון דאינו מדאורייתא לדבריהם, דהא כתבו אחר כך ואף על גב דמה נפשך תרומת פירות דרבנן מכל מקום שייך לאחמורי טפי גזירה משום דגן תירוש ויצהר, ופירש הרב צאן קדשים כיון דדבילה נמי פירי הוא, הרי דסבירא להו דבדבילה חייב מלקות טפי משאר פירות. ולא המתקתי מאי שנא חומרא זו בדבילה מכל שאר מיני פירות אי שייכא גזירה בדבילה משום דהוא מז' מינים גם בתמרי וזיתים יהיה כך, וכי תימא אין הכי נמי כל כי הא הוה להו לתוס' למישמע לן, ומהאי טעמא לא מצאתי מרגוע בדברים אלו שכתבו בדבילה, מה שאין כן הר"ש דלא כתב כלל הא דדבילה לחיוב מלקות אלא למכת מרדות, עיין שם:

ד"ה אלא מעתה גבי מעשר בהמה וכו', ואם תאמר הא אתא למילף קל וחומר מחדש וישן שאינו כלאים זה בזה ואין מתעשרין. ויש לומר דאיכא למימר וכו'. כונתם פשוטה דמאי פריך הש"ס אלא מעתה וכו' יתעשרו מזה על זה מבקר לצאן, הלא איכא לן קל וחומר המובא לעיל (נג.) ומה חדש וישן דאין בהם כלאים אין מתעשרין מזה לזה בקר וצאן דכלאים הם אינו בדין שלא יתעשרו מזה על זה. ותירצו דהוה אמינא כבשים ועזים יוכיחו דאף על פי דכלאים הם מתעשרים מזה לזה כדמרבינן מתיבת וצאן כדלעיל (סס), וק"ל:

בא"ד ומשני אמר קרא העשירי שבא לחלק וכו', דבשלמא אי לאו העשירי לא הוה ילפינן כבשים ועזים מקל וחומר דישן וחדש כיון דרבי רחמנא צאן, אבל השתא וכו'. כונתם לפרש פירכת הש"ס דלקמן (ע"ב) דפריך אי הכי כבשים ועזים בדרך בלא זה כנהוג אצל המעיינים[7], בשלמא אי לא הוה אמרת ילפותא מתיבת

4. וכן תמה בטורי אבן ר"ה טו:, ועיין במרכבת המשנה מעשרות פ"א ה"א שביאר שהרמב"ם נקט שקטניות נכללות בכלל 'דגן', ושאר פירות האילן נכללים בכלל 'תירוש ויצהר', ומה שאומרת הגמ' ששאר מינים חיובם מדרבנן היינו ירקות ומינים הדומים להם כגון צלף להכס"מ מע"ש פ"א ה"ג, או לדעת הר"ש סיריליאו מעשרות פ"א ה"ה תבלינים. ועיין באור שמח תרומות פ"ב ה"א שכתב ג"כ בתחילה שטרח הרבה על השמועה דמעשר בהמה ליישבה לדעת רבינו ולא עלה בידו. ואח"כ צידד דהרמב"ם יפרש דכל מיני זרעים דאיכא בהו מתנות עניים ילפינן מדגן ודגן דקפיד רחמנא להפריש מכל מין, ורק בירקות דליכא בהו מתנות עניים אימור לא קפיד להפריש במתנות כהונה מכל מין ומין, ועל זה משני הגמ' דירקות חייבים בתרומה מדרבנן, וכל דתקון כעין דאורייתא תקון כו', ודוק, ועיין שם מה שצידד עוד ליישב בזה. 5. כעין ביטוי זה כתב המחבר בשבת של מי קמט. סוד"ה השתא, עיין שם. 6. וכן הגיהו השיטה מקובצת אות יט והצאן קדשים. 7. היינו ד'אי הכי' מדוייק שהקושיא היא דוקא מחמת מאי דאמרינן השתא, ובלא זה לא קשה.

העשירי אלא שינויא אחריתי כגון מכח הקל וחומר דחדש וישן לא הייתי פריך כבשים ועזים נמי, דהוה אמינא בקר וצאן לא מתעשרין מזה לזה מקל וחומר דחדש וישן מה שאין כן כבשים ועזים דאף על גב דגם לגבי אינהו שייכא הקל וחומר אית לן ריבוי דצאן כדאמרן, אמנם השתא דאמרת העשירי תן עשירי לזה ותן עשירי לזה קשה דכבשים ועזים נמי נימא כך תן עשירי לזה ועשירי לזה דמה ראית לחלק. ומשני אפילו הכי מועיל ריבויא דצאן, וטעמא דכיון דמצינן להוקים תיבת העשירי לבקר וצאן וריבוי דצאן לכבשים ועזים דשניהם מין אחד הוא מוקמינן שפיר קרא הכי, ולזה פריך הש"ס הכי נמי נימא כל דגן אחד, אמר אביי ראשיתם, והכונה דעל כרחין ראשיתם לא אתא אלא לחלק בין דגן לדגן דלא תימא כל דגן אחד, דאי לחלק בין תירוש ודגן לא איצטריך דהא איכא קל וחומר ומה תירוש ויצהר דאינו כלאים זה בזה אין מתעשרין מזה לזה, תירוש ודגן דכלאים הם זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה לזה, אלא ודאי לחלק אתא ראשיתם לכל דגן ודגן, מה שאין כן בעשירי דאיכא לאוקמי דוקא לבקר וצאן ולא לכלהו ואפילו לכשבים ועזים, ודוק:

ע"ב

גמ' רבא אמר בלא ראשיתם נמי לא מצית אמרת ודגן משמע כל דגן אחד בשלמא התם וכו'. כן הגיה הרב צאן קדשים:

שם איבעית אימא חדא מיניה רב פפא הוה, ע"כ. שני תירוצים הללו לא יוכחש דדחוקים הם, ולכן לא רצה הש"ס בחדא תירוצא לחודיה, וכן כתב הרב למנצח לדוד בב"ק דף (ס"ה) [ס"ז], עיין שם:

תוס' ד"ה אמר אביי ראשיתם וכו', תימא דבפרק קמא דתמורה (דף ה') **גבי הא דאמר אביי וכו', ורבא אמר בלא ראשיתם וכו',** עד סוף הדיבור. עיין מה שכתבתי בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר באורך על אותה סוגיא דמילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד אי מהני או לא דפליגי אביי ורבא, ופלפלתי פלפלת כל שהוא וכתבתי שנים גרגרים בהאי סוגיא המובא שם, וכן על דברי ר' אלעאי, ועמדתי על דברי תוס' דהתם שהקשו בין לאביי ובין לרבא כמו הכא ותירצו שם באופן אחר דאיכא למישדי נרגא, לך נא וראה וקרי ביה קריאה נאמנה:

דף נ"ה ע"א

גמ' מיתיבי היה לו חמש בכפר חנניה וכו'. מכאן קשה לרבינו עובדיה בפירושו שפירש שאם הצדדים רחוקות זו מזו ל"ב מיל אין האמצעי מצטרפן. אמנם כבר רבינו תוספות יום טוב פירש דברי קדשו דרצה לומר אף על פי שיש אמצעי כגון הרועה עצמו או כליו של רועה אין מצרפן שאין מצרפן אלא עדר, עיין שם:

שם אלא לרבי אמי ליתנינהו לכולהו נהרות קשיא. תירץ הרב למנצח לדוד דאין הכי נמי לר' אמי הוה מצי למיתני סתמא כל הנהרות מפסיקין, אלא אי הוה תני הכי לא הוה אשמועינן אלא חדא מילתא דכל היכא דלא מקרבו אינם מצטרפין, אבל השתא דאשמועינן ירדן שמעינן אגב חדא תרתי דסבירא ליה לר' מאיר כר' שמעון בר יוחי דלקמן בסמוך דמה ירחו ארץ כנען אף ירדן ארץ כנען ונוהג דין מעשר בהמה מעבר לירדן אפילו ליקרב דמו כארץ ישראל ממש, ודין זה משתמע שפיר ממאי דתנן הירדן מפסיק, דוק מינה טעמא דמי הירדן מפסיק הא לאו הכי הוה חזו לאיצטרופי ואי כחוץ לארץ חשיב היכי מצו לאצטרופי והלא לא דמו דהללו קדושין ליקרב והללו אין קדושין ליקרב, אלא ודאי כארץ ישראל חשוב והלכך טעמא דמפסיק הא לאו הכי כגון שיש שם גשר מצטרף שקדושה אחת, והשתא אדרבא טפי דייקא מתניתין כר' אמי, עכ"ל.

והנה בשמעתין חזינן דפליגי בירדן עצמו אי חשיב בארץ ישראל או לא ודייקינן הא מעבר הירדן לא ידעינן דילמא לכלהו ארץ ישראל הוי או חוץ לארץ הוי, וכבר דבר זה נפתח באחרונים זלה"ה עיין בספר הבהיר ברכי יוסף חלק או"ח סי' תפ"ט (אות ג) דהאריך בזה, ודייק איהו גם כן ז"ל בדף קמ"ד ע"א משמעתין הכי, ומה שהשיגו הרב דרך המלך בהלכות ביכורים (פ"ג ה"ח) דף פ"ג ע"א ומסיק דיתד בל תמוט היא דעבר הירדן ארץ ישראל היא, לך נא [ראה] מה שהשיב אמרים אמרי נועם בספרו פתח עינים בסוף מסכתין:

שם לימא כתנאי. מהרש"א ז"ל מחק תיבת לימא, והדין עמו דהא לא חזינן שום תירוץ אלא צריך לומר דוקא כתנאי כלומר היא פלוגתא דמתניתין דתנא קמא ור' מאיר אי ירדן מפסיק או לא, הוי כמחלוקת ר' יהודא בן בתירא ור' שמעון בר יוחי, ועיין בספר פתח עינים דגם הוא ז"ל נכנס בזה, והאריך קצת:

שם אמר רב יהודא אמר רב כל הנהרות למטה מג' נהרות וג' נהרות למטה מפרת וכו'. עיין מה שכתבתי לעיל בדף מ"ד ע"ב בהההיא מימרא דרב עצמו דאמר הני מדורי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם, ועיניך תראנה

מה שכתב הרב טירת כסף בדף רפ"ג ע"ד על האי נהר פרת ועל דברי תוס', זיל קרי:

ע"ב

אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי וכו', עד ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי, ע"כ. סוגיא זו הובא גם כן בשבת פרק במה אשה דף ס"ה ע"א וב', ושם פלפלו תוס' כמו שפלפלו הכא, וכבר בספרי הקטן שבת של מי (ס"ה ע"ב בתוד"ה שמא) כתבתי שורותיים ופלפלת כל שהו על דברי תוס' דהתם, עיין שם בדף ק"ד ע"ב וג' (בדפי הספר):

שם מנא הני מילי, אמר רב כהנא דאמר קרא בכור בניך תתן לי כן תעשה לשרך לצאנך. עיין לעיל בריש פרק עד כמה דף נ"ו ע"ב, ומה שכתב הרב הלכות יום טוב (אות מ — השני (ז תחילת פ"ד)) בדף סמך ע"ד:

דף נ"ו ע"א

תוס' ד"ה ומה בנך, ואם תאמר לר' אחדבוי בר אמי וכו'. ויש לומר נעמידנה הכא נמי כר' אליעזר. כצ"ל[8]:

בא"ד ומיהו קשה מהחיא דאין משלשין במכות וכו'. כן הקשו במנחות דף פ"ב ע"ב (סוד"ה והשתא) וביבמות דף מ"ו ריש ע"ב, והניחום שם גם כן בתימא. ומה שרצה לומר הרב צאן קדשים שם במנחות דקושייתם שייכא כפי סברת אביי דמשני התם במכות מנא הני מילי וכו', אבל לרבא דמשני באופן אחר ליכא קושייתם, כבר כתבתי שם בשיטתי במנחות בספרי הקטן (מטה עז) [פיסת בר] דאחר המחילה רבתי לא כן היא, דבלא קושייתם של תוס' דרשע רשע איכא להקשות לר' עקיבא מאי שנא היקש מגזירה שוה, דבגזירה שוה מודה דאין גזירה שוה למחצה ובהקש לא סבירא ליה הכי, והא דהביאו תוס' ההיא דמשלשין בממון ולא במכות לדוגמא הביאו משום דשייך התם הא דאפשר ושאי אפשר, ואכתי קושייתם במקומה עומדת ומפרסן איגרי. עוד פלפלתי שם פלפלת כל שהוא בשאר דברי התוס', עיין שם:

ע"ב

תוס' ד"ה זונה ישראלית וכו', ואם תאמר והא אמר רבא בפרק מרובה דאתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו, ובתמורה תני רבי אומר אין אתנן וכו'. כפי גירסא זו שלפנינו בתוס' קשה דמאי פריך מרבא לאביי גברא אגברא קא רמית, ואפילו תימא דכונתם כאשר פירש הרב חק נתן דאמאי לא פליג התם אביי לרבא, אפילו הכי אינו מתיישב כיון דעדיפא מיניה הקשו אחר כך מרבי, ולכן הנכון כאשר כתב הרב צאן קדשים דצריך למחוק ריש דבריהם של תוס' דהקשו מרבא וכצ"ל, ואם תאמר והא אמר רבי בתמורה דף כ"ט ע"ב אין אתנן אסור אלא הבא לו בעבירה אבל אשתו נדה אתננה מותרת, וכונתם כיון דאמר רבי אתנן הבא בעבירה אסורה משמע אפילו זונה ישראלית וקשה (לרבא) [לאביי] דאמר דאתנן זונה ישראלית אתננה מותר.

ותירצו דלא מיירי אביי בזונה ישראלית דאיסור ערוה דבהחיא מודה לרבי אלא קיימא בזונה דתפסי בה קידושין ולכן אתננה מותר, אבל אי הויא זונה דאיסור ערוה גם אביי סובר דאתננה אסורה, וסיימו תוס' לפרש והא דכהן הבא עליה לוקה מיירי בגיורת וכו' שהיא זונה וכו', כלומר האי זונה ישראלית דדייקינן דאתננה מותר והכהן הבא עליה לוקה מיירי בגיורת או משוחררת או שעשאה זונה וכו', או כמאן דאמר פנוי הבא על הפנוייה וכו'.

שוב כתבו והא דמשמע דלא משתכח זונה ישראלית וכו', כונתם לומר דלא תיקשי למאי דתירצו דמודה אביי באיסור ערוה דאתננה אסור, ממאי דמוקים אביי בזונה כותית דוקא מינה דייקינן דבזונה ישראלית סבירא ליה אתננה מותר אפילו באיסור ערוה, דאי לא הוה מצי לאשתכוחי שפיר דתעשרה איהי כשהיא זונה מערוה, דליתא דאין הכי נמי הוה מצי שפיר לאשתכוחי הכי, אלא כל אולמיה היה לאשמועינן דזונה ישראלית אתננה מותר כשאינה איסור ערוה, ודוק:

בא"ד ולרבא דאמר בפרק בתרא דתמורה דאחת זונה כותית ואחת זונה ישראלית אתננה אסור תיקשי ברייתא. ויש לומר דלא מיתניא ביה ר' חייא ור' אושעיא. אי נמי הוה מצי שפיר משכח לה וכו'. כונתם לתרץ דכל ברייתא דלא מיתניא ביה רבי חייא ור' אושעיא אינה ברייתא כידוע, ולכן ליכא תיובתא לרבא מהאי ברייתא, ואם תירוץ זה דחוק הוא כיון דחזינן דתני תנא קמיה דרב ומדשמעי רב ולא אמר ליה דשבשתא היא שמע מינה דברייתא קיימת ועומדת, לכן מתרצים עוד תירוץ אחר לרבא דאין הכי נמי הוה מצי שפיר למשכח דתעשרה היא, אלא אתא לאשמועינן לקוח במעי אמו כר' יוחנן, אף על גב דהוה שמעינן גם כן הא בתיעשרה איהי, ודוק.

8. וכעין זה הגיה הצאן קדשים.

ולענין פלוגתא דאביי ורבא קיימא לן כרבא, ועיין בשיטתי על מסכת תמורה בספרי הקטן מתן בסתר בדף כ"ט (ע"ב) מהש"ס מה שהארכתי שם בין בדברי הש"ס ובין בדברי תוס', ושם הבאתי פסק הרמב"ם בפ"ד דהלכות איסורי מזבח דין ח' דאיכא לעמוד עליו טובא כאשר עמדו נושאי כליו ז"ל, וכתבתי שורותיים מדידי ומדאחריני, עיין שם:

מתניתין האחים והשותפים שחייבים בקולבון פטורים ממעשר בהמה וכו'. קנו מתפיסת הבית וכו' חלקו חזרו ונשתתפו וכו'. אמרתי לבאר משנה זו (כולם) [כולה] משום דלפי מראית העין מקשה היא כאשר הקשו הרבנים זלה"ה הרב קול הרמז והרב חק נתן עיין בספריהם הקדושים, ואנא עניא אפרש דמתניתין תני והדר מפרש, בתחילה תני האחים והשותפים הכי גריס הרמב"ם, אבל רש"י ורבינו עובדיה גורסים האחים השותפים בלא וא"ו כלומר שהם שותפים, ולקמן (ד"ה והנה כנר) אבאר מאי נפקא מינה ביניהם, ותני הכי היכא דחייבים בקלבון פטורים ממעשר בהמה והיכא דחייבים במעשר בהמה פטורין מן הקלבון, כיצד קנו מתפיסת הבית חייבין ואם לאו פטורין, כלומר האחים שירשו מאביהם שחייבים בקלבון כגון דחלקו נכסי אביהן ואחר כך נשתתפו דכל אחד מהם חייבים בחצי השקל וגם בקלבון, פטורים הם ממעשר בהמה מפני שהם של שותפות וקרא כתיב יהיה לך כדאמרינן בגמ', ופירושא דהאי בבא ראשונה היא סיפא דמתניתין דקתני חלקו חזרו ונשתתפו חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה, ופירושא דבבא שנית דתני חייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון, היא מאי דמפרש ותני אחר כך קנו מתפיסת הבית כלומר דעדיין לא חלקו ירושת אביהן אלא בהוייתן הם, חייבים במעשר בהמה דכיון דלא חלקו כאביהן הם ואילו היה אביהם חי היה חייב לעשר אלו בהמות הכי נמי חייבים הם, ומסיים ואם לאו כלומר ואם אינו אותם בהמות שירשו מירושת אביהם, אלא קנו הם עצמם אף על פי שקנו מאביהם וסלקא דעתך אמינא שיהיו חייבים במעשר בהמה כיון דעדיין לא חלקו ומעיסת הבית הוי דמה שיש תחת זה הוא לזה, אפילו הכי פטורין משום דסוף סוף לקוחות הן ואפילו אם היה אביו חי ולקחן אביו היה פטור כדתנן במתניתין דלעיל הלוקח או שנותן במתנה פטור ממעשר בהמה, כן נראה לי הבנת מתניתין.

ואל תתמה אם מפרש התנא בתחילה סיפא דרישא דקתני חייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון דעלה קאי קנו מתפיסת הבית וכו', ואחר כך פירש רישא דחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה במאי דתני אחר כך חלקו חזרו ונשתתפו וכו', דכן מצינו בכמה דוכתי במתניתין דפתח במאי דסליק, וכן כתב הרב שושנים לדוד כפי פירושו דפירש מתניתין מעין דוגמא, עיין שם. אלא דאכתי נשאר לי דקדוק אחד בסדר מתניתין דלמה שינה הסדר ותני חייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון, ולא תני כמו רישא פטורין מן הקלבון חייבין במעשר בהמה, ויש ליישב בדוחק.

והנה כבר אמרתי דחילוף גירסאות איכא בין רש"י והרע"ם להרמב"ם, דלרש"י והרע"ם הגירסא דהיו גורסים במתניתין הוי הכי האחים השותפים, ופירשו דאלו האחים נשתתפו אחר כך, ולהרמב"ם הגירסא היה האחים והשותפים בוא"ו, וצריך לפרש המשנה לשניהם, וכבר קדמני הרב הגדול בעל הלכות יום טוב ז"ל בריש חיבורו הנחמד (פוס ב ד"ה פיכרפ) דף א' ע"ד מפרש שפיר לתרוייהו, וזה לשונו הטוב, לדעת רש"י דגריס האחים השותפים בלא וא"ו הכי פירושו, האחים שירשו מאביהם טלאים כל זמן שלא חלקו חייבים במעשר בהמה אותם הטלאים עצמם שירשו וכל מה שיולדו להם מהם, דכל זמן שלא חלקו ועדיין תפיסת הבית קיים רשות היורש לאו כרשות הלוקח הוא, ולא חשיב לקוח לומר דפטורים מדין לקוח דקיימא לן דהלוקח פטור ממעשר בהמה, והטלאים עצמם שירשו חייבים במעשר בהמה וכן מה שיולדו מהם, דכל שלא חלקו אין דינם כשותפים דעלמא דבשותפים דעלמא שנשתתפו בטלאים פטורים ממעשר בהמה בין באותם הטלאים עצמם ובין באותם שיולדו אחר כך, דכיון דהם בשותפות שותפין פטורים ממעשר בהמה, וכן האחים שחלקו וחזרו ונשתתפו כדדרשינן בברייתא מקרא דיהיה לך.

אבל הרמב"ם בפירושו ובחיבורו בפ"ו דהלכות בכורות דין יו"ד מתבאר בדבריו דגריס במתניתין האחים והשותפים בוא"ו, ופירושא דמתניתין הכי הוי, האחים שירשו מאביהם או שותפין דעלמא קנו מתפיסת הבית חייבים, כלומר אם האחים ירשו טלאים או השותפין נשתתפו בטלאים, אם ילדו אותם הטלאים ברשותייהו והיינו קנו מתפיסת הבית דהרויחו וקנו קנין חדש וריוח חדש שילדו אותם הטלאים, דאותם הטלאים הנולדים מהם חייבים דאף על פי שלא חלקו והם שותפים חייבים במעשר בהמה באותם שנולדו ברשותייהו, ואם לאו פטורים כלומר כל זמן שלא ילדו הם עצמם פטורים דכיון דלא נולדו ברשותייהו חשוב לקוח ופטור, דאפילו ביורשים חשוב לקוח כיון דסוף סוף לא נולדו ברשותייהו. ולפי

זה מאי דאמרינן בברייתא יהיה לך ולא של שותפות, לאו למעוטי כל שותפות הוא, אלא דוקא באותם הטלאים שנשתתפו או שירשו ומטעם לקוח, אבל הטלאים שנולדו ברשותייהו עודם שותפים חייבים.

וצריך להבין לדעת הרמב"ם דאם כן קרא דיהיה לך למעט שותפים ויורשים באותם הטלאים עצמן שירשו או נשתתפו דפטורים, למה לי תיפוק לי דלקוח הוא ונפקא לן מקרא דכן תעשה לשורך לצאנך כדאמרינן לעיל (נו.)[9]. ונראה פשוט דאיצטריך קרא דיהיה לך דאף על גב דלקוח פטור ובשותפים שנשתתפו זה הביא מאה טלאים וזה הביא מאה טלאים קנו כל אחד ואחד בשל חבירו חלקו בהם וכל אחד ואחד במה שקנה מחלק חבירו לקוח הוא ופטור, מכל מקום לכל אחד ואחד נשאר לו חלק בטלאים שלו שנולדו ברשותו, והוה אמינא דמפני אותו חלק שיש לכל אחד ואחד ממה שנולד ברשותו יהיה חייב, דאף על גב דכל חד וחד יש חלק לחבירו שקנה ממנו שהוא פטור, מכל מקום לא גרע משותפות הגוי דקיימא לן בפרק ראשית הגז לרבנן דאיצטריך קרא דגז צאנך למעט שותפות הגוי, דאף דשותפים ישראלים חייבים שותפות הגוי פטור מכיון דהגוי פטור מצד עצמו, דנראה דאי לאו קרא דפטריה הוה אמינא דחייב הישראל בעד חלקו בכהאי גונא, והוא הדין הכא דאיצטריך קרא דיהיה לך דלא נימא דהשותפין חייבים בעד חלק כל אחד ואחד אף דיש לחבירו חלק והוא פטור, עכ"ל[10].

שוב פלפל (שם ונפ"ת ג) בין לפירוש רש"י בהיא סוגיא בפרק ראשית הגז ובין לפירוש הרמב"ם במאי דתני בתמורה דף י"ג הצבור והשותפים אינם עושים תמורה וכו' פלפלא רטיבא כדרכו הטוב, לך נא וראה ותתענג נפשך מההיא בשרא שמנה דתורה. גם הרב לחם משנה בפ"ו דבכורות (ה"י) עמד לפרש מתניתין וסוגייתין כפי גירסת הרמב"ם ושיטתו, אך דחק טובא והקשה כמה קושיות, ועיין בספר חק נתן דתירצה מקצתם, ולא עת להאסף ודי במה שכתבתי:

גמ' תנו רבנן יהיה לך ולא של שותפות, יכול וכו' תלמוד לומר יהיה, והאי בבכור כתיב אם אינו ענין לבכורה תנהו לענין מעשר בהמה, ע"כ. כבר רבינו תוספות יום טוב הרגיש דאיפכא ליכא למימר לפטור בכור משותפות ולחייב מעשר בשותפות מדכתיב בקרכם וצאנכם ואם אינו ענין לבכור תנהו וכו', דכיון דהני קראי תרוייהו בבכור כתיב אין לנו לקיים בו הכתוב דמקל וליתן הכתוב דמחמיר באם אינו ענין וכו', ועוד דהא בכור חמור ממעשר דקדוש מרחם וכולו לכהן, עכ"ל:

שם אמר רב ענן לא שנו אלא שחלקו גדיים כנגד תיישים וכו', ור' אלעזר אמר לא שנו אלא שחלקו ט' כנגד יו"ד וכו', ור' יוחנן אמר אפילו חלקו ט' כנגד ט' וכו'. מיתיבי וכן השותפים שחלקו וכו', אמר רב אי דשוו כולהו להדדי הכי נמי הכא במאי עסקינן דלא שוו כולהו להדדי וכו'. שמעינן מהאי סוגיא דלר' יוחנן דסבירא ליה אין ברירה אף על גב דשוה כולהו להדדי, שעם הכלב אסורים. והקשה הרב לחם משנה בפ"ו דבכורות (ה"י ד"ה ופע"פ) לרבינו דפסק כר' יוחנן דאם חלקו גדיים כנגד גדיים ועשרה כנגד עשרה דכולן פטורים מן המעשר משום דאין ברירה, איך פסק בסוף פ"ד דהלכות איסורי מזבח הלכה י"ז שני שותפים שחלקו זה לקח עשרה טלאים וזה לקח תשעה וכלב אחד, שעם הכלב מותרין, אבל עשרה שכנגדו אם יש אחד מהם דמיו כדמי הכלב או יתר על דמי הכלב מוציאו מן העשרה כנגד הכלב ויהיה מחירו והשאר מותרין, הלא לר' יוחנן אסור משום דאין ברירה, והניחו בצ"ע.

וכבר בשיטתי על מסכת תמורה בדף למ"ד (ע"ח) מהש"ס בספרי הקטן מתן בסתר על דברי תוס' דהתם ד"ה ואידך וכו' הבאתי קושיא זו משמי, ומשם הרב מקראי קדש ממורינו הרב חיים אהרן אבואלפיא ז"ל והקשה גם איהו ז"ל להרמב"ם בשורש ברירה דף ע' ע"א, והניחו גם איהו ז"ל בצ"ע. אכן כתבתי שם דהרב בני שמואל עדאוי ז"ל בין בחידושיו על מסכת תמורה שם, ובין בחידושיו על מסכת ב"ק דף ח"ן מספרו ע"א רצה להשיבו על פי דברי הרמ"ר שהביאו תוס' שם, ואני בעניי שדיתי ביה נרגא והוכחתי דאינו מן הישוב אחר המחילה רבתי, וקושית הרבנים הנזכרים זלה"ה במקומה עומדת.

ועיין בספר חק נתן בסוף הספר בליקוטים בשורש ברירה דף רי"ח ע"ב דתירץ קושיית הרב לחם משנה דהכא פסק רבינו יש ברירה משום דהוי בדרבנן, דמדאורייתא ההוא דהוה מחיר כלב בטל ברוב, אלא מדרבנן לא בטל משום דבעלי חיים חשיב ולא בטלי, וכיון דאיסורא דרבנן קיימא לן יש ברירה, וכהאי גונא

9. וכן הקשה המנחת חינוך מצוה שס, ולא ראה דברי המהרי"ט אלגזי. 10. בשו"ת שואל ומשיב מהדורה ו ח"א סי' ז כתב דלכאורה זה אתי שפיר רק לשיטת רש"י בגיטין מז: בענין טבל וחולין מעורבין זה בזה דבכל חטה וחטה מחציתה של זה ומחציתה של זה לשיטת רבי דס"ל אין ברירה, אבל התוס' כתבו שם דלמ"ד אין ברירה אמרינן דכל שהגיע לו הוא חלק חברו וכן להיפך, ולפי"ז

תירצו תוס׳ בפרק ב׳ דסוטה דף ח״י ד״ה חזר וחילקן, ונשא ונתן עיין שם כי לאפס פנאי לא יכולתי לעמוד על דברי קדשו:

תוס׳ ד״ה ואזדא ר׳ יוחנן לטעמיה וכו׳, דמודה בהיא דלקוחות הן דמשני מאי אין חוזרין וכו׳ (*כצ״ל), ובטלה הא מצריכינן הכא תרי מילי וכו׳. פירוש וכיון דעביד צריכותא לא דמי להדדי, משום הכי אף על גב דר׳ אלעזר מודה בהיא דלקוחות אפילו הכי פליג בהא, וכן פירש הרב צאן קדשים, עיין שם:

ד״ה לברור חד מינייהו וכו׳, ואם תאמר וכו׳, וכי תימא אותו ששוה לכלב לפי זה הא דקאמר אי דשוו וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, והרב חק נתן הגיה הגהה אחרת, וכי תימא אותו ששוה לכלב הא אמר אי דשוו וכו׳[11], והמעיין יבחר ויקרב:

דף ז״ן ע״א

מתניתין הכל נכנסין לדיר להתעשר חוץ מן הכלאים והטריפה וכו׳. עיין מה שאכתוב לקמן בדף ח״ן ע״ב (ד״ה ולישדי) על דברי רב הונא:

גמ׳ טומטום ואנדרוגינוס קסבר ספיקא הוא. עיין בתוספות יום טוב מה שהקשה ובמפרשי המשניות (קול הרמ״ז, בית דוד, שופניס לדוד) זלה״ה:

רש״י ד״ה ואי לא יליף מקדשים, הני אחריני מחוסר זמן ויתום מנא ליה דאין מעשרין, עכ״ל. לא ידעתי אמאי נקט טפי הני תרי מחוסר זמן ויתום ולא נקט כולהו כלאים וכו׳ דתני במתניתין דכולהו נילף מקדשים כדלעיל[12]:

תוס׳ ד״ה חוץ מן הכלאים, הוה מצי נמי למיתני נדמה וכו׳, אבל בכל מקום דחשיב כלאים רגיל לדלג נדמה וכו׳. כצ״ל, כתב הרב חק נתן דכפי דבריהם דנדמה בכלל כלאים הוא, דין הוא טעמא דהרמב״ם השמיט בפ״ו דבכורות (הי״ד) הא דנדמה:

ע״ב

גמ׳ העיד ר׳ ישמעאל בן סתריאל וכו׳. כל אלו עדיות שהעיד רמזים הם וניתנו לידרש, וכמו שכבר פירש מהרש״א ז״ל בחידושי אגדות, וכל אחד ידרוש ויקבל שכר. והרב עיון יעקב כתב דנפקא מינה בעדותו בדברים הללו דלכאורה נראה דברים הנמנעים מלהיות כן, ואמרינן בפרק שבועות שתים דף כ״ט איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אם לא ראיתי גמל הפורח באויר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד, קא משמע לן דבנשבע על דברים כאלו שראה דלא הוי שבועת שוא חזו מאן גברא רבה קא מסהיד עליה, עכ״ל[13]:

תוס׳ ד״ה בפרום הפסח, מפרש בגמ׳ וכו׳, ובן עזאי דקאמר בכ״ט באדר אר׳ עקיבא לא פליג וכו׳. כצ״ל, ועיין בפירוש רבינו עובדיה:

בא״ד ואתי לזלזולי בחמץ, פירש״י שם שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות הפסח, והוזקקו השומעים לעשות פסח לסוף שלשים יום, ואם יעברו בית דין את השנה לא יתקבלו דברי שלוחי בית דין לשומעין לדחות את הפסח שכבר שמעו מן הדרשנים, עכ״ל. וזה הוי דלא כהר״ן ז״ל דכתב בפרק קמא דפסחים (ג: מדפי הרי״ף) ובפרק קמא דמגילה (ג: מדפי הרי״ף) דהא דשלשים יום קודם הפסח לאו למידרש בפירקא אלא לתלמידי דבי רב אם שואלים כענין או לא, עיין שם.

שוב כתבו תוס׳[14], ומדחשיב מיום הפורים עד הפסח שלשים יום שמע מינה דערב פסח בכלל הל׳ יום וכו׳, מדבריהם הללו תפס הרב חק נתן להרב פרי חדש דכתב בריש הלכות פסח סי׳ תכ״ט, יש משתבשים לומר דבפורים מיקרי השואל בהלכות פסח שואל כענין דהא לא משכחת שלשים יום בלא יום פורים עצמו, ולאו מילתא היא מכמה טעמי וכו׳,

לשיטת התוס׳ כיון דחשיב לקוח מטעם דלא הוברר איזה חלק חברו, משום הכי הוה כולו לקוח ופטור. אמנם באמת גם לשיטת התוס׳ יש ליישב קושיתו דמחמת לקוח לא מיפטר דהרי אין ברירה הוא רק ספק ולקולא לא אמרינן אין ברירה רק לחומרא מדאורייתא, ושפיר היה מתחייב מספק ולכך איצטריך קרא למיפטריה. 11. וכן הגיה השיטה מקובצת אות מא. 12. וכן תמה הרש״ש, ותירץ בבכור דל שרש״י לא נקט כלאים משום שבמעשר בהמה פשיטא שכלאים פטורים, שהרי מה שאין מעשרים מבקר על צאן לומדים מכלאים, וא״כ ודאי שאין מעשרים כלאים עצמם, ולגבי יוצא דופן אין צריך ללמוד משאר קדשים, שהרי כתב רש״י בתמורה יז. ד״ה קרב, שיוצא דופן אינו קדוש כי אינו מין בהמה, ולכן נקט רש״י ששאלת הגמ׳ היא רק על שני אלו. 13. אך המהר״ל בחידושי אגדות כתב שאין כונת המאמרים הללו למעשים גשמיים אלא לבאר לשומעים את עומק דבריהם, וכונת חז״ל למהות עצם הדבר ולא לחומר שנראה בפועל, עיין שם. וכ״כ במוסף הערוך ערך בר יוכני ׳אולי משל הוא כי איננו בישוב׳. וכן איתא להדיא בזוהר ברעיא מהימנא פינחס רטז שדרך בעלי הסוד שכשאומרים דבר לתלמידיהם ורואים שלא הבינוהו, חוזרים עליו ברמז על פי משל שמעלה שחוק כגון מה שאמרו על ביצה אחת שהפילה ששים כרכים. וכתב הבן יהוידע שהגמרא רמזה בשמו של ר׳ ישמעאל ׳בן סתריאל׳ שאמר דברים אלו שהם מסתרי האל, כי הוא ׳מערקת לבנה׳ כלומר שנשמתו היתה מאור מקיף שהוא בסוד הלבנה לכך ידע להלביש סודות בדברים אלו באופן שאף אם ידרשום לרבים לא יבינום אלא מי שראוי להבינם. 14. כפי הגהת חק נתן.

דליתא דאשתמיטיתיה דברי תוס׳ הללו ומכל הני סוגיי מוכח שמיום פורים מתחילין הדרשה, עיין שם, ועיין גם כן בספר ברכי יוסף או״ח סי׳ תכ״ט הנ״ל (אות ג):

בא״ד ותימא דקתני במילתא דר׳ אלעזר ור׳ שמעון ולמה לא אמרו באחד בתשרי וכו׳, והלא מן הדין הוא בשנים בתשרי דיום ראשון של סוכות ממנין וכו׳. פירוש למה אמרו לאקדומי בכ״ט באלול, דהא כיון דיום ראשון של סוכות מן המנין והוי כמו ערב פסח לדידהו דסברי שתי שבתות דהיינו י״ד יום, ואם כן הוה מצי לקבועי ביום שני של תשרי, כי מן היום ההוא והלאה עד יום ראשון של סוכות ואותו יום בכלל איכא י״ד יום דהיינו שתי שבתות לדידהו, כן נראה לי לפרש.

והרב צאן קדשים לא פירש כך, אלא כתב למה נקט הטעם מפני שהוא יום טוב, תיפוק לי דמן הדין הוא בכ״ט באלול כדי שיהיה יום ראשון של סוכות מן המנין כמו ערב פסח, וכן הגירסא זו בספר ישן, עכ״ל. ולא הבנתי דבריו דבהכי אם ממנינן מכ״ט אלול ויום ראשון של סוכות נמי, יהיו ששה עשר יום והוי יותר משתי שבתות דאינו אלא ארבעה עשרה יום, ולא הוי כמו ערב פסח, ודבריו צריכים לי עיון:

בא״ד דרשב״ג אין יום המעשה בכלל. פירוש יום עשית קרבנות:

בא״ד ובפרק בתרא דמגילה משמע וכו׳, התם דשתי שבתות דרבן שמעון בן גמליאל אין יום המעשה בכלל, דמוקי התם כותיה מתניתין דמקדימין וקרינן וכו׳. פירוש דבריהם דהתם במגילה אמרינן דמודה ר׳ שמעון בן גמליאל דבאחד באדר משמיעין על השקלים, משום שהיו שולחנות יושבין במדינה בט״ו באדר ולכך מקדימין באחד באדר, אלמא משמע דשתי שבתות אין יום המעשה בכלל דהא מקדמינן לא׳ באדר ועם יום ט״ו הוי טפי מי״ד ימים אם ממנינן ט״ו בכלל שתי שבתות, אלא ודאי י״ד יום דהוי שתי שבתות בלתי יום המעשה, וק״ל:

בא״ד ומהחיא שמעתין דמגילה יקשה למצוא י״ד יום בלא יום המעשה, עכ״ל. דבריהם צריך ביאור כמו שקדמני הרב חק נתן וכתב דדבריהם סתומים הם וטעות סופר איכא וצריך לומר, למצוא שלשים יום בלא יום המעשה[15], ורצה לומר דשם אמרו דבא׳ באדר משמיעין על השקלים משום דבא׳ בניסן מקריבין מתרומה חדשה, ואם כן יקשה למצוא שלשים יום בלא יום המעשה, דאם אדר חסר לא ימצא שלשים יום אלא עם יום המעשה, וזה הוא מה שכתבו בתירוצם ולא חשו להקדים יום אחד כיון שדבר מסור לבית דין, עכ״ל:

בא״ד ואף על גב דבמתניתין הכא דייקינן לכוין החשבון. כלומר דתני כ״ט באלול ולא בשני בתשרי, וק״ל:

מתניתין והן גרנות של מעשר בהמה. בכל המשניות לא גרסינן לה, וכן בגמ׳ חדשות מוגה היא בחצי לבנה מזה וחצי לבנה מזה, אכן מפירש״י[16] משמע דהיה גריס לה, וכתב הרב צאן קדשים דנשנה הכא אגב שיטפה דבפרק ג׳ דשקלים דשם שפיר תני לה, עיין שם:

דף ח״ן ע״א

תוס׳ ד״ה ניחא ליה לאיניש דליעביד מצוה בממוניה, אף על גב וכו׳ כיון שקבעו חכמים זמן דרך הוא להמתין עד הזמן ולעשר הכל יחד. כצ״ל[17]:

גמ׳ מאי משמע אמר ר׳ אבהו פרוס פלגא, פלגא דמאי פלגא דהלכות פסח, ע״כ. מכאן הקשה הרב חקרי לב בח״א דף נ״ט ע״ג לרש״י ז״ל דפירש בתענית[18] דף י״ט ע״ב בפרוס הפסח בימי הפסח, ואינו כן דהיינו ט״ו יום קודם הפסח[19], והבאתי בספרי הקטן מתת אלקים (סס) דף צ״ז סוף ע״ב (בדפי הספר) ותרצתי בדוחק, עיין שם:

תוס׳ ד״ה ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא, ואם תאמר תיפוק ליה משום דאין מקדישין ביום טוב. כצ״ל, והרב חק נתן הגיה תחילת דבריהם כך, משום סקרתא, הכי נמי קאמר בפרק קמא דחגיגה דף ח״י, והקשה שם הרב אלחנן תיפוק ליה משום דאין מקדישין ביום טוב[20]:

בא״ד ויש לומר לא הייתי אוסר להקריבו שמא יבא להקדישו וכו׳. פירש הרב הנזכר (חק נתן) לא הייתי אוסר לצאת ידי חובתו במעשר בהמה שהיה לו קודם יום טוב ביום טוב משום דילמא אתי לעשורי ביום טוב,

15. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות טז, עיין שם. 16. הוא במיוחס לרש״י ד״ה והן, אבל ברש״י כת״י ליתא. 17. וכן הגיה הצאן קדשים. 18. עיין בשם הגדולים מערכת גדולים ערך רש״י שהביא בשם המשנה לחם דפירוש מסכת תענית אינו מרש״י, אך החיד״א עצמו שם כתב דאחר זמן ראה דמתוך דברי רבינו ישעיה והריטב״א ורבינו בצלאל בחידושיהם למסכת תענית משמע בהדיא דפירוש רש״י שלפנינו במסכת תענית הוא פירש״י ודאי, אלא שמרוב העתקות נפלו כמה טעויות סופר, עיין שם. ויש אומרים דהוא מתלמידי רש״י. 19. וכן תמה הגבורת ארי תענית שם, עיין שם. 20. וכעין זה הגיה השיטה מקובצת אות ח.

דהא [ד]אין מקדישין ביום טוב אינו אלא מדרבנן והוי גזירה לגזירה, אבל אי אמרינן משום סקרתא דהוי דאורייתא, ניחא דאין יוצאין ידי חובתו במעשר בהמה ביום טוב דגזרינן הקרבה משום סקרתא דאורייתא, עכ"ל.

אמנם אכתי קשיא לי קצת על האי טעמא דסקרתא, תיפוק לי משום תיקון דאי מעשר בהמותיו ביום טוב הוי מתקן בהמותיו כדי שיוכל למכרן, דעד השתא לא הוה מצי כדפירש רש"י ז"ל בריש מתניתין, והכא ליכא לתרוצי גזרה לגזרה דהא אמרינן דרבנן אסרי לתקן ביום טוב וכדחזינן בטבילת הגר בשבת ביבמות דף מ"ו (ע"ב) דר' יוסי אסר משום תיקון גברא, ויש ליישב ולחלק:

בא"ד ומכל מקום כאן משמע דלא שייכי הנך שינויי דביום טוב של ראש השנה קיימי וכאן לא שייך גזירה לגזירה. ויש לומר וכו'. כן הגיה הרב חק נתן, ופירש דבריהם כך דתירוץ שני דמותר להקדישו משום שלמי שמחה לא שייך הכא, דביום טוב של ראש השנה קיימי דליכא שלמי שמחה, גם תירוץ הא' משום דהוי גזירה לגזירה גם כן לא שייך הכא דהא אין מעשרין היינו אין מקדישין דהיא היא, ואם כן אמאי איצטריך לומר משום סקרתא לימא משום דאין מקדישין ביום טוב, עכ"ל:

ד"ה חוץ מן הקרח הזה, פירש בקונטרס היינו ר' עקיבא ור' יהושע בן קרחה הוא ר' יהושע בנו של ר' עקיבא, וקשה מי סני ליה וכו', עד סוף הדיבור. כן כתבו בב"ב דף קי"ג ע"א (ד"ה ומטו), ועיין מה שפירש הרב עיון יעקב בין הכא ובין במנחות דף כ"ט. וכבר כתבתי בהרבה מקומות ובפרט בספרי הקטן נזיר שמשון דף ג' (ברכות פ"ב מ"ב) משם הרב פתח עינים דף ס"ב דכתב משם האר"י ז"ל דבעיניו ראה את ר' יהושע בן קרחה ור' יהושע בן ר' עקיבא דהיו שנים, והוא פלא גדול אשרי עין ראתה כל אלה, וכן כתב פעם אחרת בספר מראית העין בסוף מכלתין כמו שרמזתי בספרי הקטן מתת אלקים במסכת מגילה (כח.) דף ס"ד ע"ב, על ההיא ברכה דבירך ר' יהושע בן קרחה לרבינו הקדוש, ורוח ה' דיבר בר"ת דכתב בפשיטות דשנים הוו, עיין שם:

בא"ד ורבינו נסים פירש קרח ר' אלעזר בן עזריה דאמר בירושלמי שהיה קרח, ואמר לר' אלעזר בן עזריה מהכא לקרחנאה, עכ"ל. מהרש"א ז"ל מחק אלו התיבות, אבל הרב צאן קדשים מקיים הגירסא וכתב דלגבי ר' אלעזר בן עזריה הוה מעלה גדולה שהיה קרח בלא חתימת זקן ומינוהו לנשיא, והצדוקי אמר לו לגנאי כי גנאי לזקן שאין לו הדרת זקן, עיין שם. והרב הליכות עולם הביא גירסת ר' אלעזר בן עזריה בדף ז' ריש ע"א, והגיהו מרן ז"ל בכלליו, ועיין בספר [יבין] שמועה שם כאשר רמזתי בספרי הקטן הנזכר נזיר שמשון (סס):

ד"ה מפי חגי זכריה ומלאכי, פירש הקונטרס וכיון דנבואה היא כהלכתא בלא טעמא היא וכו'. ולא היה לו להזכיר נבואה וכו'. ברש"י שלפנינו ליכא מידי מזה[21]:

בא"ד ומיהו קשה ממה דדריש בפרק קמא דר"ה (דף מ' ע"ב), **והכא בהאי קרא קמפלגי עשר תעשר בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ר' מאיר סבר מקיש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו, ור' אלעזר ור' שמעון סברי מקיש וכו' מה מעשר דגן ראש השנה שלו תשרי אף מעשר בהמה ראש השנה שלו תשרי.** כצ"ל, ולפי זה קשה דלא הוי כהלכתא בלא טעמא דלשניהם איכא הטעם, ותירצו דאפילו הכי לא היה יכול לברר איזה מהם עיקר מהאי היקש:

ע"ב

רש"י ד"ה ונוטל אחד מן האלולין וכו', כגון שמנאן רבוצין או עומדין, עכ"ל. וזה שרי כדתנן במתניתין לקמן לפנינו:

בא"ד השתא אפשר לכווני דלהוי אחד מן האלולין עשירי. פירוש כיון דלוקח כשמונה אותם רבוצים או עומדים, מה שאין כן אם מעבירם בפתח לא ידע מי מפיק, וק"ל:

תוס' ד"ה ונוטל אחד מן האלולין, ואין שייך לאסור כאן משום לא יבקר וכו'. החילוק שיש בין רש"י ז"ל להתוס' כבר קדמני הרב צאן קדשים לפרש, דלהתוס' הא דקתני הכא ונוטל אחד היינו שמכוין להוציאו בעשירי, ואפילו הכי לא שייך לאסור משום לא יבקר, דדוקא כי אפיק בעל מום בריש עשרה עובר משום לא יבקר בין טוב לרע דהיינו בעל מום, אבל אם מכוין להוציא אחד מן האלולין בריש עשרה לא שייך בין טוב לרע, אבל לרש"י אזיל לשיטתיה דמפרש לעיל דלא יבקר משמע שהוא לא יוציאנו אלא יוציא מעצמו, משום הכי כתב ולא שיכוין ויוציאנו בעשירי דהא כתיב לא יבקר אלא כמדומה, עכ"ל:

21. אמנם כן נדפס לפנינו ברש"י כת"י ד"ה מפי.

גמ׳ תנו רבנן באיזה צד מעשרן. כלומר כיצד מעשרן, וכהאי לישנא מצינו בכמה דוכתי כידוע[22]:

שם ולישדי [לחו] ירקא וליפקו לותיה. אמר רב הונא גזירה משום לקוח ומשום יתום, ע״כ. כבר לעיל בדף ג״ן (ע״ב ד״ה ומ״) הרגשתי דלא הבנתי הא דרב הונא, דכיון דלעיל קתני מתניתין דאין יתום נכנס לדיר כמו כלאים ואחריני, איך איכא למיחש דיפוק יתום. וראיתי בהרמב״ם בפ״ו דהלכות בכורות דין י״ד דכתב מתניתין דלעיל (מ.) הכל נכנסין לדיר להתעשר בין תמימים בין בעלי מומין וכל איסורי מזבח חוץ מן הכלאים והטריפה ויוצא דופן ומחוסר זמן שכל אלו פטורין מן המעשר, ולא כתב גבי אינהו יתום כדתני במתניתין, כנראה דלא הוה גריס יתום במתניתין, אבל זה לא מצינן לקיים דהא כתב איהו אחר כך באותו דין עצמו, וכן היתום שמתה אמו או נשחטה עם לידתו אינו מתעשר, וכיון דאינו מתעשר וכדילפינן לעיל (סס) בברייתא הוי כאחריני דאינם נכנסין לדיר, דלמאי היו נכנסין כיון דאינם מתעשרים, ועיין בספר החינוך דכללם יחד, ואם כן כיון דגם היתום לא היה נכנס בדיר שפיר הוה מצינן לישדי ירקא בלתי תיקון אמותיהם בחוץ, ולא חיישינן ליתום דליפוק דהא ליכא בתוך הדיר.

ומדברי תוס׳ גם כן דלעיל דף ג״ן (ע״ב ד״ה כרב הונא) משמע דיתום היה בדיר ולא כלאים ואחריני דתני במשנה, שכתבו על דברי רב הונא דלא צריך למיגזר משום כלאים וטרפה ויוצא דופן, וכונתם לומר דבהני ליכא למיגזר משום דאינם נכנסים בדיר, מה שאין כן לקוח ויתום דהיו נכנסים ולכן בהנהו דוקא איכא למיגזר דלא לישדו ירקא כדי שלא יצאו חוצה מן הדיר[23], ובעיני יפלא מאי שנא יתום מאחריני, כיון דבכולהו ילפינן מהברייתא דאינם מתעשרים דתניא שור או כשב וכו׳ ובכללם איכא נמי יתום, ועוד כיון דדינא יתיב דאם נתערב יתום או לקוח בטלאים כולם פטורים שכל אחד ספק הוא היאך מצינן לומר דהיו מכניסים לדיר היתום ומפני כך לא שדינן ירקא כדי דלא ליפוק כדפירש״י ז״ל, דאי הוה שדו ירקא הוה נפיק נמי יתום.

ואמרתי אל לבי דאפשר דהכונה היא דחיישינן דילמא מפיק יתום מצד אחר אי שדינן ירקא ולעולם דאינו נמצא בתוך הדיר, אכן מלבד דמפירוש רש״י לא משמע כן, איכא נמי למיחש אם נאמר כן לכלאים וליוצא דופן ואחריני, ואמאי חיישינן טפי ליתום משאר, וקושטא אמינא דלא ידעתי לכוין אמרא אמרי קדש דרב הונא, וריק הוא ממני:

תוס׳ ד״ה כשם שהתרומה גדולה וכו׳. כל אלו הדיבורים מהכא עד דיבור דלקמן בדף הסמוך המתחיל במחשבה והיא גם כן נכללת, כולם כתבו תוס׳ במנחות דף ד״ן ע״ב ונ״ה ע״א, ושם כתבתי תהלה לאל על דברי קדשם כל הצורך, זיל קרי:

דף נ״ט ע״א

רש״י ד״ה איתקש בריש פירקין עשר תעשר בשתי מעשרות. כצ״ל, וכן משמע מדברי תוס׳ בד״ה איתקש[24]:

גמ׳ ודילמא עשירי לא קרייה רחמנא. כך צריך לגרוס כפי פירוש ראשון של רש״י, אבל לפירוש שני שפיר גרסינן כבפנים עשירי הוא דלא קרייה, וק״ל:

רש״י ד״ה ודילמא [וכו׳], אלא קדוש גרידא וכו׳. כתב הרב חק נתן אין להקשות להאי פירושא דילמא רבא הכי נמי קאמר, דכיון דהוא הוי אמורא הוה ליה לפרש דבריו[25], ומדסתם משמע דקדוש אף ליקרב, עכ״ל:

ד״ה תשיעי וכו׳, אבל האחרים מיהא לא נפטרו וכו׳. רצה לומר אף על גב דתשיעי קדוש, מכל מקום אינו פוטר השמנה כיון שאינו עשירי דאין פוטר אותם אלא העשירי, ולהכי קאמר שפיר מאי טעמא כולן פטורין לאו משום וכו׳, מהרב הנזכר:

בא״ד למנין הבהמות, כאן הוא סוף הדיבור, ואחר כך מתחיל, וכולן פטורין וכו׳:

ע״ב

גמ׳ ואמר רבא היו לו י״ד טלאים וכו׳ אם בפתח הששה יצאו נוטל אחד מהם והשאר מצטרפין לגורן אחר, ע״כ. האי נוטל אינו רצה לומר נוטל כמו שירצה אחד

22. וכגון בלשון המשנה בריש שבת כפי המובא בירושלמי פ״א ה״א, ובירושלמי ברכות פ״א ה״א ופ״ב ה״ג, וכן בעוד הרבה מקומות.
23. לכאורה יש לומר דאין כונת התוס׳ דיש חילוק בין כלאים טריפה ויוצא דופן ליתום בעצם האם יש סיבה לגזור בהם או לא, אלא כונתם דטעמא דאמר רב הונא דמפקינן לבהמות המעשר ע״י אמם ולא ע״י ירקא אתי לתקוני חשש דיתום ולא חשש דהני פסולי, ויש לומר דרבנן רצו לתקן מה שאפשר ולכך תיקנו להוציא ע״י אמם שזה מתקן חשש יתום ולקוח, אף שהחשש דשאר פסולי עדיין קיים, או דבהני פסולי איכא למיגזר טפי כיון שאינם פסולים רק במעשר בהמה ולא בשאר קדשים, ולכך טעו אינשי בזה יותר, ולעולם אין חילוק כלל בין כלאים טריפה ויוצא דופן ליתום לגבי ההכנסה לדיר.
24. ואכן כן הוא להדיא ברש״י כת״י ד״ה ואיתקש, אמנם הוא לא היה לפני המחבר.
25. וכמו שכתבו הרשב״ם בפסחים קא: ד״ה לקיבעיה, התוס׳ שאנץ והרא״ש בשיטמ״ק ב״ק מד, והריטב״א בשבועות מג:.

מהם, אלא רוצה לומר דנוטל מארבעה אחרונים אחד מהם שהוא העשירי כשהוא מונה, וכדאמרינן לקמן היו לו ט״ו טלאים לא יאמר אברור וכו׳ אלא כונסן לדיר ומוציא עשרה ונוטל אחד מהם, וההיא ודאי מיירי שמונה אותם ונוטל העשירי, ודוק:

שם ואם לאו ששה פטורין וארבעה ארבעה מצטרפין לגורן אחר. רש״י פירש כפי גירסתינו. אמנם מהרמב״ם ז״ל בפ״ח דהלכות בכורות (ה״י) נראה דלא הוה גריס כגירסא שלפנינו וכמו שפירש רש״י, אלא הוה גריס בבא שניה לחודיה דרבא דאמר יצאו ארבעה בפתח זה וששה בפתח זה וכו׳, ולא בבא ראשונה יצאו ששה בפתח זה וארבעה בפתח זה וכו׳[26]. עוד כתב שם, ואם יצאו הששה בשני פתחים הרי הששה מצטרפין לגורן אחר, והשמנה שיצאו תחלה מכאן ומכאן פטורים שכל ארבעה מהן נמנו מנין הראוי להשלים עליו עשר ולעשר, שהרי ששה היו שם נשארים בתוך הדיר, עכ״ל. ומקורו היא מאי דאמרינן אחר כך לפנינו, יצאו ארבעה בפתח זה וארבעה בפתח זה ונשתיירו שם ששה וכו׳, ואם לאו ארבעה ארבעה פטורין וששה מצטרפין לגורן אחר, כי כן צריך להגיה בש״ס, וק״ל:

שם מאי קא משמע לן והאמר רבא חדא זימנא וכו׳. פירוש כבר אמרה לעיל הא דמנין ראוי פוטר, ויליף לה מקרא דלא יעבור כדלעיל, ולמאי איצטריך לומר גם כן הא די״ד טלאים וכו׳ ומינה נשמע כולהו, ומשני אי מהתם הוה אמינא במנין הראוי ודאי אמרינן כך דפוטר אבל במנין הראוי מספק אימא לא, לכך איצטריך רבא לומר גם כן היא, וקאמר בהאי מציאות דספק כולהו מציאותם ודינם, וק״ל:

שם תניא נמי הכי היו לו ט״ו טלאים לא יאמר אברור עשרה ואכנסם לדיר וכו׳ אלא כונסן לדיר וכו׳. הרמב״ם ז״ל לא הביא הא בפרטות אלא בכללות בסוף פ״ז דבכורות דין ט׳, הכניס כל הצאן וכו׳, עיין שם:

דף ס׳ ע״א

שם ולישני ליה כגון שמנאן זוגות. כצ״ל[27]. ומשני קסבר עשירי למנין בהמות הוא קדוש כסברת רב כהנא לקמן, ולא קיימא לן הכי וכמו שאכתוב בעזרת השם לקמן:

מתניתין יצאו שנים כאחת מונה אותם שנים שנים, ע״כ. כפי התוס׳ (ד״ה יצאו) צריך לגרוס מונה אותם שנים ולא שנים שנים, אבל להרמב״ם בפירושו וכן רבינו עובדיה גורסים שנים שנים, ומפרשים דצריך שימנה כולם שנים שנים זוג זוג, וטעות נפל בריש דברי רבינו עובדיה שכתב הכי גרסינן שנים כאחד מונה אותם שנים, אלא צריך לומר מונה אותם שנים שנים כדמפרש ואזיל, וק״ל.

ואם תיקשי כפי פירושם דפירשו מתניתין הכי לזוגות זוגות, מאי קא משמע לן ר׳ יוחנן מתניתין היא, כבר הרגיש מזה הרב חק נתן ותירץ בדוחק דהא קא משמע לן אפילו קינטרין קינטרין, עיין שם. ולי נראה לתרץ דר׳ יוחנן אתא לאשמועינן דלמנינו הוא קדוש ולא למנין בהמות כדסבירא ליה רב כהנא[28], וזה לא הוה נשמע ממתניתין דמתניתין מצינן לפרשה כסברת שניהם, דאי לא תימא הכי קשיא מתניתין לרב כהנא, אלא ודאי ליכא הכרע במתניתין, ודוק:

גמ׳ אמר ר׳ יוחנן מנאן זוגות זוגות קינטרן קינטרן עשירי למנינו הוא קדוש, למנינו מאי רב מארי אמר למנין שלו הוא קדוש, רב כהנא אמר למנין בהמות הוא קדוש. הרמב״ם בפ״ח דהלכות בכורות הלכה ה׳ פסק כר׳ יוחנן דכתב, התחיל למנות ויצאו תחילה שנים שהן א׳ וב׳ הרי זה מונה הכל זוג זוג ומקדש זוגים, וכן אם מנאן שלשה שלשה בכל פעם ופעם או ה׳ ה׳ מקדש הכת העשירי, עכ״ל. וכתב עליה הרב כסף משנה ז״ל פלוגתא דאמוראי ופסק כר׳ יוחנן וכדפירש רב מרי למנין שלו הוא קדוש, ומשמע דרבא סבר כותיה מדתריץ ברייתא אליביה, עכ״ל. והוא מאי דאמר רבא לפנינו הואיל ואיתיה במניינא פרסאה דקרו לעשרה חד, הוצרכתי לכל זה כדי להוכיח דמאי דנדפס לפנינו אמר לך ר׳ יוחנן טעות סופר הוא, וצריך לומר אמר לך רב כהנא[29], וק״ל. ואי לא הוה פליג רב כהנא לר׳ יוחנן אלא בפירושא דמילתיה, הכי הוה ליה למימר הש״ס למניינו מאי פליגי בה רב מארי ורב כהנא, ומדלא קאמר הכי שמע מינה דרב כהנא קדמון

26. ועיין בקרית ספר דתמה נמי אמאי לא הביא הרמב״ם לבבא קמא דרבא. אך יעוין בלחם שם שנקט שהרמב״ם לא חש להאריך את ב׳ הדינים, כיון שאפשר ללמוד את זה מהדין השני שהביא הרמב״ם. וכעין זה משמע בהר המוריה דלעולם הרמב״ם נמי ס״ל לדין הראשון דרבא, אלא דעיקר החידוש הוא הדין השני, עיין שם היטב. 27. וכן הגיה בהגהות הב״ח אות א. 28. לכאורה צ״ב דהרי רב מארי ורב כהנא נחלקו אליבא דר׳ יוחנן, אמנם המחבר אזיל לשיטתו להלן בדיבור הבא, דר׳ יוחנן פליג ארב כהנא, וצ״ב. 29. אמנם לכאורה למאי דמשמע בלשון הכס״מ דרב מארי ורב כהנא פליגי אליבא דר׳ יוחנן, א״כ אי״צ להגיה בלשון הגמ׳ דיש לפרש דהא דאמרינן ׳אמר לך ר׳ יוחנן׳ היינו ׳אמר לך רב כהנא אליבא דר׳ יוחנן׳.

פליג לר׳ יוחנן מעיקרא, דבזמן רב מארי ודאי שלא היה רב כהנא דלא האריך [ימים] כל כך טובא כידוע, והוה צריך לומר דהיה רב כהנא שני[30].

ובראותינו דרבא תריץ ברייתא אליביה דר׳ יוחנן וכמו שכתב מרן ז״ל, דין הוא טעמא דלא הוה מצי רב הונא בר סחורה לשנות לעיל לרבא כגון דמנאן זוגות זוגות, דאי מנאן זוגות רבא סבירא ליה כר׳ יוחנן דלמניינו קדוש, ורב הונא בר סחורה כרב כהנא דסבירא ליה למנין בהמות הוא קדוש וכדפירש רש״י ז״ל שם דכיון שהוציא חמש זוגות שהן עשרה בהמות הוי חד מינייהו קדוש ואינך כולן דהוציא לאחר כן במאי ליפטרו הא לא הוי מנין הראוי, והברייתא תני והשאר פטורין הילכך לא מצי לשנות כך, ודוק.

שוב ראיתי בספר קרית ספר דבהדיא כתב ופרכינן לרב כהנא ומשנינן אליביה, עיין שם:

שם רב כהנא אמר למנין בהמות הוא קדוש. הקשה הרב חק נתן לדבריו דבזוג חמישי הוו מעשר, לא מצי ליקרב דהא הוי חולין ומעשר מעורבין וכדאמר רבא לקמן, ודחק טובא לתרץ דאפשר לומר הא דקאמר מנאן זוגות זוגות אינו רוצה לומר שכל זוג יצא ביחד אלא כל אחד היה יוצא לבדו, אבל הוא כשהיה מונה היה מונה אותם זוגות, והשתא ניחא דלא הוי חולין ומעשר מעורבין, עכ״ל.

ולי ההדיוט אתרץ כפי דברי תוס׳ דכתבו לעיל בדף י״ז סוף ע״ב דמאי דאמר רבא לקמן יצאו שנים בעשירי וקראו עשירי עשירי ואחד עשר מעורבין בו, סבר ליה כרב יוסי הגלילי אפילו בידי שמים דאפשר לצמצם, וכיון דיצאו יחד הוי עשירי ואחד עשר מעורבין ושניהם נאכלין במומן, אבל רב כהנא סבירא ליה כרבנן דקאמרי דאי אפשר לצמצם ובודאי אחד יצא תחילה והוא ראה והכירו ואותו הוי תשיעי והאחר הוי עשירי והוי מעשר, וזה מוכרח מצד עצמו לומר כך כפי גירסת הרמב״ם ורבינו עובדיה דגורסים במתניתין יצאו שנים כאחד מונה אותם שנים שנים כלומר יתמיד למנות בזוגות כאשר פירשו, ולדידהו לרב כהנא דסבירא ליה למנין בהמות הוא, היתכן דמתניתין קא מורה לן דיתמיד הכי למנות כדי שלא יקרב העשירי אלא ירעו שניהם עד שיסתאבו ויאכלו במומן, אלא ודאי צריך לומר דמתניתין אתיא כרבנן דסבירא ליה דאי אפשר לצמצם ושפיר משכחת דבזוג חמישי יהיה אחת מהם מעשר כאמור, ואתיא סברת רב כהנא כותייהו דרבנן[31].

ואף על גב דגם לפי דרכו של הרב הנ״ל מצי לפרשה גם כן מתניתין לשיטתיה, סוף סוף פשטה דמתניתין מורה דיתמיד למנות ביציאתן זוגות זוגות, וכדמשמע גם כן מדברי רש״י בדיבור שלפנינו לעיל ד״ה למנין בהמות, עיין שם.

ואפשר דלזה גם כן כיוונו תוס׳ בד״ה דלקמן (ע״ב) שנים בעשירי וכו׳, דכתבו לעיל פירשתי דמצי סבר אי אפשר לצמצם, דשם דחו מאי דאמרו תחילה דאתיא דברי רבא כר׳ יוסי הגלילי, עיין שם. אמנם מקום איכא בראש לומר כסברתם הראשונה ולתרץ לרב כהנא מתניתין דהוה קשה לסברתיה כקושית הרב הנזכר לפי גירסת הרמב״ם ורבינו עובדיה כאמור, ודוק הטיב דאפילו לדחיית התוס׳ אינו אלא לסברת רבא ולא לרב כהנא, ולעולם דלרב כהנא מצינן למימר כאשר אמרנו:

שם בשלמא למאן דאמר למנין שלו הוא קדוש וכו׳. הרב הנזכר כתב דצריך ליישב קושיא זו לכל הפירושים שכתב רש״י ז״ל, והכי פירושו לפי פירוש הראשון הכי קא מקשה, בשלמא למאן דאמר למנין שלו הוא קדוש משום הכי תשיעי ועשירי מקולקלין אם לא נמלך, דלעשירי קרי ליה תשיעי ואוכל לפי דעתו בתורת חולין ולי״א קרי עשירי ומקריב אותו לפי דעתו בתורת מעשר, אלא למאן דאמר למנין בהמות הוא קדוש ולא אזלי בתר מנין שלו אלא בתר מנין הבהמות, על כרחו צריך לכוין מנין הבהמות אם כן אמאי מקולקלין הא ט׳ הוי ט׳ ויו״ד הוי יו״ד, ואם כן יו״ד שהוא קוראו ט׳ הוי מעשר ולי״א שהוא קורא עשירי הוי שלמים.

גם לפירושו הב׳ נמי ניחא כיון דלמנין הבהמות הוא קדוש מאי איכפת לן בטעותו, הא על כל פנים צריך לכוין מנין הבהמות ואמאי מקולקלין כדפירש. ולפי נימוקי רבי שמפרש דמקולקלין היינו דקדושה חלה עליהן ופירושי קמפרש במשנה עצמה מאי טעמא מקולקלין משום דקרא לתשיעי עשירי וכו׳, הכי פירושו בשלמא למאן דאמר למנין שלו הוא קדוש ניחא דתשיעי ועשירי קדושים דתשיעי משום שהוא עשירי וקדוש מאיליו וי״א משום שקראו עשירי, אבל למאן דאמר למנין הבהמות הוא קדוש לא הוה ליה

30. צ״ב כונתו דע״כ כמה רב כהנא היו, הראשון היה תלמיד חבר לרב שהיה חברו של רב אסי וכדאמרינן בכמה מקומות (סנהדרין לו: שבת קמו:), והשני שהיה תלמיד רב ועלה לארץ ישראל ונעשה תלמידו של ר׳ יוחנן כמבואר בב״ק קיז., א״כ שפיר י״ל דהוא פליג עם רב מארי אליביה דר׳ יוחנן, דמצינו בברכות מ. דרב מרי היה תלמידו של ר׳ יוחנן. 31. וכעין זה משמע נמי ברש״י כת״י ד״ה

לקדושי אלא עשירי דהוי למנין הבהמות, אבל לי״א שקראו עשירי אמאי קדוש הא לא הוי קדוש אלא למנין הבהמות ואיך קתני מתניתין דקרא לתשיעי וכו׳ שלשתן קדושים. והא דכתב רש״י ז״ל בד״ה ולעשירי וכו׳ ליהוי י״א שלמים וכו׳, אינו אלא לשאר הפירושים ולא לנימוקי רבי:

רש״י ד״ה התשיעי ועשירי מקולקלין וכו׳, פירוש אחר הויין מקולקלין וכו׳, ואף על גב דבעלמא אם קרא וכו׳, הני מילי היכא דלא טעה אלא מתשיעי ואילך וכו׳. עיין בפירוש רבינו עובדיה דכתב חילוק אחר:

בא״ד ועוד למאן דפליג התם דאמר טעותו ואפילו כונתו. הרב הנזכר (מק גמן) הגיה וכל שכן כונתו:

תוס׳ ד״ה יצאו שנים כאחד מונה אותם שנים ואם מנאן וכו׳. כבר כתבתי לעיל (ד״ה מתניתין) דמדבריהם משמע דהכי גרסינן במתניתין, ולא כגרסת הרמב״ם והרעם דגרסי מונה אותם שנים שנים, ופירשו דימנה זוגות זוגות:

בא״ד ואף על גב דאיכא מאן דאמר בגמ׳ עשירי למנין בהמות קדוש וכו׳, והקרוי עשירי הוי ספק י״א ואינו קדוש ליקרב. כן הגיה הרב הנזכר ופירש משום דלא ידעינן אי מעשר הוא או שלמים הוא, עיין שם:

ע״ב

גמ׳ יתיב רב כהנא וקאמר ליה להא שמעתתא אמר ליה רב אשי לרב כהנא והלא וכו׳. ודאי דרב כהנא זה הוה רב כהנא אחר לא אותו שהיה בזמן ר׳ יוחנן, וכן כתבו תוס׳ בקידושין דף ח׳ ע״א (ד״ה רב כהנא) דתרי רב כהנא הוו, והביא גם כן הרב הגדול בעל סדר הדורות בדף קכ״ז ע״א (אות כ״ף ערך רב כהנא) דאחד היה בימי רב ורבי יוחנן ואחד בימי רב אשי, עיין שם[32]:

שם ר׳ יוסי בר ר׳ יהודא אומר י״א קדוש, והתניא כלל אמר רבי כל זמן שלא נעקר וכו׳. כן הגיה הרב צאן קדשים, ופירש והכא נעקר שם העשירי הימנו דקרא לעשירי אחד עשר, ולמה אמר רבי דאין אחד עשר קדוש, ומשני רבא דאית ליה בהמות טובא ולא נעקר שם עשירי דחד עישורא קאמר, עכ״ל:

רש״י ד״ה עד שישתוק בתשיעי וכו׳, דטעותו מיוחדת כהוא עצמו, וטעמא דר׳ אלעזר וכו׳. הכל הוא דיבור אחד:

ד״ה מעורבין, ואין נאכלין אלא במומן והגוזז והעובד אחד מהן אינו סופג את הארבעים דשמא חולין הוא, עכ״ל. עיין בהרמב״ם [בכורות] פ״ח הלכה ד׳ ומה שהשיגו עליו הרב לחם משנה והניחו בצ״ע, ועיין בספר קרית ספר שהביא פסק רבינו בדינא שוין כדמשמע בגמרתין, ובהכרח צריך לומר דבטעות נדפס כמו שהוא לפנינו[33]:

ד״ה יצאו שנים בעשירי, היינו כגון אמר מר וכו׳. הרב צאן קדשים פירש שפיר דברי קדשו של רש״י ז״ל, דכונתו היא לתרץ דמאי פריך ברייתות אהדדי הא מצי לשנויי הא דתניא ירעו היכא דיצאו שנים בעשירי וקראן אחד עשר דהוי חולין וקדשים מעורבים משום הכי ירעו, והא דתני יקריבו היינו דקראן לשנים עשירי דתרוייהו קדשים ומשום הכי יקריבו, לכן פירש״י מדלא שני הכי על כרחין הוי כמו אמר מר וקאי אדרבא ותרוייהו מיירי דקראן עשירי, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה עד שישתוק בתשיעי, יש לפרש בשני עניינים וכו׳. כצ״ל[34]:

דף ס״א ע״א

גמ׳ מכלל דרבי יהודא סבר קרב, ע״כ. הקשה הרב צאן קדשים דבפשיטות הוה ליה להקשות מר׳ יהודא גופיה דקאמר במתניתין וכי יש תמורה עושה תמורה, ולא קאמר וכי תמורה קרב, שמע מינה דלא פליג אקרב ומודה ר׳ יהודא דקרב ומשום הכי פריך וכי יש תמורה עושה תמורה, וצ״ע, ויש ליישב בדוחק, עכ״ל.

והרב חק נתן הביא קושיא זו בשם יש מקשים, ודחק טובא לתרצה שכתב דאפשר לומר להאי סברא הא דקתני דברי ר׳ מאיר לא קאי אלא אמאי דקתני ועושה תמורה, אבל הא דקתני ואחד עשר יקרב שלמים סתמא דמתניתין קתני לה, ולכך כיון דר׳ יהודא לא שמעיה לר׳ מאיר דקאמר אלא ועושה תמורה, לכך לא פריך ליה [אלא] וכי תמורה עושה

למנין שלו, דלמ״ד למנין בהמות האחרון מהזוג החמישי קדוש. אך באמת יש לומר דלדבריו אי״צ לומר דאתיא דוקא אליבא דמאן דאמר אפשר לצמצם בידי אדם, אלא יתכן לומר בפשיטות יותר דמיירי שלא יצאו בבת אחת ממש, אלא דמ״מ יצאו כמעט ביחד ולפיכך הוא קרא להם שם ביחד, אבל באמת הדבר היה גלוי לכל מי יצא העשירי.

32. ועיין שם שהאריך הרבה בזה וצידד שהיו שלושה ׳רב כהנא׳.

33. ועיין במהר״י קורקוס ובהר המוריה שנקטו דאין כונת הרמב״ם שגם בקרא לשניהם ׳תשיעי׳ יהיו שניהם מקודשים, אלא כונתו להשוותם לעשירי ואחד עשר שיצאו ביחד, וסמך על מה שביאר קודם לכן לגבי עשירי ואחד עשר שיצאו ביחד, שרק באופן שקרא לשניהם ׳עשירי׳ שניהם מקודשים. וכן כתב החזו״א סי׳ כז ס״ק יב ד״ה שם ה״ד, והוסיף שבגמ׳ משמע ג״כ שעיקר החידוש הוא בעשירי ואחד עשר שיצאו ביחד, ונמצא שדין תשיעי ועשירי שיצאו בבת אחת נאמר רק כ׳לא זו אף זו׳, ולפיכך קיצר הרמב״ם בדין תשיעי ועשירי שיצאו יחד. וע״ע במרכבת המשנה ובבכור דל מש״כ בזה.

34. היינו שיש למחוק התיבות אלא שלא קראו עשירי לה׳, וכן לפנינו הוסגרו תיבות

תמורה, עכ״ל. והימנותא דהוי דוחק גדול, דמי הביא סכינא חריפא למיפסק מתניתין מקצתה לתנא חדא ומקצתה לר׳ מאיר. ואם נדחק לתרץ קושית הרב אפשר לומר דהגמ׳ הביא מה שהשיבו לר׳ יהודא אילו היה תמורה לא היה קרב להחזיק טפי דהכי סובר ר׳ יהודא, מדלא השיבו ר׳ יהודא אנא סברנא דלא יקרב, ומדלא חזינן כך שמע מינה בהדיא דסבירא ליה ר׳ יהודא דיקרב.

והנה תצא דינא דתמורת בכור ומעשר אינה קריבה כדתנן בתמורה פ״ג דף כ״א (ע״ב) תמורת הבכור והמעשר וכו׳ ויאכלו במומן לבעלים, וכן פסק הרמב״ם בריש פ״ג דהלכות תמורה, ומהתימא מרבינו תוספות יום טוב שכתב במתניתין דידן בד״ה אילו היה תמורה לא היה קרב, על פסק רבינו עובדיה שפסק והלכה שאין האחד עשר עושה תמורה דתמורת בכור קריבה כדתנן סוף פרק ג׳ דתמורה, ולא כן היא דתמורת בכור אינה קריבה כדמשמע מההיא מתניתין עצמה דתני ויאכלו במומן לבעלים, ואם נניח כן בלתי הגהה שגגה יצא מלפני השליט, וכבר העירו מזה הרב בית דוד והרב שושנים לדוד והרב חק נתן להקשות דלא דק, עיין בחיבוריהם הקדושים.

והרב חק נתן הנזכר הוסיף להקשות להרמב״ם בפירוש המשנה שכתב, ודעת ר׳ מאיר שתמורת מעשר מתה ולפיכך אמר לפי דעתו אילו היה תמורה לא היה קרב, ומי הגיד לו זה והיכן ראה דהכי סובר ר׳ מאיר, ואי משום דאמר אילו היה תמורה לא היה קרב, היינו לומר שאילו היה תמורה לא היה קרב אלא ירעה עד שיפול בו מום ויאכל וכמתניתין דסוף פ״ג דתמורה, והניחו בתימא, עיין שם:

אלא תירגמה ר׳ שמעון ברבי אבא קמיה דר׳ יוחנן במעשר בזמן הזה עסקינן ומשום תקלה, ופירש״י דלא סבירא ליה הא דרב הונא דאמר בריש פירקין דהאידנא לא נהוג מעשר גזירה וכו׳. כבר רמזתי לעיל (גג. בתוס׳ ד״ה אלא) דהרב קהלת יעקב אלגאזי בחלק תוספת דרבנן (מערכת אות א סי׳ נט) דף י״ד ובחיבורו הלכות יום טוב (פ״ג) דף מ״ח ע״א (אות לג (ד)) עמד בהא דהאידנא לא נהוג מעשר, וכפי גמרתין ופירש״י דפירש דר׳ שמעון ברבי אבא לית ליה ההיא דרב הונא דירעה אלא כונסן לכיפה וימותו, הקשה שם בספר קהלת יעקב דף הנזכר ריש ע״ג להרמב״ם דפסק בריש פ״ו דהלכות בכורות (ה״ג) כרב הונא דלעיל דאם עבר ועשה בזמן הזה הרי זה מעשר ויאכל במומו, הפך ממאי דמסקינן הכא הברייתא דתני ימותו דמיירי האידנא ואפילו תרי דנפישי פסידא, והניחו בצ״ע:

רש״י ד״ה אין מביאין וכו׳, שהכהנים מועטין הן ואין נאכל וכו׳. כצ״ל[35]:

ד״ה אין בין י״א שקראו מעשר לשלמים וכו׳, והאי ליקרב בתרא לא נקט וכו׳. כבר הרב חק נתן פירש כונתו דקשיא ליה איך קאמר אין עושין קדושה ליקרב, דמשמע דוקא אין עושין קדושה ליקרב אבל מכל מקום עושה קדושה, והא לר׳ יהודא כיון דסבר דטעות מעשר תמורה אין תמורה עושה תמורה אם כן אין עושה קדושה כלל, לכך כתב דהאי ליקרב בתרא לא נקט אלא משום דיוקא וכו׳ ולעולם אין עושה קדושה כלל, עכ״ל:

תוס׳ ד״ה והא דתניא יקרבו וכו׳, ואף על גב דשלמים וכו׳ כדתנן במנחות (דף ל״ג ע״ב). כצ״ל[36]:

בא״ד וליכא לאוקמה בבכור ומעשר, דהא כל הזבחים קאמר. ועוד תנן בפרק דם שחיטה ושניהם מביאים חטאת אחת, ובפרק שני נזירים נמי תנן וכו׳ זבחי שלמים והא טעונה סמיכה, ולא משמע כשמצאום הבעלים וכו׳ מביא אשמו ולוגו עמו וכו׳, וההיא סמיכה על כרחין בהקפת יד ולא בסמיכה גמורה למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא היא, ובשלמים בעינן סמיכה גמורה ובגברא וכו׳. כל זה צריך להגיה בהאי לישנא ועוד הגהות אחרות בשאר הדיבור כאשר קדמנו הרב צאן קדשים. וכל מה שכתבו כאן תוס׳ כתבו גם כן בזבחים דף ע״ה ע״א (ד״ה והא בעי - מהעמוד הקודם) וגם בגטין דף כ״ח ע״ב (ד״ה והא), ובשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז כתבתי שתי גרגרים בדבריהם, ואיני צריך לחזור ולכתוב הכא, ולך נא וראה:

בא״ד ואם תאמר היכי קרבי הכא כיון דאין מתנות מעשר ושלמים שוה שזה מתנות ארבע וזה מתן אחת. ויש לומר פלוגתא היא בפרק תערובת (דף פ׳) **וכו׳. מיהו בההוא פסק משמע דר׳ שמעון אית ליה דר׳ אליעזר גבי למחרת וכו׳.** הרב שער המלך בהלכות קרבן פסח (פ״ג ה״ט סוד״ה ממשה) דף ז״ן ע״ג הקשה על תירוצם דממתניתין דפרק מי שהיה טמא משמע דר׳ שמעון לא פליג אלא אחלוקת נתערב בבכורות משום דשוים הם במתנות כמו שכתב רש״י ז״ל, אבל ברישא

35. הגהת הצאן קדשים, ועיין מה שהגיה במראה כהן. 36. וכן צוין לפנינו, ובמהדורת אמשטרדם אלו בסוגריים עגולות לסימן מחיקה.
צוין דף ל״ג, וכנראה שכן היה גם בדפוס שהיה לפני המחבר.

דמתניתין דפסח שנתערב בזבחים מודה ר׳ שמעון משום דאינן שוים במתנותיהן ואפילו בנתערבו באשם ושלמים, דאם לא כן אדתני נתערב בבכורות לישמועינן רבותא אפילו נתערב באשם ושלמים, ולפי דברי התוס׳ דר׳ שמעון כר׳ אליעזר סבירא ליה, אם כן מאי איריא בכורות דנקט אפילו נתערב באשם ושלמים, והניחו בצ״ע, עיין שם:

ד״ה במעשר בזמן הזה, בריש פרקין מסקינן וכו׳, ומכל מקום אם עישר חל עליו שם מעשר. כצ״ל[37]. פשט דבריהם מורה דבאו לשלול דלא תימא דלפי מאי דמסקינן לעיל בריש פרקין דהאידנא לא נהוג מעשר משום תקלה, דאף אם עישר לא חל קדושה, דזה ליתא אלא לעולם חל שם מעשר וצריך ליתן תכף לכיפה ולהמיתו, הפך סברת רב הונא דלעיל דסבירא ליה דירעה עד שיסתאב ויאכל במומו וכדפירש רש״י, עיין מה שכתבתי לעיל בד״ה אלא תירגמה ר׳ שמעון ברבי אבא מה שהקשה הרב קהלת יעקב להרמב״ם ז״ל:

ד״ה לתשיעי עשירי, קסבר רב פפי דלא שייך כאן לתקוני שדרתיך וכו׳. אי נמי היינו טעמא די״א לרב פפי משעה שיצא עשירי עבדיה לשליחותיה דעשירי מאיליו קדוש, עכ״ל. הא דכתבו אי נמי נראה טעמא, דלפי טעמם הראשון אכתי איכא מקום לטעון לתקוני שדרתיך ולא לעותי, דאף על פי דנאכל במומו סוף סוף צריך שימתין שיבוא בו מום וחיישינן לתקלה באיסור גיזה ועבודה באותו מה שבין [הזמן שחל עליו קדושה עד שיומם], ואפילו הכי חזינן דלא קפיד ואמאי כשקרא השליח לי״א עשירי אמרינן דאינו קדוש משום דמפסיד חזה ושוק דחייב ליתן לכהן כדפירש רש״י וקא קפיד עליה, וכי בזה קפיד טפי ממאי דחייב לשמור את עצמו מאיסור גיזה ועבודה כשקרא לתשיעי עשירי ולהמתין עד שיבא בו מום, ומדהתם לא קפיד דחמיר טפי כל שכן דלא יקפיד כשקרא לי״א עשירי, לכן כתבו טעם אחר, אי נמי טעמא דחד עשר לרב פפי משום דכיון דיצא עשירי עבידה שליחותיה ונגמר השליחות דעשירי מאיליו קדוש, וכל מאי דאמר אחר כך וקרא לאחד עשר עשירי שפת יתר הוא וכלא חשיב ומשום הכי לא חל עליו קדושה כלל, ורב פפא סבירא ליה דגם אם קרא לתשיעי עשירי אינו קדוש מטעם דיאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. וכן פסק הרמב״ם כרב פפא בפ״ח דהלכות בכורות הלכה ב׳, עיין שם:

אימא סיפא ניחזי אנן אם נוכל לקשור קשר של קיימא סוף גמרתין עם ריש מכילתין, וכן מתניתין דידן עם ריש מסכתין, ואחזה אנכי דהא והא מצינן שפיר למימר דבר או חצי דבר, כי בגמרתין מסקינן דהאידנא חיישינן לתקלה לעשר מעשר בהמה, ולעיל בדף ג״ן ע״א פריך הש״ס בכור נמי לא ליקדש, ומשני בכור בדידן תליא מילתא ברחם קדוש, הכי קאמר ליקנינהו לאודנייהו לנכרי דלא ליקדש מעיקרא, אפשר כדר׳ יהודא דאמר רב יהודא מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, והא דרב יהודא הובא לעיל בדף ג׳ ע״ב בהיא מעשה דרב מרי בר רחל, וכתבו שם תוס׳ (ד״ה דקא) משם ר״ת דטעמא דנענש רב מרי לפי שהיה מקנה אזנו של עובר ואיכא הפקעה בגוף העובר אבל הקנאה באם שריא, הרי דגם בבכור בזמן הזה מצאו תיקון כדי שלא לבא לידי תקלה, ומשום דבכור קדוש מרחם לא יכלו רבותינו ז״ל לומר דהאידנא לא נהוג כמו שאמרו במעשר בהמה, ושפיר נועץ סופה בתחילתה גמרתין.

גם המשניות נוכל לומר דקשורים הם שפיר, דהנה הכא סלקינן זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין י״א מקודש, ושמעינן דכדי שיהיה י״א קדוש צריך שלא יהיה שום דבר דמערבב, דאי איכא איזה עירבוב כגון דקרא לעשירי עשירי וגם לאחד עשר עשירי הי״א אינו קדוש משום דעירוב פרשיות איכא הכא ופירש מה שלא היה לו לפרש ולומר, ולא חל הקדושה דהכתוב אמר העשירי יהיה קודש וכיון דקרא לעשירי עשירי הרי הוא קדוש וקיים הקרא ולא אחר קדוש, אף על פי שהוא קורא לי״א בשם עשירי, דאינו כך כונת הכתוב אלא דוקא עשירי קאמר קרא דקדוש הוא ולא אחר, ודבריו למה ולא כלום והכי נמי ילפינן בריש מכילתין מקרא דהלוקח עובר של גוי והמשתתף עמו פטור מן הבכורה, משום דכתיב בישראל ואמרינן בישראל ולא באחרים, וכמו דדייקינן הכא במעשר בהמה העשירי יהיה קודש ולא האחד עשר אף על פי דקראו עשירי והוא קא מערבב זה עם זה ולא חל הקדושה לא הכא במעשר בהמה בעירבוב ולא התם בבכור בעירבוב גוי, ושפיר שפכי אהדדי בכור עם מעשר בהמה ונקשרים יחד בקשר אמיץ כדחזינן בשאר דיני דשוים הם, ולכן התנא מזכיר אותם בכל מקום יחד כמו שכתבו תוס׳ בריש פירקין ד״ה מעשר, והביאו גם כן הרב תוספות יום טוב, עיין שם.

ואנו ליה עינינו בבעו ומטו ימהר ויחיש ביאת

37. וכן הוא לפנינו, ובמהדורת אמשטרדם נדפס בטעות ׳ומ״מ אם עשה׳, וכנראה כן היה בדפוס שהיה לפני המחבר.

משיח צדקינו, ויבנה בית קדשינו ותפארתינו, במהרה בישועתו שמחים לעד לעולם שלום ושקטים בארץ בימינו, ושם נזבחו זבחי צדק ונגילה ונשמחה החיים:

הדרן עלך פרק ט׳ מעשר בהמה וכל מסכת בכורות:

שבח לאל הגדול והנורא יוצר המאורות:

פיתחא בקרן זוית

אמונה אומן פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, ברם שניא הכא לא ראי זה כראי זה דהתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ליטול יבא ויטול ומנחא ארשיה, וכל הזריז הרי זה משובח לא זז מחבבה חיבה יתירה נודעת וממנה לא סליק נפשיה, הפוך בה הפוך בה דכולא בה ומדרש קא דריש סיפיה ורשיה, נעוץ סופו בתחילתו ולא פסיק פומיה מגירסא פה המדבר בלשון הקודש תורת משה, ספרי״ם עומדים ממעל לו וידו אוחזת לחזות בנועם מאי דשנ״ו רבנן בדיבורייהו רבנן קדישי, וכתבם על הלוח בקול״ן של סופרי״ם אמרות טהורות דפצו בפיהם סבי דפו״ם דת״א ורבנן קשישי, ואליכם אישים אקרא לכו חזו מפעלות מאי דקמן כולהו בבי דאתיא תוך תוך וליכא משום אכחושי, אמיר דאיתמר בקוצ״ר אמי״ר וקרי מדנפשיה, מאי דנפקא מינה הלכה למעשה, ומיפש״ט ויתיב פשט״א דספר״א כל היכא דאיכא לאקושי, ולמדרשי:

פרק א

לא אמרינן דקנסי רבנן במילתא דמשמע מקרא הפך - דף ב׳ ע״א מהש״ס

שלמי נדבה באים בשותפות ואין הצבור מביאים שלמי נדבה — שם

שותפות גוי פוטר חיוב הבכור — שם

ר׳ יהודא סבירא ליה דבהמה שבורה רגליה אינה מקבלת זכר — שם

גובין מן הנכרים אפילו ביום אידן מפני דכמציל מידן - שם ע״ב

אין לדמות הדרשות דוקא בשני עניינים אבל בענין אחד מדמינן – ג׳ ע״א

בית מותבא רבה, פירוש בית המדרש גדול - ה׳ ע״ב

בספק פטר חמור אם תקפו כהן פלוגתא היא בין הפוסקים אם מוציאין מידו או לא - ו׳ ע״א

שמעון העמסוני דרש את כל האתים — שם

חלב בהמה טהורה ילפינן מקרא דשרי, והוה אמינא דהאי חידושא דחידשה תורה אפילו מבהמה טמאה לישתרי - שם ע״ב

דבש דבורים מותר מפני שמכניסין אותו לגופן ואין ממצית אותה מגופן, ודבש צרעין פליגי רבוואתא והלכתא דאסור - ז׳ ע״ב

עור הבא כנגד פניו של חמור פירשא בעלמא היא - שם

מי רגלים דחמור אסור דהיוצא מן הטמא טמא — שם

אי ילפינן איסור מטומאה ולהקת הפוסקים אחרונים סברי דילפינן — שם

תרנגולת אינה יולדת בלילה, נפקא מינה לאם השכים ביום טוב קודם אור היום ומצא ביצה שנולדה ובדק בערב יום טוב - דף ח׳ ע״א

עד כמה עופות ובהמות משהין ולדותיהן במיעיהן ויולדות, וכן אילנות עד כמה משהין להוציא פירותיהן — שם

בנות שוח אינו נגמר בישולן עד שנת שנייה של שמיטה – שם

בי בלעי, רש״י פירש מימי אוקייאנוס, ותוס׳ פירשו שם מקום דבולעים מים - דף ט׳ ע״א

ר׳ יוסי הגלילי סובר דאפשר לצמצם שהבהמה יולדת זכר ונקבה בבת אחת, ורבנן סבירא ליה דלא אלא אחת לאחת — שם

מצינו איידי בקרא דכתיב שורך אטו צאנך — ע״ב

הקפידה התורה בשה או בשיוויו ותהא מותר בהנאה - שם

כל שומן קרוי חלב, תוס׳ בסוף פ״א - דף יו״ד ע״א

כ״ד עופות טמאות יש בהם איזה סימני טהרה, תוס׳ — ע״ב

איסורו חושבו גרידא לא אמרינן ליטמא טומאת אוכלין – שם

היכי דקאמר הגמ׳ ׳אף אנן תנינא׳ קושיא היא - דף י״א ע״א תוס׳

כד פריק פטר חמור צריך לברך על הפדיון והוא כשהפריס השה, ולא בשעה שנותנו דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי - תוס׳ שם

פדיון פטר חמור יוכל לעשותו מיד ובכל שהוא ובשיוויו דלאו דוקא שה — שם

ברכה שיברך בפדיון פטר חמור יברך תכף כשיפריש ולא כשיתן לכהן, ושאני מפדיון בכור אדם — שם

מירוח גוי פוטר וכן מירוח הקדש - ע"ב

איבעיא היא דלא איפשיטא אי פודין פטור חמור בנדמה – י"ב ע"א

גזל הגוי מחלוקת היא אי שרי או לא — י"ג

ע"ב

אונאה שרי ודוקא היכא דליכא חילול השם כמו שכתבו תוס' — שם

מי שפרע לא הוי דין אלא חומרא — שם

מי שפרע לא שייכא אלא במקום יוקרא וזולא לא במקום הפסד — שם

במקח טעות דעלמא לא אמרינן איבעי ליה לעיוני והדר ממשיך — שם

רבא הוא דמסיק בפרק החולץ דף ל"ו הלכה כר' יוחנן לגבי ריש לקיש בכל דוכתא בר מתלת — שם

ג' סברות איכא בקנין לרש"י ישראל מישראל במשיכה ומגוי בכסף, ולר"ת בהפך ישראל מישראל בכסף ומגוי במשיכה, ולהרמב"ם דגוי קונה ומקנה בין בכסף בין במשיכה — שם

פרק ב

כי הדרי קרא הדרי לאיסוריה ואף לכרת כדאיתא בחולין בתוס' דף צ"ט ע"א, וכאן נמי - ט"ו ע"א

דוקין שבעין מה הם, עיין בפירש"י - י"ו ע"א

כל שבחטאת מתה באשם רועה אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא כשר נמי לעולה כדאמרינן בפסחים דף ע"ג ע"א — שם

פלוגתא אם אפשר לצמצם בידי שמים בין ר' יוסי ורבנן, דלר' יוסי אפשר לצמצם ולרבנן אי אפשר לצמצם, ובידי אדם לר' יוסי שוים דאפשר לצמצם ולרבנן בעי הש"ס מאי סברי, ומסיק דלרבנן אפילו בידי אדם אי אפשר לצמצם, ועיין בתוס' מה שפירשו משם ר"ת דאפשר לצמצם דאמרינן בידי אדם, רצה לומר דיש שהות לברר משא"כ ההיא דלידה דלא היה שהות לברר - שם ע"ב

ולענין הלכתא התוס' והרא"ש כתבו דהלכתא כרבנן בידי שמים דאי אפשר לצמצם, ובידי אדם הלכה כר' יוסי דאפשר לצמצם, והרמב"ם פסק בכל כרבנן בין בידי שמים ובין בידי אדם אי אפשר לצמצם — שם

עשו את שאינו זוכה כזוכה הכי ס"ל ר"י, וכן פסק הרמב"ם, אבל הרא"ש ותוס' סבירא להו דלאו לכל מילי פסקינן כך, אלא היכא דשייכא משום תקנה כמו תקנת עניים - ח"י ע"א

עגלה תילתא, רש"י בשבת דף י"א פירש שלישי לבטן, והתוס' הקשו ליה במסכת גיטין דף נ"ו ע"א דלא כן היא ממאי דאיתמר בסנהדרין דף ס"ב ע"ב, ופירשו לשון תילתא מלשון חשיבות כמו ושלישים על כולו - י"ט ע"א

פרק ג

תוס' בע"ז כתבו בדף כ"ד ע"ב דנשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים, דבדורות הראשונים פרה לא היתה ילדה בתוך שתי שנים ועכשיו יולדת - שם ע"ב

מצינו דאע"ג דאמרינן מקשינן הא להא, לא הוי היקש גמור אלא אסמכתא — שסדף ד' ע"א

סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע רובה והוי פלגא ופלגא - שם

והא דאמרינן כך היינו דוקא היכא דהמיעוט בענין אחר והחזקה בענין אחר אבל אם המיעוט והחזקה הכל בענין אחד רובא עדיף — שם

אם בהמה חוזרת ויולדת בתוך שנתה — שם

ר' יוחנן ורשב"ג לא אזלו בתר מיעוטא — שם

חלב פוטר — שם

בהמה לא מתעברא עד מלאות שלשים יום שנולדה - שם

הלכה כר' יוחנן אע"ג דפליגי עליה רב ושמואל תרויהו כנגדו - דף כ"א ע"ב

פלוני ופלוני אמרו דבר אחד אינו כשיטה - כ"ב ע"א

טומאה עוברת טומאה טהרה אינה עוברת טומאה - כ"ג ע"א

כד נאים ושכיב אמרה הוא לשון שבח ולא גנאי - ע"ב

משנת ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי רבינו חננאל פירש בק״ב מקומות כמנין ק״ב — שם

רב לית ליה הלכה כר׳ אליעזר בן יעקב ביבמות דף ס׳ – שם

פרק ד

חכם משנה שמו ושם אביו - כ״ו ע״א

ע״א

אבל ביחוד דאיתמר בש״ס פירושו באמת ובבירור, כן פירש״י — שם

שינוי פירושים במאי דאמרינן נותן לו שכר כפועל בטל – ע״ב

דרך הש״ס לקצר ולהאריך כשמביא משניות מסדר טהרות וסדר זרעים, תוס׳ - ז״ך ע״ב

כל היכא דתני במתניתין מעשר סתם הוא מעשר שני – תוס׳ דף למ״ד ע״א ד״ה מעשרות

מותר ליקח שכר עמלו וטרחו ללמד תורה לאחרים - כ״ט

איכא סירוס אחר סירוס - ל״ג ע״ב

פרק ה

בזמן הזה אינו עובר איסור תורה המטיל מום בבכור תם, כמו שכתבו תוס׳ ד״ה בעל מום — שם

שרי ליה להיהודי לשחוט על אותו מום, וכן גבי התינוקות, והוא הפך ממשנה והש״ס דאמרינן דאפילו על ידי שאלה שרי ליה - ל״ה ע״א

קושיא להרא״ם בפרשת ראה על פסוק לא תאכל כל תועבה דהקשה להתוס׳ דחולין ונעלם ממנו דברי תוס׳ בשמעתין – ל״ד ע״ב

מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי אינשי — ל״ו ע״א

שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה — ע״ב

קושיא חזקה לרבינו ירוחם במה שפסק בנתיב ך׳ ח״ב דדוקא אם הגוי לפי תומו הטיל מום בבכור שרי, אבל אם היתה על ידי שאלה ששאל לו מה טיבו ואמר היהודי שאינו יכול לשחוט אלא אם כן אירע בו מום והלך ועשה הגוי המום לא

פסקו תוס׳ דבזמן הזה אין נראה שיהיה שום אדם חשוב מומחה להתיר בכור ונדר ביחידי ולדון דיני ממונות — שם

כתבו תוס׳ דאף דלגבי חכם שייך לשון התרה, אפילו הכי אמרינן לשון הפרה משום דנקטינן לישנא דקרא — שם

פרק ו

קושית מהרש״א על רש״י בחומש בפרשת ראה על פסוק כל מום רע דפירש בכלל ופרט וכלל הפך גמרתין דקאמר כל ריבויא הוא — ל״ז ע״א

יש בריה באחת וחסרון בפנים שמיה חסרון - ל״ט ע״א

בכל כללא כל ריבויא, ואיכא דאמר כל נמי כללא היכא דליכא הכרח דהוא ריבויא — שם

טפח דאורייתא ד׳ אצבעות בגודל, שית בקטנה, חמש בתילתא, פירוש דכל היכא דאמרי במשנה ובש״ס שיעור אצבע היינו גודל דבגודל משערינן - שם ע״ב

סתירה בספרי מפרשת כי תצא לפרשת שלח לך על ענין גדילים בציצית – שם

יודן ברבי פירש רש״י אדם גדול, וקשה מיניה וביה — ע״ב

שתי אמות היו במקדש אחת גדולה ואחת קטנה לצורך האומנין כשהיו נוטלין היו נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה — מ׳ ע״א

קושיא לרבינו בחיי דכתב דאם רצע אוזן בסם סגי, ומהיכן למד זה - שם ובדף נ״א ע״א

דברי תוס׳ בקידושין דכתבו דלא זו אף זו לא אמרינן בבבא חדא - שם

מצינו בש״ס דקאמר תניא והיא משנה ותנן והיא ברייתא – ל״ח ע״א

לא זו אף זו אמרינן בקראי ואפילו בבבא חדא — מ״א ע״א

פרק ז

ראות העין הוא באלכסון ולא בקו היושר, דא"כ כל דבר שיהיה לפניו יראה בעיניו שתים ואינו כן - דף מ"ד ע"א

הא דאמרינן דמשה רבינו ע"ה היה עשר אמות אינו רוצה לומר באמותיו אלא אמות של קרש שהיו פחות מאמתו, גמרא - שם שם

אין שותים מים לפני רבים אלא צריך למיהדר אפיה להיות צנוע - ע"ב

יש מי שפירש הא דאין שותים מים רצה לומר מי רגלים לרפואה בפני רבים, ויש מי שדחאו — שם

יש מי שכתב דבזמן המדבר דהיו הולכים ג' פרסאות חוץ למחנה אפילו לקטנים דלא היו צריכים להמתין להשתין משום דהמן ובארה של מרים על פי הנס לא היו צריכים לכך - שם

מדורי דבבל מהדר מיא לעין עיטם ששם היה טובל כ"ג ביום הכפורים — שם

עשו דבריהם כדברי נביאות האי לישנא אינו לשבח - דף מ"ה ע"א

כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ובעבודה איכא סברא הכי כמו הכי - ע"ב

פלוגתא היא אי צריך לפרט את הנדר או לא וקיימא לן דצריך לפרט — שם

נדר על דעת רבים אין לו התרה, ורב הונא סבירא ליה דהבעל מפר אפילו נדר על דעת רבים לסברת התוס' בראשונה, אבל באחרים אין לו התרה, ושוב כתבו דאפילו באחרים רב ס"ל דיש לו התרה, ולישנא דהפרה דאיתמר בש"ס לישנא דקרא היא - דף מ"ו ע"א

פרק ח

דבר תורה נכרי יורש את אביו אבל נכרי לגר לא - דף מ"ז ע"א

נכרי לא מיפקד אפריה ורביה — שם

לויה שילדה ונתעברה אפילו מכותי הבן פטור מחמש סלעים — שם

פלוגתא בין רש"י ותוס' בגוי הבא על בת ישראל בתר מי שדינן, דלרש"י אי שדינן בתר אימיה (ו)כשר, ולתוס' אי שדינן בתר אימיה הוי ממזר, אלא שדינן בתר נכרי וכשר — שם

כהנת שנבעלה בעלת זנות פקעה קדושתה מינה וחייב הבן בחמש סלעים אם הוא בכור, משא"כ לויה — שם

ממזר מישראלית חייב בפדיון — שם

אורחיה דתנא למינקט חמשה כמו חמשה נשים שנתערבו וולדותיהן, אבל שלשה לאו אורחיה למינקט כיון שכך שוין שלשה לשנים - תוס' דף מ"ח ע"א

היכא דהדין מסופק לחכמים עשו אותו כודאי פלגא הכי ופלגא הכי, ולא צריך לומר כסומכוס דקאמר ממון המוטל בספק יחלוקו, וכן יש דברים שאמרו חכמים דהשתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, ויש דברים שאמרו חכמים שודא דדייני — שם

ברכת שהחיינו בפדיון הבן אף דמת הילד, וכן בכל מילה ומילה אע"ג דאיכא צערא דינוקא - דף מ"ט ע"א[1]

תרי לישני איכא בקמא דף ע' אי כתבינן הרשאה במטלטלי, ללישנא קמא אמר נהרדעי לא כתבינן כלל הרשאה במטלטלי בין כפריה בין לא כפריה, וללישנא בתרא היכא דכפריה לא כתבינן, אבל היכא דלא כפריה כתבינן והכי איתא בשבועות ובשמעתין — שם

סתירה בתוס' מהכא בשמעתין למה שכתבו שם בקמא, דהכא כתבו דלישנא קמא דלא כתבינן הרשאה כלל במטלטלין מוקמינן מתניתין בקרקעות דכתבינן, והתם כתבו דלא מצינן לאוקמה הכי, עיי"ש — שם

פדיון הבן מצי לפדות ע"י שליח דלא כמור"ם בי"ד סי' ש"ה — דף ן' ע"א

פלוגתא אם מצינן להוסיף על ה' שקלים לפדיון הבן ורובן של פוסקים סבירא להו דמצינן — שם

פלגותא היא בין רבנן ור' יהודא בן בתירה בסתם חרמים אי לבדק הבית או לכהנים, רבנן סברי דהם לכהנים וריב"ב סובר לבדק הבית, והלכתא כרבנן דהם לכהנים - ג"ן ע"א

בלא בנין בית המקדש היה אפשר להקריב קרבנות כמו שכתב הרמב"ם בפ"ו דהל' בית הבחירה דין ט"ו — שם

1 ואמנם יעוין שם בתוס' שנסתפקו בזה, ואולי עיקר כונתו לציין שיש צד כזה.

בזמן הזה אין מחרימין אפילו במפרש לכהנים, שמא יבא לידי תקלה להשתמש בבעלים קודם שיתנם לכהנים, דכל זמן שם בידם קדש הכל, אלא פירות וכסות ירקבו ומעות וכלי מתכות יוליך לים המלח והבהמה תעקר, ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאיליה, אבל בכור לא אמרינן תעקר ולא מכניסין לכיפה וכמו שכתבו תוס׳ וקרקעי נותנין לכהן — שם

כשבא אדם לחלל נטע רבעי בזמן הזה צריך לשחק הנהו זוזי ומחלל עלייהו ולישדי בנהרא, תוס׳ הכא ובברכות דף ל״ה ע״א ד״ה ולמאן דתני וכו׳ — שם

כלאי זרעים של דגן ודגן איסורא מדאורייתא היא של כלאים כן הכריחו תוס׳ משמעתין - דף ד״ן ע״א

מחלוקת בין תוס׳ והרמב״ם בשאר מיני פירות חוץ מדגן תירוש ויצהר אי חייבים בהם מדאורייתא תרומה ומעשר, דלתוס׳ החיוב הוא מדרבנן ולא מדאורייתא, ולהרמב״ם חייב גם בהם מדאורייתא — שם

עבר הירדן הוי כארץ ישראל - נ״ה ע״א

נהר פרת גדול משאר נהרות ובא מגן עדן — שם

פלוגתא בין ר״א ור״ע אם דנין אפשר משאי אפשר, דלר״א דנין ולר״ע אין דנין, וכל היכא דאיכא היקש אמרינן לר״ע על כרחך היקשן - נ״ו ע״א

כתבו תוס׳ דסבירא ליה היכא דתני כלאים במתניתין רגיל הוא לדלג נדמה - ז״ן ע״א

הא דשואלים ודורשים שלשים יום קודם הפסח מדברי תוס׳ מוכח דיום פורים הוא התחלת שלשים, וקשיא להרב פרי חדש דאשתמיטיתיה וכתב בריש סי׳ תכ״ט דיש משתבשים בזה — ע״ב

גם מדברי רש״י שמעינן דדורשים שלשים יום קודם הפסח מיום פורים ולהלאה, דלא כהר״ן בפ״ק דפסחים ובפ״ק דמגילה דכתב דלאו לדרשה היא אלא לתלמיד דשואל כענין — שם

רשב״ג דסבירא ליה שתי שבתות קודם דהיינו י״ד ימים קודם, בלתי יום המעשה של קרבנות, כמו ערב פסח דזמן הקרבת קרבן פסח — שם

גזרה לגזירה לא גזרינן - דף ח״ן ע״א

ר״י בן קרחה ור״י בן ר״ע שנים היו — שם

רבינו נסים פי׳ חוץ מן הקרח זה דאמרי׳ היינו ראב״ע — שם

נבואה הוי כהלכתא בלא טעמא – שם

תרי רב כהנא הוו חד בימי ר׳ יוחנן ורב וחד בימי רב אשי - דף ס׳ ע״א וב׳

האידנא אין מעשרין מעשר בהמה ואם עישר הוי מעשר ומכנסין אותו לכיפה וממיתין אותו - ס״א

המשוה שליח לעשר וטעה אמרינן לתקוני שדרתיך ולא לעותי — שם

תם ונשלם בסיעתא דשמיא:

וכל הנשמה תהלל יה הללויה:

פיסת בר

מסכת קנים

פרק א

משנה א

על ק״ן צפו״ר יגיעו רחמיך ה׳ ה׳ אל רחום וחנון להאיר עיני בתורתך הקדושה בחמלה וחנינה, ואזכה ללמוד מסכת זו מסכת קנים קריאה נאמנה, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך תורה חתומה דצריך נגר דליפרקינה, אנא ה׳ הושיעה נא, אנא ה׳ הצליחה נא, אמן כן יהי רצון:

כבר נגלה לפנינו שיטת הראב״ד ז״ל ושיטת הרז״ה ז״ל טובים השנים, אלו ואלו דברי אלקים חיים, ועליהם תאמר דברי הרב חק נתן שפילפל עליהם פילפולא חריפא, ומפיק שפה, שפת אמת תיכון כל שישנו בהקפה, אמרת אלוק צרופה, ואנא עניא בצה טרופה, אחוז בזה וגם בזה ואותיבנא בצריפ״א, לא נצרכה אלא להעדפה כי אמרתי דילמא אדלי חספא, ואשכח מרגניתא תותא ומשלפה, ועל ה׳ בטחתי דישלח לי עזרתו מקדש דהקב״ה מחשבה טובה מצרפה, ואשתעשע בתורתו כראשונים וכאחרונים ואפיק שפה, בלתי כסופא, ולא אבוש מליכנס בשערים המצויינים בהלכה כי את והב בסופה:

הנה בתורה כתיב בריש פרשת ויקרא (פ׳, יד-טו) ואם מן העוף עולה קרבנו לה׳ והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח, ואמרינן בתורת כהנים פרשתא (ה) [ז] יכול ימלקנו בין מלמעלן בין מלמטן ודין הוא וכו׳, תלמוד לומר ומלק את ראשו והקטיר המזבח, המזבח אמור לענין הקטרה ולענין מליקה מה הקטרה למעלן אף מליקה למעלן, ע״כ, ופירש הרב קרבן אהרן (שם סוף פ״מ) בדף ס״ו סוף ע״ד, תלמוד לומר ומלק והקטיר המזבח דמדאמר חד המזבח[ה] לשניהם הוא לומר שמקום המזבח בשניהם שוה, ואף על גב דילפי חטאת ועולה אהדדי גבי מול ערפו לענין בעצמו של כהן בגזירה שוה נאמר כאן ומלק ונאמר [כאן] ומלק, עם כל זה להצריך לחטאת העוף מליקה בראש של מזבח מעולה לא ילפינן, דעולה אתיא מהיקש ודבר הלמד מהיקש אינו חוזר ומלמד בגזירה שוה בקדשים, עכ״ל, ולכן מליקת עולת העוף ומיצוי דם ראשו וגופו היה צריך שיעשה למעלה מחוט הסיקרא.

והזאת הדם של חטאת העוף למטה מחוט הסיקרא כדילפינן בתורת כהנים מקרא בפרשת ויקרא פרשה (ה׳) [י׳] והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, ודרשינן איזהו קיר שהשירים שלו מתמצין מאיליהן ליסוד הוי אומר זה למטה מחוט הסיקרא. אבל מליקת חטאת העוף היה יכול לעשותו בכל מקום במזבח כדאמרינן בזבחים דף ס״ג ע״ב, ועיין שם בתוס׳ ד״ה אף חטאת בקרן מערבית דרומית, ומה שכתבתי שם בשיטתי בספרי הקטן מטה עז והבאתי שם מה שהקשו הרבנים זלה״ה על פסק הרמב״ם ז״ל בפ״ז דהלכות מעשה הקרבנות דין (ז׳) [ו׳] ודין ט׳ עיין שם. ומה שהקשה הרז״ה על הראב״ד עיין מה שהליץ הרב חק נתן.

עוד אמרינן בזבחים דף ד״ן ע״א אוירא דבנימין קרקע דיהודא, ופירושו דכך התנו דבאותו צד של מזרחית דרומית לא היה בה יסוד אלא דהיה בצד יהודא והאויר היה מבנימין והאויר היה קדוש ושם היה מתמצה חטאת העוף, עיין שם ומה שנושא [ו]נותן הש״ס ותוס׳, ומה שכתבתי בעניותי שם בשיטתי. וכתבו תוס׳ שם (סוד״ה ופ׳) מדלא תני בעולת העוף שיירי הדם משמע דלית ליה שירים, והא דמרבינן שירים בכל הקרבנות היינו לבד מעולת העוף, וכתבתי שם בספרי הקטן הנזכר דגם מהרמב״ם משמע כן דבפ״ו דהלכות מעשה הקרבנות לא הזכיר שירים בעולת העוף, כמו שהזכיר בחטאת העוף בפ״ז דין ו׳, עיין שם.

אתינן למתניתין וחזינן דכל מה שאמרנו וילפינן

מקראי תני להו בקיצור, חטאת העוף נעשית למטן ועולת העוף נעשית למעלה ואם שינה בזה ובזה פסול, כלומר אם שינה להזות דם חטאת העוף מלמטן והזה למעלה, וכן אם מיצוי של דם עולת העוף מראשו וגופו דבעינן למעלה כאמור שינה ועשה למטה פסול, אבל מליקה לחטאת העוף בכל מקום מצי למלוק וכאשר כתבנו, וכן פירשו המפרשים זלה"ה.

והאי פסול דקתני נראה דפסול הבשר אבל הבעלים נתכפרו, דלא גרע מכל שאר הניתנין כדתנן בפרק ב' דזבחים דף כ"ו (ע"ח) נתן את הניתנין למטה למעלה ואת הניתנין למעלה למטה וכו' פסול ואין בו כרת, וקאמר שמואל התם (ע"ב) פסול הבשר אבל בעלים נתכפרו, ופסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות פסולי המוקדשין דין יו"ד.

והתוס' לפנינו (ד"ה עולת) הקשו מאי מייתי מהקטרה שאני הקטרה שאינה מעכבת ואין ללמד מהקטרה שמליקה מעכב, ואם כן מאי קאמר אחר כך אם שנה בזה ובזה, ותירצו מה שתירצו כאשר אכתוב בעזרת ה', וכונתם להקשות היאך ילפינן מקרא דמליקת העוף בעינן למעלה מדכתיב ומלק והקטיר דכשם דהקטרה בראש המזבח כך מליקה יהיה למעלה מחוט הסיקרא, שאני הקטרה דאינה מעכבת כדאמר שמואל בפרק ב' דזבחים דף הנזכר כיון דהגיע דם למזבח נתכפרו הבעלים, והקטרת האיברים אינה מעכב, ואם כן אפילו למטה מחוט הסיקרא מצי למלוק[1], ואיך תני אם שינה בזה ובזה פסול, ומשמע דאם שינה המליקה מעולת העוף מלמעלה למטה דפסול הוא. ותירצו דהכי ילפינן דכשם דבהקטרה אם שינה המקום הוי כמו שלא הקטיר אלא דאינו מעכב כפרה לבעלים, הכי נמי הכא במליקה כששינה מקומו הוי כמו שלא מלק, ואם לא מלק ודאי דהוא פסול דמליקה כתב קרא, לא נכחד דדחיק האי תירוצא.

והרואה יראה דבזבחים דף ס"ה ריש ע"ב ד"ה הבדיל וכו', הקשו גם כן שם קושיא זו והניחם בקושיא, והרב תוספות יום טוב בפ"ז דזבחים מ"ב הביא קושיא זו של תוס' ותירוצם, ותמה עליהם דמאי קשיא להו משום דון מינה ומינה, הא קיימא לן דון מינה ואוקי באתרא, עיין שם, וכן כתבתי משמו שם בשיטתי על מסכת זבחים בספרי הקטן מטה עז הנזכר בד"ה הבדיל וכו', והקשיתי דאמאי לא תריץ גם כן באותו תירוצא דקיימא לן דון מינה ומינה ואוקי באתרא, תרי קושיות של תוס' שהקשו שם ועבר עליהם בלחישה, וכן ראיתי דהקשה עליה הרב שושנים לדוד כאשר רמזתי שם והנאני.

והן עתה אמרתי לתרץ קושייתם על פי דברי הרב קרבן אהרן שהבאתי בראש אמיר בפירוש ברייתא של תורת כהנים דתני ומלק את ראשו והקטיר המזבח, המזבח אמור לענין הקטרה ולענין מליקה, ופירש הוא ז"ל דמדאמר חד המזבח לשניהם נאמר דמקום המזבח בשניהם שוה, אם כן הוי כאילו מפורש בקרא דהמליקה בעיא המזבח וסתם מזבח הוי בראשו, דאי לא מפרש קרא היכן הוא כמו קיר המזבח, והיקשה דהקטרה להעדפה היא דתני אחר כך בברייתא דתורת כהנים מה הקטרה למעלה אף מליקה למעלה, וכדי דלא נטעה לפרש תיבת המזבח בכל מקום לכך יליף גם כן מהיקשה דהקטרה, אמור מעתה אף על גב דאי נלמד מהיקשה הוה מצינן למימר כשם דהקטרה אינו מעכב כך מליקה לא יעכב, אפילו הכי כיון דכתיב המזבח ופשטה היא ראש המזבח ילפינן שפיר מקרא דהכי בעיא מליקת העוף למעלה, כן נראה לי דאפשר לתרץ קושייתם על פי הדוחק, ברם אית לן תירוץ יותר מרווח והוא כאשר תירץ רבינו תוספות יום טוב שהבאתי:

שם החובה אחת חטאת ואחת עולה. ידוע דהחטאת היה צריך להקריב בראשונה כדכתיב (ויקרא ה, ח) והביא אותם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה ומלק את ראשו וכו', ואף על גב דבקרבן יולדת בפרשת תזריע כתיב (שם יב, ח) ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, כבר פירש"י בחומש דלא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה חטאת קודם לעולה כדשנינו בפרק כל התדיר (זבחים פט.), ושם שנינו בהדיא במשנה ד' חטאת העוף קודמת לעולת העוף וכן בהקדשה, ופירש"י ורבינו עובדיה כשהוא מפריש קנו דהיינו שתי תורים או שני בני יונה קורא שם לחטאת תחלה, ועיין שם בזבחים דף צ' ע"א זה בנין אב לכל חטאות שיקדימו לעולה הבאות עמהן בין חטאת העוף לעולת העוף בין חטאת בהמה לעולת בהמה, וקאמר הש"ס דחטאת העוף לעולת העוף דקודמת ילפינן מקרא דואת השני יעשה עולה, וחטאת העוף לעולת בהמה דקודמת ילפינן מבנין אב, וכן אמרינן בפסחים דף נ"ט ע"א, ועיין מה שאכתוב לקמן סמוך ונראה:

שם איזהו נדר האומר הרי עלי עולה, ואיזו נדבה האומר הרי זו עולה, מה בין נדרים לנדבות וכו' נדבות

1. היינו שצריך להיות דעכ"פ בדיעבד תהני מליקה למטה, כשם שהקטרה מהניא בדיעבד אף שלא במקומה.

מתו או נגנבו אין חייב באחריותן, ע"כ. עיין מה שכתבו תוס' בריש פרק ז' דב"ק (סג: ד"ה מי קתני) דכיון דבעולת העוף אין בה אכילת אדם נדבה נמי אינו בא מן המעשר, עיין שם.

ולישנא דתני מה בין נדרים לנדבות דמשמע לשון תמיהא, עיין מה שכתב הרב תוספות יום טוב בסוף פרק קמא דב"ק ד"ה מה בין תם למועד דמסיק דהוי כמו אין בין, והכי נשנית בהדיא בפרק קמא דמגילה משנה ו' (ח.) אין בין נדרים לנדבות, עיין שם:

משנה ב

שם חטאת שנתערב בעולה ועולה שנתערבה בחטאת אפילו אחד בריבוא ימותו כולם, ע"כ. כבר פירשו המפרשים טעמא משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי ברובא, ועיין בזבחים פרק התערובות דף ע"ג (ע"ב) כאשר רימזו תוס' לפנינו. והא דאמרינן ימותו ולא אמרינן ירעו עד שיסתאבו משום דעופות לאו בני רעיה ופדיה נינהו כמו שכתבו תוס' בזבחים דף ע"ד ע"ב ד"ה והא בעי סמיכה וביומא דף ס"ה ע"ב ד"ה ומשום גזירה, ולא נאמר פדיון אלא לבהמה בלבד כדתניא בסיפרא בפרשת בחוקותי (פרשה ד סוף פ"ט ספ"ה) על פסוק ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' וכו', והובא גם כן בתמורה פרק יש בקדשי מזבח דף ל"ג ע"א, עיין שם[2]:

שם חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין חטאות שבחובה, וכן עולה שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין עולה שבחובה, בין שחובה מרובה ונדבה מועטת בין שהנדבה מרובה וחובה מועטת בין ששתיהן שוות, ע"כ. כל המפרשים פירשו דחטאת העוף שנתערבה בקן אחד סתומה של חובה הרי יש כאן שתי חטאות ועולה אחת, וכן אם נתערבה בשתי קינין של חובה הרי יש כאן שלוש חטאות ושתי עולות אינו יכול להקריב מאלו אלא החטאות שהיא מנין חטאות שבחובה, וממה נפשך יכול להקריב בין שהיא אותה חטאת שנתערב ובין שהיא חטאת שבחובה, אבל הנשארות שהן עולות אינו יכול להקריבן דדילמא כשיקח אחד לעולה יהיה אותו חטאת שנתערבה, ובהיות דצריך להקריב בתחילה חטאת העוף כדאמרינן לעיל (מ"ח ד"ה החובה) וכדיליף לה בזבחים פרק כל התדיר דף צ' ע"א, כשמשך הכהן הראשונים לחטאת ממילא נקבעת הנשארות לעולה, ולכך הנשארות ימותו דאינן ראוים עוד לקרבן עולה מפני החטאת מפורשת שנתערבה בהן, וכשם דהבעלים מצי להפרישן ולומר זה לחטאת וזה לעולה, כך אם מסרם לכהן בסתמות מצי הכהן בהמשכתו והקרבתו בתחילה לחטאת כי בהכי הנשארות הוי מתפרשות לעולה בעשיתו.

שוב תני וכן עולה שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין עולה שבחובה, והראב"ד ז"ל ושאר מפרשים זלה"ה פירשו דאינו כשר להקריב בתחילה אלא עולה כאשר פירשו בחטאת, ואני בער לא הבנתי איך אפשר לפרש כן שיקריב בתחילה עולה, כיון דדינא יתיב דחטאת בעי לאקדומי לעולה כדאמרינן בזבחים ובפסחים כאשר כתבתי לעיל (שם). ואני לעצמי הייתי מפרש מתניתין דבמציאות זה דנתערב עולה מפורשת בקנין סתומות, דלוקח מחדש פרידות אחרות לחטאת ואחר כך יקח מאלו מה שיצטרך לעולות, אבל זה לא ראיתי דפירשו המפרשים כך, אלא אדרבה פירשו דיקריב עולות תחילה, וזה קשה לי. ואפשר לומר דמאי דאמרינן דחטאת העוף קודמת לעולת העוף אינו אלא למצוה ולא לעיכובא, כיון דלא שינה הכתוב, וידוע דבקדשים בעינן דישנה הכתוב כדי שיהיה לעכב.

ברם אנכי חזון בתוס' בזבחים דף ה' ע"א ד"ה עולתה ומתה, דכתבו על ההיא מתניתין דלקמן והובא שם, האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשין עולתה עולתה ומתה לא יביאו היורשין חטאתה, דאם היא היתה חיה משמע דיכולה להביא חטאתה אחר עולתה וכן משמע בתורת כהנים וכו', ותימא דבפרק תמיד נשחט אמרינן זה בנין אב שכל חטאות קודמות לעולת העוף אפילו דיעבד קאמר דפסול, ותירץ רבינו חיים דהוא הדין בעלמא כשר בדיעבד והא דבעי קרא במצורע משום דכתיב ביה הויה זאת תהיה בהויתו תהיה דמשמע עיכובא, עכ"ל, וכן כתבו במנחות דף ד' ע"ב ד"ה הכי גרסינן בתורת כהנים וכו'.

אמנם לא עלתה לי ארוכה לפי המפרשים זלה"ה דפירשו מתניתין דמצי הכהן להקריב העולות בתחילה לכתחילה, דזה לא ראינו שכתבו תוס' בשם רבינו חיים רק כתב אם בדיעבד הקריב בתחילה העולה מצי אחר כך להקריב חטאת, אבל לעולם דלכתחילה בעינן שיקריב החטאת תחילה כדמשמע מגמרתין בזבחים ובפסחים שהבאתי לעיל. ומה גם לפי סברת הריטב"א

2. לכאורה הכונה לדברי התוס' שם ד"ה אפילו, דבגמ' שם אף דהובא הך קרא ד'ואם כל בהמה טמאה' מ"מ לא הובאה שם הך דרשא דהתו"כ דממעטינן עופות, ועיין.

בקידושין דף י״ג (ע״ב) דכתב דדוקא חטאת דמצורע לא הוי לעיכובא אבל שאר חטאות הוי לעיכובא כמו שכתבתי בספרי הקטן מטה עז בשטתי על מסכת זבחים דף צ׳ מהש״ס על דברי תוס׳ ד״ה חטאת קודמת לעולת בהמה, ולדידיה אמינא דיפרש מתניתין דידן כאשר פירשתי דהיכא דנתערב עולה מפורשת בקן סתומה יהיה חייב להביא פרידות אחרות לחטאת ואחר כך יקריב ממה שנתערבו לעולות, והאמת אגיד דלפי פירוש המפרשים זלה״ה לא נתקררה דעתי:

משנה ג ומשנה ד

שם במה דברים אמורים בחובה ובנדבה שנתערבו, אבל חובה שנתערבה זו בזו אחת לזו ואחת לזו שתים לזו ושתים לזו ג׳ לזו ג׳ לזו, מחצה כשר ומחצה פסול, ע״כ. אעתיק פה פירוש הראב״ד ז״ל וזה לשונו, פירוש קן סתומה של זו שנתערבה בקן סתומה של זו, או שתים של זו ושתים של זו שנתערבו, מחצה כשר ומחצה פסול, שאם היו שתים לזו וב׳ לזו הרי הן שמנה פרידין, יקח מהן ארבעה ויעשה מהן שתי חטאות ושתי עולות ממה נפשך, אם של אשה אחת הרי הן כדין נעשו, ואם הם שתי פרידין לזו ושתים לזו הרי הן כשרות חטאות ועולות לזו או חטאת ועולה לזו וחטאת ועולה לזו, שכל אחת מהן ראויות לשתי חטאות ולשתי עולות וזה יקרב לשם בעליו סתם, אבל הארבעה פרידין הנשארות אינו יכול להקריבן כלל, שאם בא לעשות מהן שתי חטאות שמא הן עולות כבנות[3] זוגן של אותן חטאות שהקריב תחילה, וכן אם יבא לעשות עולות שמא הן בנות זוגן של עולות הראשונות, עכ״ל:

שם אחת לזו שתים לזו שלוש לזו ועשר לזו ומאה לזו המועט כשר, ע״כ. עוד פירש הראב״ד ז״ל וזה לשונו, גם זו על טעם הראשון, שאם יש לזו קן אחד ולזו שתים, יקח שתי פרידות כשיעור המועט שבהן ויעשה מהן חטאת ועולה ממה נפשך, שהרי אפילו הפחות שבהן ראויה לחטאת ועולה, ואם הן של שתי נשים כשרות הן מכל מקום לבעליהן, אבל ארבעה פרידין הנשארות אינן ראויות לא לחטאות ולא לעולות, שאם בא להקריב מהם שתי חטאות בכל אחת ואחת נאמר שמא היא בת זוגה של חטאת הראשונה והן של בעלת קן אחד ואין זו ראויה אלא לעולה, וכשיבא להקריב עולות נאמר בכל אחת ואחת שהיא בת זוגה של עולה הראשונה, וכיון שקרבה עולתה זו אינה ראויה אלא לחטאת, וכן נאמר באחד לזו ומאה לזו או בשתים לזו ומאה לזו ששיעור המועט יהיה כשר מחצה חטאת ומחצה עולה והשאר ימותו, וכל זה בכהן הבא לימלך בחכם ונאמר לו כך וכך ראויה להקרבה והשאר למיתה שאינו רשאי להקריב בתחילה לפסול, עכ״ל. ועיין בהרמב״ם בפירושו, ומה שכתב עליה הרב חק נתן:

שם בין משם אחד בין משני שמות, בין מאשה אחת ובין משתי נשים, כיצד משם אחד לידה ולידה וכו׳. כתב הראב״ד ז״ל אף על גב שמצינו בכריתות (ח.) האשה שיש עליה חמש לידות ודאות חמש זיבות ודאות מביאה קרבן אחת ואוכלת בזבחים, אלמא קן אחת עולה לכמה זיבות, וכיון דהכי היא יכולה היא לשנות קינה מלידה ללידה, אפילו הכי לענין עירוב קן בקן לאו הכי לפי שהקן כשהפרישה אותה לחובתה מיד פרידה אחת נקבעת לחטאת ופרידה אחת לעולה, וכשמשך אחת מהן לחטאת מיד השנית נקבעת לעולה, ואם יקריבנה חטאת תיפסל הילכך כשיתערבו קן בקן אין הכהן יכול לעשות אלא קן הראשונים בלבד, והקן השנית אינה ראויה לא לחטאת ולא לעולה שאם יבא להקריב חטאת ואחת עולה [4][נאמר דשמא] זו היא בת זוגה של חטאת ראשונה ופרשה עמה בקן אחד וכיון שקרבה אחת מהן חטאת תחילה השנית מיד נקבעת לעולה ואם יעשנה חטאת פסולה, והני מילי כשהפרישן תחילה כל קן וקן בפני עצמו ואמרה זו הקן לחובתי, אבל אם הביאה ארבעה פרידין ובעירוב ואמרה אלו לשתי חובות שעלי, יקריב הכהן כל שתים מהן שירצה לחטאות ובשתים האחרות לעולות, שכשימשכו אלו לחטאות הוקבעו השניות לעולות, עכ״ל:

שם ר׳ יוסי אומר שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב וכו׳ לאיזו שירצה הכהן יעשה חטאת ולאיזו שירצה יעשה עולה וכו׳. גם הכא אעתיק פירוש הראב״ד ז״ל ומימלא נשמע דברי תוס׳ שלפנינו, וזה לשונו, פירוש שלקחו קיניהן בעירוב שנתנו מעותיהן בשיתוף ולקחו שני קינין והביאום לכהן ואמרו אלו לשתי חובותינו, לאיזו שירצה יקריב עולה וכו׳, והוא על הדרך שפירשתי לאשה שהביאה קינה בעירוב שאין קביעתן אלא בעשיית כהן ואין כאן ספק עירוב.

3. לפנינו שם הנוסח ברור יותר: שאם בא לעשות מהן שתי חטאות שמא הן בנות זוגן של אותן חטאות שהקריב תחלה וכו׳, עיי״ש. ומ״מ נוסח זה ג״כ מתיישב דחיישינן שמא הן עולות שהן עומדות בתור בנות זוגן של אותן החטאות שהקריב תחילה. 4. השלמנו עפ״י הגהות חשק שלמה.

ומשנה זו הובא בפרק בכל מערבין (עירובין לז.) לומר דר׳ יוסי סבירא ליה יש ברירה, כלומר אף על פי ששתי קינין הללו משותפות והכהן הוא שחלק אותן ביניהם והנשים לא ראו בחלוקה עד לאחר כפרה, ואמר יש ברירה וכיון שראינו עכשיו באותה חלוקה נאמר הוברר הדבר שמתחילה לחלוקה זו היו עומדות וזו מתחילה חלק פרידה לחברתה וזו לחברתה וכל אחת ואחת נתכפרה בשלה. ודוחה אותה לומר דלעולם ר׳ יוסי אין ברירה סבירא ליה והכא כגון שהתנו מתחילה והכהן קודם כפרה מחלקן והם עשו אותו שליח לחלוקתן.

ודוקא בשנשתתפו במעות ולקחו קיניהן בערוב, שכשיעשו הכהן שליח לחלוקתן על ידי תנאי והן ימחלו חלקן כל אחת לחברתה ואין כאן חשש עירוב הקינין, אבל אם לקחו קיניהן זו בפני עצמה וזו בפני עצמה ועירבום והביאום לכהן כיון שאמרו אלו לחובותינו הואיל וחובות בפני עצמן הן ואין מהשותפות, [החובה] בכל מקום שהיא (החובה) [היא] נקבעת זו לחטאת וזו לעולה, ואם יעשה מהן שתי חטאות או שתי עולות האחת פסולה, ואף על פי שהתנו שיחלק אותם הכהן אפילו חלקום הם עצמם אחר העירוב והקבע שקבעום לחובתם ומחלו זה לזה את חלקם אינה כלום, שכיון שתמשך אחת מהם לחטאת השנית בכל מקום שהיא עולה היא, ומה שנתנה עולה נתנה ושמא יעשנה חטאת ותפסל.

וכשנשתתפו במעות שכל אחת יש לה חלק בכל פרידה ופרידה אלו לחובותינו אין הפרידין מתחלקות אחת לחטאת ואחת לעולה, שהרי אין אחת מהן מיוחדת לאשה אחת ושמא זו תעשה מזה החלק עולה וזו תעשה חטאת, הילכך תלויות הן ואין בהן לא קדושת חטאת קבועה ולא קדושת עולה קבועה עד שעת חלוקה, וחלק המגיע לזו יכול להיות או חטאת או עולה וכן לזו, וכשתלו עצמן בחלוקת כהן ומחלו זו לזו אין כאן ספק עירוב כלל. וכל מה שאמרנו באלו התערובות שהוא כשר הני מילי להקריב, אבל לצאת ידי חובתן אפילו הפחותה שבהן לא יצאה ידי חובתה אלא אם כן תביא על חברתה בשיתוף לפי מה שהיא צריכה ותתנה עמה, אבל אם לא ישתתפו אפילו מה שהקריב לא עלתה, לפי שאין אנו יודעים למי עלתה חטאת ולמי עלתה עולה הילכך צריכות להביא, ובפרק שני נאריך יותר בזה הענין, עכ״ל.

והרמב״ם בפ״ח מהלכות פסולי המוקדשין דין ח׳ פסק להא דר׳ יוסי, ולא כתב דאיירי כשהתנו כמו דאוקים הש״ס בעירובין בפרק בכל מערבין (שם) אף על גב דרבינו פסק בעלמא דבדאורייתא אין ברירה, וכבר נתעורר מזה מרן הקדוש בספר כסף משנה עיין שם, ועיין גם כן בסוף ספר חק נתן בחידושיו בשורש ברירה:

תוס׳ ד״ה ר׳ יוסי אומר שתי נשים שלקחו קיניהם בעירוב וכו׳ ופירש״י וכו׳, ואינו נראה לרבי דבשעת הקרבה הוברר שאלו נלקחה מתחילה לשם אשה זו ואלו לאשה זו וכו׳ והילכך (במנין) [בענין] זה זה הקן יהיה שלך וכו׳. כן הגיה הרב חק נתן הנזכר:

בא״ד ולא נהירא לרבי לפרש וכו׳, לא אשכחנא שיהא כהן צריך לברר זה כלל ובכל נותני מעות בשופר הכהן מקריב סתם לשם מי שהוא, ועוד דאם כן היה לו להתנות כל קן אשה ואשה אלא לאיזו שירצה כהן יקריב עולה וכו׳. כן הגיה הרב הנזכר, ומפרש כונתם כך דרצה לומר אם הוא הפירוש לאיזו שירצה הכהן לאיזו אשה, אם כן היה לו להתנות כל קן של אשה ואשה ולומר לאיזו שירצה כהן יקריב חטאת ועולה ולאיזו שירצה כהן יקריב חטאת ועולה, אלא מדלא תני הכי משמע הא דקאמר לאיזו שירצה אפרידין קאי לאיזו של פרידין יעשו עולות וכו׳. וכתבו דריב״א גריס לאיזה באו להכריח דלא קאי האשה מדנקט לאיזה לשון זכר אלא קאי אקן או אזוג, עכ״ל:

הדרן עלך פרק ראשון ממסכת קנים:

בעזר מי שהוא ראשון ואחרון שומר אמונים:

פרק ב

משנה א ומשנה ב

קן סתומה שפרח ממנה גוזל לאויר או שפרח בין המתות או שמת אחד מהן יקח זוג לשני, ע״כ. סדר הנשנית במתניתין הוא בדרך זו ואין צריך לומר זו וכמו שכתב הרזה, בתחילה תני שפרח לאויר דיש לחוש שמא בא לידי אדם אחד ומקריבה או לחטאת או לעולה, וזה השני הנשאר נתפרש במעשה אחר זו שכנגדו ונימא דלא חזי להקרבה לפי שאין אנו יודעים, אפילו הכי קא משמע לן מתניתין דלהא לא חיישינן אלא יקח זוג לשני, ואין צריך לומר היכא דפרח לבין

המתות כלומר בין חטאות העומדות למתות, כגון חטאות שמתו הבעלים או נתכפרו דהכל למיתה הם עומדים ואין לחוש עליו עוד שיתפרש זה השני שכנגדו, שפשיטא דיקח זוג לשני, ואין צריך לומר היכא שמת ועבר ובטל מן העולם דשפיר מצי ליקח זוג לשני.

והראב״ד פירש דדוקא קן סתומה קתני דעדיין לא פירש, אבל אם היתה מן המפורשת והלכה לה אחת מהן או שמתה, ואין ידוע איזה הלכה או איזה מתה ואם זו הנשאר אם החטאת או העולה שתיהן הופסדו, ואילו בקן סתומה אין צריך לדקדק כלום, עכ״ל. ודברי קדשו חזינן כך בנזיר דף י״ב ריש ע״א דשם הובא משנה זו, וקאמר הש״ס ואילו קן מפורשת אין לו תקנה, ופירש רש״י התם לפי שאין יודע איזו לחטאת ואיזו לעולה, ואף על גב דפירש כיון דלא הוי תרוייהו קמיה לית בהו היכרא דלא ידע אי האי שני הוי חטאת או עולה, עכ״ל.

אמנם הרב המפרש פירש לפנינו דלרבותא נקט סתומה, ולא מבעיא מפורשת דפשיטא שאם פרח האחד יקח זוג לשני כיון שהן נפרשים זה מזה וכל אחד שמו עליו, אלא אפילו סתומה שעדיין הם יחד ועומדים להתפרש וסלקא דעתך אמינא שאם פרח האחד ימות השני, קא משמע לן, עכ״ל. וכן פירש רבינו עובדיה ז״ל, ולדידהו כל חי מרגיש שהיא דנזיר דאיתמר ואלו קן מפורשת אין לו תקנה, וכבר נתעורר מזה רבינו תוספות יום טוב וכתב דצריך לומר לדברי המפרש דלא הוה גריס לה התם בנזיר ואילו קן מפורשת אין לו תקנה, וכן צריך לומר להתוס׳ ולרבינו עובדיה עיין שם.

ועלה בדעתי לומר בהורמנותיה דגם אינהו גריס להו בגמ׳ שם בנזיר ואלו קן מפורשת אין לו תקנה, אלא דאיכא חילוקה בין מפורשת למפורשת, דמפורשת התם מיירי כדפירש רש״י ז״ל שם דאף על פי דפירש להו שוב אינו מכיר איזו היה לחטאת ואיזו היא לעולה ומשום הכי אין לו תקנה מטעם שכתבתי לעיל, אבל מפורש שכתבו הרב המפרש ורבינו עובדיה ז״ל מיירי דשמו שמו על כל אחד ואחד ומכיר שפיר איזה היה לחטאת ואיזה היה לעולה, ולכן פשיטא דבכהאי גונא מצי ליקח זוג לשני כיון דבריר ליה מה הוא הנשאר. אמנם כל זה הוה ליה למפרש למימר ולהביא ההיא דנזיר ולחלקו בין הא להא, ומדלא הביא שמע מינה דלא הוה גריס כמו שכתב הרב תוספות יום טוב. שוב ראיתי בספר אורח מישור חידושים על מסכת נזיר (יב. בתוס׳ ד״ה פסור) בדף ט׳ ריש ע״ד (בדפי הספר) שכתב כמו שכתבתי בעניותי ולהתנצלות הרבנים זלה״ה כמו שכתבתי בספרי הקטן נזיר שמשון, עיין שם.

ברם רבינו תוספות יום טוב הקשה להרב המפרש ולרבינו עובדיה דכתבו לא מיבעיא מפורשת, דלדבריהם רישא נקט סתומה בלא דוקא, ובסיפא פרח לבין הקריבות אי אפשר לפרש אלא דוקא סתומה, והתוס׳ כתבו קן סתומה הוא הדין בקן מפורשת הוי דין זה, אלא משום דבסיפא קאמר פרח לבין הקריבות וכו׳, וכונתו דהתוס׳ לא כתבו כמו שכתבו הרב המפרש והרע״ם דרישא מיירי בין בקן סתומה ובין בקן מפורשת דקן מפורשת לא מיבעיא היא, אלא כתבו דהוא הדין אבל לעולם מתניתין מיירי אפילו רישא בקן סתומה דוקא והוי דומיא דסיפא.

אכן קם עליהם המליץ הרב שושנים לדוד ז״ל וכתב על דברי תוס׳ שהביא רבינו תוספות יום טוב פירוש זה כתבוהו תוס׳ בשם רבינו יעקב הלוי, והמפרש כתב פירש רבינו יעקב דלגתיו שאינו עיקר, ונראה דטעמו דאם כן סוף סוף לא הוה ליה למיתני ברישא קן סתומה דבר שנראה טעות משום איידי דסיפא, אלא הוה ליה למיתני סתמא קן שפרח וכו׳, ומימלא מסברא הוה מפרשינן דברישא מצי מיירי בין בסתומה ובין במפורשת וסיפא בסתומה דוקא, אלא ודאי צריך לומר דנקט סתומה ברישא לרבותא דמפורשת לא צריכא לאשמועינן, והקושיא דאם כן רישא לאו דוקא וסיפא דוקא לא חש לה, דמכל מקום לא נשנה טעות בדברי התנא מפורש, ואין הכי נמי דבין במפורשת ובין בסתומה מיירי, אלא דברישא אתיא מפורשת במכל שכן ולא כן בסיפא, ובזה לא חש התנא דליכא למטעי כיון שהטעם מבואר בין ברישא ובין בסיפא, עכ״ל:

שם פרח לבין הקריבות פסול ופוסל אחד כנגדו וכו׳, כיצד שתי נשים לזו שתי קנים ולזו שתי קנים פרח מזו לזו פוסל אחד בהליכתו, ע״כ. מתניתין תני והדר מפרש, והכונה היא בקיצור פרח מקנין הללו פרידה אחת והלך אצל קנים אחרים העומדים ליקרב, מלבד דהוא פסול פוסל גם כן אחד שכנגדו, דהגוזל הפורח ממקום זה למקום זה מקנים סתומות של אשה פסול להקריבו במקום שהלך לשם או אחד מאותן שנתערב, וכן פוסל אחד שנשאר מאותן קנים שפרח, באופן דמאותן קנים שפרח אינו יכול להקריב כי אם שנים מהן אחד חטאת ואחד עולה והאחד ימות, ומאותן קנים שהלך ונתערב

אינו יכול להקריב אלא ארבעה שנים לחטאת ושנים לעולה והחמישי ימות:

שם חזר פוסל אחד בחזירתו. פירוש על דרך האמור דאמרינן לא היא האי דחזר אותו שפרח אלא אחר של קינים אחרים, ולכן הוא פסול ופוסל אחד כנגדו כמו רישא דפרח לבין הקרבות, ואינו יכול להקריב מאלו ארבעה קנים כי אם שתי קנים אחד לחטאת ואחד לעולה משני קנים של אשה אחת, ואחד לחטאת ואחד לעולה משני קנים של אשה אחרת, ומטעם שכתב הרב המפרש ורבינו עובדיה ושאר המפרשים זלה"ה:

שם פרח וחזר פרח וחזר לא הפסיד כלום שאפילו הן מעורבות אין פחות משתים, ע"כ. כאן חיסרו רבינו עובדיה והרב המפרש לפרש כל הצורך, (והביא) [ואביא] פירוש הראב"ד שפירש כך, אף על פי שפרח וחזר ופרח וחזר שתי פעמים, שהיה לנו לומר שמא יש שני גוזלות נוכריות בכל אחד ואחד, ושמא הן החטאות או הן העולות וצריכה להביא הכל כבתחילה, אעפ"י[5] שלא הפסידה כלום בפריחה וחזרה שניה, שאפילו יהיו מעורבות ודאי שיש לנו לומר שאינו יכול להקריב מהן אלא ד' פרידים שתי חטאות ושתי עולות, והד' פרידין אחרות לא יקריב לא חטאת ולא עולות, שאם בא להקריב חטאות שמא הן בנות זוגן של חטאות הראשונות ואינן ראויות אלו לחטאת אלא לעולות[6], ואם בא להקריב עולות שמא הן בנות זוגן של עולות הראשונות ואינן ראויות אלו לעולות אלא לחטאות, הרי שאין ראוי להקריב מהן אלא ד' פרידין ממה נפשך, ואותן ארבע עצמן לא עלו להן לשם חובה לפי שאינן ידועות של מי הן, אף על פי כן אין בהן פחות משתי קנין שעלו להן לחובתן, לפי שהן יכולות להשתתף ביניהן ויביאו שתי קנין כשרות בשיתוף, ויתנו אם הראשונות היו שלי אלו יהיו שלך, אי נמי איפכא הכא נמי על ידי שיתוף ותנאי השתי קנין יעלו להן לחובתן.

ואם יקשה המקשה היאך אמרה המשנה שלא הפסידה כלום בפריחה וחזרה שניה, הרי הפסידו שאלו בתחילה היו יכולות להשתתף ולהביא קן אחד ולהתנות, ועכשיו צריכות שתי קנים בשיתוף, ודאי כן הוא מכל מקום דרך המשנה כך הוא שלא פתחה בתקנתן עד שהפסידו הכל, וכך תראה למטה כמו כן שבאה עד סוף כל ההפסד ואחר כך אמר התקנה, עכ"ל:

משנה ג

לזו אחד לזו שתים וכו' פרח מן הראשונה לשניה וכו'.

עוד כתב הרב (הל36"ד), פירוש שפרח מן הראשונה לשנייה ומן השניה לשלישית ומן הג' לד' וכן כולן, ואחר כך חזר לכולן עד שחזר לראשונה, ואיכא למימר אותו שפרח מן הראשונה לשניה נשאר בשניה ואחד מן השניה פרח לשלישית, וכן כולן.

פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזרתו, הראשונה והשניה אין להם כלום, השלישית יש לה אחת, הד' יש לה שתים, החמישית יש לה ג', הששית יש לה ד', השביעית יש לה שש. כל זה הולך על הדרך שפירשתי למעלה שבפריחתו וחזרתו פוסל שנים כאן ושנים כאן, משום ספק שמא אחת מהן החטאות או שמא אחד מן העולות, ונאמר שהפורח נשאר שם ואחר חזר תחתיו, הילכך האמצעית שבכאן יש בהן ספק שתי נכרים, שהרי השניה נכנסו לה בהליכה אחת מן הראשונה ובחזרה אחת מן השלישית, ונאמר אותם שנים שנכנסו לה נשארו לה ושתים משלה יצאו ראשונה ולג', וכן בכל האמצעיות וכל ספק שתי נכריות פוסלות ד' שתי חטאות ושתי עולות, הרי הראשונה והשניה אין להם כלום והשביעית לא נפסלה אלא נכרי, ואחד יצא ממנה וספק נכרי אחד הוא אינו פוסל אלא שנים, הרי השביעית לא הפסידה אלא קן אחד.

פרח וחזר, פעם שניה מן הראשונה לשניה ומן השניה לשלישית וכן כולן, וחזר. פוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו, השלישית והד' אין להם כלום, החמישית יש לה אחד, השישית יש לה שתים, השביעית יש לה חמש, פרח וחזר פעם שלישית חוזר ופוסל אחד בהליכתו ואחד בחזירתו החמישית והשישית אין להן כלום, הז' יש לה ד', ויש אומרים השביעית לא הפסידה כלום. פירוש כמו שאמרנו שבפרחה וחזרה ראשונה הפסידה שתי קינין משום ספק שתי פרידין נכריות, כך בכל פריחה וחזרה שהפסיד שתי קינין משום ספק שתי פרידות נכריות, הרי לג' פריחות וחזרות שיש בהן ספק שש פרידות נכריות, הפסידו שש קנין שש חטאות ושש עולות.

ומה שאמרנו השלישית יש לה אחת, הד' שתים, ולה' שלש, יש בו שני פנים אחת בנמלך ואחת בשאינו נמלך, שאם לא נמלך הכהן והקריבן, לשלישית עלתה אחת ולרביעית שתים ולחמישית ג' וכו', אבל בנמלך נאמר לו אם בא להקריב של שלישית תחלה יקריב לה

5. נראה שיש להגיה במקום תיבת 'אעפ"י' לתיבת 'אפ"ה' או לתיבת 'אלא'. 6. בפירוש הראב"ד לפנינו 'ואינן ראויות אלא לחטאות' והוגה 'אלא לעולות', ועפ"י הנוסח שהביא המחבר מבואר איך נפלה הטעות.

הכל, ולא עלתה לחמישית אלא קן אחד, ואם בא להקריב של ד׳ תחילה יקריב לה הכל ולא עלתה אלא שתים, וכן לכל אחת מהן שיבא להקריב קרבנותיהם תחלה, אבל אחר שהקריב לאחת תחלה אם בא להקריב לשניה ובא לימלך נאמר לו לא תקריב אלא כפי מה שראוי לה. וזה צריך עיון דהיאך יכול להקריב אפילו אחד, דאם ראשון מקריבו למעלה נאמר שמא בן זוגו של זה קרבה לאחרת ולמעלה וממילא נקבע זה לחטאת.

ועכשיו נפרש שאם הקריב לשלישית ולחמישית ובא להקריב לרביעית נאמר לו לא תקריב לה אלא שתי קינין, ואותן לא עלה לה מפני ספק שתי נכריות שמא הן החטאות או שמא הן העולות, והשתי קינין אחרות לא יקריב כלל, שכיון שהלכה שתי פרידין אחת אצל הג׳ ואחת אצל החמישית, ושמא נשארו שם והקריבו והיא אינה יודעת מה הקריבים, עכשיו כשתבא להקריב אלו שתי קינין השניות שלה ויש בהן שתי פרידין משלה וספק שתים נכריות, מה תעשה מהן אם תבא לעשותן חטאות נאמר שמא אותן שלה שהלכו לשם עכשיו חטאות, ואלו השתים שלה שהם בנות זוגן אינן ראויות עוד אלא לעולות, ואם [בא] לעשותן (בא) עולות נמי נאמר איפכא שאותן שהלכו אצל שלישית וחמישית נעשו עולות, ואלו השתים שהם בנות זוגן אינן ראויות עוד לעולות אלא לחטאות, הילכך לא יקריב אותן כלל הרי שהרביעית הפסידה הכל בהקרבה שלישית וחמשית.

ואם הקריבה הג׳ לבדה תחלה הד׳ תקריב ג׳ חטאות וג׳ עולות, ולא עלו לה אלא קן אחד בלבד, הקן הד׳ לא תקריבנו כלל, מפני שהפרידה שלה שהלכה אצל השלישית והקריבתו והיא אינה יודעת מה היא, ואם לא נמלך והקריב הכל עלו לה[7]. והוא הדין שאם נתערבה בהן אחת מן המתות בתחלה לא יקריב כלל וימותו כולן, ואם עבר והקריב הכל עלו לה כדאמרינן לקמן פרק ג׳ חטאת לזו ועולה לזו עשה כולן למעלה מחצה כשר ומחצה פסול, והרי חטאת ועולה שנתערבו בתחלה ימותו, ואם לא נמלך והקריב זה מחצה כשר, דקסבר האי תנא בעלי חיים אינן נדחין, והכי מוקי לה בזבחים פרק כל הזבחים שנתערבו.

ויש אומרים השביעית לא הפסידה כלום, דודאי ששית צריכה להביא שש קנין ואין לה הפסד אם שביעית תהא נפטרת עמה בתנאי, פירוש לא הפסידה כלום בפרחה וחזרה שלישית מפני שיכול להשתתף עם הששית ולהתנות, ויכולה לפטור את עצמה בג׳ פרידין מן הג׳ קנין שלא עלו לה בפרידתה וחזרה שלישית, והששית תביא תשע שהרי הפסידה הכל הרי י״ב פרידין, ויעשה מהן שש חטאות ושש עולות ויתנו ביניהם, (ויאמר) [ותאמר] השביעית אם אותן ג׳ חטאות שעשיתי שלך היא הרי אי את צריכה אלא ג׳ חטאות ואלו ג׳ חטאות יהיו שלי, והג׳ חטאות אחרות והשש עולות יהיו שלך, ואם הג׳ עולות שעשיתי שלך היו הרי אי את צריכה אלא ג׳ עולות והג׳ אלו יהיו שלי והשאר הכל שלך.

ואם תאמר שמא אותן הנכריות שנתערבו בשביעית לא היו משל ששית אלא משל חמישית, ואם כן היאך יכולה להתנות עמה. תריץ (*כצ״ל) אם כן (הוי) [הרי] הששית אינה צריכה כלום, שכיון שלא יצאו משל ששית לשביעית אלא משל חמישית הרי שלא נשאר בששית משל שביעית כלום, אלא שעברו לחמישית שאם נשאר בששית כלום אם כן אייתרו להו של ששית, ומדלא אייתרו שמע מינה עברו לחמשית, ואם כן אינה צריכה כלום שהרי אין בה ספק נכרית ואינה צריכה כפרה כלל, כל שכן שיכולה ליתן חלקה לשביעית, אלא ודאי אי מספקינן להו הכי מספקינן כדאמרינן לעיל, מכל מקום אינה צריכה על ידי תנאי אלא או ג׳ חטאות ושש עולות או ג׳ עולות ושש חטאות, והשביעית יעלו לה הג׳ אחרות נמצא השביעית לא הפסידה בפריחה וחזרה שלישית. אבל הששית ודאי הפסידה, שפריחה וחזרה שנייה לא היתה צריכה אלא ח׳ פרידין ועכשיו היא צריכה ט׳ ולא סגי בתנאי עם החמישית.

ויש לנו לפרש הטעם שלישי[8] אומר למה לא אמר בפריחה וחזרה שניה שהשביעית לא הפסידה כלום על ידי שיתוף ותנאי. ויש לומר כמו שאמרנו למעלה שהמתין עד סוף כל ההפסד ואחר כך אמר התקנה. ועוד יש לומר טעם אחר לפי שכל זמן שיש [ל]ששית כלום הרי היא עומדת כנגד השביעית ומונעת אותה מלהקריב תחילה, לפי שכשתקריב היא תחילה הפסידה ממנה הרבה, והוא כאשר פירשתי למעלה לתנא שאם יש לששית שתי קנין והז׳ יש לה חמש, והשביעית הקריבה השבע שלה ועלו לה חמש הרי בשביל ספק

7. לפנינו שם איתא ׳ואם לא נמלך והקריב הכל עולה שתים קינין׳. כלום ולמה לא אמר וכו׳.

8. בחשק שלמה הגיה שבפעם שלישי אמר דהשביעית לא הפסידה

שתי פרידין שהקריבה משל ששית הששית אינה יכולה להקריב כי אם ד׳ קנין, ואותם לא עלו לה כלום משום ספק ד׳ פרידין נכריות שיש בהן שמא החטאת הם או העולות, הילכך אינה יכולה להקריב תחילה אלא על ידי פייס, ואם יפול הגורל לששית להקריב תחילה נמצאת הרי זה מפסדת שתי קנין שלא תקריב אותן כלל משום ספק שני פרידין שלה שקרבו בתוך של ששית כמו שפירשנו למעלה, ואותן חמש שתקריב לא עלו לה אלא ג׳ מפני ספק שתי הנכריות שבה, הילכך לא נוכל לומר בפריחה וחזרה שניה לא הפסידה, שהרי אפילו שהפסידה הרבה אם הקריבה הששית תחילה הואיל ויש בתוכה שתי קנין שאינה יכולה להקריבן כלל, ולאותן שתי קנין לא יועיל לה שיתוף, כי היאך יוכל להתנות על מה שלא הקריבה, והלא אינה יכולה לומר אם הראשונים שלך או שלי שהרי הראשונים לא קרבו כלל, אבל בפריחה וחזרה שלישית הואיל ואין לששית כלום ודאי השביעית תקריב בלא מחלוקת, ואחר כך תביא ג׳ פרידין עם הששית ותתנה, וכגון זה כופין על מדת סדום שיניחוה להקריב תחילה, שאם תקדים הששית ותקריב הרי לא עלו לה כלום מפני ספק שיש פרידין נכריות שבה והפסידה את השביעית מלהקריב ג׳ קנין מפני ג׳ פרידין של שביעית שקרבה בתוך שלה, והפסידה את החמישית כמו כן ג׳ קנין שאין ראויים להקריבן כלל, ועכשיו מה יועילו לה הקדמת קרבנותיהן שהרי אינה יכולה להשתתף ולהתנות שאין לה עם מי תתנה אלא עם חמשית ולא עם שביעית, שהרי יש לה שש קנים שלא הקריבום כלל, ושמא אותן שלה שהלכו אצלן באותן שלא הקריבו הם, הילכך על כרחה ודאי צריכה היא להביא שש קנין כבתחילה, וזהו טעמן של יש אומרים, וברוך חכם הרזים, עכ״ל.

והרב חק נתן הביא שתי שיטות הללו של הראב״ד, ולהאי שיטה בתרא על מה שהקשה הראב״ד ואם תאמר וכו׳, וקא תריץ אם כן השישית אינה צריכה כלום וכו׳ כתב, ולא ידענא מאי קא משני, וכי אם היינו חוששין שמא אותן הנכריות שנתערבו בשביעית הן של חמישית ולא יצאו מששית בהכרח נאמר שלא נשאר בששית משל שביעית כלום אלא שעברו לחמישית, דילמא אף על גב דשל חמישית לא נשאר בששית אלא שעברו לשביעית, מכל מקום אפשר דשל שביעית נשארו בששית ומגוף הששית עברו לחמישית ולכך לא אייתרו להו שלישית, ולא היה לו להשיב לקושייתו אלא שאם אנו חוששין שהנכריות שנתערבו בשביעית לא היו משל ששית אלא משל חמישית, אם כן הששית לא יש ספק שלא עלו לה אלא ג׳ קנין בלבד, בשביל הג׳ פרידין של שביעית שמא נשארו בה, ואם כן עכשיו שתביא הששית ט׳ פרידין יוצאה ידי חובתה והותר, עכ״ל:

משנה ד

קן סתומה וקן מפורשת פרח מן הסתומה וכו׳. כבר הרב המפרש ורבינו עובדיה פירשו משנה זו הטיב ברוב בינתם ואין לזוז מהם:

משנה ה

חטאת מכן ועולה מכן וכו׳, חזר לאמצע האמצעיים ימותו וכו׳, חזר או שפרח מן האמצע לצדדין הרי כולן ימותו, ע״כ. כבר הרב תוספות יום טוב כתב דרבינו עובדיה והרב המפרש לא הוו גרסי בבבא זו או שפרח, אבל הראב״ד ז״ל גריס לה ומפרש הכי, פירוש חזר לאמצע חזר הקן לאמצע אף על פי שלא נדע אם מצד אחד חזרו שניהם או משני צדדין ספיקא לחומרא, ונאמר שמא משני צדדין באו והרי הן חטאות ועולה שנתערבה, ואף על פי שראינו שחזר מצד אחד והאחר לא ראינו אם מאותו צד עצמו נתחבר עמו או מצד אחר ואין אנו יודעין מספר הגוזלות ספיקא לחומרא, חזר או שפרח ממנו לצדדין פירוש חזר לצד אחד ואין אנו יודעין לאיזה צד, או שחזר לשני צדדין כולן ימותו, רישא דחזר לאמצע דשמעינן דאף על פי שבאו למקום אחד לאמצע, לא נאמר ממקום שראינו שבא הראשון בא השני, דראינו הראשון מאיזה צד בא ולא ראינו השני מאיזה צד בא.

וסיפא קא משמע לן שאף על פי שיש גוזלות מרובות בצד אחד כיון שלא היינו יודעים מספרם, לא נאמר כשחזר לצד אחד ואין אנו יודעים לאיזה ודאי לאותו צד המרובה חזרו אלא הספק בשניהם. ורישא נמי אף על פי שרוב גוזלות בצד אחת וחזר הקן לאמצע ולא נדע מאיזה צד חזרו או שמא משניהם, לא נאמר כיון שיש רוב גוזלות בזה הצד כל דפריש מרובה פריש ומשם באו, ואם אותו הצד חטאות יקרבו חטאות ואם עולות יקרבו עולות, דגבי תערובת קדשים לא אזלינן בתר רובא דנייד גזרה משום קבוע, והכי איתא בזבחים פרק כל הזבחים שנתערבו, עכ״ל:

שם אין מביאין תורים כנגד בני יונה וכו׳, כיצד וכו׳, בן עזאי אומר הולכין אחר הראשון, ע״כ. כתב הרז״ה מסתבר לי אף על גב דמשנינן לה פלוגתייהו אקראי בספרא, עיקר פלוגתייהו בסברא קא מיפלגי, דתרוייהו אית להו הולכין אחר הראשון, מיהו רבנן הולכין אחר

הראשון שבדין ומה הדין חטאת קודמת לעולה בכל מקום, כדתניא והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד וכו׳ עד זה בנין אב שיהיה כל חטאות קודמות לעולות הבאות עמהן, ובן עזאי אומר הולכין אחר הראשון שבמעשה, וכיון שהקדים בעשייתו עולה לחטאת יכפול ויביא חטאת ממין עולה, וקרא כי אתא ללמד שאין מין אחד מדדריש ליה בטעמיה[9].

ומדקתני האשה שהביאה ולא קתני שהפרישה כדקתני גבי מצורע עני, יש לנו לומר דעד כאן לא פליגי אלא לאחר הקרבה, אבל לאחר הפרשה דברי הכל מודו שתכפול בעולה שהיא באה נדבה ונמצאו שתיהן קרבות לכתחילה, ולא תכפול בחטאת שאינה אלא חובה ונמצאת השניה מתה ואינה קרבה, עכ״ל.

והרב חק נתן הביא משם הראב״ד דכתב האי הביאה דקתני הכא לא שהקריבה אלא אפילו אם הפרישה, דכיון דהפרשתה לאיקרובי קאי ומיחייבא עליה לאיקרובי קבעה לה, וכן גבי מצורע דפליגי תנאי דמר סבר אשם קביע ליה בעשירות ומר סבר חטאת קבעה ליה ומר סבר צפורים קבעי ליה, דבהפרשה לחודה קבעי דתנן במסכת נגעים (*בפרק בתרא משנה י״א) מצורע עני שהפריש קרבנו והעשיר הכל הולך אחר חטאת דברי ר׳ שמעון, ר׳ יהודא אומר הכל הולך אחר אשם, ר׳ אליעזר בן יעקב אומר הכל הולך אחר צפורים, עכ״ל.

ואנכי הצעיר אעתיק דברי הראב״ד ז״ל בשרשם לפי שראיתי לשון מוטעית ושלא כסדר בספרים חדשים שנדפסו וזה לשונו, אין מביאין תורים כנגד בני יונה וכו׳ כיצד האשה שהביאה חטאתה תור וכו׳, בן עזאי אומר הולכין אחר הראשון פירוש אין מביאין תורים כנגד בני יונה וכו׳ דכתיב שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, אבל לא תור ובן יונה אחד לחטאת ואחד לעולה.

האשה שהביאה חטאתה וכו׳ קסבר חטאת היא העיקר ודרשינן בספרא אחד לעולה ואחד לחטאת וכפר, מכאן אמרו האשה שהביאה חטאתה תור וכו׳ ובן יונה עולתה[10], תכפול ותביא עולתה תור, כלומר אחד לחטאת וכפר ממין החטאת תהא כל הכפרה בין שהיא ראשונה בין שהיא אחרונה. בן עזאי אומר וכו׳ קסבר הראשון הוא עיקר בכל מקום כדאמרינן בברכות (מפ:) כל הקודם לפסוק הוא קודם לברכה, וכיון שהקדים הכתוב ביולדת עולה לחטאת לומר לך אפילו עולה אם היא קודמת היא קבעה לה, הלכך אם מביאה עולתה תחלה תור ואחר כך חטאתה בן יונה, תכפול ותביא חטאתה תור.

והאי הביאה דקתני הכא לא שהקריבה אלא אפילו הפרישה, דכיון דאפרשתה לאיקרובי קאי ומחייבא עליה לאקרובי קבעה לה, וכן גבי מצורע פליגי תנאי דמר סבר אשם קבע ליה בעשירות, ומר סבר חטאת קבעה ליה, ומר סבר צפורים קבעה ליה, וקתני דבהפרשה לחודה קבעי ליה דתנן בסוף מסכת נגעים מצורע עני שהפריש קרבנו והעשיר הכל הולך אחר חטאת דברי ר׳ שמעון, ר׳ יהודא אומר הכל הולך אחר אשם, ר׳ אליעזר בן יעקב אומר הכל הולך אחר צפורים. (*במתניתין שלנו לא גרסינן דברי ר׳ אליעזר בן יעקב, אלא ברייתא היא כמו שכתבו תוס׳ בנדה פרק תינוקת דף ע׳ ע״א ד״ה דתנן, עיין שם).

ודוקא בדאיתיה לקרבן בעיניה אי נמי דאקריביה אף על גב דאפסיל בהקרבתו קבע ליה, אבל אי אפרשיה ונסתאב או שאירע לו דבר שאינו ראוי להקרבה לא קבע לה, כדתנן בכריתות פרק בתרא (כז:) הפריש כשבה ונסתאבה אם רצה יביא בדמיה עוף, ותנן נמי במסכת נגעים ומייתי לה במסכת נדה שני מצורעין שנתערבו קרבנן זה בזה וקרב קרבנו של אחד מהן ומת אחד מהן, זו שאלה וכו׳ ואמר להם יכתוב כל נכסיו לאחר ויביא קרבן עני, אלמא כי הפריש קרבנו ואינו ראוי להקרבה לא קבע ליה בעשירות.

והאי דקתני לה באשה ולא קתני במצורע וזב שהביאו חטאתם תור וכו׳, רבותא קא משמע לן דאף על גב דעולה קדמה הכא ביולדת מה שאין כן בשאר מקומות קאמר הכא תנא קמא שלא לילך אחר החטאת, ועוד דטעמא דבן עזאי נמי מהאי קרא נפקא כדפרישית, עכ״ל.

וכתב הרב חק נתן הנזכר דהרז״ה ז״ל אף על גב דפליג הכא וסבירא ליה דוקא הקריבה, אפילו הכי במצורע מודה דהפרשה לחודה קבעה לה שכתב, ומדקתני האשה שהביאה ולא קתני שהפרישה כדקתני גבי מצורע עני יש לנו לומר דעד כאן לא פליגי אלא לאחר הקרבה וכו׳. והנה הגירסא שלפנינו שם בפרק בתרא דנגעים היא מצורע שהביא קרבנו עני וכו׳, וכן הועתק שם במסכת נדה, ומתוך פירוש רבינו עובדיה

9. בהגהות חשק שלמה הגיה דצ״ל ׳וקרא כי אתא ללמד שאין יכול להביא כי אם ממין אחד וכל אחד כדדריש ליה כטעמיה׳.

10. היינו שהביאה עולתה מבן יונה, ולפנינו בראב״ד איתא ׳ועולתה בן יונה׳.

משמע דאיירי בהקרבה, וכן נראה מדברי הרמב״ם בין בפירושו בין בחיבורו בסוף הלכות מחוסרי כפרה דין ט׳, וכן נראה גם כן מפירש״י שם בנדה.

ולכאורה יש ראיה לסברא זו דהפרשה לחודה לא קבעה לה, מהא דתנן בפרק בתרא דכריתות (כז:) הפריש כשבה או שעירה ונסתאבו אם רצה יביא בדמיהן עוף, אלמא הפרשה לחודה לא קבעה לה, וכן מהא דתנן בשלהי נגעים שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם, קרב קרבנו של אחת מהן ומת אחד מהן, זו ששאלו אנשי אלכסנדריא את ר׳ יהושע ואמר להם יכתוב נכסיו לאחר ויביא קרבן עני, אלמא הפרשה לחודה לא קבעה ליה. אלא שהראב״ד ז״ל נרגש מזה וכתב ודוקא בדאיתיה לקרבן בעיניה, אי נמי דאקרביה אף על גב דאיפסיל בהקרבתו קבע ליה, אבל אי אפרשיה ונסתאב או שאירע לו דבר שאינו ראוי להקרבה לא קבע ליה, ואם כן ההיא דכריתות משום דנסתאב, וההיא דנגעים משום שאינו ראוי להקרבה, עכ״ל:

שם האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשין עולתה, עולתה ומתה לא יביאו היורשין חטאתה, ע״כ. כתב הראב״ד אף על פי שחטאת זו אינה באה לכפרה אלא להכשיר אינה באה לאחר מיתה, ואין היורשין מפרישין אותה כלל שאין מפרישין תחילה לאיבוד, ואם הפרישתה מחיים אין מקריבין אותה, אבל בעולה פליגי רב ושמואל ור׳ יוחנן וריש לקיש במסכת קדושין (יג:) דמר סבר והוא שהפרישתה מחיים יביאו יורשין שכבר קדשה מחיים, אבל לא הפרישתה מחיים אין חייבין להביאה אף על פי שירשו נכסיה מאי טעמא מלוה האמורה בתורה לאו כשטר דמיא, ומר סבר אפילו לא הפרישתה מחיים חייבין היורשין להביאה דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. ועיין בהרא״ש בשיטתו על מסכתין, גם אשור בתוס׳ במנחות דף ד׳ ע״ב ד״ה לא יביאו יורשים חטאתה:

עוד כתבו הרבנים זלה״ה הראב״ד והרזה הא דתני הני דינין באשה הוא הדין בזכר כגון זב או מצורע, אלא משום דפירקין מיתני ליה באשה ופרקין דלעיל נמי מיתני ליה באשה כדקתני בין משם אחד בין משני שמות ומשם אחד ולידה, משום [הכי] קתני כולהו באשה. והוסיף הרזה לכתוב טעמא, מסתברא דכולא מסכתא מיתניא בנשים ולא באנשים מפני שמעות קנין דומות למעות פיתחי נדה, והלכות קנין ונדה הן הן גופי הלכות, ואיידי דמעות פתחי נדה מיתניא ליה באשה תנא נמי קנין באשה שהטעות מצוייה בנשים, ועוד כאן דבאנשים לא משתכחי ליה חיובי קנין אלא בחטאת או בנגע (ו)עדיפא ליה למיתניא באשה בלשון כבוד ושבח שהן יולדות וזיבה, דזיבה נמי שבח הוא לה כדתני ר׳ חייא (נדה סד:) כשם שהשאור יפה לעיסה כך דמים יפים לאשה, ותנא משום ר׳ מאיר כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובין, עכ״ל:

לשון המפרש ד״ה בן עזאי אומר הכל הולך אחר הראשון וכו׳, וקשיא לרבי דמשמע הכא וכו׳, ותירץ רבינו חיים וכו׳. עיין בתוס׳ בקידושין דף י״ג ע״א ד״ה האשה שהביאה, גם בזבחים דף ה׳ ד״ה עולתה, כל הכתוב לחיים:

הדרן עלך פרק ב׳ קן סתומה:

תורה חתומה בכל נימא ונימא:

פיסת בר קנין פרק ג

מתניתין במה דברים אמורים בכהן נמלך וכו׳. כבר הרב המפרש והראב״ד ורבינו עובדיה פירשו דהאי במה דברים אמורים קאי אפירקא קמא, והכי קאמרינן במה דברים אמורים דחטאת שנתערבה בחובה שכולם ימותו וכן אחת לזו ושתים לזו ושלש לזו דממועט כשר, הני מילי בכהן הבא לימלך ולשאול איך משפטן, אבל הכהן שאינו נמלך ועשה לדעת עצמו קן שלם לאשה אחת למעלה עולה כשרה וחטאת פסולה, וכן אם עשה למטה קן שלם חטאת כשרה ועולה פסולה. (*ועיין בתוספות יום טוב).

ובאחת לזו ושתים לזו דאמרן דבנמלך הממועט כשר אם לא נמלך המרובה כשר, כיון שעשה חציין למעלן וחציין למטה, כיצד הרי שמאחת לזו עשה אותו קן של אשה למעלה, ומשני קנין של אשה אחרת עשה פרידה אחת מהן למעלה כדי שיהיו חציין למעלה ונשארו שלש פרדות למטה, הרי כשר שני עולות למעלה ושני חטאות למטה ושני קנים כשרים ושלישי פסול, וזהו המרובה כשר, עכ״ל. ואם נדקדק למה יהיה פסול השלישי שהקריב למעלה הלא טוב היה לעולה, ונימא דכולם שהקריב למעלה יהיו עולות,

וג׳ פרידות שנשארו יהיו כולם לחטאות, ויהיו כל שלשה קנין כשרות להא, משום דתכף שעשה פרידה אחת לעולה השני הוי חטאת ופסול הוא להקריב למעלה והוא הקריבן כולן למעלה, ולכן חדא מינייהו פסול הוי וממילא קן אחד פסול, וק״ל. ועיין בשיטה של הרא״ש, ומה שכתב והקשה עליה הרב חק נתן:

משנה ב

זה הכלל כל מקום שאתה יכול לחלוק את הקינים וכו׳. רבינו תוספות יום טוב כתב, והאי זה הכלל לא אתא לאתויי מידי וסימנא בעלמא יהיב[11]. אמנם הראב״ד ז״ל אחר שכתב בתחילה כדברי הרב תוספות יום טוב, דזה הכלל לא בא להוסיף אלא לפרש ולעשות סימן לדבר, שכל מקום שתוכל לחלוק את הקינין ביניהן שוה בשוה שלא תצטרך לומר שיהיו שם משל אשה אחת [למעלה] ולמטה, אלא שתוכל ליתן כל העליונים לאחת וכל התחתונים לאחרת ועשאן חציין למעלה וחציין למטה, (ואינן) [והיינו] בזמן ששתיהן שוות, כהאי גונא מחצה כשר ומחצה פסול, אבל כל מקום שאין אתה יכול לחלוק הקינין ביניהן בשוה עד שתצטרך לומר שיש לאשה אחת למטה [ו]למעלה כגון שהיא יתירה על זו, ועשאן חציין למעלה וחציין למטה המרובה כשר.

עוד כתב דיש לפרש כי זה הכלל וכל מקום דרישא בא לרבות את הדרך שפירש למחצה כשר ומחצה פסול, שאף על פי שלא נעשו כולן למעלה או למטה ולא רובן למעלה או למטה נמי הוי כהאי גונא והוא כמו שהמקום המועט הוא כנגד השיעור המועט. ואם תאמר כיון שהנשים אינן שוות בקיניהן היאך אני קורא בהן כל מקום שאתה יכול לחלק את הקינין, והלא לשון חלק בכל מקום [אינו אלא מחצה כדתניא (ג״כ סג.) תנו חלק לפלוני בבור נוטל מחצה בבור] (שאתה יכול את הקינין אינו אלא מחצה), אף על פי כן יש לתרץ שכיון שיש לומר שהן חלוקות במקומותיהן שהקינין של זו נעשו למעלה והקינין של זו נעשה למטה, ואין אנו צריכין לומר שיש לאשה אחת למעלה ולמטה, הרי הן חלוקות במקומותם לזו חצי המזבח מלמעלה ולזו חצי המזבח מלמטה והוי מחצה כשר ומחצה פסול.

וכל מקום דסיפא נמי לרבות בא הענין שפירש למרובה כשר אפילו בשעשה רוב למעלה או למטה, והוא כאשר פירשנו שהמקום המועט לא עשה באחד אלא פרידה אחת והיותרת שיש לזו על זו אינו אלא קן אחד, זהו הפרט הדומה לכלל המפורש שאין אתה יכול לחלק את הקינין ביניהם לא בחשבון פרידין ולא במקומות, מיהו עיקר זה הכלל וכל מקום האמור במשנתינו אינו אלא על הדרך הפרט המפורש למעלה בשעשה חציין למעלה וחציין למטה, ומן הכלל נוכל להבין ולהוסיף על הפרט המפורש.

וכל זה אני צריך לפרש זה הכלל לאתויי מאי, ומה שפירשתי כן שאין עיקר זה הכלל בנוי אלא על דרך הפרט המפורש למעלה, ואלו העניינים שפירשנו מריבוייא אתי, ולא פירשנו זה הכלל עצמו על התוספת נמי, לפי שיקשה לנו כל מקום שאתה יכול לחלוק שאין כל המקומות שוין, והחכם יוסיף לקח, עכ״ל. ועיין מה שכתב עליה הרז״ה ז״ל:

לשון המפרש ד״ה את שלמעלן מחצה כשר ומחצה פסול, כיון שעשה כן וכו׳, ודוקא קן שלם למעלה אבל אם חלק הקינין פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה הכל כשר שאני אומר וכו׳. הרב חק נתן כתב, מוכח מדבריו שמפרש דאיירי שנתערבו הקינין דלא ידעי איזה קן לזה ואיזה קן לזו אבל הפרידין לא נתערבו, שפרידי כל קן וקן במקומן עומדין, דאי גם הפרידין נתערבו אם כן אפילו חילק כל קן פרידה למעלה ופרידה למטה לא יהיה הכל כשר, דדילמא שני פרידין שעשה משני קנין למעלה היו מתחילה של קן אחד וכן שני פרידין שעשה למטה ואם כן לא יהיה כשר אלא מחצה למעלה ומחצה למטה, ואיך אמר שהכל כשר אלא על כרחין שסובר שלא נתערבו הפרידין אלא הקינין דוקא דלא ידעי איזה קן לזו ואיזה קן לזו, וכן מוכח עוד מדבריו לקמן[12], עכ״ל:

ד״ה אחת לזו ושתים לזו וכו׳, עתה אפרש כיצד וכו׳ אותו קן של אשה אחת עשה למעלה, ומשתי קנין של אשה אחרת עשה פרידה אחת למעלה, ונשארו שלשה פרידין וכו׳ וזהו המרובה כשר, ומיהו עשר לזו ומאה לזו אינו יכול למצוא בזה הענין לפי שהן זוגות, וצריך לומר דהא דתנן המרובה כשר אינו קאי אלא על אחת לזו ושתים לזו וכו׳. הרב הנזכר לשיטתיה אזיל וכתב, דהרב המפרש סובר דמיירי שהפרישה כל קן וקן בפני עצמו, ולא נתערבו אלא הקנין דלא ידעי איזה קן לזה ואיזה קן לזו, אבל הפרידין לא נתערבו שפרידי כל קן וקן במקומן עומדין כמו שכתבתי לעיל דמוכח מדבריו כן,

11. וכעין זה כתב המחבר לעיל בבכורות יט: ד״ה מתניתין זה הכלל, ובמטה עז זבחים כט: ד״ה מתניתין זה הכלל בשם הרמ״ז, וכן כתב עוד שם ל. ד״ה גמ׳ אלא, ושם סח: ד״ה תנן. 12. עיין להלן בדיבור הבא.

ולכך פירש דאין יכול למצוא המרובה כשר אלא באחת לזו ושתים לזו ושלוש לזו שאינן זוגות כמו שפירש, אבל בעשר לזו ומאה לזו שהן זוגות לא תוכל למצוא בהן המרובה כשר, דכשהקריב חציין למעלה דהיינו נ״ה קנין וכן נ״ה קנין למטה, לא יהיה כשר למעלה אלא חציין וכן למטה כיון דכל קן וקן הוקבע בפני עצמו והוי כל קן וקן אחד עולה ואחד חטאת, ואם כן על כרחך הא דקתני המרובה כשר לא קאי בעצם אלא על אחת לזו ושתים לזו ושלוש לזו, אבל על עשר לזו ומאה לזו איידי דתנא לעיל בנמלך המועט כשר תני נמי בלא נמלך המרובה כשר, ולעולם אין כשר אלא מחצה אלא לגבי המועט קרי ליה מרובה.

וזו הסברא דהכא מיירי שהפריש כל קן וקן בפני עצמו ולא נתערבו הפרידין אלא הקינין היא סברת התוס׳ בזבחים בפרק חטאת העוף דף ס״ז ע״ב בד״ה בתרי גברי.

עוד כתב מיהו אמת הוא שהמרובה כשר שאין פוסל מהן אלא עשר קנין וכו׳ ובלא הוקבעו כל אחד לאשה אחת מיירי, אבל המאה כשרים וכו׳, פירוש דיכולין לפרש המרובה כשר קאי נמי על עשר לזו ומאה לזו שאין פוסל מהן כי אם עשר קנין אבל המאה כשרים, ומיירי שלא הוקבעו כל קן וקן בפני עצמו לאשה אחת אלא כגון שאשה אחת הפרישה עשר פרידין ואמרה אלו לחובתי, והאחרת הפרישה מאתים פרידים ואמרה אלו לחובתי, דהוו בין הכל מאה ועשר קנין ונתערבו דהשתא המרובה כשר דהיינו מאה קנין כמו שפירש המפרש, והוא שיטת הראב״ד והרז״ה והרא״ש ז״ל בשיטתם, עיין עליהם, עכ״ל.

גם אשור ברבינו עובדיה דאחר שהביא בתחילה כדברי הרב המפרש בראש אמיר דמתניתין אינו חוזר אלא לאחת לזו ושתים לזו וכו׳, כתב עוד ומיהו אף בעשר לזו ומאה לזו המרובה כשר שאין פוסל מהן אלא עשר קנין דשמא וכו׳, עיין שם:

משנה ג

חטאת לזו ועולה לזו עשה כולה למעלה וכו׳. רבינו עובדיה פירש דקאי הא נמי אדתני לעיל בפרק קמא עולה שנתערבה בחטאת או איפכא כולן ימותו, והני מילי בנמלך אבל בלא נמלך על תערובתו ועשה קן למטה וקן למעלה מחצה כשר ומחצה פסול וכו׳. לא ידעתי אמאי כתב כך ועשה קן למטה וקן למעלה, כיון דמתניתין לא מיירי בהכי אלא קן אחד לחודיה משני פרדים ושניהם עשה או למעלה או למטה, וכן נראה מדברי הרב המפרש שפירש ועשה קן שלם למטה, ולכן טוב להגיה את לשונו כאשר ראיתי דהגיה הרב חק נתן וכתב דצריך לומר ועשה הקן למטה או למעלה, עיין שם. והראב״ד בשיטתו כתב על האי מתניתין דקסבר האי תנא בעלי חיים אינן נדחין, עיין שם:

משנה ד

חטאת ועולה סתומה ומפורשת עשה וכו׳. הרב המפרש פירש משם רבינו אברהם דגרסינן חטאת ועולה סתומה ומפורשת, כלומר בשני קנין וכו׳, וצריך לפרש מתניתין כך, חטאת ועולה של סתומה וחטאת ועולה של מפורשת וכו׳, וק״ל.

שוב כתב והשתא מיירי שפיר בתערובות ומתחלקת ביניהם וכו׳, כתב הרב חק נתן דהרמב״ם אף על פי שפירש כפירוש הר״א ז״ל שם בפירושו ובחיבורו סוף פ״ח מהלכות פסולי המוקדשין דלא איירי אלא בשני קנין אחד מפורשת עולה וחטאת ואחת סתומה, מכל מקום אינה מפרש לה על ידי התערובות אלא שהכהן לא ידע לאיזה משתיהן פירש הקן ולאיזה משתיהן הניח סתם, ולשיטתו אתי שפיר אין כשר אלא סתומה, והוא אזיל לשיטתיה שמפרש מתניתין דלעיל חטאת לזו ועולה לזו וכו׳ דאין שם עירוב כל עיקר, לפי שאילו היה שם עירוב היה הדין שימותו כולם, ואזיל לשיטתיה נמלך ולא נמלך היינו באשם, עכ״ל:

משנה ה

חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא מנין חטאת שבחובה, חובה שנים בחטאת מחצה כשר ומחצה פסול. מה שפירש רבינו עובדיה האי חלוקא, צריכין אנן דברי רבינו תוספות יום טוב במה שפירש, דמיירי אחר שהקריב שתי חטאות מהתערובות שוב לא יוכל להקריב עוד חטאת אחת וכו׳, ובלא פירושו דברי רבינו עובדיה אינם מובנים, דאי עדיין לא הקריב שום חטאת השכל מחייב דלא יוכל להקריב שום קרבן דשמא זהו שנקבע וכו׳, והיאך נבין לישנא דמתניתין דקתני מחצה כשר ומחצה פסול, ודוק:

משנה ו

האשה שאמרה הרי עלי קן כשאלד זכר ילדה זכר וכו׳ קבעה נדרה צריכה להביא עוד חמש פרידין וכו׳. מלבד מה דאית לן לפנינו פירוש מהרב המפרש ודברי רבינו עובדיה ותוספות יום טוב, מה טוב ומה נעים לראות פירוש הראב״ד בשיטתו, ומה שנשא ונתן במשנה זו,

ולך נא קורא גם כן מה שכתב עליה הרב חק נתן דכס פלפלא והעמיק והרחיב ברוחב בינתו הדר"א דבנת"א עמיקתא ומסתרתא. ועיין בזבחים דף ס"ז (ע"ב) וס"ח (ע"ב):

תוס' ד"ה אמר רבי יהושע זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה, באיל קמשתעי דכשהוא חי וכו'. כן נראה להגיה בלתי תיבת קרא דמאי קרא איכא. וכתבו דקא משתעי באיל לאפוקי מהכבש דפירש רבינו עובדיה והרמב"ם, משום דמהכבש אחר מותו אינם יכולים לעשות כל הני כמו שעושים מאיל:

בא"ד אף זו בתחלת קרבנותיהן וכו', עכשיו שהביאה ארבע פרידין צריכה להביא עוד שמנה פרידין ארבע וכו'. כצ"ל שמנה, ולא עשרה כנדפס[13]. והראב"ד ז"ל כתב דמשל זו הביא לרבוי הקרבנות, שאילו מתחילה קודם שהקריבה כלום אף על פי שיש לה ספק באיזה מהם קבעה נדרה היתה מספקת בשש פרידין ד' משני מינין לנדרה וקן אחד לחובתה ממין אחד, ועכשיו שהקריבה ואנו סוברים שכבר כיפרה הרי היא חייבת שבע, זה דומה לאיל שכשהוא חי ויש לו כח לצעוק אינו מוציא אלא קול אחד שכל הקולות שלו בענין אחד הם, וכשהוא מת אתה מוצא בה שבעה קולות[14].

והרזה ז"ל כתב סימן הוא שמסר ר' יהושע למשנתינו שנתרבו הקרבנות מפרידה אחת עד שבע פרידין, מפני הטעות והספק שהולך וגדל. עוד יש לפרש כי קרבן יולדת שפתח בה הכתוב תחילה אינו אלא פרידה אחת מן הקן כדכתיב (ויקרא יב, ו) ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת וכו', ועכשיו הוסיפה עוד שבעה פרידין מפני הטעות והספק, כמו האיל שכשהוא חי קולו אחד כשהוא מת קולו שבעה, ולפי שהקרבנות ענין קדושה הביא להם משל מאותו ענין ממכשירי קרבן שם כלי השיר כיצד וכו', עכ"ל:

ד"ה שתי קרניו לעשות שתי חצוצרות, ובחקומץ רבה אמרינן שתי חצוצרות של כסף באות, והכא אמרינן דמקרניים עשויות חצוצרות. ויש לומר וכו'. עיין בתוס' בזבחים דף ס"ח ע"א ד"ה כשהוא חי, מה שתירצו משם ר"ת:

בא"ד ויש אומרים אף צמרו לתכלת, דבמעיל של כהן גדול היו על שוליו פעמוני זהב ורימוני תכלת כמין רמונים היו עשויים מצמר צבוע מתכלת וכו'. הרז"ה כתב דהאי יש אומרים סימנא היא לבן עזאי ח' קולות כנגד ח' פרידין, ומצינו במעיל שהיה כולו תכלת וכתיב ביה ונשמע קולו, ותנא קמא לא חשיב ליה כיון שהוא עצמו לא היה מוציא קול אלא פעמוני זהב התלויין בו. ואי איפשי לומר כפירוש החכם שפירש אותו ברימונים, מדלא קתני אף צמרו לתכלת וארגמן ותולעת שני, ועוד שעיקר הבגד המעיל היה והרימונים אינו עיקר הבגד ולא משמיעי קול היו, אלא תלויים היו מבחוץ בין פעמון לפעמון כמין קינאות של[15] קונסאות שבראשי תינוקות, והפעמונים הם הגגין והענבלין של זהב שהיו סמוכים לרמונים כדגרסינן בזבחים (פח:), וכמו שמפורש בתורתו של רבינו שלמה ז"ל, עכ"ל. וכל זה כתבו גם כן רבינו תוספות יום טוב, עיין שם:

מתניתין ר' שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מיטרפת עליהן וכו', אבל זקני תורה אינן כן אלא כל זמן שהן מזקינין דעתם מתיישבת עליהם שנאמר בישישים חכמה וארך ימים תבונה, ע"כ. כבר הרב המפרש הכריח דאינו משנה אלא ברייתא, והכריח הדבר מדחזינן בשבת פרק שואל דף קנ"ב ע"א תניא ר' ישמעאל ברבי יוסי אומר תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין חכמה ניתוספת בהם שנאמר בישישים חכמה וארך ימים תבונה, ועמי הארץ כל זמן שמזקינין טפשות ניתוספת בהן שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח, ואי איתא דמתניתין היא הוה ליה לומר התם תנן ולא להביא ברייתא משום ר' ישמעאל כיון דמשנה ערוכה לפנינו ששינה ר' שמעון בן עקשיא, אלא ודאי ברייתא היא וכדמצינו גם כן בקידושין סוף מסכתא דאיתמר התם מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה וכו', ואינה משנה היא דהא דברי רב היא ביומא דף כ"ח (ע"ב), וכן הבאתי בקונטרסי הקטן לקט שכחה (נדפס בסוף הספר מתת אלהים מהדו' פיסא) בסוף מסכת קידושין דהרב פתח עינים כתב כן משם ר"י בעל תוס' כתב יד, עיין שם, והכא נמי דכוותה משום דשייכא ביה הביאה, וכמו שפירש רבינו עובדיה דדברי ר' שמעון בן עקשיא דומה להך מילתא דכשם דאיל כשהוא מת קולו שבעה, כך זקני תורה כל זמן שמזקינין ובאין לידי תשות כח הן מוסיפין חכמה.

והרמב"ם כתב שבשעה שהם מזקינין ונחלשים ויפסיד גופם תרבה חכמתן ויתחזק שכלם ויוסיפו שלמות, והביאו גם כן משמו רבינו תוספות יום טוב:

13. וכן נדפס בדפוס אמשטרדם, ולפנינו נדפס שמנה.
14. לפנינו בראב"ד איתא 'וכשהוא מת מוצא משבעה מיני הקולות'.
15. וכעין זה הגירסא בגמ' בזבחים פח:, אך לפנינו ברז"ה 'קינאות על קונסאות'. ובראב"ם שמות כח, לג גרס 'קושוות של קנסות'.

לשון המפרש מסיר שפה לנאמנים, בעם הארץ משתעי קרא כדכתיב לעיל מסיר לב ראשי עם הארץ. וכן פירש רבינו עובדיה. והראב"ד ז"ל פירש מדלא כתיב חכמים שמע מינה בעמי הארץ הוא מדבר, ומאי נאמנים שיורדין לאמיתת הדבר ומכוונין אותו על אופנו, אפילו הכי כשהן מזקינין מאבדין הנאמנות מפני שמטפישין שאין להם זכות תורה שתעמוד להם בזקנותן, אבל זקני תורה כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן שנאמר בישישים חכמה וארך ימים תבונה, מפני שזכות התורה עומדת להם בזקנותם ונותנת להם אחרית ותקוה, ואף על פי שמצינו במקרא אחר משיב חכמים אחור ודעתם יסכל, שם הוא מזכיר גבורתו של הקב"ה שאין חכמת אדם עומדת לנגדו, אבל שיהיו מטפשין מאליהם מחמת זקנה זה אינו, שהרי נאמר באותו מענה עצמו בישישים חכמה וארך ימים תבונה עמי חכמה ותבונה לי עצה ותושיה, כלומר מי שהחכמה והגבורה והעצה והתבונה שלו הוא נותן לישישים חכמה ולארך ימים תבונה, ולא נקרא ישיש אלא זקן וחכם, עכ"ל.

והרז"ה ז"ל פירש משם ר' משה הכהן אבן גאטיליה נאמנים דברנים כי שרשו נאם, ומשקלו נאמנים כמו שנאנים כנענים שהן שמות התואר, על כן נכון לשומו בזקני עם הארץ שאין להם השורש החכמה אלא הדיבור בלבד, ובזקני תורה כתיב בישישים חכמה וכו', כי התורה נקרא חכמה ותבונה וכן כתיב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם, ולפי שהסדר הזה עומד כנגד חכמה בקרא דוהיה אמונת עתך נחתם בקינין התלויות בחכמת החשבון שהוא תחילת החכמות ונחתמה המסכתא בשבח זקני תורה וחכמתם, עכ"ל.

ואנכי תולעת יעקב אמינא מילתא זוטרתא דטעמא דהובא כאן הא דר' שמעון בן עקשיא כדי לנעוץ סופה עם כל המסכתא, והיא במאי דתנן באבות (פ"ג מי"ח) קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה, ולזה כיון ר' שמעון בן עקשיא ראה שינוי דמסכתין מסכת קנין הן גופי הלכות דהורו לנו רבותינו זכרונם לברכה בתוקף בינתם מה שאין כן שאר חכמות הם פרפראות דאפילו עמי הארצות משאר אומות מגיעים בשכלם, אבל בשינוי גדול דהם לעת זקנה מתטפשים ואינם יודעים להבחין בין טוב לרע, מה שאין כן חכמי תורתינו כל זמן שמזקינים דעתן מתיישבת דהיו להם סיעתא דשמיא, וכל מה שאמרו אמת ויציב ונכון וקיים וגם לעת זקנם אף על פי דהם חלושי כח דעתם חזקים כראי מוצק, וככוחם אז כוחם עתה, הרחמן יזכנו לישב על התורה ועל העבודה עד זקנה ושיבה ויאיר עינינו אור החיים:

הדרן עלך פרק ג' במה דברים אמורים:

בעזר אל יוצר הרים:

סליק כל המסכתא:

שירתא ותושבחתא:

לעילת כל עליתא:

ויהי ככלות כל סדר קדשים:

אני הגבר נבזה וחדל לאישים:

עלץ לבי וכליותי וכל בני ד"ן חושים:

ומלתי על לשוני

יודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

השמטה מספר מטה עז

'ברוך שמסר עולמו לשומרים'. בסייעתא דשמיא מרובה לקראת גמר ההדפסה הגיע אלינו דף שהיה חסר בכתב היד של הספר 'מטה עז' מרבינו המחבר על מסכת זבחים, אשר יצא לאור על ידינו אשתקד, וצירפנו אותו כאן לתועלת הלומדים.

ע"ז ע"ב

גמ' אימור דאמר רבי עקיבא דיעבד לכתחילה מי אמר, ע"כ. ראיתי בספר חק נתן דהקשה דילמא טעמא דרבי עקיבא משום דהוי על ידי תערובת ויכול להסיק להו לשם עצים, ולכך לא קאמר בעינייהו דבעינייהו לא הכשיר רבי אליעזר אלא דיעבד[1] משום דאינו יכול להסיק להו לשם עצים כמו שכתבו תוס' לעיל (ע"ה סוד"ה וחולין) דלא שרי לשם עצים אלא בדבר שנתערב במידי דבר הקרבה, וצ"ע רב, עכ"ל.

ולא הבנתי דבריו דהיאך מצינן למימר דר' עקיבא מיירי על ידי תערובת, הלא לקמן תנינן בדף פ"ד (ע"ה) בסתמא ופשטא דמתניתין אפילו בעינייהו, ואי איתא דמיירי על ידי תערובת אפילו יוצא דופן הוה ליה להכשיר ר' עקיבא בדיעבד. ועוד דבריו לא שפכי אהדדי, בתחילה קאמר דילמא טעמא דר' עקיבא משום דהוי על ידי תערובת כלומר בדיעבד ולכך שרי דאם עלה לא ירד, ואחר כך קאמר דבעינייהו לא הכשיר ר' עקיבא אלא דיעבד. ואפשר דטעות סופר נפל בדבריו וצריך לומר בריש דבריו דילמא טעמא דר' אליעזר, וכמו שאפרש כונת אי הכי דאמרינן אחר כך בש"ס:

שם אי הכי אפילו בעינייהו. נראה דהכוונה כך, בשלמא אי הוה אמרת דטעמא דלכתחילה הכא מתיר רבי אליעזר ליקרב משום דנתערב באיברי עולה תמימה וקיל ממה שהוא בעל מום לחודיה בלא עירוב לא הייתי מקשה כלום, דאמור אומר דגם ר' עקיבא במציאות כזה שרי אף הוא לכתחילה גם כן, ואיהו לא מיירי אלא בעיניה ולכך שרי בדיעבד דוקא ולא לכתחילה, אמנם השתא שאמרת דטעמא דר' אליעזר משום דמיירי דעלו האיברים מעורבים בכבש וכבר נתקדש דהכבש מקדש כמו המזבח, קשה אמאי נקט מציאות זה ולא נקט עדיף מיניה היכא דלא נתערבו כלל ועלו בעלי מומין כזה לכבש דשרי לעלות אחר כך על המזבח וליקרב, וק"ל.

ועל זה הקשו תוס' מאי קושיא אין הכי נמי לדידיה הוה נקיט המציאות אפילו בעיניה אלא נקט הכי לדבריהם דרבנן, כלומר לדידי פשיטא דשרי היכא דנתערבו ועלו האיברים בכבש, דהא אפילו בעיניה אם עלה בכבש אני סובר דשרי, אמנם לדידייכו דפלגיתו בעיניה, אודי לי מיהא היכא דנתערבו ועלו בכבש דשרי, זו היא כונתם.

וכדי לתרץ תמיהתם כנהוג דכל היכא דכתבו תימא ולא סיימו וצ"ע לפעמים התירוץ הוא פשוט כמו שכתבנו הרבה פעמים[2], גם הכא בפשיטות אתרץ, דבשלמא לקמן שפיר משני הש"ס לדבריהם קאמר להו, משום דלא קאי אלא אטעמא דקאמר ר' אליעזר רואה אני וכו' ולא אדינא, דסוף סוף דינא קאמר בהדיא דיקרב, מה שאין כן הכא דרצונינו לומר דר' אליעזר סבירא ליה לדידיה דבעיניה נמי שרי אם עלה בכבש, היכן איתמר סברא זו, והיכן מצינו סברא זו של ר' אליעזר ואכתי קשה דהוה ליה למישמע בהדיא דאפילו בעיניה לדידיה שרי.

וכן ראיתי בספר צאן קדשים דכתב על קושית התוס' וזה לשונו, נראה לי דלאו תמיהא היא כלל, בשלמא לבסוף משני שפיר לדבריהם קאמר בחד סברא, דלדידיה רחמנא אכשרי על ידי תערובת לדידייכו אודי לי מיהא דאמרינן רואה, אבל כאן היאך מצי לשנות לדבריהם קאמר, לדידי אפילו בעינייהו יקרבו בלא רואה, לדידייכו אודי לי מיהא רואה, לפי זה הקושיא במקומה עומד והוה ליה לאשמועינן בעינייהו, ורואה קאמר לדבריהם, עכ"ל. ואם תידוק בדבריו תראה דהוי כדברי וזכיתי לכוין לדעתו הרמה, ועיין מה שפלפל בדבריהם הרב חק נתן:

שם ור' אליעזר מכם בהם. הרב חק נתן הנזכר מביא מה שמצא בכתב יד בגליון הגמרא של קלף[3], דכתיב משחתם בהם מום בם כלומר והוו להו תרי מיעוטי:

שם אי הכי רואה הא רחמנא שריא, ע"כ. כונת אי הכי פשוטה היא, בשלמא אי אמרת כדמעיקרא שפיר קאמר ר' אליעזר ורואה אני למעלה כאלו הן עצים

1. מכאן ואילך עפ"י כתב היד שנמצא. 2. עיין בספר מטה עז ד: ד"ה רב אשי אמר מה שהביא בזה בשם הרב פליטת בית יהודה, ובמה שצויין שם בהערה. 3. וכן הוא בשיטה מקובצת אות ד בשם גליון.

ומהדר אטעמא לקיים מילתיה, אמנם השתא דאמרת דטעמא דר׳ אליעזר משום דמיעט רחמנא, קשה דאמאי איצטריך טעמא הא רחמנא שריא, ומשני לדבריהם דרבנן קאמר דלא יליף מיעוט, וק״ל:

שם מידי דהוה אבשר חטאת. הקשה הרב פנים מאירות הא לרבנן לית להו דרשא דבם בהם, אם כן דילמא בשר בעלת מום דמי לרובע ונרבע דמודה ביה ר׳ אליעזר כיון דלא חזו אסור להעלות בשביל דלא חזי אם כן בעל מום לא חזי, וכי תימא דיש איזה סברא לדמות בעל מום יותר לבשר חטאת, אם כן מאי פריך מעיקרא לר׳ אליעזר מאי שנא דילמא שאני ושאני, וצ״ע רב בזה, עכ״ל.

ובהורמנותיה אתרץ דמעיקרא לא סלקא בדעתיה דהמקשן לדמות בעל מום יותר לבשר חטאת שנתערב עם איברי עולה מלדמות לרובע ונרבע, אדרבה הוה סבירא ליה דדמי טפי לרובע ונרבע כיון דשניהם לא חזו, אבל ר׳ אליעזר סבירא ליה דדמי טפי לבשר חטאת ולא לרובע ונרבע [*כיון דאם עבר בו מום שרי אפילו לרבנן], והכא בדברי ר׳ אליעזר קיימינן, וכי תימא לדידיה אמאי איצטריך קרא הא בלא קרא איכא ליה טעמא זו דרואין ומדמי לה לבשר חטאת, כבר הקשו תוס׳ זה בד״ה אודי ליה מיהא וכו׳ וכמו שאבאר דבריהם. ועיין בספר צאן קדשים דתירץ באופן אחר[4]:

תוס׳ ד״ה הכא בדוקין שבעין וכו׳, ואם תאמר אמאי לא חשיב נמי ניב שפתים דאמרינן בהניזקין (דף נ״ו ע״ב) **דשדא מומא בניב שפתים אתרא דלדידן וכו׳.** בגמרתינו גרסינן התם דוכתא, והיינו הך אתרא כמו דוכתא. וכונת קשר האם תאמר הוא פשוט, בתר דכתבו הואיל וכשרין בעופות דלא פסל בעופות אלא מחוסר אבר, הרגישו השתא שפיר אמאי לא חשיב נמי ניב שפתים דלדידהו לא הוי מומא כיון דלא הוי מחוסר אבר, והוסיף הרב פנים מאירות וגם לא הוו מום מגונה, ותירצו ושמא בעוף לא שייך ניב שפתים, ולכן לא חשיב לה כיון דבתר כשרות בעופות אזלינן.

שוב כתבו מיהו אכתי קשה דאיכא כמה מומי דלא פסלי ואמאי נקיט דוקין שבעין, וכן בגיטין הוה מצי למישדי מומא במקום אחר, עכ״ל. בהורמנותייהו נוכל לתרץ דהא דנקט דוקין לאו דוקא אלא הוא הדין שאר מומין שאינן מגונין, וההיא דגטין מעשה שהיה הוא כך היה, ועיין לעיל בדף ל״ה (ע״ב) ד״ה אלא בדוקין שבעין, דכן כתבו בהדיא דלאו דוקא דוקין שבעין. עוד כתבו שם, אי נמי שאר מומין פסלי מדרבנן, וכוונתם טעמא דנקט דוקין שבעין דוקא משום דהא דדוקין אפילו מדרבנן לא פסלי, מה שאין כן שאר מומין אפילו שאינן מגונים דמדאורייתא שרי אפשר דרבנן פסלי, וזו היא כונתם באמרם, אי נמי ולא הוי הפך של תירוצם ראשון אלא לעולם דמדאורייתא הכל אחד כל זמן שאינו מום מגונה מישרא שרי דומיא דדוקין שבעין, אלא מקום איכא בראש לומר דרבנן פסלי שאר מומין, ולכן כתבו אי נמי, דמספיקא לא יצאנו ומצינן למימר הכי כמו הכי, ודוק:

ד״ה אי הכי אפילו בעינייהו נמי, תימא וכו׳. כבר פירשתי דבריהם בגמ׳ בד״ה אי הכי, ותירצתי תמיהתם לפי קוצר דעתי, וכיונתי לסברת הרב צאן קדשים, עיין שם:

ד״ה הא עבר מום ירצו, כיון דנדחה שוב אינו נראה, כאן סוף הדיבור כמו שכתבו המחדשים זלה״ה הרב הנזכר והרב פנים מאירות:

ד״ה ורבנן בם בהם לא דרשי וכו׳, ותימא וכו׳ דריש ר׳ יוחנן מבהם שלשה דרשות הני הוא. כצ״ל:

בא״ד ודרשינן לר׳ יוחנן חדא וכו׳. פירוש דמבם דריש דמום עובר ירצו, ומבהם דריש דשאר דחויין ידחו, ומה״א דבהם דריש דעל ידי תערובות ירצו, וק״ל, וכן פירש הרב צאן קדשים:

בא״ד וכולא סוגיא וכו׳ כר׳ אליעזר ואין לחוש בכך וכו׳. כלומר למה אזלו כר׳ אליעזר כיון דשמותי הוא, דכן מצינו לעיל בדף ע״ד (ע״ב) דמוקי מתניתין בולד טרפה כר׳ אליעזר וכן בפרק בתרא דמנחות דף ק״ו ע״ב, וכן פירש הרב הנזכר עיין שם, ועיין בספר פנים מאירות דפירש באופן אחר:

בא״ד אי נמי אפילו כרבנן וכו׳. טעמייהו דכבר כתבו לעיל בדף ע״ו ע״ב ד״ה ואי קודם מתן שבע וכו׳, דלא מסתברא כר׳ אליעזר דשמותי הוא, ואם כן כל היכא דמצינן לומר כרבנן עדיף טפי, לכן ניידו ממה שאמרו דאין לחוש וכו׳, וכתבו אי נמי אפילו כרבנן אתיא סוגיא דהתם, ופלוגתא דרב ור׳ יוחנן אליבא דר׳ אליעזר ורבנן דמתניתין דלקמן דתני אברים באיברי בעלי מומין וכו׳ אזלו, ודוק:

בא״ד ומשמע מתוך המשנה וכו׳ כיון דלא בטלי אי לאו דשריא תערובת דאורייתא (*כצ״ל), **כיון דאחמור**

4. ועיין עוד בשפת אמת ובזבחי אפרים שתירצו עוד באופנים אחרים.

רבנן דלא ליבטלו משום דאין דרכו לימנות לית לן למישרי על ידי ביטולו ברוב בדיעבד משום דעלו. כצ״ל[5], וכונתם פשוטה, דמוכרח דאף רבנן סברי דשרי מן התורה בתערובת, דאי לא לא הוה מישרי אפילו אם עלו בדיעבד, וק״ל[6].

והרב חק נתן כתב דיש מקשים [*והוא הרב פנים מאירות דלא הזכירו] דילמא לית להו הך דרשא כלל, ומכל מקום מותר בדאורייתא דחד בתרי בטיל אלא דאיחמור רבנן דלא ליבטל משום דדרכו להמנות, ולכן אם עלו לא ירדו כיון דמדאורייתא מותר וקרא על כרחך לחד בחד אתי, וכן פירשו תוס׳ לעיל דף ע״ד ע״א. ולי נראה דאי רבנן לית להו הך דרשא דאפילו חד בחד בטל מן התורה, הוה ליה למיסר אף אם עלו ירדו אף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטל, כיון דאיחמור רבנן דלא בטל אפילו בעלמא משום דדרכו להמנות כל שכן דהוה להו להחמיר לגבוה דירדו כמו חד בחד, דמשמע לרבי אליעזר לא אמרינן בטל אף על גב דמדאורייתא בטל משום דאיחמור רבנן לגבוה, כדמוכח מהתוס׳ לעיל דף ע״ד, אבל אי אית להו הך דרשא דאפילו חד בחד מותר מן התורה, אין להחמיר כולי האי מדרבנן בחד בתרי אם עלו, עכ״ל.

עוד הכניס בדברי התוס׳ הקודמים שכתבו ורבנן בם בהם לא דרשי וכו׳ ודרשינן לרבי יוחנן חדא וכו׳, לפי זה מאי קאמר ורבנן בם בהם לא דרשי, מה בכך הא בהם גופא מיותר, ועוד אמאי איצטריך לרבי אליעזר לומר מבם בהם, הא מבהם גופא הוה מצי למילף. ויש לומר דהאי סוגיא הוא אליבא דר׳ יוחנן דאיצטריך חד למידרש הני הוא דכי עבר מומם ירצו, הא שאר דחויין הואיל ונדחו ידחו, וזה מה שסיימו התוס׳ לקמן ולא חש להזכיר דרשא דר׳ יוחנן, עכ״ל:

5. ב׳ הגהות אלו מקורם בצאן קדשים. 6. עד כאן מכתב היד שנמצא, אך הבאנו שאר הענין מהנדפס שם להשלמת הדברים.